

252
11

Η ΗΡΩΙΣ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ,

ΗΤΟΙ

ΣΚΗΝΑΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1821—1828.

ΣΥΝΓΡΑΦΗ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Ε. ΞΕΝΟΥ.

ΤΟΜΟΣ Α΄.

Handwritten mark

ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ.

ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΥ ΛΕΤΕΡΟΣ.

33, BROMPTON SQUARE, 33.

1861.

123528

Α' ΤΡΟΠΟΙΩΜΑ

29-10-06

ΤΟΙΣ ΚΥΡΙΟΙΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΙ **ΘΕΟΔΩΡΩ** Ι **ΞΕΝΩ**

ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

Η ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΑΥΤΗ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ·

Υπῆρξέ ποτε ἐποχὴ τρισευδαίμων, καθ' ἣν ἅπαντες οἱ ὑπὸ τὴν δουλείαν τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους Χριστιανοὶ ἀπὸ Ἰστρου μέχρις Εὐρώτα, δράξαντες τὰ ὄπλα, *καὶ μηδεμίαν ἄλλην φέροντες ὀνομασίαν ἢ **ΕΛΛΗΝΕΣ**, ἐπειράθησαν νὰ συντρέψωσι τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας καὶ ἐγείρωσι τὸ Βυζαντινὸν Κράτος.

Ὁ ἀγὼν διήρκησεν ἑπτὰ σκληρὰ ἔτη, ἀλλὰ πλήρησιςορικῶν συμβάντων καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἕκαστος ἀληθῆς πατριώτης τότε κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν σφαιρὰν του ἐπλήρωσε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος του. Ὑμεῖς δὲ, Θεῖε καὶ Πάτερ, μέχρις ὀβολοῦ κατεθέσατε ἐν αὐτῷ τὴν κολοσ-

σαίαν περιουσίαν Σας, συμμεθέξαντες συνάμα
 μεθ' οὐ μικρᾶς καρτερίας εἰς τοὺς τότε κινδύνους.

Τὸ πόνημα τοῦτο οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ἡ
 διήγησις τῶν ἐνδοξοτέρων ἐπεισοδίων τῆς ἐποχῆς
 ἐκείνης, τὸ πανόραμα τῶν ἡρώων τῆς, τὸ θέα-
 τρον τῶν δυστυχιῶν τῆς, καὶ ἡ ραψωδία τῶν
 τραυμάτων τοῦ ἤδη βραδέως καὶ μετ' ἀγωνίας
 θνήσκοντος τυράννου μας. Αἰσθάνομαι χρέος
 καὶ ὡς πολίτης, καὶ ὡς ἀνεψιὸς καὶ υἱός, εἰς
 οὐδένα ἕτερον ἢ εἰς Ὑμᾶς ν' ἀναθέσω τοῦτο ὡς
 τεκμύριον σεβασμοῦ καὶ νικητῆς ἀγάπης.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΤΣ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ότε ἡ τυραννία καταντῆ ἀνοπόφορος, οἱ λαοὶ δικαίως πρέπει ν' ἀποστατοῦν. (Vattel Droit des Gens, ch. iv., sect. 36, vol 2.)

Μετὰ τὴν ἐν Βατερλώ μάχην καὶ τὰς συνθήκας τοῦ 1815, ὅτε ἀπαξ ἐδεσμεύθη εἰς Ἀγίαν Ἐλένην ὁ τῆς Γαλλίας φοβερός λέων, ἀξιόλογος εἰρήνη ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην.

Μετὰ τοιαύτην αἵματος ῥοήν καὶ τοσαύτας καταστροφὰς καὶ δαπάνας, ἡ εἰρήνη αὕτη τόσοσ γλυκεῖα ἐπεφάνη πρὸς τοὺς λαοὺς, ὥστε καὶ πάλιν τὸν μάρτιον τοῦ ἔτους 1821, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος, ὁ τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, καὶ οἱ ἐπιτετραμμένοι τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Λειβάχην, ὅπως ἀνασπείσωσιν ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως καὶ μακροβιότητος αὐτῆς.

Ἐν τούτοις τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰδίου ἔτους 1821 εἰς τὰ προπύλαια τῆς Ἀνατολῆς, ἐν παρημελημένον καὶ ὑπόδουλον ἔθνος, μεγίστης μὲν καταγωγῆς καὶ ὀνόματος ἐνδόξου, ἀξιοθρήνητον ὅμως καὶ ἐλευόμενον τότε ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον διασυρόμενον δ' ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν περιγηγῆτων ἢ ὅ,τι πραγματικῶς ἦτο· ἀνευ ἰδικοῦ Γεωγραφικοῦ χάρτου, ἀν καὶ ἐδίδαξε τίνι τρόπῳ

κατασκευάζονται οὐ χάρται· ἀνευ ποιήσεως, γραμμάτων
καὶ ὠραίων τεχνῶν, ἀν καὶ ἡ ποίησις, τὰ γράμματα καὶ
τὰ ὠραία τέχνη ἐκ τούτου ἀπέβρευσαν καὶ σήμερον δια-
σώζονται, ἐσθλίζεν ἀπὸ Ἰσρου μέχρις Εὐρώτου, καὶ
ἐκ τοῦ Βοσπόρου μέχρι τοῦ Ἀδρίου, ΘΑΝΑΤΟΣ ἢ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. Ἐβόα δὲ πρὸς τὴν γιγαντιαίαν τῆς
Τουρκίας μονοκρατορίαν, τὴν τόσον μονίμως ἐγκαθιδρυ-
θεῖσαν πλέον ἐπὶ τῶν τριῶν τοῦ κόσμου μεγάλων Ἠπει-
ρων « Σὺ μὲν ἔρχη πρὸς με ἐν ῥομφαίᾳ καὶ δό-
ρατι, καὶ ἀσπίδι, Ἐγὼ δ' ἔρχομαι πρὸς σε ἐν
ὀνόματι Κυρίου Σαβαώθ. »

Ἀνοίγομεν τὸ γέμον ἐνδιαφερουσῶν ἀληθειῶν θέατρον
τοῦ ἐπταετοῦς τούτου δράματος ἐν Κωνσταντινουπόλει,
εἰς τὴν γηραλέαν ταύτην ἀυταδέλφην τῆς Ῥώμης, καὶ
βασιλίδα τῶν πόλεων, τὴν τοσαῦτα ἰδοῦσαν καὶ παθοῦσαν,
καὶ ἥτις σήμερον εἶναι περιβεβλημένη ἐξωτερικῶς τὸν
τερπνότερον ἱμάντα τῆς φύσεως, ἔσωθεν δὲ αἰ σαθραὶ οἰ-
κοδομαὶ τῆς, αἰ λαβυρινθώδεις καὶ βορβορώδεις ὁδοὶ τῆς
γέμουσαι ποδογύμων ἀνδραρίων, ἀχθοφόρων, ὄνων καὶ
καμήλων, παρουσιάζουσι αὐτὴν ὡς σκωλυκόβρωτον πτώ-
μα, θάττην ἢ βράδιον ῥέπον ν' ἀποσῆψη καὶ ἐγκαταλι-
μπάνη τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ καλλονὰς, πρὸς ὄντινα πλη-
σιέσερα εὐρεθῆ νὰ τὰς κληρονομήσῃ.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην μας εἰς τὸν ναὸν τοῦ
Ἁγίου Γεωργίου, ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐν Φαναρίῳ Μεγά-
λην Ἐκκλησίαν.

Η ΕΡΩΣ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΚΕΦΑΛ. 1.

Η ΑΓΙΑ ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ:

ΠΕΡΙ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κερατίου κόλπου ἐν τῇ τοῦ Φαναρίου ἐνορία, ὑπῆρχε τὸ 1614 μικρὸν γυναικείον μοναστήριον, ὅπερ Τιμόθεος ὁ ἐκ Πανόρμου τῆς Κυζίκου Πατριάρχης ἀντικατέστησεν ἀντὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἣν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέσχον οἱ Τούρκοι.

Καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ Ἰσλαμισθέντος ἀπαξ ἐκείνου μεγάλου ναοῦ τοῦ Ἰουζιανού, ἐπωνόμασε τὸ νέον Πατριαρχεῖον, *Μεγάλην Ἐκκλησίαν*.

Δυστυχῶς τὸ 1701 εἰς τὴν φοβερὰν ἀποστασίαν κατὰ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Β', οἱ στασιῶται Ἱεροσόλησαν καὶ διεμερίσθησαν ὅλα τὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κειμήλια. Καὶ ἤδη τὸ νῦν Πατριαρχεῖον δὲν εἶναι, εἰμὴ οἶον ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Γ' ὁ πάτριος, μετὰ χρόνους δέκα ἀνέκτισεν, καὶ οἶον ὁ Γρηγόριος Ε' τὸ 1784 ἀνεκαίνισεν.

Οἰκοδόμημα ξυλοστεγές διαιρούμενον εἰς κελλῖα καὶ συνοδικὰ, ἐπερειδόμενον ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τῆς πόλεως τειχῶν εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ μορφή του.

Ὁ δὲ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μὲ τὸν ἐν αὐτῷ ἀρχαῖον θρόνον τῶν Πατριαρχῶν, καὶ τὸν ἄμβωνα τῶν Χρυσοστόμων, καὶ τὸ ἡμίτομον τοῦ μαρμαρίνου κίονος ἐφ' οὗ προσδεθεὶς ἐφραγγελώθη ὁ Χριστὸς, εἶναι τὰ μόνα ὅσα δύναται τις ἐντὸς τῆς ἱερᾶς ταύτης κατοικίας νὰ θαυμάσῃ.

Περὶ το μεσονύκτιον τῆς μεγάλης Παρασκευῆς τοῦ ἔτους 1821, δηλ. τὴν ὀγδόην τοῦ Ἀπριλίου, ἐν βαθυτάτῃ καὶ ζοφώδει νυκτὶ, ὀγδοηκοντούτης περιπίου γέρον, μετρίου ἀναστήματος, τὴν ὄψιν μελαψὸς, ἰσχυρὸς τὸ πρόσωπον, μὲ χαρακτηρισ ζωηροῦς καὶ πλήρεις ἐκφράσεως, μὲ τρίχας ψαράς καὶ πώγωνα ἀραιὸν καὶ μᾶλλον μικρὸν, φέρων τὸ σεβάσμιον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔνδυμα, καὶ χειραγωγούμενος ἀπὸ κομψὸν νεανίαν, καταβὰς ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Πατριαρχείου εἰσέβη εἰς τὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ἐκκλησίαν.

« Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτὸν » ὁ γέρον ἀντικρὺ τοῦ ἱεροῦ βήματος σταθεὶς εἶπεν.

Τρὶς δὲ ποιήσας τὸν σταυρὸν του, εἰσήλθεν εἰς τοῦτον.

Ἐξῆλθε μετ' ὀλίγου καὶ παρέδωκε πρὸς τὸν νέον σκευὴ τινα εἰς μετὰξινον ὕφασμα περιτετυλιγμένα.

Τὰ ἡσπίασθη ὁ νέος, ἡσπίασθη τὴν χεῖρα τοῦ πρεσβύτου, καὶ τὰ ὑπέκρυψεν ὑπὸ τὴν πλατεῖαν κ ἄ π α ν του.

« Εἶμαι ἔτοιμος, μετὰ ταῦτα ἐπρόσθεσεν.

— Δοιπὸν ἀκολουθεῖ, τέκνον, ἐψιθύρισε ὁ γέρον, καὶ ἀφῆκε τὸν ναὸν καὶ τὰ Πατριαρχεῖα.

Περιέτρεξαν ἀρκετὸν διάστημα τὰ δύο ταῦτα ἄτομα, καὶ δὲν ἐστάθησαν, εἰμὴ εἰς τὴν πύλην τοῦ Σεραγίου Ὁ γ ζ ο ὦ ν - Κ α π ο υ σ ο ὦ καλουμένην, τὴν παρὰ τῇ εἰρκτῇ τοῦ Β ο σ τ α ν ζ ῆ ἢ Φ ο ὦ ρ ν ο ς.

— Ποίος εἶναι; ἄγριος ὡς δράκων Γενίτζαρος βροντοφώνως ἀνέκραξεν.

— Ἐχὼ τὴν ἄδειαν νὰ ἔμβω εἰς τὴν εἰρκτὴν τῶν ἀρχιερέων εἶπεν ὁ γέρον Τουρκιστὶ, καὶ ἔδειξεν ἔγγραφον ἄδειαν τοῦ μεγάλου Βεζύρου.

— Σταθῆτε νὰ ἐρωτήσω τὸν ἀξιωματικὸν μου, ἀπεκρίθη ὁ φύλαξ φιλήσας μὲ σέβας τὴν ἄδειαν.

Ἐφθασε καὶ ὁ ἀξιωματικὸς καὶ μετὰ τινος ἐρωτήσεις ὁ ἴδιος τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν εἰρκτὴν.

Ἐντὸς ὑγροῦ ἡμιμπογείου, φωτιζομένου ἀμυδρῶς ἐκ κρεμαμένης κανδύλας, ἔκειτο χαμαὶ ἄνευ στρομνῶν ἀλυσσοφόροι, πενιχροὶ, κατακονιορτισμένοι καὶ μὲ χάσκοντα τραύματα, οἱ ἀρχιερεῖς Διονύσιος Καλλιάρχης ὁ Ἐφέσου, ὁ Δέρκων Γρηγόριος, ὁ Νικομηδίας Ἀθανάσιος, ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ, ὁ Τουρνόβου Ἰωαννίκιος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ Πρώιος, ὁ Ἀγχιαλάου Ἐυγένιος, καὶ διάφοροι ἄλλοι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπηρεταί.(α)

Ἦσαν πρεσβῦται· ἐκάστου δὲ τὸ ρυτιδῶδες μέτωπον, ἡ χιωνώδης κεφαλὴ, καὶ ἡ ἀθλία ἐκεῖνη κατάστασις, ἐνέπνεε ρίγος καὶ βαθύτατον σέβας.

(α) Τρικούπη Ἱστορία, τόμ. Α', σελ. 97. Μαξιμ. Ραῦθὼ, τόμ. Α', σελ. 221.

— Ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Πατριάρχης, ἔκραξεν ὁ ἀρχιερεὺς Ἐφέσου εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ γέροντος· ἀπαντες δ' ἐπάσχισαν ὀλίγον νὰ προσκοθῶσιν.

— Καγὼ μεθ' ὑμῶν, διὰ τῆς δεξιᾶς εὐλογῶν, μὲ φωνὴν συγκεκμημένην εἶπεν ὁ μέγας Ἱεράρχης· στρέψας δὲ πρὸς τὸν ἀξιωματικὸν, καὶ φιλοφρόνως ἀποχαιρετῶν τοῦτον ἐπρόσθεσεν· Ἡ ἄδεια τοῦ Βεζύρου εἶναι νὰ μείνω μετὰ τῶν φυλακισμένων μόνος.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἔρριψεν ὀργίλον βλέμμα καὶ ἐξῆλθεν ὑποτραυλίζων φράσεις ἀκαταλήπτους.

« Ὁ κατοικῶν ἐν Οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτοὺς καὶ ὁ Κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτοὺς, τότε λαλήσει πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταραῖξει αὐτούς. »

Ἄμα ἔμειναν μόνοι, δεικνύων τὸν ἀπερχόμενον ἀξιωματικὸν, προσέθηκεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ἐ', καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὑγράνθησαν ἐκ δακρύων, διὰ τὴν ἀθλίαν ἐκείνην κατάστασιν τῶν ἀρχιερέων.

— Ποία ἀνάγκη, Θεοφιλέστατε Ἱεράρχα, σὲ φέρει εἰς τοιαύτην ὄραν ἐνταῦθα ; ἠρώτησαν ὁ Νικομηδείας.

— Ἡ κρισιμωτέρα πασῶν . . . αὕτη. Καὶ ἐκβαλὼν ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ ἐπιστολὴν κατὰ τὴν γριφώδη τῆς φιλικῆς εταιρίας διάλεκτον γεγραμμένην, ἤρχισε τὴν ἀκόλουθον ἀνάγνωσιν. (Α.)

« Ὁ Ἀγαπητικός μου (α') ὁ εὐρισκόμενος παρὰ τῷ ἀπαθεί (β') μὲ εἰδοποιεῖ ὅτι ἐμμανῆς οὗτος διὰ τὰς προόδους τῆς βροχῆς (γ') τῆς ὁποίας σύυνεφα (δ') ἔμαθεν ὅτι εἶναι οἱ δυστυχεῖς (ε) ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ εἰς κατάπαυσιν (ς') ὅλους τοὺς ἐν τῷ ἀκινήτῳ (ξ) ἤδη.

Δαυεῖζω (η) τοῦτο πρὸς ὑμᾶς τὸν παλαιότερον (θ) καὶ σπεύσατε νὰ πωλήσητε (ι) μὲ τὰ Τξιράκια (κ') τῶν σιδηρῶν (λ') Νικολάου (μ') καὶ τοῦ φιλανθρώπου (ν')

— Δὲν ἐχρειάζετο ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, διὰ νὰ μᾶς καταδείξῃ ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἐνώπιόν μας . . . Εἰς ταύτην τοῦ Βοστανζῆ τὴν εἰρκτὴν δὲν θέτονται, εἰμὴ οἱ διὰ θάνατον, εἶπεν ὁ Θεσσαλονικῆς.

— Τὸν περιμένομεν ἀσμένως, διάκοψεν ὁ Τουρνάβου Ἰωαννίκιος, καὶ εἶθε τὸ αἰμᾶ μας μόνον νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς τελεσφόρησιν τοῦ μεγίστου τούτου ἔργου . . . Ναὶ Κύριε ! ὁ Θεὸς μου, ρῶσαι ὡς ἄλλον Δαυὴλ καὶ τὸν Χριστιανὸν τούτου λαὸν ἐκ τῶν σκληρῶν ὀνύχων τῶν Ἀγαρινῶν.

(α') Συγγενῆς. (β') Σουλτάνος. (γ') Φιλικὴ εταιρεία. (δ') Μέλη τῆς εταιρίας. (ε') Ἀρχιερεῖς Συνόδου. (ς') Θάνατον. (ζ') Φυλακῶν. (η') Γράψω. (θ) Πατριάρχην. (ι) Αὐλίστατε. (κ') Πρίστει. (λ') Ἀγγλων. (μ') Γάλλων. (ν') Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας.

— 'Αμὴν! 'Αμὴν! 'Αμὴν! σιγαλέως ἐπρόφερον ἅπαντες.

Τότε ὁ Πατριάρχης μετὰ βαθείαν σιωπὴν ἐλάλησεν οὕτω.

— "Ἅγιοι πατέρες! γηραῖοι μάρτυρες τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶ-
νος, καὶ πρόδρομοι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνι-
κοῦ ἔθνους! Ἡ ὥρα ἐσήμανε!! Τὸ πικρὸν ποτήριον πρὸς ὃ
καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδειλίασεν, οὐκ ἔστι πλέον μακρὰν μας! . . .
γενναϊότης νὰ τὸ πῖωμεν!!! ὁ δὲ θάνατος ἡμῶν θέλει ἐμπνεύ-
σει καὶ ἀγανάκτησιν καὶ ἀνδρείαν πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἑλ-
ληνας.

« Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης, ὁ μέγας Βεζύρης καὶ τὸ Διβάνι-
ον ὅλον, θετικώτατα ἐπληροφόρηθησαν, ὅτι καγὼ καὶ ἅπαν-
τες ὑμεῖς γνωρίζομεν τὰ τῆς Ἑταιρίας.

« Ἀκούσατε τὴν φρικτὴν ταύτην σκηνήν.

« Τὴν παρελθούσαν δευτέραν δηλ. εἰς τὰς 4 τοῦτου, προσε-
κλήθη εἰς τοῦ μεγάλου Βεζύρου Βενδερλή - Ἀλή τὸ
δωμάτιον τὸ παρὰ τῷ Ἀλαί-Κιόσκι.

« Ἐκεῖ εἶρον τὸν μέγαν διερμνέα τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης
Κωνσταντῖνον Μουρούζην, καὶ τὸν Ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικόλαον.
Ἦσαν γονυκλινεῖς, ἀσκεπεῖς, ἀνυπόδουτοι, καὶ μὲ χεῖρας
ἐσταυρωμένους εἰς τὸ στήθος.

« Ὁ Βεζύρης, ἀνήσυχος ὡς Πάνθηρ, ὠχρὸς τὴν ὄψιν, διέτρεχε
τὴν αἰθουσαν κροταλαίους βήμασι, ἀναστρέφων τὰ σκεύη, καὶ
διασπείρων πτόησιν εἰς τοὺς παρευρισκομένους.

« — Δάβε τοὺς ἀθλίους τοὺτους νὰ τοὺς ἐξομολογήσῃς πρὶν
τοὺς κρεμάσω . . . δὸς εἰς αὐτοὺς ἐκείνο τὸ κρασί ὅπου σεῖς
καλεῖτε αἷμα τοῦ προφήτου σας, χλευαστικῶς ἐπρόσθεσεν ἅμα
εἰσηλθόν.

« Ἐπήκουσα ἄνευ λέξεως. Ἐξεῖλα τὸν διακονόν μου νὰ
φέρῃ τὴν ἀγίαν μετάληψιν ἐκ τῆς πλησιεστέρας ἐκκλησίας.

« Καὶ μετ' ὀλίγον ἀποσύρας τοὺς δύο Πρίγγιπας πρὸς τὸ
ἄκρον τῆς αἰθούσης, μετέδωκα εἰς αὐτοὺς τῶν ἀχράντων μυση-
ρίων, διακοπτόμενος μόνον ἐκ τῶν καγχασῶν τῶν παρευρι-
σκομένων Μουσουλμάνων.

« Τότε ὁ Μακαρίτης Κωνσταντῖνος μ' ἐψιθύρισε « Πανα-
γιώτατε! σῶσον σεαυτὸν καὶ τὴν Σύνοδον ἂν δύνασαι. Ὁ
Σουλτάνος διὰ τὰ κατατρομάξῃ τοὺς ἀποστάτας μέλλει ὅλους
νὰ σᾶς θανατώσῃ.»

« Τὴν αὐτὴν στιγμήν ὁ Βεζύρης ἔδραξε τὸν ὠμόν μου.

« — Τί κρυφὰ ἔχετε ἐδῶ; ἔκραξεν.

« Πάτερ ἄφες αὐτοῖς οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν, εἶπα
καθ' ἑαυτὸν.

« Ὁ Κωνσταντῖνος Μουρούζης κατεβιβάσθη ἀπὸ τὸ παλά-
τιον τοῦ Βεζύρου.

« Ὁ Σουλτάν-Μαχμούτης εὐρίσκετο εἰς τὰ παρῖθυρα τοῦ
Ἀλαί-Κιόσκι.

« Ἐπλησίασα κάγῳ ἐν τῶν παραθύρων, καὶ εἶδον τὸν δυστυχή Κωνσταντῖνον ἀπὸ τὸν δῆμιον γονατιζόμενον.

« Ἐστρεψεν οὗτος τὴν κεφαλὴν καὶ μ' ἐθεώρησε· μετὰ ταῦτα ἀποτανθεὶς πρὸς τὸν Μονάρχη μὲ γοερὰν φωνὴν ἀνεκράυγασεν·

« — Τύρανε αἰμοβόρε! ἡ ἐσχάτη ὥρα τῆς βασιλείας σου ἐσήμανεν . . . . Ὁ Θεὸς ἐδικίκησε τὸ ἔθνος μου . . . . Θὰ τιμωρηθῆς διὰ τὰς ἀνομίας σου . . . . »

« Πρὶν ἀποτελειώσει, ἡ κεφαλὴ του ἔπεσεν ἐκ τῆς σπάθης τοῦ δημίου.

« Ἀλαλαγμὸς δὲ λυσσώδης χιλίων Ὀθωμανῶν συνώδευσεν τὸ κακούργημα.

« Καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς προκυμαίας, καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα Μαχμούτη τοῦ Β' κατεκερματίσθη καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Νικόλαος. (α)

— Αἰωνία ἡ μνήμη! Αἰωνία ἡ μνήμη των! ἔκραξαν οἱ ἀρχιερεῖς.

— Ἦδη σήμερον καθ' ἣν στιγμὴν ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν, ἣν σας προανέγνωσα, ἐκλήθη ἀπὸ τὸν μέγαν Βεζύρη, ἐξηκολούθησέν ὁ Ἱεράρχης.

« Ἦτο πρῶτος τὴν φορὰν ταύτην. Μ' ἔδειξε θέσιν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, καὶ μ' ἐπρόσφερε καπνοσύριγγα.

« — Γνωρίζω βεβαιότατα ὅτι οἱ ἐν τῇ εἰρκτῇ ἀρχιερεῖς εἶναι μέλη τῆς εταιρίας, εἶπεν . . . ὑμεῖς ἐν τούτοις ὑποθέτω ὅτι εἰσθε πιστὸς πρὸς τὸν Σουλτάνον.

« Ἐκλίνα τὴν κεφαλὴν ὀλίγον χωρὶς νὰ προφέρω λόγον.

« — Κάγῳ καὶ ὁ Πατισάχ ἔχομεν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς σας· ὑμεῖς μόνος δύνασθε ν' ἀπαλλάξητε τοὺς ἐπιλοίπους Χριστιανοὺς ἀπὸ τὸν ἀναπόφευκτον θάνατον. Σπεύσατε εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐξομολογήσατε τοὺς ἀρχιερεῖς· ὅ,τι δὲ μάθετε, καταθέσατέ το ἐνώπιον τῆς ὑψηλότητός του. . . Ἴδού σᾶς πέμπει τὴν ἀδαμάντινον ταύτην ταμβακοθήκην, δεῖγμα τῆς ἀπεριορίστου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως. »

Καὶ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἔδειξε ταμβακοθήκην πολυτιμοτάτην. Μειδιάσας δέ,

— Βλέπετε; . . . εἶναι τὰ τριάκοντα ἀργύρια ἅτινα μ' ἐδόθησαν, διὰ νὰ σᾶς προδώσω, ἐπρόσθεσεν.

« Ἐπιστρέψας εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐνθυμήθη τὸν λόγον τοῦ Πρίγγιπος Μουρούζη. Ἀνελογίσθην πάραυτα ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ μᾶς θανατώσῃ, ἤδη ἐξεδόθη. Φοβούμενος ὁμως τὴν ὁμόθησκον Ῥωσσίαν, ζητεῖ νὰ μεταχειρισθῆ ὄργανον ἐμέ. . . ζητεῖ νὰ τοῦ καταθέσῃ ἐγγράφως ὅτι εἰσθε προδόται, διὰ νὰ δείξῃ τὸ ἐγγραφον πρὸς τὸν Κόμητα Στρογκονόφ. . . . Ἐνθυμείσαι, σεβάσμιε πάτερ, στρα-

(α) Ἱστορία Κοσμ., τομ. 12ος, σελ. 496. Μαξιμ. Ραυθὸς τομ. Α', σελ. 224.

φείς πρὸς τὸν ἀρχιερέα Δέρκων, ὅτε φίλος σας μ' ἐσυμβούλευεν εἰς πλήρη συνεδρίασιν τῆς Συνόδου, ἡμέρας τινὰ πρὶν ὁ Ἀλέξανδρος Ἐψηλάντης διαβῆ τὸν Προῦθον, νὰ παρατηθῶ τῆς Πατριαρχικῆς ἐξουσίας, καὶ ἀπέλθω εἰς Πελοπόννησον, ὅπως διαφύγω τὸν θάνατον; Ἐνθυμείσαι τί ἀπεκρίθην;

« Γνωρίζω, εἶπα, ὅτι τὸ σῶμά μου ἰχθύες τοῦ Βοσπόρου θέλουν τὸ καταφάγει. Πλὴν καὶ ἐγὼ, καὶ ὅλον τὸ ἱερατεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀφείλομεν ν' ἀποθάνωμεν ἐνταῦθα διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Ὁ Θανατός μας καὶ τῆς Εὐρώπης τὴν συμπάθειαν κατὰ τοῦ τυράννου θέλει κινήσει, καὶ ἀνδρείαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐμπνεύσει. Ἄν ὅμως ἡμεῖς δραπετεῦσωμεν, ὁ Σουλτάνος θέλει μάλλον ἐξαγριωθῆ, καὶ θέλει κατασφάξει πάντα Χριστιανόν.»

« Ἡ ὥρα ἔφθασε, μὲ γαλήνην ἐπρόσθεσεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος, ἀκουτίζων τὸ διορατικόν του βλέμμα πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς. Καὶ ἡ ἑσπέρα αὕτη εἶναι ἡ τελευταία, καθ' ἣν μεθ' ὑμῶν συναπαντῶμαι ἐπὶ τῆς γῆς.

« Προσελθετε, Ἅγια τέκνα μου, νὰ συγκοινωνήσωμεν καὶ συνεξομολογηθῶμεν. Ἄς ὑψώσωμεν τὴν διάνοιαν ἡμῶν πρὸς τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς. Καὶ ἄς εὐχαριστήσωμεν τοῦτον, ὅτι τοιοῦτον ἔνδοξον θάνατον μᾶς ἐδώρισεν. Ἐλθέ, Θρασύβουλε! ἔλθε τέκνον, ἔκραξε τὸν νέον, ὅστις μὲ ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων ἤκουε ταῦτα.

Ἐπλησίασεν οὗτος μὲ τὰ ἱερά σκεύη καὶ συναθροισθέντες τότε ἐν τῷ βῆθει τῆς εἰρκτῆς οἱ τελαιποροὶ ἀρχιερεῖς, ἤρξαντο τοῦ μυστικῆ δειπνου.

Ἡ δραματικὴ αὕτη σκηνὴ μόλις εἶχε διεκπεραιωθῆ, καὶ ὁ νέος Θρασύβουλος τοῦ συγγράμματος τούτου, εἰς τῶν πρώτων Ἡρώων, ἀνίκανος νὰ καταδαμάσῃ τὴν συγκίνησιν αὐτοῦ, γυμνώσας σπάθην δαμασκηνὴν, ἣν ὑπὸ τὴν εὐρίαν αὐτοῦ κάπα ὑπέκρυπτεν, ἐρρίφθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀρχιερέων, καὶ μὲ πνιγερὰν φωνὴν ἀνέκραξεν.

— Εὐλογήσατε, ἄνδρες μακάριοι, τὴν σπάθην μου ταύτην.

Οἱ Ἱεράρχαι ἐθεώρησαν τὸν νέον καὶ εἰς τὸ σκιοφωτόν τοῦ ὑπογείου τοῦ πρόσωπον αὐτοῦ ἦτο φαεινόν, ὠραῖον ὡς τὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ.

— Εὐλογημένον καὶ ἀκαμπτον τὸ ξίφος σου, τέκνον μου, εἶπεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος. Εἶσαι νέος φιλότιμος καὶ ῥωμαλέος. Ὁ Κύριος νὰ σὲ καταστήσῃ μίαν τῶν πρωτίστων τοῦ ἔθνους στηλῶν μηδέποτε βολὴ ἐχθροῦ νὰ μὴ σ' ἐγγίξῃ μηδέποτε φόβος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν καρδίαν σου. Καὶ τότε μόνον νὰ πατήσῃς τοῦ τάφου σου τὸ ἔδαφος, ὅταν ἴδῃς τὴν πατρίδα καὶ θρησκείαν σου ἀπελευθερωμένας.

— Ἀμήν! ἐξεφώνησαν ἅπαντες.

— Ἀμήν! ἐπανελάβε καὶ ὁ Θρασύβουλος. Τὸ εὐλογηθὲν

τοῦτο ξίφος ἔξω τὸ φυλακτον μου. Ὁ βραχίον μου ὅσον τὸ κρατεῖ, ὁ θάνατος τῶντι δὲν θέλει τολμήσει νὰ μὲ πλησιάσῃ. Κατασπασθεὶς δὲ τοῦτο πάλιν, τὸ ἔβαλεν εἰς τὴν θήκην.

Ἐτοίμου ὄντος τοῦ Πατριάρχου ν' ἀφήσῃ τοὺς φυλακισμένους, ὁ γέρον ἀρχιερεὺς Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος ὁ Πρώτος, ὁ γνωστός διὰ τὰς ἐπισημονικὰς καὶ φιλοσοφικὰς γνώσεις του, ὠμίλησεν οὕτω. (B.)

— Μακάριε Ἱεράρχα! Θεοσεβέστατοι ἀρχιερεῖς καὶ ἅγιοι πατέρες οἱ συμπεφυλακισμένοι.

« Ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας, πῦρ καὶ θεῖον, καὶ πνεῦμα καταγίδος ἢ μερὶς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν, ὅτι δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἡγάπησεν, » λέγει ὁ προφητάναξ Δαβὶδ.

« Πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο ῥητὸν τὸν νοῦν ἡμῶν ἀνυψοῦντες, οἱ ποιμένες ἡμεῖς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀγογγύστως πρέπει νὰ περιμένωμεν τὸν θάνατον καθ' ὅσον μάλιστα ἢ πηγὴ τῆς χάριτος, ἐξ ἧς πρὸ μικροῦ μετέσχετε, διὰ νὰ διαμείνη, πρέπει νὰ εὔρη τὴν καρδίαν σας ἰλαρὰν καὶ ἀτάραχον.

« Ἄν δέ τις ἱερά ἐπιθυμία, τοῦ νὰ ἴδῃτε τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐκ τῶν ἐγκοσμίων τούτων ἔτι μένει παρ' ὑμῖν, ἢ ἐπιθυμία αὕτη εἶναι συγχωρημένη ἀπὸ τὸν Παντοκράτορα διότι ἀποβλέπει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ναῶν καὶ τόπων, ἐν οἷς ἐτέχθη ὁ Ἰησοῦς, τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἱεροσυλίας, τοῦ φόνου καὶ παραβιάσεως ἀπὸ ταύτην τὴν χώραν, τὴν φωτίσασαν τοὺς νῦν πολιτισμένους τὴν ἐπιδεκτικὴν καὶ πάλιν νὰ κατασταθῇ μία ἐκ τῶν πρώτων.

« Οὐδὲν ἄλλο αἰσθημα, ὡ ἅγιοι πατέρες, μὴν ἐπιρρέαση τὴν καρδίαν ὑμῶν παρακαλεῖτε δὲ μόνον τὸν Ὑψιστον νὰ συγχωρήσῃ αὐτούς. Καὶ γὰρ ὅς ἐπάταξεν ἔθνη πολλὰ, καὶ ἀπέκτεινε κραταιοὺς βασιλεῖς, τῶν Σιῶν, βασιλέα τῶν Ἀμορραίων, καὶ τὸν Ὠγ, βασιλέα τῆς Βασσάν, καὶ πάσης, τῆς βασιλείας Χαναάν, οὗτος παιδεύσει αὐτούς, καὶ ἐμισχύσει τοὺς ἀσθενεῖς Χριστιανοὺς κατὰ τῶν λεόντων τούτων.

« Ὁ θάνατός μας, ὡ ἅγιοι πατέρες, εἶναι ἐνδοξότερος τῶν ἐπὶ Νερῶνων, Δομητιανῶν, Τραϊανῶν καὶ Σενήρων μαρτυρησάντων διότι ἐκείνοι ἐφονεύοντο ὑπὲρ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνῶ ἡμεῖς πίπτομεν, ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ ἐκ τῶν ὀνύχων τοῦ τρισβαρβάρου Ἰσλαμισμού. »

Ἐπάρας μετὰ ταῦτα, ὅσον ἡδύνατο, τὰς ἀλυσιφόρους αὐτοῦ χεῖρας πρὸς τὸν Οὐρανὸν « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ διὰ τὰ ἔθνη σταυρωθεὶς, καὶ τῆς γῆς τὴν ἀνομίαν ἀποπλύνας, μεσίτευσον πρὸς τὸν σὸν πατέρα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν ἡμῶν.

— Ἀμήν! Ἀμήν! Ἀμήν! εἶπον ἅπαντες.

— Μακάριοι ἔσεσθε εἰς τοὺς αἰῶνας τοὺς ἅπαντες, τέκνα μου, εἶπεν ὁ Πατριάρχης. Ὡρα εἶναι νὰ σῶς ἐγκαταλείψω. Δὲν σῶς ἀποχαιρετῶ, καθ' ὅτι συντόμως ἀπαντηθησόμεθα, ὅθεν οὐδὲν στοιχείου, οὐδεμίαν ἰσχὺς δύναται πλεόν νὰ μᾶς διαχωρήσῃ.

Εὐλογήσας δὲ τρεῖς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀκολουθεῖ, τέκνον, ἐπρόσθεσε καὶ πάλιν πρὸς τὸν Θρασύβουλον, καὶ ἀφῆκε τὴν εἰρκτὴν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ κλήρου.

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 1ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ.— Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία εἰς ἣν χρωστέται κατὰ μέγα μέρος ἡ λαμπρὰ ἔκθεσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἤρχισε περὶ τοῦ 1813.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας σκεπτόμενος πάντοτε ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγε, ὅτι πρῶτον ἔπρεπε νὰ μορφώσωσιν Ἕλληνας καὶ ἔπειτα Ἑλλάδα· δηλαδή ἐξήτει νὰ σχηματίσῃ φιλολογικὰς ἑταιρίας καὶ σχολεῖα εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Τουρκίας. νὰ ἐξυπνίσῃ πρῶτον τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, καὶ εἶτα νὰ θραύσῃ τὰ δεσμά του.

Πότε τὸ σχέδιον τοῦτο ἤθελε τελεσφορήσει, ἀδυνατούμεν νὰ εἰπώμεν. Προσθέτομεν δὲ μόνον ὅτι μετὰ τῆς σύστασιν τῶν φιλολογικῶν τούτων ἑταιριῶν εἰς Βιέννην καὶ Ἀθήνας, τρεῖς ἀνάγκαι ἄνδρες, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς (λέγεται ὅτι ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν τῆς Ἐταιρίας ταύτης ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Ῥάδος εἰς Μόσχαν περὶ τὸ 1812 ὀλίγον πρὶν τῆς ἀφίξεως τῶν Γάλλων, ἕνα ἐσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν του εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν καὶ κάποιοι Ἀντώνιος Κονιζόπουλος, Μάνθος Ῥάδος καὶ ὁ Σκουφᾶς, καὶ ὅτι ὁ τελευταῖος ἂν καὶ ἀπλοῦς ὑπάλληλος τότε τὴν ἐγκολόγη καὶ ἀπερῶσεν ὅπως πραγματοποιήσῃ αὐτὴν) ἐκ τῆς πόλεως Ἄρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τζακάλωρ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Α. Ἀναγνωσταρᾶς ἐξ Ἀρκαδίας ἀπερῶσταν νὰ συστήσωσιν ἑταιρίαν, ἣτις δι' ἄλλης ὁδοῦ θραχυτέρας νὰ φέρῃ τὸ ἔθνος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν του.

Διὰ τῆς ἑταιρίας ταύτης ἐπρόκειτο νὰ καταχτήσουν τοὺς ἀνθρώπους, νὰ δράξουν τὰ ὄπλα, καὶ νὰ θραύσουν τὰ δεσμά των.

Αἱ συνεντεύξεις των κατ' ἀρχὰς ὑπέβησαν ἄκαρποι διὰ τὸ τεράστιον τοῦ ζητήματος. Πλὴν ὁ Σκουφᾶς ἄνθρωπος πυρώδης καὶ πατριώτης ἀπυράμιλλος διέρχεται νύκτας ὀλοκλήρους εἰς ἀπύκναι, καὶ βλέπει γλυκεία ὄνειρα ὑπὲρ τῆς ἐθνουργίας ἡμῶν. Καὶ καθ' ὅσον τὰ ἐμπόδια αὐτὰ ἵπαντᾶ τῷ φαίνονται μεγαλύτερα, κατὰ τόσον καὶ ὁ ζῆλος καὶ ἡ δραστηριότης του ἐπαυξάνουσι, καὶ παρακινεῖ τὸν Τζακάλωρ καὶ Ἀναγνωσταρᾶν νὰ μὴν ἀποσυρθῶσι τοῦ μεγάλου ἔργου ὅπερ ἀνεδόχθησαν. Διὰ νὰ τοὺς πείσῃ δὲ κάλλιον τοῖς ἔφερον ἔγγραφον σκελετὸν τοῦ ἡοργανισμοῦ καὶ σχεδίου τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας.

Ὁ Σκουφᾶς ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ τὴν κατὰ τὴν παράστα, πλὴν ἐμπορευόμενος καὶ ἀτυχῶς χροσοκότησας, ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὰς ὑποθέσεις του· ὅθεν καὶ ἡ διάδοσις τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι δὲν ἤρχισεν, εἰμὴ τὸ 1815 μόνον.

Ῥίπτει δὲ νὰ προστίσωμεν ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι τρεῖς ἄνδρες τὰς ἀρχὰς θεωρήθησαν σφετερισταί, καὶ ἀγύρται ὅθεν καὶ ἐμπαιχθέντες ἐβρίσκον ἀδυνατεῖαν. Ὅσοι ὅμως συμπάρελαθον καὶ ἄλλους τινας ἑταίρους, τότε ἤρχισαν μὲ ζῆλον διακαίτερον τὴν κατὰ τὴν ἑταιρίαν καὶ μὲ πεποιθήσιν ἐπιτυχίας βεβαιότεραν.

Χειρονομίαι, συνθήματα, βαθμοὶ, καὶ ἰδιαίτερον λεξικὸν ἐπὶ τῇ θέσει τοῦ ὁποῖου εἶναι γεγραμμένη ἡ ἀνωθι ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἦσαν τὰ διακριτικὰ τῶν μελῶν αὐτῆς σημεῖα. Διηγεῖτο δὲ καὶ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας διακεκριμένας τάξεις ἢ βαθμούς:

Ἡ τῶν Βλάμιδων (ἢ Ἀδελφοποιητῶν)
 » Συστημένων
 » Ἰερέων
 » Ποιμένων

Ἡ τῶν Ἀρχιποιμένων
 » Ἀφιερωμένων
 » Ἀρχηγῶν τῶν Ἀφιερωμένων.

(Αἱ ἔρευνοι περὶ τῶν παραλαμβανομένων εἰς τὴν Ἐταιρίαν ἦσαν αὐστηρόταται. Ὁ κατηχούμενος ἐξετάζεται μὲ τρόπον ἐπιτήδειον ἂν ἔχη τὰς διακεκριμένας ἀρετὰς τοῦ πολλοῦ ἂν εὐκρινῶς ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς, καὶ ἂν δὲν περιέχεται εἰς ἄλλην τινὰ ἑταιρίαν.

Τὸν καθυπέβαλον εἰς ὄρκον αὐστηρότατον, ὅπως πληροφορηθῶν ἂν χάριν περιεργείας, ἢ ἐπιβουλῆς ἢ ἐκ καθαροῦ πατριωτισμοῦ ὀρμώμενος, κατετάσσεται εἰς τὴν Ἐταιρίαν. Καὶ ἂν τὸν εὐρισκὸν κατὰ πάντα ἀξίον τὸν εἰσῆγαν εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῶν Ἀδελφοποιητῶν, δηλαδὴ ἐδίδασκον πρὸς τοῦτον τὰ διὰ χειρὸς σημεῖα, τὸν ἐξώρκιζον ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῷ ἐδίδαν δῖπλωμα φέρων ἕνα Σταυρὸν.

Οἱ συμβολικοὶ λόγοι τοῦ βαθμοῦ τούτου ἦσαν Τ ξ ι μ π ο ὕ κ ι ε τ σ α ρ ο ὕ χ ι ε. Οἱ συστημένοι ἔχαιρον δῖπλωμα μὲ Σταυρὸν περιτρυρισμένον ἀπὸ κλάδου ἐλαίας, Σύμβολον τῆς σταθερᾶς φρονήσεως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθνους καὶ ὑποκάτω ἀνατετραμμένην τὴν ἡμισέληνον σύμβολον τῆς προσεχοῦς πτώσεως τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Σύνθημα εἶχον τὴν λέξιν Λ ἀ μ δ α καὶ τοὺς λόγους « Π ρ ὀ π ο λ - λ ο ὕ τ ὀ ἐ π ε θ υ μ ο ὕ σ α » « ὁ μ ο ἰ ὡ σ κ α ι ἰ ἐ γ ῶ » ἦτον ἡ ἀπόκρισις.

Ὁ σκοπὸς τῆς Ἐταιρίας ἀπεκαλύπτετο σαφέστερα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱερέων καὶ τότε αἱ ἐξηγήσεις τῶν πραγμάτων ἐγίνοντο καλλίτερα.

Τρεῖς ἡμέρας ἐξετάζεται καὶ ἐκατηχᾷτο ὁ προβιβαζόμενος τὴν δὲ τελευταίαν καὶ πάλιν ἐρωτᾷτο ἂν εὐσυνειδήτως ἐπιθυμῇ νὰ γείνη μέγας ἢ ὄχι, καὶ εἰς τὴν καταφατικὴν τοῦ ἀπόκριτον ἐλάμβανε τὸν μέγαν λεγόμενον ὄρκον.

Τὸν ἐλάμβανε δὲ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀναμμένης οὕτως λαμπάδος, ἥτις σβυμένη μετὰ ταῦτα τῷ ἐδίδετο νὰ τὴν φυλάττη.

Προσέφερε τότε ἀναλόγιον τῆς καταστάσεώς του ποσότητα χρημάτων πρὸς τὴν Ἐταιρίαν συνδυεμένην μ' ἔγγραφον ἐπιστολῆν του, καὶ ἀκολουθῶς ἐλάμβανε ἕτερον πάλιν ὄρκον, ὅστις ὀνομάζεται ὁ ἔ σ χ α τ ο σ ὀ ρ κ ο σ.

Τὰ μέλη τότε τὸν κατηχᾷζοντο καὶ τῷ ἐδίδον τὸ δῖπλωμα ἔχον τὸ ἐξῆς σχῆμα. Τετράγωνον μὲ δεκαεῖς στήλους. Ἀνωθεν ἐφέρετο κατακάθετα ὁ Σταυρὸς μὲ κλάδον ἐλαίας. Εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ λογογράφου δύο σημεῖα, ἢ μὲν ἐπιγράφουσα τὴν Ἐλευθερίαν, ἢ δὲ τὸν θάνατον διὰ μόνων τῶν ἀρχικῶν καὶ ὑπερέων στοιχείων

(ἢ ΕΑ.— ἢ ΘΣ.)

Διαγνωστικὰ σημεῖα ἦσαν ἡ σύσφιγξις τῶν δύο χειρῶν ἐνούμενων τῶν δύο παλαμῶν, τὸ τρίψιμον τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ κατόπιν τοῦ ὠτίου.

Ὁ πρῶτος σφίγγων τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐκτίπτα τοὺς δύο τῆς δεξιᾶς δακτύλους, ἐμφαίνων ὅτι προσκαλεῖ, ὁ ἕτερος ἀπεκρίνετο τότε μὲ τὴν λέξιν χ α κ ἡ κ η.

Οἱ ποιμένες ἦσαν ὁ ἀνότατος βαθμὸς τῶν ἱερέων. Τὸ δῖπλωμα ἔφενον ἡμισέληνον πρηνῆ ἄνωθεν ἔχουσα κατακάθετον τὸν Σταυρὸν πρὸς τὴν δεξιάν πλευράν τοῦ ἦτο λογογράφος σημεῖα περιέχουσα τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν μὲ τὰς δύο κόρας. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ἐφαίνετο ἀγκυρα περιτετυλιγμένη μὲ δρεν, οὗτος ἢ κεφαλὴ ἔκλινεν εἰς μέλισσαν.

Ταῦτα ἀλληλόφρονον τὴν φρόνησιν, τὴν ὄριμον ἐκλογὴν καὶ τὸ θάσιμον τοῦ πράγματος.

Οἱ Ἀρχιποιμένες ἦσαν ὁ τελευταῖος βαθμὸς τῶν ποιμένων.

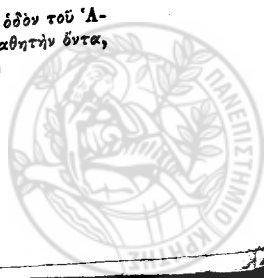
Οἱ ἀφειρωμένοι καὶ ἀρχιαφειρωμένοι ἦσαν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐταιρίας. Ἦσαν ὁ οἱ πλὴν διακεκριμένοι τοῦ Ἔθνους καὶ κατὰ τὴν παιδείαν καὶ κατὰ τὴν κοινωνικὴν τάξιν.

(Β) ΔΩΡΟΘΕΟΣ Ο ΠΡΩΙΟΣ ΧΙΟΣ τὴν πατρίδα, Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφίας καὶ Ἀδριανουπόλεως, ἦτον ἀνὴρ πεντηκοντούτης, ὑψηλός, εὐσωμος, καὶ μὲ τρίχας μακρὰς καὶ ψαράς.

Δεκρίνετο πρὸ πάντων διὰ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ καὶ ἕνεκα τῶν βαθέων φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεών του. Εἶχε τὸ πρῶτον μαθητεύσει εἰς Χίον καὶ Πάμμον ἀκολουθῶς δὲ εἰς Ἴταλιαν.

Τῷ 1800 ὑπέγε καὶ ἐτελείωσε τὰς σπουδὰς του εἰς Παρισίους, καὶ μετὰ ταῦτα περιῆλθε τὴν Ἀγγλίαν.

Ὁ Κύριος Πουκεβίλ λέγει, ὅτι τὸ 1824 τὸν εὐθυμούντα ἔτι εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου τῶν Παρισίων οἱ ἄνθρωποι πτωχοῦ τινοῦ πανδοχείου, καθήτην ὄντα, καὶ ἐρχόμενον τακτικὰ καὶ γευματίζοντα γεῖμα ἑνὸς μόνου φράγκου.)

ΚΕΦΑΛ. 2.

Η ΑΔΑΜΑΝΤΙΝΟΣ ΤΑΜΒΑΚΟΘΗΚΗ.

Ὁ Ἥλιος ἔχει τὸ ῥοδόχρουν λυκαυγὲς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τῆς πόλεως τῶν Κωνσταντίνων, καὶ ἐκάστη ἰριδῶδης ἀκτὶς τούτου, ὡς γραφὶς ζωγράφου προσέθετε νέον χρῶμα καὶ νέαν σκιάν ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐκείνης εἰκόνας τῆς φύσεως, ὅτε ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος καὶ ὁ νέος Θρασύβουλος ἦσαν πλέον μακρὰν τῶν τειχῶν τοῦ πνιγροῦ τῶν ἀρχιερέων κατοικητηρίου.

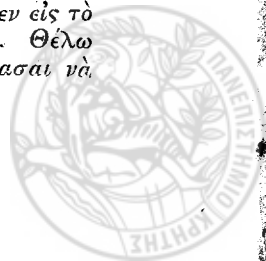
Ἐνῶ διήρχοντο κώμην τιὰ, ὁ Πατριάρχης δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ σταθῇ καὶ θεωρήσῃ ὀλίγον τοὺς ἑπτὰ τῆς πόλεως λόφους, τὸν πλήρη πλοίων κεράτιον κόλπον, τὴν ἀείρροον ὀφιοειδῆ κλίνην τοῦ Βοσπόρου, ἣτις ὡς ἄφρονος καταρράκτης ἐκκενώνει τὸν ἕνα πόντου ἐν τῷ ἄλλῳ, καὶ ἣτις ὡς ἐκ ράβδου Μωϋσέως ἠεῶχθη, ὅπως μήποτε συνδεξιωθῶσιν πλέον ἢ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία.

Ἐρρίψτε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἀγλαοφεγγὲς στερέωμα ἐφ' οὗ ὀλίγοι μόνον ἰστέρες ἀποσπῶμενοι τοῦ πέπλου τῆς φευγούσης νυκτὸς, ἐσβένοντο καὶ οὔτοι, ὡς πομφόλυγες, εἰς τὰ φυσημάτα τοῦ Λάμπωνος καὶ Φαέθωντος τῆς προβαϊνούσης Ἡοῦς.

Ἐστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰς τερπνὰς ἑξοχὰς τῆς Χρυσουπόλεως, εἰς ἃς ὁ βασιλικὸς, τὸ ἠδύοσμον καὶ τὰ ῥόδα ἔχουν τῆς σμύρνης καὶ κασσίας τ' ἀρώματα, καὶ ἔρραινον μὲ μάργαρον δρόσον τὰ ὄντα ὅλα, ὅσα τὴν ἐσθινὴν ἐκείνην ὄραν ἦσαν ἔξυπνα, καὶ πρὸς τὸν Θρασύβουλον εἶπεν.

— Θεώρησον πόσον μεγαλοπρεπεῖς, τέκνον μου, εἶναι οἱ οὐρανοὶ οὔτοι, οὐδ' ὁ ἐπὶ ξύλου κρεμασθεὶς ἐκρέμασεν ἄνωθεν τῆς πόλεως ταύτης τῆς ἀνομίας.

« Ἡ Κωνσταντινούπολις, νιέ μου, σήμερον ὁμοιάζει βάραθρον δυσειδοῦς βορβόρου! Ἐν τούτῳ κατοικεῖ ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ Πειρασμοὶ του. Ἐδῶ μεθύσκειται χαρὰς θεωρῶν τοὺς ὀπαδοὺς του βασανίζοντας καὶ κατασπαρίσσοντας τοὺς ἐν αὐτῷ πίπτοντας Χριστιανοὺς. Πρέπει τῇ ἀληθείᾳ ὑπεράνθρωπος δύναμις νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν κόπρον ταύτην τοῦ Αὐγείου! . . . Ἰδὲ τοὺς βράχους τοῦ Ἰωσαφὰτ, μάρτυρας τοῦ κηρύγματος τοῦ Κυρίου! Ἰδὲ τ' ἅγια Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν Ἰορδάνην! Ἰδὲ τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου εἰς ἣν ἄρτον ἔβρεξεν, ἣν νέφη τὴν ἡμέραν ἐπεσκίασαν, καὶ στήλη φωτὸς τὴν νύκτα ἐφώτισεν. Ἰδὲ τὴν βάτον τοῦ Χωρήβ, ἐν ἧ ὁ Κύριος κρυβεῖς πρὸς τὸν Μωϋσῆν ἐλάλησεν!! . . . ὅλα, ὅλα τ' ἅγια ταῦτα μέρη βρῦσις αἵματος Ἀβελ εἶναι, καὶ μάχαιρα Καὶν μαστίζει. Ἀμα ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, τέκνον μου, ἀναχώρησον δι' Ὁδησσόν. Θέλω σὲ συζησεῖ πρὸς τοὺς ἐκεῖ ὁμογενεῖς ἐμπόρους, Δύνασαι νὰ

τελειώσης εἰς τὴν πόλιν ταύτην τὰς σπουδὰς σου, καὶ ἀκολούθως διάτρεξον καὶ σὺ τὸ ἐμπόριον.

— Ἐγὼ νὰ ὑπάγω, παναγιώτατε, εἰς Ὀδησσόν! ἐγὼ νὰ γίνω ἔμπορος! ἐγὼ ὁ φέρων τὴν ἀγιασθεῖσαν ἀπὸ τὴν παναγιότητά σου καὶ δεκαπέντε ἄλλους τῆς ἐκκλησίας μας ἀρχηγούς σπάθην! . . . Θὰ ὑπάγω νὰ καταταχθῶ εἰς τὸν Ἱερὸν λόχον δὲν ζητῶ ἄλλο, εἰμὴ μίαν συζατικὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάτην. . . Γνωρίζεις, θεῖε μου, ἐκ τῆς στιγμῆς τῆς ἀγίας σας ἐξομολογήσεως εἰς τὴν εἰρκτικὴν ὁποῖαν διαφορὰν εἰς ἔμαντὸν αἰσθάνομαι; . . . μοὶ φαίνεται ὅτι αἱ τρέχες τῆς κεφαλῆς μου ζωοποιοῦνται ὡς νὰ ἠλείφθησαν ἀπὸ ἁγίου μύρον ὅτι τὸ σῶμά μου ὅλον ἀπεκατεστάθη ἄπρωτον ἀπὸ τὴν εὐλογίαν ἐκείνην. . . ὦ! πότε νὰ γυμνώσω τὴν σπάθην μου, ὦ! πότε νὰ πέσω κατὰ τῶν ἀπίστων! . . .

— Ὀμίλει συγώτερα! ἐνθυμῶ ὅτι εὗρισκεσαι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. . . ἀκούω βήματα ὀπισθέν μας.

— Παπᾶ! Παπᾶ! συγχρόνως ἠκούσθη μία φωνή. Καὶ στρέψαντες, εἶδον πτωχὸν γραικὸν τρέχοντα πρὸς αὐτούς.

— Τί εἶναι; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Δύο Τούρκοι μὲ κυνηγοῦν, ἀσθμαίνων εἶπεν ὁ γραικός.

Τῶντι δὲν εἶχε τελειώσει, καὶ δύο Ὀθωμανοὶ ὀπλοφόροι ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν των.

Ὁ Πατριάρχης ἂν καὶ ἄγνωστος πρὸς αὐτούς, διὰ τοῦ γλυκέος τρόπου του καὶ ὀλίγου χρυσίου, κατῶρθωσε νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἐκεῖθεν.

— Ἀφοῦ γνωρίζεις τὸν καταδιωγμὸν ὅστις γίνεται τὰς ἡμέρας ταύτας πρὸς τοὺς Χριστιανούς ὄλους, ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος, διατι ἐξέρχεται τὴν ὄραν ταύτην, καθ' ἣν αἱ ὁδοὶ ὀλοτελῶς εἶναι ἔρημοι;

— Ἡ πτώχεια, Κύριε; ἡ πτώχεια! . . . ἔχω τόσα παιδιὰ νὰ θρέψω. . .

— Τόσα παιδιὰ! . . . καὶ σὺ φαίνεσαι πολὺ νέος. . . Ποῖον εἶναι τὸ ἐπάγγελμά σου; ἠρώτησεν ὁ Πατριάρχης.

— Καίξῃς. . . με συγχωρεῖς, δέσποτά μου; . . . ἂν δὲν ἔχω λάθος, νομίζω ὅτι εἰσθε ὁ Παναγιώτατος Πατριάρχης μας' συνηρχόμενος εἰς ἑαυτὸν ἐκ τοῦ φόβου ἠρώτησεν ὁ γραικὸς ἀποκαλύπτων τὴν κεφαλὴν.

— Μάλιζα, τέκνον μου. . . εἶσαι λοιπὸν πτωχός; λάβε ἐπρόσθεσεν ὁ Ἱεράρχης, ἐγχειρίζων πρὸς αὐτὸν ποσότητα ἀργυρίου.

— Σᾶς εὐχαριστῶ! εὐχαριστῶ! . . . ὁ Χριστός μας σᾶς ἔφερεν ἔμπρός μου! ἔχω νὰ βοηθήσω τόσας ψυχὰς. . . Πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι τὸ μικρὸν καίκι μου ἔσωσε πολλοὺς τὰς ἡμέρας αὐτὰς. . . τοὺς ἐπήγα εἰς Ῥωσσικὰ πλοῖα. . . Καὶ ταύτην τὴν στιγμὴν ὅπου τόσον ἐνωρίς εἶμαι εἰς τὸν δρόμον,

είναι διότι ἐπήγγαινα ν' ἀγοράσω ζωοτροφίας διὰ μίαν οἰκογένειαν, τὴν ὅποیان ἔχω κρυμμένην εἰς τὸ σπήτι μου . . . μετὰ τὸ ὑποκάμισον προχθῆς τὴν νύκτα ἐξέφυγαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Γενιτζάρων.

Ὁ Πατριάρχης ἔκθαμβος ἐστάθη καὶ τὸν ἐθεώρησε. Γνωρίζεις τ' ὄνομα τῆς οἰκογενείας;

— Μάλιστα, Παναγιώτατε . . . εἶναι τοῦ Δημητράκη Μουρούζη· συγγενεῖς τοῦ Κωστάκη καὶ Νικολάκη τοὺς ὁποίους ἐχάλασεν ὁ Σουλτὰν Μαχμούτης. . . Ἐμέθυσαν τοὺς φύλακας καὶ ἔφυγαν . . . ἐγὼ τοὺς ἔφερα τὸ κρασὶ καὶ τοὺς ἐμέθυσαν.

Ὁ Γέρον Πατριάρχης εἰς τοὺς λόγους τοῦ πορθμέως δὲν ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ τὴν συγκίνησίν του. « Ἐσο εὐλογημένος, καλέ μου Χριστέ, εἶπε. Τὰ πλούτη τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ νὰ σέ δώσῃ ὁ Κύριος, διότι εἰς ἀγαθοεργίας μέλλεις νὰ τὰ μεταχειρισθῆς. » Ἐκβαλλὼν δὲ τὴν ἀδαμαντοκόλλητον τοῦ Σουλτάνου ταμβακοθήκην, ὡς καὶ ὅλα τὰ χρυσᾶ νομίσματα ὅσα μετ' ἑαυτοῦ ἔφερε, « Λάβε ταῦτα, ἐπρόσθεσε, διὰ νὰ θρέψῃς τὰ τέκνα σου, καὶ βοηθήσῃς ὁμοίως τὴν οἰκογένειαν, ἣς δίδεις εἰς τὸν οἶκον σου ἄσυλον.

— Δὲν ἐννοεῖς νὰ μοῦ τὰ χαρίσῃς; ἠρώτησεν ὁ πτωχὸς πορθμεὺς ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν μετὰ ἀνοικτοῦς ὀφθαλμούς.

— Μάλιστα, μάλιστα, σὲ τὰ χαρίζω, καλέ μου ἄνθρωπε.

— Στάσου! ζάσου Παναγιώτατε, τρίβων τοὺς ὀφθαλμούς του εἶπεν ὁ γραικὸς καθήμενος χαμαὶ . . . σὰν ὄνειρο μετὰ φαίνονται τὰ βριλιάντια ταῦτα . . . ἡ ταβακέρα εἶναι μία κατάστασις . . . ἐγὼ ἔχω νὰ ἀνοίξω μετὰ αὐτὴν ἰδικὸν μου Τζοβαεὶρ-Βεζεστέμ! . . .

— Καὶ πάλιν σὲ συσταίνω νὰ λάβῃς πρόνοιαν διὰ τοὺς Χριστιανούς τοὺς ὁπίους ἔχεις εἰς τὸν οἶκόν σου, ἐπανελάβεν ὁ Πατριάρχης ἀποχαιρετῶν.

— Καὶ τὴν ζωὴν μου θὰ θυσιάσω δι' αὐτοὺς ἀπεκρίθη· ἐγὼ δὲν ἤμην πάντοτε πορθμεὺς . . . ἦτο ποτὲ καὶ ὁ πατήρ μου εὖ κατὰστατος . . .

— Καταλληλοτέραν τύχην ἀδύνατον ἦτον νὰ λάβῃ ἡ ταμβακοθήκη αὕτη τοῦ Σουλτάνου! . . . νὰ ἰδῆτε, Παναγιώτατε, δι' αὐτῆς θέλει σωθῆ ἡ οἰκογένεια τοῦ Μουρούζη, εἶπε μετ' ὀλίγου ὁ Θρασύβουλος.

— Οὐδὲν γίνεται εἰς τὸν κόσμον, ἂν πρότερον δὲν γραφθῇ ἐκεῖ, δεικνύων τὸν οὐρανὸν, εἶπεν ὁ Ἱεράρχης ὅτε εἰσῆρχετο εἰς τὴν πύλην τοῦ Πατριαρχείου.

Ὁλην τὴν ἡμέραν τοῦ μεγάλου Σαββάτου τὴν διήλθεν ἐν μελέτῃ καὶ προσευχῇ· τὸ δ' ἑσπέρας εἶπε πρὸς τὸν Θρασύβουλον.

— Λάβε τὰ στυγατικὸν ὄπρ διὰ τὸν Ἀλέξανδρον Ἰψηλάν-

την ἐπιθυμείς. Ἴδου καὶ δύο ἄλλας ἐπιστολάς πρὸς δύο μεγα-
 λεμπόρους τῆς Ὀδησοῦ· ἰδοὺ καὶ μίαν ποσότητα χρημάτων
 δι' ἔξοδά σου· ἰδοὺ καὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πρὸς τοὺς
 Κυρλοὺς Μ. . . . καὶ Σνντροφίαν· τοὺς λέγω εἰς ταύτην ἐν καιρῷ
 θανάτου μου, νὰ σὲ ἀναγνωρίσωσι κληρονόμον τῆς ἀνά χεῖράς
 των καταστάσεώς μου. Ἄφες τώρα τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὴν
 Κωνσταντινούπολιν ὅσον δύνασαι ταχύτερα . . . τρέξε εἰς τὸν
 λιμένα καὶ ἐπιβιβάσου εἰς τὸ πρῶτον Ῥωσικὸν πλοῖον τὸ
 ὁποῖον ἀπόψε φεύγει.

— Δὲν εἰμπαρῶ ν' ἀναχωρήσω, πρὶν ἴδω τί μέλλει γενέσθαι
 με τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ ὑμᾶς τὸν ἴδιον!

— Εἶναι μωρία! εἴτε ζήσωμεν εἴτε ἀποθάνωμεν δὲν δύνα-
 σαι εἰς τίποτε νὰ μᾶς χρησιμεύσῃς . . . κινδυνεύεις μόνον νὰ
 χαθῆς . . . καὶ τότε; συλλογήσου τὸν γηραιὸν πατέρα σου·
 τὴν ἀρραβωνιαστικὴν σου Ἀνδρονίκην. . . .

— Τὸν πατέρα μου! τὴν ματέρα μου! τὴν πεφίλη μένην καὶ
 ὠραίαν μου Ἀνδρονίκην! . . . καὶ τὴν πατρίδα πρόσθε, καὶ τὴν
 θρησκείαν μου!! ἐμπαθῶς ἐξεφώνησεν ὁ νεὸς. Βέβαια
 εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναχωρήσω ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν . . .
 ὑγίαινε Παναγιώτατε! δός μοι ἔτι μίαν φοράν τὴν εὐλογίαν
 σου . . . ἄδηλον τὸ πεπρωμένον . . . ἂν πρῶτος ὁμῶς ἀναβῆς
 εἰς τὸν Οὐρανὸν, μεσίτευσον καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ.

Καὶ μὲ δάκρυα καὶ λόγους, ἀσυναρτήτους πολλάκις, ὑπα-
 σθεις τὴν δεξιὰν τοῦ Πατριάρχου, διευθύνθη μετὰ μικρὸν πρὸς
 τὸν Κεράτιον Κόλπον.

ΚΕΦΑΛ. 3.

ΜΙΑ ΦΡΙΚΩΔΗΣ ΣΚΗΝΗ.

Τὸ πάσχα ἀνέτελε συνεφῶδες· ὁ Οὐρανὸς ἦτο μέλας· ἡ ἀ-
 τμοσφαῖρα πιέζουσα καὶ ἔτοιμος νὰ διαβραγῆ εἰς καταρράκτας.
 Βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ συνεχεῖς σχίζουσαι τὴν κτίσιν, ἐν ἀκα-
 ρεῖ ἔφηνον ἐξ Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Δύσιν. Ἡ θάλασσα μ' ὄλον
 τοῦτο ἦτο νημεῖς· οὔτε ἡ ἐλαχίστη αὔρα ζεφύρου ἔπνεε· καὶ
 οἱ κανονοβολισμοὶ τῶν Χριστιανικῶν πλοίων ὅτινες εἰς τὰς
 παρελθούσας ἀναστάσεις ἦσαν ἀκράτητοι, τὴν ἡμέραν ταύτην
 ἦσαν ὀλίγοι καὶ διακεκομμένοι.

Καὶ αὕτη ἡ φύσις προανήγγειλεν ὅτι τὸ τῶν Γραικῶν πάσχα
 ἐμέλλε νὰ τελειώσῃ ὀλέθριον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἠγέρθη εἰς ἄρθρον βαθύ. Πρὶν
 δὲ καταβῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπως ἐωρ-
 τάσῃ τὴν ἀνάστασιν, ὑπέπεσεν εἰς μεγίστην μελαγχολίαν.

Περιεβλήθη τώρα τὸν βασιλικὸν αὐτοῦ σάκκον, τὸ χρυσό-
 2

παστον και κοσσυμβωτον περιτραχήλιόν του, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ἀδαμαντοφόρον μίτραν, ἐκρέμασε τὸ ἐπιγονάτιον, και ὑπὸ τοῦ πιστοῦ τοῦ διακόνου Γαβριὴλ παρακολουθούμενος, κατέβη εἰς τὸν ναόν, και ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῶν Χρυσοστόμων.

Οἱ ἐνταῦθα εὑρισκόμενοι Χριστιανοὶ ἦσαν σκυθροποὶ και ἄλαλοι. "Ἐκαστος και ἡσθάνετο και μὲ πικρίαν ἀνελογίζετο τὴν ἀπουσίαν τῶσαν ἀρχιερέων, και τὰς ἐν τῇ εἰρκτῇ πληγὰς των.

"Οτε ὁμως ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος ὑψώσας τὴν ποιμενικὴν αὐτοῦ ράβδον και « Ἀναστήτο ὁ Θεὸς και διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ » ἀνέκραξεν, τότε πλέον μία και ἡ αὐτῇ βοή, εἰς ψιθυρισμὸς διεκύμανε τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων.

« Ἀναστήτο τὸ γένος! ἀναστήτο ὁ χριστιανισμὸς, » εἶπαν, και ζωὴ νέα ἐφάνη νὰ ἐχύθη εἰς τὰς φυσιογνωμίας ὄλων.

Μετὰ τὴν λειτουργίαν ὁ Πατριάρχης ἐπαῆλθεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, και ἐδέχθη τὰς ἐπισκέψεις τῶν Γραικῶν.

Κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἔφθασε και εἰς τῶν Τζοχαντάριδου τοῦ μεγάλου Βεζύρου, προσκαλῶν τοῦτον νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν δεσπότην αὐτοῦ.

Εὔρεν ὁ Πατριάρχης τὸν Βενδερλῆ-Ἀλῆ εἰς καπνοὺς μέλανας πεπλανημένον μᾶλλον ἢ ὀργίλου.

— Λοιπὸν! εἶπεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, χθὲς σ' ἐπερίμενα . . . ὁ δὲ παντοδύναμος αὐθέντης μου ἐπερίμενε τὴν ἐξομολόγησιν τῶν Ἀρχιερέων.

— Ἦτο τὸ μέγα Σάββατόν μας και ἔπρεπε νὰ τὸ διέλθω ἐν προσευχῇ και μελέτῃ.

— Καλλίτερον ἤθελεν εἶσθε νὰ διέλθῃς ἐν προσευχῇ και μελέτῃ τὴν διαταγὴν τοῦ αὐθέντου και Βασιλέως σου Σουλτὰν Μαχμούτη ἐξ ἧς ἡ κεφαλὴ σου κρέμαται . . . Κατὰ τοὺς λόγους σου λοιπὸν δὲν ἔλαβες καιρὸν νὰ καταστρώσῃς ἐγγράφως τὴν ἐξομολόγησιν τῶν φυλακισμένων ;

— Ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν διῆλθον ἐν προσευχῇ και μελέτῃ, ἐπανέλαβεν ὁ γέρον Πατριάρχης.

Ὁ μέγας Βεζύρης ἠρξάτο νὰ ἐκριπίζεται εἰς τὸ ἀτάραχον αὐτοῦ. Εἰπέ μοι λοιπὸν προφορικῶς τί ὠμολόγησαν οἱ φυλακισμένοι.

Ὁ Ἱεράρχης ἔδεσε τὰς χεῖρας εἰς τὸ στήθος, ἔρριψε τὰ βλέμματα χαμαί, και ἔμεινεν ἀφωνος.

— Δὲν ὀμιλεῖς ;

Ὁ Γρηγόριος ἐφύλαξε τὴν αὐτὴν σιωπὴν.

— Πολὸν καλά! . . . ἄκουσε τί λέγει τὸ Κοράνιον μας.

« Ὀδηγήσαμεν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ὁδὸν εἰς ἣν θέλει δεῖξαι ἂν ἦναι εὐγνώμων ἢ ἀχάριστος. Και ἀληθῶς ἠτοιμάσαμεν διὰ τοὺς ἀπίστους ἀλύσεις, και κρίκους σιδηροῦς, και καιόσαν πυρὰν » προσθέτει ἄλλου.

Νεύσας δὲ πρὸς τοῦτον χαμηλοφώνως ἐπρόσθεσεν ὑπάρχει ἔτι ἔλεος καὶ δι' ἐσέ, καὶ διὰ τοὺς εἰς τὰ δεσμὰ ἀρχιερεῖς. Ἄς ἐπιστρέψωσι πρὸς τὸν Πατισάχ, καὶ σὲ ὑπόσχομαι νὰ λυτρώσω ὄλους τοῦ θανάτου.

— Ὁ εἰς ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ λυτρώσῃ τὸν ἄλλον ἀπὸ τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Πατριάρχης. . . . « Ὅλοι τοῦ Θεοῦ εἴμεθα, καὶ πρὸς τοῦτον θέλομεν ἐπιστρέψει! » δὲν λέγει τὸ ἴδιον Κοράνιόν σας ;

— Κιαφίρ! τὸ ῥῆμα τοῦτο εἶναι μόνον διὰ τοὺς Μουσουλμάνους· ἐμμανῆς τώρα ὁ Βενδερλή-Ἀλῆς ἐφώνησε. . . . Θέλεις νὰ ἴδῃς ἂν ἔχω τὴν ἐξουσίαν νὰ σᾶς φονεύσω ἢ νὰ σᾶς ἀπολύσω ;

— Οὐδεμίαν ἐξουσίαν εἶχες καθ' ἡμῶν, ἂν μὴ σοὶ ἦ δεδομένον ἄνωθεν, ἀταράχως τοῖς ἰδίους λόγοις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Ὀθωμανὸν τοῦτον Πιλάτον ἀπεκρίθη.

— Ἀχάριστος καὶ μυαρὰ γενναῖα, πηδησάς ἐκ τοῦ ἀνακλίντρον τώρα ὁ Βεζύρης μέσῳ τῆς αἰθούσης, μετ' ἀδημονίας συγκεντρωμένης ἀνεκραύησε . . . σεῖς κατηραμένα καὶ οὐτιδανὰ ἀνδράποδα τὰ ὁποῖα τόσο φιλανθρώπως ἡμεῖς ἐθέσαμεν εἰς τὸ αὐτὸ μὲ ἡμᾶς ὕψος! Σεῖς εἰς τοὺς ὁποίους ἐσυγχωρήσαμεν, ἐλευθέραν τὴν δυσειδῆ θρησκείαν σας! . . . ζητεῖτε τώρα νὰ πατήσητε καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν τραχήλων μας; . . . Ὁχι! ὄχι! μὰ τὸν Προφήτην! μὰ τοὺς ἀγγέλους τοὺς χωρίζοντες τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸ ψεῦδος! . . . μὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ὄλους θὰ σᾶς κρεμάσω! . . . γκέλ, γκέλ (ἐδῶ, ἐδῶ), κρούων τὰς παλάμας του ἐπρόσθεσε μὲ κραυγὴν ὑψηλοτέραν.

Δύο Ἰζοχαντάριδες εἰσήλθαν.

— Σπεύσατε καὶ ἀναγγείλατε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχείου ἐντὸς μιᾶς ὥρας νὰ ἐκλέξουν ἄλλον Πατριάρχην. Τοῦτον θὰ τὸν κρεμάσω . . . ὄχι . . . σταθῆτε . . . διὰ τελευταίαν φορὰν σ' ἐρωτῶ . . . ὁμολογεῖς τῶν φυλακισμένων τὴν ἐξομολόγησιν;

Ὁ Ἱεράρχης δὲν ἐπρόφερε λόγον· εἶχε δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐρριμένους πρὸς τὸ ἔδαφος.

Ὁ Βενδερλῆς ἔνευσε τότε πρὸς τοὺς διαγγελεῖς του ν' ἀναχωρήσωσι· πρὸς δὲ τοὺς δορυφόρους του ν' ἀποσύρῃσι τὸν γέροντα Γρηγόριον εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Βοσσαντζῆ.

Μόλις διεδόθη ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐμελλε ν' ἀπαγχουισθῆ, καὶ αἱ ἀγνῖαι καὶ πλατεῖαι ἐπληρώθησαν ὄχλου. Ὅλοι συνερωτῶντο νὰ μάθωσι τὸ μέρος, πρὸς ὃ ἐμελλε νὰ λάβῃ χώραν ἢ ἀπάνθρωπος αὐτῆ θυσία.

Οἱ Ἰουδαῖοι οὔτινες συνήθως εἰς τὸ Πάσχα τῶν Χριστιανῶν περιφέρονται, μὲ ὅ,τι ῥακωδέστερον καὶ ῥυπαρώτερον ἔνδυμα ἔχουν, κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν περιεβλήθησαν τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὰ λαχῶριά των· συννεοῦμενοι δὲ μὲ τοὺς

Τούρκους, ἠρέθιζαν αὐτοὺς κατὰ τῶν δυστυχῶν Χριστιανῶν.

Οἱ δὲ τελευταῖοι διορῶντες τὴν καταγίδα, ἐξήτουν καὶ αὐτὰ τὰ σπλάγγνα τῆς γῆς ν' ἀνοίξωσι διὰ νὰ κρυβῶσιν.

Ὅλγαι ὥραι καὶ οἱ διαγγελεῖς τοῦ μεγάλου Βεζύρου ἐπέστρεψαν ἀναγγέλοντες ὅτι οἱ ἐναπομένοντες τῆς Συνόδου ἀρχιερεῖς ἔχειροτόνουν ἤδη νέον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Εὐγένειον τῆς Πισιδείας.

Ὁ Δῆμιος εἰσήλθε τότε νὰ δέσῃ τὰς χεῖρας τοῦ Γρηγορίου, καὶ ἀναγγεῖλη πρὸς τοῦτον, μυστικῇ τῇ φωνῇ ἤδη προσευχόμενον καὶ προετοιμαζόμενον, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Δειλία καὶ ῥίγος ἀπόρρητον διεχύθη τότε εἰς τὸ γηραῖόν του σῶμα! Ποῖος δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀτάραχος κατὰ τοιαύτας στιγμάς! Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος Χριστὸς ὅτε πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων κατὰ πρόσωπον ἐδέετο « Πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτο ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο » εἶπεν.

Ὁ Πατριάρχης ἠκολούθησε τὸν δῆμιον ἔπειδὴ δὲ ἐβάδιζε βραδέως καὶ μεγαλοπρεπῶς, ὁ ἀγριὸς αἰθίωψ ὠθήσας αὐτὸν « περιπάτει ἐγρηγορώτερα, εἶπε, δὲν ἔχω μόνον ἐσὲ νὰ τελειώσω. »

— Δὲν βραδυπορῶ, ἀνθρωπέ μου, διὰ νὰ σὲ ἀπασχολήσω τῆς ἐργασίας σου, χαμογελῶν ὁ μάρτυς Γρηγόριος ἀπεκρίθη. Εἶμαι σχεδὸν ὀγδοηκοντούτης, καὶ δὲν δύναμαι ταχύτερα νὰ βαδίζω.

Εἰς τὴν ἐνορίαν τῶν Πατριαρχείων ἦσαν πλήθος Γενιτζάρων καὶ Ὄθωμανικοῦ καὶ Ἰουδαϊκοῦ ὄχλου. Τὰ πλήθη συνωθοῦντο ποῖος ν' ἀναβῆ εἰς καλλίτερον μέρος. Οἱ ἴστοι τῶν πλαιῶν τοῦ στόλου καὶ ὅλα τὰ ἐπίλοιπα ὑψώματα μυρμηκοειδῶς ἔβρουν ἀνθρωπαρίων. Οἱ δὲ λόφοι, τὰ παράθυρα καὶ οἱ μυναρέδες τῶν Τζαμίων ἐπαρρῶσιν ἀποστροφικωτάτην χαρὰν ἐξ ἐνός, καὶ θεῶν ὥραιαν ἐξ ἄλλου.

Τὴν ἰδίαν σχεδὸν ὥραν καθ' ἣν ὁ Γρηγόριος ἐπὶ λέμβου μετεφέρετο ἀπὸ τοὺς δημίους καὶ τινὰς φύλακας εἰς τὸ Φανάριον, ὁ νεοχειροτόνητος Πατριάρχης Εὐγένειος, με πομπὴν ἀνοτέραν τοῦ συνήθους, διέβαινε τὸν Πυλῶνα τῶν Πατριαρχείων.

Οἱ συνοδευόντες τοῦτον ἀρχιερεῖς καὶ ἄλλοι ἀνοστατοὶ κληρικοὶ ὀρῶντες τὴν κρεμάθραν καὶ τὸν πρῶν Ἱεράρχην των αἱματοφύρτων, ῥακώδη καὶ δεδεμένον ὡς κακούργον, με τὰς ψαλμοδίας τῆς τελετῆς ἀνεμῖνον καὶ τινὰς μυστικὰς δεήσεις ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς ἐκεῖνου, ὅστις τρὶς τὸν ὑψηλὸν τῶν Ἰγνατίων θρόνον ἀνέβη.

— Καὶ ἂν θέλῃς νὰ ζητήσῃς τὸ ἔλεος τοῦ Πατισᾶχ, τώρα εἶναι ἀργά, προδότα, εἶπεν Ὄθωμανὸς τις γραμματεὺς τοῦ Ρεῖζ-Ἐφένδη ἐπίτηδες διὰ τὴν καθαίρεσιν καὶ ἀντικατάστασιν τοῦ Πατριάρχου ἐκεῖ σταλεῖς.

— Θέλω ζητήσῃ τὸ ἔλεος τοῦ ὑψίστου ὑπὲρ σου καὶ τῶν ἀσεβῶν Κυρίων σου. Ἐγὼ ἀποθνήσκω τώρα· πλὴν καὶ σεις θέλετε ἀποθάνει ἀπὸ τὸν θάνατον ὅστις προφθάνει ἀργὰ ἢ ἐργήγορα ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. . . . Στρέψον καὶ ἰδὲ τὰ πλήθῃ ταῦτα! . . . ἅπαντα εἶναι πλάσματα καὶ κτήματα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου! Οὐαὶ εἰς τὸν ἀδικούντα ἢ θανατόνουντα ἓνα τῶν τοιούτων.

Ὁ ἀρχιγραμματεὺς καὶ ὁ ἀγχιονιστὴς συνεθεωρήθησαν.

— Γενοῦ Μουσουλμάνος, ἐτουθόρυσεν ὁ πρῶτος εἰς τ' ὅτιον αὐτοῦ, καὶ εὐθὺς σὲ ἀπολύω.

— Μουσουλμάνος! Μουσουλμάνος! μὲ καταφρόνησιν θεωρήσας τοῦτον ὁ Ἱεράρχης εἶπεν. Ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ ἰλεως, ἄθλιε, διὰ τὴν βλασφημίαν ἣν ἐπρόφερας· καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸν ὁποῖον τόσον ἀπαυθρώπως διώκετε, ν' ἀποτάσῃ τὰς ἀμαρτωλὰς ψυχὰς σας ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Σατανᾶ. . . . Τελείωσον τὴν ἐντολὴν τοῦ αὐθέντου σου! Συλλογίσου ὅτι ἀν' δέν σπεύσης αὐτὴν, ἡ κεφαλὴ σου ὁμοίως θέλει πέσει μέχρι τῆς δύσεως τοῦ φωστήρος ἐκείνου.

Καὶ ἔδειξε τὴν πεπυρωμένην καὶ ἐρυθρὰν τοῦ Ἡλίου σφαῖραν, ἣτις ἐξεληθούσα, καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διασχίζουσα τὸν νεφελῶδη καὶ σκοτεινὸν οὐρανὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὁμοίαζε τῶντι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὅπερ ὁ ὄχλος τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας δοξάζει ἔτι ὅτι εἶδε νὰ καταβῆ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ μεγαλομάρτυρος τούτου.

— Τελείωσον τὸν Γκιαούρη, φρενομανῶς πατάξας τὸν πόδα, ἔκραξε καὶ ὁ Μουσουλμάνος ἀρχιγραμματεὺς πρὸς τὸν δήμιον.

Τὸν ἔδραξεν οὗτος εὐθὺς ἀπὸ τὸν πώγωνα, ἔρριψε κατὰ γῆς μὲ χλευασμὸν τὸν καλυμαύκιόν του, καὶ διεπέρασεν εἰς τὸν τραχηλὸν αὐτοῦ τὸν ὀλέθριον βρόχον.

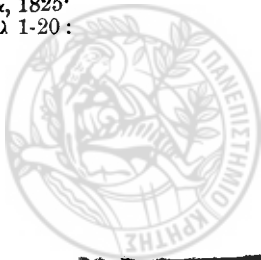
Ἐψομένα τοῦ Πατριάρχου τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Οὐρανὸν, ἀκουσίως ἐρρίφθησαν εἰς τὰ παράθυρα τῶν Πατριαρχείων.

Εἶδεν ἐκεῖ τότε τὸν νέον Θρασύβουλον ὀδυρόμενον καὶ ἡ ἄχρῃ ὥρας γαλήνη τοῦ Ἱεράρχου, διὰ μιᾶς μετεβλήθη εἰς συντριβὴν ψυχῆς. Ἐπαθεν ὅ,τι καὶ ὁ Σωκράτης αὐτὸς, ὅτε πρὸ τῆς θανῆς του κλαίοντας καὶ ὀδυρομένους εἶδε τοὺς υἱοὺς του.

« Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς συγχωρήσῃ, » ἐπρόφερε διὰ τελευταίαν φορὰν, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐθολοῦντο ἀπὸ δάκρυα, ὅτε ἡ φοβερὰ ἀγγόνη ἐν ἀκαρεῖ ἀπέσβεσε τούτους διὰ παντός. (α)

Τοιοῦτον ἐστάθη κατὰ τὴν δεκάτην τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ

(α) Μαξιμ. Ραῦθῶ, τομ. Α', σελ. 222. Ραφανὲλ Ἰσορ. τῆς Ἑλλάδος, σελ. 80 Πουκεεῖλ. Ἀναγ. τῆς Ἑλλάδος, βιβλ. 5ον, κερ. 1ον. Τρικ. Ἰσορ., τομ. Α', σελ. 100-110 Γκόρδων, τομ. Α', σελ. 187. Istorija Gretcheskikh Proizchestvii: Μόσκα, 1825· τομ. Α', σελ. 111. Geschichte des Aufstandes der hellenischen Nation, σελ. 1-20: Fribourg, 1826.

ἔτους 1821 τὸ μαρτυρικὸν τέλος Γρηγορίου τοῦ Ε' διακοσιοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἔκτου Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀναχωροῦντες ἐξ Ἀνδρέου τοῦ Ἀποστόλου, πρώτου κηρύξαντος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγείραντος τὸν θρόνον τῆς παμπαλαίου ταύτης Μητροπόλεως.

Μίαν ὥραν μετὰ ταῦτα ἔφθασε καὶ ὁ μέγας Βεζύρης περιστοιχισμένος ὑπὸ Γενιτζάρων καὶ ὑπαλλήλων, καὶ ἐπὶ θραυίου καθίσας ἀντικρὺ τοῦ ἁγίου λειψάνου, καπνίζων συνεχλεῖαζε τοῦτο μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ. Θέσας ἀκολουθῶς εἰς τὸ στήθος τοῦ θύματος ἄβακα μὲ τὰ γράμματα Προδότης τῆς Βασιλείας καὶ κολλήσας ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ Πατριαρχείου τὸν λεγόμενον Γιαυτᾶν (ιδὲ Ἴσορ. Τρικούπη, σελ. 103, κεφ. ζ') ἐπήλθε πρὸς ἕτερον μέρος, ὅθεν σκηναὶ τραγικώτεραι ἔτι ἐμελλον νὸ λάβωσι χῶραν. (Α)

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 3^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ 'Ο Ε'. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. — 'Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ἐγεννήθη τῷ 1745, εἰς τὴν μικρὰν τῆς Πελοποννήσου πόλιν Δημητζάνην ἀπὸ γονεῖς πτωχοτάτους

Διηγούνται εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ὅτι παῖς ὢν καὶ νέμων εἰς τὰ λιβάδια τοῦ Μεγάλου τὸ μικρὸν τοῦ πατρὸς του ποίμνιον ἀπεικοιμήθη καὶ εἶδε ἐνύπνιον, ὅτι γυνὴ λάμπουσα τὴν κεφαλὴν ἀπὸ φαεινῶν σέλας, ἀνεβίβατεν αὐτὸν μὲ τὸ ἄρμα τῆς εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ στέμμα χρυσοῦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του θέσασα, τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν μεγάλην τῶν Κωνσταντινῶν καθέδραν.

'Ο θεηγόρος ἀσκητὴς Τιμόθεος τοῦ αὐτοῦ δρους, πρὸς ὃν ἡ μήτηρ τοῦ Γρηγορίου διηγῆθη τὸ ἐνύπνιον, ἐσυμβούλευσε ταύτην νὰ τὸν σταλλῇ εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητζάνης, προλέγων ὅτι ἐμελλεν, ὑψηλὴν τῆς κοινωνίας θέσει νὰ καθέξῃ.

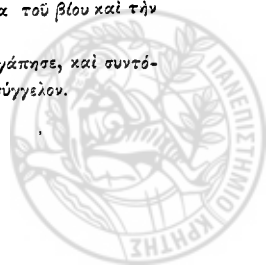
Χωρὶς νὰ δώσωμεν πολλὴν πίστιν εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην σημειοῦμεν μόνον, ὅτι πρόφρα ὁ νέος Γρηγόριος ἀποσυρθεὶς τοῦ ποιμνικοῦ βίου ἀφοσιώθη εἰς τὴν σπουδὴν.

Εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητζάνης πρωτίστην τοῦ Μωρέως, διεκρίθη διὰ τὰς προόδους καὶ τὴν ἀμειπτον αὐτοῦ ἠθικῆν. Εἰκοσιετῆς δὲ γενόμενος ἀπέπλεον εἰς Ἀθήνας καὶ ἤκουσε δύο ἔτη τὸν σοφὸν Δημήτριον Βόδαν. Ἐκείθεν δὲ μετέβη εἰς Σμύρνην πρὸς θεῖόν του Μελέτιον ἐκκλησιάρχην τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς, ὅπως ζητήσῃ τύχην.

Βλέπων ὁ Μελέτιος τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἔρσειν τοῦ νέου Ἀρκαδίου, παρεχώρησε πρὸς τοῦτον περισσώτερον ὕλικὸν καιρὸν, διὰ νὰ ἀκούῃ τακτικῶς τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.

Ἐνταῦθα τὸ ὄνομα τοῦ Γρηγορίου ἤρξατο κατὰ πρότερον νὰ γίνεται ἀντικειμένον ὀμίλλας οὐχὶ τόσον διὰ τὴν προκοπὴν του, ὅσον διὰ τὴν σεμνότητά του βίου καὶ τὴν πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ εὐλάβειάν του.

'Ο Μητροπολίτης Προκόπιος καὶ αὐτὸς Πελοποννήσιος τὸν ὑπερηγάγησε, καὶ συντόμους τὸν ἀνέδειξε Διάκονον, Ἀρχιδιάκονον, καὶ τελευταῖον Πρωτοσύγγελλον.

Ἄναβας τὸν διακεκριμένον τούτου βαθμὸν τοῦ Ἱερατείου ὁ Γρηγόριος, μετέφρασε τότε τοὺς λόγους τοῦ Χρυσοστόμου, μετάρρασις ἦτις εἰς τὰς ἡμέρας τῆς τόσου χρόνου διὰ τὴν γλαφυρότητά τῆς ἔκαμεν ὡς καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἠθικὰ ποιήματα.

Ὁ δὲ Ἄρχιερεὺς Προκόπιος προσκληθεὶς Πατριάρχης εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ δι' αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ τὸν λαμπρὸν τοῦ εὐνοουμένου αὐτοῦ, δὲν ἠπατήθη, ἀναδείξας τὸν Γρηγόριον ἀντ' αὐτοῦ, Μητροπολίτην τῆς Πρωτευούσης τῆς Ἰωλίας.

Ἦθος σεμνὸν, λιτὴ δίαιτα, ταπεινὴ στολὴ καὶ ἀπαράμιλλος δραστηριότης ἐχαράκτιζον πρὸ πάντων τὸν τὰ βάρβαρα τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου τῶν Πολυκάρπων, καὶ Χρυσοστόμου ἀναβαίνοντα ἤδη τούτον ἄνδρα.

Καὶ ὅμως ὀλίγον ἔλειψε ποτε νὰ μὴ φθάσῃ τὸ ὕψος τοῦτο, ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ἐπιμονῆς του.

Δυσπρόεστησε μίαν φορὰν τόσον τοὺς Σμυρναίους, ὥστε ἔφερον αὐτοὺς εἰς στασίαις. Αἰσθανθεὶς ὁμοῦ τὴν θέσιν του, ἐγονάτισε τὴν Κυριακὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ δακρύων ἐζήτησε τὴν συγγνώμην τοῦ λαοῦ.

Ὅτε προσελήθη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἰς Κωνσταντινούπολιν, πρώτη ἐκδοῦ λειψία, ἦν ἐπρόσφερον πρὸς τοὺς χριστιανούς ἦτον, ὅτι ἔφερον εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Τουρκίας τυπογραφίαν διὰ τὴν ἐκδοσὴν τῶν Ἑλλήνων Συγγραμμάτων πρὸ πάντων δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, οἵτινες μετατυπούμενοι εἰς Βενετίαν παρηλάσσοντο ὑπὸ τῶν Καθολικῶν.

Ἄνεκαίτισε μετὰ ταῦτα τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὸ 1799 ἐξωρίσθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, διότι ἐδίδαξε τὸν χριστιανικὸν λαὸν τῆς Αἰγύπτου νὰ μὴ δίδῃ πίστιν εἰς τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τοῦ Βονοπάρτου.

Τὸ 1806 « ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ μὲ περισσώτερον ζήλον ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν φώτων τότε ἐξέδωκε τὰς ἑνδεκά ὀμιλίαις Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, καὶ τὸν περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους Πινάκα του.

Ἐν τούτοις ἐν ἰσχυρὸν κόμμα ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν πρῶτον Πατριάρχην Καλλίνικον τὸν Δ' τὸν ἐσκευάωρησαν. ὅτε δὲ ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης ἀνέβη τὸν θρόνον, ὁ Βεζύρης αὐτοῦ Βαϊρακτάρης δωροδοκηθεὶς ἀπέστειλε πάλιν τὸν Γρηγόριον εἰς τὰ Μοναστήρια τοῦ Ἄθου.

Τέλος τῆ 1818 « Ἀλέξανδρος ὁ Σούττος Ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας, φίλος δὲ τοῦ Γρηγορίου, ἐνήργησεν ὅπως ἐπανέλθῃ ὁ γέρον Ἱεράρχης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἦτο φανεραὶ γραπτῶν εἰς τὰς ἀδιερμηνεύτους τῆς θείας προνοίας ἀποφάσεις τοιοῦτον τέλος νὰ λάβῃ.

Ὅτε κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς Μολδοβλαχίαν, ἐσκήρτησεν ἀπὸ χαρὰν πᾶσα Ἑλληνικὴ καρδία, ὅτε ὁ κρότος τῶν πρώτων τηλεβόλων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰσδύων εἰς τὰ βάθη τῶν χαρμενίων ἤγειρεν ἐκ τῆς κραιπάλως τὸν Μαχμούτην, φίλος τις ἐνουθέτησε τὸν πρεσβύτην Ποιμενάρχην ὡς ἀποδόσῃ ἐκ τοῦ τεθολωμένου καὶ ἀπειλοῦντος ἐκείνου ὀρίζοντος πρὸς τὸν Μωρέαν, ἵνα μὴ ὑποφέρῃ. Ὡς ἄλλος Ἐλεάζαρ ἀπεκρίθη « Βλέπω ὅτι ἰχθύες θείου φάγει τὸ σῶμά μου, πλὴν ἀποθνήσκω ἡσυχος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους μου.

Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα μετὰ τὴν ἀ' ν. Ἀνάστασιν καθηρέθη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, διορισθέντος εἰς τὴν θέσιν του Εὐγενείου τῆς Πεισιδίας.

Ὁ Εὐγενεὺς ἀπῆλθε τότε κατὰ τὸ σύνθημα εἰς τὴν Ἰ. Πύλκην. Ὁ δὲ Γρηγόριος ὠδηγήθη εἰς τὴν εἰρκτὴν τοῦ Βοσταντζῆ δέσμιος.

Ὀλίγη ὥρα καὶ τὰ χρονικὰ τῆς ἀτελευτήτου τρωπῆς ταύτης τοῦ Μωάμεθ βασιλείας ἐπιγματοίθησαν μὲ ὅ,τι ἡ φιλανθρωπία ἔχει πονετικώτερον, μὲ ὅ,τι ὁ βαρβαρισμὸς ἀποτροπαϊότατον.

Ἐν μέρος τῶν τριταθλίων χριστιανῶν παρηκολούθει μετὰ τρόμου τὴν πομπὴν τοῦ νέου Πατριάρχου, καὶ ἕτερον ἔσπευδε νὰ κρυβῆ εἰς τὸ σκοτεινότερον μέρος διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν λύσαν πέντε ἢ ἕξ χιλιάδων Γενιτζάρων, οἵτινες ἀπὸ πρωίας τῆς ἀποπράδος ἐκείνης Κυριακῆς διεσκορπίσθησαν εἰς τὸ Φανάριον, καὶ ἐπερίμενον τὴν ἔναρξιν τῆς σφαγῆς.

Δύο ἦσαν οἱ Δῆμιοι τοῦ Γρηγορίου, ὁ εἰς ὑψηλὸς Αἰθίωψ ὡς ἀλλαχοῦ περιεγράφη, καὶ ὁ ἕτερος λευκὸς καὶ χριστιανὸς, πλὴν τὸ Κοράνιον ἀντί τοῦ Εὐαγγελίου ἀνταλλάξας πρὸ ὄλλου Ἀχμέτης ἐπωνομάσθη. Ὅλην τὴν ἐργασίαν ἐξετέλεσε σχεδὸν ὁ μαῦρος, οὗτος δὲ μόνον ἐβοήθει.

Ἡ μεσαία τοῦ Πατριαρχείου θύρα ἐστάθη ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν βωμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου.

Ἦτον ὀρθογώνιος, καὶ εἰς τὴν ὀριζόντιον δοκὸν αὐτῆς ἐνέπηξαν ἄμιστρον διὰ τὸ ὀλέθριον σχοινίον.

Τὸ ἄμιστρον τοῦτο ἐτάζετο διὰ πολλὰ ἔτη, καὶ μὲ φρίκην ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ἐδεικνύετο. Πλὴν ἀκολούθως ὅτε ἐκρήμισαν τὴν πύλην καὶ ἀντ' αὐτῆς ἔκτισαν τὴν νῦν, ἐξηλεφθη καὶ αὐτό.

Ἄς σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ νέος Πατριάρχης Εὐγένειος ἀναβῆς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ ἐκ τῶν παραθύρων αὐτῶν κατοπτεύσας τὸν ὡς σταφυλὴν κρεμάμενον μὲ ὀπισθοδεμένους χεῖρας Γρηγόριον, ἐκ τοιοῦτου σπατρωδικοῦ ῥήγους ἐκυριεύθη, ὡς ἐκτοτε ὑπέφερεν εἶδος περιοδικῆς φρενοθλασίας.

Οἱ ναῦται τοῦ Κεφαλῆος πλοιάρχου Μακρῆ Σλλάθου ὡς καὶ πτωχὸς τις πορθμεὺς, ἐσημείωσαν ὡς ἔγγιστα τὸ μέρος τῆς θαλάσσης εἰς τὸ ὅποιον οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἄγχοινοισταί, ἀρ οὐ ἔσπουρον γυμνὴν τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος τὸ ἐβύθισαν. Τὸ ἐξήτησαν λοιπὸν καὶ ἀνευρόντες τοῦτο, τὸ μετέφερον εἰς τὸ πλοῖον τοῦ εἰρημένου πλοιάρχου ῥωσικῆς σημαίας, ὅπερ καὶ ἀπέπλευσε δι' Ὀδησσόν.

Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τόσον ἀμυδρῶς περιγράφεται ἀπὸ τοὺς γράψαντας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὡςτε ἀφίνει τῶντι χάος πλήρες ἀμφιβολιῶν εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ἀναγνώστου, τίνι τρόπῳ μετὰ τὸσας ἡμέρας εἰς τὸ ἐξ ἀνθρωπίνων πτωμάτων ἐκεῖνο ἐφάπλωμα τοῦ Κερατίου κόλπου, τυχαίως δυνατὸν ἦτο ν' ἀναγνωρισθῆ.

Πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ἐνταῦθα τὸν Κύριον Πουκεβίλ, μὲ ὅλην τὴν τάσιν αὐτοῦ τοῦ συγγράφει μυθιστορικῶς τὰς συμβάντα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτι δηλ. χριστιανοὶ ἐσημείωσαν τὸ μέρος εἰς τὸ ὅποιον ἐβρίβθη ὁ νεκρὸς, καὶ ἀνερευνήσαντες εὗραν τοῦτον. Οὗτος ὁ συγγραφεὺς διηγούμενος τὴν ὑπόθεσιν (Βιβλ. 5ον Κεφ. 3ον. σελ. 67) προσθέτει, ὅτι εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Μακρῆ Σλλάθου εἶχε προσφύγει ὁμοίως καὶ ὁ διάκονος τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Παΐσιου τῶν Πατριαρχείων, ὅστις καὶ πρῶτος ἀνεγνώρισεν τὸ ἅγιον σῶμα.

Παρὰ τοῦ ἰδίου Παΐσιου τὸν Μάιον τοῦ 1824 » διαβαίνοντος ἐκ Παρισίων διὰ Λονδίνου ἔλαβεν ὁ Κύριος Πουκεβίλ τὰς πληροφορίες του.

Τὸ ὄνομα τοῦ Γρηγορίου θέλει ἀποθανατίζεσθαι καὶ μεγαλύνει ὁσήμεραι εἰς τὴν νῦν Ἑλλάδα, καθόσον ἀποκαθίσταται ἀρχαία ἡ ἱστορία αὐτῆς. Διότι οἱ φονεῖς του θέσαντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν τερεθίνθιον τῶν μαρτύρων στέφανον, ἐτχημάτισαν συγχρόνως τὸ σκληρότερον ἐπεισόδιον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

ΚΕΦΑΛ. 4.

Η ΑΙΜΝΗ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ.

Ἐκ τῆς κρυπίδος τοῦ Σεραγίου, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Σουλτάνου, ἀναχωρεῖ μεγάλη τετράσκαλμος λέμβος διευθυνομένη πρὸς τὸν Βόσπορον.

Ἐν αὐτῇ, ἐκτὸς τῶν κωπηλατῶν, τοῦ πηδαλιούχου καὶ τινῶν Γενιτζάρων, εὐρίσκοντο καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, οὓς εἶδομεν εἰς τὸ δεσμοκτήριον τοῦ Βοσταντζή.

Τὴν λέμβον ταύτην δυνάμεθα νὰ ἐπονομάσωμεν, τὸ Πορβμεῖον τοῦ Χάρωνος· καθ' ὅτι ὠδήγει εἰς τὸν Ἄδην τοὺς ἁγίους αὐτοὺς πατέρας.

Ὁ δὲ βαθυκύμων Βόσπορος ὠμοίαζε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, τὸν ἐκ Διὸς κατηραμένον Ἀχέροντα.

Ἄνωθεν τοῦ πηδαλιούχου ἴστατο ὄρθιος ὁ μαῦρος δήμιος, ὅστις ἀπηγγόνισε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, γέρον, μελαψὸς, ζωρὸς, μὲ λευκὰ τραχέα γένεια, μὲ ὄμματα πυροειδῆ κυκλοφοροῦντα εἰς τὸ βαθύ κοίλωμά των, καὶ ῥώμην ἀδάμαστον ἀπὸ τὴν ἡλικίαν. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος μὲ τὸ ἀπαθές του ἀντεκόνιζε θαυμάσια τὸν ἀκράδαντον ἐκείνον υἱὸν τῆς Νυκτὸς καὶ τοῦ Ἑρέβους, τὸν μαῦρον λέγομεν Χάρωνα.

Οἱ κωπηλάται ἐτραγῶδουν ἐρωτικὸν τουρκικὸν ἄσμα, πρὸς περιφρόνησιν τῶν ἀρχιερέων, οἵτινες ἐψαλλον οἱ ἴδιοι τὴν νεκρώσιμον αὐτῶν ἀκολουθίαν· καὶ ἐδέοντο καὶ συνησπάζοντο τὸν τελευταῖον αὐτῶν ἄσπασμόν, προφέροντες τὸ «Μακαρία ἡ ὁδὸς ἣ πορεύη σήμερον.»

Ἦγγιξε τέλος τὸ Μπαλουκ-Παζάρ-Καπουσοῦ, δηλ. τὸ ἰχθυοπωλείον τοῦ Γαλατᾶ.

— Σήκω, λακτίζων μὲ τὸν πόδα τὸν γέροντα ἀρχιερέα Ἐφέσου, ἐφώναξεν ὁ ἀγχιμιστής. Ἐντροπή γερόντιον ὡς σὲ νὰ φοβῆσαι τὸν θάνατον, Σήκω, ἐδῶ εἶναι ὁ τόπος σου, εἶπεν, καὶ ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς ξυλλίνου κρηπίδος.

Ἡ γέρθη ὁ ἀρχιερεὺς καὶ τὸν ἠκολούθησε· «Θεέ μου, μετὰ χειμῶνα γαλήνην ποιεῖς· καὶ μετὰ θρήνον καὶ δάκρυα, εὐφροσύνην παρέχεις! . . ἀνεξιχνίαστοι αἱ ἀποφάσεις σου! ἀπέραντον τὸ βάθος τῶν βουλῶν σου!!! συγχωρήσατέ μοι, ἀδελφοί, καὶ ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ ὑμᾶς, πρὸς τοὺς συλλειτουργοὺς αὐτοῦ ὑπετραύλισεν· πρὶν δὲ τελεῶσῃ τὴν φράσιν, ὁ ἔμπειρος δήμιος ἐξετέλεσε τὸ ἀποτρόπαιον ἔργον του. (Α)

Ἡ λέμβος διεπόρθμευσε τώρα ἀνώτερα πρὸς τὸ Παρμά-Καπουσοῦ, καὶ τ' ἄσματα τῶν κωπηλατῶν ἦσαν εὐθυμότερα.

— Εἶναι ἡ σειρά σου, ὁ χάρων μὲ τὴν βραγχώδη φωνὴν τοῦ ἀπετάθη πρὸς τὸν Νικομηδείας, ἀνάπτων καπνοσύριγκα, καὶ φέρων πρὸς τὰ χεῖλη φυάλην λεμονάδας «Βλέπεις,

διὰ νὰ σέ τελειώσω χωρίς κόπον εἶναι ὅπου πίνω τὸ δροσι-
κὸν τοῦτο ποτόν.

Ὁ Γέρων ἀρχιερεὺς εἰς τὸν νοῦν οὐτινος ὁ θάνατος τοῦ
Ἐφέσου τοιαύτην φρίκην διήγειρεν, ἐλειποψύχησεν ὑπὸ τοὺς
τραχεῖς τοῦτους λόγους, καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα, πρὶν ἢ
λέμβος ἐγγίξῃ τὴν μνησθείσαν κρηπίδα.

— Σήκω, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον λακτίζων καὶ τοῦτον, εἶπεν
ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐκινήθη δεύτερον δυνατώτερον λάκτισμα πρὸς
τὸ πλευρὸν τοῦ ἐδόθη.

— Ἐγέρθητι, ἅγιε Νικομηδείας, εἶπεν ἀπτοήτως ὁ Ἀγγια-
λάου· συγκέντρωσον τὰς δυνάμεις σου, ν' ἀναβῆς τὴν πρὸς τὸν
ὑψιστον ταύτην μικρὰν κλίμακα. Ἐν λεπτόν καὶ φθάνων τὴν
κορυφὴν της, φθάνεις τὴν μακαριότητα.

Ματαίως! . . . οἱ λόγοι τοῦ ἐπισκόπου ἐπροφέροτο μόνον
πρὸς τὸ πτώμα τοῦ Νικομηδείας. Ἡ ψυχὴ του μετ' ἐκείνων
τοῦ Ἐφέσου καὶ Πατριάρχου διέτρεχεν ἤδη τοὺς Οὐρανοῦς.

— Ἄς τὸν σηκώσωμεν μετὰ τὴν βίαν, ὅταν μετὰ τὸ καλὸν δὲν
θέλῃ, εἶπεν εἰς Γενίτζαρος. . . . Νὰ δὲ ἀπέθανε!! σαρκαστικῶς
ἐπρόσθεσεν, ἅμα ἐπλησίασε τὸ ἅγιον σῶμα.

— Ἐπίτηδες τὸ κάμνει· οἱ Γκιαουράδες οὗτοι ὁμοιάζουν τὴν
ἀλώπεκα ὅπου πίπτει ψόφια, ὅταν δὲν εἰμπωρῇ νὰ φύγῃ, διὰ
νὰ γελασθῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὴν ἀφίσῃ.

— Ζωντανὸς ἢ ψόφιος, εἶπεν ὁ ἀγχουιστῆς, ἐγὼ δὲν τοῦ τὴν
χαρίζω . . . Θὰ τοῦ περάσω τὸ χρυσὸ μου σχοινάκι.

Καὶ ἐνταυτῷ ἔρριψε τὸν τρισολέθριόν του βρόχον εἰς τὸν
τράχηλον τοῦ Νικομηδείας, ὃν καὶ ἄφισε κρεμάμενον εἰς τὸ
Παρμὰ-Καπουσοῦ. (B)

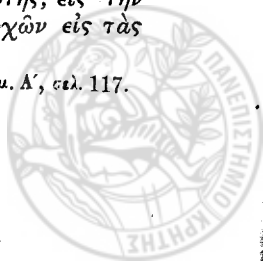
Τώρα ἢ λέμβος ἤγγιξε τὸ ἕτερον τοῦ Γαλατᾶ ἄκρον, καὶ ὁ
ἀγχουιστῆς μετὰ τὸν αὐτὸν βάρβαρον τρόπον διέταξε τὸν Ἀγγια-
λάου νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Ἀπέβη οὗτος· προσήγγισε βραδέως τὴν κρεμάθραν καὶ ἀνέβη
αὐτὴν μετὰ ἀπάθειαν στωικωτέραν τοῦ Βραχμᾶνος Καλανοῦ τοῦ
εἰς Περσίδα ἀναβάντος τὴν πυρὰν, ἣν ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν μέγαν
Ἀλέξανδρον ἐξήτησε.

Ἡ χεὶρ μας δὲν δύναται περισσότερον νὰ προχωρήσῃ. Τὸ
δρᾶμα εἶναι μᾶλλον ἢ ἀλήθεια. Τοῦτο μόνον σημειοῦμεν ὅτι ὁ
Δορόθεος ὁ Πρώιος οἱ ταλαίπωροι ἀρχιερεῖς Τουρνάβου καὶ
Ἀνδριανουπόλεως ἀπηγγουίσθησαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ
Ἀρναοῦτ-κιόι, ὁ Θεσσαλονίκης εἰς τὸ Νεοχώριον, καὶ ὁ Δέρκων
εἰς τὰ Θεραπία. (α)

Ὁ Πρώην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος, ὁ ἐνάρετος
καὶ ἀσκητεύων εἰς Ἀνδριανούπολιν οὗτος πρεσβύτες, εἰς τὴν
πόλιν ταύτην, καὶ ἕτερον πλήθος ἀνωτάτων ἱεραρχῶν εἰς τὰς
λοιπὰς τῆς Μαχμουτοκρατίας ἄκρας.

(α) Πούκεβελ., βιβλ. 5ον, κεφ. 7ον, σελ. 184. Τριζουπ. Ἰσορ., том. Α', σελ. 117.

Ἐνταῦθα ἄρχεται καὶ ἡ φρικωδεστέρα τραγωδία, ἣν κοινω-
νία ἀνθρώπινος καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἐκ τῶν ἀπωτάτων μέ-
χρι τῶν νῦν ἴσως εἶδεν.

Οἱ πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας ἐπέφερον
παρατηρήσεις πρὸς τὸν Σουλτάνον διὰ τοὺς φόβους τῶν Πατρι-
αρχῶν καὶ ἀρχιερέων. Οὗτος δὲ ἀφού τοῖς ἀπεκρίθη ὅτι ὡς
ἀπόλυτος καὶ ἀνεξάρτητος κυριάρχης δὲν ἔχει νὰ δώσῃ λόγον
εἰς οὐδένα εἰμὴ πρὸς τὸν Θεόν, ἐξ οὗ τὴν μοναρχίαν παρέλαβε,
διέταξε τοὺς Τούρκους νὰ γυμνώσωσι τὴν σπάθην καὶ κατα-
σφάξωσι τοὺς χριστιανούς.

Ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὸν Τίτον κατὰ τὰς
ἡμέρας τοῦ Πάσχα, ὁ διωγμὸς τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὸν Νέρωνα,
ἡ σφαγὴ τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, ἐκεῖνη τῆς Ἱρλανδίας ἐπὶ
Καρόλου Α'. κατὰ τῶν διαμαρτυρουμένων, ἡ ἀν θέλης ἐτι, ἀνα-
γνωστά, καὶ αὐταὶ τῶν ἀγρίων Αἰθιοπίων κατὰ τῶν Ἰησουητῶν
καὶ τῶν Ἰαπόνων κατὰ τῶν Ξαυεριανῶν, τίποτε δὲν εἶναι ἐνώ-
πιον ταύτης.

Ὁ Ἰσλαμισμὸς ὁσάκις ἔλαβεν ὑπεροχὴν κατὰ τοῦ Χριστι-
αλισμοῦ, δὲν ἐφέεισθη οὔτε τῆς τριχὸς τοῦ δευτέρου. Εἰς τὴν
περίστασιν ὅμως ταύτην, καθ' ἣν καθαρὰ ἔβλεπε πλεόν ἑαυτὸν
κλονούμενον, ἐβύθισε τὸ ξίφος εἰς τὸ σῶμα τοῦ βρέφους καὶ
τῆς γυναικὸς μετὰ τὴν αὐτὴν λύσσαν, ὡς καὶ εἰς ἐκεῖνα τῶν ἀν-
δρῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπαπειλεῖτο.

Ἀφίνομεν τὰς λεπτομερείας εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ προσθέ-
τομεν μόνον, ὅτι τουφεκισμοὶ καὶ πιστολισμοὶ, κραυγαὶ ἀγριαὶ
καὶ διάτοροι, οἰμωγαὶ καὶ ὀλοφυρμοὶ θλιπτικώτατοι, καὶ πυρ-
καῖα καταστρεπτικώτατα εἰς νέφη μέλαινα ἀναλυομένη διὰ
πολλὰς ἡμέρας, ἐπεκράτουν εἰς τὰς ἐνορίας τῆς πόλεως.

Ὁρτάδες δὲ ἀπηνῶν Γενιτζάρων περιφερόμενοι μετὰ δόρατα
κρανηφόρα, καὶ σάκκουσ ὠπίων καὶ ῥινῶν, ἐπαρρυσίαζον θέαμα
καταπληκτικώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοστίου συμποσίου, πρὸς δ
ὁ Ἥλιος ὀπισθοδρόμησεν.

Ἐνθυμῆσαι, ἀναγνώστα, εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, τὴν ἀπο-
τρόπαιον ἐκεῖνην συνήθειαν, τῶν ἐχόντων τὰς ἰχθυοτρόφους λίμ-
νας, ὅτι φονεῖοντες τοὺς θεράποντας αὐτῶν διὰ τὴν ἐλαχίστην
πρόφασιν, ἔρριπτον τὰ σώματά των εἰς ταύτας καὶ ἐπαχυνον
τοὺς ἰχθύς; ἡ θηριωδία ἡ Ῥωμαϊκὴ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν εἶχε
φθάσει τότε, ὥστε ὁ αὐθεντὴς ἀπέπεμπε πρὸς τὸν τάλαντα δού-
λον βλέμμα μόνον βλοσυρὸν καὶ σοβαρῶς ἐπρόφερεν εἰς τὸ
ἰχθυοτροφεῖον, τοῦ δυστυχοῦς αἱ ἡμέραι τότε ἐτελείωναν.
Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἐποχὴ μας.

Ὁ Καδῆς, Μολλᾶς, ὁ Βέης, καὶ αὐτὸς ὁ ἀπλοῦς Γενιτζαρὸς
ἐκέλευον πρὸς τὸν χριστιανὸν εἰς τὸ Βογάζι (Βόσπορον) καὶ
δι' ἡμέρας πολλὰς ὁ Κεράτιος κόλπος ἦτο λίμνη αἵματος καὶ
πτάματα κεκαλυμμένους.

Μία διαφορά ὑπῆρχε μόνον ἐνταῦθα, ὅτι οὐδεὶς τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠγόρασεν ἢ ἐγεύθη ἰχθύας διὰ πολὺν καιρὸν.

Χύσε, χύσε, Χριστιανέ, δύο μόνον δάκρυα διὰ τὴν βασιλίδα ταύτην τὴν ἐνδοξόν, τὴν τροπαιοῦχον ποτὲ τῶν Κωνσταντίνων καὶ Θεοδοσίων πόλιν.

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 4^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) Ο ΕΦΕΣΟΥ ἦτον ἀνὴρ ὑψηλός, ἰσχνός, μὲ ὀλίγας φλογιάδας εἰς τὸ πρόσωπον καὶ μακρὰν γενειάδα.

(Β.) Ὁ ΝΙΚΟΜΗΔΙΑΣ ἦτον ὑπέργηρος, βραχύς, μᾶλλον εὐτραφής· ὀλίγον χωλὸς ἕνεκα ποδαλγίας καὶ ρευματισμῶν ἀπὸ τοῦς ὁποίους ὀδυνηρῶς ὑπέφερον. Ἄνθρωπος πάντοτε σχεδὸν φιλόσθενος, ἀν καὶ δὲν ἐβράνετο, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐξέπνευσεν ἐντὸς τῆς λέμβου μᾶλλον ἀπὸ ἀδυναμίας ἢ φόβου, πρὶν αὐτὴ ἐγγίξῃ τὸ Παρμὰ-Καπουσοῦ.

ΚΕΦΑΛ. 5.

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ ταῦτα ὁ Θρασύβουλος τὴν νύκτα ἐκατέβη ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ ἀόρατος διευθύνθη πρὸς τὴν προκυμαίαν τοῦ Φαναρίου.

Ἄς μᾶς συγχωρηθῆ να παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὅτε ἀπεχωρίσθη (ὡς εἶδομεν) τὸν Πατριάρχην, εἰσήλθεν εἰς ἓνα τῶν καφφενείων τοῦ Γαλατᾶ, εἰς τὸ ὁποῖον συνηθροίζοντο οἱ Ἕλληνες ναῦται, καὶ ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Νικολέτον Σκλάβον κυβερνήτην Ἰωνικοῦ τινος πλοίου, τὸ ὁποῖον τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν α' ἡμέραν ἀνάστασιν ἐμελλε ν' ἀποπλεύσῃ δι' Ὀδησσόν.

Τὸ αὐτὸ ἑσπέρας ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦτου ὅτε ὁμως ἔμαθε τὴν ἐπαύριον τὴν καθαίρεσιν τοῦ Γρηγορίου, ἀπέβη πάραυτα εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἔτρεξεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐκεῖθεν θρηγῶν εἶδε τὸν φρικτὸν θάνατον τοῦ Ἱεράρχου.

Ἐκτοτε δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναχωρήσῃ, διότι ἡ σφαγὴ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει, καὶ διότι εἰς οὐδένα τῶν χριστιανικῶν πλοίων ἐσυγχωρεῖτο ν' ἀνασπᾶσθαι τὴν ἄγγυράν του.

Τὸ σχέδιον τοῦ Σουλτάνου ἦτο, οἱ φόνοι νὰ μὴ φθάσωσιν εἰς τὰ ὅρα τῆς Εὐρώπης παρὰ μετὰ τὸ τέλος τῆς τραγωδίας.

Προσελθὼν τὴν προκυμαίαν ὁ Θρασύβουλος, ἐζήτηε τρόπον νὰ μεταβῆ καὶ πάλιν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Νικολέτου Σκλάβου, ὅπερ καὶ δὲν ἦτο μακρὰν του.

Διευνοεῖτο νὰ καταπέσῃ τὸν πλοίαρχον νὰ παραλάβῃ τὰ λείψανα τοῦ Πατριάρχου καὶ φέρῃ αὐτὰ εἰς Ὀδησσόν νὰ ἐνταφιασθῶσι.

Μὴ εὐρίσκων κανὲν πορθμεῖον, ἔρριψε τὰ ἐνδύματά του, κατέβη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβῶν ἔφθασε τοῦτο.

— Μᾶς ἐπρόλαβες, εἶπεν ὁ πλοίαρχος· διότι τὸν ἴδιον σκοπὸν τρέφομεν καὶ ἡμεῖς· τουτέστι ν' ἀφαρπάσωμεν ἐκ τῆς κρεμάθρας, εἰ δυνατὸν, τὸ ἅγιον λείψανον.

Ἐπέστρεψε τότε μὲ τὴν λέμβον τοῦ πλοίου εἰς τὴν ξηρὰν, καθ' ὅλα συνεννοημένος, ὁ Θρασύβουλος μὲ τὸν πλοίαρχον.

Πλησιάζων ὀπισθεν τῶν Πατριαρχείων εἰς τὴν ἀμυδρὰν λάμψιν τοῦ φωτὸς τοῦ Πυλῶνος, καὶ οὐχὶ μακρὰν τῶν φυλακῶν τοῦ λειψάνου, βλέπει δύο σκιὰς περιφερομένας μὲ βήματα προφυλακτικὰ καὶ βραδέως.

— Τί ζητεῖτε ἐδῶ; εἶπεν ὁ Θρασύβουλος πλησίον των διερχόμενος.

— Εἶσαι τοῦ λόγου σου Κύριε!... δὲν μὲ γνωρίζεις, ... ἦλθα νὰ σώσω ἐκ τῆς κατασχύνης τὸ ἅγιον τοῦτο λείψανον... ὁ Κύριος ἐδῶ εἶναι, ὁ μικρότερος υἱὸς τοῦ Πρίγγηπος Μουρούζη;

Ὁ Θρασύβουλος καὶ ἀπὸ τὴν φωνὴν καὶ ἐκ τοῦ ὀλίγου φωτὸς ἀνεγνώρισε τὸν γραικὸν πορθμέα, εἰς τὸν ὅποιον ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος τὴν προτεραίαν τοῦ θανάτου του, εἶχε δώσει τὴν ἀδαμαρτινον τοῦ Σουλτάνου ταμβακοθήκην.

— Προσπαθῶ, ἐπρόσθεσε, νὰ λάβω τὸ ἄγιον λείψανον τώρα, ὅπου οἱ δρόμοι ἠλευθερώθησαν ὀλίγον ἀπὸ τοὺς Γενιτζάρους, καὶ νὰ τὸ μεταφέρω εἰς τὸ σπήτι μου, ἕως νὰ φύγῃ τὸ κακόν, καὶ ἔπειτα τὸ ἐπιστρέψω εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας.

Τὸν εὐχαρίστησεν οὗτος· ἐξήγησε δὲ τίνι τρόπῳ τὴν ἐπαύριον τὸ ἑσπέρας ἐσυμφώνησε μὲ τὸν πλοίαρχον Νικολέτον τὴν ὑπόθεσιν.

Ἐμειναν λοιπὸν σύμφωνοι τὴν ἐλευσομένην νύκτα νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ οἰκογένεια Μουρούζη νὰ ἐπιβιβασθῇ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλοίου.

Τὰ σχέδια τοῦ Θρασυβούλου ἐματαιώθησαν ἀπὸ νέας τοῦ μεγάλου Βεζύρου διαταγὰς.

Ὁ Βενδερλῆ Ἀλῆς διέταξε, τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου, ὡς καὶ ἐκεῖνα τῶν ἀπαγορευσθέντων Ἀρχιερέων, νὰ παραδοθῶσι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους διὰ νὰ τὰ σύρῳσιν εἰς τὰς ὁδοὺς.

Ἐνόμιζεν ὁ τῆς Υ. Π. ὑπουργός, ὅτι διὰ τοιαύτης ἱεροσυλίας ἤθελεν ἐνσπείρει δέος εἰς τοὺς συντριβοντας τὰ δεσμά των Ἑλλήνας.

Ἦτον ἐντὸς τοῦ κοιτῶνός του ὁ Θρασύβουλος, ὅτε τὸν εἰδοποίησαν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐξετέλουν τὴν ἀνύσιον ταύτην διασκέδασιν.

Ἐδραμε κάτω εἰς τὴν ὁδὸν, καὶ εἶδε πλήθος λαμπροενδεδυμένων Ἰουδαίων υεμιγμένων μὲ Γενιτζάρους, με δάδας, κλάδους δένδρων καὶ σημαίας Τουρκικὰς, ἔχοντας ἐπὶ δόρατος Ἰησοῦν ἀχύρινον, βοῶντας τὸ τουρκικὸν γιοῦχα, καὶ σύροντας ἐπὶ τῶν τραχέων τοῦ Φαναρίου λιθοστρώτων τὸ τοῦ Γρηγορίου σῶμα.

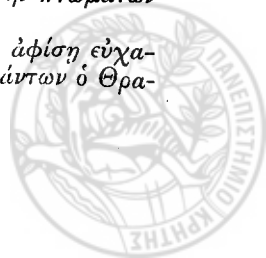
Εἶχον θραύσει καὶ συλαγωγῆσει ὁμοίως τὰς εἰκόνας καὶ τ' ἅγια σκεύη τῶν ὠραιότερων ναῶν τῆς πρωτευούσης ταύτης, καὶ σφενδονίζοντες αὐτὰ εἰς τὰς οἰκίας τῶν χριστιανῶν, ἠπειλοῦν πᾶσαν ἀνθρώπινον κεφαλὴν, ἣτις ἤθελεν εἰς παράθυρον ἐμφανισθῇ.

Ἀδύνατον ἦτο πλέον ν' ἀκολουθήσῃ τοιοῦτον μαινόμενον ὄχλον. Ἐπέστρεψε λοιπὸν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ ἔπεσε κατὰ πρόσωπον ἐπὶ ἀνακλίντρου, καὶ ὀδυρόμενος ἦτον θύμα τῆς πλέον σπαραξικαρδίου ἀπογνώσεως.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἀφοῦ κατεκύλισαν τὸν μάρτυρα εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Φαναρίου, τὸν ἔρριψαν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον.

Τίς ἠδύνατο πλέον εἰς τὴν ἐπιπολάζουσαν ἐκείνην πτωμάτων θάλασσαν νὰ τὸν ἀνακαλύψῃ!

Ἐκίνησε τὸ ἑσπέρας πρὸς τὸν λιμένα, ὅπως ἀφίση εὐχαρίστως τὴν πόλιν τῶν τοιούτων θλιβερῶν συμβάντων ὁ Θρα-

σύβουλος, ὅτε ὁ πορθμεὺς καὶ πάλιν ἐνώπιόν του ἀναφαί-
νεται.

— Ἀχ! εἶδες; εἶδες; Κύριε.... δόξα εἰς τὸν θεόν.... ἐπρόφ-
θασα καὶ ἔκρυψα τὸ ἅγιον λείψανον....

Ἐκρύψας τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου !!... Πῶς;

— Ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι ἔσυρον τὸ σῶμα εἰς τὰς ὁδοὺς, ἐγὼ τοὺς
ἠκολούθουν μακρόθεν.... Ὁ Χριστὸς τοὺς ἐτύφλωσε καὶ τὸ ἔρ-
ρίψαν εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον εἰς τὸ καῖκι μου.... ἅμα
ἐνύκτωσε, τότε μὲ τοὺς ναύτας τοῦ Καπετὰν Σκλάβου βου-
τῶντες καὶ ξαναβουτῶντες· διότι οἱ τζιφούτιδες εἶχον δέσει
βαρὺν λίθον εἰς τὸν λαιμόν του, τὸν εὐρωμεν.

— Εἶναι πολὺ βλαμμένον;

— Καὶ δὲν εἶναι!.. οἱ ἀθεόφοβοι γυμνὸν τὸν ἔσυρον διὰ τό-
σπην ὥραν....

— Ποῦ εὐρίσκειται τώρα;

— Εἰς τὸ πλοῖον, Κύριε.... ἅμα τὸν εὐρωμεν, ἐρρίψαμεν
ψάθαν ἐπὶ τούτου ἕως νὰ νυκτώσῃ καλά. Ἐπειτα τὸν μετεφέ-
ραμεν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Καπετὰν Σκλάβου.

— Ἐνα λεπτὸν καὶ εἶμαι εἰς τὰς ἀγγάλας σου, εἶπεν ὁ Θρα-
σύβουλος· καὶ ὡς αἰτὸς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐπέταξεν.

Παρέλασεν ἀναγκαῖά τινα τοῦ ταξειδίου του, καὶ ἐπέσρεψεν.

Πῶς ὀνομάζεσαι, καλέ μου, καλέ μου ἄνθρωπε ἠρώτησε τὸν
πορθμέα, θέτων βαλάντιον χρυσῶν νομισμάτων εἰς τὴν χεῖράτου.

— Δαμπίκης· ὁ πατὴρ μου ἦτο ποτὲ πλούσιος ἀδαμαντοπώ-
λης· οἱ Τούρκοι τὸν ἔκοψαν, τοῦ ἐπῆραν ὅτι εἶχε καὶ κατήμησα
πορθμεύς.

— Τ' ὄνομά μου εἶναι Θρασύβουλος Α... βουνὸν μὲ βουνὸν
μόνον δὲν συναπαντᾶται εἰς τὸν κόσμον τούτου οἱ ἄνθρωποι
ὅμως ἐπαναβλέπονται... ὑγίαινε! μὴ μὲ λησμονήσῃς· ἐλπίζω
νὰ σὲ ἶδω εἰς εὐτυχεστέρας ἄλλας στιγμάς.

— Καλὸν κατευώδιον Κύριέ μου! ὁ Θεὸς καὶ ἡ εὐχή τοῦ Πα-
τριαρχου, ἀσπαζόμενος τὴν χεῖρα τοῦ Θρασυβούλου, εἶπε καὶ
ὁ πορθμεύς.

Τίτι τρόπῳ ὑπεδέχθησαν τὸν νεκρὸν εἰς Ὀδησσὸν, καὶ τίτι
τρόπῳ ἐξετελέσθη ἡ περιφανῆς αὐτοῦ ἐνταφίασις, ὁ ἀναγνώ-
στης δύναται νὰ τὰ πληροφορηθῇ ἐκ τῶν χρονικῶν τῆς ἐκκλη-
σιαστικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἢ καὶ ἀπὸ
τὰς Ῥωσσικῆς ἐφημερίδας. Ἡμεῖς χρεωστοῦμεν πρὶν ἀφίσω-
μεν τὸ κεφάλαιον τοῦτο νὰ προσθέσωμεν μόνον, ὅτι ὁ Θρασύ-
βουλος ἅμα ἐπάτησεν εἰς Ὀδησσὸν, αὐθημερὸν διεύθυνεν εἰς
Ἀρκαδίαν τῆς Πελοποννήσου τὴν ἀκόλουθον σύντομον ἐπιστολήν.

Ἀγαπητή μοι Ἀνδρούκη!

Ὡς ἐκ θαύματος διεσώθην! ὀλίγον ἅμα ἀναπαυθῶ θέλω σὲ περιγράψαι τὸν
τραγικὸν θάνατον τοῦ Πατριαρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων. Φιλτάτη! ἐν μέσῳ τῶν

συμφορῶν μου διανοοῦμαι καὶ ἐσέ. Ἡ Πελοπόννησος πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὕτη τῶρα θείατρον σφαγῶν φρικωδεστέρων.

Ὁ Κύριος νὰ θέσῃ τὸν δάκτυλόν του σκέπη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου, ὠραία μου προσφιλεστάτη μου Ἀνδρονίκη! ἄς σὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τὸν ἀπειλοῦντα κάθε χριστιανόν· αὔριον τὲ γράφω ἐν ἐκτάσει.

Ὁ Ἀγαπητός σου

Θρασύβουλος Α. . . .

ΚΕΦΑΛ. 6.

Ο ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ.

Εἰς τὴν τερπινὴν καὶ εὐκραὴ τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχίαν Ἀρκαδίαν, τὴν ἐξ ὀρέων ὑψηλῶν καὶ ῥυακίων γέμουσαν· εἰς τὴν μικρὰν ταύτην Ἑλβετίαν, ἐν ἣ καὶ τὸ πάλαι ἦτο καὶ σήμερον ἐτι εἶναι ἡ Ἀρτεμις καὶ ὁ Πᾶν τῶν κατοίκων ἡ ἴσχυος λατρεία· ὄχι μακρὰν τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Γορτινίου, τοῦ εἰς τὸν Ἀλφειὸν εἰσβάλλοντος, κείται ἡ μικρὰ πόλις Δημητζάνα, πατρίς τοῦ ἀπαγχονισθέντος Γρηγορίου Ε' Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Εἰς τὴν Δημητζάνην, ἡ εἰς τὴν τερπινὴν μᾶλλον Ἀρκαδίαν μεταφέρομεν τὸν ἀναγνώστην δύο καὶ ἐπέκεινα ἔτη, πρὶν τῶν σκληρῶν σκηνῶν τὰς ὁποίας εἶδομεν.

Μίαν λοιπὸν ἡμέραν τοῦ ἔαρος τοῦ 1819, ὅτε ὁ ἥλιος πορευόμενος νὰ κρυβῇ εἰς τὸν ὠκεανόν, ἐχρύσουε τὰς φαλακρὰς καὶ δασώδεις κορυφὰς τῆς Κυλλήνης καὶ τοῦ Παρασίου, τῶν ὀρέων τούτων τῶν Πλειάδων καὶ χρυσοκέρων ἐλάφων, ὠραία ποιμενίς ὀδηγοῦσα μικρὸν ποιμίον ἐκατέβη τὸν Ὑψοῦντα (χαλασμένο Βουνί) καὶ ἐκάθησεν εἰς μίαν τῶν τερπνῶν ἐκείνων κοιλάδων, αἵτινες παρῤρουσιάζονται εἰς τὴν ὑπώρειάν του, οὐχὶ μακρὰν κρυσταλώδους πηγῆς, ἀφανιζομένης μετ' ἀσθενούς κελαιρισμοῦ ὑπὸ τοὺς ἄμμους καὶ χάλικας.

Τὸ σῶμά της ἦτο μᾶλλον ὑψηλόν, κομφῶν, εὐρωστόν τε καὶ εὐλύγιστον ὡς τῆς δορκάδος.

Ἦτο τῶ ὄντι ἀληθὴς τύπος τῶν κυνηγετικῶν ἐκείνων θεοτήτων, αἱ ὁποῖαι ποτὲ συνώδευον τὴν Ἀρτεμιν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς γῆς ταύτης.

Εἶχε τὴν κόμην καλλίτριχον, ἐβένινον καὶ μακρὰν μέχρι γονάτων, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀμυγδαλώδεις καὶ μέλανας ὡς δύο σβεστούς ἀνθρακας· ἔλαμπον ὅμως ὡς ἀναμμένοι.

Αἱ δὲ βλεφαρίδες της μεγαλόκλαδοι, ἔδιδον εἰς τοὺς ὠραίους ἐκείνους λύχνους, τῆς ψυχῆς τὴν ἡδυπαθεστέραν ἐκφρασιν, ὅτε σκωπτικῶς, ἢ χαύνως πως ἡμικλείοντο.

Τὸ χρῶμα γενικῶς τοῦ ὠσειδοῦς προσώπου τῆς νέας ταύτης Ἀρκάδος ἦτο κρινόλευκον καὶ διαυγές· πλὴν ὅτε ἡ αἰδῶ ἢ ὁ θυμὸς ἐτάραττον ὀλίγον τοῦτο, τὸ ἐρυθροῦν τοῦ ἀνοικτοῦ Ἀμε-

θύστου, ἢ τὸ ἀλουργὸν τῆς Ἡοῦς, ἔβαφον ἐναλλάξ τὰς παρειάς της. Εἶχε χεῖλη ἀνθηρὰ, τὸ στόμα μεστὸν ἀγγελικῆς ἀγαθοσύνης, καὶ μὲ μάργαρα ὀδόντων, τὸν λαιμὸν ἐλεφάντινον, τοὺς ὤμους ἀγαλματώδεις, τὰς χεῖρας ὀλίγον τι ἀρρηνωπὰς, πλὴν κανονικὰς, καὶ τοὺς πόδας μικροὺς καὶ ἐρμολυφικοὺς, ὡς τοὺς εἰς τὰ τοῦ Σκόπα ἀριστουργήματα.

Ἐν λόγοις ἄλλοις ἦτο καλλοῦν Ἑλληνική ὄχι ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ὁ περιηγητὴς σήμερον πρέπει νὰ ζητήσῃ εἰς τὰς αἰθούσας, ὑπὸ μεταξωτὰς ἐσθῆτας καὶ τεχνικοὺς ὄλμους (Κορσέδες), ἀλλ' ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἀπαντήσῃ περιπλανώμενας ὡς νύμφας εἰς τὰ ὄρη καὶ ἄλση τῆς Ἀρκαδίας μὲ τὰ πρόβατά των, ἢ εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μεσσηνίας, ὡς τὴν Ῥεβέκαν, ἀπὸ τὸ φρέαρ ἐξαντλούσας ὕδωρ.

Ἀπέσπασεν ἐκ τῶν ὤμων αὐτῆς μικρὰν πήραν, καὶ ἀναλαβοῦσα ἐκ ταύτης ὀλίγον ἄρτον, ἐφώνηξε.

— Νύμφαι μου! . . . ἐδῶ . . . ἐδῶ πλησίον.

Τὰ πρόβατα αὐτῆς, ὡς καὶ δύο μεγάλοι βουκολικοὶ κύνες τὴν περιετρυνύρισαν.

— Σὺ, Ἀγριόπη, τοῦτο τὸ κομματάκι. Σὺ, Γαλάτεια, ἐκεῖνο. Σὺ, Εὐριδίκη, ἐκεῖνο. Σὺ Καλαθαία τοῦτο, ἔλεγε, καὶ ἤρχισεν ἀδιανέμη τὸν ἄρτον εἰς τὰς προβατῖνας αὐτῆς, εἰς ἐκάστην τῶν ὁποίων εἶχε δώσει ἐν τῶν ὀνομάτων τῶν Παρνασίδων, τῶν Δρυάδων, καὶ Ἰσμηνίδων νυμφῶν.

Συντόμως αἱ νύμφαι καὶ οἱ κύνες τῆς ἐξηπλώθησαν ἐπὶ τῆς χλόης, καὶ τότε ἀκουμβοῦσα μὲ τὰς δύο χεῖρας ἐπὶ τῆς ποιμενικῆς αὐτῆς ράβδου, γλυκεῖα καὶ συμπαθητικῆ, ὡς μία τῶν εἰκόπων μεγάλου ζωγράφου, ἤρχισε τὸ ἐπόμενον τοῦ Ῥήγα Φεραίου ᾄσμα. (Α)

Ὁ παιδιά μου
Ὅρφανά μου
Σκορπισμένα δῶ κ' ἐκεί!
Ἐθρισμένα
Διωγμένα
ἀπ' τὰ ἔθνη πανοικί!
Ποῦ μὲ κόπους
Κατὰ τόπους
τρέχετε γὰρ μὲν τροφῶν,
Εἰς δεσπότης
Κι' ἰδιώτης
Δούλου δέχεσθε μορφῶν.
Ἐπνέεστε τέκνα! κ' ἦλθεν ἡ ὥρα
Ἐπνέεστε ὄλοι, τρέξτε τώρα,
Κι' ἦλθεν ὁ δεῖπνος ὁ μυστικός!
κτλ. κτλ.

Ἡ ἀργυρόρηχος καὶ παθητικὴ φωνὴ τῆς, ἢ ἕκτασις τοῦ μελωδικοῦ της ὀρίζοντος ἐπλήρει μὲ ἠχῶ τὴν κοιλάδα. Καὶ ὡς τοὺς

διαπεραστικούς θρήνους τῆς Δήμητρος, ἥτις ἄλλοτε εἰς τὴν αὐτὴν Ἀρκαδίαν ἐκ τοῦ σπηλαίου τῆς Φιγαλίας, ἐκίνει καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ὕδατα εἰς συμπάθειαν διὰ τὴν Περσεφόνην τῆς, ἠθέλε συγκινήσει τὴν καρδίαν τοῦ περιηγητοῦ, ὅστις τότε ἀτυχῶς ἠθέλε ταξειδεύει τὴν δούλην Ἑλλάδα.

Τὸ ἄσμα τοῦτο ἐν τούτοις ἐξύπνισεν ἐν ἄλλο ἀνθρώπινον πλάσμα, ὅπερ ἦτον ἄορατον εἰς τὸ ἕτερον τῆς κοιλάδος ἄκρον, δηλ. τὸν νέον Θρασύβουλον, ὃν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαιά μας εἶδομεν.

Ἐκκινήσει τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Δημητρίαν, εἶχε καθήσει καὶ οὗτος ἐπὶ λίθον ὕψιστον. Ἀνεσκήρτησε, καὶ ἠσθάνθη σάλον μυστηριώδους ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸ πατριωτικὸν ἐκεῖνο ἐλεγείον.

Ἐνόμισεν ὅτι ἡ φαντασία τὸν ἠπάτει! ὠρθώθη καὶ ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τὸν ἐκκύνων του· καὶ εἰς τὴν πρώτην ζροφήν τῆς κοιλάδος εὐρέθη ἀντικρὺ τῆς ποιμενίδος.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ κύνες αὐτῆς ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ, εἶπε πρὸς τὴν νέαν.

— Μὴ φοβεῖσαι! μὴ φοβεῖσαι!! δὲν εἶμαι ἄνθρωπος νὰ σὲ βλάψω... .

— Νὰ μὲ βλάψῃς! διέκοψεν ὑπερηφάνως αὐτὴ· νὰ μὲ βλάψῃς!... . δὲν σὲ φοβοῦμαι, εἶσαι εἰς, καὶ εἶμαι μία.

— Ἄ βοσκοπούλα! βλέπω εἶσαι ἀνδρεία, ὅσον καὶ ὠραία! πλὴν, φίλη μου, ἄοπλος ὡς εὐρίσκεσαι ἀν' συναπαντηθῆς μὲ δύο ἢ τρεῖς τῶν ἀγρίων καὶ ὀπλισμένων ἐκείνων Τούρκων;...

— Δὲν εἶμαι ἄοπλος καθησυχάζουσα τοὺς κύνας τῆς, εἶπεν ἡ Ἀνδρούκη (τοιοῦτον ἦτο τ' ὄνομά τῆς) ἔχω δύο πιστολῖα καὶ ἐν θανατηφόρον ἐγχειρίδιον ἐδῶ ὑποκάτω· ἔχω τοὺς δύο μου κύνας καὶ τοὺς πόδας μου, οἵτινες ὡς πτερὰ εἶναι ταχεῖς.

Τοῦ Θρασυβούλου ὁ θαυμασμὸς ἔβαινεν εἰς ἕκστασιν «ὁμοιάξεις τὴν Ἀθηνᾶν καὶ κατὰ τὸ κάλλος καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν,» ἐψιφύρισεν.

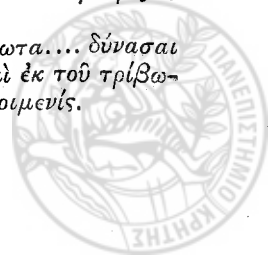
— Ὅμοιάζω μίαν τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἔζων ἄλλοτε πέραν τῶν ὄρεων ἐκείνων, εἶπε, καὶ ἔδειξε τὰς εἰς νεφέλας ἄχανομένας κορυφὰς τοῦ Ταυῆτου τῆς Σπάρτης.

— Μὰ τὸ γένος, ὠραία βοσκοπούλα, οἱ λόγοι σου καὶ εἰς δάκρυα καὶ εἰς ἕκστασιν μὲ φέρουν!... πῶς ὀνομάζεις;

— Ἐρώτησον τοὺς λύκους τῶν δασῶν καὶ τὰ ὄρνεα τῶν ἀκρωρείων.... ὅλοι οὗτοι γνωρίζουν τ' ὄνομά μου.

— Βοσκοπούλα, στάσου, εἶπε πρὸς τὴν φευγουσαν νέαν ὁ Θρασύβουλος... συγχώρησόν μοι διὰ τὴν ἐρώτησιν... γνωρίζεις ὕψιστον ἀναγνώσεως;...

— Χά! χά!.... συγχώρησόν μοι διὰ τὸν γέλωτα.... δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς τὸ βιβλίον τοῦτο; ἀντηρώτησε· καὶ ἐκ τοῦ τρίβωνος τῆς ἀνέλαβε καὶ ἔδειξε μικρὸν τομίδιον ἢ ποιμενίς.

— Είναι αἱ ραφῶδαι τῆς Ἰλιάδος!! Πῶς; σὺ βοσκοπούλα ἐννοεῖς τὸ βιβλίον τοῦτο; ἀνέκραξει οὗτος ὀπισθοδρομῶν.

— Μὰ τὴν Παναγίαν, κυνηγέ, ὁ Διογένης μὲ τὸν φανόν του ἂν ἀπήντα τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐξήτει, τόσον ἐκπληκτος δὲν ἤθελε μείνει.... χαιρε τῶν βροτῶν ἀριστε, ὡς λέγει καὶ ὁ θεῖος οὗτος Ὁμηρος, ὑψηλοφώνως γελῶσα ἐπρόσθεσεν. Ὁ ἥλιος βασιλεῖει, σὲ ἀφίνω· καὶ πρὸς τοὺς κύνας τῆς στρέψασα, Μέλαμπε, Ἀκταίων, Νύμφαι μου, ἄς φύγωμεν, ἐπρόσθεσε, καὶ ἐν ῥοπή ὀφθαλμοῦ ἦτο μακρὰν τῆς θέσεως ἐκείνης.

Ὁ Θρασύβουλος ἐπέσεν ἀπὸ ἕκστασις εἰς ἕκστασις ἡ ποιμενὶς αὐτῆ ὠμοίαζε καθ' ὅλα τὴν Ἡρώϊδα τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, τὴν ὠραίαν λέγομεν Ἀταλάντην, ἣν ἄλλοτε ἡ ἰδία Ἀρκαδία εἶχε γεννήσει.

— Ὅχι μὰ τὴν πίστιν μου δὲν θὰ μοῦ φύγῃς· ἀνανήφω τῆς γλυκντάτης μέθης εἰς τὴν ὅποίαν τὸν ἔρριψεν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, ὅτε ἐπλησίαζε νὰ χάσῃ αὐτὴν τῆς ὁράσεώς του, καὶ ἔδραμεν ὁμοίως καὶ οὗτος ὀπισθὲν τῆς.

Εἰς ὀλίγα λεπτὰ ἐγεύθη τὴν ἀπειρον εὐχαρίστησις νὰ τὴν ἴδῃ μακρόθεν εἰσερχομένην εἰς πύργον, ὅστις πρὸς τὴν εἰσοδὸν τῆς κοιλάδος ἀνυψοῦτο· ἐβράδυνε τότε τὸ βῆμα, καὶ ὅτε οἱ ἀστέρες ἠνάπτοντο εἰς τὸν μέγαν τοῦ οὐρανοῦ θόλον, οὗτος ἦτο πλησίον τοῦ πύργου.

— Τίνος εἶναι ὁ πύργος οὗτος φράγγο; ἀπετάθη ὁ Θρασύβουλος πρὸς μικρόσωμον ἄνδρα ἐνδεδυμένον Εὐρωπαϊστὶ, πρᾶγμα λίαν σπάνιον εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ ὅστις μὲ δεδεμένης χεῖρας ὀπισθεν, περιεδιάβαζεν ἔμπροσθεν τῆς πύλης.

— Τοῦ Δημογέροντος Ἀθανασιάδου, ξηρῶς ἀπεκρίθη οὗτος.

— Τὶ πρᾶγμα εἶναι ὁ Δημογέρον;... πλούσιος;.. πτωχός;.. ἵπανδρευμένος;... ἀνύπανδρος;..

— Πλούσιος!... εἶναι χηρευμένος· ἔχει δύο παιδιὰ, δηλ. ἓνα υἱὸν καὶ μίαν κόρην ὠραίαν ὡς τὴν Βασιλικὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ... αὐτῆς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι ὁ καθηγητής.

— Ἄ!... εἶσαι, φράγγο, ὁ διδάσκαλος τῆς ὠραίας κόρης τοῦ Δημογέροντος! εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Καθηγητής, Κύριε.

— Καὶ τί τὴν διδάσκεις;

— Τὴν Ἑλληνικὴν τὴν ἔμαθα ὅλους τοὺς ποιητὰς... γνωρίζει ἐκ στήθους τὸν Ὁμηρον, τὸν Πίνδαρον... ἔχει ἓνα ἀπειραντον μνημονικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ μυθολογίαν.

— Κύριε καθηγητᾶ, ἤρχισα νὰ ὑποπτεύωμαι, ὅτι ἡ νέα πρέπει πολὺ νὰ σὲ ἀγαπᾶ, εἶπε μ' εὐτράπελόν τι ὁ Θρασύβουλος.

— Πῶς τὸ ἐκατάλαβες, ζηλόνων ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξέφώνησεν ὁ καθηγητής.

— Ἄν ἡ νέα ἔχῃ πνεῦμα καὶ θαυμασμὸν διὰ τοὺς μεγάλους

ἄνδρας, δὲν ἔμπορεῖ νὰ μένη ἀναίσθητος εἰς τὴν καθημερινὴν συναναστροφὴν ἐκείνου ὅστις διδάσκει πρὸς αὐτὴν τοὺς μεγάλους ἄνδρας... δὲν ἐννοεῖς φαίνεται τὴν θέσιν σου, κύριε καθηγητά!.. ὁ διδάσκων τοὺς μεγάλους ἄνδρας, ἀπερνᾷ καὶ οὗτος διὰ μέγας ἀνὴρ.

— Ἔχεις δίκαιον κυνηγέ, τὸ καταλαμβάνω· ἐπειδὴ δὲ παρατηρῶ ὅτι εἶσαι ἄνθρωπος μὲ ὄξυ πνεῦμα, δὲν ὠφελεῖ νὰ σε κρύψω, ὅτι ἡ ὠραία Ἀνδρονίκη μ' ἐρᾷ τόσο ἐμπαθῶς, ὅσον ἐγὼ τὴν λατρεύω.

— Ἡ καρδία τοῦ Θρασυβούλου ἠσθάνθη ἀκούσιον ζηλίαν. Ἐρρίψθη τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκείνου, καὶ ὑπὸ τὸν λαμπρὸν οὐρανὸν εἶδε πρόσωπον ἡλικίας φθινοπωρινῆς, ζενῶν, μακρῶν, λεμονόχρουν, μὲ βίνα χουδρὴν καὶ ὄγκωδη, καὶ μὲ ὠτία ἐπιμήκη.

Εἶχε τὴν κεφαλὴν σχεδὸν τεθαμμένην εἰς τοὺς δύο ἄμους, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς ἀπλανεῖς, χαρακτηρίζοντας τὴν βλακίαν ἀφ' ἐνὸς, πλὴν καὶ τὴν ὀξυμωρίαν ἀφ' ἑτέρου.

Ὁ δεξιὸς του γόμφος ὡς ὀστεῶδες μῆλον προεξερχόμενος, εἶδε πλήρη στρεβλότητα εἰς τὸ σῶμα. Διὰ πλείονα δυσαναλογίαν δὲ, εἶχε καὶ τοὺς πόδας ροικούς.

— Πῶς ὀνομάζεσαι, εὐτυχὴ θνητέ; ἠρώτησεν ὁ Θροσύβουλος.

— Βάρθακας, Κύριε μὴ.

— Βάρθακας!... ἐπεθύμουν, Κύρ Βάρθακα, νὰ ἴδω τὸν ἄγγελον αὐτοῦ... φοβοῦμαι ἡ ζωηρὰ φαντασία σου ὅτι μεγαλύνει τὰ πράγματα... οἱ ἄνδρες πολλάκις ἀγαποῦν μαϊμούδες, καὶ ἡ συνήθεια τοὺς κάμει νὰ νομίζουν, ὅτι εἶναι ἀναφύμενοι Ἀφροδίται τοῦ Ἀπελλοῦς.

— Ἀπὸ ποῖου μέρος τοῦ Μωρέως εἶσαι, κυνηγέ;

— Ἀπὸ τὴν Δημητζάναν· ὁ πατήρ μου εἶναι σανδαλοποιοὺς εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην.

— Θὰ σὲ κάμω νὰ ἴδῃς τὴν Ἀφροδίτην τφόντι ταύτην τοῦ Ἀπελλοῦς... Καὶ νὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν; ἂν δὲν ἦσουν υἱὸς σανδαλοποιοῦ ποτὲ δὲν σὲ ἐπαρουσίαζα πρὸς ταύτην... εἶσαι εὐμορφος καὶ ζωηρὸς, καὶ ἔμπορεῖς νὰ μὲ κάμῃς χαλάσραις... πλὴν σανδαλοποιοῦς!!! ἔχεις νὰ κάμῃς μὲ ὑπερῆφανους. Καὶ ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ πατήρ της εἶναι πολὺ ὑπερῆφανοι καὶ δὲν σὲ φοβοῦμαι... ἔχεις κυνήγιον εἰς τὸ δισάκκιόν σου;

— Ἀρκετόν.

— Προσποήσου ὅτι ζητεῖς νὰ τὸ πωλήσῃς... ἀκολουθεῖ με.

Ὁ Δημογέρον ἦτον ἀνὴρ ὑψηλὸς, εὐσαρκος, μὲ ψαρὰς τρίχας, μεγάλους μέλανας μύστακας, καὶ λαμπροὺς ὀφθαλμούς. Εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του ἀνεγίνωσκες τὸν Ἑλληνικὸν τύπον, μὲ πολλὴν Τουρκικὴν σατραπισμὸν.

Ἡ νέα Ἀνδρονίκη δὲν ἔφερε πλέον τὴν ποιμενικὴν τῆς ἐνδυμασίαν, ἀλλὰ τὴν τῆς οἰκίας· εἶχε δὲ τὸ πρόσωπον ἄσκεπές.

ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην ἦτο δεκάκις μαγικωτέρα, ἢ ὅτε ὁ Θρασύβουλος τὴν ἀπήτησεν εἰς τὴν κοιλάδα.

Τὸν ἀνεγνώρισεν, ἐρυθρίασεν, ἐμειδίασε, καὶ πρόφασίν τινα εὐρούσα ἀφῆκε τὸν θάλαμον εἰς τὸν ὁποῖον οὗτος εἰσῆλθεν.

— Τί ζητεῖς διὰ τὸ κунήγι σου; ἠρώτησεν ὁ Δημογέρων.

— Τίποτε ἄλλο, αὐθέντα, εἰμὴ νὰ μὲ παραχωρήσης ἓνα θάλαμον ἢ ἓνα σταυλόν σου ἂν θέλῃς, διὰ ν' ἀπεράσω τὴν νύκτα. Καταβαίνων τὸ χαλλασμένον βουνὶ ἐκτύπησα τὰ γόνατά μου, καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἐξακολουθήσω τὸν δρόμον μου μέχρι τῆς πόλεως.

— Ὁ Βάρθακας ἤνοιξε τοὺς μικροὺς τοῦ ὀφθαλμοῦς καὶ κεχυνὼς τὸν ἐθεώρει.

— Μάλιστα, παλικάρι μου, εἶπεν ὁ Δημογέρων, εὐχαρίστως σὲ δίδω ἓνα θάλαμον, καὶ συγχρόνως συνδειπνοῦμεν τὸ κунήγιόν σου. Καλέσας δὲ τὴν θυγατέρα του.

— Ἀνδρονίκη, ἐπρόσθεσεν, ὁ αὐθέντης ἐδῶ θὰ δειπνήσῃ με ἡμᾶς καὶ θὰ κοιμοιθῇ εἰς τὸν πύργον μας· ἐπειδὴ κτυπήσας τὸν πόδα του, δὲν δύναται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Δημητζάναν.

— Ἡ νέα ἐχαιρέτισε σιωπηλῶς καὶ τεθορηβημένως τὸν Θρασύβουλον, ἔλαβε τὸ κунήγιον, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ πόδα ἀπῆλθε νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ τῆς φιλοξενίας.

Ὁ καθηγητὴς ἤρχισε νὰ κάθηται εἰς κάρφους ἀνησυχίας· « ἤξεύρεις ὅτι ὁ Δημογέρων σ' ἐπῆρε διὰ κανένα Βεζαδέ; εἶπε πρὸς τὸν Θρασύβουλον... μὴ φοβεῖσαι, δὲν θὰ τοῦ ὁμολογήσω ὅτι εἶσαι υἱὸς παπουτζῆ.

— Ἐχω σκοπὸν ἐγὼ νὰ τοῦ τὸ ὁμολογήσω, ἀπεκρίθη οὗτος ἀταράχως.

Ἄφησε συντόμως τὰ τῆς θήρας ἐνδύματα, ἐλούσθη, ἔκαθαρίσθη, καὶ καλυφθεὶς με πλουσίαν ἐλαφρὰν μηλωτὴν, ἣν ὁ Δημογέρων τοῦ ἔδωσεν, ἦλθεν εἰς τὸ δεῖπνον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ πατήρ, ὁ υἱός, ἡ θυγάτηρ καὶ ὁ καθηγητὴς τὸν ἐπερίμενον.

Οἱ πρῶτοι τῆς νεότητος χρόνοι περιέχουν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου, λέγει ὁ μέγας φυσιογνομιστὴς Λαβάτερ.

Τῶντι ἄντις ἐξέταξε τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Θρασυβούλου, τοὺς λόγους καὶ τὰς κινήσεις αὐτοῦ εἰς τὴν εἰκοσαετῆ του τότε ἡλικίαν, ἤθελε ἀνιχνεύσει τὸν εὐγενῆ καὶ γενναῖον ἐκείνον χαρακτηριστῆρα, τὴν ὀρθὴν κρίσιν, τὴν βαθύνοιαν τοῦ πνεύματος, τὴν εὐαίσθησίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀτρόμητον καρδίαν, ἅτινα ἐξωραΐσαν τὸ μέλλον στάδιον τούτου τοῦ νέου.

Τὸ μέτωπόν του ἦτο τετράγωνον με μικρὸν κούλωμα εἰς τὸ κέντρον· οἱ ὀφθαλμοὶ του κνάνειοι βαθεῖς καὶ οὐχὶ πολὺ μεγάλοι, δὲν ἀπέπεμπον οὔτε πῦρ πολὺ, οὔτε με ταχείαν περιέργειαν ἔπιπτον εἰς τὰ περίξ τούτων, εἰσέδουν ὅμως με σκέψιν βαθυτάτην εἰς τὰς διανοίας τῶν ἄλλων, καὶ διέχεον μυστηριώδη μαγνητισμὸν πρὸς ὄντινα γλυκῶς καὶ με πλήρη ἐμπι-

στοσύνην ἠτενίζοντο. Ἐν λόγοις ἄλλοις ἢ γαλήνη ἐκείνη τῶν βλεμμάτων του ὡς γλώσσα διεκοίλουε τὰς ἐντυπώσεις του, καὶ ὡς αἴσθησις διήγειρε τὴν συμπάθειαν εἰς τὸν ἄλλον.

Ἡ ῥίνη του ἦτον ὀλίγον γρυπή· τὸ στόματου μεγέθους φυσικοῦ· ὁ μύσταξ του καστανόχρους καὶ ἀρτιόφυτος.

Εἶχε τὸ χρῶμα στιλπνὸν καὶ διαφανές ὡς τοῦ ἠλέκτρον· τὸ σῶμα νευρώδες, ὑψηλὸν καὶ ῥαδιῶν· τὴν κόμην καστανόχρου βαθείαν, καὶ εἰς τὸ βάδισμα ἦτο γοργός, ἐνεργητικὸς, καὶ ἐνίοτε ὀλίγον ἀνυπόμονος.

Ὁ Θρασύβουλος ἐπέθεώρει καὶ ἐβάθυνεν ἤδη. Ἡ Ἀνδρονίκη κατώπτευε καὶ ἠσθάνετο.

Ὁ Θρασύβουλος ἦτο μαλακὸς, συγκαταβατικὸς καὶ προφυλακτικὸς εἰς τοὺς λόγους του. Ἡ Ἀνδρονίκη ὑπερήφανος, ἀμέριμνος καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ προφέρῃ κάθε στοχασμὸν τῆς.

Πετυρομένην ἔχουσα τὴν φαντασίαν τῆς ἀπὸ τὴν μυθολογίαν, τὴν ἰσορίαν καὶ τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, μόνην σπουδὴν καὶ γλώσσαν ἦν ἐκαλλιέργησεν, ἄλλην κοινωνίαν μὴ γνωρίσασα ἢ τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ τῆς, εἶχε σχηματίσει εἰς τὴν καρδίαν τῆς τὸν ἰδανικὸν ἐκείνου κόσμον, ὅστις εἶναι ἢ ὁ ὄλεθρος μιᾶς τρυφερᾶς νέας, ἢ ὁ ποῖων αὐτὴν ν' ἀποφεύγῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν κόσμον· διότι πούποτε δὲν εὐρίσκει ὅ, περ φαντάζεται.

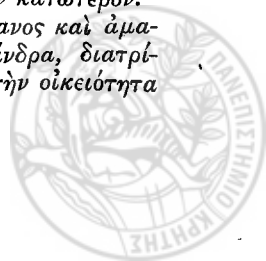
Αἰσθανομένη ἑαυτὴν, ὅτι ἐγεννήθη ὑπὸ τὰ ὄρη τῆς Κυλλήνης καὶ τοῦ Μενάλου, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Λάδωνος καὶ τοῦ Ἀλφειοῦ, ὄχι μακρὰν τῆς Στυγὸς, ὄχι μακρὰν τῆς Στυμφαλίδος, ὄχι μακρὰν τῆς Μαντινείας τοῦ Ἐπαμινώνδου, καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως τοῦ Φιλοποίμενος, ἐνόμιζεν ὅτι διατρέχουσα ἐξ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Ἀρκαδίαν, δὲν ἤθελεν ἀργήσῃ ν' ἀπαντήσῃ τὰς νύμφας καὶ τοὺς Ἑρῶας τῆς ἀρχαιότητος· ὠνόμαζε τὰ πρόβατα καὶ τὰ κτήνη αὐτῆς μετ' ὄνομα τῶν θεοτήτων· ἔπαιζε μετὰ τοὺς κινδύνους, καὶ ἐφλέγετο ν' ἀπαντήσῃ ἓνα Ἀκταίωνα, ἓνα Ἄκιν νὰ τὴν καταδιώξωσιν.

Ἐγειρομένη ὁμως ἐνίοτε μέσῳ τῶν ἰδίων ὀρέων καὶ κοιλάδων ἐκ τῶν ὀνείρων τούτων, ἐνθυμεῖτο ἐν ἀκαρεῖ τὴν θέσιν τῆς πατρίδος τῆς.

Καθῶρα τὴν δουλείαν τοῦ τόπου, καὶ τότε ἐβδελύττετο τοὺς τυράννους τῆς. Ἀνελύετο ὅλη εἰς δάκρυα, ἔστρεφε τὰ ποιμεινικά τῆς ἄσματα εἰς ἔθνικα ἐλεγεία, καὶ ὡς Σπαρτιάτις ἤγχετο ἢ τὸν θάνατον ὄλων, ἢ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος.

Ὅσον διὰ τὸν διδάσκαλόν τῆς Βάρθακα, ἐκατόκει οὗτος πρὸ πέυτε ἐτῶν τὸν πατρικὸν τῆς οἶκον. Τὸν εἶχε συνειθίσει λοιπὸν, καὶ τὸν μετεχειρίζετο μετὰ οἰκειότητα· πλην μετὰ οἰκειότητα ἐκείνην, ἣν ὁ ἀνώτερος παραχωρεῖ πρὸς τὸν κατώτερον.

Ὁ δὲ ματαιόφρων Βάρθακας, ἐπειδὴ ὁ ὑπερήφανος καὶ ἀμαθῆς πατήρ τῆς τὸν ἐξέλαβε γνώσεων βαθέων ἀνδρα, διατρίψαντα πολλὰ ἔτη εἰς Εὐρώπην, διερμηνεύων τὴν οἰκειότητα

ταύτην συμπάθειαν, ἐφρόνει ὅτι καὶ τὴν καρδίαν τῆς θυγατρὸς ἐκέρδησε, καὶ τὸν πατέρα αὐτῆς ἐπιβρέασεν, ὅπως ἀργὰ ἢ ταχέως προτείων τὴν δεξιὰν τῆς Ἀνδρονίκης πρὸς τοῦτον.

Τοιαύτη ἦτο ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, ὅτε ὁ Θρασύβουλος ἦλθε νὰ συνδειπνήσῃ μὲ τὸν Δημογέροντα.

— Χάρισέ με τ' ὄνομά σου, κυνηγέ, εἶπεν ὁ ἀρχιπροεσῶς, ὅτε ἐκάθισαν εἰς τὴν τραπεζαν.

— Θρασύβουλος, ἀρχοντά μου.

— Θρασύβουλος.... ἀραγε συνέλαβες ποτὲ τὴν ἰδέαν νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα σου ἀπὸ τοὺς τριάκοντα τυράννους; ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ποίους τριάκοντα τυράννους; διέκοψεν ὁ πατὴρ μὲ σοβαρότητα.

— Τοὺς μυρίους τυράννους ἤθελον νὰ εἶπω, ἐπρόσθεσεν ἡ νεά... νὰ, τοὺς Τούρκους.

— Ἀνδρονίκη! Ἀνδρονίκη! ἔσο προσεκτικωτέρα εἰς τοὺς λόγους σου· ἦθος σοβαρὸν ὁ καθηγητὴς λαμβάνων καὶ ῥίπτων τὰ βλήματα ἐπὶ τοῦ πινακίου εἶπεν.

— Μὴ φοβείσθε ἀπ' ἐμὲ, κύριοι... εἶμαι καὶ χριστιανὸς, καὶ Ἕλληνα τὴν καρδίαν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος. Τῆς ἀρχόντισσας ἡ ἐρώτησις εἶναι ἐρώτησις μιᾶς ἀληθοῦς Ἑλληνίδος· ἡ δὲ ἐλευθερία δὲν εἶναι πλέον κρυφόν· ἤρχισε νὰ ψιθυρίζεται εἰς ὅλων ἡμῶν τὰς καρδίας.

— Ἀπατάσαι, Κύριέ μου... εἶμαι βέβαιος, ὅτι οὐδεὶς τῶν φρονίμων καὶ ἐχόντων μίαν θέσιν εἰς τὸν κόσμον, ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν διακινδυνεύσῃ· διέκοψεν ὁ Βάρθακας.

— Ὅσοι τρέμουν τοῦ τουφεκίου τὸν κρότον, καὶ φοβοῦνται μὴ χάσωσι τὴν ἀνάπαυσίντων, ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἀκοντίσασα πρὸς τὸν διδάσκαλόν της τοὺς μεγάλους τῆς ὀφθαλμοῦς, οὔτοι μόνον δὲν συλλογίζονται τὴν ἐλευθερίαν.

— Ἀρχόντισσα, εἶπεν ὁ καθηγητὴς ἐρυθροῦς, ἐγὼ....

— Σιωπῆ, διδάσκαλέ μου, σὲ γνωρίζω ἀρκετά· στρέφου ὡς ὁ ἀνεμόλυμος... μὴν ἀλλάξῃς λόγους· θὰ σὲ καταλάβῃ καὶ ὁ κύριος ἐδῶ.

Τὸ λεμονόχρον τοῦ Βάρθακα πρόσωπον ἔγεινε μελαψόν· διότι διὰ τοῦ τρόπου τῆς ἡ Ἀνδρονίκη ἀπεδείκνυν εἰς τὸν Θρασύβουλον, ὅτι ἓνα κόκκον ἔρωτος δὲν εἶχεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς δι' αὐτόν· ἐπνίξεν ὅμως ἐντέχνως τὴν δυσαρέσκειάν του· καὶ ἐκρήξας προσπεποιημένον γέλωτα, εἶπε πρὸς τὸν Θρασύβουλον.

— Εἰς τὰς νοθεσίας μου πρὸς τὴν ἀρχόντισσαν, κύριε Θρασύβουλε, ὁμοιάζω τὸν στρατηγὸν Φωκίωνα, ὅστις ἐγνώριζε, ὅτι πᾶν ὅ,τι ἀπεύθυνε πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἀπεδοκιμάζετο· μίαν φορὰν δὲ ὅτε οὗτος τὸν ἐχειροκρότησεν ἐφώναξε «μηπως καμμίαν εἶπον τάχα ἀνοησίαν;»

— Ὁ Φωκίων, κατὰ τὸν Πλούταρχον, κύριε Θρασύβουλε, ποτέ, ἂν ἐνθυμήσθε, δὲν ἔκλαιεν, οὔτ' ἐγέλα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ διδάσκαλός μου τώρα τόσο ὑψηλοφώνως γελᾷ, ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁμοιάζει τὸν Αἴσωπον μᾶλλον, ὅστις μὲ ὅλους ἐγέλα... Ἄ! κύριε Βάρθακα, ἐπρόσθεσε μετὰ ταῦτα καγχάζουσα καὶ αὐτὴ εἰρωνικῶς, ἂν αἱ παρομοιώσεις σας εἶναι τόσο ἀνάρμοστοι, θὰ χάσετε τὴν φιλολογικὴν σας ὑπόληψιν.

— Τὰς ἔριδας ταύτας τὰς ἔχομεν συχνὰ, εἶπεν ὁ Δημογέρων πρὸς τὸν Θρασύβουλον, θεωρῶν μὲ χαρὰν τὴν ἐρυθρὰν καὶ λάμπουσαν θυγατέρα του.

Ἀνεκάλυψε τότε τὸ δόλιον τοῦ καθηγητοῦ πνεῦμα, ὅτι ἡ ἐνθουσιώδης ἐκείνη κατάστασις τῆς μαθητρίας του, προήρχετο ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ Θρασυβούλου· ἐνόησε πάραυτα ὅτι τὸν ἐξωμοίαζε μὲ τὸν Αἴσωπον κατὰ τὸ σῶμα μᾶλλον, ἢ τὸ πνεῦμα. Ὅθεν διὰ νὰ καταστρέψῃ καὶ οὗτος τὸν εὐειδῆ κυνηγὸν εἰς τὸν νοῦν τῆς, εἶπε μὲ τινα ὀργήν.

— Ἡ ὑπόληψίς μου, ὅ,τι εἶναι, εἶναι· ἔζησα εἰς τὸν μέγαλον τῆς Εὐρώπης κόσμον, καὶ ἐκεῖ ὅλοι μὲ γνωρίζουν... δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ συστηθῶ εἰς κανένα... Ἐπειτα, μὰ τὴν ἀγίαν Παρρασκευήν! δὲν ἔχομεν ἐδῶ οὔτε βασιλοπούλα, οὔτε βεηζαδέδες, οὔτε μηδὲν μέγαλον ὑποκείμενον διὰ νὰ φοβούμαι μὴ χάσω τὴν ὑπόληψίν μου.

— Εἶναι ἀληθές, ἀνερυθριάστως εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ταύτην τὴν στιγμὴν φιλοξενεῖτε, δὲν εἶναι μέγα πρᾶγμα.

Ὁ Δημογέρων ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπρόσθεσεν.

— Οἱ ἄνθρωποι γνωρίζονται ἀρκετὰ, νέε μου, ἀπὸ τὴν φυσιογνωμίαν.

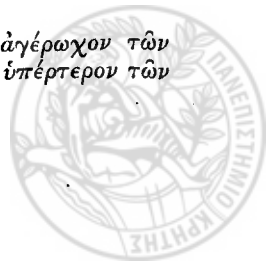
Ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὴν ἰλαρότητα τῶν βλεμμάτων καὶ τὸ συμπαθητικόν του μειδίαμα ἠσθάνθη τέρψιν πάντῃ ἀγνωστοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς.

— Μάλιστα, ἄρχων! ὁ πατήρ μου εἶναι μὲν εὐκατάστατος πλὴν σανδαλοποιὸς εἰς τὴν Δημητζίαναν, ἐξηκολούθησε μὲ τὴν αὐτὴν ἀταραξίαν ὁ Θρασύβουλος. Τὰ δὲ μικρὰ ὄμματα τοῦ Βάρθακα, μὲ εὐχαρίστησιν καὶ θρίαμβον ἐπήδουν ἐναλλάξ ἀπὸ τὸν πέρα πρὸς τὴν θυγατέρα.

— Σανδαλοποιὸς... χωρατεύεις, εἶπεν ὁ Δημογέρων.

— Διόλου, ἄρχων! ὁ πατήρ μου εἶναι σανδαλοποιὸς· ἐραξῆς ὅμως τῆς παιδείας, ἀντὶ νὰ μὲ συμπαραλάβῃ εἰς τὸ ἔργον του, μ' ἔθεσεν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητζίανης καὶ ἐξεπαιδεύθην ὀλίγον.

Ἦλλαξεν ὕψος διὰ μιᾶς ὁ Δημογέρων. Τὸ ἀγέρωχον τῶν ἀνθρώπων τούτων εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτον ὑπέρτερον τῶν ἰδίων Τούρκων.

Ἡ θυγάτηρ ἤνοιξε καὶ αὐτὴ τοὺς κυανοὺς ὀφθαλμούς της.
 Τὸ ἀργυρόφαιον πρόσωπόν της ἔλαβε τὸ λαμπρὸν τοῦ ἀν-
 θρακος (βουβινίου) χρώμα· νεάνις φρονημάτων ἐλευθέρων καὶ
 πνευματώδης εὐρίσκετο ὀλίγον τεθορυβημένη, οὐχὶ τόσον διὰ
 τὴν πενιχρὰν καταγωγὴν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις ἤρξατο νὰ
 εἰσδύῃ εἰς τὴν καρδίαν της, ὅσον διὰ τὸν φυσικὸν καὶ ἀφελῆ
 τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον τὴν ἐδιηγείτο.

Μακρὰ συγῆ διεδέχθη τώρα τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην.

— Ὁ φρόνιμος δὲν θεωρεῖ πόθεν ἔρχονται οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ
 ποὺ φθάνουσιν (δράξας τὸν λόγον ὁ καθηγητὴς ἐν καιρῷ γε-
 νικῆς κατηφείας εἶπεν.) Εἰς τὴν σημερινὴν τῆς Ἑλλάδος θέ-
 σιν, ἐπρόσθεσε, τάχα καὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ οἱ Βαθύπλουτοι,
 καὶ ἡμεῖς ἔτι οἱ καθηγηταὶ καὶ ποιηταί, οἷτινες ὡς ἐπὶ Πη-
 γάσων ἀπὸ τὸν Παρνασσὸν πηδοῦμεν πρὸς τὴν Ἑλικῶνα καὶ
 ἐπὶ Δελφῶνων καταβαίνομεν εἰς τὰ παλάτια τοῦ Νηρέως,
 καὶ παίζομεν μὲ τὰς πεντήκοντα θυγατέρας του, δὲν εἶμεθα
 δούλοι τῆς Τουρκίας;..... Τίς ἤξεύρει σὺ τοῦ ὑποδηματοποιοῦ
 ὁ υἱὸς μὲ τὰ ἐξωτερικά σου κάλλη· τίς ἤξεύρει μὲ τὰ προτερη-
 ματά σου, τοῦ λόγου σου, λέγω, μίαν ἡμέραν, ἂν δὲν γίνῃς μέγας
 καὶ πολὺς.... « μαῦρον εἶναι καὶ τὸ γαρύφαλον, πλὴν πωλεῖται
 μὲ τὸ δράμι, » Κύρ Θρασύβουλε, τὸ γνωρίζεις;... ἔχομεν παρά-
 δεγμα πολλοὺς τῶν κορυφαίων ἀνδρῶν ἐξεληθόντας ἀπὸ τὰς
 ποταποτέρας οἰκογενείας....

— Εἶναι ἀληθές, ἔχω καγὼ παράδειγμα τὸν ἴδιον θεῖόν μου
 Γρηγόριον, ὅστις ἐκ τῆς σκοτεινῆς μας οἰκογενείας ἐξελεθὼν,
 εἶναι σήμερον ὁ Οἰκουμηνικὸς Πατριάρχης.

— Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος εἶναι θεῖός σου! ἐπρόφερον ὁ
 Δημογέρων, κρατήσας τὸ περόνιον ἀντικρὺ τοῦ στόματός του.

— Ὁ τύφος αὐτοῦ ὡς νέφος διελύθη πάραυτα τοῦ μετώπου του.

— Εἶναι ἀδελφὸς τῆς μητρός μου, εἶπεν ὁ νέος μὲ τὴν χα-
 ρακτηρίζουσαν τούτου ἀφέλειαν· αἱ τελευταῖαι δὲ τῆς Πανα-
 γιότητός του ἐπιστολαὶ μὲ προσκαλοῦσιν εἰς Κωνσταντινού-
 πολιν, ὅπως τελειώσω τὰς σπουδὰς μου ἐκεῖ καὶ ἀκολουθήσω
 στάδιον κάτι εὐγενέστερον τοῦ πατρός μου.

Ἐνθυμῆθη τῷ ὄντι ὁ Δημογέρων, ὅτι ὁ Ἱεράρχης Γρηγόριος
 ἐξῆλθεν ἐκ γονέων πενιχρῶν τῆς μικρᾶς πόλεως Δημητῆς ἄνης·
 καὶ διὰ τῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, ἐστεφάνωσε τὴν
 κεφαλὴν του μὲ τῶν Εὐσεβίων καὶ Ἰγνατίων τὴν ἱερὰν μίτραν.

Ἡσθάνθη καὶ ὁ Βάρθακας τότε διαφόρων βαθμῶν ἰδρωτικὰ
 λουτρά· ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου του ὁ ἰδρὸς ἀνέβλυζεν εἰς φυσα-
 λίδας στρογγυλωτέρας τῆς ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ἐωθιῆς δρόσου.

Τρία ἄτομα τὴν νύκτα ὅλην δὲν ἔκλεισαν ὄμματα εἰς τὰς
 κλίνας των.

Ὁ Θρασύβουλος, ὅστις περιπαθέστατα ἤρᾳτο τὴν Ἀνδρονί-
 κην, ἢ Ἀνδρονίκη ἤτις διὰ πρώτην φορὰν ἀπήντα τὸν ἄνδρα,

ὄντινα τοσάκις ὄνειρεύθη, καὶ ὁ καθηγητὴς Βάρθακας ὄστις κατηράτο τὴν ὄραν, καθ' ἣν εἰσήξε τὸν κυνηγὸν ἐκείνου εἰς τὸν πύργον τοῦ Δημογέροντος.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε, καὶ ἡ Ἀνδρονίκη περιέφερε τὸν Θρασύβουλον εἰς ὅλα τοῦ πύργου τὰ μέρη, διὰ νὰ ἴδῃ τὰ περιεργά του.

Τί εἶναι αὐτά; ἠρώτησεν οὗτος, εἰσελθόντες εἰς θάλαμον, οὐτινος οἱ τοῖχοι ἦσαν κατεσκεπασμένοι δερμάτων.

— Αἱ δοραὶ τῶν ζῶων ὅσα ἐφόνευσα ἄχρις ὥρας εἰς τὰ ὄρη.... Βλέπεις δέκα λύκους, ἀρκετὰς ἀλώπεκας, δέκα τζακάλια, δύο ἀγριοαιλούρους, τρεῖς αἰγάγρους, τεσσαράκοντα λαγωούς, ἓνα κάπρον καὶ δύο ὄφεις.

— Ἀληθινὰ, ἀρχόντισσα, λύσον μοι τὴν ἀπορίαν ταύτην πάντοτε μόνη ὡς χθὲς ἦσο, περιπλανωμένη εἰς τὰς ἐρήμους;

— Ὅχι μόνη, μετὰ τὸ ποιμνίον μου καὶ μετὰ τοὺς δύο μου κύνας.

— Ὁ πατήρ, ὁ ἀδελφός, ὁ διδάσκαλός σου ποτὲ δὲν σὲ συντροφεύουν;

— Συντροφεύονται αἱ τόσαι καὶ τόσαι ποιμειίδες, αἵτινες ἀναβοκαταβαίνουν τὰ βουνὰ μας διὰ νὰ συντροφευθῶ καὶ ἐγώ; ὑπερηφάνως ἀπεκρίθη· ἔπειτα ὁ πατήρ μου ἔχει τὰς δημοσίους ὑποθέσεις του· ὁ ἀδελφός μου ἐπιστατεῖ τ' ἀγροκήπιά μας, ὁ δὲ Κ. Βάρθακας εἶναι πολὺ δειλός· καὶ οἱ πόδες του, ἂν καὶ μεγάλοι, ἀβρότατοι διὰ νὰ μὲ ἀκολουθήσουν, προσέθεσεν γελῶσα.

— Δὲν σὲ συνέβη ποτὲ καμμία δυστυχία;... ἔτυχε ποτε νὰ συναπαντηθῆς μετὰ ληστὰς, ἢ τινος κακοποιούς;

— Ἀποφεύγω πάντοτε τὰ πυκνὰ δάση, καὶ δὲν περιπλανώμαι εἰμὴ εἰς ὀρίζοντας ἀνοικτούς... οἱ δὲ κύνες μου πρῶτοι μὲ εἰδοποιοῦσι τὰ ἴχνη τῶν ζῶων καὶ ἀνθρώπων... μίαν φοράν ὅμως δυστυχῶς ἦλθα εἰς χεῖρας μετὰ Ὀθωμανόν, ὅστις κρυφίως ἐπέπεσεν ἐπάνω μου... τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ὀλέθριον διὰ τοῦτον. Οἱ κύνες μου τὸν κατεξέσχισαν, τὸ μαχαίριόν μου τὸν ἐπλήγωσεν ὅτε ἀπεσπάσθη τῶν χειρῶν του καὶ ἔφυγα, ἄφησα τὸν ἄθλιον εἰς θέσιν ἐλεεινήν... ἀγνοῶ τί ἀπέγεινε.

— Μίαν ἐρώτησιν ἔτι παρακαλῶ· ὁ πατήρ σου πῶς σὲ συχωρεῖ τὸν βίον τοῦτον;

— Ὁ πατήρ μου μετὰ ἀγαπᾷ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ με καθυστερήσῃ, ὅτι ἐπιθυμῶ... γνωρίζει ὅτι δὲν ἐπιζῶ οὔτε δέκα ἡμέρας ἂν παύσω τὴν ζωὴν ταύτην... ἔπειτα τὰς ἐκδρομὰς ταύτας τὰς κάμνω ἐκ παιδικῶν χρόνων, καὶ οὕτως τὰς συνειθίσεν. Ὅταν δὲ τις συνειθίσῃ ἅπαξ εἰς τὸν κίνδυνον, ποτὲ πλέον δὲν φαντάζεται, ὅτι δυνατὸν ἐστὶν ἐκ τούτου νὰ προέλθῃ κακόν.

— Ἐξήγησέ ποτε ὁ Κύριος Βάρθακας νὰ σὲ συντροφεύσῃ;

— Μίαν μόνην φοράν· μὴ δυνηθεῖς ὅμως νὰ με ἀκολουθήσῃ, ἐχάθη εἰς τὰς φάραγγας καὶ μόλις μετὰ δύο ἡμέρας εὔρε τὴν ὁδόν του νὰ ἐπιστρέψῃ... ἔκτοτε τοιοῦτος πανικὸς φόβος ἔμει-

νεν εις τὸν διδάσκαλόν μου, ὥστε ἂν καὶ σφόδρα ἐπιθυμῇ νὰ με συντροφεύῃ δὲν τολμᾷ ὅμως.

Τὴν ἰδίαν στιγμὴν εἰσῆλθε καὶ ὁ καθηγητῆς, ὅστις πανταχόθεν τοὺς ἐξήτει. Ἡ ὀμιλία ἠλλαξε, καὶ ὁ Θρασύβουλος μετ' ὀλίγου ἀφῆκε τὸν πύργον. Ὁ Δημογέρον τὸν προσεκάλεσε καὶ ἄλλοτε νὰ τοὺς ἐπισκευφθῇ.

Ἔθεσε κατὰ νοῦν ὁ πατήρ τῆς ὥρας Ἀρκάδος τὴν ἰδέαν, νὰ ἐνώσῃ ἂν ἠδύνατο τὴν θυγατέρα του, μετ' ὃν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου.

Ἀνεχώρησε καὶ ὁ Θρασύβουλος καθ' ὅλα πεπεισμένος, ὅτι ἡ Ἀνδρονίκη δὲν ἔφερε καμμίαν συμπάθειαν πρὸς τὸν δύσμορφον Βάρθακα.

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 6^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α)ΡΧΗΣΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ. — Ῥήγας ὁ Φεραῖος ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1750 εἰς τὴν πόλιν Φεράς τῆς Θεσσαλίας.

Ἀρκετὰ ἔτη πρὸ τῆς συστάσεως τῶν φιλολογικῶν ἑταιριῶν καὶ τῆς φιλικῆς, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Πλὴν ὄχι τόσο σκεπτικὸς καὶ κρυφίους, ἂν καὶ μεγαλόφρων καὶ ἐπιχειρηματίας ὄχι τόσο βαθύς ἐξεταστὴς τῶν πραγμάτων, ἂν καὶ ζωηροῦ πνεύματος, καὶ κάτοχος πολλῶν γνώσεων, ἐράνη εἰς τὸ θέατρον τῆς νέας Ἑλλάδος ὁ νέος Τριταῖος μᾶλλον, ἢ καθ' αὐτὸ ὁ νέος Θρασύβουλος αὐτῆς.

Εἰς τὴν Δακίαν ἀνέπτυξε τὰς νοερὰς δυνάμεις του περισσότερο. Ἐκεῖ ἐσπούδαζε τὴν Γαλλικὴν, Ἰταλικὴν, καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐκεῖ ἔλαβε μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ ἐπὶ Ἡγεμονίας Μηχαῖλ τοῦ Σούτσου καὶ Μαυρογένους. Μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Βιέννην, ὅπου καὶ συνεννοήθη μετ' ὃς λόγους Ἕλληνας τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἐκεῖθεν ἤρξατο ἀλληλογραφίαν κρύφιον, μετ' ὃν Βονοπάρτην στρατηγὸν τότε δευτ.,

Ὁ Ῥήγας ἐστάθη ὁ δημοτικώτερος ἐπίκοι ποιητῆς τῆς Ἑλλάδος· δυνάμεθα δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὰ ἠρωικὰ αὐτοῦ ἄσματα εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν καθεὶς ἐνόοει, πρὸ πάντων διέσπειρον τὸ πῦρ τῆς ἐλευθερίας πρὸς τοὺς δεδουλωμένους Ἕλληνας.

Ἐν τούτων τὸ « Δε εὔτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων, » μετελωπτήθη ὑπὸ τοῦ Λόρδου Βυρῶνος εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Συνέγραψε φυσικὴν Γεωγραφίαν, καὶ σχέδια νόμων πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν, θουρίους ὕμνους, ἐν ἐγκλίπῳ στρατιωτικῶν, μετέφρασε τὴν ὀχυρωματικὴν τοῦ Βομπᾶν, κατασκεύασε χωρογραφικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, μετέφρασε τὸν νέον Ἀνάχαρσιν, τὴν Βασκοπούλαν τῶν Ἄλπειν τοῦ Μαρμουντέλ, ἕτερον σύγγραμμα καυστικὸν τὸ « Σχολεῖον τῶν πρυφερῶν ἑρασῶν » (des amans delicats) συνέγραψε τραγωδίαις αἰτιναις παριστάνοντα εἰς τὰ θέατρα τῆς Ὀδησσοῦ, διάφορα μυθιστορήματα, ἐπέπληξε τὰς καταχρήσεις τοῦ ἱερατείου τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, δι' ὃ καὶ ἀφωρίσθη, καὶ ἦτο συντάκτης Ἑλληνικῆς τινοῦ ἐφημερίδος δημοσιουμένης τότε ἐν Βιέννῃ.

Τὰ τέλη τοῦ 1796 ὁ Ῥήγας ἦλθεν εἰς Τεργέστην μετὰ τοῦ Πετράϊου, καὶ ἐκατόλησαν εἰς τὸ παρὰ τὸν αἰγιάλον Βασιλικὸν Ξενοδοχεῖον· ἐκεῖ τὸ αὐτὸ ἑσπέρας τὴν ἐννάτην Ἰανουαρίου τοῦ 1797 συνελήφθη διὰ προδοσίας τοῦ Δημητρίου Οἰκονόμου Κοζανίτου θηρύνοντος τὸ Τουρκικὸν Προξενεῖον Τεργέστης.

Ἡ προδοσία ἔγινεν οὕτως ἦτον σύντροπος οὗτος ἐνδὸς Ἀντωνίου Κορωροῦ Χίου

πρὸς τὸν ὅποιον ὁ Ῥήγας διεύθυνεν ἐκ Βιέννης, πρὸ τῆς ἀξίσεώς του εἰς τὴν πόλιν ταύτην, τὰ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἔγγραφέα του, καὶ δύο κιβώτια μὲ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ.

Ὁ Κορωνὸς ἦτον ἀπὸν εἰς τὴν Ἰστρίαν, καὶ εἰς τὴν εὐκαιρίαν ταύτην ὁ Κοζανίτης τὰ ἐκπραγμάτευσε, καὶ τὰ παραδίδει πρὸς τὸν Διωνυτὴν Βαρῶνον Πεντόκη.

Ὁ Δικαιητὴς συλλαβὸν τὸν Ῥήγα τὸν ἠρώτησε περὶ τῆς ὑποθέσεως « Προσπαθῶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους μου, χωρὶς νὰ ἐνοχλῶ τὴν ἡσυχίαν ἄλλης Εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως » ἀπεκρίθη ὁ Ῥήγας.

Κρατιθεὶς καὶ βιαζόμενος νὰ ὁμολογήσῃ τὰ σχέδιά του, ἔβριψεν ἐκ τοῦ παραθύρου κρυφίως εἰς τὴν θάλασσαν φάκελλον ἐπιστολῶν, αἱ ὁποῖαι ἔφερον ὑπογραφὰς διαφόρων μεγαλειοπόρων διὰ παραλαβὴν χρημάτων. Πρὸς τούτους καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἔθνους φέρουσαν τρεῖς ρόπαλα μὲ ἑννέα σταυροῦς, καὶ τὰς λέξεις « ὑπὲρ Πίστεως, Πατρίδος, Νόμου καὶ ἐλευθερίας.

Μετεκομίσθη εἰς Βιέννην, καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Αὐστρία παραδίδει τότε καὶ τὸν Ἀντωνίου Κορωνὸν, καὶ τὸν Εὐστράτιον Ἀργέντην τὸν ἱατρὸν, καὶ τὸν Δημήτριον Ἰατροῦ Ἰωαννίτην ὡς καὶ ἄλλους πρὸς τὸν Πρίεσθον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Τσιπάδου, ὅστις τοὺς διεύθυνει εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Ῥήγας φέρον μικρὸν μαχαιριδίον, τὸ ἐβύθισε τρεῖς εἰς τὴν κοιλίαν του διὰ νὰ ἀποθάνῃ, αἱ φάκελλαι ὅμως τοῦτο ἤρπασαν, καὶ οἱ χειρουργοὶ μετ' ὀλίγον τὸν ἰάκρυσαν.

Ὁ Μακρὰζή Ἀλῆ-Πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου ὑποπτευθεὶς, ὅτι ὁ Πασθάντογιους φίλιος τοῦ Ῥήγα καὶ οἱ Ἕλληνες καθ' ὁδὸν, περιέμενον νὰ τοὺς ἐλευθερώσωσιν, ἐπίειξεν αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ἡ Ὀλτα ἐνάγεται μὲ τὸν Δούναβι.

Τινὲς θέλουσι, ὅτι ὁ Ῥήγας ἐναντιωθείς ν' ἀπολουθῆσθαι τοὺς θεμίτους, καὶ γροθοκοπήσας ἕνα τούτων ἐπροεῦθη διὰ πιστολίου.

Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἐξεγράσθη ὁ Μηνύτωρ (Moniteur, anné β'. 1798. p 271.)

« Εἶδομεν νὰ διέλθωσιν ἐνώπιόν μας οἱ ὀκτὼ Ἕλληνες, οἵτινες συνελήφθησαν εἰς Βιέννην, ὡς συγγραφεῖς ἰδεῶν ἀποστασιῶν ἦσαν ὅσμοιοι ἀπὸ δύο συναδεδεύοντο δὲ ὑπὸ 24 στρατιωτῶν, δύο δεκανέων, καὶ ἐνὸς ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ ψυχῇ τούτων ἦτον ὁ Ῥήγας ὁ Θεσσαλὸς πλούσιος ἔμπορος, καὶ πάσχων μέχρι μανίας, ἕνεκα τῆς δουλείας τῆς δυστυχοῦς πατρίδος του » ἤδη ὁμοῦς κατοικουμένης ὑπὸ ἀνδρῶν ἐλευθέρων.

« Καίρῳ τινι πρὶν ἡ Ἀστυνομία τῆς Βιέννης τοὺς συλλάβει, ὁ Ῥήγας ἀνεχώρησεν εἰς Τεργέστην, ἀλλὰ μὴ δυνήθεις νὰ διαφύγῃ, ἐπεχειρήσθη ν' αὐτοχειριασθῆ ἡ πληρῆ ὅτε ἦτον θανάσιμος, ὅθεν καὶ συνελήφθη.

« Ὁ Ῥήγας δὲν εἶναι ὁ μόνος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνομοσίας ταύτης· εἶναι καὶ ὁ Μαυρογένης ἀνεψιὸς τοῦ περιφύμου Ὀσποδάρου· ἀλλ' ὁ Μαυρογένης τὸ παρελθὸν ἔτος μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ἡσυχάζει· ἐνῶ ὁ συνεταῖρός του βαδίζει εἰς τὴν καταδίκην.

« Ἐσπεῖρα! ἔσπεῖρα! καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν θ' ἀργήσουσι νὰ συναξοῦσι τὸ θέρος » Ἦταν οἱ τελευταῖαι λόγοι του πρὶν ἀποθάνῃ.

Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ πεντακοσίων χιλιᾶδων γροσίων, εἶχον ἐξαγοράσει τὴν συγχώρησίν των, καὶ ἀπέστειλον ταχυδρόμον εἰς Βελιγραδίον. Αὐστυχῶς οὗτος ἐφθάσεν ἀργῶ, μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν θανάτωσίν των.

ΚΕΦΑΛ. 7.

Ο ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΡΑΒΩΝ.

Συναπτητήθησαν πλείον ἢ μίαν φοράν εἰς τὰ ὄρη ὁ Θρασύβουλος καὶ ἡ Ἀνδρονίκη. Συντόμως δὲ ἡ ποιμενὶς τῆς Ἀρκαδίας ἔγεινε δυστυχεστέρα τῆς Καλυψοῦς, ἂν μίαν μόνην ἡμέραν δὲν ἔβλεπε τὸν Θρασύβουλον. Μὲ αὐτὸν περιεπλανᾶτο εἰς τὰς ἔξοχάς· πλησίον τούτου ἦτο γενναϊότερα εἰς τὴν ἀνάβασιν καὶ δαστος εἰς τὸν δρόμον, καὶ ἐλασικωτέρα εἰς τὴν ἀνάβασιν καὶ κατάβασιν τῶν λειμώνων. Μὲ τὸν νέον τούτου πρὸς δὴν ἡμέραν τῆ ἡμέρα προσελκύετο σφοδρότερα, διέτρεχε τὰς τῆς Ἀρκαδίας ἀρχαιότητας. Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων πικρὰ ἔχυνον δάκρυα ἠσθάνοντο τὴν δουλείαν βαθυτέραν, ἢ ἐλευθερία τοὺς ἐφλεγε μέχρις ἐνθουσιασμοῦ· ἔψαλλον τὰ ἥρωικά καὶ θρηνητικά των ἄσματα, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τούτων ἀνεπώλουν, ὅλα τὰ ὠραία συμβάντα τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, μόνην τροφήν νοός, μόνην παιδείαν ἦν ἀμφοτέροι εἶχον.

Ἐσπέραν τινα ἕξ μῆνας μετὰ τὴν γνωριμίαν των, ἡ Ἀνδρονίκη τὸν εἰδοποίησεν, ὅτι ἐμελλε νὰ ἐπισκεφθῆ μίαν θείαν τῆ εἰς τὸ χωρίον Μαζὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πηγῆς Κλείτορος. Ἡ Ἀνδρονίκη τῷ ὄντι ἐπεθύμησε νὰ διέλθῃ ὀλίγας ἡμέρας παρὰ τῆ θείᾳ τῆς ταύτης· κύριος ὅμως σκοπὸς τῆς ἦτο νὰ ἐπισκεφθῆ μετὰ τοῦ Θρασυβούλου τὸ Μαυρονέρι, δηλ. τὴν ἀρχαίαν Στύγα, τὴν οὐχὶ μακρὰν τοῦ χωρίου τούτου. Ἀπέναντι ταύτης τὸν εἶχεν εἰδοποιήσει, ὅτι ἐμελλε νὰ τὸν διακοινώσῃ σοβαρὸν τι μυστικόν.

Τὴν ἐπαύριον τῆς ἀφίξεώς των εἰς τὸ Μαζὶ, ἐπορεύθησαν τῷ ὄντι πρὸς τὸ χωρίον Ναυκρίας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Νωνάκριος. Ἡ πηγὴ τοῦ Ἄδου δὲν ἦτο πλέον μακρὰν των.

— Εἶσαι σκυθρωπὸς, Θρασύβουλε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε ἐκάθησαν ἀπέναντι τῆς Στυγῆς. Εἶναι ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν σὲ βλέπω οὕτω εἰς ὄλον τὸν δρόμον οὔτε δέκα λέξεις δὲν μ' εἶπες.

— Ἐξήθουν νὰ μαντεύσω, φιλάτη, τί ἔχεις σκοπὸν νὰ μὲ εἴπῃς, καὶ συγχρόνως ἐσυλλογιζόμεν τί ἔχω καγὼ νὰ σ' ἐκμυστηρευθῶ, μὲ θλιβερὸν μειδίαμα εἶπεν οὗτος.

— Ἐχεις καὶ σὺ νὰ μὲ εἰπῆς;

— Ναί! ζητῶ συγγνώμην νὰ σὲ τὸ ἐκφράσω εἰς δύο λόγους πρώτος. Τὴν ἐρχομένην ἐβδομάδα, Ἀνδρονίκη, θὰ χωρισθῶμεν.

— Θὰ χωρισθῶμεν!!

— Ὁ θεὸς μου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸ ἀρκετῶν μηνῶν μὲ γράφει νὰ ὑπάγω ἐκεῖ. Ἀνέβαλλον μὲ προφάσεις πρὸς τὸν πατέρα μου ἕως τῶρα τὸ ταξείδιον. Ἐν τούτοις αἱ ἐπι-

στολαί του Πατριάρχου ἤδη τόσον βιαστικά εἶναι, ὥστε ὁ πατήρ μου προχθές ὀριστικῶς μὲ διέταξε ν' ἀναχωρήσω τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα. Ὁ Πατριάρχης γράφει πρὸς τοῦτον, ὅτι ἂν δὲν ἐπιθυμῆ νὰ μὲ στείλῃ πλησίον του, νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ, διὰ νὰ παραλάβῃ ἕτερον συγγενῆ μας, ὅστις θηρεῖται τὴν θέσιν ταύτην. Ὁ πατήρ μου ἀγνοεῖ παντάπασι τὸν ἔρωτά μας. Ὁ πατήρ σου πρέπει νὰ τὸ ἐπληροφορήθῃ ἀπὸ τὸν Βάρθακα, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν πανούργον ψυχὴν τίποτε δὲν κρύπτεται. Ἐχομεν τὴν σήμερον ὄλην ἐνώπιόν μας· ἄς συσκεφθῶμεν τίμη τροπὴν δυνάμεθα νὰ ἐξασφαλίσωμεν διὰ βίου τὴν εὐτυχίαν μας ταύτην.

— Ἡ Εὐτυχία μου! τελειώνει ἅμα σὺ ἀναχωρήσῃς διὰ Κωνσταντινούπολιν, ὡχρὰ καὶ ἀνυπόμονος εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη. . . ὅτε σὺ μεταβῆς εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην πρωτεύουσαν ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου, θέλεις πλέον εὐθυμηθῆ μίαν πτωχὴν τῆς Ἀρκαδίας κόρην!!! Διότι, τὸ κάτω κάτω, τῶντι, ἀπέναντι τοῦ Σουλτανικοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως ἐκείνης ἡμεῖς τί εἶμεθα ἐνταῦθα!

— Ἀνδρονίκη, οἱ λόγοι σου εἶναι πικρώτατοι . . . εἶπέ μοι, φίλη μου, εἶπε λαμβάνων τὴν χειρὰ της, ἐνῶ τὰ δάκρυα ἤρχισαν νὰ ῥέουν τῶν ὀφθαλμῶν της, ἤκουσας ἐκ τοῦ στόματός μου ποτὲ κανὲν ψεῦδος;

— Καὶ ἐγὼ ἐντρέπομαι ἑαυτὴν νὰ κλαίω οὕτως, ὡς μικρὸν παιδίον, μὴ δίδουσα προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους σου, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ψυχὴ μου Ἀνδρονίκη! ἀκουσον τί σὲ λέγω! σ' ἐρωτῶ, μὲ νομίζεις ἀνθρώπου δυνάμενον νὰ φυλάξῃ τὸν λόγον του;

— Ἄν δὲν σ' ἐθεώρουν τοιοῦτον, δὲν ἤθελον ἀφίσει τὴν ψυχὴν μου νὰ σὲ ἀγαπήσῃ.

— Λοιπὸν σὲ λέγω, βῆμα δὲν θέλω κάμει ἐκτὸς τῆς Ἀρκαδίας πρὶν σὲ νυμφευθῶ . . . νομίζεις ὅτι ὁ πατήρ σου θέλει συγκατατεθῆ εἰς τὸν γάμον ὅμως τοῦτον;

— Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχον μὲ τὸν πατέρα μου ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦτου ἐκτεταμένην ὁμιλίαν, φαιδρυνομένη ὀλίγον εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη. Εἶναι ἀγαθὸς, τιμίον χαρακτήρος, πλην υπερήφανος καὶ φιλόδοξος μέχρι δεινότητος. Καὶ κατὰ δυστυχίαν ἐπιρρέαζεται εἰς ἄκρον καὶ ἀπὸ τὸν Βάρθακα. Ὁ καταχθόνιος οὗτος ἔθεσεν εἰς τὸν νοῦν του ἰδέας ἀλλοτριᾶς μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν καὶ ταύτην, ὅτι, ναὶ μὲν εἶσαι ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου, πλην ὅτι ἐκείνος ἀφοῦ ἅπαξ ἔφθασε τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον, δὲν ἀναγνωρίζει οὐδένα τῶν συγγενῶν του, καὶ ὅτι σὺ ὠφελείσαι μόνον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ διὰ ν' ἀπατήσῃς τὸν πατέρα μου, ὅστις εἶναι πλούσιος, καὶ μὲ νυμφευθῆς. Καλεῖ δὲ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πατριάρχου, ὅσας κατὰ καιροὺς μᾶς ἔδειξας, ὅλας πλαστάς.

— Οἶα ἡ μορφή, τοιάδε καὶ ἡ ψυχή, με ἀταραξίαν εἶπεν ὁ Θρασύβουλος. Θὰ ἐξηγήσω τὸν ἔρωτά μας πρὸς τοὺς γονεῖς μου, θὰ γράψω πρὸς τὸν Πατριάρχην, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὁ θεῖός μου, ὅτε ἀκούσῃ τὰς ἀρετάς σου, θέλει ἀμέσως ἀποφασίσει τὸν γάμον μας.

— Ὅσα με λέγεις, Θρασύβουλε, εἶναι ἥλιος χειμῶνος, ὅστις δίδει φῶς, οὐχὶ ὅμως καὶ θερμότητα, ἐπρόσθεσε μειδιῶσα.

— Δὲν σ' ἐννοῶ!

— Πρέπει, φίλε, νὰ σὲ εἶπω ὅλα σήμερον· διότι ὅλους ἀν τοὺς χάσσω καὶ σὺ με μένης, πάλιν θὰ εἶμαι εὐτυχής. . . . Δὲν ἀκούεις, πιάνουσα τὸν βραχίονά του, με φωνὴν χαμηλὴν ἐξηκολούθησε· καὶ δεικνύουσα με τὸν δάκτυλον τὸν ἐκτεταμένον ὀρίζοντα ὃν εἶχον ἐνώπιόν των, δὲν ἀκούεις τὸν μέγαν ἀλαλαγμὸν ὅστις ἀπὸ πάντων χωρίων, πᾶσαν πόλιν, καὶ κάθε κορυφὴν ὄρους τῆς Ἑλλάδος γεμίζει τὸν ἀέρα; Δὲν ἀκούεις τὸν κρότον τῶν θλασμένων ἤδη ἀλύσεων καὶ τὸ τρόχισμα τῶν ὄπλων; ὀλίγους μῆνας καὶ θέλεις ἰδεῖ τὴν γῆν ταύτην ἔλος αἵματος. . . .

— Ἐννοεῖς μίαν ἀποστασίαν, διέκοψεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἐννοῶ ἓνα ἱερὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς πατρίδος. . . . καὶ αἱ πρόοδοι τῆς ἑταιρίας εἶναι τοιαῦται, ὥστε δὲν εἴμεθα πλέον μακρὰν των.

— Ποίας ἑταιρίας;

— Ἰσα ἴσα, τὸ μυζικὸν, ὅπερ ἐδῶ ὑπεσχέθην νὰ σὲ διακοινώσω, εἶναι ἡ ἑταιρία αὕτη. Ἀκουσον! Μετὰ τὸν τρομερὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα τοῦ Φεραίου, ἐσυστήθη εἰς Βιέννην ἡ φιλόμουσος Ἑταιρία ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦτον ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας. Σκοπὸν εἶχε νὰ διαχύσῃ τὰ φῶτα εἰς τοὺς δεδουλωμένους Ἕλληνας, καὶ βαθμηδὸν διὰ τῶν γραμμάτων νὰ τοὺς προπαρασκευάσῃ καὶ ἐξυπνίσῃ νὰ ζητήσουν τὴν ἐλευθερίαν των.

« Συμπερὶ ταύτης ἐγενήθη ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία. Πρὸ ἑξ ἐνιαυτῶν, δηλ. τὸ 1813, τρεῖς αἰμίμηστοι ἄνδρες, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ καὶ ὁ Παναγιώτης Αναγνώστουπουλος ἔλαβον τὴν τολμηρὰν καὶ δυσκατόρθωτον ἰδέαν νὰ προπαρασκευάσωσιν οὐχὶ διὰ τῶν φάτων, ἀλλ' ἀπευθείας διὰ κατηχήσεως, πάντα Ἕλληνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Μὲ ἄλλους λόγους διὰ τοῦ βραχίονός των νὰ σείσουν καὶ ἐξυπνίσουν τῆς λιθαργίας, τοὺς κατοίκους τῆς δεδουλωμένης Ἑλλάδος.

« Μετ' ἀπιστεῦτους θυσίας καὶ κόπους ἀπεράντους, ἀφ' οὗ ἐνεπαίχθησαν εἰς τὰς ἀρχὰς παρ' ὅλων, ὡς μοροὶ διὰ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, οἱ ἀποφασιστικὴν θέλησιν ἔχοντες οὗτοι τρεῖς ἄνδρες κατώρθωσαν τὸν σκοπὸν των· δηλ. ἐσύστησαν ἑταιρίαν διηρημένην εἰς ἑπτὰ βαθμοὺς, καὶ περιέχουσαν σύμβολα, λέξεις, ἔξορκώσεις καὶ ἀπόκρυφα σχήματα, ὡς ἐκεῖνα τῶν φριμαισῶνων. Ἀπὸ τὸν ζῆλον, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν διαγωγὴν

του ὁ κατηγορούμενος ἐξαρθᾶται νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς Ἐταιρίας, ὅστις εἶναι ἀρχηγὸς τῶν Ἀφιερωμένων.

« Εἰς τοῦτον εἶναι κατατεταγμένοι οἱ πλουσιώτεροι καὶ νουχεγέστεροι ἄνδρες τοῦ ἔθνους μας, ὅσοι μέλλουν νὰ διευθύνουν τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα. Δὲν εἶναι πόλις, δὲν εἶναι πολίχνιον, Θρασύβουλε, εἰς ὃ ἡ Ἐταιρία νὰ μὴν ἐξηπλώθῃ.

« Καὶ διὰ τὰ σοὶ δώσω νὰ ἐννοήσῃς ὁποῖων στερεῶν βάσεων εἶναι τὸ ἔργον, σὲ λέγω ὅτι καὶ ὁ ἴδιος θεῖός σου ὁ Πατριάρχης τὴν γνωρίζει.

« Νομίζω δὲ ὅτι ὁ σκοπὸς δι' ὃν σὲ προσκαλεῖ πλησίον του εἶναι, νὰ κατατάξῃ καὶ σὲ εἰς τὸ ἀπέραντον τοῦτο στάδιον τῆς δόξης.

— Πῶς γνωρίζεις ταῦτα πάντα; ἔκθαμβος ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Τὰ ἔμαθον κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν. Πρότινων ἡμερῶν, ὡς ἐνθυμείσαι, ἀπῆλθον εἰς Ἐρμιόνην μετὸν πατέρα μου. Μετὰ τὴν ἀφίξίν μας εἰς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τοῦ Εὐρυσθέως, διευθύνθη νὰ ἴδω τὰ ζωντανὰ ἐρείπια τῶν ναῶν τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφώνης. Μόλις ἐκάθησα εἰς τὸ κούφωμα βράχου τινος, καὶ ἤκουσα οὐχὶ μακρὰν μου δύο πιστολισμούς.

« Ἠκολούθηθησαν οὗτοι ἀπὸ θανατηφόρον οἰμωγὴν καὶ τοὺς λόγους τούτους « Μ' ἐφάγατε σκυλιά.»

« Ἐντρομος ὠρθώθη πρὶν δὲ κάμω βῆμα, ἰδοὺ ἀνὴρ τρέμων καὶ ὠχρὸς παρουσιάζεται ἐνώπιόν μου.

« — Τίς εἶσαι ἄθλιε; ἔκραξα ἀμυνομένη διὰ τοῦ πιστολίου μου. Ὅτε δ' ἐπροχώρησα ἔξω τῆς ὀπῆς εἶδον καὶ δεύτερον ἄνδρα ἐρχόμενον, πλην κλείοντα.

« — Δὲν εἴμεθα κακοὶ ἄνθρωποι, τρέμων εἶπεν ὁ πρῶτος: . . ἂν δὲν ἐφονεύαμεν τὸν Ἰσκαριώτην ἐκείνον, ὀλόκληρον τὸ ἔθνος ἐχάνατο.

« Καὶ ἔδειξεν εἷς τινα ἀπόστασιν μελαφρὸν μετὰ τετραγώνους ὄμους ἄνδρα καὶ μετὰ μύστακας καὶ πώγωνα χαμαὶ κείμενον νεκρὸν. Δύο σφαῖραι εἶχον τὸ στήθος αὐτοῦ διαπεράσει.

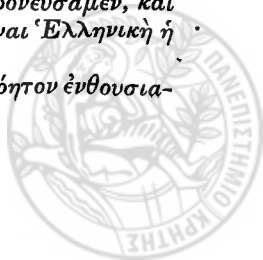
« Ἐνθυμοῦμαι, τοιαύτην φρίκην μ' ἐπροξένησε τὸ θέαμα τοῦτο, ὥστε πάραυτα ἤρχισα νὰ φεύγω πρὸς τὴν Ἐρμιόνην.

« Καὶ οἱ δύο μετ' ἠκολούθησαν τρέχοντες, καὶ πεσόντες εἰς τὰ γόνατα μ' ἐπαρακάλουν νὰ τοὺς ἀκούσω.

« Ὁ τρόπος των μ' ἐβεβαίωσε ὅτι δὲν ἦσαν κακοποιοὶ ἐστάθην.

« — Πρὶν σὲ εἰπῶμεν ποῖος εἶναι ὁ ἀνὴρ ὃν ἐφονεύσαμεν, καὶ ποῖοι ἡμεῖς εἴμεθα, ἠρώτησεν ὁ εἷς, εἰπέ μας, εἶναι Ἑλληνικὴ ἡ καρδιά σου;

« — Ἑλληνικὴ! εἶπον μετὸν συνήθη ἴσως ἀνόητον ἐνθουσια-

σμόν μου . . . βδελύττομαι τοὺς Τούρκους, καὶ δύρομαι νύκτα καὶ ἡμέραν διὰ τὴν δουλείαν τῆς πατρίδος μου.

« — Δὲν φοβούμεθα λοιπὸν τίποτε ἀπὸ τὴν κόρην ταύτην, εἶπον μεταξύ των οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι· καὶ τότε ὁ εἰς ἐξηκολούθησε πρὸς με.

« — Τ' ὄνομά μου εἶναι Ἀθανάσιος Τσακάλωφ, τοῦ κυρίου ἐδῶ Δημητρόπουλος, καὶ τοῦ φουευθέντος Νικόλαος Γαλάτης ἐκ τῆς νήσου Ἰθάκης.

« Ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ μ' ἐδιηγῆθη τὰ τῆς Ἐταιρίας καὶ τὰς προόδους τῆς ἤκουσα· τὰ ὀνόματα τῶν πλέον διακεκριμένων ὑποκειμένων τῆς· καὶ μεταξύ τῶν ἄλλων καὶ τὸ τοῦ θείου σου, καὶ τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου στρατηγοῦ καὶ ὑπασπιστοῦ τοῦ Ἀυτοκράτορος τῆς Ρωσσίας.

« — Ὁ φουευθεὶς Ν. Γαλάτης ἦτο ὁμοίως ἐταιριστῆς, ἐξηκολούθησε, φύσεως ὁμως κακῆς. Ἐξήτει νὰ σπαταλήσῃ τὰ χρήματα τῆς Ἐταιρίας, ἀπειλών ὅτι, ἂν δὲν τῷ ἐδίδον ὅσα ἐξήτει, ἔμελλε νὰ προδώσῃ ὅλους εἰς τοὺς Τούρκους. Μάλιστα ἐκίνησε μίαν ἡμέραν νὰ παρουσιασθῇ πρὸς τὸν Χαλέτ-Ἐφέντην νὰ ὁμολογήσῃ τὰ πάντα, καὶ κατὰ θείαν οἰκονομίαν ἀπηυθῆθη ἀπὸ ἄλλον Ἰθακήσιον καὶ ἐμποδίσθη. (α)

« — Ἐπρόκειτο, εἶπε, νὰ ματαιωθῶσι κόποι καὶ θυσῖαι τόσων χρόνων, καὶ τόσων χιλιάδων ψυχῶν, αἵτινες σήμερον σχηματίζουν τὴν Ἐταιρίαν ταύτην, ἂν ἀφίναμεν τὸν ἄνθρωπον τοῦτον εἰς τὴν ζωὴν. Τὰ δάκρυά μας δεικνύουν ὅτι δὲν εἴμεθα δολοφόνοι· ἐπράξαμεν ὅ,τι ἐπραξεν ὁ Τιμολέων πρὸς τὸν ἴδιον Τιμοφάνην· ὅ,τι ἐπραξεν ὁ Βρούτος πρὸς τὸν ἴδιον υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ ἀτυχῶς εὐρέθης μάρτυς τῆς σκηνῆς ταύτης, πρέπει ἢ καὶ σὺ νὰ γίνῃς μέλος τῆς Ἐταιρίας, ἢ ἂν δὲν ἐπιθυμῆς σὲ παρακαλοῦμεν νὰ διατηρήσῃς τὸ μυσικὸν τοῦ φόνου τούτου, τοῦλάχιστον δι' ἓνα μῆνα, ἕως ὅτου ἐσώμεθα μακρὰν τῆς Ἀργολίδος.»

« Ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, Θρασύβουλε, κατετάχθην καὶ γὰρ εἰς τὴν Ἐταιρίαν· καὶ ἄμοσα ὅτι τοῦλάχιστον δι' ἓνα μῆνα περὶ τοῦ συμβάντος εἰς οὐδένα θέλω προφέρειν λέξιν. Ἴδου διατὶ ἄχρις ὥρας τίποτε δὲν σὲ εἶπον· σήμερον δὲ ὅτε ὁ ὄρκος μου λύεται, σ' ἔφερα ἐνταῦθα νὰ σοὶ τὸ διακοινώσω.

— Ὁ Πατήρ σου εἶναι εἰς τὴν Ἐταιρίαν; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος, ὑψόνων τὴν κεφαλὴν ἤτις, ἔρμαιον ποικίλων σκέψεων, ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ βραχίονός του.

— Ὅχι, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη . . . ἔχει ὁμως ἰδέαν τῆς Ἐταιρίας, διότι ἡ πρόδός τῆς ἐξηπλώθη εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας· πλὴν ὁ Βάρθακας νομίζω ὅτι τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὰ κτήματά του.

(α) Ἰω. Φιλήμονος περὶ Ἐταιρίας, σελ. 228. M. Rabbe, σελ. 293. Carrel, σελ. 238. Ἰστ. Ρέζου, μ.ρ. 3ον, σελ. 241.

— Τὸ ὑποπτεύθην! εἶναι φρόνιμον νὰ διατηρήσης ἐνώπιόν του σιωπῆν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος!... ἄλλως θ' ἀρχίσῃ οἰκιακὴ διχόνοια. Ἐν τούτοις βλέπεις, Ἀνδρονίκη, σὺ ἤτις εἶσαι γυνὴ λαμβάνεις μέρος εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτου σκοπόν, καὶ ἐγὼ ὅστις εἶμαι ἀνὴρ νέος, ὑγιῆς, τοῦ ὁποίου ὁ βραχίων κατὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, θέλεις νὰ μείνω μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ἀμέτοχος; Πῶς πλέον τότε θὰ εἶμαι ἄξιος τοῦ ἔρωτός σου;... Ἐννοῶ καλῶς τώρα διὰ ποίου λόγου ὁ Πατριάρχης τόσο κατεσπενυσμένως μὲ ζητεῖ ν' ἀπέλθω εἰς Κωνσταντινούπολιν.

— Ἄν ἐγνώριζες εἰς ποίους μαύρους στοχασμοὺς ζῶ, ὦ Θρασύβουλε, ἤθελες πολὺ μὲ λυπηθῆ. Προβλέπω θύελλαν μεγάλην, ἣτις μέλλει ἢ νὰ μᾶς καλύψῃ, ἢ νὰ μᾶς ἀποσφενδονίσῃ τὸν ἕνα μακρὰν τοῦ ἄλλου. Ἐν τούτοις τώρα ὅτε μὲ λέγεις, ὅτι πρέπει ν' ἀναχωρήσῃς διὰ Κωνσταντινούπολιν, τώρα αἰσθάνομαι ἑαυτὴν δυστυχεστέρα. Διέρχεται τῆς φαντασίας μου ἡ ἰδέα, ὅτι εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην θέλεις μὲ λησμονήσῃ, ἢ ὅτι εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην θέλεις ἐκτεθῆ περισσώτερον εἰς τῶν κινδύνων τὴν μανίαν. Πάλιν ὅμως βλέπω ὅτι ἂν σ' ἐμποδίσω τοῦ ταξιδίου σου γίνομαι αἴτιος ὀπισθοδρομῆσεως ζαδίου... Ὑπαγε, Θρασύβουλε, τὸ κατ' ἐμὲ γνώριζε, ὅτι θὰ σὲ ἀγαπῶ θερμῶς, ἐν ὅσῳ ζῶ καὶ τὸν ἀέρα πνέω.

Τῆς Ἀνδρονίκης τὰ δάκρυα ἔρρεον κρυσταλλωτὰ καὶ διαφανῆ ὡς τῶν φαεθοντίδων, ἐξ ὧν ἐπλάσθη τ' ὠραῖον ἤλεκτρον.

— Καὶ ἐγὼ θέλω σὲ λατρεύει μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μου, ψυχῇ μου! ψυχῇ μου Ἀνδρονίκη... ἐφώναξεν ὁ Θρασύβουλος. Ἄκουσε φιλάττη, δὲν ἀναχωρῶ τῆς Ἀρκαδίας, ἂν ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ πατὴρ μου δὲν ἀποφασίσουν τὸν γάμον μας, ἢ τοῦλάχιστον τὸν ἀρραβωνά μας.

— Ἄν ὁ θεὸς σου δὲν συγκατανεύσῃ εἰς τὴν συνένωσίν μας, ἐκ τῆς κορυφῆς, ἐκ τῆς κορυφῆς ἐκείνης τοῦ Τυπαίου ὄρους, ἐξ ἧς τὸ πάλαι τόσαι γυναῖκες ἐκρημίσθησαν, καὶ ἐγὼ θὰ ὑπάγω νὰ πέσω, διὰ νὰ εὔρω τὴν ἡσυχίαν.

— Ἀνδρονίκη, ἂς ρίψωμεν μακρὰν μας τὰς ἀπαισίους ταύτας ὀμιλίας· με ἀγαπᾶς, σὲ ἀγαπῶ ἢ ἀπόφασίς σου καὶ ἢ ἀπόφασίς μου εἶναι γόρδιος δεσμὸς, δι' ὅντινα τολμήσει νὰ μᾶς χωρίσῃ. Δός μοι τὴν χεῖρά σου, ὑψώσον τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ἐκείνου βράχου κρημνιζόμενον καταρράκτην, πρὸς ταύτην τὴν Στύγα λέγω, εἰς τὸ ψυχρὸν καὶ παγετῶδες ὕδωρ τῆς ὁποίας οἱ Ὀλύμπιοι Θεοὶ μας ἔκαμναν ἄλλοτε τὸν φοβερὸν ὄρκον των. Διὰ παντὸς ἄφωτος καὶ ἀκίνητος ἂς πέσῃ, ὅποιος τῶν δύο μας προδώσει, ἢ τὸν ἄλλον λησμονήσῃ.

— Ἔστω! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη μεῦσέβειαν, ὡς νὰ εὐρίσκετο ἀπέναντι ἱεροῦ τεμένου. Ἄς πέσῃ ἄφωτος ὅστις λησμονήσῃ τὸν ἄλλον!... Ἄς ἀλλάξωμεν τὰ δακτυλιδία μας, Θρασύβουλε. Ἐν ὅσῳ ὁ εἰς φυλάττει τοῦ ἄλλου τὸ δακτυλίδιον, ἂς ὑπόκει-

ται εἰς τὸν ὄρκον τοῦτον. Διαφορετικὴ ἤμην πρὶν σέ γνωρίσω! ἤμην εὐτυχὴς! εὐτυχὴς ὡς μία τῶν νυμφῶν μου, καὶ ὅμως δὲν τὸ ἤξευρα· ἐνόμιζα ὅτι κάτι μὲ λείπει· ὅτι εἰς τὴν καρδίαν μου ὑπῆρχε κενόν, ὅπερ ἔπρεπέ τις νὰ πληρώσῃ... σέ ἀπήντησα, εἰσήλθες εἰς τοῦτο, καὶ διὰ μιᾶς ἠσθάνθην ἑαυτὴν, ὅτι ἀλλοίως μετεπλάσθην... Ὁμοιάζω σήμερον τὸ ἄνθος, ὅπερ ὀνομάζουσι τὸ κάτοπτρον τῆς Ἀφροδίτης, ὅταν βλέπῃ τὸν ἥλιον εἶναι ἀνοικτὸν καὶ ζωογόνον, ὅταν οὗτος φεύγῃ, μαραίνεται καὶ κλείει... δὲν θέλω νὰ ἐμποδίσω τὸ ταξειδίόν σου... ὕπαγε, Θρασύβουλε! πλὴν βλέπεις τοὺς ὑακίνθους τοῦτους, σύμβολα τῶν πρώτων ἐντυπώσεών μας; βλέπεις ταύτην τὴν ἀκακίαν, σύμβολον τοῦ ἀθῶου ἔρωτός μας; καὶ ἔδειξεν ἄνθη, ἅπερ ἀγρίως καὶ φυσικῶς ἐστόλιζαν μεγαλοπρεπὴ κρημνόν. Τὰ ἄνθη ταῦτα δι' ἐμὲ εἶναι τ' ἀρώματα, τὰ ὁποῖα ὁ φοῖνιξ, ὅστις προαισθάνεται τοῦ βίου του τὸ τέλος, συσσωρεύει εἰς κορυφὴν ὄρους διὰ ν' ἀποθάῃ ἐπὶ τοῦτων.

— Ἀνδρονίκη! ὥραία μου Ἀνδρονίκη! ποῖος σ' ἐδίδαξε νὰ ὀμιλῆς οὕτω μὲ προλήψεις; ὁ χωρισμὸς εἶναι σκληρὸς, πλὴν οὔτε ἀπεφασίσθη ἔτι, οὔτε ἡ τελευταία του στιγμὴ ἦλθεν... δὲν μὲ ἀκούεις ἀγαπητῆ μου; ἐπρόσθεσεν ὁ Θρασύβουλος, διὰ πρώτην φοράν ἐγγίζον ἐν τῇ παραφορᾷ του χεῖλην τρέμοντα εἰς τὰς φλογώδεις παρεῖδς τῆς ποιμενίδος.

Ἡ ὀρενὴ νεάνις, τῆς ὁποίας οὔτε αὐτὴν τὴν χεῖρα θνητὸς ἄλλος ποτὲ εἶχεν ἐγγίξει, τῆς ὁποίας ἡ καρδία πάντοτε ἐστάθη σιδηρᾷ, ὠμοίαζε τώρα τὸν ἐρυθροῦν σίδηρον, ὅστις ὅτε πυρωθῆι τοσοῦτον μαλακόνει.

Εἰς πέλαγος εὐδαιμονίας κολυμβῶν ὁ Θρασύβουλος, αἴφνης ἐξύπνισεν ἀπὸ ἤχου ἀναστεναγμοῦ· ἤκουσθη τῷ ὄντι, ὡς φλοῖσ-βος φύλλον, ἤχος ἐλαφρὸς ὀλίγον μακρὰν των.

— Οἱ κύνες σου πρέπει νὰ ἀσφράνθησαν κυνήγιον εἰς τοὺς πυκνοὺς ἐκείνους θάμνους, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος ἐγειρόμενος· ἰδὲ πῶς σείουσι τὴν κέρκον των.

Τῷ ὄντι οἱ κύνες τῆς Ἀνδρονίκης εἶχον βυθίσει τὴν κεφαλὴν εἰς πυκνὸν σκῆνον, ὅστις εἰς τὴν εἰσοδὸν δάσους ἐλάτων ἀνεφύετο. Ἦτον ὁ Βάρθακας τοῦ ὁποίου τὴν ὄρασιν καὶ ἀκοήν, τίποτε δὲν διέφυγεν. Οἱ κύνες τὸν ἐγνωρίζον καὶ δὲν ὑλάκιζον. Ἀμα ἐνόησεν οὗτος, ὅτι ἡ προσοχὴ τοῦ ἀντεραστοῦ ἐστράφη ἐπὶ τοῦ σκῆνου, ἐγεινεῖν ἀφαντος εἰς τὸ δάσος.

Ἐνα μῆνα μετὰ τὸν ὄρκον τοῦτον, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος διεπραγματεύθη τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῆς Ἀνδρονίκης, καὶ ἕνα μῆνα μετὰ τὸν ἀρραβῶνα τοῦτον, ὁ Θρασύβουλος μὲ λύπην βαθυτάτην, ἀνεχώρησε διὰ Κωνσταντινουπόλιν. Ἦκουσε ἐκεῖ μιαν σειρὰν μαθημάτων, ἐγεινε μέλος τῆς Ἐταιρίας, καὶ μετὰ ἐν ἔτος ἐστάθη μάρτυς τοῦ φρικώδους θανάτου τοῦ θείου του, ὃν εἶδομεν.

ΚΕΦΑΛ. 8.

Ο ΒΑΡΘΑΚΑΣ.

Ὁ Βάρθακας ἦτο Σάμιος, ἐξ οἰκογενείας ποταπῆς. Εἶχε σπουδάσει ὀλίγον εἰς Σμύρνην, ἀκολούθως μὲ Ἑλληνικὸν σιτοφόρον πλοῖον ἐταξείδευσεν εἰς Λιβερπούλην ζητῶν τύχην.

Μὴ εὐρὼν τοιαύτην, ἄφησε τὴν Ἀγγλίαν μὲ τὸ ἴδιον πλοῖον περιπλέων ὅμως τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας ἐναυάγησεν ἐκεῖ.

Περιπλανώμενος δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον, κατήνησεν διδάσκαλος τοῦ Δημογέροντος.

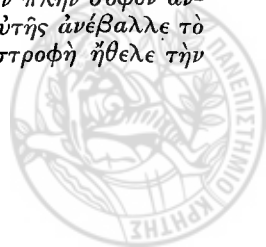
Τὰ ὀλίγα Γαλλικὰ, Ἰταλικὰ, καὶ Τουρκικὰ ἄπερ ἐσπούδασε καὶ τὰ ἔτι ὀλιγώτερα Ἀγγλικὰ, ἄπερ εἰς Λιβερπούλην συνείθισε, τοῦ ἔδωκαν τοιαύτην φήμην εἰς τοὺς περιχώρους κατοίκους, ὥστε ὅτε ἔφθαναν περιηγηταὶ Γάλλοι ἢ Ἀγγλοὶ, διεύθυνον πάντοτε τούτους πρὸς αὐτόν.

Ὁ Δημογέρον καὶ οἱ ἐπίλοιποι προεστώτες τοῦ Μωρέως, οἱ περισσότεροὶ τῶν ὀπίσθιων οὔτε τὴν ἰδιαντων γλώσσαν ἐγίνωσκον νὰ γράψωσι τότε, ἐπέβλεπον πρὸς τοῦτον ἄνδρα σοφίας βαθυτάτης. Ἐπειδὴ δὲ ἐδιηγείτο μὲ ταρτουφικὸν ψεῦδος τὰ τερατώδη συμβάντα του, ὅλοι ὅσοι τὸν ἤκουαν τὸν ἐνόμιζον τῷ ὄντι πολυπαθῆ ὡς τὸν Σεβὰχ Θαλασσιῶν, περιηγητὴν ὡς τὸν Κούκ.

Ὅ,τι ἀνέγνωσεν, ἔλεγεν ὅτι τὸ εἶδεν. Καὶ ὅ,τι ἐδιηγείτο, μὲ τοσαύτην πεποιθήσιν τὸ ἐδιηγείτο, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος ἐπίστευεν ὅτι τὸ εἶδε. Ποῦ τότε ἀτμοκίνητα! Ποῦ συγκοινωνία! Ποῦ παιδεία! Ποῦ ἐλευθερία διὰ τὴν ἀνακαλύψην τῆς αἰσχρᾶν ἀγυρτείας μὲ τὴν ὁποίαν παρίστανεν, ὅτι εἰς Μάντζεστερ εἶδε μηχανὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας ρίπτων τὸ ὑποκάμισόν σου, διὰ μιᾶς εἰς χαρτίον μετεβάλλετο, ἐτυπῶνετο εἰς ὁποῖον δῆποτε συγγραφεὴ ἠθέλες, καὶ ἐπιπτεν ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους διὰ μιᾶς βιβλίον χρυσοδεμένον. Ἐν συντόμῳ ὁ Βάρθακας παρὰ τῷ Δημογέροντι ἀπήλαυσε χρηματικὴν κατάστασιν ὄχι μόνον διότι πλουσιῶς ἐμισθοδοτέτο ἀπὸ τοῦτον, ἀλλὰ καὶ διότι ἀδρότατα ἐπληρόνετο ἀπὸ τοὺς περιηγητὰς καὶ ἄρχοντας, ὅσων ἐγραφε τὰς ἀναφορὰς, καὶ τὰ πρὸς τὰς ἐπιτοπίους ἀρχὰς ἐγγράφα.

Εἰς τὴν εὐδαιμονίαν του ἔλειπε μόνον ἡ Ἀνδρονίκη. Τὸ δὲ γέρας τοῦτο ἴσως δὲν ἦτο μακρὰν του, ἀν ἡ τύχη ἄλλως δὲν περιέστρεφε τὰ πράγματα.

Ὁ πατὴρ τῆς Ἀνδρονίκης ἐπεθύμει νὰ συζεύξη τὴν θυγατέρα του μὲ τὸν ἄχαριν μὲν καὶ κακόμορφον τούτον πλὴν σοφὸν ἄνδρα· βλέπων ὅμως τὴν φανεράν ἀπέχθειαν αὐτῆς ἀνέβαλλε τὸ πρᾶγμα, ἐλπίζων ὅτι ἡ καθημερινὴ συναναστροφὴ ἠθέλε τὴν κάμει νὰ τὸν συνεθίσῃ.

Ὁ δὲ καθηγητὴς ἐρῶν ταύτην μανιακῶς, καὶ σπουδάσας τὴν γενναίαν καὶ ῥωμαντικὴν καρδίαν της, προέβαινεν ἄνευ ἀντε-
ραστοῦ μὲ βραδέα βήματα, πεποιθῶς καὶ οὕτως, ὅτι ἡ προσπε-
ποιημένη γλυκύτης καὶ ὑπακοή του εἰς τὰς θελήσεις της ὄλας,
τὸ σιωπηλὸν καὶ μελαγχολικὸν ἦθός του, θέλουσιν τὴν φέρει πρὸς
αὐτόν.

Αἱ πρῶται στιγμαὶ τῆς ζηλίας ἐρῶντος καὶ μὴ ἐρωμένου ἀν-
δρός, ὅτε φανερὰ βλέπη ἄλλον ἐρχόμενον εἰς μίαν στιγμὴν
νὰ τοῦ ἀφαρπάσῃ, ὅτι μετὰ πολυχρονίων ἀγῶνων οὗτος
ἐλπίζει νὰ κερδίσῃ, εἶναι στιγμαὶ παραφορᾶς καὶ μανίας
φρικώδους.

Εἰς ποίαν κάμινον πυρὸς δὲν μεταβάλλεται τὸ στήθος; τὸ
πνεῦμα ὑποπτέεται τὰ πάντα· ἡ διάνοια φθάνει πανταχοῦ· γί-
νεται νοερῶς ἔνοχος καὶ ἐγκληματίας ἐκάστη στιγμὴ καθ' ἃν
δὲ χρόνον εἶναι παρανάλωμα τρομερᾶς ἀνησυχίας, φαντάζεται
ζωηρότατα, ὅτι τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἡ ἐρωμένη καὶ ὁ ἀντεραστὴς του
κολυμβοῦν εἰς παντὸς εἶδους ἡδυπάθειαν. Ἄν ὁ ζηλῶν ἔχη ἀρε-
τὴν, εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ ὀλίγην πείραν προηγουμένων περι-
στάσεων, τότε προσκαλεῖ τὴν ἀρετὴν, τὴν πείραν καὶ τὴν φι-
λοσοφίαν του, ἴσως νὰ τὸν δαμάσωσι, καὶ ἐπιχύσωσι βάλσα-
μον εἰς τὰ δεινὰ του. Ἄν ὅμως ὁ ζηλῶν ἔχη μέλαινα καρδίαν,
καὶ ἂν τὸ ὑποκείμενον ὀ ἐρᾶ, εἶναι ἀνώτερον τούτου, ἵνα δὲ
τὸ φθάσῃ καὶ εἰς τῆς ὑποκρισίας καὶ τοῦ ψεύδους τοὺς δυσει-
δεστέρους βορβόρους ἐπάτησε, τότε ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ἐκ τῆς
κεφαλῆς τοῦ ὁποίου πᾶς διαβολικὸς στοχασμὸς διέρχεται, ὁ
ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἱκανὸς νὰ πράξῃ τὸ πᾶν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ
τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀντεραστοῦ του, ἢ νὰ ἐκδικηθῇ ἐκείνην, ἢ
τύσον σφοδρῶς ἡράτο.

Δυστυχῶς ὁ ἄθλιος καθηγητὴς, ἦτον ἀνὴρ τῆς δευτέρας κα-
τηγορίας. Ὁθεν καὶ ἐστάθη αἴτιος σκηνῶν τραγικωτάτων.

Οἱ φυσιογνωμιστὰι ἀποδίδουσι πάντοτε εἰς τὰ κακόμορφα
καὶ ἡδίκημένα ταῦτα πλάσματα τῆς φύσεως, ἢ τὴν ἀγαθω-
τέραν ψυχὴν, ἢ τὴν κακεντρεχεστέραν. Ὁ Βάρθακας ἦτο τὸ
δεύτερον,

Τὸ μικρὸν σπήλαιον τοῦ στήθους του, ἅμα ἡ ζηλία τὸ ἐπυ-
ράκτωσεν, ὡμοίαζε φωλεὰν κοιμωμένων ὄφειων καὶ ἐχιδνῶν, αἵ-
τινες ἐξυπνίσασαι καὶ περιπλεκόμεναι καὶ δαγκάνουσαι τὰ
σπλάγχχνα του, ἐσχημάτισαν καὶ τὴν πνοὴν καὶ τὸ πνεῦμα καὶ
τὴν ἕψητάν του ἀνθρωπαρίου τούτου καθ' ὅλα δηλητήρια δρι-
μύτατα τῆς κοινωνίας.

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὁποίας διήλθε στιγμᾶς, ὁποίας σκευ-
ρίας μετεχειρίσθη, ὅτε εἶδε τὴν σχέσιν τοῦ Θρασυβούλου καὶ
τῆς Ἀνδρονίκης.

Ἐρχόμεθα ἀπ' εὐθείας μετὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἤκουσε μὲ
τὰ ὠτὰ του τὰ περὶ τῆς Ἐταιρίας, καὶ τὸν προφερθέντα ἀπέ-

ναντι τῆς Στυγῆς ὄρκου, καὶ τὴν ἀλλαγὴν τῶν δακτυλιδίων τῶν ἐραστῶν.

Ἐπέστρεψεν εἰς τὸν πύργου δερόμενος ἀπὸ πυρετὸν φρενῶν καὶ σώματος· καὶ διὰ πολλὰς ἡμέρας διόλου δὲν ἐξῆλθε τοῦ κοιτῶνός του. Ἡ ἀσθένειά του πάλιν ἐπανελήφθη, ὅτε ἔλαβε χώραν ὁ ἀρραβῶν τῶν δύο μελλονύμφων. Καὶ τότε μόνον ἤρχισεν ἡ ἀνάρρωσίς του, ὅτε ὁ Θρασύβουλος ἦτον μακρὰν τῆς Ἀρκαδίας.

Εἰς τὰς 3 Μαρτίου τοῦ 1821, ἡ ἀκόλουθος ὁμιλία, μετὰ τὸ δεῖπνον, ἔλαβε χώραν μεταξὺ καθηγητοῦ καὶ Δημογέροντος.

— Εἰπέ μοι, σοφέ μου ἄνθρωπε, σὺ ὅστις ὄλον τὸν κόσμον ἐγύρισας, ἔλεγεν ὁ πατὴρ τῆς Ἀνδρονίκης μὲ περιδεῆ φυσιογνωμίαν, φρονεῖς, ὅτι ἡ Ῥωσσία βοηθεῖ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἐλπίς νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους;

— Κάθησε, ἄρχοντα, εἰς τ' αὐγά σου, ἀπεκρίθη ὁ Βάρθακας, ἀνάπτων μικρὰν καπνοσύριγγα. Θὰ ἐξομολογηθῶμεν ὡς υἱὸς καὶ πατὴρ... ἄς ἴδωμεν τί δύναται νὰ σώσῃ τὴν κεφαλὴν σου.

— Τὴν κεφαλὴν μου!...

— Ναί, ἄρχοντα! μάθε ἀπὸ τὸ στόμα μου, ὅτι ὄχι μόνον τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀλλὰ καὶ ἡ κεφαλὴ σου καὶ ἡ ἰδική μου καὶ τῆς καλῆς Ἀνδρονίκης, αὔριον τὸ πρῶν δὲν εἶναι εἰς τὸν τόπον των.

— Τί λέγεις! περίφοβος εἶπε καὶ ὠρθώθη ὁ Δημογέρων.

— Κάθησε, κάθησε, ἔχε ὑπομονὴν, ἀκόμη δὲν ἤρχισα τὴν διήγησιν.... Μεγαλητέραν ἀνοησίαν, αὐθέντα, δὲν ἐδύνασο νὰ κάμῃς, ἢ ν' ἀρραβωνίσης τὴν κόρην σου μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου.

— Διατί!

— Διότι ἔνεκα τῆς συγγενείας ταύτης θὰ μᾶς κόψουν ὄλους αὔριον.

— Μὰ δὲν χωρατεύεις, διδάσκαλε, τῇ ἀληθείᾳ ποτὲ δὲν εἶδον τόσον τρομασμένον τὸ πρόσωπόν σου.

— Σ' ἐδιηγήθην προχθὲς τὰ τῆς Ἐταιρίας· σ' ἐδιηγήθην ὅτι ὁ Πατριάρχης εἶναι μέλος... τὰ πράγματα ἤρχισαν νὰ ξεσκεπάζωνται... Γνωρίζεις τοὺς Τούρκους· οὔτε ἀπὸ λόγου οὔτε ὑπὸ ἔργα πέρνουν... ἐξεσπάθωσαν... ἔκοψαν τόσοις καὶ τόσοις μεγάλους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν... ἐδῶ, ἄρχοντα, ὡς βλέπεις, τὰ καράβια εἰς τοιαύτην τρικυμίαν χάνονται· ἡμεῖς λοιπὸν οἱ βαρκοῦλες τοῦ ἀρμενίζομεν!!! ὁ τούρκος ἅμα ὁ πασσῶς τοῦ ἀφήσῃ τὰ λουρὰ ὀλίγον, ὑπάγει καὶ κουνεῖ ὅπου εὐρίσκει κριθάρι διὰ τὸ ἄλογόν του, καὶ χρυσάφι διὰ τὸν ἑαυτόν του... Δὲν ἔλαβες σήμερον μίαν πρόσκλησιν νὰ ὑπάγῃς εἰς Τριπολιτῆαν, αὐθέντα;

— Ναί, εἶπεν ὁ Δημογέρων, ἐκστατικῶς... ποῦ τὸ γνωρίζεις;

— Τὰ γράμματα δὲν τὰ μάθαμεν διὰ νὰ τρώγωμεν ἄχυρα,

ὁ καθηγητὴς σοβαρῶς εἶπεν... ἄκουσε! οἱ Τούρκοι τῆς Τριπολιτζᾶς ὑπεκρίθησαν, ὅτι δὲν ἐννοοῦν τὰς προετοιμασίας τῶν Ἑλλήνων... ἐν τούτοις σήμερον ἐφυλάκισαν τοὺς Ἀρχιερεῖς Χριστιανουπόλεως, Ἀνδρούσης, Κορίνθου, Λακεδαιμόνος, Δημητζάνης, Ναυπλίου καὶ Ὠλένης, καὶ ὅλους τοὺς δημογέροντας ὅσοι συνήλθον εἰς τὴν πρωτεύουσάν ταύτην τῆς Πελοποννήσου, διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν προϋπολογισμῶν τῶν τοπικῶν ἐξόδων· δὲν φθάνει τοῦτο, ἐπροσκάλεσαν ὁμοίως τὸν Πετρόβην εἰς τὴν Τριπολιτζάν· οὗτος δ' ἐπροσποιήθη τὸν ἀσθενῆ, καὶ ἔστειλε τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναστάσιον Ὀμηρου.

— Οὕτως ἔχει, ὀχρότατος, εἶπεν ὁ Δημογέρον... Εἶσαι μαντεῖον μοναδικόν, διδάσκαλε... ὅλα ὅσα μὲ λέγεις τὰ γνωρίζω· ὅθεν καὶ δὲν θὰ ὑπάγω εἰς τὴν Τριπολιτζάν.

Μὲ κρυφίαν χαρὰν ὁ καθηγητὴς ἔσυρεν ἐκ τοῦ κόλπου του δέμα ἐπιστολῶν καὶ ἐπρόσθεσεν.

Ἄκουσε τὸν παράγραφον τούτου, ὄνπερ μὲ γράφει ὁ Βοϊβόδας (ἐπαρχος) τῶν Καλαβρείτων Ἰμπραῖμ Ἀρναούτογλους.

— « Εἰπέ τοῦ φίλου μας Δημογέροντος Ἀθανασιάδου, νὰ μὴν ὑπάγῃ εἰς Τριπολιτζάν διότι ἅμα φθάσει ἐκεῖ θὰ κόψουν τὴν κεφαλὴν του οἱ Τούρκοι ὡς συγγενῆ τοῦ Πατριάρχου. »

Ὁ Δημογέρον ἤρχισε νὰ διατρέχῃ τὸν φάκελλον τῶν ἐπιστολῶν.

Ὅλοι ἦσαν πλασταὶ καὶ προετοιμασμένοι ἀπὸ τὸν βυσσόφρονα καθηγητὴν. Καὶ εἰς ταύτας εἶδε διαφόρους ἀποκεφαλίσμους, οἵτινες ἔλαβον χώραν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὶν τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου. Διὰ νὰ ρίψῃ ἀσφαλέστερα τὸν βρόχον του πρὸς τὸν πατέρα τῆς Ἀνδρονίκης, ἔπλασεν ὁμοίως ὅτι ἐμελλον νὰ φυλακίσωσι τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν Θρασύβουλον, ἂν καὶ εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην, οὐδεμίαν ἀπόφασιν ἢ ὑποψίαν εἶχεν ἡ Τ. Πύλη κατ' αὐτῶν.

— Δοιπὸν εἴμεθα χαμένοι! εἶπεν ὁ Δημογέρον. Εἰς τοῦτο τὸ γράμμα βλέπω, ὅτι αὔριον οἱ Ὄθωμανοὶ θέλουν ἔλθει νὰ μᾶς συλλάβωσιν... Εἰπέ μοι, σοφέ μου Βάρθακα! εἰπέ μοι μοναδικέ μου φίλε! πῶς νὰ λυτρωθῶμεν σὺ, ἐγώ, καὶ τὰ ἡγαπημένα μου παιδιὰ....

— Πού ἀνθρώπινον κεφάλι, αὐθέντα, νὰ κατεβάσῃ συμβουλήν τοιαύτην ὥραν... ὅτε κοπάδι λύκαν μυρισθῆ μίαν φοράν τὰ πρόβατα, τότε οὔτε ποιμὴν, οὔτε σκύλοι, οὔτε μαγκοῦρα χρησιμεύουν.

— Καὶ δὲν μένει καμμία ἐλπίς; μὲ τρεμούσας σιαγόνας εἶπεν ὁ Δημογέρον· δὲν μένει ἐλπίς....

— Τὸ κεφάλι μου τζακίζω νὰ κατεβάσω καμμίαν ιδέαν, αὐθέντα· « πλὴν σὰν δὲν ἔχει τὸ κανδύλι λάδι ὅσον θέλεις ἀναπτέτο »... Δίδω καὶ τὰ γράμματά μου καὶ τὴν φιλοσοφίαν μου, καὶ τὰ προτερήματά μου ὅλα, διὰ μικρὰν ιδέαν σωτη-

ρίας, βαθύτατα αναστενάζων εἶπεν ὁ καθηγητής. Πλησίον δὲ εἰς τὴν σαστιμάδα μου ἔχω καὶ τὴν συνείδησιν καὶ μὲ τύπτει ὡς χριστιανός, ὅτι ἐγὼ ἔφερα ἐντὸς τοῦ πύργου τὸν κυνηγὸν ἐκείνου... τὸν Θρασύβουλον λέγω!... ὅλα τὰ κακὰ ἐξ ἐκείνου οἴμερον πηγάζουν!...

— Τί πταίεις, καλέ μου ἄνθρωπε!... ἦτο καὶ τοῦτο τῆς κακῆς μου τύχης!... οὕτως εἶναι ὁ κόσμος « ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἕνα χέρι χαιδεύει τὸν ἄνθρωπον, καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸν ραπίζει! » δὲν μὲ μέλει διὰ τὰ πλοῦτη... πλην τὴν ζωὴν μας!... τὰ κεφάλια μας!....

— Στάσου, ἄρχοντα! ἡ Παναγία σὲ ἀγαπᾷ!... μίᾳ ιδέᾳ μὲ ἦλθεν... εἶναι ἡ μόνη νὰ λυτρώσωμεν.

— Νὰ λυτρώσωμεν! ὦ λέγε! λέγε θησαυρὲ γραμμάτων!

— Εἶναι ὀλίγον σκληρὰ δι' ἕνα πατέρα... πλην « τὸ μὴ χεῖρον βέλτιστον » . . . ἂν φερθῆς μὲ Ῥωμαϊκὸν χαρακτήρα, δηλ. μ' ἐκείνην τὴν αὐστηρότητα, ἣν σ' ἐδιηγῆθην ὅτι ἐφέροντο οἱ Ῥωμαῖοι, λυτρώνωμεν.

— Τελείωσε! λέγε, λέγε.

— Κουτὸς ψαλμὸς ἀλληλουῖα... τέσσαρα πράγματα ἀπόψε γρηγόρα γρηγόρα πρέπει νὰ γίνουιν. Πρῶτον νὰ στείλῃς ταχυδρόμον εἰς τὸν πασᾶν τῆς Τριπολιτζᾶς καὶ νὰ τὸν εἰδοποιήσῃς, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ γήρατός σου παραιτεῖσαι τοῦ ἀξιώματος τοῦ Δημογέροντος.

— Ἀξιόλογα!

— Δεύτερον νὰ στείλῃς πρὸς τοῦτον ἐν παχὺπαχὺ δῶρον, ὅπερ καὶ τὴν πίξιν σου θὰ ἐξηγήσῃ, καὶ τὴν παραίτησιν θὰ εὐκολύνῃ.

— Θανμάσια!

— Τὸ κυριώτερον... πρὶν ξημερώσῃ νὰ ὑπανδρεύσῃς τὴν Ἀνδρονίκην μὲ τὸν πρῶτον, ὁ ὁποῖος εὐρεθῆ ἔμπροσθέν σου διὰ ν' ἀποδείξῃς, ὅτι κάθε συγγενείᾳ σου ἐσβέσθη μὲ τὸν Πατριάρχην. Καὶ τέταρτον, ἀφοῦ ἀποκοιμίσῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς Τούρκους, εἰς ὀλίγας ἡμέρας νὰ συναθροίσῃς τοὺς θησαυροὺς σου, νὰ ἐκποιήσῃς τὰ κτήματά σου, καὶ νὰ καταβῶμεν εἰς Πάτρας, ὅπως μεταβῶμεν ὅλοι εἰς Μασσαλίαν.

— Ὁ Σολομὼν δὲν ἠδύνατο νὰ μὲ συμβουλεύσῃ καλῆτερα, ἔκραξεν ἔντρομος ὁ προεστὼς καὶ ἐνηγκαλίσθη μὲ παραφορὰν τὸν καθηγητὴν, οὗτινος ἡ κεφαλὴ μόλις ἔφθανε τὴν ζωὴν του· ὅλα εἶναι εὐκόλα . . . . πλην τῆς Ἀνδρονίκης ἡ ὑπόθεσις! . . . .

— Εἶναι τὸ δυσκολότερον τὸ σκληρότερον... ἂν ἦναι ὁμοῦ καλὴ κόρη, πρέπει νὰ θυσιάσῃ τὴν ἀτομικὴν τῆς εὐτυχίαν, διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ τῆς . . . . Ἐπειτα ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ ἀρραβωνηστικὸς τῆς ἀχρις ὥρας ἴσως ἀπεκεφαλίσθησαν . . . . ἢ ἂν τοὺς ἀφήσαν νὰ ζήσουν, βέβαια ἐδήμυσαν τὰ κτήματά των, ἔχασαν τοὺς βαθμοὺς των, καμμίαν σημασίαν δὲν ἔχουν . . . . τὸ συνοικέσιον λοιπὸν τοῦτο, ἄρχοντα,

ἀποβαίνει μηδέν· δὲν χορηγεί πλέον κανένα τίτλον· εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ ὑπέσχεσο τὴν θυγατέρα σου πρὸς τὸν ἀνεψιὸν ἐνὸς ἀπλοῦ παπᾶ.

— Δὲν ἔχεις λάθος, εἶπεν ὁ Δημογέρων... Καὶ νὰ σὲ εἶπω τὴν ἀλήθειαν; ἐπειδὴ πάντοτε εἶχα κατὰ νοῦν, ἂν δὲν ἐπαρουσιάζετο ἡ συγγένεια τοῦ Πατριάρχου, νὰ σὲ προσφέρω τὴν θυγατέρα μου, δίδοντας αὐτὴν εἰς σοφὸν καὶ ἐνάρετον ἄνδρα ὡς τὴν πανσοφολογιώτητά σου... γνωρίζω ὅτι εἰς κάθε καταδρομὴν τύχης ἢ κόρη μου δὲν θὰ πεινάσῃ... εἶσαι λοιπὸν ὁ μόνος, μεθ' οὗ ἀπόψε ἤμπορῶ νὰ στεφανώσω τὴν Ἀνδρονίκην.

Τὰ μικρὰ ὄμματα τοῦ καθηγητοῦ ἠνεψώθησαν μέχρι τοῦ τελευταίου λευκόματός των. Ἐκαμειν ἐν βῆμα ὄπισθεν, καὶ φέρων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους, ὅμοιος τῶν μικρῶν ἐκείνων τῶν μερακίων μαλυβδίνων στρατιωτῶν, εἶπεν « Ἐγὼ νὰ νυμφευθῶ τὴν Ἀνδρονίκην!... ποτέ, ποτέ!... μὰ τὸν Ἀστεροπητὸν καὶ κερρανοφόρον Δία!

— Δὲν ἐπιθυμεῖς νὰ μὲ κάμῃς πατέρα σου;

— Καὶ ποῖον ἄλλον ἔχω ἕως τώρα εἰς τὸν κόσμον!

— Δοιπὸν διατὶ ἀπορρίπτεις;

— Εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν ἢ πρότασιν αὕτη ἤθελε μὲ γεμίσει χαρὰς... πλὴν ἀπόψε, ὅτ' ἐγὼ ὁ ἴδιος προτείνω τὴν καταστροφὴν τοῦ συνοικεσίου τῆς θυγατρὸς σου... ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ γίνω καὶ γαμβρός!... ὦ! μὰ τὸν ἅγιον Γεώργιον! τὰ πράγματα ἤμποροῦν νὰ στρέψωσιν ἀνάποδα· νὰ εὕρω ὄχι μόνον τὸν πειρασμόν μου, ἀλλὰ νὰ χάσω καὶ τὴν ὑπόληψίν μου.

— Εἰς τὸν λαιμόν μου, παιδί, τὸ βάρος... Ἄν διστάζῃς, μὲ κάμεις νὰ πιστεύσω, ὅτι οὔτε ἐμέ οὔτε τὴν Ἀνδρονίκην ἀγαπᾷς.

— Μὴ μὲ ὀμιλῇς οὕτως, ὡς πῖθηξ κρεμάμενος εἰς τὸν λαιμόν τοῦ Δημογέροντος μὲ ψευδῆ δάκρυα τὸ ἀνθρωπάριον εἶπε... Σὺ γνωρίζεις ἂν σ' ἀγαπῶ ἢ ὄχι... τὴν Ἀνδρονίκην!... Εἶναι τὸ ρόδον, ὅπερ ἐγὼ ἐσκάλισα, ἐπότισα, ἐκλάδευσα, καὶ ἐμπαθῶς ἠγάπων... Τὸ ἐνόμιζον σχεδὸν κτήμᾳ μου... αἴφνης εἶδον ὅτι ἀντὶ νὰ στολίσῃ τὴν ἰδικήν μου κεφαλὴν, ἐξητήθῃ νὰ στολίσῃ ἐνὸς ἡγεμόνος... διόλου δὲν παρεπονέθην... διόλου δὲν ἐξήλεуса... διόλου δὲν ἐφθόνησα· διότι βέβαια ἦεν ἄξιον νὰ τεθῇ ἐπὶ ἐνὸς στέμματος, ἢ ἐπὶ τῆς πενυχρᾶς κεφαλῆς μου... Πλὴν τώρα ὅτε τὰ πράγματα γυρίζουν, καὶ τὸ στέμμα κατεστράφη, ὅποια ἢ χαρὰ, ὅποια ἢ τιμὴ ἂν ἔλθῃ πάλιν εἰς χεῖράς μου;... ἂν μὲ βλέπῃς καὶ διεξάζω ὀλίγον, ἄλλη μία αἰτία εἶναι... ἡ Ἀνδρονίκη... διόλου δὲν μὲ ἀγαπᾷ!...

— Τοῦτο δὲν εἶναι τίποτε « ὁ καιρὸς καὶ τὸ φυτὸν τῆς θαλάσσης μεταβάλλει εἰς κοράλι » εἶπεν ὁ Δημογέρων· ἐγὼ στέλλω ἀμέσως διὰ τὸν παπᾶ τῆς πλησιοχώρου ἐκκλησίας.

— Αὐθέντα πολυχρομενέ! Πρὶν στείλῃς συλλογίσου τὸ

πράγμα ὀλίγον καλλήτερα... ἄς κράζωμεν καὶ τὸν υἱόν σου νὰ τοῦ διηγηθῶμεν τὰ τρέχοντα, καὶ ἂν καὶ ἐκεῖνος συμφωνήσῃ, τότε καὶ οἱ τρεῖς πίπτομεν εἰς τοὺς πόδας τῆς Ἀνδρονίκης, καὶ τὴν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς σώσῃ διὰ τοῦ γάμου τούτου.

Ὁ υἱὸς τοῦ Δημογέροντος προσεκλήθη τότε, καὶ ὁ καταχθόνιος Βάρθακας παρέστησεν μὲ χρώματα ἔτι ζωηρότερα τὸν κίνδυνον.

Πατῆρ, ἀδελφὸς καὶ γαμβρὸς, ἔμειναν τότε σύμφωνοι, εἴτε διὰ τοῦ καλοῦ τρόπου, εἴτε διὰ τῆς βίας, νὰ ἐκτελέσωσι τὸν γάμον πρὸ τῆς αὐγῆς· ὅθεν ἔστειλαν δ' ἱερέα.

Ὅτε ὁ Βάρθακας τὰ πάντα ἐρχόμενα πρὸς ἑαυτὸν εἶδε, ἐνθυμούμενος τὸν βαρὺ ὄρκον τῶν δύο ἑραστῶν ἀπέναντι τῆς Στυγός, εἶπε καθ' ἑαυτὸν « ἡ ἐσπέρα αὕτη εἶναι κρίσιμος, » ἢ εἰς ἐμὲ ἢ εἰς τὸν Θρασύβουλον θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ παροιμία, « ἡ ὑπόσχεσις καὶ ἡ ἀπάτη εἶναι πλησίον. »

ΚΕΦΑΛ. 9.

Ο ΜΑΣΤΙΓΩΘΕΙΣ ΝΥΜΦΙΟΣ.

Ἦτο περίπου μεσονύκτιον. Ἡ Ἀνδρονίκη εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὸν κοιτῶνά της ἐνωρὶς ἄθυμος.

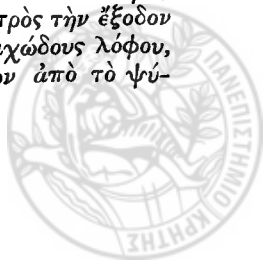
Εἶχε λάβει τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπιστολὴν τοῦ Θρασυβούλου, ὅστις περιέγραφε πρὸς ταύτην τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς Βλαχίαν, καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Δακῶν. Τῇ ἐδιηγείτο φρικώδεις τινὰς ἀποκεφαλισμοὺς, οὔτινες ἔλαβον χώραν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν προσεγγίζουσαν ὥραν τῆς ἐκρήξεως τοῦ πρὸ ὀκτὼ περίπου ἐτῶν εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ ἀναβράζοντος κρατήρος τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ κίνδυνος ὃν εἰς τῆς Τουρκίας τὴν πρωτεύουσαν ἔτρεχεν ὁ μνηστήρ της προηγουμένης ταύτην μᾶλλον, ἢ ὁ ἰδικὸς της.

Τῇ ἐσπέραν λοιπὸν ἐκείνην, ὅτε ὁ Βάρθακας περιέπλεκε τὸν περιδεῆ Δημογέροντα εἰς τὸ διαβολικὸν αὐτοῦ δίκτυον, αὕτη εἰς τὸν κοιτῶνά της κατέστρωνε διεξοδικὴν καὶ παθητικωτάτην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Θρασύβουλον, διηγουμένη ὁμοίως τὰ συμβάντα τῆς Πελοποννήσου.

Βραχεῖα περιγραφὴ τοῦ πύργου τοῦ Ἀθανασιάδου εἶναι ἀναπόφευκτος ἐνταῦθα.

Τὰ χαμηλὰ ἐρείπια ἐσώζοντο πρὸ δέκα ἔτι ἐτῶν δύο ὥρας μακρὰν τῆς Δημηγζάνης. Ἦτο τοποθετημένος πρὸς τὴν ἕξοδον ἐκτεταμένης κοιλάδος, καὶ εἰς τοὺς πόδας βραχῶδους λόφου, ὅστις ὡς παραπέτασμα ἐπροστάτευε τὸν πύργον ἀπὸ τοῦ ψύχους τοῦ βορρᾶ.

Ἐκτεταμένον τείχος περιέβαλλεν αὐτὸν καὶ τὸν κήπου του, κατάφυτον ἀπὸ δένδρα ὑψίκομα.

Τὸν κήπου τοῦτον ἔκοπτεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς δασυκίλαμος καὶ μετὰ πρᾶσίνην πυκνὴν χλόην σκεπαστὸς ῥύαξ, ἔσφιρος ὕδατος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ θέρος, καλλιῤῥοος ὁμως τὴν ἀνοιξίαν καὶ τὸν χειμῶνα.

Κόπτων οὗτος τὸ ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν μέρος τοῦ τείχους, καὶ ἐξερχόμενος εἰς τὴν κοιλάδα, διήρχετο κάτωθεν ἀψίδων.

Ἦτον ὁ πύργος τριόροφον οἰκοδόμημα, συσκευασμένος μετὰ κάτοπτρα Βενετικά, τάπητας Περσικοῦς, λεπτουργήματα Βυζαντινὰ καὶ διάφορα Ἀραβουργήματα.

Ὁ κοιτῶν τῆς Ἀνδρονίκης ἦτο καὶ θάλαμος ὑποδοχῆς, ὡς ἦσαν τότε ὄλαι αἱ Τουρκικαὶ καὶ Ἑλληνικαὶ οἰκίαι, δηλ. μέγα ἀρμάριον ὀνομαζόμενον μουσάνδρα, ἐντὸς τοῦ τοίχου, φαινόμενον ὡς θύρα, περιεῖχε στρωμνὰς καὶ προσκαιφάλαια, ἅτινα ἐρρίπτοντο τὴν νύκτα χαμαὶ καὶ ἐσχημάτιζον τὴν κλίνην.

Περιεῖχον ἄλλα τε οἱ τοῖχοι τοῦ δωματίου τούτου καὶ δέρματα, καὶ ὅπλα πολύτιμα κρεμάμενα.

Ἐβαιων ἤδη μεσουκτιον καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἐρρίψεν τὴν μακρὰν κόμην της ἐπὶ τὸν ὦμον, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἐκδυθῆ, ὅτε πατήρ, ἀδελφὸς καὶ διδάσκαλος, κατὰ συμβουλήν τοῦ τελευταίου, ἀνευ πολλῆς ἐθιμοταξίας εἰσῆλθον διὰ μίαν καὶ ἔπεσον εἰς τοὺς πόδας της φωνάζοντες « Σῶσε, σῶσε τὰς κεφαλὰς μας.

— Τί εἶναι, Πάτερ μου; ἐντρομος καὶ ἐκστατικῆ ἐπρόφερει αὐτῇ.

— Θὰ μᾶς κρεμάσουν!... ὅλους αὐριοὺν θὰ μᾶς κρεμάσουν οἱ Τούρκοι.

— Ποῖος τὸ λέγει;... Πλὴν, ἐγερθῆτε παρακαλῶ...

— Ἐπιστολαὶ ἐπίσημοι τὸ ἀναγγέλουσι, καὶ εἶσαι ἡ αἴτιος... ἡ συγγενεία σου μετὰ τὸν Πατριάρχην μᾶς ἠφάνισεν!... αὐριοὺν ὁ πύργος μας θὰ γεμίσῃ ἀπὸ Τούρκους...

— Τὰ βουνὰ εἶναι ἰδικὰ μας, πάτερ μου... ἄς συναξωμεν ὄλα τὰ πολύτιμα σκεύη μας... τὰ χῶνωμεν εἰς τὴν γῆν... πέρνωμεν μόνον τ' ἀναγκαῖα, τὰ καριοφύλλια εἰς τὸν ὦμον, καὶ ἐκεῖ ὅπου ζοῦν τόσοι ἀρματωλοὶ, περιμένοντες καὶ ἡμεῖς τὴν ὄραν τῆς φωτιᾶς... σηκωθῆτε, σηκωθῆτε... τί ἐννοεῖ, διδάσκαλε, ἡ θέσις αὐτῆ, μετὰ ἀγανάκτησιν ἐκράξεν... ὄμιλει σὺ τοῦλάχιστον, διατὶ κλαίεις;

Ὁ καταχθόνιος Βάρθακας εἶχε τὸ πρόσωπον κεκρυμμένον εἰς τὰς παλάμας, προσποιούμενος ὅτι ἔκλαιεν.

— Ἐρῶτα ἐμὲ, κόρη μου, διέκοψεν ὁ πατήρ... Εἶσαι τρελλὴ νὰ με λέγῃς νὰ τρέξωμεν ὡς κλέπτει εἰς τὰ βουνὰ... ἡμπορῶ ἐγὼ ὁ γέρον ν' ἀνθέξω εἰς τοιαύτην ζωὴν;... ἔπειτα ν' ἀφήσω χιλιάδων τόσων φλωρίων κτήματα εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων! νὰ

κηρυχθῶ φανερά ἔνοχος καὶ προδότης τοῦ Σουλτάνου!.... ὄχι δὲν εἶναι οὗτος ὁ τρόπος τῆς σωτηρίας μας!....

— Δοιπὸν ποῖος!... λέγε... σήκω, πάτερ μου.... μὰ τὴν χαριτωμένην! ἂν δὲν σηκωθῆτε, πίπτω ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρον ἐπρόσθεσε, ποιούσα βῆμα πρὸς ἓνα τῶν παραθύρων.

— Πρέπει νὰ θραύσης τὸν δεσμὸν τῆς ὑπανδρείας σου μὲ τὸν Θρασύβουλον, εἶπεν ὁ πατὴρ ὀρθούμενος.—Πρέπει νὰ μαθουν οἱ Τούρκοι, ὅτι πᾶσα συγγένεια μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἔπασσεν, εἶπεν ὁ ἀδελφός.

Ἡ Ἀνδρική ἐμεινεν ὀλίγας στιγμὰς ἀπορούσα καὶ ἐκστατική, μετὰ βαθεῖαν ὅμως σιωπὴν εἶπεν.

— Πολὺ καλὰ κηρύξατε αὔριον ἐπὶ ἐκκλησίαις, ὅτι ὁ ἀρράβων μου μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου διελύθη.... οὔτε ἐγὼ οὔτε ὁ Θρασύβουλος ἔχομεν πλέον ἀνάγκην ἀρράβωνος, διὰ νὰ μείνωμεν μέχρι θανάτου πιστοὶ ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον.

— Διακηρύξεις μὲ λόγια εἰς τὰ κεφάλια τῶν Τούρκων δὲν ἐμβαίνουν, Ἀνδρική μου! χρειάζονται ἔργα! πρέπει διὰ τὴν ζωὴν τὴν ἰδικήν μου, τὴν ἰδικήν σου, τοῦ ἀδελφοῦ σου, τοῦ διδασκάλου σου, ἂν ὄχι διὰ τὰ πλοῦτη μας, ἀπόψε καὶ τὸν ἀρράβωνα σου νὰ θραύσης μὲ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἄλλον νὰ νυμφευθῆς.

— Παραφρονεῖς, πάτερ μου; καὶ σπασμοδικὸν γέλωτα ἐκρήξασα ἐπρόσθεσεν ἐγὼ νὰ προδώσω τὸν τρισπόθητόν μου Θρασύβουλον!....

— Ὁ Θρασύβουλος εἶναι ἀμφίβουλον ἂν ὑπάρχη, φιλάτην, μὲ ὑποκριτικὴν λύπην εἶπεν, ὁ ἀχρις ὥρας σιωπῶν διδάσκαλός της... Καὶ ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ Θρασύβουλος καθείρχθησαν εἰς βαρύντατα δεσμά.

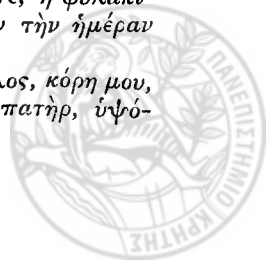
— Τί λέγεις! ὁ Θρασύβουλος εἰς τὴν εἰρκτὴν; ὦ Παναγία μου! μὲ περιπαίξεις; ποῖος τὸ εἶπε;

— Θέσις σκληρὰ, ἀγαπητὴ μου μαθήτρια! θέσις σκληρὰ! νὰ σὲ τὸ ἀναγγείλω ἐγὼ. Τὰ γράμματά μου τὸ λέγουν.... ἰδού· καὶ ἔδειξεν ἐπιστολὰς προπαρασκευασμένας.

— Ἀσυμβίβαστα πράγματα! ἐμουρμούρισεν ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος. Καὶ ἐγὼ ὁμοίως εἶχον σήμερον ἐπιστολὴν τοῦ Θρασυβούλου, ἥτις ἂν καὶ μὲ λέγη ὅλα τὰ διατρέξαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν.... ἰδού εἶναι αὕτη.... εἶναι μόνου ἐπτά ἡμερῶν.

Ἐκκαθηγῆς ὀπισθοδρόμησεν εἰς τὴν ἀνέλπιστον ὄψιν τῆς ἐπιστολῆς· εἶπεν ὅμως μὲ παρρησίαν πνεύματος· εἶθε λοιπὸν νὰ εἶναι ἐσφαλμένοι αἱ ἰδικαί μου.... βεβαιωθῆτε, ἡ φυλάκισις τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Θρασυβούλου ὅλην τὴν ἡμέραν βαρέα ἦτον ἐπὶ τῆς ψυχῆς μου.

— Φυλακισμένος ἢ ἀφυλάκιστος ὁ Θρασύβουλος, κόρη μου, πρέπει νὰ τὸν λησμονήσης.... δὲν σὲ ὀμιλῶ ὡς πατὴρ, ὑψό-

νων φωνήν βεβιασμένης αυστηρότητος, εἶπεν ὁ Δημογέρων, ἀλλ' ὡς ἄρχων διαταπτόμενος ἀπὸ τὸ καθήκον μου καὶ ἀπὸ τὸν ὄρκον, ὃν ἔδωσα πρὸς τὸν ἀφένδην μου Σουλτάνον... πρέπει νὰ νυμφευθῆς τὸν σοφὸν καὶ ἐνάρετον διδάσκαλόν σου... ἐπιτήδης μάλιστα ἐφέραμεν καὶ τὸν ἱερέα νὰ σᾶς στεφανώσῃ.

Ὁ Βάρθακας, οὐτινος τὸ σῶμα περιεχύθη αἰμοδιαστικής δειλίας εἰς τοὺς πομποδῶς προφερθέντας λόγους τοῦ Δημογέροντος, ὑψωσεν ἠνωμένας χεῖρας, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ θέματος, ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη καὶ μὲ ἀγανάκτησιν καὶ μὲ καταφρόνησιν ἔκραξεν.

— Ἐγὼ νὰ νυμφευθῶ τὸν Ζακχαῖον, τὸν Θερσίτην τοῦτον! Ἐννόησα... φθάνει... τοῦ δαίμονος αὐτοῦ ραδιουργία εἶναι τὰ πάντα. Καὶ δὲν τὸ ἐννοεῖς, πάτερ μου, δὲν τὸ ἐννοεῖς, ἀδελφέ μου; Οὐδεὶς ἄλλος δὲν σ' ἐγνώρισε τόσο καλὰ, Οὐραγγοτάγγε, ὅσον ὁ Θρασύβουλός μου... Ἀπὸ τὴν πρώτην φοράν ὅπου σὲ εἶδεν ἐνόησεν, ὅτι ἡ ψυχὴ σου εἶναι εὐρεβλή ὡς τὸ σῶμά σου...

— Παῦσε, παῦσε τὴν ἀναίσχυτον ἀυθάδειάν σου, πατάξας τὸν πόδα μὲ θυμὸν ἔκραξεν ὁ Δημογέρων... Μὴ τὴν συνερίζεις, σοφολογιώτατε! στρέψας πρὸς τὸν ἐμβρόντητον Βάρθακα ἐπρόσθεσεν ὁ ἔρωσ τὴν ἐτύφλωσε καὶ δὲν γνωρίζει τί λέγει.

— Ἐγὼ, αὐθέντα, νὰ πειραχθῶ εἰς τὰς ὑβρεις τοῦ Ἀγγέλου τοῦτου;... Μὰ τοὺς ἁγίους Πάντας, πώποτε δὲν εἶδον τὴν μαθήτριάν μου τοιαύτης λαμπρᾶς καλλονῆς, ὅσον τώρα! στρέφων δὲ πρὸς τὴν θυμώδη Ἀνδρονίκην, ἧς ἡ μακρὰ κόμη ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ στήθους της, ἐξηκολούθησε μειδιῶν « ἀρχόντισσα, ἡ ἀταραξία μου εἰς τοὺς ἐγγικτικωτάτους καὶ καταφρονητικούς λόγους σου, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ξίφος ἂν βυθίσῃς εἰς τὸ σῶμά μου, πάλιν τὴν παραμικρὰν δυσἀρέσκειαν δὲν θέλω ἔχει μαζύ σου... Τὸ γνωρίζω, ὅτι εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ πρόσωπον εἶμαι τρόντι Θερσίτης καὶ Ζακχαῖος... τὸ γνωρίζω, διότι δόξα σοι ὁ Θεὸς ἀρκετὰ κάτοπτρα ἔχομεν εἰς τὸν πύργον. Πλὴν τοῦτο δὲν θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι τὸ σῶμά μου δὲν ἔχει μίαν ψυχὴν, ἥτις ἐρᾷ ἐπίσης σφοδρῶς... ἥτις ἔχει κάποιαν ἀρετὴν, καὶ ἥτις αἰσθάνεται τὴν καταφρόνησιν... Πίστευσόν μοι, ἀρχόντισσα, ὅτι λανθάνεσθε διὰ τὴν ψυχὴν μου. Εἶναι ἀληθές ὅτι, ὅτε σὲ ἀνέτρεφα συνάμα μὲ τὴν αὐξήσιν σου ἠῆξῃς καὶ ἡ συμπάθειά μου, ἢ μᾶλλον ὁ ἀγνὸς ἔρωσ μου! πλὴν μάρτυς μου ὁ οὐρανός! ὅτι πρῶτος ὅστις ἔχυσε δάκρυα χαρᾶς εἰς τὸν ἀρραβῶνά σου μετὰ τοῦ Θρασυβούλου ἦμην ἐγώ... ὅτε εἶδον ὅτι ἐμελλες νὰ νυμφευθῆς τὸν ὠραῖον ἐκείνον καὶ πνευματῶδη ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου, ὡς φιλόσοφος ὅπου εἶμαι κατέψυξα τὸ πάθος μου, καὶ ἐχάρην διὰ τὴν λαμπράν σου τύχην « ἀρχηγὸς παρόντος, εἶπον, πᾶσα ἀρχὴ παυσάσθω » ἔκτοτε δὲν ἐφαντάσθη, ὅτι ἔχω κανὲν δικαίωμα πλησίον σου... ἀπόψε αἴφνης

ὁ αὐθέντης μ' ἔκλεξε νὰ σὲ νυμφευθῶ... ἐγὼ τὸ ἀπεποιή-
θην....

— Εἶναι ἀληθές, ὁ σοφὸς ἀνὴρ διόλου δὲν ἠθέλησε νὰ συγκα-
τανεύσῃ εἰς τὰς ἀρχάς, διέκοψεν ὁ πατήρ· ἐγὼ τὸν ἐβίασα·
διότι ἀπόψε πρέπει νὰ γίνῃ οὗτος ὁ γάμος.... Εἶναι τὸ μόνον
μέσον νὰ διεκφύγωμεν τὸν θάνατον.... Τοιαύτην ἀγάπην ἔχεις,
κόρη μου, πρὸς ἐκείνον, ὅστις σ' ἔδωσε τὴν ζωὴν;... δὲν ἔμπορεῖς
νὰ κάμῃς τὴν μικρὰν ταύτην θυσίαν διὰ νὰ λυτρώσῃς τὰς ἡμέ-
ρας μου; συλλογίσου, συλλογίσου ὁποῖου ὀλέθρου αἴτιος γίνε-
σαι, κόρη μου, ἐπρόσθεσεν ὁ θρηνῶν πατήρ.

Ἡ Ἀνδρονίκη περιπλεχθεῖσα ἀπὸ τὸ ὑποκριτικὸν τοῦ Βάρ-
θακα εἰς τὸν κλαυθμηρὸν ἐκείνον τρόπον τοῦ πατρός της, ἔμε-
νεν ἀλαλος καὶ τεθορυβημένη.

Ὁ καθηγητὴς ὑπολαβὼν αὐτὴν, ὅτι ἤρχισε νὰ κλίνῃ εἰς τὸ
ζήτημα, ἔλαβε τὸν λόγον θερμότερα.

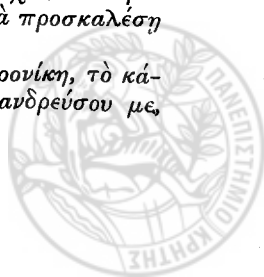
— Τὸ σωτήριον σχέδιον τοῦ πατρός σου δὲν εἶναι νὰ μεινω-
μεν εἰς Ἀρκαδίαν. Ἡ ἐπαρχία αὕτη κέντρον τοῦ Μωρέως, μέλ-
λει νὰ σταθῇ τὸ κέντρον τοῦ πολέμου· θέλομεν ἀναχωρήσει εἰς
Εὐρώπην. Ἐκεῖ, ἀρχόντισσα, θέλεις ἐννοήσῃ τί σημαίνει ὁ
μικρὸς Ζακχαῖος σύζυγος, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξας.... οἱ ἀνθρω-
ποι ἐκτιμοῦν ἐκεῖ τὰ προτερήματα καὶ τὴν παιδείαν, καὶ ὄχι τὸ
ἀνάστημα· θέλεις ἰδεῖ σεαυτὴν περιστοιχισμένην ἀπὸ ἡγε-
μόνας καὶ μεγιστάνας· διότι τὸ καυχῶμαι, ἔχω στευὰς σχέ-
σεις μὲ τὰ μέγιστα ὑποκείμενα καὶ μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐ-
ρώπης.... Τὸ κάλλος καὶ ἡ εὐφυΐα σου θέλουν σὲ καταστήσει
τὴν Ἀσπασίαν τῶν Παρισίων· θὰ σὲ λατρεύουσι....

— Σκάσε, τρισκατάρατε! Παῦσε.., εἶσαι ὄφεις δολιώτερος
τοῦ ἀπατήσαντος τὴν Εὐαν... Πάτερ μου! ἂν ἐξακολουθήσῃ ἡ
σκηνὴ αὕτη, ἐγὼ βέβαια θὰ τρελλαθῶ.... Καὶ ἂν ποτὲ δὲν
ἔβλεπον τὸν Θρασύβουλον, καὶ ἂν ἄλλος ἀνὴρ εἰς τὴν σφαῖραν
ὄλην ἀπὸ τοῦτον δὲν ὑπῆρχε, καλῆτερα μίαν κρεμάλαν παρὰ
νὰ τὸν ὑπανδρευθῶ.

— Δὲν θὰ περάσῃ ὅ,τι θέλεις σύ! μὲ ὄλον τὸ χυδαῖον, ὅπερ
τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐχαρακτήριζε τοὺς ἡμιτούρκους τούτους λει-
τουρگوὺς τῆς Ὄθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ἔκραξεν ὁ Κοτζάπα-
σης, ὅταν μὲ τὸ καλὸν δὲν ἐννοῆς τὴν θέσιν μας, ἡ βία θὰ σὲ
κάμῃ νὰ τὴν ἐννοήσῃς... φώναξε τὸν παπᾶ... ἐπρόσθεσεν εἰς
τὸν υἱὸν του... πλησίασε διδάσκαλε.... τώρα βλέπεις ἂν σὲ
ὑπανδρεύω ἢ ὄχι....

— Πάτερ μου! Πάτερ μου! τόσον ὁ δόλος τούτου σ' ἐμέθυσεν
ᾧστε τὴν παραμικρὰν εὐσπλαγχνίαν δι' ἐμεὲ δὲν ἔχεις! ἀνέκρα-
ξεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε ὁ ἀδελφὸς της ἀπήρχετο νὰ προσκαλέσῃ
τὸν ἱερέα.

— Ὅ,τι κάμει ὁ πατήρ σου, τρυφερά μου Ἀνδρονίκη, τὸ κά-
μει διὰ τὸ καλὸν σου καὶ τὸ καλὸν μας.... ὑπανδρεύσου με,

ἀγαπητή μου, διὰ τὸν τύπον μόνου, διὰ τὴν ἀκουσθῆ εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι διεθραύσθη τὸ συνοικέσιόν σου μετὰ τοῦ ἀνεψιῦ τοῦ Πατριάρχου, καὶ πώποτε μὴ ζήσης μετ' ἐμοῦ ὡς σύζυγος... ἀπαλλάξωμεν τὰ κτήματά μας καὶ φύγωμεν τῆς Πελοποννήσου ἂν δὲν δυνηθῶ νὰ κερδήσω τὴν καρδίαν σου ἐντὸς τριῶν μηνῶν σὲ ὑπόσχομαι ἀμέσως πάλιν νὰ διαζευχθῶμεν, καὶ τότε νυμφεύσασαι τὸν Θρασύβουλον ἂν ζῇ...

— Ὡ ἀνόσιον πλάσμα! ἐμμανῆς ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη. Καὶ ὡς ἀστραπὴ εἰς ἓν πήδημα φθάσασα τὸν ἀντικρὺ τοῦχος, καθ' ἓν στιγμήν ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς καὶ ὁ ἱερεὺς εἰσῆρχοντο, ἐξεκρέμασεν ἓν ὄπλον μὲ τὴν μίαν χεῖρα, καὶ αἰστυγα μὲ τὴν ἄλλην καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ταχύτητα ἐπιστρέψασα, ἔφερε τρομερὰν μαστίγωσιν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Βάρθακα, ὥστε τὸ μικρὸν τοῦ σώμα ζυφογυρισθὲν εἰς τὰς πτέρνας τῶν ποδῶν του ἔπεσε χαμαί, διαπεραστικὴν καὶ φρικαλέαν ἀφήσας κραυγὴν.

Στραφεῖσα δὲ πρὸς τοὺς λοιποὺς — ἐπειδὴ λέγετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἡ αἴτιος τῆς δυστυχίας σας, εἶπε, θὰ τελειώσω τὴν ζωὴν μου μὲ τὸ ὄπλον τοῦτο τώρα διὰ νὰ σᾶς ἀπελευθερώσω.

— Στάσου! Στάσου! ἔκραξαν μετὰ φρίκης πατὴρ, ἀδελφὸς καὶ ἱερεὺς πρὸς ταύτην.

— Στάσου, κόρη μου, πλησιάζω εἶπεν ὁ ἱερεὺς· ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ σὲ στεφανώσω... πράττω ἀνοσιούργημα, κύριοι, νὰ τὴν νυμφεύσω διὰ τῆς βίας, ἐπρόσθεσεν ὅθεν σᾶς εἴχομαι τὴν καλὴν νύκτα... Σᾶς νουθετῶ δὲ ὡς πνευματικὸς ν' ἀφήσετε τὴν νέαν ταύτην ἡσυχον, διότι ἡ ψυχὴ σας θέλει κολασθῆ διὰ παντὸς, ἂν τὴν βιάσετε νὰ κατανηθῆ εἰς τοιοῦτον ἀποτρόπαιον θάνατον.

Τῷ ὄντι πατὴρ καὶ ἀδελφὸς δι' ὀρκωτικῶν ὑποσχέσεων καθυσάχασαν τὴν Ἀνδρονίκην.

Ὁ καθηγητὴς ἐγερεθῆς καὶ μὲ δάκρυα ἐπιπλήξας τὴν Ἀνδρονίκην, παρέλαβεν ὅτι πολύτιμον εἶχε, καὶ ἔφυγε τὴν ἰδίαν νύκτα μακρὰν τοῦ πύργου, λέγων ὅτι δὲν ἤθελε νὰ σαθῆ πλέον μίαν στιγμήν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην, ἥτις τὴν ἐπαύριον ἤθελεν εἶσθαι ἡ πρώτη βορὰ τῶν ἀγρίων Ὀθωμανῶν. Ἡ ἀλήθεια ὁμως ἦτον ὅτι ἐγκατέλιπε τὸν Δημογέροντα, φοβούμενος τὰς συνεπειάς, ὅτε ἡ μηχανορραφία του ἤθελεν ἀνακαλυφθῆ.

Ὡμωσεν ἐντούτοις ἐκδίκησιν θανατηφόρου ἐναντίον ἐκείνης ἥτις τόσον τὸν περιεφρόνησεν.

ΚΕΦΑΛ. 10.

Ἡ ΔΙΑΣΩΣΙΣ.

Τὴν ἰδίαν νύκτα ὁ πατήρ, ἡ θυγάτηρ καὶ ὁ υἱός, ἔντρομοι ἐκ τῶν ἀπειλῶν τοῦ καθηγητοῦ, ἔκρυψαν μακρὰν τοῦ πύργου πᾶν πολύτιμον σκεῦος, ὄπλων, καὶ ἐνδυμάτων· ἔστειλαν δὲ ταχυδρόμον πρὸς τὸν πασσᾶ τῆς Τριπόλεως μὲ τὴν παραίτησιν τοῦ Δημογέροντος, καὶ μὲ πλοῦσια δῶρα.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἐξετάζουσα τὸν πατέρα τῆς λεπτομερέστερα ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς παρελθούσης νυκτός, ἐξετύλισε θαυμασιῶς τὸ διαβολικὸν δίκτυον τοῦ διδασκάλου τῆς. Ἐλεεινολογεῖ τότε τοῦτον, καὶ ἐθλίβετο πολὺ διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὸν μετεχειρίσθη.

Δέκα ἡμέραι παρήλθον καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ πύργου ἠσύχασαν καθ' ὅλα, καὶ αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰδήσεις ἀπέδειξαν τὸν Βάρθακα ψεύστην, καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ πασσᾶ τῆς Τριπόλεως ἔφθασε καθ' ὅλα εὐνοϊκῆ.

Εἰς τὰς 14. Μαρτίου ἡ Ἀνδρονίκη ἐσκόπευε νὰ ἐξέλθῃ ὀλίγον πρὸς τὴν κοιλάδα, ὅτε αἴφνης ἐφάνη πλήθος Λαλιωτῶν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ πύργου.

Ἐπὶ κεφαλῆς των ἦτον Τουρκιστὶ ἐνδεδυμένος ὁ Βάρθακας.

Ὁ ἀναδρος διδάσκαλος τῆς Ἀνδρονίκης κατέφυγε πρὸς τὸν ληστικὸν καὶ μάχιμον τοῦτον λαὸν, ἐδέχθη τὸν Ἰσλαμισμὸν, ἐξῆψε τὰς ἐπιθυμίας των μὲ τὰ πλοῦτή τοῦ πύργου, καὶ κατώρθωσε νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς διακοσίων τούτων. Καὶ εἰς τὸν γενικὸν ἐκείνουν ἀναβρασμὸν τῆς Τουρκίας, μὲ τούτους νὰ ἔλθῃ ν' ὑφαρπάσῃ τὴν θυγατέρα τοῦ Δημογέροντος,

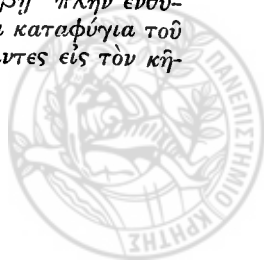
Πρῶτα θύματα ἔπεσαν οἱ δύο κύνες τῆς Ἀνδρονίκης.

Ἐντρομος ὁ Δημογέρον καὶ κατὰ κακὴν τύχην εὔρεθεις εἰς τὸν κῆπον ἔσπευσε νὰ ἐμβῆ εἰς τὴν θύραν τοῦ πύργου, ὅτε ὁ ἀλάναστος μόλυβδος, ἐνὸς τῶν περιβοήτων Ἀλβανῶν, κατὰ διαταγὴν τοῦ καθηγητοῦ, τὸν ἔρριψε νεκρὸν.

Ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἀνδρονίκης οὐχὶ μακρὰν τοῦ πατρὸς ἐζήτησε νὰ φέρῃ ἀντίστασιν. Πλὴν ἡ ἰδία τύχη τοῦ πατρὸς εὔρε καὶ τὸν δυστυχή τοῦτον.

Πανταχόθεν ἐπιπτον κεφαλαί, καὶ πανταχόθεν ἐχύνετο τὸ αἷμα ὁποῖον δήποτε χριστιανοῦ ἤθελον ἀπαντήσαι.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἰδοῦσα τὸν ἄωρον θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ τῆς εὔρεθη εἰς τὴν ἀμηχανίαν εἰς ἣν πᾶς ἄνθρωπος ἤθελεν εὔρεθῆ· ἐζήτησε κατ' ἀρχὰς νὰ κρυβῆ· πλὴν ἐνθυμήθη ὅτι ὁ μυαρὸς Βάρθακας ἐγνωρίζεν ὅλα τὰ καταφύγια τοῦ κτιρίου. Οἱ Λαλιῶται ἐντούτοις εἰσῆλθον ἅπαντες εἰς τὸν κῆπον καὶ ἐπροχώρουν πρὸς τὸν πύργον.

Ἀνηρπασε τότε ἐν ξίφος καὶ ἐν πιστόλιον, καὶ ἔδραμε ν' ἀποδράσῃ ἐκ τῆς μικρᾶς θύρας ἣτις εὐρίσκετο εἰς τὰ ὀπισθεν τοῦ πύργου.

Ὁ δολόφρων διδάσκαλος μετὰ τεσσάρων Ἀλβανῶν, προϋπολογίζων τὰ πάντα, ἐνῆδρευεν ἐκεῖ. Οἱ ἐπίλοιποι Δαλιῶται εἰσηλθον εἰς τὸν οἶκον.

— Ἄνανδρε, ἐφώναζεν ἡ Ἀνδρουίκη, ἅμα τὸν εἶδε, καὶ ἐπυροβόλησε κατ' αὐτοῦ. Ἡ σφαῖρά της ἐπλήρωσε τὸν μηρὸν Ἀλβανοῦ, ὅστις ἦτον εἰς τὸ πλευρόν του.

Ἐπέπεσαν τότε κατ' αὐτῆς με' λύσσαν οἱ τρεῖς ἄλλοι, ὁ δὲ Βάρθακας ἐφώναξε « ζωγρήσατέ την, πλην μὴ τὴν πληγώσετε' 2000 φλωρία εἶναι ἡ ἀμειβή σας. »

Ὅσον γενναῖα καὶ ἂν ἦτον ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος ἡ πάλῃ δὲν διήρκεσε πολὺ. Οἱ τρεῖς Δαλιῶται τὴν ἀφώπλισαν καὶ τὴν ἐκράτουν εἰς σφικτὴν ἀκινήσιαν.

— Φόνευσέ με, κακοῦργε, ἔκραξεν ἡ δυστυχῆς.... μόνον ἐναντίον μου ἔπρεπε νὰ ἐξεμέσης τὴν λύσσαν σου... τί σ' ἔπταισαν ὁ πατήρ καὶ ἀδελφός μου; ...

— Εἶναι περιττὸν νὰ φωνάζῃς, μετ' ἀναληγσίας εἶπεν ὁ Βάρθακας.... σὺ προεκάλεσας ὅλον τὸ κακόν.... σκοπός μου εἶναι νὰ σὲ νυμφευθῶ καὶ νὰ φύγωμεν.... σύνελθε εἰς σεαυτὴν... με' τὸν καιρὸν θέλεις εὐρεῖς εἰς ἐμέ καὶ σύζυγον, καὶ πατέρα, καὶ ἀδελφόν. Πᾶν ὅ,τι τώρα χάνεις.

— Ἦψιστε! πῶς δὲν σχίζεις τὴν γῆν νὰ τὸν καταποντίσης! με' συγκεντρωμένην ἀδημονίαν ἀνεκραύγασεν... Διδάσκαλε! Διδάσκαλε! ἐπρόσθεσεν ἱκετευτικῶς... σὺ ὅστις εἶχες εἰς τὰ χεῖλη σου Θεὸν, θρησκεῖαν καὶ ἠθικὴν... σὺ ὅστις με' τόσην θέρμην με' ἐνουθέτεις τὴν ἀρετὴν' σύ....

— Ὁ Βάρθακας ἔρρηξε νευρικὸν καγχασμὸν, ἀνασπῶν τοὺς ὤμους πολλάκις ὡς Ἀγαμέμνων' στρέψας εἶτα πρὸς τοὺς κρατούντας τὴν Βρυσηίδα ταύτην Ἀλβανούς, ἀκολουθεῖτε, εἶπε, καὶ διευθύνθη πρὸς τοῦ κήπου τὴν πύλην.

Οἱ ἵπποι τοῦ Ἀβουκίρ-βεη (τοιούτου ἦτο τ' ὄνομα ὅπερ ὁ Βάρθακας ἐνδύομενος τὸν Ἰσλαμισμὸν ἔλαβεν) ἦσαν ἐκτὸς τοῦ κήπου, καὶ ὁ σκοπός του ἀναμφιβόλως ἐτελεσφόρει, ἂν ἡ θεία Πρόνοια μόνῃ δὲν ἔστρεφε τὴν ὀργὴν αὐτῆς κατὰ τούτου.

Ἡ συμμορία τῶν ἀγρίων Ἀλβανῶν ἐξελθοῦσα τοῦ πύργου, καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸν κήπον ἐλάμβανε χώραν ἡ ἀρπαγὴ, καὶ μετὰ λεπτομερῆ ἔρευναν μὴ εὐροῦσα τὰ πλοῦτη, ὅσα ὁ καθηγητῆς ὑπεσχέθη' καθότι ὁ ἀναγνώστης ἐνθυμείται, ὅτι ὁ Δημογέροντ' τὰ εἶχε κρύψει, ἔθεσε τὸ πῦρ καὶ ἔστρεψε τὴν λύσσαν τῆς κατὰ τούτου.

— Τί ψόματα μᾶς ἐκώλαγες, τζουτζέ;... με' τόσο πηλάλα ἤρταμε ὥρῃ... ντοῦρ ὥρῃ, μαινόμενος ἔκραξεν ὁ ἀρχηγός, διακόπτων τὴν πορείαν των... μῆτε ντέκα γρόσια πλιζάτζικα γιὰ ν' ἀγο-

ράζουμε τὸ μολύβι καὶ τὸ τζαρούχια εἰρέκαμε » ῥίπτων δὲ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Ἀρκαδικὴν ἐκείνην νύμφην, τὴν σφικτοκρατουμένην Ἀνδρονίκην « αὐτὸ ὥρῃ ἦτανε τὸ κόρη τοῦ Κοτζάπαση; ... ὥρῃ τζουτζὲ τὸ Οὐρὶ τοῦτο γιὰ σένα ντὲν εἶναι ὥρῃ!... αὐτὸ ἐγὼ θὰ τὸ πέρνω » καὶ σκοπεύσας τὸ μακρὸν τουφέκιόν του πρὸς τὸν διδάσκαλον « ἄφεστο ὥρῃ τὸ γυναῖκα, » ἐπρόσθεσε πρὸς τοὺς κρατοῦντας τὴν Ἀνδρονίκην, « τὸ βάρεσα τὸ τζουτζὲ σὰν ντὲ τ' ἄφηνη.

Ὁ Βάρθακας εἶδε ἑαυτὸν δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λακτίσματος τῆς τύχης ὄχι μόνον ἔξω καὶ ἔξω τῆς θύρας τοῦ Παραδείσου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ χεῖλη τρομεροῦ βαράθρου.

Ἰδέα ἀπελπισίας ἀστραπηδὸν διηύγασε τὸν νοῦν τῆς Ἀνδρονίκης.

— Καπετάνιε! ἐφώναξε μὲ θάρρος καὶ πνεύματος παρρησίαν πρὸς τὸν ἀρχιληστήν, ἕνα μιλιούμιον φορὰς καλλιτέρα νὰ γίνω γυναῖκα ἰδική σου ἢ τούτου... ὁ πατήρ μου τὸν ἐπήρε εἰς τὸ σπήτι μας γυμνὸν, τὸν ἔκαμε πλούσιον, καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸν ἠγάπησα καὶ δὲν ἠθέλησα νὰ τὸν ὑπανδρευθῶ, διὰ μιᾶς ἐφυγε καὶ ἦλθε καὶ σὰς ἔφερε νὰ σφάξῃτε τοὺς εὐεργέτας του.... Ὁ πατήρ μου, αἰσθανόμενος κάτι κακὸν, ἔκρυψεν εἰς τὴν γῆν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τοὺς θησαυροὺς του. Σὲ δείχνω πού τοὺς ἔχει κρυμμένους, καὶ γίνομαι καὶ γυναῖκά σου, ἂν μ' ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τὰ χεῖρια τοῦ Σατανᾶ τούτου.

— Μὲ τέλεις ἀντρα σου! μὲ τὴν χονδρὴν του φωνὴν εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Δαλιωτῶν... καὶ μοῦ ντίνεις καὶ τὸ βιὸς τοῦ γοινοῦ σου!... ντουρ... γονάτισε ὥρῃ τζουτζὲ νὰ σοῦ πέρνω τὸ κεφάλι μὲ τὸ πάλλα μου (σπάθην) ἐρόγχασε πρὸς τὸν Βάρθακα, καὶ ἔσυρε τὴν ἑμασκήν καὶ καμπτήν του σπάθην.

Τὰ πρόσωπα ὄλων τῶν ληστῶν ἤστραψαν εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν κεκρυμμένων θησαυρῶν τοῦ Δημογέροντος.

Ποίου βαθμοῦ δὲ αἰμωδίασις διεχύθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ σκληροῦ μὲν πλὴν ἀνάνδρου Βάρθακος, ἕκαστος ἄς τὸ φαντασθῇ τοῦτο μόνου προσθέτομεν, ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν γιγαντιαῖος Ἄλβανὸς διὰ τῆς εὐρυτάτης παλάμης ἔφερον ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ καθηγητοῦ σφοδροτάτην πυγμὴν διὰ νὰ τὸν γονάτισῃ, οὗτος, νομίσας ὅτι εἶναι ἡ σπάθην τοῦ δημίου, ἔπεσεν ἀναίσθητος χαμαὶ, ἐπισύρας τοὺς τραχεῖς γέλωτας πάντων τῶν φοβερῶν ἐκείνων πολεμιοτῶν.

— Μὴ τὸν φονεύσῃς, καπετάνιε, πρὶν σὲ παραδώσω τοὺς θησαυροὺς τοῦ πατέρα μου, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.... Ἀκολουθήσατέ με, ἐπρόσθεσε καὶ τιθεμένη ἐπὶ κεφαλῆς των, τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὸ ἀπέναντι ἄκρου τοῦ κήπου, οὐ μακρὰν τοῦ ῥύακος ὅστις διέκοπτε τὰς γαίας τοῦ πύργου, καὶ ὅθεν ἕνεκα τοῦ ὄρεινοῦ λόφου ὅστις πρὸς βορρᾶν ὑψοῦτο, τὰ τεῖχη ἦσαν καὶ χονδρὰ καὶ ὑψηλότερα.

Τὸ μέρος τοῦτο ἦτο γῆπεδον λοφῶδες ἀπὸ σωροὺς σκυβά-

λων και ἀκαθαρσιῶν τὰ ὅποια κατὰ καιροὺς ἔρριπταν.

— Ἐδῶ ὑποκάτω εἶναι θαμμένα, εἶπε μὲ θάρρος, ἑκατὸν χιλιάδες φλωράι και τόσοι πολῦτιμοι λίθοι... τὸ βάθος δὲν εἶναι πολὺ... ἕως νὰ εὕρητε τὰ κιβώτια σὰς φέρω και τὰ κλειδιά των· τὰ ἔχομεν θαμμένα ὀπισθεν τοῦ δένδρου ἐκείνου· και ἔδειξε μεγαλόσωμον και χονδρὸν πλάτανον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ῥύακος.

Οἱ λησταὶ ἤρχισαν νὰ σκάπτωσιν μὲ τὰς χεῖρας, μὲ τὰ ὄπλα, και μὲ ὅ,τι ἄλλο σκεῦος εἶχεν ἕκαστος. Ὁμοιάζον κύνας εἰς τὸ στόμιον φωλεᾶς λαγωῦ. Καμμία ὑποψία δραπετεύσεως διὰ τὴν Ἀνδρονίκην δὲν διήλθε τοῦ νοός των· διότι πύλη δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ, και τὰ τείχη ἦσαν ὑψηλότατα και ἄβατα ἀνευ κλιμακος.

Ἐπλησίασε τὸν πλάτανον ἡ νέα γυνὴ οὐχὶ τρέμουσα ἀλλὰ μὲ γενναϊότητα ἀπελπισίας· διευθύνθη ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος του, και ἐπαρτήρησεν ὅτι ὁ χονδρὸς κορμὸς τοῦ δένδρου τὴν ἐκάλυπτεν ὅλως διόλου ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς συμμορίας· και ὡς ἐγγχελος ἀνευ τοῦ ἐλαχίστου ψιθυρισμοῦ κατέβη εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ῥύακος, ὅπερ κατὰ τὸν μῆνα τούτου ἦτον ἀφθονώτατον. Ἦτον οὗτος ὀρμητικὸς και κεκαλυμμένος, ὡς εἴπομεν, ἀπὸ χλόην και φύλλα· ἐπιπτε δὲ μὲ κάποιον θόρυβον ὡς μικρὸς καταρράκτης ἔξω εἰς τὴν κοιλάδα ἐξερχόμενος ἐκ κωμικῆς ἀψίδος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ πλημμύρα εἶχε σκεπάσει τὴν ἀψίδα, ἡ ἐπιφάνειά του ὠμοίαζε ἐλώδες στρώμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔπλεον τὰ ῥηθέντα χόρτα. Βυθισθεῖσα ὡς κολλυμβίς εἰς τὸν πυθμένα του, και μὲ ἀναπνοὴν μακρὰν μέχρις ἐξαντλήσεως, διεπέρασε τὴν ἀψίδα, και ἐξῆλθεν ἔξω τοῦ τείχους και τοῦ κήπου. Μὲ κρότον τότε ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐρμάνθου. Ἡ πτώσις της ἐγέννησε τρομερὰν σκοτοδινίαν, ἦτο ὡς τις νὰ τὴν ἐπάταξεν εἰς τὸ μέτωπον· πλὴν μετ' οὐ πολὺ ἐνθυμηθεῖσα τὰ συμβάντα και τὸν Θρασύβουλον ἐκάλεσε τὰς δυνάμεις της ὅλας, και ἐξῆλθε τοῦ ποταμοῦ· ἔβριψε μὲ ταχύτητα μέρος τῶν ὑγρῶν ἐνδυμάτων της, ἐστράγγισε τὰ σανδάλια αὐτῆς, και ἔσπευσε νὰ προφθάσῃ τὴν ὑπώρειαν τοῦ χαλασμένου βουνοῦ.

Αἱ ἀκόλουθοι ἰδέαι ἐνίσχυσαν τὴν ψυχὴν της· Ἰου ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ εὐθὺς δὲν θέλουσιν ἐννοήσαι ὅτι ἐξῆλθε τῶν τειχῶν, ὅθεν θέλουσιν τὴν ζητήσαι ἐντὸς, και οὕτω θέλει ἔχει καιρὸν νὰ δραπετεύσῃ· Ἰου πιθανὸν νὰ νομίσωσιν ὅτι εἰς τὴν ἀπελπισίαν της ἐπύλη· Ἰου ὅτι ἂν ἀνεκάλυπτον ὅτι ἐδραπέτευσεν, ἦτον ἀδύνατον εὐθὺς ν' ἀναβῶσι τὰ ὑψηλὰ τείχη ἀνευ κλιμακῶν νὰ τὴν διώξωσι. Ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ κήπου ἐκ τῆς κυρίας πύλης διὰ τὰ φθάσουν τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἐχρειάζοντο νὰ διατρέξουν ἀρκετὸν διάστημα μέχρις οὐ φθάσουν τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ· τέλος ἂν οἱ Ἄλβανοὶ ἤθελον ῥιφθῆ κατὰ τὸν ἴδιον

τρόπου εἰς τὴν διώρυχα διὰ τὰ τὴν διώξωσι, τὰ πλατέα ἐνδύματα των θέλουσι πρῶτον τοὺς ἐμποδίσει· καὶ ἄλλο, τὰ πυροβόλα των ὑγραυνόμενα θέλουσι κατατῆσει ἄχρηστα.

Μετ' οὐ πολὺ θέλομεν ἐπανεύρει τὸν Βάρθακα καὶ τοὺς λύκους οὓς ᾠδήγησεν εἰς τοῦ Ἀθανασιάδου τὸν πύργον.

ΚΕΦΑΛ. 11.

Ο ΑΣΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΗΛΙΑ.

Ἐδραμεν ὄλαις δυνάμεσι δι' ἄρκετὸν διάστημα ἡ Ἀνδρονίκη, χωρὶς τὰ στρέψῃ τὴν κεφαλὴν τὰ ἴδη ἂν ὑπὸ τινος ἐδιώκετο· καὶ ὅτε μόνον ἔφθασε τὴν ὑπώρειαν τοῦ ἀντικρῦ ὄρους, ἐστάθη τὰ λάβη ἀναπνοὴν καὶ σθένος.

Ἐρρίψῃ τὰ βλέμματα τότε πρὸς τὸν πύργον των καὶ εἶδε τοῦτον τεθαμμένον εἰς καπνοὺς καὶ φλόγας.

Οὐδεμία ψυχὴ διευθύνετο πρὸς διωξίῃ της· ὁ τρόμος ὀλίγου κατ' ὀλίγον ἐξέλειπε τῆς καρδίας της, καὶ ἡ ἐνθύμησις τοῦ τραγικοῦ τέλους τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς ἤρχισεν τὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν μνήμην. Ἡ δὲ φαντασία, ἣτις ὅτε τὰ συμβάντα λαμβάνουν χώραν δὲν τὰ θεωρεῖ τόσο μεγάλα, ὅσον ὅτε ἀπὸ ταῦτα ἀπομακρύνεται, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἠθικοὺς ἐκείνους σπαραγμοὺς, ἀργὰ ἢ ἐγρήγορα, βορὰ πάσης φιλανθρώπου καὶ εὐαισθητοῦ ψυχῆς.

Σκληρύνουσα πᾶν αἰσθημα στοργῆς ἔκραξε μὲ φωνὴν γοερὰν ἣτις ἀντήχησεν εἰς τὴν ἔρημον « ἔμεινα ὀρφανή· δὲν ἔχω εἰς τὸν κόσμον ἄλλον εἰμὴ τὸν Θεοσύβουλον. Βοήθησον, Θεέ μου, τὰ τὸν ἀνταμόσω » καὶ νέαν δύναμιν δίδουσα εἰς τοὺς πτερίνους πόδας της, ἔλαβε πάλιν τὰ ὄρη.

Εἰς τὴν φωνὴν της ἀνψώθη αἰτὸς μέγας μετὰ πατάγου ἐκάθητο ἐπὶ φαλακρᾶς καὶ μεμονωμένης σπιλάδος οὐχὶ μακρὰν της. Πῶποτε φόβος δὲν ἤγγιξε τὴν καρδίαν της, ὅσον τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ἐρεθισμένον τὸ νευρικόν της σύστημα ἐκ τῶν προρρηθέντων, δὲν ἐχρειάζετο εἰμὴ ὁ ἐλάχιστος κρότος τὰ τὸ ἐγγίξει διὰ τὰ νομίση ἑαυτὴν καὶ αὐτὴς εἰς χεῖρας τῶν Ἀλβανῶν.

Ἐνθυμήθη ὁμως συγχρόνως ὅταν τ' ὄρειον ἔφευγε μακρὰν της, ὅτι ἄλλοτε περιεπλανᾶτο μὲν εἰς τὰ ὄρη, πλὴν εἶχε καὶ ὄπλα καὶ προφυλακτικὰ ἐνδύματα καὶ ὑπασπιστάς δυο φοβεροῦς κρίας. Ἡμίγυμνος, ἀνευ ὄπλου, ἀνευ τροφῆς, ἦτον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν θηρίων.

Αἱ ὑψηλαὶ καὶ πευκοφόροι κορυφαὶ τοῦ Μεγάλου, κέντρον ὄλων τῶν ὀρέων τῆς Ἀρκαδίας, Λακωνίας καὶ Ἀργολίδος ἤρχισαν ἤδη τὰ λούωνται ἀπὸ τοὺς μέλανας καὶ πυκνοὺς αἰθέρας

τῆς θυγατρὸς τοῦ Χάους. Ἀνέβη τότε τὸν λόφον ὅστις ἴητο πλησίον τοῦ χωρίου Λυκουρέσι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς οὐτινος ὑψοῦτο τὸ καὶ σήμερον ἔτι σωζόμενον μικρὸν παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἑλλά.

Τούτο κατῴκει τότε βαθυγέρων καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ βίου του κυλινδούμενος ἀσκητῆς, ὃν ἐγνώριξε, καὶ πρὸς ὃν καὶ τροφὰς καὶ ἐνδύματα ἄλλοτε εἶχε φέρει. Ἐκρουσε τὸ κελλίον τοῦ μοναχοῦ.

— Ποίος εἶναι, ἠρώτησεν ὁ γέρων, ἐλθὼν μὲ λύχνον πρὸς τὴν θύραν.

— Μία δυστυχῆς προσφεύγει εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Ἁγίου Ἑλλά.

Ὁ γέρων ἠνοῖξε τὴν θύραν εἰς τὴν γυμνὴν ὄμως ὄψιν τῆς Ἀνδρονίκης, νομίσας ὅτι ὁ Διάβολος διὰ τὰ σκανδαλίση αὐτὸν μετεμορφώθη οὕτω, ἐφώνασεν « ὀπίσω μου Σατανᾶ » καὶ ἔπτυσεν εἰς τὸν κόλπον του.

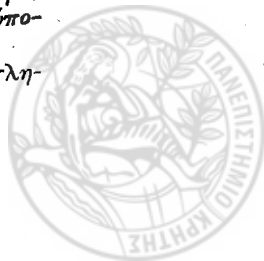
— Δὲν μὲ γνωρίζεις, πάτερ μου!... εἶμαι ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος Ἀθανασιάδου ἠσύχασε... δὲν εἶναι ὁ ἀληθὴς διάβολος ὅστις μ' ἔφερεν εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην... εἶναι εἰς ἄλλος ἐπίγειος χειρότερος τούτου... ἔφερε τοὺς Τούρκους εἰς τὸν πύργον καὶ ἐφόνευσαν τὸν πατέρα μου... τὸν ἀδελφόν μου.

Ὁ γέρων ἀνεγνώρισε τὴν ποιμενίδα ἥτις πολλάκις τὸν εἶχεν ἐπισκεφθῆ μετὰ τοῦ Θρασυβούλου, καὶ θέτων τὸν λύχνον ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὑπήγγε καὶ ἔφερεν ἐφάπλωμα τὸ ὁποῖον ἐρίνυεν ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς χαμαὶ καθυσάσης καὶ ὡς ἀγαθίδος συζαλθείσης κόρης. Ἐφερε μετέπειτα κάτι τι νὰ δειπνήσῃ, καὶ μὲ ἀπειρον θλίψιν ἤκουσε τὴν διήγησιν τῶν συμβάντων τῆς.

— Τὸ σκότος τῆς ὀμίχλης, κόρη μου, γίνεται πυκνότερον ὅταν πλησιάζῃ ἡ ὥρα νὰ φέξῃ· εἶπεν ὁ γέρων ταράττων τὴν χιονώδη κεφαλὴν του· οὕτω καὶ ἡ Ἑλλάς, ἡ δουλεία καὶ ὁ φανατισμὸς κατήντησαν τόσον παχυλὰ, ὥστε πρέπει νὰ περιμένωμεν καὶ τῆς ἐλευθερίας τὸ φῶς νὰ τὰ καταδιώξῃ. Ἀπόψε ἀπέρασεν ἐν τεύθειν ταχυδρόμος διὰ Πάτρας· ὑπάγει νὰ δώσῃ τὴν εἶδησιν, ὅτι εἰς Τριπολιτζάν ἐφυλακίσθησαν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντες. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον, καὶ ἐπαναστάτησε τὴν Μολδοβλαχίαν. Εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου τίποτε ἄλλο δὲν ἀκούεις, εἰμὴ τ' ὄνομα Ἑταιρία... Ἰδοὺ καὶ τρίτη ἀπόπειρα διὰ νὰ θρασώσωμεν τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας... φοβοῦμαι ὅμως πρὶν ἀποβῶνω μὴ γίνω μάρτυς σκηνῶν τραγικωτέρων, ἐκείνων τοῦ 1769 καὶ τοῦ 1791.

— Ἐνθυμείσαι τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, πάτερ μου; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη... ἢ μπορεῖς νὰ μὲ εἰπῆς εἰς ποῖον μέρος ἔκαμαν περισσοτέρην σφαγὴν οἱ Τούρκοι, εἰς Κωνσταντινούπολιν ἢ εἰς Μωρέαν;

— Καὶ εἰς ποῖον δὲν ἔκαμαν; ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς πλη-

σιεστέρα εἰς τὸν Πατισὰχ ὑπέφερε περισσότερον... Οἱ Τοῦρκοι ἅμα ἐνοήσωσι τοὺς χριστιανοὺς ζητοῦντας νὰ τιναῶσιν τὸν ζυγὸν, ἀρχίζουσι εὐθὺς ἀπὸ τὸν κλῆρον, δηλ. φονεῖουσι Πατριάρχην, Ἀρχιερεῖς καὶ ὁποῖον δήποτε παπᾶν εὐροῦν ἐνώπιόν των.... Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ζητοῦν νὰ κάμωσι τοὺς ἄλλους νὰ δειλιάσωσι... Ἐνθυμοῦμαι εἰς ἐκείνην τὴν τρομερὰν σφαγὴν τοῦ 1769 ἤμην ἀνὴρ 42 χρόνων μόνον, οὐχὶ ἱερεὺς, ἀλλὰ στρατιώτης· ἐπιάσθην αἰχμάλωτος, ἐφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου ἦτο καὶ ὁ τότε Πατριάρχης Μελέτιος ὁ Α΄. Ἐκεῖ ἤρχετο κάθε πρῶτὸ ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἐβασάνιζε τὸν δυστυχῆ Ἱεραρχὴν, τοῦ ἐστρέβλουε τὰς χεῖρας καὶ πόδας· ἐκοπάνιζεν ὅλας τὰς κλειδώσεις του μὲ βαρεῖας πέτρας· καὶ τόσα ἄλλα τρομερὰ βασανιστήρια, τὰ ὅποια, μ' ὄλον ὅτι πεντήκοντα ἔτη παρήλθον ἀκόμη, δὲν δύναμαι νὰ λησμονήσω. (α)

« Τότε ἀπεκεφάλισαν καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Ἰωάννην Καλλιμάχην, καὶ τὸν διερμηνέα Νικόλαον Σουτζον, καὶ τὸν Ἀρχιερέα Δίμνου.

— Δοιπὸν ὅσοι σήμερον εἶναι εἰς Κωνσταντινούπολιν τρέχουσι περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς κίνδυνον.

— Βέβαια, κόρη μου.... Πλὴν τί σημαίνει ἡ ἀνησυχία σου αὕτη;

— Ὁ ἀρραβωνιστικός μου, πάτερ! ὁ ἀξιολάτρευτος Θερασὺβουλός μου.... ὁ νέος ἐκείνος μὲ τὸν ὁποῖον τόσας φορές ἠλθομεν εἰς τὸ κελλί σου, ὁ μόνος ἄνθρωπος ὅστις εἰς τὸν κόσμον μ' ἔμεινε, εὐρίσκειται εἰς Κωνσταντινούπολιν· εἶναι ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου. Νομίζεις ὅτι ἡμπορεῖ νὰ κακοπάθῃ οὗτος καὶ ὁ Πατριάρχης;

— Ὁ Κύριος ἴσως εὐσπλαχνισθῆ τὴν φορὰν ταύτην τοὺς Ἕλληνας, εἶπεν ὁ γέρον μὲ κάποιον δισταγμὸν.... Ἴσως τυφλώσῃ τοὺς βαρβάρους, καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ προφθάσωσι καὶ φύγωσιν ἀπὸ τοὺς δυνχάς των.

— Ἀχ, πάτερ, κακὸν προαίσθημα μὲ βασανίζει ὅτι θὰ χάσω καὶ τὸν μόνον τοῦτον ἄνθρωπον ὅστις μ' ἔμεινε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Τὸ προαίσθημά σου, κόρη, εἶναι τῆς δυστήνου θέσεώς σου ἀποτέλεσμα.... ὅτι ὁ Κύριος προώρισε διὰ τὸν ἀρραβωνισκόν σου, τὸ ἔγραψεν εἰς τὸν Οὐρανὸν, καὶ ὄχι εἰς τὴν καρδίαν τὴν ἰδικήν σου ἢ τὴν ἰδικήν μου.... τοιαύτας ἀνησυχίας καὶ γὰρ εἶχον πολλοτάτας εἰς τὸ μακρὸν διάστημα τῶν 93 χρόνων τοῦ βίου μου· πλὴν καμμία ποτὲ δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἐχε θάρρος καὶ ἔλπιζε καὶ δέου πρὸς τὸν Κύριον, καὶ θὰ σέ εὐσπλαχνισθῆ.

— Ἦτον αἰματώδης ἡ ἐπαναστάσις τοῦ 1769, πάτερ; ἔγι-

ναν τόσαι σφαγαὶ ὅσαι ἤδη ἤρχισαν νὰ γίνωνται εἰς τὰς πόλεις ὀδλας ἡς Ἑλλάδος; ...

— Μοὶ προτείνης, κόρη μου, ζήτημα, ὅπερ ἂν θελήσω νὰ σὲ σαφηνίσω, πρέπει συγχρόνως νὰ σὲ διηγηθῶ τίνι τρόπῳ ὁ πάγων οὗτος ἐλευκάνθη· μ' ὄλου τοῦτο ἐπειδὴ καὶ σὺ καὶ ὁ ἀρραβωνιστικός σου εἶσθαι νέοι, καὶ ἐπειδὴ ἡ χαρὰ μου διὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην εἶναι ἀκράτητος, θὰ σὲ διηγηθῶ μερικὰς περιστάσεις, αἵτινες θέλουν σὲ δώσει ιδέαν τῆς πατρίδος σου, καὶ τῶν ἐχθρῶν τοὺς ὁποίους ἔχετε σήμερα νὰ πολεμήσητε.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὁ γέρον ἀνάψας χονδρὴν λαμπάδα ἐκάθησεν ἀντικρὺ τῆς Ἀνδρουίκης καὶ ἤρχισεν ὡς ἀκολούθως.

— Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ὑποδουλώσεώς της ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἂν καὶ ἐγράφη ἐκ πολλῶν Εὐρωπαίων, εἶναι ὅμως χάος εἰς ὃ ὁ νοὺς εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰσδύσῃ. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος δὲν γνωρίζει, εἰμὴ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν κακουργημάτων τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, καὶ τινα μόνου ἀνέκδοτα ὅσα οἱ πρόξενοι ἢ οἱ περιηγηταὶ ἐδώσαν εἰς τὴν Εὐρώπην· ἡμεῖς ὅμως οἵτινες ἔχομεν τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων μας, εὐρίσκομεν ὅτι τὰ κακουργήματα καὶ αἱ βιαιοπραγαὶ τῶν κατακτητῶν μας, ὡς στρώματα χιόνων κατεκάλυψαν ἅπασαν τὴν ὥραιαν γῆν μας.

« Ἐν ὀνόματι μου, ὦ κόρη, ἴσως τὸ ἀπῆντησες εἰς καμμίαν γωνίαν τῆς ἱστορίας. Ὀνομάζομαι Παπάζογλου καὶ ἐγεννήθην εἰς τὴν Δάρισσαν τῆς Θεσσαλίας. Συνπληρέτησα ἄρκετὰ ἔτη εἰς τὸ πυροβολικὸν τῆς Ῥωσσίας, μετὰ τὸν ὥραιον καὶ τολμηρὸν στρατηγὸν Δικατερίνης τῆς Β^ας Γρηγόριον Ὀρλώφ, μεθ' οὗ καὶ συνέδεσα φιλίαν στενωτάτην. (α)

« Βλέπων τὴν ἐπιρροήν του πλησίον τῆς ἡγεμονίδος ἐκείνης, ἣν καὶ εἶχε βοηθήσει ἵνα ἐκθρονίσῃ τὸν Πέτρον Γ', ἐπιρροήν ἣτις ἔκαμε ταύτην καὶ παλάτια νὰ κτίσῃ πρὸς τιμὴν του, μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν Εὐγνωμοσύνη, καὶ νομίσματα νὰ κόψῃ μετὰ τὴν φράσιν « Γεννᾶ καὶ ἡ Ῥωσσία τοιοῦτους υἱοὺς » τὸν παρεκάλεσα νὰ παρακινήσῃ τὴν ἰσχυράν του Κυρίαν, νὰ συνδράμῃ τοὺς Ἕλληνας, ὅπως συντρίψωσι τὰ δεσμά των.

« Ἡ παρακλήσις μου εἰσηκούσθη· καὶ τὸ ἔτος 1766 ἐδιωρίσθη ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν ν' ἀπέλθω εἰς Πελοπόννησον μετὰ διάφορα δῶρα εἰς τὰς ἐκκλησίας.

« Ὁ Ἀλέξιος καὶ Θεόδωρος Ὀρλώφ, ἀδελφοὶ τοῦ Γρηγορίου, περιήρχοντο τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Ἰταλίας, διὰ νὰ καταχῆσωσι τοὺς ἐκεῖ παρεπιδημοῦντας Ἕλληνας ἐμπόρους.

« Ὁ πόλεμος τὸν ὁποῖον Σουλτὰν Μουσταφᾶς ὁ Γ^{ος} ἐκήρυξε πρὸς τὴν Ῥωσσίαν κατὰ παρακινήσιν τῆς Γαλλίας καὶ χάριν

(α) Rulhiere, τομ. 3, σελ. 298. Καζέρις, τομ. 2, σελ. 68. Villemain, σελ. 212

τῶν Πολωνῶν, ἔκαμε τὴν Αἰκατερίνην φανερά νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀποστασίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν Ἀλέξιοι Ὁρλώφ μὲ στόλον ν' ἀποβιβάσῃ στρατεύματα εἰς τὴν Πελοπόννησον.

« Ἠλλομεν καὶ ἐκυριεύσαμεν τὸν Μιστρᾶν ἔδῳ ἐσχηματίσαμεν τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησίν μας. Πλὴν ἐπειδὴ ἡ Ῥωσσία δὲν ἔστειλεν ἀρκετὰ στρατεύματα, πολυἀριθμὰ στίφη Ἀλβανῶν εἰσβαλόντα εἰς Πελοπόννησον, ἐνίκησαν τοὺς Γραικοὺς καὶ τοὺς κατέσφαξαν.

« Αἱ Πάτραι καὶ ἡ Τριπολιτζᾶ εἶδον τὰ πλειότερα θύματα ἢ δευτέρα μάλιστα ἐστάθη τὸ κοιμητήριον 3000 περίπου ψυχῶν.(α)

« Ὁ Ἀλέξιος Ὁρλώφ, ἀνάξιος Ναύαρχος, ἐπολιόρκει τὴν Κορώνην, καὶ μὴ κατορθώσας τίποτε ἀπεσύρθη εἰς Ναυαρίνους.

« Τὸ καταφύγιόν μου τότε ἐστάθη ἡ κορυφή αὐτῆ τοῦ Ἀγίου Ἡλίου. Ἐκ τοῦ μικροῦ τούτου παρεκκλησίου ἀντεκρούσαμεν τριακοσίους περίπου τῶν τρομερῶν τούτων πολεμιστῶν. Δις τοὺς ἀντεκρούσαμεν τὸ τρίτον ἀνέβησαν ἐδῶ, καὶ τότε ἐπιάσθημεν μαλλὰ μὲ μαλλὰ ὁ Χριστὸς ἦτο μὲ ἡμᾶς. . . τοὺς ὠθήσαμεν μέχρι τοῦ κρημοῦ, ὅστις εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ τοὺς ἐκυλίσαμεν κατὰ τῶν βράχων.

« Τότε ἄφησα τὸν λόφον καὶ ἔσπευσα νὰ ὑπάγω εἰς Ναυαρίνους, ὅπως ἐπιβιβασθῶ εἰς τὸν Ῥωσσικὸν στόλον, πλὴν καθ' ὄδον ἡ μάχη ἐπιτίσθη καὶ ἐφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οὐδεὶς μὲ ἀνεγνώρισεν. Ἡ κοινὴ φήμη ἔλεγεν ὅτι ἔπεσα εἰς τὴν μάχην, καὶ ἄλλοι ὅτι ἐσώθη εἰς τὰ Ῥωσσικὰ πλοῖα. . . ἂν ἤξευρον βέβαια ποῖος εἶμαι ἤθελον μὲ κατακερματίσει.

« Ἐν τούτοις ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις διὰ νὰ μ' ἐκδικηθῇ, ἐξέμεσε τὴν λύσσαν τῆς ἐπὶ τῆς πατρίδος μου, Δαρίσης. Τρεῖς Σατράπαι ἐστάλησαν εἰς ταύτην. . . Ἄκουσε, θυγάτηρ μου, τὴν ἀκόλουθον σκηνὴν, ἣτις δίδει εἰς κάθε χριστιανὸν ἰδέαν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ.

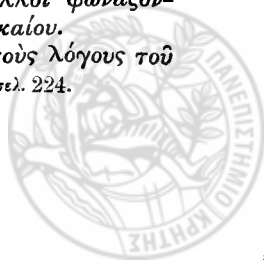
« Ἐπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατὰ δυστυχίαν τὸ δαιμόνιον τῆς διχοστασίας μεταξὺ δύο φατριῶν τῶν προεστώτων. Ἡ μία ὠνομάζετο τοῦ Δημάκη, καὶ ἡ ἄλλη τοῦ Τρικκαίου.

« Παραπονουμένη ἡ μία κατὰ τῆς ἄλλης πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως, οὗτος διέταξε μίαν ἡμέραν ἕκαστον κομματάρχην νὰ φέρῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους ὄπαδούς του εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπως τοὺς ἐξετάσῃ καὶ ἐννοήσῃ ποῖος ἔχει τὸ ἀδικον.

« Περισσότεροι τῶν τριῶν χιλιάδων συνήχθησαν εἰς τὴν μεγάλην αὐλὴν τοῦ Παλατίου τῆς δικαιοσύνης, ἄλλοι φωνάζοντες ὑπὲρ τοῦ Δημάκη, καὶ ἄλλοι ὑπὲρ τοῦ Τρικκαίου.

« Ὁ Αἰμοχαρὴς διοικητῆς ἐφήρμωσε τότε τοὺς λόγους τοῦ

(α) Annual Register, 1770, σελ. 31 Villemain, σελ. 224.

Γότθου Ἀλαρίχου, ὅτι ὅσον πυκνότερον εἶναι τὸ χυρτάρι, τόσον καλλίτερον κόπτεται. Τὰ πυροβόλα καὶ ἡ σπάθη ἤρχισαν διὰ μιᾶς ἐναντίον τῶν ἀθῶων καὶ ἀκάκων πολιτῶν. "Ὅσοι ἐφευγον τῆς αὐλῆς ἐσφάζοντο εἰς τοὺς δρόμους. Καὶ τὸ κακὸν τοιοῦτον ἐστάθη, ὥστε τὰ ρεῖθρα τοῦ Πηνειοῦ ἐρυθρίασαν ἐκ τοῦ αἵματος. (α)»

Ὁ γέροντ' δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα! ἔτριζον οἱ ὀδόντες του ὅτε ἐπρόφερε τὴν χρονολογίαν τῆς σφαγῆς 9 Μαρτίου 1770.

— ὦ Ἑλλάς! Ἑλλάς! ὅποια θέματα δραμάτων καὶ ὕλην ἰστορίας, ἐκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη μὲ θλίψιν, θέλεις χορηγήσει εἰς τὰ τέκνα σου, ἂν ποτε ἐλευθερωθῶσι, ἂν ποτε τὰ γράμματα καὶ αἱ μούσαι εἰς τὴν γῆν σου πάλιν ἐπανέλθωσιν! . . .

— Καὶ διατὶ κάλλιον δὲν λέγεις, κόρη μου, ὦ Εὐρώπη! Εὐρώπη! τί ἤθελες γίνεαι ἂν ἡμεῖς δὲν ὑποφέραμεν τὸν χεῖμαρρον τῶν βαρβάρων, καὶ ἀποσυρόμενοι εἰς τὰ ὄρη μας, δὲν τὸν ἀπασχολούσαμεν νὰ στρέψῃ τὴν λύσσαν τοῦ φανατισμοῦ του καὶ εἰς μερικὰ ἄλλα κράτη σου!

— Λέγε, λέγε, πάτερ, ἡ διήγησίς σου μὲ παρηγορεῖ· δὲν εἶμαι ἡ μόνη, βλέπω, ἡ τόσον ἀώρως καὶ τραγικῶς ὑστερηθεῖσα γονεῖς.

— Ἦθελον τελειώσει εἰς τὴν φυλακὴν τὰς ἡμέρας μου, ἂν κατὰ καλὴν τύχην ἡ ἀθώότης τοῦ Πατριάρχου Μελετίου τοῦ Αὐτοκράτορος δὲν ἀπεδεικνύετο. Μετὰ τοῦτον ἀπελευθερώθην καὶ ἐγὼ, καὶ ἀπῆλθον εἰς Τενέδον, πατρίδα τοῦ Πατριάρχου.

« Ἐκ Τενέδου μετέβην εἰς Πελοπόννησον νὰ τακτοποιήσω ὑποθέσεις μου τινὰς, ὅπως καὶ πάλιν μεταβῶ εἰς Ῥωσίαν· αἱ ἀκόλουθοι ὅμως περιστάσεις διὰ παντὸς μὲ ἐκράτησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

« Ἡ Πελοπόννησος ἦτο τότε, μα κελεῖον τῶν Ἀλβανῶν ὅσοι ἤλθον νὰ σβέσουν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, ἔμειναν ἐκεῖ, ἐτρέφοντο, ἐνδύοντο ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, ἐρήμονον τὰ χωρία, ἐγέμισαν ἀπὸ δάκρυα τὸν τόπον· καὶ πιστόλα ἢ μάχαιρα ἦτον ἡ ἀπλουστέρα ποιητὴ ἢ ἔδιδον εἰς τὸν ἀνθιστάμενον εἰς τὰς παραβιάσεις των.

« Αἱ ἀδικίαι των ἔφθασαν εἰς τὰ ὄτα τοῦ Σουλτάνου Ἀμπδὺλ-Χαμὶδ, ὅθεν ἔστειλε τὸν Καπουδὰν Χασὰν-Πασσὰν νὰ τοὺς διώξῃ. (β)

« Ὁ τρομερὸς οὗτος Μεγιστὰν ἐπικαλούμενος Γαζῆς τροπαιοῦχος ἢ Μουστακάς, διὰ τοὺς μεγάλους μύστακας του, ὑπουναρχὸς τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ὃν οἱ Ῥώσοι ἐπυρπόλησαν εἰς Τζεσμὲν, καὶ ἡμίκαυστος διασωθεὶς τότε ἐκ τοῦ φοβε-

(α) Ἱστορία Κούμα, τομ. 10, σελ. 383.

(β) Eton Survey, σελ. 85. Κασέρας τομ. 2, σελ. 69 Choiseul Gouffier, τομ. 2, σελ. 488.

ροῦ συμβάντος, ἔφθασεν εἰς Πελοπόννησον, συνωδευμένος ἀπὸ Ἑλληνά τινα διερμηνέα, Μαυρογένην καλούμενον, ἐκ τῆς νήσου Πάρου.

« Ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀγχίνοια τοῦ Μαυρογένους, ἡ δεξιότης τῆς συμπεριφορᾶς του μὲ τοὺς τούρκους, ὁ φαινόμενος ξήλος του ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Ἰσλάμ, αἱ ἐκστάσεις εἰς τὰς ὁποίας ὡς Θεόπνευστος ἐπιπτε συχνὰ ἐν μέσῳ τοῦ Διβανίου φωνάζων Ἄλάχ! Ἄλάχ! τὸν ἔκαμαν εἰδωλον μοναδικὸν τῶν τούρκων, καὶ ὑπασπιστὴν, διερμηνέα, σύμβουλον καὶ ὄργανον ὄλων τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Χασᾶν-Πασᾶ. Διὰ τούτου κατεπράυνε τὰς ταραχὰς τῶν Μανιατῶν, (α) καὶ διὰ τούτου ἐξήπλωσε τὴν ἡσυχίαν εἰς ὅλην τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν.

« Πρὸς τούτου τὴν καρδίαν, ὃν ἐγνώρισα καὶ ἐσχετίσθην ἀρκετὰ, ἤρχισα νὰ φυτεύω κὼγὼ πάλιν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος· ἦτον ὁ μόνος ἀνθρωπος δι' οὗ ἠδυνάμην νὰ δοκιμάσω νὰ θραύσω ἄλλην μίαν φορὰν τὰς ἀλύσεις τῆς.

« Ἐν τούτοις ὁ Χασᾶν-Πασᾶς παρακινούμενος ἀπὸ τὸν Μαυρογένην δὲν ἠλέησεν οὐδένα Ἄλβανόν. Ὅλους τοὺς ἐθυσίασεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου· διὰ τῶν κρανίων των ἔστησε πανταχοῦ τρόπαια· οἱ μόνου διαφυγόντες τὴν σπάθην ἦσαν οἱ Σκιπετάροι οἱ πυρπολισταὶ τοῦ πύργου σου. Ἐκτισε τότε τὴν ὄχυρὰν πόλιν των Δάλαν εἰς τὴν Ἀχαΐαν. (β)

« Τὸ ἔτος 1786 ὁ μέγας Βεζύρης ἀνεδείξε τὸν Μαυρογένην ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας

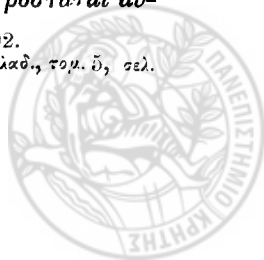
« Ἱστορία ὀλόκληρος κατατᾶ ὁ βίος τοῦ ἐνδόξου τούτου αὐθέντου μου. Μὲ εἴκοσι χιλιάδας μόνου βλάχους καὶ βουλγάρους μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν νὰ πολεμήσωμεν τὸν πολυἀριθμον στρατῶν τῶν Αὐστριακῶν. Τὸν ἐνίκησαμεν εἰς διαφόρους μάχας. Τὰ θαύματά του ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ Σουλτάνος τὸν προσεκάλεσε νὰ γίνῃ Μουσουλμάνος διὰ νὰ τὸν ἀναδείξῃ μέγαν Βεζύρην. Ὁ ἀληθὴς τὴν καρδίαν Ἑλλην δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν. Καὶ ὁ Πατισᾶχ τὸν ὠνόμασε, πρᾶγμα ἀνήκουστον εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ὀθωμανικῆς ἱστορίας, Ἀρχιστράτηγον, δὸς εἰς αὐτὸν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Μολδαβίας, καὶ προνόμια ἐλευθεριῶν καὶ ἀσυδοσιῶν δι' ὅλους τοὺς ἀπογόνους του.

« Ὁ Μαυρογένης ἤδη ἐβράβευε, ἐτιμῶρει καὶ ἐπροβίβαζε τοὺς πασάδες καὶ μεγιστᾶνας τοῦ κράτους. Ἦτον δεῦτερος Σουλτάνος.

« Ἡρχίζα νὰ καλλιερῶ θερμότερα τότε τὸ μέγα σχέδιον τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους· πλὴν ὁ φθῶνος εἶχε δόσει πολλὸς ἐχθροὺς εἰς τὸν Μαυρογένην. Καὶ ὅτε οἱ προστάται αὐ-

(α) Emerson Tennent, τομ. 2, σελ. 279. Ἱστορ. Πέζου, σελ. 92.

(β) Ed. Dodwell, τομ. 2, σελ. 341. Ταξιδ. Πουκεβίλ εἰς Ἑλλάδα, τομ. 5, σελ. 355, 374, 436, 440-443.

του Σουλτάν-Χαμίδ (1789) και Χασάν Γαζή-Πασσάς απέβλωσαν, ο νέος Βεζύρης Ρουστζούκ Χασάν-Πασσάς, δολίως έστειλλε να τον δολοφονήση.

« Ένθυμούμαι ήτον έσπέρα του 'Οκτωβρίου του 1790, έκαθήμην με τούταν εις την σκηνήν του, ότε δύο 'Οθωμανοί με συστατικά γράμματα του Βεζύρου έπεθύμουν να μās όμιλήσωσιν.

« Η άποστολή των Μουσουλμάνων τούτων ήτο να συσκεφθώμεν περί του τότε πολέμου με την Αυστρίαν. Ένεκα τούτου είμεθα μάλιστα και στρατοπεδευμένοι μεταξύ Νικοπόλεως και Ρουστζούκ.

« Μόλις όμως έκάθησαν, και ο εις πυροβολεί κατά του Μαυρογένους, όστις και πίπτει νεκρός· ο έτερος δέ πληγώνει έμέ. Έσυρα την σπάθην, και μαχόμενος με άπελπισίαν εξήλθον της σκηνής και του στρατοπέδου.

« Πάσα έλπιδί έκτοτε περί της άναστάσεως του έθνους άπ έμέ έχάθη. Δέν ήδυνάμην δέ ούτε εις την Ρωσίαν να επιστρέψω· διότι ο Γρηγόριος 'Ορλώφ δέν ήτο πλέον ευνοϊκός της Αίκατερίνης.

« Η παράδοξος εκείνη Αύτοκρατόρισσα άπεχαιρέτησε διά παντός τον άρχαίον μου φίλον, αντικαταστήσασα τούτον διά του άραιωτέρου Γρηγορίου Ποτέμκη. Ούτος είναι ο άνήρ μεθ' ου ή άπό φιλοσόφους και ποιητάς του καιρού εκείνου ύμνησθείσα Αίκατερίνη, δέκα έξ έτη διεύθυνε τα πράγματα πασών των Ρωσιών με τσαύτην έπιτυχίαν.

— Πόσα έτη, πάτερ μου, είσαι μοναχός εις τὸ παρεκκλήσιον τούτο;

— Τόσα, δσα φθάνουν εις έν νήπιον διά να γίνη άνήρ· και εις ένα κληρικόν να λησμονήση τον κοσμικόν βίον του... τριάκοντα έτη ... ήλθον εις τὸ παρεκκλήσιον τούτο πρό τριάκοντα έτών.

— Έμπρός, έμπρός, πάτερ μου, καλλίτερα μανθάνει τις την ιστορίαν άπό την άπλήν γλώσσαν των όφθαλμοφανώς ιδόντων τα πράγματα, ή άπό τούς ποιητικούς και φιλοσοφικούς καλάμους των μεταγενεστέρων.

— Μετά την άπόπειραν της έπαναστάσεως του 1770 ο ζυγός επανήλθεν έτι βαρύτερος· οι 'Οθωμανοί έφοβήθησαν μη και δευτέραν φοράν σείσωσι τα δεσμά των οι Έλληνες, και έσφιγξαν τούς κρίκους των στενωτέρα. Έθεσαν περισσοτέρους φόρους, έγύμνωσαν αυθαδέστερα, και τούς έβίαζον ως μαύρους της Αφρικής να προφθάνωσι τας όρέξεις των.

« Τα ύψηλά μας όρη έκαλύφθησαν άπό την νεολαίαν όλην. Έκτοτε τὸ έπάγγελμα των κλεπτών ήτο νέον είδος ανεξαρτησίας. Και πρός τούς κλέπτας τούτους του 'Ολύμπου, του Πίνδου των Άκροκεραυνίων, της Όσσης, του Πηλίου και της Οίτης, εύθυσ μετά τον θάνατον του Μαυρογένους εξήτησα τὸ καταφύγιόν μου.

« Καὶ εἰς τούτους, φίλη μου, ἀπόδος καὶ τὴν ἀπόπειραν τῆς παρούσης ἐπαναστάσεως.

« Ἴδου πῶς ἐσχηματίσθησαν οἱ περιადόμενοι οὗτοι κλέπται τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Τούρκους. (α)

« Συμμορίαὶ Σκιπετάρων, Τοξιδῶν καὶ χριστιανῶν Ἀλβανῶν, χωριστὰ ἢ συνεννοημένοι, τὸ ἔαρ ἐνήδρευον εἰς τὰς λεωφόρους, ἢ ἐπέπιπτον εἰς τὰ χωρία καὶ κώμας καὶ τὰ διήρπαζον ἔκαιον τὰ δάση καὶ κατετρόμαζον τὰς πόλεις. Ὅτε δὲ ἤρχιζεν ὁ χειμὼν ἐπέστρεφον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ὄρη.

« Τότε ἐφαίνετο δύναμις Τουρκικὴ διὰ τὰ τοὺς τιμωρήσῃ πλην αὐτῆ τούτων ἐτιμῶρει τοὺς ἀδικουμένους χριστιανούς. Μὲ φορεῖα πασσάλων περιήρχετο ὁ Ταξιάρχης Τούρκος ζητῶν τίνες ἦσαν οἱ κλεπταποδόχοι. Καὶ ὅλους τοὺς πλουσίους χριστιανούς τοὺς διέβαλλον ὡς τροφεῖς τῶν κλεπτῶν. Τὸ τῆς ἀρρώστιας φάρμακον ἐγένετο λοιπὸν χειρότερον αὐτῆς τῆς ἀρρώστιας.

« Πολλοὶ ὄρεινοὶ Ἕλληνες διὰ τὰ φυλάξωσι τὰς πατρίδας των ἀπὸ τοὺς ληστὰς τούτους, ἐζήτουν ἀπὸ τοὺς ἡσυχωτέρους ὁμογενεῖς των μισθὸν τῆς φυλακῆς των ἔαν δὲν τοῖς ἔδιδον, ἐμιμοῦντο καὶ οὗτοι τὸ παράδειγμα τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐλῆστευον.

« Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι οἱ περιβόητοι κλέπται τῆς Ἑλλάδος, συνίσταντο μόνον ἀπὸ χριστιανούς, καὶ οὐδένα Τούρκου (β) Καὶ ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων διὰ τούτων εὕρισκον ἡσυχίαν, ὄχι μόνον τοῖς ἔδιδον μισθοῦς, ἀλλὰ διετήρουν καὶ τοὺς στρατιώτας των.

« Οἱ κλέπται οὗτοι τότε ἠλλαξαν ὄνομα χάριν εὐφημίας ὠνομάσθησαν ἡμεροὶ κλέπται ἢ ἀρματωλοὶ ὁ ἀρχηγὸς των καπετάνιος, οἱ στρατιῶται του παλληκάρια, καὶ ὁ ὑπασπιστῆς του πρωτοπαλληκάρου. Ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος κατήντησαν τὰ κατοικῶνται ἀπὸ τοὺς ἀγρίους τούτους καὶ περιπλανωμένους Ἴππότας, οὔτινες διαδεχόμενοι τοὺς βαθμοὺς τῶν γουένων των, ἐπροστάτεον τὰς παραβιάσεις τῶν Τούρκων, καὶ ἐκανχῶντο ὅτι πῶποτε δὲν ἐπλήρωσαν πρὸς τούτους χάρταξι.

« Ἐφθασα εἰς τὸν Ὀλυμπον ὅτε ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἤρχισε τὰ διασπείρη τὸν τρόμον εἰς ὅλην τὴν ἧπειρον. (γ)

« Ἄνθρωπος ἀγράμματος, πλήν εὐφυΐας δολιοστάτης, πνεύμα-

(α) Fauriel σελ. xlvii. Carrel σελ. 88. Ρίζος Νερῶ: σελ. 48.

(β) Rabbe σ. 105. Carrel σ. 89. Fauriel σ. xlvii.

(γ) Ἀλῆ Πασᾶς, Guillaume de Vaudoncourt, σελ. 257. P. J. S. Dufey, Histoire de la Grèce, τομ. Α', σελ. 24. F. C. H. L. Pouqueville, τομ. Α', σελ. 5. James Emerson Tennent, « Modern Greece, » τομ. Α', σελ. 425. Rev. Thomas Smart Hughes, τομ. Β', σελ. 210-217. George Waddington, « Visit to Greece, » σελ. 232. Henry Holland, Τριζιτῶν, τομ. Α', σελ. 180.

τος ὄξυτάτου, μνήμης ἀπαραδειγματίστου, χαρακτήρος αἰμοβόρου καὶ ὑπούλου, καὶ φιλοδοξίας ἀπεράντου, μὴ κοιμώμενος οὔτε τέσσαρας ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον, βλέπων τὰ κακὰ τῶν Ἀλβανῶν, ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῆ τοὺς ἰδίους ἀρματωλοὺς διὰ νὰ τοὺς καταστρέψωσιν.

« Τῷ ὄντι ἤρχισαμεν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ληστῶν ἐκείνων, καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸν ἠφανίσαμεν μέρος. Ἐπειδὴ ὁμως εἶδομεν τοὺς δολίους σκοποὺς τῆς τίγριδος νὰ καταστρέψῃ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, ὅπως μὴ ὑπάρχη ἀντίστασις εἰς τοὺς φιλάρπαγας σκοποὺς του, τὸν ἐγκατελείψαμεν. Τὰ πατριωτικὰ ἄσματα τοῦ Ῥήγα ἤρχισαν συγχρόνως νὰ φθάνουν τὴν Ὀσσην καὶ τὸν Ὀλυμπον.

« Τὸν Ῥήγα ἐγνώρισα παιδιόθεν εἰς τὰς Φεῤῥὰς τὴν πατρίδα του καὶ πατρίδα τοῦ Ἡρώος Ἰάσωνος· ἀκολουθῶς ἦλθε καὶ ἐσπούδαζεν εἰς τὴν οὐχὶ μακρὰν τῶν Φεῤῥῶν πατρίδα μου Λάρισσαν. Ἦτο πυρώδης, ἐνεργητικὸς, μὲ πολλὴν φαντασίαν, καὶ διεφλέγετο ἀπὸ τὸν πλέον διακαῆ ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Τὰ μυθιστορήματα, τὰ δράματα, τὰ ἄσματα του, εἰς τὴν γλώσσαν ἐκείνην, ἦν πᾶσα κλάσις Ἑλλήνων ἐννόει, ἔσπειρον τὴν μεγάλην ταύτην ἐπανάστασιν τῆς σήμερον ἡμέρας.

« Ἦρχισαν πάλιν τὰ πνεύματα νὰ φλέγονται διὰ μίαν νέαν ἐπανάστασιν· ἡ δὲ τυραννία τοῦ Ἀσλανίου τῆς Ἡπείρου τοιαύτη κατήτησεν, ὥστε μικροὶ μεγάλοι ἐξήτουν τὴν ὥραν ν' ἀρχίσουν.

« Τὸν Ἰουνίου τοῦ 1790 εὕρισκόμην εἰς τὴν πόλιν Τύρναβον ἐν μεσονύκτιον ἐξύπνησα αἴφνης ἀπὸ πιστολισμοῦ. Ἦτο διότι τετρακόσιοι Ἀλβανοὶ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ-Πασσά, ὤρμησαν εἰς τὴν πόλιν, ἔθραυον τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι καὶ φονεύωσι τοὺς κατοίκους.

« Τρεῖς ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιόν μου· μόλις ἐπρόφθασα νὰ λάβω τὸ σπαθὶ εἰς χεῖρας. Ὁ πρῶτος μ' ἐπυροβόλησε καὶ ἡ σφαῖρά του συντρίψασα ὑαλίνην κανδύλαν ἀκουμβισμένην ἐπὶ τραπέζης, μ' ἐπλήγωσεν εἰς τὸν μηρόν. Ὁ κοῖτων ἐβυθίσθη εἰς τὸ σκότος ἐξ οὗ καὶ βοηθούμενος ἐξῆλθον χωλὸς εἰς τὰς ὁδοὺς, εἰς ἃς οἱ κάτοικοι συνεκεντροῦντο διὰ νὰ διώξωσι τοὺς ληστὰς ὡς καὶ τοὺς ἐδιώξαν.

« Ἡ πλῆγῃ μ' ἐτυράννησε δι' ἀρκετοὺς μῆνας· ἡμην γέρων ἐξήκοστα χρόνων περίπου. Ἀπεφάσισα ἔκτοτε καὶ ἀπεσύρην τοῦ κοσμικοῦ βίου, ἐξ οὗ τίποτε δὲν εἶχον ἕως τότε, παρὰ βῆσανα κερδήσει... φανερὰ ἐβλεπον ὅτι καμμία ἐλπίς δὲν ἔμεινε πλέον εἰς τὴν πτωχὴν Ἑλλάδα. Νέα σπάθη εἶχε πάλιν κόψει ὀχι ὀλίγα ἐκ τῶν τέκνων της, ὅσα θερμανθέντα ἐκ τῶν ἄσμάτων τοῦ Ῥήγα ἠθέλησαν νὰ ὑψώσωσι τὸν αἰχένα.

« Ἦλθον τότε ἐδῶ εἰς τὸν Ἅγιον Ἡλίαν εἰς τὸν ὁποῖον πρῶτην φορὰν ἐξεσπάθωσα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀφωσιώθην

εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον, ὅπως εὖρω συγχώρησιν τῶν ἀμαρτιῶν μου. Ἔθαψα μὲ τὰς χεῖράς μου ὅλους τοὺς καλογήρους ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦσαν, καὶ ἤδη τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον ἐσφραγίσθησαν τὰ τριάκοντα ἔτη τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς μου.

« Ὁ βίος μου ὅλος, κόρη, ἕως χθὲς ὄνειρον δυσανάμνηστον μὲ ἐφαίνετο· ἅμα ὅμως ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας πάλιν ἤγγιξε τὴν ἀκοήν μου, φαντασία, μνήμη, δυνάμεις, ὅλα εἰς τὸ σῶμά μου διὰ μιᾶς νομίζω ὅτι ἀνεγεννήθησαν... ἄς ζήσω νὰ ἴδω τὴν Ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος μου, καὶ εὐθὺς ἄς ἀποθάνω... Ὁ θάνατός μου θέλει εἶσθαι ὁ ἡδύτερος ἐκείνου τοῦ γέροντος Διαγόρου... ἀπὸ χαρὰν ἐξέψυξεν ἐκεῖνος εἰς τὰ Ὀλύμπια, ὅτε εἶδε τὴν νίκην τῶν υἱῶν του.

« Τὰ συμβάντα μου ἐδιηγήθην μόνον ἀπόψε· πρῶτον, διότι ἡ χαρὰ μου βλέπων πραγματοποιούμενον τοῦ βίου μου τὸ ὄναρ εἶναι ἔπακρος καὶ ἔχω ἀνάγκην νὰ ὀμιλήσω καὶ νὰ διηγηθῶ διὰ νὰ μὴ μ' ἔλθῃ ἀποπληξία. Δεύτερον, σὲ διηγήθην ταῦτα διὰ νὰ σ' ἀποδείξω ὅτι ἂν ὁ Κύριος προώρισεν ὁ ἀρραβωνιαστικός σου νὰ ζήσῃ, ὁ θάνατος δὲν δύναται νὰ τὸν πλησιάσῃ... Εἶδες ποσάκις ἐγὼ διεξέφυγον τὸν θάνατον; ἂν τούναντίον προώρισεν ν' ἀποθάνῃ, τὸ κακὸν δὲν εἶναι μέγα· ὑπάρχει ἄλλη βασιλεία ἥτις δὲν εἶναι μακρὰν μας, ἥτις εἶναι αἰώνιος, καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ συναπαντηθῶσιν. Δείξε λοιπὸν ὡς ἀρχαία Ἕλληνις, ὅτι καὶ πατέρα καὶ ἀδελφοὺς καὶ σύζυγον, ὅλους ἠξέυρεις νὰ τοὺς θυσιάσῃς ὑπὲρ τῆς πατρίδος σου.

— Ἐχυσας βάλσαμον πολὺ εἰς τὰς πληγὰς μου, πνευματικῆ, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἀναπνέουσα ἐλευθερώτερα. Οὕτως ἔχει! ἄς ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς καὶ ὅλοι ἄς ἀποθάνωμεν.

Μετὰ διαφόρους ἄλλας ἐρωτήσεις πρὸς τὸν γέροντα ἀπεσύρθη ἡ δυστυχὴς νέα πρὸς γυνίαν τινα τοῦ παρεκκλησίου πασχίζουσα δι' ἐλαφροῦ ὕπνου νὰ πραιύη, εἰ δυνατὸν, ὀλίγον τὴν φαντασίαν τῆς.

ΚΕΦΑΛΑ. 12.

ΠΕΙΚΟΣΤΗ ΗΜΕΡΗΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ ΤΟΥ 1821.

Τὸ ἄσυλον τῆς Ἀνδρονίκης δὲν ἦτον ἀσφαλές. Ἡ κορυφή τοῦ Ἁγίου Ἡλίου οὐσα θέσις ὄχυρά καὶ ἀπροστάτετος, ἀμα ὁ πόλεμος ἤρχιζεν, ἀμφιβολία δὲν ἦτον, ἤθελεν εἶσθαι σημεῖον ἀμφισβητήσεως μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Κατὰ συμβουλήν λοιπὸν τοῦ ἰδίου ἀσκητοῦ τὴν ἐπαύριον ἀνεχώρησεν.

Πρὶν ἀποχαιρετήσῃ τὸν ἀσκητὴν, ταχυδρόμος διέβη ἐκεῖθεν φέρον εἰς Πάτρας τὴν εἶδησιν τῆς κατεδάφισεως τοῦ πύργου, καὶ τὸν θάνατον τοῦ Δημογέροντος. Ἐπρόσθεσε δὲ ὅτι οἱ Δαλιώται ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Δημητζάναν.

Ὁ Βάρθακας φαίνεται, ὠδήγησε τοὺς Δαλιώτας μετὰ τὴν δραπέτευσιν τῆς Ἀνδρονίκης εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, νομίσας ὅτι προσέφυγε εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ Θρασυβούλου.

Ἦτο πρῶτα ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη ἐγκατέλειψε τὸν γέροντα καὶ τὸν Ἁγιον Ἡλίαν ἐξ οὗ ὁ ὀρεινὸς καὶ ἀκαλλιέργητος παράδεισος τοῦ Μωρέως μὲ τὰ τρίμματα τῶν στηλῶν του τόσον ὠραῖος ἐφαίνετο.

Τὴν προσεχῆ νύκτα ἦλθε πρὸς τὸ μέρος, εἰς ὃ εἶχον τεταμμένα τὰ ὑπάρχοντά των, διὰ τὰ λάβη ὄπλα, χρήματα, ἐνδύματα, καὶ διευθυνθῆ εἰς Πάτρας. Ἐκείθεν διὰ θαλάσσης ἠδύνατο τὰ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν μηστήρα αὐτῆς.

Τὰ ὑπάρχοντά της ἦσαν τεταμμένα ἐντὸς τοῦ πύργου, οὐτινος πλέον δὲν ἐσώζοντο εἰμὴ οἱ μεγάλοι τοῖχοι τοῦ περιβόλου του, καὶ τινὰ στελέχη δένδρων, ὡς ἐκ θαύματος διεκφυγόντα τὴν πυρκαϊάν.

Ἐλαβει ἐκ τούτων μίαν χρυσὴν ἀνδρὸς ἐνδυμασίαν, τὴν ἐνεδύθη, καὶ διὰ μιᾶς ἐρρίφθη εἰς τὴν πορείαν της.

Εἶναι ἄξιος μικρᾶς περιγραφῆς ὁ νέος λεβέντης, εἰς ὃν μετημφιέσθη ἡ ὠραία αὐτῆ κόρη.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἢ Ἀλβανικὴ λεγομένη ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους στολή της, ἦτον ἐξ ἀλουργοῦ κατηφῆ κατακεντήτου μὲ χρυσᾶ κλαδία καὶ τάργανα, τοῦ ζλούκια, ἐσω κάρδιον, μεῖτάνι, καλτζοδέτας, ὅλα ἦσαν τῆς αὐτῆς ὑφῆς. Εἶχε τὸ φέσι ὑψηλὸν κλίον πρὸς τὸ δεξιὸν ὠτίον καὶ φέρον βαθὺν κυανοῦν θύσανον μὲ χρυσοῦν κόσυμβον. Τὴν δὲ φουστὰνέλαν λευκοτάτην ἐξ ἑκατὸν πενήκοντα πτυχῶν. Ἄνω τούτων πάντων ἔφερε τὸ ταλαγάνι, ἐπὶ δὲ τῆς δακτυλιδίου μέσης της ἐφαίνετο χρυσοῦν σιλιβᾶρι μὲ ἐν ζεύγος πιστολίων, ἐν γαταγάνιον καὶ ἐν χαρμπιον καὶ πάντα ταῦτα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Εἰς τὸν ὦμον ἔφερε τὸ μακρὸν καὶ ἐξ ἀργυρῶν πλακῶν κεκαλυμμένον καρποφύλλι της.

Αν ἡ Ἀνδρονίκη εὔρισκε μεταξὺ τῶν θησαυρῶν τοῦ πατρὸς τῆς στολὴν ἄλλην ἀπλουστέραν, ἤθελε τὴν ἐκλέξει. Πλὴν ἐκεῖ δὲν εἶχον κρύφει εἰμὴ τὰ πολυτιμώτερα πράγματά των. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν ὅτι καὶ πολλῶν ἄλλων ὄπλων ἀρχηγῶν αἱ στολαὶ ἦσαν τῆς αὐτῆς πολυτελείας. Ὁμοίωζον τῷ ὄντι τοὺς Ἡρώας τῆς Ἰλιάδος, μὲ μίαν μόνον διαφορὰν, ὅτι ἕκαστος ἦτον υπερήφανος διηγούμενος ὅτι τὰ χρυσᾶ καὶ πολυτελῆ ὄπλα του ἦσαν π λ λ α τ ζ ι κ α Πασσάδων καὶ Βέηδων, οὓς εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης ἐφόνευσεν.

Μετημφιεσμένη ἡ Ἀνδρονίκη εἰς πα λ η κ ἄ ρ ι ο υ ν, τὸ ὑψηλὸν διὰ κόρην ἀνάστημά της ἀπέβη μέτριον. Παρίστα δὲ μίαν τῶν μορφῶν ἐκείνων, τὴν ὁποίαν κάθε ζωγράφος ἤθελεν ἐκλέξει διὰ νὰ ἐξεικονίσῃ ἄγγελον τοῦ Παραδείσου.

Οὐχὶ πλέον δειλέα ἔλαβε τὴν πορείαν της πρὸς τὰ ὄρη τὴν φορὰν ταύτην, ἀλλ' ὡς τολμηρὸς Ἰππότης ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ τὸν ἔρωτα ἐμπνεόμενος.

Περὶ τὴν αὐγὴν εἰσηλθεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον τὰ Θόα, κτισμένον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ περιφήμου Παλλαντίου, ἐξ οὗ ὁ Εὐάνδρος ἔφερε τὴν ἀποικίαν του εἰς τὸν Τίβεριν. Τὸ ἄθλιον τοῦτο χωρίον εἶναι ὅπου τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο ἡ Μητρόπολις τῆς Ῥώμης.

Οἱ χωρικοὶ περιεκύκλωσαν μετ' ὀλίγον τὸν λαμπροενδεδυμένον τοῦτον λεβέντην.

Εἰς ἣν κατάστασιν ἦτο τότε ἡ Ἑλλάς, καθεὶς ἔπρεπε νὰ προφυλάττηται καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰ ἔργα του. Οὐδεὶς ἐγνώριζεν ἔτι ποιοὶ ἦσαν οἱ ἀληθεῖς πατριῶται, καὶ ποιοὶ οἱ τῶν Ὀθωμανῶν κατάσκοποι· ἀπὸ ἓνα λόγον ἐνίστε ἐκινδύνευεν ὁ ἄνθρωπος νὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του.

Ἡ Ἀνδρονίκη, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος, ἔπρεπε νὰ συμμορφούται μετὰ τῆς περιστάσεως, καὶ ν' ἀφίνη τὴν ἀλήθειαν συχνάκις νὰ κοιμᾶται.

— Πόθεν εἶσαι, ἄσπρε καὶ χρουσέμου λ ε β ἔ ν τ η; διασχίζων τὸ πλῆθος ὑψηλὸς ἠλικιωμένος καὶ ἠλιοκαυμένος πελοποννήσιος ὀπλισμένος μέχρι λαιμοῦ, τὴν ἠρώτησεν.

— Ὅθεν εἶναι ὅσοι λαλοῦν τὴν γλῶσσάν σου, καὶ πιστεύουν εἰς τὴν πίστιν σου, μὲ τόλμην ἀπεκρίθη.

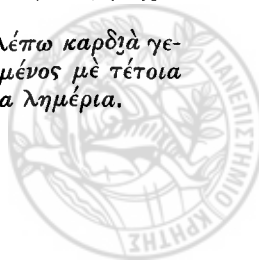
— Γιάσου παλλικαρά μου... χάρισέ μου τ' ὄνομά σου.

— Ἀνδρόνικος.

— Ἀνδρόνικος!... εἶναι χριστιανοῦ ὄνομα... εἶσαι ἴδικός μας τὸ λοιπό!... καὶ ποῦ πηγαίνεις;

— Ὅπου φέρνει ὁ ἀέρας τοὺς ἀετοὺς, καὶ ἡ φουρτούνα τὰ λιοντάρια, θέτουσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν πιστολιῶν μὲ ἀγέρωχον ἐπρόσθεσε.

— Γιάσου, μωρὲ λεβέντη! Γιάσου! εἶσαι βλέπω καρδῶ γεμάτος... Πλὴν μόνος κατάμονος καὶ σκεπασμένος μὲ τέτοια χρυσᾶ σκουτιᾶ, κάνεις κακὰ νὰ τρέχῃς σ' ἄγρια λημέρια.

— Δεν είμαι μόνος... ἔχω νὰ σμίξω ἓνα κοπάδι λύκους ὀλίγο παραπάνω.... ἐπέρασα ἀπ' ἐδῶ μόνο καὶ μόνο νὰ διαλέξω δέκα παληκάρια... γνωρίζω ὅτι στὸ χωριό σας βγαίνουν οἱ καλλίτεροι σημαδευτάδες.... δίδω εἴκοσι γρόσια λουφὲ καὶ ἓνα τα γίνι ψωμι ὅποιος μὲ ἀκολουθήσει εἰς τὴν Πάτρα.

Ἐγὼ, ἐγὼ, ἐγὼ, διάφοροι ὄπλοφόροι ἔκραξαν τότε.

— Σταθήτε καρδάσιδες! Ὡρὲ λεβέντη, πρὶν μισθώσης κανένα ἀπὸ τὰ παλικάρια τούτα, εἰπέ μας, ἔχεις σκοπὸ νὰ βαρέσης τοὺς Ῥωμαίους ἢ τοὺς Τούρκους;

— Αὐτὸ εἶναι δουλιὰ ἰδική μου. Ὅποιος δὲν τοῦ συμφέρει ὅπου τὸν φέρω, ἄς στρέψῃ τὸ τουφέκι του ἐπάνω μου, χαϊδέουσα τὰ χεῖλη μὲ τὴν ἀριστεράν, ὡς ἀνὴρ τοὺς μύστακας, εἶπεν.

— Σοῦ ἔπρεπε ν' ἀχῆς, λεβεντη, μουστάκια μὲ πῆχη ἀπὸ τὸ κάθε μέρος.... με θανμασμὸν ἐπρόφερον ὁ γέρον ἀρματωλὸς· φαίνεσαι πῶς εἶσαι καπετανόπουλο ψημένο στὸ μπαρουτί. Καὶ ἐγὼ ἐγέρασα στὸν πόλεμο καὶ στὰ κορφοβούνη· εἶμαι ἀρματωλὸς σαράντα χρόνια... ἀν θέλῃς ἔρχομαι μαζί σου.

— Τὰ παλικάρια μου τὰ διαλέγω κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, στήνω ἓνα σημάδι ὀγδόντα ποδάρια μακρὰ, ὅποιος περισσότερον μὲ ζυγώση εἶναι ἰδικός μου.

— Τὸ σημάδι, τὸ σημάδι, ἐφώναξαν οἱ ὄπλοφόροι καὶ ἔστησαν λευκὸν μάρμαρον.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἔρριψε τότε, ὡς ὑπερήφανος Οὐσάρως, τὸ Ταλαγάρι αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, καὶ προσκολλήσασα μὲ σταθερότητα εἰς τὸν δεξιὸν τὸν κοῖλον ὑποκόπανον τοῦ καρνοφυλλίου τῆς ἤγγιξε τὸ σκάνδαλον καὶ ἔρριψε τὸν λύκον.

— Μανούλά μου! κατὰ μεσῆς τὸ βάρεσε, ἔκραξαν ὄλοι.

Ὁ γέρον ἀρματωλὸς ἦτον ὁ δεύτερος ὅστις περισσότερον ἐπλησίασε τὴν σφαίραν τῆς Ἀνδρονίκης· οἱ λοιποὶ ἐπίσης δὲν ἦσαν πολὺ μακρὰν τῆς.

— Ἀξίζεις σκλάβια σου νὰ γίνωμεν, λεβέντη! εἶπεν ὁ ἀρματωλὸς· περνᾷς τὴν μπάλλα ἀπὸ τὴν θελιὰ τῆς τρίχας, πού λέγει ὁ λόγος, πρέπει νὰ ἔκαμες πολὺ βάρεμα στὰ λίγα χρόνια τῆς ζωῆς σου, ἐπρόσθεσεν.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἔκλεξε δέκα παληκάρια ὅπως συντροφεύσῃ ταύτην εἰς Πάτρας. Καὶ μὲ τὸν αὐθεντικὸν τρόπον τῆς ἐνέπνευσε καὶ ὑπακοὴν καὶ σέβας πρὸς τούτους.

Ἐδιώρισεν ἐπὶ κεφαλῆς των νὰ γέροντα ἀρματωλὸν τὸν ὅποιον ἔδομεν, καὶ οὐτινος τ' ὄνομα ἦτον Λάμπρος, καὶ ἀφοῦ συννεγυμάτισαν ἤρχισαν τὴν ὁδοιπορίαν των.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα ἦσαν εἰς τὸν Λάδωνα, τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ Ἡρακλῆς εἶχε συλλάβει τὴν Κερυνίτιδα Ἐλαφον. Καὶ εἰς τὰς 21 Μαρτίου ἀνέβησαν τὰ ἰψηλὰ καὶ ἀργυρονεφῆ ὄρη τοῦ Ἐρμάνθου, ὅπου ὁ Ἡρακλῆς ἐφώμευσε τὸ Ἐρμάνθιον κάπρον.

Ἐκτείνων ὁ Ἐρύμανθος ἓνα κλάδον πρὸς ἀνατολὰς σχηματίζει τὰ ὄρη τῆς Κυλλήνης, πατρίδος τοῦ Ἐρμού, καὶ ἄλλον πρὸς δυσμὰς τὰ ὄρη τῆς Ὀλένου καὶ Φολῆς.

Ἡ σειρὰ τῶν μυθολογικωτάτων τούτων ὁρέων ἐνταυτῷ διαπαραξένου τῆς φύσεως συμπτώσεως κατασκευάζει τὰ πλεόν ἄσφαλῆ σύνορα τῶν τριῶν Ἐπαρχιῶν Ἀρκαδίας, Ἡλιδος καὶ Ἀχαΐας.

Ἐκεῖ κατεσκήνωσαν τὴν νύκτα ἐκείνην, καὶ ἐκ τῆς σκοπιᾶς ταύτης, πᾶς ὅστις ἀνέγνωσε τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ χύσῃ ἐν δάκρυ. Ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐκεῖ ὑποκάτω ἦτον ἐξηπλωμένη.

— Ἴδου ἡ Ἥλις, ἔλεγεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἰδοὺ τὰ Ὀλύμπια τῆς. Ἴδου ὁ λόφος τῶν Κρανεῶν, ἰδοὺ τὸ στάδιον καὶ ὁ ναὸς τοῦ Διὸς, τὸ ἀμφιθέατρον τοῦ Τραιανοῦ, τὸ Πρυτανεῖον, τὸ Γυμνάσιον ὅλα συντετριμμένα, καὶ ἐρριμμένα τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, καὶ ἡμιθαμμένα εἰς τὸ χῶμα. Οὔτε μίαν στήλην τοῦ μεγαλητέρου Ναοῦ τῆς ἀρχαιότητος ἐφείσθησαν οἱ Βάρβαροι. Ὁ δὲ Ἀλφειὸς φέρων τὸ κακόφωνον ὄνομα Ῥουφίᾶς δὲν παρουσιάζει πλέον ἢ κύματα ἄγρια καὶ ἀκτὰς ὑψηλῶν βράχων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κρέμανται δάση ἀγρίων δένδρων... ὦ Θεέ! ἐκραξεν, ἰδοὺ τὰ ἐρείπια τῆς Σκυλλούντος εἰς ἣν ὁ στρατηγὸς καὶ φιλόσοφος Ξενοφῶν τοσαῦτα ἔτη ἔμεινεν ἐξόριστος· δὲν εἶναι μακρὰν τῆς ληστροκτικῆς Δάλας, ἥτις εἰς τοιαύτην κατάστασιν μὲ ἔφερεν.

Καὶ ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους, ὅπως μὴ βλέπῃ τὴν Ἥλιδα.

Πλὴν τότε ἐπαρουσιάσθη ἡ τελευταία λαμπὰς τῆς Ἑλλάδος ἡ Ἀχαΐα, ἡ δόξα τοῦ Ἀράτου καὶ Φιλοποίμενος.

Ἐδῶ ἐβρίγησε μέχρι φρίκης.

— Τὸ ἐκ τοῦ ψυχροῦ τούτου ὑψους ἐκτυλισσόμενον ἐκεῖ κάτω πεδίον τῆς Ἀχαΐας εἶναι ὅπου ἐψυχομάχησεν ἡ Πατρίς μου. Ὅποῖον εἶναι ἄρα καὶ τᾶρα τὸ μέλλον σου πατρίς μου! διεννόηθη: ἐδῶ κάτω ὁ Μούμιος σ' ἔφερε τὸν τελευταῖον κτύπον! ἐδῶ κάτω ἡ Ῥώμη σ' ἔθαψε διὰ εἴκοσι αἰῶνας... τὸ αἷμα τῶν φλεβῶν σου ἤρχισεν ἤδη πάλιν νὰ κυκλοφορῇ· ἂν τὰ μέλη σου δυναμώσουν, καὶ ὡς φοῖνιξ τῆς τέφρας σου ἐξέλθῃς, ἐσώθημεν! ἂν ὄχι, πίπτομεν διὰ παντός.

Τὸ ἄδηλον, τὸ ἀβέβαιον, τὸ ἄνευ καταφυγίου μέλλον, εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου Ἑλληνοσ ὠμοίαζε τότε τὴν πόλιν τῶν Σπαρτιατῶν, ἥτις μὴ ἔχουσα τείχη, ἐσημαινε θάνατον ἢ νίκην.

Τρεῖς ταχυδρόμοι ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον διέβησαν ἐκεῖθεν. Ὁ εἰς ἤρχετο ἐκ Πατρῶν καὶ διευθύνετο εἰς Τρίπολιν, πρωτεύουσαν τότε τῆς γῆς τοῦ Πελοποῦ· ὁ δεύτερος, ἐκ Τριπόλεως εἰς Πάτρας· καὶ ὁ τρίτος, ἐκ Καλαβρύτων εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Ὁ πρῶτος ἔφερε τὴν εἰδησιν, ὅτι οἱ Τούρκοι ὀσφρανθέντες τὴν

ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἤρχισαν νὰ λεηλατῶσι τὰς οἰκίας τῶν Πατρῶν. Ὁ δεύτερος, ὅτι ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ Π. Μαυρομηχάλης Ἡγεμὼν τῆς Μάνης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κυριακούλη, καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἥλλα, καὶ ἄλλων πολλῶν, με στρατὸν πέντε χιλιάδων περίπου ἀνδρῶν, διενθύνοντο νὰ προσβάλλουν τοὺς Τούρκους τῆς Καλαμάτας. Ὁ τρίτος, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκτύπησαν ἤδη τοὺς Τούρκους εἰς Καλάβρυτα καὶ ἐνίκησαν.

Ἡ Ἀνδρονίκη εὐρέθη εἰς ἀμυχανίαν ποίαν ὄδον νὰ λάβῃ. Αἱ Πάτραι ἦσαν θέατρον πολέμου. Νὰ ἐπιστρέψῃ δὲν ἠδύνατο· διότι ὀπισθεν τῆς τὸ πῦρ ἤναψε χειρότερα. Ἦδενσε μ' ὄλον τοῦτο εἰς Πάτρας· διότι τὰ δύο τρίτα τῶν εἴκοσι χιλιάδων κατοίκων, οὓς τότε περιείχε, ἦσαν χριστιανοί.

Τῆς 25^{ῆς} Μαρτίου ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ ἡμέραν προσδωρισμένην ἀπὸ τὴν φιλικὴν Ἐταιρίαν, διὰ τὰ γενέθλια τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καταβάσα τὸ Παναχαϊκὸν ὄρος συναπηυτήθη μετὰ τὸν Ἀρχιερέα Πατρῶν Γερμανὸν, καὶ μετὰ τοὺς στρατηγούς Ἀνδρέαν Λόντον, Ζαήμεν, καὶ μέγιστον πλήθος Ἑλλήνων, οἵτινες ὑψουον τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας.

Τὸ θέαμα ἦτον πομπῶδες καὶ σκηνογραφικώτατον.

Ἄς φαντασθῇ ὁ ἀναγνώστης τὸν Ἱεράρχην ἐκεῖνον οὐχὶ γηραιὸν, πολιδὸν, ἀσθενῆ ὡς εἶδε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀνδρα εἰσωμον, με νῶτα εὐρέα καὶ τετράγωνα, με πώγωνα δασύν καὶ μυστακας καστανοχροας, με ὀφθαλμοὺς πυρίνους, πρόσωπον ἀρειμάνειον, ἀστράπτου ἀπὸ τὸ σέλας τῆς ἐλευθερίας, φέροντα τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, καὶ χρυσοῦν σταυρὸν εἰς τὸ στήθος, τὴν μίαν χεῖρα ἔχοντα ἀναπεπταμένην πρὸς τὸν Οὐρανὸν, καὶ τὴν ἄλλην πρὸς τὴν Σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Ἄς φαντασθῇ τὸν δεινὸν τοῦτου ρήτορα ὡς Κάλχαντα ἐν μέσῳ τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες ἀπεχαιρέτων τὰς συμβίας των, ἠσπάζοντο τὰ τέκνα των, καὶ μανιωδῶς κατεπάτου τὰς ἵππουριδας τῶν βαρβάρων, καὶ θέλει λάβει ἰδέαν τῆς σκηνῆς.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους τῆς Ἀχαιῆς, εἰς ὃ ἄλλοτε ἡ δυστυχὴς Ἑλλὰς ἐδουλώθη, ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος πολέμαρχος κατὰ τὴν 25 Μαρτίου, ἡμέραν ἦν τὸ μικρὸν Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος ἐτησίως σήμερον ἐορτάζει, ἔκραξεν.

« Ἕλληνες! ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας κατέστη πλέον ἀνυπόφορος, ἐγερθήτε καὶ ζητήσατε τὰ δίκαιά σας. Ἀμφιβολία δὲν εἶναι, ὅτι ἀπασαί αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις θὰ γνωρίσωσι τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἀγῶνός σας· καὶ ὄχι μόνον δὲν θὰ παρεμβάλοισι προσκόμματα, ἀλλὰ καὶ θὰ σὰς βοηθήσωσιν, ἀναπολύντες ὅπόσον οἱ πρόγονοί σας ὠφέλησαν τὴν ἀνθρωπότητα.

« Ἕλληνες! μὴ φαυήτε κατώτεροι τῆς καταγωγῆς σας εἰς τὰ ὄμματα τῆς Εὐρώπης.

« Θάνατος ἢ ἐλευθερία! » ἐβόησαν ἅπαντες· καὶ μὲ δάκρυα καὶ μὲ ὀργὴν ἔσειον καὶ συνέκρουον τὰ ὄπλα των, καὶ πάλιν κατησπάζοντο τὴν Σημαίαν.

Εἰς τὰς στενὰς ὁδοὺς τῶν Πατρῶν ἦλθον εἰς συμπλοκὴν μετὰ τῶν Τούρκων· τοὺς ἐνίκησαν, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, καὶ τοὺς ἐπολιόρκησαν εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ Ἀρχιερεὺς Γερμανὸς καὶ οἱ προρρήθηντες στρατηγοὶ ἤρξαντο τότε τὴν τακτικὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου.

ΚΕΦΑΛ. 13.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ.

Ἀδύνατον ὁ ἀναγνώστης ν' ἀκολουθήσῃ τὰ συμβάντα τῆς Ἀνδρονίκης, ἂν τροχάδην δὲν προσθέσωμεν ὅποια ἦτο τότε ἡ κατάστασις τοῦ ἔθνους.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 25 Μαρτίου, ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Μαυρομηχάλης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἡλίας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυριακούλης, οἱ στρατηγοὶ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Κουμουνδουράκης, ἐκτύπησαν τὰς Καλάμας τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶσιν. Ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Παμίσου ποταμοῦ ἐψάλη δοξολογία πρὸς τὸν ὕψιστον διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ Ἀβαρίνοι, ἡ Μεθώνη καὶ ἡ Κορώνη ἐπολιορκούντο ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων. Τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας διὰ ξηρᾶς, ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Μαυρομηχάλη, καὶ διὰ θαλάσσης ὑπὸ τῆς περιφήμου Ἀρτεμισίας τῆς Λασκαρίνας Βουβολίνας, ἡ Ναυπλία ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ζαχαρίου, καὶ ἡ Ἀκροκόρινθος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Νοταρᾶ. Οἱ Καπεταῖοι Γεώργιος Βαρνακιώτης, Τζόγγας, Βαλτινὸς, Διακάτας καὶ Μακρὺς ἐφόρευσαν τοὺς Τούρκους τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, ἐκρήμνισαν τὰ τζαμιά των, καὶ ὑψώσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὅπου ὁ Μιλτιάδης εἶχεν ἄλλοτε νικήσει τοὺς Πέρσας, ἐκρίευσαν τὰς Ἀθήνας, καὶ τοὺς ἔκλεισαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Ὁ ἐνδοξος Διάκος πρῶτον ἱεροδιάκονος, καὶ ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ νὰ γίνῃ ἄρματωλὸς, ἐπανέστησε τὴν Βοιωτίαν. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ Γκούρας τὴν Φωκίδα, Λοκρίδα καὶ Δωρίδα. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους. Ὁ Ἐμμανουὴλ Παππᾶς τὴν Κασσάνδραν, καὶ ὁ Μάρκος Βότζαρης τοὺς Σουλζιάτας.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους Σπέτζαι, Ἴδρα, Ψαρά, Εὐ-

βοια καὶ Σάμος ἔδραξαν τὰ ὄπλα· ἡ "Γαίνα τῆς Ἠπείρου, ὁ Ἀλῆ-Πασσᾶς, συμφώνως μὲ τὴν παροιμίαν « ὁ λύκος εἰς τὴν ἀνεμοζάλην χαίρεται » ἐπολέμει καὶ οὗτος τὸν Σουλτάνου.

Τὸ μέγα Κράτος τῆς Τουρκίας εἶδε εἰς μίαν τρίχα τὴν ὕπαρξιν του κρεμαμένην, καὶ τότε ῥιζηδὸν ἐξυρίσθησαν αἱ ὄφρεῖς τοῦ ἀλαζόνος Σουλτάνου, τῆς σκιᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ τότε καὶ αὐτὴν τὴν ζώην του ἀπειλουμένην ἐπὶ τοῦ ἰδίου θρόνου του εἶδε, ὑπὸ πολλῶν ἄλλων πλείω φθοροποιῶν δαιμόνων, τῶν Γενιτζάρων.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἀπετέλει μέρος τῶν πολιορκούντων τὸ φρούριον Πατρῶν. Κάθε ἐλπίς καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐματαιώθη. Ἐπειτα ὁ γενικὸς ἐνθουσιασμός, αἱ πανταχοῦ νίκαι τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἰδέα, ὅτι δὲν θέλει διαρκέσει πολλὸν καιρὸν ὁ δαφνηφόρος οὗτος ἀγὼν, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει κηρυχθῆ Βασιλείου ἀνεξάρτητου καὶ πανταχοθεν ὅλοι θὰ ἔλθωσιν ἐν αὐτῇ νὰ ζήσωσι, τὴν ἕκαμαν νὰ περιμένη τὰς ὁδηγίας τοῦ Θρασυβούλου, εἰς ὃν καὶ εἶχεν ἐν ἐκτάσει ἀπὸ τὴν κορυφῆν τοῦ Ἐρυμάνθου γράφει τὰς συμφοράς τῆς. Ἦλθε τότε ἡ εἰδήσις εἰς Πάτρας ὅτι οἱ πολεμικοὶ Λαλιώται τέσσαρες χιλιάδες ψυχαί, ἀφήσαντες τὴν χώραν τῶν ἐπορεύθησαν πρὸς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης Τριπολιτζᾶς, καὶ ὅτι ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, Κολλόπουλος καὶ Σισίνης κρατήσαντες τὰ στενὰ καὶ συγκροτήσαντες ἀψιμαχίας τοὺς διεσκόρπισαν.

Οἱ τρομεροὶ οὗτοι Ἀλβανοὶ, ἡ μάστιξ τῆς Πελοποννήσου, καὶ οἱ κατεδαφισταὶ τοῦ πύργου τῆς Ἀνδρονίκης, μετὰ τὴν ἤπταν τῶν, κατέφυγον οἱ πλείστοι εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἐπολιόρκουν.

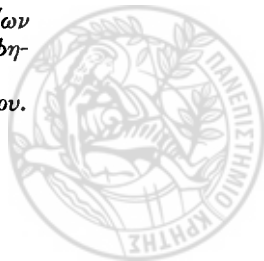
Ὅδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰς σκηνὰς τῶν πολιορκητῶν Ἑλλήνων.

Ἦτον ἑσπέρα καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς Γερμανὸς μετὰ τῶν ἐπιλοίπων στρατηγῶν ἐσυμβουλευόντο περὶ ὑπονόμου, ὃν ἤδη ἤρχισαν νὰ σκάπτωσι διὰ νὰ εἰσέλθωσι εἰς τὸ φρούριον, ὅτε φωναὶ ὀξεῖαι καὶ διαπεραστικαὶ ἠκούσθησαν εἰς τὰς προφυλακάς. Μετ' ὀλίγον εἰς τῶν φυλάκων εἰδοποίησεν ὅτι ἤχμαλώτισαν μικρόσωμον καὶ δύσμορφον Ὀθωμανὸν λαθραίως δραπετεύοντα ἐκ μίας τῶν θυρῶν τοῦ φρουρίου, καὶ ὅτι οὗτος ἐδέετο νὰ μὴ τὸν βλάψωσι, προφασιζόμενος ὅτι ἦτο χριστιανός.

— Φέρε τον ἐδῶ νὰ τὸν ἐξετάσωμεν, εἶπεν ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Λόντος.

Μετ' ὀλίγον ἐν μέσῳ ῥωμαλαίων καὶ ὑψηλῶν παλληκαρίων παρουσιάζεται ὁ ἄθλιος Βάρθακας ῥακενδύτης, καὶ ἀποβρόφημενος ἐκ τοῦ λιμοῦ τῆς πολιορκίας.

Ἐψηλὸς γέλωσ ἠκούσθη διὰ μίας ἀφ' ὅλους εἰς τὴν θέαν του.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐφρύαξε καὶ ἐζήτηε πρόφασιν νὰ ἐξέλθῃ, πρὶν ὁ διδάσκαλός της τὴν ἀναγνωρίσει.

— Τούρκος ἢ χριστιανὸς εἶσαι; τὸν ἠρώτησεν εἰς τῶν περιεστώτων.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ μὴ μὲ κόψετε τρέμων, εἶπεν ὁ Βάρθακας, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ὀπλοφόρος ἐκεῖνη Συνέλευσις ἦτο Στρατοδικεῖον.

— Μὴ φοβείσαι, ἀπεκρίθη ὁ Δόντος, οἱ Ἕλληες δὲν κόπτουν εἰμὴ εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης· εἰς τὰς σκημάς των φιλοξενούσιν. . . . ἂν τῷ ὄντι ἦσουν Ἕλληνη ἔπρεπε νὰ τὸ γνωρίζῃς.

— Τὸ γνωρίζω καὶ εἶμαι Ἕλληνη, αὐθέντα! πλὴν ὁ φόβος καὶ ἡ σαστισμάδα πολλάκις κάμνουν τὴν γλώσσαν νὰ μὴν ἠξέυρῃ τί λέγει, . . . τ' ὄνομά μου εἶναι Βάρθακας, ἤμην καθηγητῆς τῶν τέκνων τοῦ Δημογέροντος Ἀθαουσιάδου, καὶ διευθυνόμενος εἰς Πάτρας συνελήφθη ὑπὸ τῶν Λαλιωτῶν ἐπρόκειτο ἢ ν' ἀποθάνω, ἢ νὰ γίνω Τούρκος· ἐστάθην εἰς τὴν Εὐρώπῃ ἔτη πολλά· γνωρίζω πέντε διαλέκτους, καὶ ἀπειρίαν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν πραγμάτων. Ὁ Μιθριδάτης ὁ μέγας, μόνον διότι ἐγνώριζε γλώσσας πολλὰς ἔγεινε Μιθριδάτης. Ἐβλεπον τῆς πατρίδος μου τὴν προετοιμασίαν καὶ εἶπον κατ' ἐμαυτὸν, ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλὰ π α λ λ η κ ἄ ρ ι α, πλὴν ὀλίγους γνωρίζοντας γράμματα· ἂν ἀφήσω καὶ μὲ θανατώσωσιν οἱ Τούρκοι, θὰ ὑστερηθῇ ἡ Πατρίς μου ἕνα οὐσιώδη βραχίονά της. Ἄς γίνω λοιπὸν τὸ σῶμα Τούρκος, καὶ φυλάττων τὸν Χριστὸν εἰς τὴν ψυχῆν μου, πρώτῃ περίστασις ἥτις παρουσιασθῇ τὸν φέρω πάλιν εἰς τὰ χεῖλη. Οὕτω λοιπὸν ὠνομάσθην Ἀβουκὶρ Βέης. Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία μου.

Ἐὰν τ' ὄνομα τοῦ Δημογέροντος ἦτον γνωστὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τ' ὄνομα τοῦ Βάρθακα ἦτον ἔτι γνωστότερον, ὡς εἴπομεν ἀλλαχοῦ. Ἴδου λοιπὸν διὰ μιᾶς ὁ καθηγητῆς περικυκλοῦται παρὰ πάντων, θωπεύεται καὶ ἀποκαθίσταται ὄχι μόνον ἀγαπητὸς, ἀλλ' ἀντικείμενον λατρείας. Ὅλη ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀνταπόκρισις τῆς στρατηγίας πρὸς τοῦτον ἐνεμπιστεύεται· καὶ μακρὰν νὰ γνωρίζωσι τὰ πραχθέντα κακουργήματά του, ἤρχισαν πολλοὶ νὰ διηγῶνται τὴν πυρπόλησιν τοῦ πύργου τοῦ Δημογέροντος, καὶ τὴν σφαγὴν τῶν τέκνων του.

— Φεῦ! φεῦ! οὐδὲν σκληρότερον εἰς τὸν κόσμον, μὲ βαθὴν ἀναστεναγμὸν ἔκραξεν οὗτος. . . . ἂν ἐβλέπετε ὁποῖον κάλλους, ὁποῖας καρτεροψυχίας, ἦτον ἡ μαθήτριά μου Ἀνδρονίκη, ἡ λύπη της ἤθελεν εἰσθαι μεγίστη· καὶ στρέφων τὴν κεφαλὴν ὡς τὸ θέαμα τρόπον τινα νὰ ἦτον ζωντανὸν ἐνώπιόν του, τὰ μικρά του ὄμματα συναπήντησαν τὰ μεγάλα καὶ σπινηροβολοῦντα τοῦ χρυσοενδεδυμένου καὶ ὠραίου Καπετάνιου, ὅστις ὑπέκρυπτε τὴν μαθήτριάν του.

Κεφαλὴ Μεδοῦσης ἐστάθη διὰ τοῦτον τὸ πρόσωπον τῆς Ἀνδρονίκης.

Ἡγανάκει ἐν τούτοις αὐτὴ καὶ ἡδημόνει, διότι ἦτον ἡναγκα-
σμένη νὰ τὸν ἀκούη, χωρὶς νὰ φέρη ἀντιλογίαν.

Ὁ Βάρθακας συνήλθεν εἰς ἑαυτὸν, ἐνθυμηθεὶς τὴν ὑπεροχὴν
τῆς θεσεώς του. Τὰ κεκομμένα πτερά του διὰ μιᾶς ἀνεπτύχθη-
σαν εἰς πτέρυγας σώματος καὶ φαντασίας· διεσκέδασεν ὅλην
τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τὴν συνέλευσιν μὲ μύθους, μὲ ταξείδια, μὲ
ἀνέκδοτα· ἔφερον ἐνώπιον αὐτῶν τοὺς ἡγεμόνας, δοῦκας καὶ
βασιλεῖς, ὅσους ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐγνώριζε· καὶ ὑπεσχέθη πρὸς
τοὺς καρδιοψύχους καὶ γενναίους, πλὴν ἀπλοῦς καὶ ἀκάκους
ἥρωας τῆς ἐγειρομένης Ἑλλάδος, νὰ γράψῃ καὶ ζητήσῃ τὴν
συνδρομὴν τῶν μεγιστάνων τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῶν.

Ἡ Ἀνδρονίκη εἶδεν ἑαυτὴν πάλιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος
καταποντιζομένου σκάφους.

Ἄν ἀνεκαλύπτετο ὅτι ἦτον γυνὴ οὔτε ἡ γενναιότης, οὔτε ἡ
ἀρετὴ αὐτῆς ἐχρησίμευον ἐν μέσῳ τοῦ ἀπειθαρχοῦ ἐκείνου
πλήθους.

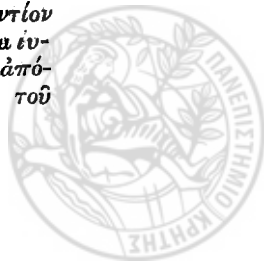
Χωρὶς νὰ σκεφθῇ περισσότερον, ἅμα ἡ συνέλευσις διελύθη
καὶ ὁ Βάρθακας ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια, ἐπαρουσιάσθη ἐνώ-
πιόν του.

— Μὲ γνωρίζεις; ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν πρὸς τοῦτον
ἀκοντίσασα καταφρονητικὰ βλέμματα, ἠρώτησεν.

— Σὲ γνωρίζω κάλλιστα, ἀρχόντισσα, ῥίπτων τὰ ἔμματα
ἐπὶ τῆς εἰσόδου οὗτος ἀπεκριθῆ.

— Εἶσαι ὁ αἴτιος τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ μου,
καὶ μ' ὄλον τοῦτο σ' ἐσυγχώρησα· διότι ἐκράτησα τὴν σπάθην
τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Δαλιωτῶν... ἤθελε νὰ σὲ ἀποκεφαλίσῃ, τὸ
ἐνθυμήσαι; Ὁ τρόπος μεθ' οὗ ἐπηγγέλεσο τὴν ἀγνοίαν τῶν τρο-
μερῶν συμβάντων, ὧν ἐστάθης ὁ αἴτιος, μὲ δίδει νὰ ἐννοήσω
ὅτι εἶσαι ἱκανὸς κάθε τι νὰ πράξῃς εἰς τούτον τὸν κόσμον. Ἡ
κακὴ μου τύχη σ' ἔφερε πάλιν ἐνώπιόν μου! ἂν προδώσῃς ποία
εἶμαι, μὲ θέτεις εἰς δεινὴν θέσιν. Ἦλθον λοιπὸν νὰ σὲ προσθέσω
ὅτι κρύπτομαι ὑπὸ τοῦτο τὸ ἔνδυμα ἕως ὅτου νὰ λάβω τὰς ὁδη-
γίας τοῦ Θρασυβούλου, ποῦ νὰ διευθυνθῶ. Ἄν κρατήσῃς σιωπὴν
ἔλα τ' ἀλῆσμονῶ· θέλω σὲ φέρεϊ εὐγνωμοσύνην, καὶ δύναμαι νὰ
σὲ δώσω καὶ χρήματα. Ἄν μὲ προδώσῃς, εἰς θάνατος εἶναι
δεῖ ἐμὲ, καὶ δύο διὰ σέ. Καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Θρασύβουλος εἰς δὴ
ἐγραψα τὰ πάντα, μέχρι τάφου θέλομεν σὲ κατατρέξει. Ἀρ-
κετὰ μ' ἐσπούδασας.... ἐννοεῖς ἂν δύναμαι νὰ πράξω, ὅτι λέγω
ἢ ὄχι.

— Ἄς ὀμιλήσωμεν μὲ σοβαρότητα καὶ φλέγμα, ἀγαπητῆ
μου! προσποιούμενος ἀταραξίαν καὶ φλέγμα, εἶπεν ὁ καθηγη-
τῆς. Ἄφησε κατὰ μέρος τὴν ὀρμὴν καὶ τὰς ἀπειλὰς ἐναντίον
ἐκείνου, ὅστις δὲν εἶναι πλέον διδάσκαλός σου, ἀλλὰ ἡ μὲν-
πουργός· κεφαλὴ ἐνὸς στρατοῦ... εἶδες πολὺ καλὰ ὅτι ἀπό-
ψε ἐκηρύχθη διευθυντῆς καὶ ἀνταποκριτῆς τῶν πράξεων τοῦ

στρατοῦ. "Ὅ,τι κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ σου ἔκαμα, δὲν τὸ ἔκαμα ἀπὸ κακίαν. Τὸ μαζίγωμα ὅπερ μ' ἔφερες εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ οὐτινος βλέπεις φέρω ἔτι τὸ σημεῖον, ἀντὶ νὰ σβέση τὸν ἔρωτά μου, τὸν ἐφλόγισε περισσότερον.... ἔφυγον μεθυσμένος καὶ μαϊακὸς διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ γάμου, καὶ εἰς τὴν παραφοράν μου ἔφερον εἰς τὸν πύργον τοὺς Λαλιώτας... ἂν καταδικάζηται ὁ τρελλὸς, ὁ μονομανὴς καὶ μεθυσμένος εἰς ὅ,τι πράττει, καταδικάζεται καὶ ὁ ἔρωτευμένος... ἔχυσα δάκρυα μέτανοιας, Ἀνδρονίκη! καὶ ὅτε σέ εἶδον τόσον εὐφῶνὰ νὰ δραπετεύσης ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἀλβανῶν, ὁ θαυμασμός μου ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω... ἰδοὺ εἶπον μία γυνή, τῆς ὁποίας δευτέρα δὲν εὐρίσκεις εἰς τὴν οἰκουμένην.... Ἐκτοτε ἂν ἤξευρες πόσον ἐμεγαλύνθη ὁ ἔρωσ μου!... Εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους τῶν μαχῶν καὶ τῆς πολιορκίας εἰς οὓς μ' ἔσυρον οἱ Λαλιῶται, ἄλλο ὄνειρον, ἄλλην ἐπιθυμίαν δὲν εἶχον εἰμὴ σέ.

— Βέβαια εἶναι τρελλὸς καὶ δαιμονισμένος ὁ ἄθλιος οὗτος!... Κύριε! ὀρθὰ κοπτὰ σέ λέγω, ὅτι ἂν πρὶν δὲν σ' ἠγάπησα, τώρα καὶ σέ βδελύττομαι δι' ὅσα ἔπραξας.... ἡ ἐπίσκεψίς μου ὅμως σκοπὸν δὲν ἔχει τοιαύτης μωρολογίας· ἦλθον μόνον νὰ σέ εἰδοποιήσω ὅτι ἂν κοινοποιήσης ποία εἶμαι, θέλεις τὴν ἔχει πολὺ κακά. Ἐνθυμήσου ὅτι μόνον διότι κρύπτω τὸ φύλον μου ὑπὸ τὰ ἐνδύματα ταῦτα, ἐσιώπησα καὶ τὸ κακούρημά σου.

Δαγκάνων μέχρις αἵματος τὰ χεῖλη ὁ Βάρθακας, εἶπεν ἂν ἠξεύρης, ἀχόντισσα, νὰ φυλάττης τὰ μυστικά σου, ἠξεύρω καὶ γὰρ ἄλλο τόσον νὰ φυλάττω τὰ ἰδικά μου.... ἐν τούτοις χρεωστῶ νὰ προσθέσω, ὅτι μὲ ὅλας τὰς ἀπειλάς τὰς ὁποίας δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ μὲ κάμνης, διότι δὲν εἶμαι πλέον διδάσκαλός σου, καὶ διότι κατέχω μίαν τοιαύτην ὑψηλὴν θέσιν· μὲ ὅλας λέγω τὰς ἀπειλάς σου, χάριν τῆς ἀγάπης μου μόνον καὶ τῆς ζηλοτυπίας μου, δὲν θέλω προδώσει ποία εἶσαι... ἀλλὰ χωρὶς διόλου νὰ ὀργισθῆς, μὲ δίδεις τὴν ἄδειαν νὰ σέ κάμω ἀπλὴν ἐρώτησιν;

— Ὅποιαν;

— Ὑπόθεσις ὅτι κατὰ κακὴν τύχην εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἐξ οὗ εἶναι ἀδηλὸν ποίος θέλει ἐξέλθει ζῶν καὶ ποίος φονευμένος· ὑπόθεσις, λέγω, ὅτι, κατὰ κακὴν καὶ ὀλέθριον τύχην, ὁ Θρασύβουλος φονεύεται, καὶ ἡ καρδία σου εἶναι ἐλευθερά, δύναμαι τοῦλάχιστον τότε νὰ ἐλπίσω τὴν θέσιν του;

— Ὅχι ὄχι ὄχι· ὑψηλοφώνως ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη· τὸν ἀράπην πλύνω, πιθαθὸν νὰ λευκάνης· ἐμὲ ὅμως ποτὲ δὲν θὰ πείσης νὰ σέ νυμφευθῶ. Τὰ ἔτη ὅπου συνεζήσαμεν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἔπρεπε νὰ σέ τὸ διδάξωσι.... πῶποτε δὲν ἠδυνήθην νὰ σέ συνεθίσω... τὸ ἠξεύρεις... πολλῶ μᾶλλον τώρα ὅπου αἱ χεῖρές σου ἐβάφησαν εἰς τὰ αἵματα τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ μου....

— Ἀρχόντισσα, φθάνουν αἱ ὕβρεις! ἐγερθεῖς ὀργίλως ὁ Βάρθακας εἶπε. Τῷ ὄντι εἶμαι ἀνόητος νὰ ἐρῶ μίαν ῥομαντικὴν καὶ φαντασμένην γυναικα ὡς σέ· θέλεις νὰ μιμῆσαι ὅτι ἀνέγνωσας καὶ καταντᾶς γελοία καὶ αὐθάδης μέχρις ἀδιακρισίας! Καλοσύνη καὶ εὐγένεια πρὸς τοὺς χωρικοὺς, εἶναι μέλι ριπτόμενον νὰ γλυκάνῃ τὸν Ὠκεανόν. Ἐπιθυμῶ νὰ μείνω μόνος εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ἄλλως θέλω κράξει τοὺς ἀνθρώπους μου.... Συλλογίσου καλὰ, ἀρχόντισσα, συλλογίσου τὴν θέσιν σου καὶ ἐπλησίασε πρὸς τὴν θύραν.

— Αὕτη ἡ θέσις μου εἶναι τῷ ὄντι ἔκτρωμα, ἦτις μὲ δαμάζει νὰ μὴ σέ δώσω καὶ ἐν ἄλλο μάθημα ὅμοιον ἐκείνου, ὅπερ ἔλαβες εἰς τὸν πύργον... Μ' ὄλου τοῦτο ἡ αὐτὴ τύχη ἣτις σ' ἐφερε πάλιν ἐνώπιόν μου, ἡ αὐτὴ καμμίαν ἡμέραν ἔξαφνα θελεῖ σέ ξημερώσει καὶ ἐνώπιον τοῦ Θρασυβούλου μου.... ἐκείνος εἶναι ὁ βράχος ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέλει συντριβῆ τὸ μιαρὸν κρανίον σου, Ζακχαῖε, ἐπρόσθεσε καὶ ἄφησε τὸ δωμάτιον τοῦ Βάρθακα.

Ἔσθη τὴν νύκτα δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ ἡ Ἀνδρονίκη, γυρίζουσα κατὰ βάθος μεθ' οὐ εἶχε νὰ κάμῃ. Δὲν ἀμφίβαλεν ὅτι εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἤθελε τὴν ρίψει ἴσως εἰς μεγαλητέρας τρικυμίας· ἐσκέφθη ὠριμώτερα, καὶ μὲ τὴν συνήθη γοργότητα ἣτις τὴν ἐχαρακτήριζε πάντοτε, συναθροίσασα τὰ παληκάρια τῆς ἀπῆλθεν εἰς Αἴγειον· ἐναύλωσε μικρὸν πλοιάριον, καὶ μετέβη εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀμφίσσης· ἐκεῖθεν ἔγραψεν ἔκτεταμένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν Γερμανόν· ἐδιηγῆθη τὴν παρελθοῦσαν διαγωγὴν τοῦ Βάρθακα, καὶ τὰ αἷτια αἴτινα τὴν ἐβίασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν· ἐσύστησε δὲ νὰ προσέχωσιν τὸν ἀνθρώπον πρὸς δὴ ἐνεπιστεύθησαν τὴν ἀλληλογραφίαν των.

ΚΕΦΑΛ. 14.

Ο ΔΙΑΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ.

Παρακαλοῦμεν τὸν Ἀναγνώστην νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν Λαμίαν τῆς Φθιώτιδος, εἰς ἣν ἄλλοτε ἐστάθη ὁ κατὰ παρακίνησιν τοῦ Δημοσθένους Λαμιακὸς πόλεμος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Ἀντιπάτρου, δηλ. πρὸς τὰς γαίαις ἐκείνας, ἐφ' ὧν εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐβασίλευεν ὁ Πηλεΐδης Ἀχιλεὺς.

Εἰς τὰς ἐκτεταμένας ἐλώδεις πεδιάδας τῆς πόλεως ταύτης, ὅπου ἄλλοτε ὁ Ξέρξης ἔστησε τὰς πολυαρίθμους σκηνάς του, ὀνομαζομένας σήμερον πεδιάδας τοῦ Ζητουνίου, οὐχὶ μακρὰν τῆς ἐπὶ τοῦ Σπερχειοῦ γεφύρας Ἀλαμάνας, ἦσαν ἐστρατοπεδευμέ-

νοι χίλιοι πεντακόσιοι Ἕλληνες, ἐλθόντες καὶ τώρα νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰ ἐκ τοσοῦτου αἵματος βαμμένα στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἑπτὰ χιλιάδες πεζοὶ καὶ ὀκτακόσιοι ἵππεῖς Τούρκοι, ὄδηγοῦμενοι ὑπὸ τοῦ νέου Ἀρταβάζου καὶ Μαρδονίου Ὁμέρ-Βριῶν καὶ Κρισέ Μεχμέτ ἤρχοντο νὰ τὰ διαπεράσωσιν.

Ἡ ἄνοιξις μὲ τὰς χλιαρὰς ἀκτῖνάς της διέλυε τὰς χιόνας τοῦ ἔαρος καὶ ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ἐρρίπτοντο κατοπτρισμοὶ μαγικώτατοι, ὅταν οἱ στρατιῶται διεσκορπισμένοι κατὰ μερίδας ἐκαθάριζον τὰ ὄπλα των, καὶ ἐπαιζον διάφορα γυμναστικὰ παίγνια.

Ἀρχηγοὶ τούτων ἦσαν ὁ Διβουλιώτης, ὁ γέρον Πανουργιάς, ὁ Μῆτρος Κοντογιάννης, ὁ Ἐπίσκοπος Ἀμφίσσης Ἡσαίας, ὁ ἀδελφός του Παππᾶ-Ἰωάννης, καὶ ὁ γενναίωτερος ἴσως Ἡρῶς, ὃν ἐγέννησεν ἡ Νέα Ἑλλάς Ἀθανάσιος ὁ Διάκος, τριάκοντα πέντε ἐτῶν τὴν ἡλικίαν περίπου.

Ἦτον κομψὸς τὸ ἀνάστημα, μελαχροινὸς τὴν ὄψιν, μὲ μύστακα καστανόχρου καὶ πώγωνα μικρὸν. Εἶχε τὸ βᾶδισμα ἀνδρικόν, τὸ βλέμμα σοβαρὸν καὶ διαπεραστικόν καὶ τὸ μεδίαμα ὀλίγον τι μελαγχολικόν. Εἰς τὸ ὄλον τοῦ προσώπου του ἀνεγίνωσκες ψυχὴν ἀποφασιστικὴν καὶ καρδίαν λέοντος, ὑποκεκρυμμένην ὑπὸ θαυμασίαν μετριοφροσύνην καὶ κάλλη ἀγγέλου.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις κατὰ τὰς 28 Μαρτίου ἔψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἐκτύπησε τοὺς Τούρκους τῆς Λεβαδίας, τοὺς κατέστρεψε, καὶ εἰς ὀκτῶ μόνον ἡμέρας ἐπανεστήσεν ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Ὁρφανὸς πατρός, μειράκιον ἔτι ἐτέθη ὑπὸ τῆς μητρὸς του εἰς τὴν Μοῦνη Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου παρὰ τῇ πολίχνῃ τῆς γεννησεῶς του Ἀρτοτίνῃ τῆς Δωρίδος· μὴ εὐρίσκων ὁμως εὐχαρίστησιν ὑπὸ τὸν βίον ἐκείνου, ἀφησε τὸ Μοναστήριον καὶ ἔδραξε τὰ ὄπλα· ἐπήδησεν ἀρματωλὸς εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων τῆς Δοκρίδος, καὶ αὐτῆς τῆς Θεσσαλίας.

Τότε συνεδέθη διὰ φιλίας στενῆς μὲ τὸν Ὀδυσσεά, ὅστις εἶχε σταλλῆ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ-Πασσᾶν νὰ συλλάβῃ τὸν ληστὴν Πανουργιᾶν.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν χιλίων πεντακοσίων τούτων Ἑλλήνων ἐκάθηντο ὑπὸ Πλάτανον, ὅτε κοινορτοῦ νέφη μακρόθεν, καὶ μετ' ὀλίγον τρεῖς ἵππεῖς μετὰ μεγάλου τάχους ἐρχόμενοι ἐφάνησαν. Ἦσαν ὁ στρατηγὸς Ὀδυσσεὺς, τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του Ἰωάννης Γκούρας καὶ εἰς ἵπποκόμος.

— Ἡμέρα πένθους, ἀδελφια, τὰ χεῖλη δὲν τολμοῦν νὰ προφέρουν τὰ ὀλέθρια νέα, ἔκραξεν ὁ Ὀδυσσεὺς.

— Τί τρέχει; ἠρώτησεν ὁ Διάκος.

— Ταχυδρόμος σήμερον τὴν ἀγῆν διέβη ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν μου· ἤρχετο ἀπὸ Κωνσταντινουπόλι καὶ ὑπάγει εἰς Μωρέαν....

« Οἱ Τούρκοι ἐκρέμασαν εἰς τὰς 10 τούτου τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, τοὺς Δεσποτάδες τῆς Συνόδου, καὶ τόσους ἄλλους ἱερεῖς· ἔσφαξαν καὶ δέκα χιλιάδας περίπου ἀθώους πολίτας. Ὁ Ὀδυσσεὺς διηγῆθη μὲ λεπτομέρειαν τῆς Πρωτευούσης τὰς ὑπολοίπους σκηνάς.

— Τούρκοι! Τούρκοι! λυσσωδῶς ἐβόησεν ὁ Διάκος· ἡ γενναιότης σας εἶναι μόνον ἐναντίον τῶν ἀόπλων καὶ ἀκάκων ἀνθρώπων! . . . αὔριον θὰ συναπατηθῶμεν ἐκεῖ. . . αἱ Θερμοπύλαι! αἱ Θερμοπύλαι! τὸ νεκροταφεῖον τῶν Περσῶν σὰς περιμένει.

Ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου, ὡς διὰ ἠλεκτρισμοῦ διεδόθη εἰς τοὺς διασκεδάζοντας στρατιώτας· συνωθοῦντο τότε οὗτοι περίξ τῶν ἀρχηγῶν των ν' ἀκούσουν τὴν ὑπόθεσιν.

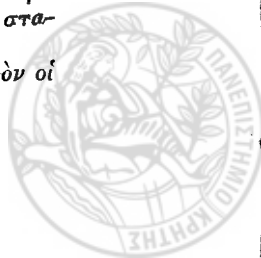
Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀμφίσσης Ἡσαίας εἶπε « παλληκάρια, μὴ κλαίετε! μὴ λυπέισθε τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Δεσποτάδων μας, ὁ ἴψιστος τοὺς ἐπροσκάλεσεν εἰς τὸν Οὐρανὸν διὰ τὰ διεθύνουν τὸν ἀγῶνά μας. Ὁ κόσμος ὅλος μὲ φρίκην θ' ἀκούσῃ τὴν εἶδησιν, καὶ ἡ Εὐρώπη θὰ στείλλῃ τοὺς σταυροφόρους τῆς εἰς τὰς φάλαγγάς μας. Δείξατε εἰς τὰ πεφωτισμένα τῆς Εὐρώπης κράτη ὅτι τὸ ἴδιον αἷμα, ἡ ἴδια γενναιότης, ἡ ἴδια φιλοτιμία καὶ παρ' ἡμῖν ὑπάρχουν. Δείξατε εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἡ ἐλευθερία δὲν ἔφηνε πώποτε τῆς γῆς μας, ἀλλὰ μόνον κεκρυμμένη ἦτον εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης.

Ἀδύνατον νὰ περιγράψωμεν τὸν κυματισμὸν, τὰς κραυγὰς καὶ τὴν ἀθυμίαν τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Διάκος ἔπεσεν εἰς σκέψεις σοβαροτάτας. Λαβὼν δὲ μετ' ὀλίγον τὸν Ὀδυσσεά κατὰ μέρος « Πέταξε, φίλε, τοῦ εἶπε, μίαν ὥραν ἐμπροσθήτερα εἰς τὰ ταμπούριά σου· ἡ παρουσία σου εἶναι ἐκεῖ ἀναγκαῖα. Ἡμεῖς αὔριον ἐδῶ εἰς τὰς Θερμοπύλας θὰ πολεμήσωμεν, καὶ θ' ἀποθάνωμεν ὡς οἱ τριακόσιοι. Εὐχομαι σὺ νὰ ζήσης πολὰ χρόνια· διότι ἡ ἀνδρεία καὶ στρατηγική σου εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς τὸ ἔθνος. Εὐχομαι τὸ γένος νὰ ἐπιτύχῃ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν του· ὅτε δὲ ὁ μαῦρος χάρος καλύψῃ καὶ τὰ δικά σου βλέφαρα, τότε ἐλθὲ νὰ μὲ ζητήσῃς ὅπου πετοῦν αἱ ψυχαὶ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πιπτόντων.

— Μωρὲ Διάκο, δὲν ἦλθεν ἡ ὥρα μας ἀκόμη, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς, ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας οὐτινος ἐθαύμασε τὴν σπαρτιατικὴν ἀπόφασιν μὲ τὴν ἀδιαφορίαν συννεομένην. Ἡμεῖς εἰμεθα βαπτισμένοι ἀρματωλοὶ ἀπὸ βροχὴν βολῶν, καὶ τὸ μολίβι δὲν μᾶς πιάνει. . . Γιάσου, Διάκο, μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ σὲ ταγίσω ἕνα ψητὸ κριαρι εἰς τὴν βρύσιν τῆς Κασταλῆς. . . Νὰ ἔλθῃς μετὰ τὴν νίκην ἐκεῖ νὰ μ' εὔρῃς. . . Ἡξέυρεις τῶρα κατοικῶν τὸ Κωρύκειον Ἄντρον· μὲ ἀρέσει ἡ δροσιὰ τῶν σταλακτίδων.

— Ἀξιόλογα, εἶπε μειδιάσας ὁ Διάκος. Ὅσον καιρὸν οἱ

Τούρκοι τῆς Ῥούμελης ἐβάσταζαν τοὺς τόπους τούτους, αἱ σπηλιὰ καὶ τ' ἀπάτητα τῆς Ῥούμελης δάση ἦσαν τὰ μεγαλοπρεπῆ μας σπήτια, τώρα ὅπου τοὺς ἐρρίψαμεν κάτω κατοικοῦμεν τοῦ Πανὸς καὶ τῶν νυμφῶν τ' αὐτρα... Ἰσαλα Ὀδυσσέα μου, ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ τοὺς κάμωμεν ραγιάδες τῶν ραγιάδων καὶ νὰ κτίσωμεν καὶ σπήτια καὶ παλάτια εἰς τὰς Ἀθήνας... ἀντικρυ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῆς Πυρρῆς.

Ἰσαλα! ἐπανέλαβον οἱ δύο φίλοι, καὶ τρὶς ἀσπασθέντες εἰς τὸ στόμα, διεχωρίσθησαν.

ΚΕΦ. 15

Η ΟΛΕΘΡΙΑ ΕΙΔΗΣΙΣ.

Ἀποβιβασθεῖσα ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὸν Ἀμφιλοχικὸν ἢ Κρισσαίου κόλπον, διευθύνθη πρὸς τὸ μικρὸν χωρίον Καστρί, τὸ εἰς τὰ ἐρείπια τῶν χρησιμολόγων Δελφῶν· ἐδῶ ἔκαμε σταθμὸν, καὶ ἐκ τῶν ἀλωνίων τοῦ χωρίου τούτου ἐθαύμασε τὴν Δελφικὴν κοιλάδα καὶ τὰς Φαιδριάδας, τραχεῖς τοῦ Παρνασοῦ βράχους, ἐξ ὧν ἐκρημνίσθη ὁ Αἰσωπος καὶ οἱ ἀσεβήσαντες περὶ τὰ θεῖα.

Τὴν ἐπαύριον διευθύνθη πρὸς τὴν Λαμίαν. Ἦτον ἡ καταληλωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ περιμένη τὰς ὁδηγίας τοῦ Θρασυβούλου· διότι καὶ διὰ ξηρᾶς ἦτο πλησιεστέρα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ διὰ θαλάσσης ἦτο παρὰ τῷ Μαλιακῷ κόλπῳ, ἐξ οὗ δὲν ἀπέλειπον πλοῖα. Ἐνόμιζε δὲ ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἦτον ἔτι τόσο προχωρημένος, ὅσον εἰς Πελοπόννησον.

Ἐλησμόνησεν ἤδη τὸν καταχθόνιον Βάρθακα, καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐκυριεύθη ἀπὸ θαυμασμῶν, ὅτε ὀπισθεν τῆς ἄφησε τὸ ἔδαφος τῆς Φωκίδος καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος «Ἐυχάριζως ἔδιδον ὄλον τὸν κεκρυμμένον θησαυρὸν τῷ πατρός μου, διευνοήθη, ἂν ἡ Πυθία ὑπῆρχεν ἐδῶ νὰ μὲ εἰπῇ ποῦ θέλει τελειώσει ὁ πεπλανημένος οὗτος βίος μου.»

Περὶ λύχνων ἀφὰς ἔφθασε τὰς σκηρὰς τοῦ ἐν Θερμοπύλαις στρατοπέδου τῶν Ἑλλήνων. Διευθύνθη τότε πρὸς τὸν Διάκον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς.

— Ἀ γ ρ ο ῖ κ α, Κ α π ε τ ἄ ν ν ε, ἀ γ ρ ο ῖ κ α, διέκοψεν ὁ Δάμπος πρὶν προσέλθωσι, ἀ γ ρ ο ῖ κ α τὸ κλέπτικον τοῦτο τραγοῦδι· ἀ γ ρ ο ῖ κ η σ ε καὶ τὸ μ π ο υ ζ ο ῦ κ ι.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐστάθη ὀλίγον, καὶ ἡ καρδία τῆς ἤσθάνθη ἐνθουσιασμόν καὶ συγκίνησιν σφοδροτάτην εἰς τὸ ἀκόλουθον ἄσμα.

Κι' ἂν τὰ Δερβένια ἐτούρνεψαν, τὰ πήραν Ἀρβανίταις
ὁ Στέριος εἶναι ζωντανός, πισσάδες δὲν ψηφάει. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

— Ποῖος τραγωδεῖ μὲ τὴν φωνὴν ταύτην τῆς Σειρήνης; ἠρώτησεν ἡ Ἄρκας τὸν ὀδηγὸν τῶν.

— Ὁ Διάκος! τὸ ὄραϊον παλληκάρι! ὁ ἀνδρείος Διάκος!

Ἐπροχώρησεν ἡ Ἀνδρονίκη πρὸς τὴν σκηνὴν! οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἐκάθηντο χαμαὶ ἐπὶ τῆς χλόης ἀνευ τάπητος, μὲ τὴν αὐτὴν λιτότητα ἢν ἄλλοτε ὁ Ἄγισίλαος ὑπεδέχθη τοὺς Σατράπας τῆς Περσίας.

— Καλῶς τὸ καπετανόπουλο, εἶπεν ὁ Πανουργιᾶς ὅτε εἰσηλθεν.

Καλῶς ἡῦρα τοὺς στρατηγοὺς, νὰ ζοῦν οἱ καπετάνοι, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη φέρουσα τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τῶν πιστολίων, καὶ κάμπτουσα τὸ σῶμα.

— Ἐρχεσαι καὶ σὺ νὰ πολεμήσης τοὺς Τούρκους; ἠρώτησεν ὁ Διάκος, ὅστις ἐκράτει ἔτι εἰς χεῖρας τὸ βουζούκι.... Εἶσαι πολλὰ νέος Καπετάνγε.... Εἶσαι εὐμορφος ὡς ὁ Ταξιάρχης Μηχαήλ.

— Δὲν εἶμαι τόσον νέος, ὅσον εἶσο του λόγου σου, στρατηγέ, ὅτε πρώτην φοράν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον ἐτζακουμάκισες τὸ κλέπτικόν σου καρποφύλλι.... ἦσο μόνου δέκα πέντε ἐτῶν νομίζω τότε.

— Κάθησε, καπετανόπουλο.... ἐστάθης ἀρματωλὸς πρὶν τῆς 25 Μαρτίου; ἠρώτησεν ὁ γέρον Πανουργιᾶς, οὐτινος τὰ ὄμματα ἀπλήστως τὴν ἐθεώρουν.

— Τὰ λιμέρια τοῦ Μωριά μὲ γνωρίζουν κομματί.

— Εἶσαι ἀπὸ τὸν Μωριά! ἀπὸ ποῖο μέρος; ἠρώτησεν ὁ Διάκος.

— Ἀπὸ τὴν Δημητζάνην τῆς Ἀρκαδίας.

— Τὴν πατρίδα τοῦ Μακαρίτου Πατριάρχου μας;

— Τοῦ Μακαρίτου Πατριάρχου!.... Ποίου Πατριάρχου;

— Τί!.... δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐκρέμασε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον καὶ ὅλους τοὺς ἱερεῖς του;

— Τί λέγεις! ἐκράξεν ἡ Ἀνδρονίκη ὀρθωθείσα ἐν ἀκαρεῖ.... πόθεν ἡ εἶδησις αὐτῆ;

— Πικρὰ εἶδησις, Καπετάνγε, πλὴν ἀληθῆς, εἶπεν ὁ Διάκος, κατὰ δυστυχίαν πολλὰ ἀληθῆς, ἐπρόσθεσε, τρίβων τὰς ὀφρῦς του· τὴν ἔφερον ὁ Ὀδυσσεύς!

Ἐδιηγήθη δ' ἐν λεπτομερείᾳ καὶ οὗτος τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβάντα.

Ἀσθμαίνουσα βαρέως καὶ εἰς χρώματα πολλὰ βαφόμενον τὸ πρόσωπόν της κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διηγήσεως, μετήλαξεν εἰς ὠχρότητα θανάσιμον, ὅτε τὰ δάκρυα ἀνέβλησαν τῶν ὀφθαλμῶν της. Συντόμως δ' ἤρχισε καὶ οἰωγὰς καὶ κλαυθμούς, οἵτινες συνεκίνησαν πάντας· ἡ δὲ παραφορὰ τῆς τοιαύτης ἐστάθης, ὡστ' ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς διέφευγον λόγοι ἀσυνάρτητοι καὶ διακεκομμένοι.

— Ἐκλάψαμε καὶ μεις τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς δεσπο-

τάδες, Καπετάνιε, με ὕψος παρηγορητικόν, εἶπεν εἰς τῶν ὀπλαρχηγῶν. Σὺ ὅμως δὲν κλαίεις ὡς χριστιανὸς τὴν χριστιανοσύνην, ἀλλ' ὡς ἀδερφὸς τὸν ἀδελρόν του.

— Κλαίω τὸν ἀδελφόν μου· διότι ὁ ἀδελφός μου Θρασύβουλος ἦτον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον.... εἴμεθα ἀνεψιοὶ τοῦ Πατριαρχου, ἐπρόσθεσεν αὐτῇ, ἐξυπνοῦσα καὶ ἐνθυμουμένη τὴν ὑποπτον θέσιν της.

— Εἶσαι ἀδελφός τοῦ Θρασυβούλου; ἐξεφώνησεν ὁ Ἀρχιερεὺς Ἀμφίσσης Ἡσαΐας, τὸν ἐγνώρισα τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἶναι ἀδαμάντινος ψυχῆ! ἦτον ὁ ἡγαπημένος τοῦ Γρηγορίου.

— Ὑποθέτετε, Σεβάσμιε Δέσποτα, νὰ ἐκρέμασαν καὶ τοῦτον;

— Τῇ ἀληθείᾳ, παιδί μου, ἀγνοῶ καὶ γὰρ τὶ νὰ εἰκάσω.... Ὁ ταχυδρόμος εἶπεν, ὅτι ἐκρέμασαν Πατριάρχην, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ ὅποιον δήποτε τοῦ Πατριαρχείου εὔρον.... πιθανὸν ὁ ἀδελφός σου νὰ διεξέφυγεν ἢ νὰ ἐκρύβῃ.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐξηκολούθει κλαίουσα, οἱ δὲ περιστώτες ματαίως ἐζήτησαν νὰ τὴν παρηγορήσωσιν.

Ἐπλησίασε τότε ὁ Διάκος ταύτην, καὶ λαμβάνων τὰς δύο χεῖράς της εἰς τὰς ἰδικάς του « Μὴ κλαίης οὕτως, εἶπεν ἐντροπῆ, λεβέντη, νὰ κλαίης. Ὁ Ἕλλην καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μάνα του ἂν χάσῃ ὑπὲρ Πατρίδος, πρέπει ἐκδίκησιν νὰ διψᾷ μόνου, πλὴν ὄχι ποτὲ νὰ κλαίῃ.... Παῦσε μὴ κλαίης διότι καὶ τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν θλίβεις. »

— Ἐχεις δίκαιον! πρέπει νὰ πνέωμεν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τυράννων » ἔκραξεν αὐτῇ. Καὶ με πρόφασιν ἐνθουσιασμοῦ ὡς ἐλαστικῆ ἡγαλὴ ἀφήκε τὰς χεῖράς του.

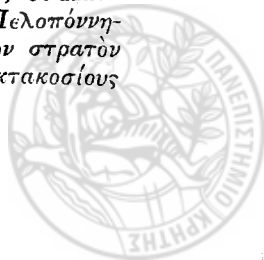
Οὗτος ἐθεώρησε με βλέμμα πρᾶον καὶ ἰλαρὸν τὸ ὑπερήφανον κάλλος της, καὶ ἠσθάνθη βαθυτάτην διὰ αὐτὴν φιλίαν.

— Θέλεις νὰ γίνωμεν ἀδελφοποιοί; τὸ στήθος μου θὰ διαφεντεύει τὸ δίκόν σου, καὶ τὸ δίκόν σου τὸ δίκόν μου.... Πιστεύω ὅτι εἰς τὸ μπαρούτι μέσα πρέπει νὰ εἶσαι λεοντάρι.

— Ἀδελφοποιοί!.... διατὶ ὄχι! μετὰ τὴν μάχην ὅμως, ὅτε θ' ἀποχωρισθῶμεν... πρὶν τῆς μάχης, ὅλοι ὅσοι ἐδῶ συνήχθημεν εἴμεθα ἀδελφοποιοί, διότι ὅλοι ἠλθομεν με τὸν αὐτὸν σκοπὸν νὰ πέσωμεν ὑπὲρ Πατρίδος.

— Οὕτως εἶναι· ῥίπτω τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, εἶπεν ὁ Διάκος μετὰ τὴν μάχην· διότι ὑπάρχει καὶ ἕτερον ζήτημα,... εἰς ἀπὸ τοὺς δύο μας ἡμπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχῃ μετὰ τὴν μάχην.

Τὴν ὁμιλίαν των διέκοψε ταχυδρόμος νέος, ὅστις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διευθύνετο, διὰ Θερμοπυλῶν, εἰς Πελοπόννησον ἀνήγγειλε δ' οὗτος ὅτι ἀπῆντησε τὸν Τουρκικὸν στρατὸν εἰς Θεσσαλίαν, περίπου ἑπτὰ χιλιάδας πεζικοῦ καὶ ὀκτακοσίου

ίππεις, οὐχὶ μακράν των. Ἐφερε δὲ λεπτομερείας περὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ θυσιασθέντος κλήρου.

Ἡ Ἀνδροῦικη τὸν ἐξέτασε μὲ θερμότητα· δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ πληροφορηθῆ περὶ τοῦ μελλονύμφου τῆς ἄλλο, ἢ ὅτι καὶ οὗτος ὡς ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου, πρέπει νὰ ἔκαμε μέλος τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἐκατόμβης, ἣτις ἐστιγματίσθη τὰ χρονικὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους.

Ἀποσυρθεῖσα τῆς σκηνῆς τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀφήκεν ἑαυτὴν ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς γυναικειᾶς καρδίας τῆς. Ἐκλαιε καὶ ἠσθάνετο φλόγας, καὶ τὸν ψυχρὸν αὐτῆς ἰδρώτα, εἰς θερμὸν ὕδωρ μεταβαλλούσας. Οὐδεὶς δὲν τῇ ἀπέμεινε πλέον εἰς τὸν κόσμον, εἰμὴ μεμακρυσμένοι συγγενεῖς, οὓς οὔτε νὰ ποθήσῃ οὔτε νὰ τὴν ποθήσωσιν ἐπερίμενον. Ἀπεφάσισε λοιπὸν τὴν ἐπαύριον νὰ πέσῃ ἐπὶ τῶν φαλάγγων τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ ζητήσῃ τὸν ἔνδοξον θάνατον, παρὰ νὰ μένῃ εἰς τὸ διηκεκὲς τοῦ βίου πένθος.

Παρανάλωμα λογισμῶν δριμυτάτων καὶ ἀπηυδισμένη τῆς ὀδοιπορίας ἀπεκοιμήθη ὕπνον βαθύν.

Ἐρρέγγεν ἤδη κεκαλυμμένη ἀπὸ δασύτριχον φλοκάταν, ὅτε ὁ Λάμπρος καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶταί τῆς ἐκάθησαν νὰ συνδειπνήσουν. Ἐν κομμάτι ψητῆς αἰγὸς ἐστρωμένης ἐπὶ φύλλων, καὶ μία τζότρα ῥιτζινάτου συνίστων τὸ γευμάτων.

— Δὲν σὰς τὸ ἴεγα βρέ παιδιὰ νὰ μὴ παραπονᾶσθε γὰρ τὸ Καπετάνο μας πῶς ἐξαφνοῦ σὰς σήκουσε ἀπὸ τὸ πλόκο τῆς Πάτρας; ... Σὰς τὸ ἴεγα πῶς τὸ ἴκαμε ὄχ' ἀπὸ φόβο, ἀλλ' ἀπὸ κάποιο ἄλλο αἴτιο ... Νὰ ἀπόψε ἐφανερώθηκε ἡ ἀλήθεια μὰς ἔφερε εἰς καθ' αὐτὸ μπαρούτι ... ὅποιος τοῦ βαστᾷ μωρὲ αὔριο τὸ δείχνει· ἔχομεν νὰ πολεμάμαί με ἐννιά χιλιάδες, ὅπου δὲν εἴμεστε οὔτε χίλιοι πεντακόσοι· θ' ἀγναντιάσωμε ὄχτακόσους ἀτλίδες, ποῦ οὔτε σὲ γάδαρο, μὲ συμπάθειο, ἔχομεν καβαλάρη.

— Δὲν φοβᾶμαι, μπάρπα Λάμπρο, εἰς τῶν στρατιωτῶν εἶπε, καὶ ἀγνάντια σ' ἐκατὸ χιλιάδες νὰ μὲ βάλλουν. Ὁ Καπετάνος εἶναι ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου ποῦ ναι τώρα σιμὰ στὴν Παναγιά καὶ στὸν Χριστό μας. Θὰ μὰς ἔχῃ τὸ λοιπὸν ὑπὸ τῆ σκέψη του, καὶ τὸ βόλι δὲν θὰ μὰς πιάκει. Ἐχω τρανὸ φαινόμενον τῇ Πάτρα... κάνεις μωρὲ ἀδέλφια δὲ μοῦ τὸ βγάξει ἀπὸ τὸ λογικὸ, πῶς σὰν δὲν ἦτανε στὴ μέσῃ αἰὸς δὲν ἐγλυτώναμε... φαντάσου κακόμοιρε κείθενε στὰ στενάδια τῆς χώρας· ποῦ το δαχτύλι καὶ τῆ μύτη σου νὰ χάλευες ἀπὸ τῆ καταχνιά τοῦ μπαρουτιοῦ δὲν εὔρισκες. Ἄξαφνα ἐγὼ καὶ ὁ Καπετάν Ἄντρονικος σὰν ἐπέρναμε τὸν κατήφορο πηγοῦνι μὲ πηγοῦνι θωρηοῦμεθα μὲ μιὰ παγαγιὰ θεοτουρκαλάδες... Τὸ μπαρούτι καὶ τῷ διονῶ μας εἶχε τελειώσει... φόρα λοιπὸν τῇ πάλλα, καὶ ἔνα γιουρούσι ὁ Καπετάνος στὸ κοπάδι κάνει· ὠμονοῖε (μὲ

τοῦτο τὸ ψωμὶ ποῦ κρατάω) τὸν ἄγριο Γιώργι ποῦ σταῖς ἐκκλησιαῖς βλέπετε χρυσοκαλιγωμένο καβαλάρη. Σὲ τέτοιο θώραμα καὶ ποιὸς κωλόνει! ἑκατὸ ψυχαῖς νὰ ταῖς εἶχα οὐλαῖς ταῖς 'θύσιαζα γιὰ τέτοιο ἥρω... ποιὸς τὸ πιστεύει, βρὲ παιδιὰ, οἱ δύο μας μόνοι στρυμόνουμε τὴν παγαριὰ στὴν ἀγκωνὴ τοῦ σωκακιοῦ· ὁ Καπετὰν Ἀντρόνικος μὲ μιὰ σπαθιὰ βιχοτομάει τὸ Μπέη τῶν Τουρκαλάδω... Μανούλα μου καὶ νὰ ἦστε νὰ θωράγατε ἐκεῖνα τὰ σαρίκια, ἐπρόσθεσε γελῶν ὅπου τὸ κόψει, κόψει!... οἱ δύο μας μὲ τὸ καίρετί μας τοὺς κάτσαμε ἔμπρός... Μὰ ἡ κακὴ τους μοῖρα τοὺς ἔσπρωξε στὰ δόντια ἄλλω λύκωνε... 'κεὶ ποῦ 'τρέχαν τὰ κάτω ἔταμωθήκανε μὲ τὸ Δόντο, ποῦ δὲ φειδεύτηκε κοκουότζι μπιλέ.

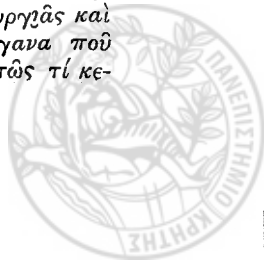
— Ἐνα μῆνα, εἶπε μὲ βαρῦτητα γλύφων κόκκαλον κρέατος ὁ Λάμπρος, ὅλο τὸ μελετῶ αὐτοῦνο τὸ Καπετάνο μας, καὶ ὅσο πολυχρονίζω ἀντάμα του, τόσο πιὸ μεγάλο τὸν εὐρίσκω... ἀκοὺς 'κεὶ ἀνεψίδι τ' Ἀἰ Γληγόρι (διέκοψε μὲ ἀπορίαν ἰψόουνο τὸ κόκκαλον ἄνω τῆς κεφαλῆς, καὶ διὰ τῆς φουστανέλλας σπογογίζων τὸ στόμα αὐτοῦ) ἀκοὺς ἐκεῖ... καὶ ποτὲ νὰ μὴ πῆ οὔτε στοὺς στρατηγούς τοὺς ἴδιους τῆ γενιά του!... Αἱ καὶ νὰ ἦτανε ἄλλος ἤθελε νὰ σεζέται καὶ κουνιζέται γιὰ τ' ὄνα τοῦ Πατριάρχη... εἶναι περήφανος καὶ δὲν ἔχει λόγια πολλὰ... μὰ τὸ ἀμυγδαλογέλασμα του 'κείνο, τὸ μάτι του τὸ μαῦρο τὸ κατραμόμαυρο σὰν τῶν κοράκωνε! 'κείνα τὰ μετὰξίνα γαῖτάνηα τῷ φρυδιῷ του, ποῦ σὰν τὰ σουρόνει ἀπόφασι εἶναι γιομάτος... σαφὶ κάρβουνο ἀναμμένο ἔχει τοῦ στήθους του τὸ κουφίρι... μὰ βραδῖα δὲ 'γδύθηκε ἄπ' τὸ καιρὸ ποῦμεστε ἀντάμα... Κοιμάται σὰν τὸ σελωμένο τ' ἄλογο· στρόνουμαι 'μεις τῆ φλοκάτα στὰ κλαδιὰ, αὐτὸς τῆ στράνει στὰ λιθάρια· καὶ σὰν τὸ λαγὼ ἔλαφριά ἔλαφριά λαγωκοιμάται... πρώτη φορὰ ἀπόψε ποῦ τὸ ρουθοῦνι του σφυρίζει ὁ σκοτομὸς τ' ἀδελφοῦλι του τὸν ἐβάρυνε.

— Εἶδες τὸ περίφημο Διάκο, μπάρπα Λάμπρο; διέκοψεν εἰς, πὼς εἶναι; ἄντρας ἀψηλὸς, ἄγριος...

— Οὔτε ἀψηλὸς, οὔτε ἄγριος εἶναι κάτι ἀψηλότερος τοῦ Καπετάνιου, εὐμορφος καὶ γλυκὸς... ἂν τ' ὄνομά του δὲν ἦτανε τόσο ξακουσμένο κἀνένας ἀπὸ τὸ θεωρητικὸ δὲν τὸν ἔκανε τόσο ἀντριωμένο.

— Πὼς σοῦ φάνηκαν οἱ ἄλλοι Καπεταναροί; εἶσαι γερωκαπλάναρὸς τοῦ Μωριὰ καὶ τὸ μάτι σου ξέρει νὰ ζυγιάζη.

— Ὁ Θεὸς νὰ μὲ 'βγάλη ψεύτη, κατοφρύνόμενος καὶ ταρατῶν τὴν κεφαλὴν, εἶπεν ὁ Λάμπρος, ὄξου ἀπὸ τὸ Διάκο ἄλλο δὲν ἔπιακε τὸ μάτι μου... σὰν Ἀγάδες ἀπὸ κείνους ποῦ πλῆνουνε τὰ γένεια μὲ τὸ ροδόσταμο μου φάνηκε ὁ Πανουργιὰς καὶ ὁ Διβουρζιώτης... καὶ τ' ἀσκέρι των,... εἶναι φρύγανα ποῦ κάθε παπούτζι μπορεῖ νὰ πατώνη· βάνου στοίχημα πὼς τί κε-

λάδισμα κάνει τὸ βόλι ἀκόμη χαμπάρι κάνεις τους δὲν ἔχει...
Ποῦ εἶναι, μωρὲ, τὰ ξευτέρια ἐκεῖνα καὶ οἱ Σταυραετοὶ τοῦ γέρω
Ἵλμπου, ποῦ καὶ ἀπὸ ταῖς σαράντα-δύο βρυσούλαις του
ἔπανε τὸ νερὸ τῆς ἐλευτεριάς· καὶ ἀπὸ ταῖς σαράντα-δύο
κορυφάδες τραβίξανε τὸ μπαλαρμᾶ· ποῦ τραγουδᾶνε μὲ ἀνα-
στεναγμὸ τῆς καρδιάς,

Κάλλια μὲ ὄρα μόνη μὲ τὴν ἐλευτεριά,
Παρὰ πενήντα χρόνια μέστ' στὴν σκλαβιά.

— Γιάσου! γέρω ἀρματωλὲ, ποῦ νὰ χιλιάσουνε οἱ ἄμεραις
σου! γιάσου! ἐνθουσιωδῶς ἔκραξαν τὰ παλληκάρια.... Ὁ Θιὸς
ἔδωκε τὴν ὑπογραφή του πιά γιὰ τὴ λευτεριά τῆς Ἑλλάς, καὶ
δὲ τὴ πέρνει πίσω, ἐπρόσθεσεν εἰς τούτων.... φαντασθῆτε, βρὲ
ἀδελφια, νὰ γινούμαι καὶ μεις βιλαέτι χωριστὸ μὲ βασιλιά·
νὰ στέλνουμε κουσόλους καὶ ἐλτζίδες ἰς τὴ Πόλι ἀγνάντζα
στὸ μεσοφέγγαρο νὰ στένουνε τοῦ Σταυροῦ τὸ μπαεράκι!.....
χά! χά! Πῶς θὰ τοῦ φαίνεται, μωρὲ, τοῦ Τούρκου....

— Θὰ τοῦ φαίνεται! θυμωδῶς διέκοψεν ὁ Λάμπρος, ἄθὰ τοῦ
φαίνεται ἄν φαίνεται ἡμᾶς νὰ τὸν βλέπουμε τόσα χρόνια νὰ
κάθεται ἰς τὸ τόπο τῶ γονῶ μας· νὰ χτίξῃ τὰ τζαμιά του ἰς ταῖς
ἐκκλησιαῖς μας ἄννου.... ἀμὴ γιὰτ' ἀφήσαμε βρὲ ταῖς χώραις
καὶ ἄν ἀγρίμια ἰς ταῖς βραχούλαις τῶ βουνῶ καὶ ἰς ταῖς σπη-
λαις βογκάμε, γιὰ νὰ μὴ εἴμαστε σκλάβοι τούτων.... ἐμεῖς
νυχτοκλέφταις τοῦ σοκακιοῦ, μωρὲ, δὲν εἴμαστε, ὅπως ἡμᾶς λέ-
γουνε οἱ Φράγγοι, ζῶνομε τὸ σπαθὶ καὶ σφυρίζομαί τὸ τουφέκι,
γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴ πίστις καὶ τὴ λευτεριά, καὶ ὅποιο ἀγνατή-
σομε ἔχθρὸ τῶ δύνε τούτω τοῦ τῆ καπνίζομε ζῆθος μὲ ζῆθος.

— Ἐβίβα! ἐβίβα, ἔκραξαν, χύσε πάλιν νὰ πζοῦμαι ἰς τὴν γειά
τοῦ Καπετάνου, ἰς τὴν γειά τοῦ μπάρπα Λάμπρου καὶ ἰς τὴν γειά μᾶς.
Εἰς τότε ἔχυσε οἶνον εἰς κολοκύνθινον ποτήριον, καὶ τὸ
ἐπρόσφερον εἰς τὸν προεδρεύοντα ἀρματωλόν, οἱ δὲ λοιποὶ
λαμβάνοντες ἕκαστος μὲ τὴν σειρὰν τὴν τζό τ ρ α ν μετέφερον
ταύτην ἀπὸ χεῖλος εἰς χεῖλος.

Ἴσαλα μετὰ τὸ γζουρούσι
Κὲ ἄλλο τέτοιο ἕνα τζουμποῦσι.

Ἵποιος τὴν ἀρπάξει, καλὴ ψυχή, εἶπεν ὁ Λάμπρος μὲ
σοβαρότητα.

— Μὰ τὸ τουφέκι σου τὸ μαῦρο, Λάμπρο, γιὰ πέμε τὴν ἀλή-
θεια, πρὶ χωθῆς ἰς τὸ μπαροῦτι διαλογᾶσαι ψίχα τὸ μαῦρο
χάρω; ἠρώτησεν εἰς τῶν στρατιωτῶν.

— Διαλογάται, μωρὲ, τὸ χάρω ὁ ἀετὸς ἄν χύνεται ἰς τὸ κο-
πάδι τῶ λαγῶνε; ἀπεκρίθη, ὑπερηφάνως συστρέφον τὰς δαυ-
τρέχους ὀφρῦς του ὁ Λάμπρος. Καλὴ νύχτα, ἐπρόσθεσε, ποῦ
ἔχω καιρὸ ν' ἀφικρᾶμαι τέτοια μουρλόγια!... Σκεπασθεῖς δὲ
διὰ τῆς φλοκάτας του ἐβυθίσθη εἰς τὸν ὕπνον. Τὸ παράδειγμα
τούτου ἠκολούθησαν καὶ οἱ λοιποὶ.

ΚΕΦΑΛ. 16.

ΕΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΨΗΤΟΝ.

Ἐνωρὶς ὅτε ἡ αὐγὴ ἐγλυκοχάραττε ἡ Ἀνδρογική ἐξύπνησεν. Διὰ τῶν βλεμμάτων περιέτρεξε τότε τὸν σκιοφότον ὀρίζοντα τοῦ ἐνδόξου ἐδάφους ἐφ' οὗ ἐκοιμήθη.

Εἶχε δὲ τὴν φαντασίαν ἐτι ἐμφλογου καὶ ἐρεθισμένην ὑπὸ ἀγρία καὶ φοβερὰ ὄνειρα ἅπερ εἶδεν....

Ἐκ μεμονωμένης κορυφῆς τῆς εἰσόδου τῶν Θερμοπυλῶν ὑψωσε χεῖρας καὶ διάνοιαν πρὸς τὸν Ποιητὴν τοῦ Παντός, καὶ ἐπρόσφερε τὴν ἐωθεινὴν προσευχὴν τῆς.

Αἱ Θερμοπύλαι τ' ὄρεινὸν τοῦτο Μαισωλεῖον τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ ἀθάνατοι τοῦ Ἡέξου ἐγιναν θνητοί· τὸ κράσπεδον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' οὗ οἱ Φωκεῖς ἐκτυπήθησαν μετὰ τῶν Θετταλῶν, οἱ Αἰτωλοὶ μὲ τὸν Φίλιππον γ'. ὁ Ἀντίοχος μὲ τοὺς Ῥωμαίους, οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Βρένον καὶ τοὺς Γαλάτας, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Βαϊγριζιτ ἔφερε τοὺς Οὐνους καὶ Τούρκους του εἰς Ἑλλάδα, οὐδὲν παρὰ τοὺς ὀξεῖς βράχους του παρουσιάζει σήμερον, καὶ τὸ ἱερόν του ἔδαφος, ὅπερ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἡ Εὐρωπαϊκὴ δίκηλλα ἔσκαψε ζητούσα ἀρχαιοτήτας.

Τὸ δὲ ἔδαφος τοῦτο, δὲν εἶναι πλεόν στενὸν ὅσον νὰ διαβῆ μία ἄμαξα ὡς ἄλλοτε, ἀλλὰ πεδίον εὐρύχωρον ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τῆς ἰλύος καὶ τῶν ἄμμων διαφόρων ποταμῶν.

Ποῦ τ' ἀρχαία τεῖχη! ποῦ ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος! Συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων· ποῦ τὸ φρούριον τῆς Νικαίας! ποῦ αἱ Θετταλικαὶ θύραι! ποῦ τὰ λουτρά τοῦ Ἡρακλέους! ποῦ αἱ πόλεις Ἀλφεινὸς καὶ Ἀυθῆλη!... Τίποτε, τίποτε ταύτων δὲν σώζεται, μόνον ἐρείπια ὀλίγα τῶν φρουρίων Τειχιούτος, Καλλιδρόμου καὶ Ῥαδουντίας ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ἄρους Καλλιδρόμου, σύρουσιν ὀλίγον τὴν μνήμην τοῦ ταξειδίου, εἰς τοὺς πρὸ εἴκοσι αἰῶνας ἐνδόξους χρόνους τῆς γῆς ἐκεῖνης.

Δὲν εἶχε προχωρήσει πολὺ ἡ ἡμέρα καὶ ἤρχισεν ὁ ὀρίζων νὰ μελανοῦται ὑπὸ πυκνῶν νεφελῶν ἦτον ὁ Τουρκικὸς στρατός· ὦ χαρὰ! εἶπεν ἡ Ἀνδρογική, σήμερον τελειόνουν τὰ δεινὰ μου, σήμερον ἐκδικούμαι τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα μου καὶ τὸν Θρασύβουλό μου. Καὶ ἂν ἡ τύχη δὲν ἔχει σκοπὸν πλείον νὰ μὲ παιδέυσῃ, σήμερον συναπαντῶμαι πάλιν εἰς τὸν αἰώνιον κόσμον μετὰ τοῦ μνηστήρος μου.

Ὁ Διβουνηώτης καὶ ὁ Πανουργῆς μὲ περίπου χιλίους ἐκὰττον, παρετάχθησαν πλησίον τῆς εἰσόδου τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ Διάκος ὁ Ἐπίσκοπος Ἡσαίας, καὶ ὁ ἀδελφός του Παπᾶ

Ἰωάννης καὶ ἡ Ἀνδρονίκη μὲ πεντακοσίους, ἔμειναν παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ τὴν καλουμένην τῆς Ἀλαμάνας.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἡσαίας ἠλόγησε τὸν στρατὸν, καὶ δεῖξας τὸν σταυρὸν πρὸς τοὺς τοὺς ἐνεθάρρυνε μὲ ἥρωϊκοὺς λόγους.

Ὁ Διάκος ἠσπίασθη μὲ σέβας τὸν σταυρὸν καὶ τὴν δεξιὰν τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ βλέπων τὸν ὀρμητικὸν τῶν βαρβάρων χεῖμαρρον θορυβώδη καὶ βοῶντα, Ἀλλάχ! Ἀλλάχ! Ἄνανδρος, ἐφώμαξεν ὅστις φοβηθῆ τὰ ψαρόνια ταῦτα.... εἰς τοὺς πρώτους τουφεκισμούς μας θὰ σκορπισθῶσιν.

— Ἄν δὲν νικήσωμεν, Διάκο, τουλάχιστον εὐδόξως θ' ἀποθάνωμεν ὡς οἱ τριακόσιοι, ἔκραξεν ἡ νέα Ἀταλάντη.

— Εἶσαι εἰς τὸ πλευρόν μου, ὦραϊε, ὦραϊέ μου λεβέντη! ὅτε μὲ ὀμιλῆς ἡ ψυχὴ μου αἰσθάνεται ἄλλην μίαν ψυχὴν.... μὴ φύγῃς, ἀδελφέ, ἀπὸ κοντά μου! στάσου νὰ μὲ ἰδῆς πῶς σφάζω τοὺς Τούρκους.

— Ἐδῶ εἶμαι, Διάκο, πλησίον σου, ἐδῶ θὰ πολεμήσω.

— Μὴ χωρισθῶμεν, ἐμουρμούρισεν ὁ Ἀθανάσιος, ὅστις ἐσκόπενεν ἤδη τὸ κλέπτικόν του τὸ τουφέκι κατὰ τοῦ πλησιάζοντος σμήνου.

— Σὲ τέτοιους καπετάνιους ἀπὸ κάτου, εἶπεν ὁ Δάμπρος, διακόσιοι μόνου τοῦ Ὀλυμπού σταυραετοὶ φθάνουσι γιὰ αὐτοὺς τοὺς Τουρκαλάδες.

Ἐπὶ τὴν πρὸ ὀλίγων στιγμῶν τοῦ Διακόου ὀμιλίαν, πέντε τῶν στρατιωτῶν του ἐνθουσιασθέντες μέχρι παραφραῆς, « Ζήτω ἡ Πατρίς! ἔκραξαν τὰ κορμιά μας ν' ἀναί ἡ πρώτη τάπητα τοῦ γεφυριοῦ σας! » καὶ ἔτρεξαν ἐπὶ τῆς στενῆς γεφύρας διὰ ν' ἀναχαιτίσωσιν οἱ πέντε μόνου τοὺς ἑπτακισχιλίους Ἀλβανοὺς τοῦ Ὀμέρ Βριόνη, ἀπέθανον δὲ γενναίως καὶ ἐνδόξως εἰς ὀλίγα λεπτά.

Οἱ δύο στρατοὶ συνεπλέχθησαν χεῖρας μὲ χεῖρας τὸ ἰσχυρὸν ὅμως ἰππικὸν τῶν Τούρκων, ἐπιπεσὸν ἐπὶ τοῦ ἀτάκτου καὶ νεοσυλλέκτου πεζικοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὑστερουμένου καὶ πυροβολικοῦ καὶ ἰππικοῦ, ἔτρεψεν αὐτὸ εἰς φυγὴν.

Ὁ Διάκος ἐμάχητο ὡς λέων θεωρήσας δὲ τοὺς στρατιώτας του μὴ ὑποφέρουτας τὸν ὀκτακισχιλίον χεῖμαρρον τῶν Τούρκων, καὶ καταφεύγοντας πρὸς τὰς Σ τ α υ ο π έ τ ρ α ς, ἀποτόμους βράχους τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς ἃς καὶ ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Διβουζιάτης μὲ τοὺς ἰδικούς των ἐξήτου ἄσυλον « Μὴ φύγετε, ἀδέλφια, ἔκραξε. Μὴ φύγετε! οἱ τριακόσιοι ἐκείθεν σὰς βλέπου. .... ἀκούσατε! γογγύζουν τὰ μνήματά των διὰ τὴν ἀνανδρίαν σας! »

Οἱ λόγοι του δὲ ἠκούοντο εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, τὸ καλυφθὲν ἤδη ἐξ ἰκανῶν τουρκικῶν καὶ ἑλληνικῶν πτωμάτων ἐκεῖ ἔτι ἔμεινον μόνου ὁ Διάκος, ἡ Ἀνδρονίκη, ὁ Ἀρχιερεὺς Ἡσαίας, ὁ ἀδελφὸς του παππᾶ Ἰωάννης, καὶ πενήντα περίπου στρατιῶται.

« Ἄχ! κ... ἀφρίζων ἔκραξεν ὁ Δάμπρος, μᾶς τὴν ἐφτῖά κατε... ἡμεῖς μόνοι θὰ τοὺς βαρένουμε τοὺς Τούρκους » ἐπρόσθεσε, καὶ διὰ φοβεροῦ σπαθίσματος ἐδιχοτόμησε καὶ ἔρριψε κάτω τοῦ ἵππου ἀναβάτην ὀρμήσαντα κατὰ τούτου.

Ἡ συμπλοκὴ ἦτον φοβερά· βοή, ἀλαλαγμοί, σπαθισμοί, φλόγες, πυρσοκροτήσεις, καπνὸς καὶ κοιουροτὸς, περιετύλισσον τοὺς μαχομένους.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐμάχετο ὡς Ἀμαζῶν πλησίον τοῦ Διάκου, τοῦ Ἡσαίου καὶ τῶν παλληκαρίων τῆς, ὅτε ὀλέθριος σφαῖρα κατέρριψε θανασίμως πληγωμένον τὸν Ἀρχιερέα.

— Ἀπέθανα, Διάκο, ἔκραξε μὲ ὀλολυγμὸν ὁ Ἱεράρχης..... Ἔδγε, Διάκο! Ζήτω τὸ ἔθνος! ἐπρόσθεσε καὶ ἐξέπνευσεν.

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν δευτέρα σφαῖρα ἀνέτρεψε καὶ τὸν ἀδελφόν του Παπᾶ Ἰωάννην.

« Ὁ Διάκος, ὁ Διάκος » ἔκραξαν οἱ Τούρκοι, καὶ σωρηδὸν ἐρρίφθησαν κατὰ τῆς χρυσοενδεδυμένης Ἀνδρονίκης, τὴν ὁποίαν ἐξέλαβον διὰ τὸν περιβόητον ἐκεῖνον ἐπαναστάτην.

— Εἶμαι ναί, ὁ Διάκος, ἔκραξεν αὐτῇ· καὶ ἐρυθρὰ, ἀποφασιστικῆ, ἀπηλπισμένη ἀναβάσα ἐπὶ μεγάλου λίθου, ἠμύνετο καὶ ἐκτύπα τοὺς κατ' αὐτῆς ἐφορμῶντας.

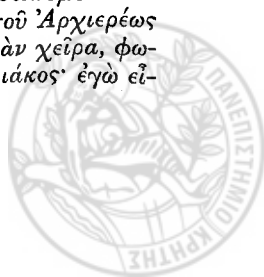
Ἦδη ἐπάλαιε μὲ φοβερὸν Βένν, ὅστις ὡς λεοπάρδαλις ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ λίθου εἰς ὃν ἴστατο διὰ τὰ τὴν κρημνίσῃ· καὶ ὀπισθεν ἐν ὀλέθριον σπάθισμα ἱππέως τὴν ἠπέιλει.

Ὁ Δάμπρος ραγδαίως, ὡς χάλασα, ἐρρίφθη ἐπὶ τούτου, καὶ ὡς Κλείτος ἔτεμε τὴν χεῖρα τοῦ Τούρκου Σπαρταγένους.

Τὸ κτύπημα τοῦ ἱππέως, ὅπερ ἤθελε διχοτομήσει τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀρκάδος δὲν ἐμποδίσθη ὀλοτελῶς. Ἡ αἰχμὴ τῆς σπάθης του εὔρε ταύτην ἐπὶ τοῦ κροτάφου· οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἐσκοτίσθησαν ἐν ἀκαρεῖ ὠχρίασε· τὰ ὄπτα τῆς δὲν διέκρινον πλέον οὔτε τὸν κρότον, οὔτε τὰς φωνὰς τῶν μαχομένων· ἐκλονίσθη καὶ ἐκυλίσθη ἐκ τοῦ λίθου ἐπὶ τῶν πτωμάτων, μασοῦσα εἰς τὰ χεῖλη τ' ὄνομα τοῦ Θρασυβούλου.

Ἐπεσε καὶ ὁ ἀρματωλὸς Δάμπρος θανασίμως πληγωμένος ἀπὸ τὸ πιστόλιον τοῦ αὐτοῦ ἱππέως, οὔτινος ἔκοψε τὴν χεῖρα.

Πρὶν ἢ Ἀνδρονίκη φωνάξῃ « ἐγὼ εἶμαι ὁ Διάκος » καὶ ἐπίσῃρει τὴν ὀρμὴν τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν, πρὶν ὁ Ἀρχιερεὺς Ἡσαίας πέσῃ, σφαῖρα ὀλέθριος εἶχε θραύσει τὸν δεξιὸν τοῦ Διάκου βραχίονα. Τὸ τουφέκι του ἐπίσης εἶχεν ἀνοίξει· ἐξεκένωσε τότε τὰς δύο του πιστόλας ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, εἶτα παρεκάλεσε τὸν Ἐπίσκοπον Ἀμφίσσης νὰ τὸν φονεύσῃ, διὰ τὰ μὴ πέσῃ ζῶν εἰς τὰς χεῖράς των. Ὁ Ἐπίσκοπος νομίζει ἀνόσιον τὴν πράξιν· ἐνῶ δὲ διστάζει, πίπτει ὡς προείπομεν ἀπὸ σφαῖραν. Ὁ γενναῖος Διάκος θέτων τὸ σῶμα τοῦ Ἀρχιερέως προμαχῶνα, μάχεται μὲ τὸ ξίφος εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, φωνάζων πρὸς τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην « ἐγὼ εἶμαι ὁ Διάκος· ἐγὼ εἶ-

μαι τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδησσέως, δὲν μὲ γνωρίζεις, Ὀμὲρ Βριώνη; δὲν με θυμᾶσαι ἀπὸ τὰ Γιάννενα; γνώρισέ με ἀπὸ τὴν λύσαν πού ἔχω κατὰ σοῦ.

— Οὗτος τρώντι εἶναι, ἔκραξε μὲ ὀργὴν ὁ Πασσᾶς τῆς Ἰψηλῆς Πύλλης, ζωγρήσατέ του καὶ μὴ τὸν φονεύσετε....

“Ὅλοι οἱ Τούρκοι ὅσοι περιεκύκλωσαν πρὸ ὀλίγου τὸν λίθον ἐξ οὗ ἔπεσεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἐστράφησαν τώρα μανιωδῶς κατὰ τοῦ Διακού. Ὁ Ἡρωϊσμός τοῦ περιβοήτου τούτου ἀνδρὸς, εἶναι καὶ γνωστὸς καὶ παροιμιακὸς εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην λοιπὸν νὰ τὸν περιγράψωμεν. Τοῦτο ὅμως προσθέτομεν, ὅτι ἀφοῦ τὸ ξίφος του ἐθραύσθη καὶ ἡ παλάμη του ἐξωγκώθη τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἐξήρχετο τῆς λαβῆς, ἐζωγρήθη καὶ μετεφέρθη εἰς Λαμίαν, ὅπου ὁ θηριώδης Σατράπης τῆς Ἰ. Π. ἠγοίμαζε τὴν ποιὴν τούτου.

— Εἶσαι σὺ ὁ Διακός, ὅστις ἐκυρίευσας τὰς Θήβας καὶ τὴν Λεβαδίαν; τὸν ἠρώτησεν ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης.

— Δὲν μὲ γνωρίζεις; ἀπεκρίθη ὁ ἀρματοῦλος.

— Ἐλογάριασες τὸν ἀριθμὸν τῶν Μουσουλμάνων τοὺς ὀποίους κάθε χρόνον θύεις;

— Ἐλογάριασα, ὅτι ἂν ἕκαστος Ἕλλην ἔπραττε τὸ αὐτὸ, ὁ Μωάμεθ εἰς ὀλίγον καιρὸν δὲν θὰ εἶχεν οὔτε ἓνα τοῦ δόγματός του εἰς τὴν γῆν μας ἐπάνω.

— Γκζαούρ! εἶσαι βρωμερὸν σκυλὶ, ἔκραξεν ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης, φέρων δυνατὴν πυγμὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἡρώος τῆς Ἀλαμάνης. Καὶ δράξας ἀπέσπασε ριζήδον τὸν πώγωνά του.

— Μὲ κτυπᾶς τώρα ὅπου εἶμαι οὕτως... Ἄν σου βαστῆ Πασσᾶ! καὶ εἶσαι καθ' αὐτὸ Ἀρβανίτης, ἄφες μ' ἐλεύθερον μ' ἐν σπαθί, ἄς εἶμαι καὶ κουρασμένος· ἄς εἶναι θραυσμένον τὸ δεξιόν μου χέρι· τότε σὲ δείχνω τὶ ἀξίζει εἰς Ἑλλην.

Ὁ Πασσᾶς τὸν ἐθεώρησεν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μὲ ἀγανάκτησιν σύμμικτον μὲ θαυμασμόν, ἐπρόσθεσε δέ.

— Γίνεσαι Διακὸς Τούρκος; ὁ Πατισᾶχ σὲ κάμνει Πασσᾶ ὡς ἐμέ.

— Τόσα χρόνια ἤμουν κλέπτης τῶν βουνῶν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ βλέπω τοὺς Τούρκους τῶν δούλων πόλεων μας· καὶ τώρα πού πολεμοῦμεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας μὲ λέγεις νὰ γίνω Τούρκος! μὲ καταφρόνησιν ὑπερήφανον ἀπεκρίθη ὁ Διακός.

— Ψῆστε τον λοιπὸν τὸν Γκζαούρην εἰς τὸ σουβλί, ἐκέλευσεν ὁ Πασσᾶς.

— Κάμε, ὅ,τι θέλεις· ἀνασπῶν τοὺς ὤμους, εἶπεν ὁ μάρτυς τῆς ἐλευθερίας. Ὅσον σκληρότερον θάνατον μὲ δώσεις, τόσο καλλήτερα θὰ μὲ ἀποθανάτισης, καὶ τόσοσιν τρομερωτέραν ἐκδίκησιν θὰ σοῦ ζητήσῃ ὁ Ὀδυσσεύς.... τρέμε! τρέμε, ὦ Βριώνη, τὸν φοβερὸν ἐκείνου υἱὸν τοῦ Ἀνδρονίτζου.

Ἄγων ὁ Ἀλβανὸς Πασσᾶς τὸν ἀρματωλὸν πρὸς τὸ μέρος, ὄθεν ὁ ὀβελὸς καὶ ἡ πυρὰ ἦσαν, οὗτος ἐτραγῶδει τοὺς κλέπτικους στίχους τῆς Ὀσσης καὶ τοῦ Ὀλύμπου.

α Ἰὰ ἰδὲ καιρὸν ποῦ θιγέξεν ὁ χάρος νὰ μὲ πάρη

α Ὅταν ἀνθίζουσι τὰ βουνά, καὶ βγάλῃ ἡ γῆ χορτάρια. (α)

Ἦτον τῶντι ἔαρ, καὶ ὁ νέος Διάκος ἐπίσης εἰς τὸ ἔαρ τοῦ βίου του. Ἡ νέα Ἑλλάς τὸν ἐθρήνησε, καὶ θέλει ἀενάως τὸν θρηνεῖ, διότι εἰς τοιοῦτος λεοντόκαρδος, ἂν δὲν ἐπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ καλλιτέρου, ἡδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἔργα ἡρωϊκώτερα καὶ ἐκείνων τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐτραγῶδει ὁ Διάκος τοὺς κλέπτικους τούτους στίχους μετὴν τὴν γλυκεῖαν του φωνῆν, καὶ ἐθεώρει τὸν οὐρανόν. Ὁ δὲ οὐρανὸς τῶν Θερμοπυλῶν ἦτο πανόραμα τῆς μαγικωτέρας γραφίδος.

Εἶδετε ποτὲ συλλογὴν τροχίλων; ἐνθυμεῖσθε ἐκεῖνα τὰ μικρὰ πτηνὰ τὰ ὁποῖα ἐπωνομάσαμεν βασιλεῖς, ρόδα, κομήτας, τοπάζια κτλ., διότι τῶν μὲν τὰ πτερὰ εἶναι ἐρυθρὰ ὡς ὁ κομήτης, τῶν δὲ ὁ λαίμωρος χρυσοῦς ὡς τὸ τοπάζιον καὶ ἄλλων φαιενὰ ὡς τὰ ρόδα. Τοιαῦτα χρώματα ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ κυανοῦ του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, παρίστανε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ὁ ζωογόνος ὀρίζων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ὁποῖα μετήλλαζον φάσεις, καὶ ἤνοιγον εἰς ἄλλα μαγικώτερα, καθ' ὅσον ὁ μέγας φωστήρ τοῦ οὐρανοῦ θόλου τ' ἀπεχαιρέτα.

— Κράτει τὸ κοντάρι ποῦ θὰ σέ σουβλίσω, εἶπε στρατιώτης Ἀλβανὸς πρὸς τὸν Διάκον, δίδων πρὸς τοῦτον νὰ κρατῇ μακρὸν ἐλάτινον ὀβελόν.

— Δὲν πζάνω τὸ αἰσχρὸν ὄργανον τῆς βαρβάρου τιμωρίας, εἶπεν ὁ Διάκος, ρίπτων τοῦτο μακρὰν του. Μωρὲ Ἀρβανίταις! ἐκραξε, δὲν εὐρίσκεται ἓνας σας ἀληθινὸ παλληκάρη νὰ μοῦ τραβήξῃ μιὰ πιστολιὰ νὰ μὲ σκοτόσῃ, μόνον μὲ τέτοιο ἄτιμο μέσον ζητεῖτε νὰ μοῦ πάρετε τὴν ζωὴν;

Ὁ Ὀμὲρ-Βριώνης καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐξετέλεσαν τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην ποινὴν, τῆς ὁποίας ἀμφιβάλλομεν ἂν παράδειγμα εὐρίσκεται εἰς τοῦ λοιποῦ κόσμου τὴν ἱστορίαν. Οἱ Τούρκοι ἐστάθησαν πάντοτε ἀξιόλογοι ἐφευρεταὶ βασανιστηρίων.

Τίμι δὲ τρόπῳ ὁ ἀθάνατος Ἕλλην ὑπέφερε τὴν ποινὴν ταύτην εἰς τὰς 14 Ἀπριλ. 1821, τὸ ἐξηγοῦν οἱ ἀκόλουθοι στίχοι τοῦ ποιητοῦ Παναγιώτου Σούτζου.

α Τὸν ὠβελίσαν οἱ Τίγρεις, εἰς ἐλάτινον σουβλίον,

α Καὶ εἰς τὴν πυρὰν ἐψήθη, ζωντανός ὡς τὸ ἀρνίον.

α Ἐόρευσαν οἱ ὀφθαλμοὶ του οἱ αἱματωθέντες πρῶτοι,

α Καὶ τὸ δῆμα του πλησίον τῆς πυρκαϊᾶς ἐκράτει.

α Ἐπριζότριζον αἱ σάρες, ἐπριζότριζε τὸ σῶμα,

α Πλὴν δὲν ἄφησε καμμίαν οἰμωγὴν ἀπὸ τὸ σπῆμα.

(α) Ἰδὲ Ἱστορία Τριμύση Τόμ. Α.

ΚΕΦΑΛ. 17.

ΤΟ ΚΩΡΥΚΙΟΝ ΑΝΤΡΟΝ.

Δὲν ὑπάρχει ἔδαφος τῆς Φωκίδος ἱερώτερον καὶ ὀρίζων τοῦ Παρνασοῦ μαγικώτερος.

Τὸ ἱεροπρεπὲς καὶ πολυγλήφον ὄρος, καταγώγιον τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν Μουσῶν καὶ ἰδίως τοῦ Βάκχου, χιονοσκέπαστον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ μαρμάρου καὶ τιτανολίθου, ἔχον τὰς κορυφάς του στεῖρας χλόης καὶ φυτῶν, θεωρεῖ διὰ μιᾶς ἐμπροσθίως ὄλον τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὡς λίμνην ἐκτυλισσόμενον πρὸ τῶν ποδῶν του· ἐξ εὐανύμων συνασπάζεται μὲ τὸν Ἑλικῶνα, καὶ κατοπτρίζεται εἰς τὴν Κοπαῖδα λίμνην καὶ ὀπισθίως τηλεσκοπεῖ τὸν ὑψαύχενον Ὀλυμπον, κατοικίαν τοῦ Διὸς καὶ τῶν ἄλλων πατέρων τῆς ἀρχαϊκῆς πολυθείας.

Πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦτο ὄρος, τὸ ἐξ εὐρέων ἄντρων, δρυμῶνων καὶ φαράγγων κατεσκαμμένον, ἐνῶ ὁ Κηφισσὸς, ὁ Πῆλος, ὁ Χάραδρος, καὶ ἡ Κασταλία διὰ πατάγου ἀγρίου ἀπὸ κρημνοῦ εἰς κρημνὸν ἀφροσυτρίβονται· εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν κορυφὴν Αὐκώρειαν ἀναβαίνει διὰ χιλίων λελασσευμένων ἐπὶ τῶν βράχων βαθμίδων, Σκάλα Κακῆ, τὰ νῦν λεγόμενον, ὀδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην μας.

Τὸν ὀδηγοῦμεν δὲ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Κορυκίου ὄρους κορυφὴν τοῦ Παρνασοῦ παρὰ τὴν Αὐκώρειαν, ὅπου εἶναι τὸ Κορυκίον ἄντρον, κατοικία ποτὲ τῆς Κορυκείας Νύμφης, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐπὶ Ξέρξῳ εἶδρον καταφύγιον χιλιάδες Ἑλλήνων καὶ ἐν ᾧ, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην ἦν περιεγράψαμεν, μετεκομίσθη ἡ βαρέως πληγωθεῖσα Ἀνδρονίκη.

Τὸ ἄντρον τοῦτο, ὅπερ οἱ ἐγχώριοι ἐκάλουν Σαρανταῦλι, κατῴκει τότε ὁ φίλος τοῦ μακαρίτου Διακόνου Ὀδυσσεὺς μὲ τοὺς στρατιώτας του, τὴν ὥραίαν σύζυγόν του Ἑλένην, τὸν ἀνήλικον υἱὸν του καὶ ἄλλους συγγενεῖς του. Ἡ θέσις τοῦ σπηλαίου δὲν συγχωρεῖ καμμίαν προσβολὴν ἐξ ὁποῖου δῆποτε μέρους πρὸς τὴν εἰσόδον του. Ὅδος ἀνωφερῆς καὶ ἀπότομος σὲ φέρει εἰς τάντην, εὐρίσκεται δὲ εἰς τὸ βάθος ἐκτεταμένου φυσικοῦ θόλου, ὅστις προχωρεῖ βαθέως ἐπὶ τῶν τραχέων βράχων ἑκατὸν πενήκοντα ποδῶν περίπου ὕψος. Ἀπέχει δὲ τῶν Δελφῶν βορειανατολικῶς ἑπτὰ περίπου μίλια.

Τὸ ἄντρον τοῦτο ἐκαλεῖτο τότε ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων Μαύρη Τρούπα. Πέριξ τῆς στενῆς καὶ τριγώνου εἰσόδου ἵπαντο μετὰ κρωγμῶν καὶ πατάγου πλήθος ἀετῶν· οὗτοι δ' ἦσαν οἱ πρότινον τῆς ἐπαναστάσεως ἐτῶν ἀνενόχλητοι κάτοικοι τοῦ σπηλαίου καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσιν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοὺς ἀπεδίωξαν ἐκεῖθεν.

Διὰ μικρᾶς κλίμακος καταβαίνεις ἐντὸς τῶν λελατομημένων ὑπὸ τῆς φύσεως τούτων δωματίων.

Τοῦ πρώτου σπηλαιου το μήκος εἶναι διακοσίων καὶ ἐπέκεινα ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος κατὰ μέσον τεσσαράκοντα. Τὸ ἐξωτερικὸν φῶς πίπτον ἐντὸς, σὲ ἀφίνει ἄνευ φανῶν νὰ διακρίνης τὰς σαλακτίδας, τὰς ἀνωμάλους καὶ ὑγρὰς του πλευρὰς, τὴν ὅτε μὲν κοιλώδη, ὅτε δὲ ὀξύλιθον ὀροφὴν του καὶ τὸ ἀνωφερὲς καὶ κατωφερὲς ἔδαφός του, εἰς τὸ ὁποῖον ψιθυρίζει πηγὴ διαυγεστάτη, καὶ ἐντὸς οὐτινος εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον καὶ οἰκίαι, καὶ ἀρκεταὶ ἀποθήκαι μὲ ζωοτροφίας καὶ πολεμοφόδια.

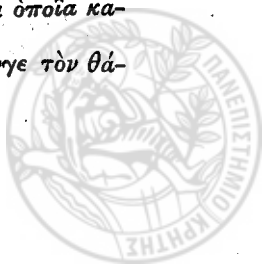
Βαθύτερα παρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ βράχου ἕτερον μέγα χάσμα, δι' οὗ μεταβαίνεις εἰς ἕτεραν φυσικὴν αἰθουσαν, δηλ. εἰς ἄλλο σκοτεινότερον σπήλαιον, ἑκατὸν περίπου ποδῶν μήκους, καὶ οὐτινος ἢ διεύθυνσις σχηματίζει γωνίαν ὀρθὴν μετὰ τὸ ὑπογυμένον.

Ἐδῶ δὲν δύνασαι ἄνευ δάδων νὰ προχωρήσῃς ὅσον δ' εἰσδύεις, τῶσον ἢ δρόσος εἶναι αἰσθαντικώτερα, τὸ σκότος βαθύτερον καὶ ὁ θαυμασμὸς καταπληκτικώτερος. Νομίζεις, τῇ ἀληθείᾳ, δι' οὐδεὶς πρὸς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος. Νομίζεις ὅτι ἔφθασας πλεόν τὴν αἰθουσαν τῶν καταχθονίων Βασιλείων τοῦ ἄδου. Εἰς τὴν λάμπῃ τῶν δάδων τοῦ ὄδηγοῦ σου, ἡ ὀροφὴ καὶ αἱ πλευραὶ χέουν κρυσταλλωτὰ ὀπάλλια καὶ ἀλαβάστρινα χρώματα· στήλαι αὐλαῖαι ὑψηλῶν διπλώσεων, γλυφαί, ἔξοχαί, ὁμοιώματα ἀνθρωπίνων κεφαλῶν ἢ ζώων, σχηματισθέντα ἀπὸ τὰ τῆς γῆς δάκρυα, καὶ ὠντινων τὰ χάσματα πρασινίζονται ἀπὸ ἓν εἶδος ἀμαράντου χλόης, εἶσαν τὰ διαφανῆ καὶ δροσερὰ σκευὴ καὶ ἐπιπλα, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἄλλοτε ὁ Φοῖβος ἔπαιζε μὲ τὰς Μούσας, καὶ ὁ Πᾶν ἐχώρευε τὰς Παρνασίδας αὐτοῦ Νύμφας.

Ὅτε ἡ πένθιμος εἰδησις τοῦ θανάτου τοῦ Διάκου διεσαλπίσθη, ὁ Ὀδυσσεύς, ὡς λέων βρυχώμενος, ἐξελθὼν τοῦ ἄντρου ἔτρεξεν εἰς Θερμοπύλας ν' ἀπαντήσῃ τὸν Ὀμὲρ-Βριώνην. Οὗτος ὁμως εἶχε προχωρήσει εἰς τὴν Δωρίδα.

Μείνασα ἀναίσθητος, καὶ εἰς τὸ αἷμα πολλὰς ὥρας πλέουσα ἡ Ἀνδρονίκη, κεκαλυμμένη πτωμάτων, ἤρχισε νὰ συνέρχηται τέλος εἰς ἑαυτὴν βαθμηδὸν περὶ τὸ μεσονυκτίον. Ἔψυσε τὴν βεβαρυνμένην κεφαλὴν της, καὶ ἔντρομος εἶδε τὴν θανάσιμον γαλήνην, ἣτις διεδέχθη τὸ πρὸ ὀλίγων ὥρῶν ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ βοὴν ἐπικρατούμενον ἐκεῖνο πεδίου τῆς μάχης. Οἰμωγαί τινες καὶ μουγγρισμοὶ πονετικοὶ πληγωμένων καὶ παλαιόντων μὲ τὸν θάνατον ἀποκατέστηνον ἀγριωτέραν ἔτι τὴν νύκτα. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς φρίκης, προστίθεντο καὶ οἱ κρωγμοὶ τῶν σαρκοφάγων ὀρνέων τοῦ Καλλιδρόμου, τὰ ὅποια κατεπέτασαν ἤδη ἐπὶ τοῦ ἀπεχθοῦς συμποσίου των.

Δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ καὶ ἡ ἰδία πῶς διεξέφυγε τὸν θά-

νατον ὁ δὲ θάνατος αὐτὸς, τὸν ὁποῖον τὴν προτεραίαν ἐπόθει, τόσον φοβερὸς τῇ ἐφάνῃ κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας, ὥστε ὀρθωθεῖσα ἐσπευσε νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν πρὶν ξημερώσῃ· πρὶν οἱ Τούρκοι ἐπιστρέψωσι νὰ λαφυραγωγῆσωσι τοὺς νεκροὺς.

Ἦσθάνετο δὲ ψαν μεγίστην· αἱ δυνάμεις τῆς ἦσαν ὀλίγαι· ἦτον τῶντι ἡμιζῶσα μεταξύ νεκρῶν, καὶ ὁμως κατώρθωσε νὰ πλησιάσῃ τοὺς βράχους τοῦ Καλλιδρόμου. Ἐπεσεν ἐκεῖ ὡς πληγωμένη ἔλαφος εἰς ξηρὰν χαράδραν θνήσκουσα καυστικοῦ πυρετοῦ καὶ δίψης.

Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ στρατιῶται του μίαν ἡμέραν ὕστερον κατὰ συγκαιρίαν τὴν εὔρον, καὶ μόλις μετέδωσαν τὰς δυνάμεις τῆς, καὶ μετέφερον ταύτην εἰς τὸ Κορύκιον Ἄντρον.

Δύο ἐντυπώσεις κατεκράτησαν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀνδρονίκης, ὅτε ἐπαυεῖρε τὴν ὑγίαν τῆς. Τὸ μυθολογικὸν σπῆλαιον, καὶ ὁ ἀνὴρ ὅστις τὸ κατόκει. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο πολεμιστὴς φοβερὸς, υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου τοῦ περιβοήτου Λεβαδιέως, ὅστις εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 μὲ διακοσίους μόνον πεντασμένους, αὐπνους καὶ γυμνοὺς στρατιώτας εἰς εἴκοσι ἡμέρας, πεντάκις ἡ καὶ ἑξάκις τῆς ἡμέρας μαχόμενος πρὸς χιλιάδας Ὀθωμανῶν, κατώρθωσε τὴν γνωστὴν διάβασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔφθασεν εἰς Πάτρας.

Μία ὥρα αἰ Ὀθωμανίς, βαπτισθεῖσα Χριστιανὴ καὶ κρατουμένη ἐκεῖ ἐφαίνετο ὡς λευκὸς μαργαρίτης ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἠλιοκαυμένων στρατιωτῶν. Ἡ ἐμπιστοσύνη ἦν ἡ φυσιογνωμία τῆς ἐνέπνεεν, ἔκαμε τὴν Ἀνδρονίκην νὰ τὴν σχετισθῆ πολὺ, καὶ νὰ τῇ φέρηται ὡς γυνὴ πρὸς γυναῖκα. Τοῦτο παρῶς τὴν ξηλαίαν τῶν ἄλλων· πρὸς δὲ, διηγείρε καὶ ἔρωτα σφοδρὸν πρὸς τὴν νεάν Διαμάντο. Τοιοῦτον ἦτο τ' ὄνομά τῆς.

Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ πρὸς τὴν κυρία Ρ..... συγγενὴ τοῦ στρατηγοῦ Ὀδησσέως· ἠράσθη καὶ αὕτη τῆς ἀρρένοενδεδυμένης Ἀνδρονίκης· καὶ ὅπου ἐστρέφετο, μία τῶν δύο ἔπρεπε νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ διὰ νὰ τῇ ἐκφρασθῆ τὰ αἰσθήματά τῆς.

Ἐν ἀρχῇ αἱ ἀβλαβεῖς αὐταὶ ὀμιλῆαι, ἐπέχεον εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἀρκάδος εὐφροσύνην· ἀνεπόλει τὰς διακαεῖς τοῦ Θρασυβούλου φράσεις· ἦτον παραμυθία, ἀποδιώκουσα ὀλίγον τῆς μνήμης τὸ τέλος τοῦ ἔραστοῦ τῆς. Ὅτε ὁμως παρετήρησεν, ὅτι αἱ δύο ἐκεῖναι ψυχαὶ σφοδρῶς τὴν ἠράσθησαν καὶ ἐξηλοτύπουν μεταξύ των, εὑρέθη εἰς παράδοξον εἶδος ἀμηχανίας.

Ἡ λευκὴ Διαμάντο ἦτο δειλὴ καρδιόκτυπος, ἐρυθρῶσα ὅτε τὴν ἐπλησίαζε. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ταύτης δὲν ἦταν δύσκολον ν' ἀναγνώσῃ τὴν τρικυμίαν ἣτις ἔδερε τὴν ἀθάνατον καρδίαν τῆς.

Ἡ κυρία Ρ. ἦ. ὑψηλὴ, μελαψῆς καὶ χονδρῆς ἐπιδερμίδος, μὲ ὀφθαλμοὺς κόμην καὶ ὄφρυς μελανοτάτους καὶ χαρακτηριστικὰ μᾶλλον ἀνδρικά. Σουλῶτις τὸ γένος, δηλ. ἐκ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, αἵτινες εἶδον τὸ πῦρ τοῦ πολέμου πλείον παρα

μίαν φοράν, ἦτο τολμηρὰ, θερμὴ, ἀνυπόμονος, καὶ παράφορος ἐνίοτε μέχρι χειρονομιῶν.

Μίαν πρῶταν ἡ Ἀνδρονίκη ἔλουε τοὺς πόδας τῆς παρὰ τὴν πηγὴν τοῦ σπηλαίου, ὅτε ἡ κυρία Ρ... ἦλθε νὰ γεμίσῃ τὴν ὑδρίαν τῆς.

— Τί ἄσπρα καὶ φιλτισενα ποδαράκια μου ἄχεις, καπετάν Ἀντρονίκε! τὸ ριζικό σου ἦταν νὰ σὲ κάμῃ θηλυκὸ, καὶ ἐλάθεφε κ' ἐγεινες ἀγόρι... κύτταξε τὰ δικά μου, εἶναι γυναικάς καὶ εἶναι ἀντρικια σιμὰ ἔς τὰ δικά σου. ρίψασα δὲ τὰ σανδάλια ἔδειξε τοὺς μελαφροὺς καὶ ἀνεν ἐπιποδίων πόδας τῆς... Ἄς τὰ πλύνω καὶ ἰγὼ μὰ φορά πού ῥτα ἔς τὴ βρύσι.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἠτοιμάσθη ν' ἀναχωρήσῃ, ὅτε ἡ κυρία Ρ... κρατήσασα ταύτην τοῦ βραχιόνος, εἶπε, γιὰτι μὲ φεύγεις, Καπετάνιε! τὸ ἔξερεις καλὰ πὼς τὴν καρδοῦλά μου τὴ ράγιες πιά... ἀνθρωπινὴ λαλὰ δὲν φτάνει νὰ σοῦ παραστήσῃ τὸ διασκορπισμὸ ἔποχει ὁ νοῦς μου!

— Δὲν σὲ ἀποφεύγω, κυρία, φοβοῦμαι μήπως μᾶς ἰδῇ κανεῖς!...

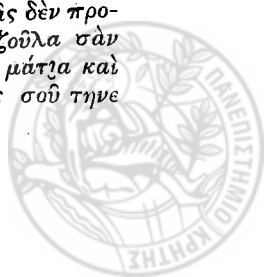
— Σὰν μ' ἀποθυμάης καὶ σὺ κάμεμε στεφάνι σου... πὲς μισὸ ναί, καὶ σοῦ τάζω ἀτός του ὁ στρατηγὸς νὰ μᾶς παντρέψῃ.

— Πὼς ἤμπορεῖς νὰ ὀμιλῆς περὶ γάμου, ὅτε βλέπῃς τὸ γένος εἰς τοιοῦτον πόλεμον!...

— Μηγάρις ὁ πόλεμος πειράζει; ἔς τὰ δέκα χρόνια ἀκατάπαυστα, πού τὸ μαῦρο Σοῦλι πολέμαε τὸν Ἀλῆ οἱ Σουλῶτες οὔλοι δὲν ἦντουσαν πάντρεμένοι; ... ἔμεις τοὺς ἀκολουθάγαμε ὀλοξωπισοῦ ἔς τὸν πόλεμο, τοὺς τραγοῦδάγαμε τὰ κλέφτικα, τοὺς κόβυαλάγαμε τὰ φουσέκια των, καὶ λιμεριάσαμε μαζή τους, κί ὅποιος ἐτζάκιζε, τοῦ ἀρπάγαμε τ' ἄρματα ἀπὸ τὰ χέργη, φωνάζαμε γιοῦχά του καὶ χυνοῦμαστε ἐμεῖς στὸ τόπο του. Κάμεμε στεφάνι σου καὶ θὰ μὲ νιώσης καλλίτερα... σοῦ τάζω ἔς τὰ πλάγια σου νὰ πολεμῶ σὰ θηλυκὸ καπλάνι... δὲν σ' ἀρέσει, Καπετάνιο, ν' ἄχῃς μὰ γυναικα παλληκάρενα κ' ἀντρεωμένη;

— Τίποτε θαυμαστότερον, μὲ γέλωτα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἡ ἡ γυνὴ νὰ δύνεται νὰ θπάγῃ ἔς τὸν πόλεμον... ὁ πόλεμος εἶναι ὅ,τι ὑψηλὸν ἔχει ὁ ἀνὴρ διὰ νὰ καυχῆθῃ ἐνώπιόν τῆς ἀνλοῦπὸν καὶ εἰς τοῦτο τὸν φθάσῃ, διὰ μιᾶς γίνετα ἀνωτέρα του, προσέθεσε μὲ αὔξουτα γέλωτα.

— Μὴ γελᾷς, Καπετάνιο, τὸν καιρὸ πού ἰγὼ μὲ τόση φλόγα σοῦ κουβεντιάζω τῆς καρδοῦλας μου τὴ λαύρα! ... ἔγνωσα σου! μού φαίνεται πὼς ἀντὶ νὰ μὲ λυπᾶσαι, αὐ μὲ περιγελάεις... ἀγροικῶ... εἶσαι ἀπὸ κεροὺς πού γυναικαῖς ἄν ἐμάς δὲν προξενολογάεις... θέλεις καμμὰ μικρόφτιασμένη κατζούλα σὰν τὴ Διαμάντο... μὰ ἰγὼ ξωθίῳ τῆς πετάγω καὶ τὰ μάτια καὶ τὰ δόντια... καὶ σὰν εἶναι τὸ αἷτιο τῆς ἀδιαφορίας σοῦ τῆμε

ταγίζω τριῶν φιδιώνε κεφάλια.... προσέθεσε μετὰ θυμοῦ ἐξα-
γριωθείσα ἢ Σουλζῶτις.

— Μὰ τὴν Παναγία, τὸν παραμικρὸν ἔρωτα δὲν ἔχω μὲ τὴν
Διαμάντο, εἶπεν ἡ Ἀνδρουίκη. Σὲ κάμνω τὸν μεγαλειέτερον
ὄρκου πῶς ποτὲ δὲν θὰ τὴν ὑπανδρευθῶ.... μὴ θέτης λοιπὸν
εἰς τὸν νοῦν σου κακὰ διὰ τὴν ἀθῶαν νέαν.

— Νὰ σὲ πιστέψω; ἰλαρύνουσα τοὺς μαύρους ὀφθαλμοῦς
της, ἠρώτησεν.

— Νὰ μὲ πιστεύσης.

— Πῶς καθόλου δὲν τὴν ἀγαπάεις;

— Δὲν τὴν ἀγαπῶ μὲ ἔρωτα, πλὴν τὴν θεωρῶ μὲ φιλίαν, ὡς
καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους τοῦ σπηλαίου.

— Καὶ πῶς, ποτὲ δὲν θὰ τὴν κάμης νύφη μὲ στεφάνι;

— Ποτέ!

— Ἡ ψυχὴ μου ἦρθε κομμάτι 'ς τὸ τόπο. Ἀγροίκησέ μου,
Καπετάνιε, ἐγὼ ὄχι μόνον 'ς τὸ πόλεμο 'ξέρω νὰ πάγω, μὰ
κ' ἂν βάλωμε τ' ἄρματα κάτου, καὶ ὁ χρόνος ἐρθῆ δίσχετος,
καὶ ὁ μῆνας ἀγριωμένος, ποῦ λέγει ὁ λόγος, 'ξέρω νὰ ξεν' ἀλέθω,
καὶ νὰ ξενοπλένω, καὶ νὰ ξενοκλαδεύω, καὶ νὰ φαίνω..... καὶ
μὲ συμπάθῳ νὰ καθήσω 'ς τὸν ἀργαλιῶ νὰ δουλέψω.... Δῶσε
μου τώρα ἓνα φιλί.

— Τί λέγεις! θὰ μᾶς ἰδοῦν!

— Δὲν μᾶς βλέπουνε.... μὴ εἶσαι δειλιάρης.... δὲ φοβά-
σαι τὸ βόλι, καὶ φοβάσαι τὸ γλυκοφίλημα.... θὰ φιλήσω μὲν
φορὰ αὐτὰ τὰ καμαρο-φρύδια σου.... καὶ δράξασα μὲ σπαμω-
δικὸν ἐρεθισμὸν τὴν χεῖρα τῆς Ἀνδρουίκης, ἐφίλησεν αὐτὴν εἰς
τοὺς ὀφθαλμοῦς.

— Ἡ Ἀνδρουίκη ἔφυγεν εὐθύς γελῶσα.

— Γελάεις! εἶπεν ἡ Σουλζῶτις· σιγά, σιγά! θὰ φιλάω καὶ
τὰ καρυδομάγουλά σου.... Πῶς νοστιμεύγομαι τοὺς ἀθῶγους
καὶ ντροπαλοὺς τούτους νρούς!.... Ἄ καὶ νὰ βοήθαι ἡ Μερτι-
διώτισα νὰ τὸν κάμω αἰτέρι!

Δὲν εἶχε κάμει πολλὰ βήματα ἡ Ἀνδρουίκη, καὶ ἀπῆντησε
τὸν στρατηγὸν Ὀδυσσεά.

— Πού 'ἴσουν, Καπετάνο, ἡ γυναῖκα καὶ ἡ ἀδελφάδες μου
'βγήκαν ἄλλο νὰ πάρουν τὸν ἀέρα· πήγγαινε νὰ ταῖς ἀνταμιώ-
σης κάτω κατὰ ταῖς ντάπαις.

— Εὐχαρίστως, ἀπεκρίθη, ὅτε ἡ Διαμάντο ἐξήτησε καὶ
αὐτὴ τὴν ἀδειαν νὰ ἐξέλθῃ.

— Ἐκάμες ὄρκου πρὸς τὴν κυρὰ Ρ... ὅτι δὲν μ' ἀγαπᾶς,
μὲ τρέμοντα χεῖλη εἶπεν ἄμα ἐξήλθον τοῦ ἄντρου.

— Πῶς! ἤκουσας τὴν ὀμιλίαν μας;

— Ὅλην.... Καὶ τ' αὐθάδη φιλιὰ τῆς κυρᾶς· ἤμην κρυμμένη
ὀπισθεν τῶν σταλακτιδῶν.

— Τὸν αὐτὸν ὄρκου, ὠραία μου Διαμάντο, κάμνω καὶ εἰς

ἔσέ δια τὴν ἀρχόντισσαν Ρ... οὔτε τὴν ἀγαπῶ, οὔτε ἔχω σκοποὺν νὰ τὴν νυμφευθῶ.

— Ἡγάπησας ποτέ, Καπετάνιε;

— Διατί ἐρωτᾷς;

Ἄν ἡγάπησας, ἐννοεῖς τί πράγμα εἶναι τὸ πάθος τοῦτο.

Ἡ Ἀνδρονίκη διέκοψε τὴν πορείαν των· εἶδε μὲ τρυφερὸν ὄμμα τὴν νέαν Διαμάντο. Τὰ ἀποσκληρυνθέντα στήθη της ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου ἀπαλύνθησαν ὀλίγον· ἡ γυναικεῖα καρδιά της ἐπανέυρε ταύτην, καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἐδάκρυσαν.

— Τί!... κλαίεις, Καπετάνιε; σὺ κλαίεις! ἡ ἐρωτήσις μου τόσον ἐμάλαξε τὴν πέτρινον καρδίαν σου! Βέβαια ἡ μελαγχολία καὶ ἡ σιωπή σου εἶναι, ἐπειδὴ καὶ τοῦ λόγου σου ἀγαπᾷς... ἂν τῶντι ἡγάπησες, δὲν θὰ συστέλλωμαι πλέον νὰ σέ βλέπω κατὰ πρόσωπον, ὅτε περὶ τοῦ πάθους μου σέ ὀμιλῶ.

— Παῦσε! παῦσε! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη· καὶ καθήσασα ἐπὶ λίθου ἐκρύψε τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας θρηνοῦσα.

— Ἄν ἤξευρα ὅτι ἡ ὀμιλία μου τοιαύτην λύπην ἤθελε σοὶ προξενήσει, ποτέ δὲν τὴν ἤρχιζα... Πρέπει νὰ εἶσαι καὶ σὺ δυστυχής, Καπετάνιε, τὸ βλέπω. Ἴδου καὶ ἐγὼ κλαίω, ὄχι διὰ τὴν θέσιν μου, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδικήν σου.

— Διαμάντο, μὴ κλαίεις... Τὰ δάκρυά μου ἦσαν νευρικά· δὲν μὲ βλέπεις πῶς γελῶ; καὶ τὰ χεῖλη της ἔτρεμον ἀπὸ γέλωτα βεβιασμένον.

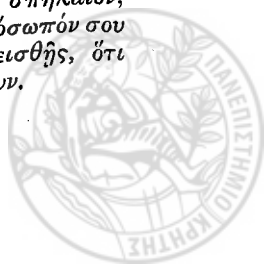
— Δὲν εἶναι νευρικά! εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς σου ἔχεις κάτι καὶ σέ τυραννεῖ! μὴ κρύπτεσαι ἀπ' ἐμέ· μαντεύω τὴν θέσιν σου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἐξομολόγησιν! τίς ἠξέυρει! πιθανὸν νὰ δύναμαι νὰ σέ βοηθῶ!... θέλω τὸ κάμει μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μου.

— Εἶσαι Ἄγγελος, ψυχὴ μου Διαμάντο... ἐκεῖνος ὅμως τὸν ὁποῖον ἡγάπησα, δὲν εἶναι πλέον εἰς τὸν κόσμον!... ναι φίλη! ἡγάπησα, καὶ ἡγάπησα σφοδρῶς... Ποῦ αἱ χρυσαὶ μου ἡμέραι! οἱ δέκα οὗτοι τελευταῖοι μῆνες μ' ἐγήρασαν... ὁμοιάζω γυναῖκα τεσσαράκοντα ἐτῶν, μ' ὄλον ὅτι δὲν εἶμαι οὔτε εἴκοσι.

— Καπετάνιε, παραλαλεῖς! ὁμοιάζεις τὸν ἑαυτόισου μὲ γυναῖκα; τῶντι ἂν ἐνδυσθῆς γυναικεῖα, θέλεις μαγεύσει τοὺς ἀνδρας ὅλους. Τὸ τρυφερὸν σου πρόσωπον εἶναι νεώτερον τοῦ ἰδικοῦ μου... Πόσον καιρὸν ἔχεις νὰ τὸ ἰδῆς εἰς τὸν καθρέπτην;

— Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἣν ἔχασα πατέρα καὶ ἀδελφὸν δὲν ἐξεδύθην, δὲν ἐξέβαλον τὰ ὄπλα ἀπ' ἐπάνω μου, δὲν εἶδον εἰς καθρέπτην.

— Ἐγὼ νὰ σέ δώσω, ὅταν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ σπῆλαιον, ἐν μικρὸν βενετικὸν καθρεπτάκι· ἅμα ἰδῆς τὸ πρόσωπόν σου θὰ ξαναενθυμηθῆς πόσον ὠραῖος εἶσαι· καὶ θὰ πεισθῆς, ὅτι δὲν ἔχουν ἄδικον νὰ σ' ἐρωτεύωνται ὅσαι σέ βλέπουν.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐθεώρησε μὲ τρυφερότητα τὴν νέαν. Λοιπὸν ἔχεις ἐν μικρὸν καθρεπτάκι;

— Τὸ ἔχω ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἦλθον μὲ τὸν Ὀδυσσεά· ἦτον τῆς Χαϊνίτζας τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ.

— Σὲ ἀρέσει καλλιτέρα τὸ χαρέμι ὅπου πρότερον ἦσουν ἢ ἐδῶ;

— Ὡ! τοῦ Χριστοῦ ἡ πίστις εἶναι πολὺ καλλιτέρα.... Εἶμαι ἐλευθέρα ὡς πτηνὸν ἐδῶ· ἔχω τὸ πρόσωπον ἀσκεπές. Ἐπειτα καὶ ἡ κυρία Ἑλένη καὶ ὁ στρατηγὸς μὲ ἀγαποῦν καὶ θέλουν νὰ μὲ ὑπανδρεύσουν.

— Δὲν ἐκλεξας λοιπὸν ἀκόμη;

— Ὅχι· οὔτε θέλω νὰ ἐκλέξω!... ἐκεῖνος τὸν ὅποιον ἀγαπῶ ὠρκίσθη νὰ μὴ μὲ νυμφευθῆ ποτέ, ἐπρόσθεσεν, ρίπτουσα τὰ ὄμματα εἰς τὸ ἔδαφος.

— Ὅμιλεις μὲ ἀπλότητα, καὶ εἶσαι ἀθάνατος ὡς ἡ περιστέρα· ἔχεις καμμίαν φίλην πρὸς τὴν ὁποίαν νὰ ἐμπιστεύησαι τὰ κρυφά σου;

— Πῶς ἐπεθύμουν νὰ εἶχα! πλὴν αἱ γυναῖκες ἐδῶ καμμία δὲν καταδέχεται, ἐπειδὴ ἡμῖν Τούρκισα, νὰ τὰ ἔχη ἴσια κ' ἴσια μὲ ἐμέ.

— Ἐγὼ ἔχω τὴν ἀνάγκην σου, διαμαντάκι μου, ἐναγκαλιζομένη ταύτην μετὰ θερμότητος, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη... μὴ τρομάξης! μὴ φεύγης! εἶμαι καὶ ἐγὼ γυνὴ ὡς σύ, ὑποκεκρυμμένη ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦ ἀνδρός· αἱ περιστάσεις μ' ἔκαμαν νὰ εἶμαι οὕτως ἐνδεδυμένη.

Καὶ ἐν συντόμῳ τῇ ἐδιηγήθη ποῖα εἶναι, καὶ πῶς εὐρέθη ἐκεῖ.

— Ἀκόμη δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ πιστεύσω! ἄφες με μὲ τὰ φιλήματα ταῦτα νὰ σβέσω τὴν δίψαν τῆς καρδίας μου. Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὰ τόσον γλυκὰ ὄνειράτα, τὰ ὁποῖα δι' ἐσὲ εἶδον, εἶπεν ἡ Διαμάντο.

Ἡ Ἀνδρονίκη καὶ αὕτη τὴν κατεφίλει μὲ τὴν αὐτὴν συγκίησιν· εἶχεν ἀνάγκην μιᾶς ἀνθρωπίνου ψυχῆς· τέλος πάντων ἡ γυνὴ αὕτη πρὸς τὴν ὁποίαν νὰ ἐγχέῃ τὴν διήγησιν τῶν συμφορῶν τῆς; καὶ ἦτις νὰ τῇ δίδῃ παραμυθίαν τουλάχιστον, ἂν ὄχι νοουθεσίας.

— Τί δυστυχία, Διαμάντο, νὰ μὴν ἠμπορῶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ σὲ πλησιάσω καθ' ἐκάστην νὰ ὀμιλῶμεν!... ὅλοι οἱ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἔχουν τὰ ὄμματα ἐπάνω μας· ὅλοι μᾶς ὑποπτεύονται. Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ συναπαντώμεθα τὴν νύκτα;

— Εἶναι πολὺ δύσκολον! μ' ὄλον τοῦτο ἀπόψε ἐγὼ δοκιμάζω νὰ ἔλθω εἰς τὴν κλίνην σου.

— Προσπάθησε, παρακαλῶ! θέλω κάτι νὰ σὲ συμβουλευθῶ.... σκοπεύω νὰ ἐμπιστευθῶ πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ στρα

τηγοῦ ποία εἶμαι, καὶ νὰ ρίψω τὰ λάμπικα πλέον ἀπ' ἐπάνω μου.

— Μὴ δι' ὄνομα Θεοῦ! εἶσαι γυνὴ ἠφανισμένη ἂν κάμης τοιοῦτόν τι· ἰδοὺ ἔρχονται... ἀφεύκτως ἀπάψε ἔρχομαι εἰς τὴν κλίνην σου.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἠνώθησαν μετὰ τὴν ἐπίλοιπον συνοδίαν.

ΚΕΦΑΛ. 18.

Η ΔΙΑΜΑΝΤΟ ΚΑΡΡΕΤΟΥ.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτον υἱὸς τοῦ ἐκ Λεβαδίας περιφήμου Ἀνδρούτζου, συντρόφου τῶν ὄπλων τοῦ Δάμπρου Κατζώνη, ποτὲ Ναυάρχου τῆς Αἰκατερίνης Β^α, καὶ Ἡγεμῶνος τῆς Μάνης· μετέπειτα δὲ περιβοήτου πειρατοῦ τῆς Μεσογείου.

Τὸν Ἀνδρούτζου τοῦτον ἡ Πόρτα διὰ δολιότητος συλλαβοῦσα ἔρριψεν εἰς τὸ κάτεργον, ὅθεν καὶ ἀπέθανε τὸ 1797. ἐστάθη δὲ τὸσον φοβερὸς πρὸς τοὺς Τούρκους, ὥστε ὅτε ὁ στρατηγὸς Aubert Dubayet ἐξήτησε νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ, ὁ Καπετὰν Πασσᾶς Κουτζουκ-Χουσείν ἀπεκρίθη· « σὲ δίδω τρία μιλλιούνια γρόσια παρὰ τοῦτου. » (α)

Ἐπιτηρέησας ὑπὸ τὸν Ἀλῆ-Πασσᾶν ὁ Ὀδυσσεὺς, καὶ συνασωτεύσας ἐξ ἐνός· μετὰ τοὺς υἱοὺς του Μουκτάρην καὶ Βελῆ, ἐξ ἄλλου διατρέξας τὸν ἀρματωλικὸν βῖον μετὰ τοῦ Διάκου, Τάσσου, Ἀνδρέα Ἰσκού, Στουρνάρη καὶ λοιπῶν παλληκαρίων τῆς Ρούμελης ἀπεκατέστη ἀνὴρ μίγματος καλῶν καὶ κακῶν ἔξευ.

Ἦτο ταχύτατος τοὺς πόδας, καὶ ἐφημίζετο ὅτι ἐσέδραμε μ' ἀραβικὸν ἵππον. Εἶχε τὸ ἀνάστημα περίπου ἐξ πόδας καὶ κομψόν, τὸ πρόσωπον ὠραῖον μὲ χαρακτήρας εὐγενεῖς καὶ μεσοῦς ἐκφράσεως· τὸ μέτωπον κοῖλον, τὰς τρίχας ξανθὰς κλινούσας πρὸς τὸ καστανὸν καὶ τὴν ἐπίδερμίδα τοῦ προσώπου καὶ τοῦ στήθους λευκὴν, πλὴν ἠλιοκαυμένην. Ἐφερε μεγίστους καὶ πυκνοὺς μύστακας· καὶ τὰ εὐρωστὰ μέλη τοῦ σώματός του, ζωηρῶς ἐξέφραζον τὴν ῥώμην καὶ δραστηριότητα, ἥτις πρὸ πάντων τὸν ἐχαρακτήριζε. Κατὰ δὲ τὸν λοχαγὸν Ἐμφρέην (β) εἶχε τὴν ὠραιότεραν χεῖρα ὅπου ποτὲ εἰς ἀνδρα εἶδε.

Καίτοι ὑστερημένος παιδείας, ἠσθάνετο τὸ ἐνδοξον ὅπερ ἔφευρεν ὄνομα· ὅθεν καὶ διεφλέγετο ὑπὸ φιλοτιμίας, μὴ φανῆ κατώτερος τοῦ συνωύμου του βασιλέως τῆς Ἰθάκης. Δυστυχῶς ὅμως ὁ τυραννικὸς καὶ ἄσφατος χαρακτήρ του, συνεπέα μίᾳ τὸσον πολυχρονίου μετὰ τῶν τούρκων συναναστροφῆς, ἢ αὐθαιρεσία

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 1, σελ. 63.

(β) W. H. Humphrey's « Picture of Modern Greece, » σελ. 21.

τὴν ὁποίαν ὡς νόμον ἐξήτει νὰ ἐπιβάλλῃ πρὸς τοὺς ἄλλους, τὸ διαπεραστικόν, ὑποπτον, καὶ πλεόν τοῦ δέοντος προβλεπτικόν πνεῦμά του, πρόσθετες καὶ τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας ἐπὶ τῆς ἀνωμάλου καὶ ἀκαταστάτου ἐκείνης ἐποχῆς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, κατέστρεψαν τὸν ἄνδρα τοῦτον. Ἐδείχθη ἀλλεπαλλήλως τῷ ἄνθρωπῳ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, φόβητρον τῶν Μουσουλμάνων, οἷτινες τὸν ἐπώνομαζον Γκζαοῦρ-Πασσᾶν. Καὶ φεῦ! ἐπὶ τέλους προδότης. Ὅθεν καὶ τόσοσ τραγικῶς ἐτελείησεν.

(Οἱ τρόποι τοῦ ἦσαν χαρίεις, ὠμίλει ὀλίγα ἰταλικὰ καὶ καλλίστα τὴν ἄλβανικὴν, (α) ἐνεδύετο ἀπλουστάτα, καὶ ἠγάπα ὑπὲρ τὸ δέον τὴν θήραν, τοὺς ἵππους καὶ κύνας.)

Ἐπιστρέφουσα ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὸ Κωρύκειον ἄντρον εὔρε τοὺς στρατιώτας εἰς τὰ ὄπλα.

Ἦ εἶδησις ὅτι ὁ Ὀμὲρ Βριώνης μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις νίκην τοῦ γανυιωθεῖς ἤτοιμέζετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Πελοπόννησον, ἠγγεῖρε τὸν Ὀδυσσεῆα νὰ σπεύσῃ πρὸς ἀναχαίτισίν του.

Ὁ Πανουργιάς, ὁ Διβουνιώτης, καὶ οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ἦσαν σύμφωνοι νὰ συνενωθῶσι μετὰ τοῦτου πλησίον τοῦ Πανδοχείου τῆς Γραβιάς.

Ἦτο σχεδὸν νύξ καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Ἥλιου φῶς εἶχε παύσει νὰ εἰσδύῃ ἐντὸς τοῦ ἄντρον ὅτ' ἐκάθησαν νὰ συνδειπνήσωσιν.

Ἦ κυρία Ρ... ἐφαίμετο σύννους, οἱ ἐρεθισμένοι ταῦ προσώπου χαρατῆρες τῆς ἐξωγράφισον ἄγριον τι· διὰ πολλὴν ᾠραν ἔμενον ἀλαλος εἰς τὸ δείπνον.

Κοινὴ ὁμιλία ἦτον ἡ μάχη τῆς ἐπαύριον.

— Ὡς πότε θ' ἀγροικῶ πόλεμο καὶ δόξα καὶ νὰ μὴ μπορῶ καὶ γὰρ νὰ ἀκολουθῶ, αἴφνης διέκοψεν ἀποτόμως· αὔριον μὲ τ' ἀσκέρι καὶ ἐγὼ ἀντάμα θ' ἄρτω. Θέλω νὰ δείχνω μὴ φορὰ τοῦ καπετὰν Ἀντρόικου τὸ τι βαραίνει μὴ Σουλζιώτισσα.

— Ὁ καπετὰν Ἀνδρόικος ἄρκετὰ γνωρίζει τὰς Σουλζιώτισσας, διέκοψεν ὁ Ὀδυσσεύς. Μὰ στοὺς τωρινούς πολέμους μας αἱ γυναῖκες δὲν ἐμποροῦν νὰ παίρουν μέρος.

— Γιατί... πῶς ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα ἔχει μὴ ἀρμάδα ποικάτω της, καὶ τὴ στιμὴ τούτηνε πλοκάρει τὴ Μουεβασζά! Πῶς ἡ Μαντῶ Μαυρογρανέσα τόση φήμη ἀρχίνηψε νὰ κἀνῃ! Πῶς ἡ Κωστάντζα Ζάχαρη!...

— Μὴ βιάζεσαι, Κυρά!... Ἦ Λασκαρίνα Βουβουλίνα καὶ ἡ Μαντῶ ἔχουμ κατάστασιν. Ἦ Βουβουλίνα ἔχει τόσα πρᾶμα-τευτάδικε καράβζα δικά της καὶ Ἦ καμὲ πολεμικά.

(α) Σ. Σ. Αἱ πληροφορίες αὗται μ' ἐδόθησεν εἰς Λοῦδνον ὑπὸ τοῦ Κ. Ἐδουάρδου Τρελῶν συζύγου τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ὀδυσσεῖος Ταρσίτζας, τὸν ὁποῖον μετ' οὐ πολὺ μέλλομεν ἐν τῇ Σηλείῳ ν' ἀπαντήσωμεν.)

— Κ' ἐγὼ εἶμαι παλληκάρενα. .... τὰ δικά μου τὰ μαλλὰ ἀσπρίσανε στὸ μετιρίζι ἀπὸ δώδεκα χρόνῳ παιδί. Ἐστάθηκα στὸ πόλεμο τοῦ Βουθρωτοῦ, τῆς Κιάφης, τοῦ Γαρδικιοῦ, τοῦ Σουλζοῦ καὶ τῆς Πάργας· καὶ τὸ ἄχτι μου γιὰ τοὺς τούρκους εἶναι πολὺ πρὸ μεγάλο τῆς Βουβουλίνας καὶ τῆς Μαντῶς, γιὰτὶ στὸ δικόμου τὸ θυμητικὸ ἀκόμη τριγυρνάει ὁ ἀντρειωμένος θάνατος τῆς Δέσπος· ὁ τρομακτὸς κίος τῶν διακόσω γυναικῶμας, τὸ πουλουκι, κὶδὸ ποῦ πνηχτήκαναι στ' ἀσπροπόταμο (Ἀχελῶου). Τὰ γηρωικὰ καμῶματα τῆς Μόσκους καὶ Καϊδές· καὶ τὸ κάτου, κάτου, ζάθηκα μὲν πὸ κείναις, ποῦ σὰν πήγαινα στὴ βρύσι γιὰ νερὸ, πάντοτε ὄλαις ἢ γυναικαῖς βαρδάρανε καὶ μοῦ κάνανε τόπο πρώτη νὰ γεμῶζω τὸ λαγίμι.

— Τὸ γνωρίζω, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς μειδιῶν, μὰ τότε οἱ Τούρκοι ἤρχοντο νὰ σὰς πετάξουνε ἀπὸ τὸ τόπο καὶ τὰ κάστρα σας, κ' ἔπρεπεν ἢ ὅλοι νὰ σκοτοθῆτε ἢ νὰ νικήσετε· τώρα ὅμως ἡμεῖς ἐπιάσαμε τ' ἄρματα καὶ ζητοῦμε νὰ τοὺς παστρέψουμε. Ἡ γυναικὲς λοιπὸν πρέπει ν' ἀπαντυχαίνωσι στὰ σπήτῃα νὰ τῶν φέρωμε τὴ νίκη.

— Ἀγροίκα, Στρατηγέ, σκιάζεσαι ἀματίς γιὰ τὴ ζωὴ μου; σπολάτι· μόλα ταῦτα μὲ τὸ νάσαι καλὸς πατριώτης συλλογίσου πὼς κάνεις ἄδικο στὸ γένος νὰ μποδίζῃς, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ θυσιασθοῦνε γιὰ τοῦτο.

Τῆς Κυρᾶς Ρ... ἡ ἀπόφασις ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ Ὀδυσσεὺς ἰδὼν μετὰ πολλὰς ἀποτροπὰς τὸ ἀδύνατον νὰ τὴν ἐμποδίσῃ, τῆ ἐσυγχώρησε νὰ πράξῃ ὅπως ἐβούλετο.

Ἡ διαταγὴ ἦτο, τὰ χαράγματα νὰ ἦναι πάντες εἰς τὰ ὄπλα· ὅθεν καὶ ἕκαστος ἀπεσύρθη ἐνωρὶς εἰς τὴν κλίνην του.

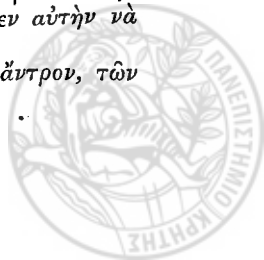
— Τὸ λοιπὸν, καπετὰν Ἀντρονίκε, ἐγγίζουσα ἐλαφρῶς τὸν ὤμον τῆς Ἀρκάδος, εἶπε ἡ Σουλιώτις, τὸ ταχὺ νάσαι χαζίρι στὸ πόλεμο. Θὰ δγῆς μὲν φορὰ τὰ βεργολιγυστὰ μου χεροῦλλα... θὰ βροτομαχήσω σὰ δράκαινα κοντὰ σου... θέλεις νὰ σὲ συντύχω καὶ νὰ πηγαίνωμε ἀντάμα μέσα σ' τοὺς ἀνωμάτους;

— Διὰ τὶ ὄχι, ἐτραύλισεν ἡ Ἀντρονίκη ἀποχαιρετῶσα... Καλὴ νύκτα.

Τὸ βαθὺ ἄντρον τῶν Νυμφῶν καὶ τοῦ Πανὸς μίαν ὄραν μετὰ ταῦτα δὲν ἐταράττετο ἀπὸ ἠχῶ ἄλλην, ἢ τὸν θλιβερὸν μινυρισμὸν τῶν πηγῶν του, καὶ τοὺς ῥοιχασμοὺς τῶν στρατιωτῶν· ἐφωτίζετο δὲ ἀπὸ κρεμαστὰς κανδύλας, αἵτινες χέουσαι φῶς ἀμυδρὸν ἐπὶ τῶν ζαλακτίδων, τοῖς ἐδίδον τὰ ἴδια χρώματα τοῦ ὕδατος, ὅτε ὑπὸ τῆς Πανσελήνου διενεγάζοντο.

Ἡ Ἀντρονίκε ἦτο ἀῦπνος· καὶ ἐσκέπτετο πολυτρόπως τὴν μάχην τῆς ἐπιούσης. Ἀπόκρυφος δειλία ἔκαμνεν αὐτὴν νὰ ποθῆ, εἰ δυνατόν νὰ τὴν ἀποφύγῃ.

Αἱ κλίμαι τῶν στρατιωτῶν ἦσαν εἰς τὸ πρῶτον ἄντρον, τῶν

γυναικῶν εἰς τὸ δεύτερον, οὐτινος τὸ ζόμιον καὶ ἐκαλύπτετο ἀπὸ κρεμασῶν παραπέτασμα.

Ἡ κλίνη τῆς Ἀνδρονίκης ἦτον ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ πρώτου σπηλαίου, δηλ. πλησίον τούτου τοῦ παραπετάσματος τῇ ἔδωκαν μίαν ξυλίην καλύβην.

Ὁ γυναικωνίτης εἰς τὸ δεύτερον ἄντρον ἐφωτίζετο ἐκ περισσοτέρων λύχνων, καὶ ἐφυλάττετο ἀπὸ τὸν ἴδιον Ὀδυσσεά, ὅς τις ἐν τῷ μέσῳ τούτου εἶχε στήσει τὴν καλύβην του.

Ἡ Κυρά Ρ... ἐκίλιετο ἐπὶ τῆς ζρωμνῆς ἐπίσης ἄγρυπνος καὶ ἀνήσυχος· ἡ δὲ νέα Διαμάντο ἔρπουσα ἐλαφρῶς ἔφθασεν ἀοράτως τὸ παραπέτασμα τῆς ἐξόδου του.

Ἐν λεπτῶν μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀνδρονίκης, ἐκρύβη ὑπὸ τὴν πλατεῖαν κάπαν της, συνήψε τὸ σῶμα εἰς τὸ ἰδικόν της καὶ εἶπε, « Δὲν ἐμπορεῖς νὰ προσποιηθῆς τὸν βαρέως ἀσθενῆ καὶ νὰ μὴν ἀκολουθήσης τὸν ζρατόν;

— Θὰ νομίσουν ὅτι τὸ πράττω ἀπὸ δειλίαν. Προτιμότερον εἶναι, νομίζω, νὰ ἐμπιστευθῶ τὸ μυστικόν μου εἰς τὴν σύζυγον τοῦ στρατηγοῦ.

— Ὅχι! δι' ὄνομα τῆς Παναγίας, ὄχι! ἡ ἰσορία μου θὰ σὲ δώσῃ νὰ ἐννοήσης ὅτι ἂν πράξης τοιοῦτον κινδυνεύεις. Ἐγὼ εἶμαι ἡ θυγάτηρ τῆς Ὁθωμανίδος Νεκιβέ καὶ τοῦ Νεαπολιτάνου Καρρέτου, ἀρχηγοῦ ἤδη εἰς Ἰωάννινα τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Πρέπει νὰ ἤκουσας περὶ τῶν γονέων μου τούτων. Ὁ τραγικὸς θάνατος τῆς μητρός μου ἔκαμε πολὺν κρότον εἰς ὄλην τὴν Ἡπειρον.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐρρύγησεν, τὴν ἔσφιξε περισσότερον εἰς τὸ στῆθός της καὶ ἐτουθόρυσε, « πῶς! σὺ εἶσαι ἡ κῆρη τῆς Νεκιβέ;

— Ναὶ... εἰς τὰς ὠραίας ἡμέρας τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων, ὁ πατήρ μου ὅστις ὑπηρετῶν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ του ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε σφοδρῶς τὴν ὠραίαν Νεκιβέ, τὴν ὁποῖαν οἱ Τούρκοι ἀνόμαζον, ῥόδον ὠραιότερον τῶν τοῦ Παραδείσου Φεριστάν.

— Καρπὸς τοῦ ἔρωτος τούτου εἶμαι ἡ δυστυχῆς ἐγὼ, ἥτις καὶ ἐκλήθην Ἐλμὰς (Διαμάντο.)

— Ὁ Σατράπης μόνον μετὰ δεκαεπτὰ ἔτη ἀνεκάλυψε πάντα ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ ἠγάπα καθ' ὑπερβολὴν τὸν πατέρα μου, διὰ τὰς πολυχρονίους του ὑπηρεσίας, τὸν παρεκίνησε νὰ γίνῃ Μουσουλμανὸς καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν Νεκιβέ.

Πιστὸς εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν οὗτος, ἐπάσχισε νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τῆς μητρός μου, ὅμως ἀπέτυχεν.

Τότε ὁ Ταχίρ-Ἀβᾶς μυστικοσύμβουλος τοῦ Σατράπου, τοὺς κατηγορήσε πρὸς τὸν Καδῆ· Καὶ ἡ μὲν μήτηρ μου κατεδικάσθη νὰ λιθοβοληθῇ, ὁ δὲ πατήρ μου νὰ καῆ ζῶν.

— Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1818, δηλ. πρὸ τριῶν ἐτῶν, ἀφῆρσαν

ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς μητρός μου τὸν πέπλον, ἔσχατον θρησκευτικὸν καταισχύνης σημεῖον εἰς τοὺς Τούρκους, τὴν ἐνέδυσαν εἰς μακρὸν λευκὸν χιτῶνα, καὶ τὴν ἔφερον μὲ γυμνοὺς πόδας ἔξω τῶν Ἰωαννίνων. Εἶχον ἔσκαμμένον ἐκεῖ λάκκον εἰς εἶδος φρέατος (α) τὴν ἔθεσαν ἐντὸς τὸν ἐπλήρωσαν χῶματος, καὶ ἄφησαν μόνον τὴν κεφαλὴν τῆς ἐξέχουσαν ὡς πτωχοὶ ἄνθος.

Φρίττω!!!! ἡ γλῶσσά μου δὲν τολμᾷ νὰ ἐξακολουθήσῃ!... Ἀνδρονίκη, ἐπρόσθεσεν ἡ Διαμάντο, ὑγραίνουσα μὲ δάκρυα τὸ πρόσωπον τῆς φίλης τῆς· τί νομίζεις; ἀφοῦ δι' ἱκανὴν ὥραν ἀσπλάγχχνως ἔρριψαν πολλοὺς λίθους, καὶ ἡ τρισάθλιος ἔτι ἔζη, εἰς μαῦρος Ἀλβανὸς λυπηθεὶς αὐτὴν ἔδραξε υἱάγα μάρμαρον μὲ τὰς δύο χεῖρας, καὶ πλησιάσας τὴν ὠραίαν κεφαλὴν τῆς, τὸ ἔρριψεν ἐπὶ ταύτης καὶ τὴν κατεσύντριψε. (β)

— Ἐνθυμούμαι τὸ συμβᾶν, ὀρθοτριχοῦσα ἐψιθύρισε ἡ Ἀρκὰς· ἔκαμε τόσον κρότον εἰς ὄλην τὴν Τουρκίαν... πλὴν πῶς ὁ πατήρ σου ἐλύτρωσε;

— Ὅτε μετεφέρετο εἰς τὴν πυρὰν, ἀφηρπάγη ἀπὸ συμμορίαν Σκεπετάρων. Ὁ Ἀλῆ-Πασσᾶς, ἔχων μεγίστην ἀνάγκην τοῦτου, κατεφρόνησε τὸ φανατικὸν σκάνδαλον, ὅπερ ὁ ἔρωσ του διήγειρεν εἰς Ἰωάννινα, καὶ τὸν ἀνήρπασεν. Ἐκτοτε ἦτον ἀγνωστον ποῦ εὐρίσκετο ὅθεν καὶ πάντες τὸν ἐθεώρουν φονεμένον. Τὸ προπαρελθὸν ὁμως ἔτος, ὅτε τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐπολιόρκησαν τὰ Ἰωάννινα, ὁ πατήρ μου ἀνεφάνη πάλιν εἰς τὸν κόσμον... ὅχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ φρούραχος τῆς εἰρημένης πόλεως· καὶ ἤδη εἶναι ὁ μηχανικός, ὁ τόσον γενναῖος ὑπερασπιζόμενος τὴν καθέδραν τῆς Ἡπείρου.

— Ἐγνώρισας τοὺς γονεῖς σου ποτὲ, Διαμάντο;

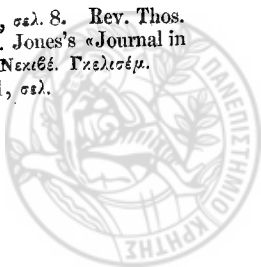
— Τὴν μητέρα μου μόνον εἶδον μίαν φοράν· πλὴν χωρὶς νὰ γνωρίζω ὅτι ἦτο μήτηρ μου. Τὸν πατέρα μου ποτὲ δὲν τὸν εἶδον· ἤμην μόνον τριῶν μηνῶν, ὅτε τὸν ἀπεχωρίσθην· δοθεῖσα δῶρον πρὸς τὴν περίφημον τοῦ Γαρδικίου τλιγίδα τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βεζύρου Χαϊνίτζαν.

Δύο τραγικαὶ ἱστορίαι συνέτεινον, διὰ νὰ πέσω εἰς χεῖράς τῆς. Ἡ μία ἀφορὰ τὸν υἱὸν τῆς Ἐλμᾶς· καὶ ἡ ἑτέρα τὴν ὠραίαν, πλὴν δυστυχῆ Εὐφροσύνην.

— Ἡ Χαϊνίτζα ἦτον σύζυγος τοῦ Πασσᾶ τοῦ Ἀργυροκάστρου· Ὁ Ἀλῆς ὅστις παντοίοις τρόποις ἐξήγει τὸ πασσαλικὸν ἐκεῖνον, παρεκίνησε τὸν Σουλεϊμάνην, ἀδελφὸν τοῦ γαμβροῦ του, νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Τῷ ὑπεσχέθη ἀμοιβὴν πλοῦτη καὶ τὴν περίφημον ταύτην ἀδελφὴν του, μετὰ τῆς ὁποίας ἐγνώριζεν ὅτι εἶχεν ἀθεμίτους σχέσεις· ὁ Σουλεϊμάνης εἰς πρώτην

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, tom. 7, κεφ. 111, σελ. 8. Rev. Thos. Smart Hughes' « Travels in Albania, » tom. B', σελ. 39. Mr. Jones's « Journal in Albania » ὁ συγγραφεὺς οὗτος καὶ τινες ἄλλοι ὀνομάζουν τὴν Νεκιδέ. Γκιελισέμ.

(β) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, tom. 8, κεφ. 111, σελ.

συνέντευξιν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, διὰ πιστολίου τὸν δολοφονεῖ.

Εἰς τὴν πυροκρότησιν ἡ Χαϊνίστζα παρορσιάζεται, καὶ εὐρίσκει τὸν σὺζυγόν της ἐκπνέοντα εἰς τὰς ἀγγάλας τοῦ ἀδελφοῦ.

Ὁ ἀδελφακτόνος ἔρριψε τότε τὴν σισύρα του ἐπὶ τῆς Κλητεμιστρας ταύτης, μοισουλμανικὸν σημεῖον, ὅτι τὴν ἐξελέξατο διὰ σύζυγον. (α)

Καρπὸς τοῦ μαιφίφου συνοικεσίην ἐστάθη ὁ συνώνυμός μου Ἐλμάς-Πασσᾶς· τὸ ὄνομα τοῦτο εἶμαι ὁποῦ μ' ἔρριψεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Χαϊνίστζας.

— Εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐπὶ τῆς βρεφικῆς μου ἡλικίας, ἔκαμνε κρότον πολὺν ἡ Εὐφροσύνη. Ἦτο νεόνυμφος πλουσίου Ἑλληνοῦ ἐμπόρου, ὅστις ὀλίγους χρόνους μετὰ τὸν γάμον του, ἀνεχώρησεν εἰς Βενετίαν, ἀνεψιὰ δὲ τοῦ Ἀρχιερέως Γαβριήλ.

Ὁ Μουκτάρ Πασσᾶς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλή, τὴν ἠράσθη, καὶ ἐγκαταλείψας τὰ χαρέμια του, ἐκυλίετο ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τοὺς πόδας της.

Τὰ παράπανα τῶν γυναικῶν τοῦ Μουκτάρη ἠρέθισαν τὴν περιέργειαν τοῦ πατρὸς νὰ ἰδῇ τὴν Εὐφροσύνην,

Ὁ ἴδιος Ἀλή-Πασσᾶς ἤναψε φλογῶν ἔρωτος διὰ τὴν χριστιανήν.

Εὐθὺς λοιπὸν διατάττει τὸν Μουκτάρην ν' ἀφήσῃ αὐθημερὰν τὰ Ἰωάννινα καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Γεωργιμ-Πασσᾶ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἐν τούτοις οὔτε αἱ ὑποσχέσεις, οὔτε τὰ δῶρα, οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τοῦ κτηνώδους Βεζύρου ἠδυνήθησαν νὰ κερδήσωσι τὴν καρδίαν τῆς Εὐφροσύνης. Τὸν Μουκτάρην μόνον ἠγάπα αὐτὴ, καὶ δι' αὐτὸν μόνον ἔζη.

Εἶναι ἀνεκδιήγητον τὸ σκάνδαλον, ὅπερ ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα διὰ τὴν παραφορὰν τοῦ ἔρωτος τοῦ γέροντος Σατράπου.

Τὸ ἐπεισόδιον τῆς δυστυχοῦς Εὐφροσύνης τέλος ἐστάθη ὁ Ἀλή-Πασσᾶς νὰ τὴν ῥίψῃ εἰς τὴν εἰρκτὴν, καθὼς καὶ δεκαεξῆς ἄλλας Ἑλληνίδας, ἐπὶ προφάσει ὅτι ἀτιμάζουσι τὴν πόλιν.

Καὶ τὴν τρίτην νύκτα τὰς ἐπιυξεν εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων. Σημείωσον, ὅτι ἡ Εὐφροσύνη ἐξέπνευσεν ἐκ τοῦ φόβου, πρὶν ἔτι ριφθῆ εἰς τὰ ὕδατα. (β)

Ὅποιον τέρας αὐτὸς ὁ Ἀλῆς! εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἀναστενάξασα.

— Τοιοῦτου φόβον ἐνέσπειρε τῶν γυναικῶν ἐκείνων ὁ θάνατος, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ δώσῃ ἄσυλον εἰς τὰ ἀνήλικά των βρέφη· ἐκυλίοντο εἰς τὰς ὁδοὺς ἀδυρόμενα, γυμνὰ, προσφέροντα

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 1, σελ. 25.

(β) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, τομ. 1, σελ. 119. General Guillaume de Vaudoncourt, σελ. 273. Rev. Thos. Smart Hughes, τομ. Β', σελ. 39.

σχεδίου του, ἡ ἀφαρπάγη ἐμὲ καὶ τὴν Νεκιβέ, καὶ νὰ καταφύγη εἰς Βενετίαν.

Ἐμὲ διόλου δὲν ἐγνώριζε· διότι πώποτε δὲν μὲ εἶδε. Ἦτο δὲ δύσκολον νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ χαρέμιον τῆς Χαϊνίτζας.

Ἡ γυνὴ τοῦ στρατηγοῦ ὑπεσχέθη τὴν συνδρομὴν τῆς. Τῶντὶ ἦλθε πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βεζύρου, ἐξέτασε τὴν διάθεσίν μου καὶ μαθοῦσα ὅτι δὲν ἤμην εὐχαριστημένη μ' ἐπρότρεψε νὰ δραπετεύσω.

Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνεχώρει, τὴν ἀπήντησα εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Δρουνοπόλεως, καὶ μετ' αὐτῆς ἦλθον εἰς τὰς Ἰουίους νήσους, ὅπου καὶ εὔρομεν τὸν στρατηγόν· ἔσπευσεν οὗτος νὰ τῷ ἀναγγεῖλῃ πάλαια πρὸς τὸν πατέρα μου, πλὴν ἦτον ἀργά.

Τότε εἰς Ἰωάννινα εἶχε φοραθῆ ἡ μετὰ τῆς μητρὸς μου σχέσις του, καὶ διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἀμφοτέρους τοὺς ἐφόνευσαν.

Ἐμμεῖνα ἔκτοτε πλησίον τοῦ Ὀδυσσεῶς εὐχαριστημένη ἄκρως, καθότι εἰς ἐπτάνησα μ' ἔθεσεν εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ ἐξεπαιδεύθην ὀλίγον.

Ἦδη πρὸ μικροῦ ἀνεφάνη πάλιν ζῶν ὁ πατήρ μου, ποῦ τὸν εἶχε κρύψει ὁ Σατράπης, οὐδεὶς γνωρίζει.

Ἡ θέσις ἐντούτοις τὴν ὁποῖαν κατέχει εἶναι ὑψηλὴ. Ὁ δὲ Βεζύρης θυσιάζει κάθε τι διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ.

Ἐγραψε πρὸς τὸν Ὀδυσσεά καὶ τοῦ ζητεῖ πληροφορίας δι' ἐμέ· ὑπόσχεται τετρακοσίας χιλιάδας γροσίων, ἂν μὲ ξεῖλῃ εἰς Ἰωάννινα.

Ὁ στρατηγὸς καὶ ἡ σύζυγός του δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ μὲ ἀποχωρισθῶσιν, ἐπειδὴ μ' ἀγαπῶσι καθ' ὑπερβολὴν· ἀγαπῶντες ὅμως ἐξ ἄλλου τὰ πλούτη, δὲν ἀποφασίζουσιν καὶ νὰ χάσουν ἐν τοιοῦτον ποσόν.

Πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος ἤκουσα τὴν ἀκόλουθον συνδιάλεξίν των.

« Ὁ Καρρέτος, ἔλεγεν ὁ στρατηγός, δὲν γνωρίζει τὴν Διαμάντο, δὲν τὴν εἶδε ποτέ του... ἄς εὔρωμεν καμμίαν ἄλλην εὐμορφουτζίκη τῆς ἡλικίας τῆς νὰ τοῦ στείλλωμεν· βάζομεν τότε εἰς τὸ χέρι τὸ χρυσάφι τοῦ Πασσᾶ. »

« Καὶ δὲν θὰ ὁμολογήσῃ, εἶπεν ἡ σύζυγος, ὅτι ποτέ δὲν ἐστάθη εἰς τὸ παλάτι τῆς Χαϊνίτζας; »

« Τὴν κατηχοῦμε πρῶτα καὶ ἔπειτα τὴν στέλνομεν. »

« Εὔρετε καμμίαν ὅπου νὰ μὴν ἤξευρῃ γράμματα· κόψετε τὴν γλώσσάν τῆς διὰ νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ ὀμιλῇ, εἶπεν ἡ κυρὰ Ρ.... καὶ γίνεται ἡ δουλειά. Ἡ Χαϊνίτζα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀπέθανεν ἀπὸ ἀποπληξίαν, ὥστε δὲν φοβείσθε ἀνακάλυψιν τοῦ πράγματος. »

— Καταλαμβάνεις τὴν θέσιν σου, Ἀνδρονίκη; Δὲν λέγω περὶ σοσότερα, οὔτε φαντάζομαι ὅτι ὁ στρατηγὸς δύναται νὰ πράξῃ ἐν τοιοῦτον. Προσθέτω ὅμως, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν κατάστα-

σίν μας, κάλλιον νὰ φέρῃ τις τὸ ἔνδυμα τοῦ ἀνδρὸς, ἢ τῆς γυναικός.

— Σ' εὐχαριστῶ, φίλη, καὶ σ' ἔννοῶ, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, φιλοῦσα τὴν Διαμάντο.

Ἰχνη κατὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην ἠκούσθησαν αἱ κανδύλαι σχεδὸν αἱ περισσότεραι εἶχον ἐκπνεύσει· εὐρίσκοιτο λοιπὸν εἰς ὀλοτελές σκότος.

Αἱ δύο φίλαι συνεσφίχθησαν ψυχρόταται· διότι τὰ ἴχνη ἐπλησίαζον πρὸς τὸ μέρος των.

Μία ἀνθρώπινος σκιά ἐστάθη συντόμως ἄνω τῆς κεφαλῆς των μετ' οὐ πολὺ εἶδον νὰ λάμψουν σπιωθήρες, καὶ ἤκουσαν τὴν ἐλαφρὰν σύντριψιν πυρολίθων (τζακουμάκια.)

Ἡ σκιά ἐκυρτοῦτο ὡς νὰ ἐξήτει εἰς τὸ φῶς τῶν σπιωθήρων ν' ἀνακαλύψῃ τι, τὸ ὁποῖον ἐψηλάφει· καὶ ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντο ἐνόησαν ὅτι εἶναι ἡ κυρὰ Ρ.....

ΚΕΦΑΛ. 19.

Ἡ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ.

Ἔρως, πάθος παράδοξον! μαλάσσεις καὶ διαφθείρεις τὴν τραχυτέραν καρδίαν μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὅποιαν ἐξαγριῖνεις καὶ σκληρῖνεις τὴν τρυφεράν καὶ δειλὴν.

Ἡ κυρὰ Ρ..... ἢ εἰς τὴν σκληραγωγίαν φῶντι τῶν μαχῶν ἀνατραφέισα, ἢ ὁμιλοῦσα πρὸ ὀλίγου περὶ μαχῶν, ἅμα ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην ἠλλαξε σχέδια καὶ ἐβυθίσθη εἰς συλλογισμοὺς τρυφερωτέρους. « Πρὸς τί, ἔλεγεν, ν' ἀποθάνω αὐριον πλησίον τοῦ ὠραίου Ἀνδρονίκου! τάχα τί κερδίζω, ὅτε οὗτος θαυμάσῃ μὲν τὴν γενναιότητά μου, πλὴν ἐγὼ φονευθῶ. Ἄν δὲ πάλιν αὐτὸς πέσῃ, τί μὲ ὠφελεῖ νὰ ζήσω! Ὅχι! γνωρίζω εἰς ποῖον μέρος ὁ στρατηγὸς ἔχει τὰ πλοῦτή του· πρέπει νὰ καταπέισω τὸν Ἀνδρόνικον νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, τὰ λαμβάνομεν καὶ φεύγομεν μὲ ἄλλον ὄνομα εἰς τὴν Εὐρώπην.

— Ἀπὸ τοιαῦτα σατανικά σχέδια θερμασμένην ἔχουσα τὴν φαντασίαν ἢ Σουλῳτίς, βλέπουσα δὲ τὸ συντομον τῆς νυκτὸς ἠγέρθη· καὶ διατρέχουσα τὸ σκότος τῶν δύο ἀντρων, ἦλθεν εἰς τὴν κλίνην τοῦ εἰδάλου αὐτῆς, κράζουσα τοῦτο μὲ τ' ὄνομά του.

Ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὴν τόλμην τῆς Σουλῳτίδος ὠρθώθη καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς, ἐξέτεινε δὲ τοὺς δύο βραχίονας ὀψοῦ τὴν ὠθήσῃ, ἂν περισσότερον ἐπλησίαζεν.

Ἡ κυρὰ Ρ... ἐξάθη καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτυλίσῃ τὰ σχέδιά της.

Ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ φίλη της ἐπνίγοντο εἰς τὸν γέλωτα, ἀπέρριψαν δὲ κάθε φόβον, ὅτι ἡ Σουλῳτίς ὑπωπτεῦθη τὴν Διαμάντο εὐρισκομένην ἐκεῖ.

Εἰς τὰς προτάσεις τῆς κυρᾶς Ρ... δὲν ἤργησε νὰ ἐπανεύρη τὴν παρρησίαν τοῦ πνεύματός της.

— Εἶναι ἀργὰ τὰ ὅσα μὲ λέγεις... πλησιάζει νὰ ξημερώσῃ... μετὰ δύο ὥρας θὰ κινήσωμεν διὰ τὸν πόλεμον.

— Ἄπορῆς νὰ βρῆς πολλαῖς πρόφασαις γιὰ νὰ μὴ 'κολουθήσῃς τ' ἀσκέρι... καμόσου πῶς ἡ λαβωματρία σου δὲν ὑγράθηκε ἀκόμη.

— Ὅλοι γνωρίζουν ὅτι ἰατρεύθην.

— Καμόσου τὸν ἄρρωστο.

— Καὶ τοῦτο εἰς τοιαύτην ὥραν δὲν γίνεται.

— Μ' ὄλις 'βγοῦμ' ἀπ' τῆ σπηλῖαν καὶ κινήσωμεν μείνε 'πίσου' κρυβγούμαστε 'ς τὰ θυμάρια, κ' ἔτσι τὸ κόφτομε διῶρα.

Ὁ τρόπος εἶναι δειλός· διὰ τὸν κόσμον ὅλον δὲν κάμνω τοῦτο.

— Ἐχεις δίκιο... ἀπ' ἐκεῖο τῆ Διαμάντο ἔτσι τῆ χάνουμε.

— Τὴν Διαμάντο! ποῖαν Διαμάντο;

— Τῆ Διαμάντο! μὰ Διαμάντο ἔχουμε στὴ σπηλιά... μπουροῦμε νὰ καζαντήσουμε χιλιάδες φλουργιὰ μὲ δ' αὐτὴνε.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φίλης της ἐνόησε τοὺς διαβολικοὺς σκοποὺς τῆς Σουλζώτιδος· καὶ μετὰ πολλῶν ἐλπίδων τὴν ἔπεισε ν' ἀναβάλλῃ τὸ σχέδιον ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ἐμπλεως χαρᾶς αὐτῆ, ὅτι τῶντι μετὰ τὴν μάχην ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τοῦτο, ἀφοῦ ἔσβεσε τὴν δίψαν τῶν χειλέων της ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς Ἀνδρονίκης ἀνεχώρησεν.

— Ἦκουσας; ἠρώτησεν ἡ Διαμάντο.

— Καὶ δὲν ἤκουσα!... εἶναι ἀλητήριος.

Ἐγὼ, ἀδελφῆ, δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην νὰ ζήσω πλεον εἰς τὸ ἄντρον τοῦτο... ἀργὰ ἢ ἐργήγορα, τὸ βλέπω, θὰ μὲ ξεῖλλουν εἰς τὸν Ἀλῆ-Πασσά... δὲν ἠμπορεῖς νὰ μ' ἐλευθερώσῃς ἀπὸ ἐδῶ;

— Διαμάντο, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἡ ζωὴ τοῦ σπηλαιίου οὔτε δι' ἐσέ, οὔτε δι' ἐμέ εἶναι. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως τίποτε δὲν ἠμπορῶ νὰ πράξω... θ' ἀκολουθήσω τὸν στρατόν· ἂν ζήσω, κρυφίως φεύγομεν εἰς τὴν Χίον· εἶναι τὸ μόνον καταφύγιον διὰ δύο ἀπροστατεύτους γυναῖκας· διότι ἡ νῆσος δὲν ἐπανεστάτησε, οὔτε φαίνεται ὅτι θὰ ἐπαναστατήσῃ· ἔνεκα τοῦ ὅτι ὁ λαὸς της εἶναι ἠπίος καὶ ἀπειροπόλεμος· καὶ διότι εἶναι τὸ μόνον μέρος τῆς Ἑλλάδος, χαίρουν ἀνεξαρτησίαν τινα καὶ κάποιον βαθμὸν πολιτισμοῦ. Ὁ στρατηγὸς μετὰ τὴν μάχην θέλει ξεῖλλει ταχυδρόμον πρὸς τὴν σύλζυγόν του νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ ἀποτέλεσμα ταύτης· ἐκ τούτου πληροφορήσου ἂν ζῶ ἢ ἐφονεύθην. Ἄν ζῶ, ἄφησε τὸ ἄντρον καὶ ὑπάγε εἰς Καζρι (Δελφούς) καὶ περιμένε με. Φεύγομεν τότε πρὸς τὸ Γαλαξίδι, καὶ ἐκεῖθεν εὐκόλως μισθώομεν πλοῖον διὰ Χίον. Ἄν τοῦναντίον φονεῖσθῶ, τότε, φίλη, ὁ Κύριος μόνος πρὸς βοήθειάν σου.

Ἡ Διαμάντο ἔρπουσα ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν κλίνην τῆς ἢ δὲ Ἀνδρουκίη ἐγεύθη ὀλίγων ὠρῶν ὕπνου.

Μόλις αἱ χρυσαὶ τῆς Ἡοῦς ἀκτῖνες διέσχισαν τοῦ Κωρυκίου τὸ πυκνὸν σκότος, καὶ ἡ πολεμικὴ σάλπιγξ ἤρξατο τὸ ἰωθινόν.

Μετὰ πέντε λεπτὰ ὅλοι ἦσαν περίξ τοῦ ζρατηγοῦ Ὀδυσσεώς, ὅστις στρέφων τοὺς μακροὺς μύστακάς του, διέτρεχε μὲ τοὺς διαπεραστικούς ὀφθαλμούς του τὰς τάξεις τῶν ἀκολουθῶν του, ἀποπέμπων συγχρόνως εἰς ἕκαστον ἐν μειδιάμα, ἢ μίαν ἐμφυχώσεως λέξιν.

Ἡ κυρὰ Ρ... ὠπλισμένη μέχρι κορυφῆς μὲ κάθε εἶδος πυροβόλου καὶ ἀγχεμάχου, ἴστατο πλησίον του· καὶ μὲ τὸν στομφαστικὸν τῆς ἀέρα, ἐφαίνετο, ὅτι ἐφιλονεῖκε τὰ πρωτεῖα, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν τόσον πεφημισμένον διὰ τὴν ἀνδρείαν του, Ἰωάννην Γκούραν, ὑπασπιστὴν τοῦ Ὀδυσσεώς.

Ἡ Ἀνδρουκίη ἦλθεν ἡ τελευταία εἰς τὴν στρατιωτικὴν παράταξιν, διότι καὶ τελευταία ἐξύπνησεν.

Πρὶν ὁ ἥλιος καλημερίσῃ τὸν ὑπερήφανον Παρνασσόν, ἦσαν ἅπαντες μακρὰν τοῦ ἄντρου.

Τὸ χάρι τῆς Γραβιῆς κείται ἐπὶ τῆς λοξῆς λεωφόρου, τῆς φερούσης ἀπὸ Ἀμφισσαν εἰς Δαδί· δηλ. τὴν ἀρχαίαν Δρυμαίαν, ἢν εἰς τὴν πορείαν του ἔκασεν ὁ Ξέρξης.

Ὁ Πανουργῆς καὶ ὁ Διβουνηότης ἦσαν ἐκεῖ μὲ τοὺς στρατιώτας των, χιλίους τριακοσίους περίπου.

Οὐχὶ μακρὰν τοῦ πανδοχείου ῥέει ὁ θεῖος Κηφισσὸς, ὁ ποταμὸς, ὃν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Πίνδαρος τόσον ἐξύμνησαν· καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὰ διαφανῆ νάματα ἐβαπτίζοντο ἄλλοτε οἱ αὐλοὶ, οἱ μέλλοντες νὰ διαφιλονεικήσουν τὸ βραβεῖον τῆς μουσικῆς εἰς τοὺς Πυθικοὺς ἀγῶνας.

Ὁ Πανουργῆς καὶ ὁ Διβουνηότης συνεσκέπτοντο νὰ καταλάβωσι τὴν γέφυραν· πλὴν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπρότεινεν ἐν μέρος νὰ κλεισθῇ ἐντὸς τοῦ Πανδοχείου, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ παραταχθῶσι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς λεωφόρου, ὅπως κόψωσι τὴν διάβασιν τῶν Μουσουλιμάνων.

Τὸ Πανδοχεῖον συνίστατο ἀπὸ πληνθόκτιστον περίαιλον, ἐν μέσῳ οὐτινος ὑψοῦτο οἰκία μονόροφος.

Ἡ πρότασις ἦτο τολμηρὰ· ὅλοι συνεθεωροῦντο, καὶ οὐδεὶς ἐπέκυρνε ταύτην· οὐδεὶς ἐπέθύμει νὰ κατακλεισθῇ ἐντὸς ἀπροσατέτου περιβόλου, ἐξ οὗ ἀδύνατον πλέον ἦτον ζῶν νὰ ἐξέλθῃ.

— Φοβεῖσθε! μὲ στεντόριον φωνὴν ἔκραξεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου. Δὲν εὕρισκονται ἐδῶ ἑκατὸ παλληκάρια νὰ συναποθάναμεν μέσα σὲ τοῦτο τὸ χάρι;... γὰρ νὰ ἴδουμ ποιοὶ εἶναι καθωτό· καὶ ἔσυρεν ἀπὸ τὸν κόλπον λευκὸν κεντημένον ἀπὸ τὴν Διαμάντο μανδύλιον, ὅπερ ἐκυμάτισεν εἰς τὸν ἀέρα.

Ὁ πιάνων τὸ μανδύλιον ἦτο σημεῖον, ὅτι πρῶτος ἀπεφάσιζε

ν' ἀκολουθήσῃ. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἔπρεπε καὶ οὗτος εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρά του ν' ἀναπετάσῃ τὸ ἰδικόν του, ὥστε νὰ σχηματισθῇ ὁ σπειροειδῆς λεγόμενος τῶν Ἑλλήνων χορός.

Ἀρχηγοί, ἀξιοματικοί, στρατιῶται, ὅλοι συνεθεωροῦντο.

— Ἐδῶ εἶμαι, στρατηγέ, ἐφώναζεν ἡ Ἀνδρονίκη, τῆς ὁποίας τὸ ἐρωτικὸν ζήθος, ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ φιλοτιμία πάλιν ἤναψαν μέχρις ἐνθουσιασμοῦ· ἐδῶ εἶμαι, ἐπανελάβε καὶ ἔδραξε τὸ μανδύλιον, ἀνεπετάσασα συγχρόνως τὸ ἰδικόν της εἰς τὴν ἄλλην χεῖρα.

— Καὶ ἐγὼ ἐδῶ εἶμαι ἀνέκραξεν ἡ κυρὰ Ρ... ἀναρπάσασα τοῦτο, καὶ δεικνύουσα τὸ ἰδικόν της πρὸς τὸν Ἰωάννην Γκούραν. Εἰς μίαν στιγμὴν ἑκατὸν μανδύλια ἐκυμάτισαν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἑκατὸν ἐκλεκτὰ παλληκάρια κρατοῦντα τὰς ἄκρας των, ὀρχόμενα καὶ ἄδοντα πατριωτικὸν ἄσμα, εἰσήλασαν ὑπὸ τὴν χαμηλὴν τοῦ Πανδοχείου θύραν.

Ἐκτισαν παράυτα τὰς θύρας ὅλας, ὅπως μὴ ἐξέλθῃ οὐδεὶς· ἤνοιξαν πολεμιστράς εἰς τοὺς τοίχους, καὶ ἀναβάντες εἰς τὴν στέγην με τὰ κεραμίδιά της ὑψώσαν ταμποῦρια (προπετάσματα) ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἔμελλον νὰ πολεμήσωσιν. Ὁ δὲ λοιπὸς στρατὸς ὠχυρώθη δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς λωεφόρου.

— Ἐγὼ πρῶτος θ' ἀνοίξω τὸ τουφέκι, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς. Κανεὶς μὴ ἀναφέρῃ τ' ὄνομά μου· τοῦναντίον νὰ φωνάζετε πρὸς τοὺς Ἀλβανούς ὅτε πλησιάζουν· « τῶρα θὰ ἔλθῃ ὁ Ὀδυσσεύς, ἰδοὺ ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεύς » τοῦτο θὰ τοῖς ἐνσπείρει μόνον τρόμον, ἐνῶ ἂν τοῦναντίον μὲ καλέσῃ τις δι' ὀνόματος, ὅλων αἱ βολαὶ θέλουν διευθυνθῆ κατ' ἐμοῦ.

Ὁ Μεχμέτ Πασσᾶς, καὶ ὁ Ὁμέρ-Βριώνης μὲ ὀκτὼ χιλιάδας Ἀλβανο-τουρκικοῦ στρατοῦ ἐφάνησαν πάλιν μετ' οὐ πολὺ. Πρὶν φθάσουν εἰς βολῆς ἀπόσασιν, ἐσάθησαν διὰ νὰ προσευχηθῶσιν. Ἐδῶ κατὰ τὸ σύνθημα ἐθυσίασαν οἱ ἀστρολόγοι πρόβαρα καὶ βόας πρὸς τὸν Μωάμεθ· ἐδῶ ἐσησαν τὴν σημαίαν τοῦ προφήτου, περίξ τῆς ὁποίας οἱ Χότζαδες ἐξεφώνησαν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ δώδεκα χιλιάδας φορὰς ψαλμὸν τινα τοῦ Κορανίου· καὶ ἐδῶ οἱ κήρυκες διέτρεξαν τὰς τάξεις τῶν στρατιωτῶν διὰ νὰ τοὺς ἐμψυχώσωσι μὲ τὸ, « γιὰ Γαζι, γιὰ Σχάιτ » δηλ. ἡ τὴν νίκην, ἢ τὸ μαρτύριον.

Ὁ Ὁμέρ-Βριώνης Σκιπετάρως, καταγόμενος ἀπὸ τοὺς Βαρῶνας Παλαιολόγους ἐπὶ Roger Βασιλέως τῆς Σικελίας καὶ Ἡπείρου, Βεδουίνους τὴν τόλμην, διότι ἔζησεν ἐτὴ πολλὰ εἰς Αἴγυπτον, θηρίον τὴν καρδίαν, διότι ἐστάθη δῆμιος εἰς τοῦ Ἀλή-Πασσᾶ τὴν αὐλὴν, ἐγνωρίζε καὶ ἐμίσει ἀσπόνδως τὸν Διάκου καὶ Ὀδυσσεά. Εἶχε σβέσει ἤδη τὴν κατὰ τοῦ Διακού ἔχθραν του, ἐξήτει τώρα τὸν αὐτὸν θάνατον νὰ δώσῃ καὶ εἰς τὸν Ὀδυσσεά.

Τέλος ὤρμησαν οἱ Τούρκοι μὲ τὸ Ἄλλάχ, Ἄλλάχ κατὰ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ Διβουγιότου· οὗτοι δὲ πάλιν, μὴ δυναθέντες νὰ

ὑποφέρωσι τὸ πλῆθος των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ζητοῦντες καταφύγιον εἰς τῆς Πανωπίας τὴν κοιλάδα καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Φωκίδος.

Ὁ χεῖμαρρος τῶν Μουσουλμάνων ἐστράφη κατὰ τοῦ Πανδοχείου.

Ἐπὶ κεφαλῆς ἦτο γηραιὸς Δερβύσης ἔφιππος, κρατῶν φούκταν χόος, τὴν ὅποιαν, ἅμα ἔφθασεν εἰς βολῆς ἀπόστασιν, διεσκόρπισεν εἰς τὸν ἄερα φωνάξας « διασκορπισθήτωσαν οὕτω καὶ οἱ Γκιαουράδες. »

— Ποῦ πᾶς, Δερβύση; ἔκραξεν ὁ Ὀδυσσεύς.

— Τί κρυφτήκατε αὐτοῦ μέσα γκιαουράδες... παλιογκιαουράδες... τώρα θὰ ἴδωμεν ἂν ὁ Θεὸς σας μὲ τὰ τρία του κεφάλια θὰ σᾶς γλυτώσῃ ἀπ' τὰ χεῖριά μας.

Ὡς λέων ἐτίναξε τὴν μακρὰν του κόμην ὁ Ὀδυσσεύς· καὶ ἰδὼν ὅτι οἱ ἐκτὸς Ἕλληνες τοὺς ἐγκατέλιπον μόνους « ὁ ἴψιστος εἶναι πρὸς βοήθειάν μας, ἀδέλφια, ἔκραξε· διότι οἱ ἄπιστοι τόσον τὸν ἐξυβρίζουν. Πῆς τοῦ Μωχαμέτη σου, Δερβύση, ἂν ἔμπορῇ νὰ σέ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ βόλι μου· κύτταξέτο, ἔκραξε, καὶ ἐπυροβόλησε.

Σὺν τῷ κρότῳ ἐκρημνίσθη εἰς τὸν κοινορτὸν ὁ φανατικὸς Δερβύσης.

Τότε ἤρχισαν καὶ οἱ λοιποὶ τὸν πυροβολισμόν· καὶ τότε ἰδόντες οἱ Τούρκοι τὸν θάνατον τοῦ ἀγίου ἀνδρός των, μὲ βλασφημίας, βοᾶς καὶ ταραχὴν ὤρμησαν κατὰ τοῦ Πανδοχείου. Διὰ τῶν χειρῶν, τῶν ξιφῶν καὶ τῶν ὤμων ἐξήτουν, κτυπῶντες καὶ ὠθοῦντες, νὰ κρημνίσωσι τοὺς τοίχους του.

Ὁ ὄλεθρος ἐστάθη μέγας· δις ὤρμησαν, καὶ δις ἄφησαν ἐκατοντάδας νεκρῶν.

Βλέπεις, καπετὰν Ἀνδρόνικε, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς, ἰστάμενος ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ Πανδοχείου, καὶ διευθύνων τὰς βολὰς τῶν στρατιωτῶν του, βλέπεις ἐκεῖνους τοὺς τέσσαρας καβαλαρέους; ὁ κατὰ μεσῆς μὲ τὸ κόκκινο ποποῦρι εἶναι ὁ Ὁμέρ-Βριώνης, ἂν μὲ τὸν ῥίξῃς κάτω, σὲ κάμνω πρωτο-παλλήκαρό μου.

— Ἡ σφαῖρα δὲν φθάνει ἕως ἐκεῖ· ἂν ὅμως ὀλίγον πλησιάσουν πρὸς τὸ μέρος μας, τὸν ἔχω ὑπ' ὄψιν, Στρατηγέ.

Εἰς τὴν τρίτην ἐφοδὸν δύο Μουσουλμάνοι ἀνέβησαν τοὺς τοίχους τοῦ περιαιλίου καὶ ἔστησαν τὴν ἡμισέληνον.

— Ὁ Ἰωάννης Γκούρας κατέβριψε τὸν πρῶτον διὰ πιστολίου νεκρὸν ἐντὸς τοῦ Πανδοχείου· ὁ ἕτερος μαχόμενος μετὰ τῆς κυρᾶς P... ἠτοιμάζετο νὰ πηδήσῃ ἐπ' αὐτῆς, ὅτε ἡ πολέμαρχος γυνή, διὰ μακροῦ πτυαρίου τοῦ φούρνου, τὸν ἠκόνησεν εἰς τὸ ὑπογαστρίον καὶ τὸν ἀνέτρεψεν ἔξω ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος.

Ἡ τρίτη προσβολὴ δὲν εἶχε τελειώσει καὶ ἡ σφαῖρα τῆς Ἀνδρονίκης εὔρε τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ Ὁμέρ-Βριώνη.

Θόρυβος, ἀλαλαγμὸς, ἠκούσθη τότε ἐκ μέρους τῶν βαρβάρων ἐνόμισαν ὅτι ἐφονεύθη ὁ ἴδιος ἀρχηγὸς των.

Οἱ δ' Ἕλληνες εὐχαρίστων καὶ ἐσυγχαίροντο τὴν Ἀνδρονίκην· διότι οἱ Τούρκοι, ἀφήσαντες ἑπτακοσίους περίπου νεκρῶς περίξ τῶν τοίχων τοῦ Πανδοχείου, ἀπεσύροντο.

Μένεα πνέων ὁ Ὁμέρ-Βριώνης διὰ τὴν ἀνανδρίαν τῶν στρατιωτῶν του τοὺς ἐπέπληξεν, ἐξύβρισε, καὶ ἐκ νέου ἐκέλευσεν εἰς νέαν ἐφοδον.

Ἡ τελευταία δοκιμασία των ἐστάθη ἡ πλέον φθοροποιά· ἠναγκάσθησαν δὲ καὶ πάλιν νὰ ὑποχωρήσουν· διότι τὸ πῦρ τοῦ Ὀδυσσεῶς ἦτον τρομερώτατον, καὶ διότι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ Τούρκοι δὲν θεωροῦν αἴσιον τὸν πόλεμον.

Ἀν ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Διβουνηότης ἔφθανον τότε μὲ ὀλίγους στρατιώτας, ὁ Ὀδυσσεὺς ἠδύνατο νὰ κερδήσῃ μάχην ἐνδοξον καὶ ἀξίαν τῶν ὠραιότερων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι δὲν ἐφάνησαν πλέον, καὶ τὰ πολεμοφόδια τοῦ Ὀδυσσεῶς ἤδη ἐξηντλήθησαν.

Ὁλην τὴν νύκτα οὗτος καὶ τὰ ἑκατὸ παλληκάρια του, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον εἰς ἦτον πληγωμένοι, ἐσκέπτοντο τίνι τρόπῳ νὰ ἐξέλθωσιν· οἱ δὲ Τούρκοι, μακρὰν βολῆς τουφεκίου, παρεδόθησαν εἰς τὸν ὕπνον.

— Ἀδελφια, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἐπολεμήσαμεν ὡς ἀληθῆ παλληκάρια· αἱ ἀντικρὺ μας Πλαταιαὶ, αἱ Θεσπιαὶ, ἡ Χαιρώνεια, αἱ Θερμοπύλαι, τοῦ ἱεροῦ τούτου ἐδάφους αἱ σκιαὶ, πανταχόθεν μὲ σέβας μᾶς χαιρετῶσιν. Ἄν ὅμως μείνωμεν αὐριον, κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν θὰ ζήσῃ· διότι μᾶς ἐσώθη ἡ πυρῖτις, καὶ διότι βεβαίως ὁ Ὁμέρ-Βριώνης ἔστειλε νὰ φέρῃ κανόνια· ἄλλο καταφύγιον δὲν μᾶς μένει, εἰμὴ τὸ ξίφος· ἂς ἐξέλθωμεν καὶ ἂς διέλθωμεν μέσω τῶν κοιμωμένων Τούρκων.

— Ναί, εἶπε καὶ ὁ ἀρειμάνιος Ὀδυσσεὺς, καὶ γονατίσας μετὰ τῶν πολεμιστῶν του, ἐπεκαλέσθη τὴν θείαν βοήθειαν· ἐφέλικυσε τότε τὸ γαταγάγιον καὶ ἐτρύπησε τοὺς πλήμθους· ἦνοιξε τρόπονι νέαν θύραν πρὸς τὸ ἀπέναντι τῆς ἄλλης.

— Σταθῆτε νὰ ἴδωμεν μὴ παραφυλάττουν ἐκτὸς τῆς μάνδρας, εἶπε τότε.

Ἐλαβε μίαν κάπαν στρατιώτου καὶ τὴν ἔρριψεν ἐκτὸς τῆς ἀνοιχθείσης ὀπῆς, ὡς δῆθεν νὰ ἐπήδησέ τις τῶν περικεκλεισμένων· ἔρριψε καὶ δευτέραν καὶ τρίτην· καὶ ὅτε εἶδεν, ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν ἐπυροβόλησαν, κατὰ συνέπειαν δὲν ἦσαν καὶ πλησίον, διέταξε τὰ παλληκάρια του νὰ ἐξέλθουν· ὁ τελευταῖος ἐξελθὼν ἦτον ὁ Ὀδυσσεὺς, ὅστις ἔμεινε εἰς τὸ περιούλιον τοῦ Πανδοχείου· ἐξύπνισε νέον δεκαοκτώ-ετῆ, ὅστις εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ἐκ τοῦ κόπου· καὶ ἐπειδὴ οἱ πόδες του ἦσαν ἐμπρισμένοι, τὸν ἔδωσεν εἰς ἓνα ἄλλον νὰ τὸν νωτοφορήσῃ· εἴτα ἐπήδησε καὶ οὗτος ὕστερος· καὶ ὡς ἔφιππος τρέχων ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν

τῆς γραμμῆς εἰς τὴν ἄλλην μὲ ἀπερίγραφτον δραστηριότητα, ἐνεψύχονε τοὺς στρατιώτας του, οἵτινες ἐσκυμμένοι καὶ τεθαμμένοι εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἀστάχεις ἐπεριπάτου.

— Ἀνάψατε καθ' ἕνας ὑπὸ δύο ἢ τρεῖς φωτιαῖς, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους του... τοῦτο θὰ κάμῃ τοὺς Τούρκους νὰ φύγουν.

Ἐν τῷ ἐγερθῆναι τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τοῦ ὕπνου ἐνόμισεν, ὅτι πληθὺς Ἑλλήνων, ἄλλων ἐκείνων τοῦ Πανδοχείου, ἐπέπεσον ἐπὶ τούτου. Δὲν ἠδύναντο νὰ πιστεύσουν, ὅτι οἱ ὀλίγοι μόνον ἐκείνοι ἦσαν.

Καταπτοθέντες τρώντι ἀπὸ πανικὸν φόβον συνέστρεφον εἰς τὸ σκότος τὸν σίδηρον ὁ εἰς κατὰ τοῦ ἄλλου καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβον τὴν φυγὴν πρὸς τὰ ἄνω τῆς Ρούμελης, νομίζοντες ὅτι οἱ Ἕλληνας ἐξήττων νὰ τοὺς ἀποκλείσουν τὴν ὑποχωρήσιν.

Δύω ὥρας μετὰ ταῦτα, περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 9ης Μαΐου, αἰματοστάζων ὁ Ὀδυσσεὺς ἐστάθη εἰς τὸ χωρίον χλωμὸς, καὶ καταμετρήσας τοὺς ὀπλίτας του, εὔρε δύο μόνον πληρωμένους καὶ δύο ἐλλείποντας, τὸν Θανάσην Καστάνην, καὶ Θανάσην Ζέχερην, (α)

Εἶναι ἄξιδι μνημονεύσεως, οἱ πεσόντες οὗτοι εἰς τοιοῦτον ἐνδοξον θάνατον.

Μέλανες ὡς ἀνθρακεῖς ἐκ τοῦ καπνοῦ, ἔπεσον καὶ αὐθις εἰς τὰ γόνατα, καὶ ἐχαρίστησαν τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν, διὰ τὴν αἰσιον ἀπαλλαγὴν των.

— Καπετάνη, εἶπεν ἡ κυρὰ Ρ... πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην νὰ μὴ σὲ πιᾶσῃ βάσκαμα, μὰ ἴσαι φοβερὸς στὸ μετερίζι χαιμαλὶ νὰ ἴχῃς πάνω σου δὲν θὰ πολέμαες μὲ τόση παλληκαροσύνη. Μὰ καὶ γὼ θαρρῶ πῶς πολέμησα ψίχα παλληκαρίσιζα ἴσάν γυναικα πού μαι· εἶδες μ' ἕνα φτυάρι πῶς κουτροβάλισα κατ' ἀπ' τὴ μάντρα τὸ βαρεζιόμοιρο ἐκείνονε μπαϊρακτάρη... Τώρα κότζιφά μου ζαμπαραδένη νὰ κυτάξωμε ἄλλη ζωὴ πρὸ γλυκερά· καὶ ἴσάν τὴ βαρεθοῦμε καὶ δαύτηνε, ἐρχόμεστε πάλι ἔς τὸ πόλεμο... αὐτὸς ὁ πόλεμος τῆς Τουρκιάς, θὰ βαστάξῃ πολλὰ χρόνια.

Ἀηδιασμένη ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὰς τελευταίας ὀμιλίας τῆς Σουλζιώτιδος ἐσίγα· ὁ Ὀδυσσεὺς κατ' εὐτυχίαν ἔκραξε ταύτην τότε, καὶ τὴν ἐπεφόρτισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Κωρικιον ἄντρον, καὶ δώσῃ εἰς τὴν σύζυγόν του τὰς λεπτομερείας τῆς νίκης. Ἀνεχώρησε πάραυτα καὶ ἀνήγγειλε ὅσα ἐπεφορτίσθη λαβούσα δὲ τὴν Διαμάντο ἔτρεξεν εἰς Οἰάνθην (Γαλαξίδιον) ἐναύλασεν ἐν πλοῖον, ἔλαβεν ἐπιστολάς τινας συστατικὰς καὶ ἀπέπλευσαν εἰς Χίον.

(α) Αἱ πληροφορίες αὗται μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Γαλαξιδιώτην πλοίαρχον Ἠλίον Νικηλιόπουλον, ὅστις ἴτε εἰς τῶν ἐν τῷ Πανδοχείῳ τῆς Γραβιάς κεκλιτισμένων

ΚΕΦ. 20.

Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΡΑΒΙΑΣ.

Ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν Θρασύβουλον.

Ὅσον ἐμπαθῶς καὶ ἂν ἤρᾱτο τὴν Ἀνδρουίκην, αἱ τελευταῖαι τραγικαὶ σκηναὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν παρεξάλισαν, καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλογισθῇ τοὺς κινδύνους, οὓς ἦτον δυνατόν νὰ ὑποφέρῃ ἡ ἀρραβωνιαστικὴ του εἰς Πελοπόννησον. Ὅτε ὅμως ἄφησε τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἔλαβε τὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἐψηλάντην πορείαν του, ἤρξατο νὰ σκέπτεται μετὰ φρίκης περὶ ταύτης· οὐδεμίᾳ δὲν τῷ ἐδίδετο παραμυθία· διότι ἡ τὸσον δύσκολος συγκοινωνία τῶν ταχυδρομείων εἶχε διακοπεῖ τότε ὀλοτελῶς. Ἐφθασεν πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγώνος, ὅτε οὗτος ἔχασε τὴν εἰς Μολδοβλαχίαν ἐπιρροήν του, ὅτε προδιδόμενος ἀπὸ τὸν Σάββαν καὶ Βλαθημηρέσκον (α) ἐπίσκειτο εἰς δευῆν θέσιν· καὶ ὅτε διὰ τῆς διακηρύξεώς του ὅτι περιέμενε τὴν βοήθειαν τῆς Ῥωσσίας, κατεδαπάνησεν ἀδίκως δύο ἢ τρεῖς μῆνας εἰς τὰς Παραδανουβίους ταύτας Ἐπαρχίας (ἐντὸς τῶν ὁποίων οὐδαμοῦ ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι) καὶ δὲν ἐπρόχωρησεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ Μυκεδονίαν, ὅπου ὅλοι οἱ χριστιανοὶ μὲ τὰ ὄπλα τὸν ἐπερίμενον ἢ ἀποθάνωσιν ὑπὸ τὰς σημαίας του,

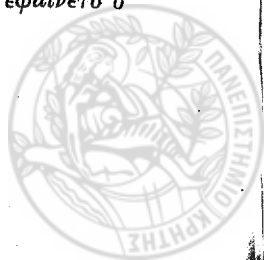
Ἄς προσθέσωμεν καὶ τὸ χεῖριστον, ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται του ὄντες ἀπειθεῖς, ἀχαλίνωτοι καὶ αὐθάδεις μέχρις ἀρπαγῆς ἐστάθησαν ἢ μάλιστα τῶν πόλεων καὶ χωρίων, εἰς ἃ ἐστρατοπέδευον.

Καὶ ὅμως μεταξὺ τούτων ὑπῆρχεν ὁ ἱερὸς λόχος, συγκείμενος ἐκ τετρακοσίων ἢ τριακοσίων νέων, τῶν καλλίστων οικογενειῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀνατραφέντων καὶ ἐκπαιδευθέντων ὅλων σχεδὸν ἐν Εὐρώπῃ.

Ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι οὗτοι ἀντικρυ τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένου χωρίου τῆς μικρᾶς Βλαχίας Δραγατζανίου, πλησίον στενῆς χαράδρης. Ὁ Νικόλαος Ἐψηλάντης ἀρχηγὸς τούτων καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ ἐκατόνταρχοι Σπυρίδων Δρακούλης, Ρίζος, Ἀνδρόνικος καὶ Δημήτριος Σούτζος τὴν ἐσπέραν τῆς Τῆς Ἰουνίου ἐκάθηντο πλησίον τοῦ Θρασυβούλου, ἐνῶ ῥαγδαία βροχὴ ἐπιπτεν ἐκτὸς τῆς σκηπῆς των, καὶ ἤκουον τὴν περιπαθὴ διήγησίν του περὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων.

Ὁ Δημήτριος Σούτζος, ἀνὴρ ὠραῖος ὑψηλὸς καὶ εὐρωστος, ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐστηριγμένην ἐπὶ τοῦ βραχίονος, ἐφαίνετο ὁ μᾶλλον συγκεκμημένος εἰς τὴν διήγησιν.

(α) Ἰδε ἱστορ. Τρικούντη κρη. 11 σελ. 126

— Καὶ πῶς κατήνησες εἰς τὰ νερὰ ταῦτα, Θρασύβουλε; τὸν ἠρώτησεν, ὅτε ἐτελείωσε τὴν ὀμιλίαν. . . . ζῆ ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ σου; . . . τὸ πρόσωπόν σου τόσον μαραμένον τῆς λύπης φαίνεται, ὥστε ἂν τὸ πῦρ τῆς ἐκδικήσεως δὲν ἀνεξωπύρει τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἤθελον σὲ ἐκλάβει νεκρόν.

— Πῶς κατήνησα ἐδῶ! . . . ὅτε ὁ χεῖμαρρος σύρη κλάδον κεκομμένον τοῦ κορμοῦ του, καὶ ποῦ δὲν τὸν φέρει! μ' ἐρωτᾷς ἂν ἔχω γονεῖς! . . . νομίζω νὰ ἔχω πλὴν πάλι τὶς οἶδεν! ὅ,τι ἔχεις τῶρα, εἰς μίαν στιγμὴν δὲν τὸ ἔχεις.

— Ἐχεις δίκαιον ἢ ἐκδικήσεις καὶ ὁ πατριωτισμὸς εἶναι τὰ μόνα πράγματα, τὰ ὅποια θὰ μᾶς ἀπελευθερώσουν τῆς θέσεως ταύτης.

— Μόνου τὸν πατριωτισμὸν λέγε, ἐκατόνταρχε! ἂς μᾶς ἀφήσουν οἱ βάρβαροι ἐλευθέρους, καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν μας δὲν ζητεῖ ἐκδίκησιν.

Δὲν ὀμοιάζομεν τῶντι ἡμεῖς, ἐπρόσθεσεν ὁ Σπυρίδων Δρακούλης τοὺς στρατιώτας ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οἱ δημαγωγοὶ τῶν ἐπαναστάσεων σύρουσιν ἀπέναντι ἐνὸς ἐχθροῦ. Ἡμεῖς ἐξήσαμεν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἂν τῶρα ἐρχώμεθα ἐδῶ ν' ἀποθάνωμεν, εἶναι, διότι εἶδομεν πόσον ἐκεῖ ὡς δούλος περιφρονεῖται ὁ Ἕλλην ὅποιον οἶκτον προξενεῖ ἐκεῖ τὸ ὄνομα Ἑλλάς! Ἡμεῖς μόνου, Κύριοι, πρέπει ν' ἀναγεννήσωμεν τὴν πατρίδα, ἄλλως ἂς παύσωμεν νὰ ζῶμεν! . . .

— Πραῖοι εἶναι οἱ λόγοι σου, φίλε. Ἐχω δύο νεωτέρους ἀδελφοὺς σπουδάζοντας εἰς Παρισίους, εἶπεν ὁ Δημήτριος Σουτζῆς με γαλήνην, χθὲς τοῖς ἔγραψα τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἄκουσε πόσον σύμφωνος εἶναι με τὰς ιδέας τῆς . . . οἱ ἀδελφοί μου εἶναι ποιηταί, καὶ ἂν ἀποθάνωμεν, ἔσο βέβαιος ὅτι πρῶτοι θὰ ῥαντίσουν με ὀλγὰς δάφνας καὶ ῥόδα τοὺς τάφους μας.

Φίλιπτοι Ἀδελφοί.

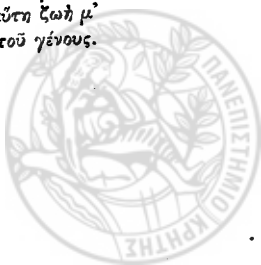
Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς παλαιᾶς Αὐτοκρατορίας συνήλθομεν τριακόσιοι χθὲς μαθηταί τῶν γυμνασίων, καὶ σήμερον μαχθῆται τῆς ἐλευθερίας. Μὴ τὸ αἷμα ἡμῶν προώρισται νὰ χαράξῃ τὴν ὀροθετικὴν γραμμὴν τοῦ μέλλοντος Ἑλληνικοῦ Κράτους;

« Εἶθε νὰ καταβῶμεν νικηταί μέχρι Βοσπόρου, καὶ ἀνεγείρωμεν τὸν θρόνον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, ὅστις εἶχεν ὅλας τὰς ἀρετὰς τῶν προγόνων, καὶ εἰς τὴν ἐντάφιον πορφόραν του ἔκλεισεν ἅλην τὴν κόνην ἐκείνων. »

Ἄλλ' ἂν ἡμεῖς ἐπέπρωτο ν' ἀποθάνωμεν ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, γράψετε σεῖς εἰς τὴν ἐπιτύμβιον ἡμῶν πέτραν.

ἘΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΝΤΑΙ Οἱ ΤΡΙΑΚΟΣΙΟΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΜΗ ΦΡΟΝΤΙΣΑΝΤΕΣ ΝΑ ΜΑΣ ΕΠΩΣΙΝ ΟΥΔΕ ΤΑ ὄΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ.

« Ἀδελφοί μου! ἔχω τοὺς πόδας αἰματομένους ἡμέρας ἤδη πολλὰς, περικατῶν ἀνυπόδητος· κοιμῶμαι εἰς θασιῶδη ἔλη, καὶ ζῶ τρώγων ἄγριους καρπούς, σπανίως δὲ ξηρὸν ἄρτον. Ἄλλ' αἱ κακοχίαι αὐταί, ἡ στρατιωτικὴ αὕτη ζωὴ μ' εὐχαριστοῦσιν. Ἐν παιδικῆς ἡλικίας ὀνειρευμένη τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ γένους.

Ἠδύνομαι συζῶν μετ' ἀνδρῶν ἐλευθέρων, καὶ μετ' ἀδελφῶν Ἑλλήνων!... χαί-
 ρετε... , θέλετε μ' ἐπαναίδει!... . θέλω σᾶς ἐπαναίδει!... . πού; Κύριος οἶδεν!...
 « Δραγματζάνιου τῆ 5 Ἰουνίου 1821,»

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ.

— Παθητικωτάτη καὶ ποιητικωτάτη ἐπιστολή!... εἶγε, ἐκα-
 τόνταρχε, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, θὰ χύσουν δάκρυα ἐνθουσια-
 σμοῦ οἱ ἀδελφοί σου· θὰ τὴν ἀναγνώσουν εἰς τοὺς συμμαθητάς
 των Γάλλους· θὰ κάμη κρότον εἰς Παρισίους, τὸ ἐκ τοῦ πε-
 δίου τῆς μάχης τοῦτο γεγραμμένου χαρτίου!

— Τρόντι ὠραία ἐπιστολή! εἶπε καὶ ὁ ποιητὴς Σπυρίδων
 Δρακούλης· ἂν συνήθροζέ τις ὄλας ταύτας τὰς ἐπιστολάς, ὅσαι
 σήμερον ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν καὶ ἀπὸ ὄρος εἰς ὄρος ἐντὸς τῆς
 Τουρκίας διατρέχουν, ἡδύνατο νὰ σχηματίσῃ βίβλον, μὲ τὴν
 ὁποίαν ταχύτερα ἤθελε μεταρρυθμίσει ὁ Σουλτάνος τὸν
 λαόν του, ἢ μὲ τὰ στενὰ ἐνδύματα... Ἀκούσατε τὸ τε-
 μάχιον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, τὸ ὁποῖον πρό τινων ἡμερῶν διέ-
 σωσα ἀπὸ τὰς φλόγας. Ἐνθυμείσθε, ὅτε οἱ ἐδικοί μας συνέλα-
 βον τὸν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν εἰς Βουκουρέστιον ταχυδρό-
 μον, τὸν ἐγύμνωσαν καὶ ἔκαυσαν ὄλα τὰ χαρτὰ, ὅσα μετεκό-
 μιζεν. Ἀκούσατε πόσον ἐμπαθῶς ἐκφράζεται... Ἀπυῶμαι δὲ
 ὅτι δὲν ἐπρόφθασα νὰ σώσω τὴν ἐπιστολὴν ὄλην, ἥτις εἶναι
 γεγραμμένη ὑπὸ γυναικός... κάποιος Ἀνδρονίκης, ἐκ τῶν
 ὄρεων τοῦ Ἐρμάνθου τῆς Ἀχαΐας..

Ὁ Θρασύβουλος, ρεμβώδης εἰς τὴν ὀμιλίαν τοῦ ἐκατοντάρ-
 χου, ἐσκίρτησεν εἰς τ' ὄνομα τῆς ἀρραβωνιαστικῆς του, ἀνῶρ-
 θωσε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπερίμενευ ἀσθμαίνων τὴν ἀνάγνωσιν.

Ὁ Σπυρίδων Δρακούλης ἤρχισεν.

«... καὶ μ' ὄλον τοῦτο αἰσθάνομαι, φίλτατε, ἐαυτὴν μεγαλτέραν σήμερον εἰς
 τὴν δυστυχίαν, ἢ ὅτι χθὲς ἤμην εἰς τὴν εὐτυχίαν. Ἀφοῦ ἔχασα τὸν πατέρα καὶ
 ἀδελφόν μου, Θρασύβουλε, σὲ μόνον συλλογοῦμαι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πα-
 τριδος... Πατρίς!... γλυκυτάτη μου Ἑλλάς!... ὄναρ ἡδὺ τῆς φαντασίας!
 σὲ πέμπω τρυφερόν ἀπασιμὸν ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ταῦτα τοῦ Ἐρμάνθου ὄρη...
 χαῖρος Ἡλίου πατρός τοῦ Νέστορος μὲ τὰ ἰερά σου Ὀλύμπια, δόξα τῶν Διαγῶρων
 καὶ Ἡροδότων. Νέει Ἡρακλεῖς ἐτοιμάζονται νὰ σὲ καθαρίσωσιν ἀπὸ τὸν βέρ-
 βορον τῶν Μουσουλμάνων. Ἀχαΐα, Ἀργολίς, Ἀττικὴ, καὶ σὺ, ἢ ὅπισθεν τοῦ μυρ-
 τοφόρου Ταυγέτου, μήτηρ τῶν Ἀγησιλῶων, χαίρετε!!! χῶραι πηγὰί τῆς σο-
 φίας καὶ τῶν ἀρετῶν! φυσήτατε τοὺς δροσεροὺς Ζεφύρους σας, ἕως τὸν Σέναν καὶ
 Τάμισιν. Ἐνθυμήτατε τοὺς ἀναγινώσκοντας τοὺς Ὀμήρους καὶ Ἠλιάτωνά μας,
 ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν συγγραφέων τούτων, ἔδραξαν τὰ ὄπλα, καὶ προσπαθοῦν
 νὰ θραύσουν τὰ δεσμά των... Ποῖος δὲν θὰ μᾶς βοηθήσῃ!

« Συγχώρησον, Θρασύβουλε τὸν ἐνθουσιασμὸν μου· τὸ γνωρίζεις, ἀγαπῶντὴν
 γῆν τῶν πατέρων μου, ὅσον καὶ σὲ τὸν ἴδιον· αἱ κακοχίαι, αἱ λύπαι, αἱ οἰκτα-
 καὶ μου δυστυχία, καὶ τὸ μέλλον, ὅσον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διαρκαῖ, μόνον ἀπὸ
 τὴν ἐλευθερίαν καὶ τῶν πρὸς σὲ ἔρωτά μου διασκεδάζονται. Ὅτε ὅμως ἢ νύξ
 χύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς τοὺς μαύρους καπνοὺς τῆς, καὶ κρύψῃ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς
 μου τὸν ὠραῖον τῆς Ἑλλάδος ὄρίζοντα· ὅτε ὁ ὕπνος ἐλαφρῶς κλείσῃ τὰ βλέφα-

ρά μου, τότε ζωηρώς σὲ μόνον ἔχω ἐνώπιόν μου· αἱ τρικυμῖαι τῆς ψυχῆς μου προάγονται ἀπὸ τὴν πνοήν σου· περὶ ἡμῶν βόσκου αἱ νύμφαι μου, ἀγρυπνοῦν οἱ κύνες μου· ἡ ἀιδῶν ψάλλει τὰ ἐλεγεία τῆς· ὁ φλύαρος τίττις ψιτακίζει τῶν βουακίων τοὺς κελαιρισμούς! ὦ εἴμαι εὐτυχεῖς, ὡς ἤκου ὅτε σὲ διέτρεχον τὰς κορυφὰς τοῦ Μενάλου, καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Λαδώνος... φεῦ! ποῦ αἱ ἡμέραι ἐκεῖνα! Ὑγίαινε, Θροσύβουλε! φέρον τὰ δίκαια παλληκαριά μου εἰς Πάτρας· καὶ ἡ περιστασις θέλει μ' ὀδηγήσει, ἂν πρέπει νὰ ἔλθω εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ σ' εὕρω ἢ νὰ μείνω ἐκεῖ· Ὑγίαινε! συγχώρησον τὸν ἄθλιον Βάρθακα, αἴτιον ταύτης τῆς θέσεώς μου· συγχώρησον τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον· διότι καὶ ἐγὼ τὸν ἐσυγχώρησα, καὶ διότι μόνον εἰς τὸν Κύριον ἐναποβάλλεται ἡ ἀνταμείβη ἐκάστου τῆς πράξεως.

Τῆ 23 Μαρτίου 1821

ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ. »

Παλμούς σφοδρούς δοκιμάζουσα ἡ καρδιά τοῦ Θρασυβούλου εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐκάστης γραμμῆς τῆς ἐπιστολῆς, ἔκραξε τέλος. *Ἀνδρονίκη!* ἄφες με, Κύριε, νὰ ἶδω τὸ γράψιμον, καὶ ἀνῆρπασε τὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Δρακούλη· εἶναι τὸ ἴδιον, μὲ σπαραξικάρδιον φωνὴν ἔκραξεν, εἶναι τὸ ἴδιον! Ἐκόλλησε τοῦτο εἰς τὰ χεῖλη, ἐγονάτισε, καὶ τὸ ἐφίλει μὲ σπασμούς καὶ δάκρυα.

— *Διαβολοσύμπτωσις!* εἶπεν ὁ Σουτζος, εἶναι ἰδικόν του τὸ γράμμα! καὶ βέβαια, γράφεται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον πρὸς ἓνα Θρασύβουλον.

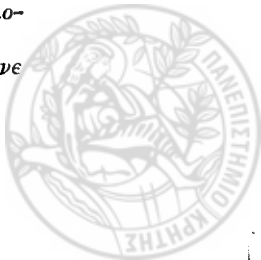
— Ἐχασε τὸν πατέρα καὶ ἀδελφόν τῆς!... γράφει ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Ἐρμιάνου!... φορεῖ ἐνδύματα ἀνδρός! εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς δέκα παλληκαρίων... σκοπεύει νὰ ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν!... νὰ συγχωρήσω τὸν Βάρθακα! ἐμουρμούριζεν ὁ Θρασύβουλος, κρατῶν εἰς χεῖρας του τὴν ἐπιστολὴν· κάλλιον ἦτον, ἐπισηλὴ, αἱ φλόγες νὰ σ' ἔτρωγον ὅλην, παρέξ οἱ σκοτεινοὶ παράγραφοί σου εἰς τοιαύτην θέσιν νὰ μὲ ρίψουν!...

— *Καρδιά, Θρασύβουλε!* καρδιά, παλληκάρι μου! εἶπεν ὁ Νικόλαος Ἐψηλάντης· οἱ πόνοι τῆς ψυχῆς εἶναι αἰσθαντικώτεροι τῶν τοῦ σώματος· πλὴν εἰς τὴν περιστασίῳ μας πρέπει μὲ τὴν αὐτὴν γενναϊότητα νὰ ὑποφέρωμεν καὶ τοὺς δύο... στρέψον κύταξέ τ' ἀντικρὺ σου Δραγατζάνι· θεώρησον τοὺς ἐκεῖ στραποδευμένους Τούρκους...

— *Δίκαιον ἔχεις, Κύριε!* εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν δεινῶν μας· οὗτοι μᾶς ἐχώρισαν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους μας. Ἐδηγήθη μετὰ ταῦτα μὲ πολὺ πάθος, τὸν μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης ἔρωτά του.

Ἦκουον τοῦτου μὲ σιωπὴν ὅλως καταγοητευμένοι ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀνδρονίκης, ὅτε ὁ πρῶν ἀρχηγὸς τοῦ ἱεροῦ λόχου, ἤδη δὲ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Βασίλειος Καραβζιάς, κλοπομυμενος ὑπὸ τῆς μέθης, εἰσήλθεν εἰς τὴν σκηνήν.

— *Κάτι συλλογισμένον γιὰμὰ!* εἰστ' ὀμπρὸς τῷ Τούρκω

καὶ χωρὶς κείφι! ἐγὼ ἔσφιξα μὲν ὀκὰ ἀπ' ἐκεῖο τῆς Μπουγδα νῆας, ποῦ κάνει τὸν ἀνθρώπου να θαρρήῃ πῶς ἔχει φτερούλια ἴς τῆς πλάταις.

Οἱ ἱερολοχίται συνθεωρήθησαν ἔρριψαν βλέμμα καταφρονητικὸν ἐπὶ τοῦ πρώην ἀρχηγοῦ των, ὃν καθαρῶς κατεφρόνου, καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν σιωπὴν.

— "Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες ἔτζουσαν, εἶπεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης, μὲ μειδίημα μεστὸν εἰρωνείας... τίς ἤξεύρει, καῦμένη Καραβιά, ἂν δὲν γίνῃς καὶ σὺ αὐριον μέγας!

— Σέντζα ντούπζο Μπεύζαντέ! νὰ ῥθῆ γριαμὰ ὀκαζιόνε μόνο, κ' ὀπό κεζὸ μὲ βλέπεις! Δὲν εἶμαι ἀπ' ἀτός μου ἴπου ἀτακάρισα τζοῦ Τούρκους τοῦ Γαλατζοῦ, προχοῦ ἀκόμη ὁ Πρίντζιπας ἀδερφός σου τραβερσάρη τὰ Προῦθα; ἴσα ἴσα τούτη δὰ ἡ γούνα ποῦ φοράγω τώρα, εἶναι τοῦ φιτζιάλου ἐκεῖās τζῆ γκαρνιζόνες... πὲρ μπάκο! θυμάμαι, δυὸ ὀκάδες τζοῦςο εἶχα τζούξει' κεζὸ τὸ βραδὸν... τὸ κεφάλι μ' ἦτανε σὲ κατάστασι, ἴπου τὰ μάτια μου δὲ θωράγανε τὸ σπαθὶ μου ἴπου βάρει... ἦμονυ τερίμπιλες, καὶ ὄμοζαα...

— Τὸν Νῶε, ἐμεμφιμοίρησεν ὁ ἐκατόνταρχος Σοῦτζος.

— Ὅχι... μὲ βαρύτητα ἀπεκρίθη ὁ Καραβιάς.

— Τὸν Δαβίδ' οὔτος, ὅτε ἦτον εἰς τὸ κείφι, ἐχόρευεν ἐνώπιον τοῦ Ἰωάβ.

— Ἐγὼ ἴκοφτα κεφάλια γριαμὰ! δὲν ἐχόρευα μὲ ὀξύτερον ὕφος εἶπεν ὁ Καραβιάς.

— Τὸν Μάρκελλον λοιπόν' καὶ οὔτος τό σφιγγε κομματί.

— Ἀπὸ ποῦ τόπονε ἦταν ὁ Μάρκολος; ἠρώτησε κεχηνῶς ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ.

— Ἀπὸ τὴν Ῥώμην.

— Τί; ἴς τὸ ρετίκοιο μὲ πέρνει; μὲ κάνεις γριαμὰ ἴσοινε μὲ τζοῦ φλαράτζους καὶ καρτινάλιδες τζῆ Ῥώμας!

— Ὁ Μάρκελλος δὲν ἦτο φλάρος ἦτο στρατηγὸς περίφημος, εἶπεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης.

Ἐγέλων οἱ λοιποὶ ἱερολοχίται, διὰ τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν τοῦ ἀρχηγοῦ.

— Δὲ μ' ἀρέσει ἡ κομπαρατζιόνε, εἶπεν ὁ Καραβιάς γνωρίζεις ἄλλο κανέναν ἀπὸ κεῖους τζοῦ μεγάλους ἴπου τὸ σφίγγανε γριαμὰ;

— Τὸν Ἀντώνιον, τὸν Δούκουλον, τὸν Καρλομάνον, τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον...

— Ἄλτσου... τὸ μέγα Ἀλέξανδρόνε, ναὶ ὄμοζα τὸ μέγα Ἀλέξανδρόνε... ντούκουε θα τὸ διγῆτε ντελόγκο... ἔχω ἕνα πιάνο ἴς τὸ τζεβέλο π' ἂν ρεουσύρη, τ' ὄνομά μου θα βροντιέξη γριαμὰ σὰν τοῦ μεγάλου Ἀλέξανδρου... αἱ! παιδούλα μου γριατὶ γελάτε τόσο πολύ; εἴσαστε παιδῖα ἀκόμη χωρὶς μπαπέτα καὶ μουστάκι' καὶ χθὲς μόνο βγήκατε ἀπὸ τὴ πανσιόνε...

Δὲ χρειάζεται γραμὰ ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίζῃ γράμματα, καὶ νὰ διαβάσῃ πολλὰ μπουκαβολάρια, γὰ νὰ γενῆ μέγας τζενεράλες ... ψυχή μόνο ν' ἄχῃ καὶ πανσιέρε... ἀφίνω σας γραμὰ νὰ γελάτε ὅσο θέτε, μὲ περισσότερον θυμὸν ἐπρόσθεσε, καὶ πάλιν κλονούμενος ἐγκατέλειψε τοὺς ἱερολοχίτας, οὔτινες διὰ τὸ ἐπίλοιπον ἡὲς ἐσπέρας ἄλλην ὀμιλίαν δὲν εἶχον, εἰμὴ τὸν κρεπαλοῦντα Καραβζάν.

Ἐν τούτοις μὲ βαρεῖαν ἀθυμίαν ὁ Θερασύβουλος, κατεσύντριψε τὴν κεφαλὴν νὰ ἐξάξῃ ἐκ τοῦ τεμαχίου τῆς ἐπιστολῆς, τὴν θέσιν τῆς ἀρραβωνιαστικῆς του « ἀνάθεμά σε τύχη! πεπρωμένον! εἰμαρμένον! » ἐφώνησε πολλάκις. Καὶ ὅσον ἐσκέπτετο τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, τὴν καταδρομὴν τῶσων χριστιανῶν, τὴν σφαγὴν τῶν Ἀρχιερέων, ὅλαι αἱ θρησκευτικαὶ του ἀρχαὶ ἀνετρέποντο ὁ Σατανᾶς ἐσκανδάλιζε τὴν διάνοιάν του..... κατήτησε ν' ἀμφιβάλλῃ, καὶ περὶ αὐτῆς τῆς πλάσεώς του.

Ἀνεπαισθήτως ἀπεκοιμήθη.

ΚΕΦ. 21.

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟΝ.

Εὐρέθη τότε διὰ μιᾶς εἰς τὰ βάθη σκοτεινοῦ καὶ ξηροῦ φρέατος, γυμνός, καὶ κατεψυγμένος, καὶ πεινῶν· κάθε οἰμωγὴ του μὲ ἦχόν ἐπαναλαμβάνετο ἀπὸ τὰς παρειὰς τοῦ φρέατος, αἰτινες, σειόμεναι, ἐφαίνοντο ὅτι ἐμελλον νὰ πέσωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

Φωνὴ γλυκυτάτη, ὡς τὴν ἄρπην τοῦ Δαβὶδ, αἴφνης ἠκούσθη· ἔψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶδε πολλὸν καὶ ἰσχυρὸν πρεσβύτην, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ φρέατος ἰστάμενον· ἡ μορφή του δὲν ἦτο ξένη πρὸς τοῦτον· ἠδυνάτει ὅμως ν' ἀναπολήσῃ ποῖος ἦτον.

« Ἀνάβηθι » εἶπεν ὁ γέρον, καὶ εὐρέθη συγχρόνως μὲ τὸν λόγον εἰς ἐξαισίῳ καλλονῆς φύσιν. Οὐρανὸς ποικιλόχρους, μαγευτικὰ δένδρα καρπῶν ἠδυνάτων, ρύακες πολύφλοισβοι, χίλιοι κελαδισμοὶ πτηνῶν, ἀνταπεκρίνοντο εἰς τοὺς ψιθυρισμοὺς τῶν φύλλων.

Εἰς τὸ πλευρὸν παμμεγέθους ὄρους, σκεπασμένου ἀπὸ δάση καὶ ἀποτόμους βράχους, οὔτινος ἢ κορυφῆ ἐστεφανοῦτο ἀπὸ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ νέφη, ἔχασκε στόμιον βαθυτάτου ἀντροῦ· ἐκ τοῦ ἀντροῦ τούτου διεχέετο τερπνὸς καὶ βαλσαμώδης ἀήρ εἰς ὅλον ἐκείνον τὸν Παράδεισον.

Τὸ πᾶν ἀνηγγέειεν ἐκεῖ τὴν μακαριότητα.

Βήματά τινα μακρὰν τοῦ πρεσβύτου, ἀνεφάνη κόρη καλλονῆς θείας, ἀναστήματος ἀγγέλου, μὲ πυρίνους ὀφθαλμοὺς καὶ μεϊδιάμα μεστὸν νέκταρος.

— Πού είμαι! ἔξαλλος ὁ Θρασύβουλος ἔκραξεν.

Ἐίδε ἑαυτὸν, καὶ ἦτον περιβεβλημένος λαμπρὰν πορφύραν.

— Χείραγώγησον τὸν ξένου, εἶπε πρὸς τὴν κόρην ὁ πρεσβύτης.

Μεγαλοπρεπῶς ἐπροχώρησε τότε αὐτή, καὶ λαβοῦσα τὴν χεῖρά του, τὸν ἀνεβίβασε πρὸς τὰ μάρμαρα ναοῦ πλησίον των κατατετριμμένου.

— Βλέπω τάφους μεγαλοπρεπεῖς, ἀνδριάντας ἠκρωτηριασμένους, κίονας ἀνατετραμμένους, ἐρείπια ναῶν καὶ πόλεων, πλήθην σκιῶν φερουσῶν κράνη καὶ θώρακας, ὦ φρίκη! καὶ λάκκον μέγαν ὀστών ἔμπλεων.... καὶ λίμνην ἐρυθρὰν αἵματος πεπηγμένου... Εἰς τὰς ὄχθας τῆς ὑψούτο μέγας σταυρὸς, ἔλεγεν ὁ Θρασύβουλος.

— Κατάβα, εἶπεν ὁ γέρον, καὶ δύο στορογγύλα δάκρυα, συνάμα μὲ τὴν λέξιν, ἔρρευσαν τῶν κοίλων ὀφθαλμῶν του.

— Ἴδου ὁ Νυμφίος σου, κόρη τοῦ παραδείσου, ἀπετάνθη πρὸς τὴν νέαν. Ἴδου ἡ σύζυγός σου, νέε τοῦ σκοτεινοῦ φρέατος, στρέφω πρὸς τὸν Θρασύβουλον· καὶ λαβὼν τὰς δύο χεῖράς των « οὐδ' ὁ θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω » ἐπρόσθεσεν.

Ἡ ἔκστασις τοῦ Θρασυβούλου ἐκορυφώθη, καὶ ἠτοιμάσθη νὰ ριφθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς κόρης, ὅτε ὁ γέρον διέκοψεν, εἰπὼν πρὸς τὴν νέαν « ἀνάβηθι τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. »

Κατεβίβασε τὸ μέτωπον εἰς τὸ στήθος αὐτή, καὶ εὐπειθέστατα ἤρχισε τὴν ὁδοιπορίαν.

— Ἀκολουθεῖ, προσέθεσε πρὸς τὸν Θρασύβουλον, καὶ ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀντροῦ.

Μ' εὐγλωττίαν ἠδυνάτην τότε, μὲ λογικὴν βαθεῖαν καὶ ἀκαμπτον, μὲ παραδείγματα χριστιανικώτατα ἤρχισεν ἐκτεταμένην φιλοσοφίαν ὁ πρεσβύτης· ὁ δὲ Θρασύβουλος μαραυγὸς καὶ ἀρρήμων, καὶ καταποτιζόμενος ἠδονῆς, ἀγεύστου ἄχρισ ὕδατος, τὸν ἠκολούθει.

Σκότος καὶ μέλας καπνὸς, ἦτο τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀντροῦ· ἡ ὁδὸς ἦτο ἀνωφερὴς καὶ δύσβατος· περὶξ τούτων ἵπταντο δυσειδή ἔντομα, μαῦροι δαίμονες, καὶ εἰς τοὺς πόδας των περιεπλέκοντο ψυχρότατα ἔρπετά.

Τὸ τόσον δροσεροῦς ἀποπέμπων ζεφύρους ἐκεῖνο ἀντρον, δὲν ἦτον τῇ ἀληθείᾳ ἄλλο, εἰμὴ κοιλὰς βαθυτάτης κοιλιάσεως.

Ἐπὶ τοῦ ἀχανοῦς ἐδάφους του ἦσαν ἐσκορπισμένοι τάφοι.

Ἐπὶ τῶν τάφων ἐκάθητο γυμνοὶ ἄνδρες, κρατοῦντες ξαυρὸν καὶ βιβλίον.

Ἄλλοι παρίσταντο βυθισμένοι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, ἄλλοι ἐδέοντο γονυκλιτῶς, καὶ ἄλλοι συνδιελέγοντο, περιδιαβάζοντες βραδέως βήμασι· ἦσαν οἱ πλείστοι φαλακροὶ, μὲ ὑψηλὰ μέτωπα, ἐφ' ὧν ἡ ἡλικία εἶχεν ἤδη χαράξει τοὺς ἀλακάς τῆς.

Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των ἔλαμπε φαεινὸν σέλας· τὸ μόνον διασχίζου μετὰς χρυσᾶς ἀκτίνας του τὰ τάρταρα ἐκεῖνα.

— Ποιοὶ εἶναι οἱ ἄνδρες οὗτοι; ἠρώτησε μὲ φωνὴν πνευστιῶσαν καὶ στηῆθος πεπιεσμένον ὁ Θρασύβουλος.

Ὁ γέρον ἔτριψε τὸ φαλακρὸν μέτωπόν του, καὶ εἶπεν. Ὁ σύννους ἐκεῖνος, ὁ σοβαρῶς καὶ περιλύτως ἀκουτίζων βλέμματα πρὸς πάντας, εἶναι ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας, πρῶτος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως· ὁ δεικνύων πρὸς τοῦτον τὰ βαθέα τραύματά του, εἶναι ὁ Πατριάρχης Πολύκαρπος, τραγικὸν θῆμα τῆς στωϊκῆς αἰρέσεως τοῦ Μάρκου Ἀυρηλίου· οἱ πέντε ὀρθιοὶ γέροντες οἱ συνδιαλεγόμενοι, εἰσὶν οἱ πέντε μεγάλοι ῥήτορες τῆς ἐκκλησίας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Βασίλειος ὁ μέγας, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Εὐγένειος ὁ Βούλγαρις, καὶ ὁ δεινὸς διώκτης τοῦ Ἀρείου Ἀθανάσιος ὁ μέγας. Οἱ ἐπὶ τῶν λοιπῶν μαρμάρων τῶν τύμβων ἀναγινώσκοντες εἶναι οἱ Εὐσέβιοι, Τιμόθεοι, Ἰγνατίοι, Κύριλοι, Νικηφόροι, Σωφρόνιοι, καὶ λοιποὶ Πατριάρχαι τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας.

— Καὶ ὅλοι οὗτοι οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐρίσκονται ἐντὸς τοιούτου Ἐρέβους.

Διήλθον τότε μέσφ' τούτων, καὶ ὁ νέος ἔμεινε ἔκθαμβος νὰ ἴδῃ ὅλους ἐκεῖνους τοὺς Πατέρας νὰ προσκύνωνται, καὶ μὲ σέβας νὰ κάμπτωσι τὸ σῶμα, πρὸς τὸν συνοδοιπόρον του πρεσβύτην.

Πρὸνχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ἄντρου.

Ἡ ὁδὸς ἦτον τραχυτάτη καὶ σφόδρα ἀνωφερής, ἔφερε βαθμίδας στενὰς καὶ ἀποτόμους, ἐσκαμμένας ἐπὶ τῶν βράχων· μίαν τούτων ὁ ἀνθρώπιος ποὺς ἂν διεξέφευγεν ἐκυλίετο εἰς ἀβύσσους ἀπατήτους.

Τὸ σκότος ἦτο ψηλαφητότερον, τὰ ζιζάνια, τὰ ἔντομα, οἱ δαίμονες τὰ τελώνια ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐγένετο μᾶλλον πυρώδης καὶ πιεστικὴ· ὁ γέρον ἀνέβαινε μὲ βῆμα στερεόν, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται κόπον· ἐμέτρα δὲ ὑψηλῇ τῇ φωνῇ τὰς βαθμίδας, καὶ ἐχειραγῶγει τὸν Θρασύβουλον. Τούναντιον οὗτος ἀσθενής, μὲ γόνατα τρέμοντα, μὲ πνοὴν ἐξητλημένην ἠκολούθει.

— Ποῦ οἱ χρόνοι τῆς νεότητός σου, ὅταν δὲν δύνασαι νὰ μὲ ἀκολουθήσης; ἠρώτησεν ὁ γέρον ἀνέβημεν χιλίας ἑκατὸν τεσσαράκοντα βαθμίδας· ἐσπόγγιζε καὶ οὗτος ἰδρώτα ψυχρὸν, ὅσως ἐκ τοῦ φαλακροῦ μετώπου του ἀνέβλυζεν.

Ἄμυδρὸν φῶς, ὅπερ ἀδύνατον ἦτον νὰ ἐννοήσης πόθεν ἤρχετο, ἐμετρίαζε καὶ ἐδῶ τὸ σκότος τοῦ ἄντρου.

Ὁ Θρασύβουλος εἶδε τότε πλήθη ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν, ἐνδεδυμένων μὲ ὅ,τι λαμπρὸν καὶ σπάνιον ἢ πολυτέλεια ἔχει.

Οἰμωγαί, ὀδύρμοι διαπεραστικοὶ καὶ ὀλοφυρμοὶ καρδιοβό-

ροι ἠκούοντο εἰς τὰς τάξεις τούτων ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτον ἀληθῆς κοιλᾶς κλαυθμῶνος.

— Ὅρας τὴν χορείαν τῶν τριῶν τούτων γυναικῶν; τὰς ὠχρὰς λέγω τὰς ἀπὸ μαραντικῆν ἀθυμίαν καταβεβλημένας, ἐπὶ τῶν παρειῶν τῶν ὀπίστων, τὰ δάκρυα πάποτε δὲν ἐστέρευσαν; ἡ εὐειδὴς καὶ λεπτὴ ἐκεῖνη, ἡ μικρὰ καὶ ὠραία ὄμματα ἔχουσα, ὀλίγον τι λοξοβλέπουσα, ἡ φέρουσα κομψὴν τιάραν καὶ ποδῆρη χιτῶνα, εἶναι ἡ Αὐγούστα Θεοδώρα, σύζυγος τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Κόρη τοῦ θεάτρου, ἀνέβη τὸν θρόνον τοῦ Βύζαντος καὶ διὰ τὴν κορέσῃ τὴν πολυτέλειαν καὶ φιλοδοξίαν τῆς ἐβασίαισε καὶ κατεδίωξε τὸς χριστιανούς.

Ἡ εἰς ψάθας χονδρὰς ἔχουσα τὴν κόμην, καὶ μαργαρίτας πολυτίμους, καὶ στέφανον δάφνινον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, ἧς ὁ λαίμμος εἶναι μᾶλλον ὑψηλός, καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ μικρὸν τι ἀρρένωπα, εἶναι ἡ Αὐτοκρατορίσσα Εὐδοξία. Αὕτη εἶναι ἡ σύζυγος τοῦ μωροῦ Ἀρκαδίου, ἡ φοβερὰ καὶ ἀσπονδος διώκτις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ εἰς τὸ πλευρόν της ἰσταμένη καὶ ποδηγετοῦσα ἐξησθενημένον παιδα, εἶναι ἡ σκληρὰ Εἰρήνη. Μήτηρ κακότροπος, ἀφοῦ διὰ παντὸς αἰσχροῦ μέσου διέφθειρε τὸν ἑαυτῆς υἱόν, ἐπὶ τέλους τὸν ἐτύφλωσε, τὸν ἐφόνευσε, καὶ ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ παῖς δὲν χειραγωγεῖ εἶναι τὸ ἀόμματον τέκνον της, Κωνσταντίνος ὁ 5'.

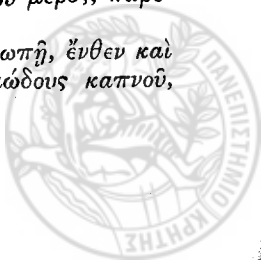
Ἰδοὺ καὶ ὁ Ἀρκαδιος, ἐπρόσθεσεν ὁ γέρον, ἄνδρα δεῖξας ἰσάμενον πλησίον νεκροῦ, τοὺς δακτύλους βυθισμένους ἔχοντα, εἰς τὰς ὀρθὰς τῆς κεφαλῆς του τρίχας· ἰδὲ τούτον τίνι τρόπῳ φρυάττει ἐνώπιον τοῦ πτώματος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐμμανουήλ, δὲν δι' ἐρωτικὴν ζηλοτυπίαν ἐδολοφόνησεν. Ὁ ἴδιος οὗτος μωρὸς Αὐτοκράτωρ εἶναι ὁ πρῶτος συγχωρήσας εἰς τοὺς Τούρκους τὴν προχωρήσασιν εἰς τὴν Προύσαν, καὶ τὴν στήσασιν τὴν ἡμισέλημον ἀντικρυ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Νικομήδειαν.

Ὁ μὲ μέλανα καλογηρικὸν ῥάσσον πλησίον του γράφων, εἶναι ὁ αἰσχροὺς Κατακουζηνός. Φίλος ἐπιστήθιος καὶ σύμμαχος τῶν Τούρκων, ἀφοῦ συνέξευξε τὴν θυγατέρα του μέ τινα τούτου, τὸν Ὁρχάνην, μεταμεληθεὶς ἔπειτα, ἀπεσύρθη εἰς τὸν Ἄθωνα, ἀνταλλάξας τὴν βασιλικὴν πορφύραν, μὲ τὸν καλογηρικὸν ῥάσσον· ἐκεῖ κατεγίνετο γράφων τόμους ὀγκώδεις κατὰ τῆς θρησκείας τῶν Τούρκων, οὗς τόσου ἄλλοτε ἠγάπησε, καὶ ἤγαγεν τὴν πορθήσασιν τὴν πρωτεύουσάν τῶν πατέρων του.

Ὁ Θρασύβουλος ἤκουε καὶ ἠκολούθει μηχανικῶς, διατηρῶν σιωπὴν λύπης βαθυτάτης.

— Εἴμεθα εἰς τὸ δυσχερέστερον τοῦ σπηλαιίου μέρος, παρετήρησεν ὁ πρεσβύτερος.

Ἐβάδιζον τῶντι χρόνον πολὺν, ἐν ὁδῷ στενωπῇ, ἔυθεν καὶ ἔυθεν ἐχούση τείχη ὑψηλὰ, πλήρης οὕσης θειώδους καπνοῦ,

πατούντες ἐπὶ στεναζόντων πτωμάτων, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἀπὸ ἔντομα, τελώνια καὶ δαίμονας ἀτμοσφαίραν, ἦσαν ἠναγκασμένοι μὲ τὰς χεῖρας νὰ σχίζωσι διὰ νὰ προχωρήσουν. Τριακόσια ἐξήκοντα ὀκτὼ ἀψίδες ἦσαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ· ὁσάκις δὲ διέβαινον κάτωθεν ἐκάστης, πάραυτα ἠκούετο θλιβερός καὶ διαρκῆς ἦχος κώδωνος, ῥίγος ἐπὶ ῥίγους ἐπιχέων.

Ἐφθασαν τέλος πρὸς μέρος φωτεινὸν, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὁ ἀὴρ ἦτο καθαρώτερος, καὶ φῶς ῥοδόχρουν, ὥσπερ βόρειον σέλας, ἐφώτιζε τοῦτο.

Ὁ Θερασύβουλος ἐνόμισεν, ὅτι ἀνεγεννήθη· τούναντίον ὁ γέρον ἦτον κατηφῆς, καὶ ἀπηυδισμένος ἐμέχρις ἐξαντλήσεως.

Εἰς δὲ τὸ πρόσωπον τούτου ἐχύθη ὠχρότης λευκοτάτη.

Δύο μεγάλαι πύλαι ὑψοῦντο ἐνώπιόν των.

Εἰς τὴν βᾶσιν τῆς μιᾶς ἐκάθητο ἀνὴρ, σχεδὸν πεντηκοντούτης, πληγωμένος, φέρων στέμμα ἐπὶ κεφαλῆς, πορφύραν ἐπὶ τοῦ σώματος, καὶ κρατῶν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα. Δύο λευκοπτεροὶ Ἄγγελοι ἔθετον βάλαμον εἰς τὰ τραύματά του. Πλησίον ἔκειντο ἑπτὰ ἀκέφαλα πτώματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν γεγραμμένοι οἱ λόγοι.

« Δίκαιος εἰ Κύριε »

Ἄγγριος ἀνὴρ μὲ βλοσυρὸν βλέμμα, ῥίνα γρυπὴν καὶ χονδρὴν, μύστακα καὶ πώγωνα δασώδη, περιστοιχισμένος ὑπὸ ὀπλοφόρων, ἐξηπλωμένος ἀντικρυτραπέζης, φεροῦσης οἶνους καὶ πολυειδῆ καρυκεύματα, ἐθεώρει μὲ τέρψιν ἀργυροῦν δίσκον, προσφερόμενον ὑπὸ ὑψηλοῦ μαύρου, μὲ τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς τῶν εἰρημένων πτωμάτων.

Ἡ ἑτέρα πύλη, μὲ τέσσαρας ἐκ πρασίνου μαρμαρου πινσους, μὲ στρογγύλους καὶ τετραγωνικοὺς κίονας, μὲ ἀνάγλυφα, κοφίλους βοτρυῶν, ἀγάλματα ἀνδρῶν ῥοπαλοφόρων, κυνῶν, ἐρώτων, γυναικῶν καὶ πτερωτῶν ἵππων, ἦτο τὸ ζωηρότερον τοῦ Προμηθέως ἔργον.

— Ἐφθάσαμεν, εἶπεν ὁ πρεσβύτες· ἰδοὺ ἡ χρυσὴ πύλη τοῦ Βυζαντίου. Διὰ ταύτης ἄλλοτε συρόμενος ἐξ ἐλεφάντων ὁ Θεοδόσιος εἰσήλασε· διὰ ταύτης ὁ Βελισσάριος μετεκόμισε τὰ κατὰ τῶν Γόθων καὶ Βανδάλων τρόπαιά του, καὶ διὰ ταύτης ὁ γέρον Ἡράκλειος, μὲ τὴν τέθριππον θριαμβευτικὴν του ἄμαξαν εἰσήλθεν, ἐπιστρέφων νικηφόρος ἐκ Περσίας. Πόσον μεγαλοπρεπῆς εἶναι!

Ἡ ἑτέρα πύλη εἶναι ἡ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ· ὁ τετραυματισμένος Βασιλεὺς, Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος· βλέπεις; γενναίως πίπτει ὑπὸ τὰς ἐπάλξεις τῆς πορθουμένης καθέδρας του· τὰ ἑπτὰ πτώματα εἶναι τοῦ Δουκὸς Νοταρᾶ καὶ τῆς οἰκογενείας του· αἱ κεφαλαὶ των εἰς ἀργυροῦν δίσκον προσφέρονται πρὸς τὸν κρεπαλοῦντα Μωάμεθ Β', πορθητὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πόσον χριστιανικῶς ἀπέθανεν ὁ δυστυχὴς Νοταρᾶς! τοῦ δημίου ἀποτέμνοντος ἐκίστην φοράν τὴν κεφαλὴν ἐνὸς τῶν τέκνων του, οὗτος ἀνεφώνει « Δίκαιος εἰ Κύριε »

Αὕτη εἶναι ἡ ὁδὸς σου, ὦ τέκνον, εἶπεν ὁ γέρον πρὸς τὸν Θρασύβουλον, δεικνύων τὴν χρυσοῦν πύλην ἢ ἡμετέρα εἶναι ἢ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ. Καὶ ἐγὼ μὲν εὐκόλως θέλω διέλθῃ τὴν ἰδικήν μου, σὺ δὲ μετὰ χρόνου πολλοῦ, καὶ πόνου οὐ μικροῦ, καὶ ὀδύων τὴν ἰδικήν σου. Ταῦτα ὁ γέρον εἰπὼν πάραυτα ἔγειεν ἄφαντος.

Ὁ Θρασύβουλος ἐπλησίασε τὴν χρυσοῦν πύλην, καὶ ἡ ψυχὴ του μετεφέρθη ἐν τῷ ἅμα εἰς τερπνάς ἐκστάσεις.

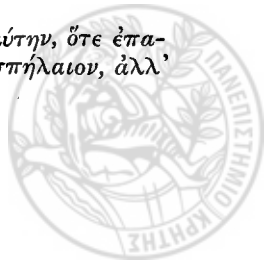
Τῷ ἐφάνη, ὅτι ἦτο τότε ἀνὴρ αἰῶνων παρελθόντων ὅτι κατῴκει ποτὲ ἄλλον κόσμον, ὅστις εἶχε σβεσθῆ ἠὲν τῆς μνήμης του, ἥδη δὲ ἐν ἀκαρεῖ ἐπανήρχετο ζωηρότατα εἰς ταύτην. Ἐκτὸς τῆς χρυσοῦς πύλης, ἐξετυλίσσοντο αἱ Ἀθηναίαι, ὠραῖαι, ὡς ἦσαν τὸ πάλαι ἢ δὲ τέχνη εἰς τὴν ἡβην τῆς κατῴκει ταύτας. Συμητᾶτο μὲ τούς Φειδίας, Σκόπας, Πραξιτέλας, καὶ Λυσίππους, τοὺς δαιμονίους τούτους γλύπτας, τοὺς μεταβαλόντας τὸ μάρμαρον εἰς σάρκα καὶ ψυχὴν. Ἦκουε τὸν Πίνδαρον, ἐκ τοῦ πλήρης θρησκευτικῶν αἰσθημάτων στήθους του, νὰ χεῖ τὰς ὑψηλὰς, καὶ νευρώδεις τῆς λύρας του ποιήσεις τὸν Αἰσχύλον, Σοφοκλῆν καὶ Εὐριπίδην, ὅτε μὲ τόλμην, ὅτε μὲ ἐνθουσιώδη μεγαλοφυΐαν, νὰ καταβιβάξωσι τοὺς Θεοὺς, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τὰ πάθη τῆς φύσεως ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν ἀνθρώπων τὸν Ἀριστοφάνην, ἀφόβως μασιζόντα καὶ δωρεὰν παραδίδοντα εἰς τοὺς γέλωτας τοῦ λαοῦ, τοὺς Κλέωνας, καὶ τοὺς ἀχαλινώτους λαοὺς τῆς Δημοκρατίας· κάθε λέξις τοῦ Δημοσθένους, Ἀντιφώντος καὶ Λυσίου, ἦτον μία Σειρὴν διὰ τὸν λαόν, ὅστις τοὺς ἤκουεν. Ὁ θεὸς Πλάτων, καὶ σοφὸς Σωκράτης, πρόδρομοι τῆς ἠθικῆς τοῦ Εὐαγγελίου, προετοίμαζον ἤδη τὸν λαόν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν χριστιανισμόν.

Ἐζήτησεν ἐνθους τότε νὰ εἰσπηδήσῃ ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου θεάτρου, ὅπερ εἶχεν ἀντικρὺ του, ὅτε κραυγὴ διάτορος, ὡς ὀβελοῦ αἰχμῆ, ἤγγιξε τὴν ἀκοίην του. Ἔστρεψεν ἐντρομος, καὶ εἶδε τὸν συνοδοιπόρου του πρεσβύτεν, καὶ εἴκοσι ἄλλους γέροντας, περιβεβλημένους ἄμφια ἱερατικὰ, νὰ σύρονται ἀπὸ ἄγριον καὶ σурφетῶδη ὄχλον.

Ἄφησεν εὐθὺς τὴν χρυσοῦν πύλην, καὶ ἔσπευσε πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὅπου ἦτον ὁ ὄχλος· πρὶν ὅμως φθάσῃ, καὶ ὁ πρεσβύτες καὶ οἱ λοιποὶ εἴκοσι, ὡς σταφυλὰ ἐκρέμαντο ἀπηγχοισμένοι, ὑποκάτω χρυσοφύλλων καὶ ἀργυροκάρπων δένδρων.

Εἰς τὸ θέαμα τοῦτο, καὶ τὸ σθένος καὶ ἡ ψυχὴ, ἐγκατέλειπον τὸ σῶμά του· ἔπεσε λειποθυμημένος.

Ἦγνῶει πόσον καιρὸν ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὅτε ἐπανήλθον αἱ αἰσθήσεις του. Δὲν ἦτο πλέον εἰς τὸ σπήλαιον, ἀλλ'

εἰς τὴν ἀκρωρειαν ὄρους, ὅπου ὁ πρεσβύτες, οἱ ἀπηγγονισθέντες ἱερωμένοι, καὶ ἡ κόρη τοῦ Παραδείσου ἦσαν.

Ἡ λαμπροτέρα ἀτμοσφαῖρα τῆς γῆς, ἦτον ὡς μέλαινα ὀμίχλη ἐνώπιον ἐκείνης τοῦ ὄρους· τὰ τερπνότερα ἀρώματά της, ὡς μοδόχη πρὸς τὰ ἐκεῖ εὐωδιάζοντα. Οὔτε φῶς Ἡλίου, οὔτε ἀξέρω, οὔτε Σελήνης ἐφώτιζον τὸ ὄρος· ἀλλὰ κάθε ἀντικείμενον ὑπὸ τὰ βλέμματα εἰσῆρχετο εἰς τὴν φαντασίαν μὲ τὰ χρώματα, ἅπερ ἡ ψυχικὴ σου τέρψις ἠθελεν ἐπιθυμήσει, καὶ ἅπερ ἠθελον κατακορέσει ὅλον τὸ αἰσθαντικόν σου σύστημα. Ἡ ποικιλία εἰς κάθε λεπτόν ἐγέννα μυριάδας ἀντικειμένων ἀντὶ τῶν φθόγγων καὶ ἤχων ἄλλων ὄντων, αἱ σάλπιγγες μυρίων Ἀγγέλων ἔχου εἰς τὰ ὠτά σου ἐτέρου εἶδους μελωδίας.

Ἦτο τὸ ὄρος τῆς ἀρετῆς.

Ὁ γέρον τὸν ἐπλησίασεν.

« Στρατοπεδευμένος, εἶπε, χθὲς ἀντικρυ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Σταυροῦ, καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὸ πεπρωμένον σου πολλάκις κατηράσθης »... μὲ γνωρίζεις; ἐπρόσθεσεν.

Ὁ Θρασύβουλος ἐθεώρησε τὸν πρεσβύτεν τοῦ φοβεροῦ σπηλαίου, καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του βαθμηδὸν ἀνίχνευε τὸν θεῖον Πατριάρχην, ἐθεώρησε τὴν κόρην, καὶ ἦτον ἡ ὠραία Ἀνδρονίκη· οἱ ἐπίλοιποι ἦσαν οἱ Ἀρχιερεῖς Ἀγχιάλου, Τουρνόβου, Θεσσαλονίκης, Νικομηδείας, Δέρκων, κτ.λ. ὅσοι ἀθῶοι μαρτυρικῶς ἀπηγγονίσθησαν, ἡ ἐφονεύθησαν συγχρόνως μὲ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον.

« Ὅ,τι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀντροῦ ψηλαφητῶς σ' ἔδειξα, εἶναι τὸ πεπρωμένον σου, εἶπεν ὁ Ἱεράρχης. Καὶ τὸ πεπρωμένον σου τοῦτο ἂν καὶ λαμπρὸν, σὺ τὸ κατηράσθης· τὸ σκοτεινὸν φρέαρ ἐξ οὗ σὲ ἀνέστυρα, τί ἄλλο ἦτον, εἰμὴ ἡ πένις καὶ σκοτεινὴ καταγωγή σου; αἱ δὲ κλονούμεναι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου παρειαὶ του, τί ἄλλο, εἰμὴ ἡ δίστομος μάχαιρα τοῦ Ὄθωμανοῦ, ἐξ ἧς ἐλύτρωσας, καὶ ὑπὸ τὴν ὁποίαν τόσοι καὶ τόσοι ὅμοιοί σου ὑπέκυψαν, καὶ οὔτε ποτὲ ἠκούσθησαν! τὸ πεπρωμένον σου σὲ συνέδεσε μετὰ τῆς Ἀνδρονίκης. Μετ' αὐτῆς διέτρεξας τὰ ἐνδοξα ὄρη τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ἱερά ἐρείπια τῶν βωμῶν καὶ ναῶν της, τὰ κρύφια ἄλση καὶ τὰς κατεδαφισμένας πόλεις της. Ἡ λίμνη τοῦ αἵματος μὲ τὸν μέγαν σταυρὸν καὶ ὁ λάκκος τῶν ὄστων ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ τὰς μυριάδας τῶν χριστιανῶν, ὅσοι εἰς τέσσαρας αἰῶνας ἐπεσον, ἀπὸ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Μουσουλμάνου· διέκρινας δὲ τὴν λίμνην ταύτην καὶ τὸν λάκκον, διότι τὸ πεπρωμένον σου ἠυδόκησε νὰ ἐκπαιδευθῆς, καὶ ὄχι ν' ἀποθάνῃς ἀμαθῆς καὶ ἀγράμματος, ὡς τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι τηλυγέται παιδες τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐγεννήθησαν εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρόνους τῆς δουλείας, καὶ οὔτε τὴν γῆν ἦν ἐπάτησαν ἔμαθον ποία εἶναι, οὔτε οἶοι οἱ προπάτορες των ἐστάθησαν. Διεχωρίσθης τῆς νέας ταύτης, ἅμα ἐμνη-

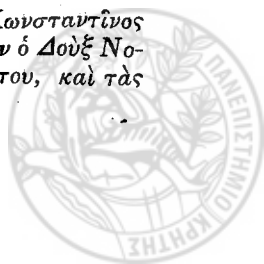
στεύθης .... μετὰ κινδύνων καὶ θλίψεων οὐκ ὀλίγων ἔφθασεν αὐτὴ τὸ ὄρος τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι « τ' ὄρος τῆς ἀρετῆς. » Μὲ ἠκολούθησας σὺ ἐντὸς τοῦ ἄντρου, οὐτινος τὸ στόμιον τοσοῦτος τερπνοῦς ζεφύρους διέχεε· τῶντι τὸ πεπρωμένον σου σ' ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς με' εἰς τὴν παράδοξον ἐκείνην πόλιν, ἣς ὁ Βόσπορος πέμπει εὐώδεις ἄβρας, τὸ δὲ ἔνδον εἶναι σπηλαιον κολάσεως· τὸ σκότος καὶ ὁ μέγας καπνὸς τοῦ σπηλαίου τί ἄλλο ἦτον, εἰμὴ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ βαρβαρότης! τὰ δυσειδῆ ἔντομα καὶ οἱ μαῦροι δαίμονες, τί ἄλλο, ἢ τὰ βασανιστήρια καὶ οἱ δῆμιοι Τούρκοι! τὰ ψυχρὰ ἔρπετὰ τί ἄλλο, ἢ τὰ δόλια ῥήματα τοῦ Κορανίου! Καὶ ὅμως ἐν τῇ κολάσει ταύτῃ εὐρίσκονται οἱ τάφοι τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, τῶν Θεολόγων, τῶν Πατριαρχῶν, Μ' ἔχαιρέτησαν αἱ σκιαί των, ὅταν τὰς διηρχόμεθα· διότι ἐγνώριζον, ὅτι ἐπορευόμην ν' ἀναβῶ τὴν κρεμάθραν μάρτυς τῆς θρησκείας καὶ ἐλευθερίας. Ἀνέβης μετ' ἐμοῦ χιλίας ἑκατὸν τεσσαράκοντα βαθμίδας μὲ κόπον πολὺν καὶ γόνατα τρέμοντα, σχεδὸν ἡμιπνέων· ἐνῶ ἐγὼ ἐφαινόμην περισσότερον συνεθισμένος εἰς ταύτας· αἱ βαθμίδες αὗται εἶναι ἡ ἱστορία τῶν χιλίων ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐτῶν, ταύτης τῆς ἐνδόξης καθέδρας, ἣν σ' ἐδίδαξα· ἐνθυμούμαι ἐν πόσῃ φρίκῃ τὴν ἤκουες, καὶ ὁποῖον πόνον ἐδοκίμαζες.... Ἡ ἰσορία αὕτη σ' ἔδειξε τὴν διαφθορὰν τῶν αὐτοκρατόρων, παραίτιον ἐκείνης τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ Κράτους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· ὀφθαλμοφανῶς τὸ πεπρωμένον σου καὶ ἐδῶ σ' ἔδειξεν, ὅτι δικαίως ὑποφέρομεν· διότι μεγάλοι ὄντες, δὲν ἐγνωρίζαμεν νὰ διατηρήσωμεν τὸ μεγαλεῖον μας, ἀλλὰ μόνοι παρεδώσαμεν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς Τούρκους.

Σὲ ἐδίδαξα ἀκολουθῆσαι τὴν ἰσορίαν τῆς δυναστείας τῶν τριακοσίων ἐξήκοντα ὀκτῶ ἐτῶν τῶν Τούρκων. Καὶ τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας φαίνεται ἐνταῦθα πυκνότερον, καὶ ὁ φανατισμὸς καὶ τὰ βασανιστήρια ὑπερχειλιζοντα, καὶ αἱ σελίδες αὐτῆς εἶναι ἐστρωμέναι πτωμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπατήσαμεν διὰ νὰ προχωρήσωμεν.

Ἐκαστον ἔτος τῆς ἱστορίας ταύτης ὑψοῦται, ὡς πένθιμος ἄφης ἐνώπιον τοῦ Ἑλλήνος· καὶ ὡσάκις διέρχεται τοῦτο, ὡς ὁ θλιβερὸς κῶδων αὐτῆς ὑπενθυμίζει εἰς τὰ ὄψα του, ὅτι εἶναι δούλος.

Εἶδες τότε, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἱστορίας ταύτης εἰς τὸ ἀμυδρὸν φῶς, ὅπερ ἐσχηματίζετο ἀπὸ τὸ λυκαυγὲς τῆς δύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, καὶ τὴν ὀμίχλην τῆς πλησιαζούσης Μωαμεθανικῆς· εἶδες τὰς δύο Πύλας τοῦ Βυζαντίου τὴν Χρυσήν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ.

Σ' ἐδίδαξα πόσον ἥρωικῶς ἔπεσεν ὁ δυστυχῆς Κωνσταντῖνος ὑπὸ τὰ τεῖχῃ της· μὲ ποίαν χριστιανικὴν ὑπομονὴν ὁ Δουξ Νοταρᾶς εἶδεν ἀποκεφαλιζομένην τὴν οἰκογένειάν του, καὶ τὰς

σκληρότητας, ὅσας ὁ πορθητὴς τῆς ἁγίας Σοφίας Μωάμεθ ὁ Β'. ἔπραξε.

Ἐξερχόμενοι εἰς τὸν περίπατον, ἰστάμεθα πολλάκις κάτω τῆς χρυσοῦς πύλης, καὶ ἐκεῖθεν σ' ἐπενθύμιζα τοὺς θριάμβους καὶ τὰ τρόπαια τῶν Βελισσαρίων καὶ Θεοδοσίων' ἐπροσήλωνα δὲ τὴν προσοχὴν σου εἰς τὴν ὠραίαν γλυπτικὴν τῆς.

Ἐπέστρεφες τότε ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, καὶ ἡ μόνη σπουδὴ σου ἡ μόνη μελέτη σου ἦσαν οἱ γλύπται, οἱ ποιηταί, οἱ δραματοποιοί, οἱ ῥήτορες καὶ φιλόσοφοι τῶν κλειῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ δὲ γοητευτικὸς ἐνθουσιασμὸς σου τοιοῦτος ἐστάθη, ὥστε κηρυχθεῖσης τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἱεροῦ μας ἀγώνος, σὺ ἐνόμισας ἐν μόνον βῆμα, ὅτι ἤρκει νὰ σὲ φέρῃ εἰς τὰς ἐνδόξους Ἀθήνας· ὅτι εἰς ὀλίγα λεπτά, ἢ ἐκ τῆς τέφρας τῆς ἀναγεννωμένη Ἑλλάδος ἔμελλε διὰ μιᾶς νὰ φθάσῃ τὴν ἐποχὴν τῶν Περικλέων.

Ἐλησμόνησας τοὺς λόγους μου ὅτι, ἐγὼ μὲν θ' ἔλω δια βῆ ἐκ κόλῳ τὴν Πύλην τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, σὺ δὲ μετὰ πόνων, ὀδύνων καὶ χρόνου πολλοῦ τὴν Χρυσὴν.

Καὶ βέβαια! εἰς μίαν στιγμὴν, εἶδες καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς ὅλους ἀπηγγονισμένους, καὶ πίπτοιτας ὡς τὸν Κωνσταντῖνον, ὡς τὸν Δούκα Νοταρᾶν. Τὸ θέαμα σ' ἐξύπνισε καὶ σ' ἀπεμάκρυνε τῆς χρυσοῦς πύλης, εἰς ἣν ἐνόμιζες εἰς ἐν μόνον βῆμα, ὅτι ἠδύνασο νὰ εἰσεέλθῃς. Ἀνεχώρησας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἤρχισας τὴν μακρὰν καὶ ἐπίπονον καὶ πλήρη κινδύνων ὁδὸν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἴδου τὸ πεπρωμένον σου, ὕπερ μετ' ἀδημονίας κατηράσθης! τὸ εἶδες μέλαν καὶ σκοτεινὸν, καὶ τοῦτο ἦτο φαεινὸν ὡς τὴν πρωϊνὴν Ἡῶ, ἐνώπιον τῆς γεννήσεώς σου· εἶδες τὴν ὁδὸν τοῦ βίου σου τραχεῖαν καὶ ἀνωφερῆ, καὶ αὕτη ἦτον ὀμαλωτάτη, καθ' ὅτι ἐγὼ τὴν ἐξωμάλυνα μετὰ τὴν παιδείαν· ἐγὼ σ' ἐχειραγώγησα εἰς τὴν κοινωνίαν· ἀνθρώπε!... εἰς ποῖαν αἰώνιον κόλασιν παραδίδεις τὴν ψυχὴν σου, ὅτε, μὴ βαθύνων εἰς τ' ἀδιευρμήνευτα τῆς θείας βουλήσεως φαινόμενα, ἢ πίστις σου κλονῆται.»

Ἀπὸ κατασχύνῃν κεκαλυμμένος ὁ Θρασύβουλος, καὶ αἰσθανόμενος τὸ σῶμα αὐτοῦ ὅλον νὰ ἐρυθριᾷ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἱεράρχου Γρηγορίου, ἐζήτησε νὰ τὸν προσκυνήσῃ καὶ ἀσπασθῇ τοὺς πόδας του. Ὁ Πατριάρχης ὅμως, οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ ἡ Ἀνδρονική ἐχάνοντο ἤδη πρὸς τοὺς χρυσοῦς αἰθέρας.

Μὲ παραφορὰν ἐπήδησε διὰ νὰ τοὺς προφθάσῃ, καὶ ὑπὸ τὴν ὀρμὴν του ἐξύπνησε, σφιγγοκρατῶν σπασμοδικῶς τὴν ἁγιασθεῖσαν ἐν τῇ εἰρκῇ τοῦ Μποσταντζίπαση σπάθην του.

Ὁ μέγας λίθος, ὅστις ἐχρησίμευσε διὰ προσκεφάλαιόν του ἦτον ὑγρὸς, ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ τὸν ἰδρῶτα τῆς κεφαλῆς του. Φοβερὸς κεραυνὸς τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἠκούσθη, οὐχὶ μακρὰν τῆς σκηνῆς· ἡ δὲ βροχὴ κατέπιπτε κρουνηδὸν τὴν νύκτα ἐκείνην. Ὠρθώθη ἄστραπηδὸν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰ γόνατα, καὶ μὴ εὐλαβῆ μετάνοιαν, ἐπροσευχήθη διὰ πολλὴν ὥραν.

ΚΕΦΑΛ. 22.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΔΡΑΓΑΤΖΑΝΙΟΥ.

Δύο εἰδήσεις ἔφερεν ἡ αὐγὴ τῆς ἐπιούσης πρὸς τὸν ἱερὸν λόχον· τὸν σκληρὸν θάνατον τοῦ Διάκου, καὶ τὴν ἔνδοξον ἄμυναν τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς τὸ Πανδοχεῖον τῆς Γραβζιάς.

Ποῦ νὰ ἤξευρεν ὁ δυστυχὴς Θρασύβουλος, ὅτι ἡ ἀρραβω-
μαστική του, εἰς ἀμφοτέρας τὰς μάχας, τόσον ἡρωϊκῶς ἐπολέ-
μησεν.

Τὸ χωρίον τῆς μικρᾶς Βλαχίας Δραγατζάνι κεῖται ἐν τῷ μέσῳ πεδιάδος ἀμπελώνων, πλησίον τῶν πόλεων Κραγιόβας, καὶ Ῥιμνικῶ. Ἐντὸς τοῦ χωρίου τούτου ἦσαν στρατοπεδευ-
μένοι ὀκτακόσιοι Τούρκοι, ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τοῦ Καρα-φείζ, τρομεροῦ καὶ τὴν ὄψιν καὶ τ' ὄνομα ἀρχηγοῦ τῶν ὀρέων Γκζου-
σταντίλ· πρὸς μεσημβρίαν ὑψοῦται λόφος, περιτριγυρισμένος ἀπὸ πυκνὸν ἔλος. Τούτου κατεῖχεν ἀπόσπασμα Ἑλλήνων, ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τοῦ Ἀναστασίου Ἀργυροκαστρίτου.

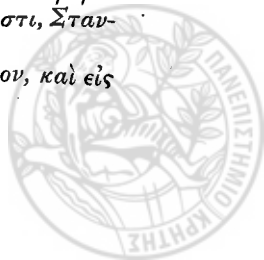
Ὁ ἱερὸς λόχος, εἵπομεν, ἦτο στρατοπεδευμένος εἰς τὴν ἀπε-
ναντι ὄχθην μικροῦ ξηροῦ ρυακος, ὅστις μεσημβρινῶς τοῦ χω-
ρίου ῥέει· καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς διασταυρώσεως τῶν λεωφόρων
τῆς Κραγιόβας καὶ Ῥιμνικῶ.

Ὁ Βασίλειος Καραβζιάς, μὲ πεντακοσίους ἰππεῖς, ἐφύλαττε
τὰς πτέρυγάς του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔφθασεν εἰς Ῥιμνικὸν τὰ δὲ
ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν του στρατεύματα ἦσαν τέσσαρες χιλιάδες καὶ
πεντακόσιοι πεζοὶ, καὶ δύο χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι ἰππεῖς
Ἀρναούται, Πανδοῦροι, Σέρβοι, Βούλγαροι, καὶ Μολδανοί. Ἐκ
τούτων εἶχε ξείλλει τὸν ἱερὸν λόχον καὶ μερικὰ ἄλλα σώματα,
νὰ καταλάβωσι θέσεις τινὰς τοῦ Δραγατζανίου, ἕως οὗ ἔλθῃ
καὶ οὗτος νὰ διευθύνῃ τὴν μάχην.

Ἐκτὸς τῶν ὀκτακοσίων Τούρκων τῶν ἐντὸς τοῦ Δραγατζα-
νίου, δύο χιλιάδες ἐξεληθόντες τοῦ Βιδινίου, ἐλεηλάτου τὴν μι-
κρὰν Βλαχίαν, καὶ κατέσχον τὰ Μοναστήρια Στρέζεστι, Σταυ-
τζέστι, καὶ Μαμουλ.

Ἐπίσης ὀκτὼ χιλιάδες ἀφήσαντες τὸ Βουκουρέστιον, καὶ εἰς

δύο τμήματα διαιρεθέντες, ἐπροχώρουσαν πρὸς συναπάντησιν τοῦ Πρίγγιπος Ἰψηλάντου.

Βροχὴ συνεχῆς, εἶχε πλημμυρῆσει τὰς ὁδοὺς, ἀποκλείσασα κάθε συγκοινωνίαν δι' ἀρκετὰς ἡμέρας. Τὰ διάφορα λοιπὸν σώματα τῶν Ἑλλήνων, ἅτινα ἐστάλλησαν εἰς τὰ πέριξ τοῦ Δραγατζανίου δὲν ἐφθασαν, εἰμὴ ἐκ διαλειμμάτων τὸ ἐν κατόπιον τοῦ ἄλλου, περὶ τὴν αὐγὴν τῆς 7 Ἰουνίου.

Ἄφησεν ἐπίσης τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ἰψηλάντης τὸ Ῥιμνικὸν μὲ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, συνισταμένην ἐκ δύο χιλιάδων στρατιωτῶν, καὶ ἐκίνησε διὰ Δραγατζάνι.

Ἀναχωρήσας νήφων τῆς μέθης, ὡς εἶδομεν, ὁ Βασίλειος Καραβιάς, ἀπὸ τὸν σύλλογον τῶν ἱερολοχιτῶν, ἀπῆλθεν εἰς τὴν σκηπὴν του, καὶ ἐβυθίσθη εἰς ὕπνον ῥέγγχον.

Ἡ νύξ ἦτον ζοφώδης· ἡ βροχὴ ἐπιπτε κρουνηδόν· τὸ σκότος ἦτον βαθύτατον· αἱ δὲ συνεχεῖς ἀστραπαὶ ἐμετρίαζον τοῦτο τὴν μίαν στιγμὴν, διὰ τὰ τὸ πυκνώσωσι βαθύτερα τὴν ἄλλην μὲ τὴν βροντὴν τοῦ κεραυνοῦ.

Μικρόν τι πρὸ τῆς χαραυγῆς, φρικώδης πάταγος ἠκούσθη· καὶ ἡ ἀντικρὺ ὄχθη τῆς χαράδρας, κατὰφυτος ἀπὸ ὑψηλὰ δένδρα, ἤναψεν ἀπὸ τὰς φλόγας τοῦ κεραυνοῦ, ὅστις ἐξύπνισε καὶ τὸν Θρασύβουλον.

Ἡ βροντὴ ἐξῆξε καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ ὕπνου· ἐτρῖψε τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τὰς δύο χεῖράς του, καὶ ἐκραξε τὸν ἱπποκόμον του, ὑψηλὸν Σέρβον, πλησίον αὐτοῦ κοιμώμενον.

— Τί σκυλίσινα νυκτιά! Διαμαντή, (ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ ἱπποκόμου) φοβᾶμαι πὼς οἱ Τούρκοι θεὸς τὰ τὸ στρίψουνε ἀπὸ τὸ Δραγατζάνι... θὰ 'ναι γραμὰ βδυβάλζα ἂν δὲ φύγανε.

— Δὲν φεύγουν, στρατηγέ, εἶπεν ὁ Σέρβος· περιμένουν πολλὸν ἀσκέρι. Ἐπειτα οἱ δρόμοι εἶναι φραγμένοι ἀπὸ λάσπην, καὶ τὰ ποτάμια φουσκωμένα· καὶ ἂν ἐφύγουν δὲν 'μποροῦν νὰ κόψουν πολλὸν δρόμον, πάλιν θὰ τοὺς πιάσωμεν.

— Ἄναψ' ἓνα κερὶ· θέλω γιὰμὰ νὰ 'δῶ μπᾶ καὶ τὸ νερὸ 'μπήκε 'ς τὰ τζατήρια, καὶ μᾶς ἐβρεξε τὰ μπαρούτζα.

Ὁ Διαμαντῆς ἤναψε λύχνον, καὶ εἰς τὸ ἀμυδρόν του φῶς ἀναγνώστα, ἠδύνασο νὰ ἴδῃς μικρὰν ὑδροστάζουσαν σκηπὴν, μὲ δύο ἢ τρία φορτηγὰ σάγματα (σαμάρια) ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν δεμένα κιβώτια, περιέχοντα τὰ πολεμεφόδια τῶν τεσσάρων καὶ μόνων πυροβόλων, ἅτινα ἔξω τῆς σκηπῆς εὐρίσκοντο· εἰς τὴν ἰδίαν σκηπὴν εἰς κοφίνιον φάτνην, ἐμάσσουν ἡσύχως τρεῖς ἡμίονοι· ἦσαν οἱ μεταφερταὶ τούτων τῶν πολεμεφοδίων.

— Ἄχ! ὦχ! ἡ βροχοῦλα τὰ διώρθωσεν, εἶπεν ὁ Καραβιάς... γιὰ φέξε καλλίτερα γιὰμὰ!

Ὁ Σέρβος ἐπλησίασεν ὀλίγον περισσότερον τὸν λύχνον, πλὴν τὸν ἐκράτει μακρὰν τῆς πυρίτιδος.

— Φέρε τὸ λυχνάρι κοντὰ, πὲρ ντιό! εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ

πυροβολικού, ἀνοίγων τὰ κιβώτια διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν τὸ ὕδωρ ἐβλαφε τὸ μπαρούτι.

Ὁ Διαμαντῆς νομίσας, ὅτι ὁ Κύριός του ἦτον μεθυσμένος ἐτι, τὸν ἐσβесе.

— Τί ἔκαμες μωρὲ βοῦδι!

— Ὁ ἀέρας, στρατηγέ.

— Τὴ κακὴ σου... ἀναφέτονε πάλαι.

Ὁ Σέρβος ἴστατο ἀκίνητος εἰς τὸ σκότος.

— Ἄ! τί κάνεις; μωρὲ, ξαφνικὸ νὰ σ' ὄρθῃ! ἀκόμη δὲν τὸν ἀναψες; μωρὲ, μπᾶ καὶ ψόφησες.

— Δὲν εὐρίσκω τὰ τζακουμάκια.

— Πᾶρε τὰ ἴδικά μου.

Ἦναψεν ὁ Σέρβος πάλιν μὲ πολλὴν δυσαρέσκειάν του τὸν λύχνου.

— Ὡ τζόγια!... ἔγεινε ἴσα ζουμάρι ἀπὸ τὴν οὐμιτιτὰ, κοσπέτο τοῦτο τὸ μπαρούτι, εἶπεν ὁ Καραβιάς, ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ κιβωτίου φυσέκιον, καὶ φέρων τοῦτο πλησίον τοῦ λύχνου.

— Δί ὄνομα Θεοῦ, στρατηγέ, μὴ φέρῃς τὸ φυσέκι τόσο κοντὰ εἰς τὸ φῶς... δὲν φοβοῦμαι τὴν ζωὴν μου, ἀλλὰ τὴν ἰδικὴν σου, ἀφέντη μου....

— Τί βουβάλι, καῦμένε, ποῦ ἴσαι. Δὲ νύθεις γραμὰ πῶς βρεμένο μπαρούτι φόκο δὲ πιάνει; θέλεις γραμὰ νὰ χῶσω καὶ τὸν λύχνου οὔλουε ἴς τὴ κάσα μέσα, καὶ πάλαι νὰ μὴ πάρῃ φόκο.

— Σὲ πιστεύω, Στρατηγέ, σὲ πιστεύω.

— Γιὰ δὲ μωρὲ, εἶπεν ὁ Καραβιάς, καὶ λαβὼν τὸν λύχνου ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Σέρβου τὸν ἐβύθισεν εἰς τὸ κιβώτιον.

Ὁ ἵπποκόμος, ὅτε εἶδε τὴν πράξιν, γινώσκων καὶ τὴν ἰσχυρογνωμίαν τῆς σιδηρᾶς κεφαλῆς τοῦ Κυρίου του, ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας καὶ διήλθε σιωπηλῶς πέντε τρομερὰ λεπτά! καθ' ἃ οὗτος κατεγίνετο εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κιβωτίου.

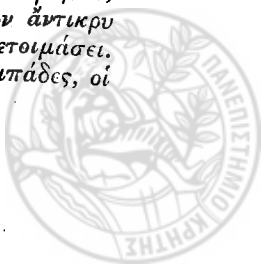
— Πᾶμε τώρα νὰ βιζιτάρουμε καὶ τὰ κανόνια, εἶπεν ὁ Καραβιάς, καὶ διευθύνθη ἔξω τῆς σκηνῆς.

Ἐκεῖ ἦσαν τέσσαρα ἄθλια πεδινὰ πυροβόλα τῶν ἐξ λιτρῶν, ἐπὶ σαθρῶν διευθετῶν πλέοντα εἰς τὸ ὕδωρ.

— Δὲν ἔχοννε φόβο; τοῦτα εἶναι νεροπούλια μοναχὰ τὸ κρυὸ καὶ ἡ βροχὴ δὲ τζοῦ κάνει τίποτε, φωτὰ βάλτους ἴς τὴ φάλια καὶ τὰ βλέπεις πῶς κοκκινίζουνε καὶ βροτοκελαῖδούνε... Τώρα Διαμάντι πήγαινε νὰ παστρέψῃς λίγες σαρδέλαις.... Βάλταις τὸ σωστό λάδι καὶ ξύδιτῶνε, τρίψε καὶ λίγο ψιλὸ ψιλὸ κρομμύδι, φέρε καὶ τὴν υταμετζάνα μὲ τὸ κρασί νὰ κάμωμε κολατζόνε.

Δύο ὥρας ὕστερον περὶ τὴν αὐγὴν ὁ Βασίλειος Καραβιάς καὶ τρεῖς τῶν ὑπαξιωματικῶν ἐκάθητο καὶ ἐμέθουον ἀντικρυ τοῦ προγεύματος, ὅπερ ὁ Σέρβος Διαμαντῆς εἶχε προετοιμάσει.

— Ἄκουσε, ἔλεγεν ὁ Καραβιάς· ἐτούτοι οἱ Πρίντζιπάδες, οἱ

Τψηλαντέοι, είναι γὰρ τῆς Ντόμνες ἑκείνης τοῦ Φαναριού κ' ὄχι γὰρ πόλεμο.... οἱ Τούρκοι τάξεις καὶ παράταξεις δὲ σκαμπάζουνε· οὔτε γιὰμὰ χρειάζεται νὰ τῷ ἀμολάρης μακρὸν τὸ κάβο γὰρ πρεπαρατίζονε· ὅσο θωράνε καὶ δὲ πηγαίνεις κόντρα πὲρ κόντρα νὰ τζοῦ πελαγώσης, θαρρῶνε γιὰμὰ πῶς τζοῦ φοβᾶσαι· κ' ὅτες πάλι κινήσης κόντρα ἄσὲ δαύτους, μόνο μὲ δέκα νοματέους νὰ ἴχης, καὶ χίλιοι νὰ ἴναι ἑκείνοι φεύγουνε. Σηκωθήτε, μωρὲ παιδιὰ! κ' ἀμολάρετε αὐτοὺς τζοῦ γερολοχίταις.... χτὲς σκολάσανε ἀπ' τὸ σκολζο, καὶ σήμερα ἤρτανε νὰ γενοῦνε ὀφιτζαλέοι σας.... ἔρχεστε μαζῆ μου νὰ πάμε ντελόγκο, νὰ ἀτακάρωμαι τὸ Δραγατζάνι;... εἴμεθα πεντακόσοι, καὶ εἶναι ὀχτακόσοι Τούρκοι.... τζοῦστο προπορτζιόνε.

— Ἄς μὴ παραβῶμεν τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, καπετὰν Καραβιά, εἶπεν εἰς. Σήμερον περιμένεται θὰ διευθύνῃ τὴν μάχην ὁ ἴδιος.... εἶναι στρατηγὸς καλὸς. τὸ ἔδειξεν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Δρέσδης· ἔχασε καὶ τὸ χέρι του ἐκεῖ.

— Γκράτζια ντὲ λ' ἀβίζο! μπορεῖ νὰ ἴναι καρίσιμο καλὸς τζενεράλες στζοῦ βρεγκουλάτους ἀπάνω, μὰ ὄχι ἴς τὰ παλληκάρια ποῦ πολεμᾶνε ἴς τὸ φτεροῦλι... ἐδῶ γιὰμὰ ὄπιουνε τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι σερβίρει ὀφιτζιαλαμέντε, ἐκεῖδὸς εἶναι γιὰμὰ καὶ καλλίτερος τζενεράλες.... πάμε γιὰμὰ πάμε νὰ περάσομε τὸ γιοφύρι, καὶ σὰν λύκοι σούπιτο νὰ χωθοῦμε ἴς τὸ χωριό· πάμε εἶπε καὶ ὠρθώθη ὁ Καραβιάς.

— Στρατηγέ! σήμερον εἶναι τρίτη... γνωρίζεις τί γρουσουζικὴ ἡμέρα εἶναι ἢ τρίτη εἰς τοὺς χριστιανοὺς, εἶπεν ὁ Διαμαντής.

— Τί τζαμπουνᾶς σὺ ζῶ ἀνιμάλε... ἢ φωράδα μου σὰ χωθῆ, μωρὲ, μέσα στὴ φωτιά ἔχει τρίτη καὶ τετράδη, μωρὲ; σηκωθήτε γιὰμὰ τώρα ποῦστε στὸ κέφι... ὁ προπάτοράς μας ὁ Ἀλέξαντρος ὁ Μακεδόνας ποτὲ δὲν ἔμπενε στὸ μπαροῦτι χωρὶς νὰ τ' ὄχει στὸ κέφι... Τί νομίζετε γιὰμὰ ποῦτανε κίος ὁ Ἀλέξαντρος!... ἄνθρωπος μὲ μάτια, φρύδια, καὶ αὐτιά... ὅ,τι εἴμαστε καὶ μεῖς· πλὴ σὰν τόχε μέσα ἤξερε νὰ προφίτάρῃ στὴ ὀκαζιόνες.

Εὐρίσκοντο ἀμφιρρέποντες ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἢ ὄχι, ὅτε ἡ εἰδησις τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Γραβιάς ἔφθασε καὶ εἰς τὸ μέρος των.

— Γιὰμὰ ἀδέρφια τί καρτεράτε; ἐπρόσθεσεν ὁ Καραβιάς, τὸ ταχὺ καὶ μᾶς νὰ μᾶς κάνουν ῥόστο ζωντανοὶ στὴ σούβλα... κάλλια ἐμεῖς νὰ πάμαι νὰ τοὺς κάψωμε στὸ χωριὸ μέσα... σὰν δὲν κολουθάτε γὰρ μόνος πάγω... Διαμαντή σέλωσε τὴ φοράδα.

Ὁ ἵπποκόμος ἠκολούθησε τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ του, ὅστις ἵππεύσας, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πεντακοσίων στρατιωτῶν του

διέβη τὴν μικρὰν γέφυραν τῆς χαράδρας καὶ ἐπορεύθη εἰς Δρατζάμι.

Καθ' ὁδὸν συνητηθήη μετὸν γενναίου στρατηγὸν Γεωργάκη Ὀλυμπίου, τοποθετοῦντα ἐκείνην τὴν στιγμήν ὑποστάματα εἰς τὰς πέριξ τοῦ χωρίου ὀχυρὰς θέσεις.

— Ποῦ πηγαίνεις; καπετὰν Καραβιά; τὸν ἠρώτησεν.

— Ὅθενες πηγαινε κί' Ἀλέξαντρος ὁ Μακεδόνας, ἴσ' ἄγε ἴς τὸ κέφι.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ! μὴ προσβάλης τοὺς Τούρκους, ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης· περιμένεται ἀπὸ ὄρας εἰς ὄραν.

— Ἐγὼ ἔμαι γαμὰ Ἀλέξαντρος, ἀβρυνόμενος εἶπεν ὁ οἰνόθρυπτος Καραβιάς· εἶμαι καὶ Ὑψηλάντης.... τήραξε γαμὰ πόσο ἔψηλά κάθουμαι ἴς τὴν ἀράπικὴ μου τὴ φοράδα.... καλὴ ἀντάμωσι, καπετὰν Γεωργάκη, καλὴ ἀντάμωσι.

— Ἐνα λόγον ἀκόμη, καπετὰν Βασίλη, στάσου.... σήμερον εἶναι τρίτῃ ἡμέρα ἀποφράς διὰ τοὺς χριστιανούς....

— Δὲ σ' ἀπαντῶρῶ, γὰρ τὴ γκλόρια, μὰ φορὰ καὶ τὴν ἐτζάκωσα ἴς τὰ δόντια, ἐμουρμούρισεν ὁ Καραβιάς, καὶ μετὴν πλατεῖαν καὶ κοπτερὰν ἀναβάθραν του, αἰμάτωσε τὰ πλευρὰ τῆς δυστυχοῦς φοράδας.

Ὡς κάλαμος ἐκλονεῖτο ἐπ' αὐτῆς, ὅτε ἔλαβε τὸ μέγα τάχος· οἱ πεντακόσιοι στρατιῶται τὸν ἠκολούθησαν, σύροιντες καὶ τὰ ἄθλια τέσσαρα πυροβόλα των.

Ἐκτὸς τῶν Τούρκων οἵτινες ἦσαν κεκλεισμένοι εἰς τὸ Δρατζάμιον εἰς τὸ μοναστήριον Σερπανέστι, τρία τέταρτα τῆς ὄρας μακρὰν, ἦσαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ Τούρκοι. Ἐναντίον τοῦ μοναστηρίου τούτου διευθύνθη πρῶτον ὁ Καραβιάς. (α)

Ἰδόντες οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τὴν πορείαν τοῦ Καραβιά ἤρχισαν ν' ἀπελπίζονται, νομίζοντες ὅτι ὅλος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὤρμησεν εἰς μάχην. Καὶ πρῶτον μὲν ἔκαυσαν τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου, ἔπειτα ἠτοιμάσθησαν νὰ φύγωσι πρὸς τοὺς εἰς τὰς ἄλλας μονὰς κεκλεισμένους Μουσουλμάνους. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πυροβόλα τοῦ Καραβιά οὐδεμίαν τοῖς ἐπροξένουν βλάβην, καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπον ὅτι οἱ ἄλλοι δὲν ἤρχοντο πρὸς βοήθειάν του ὅτε καὶ οἱ ἐπίλοιποι δισχίλιοι ἑξακόσιοι τούρκοι οἱ κεκλεισμένοι εἰς τὰ μοναστήρια Στρεζέστι Μαμουλ καὶ Σταντζέστι ἔφθασαν, ὤρμησαν ξιφῆρεις κατ' αὐτοῦ.

Ὁ ἄθλιος καὶ δειλὸς πυροβολιστῆς τότε ἐξύπνησε καὶ εἶδε

(α) Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ταῦτα τὰ μοναστήρια εἶναι κτισμένα ἐπὶ γηλόφου, ἔχοντα ἀνοικτὸν ὀρίζοντα πανταχόθεν, χωρὸν ἀ τεῖχη, χαμηλὴν θύραν καὶ στενὰ καὶ ἐπιμήκη παράθυρα ὡς τὰς πολεμιστράς. Εἶναι εἶδος φρουρίων ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ καλόγηροι ὑπερασπίζοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κατὰ τῶν ληστῶν καὶ πειρακτῶν.

τόν κίνδυνον. Εἰς τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ Γ. Ὀλυμπίου, τοποθετημένος ἐκεῖ πλησίον, ἔδραμε καὶ εἰδοποίησε τὸν Ἱερὸν Δόχον.

Ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης πολὺ νέος, συλλυπηθεὶς τούτον, ἀσυλλογίστως συνήθροισε τοὺς ἱερολοχίτας, οἵτινες, διεσκορπισμένοι τὴν στυγμὴν ἐκείνην εἰς τὰς κερασσέας, ἐζήτηον νὰ σβέσουν τὴν δίνηαντων, καὶ ἔδραμε πρὸς ἐπικουρίαν του.

Ἦτον περίπου ἡ ἐνδεκάτη τῆς πρωίας ὥρα, καὶ ἡ καταπίπτουσα βροχὴ ἔκρυντεν ὀλοτελῶς τὸν Ἥλιον. Τὰ χωράφια, οἱ ἀμπελώνες καὶ αἱ ὁδοὶ ἔγεμον λάσπης· οἱ φθάσαντες λοιπὸν εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης ἱερολοχίται ἦσαν κεκοπιακότες καὶ ἀπηυδησμένοι.

Ὅλη ἡ ὀρμὴ τῶν Τούρκων ἰππέων ἐστράφη τῶρα κατ' αὐτῶν διότι ὁ ἐπάταρος Καραβιάς καὶ οἱ στρατιῶταί του εἶχον ἤδη λάβει τὴν φυγὴν· αἱ λόγχαι των τοὺς ἀνεχαίτισαν ὀλίγον, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ κάθυγρα πυροβόλα των. Ἦτο δὲ ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἐπάταρον τὸ πεδίου τοῦ Ἄρεως.

Ἡ ἀταξία ἤρχισε πανταχόθεν, εἰς μάτην ἐζήτηον νὰ σχηματίσωσι τετραγῶνον.

Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐπαναλαμβάνοντο πεισματωδέστερα· ἐμάχοντο λοιπὸν σποράδην ὀλίγοι ἐναντίον πολλῶν δύο πεζοὶ μεθ' ἐνὸς ἰππέως, ἡ πολλακίς δύο καὶ τρεῖς ἰππεῖς, ἐναντίον ἐνὸς καὶ μόνου πεζοῦ.

Οἱ ἐκατόνταρχοι Δημήτριος Σουτζός καὶ Σπυρίδων Δρακούλης ἠρωϊκῶς ἠμύνοντο πεζοὶ, εἰς ἀπομεμακρυσμένον ἔδαφος, κατὰ τεσσάρων φοβερῶν ἰππέων.

Ὁ πρῶτος εἶχε τὰ νῶτα ἐπακουμβησμένα εἰς τὸν κορμὸν χονδρῶ δένδρου. Τοῦ δευτέρου κατεξέσχίζοντο τὰ ἐνδύματα ἀπὸ ὑψηλῆν καὶ ἀκαυθώδη βάτου, τὸ μόνον προφυλακτήριον, ὅπερ εὔρε τότε ἐνώπιόν του· πορώτερα τούτων ἐμονομάχει καὶ ὁ Θρασύβουλος μετ' ἑνα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τουρκικοῦ ἰππικοῦ.

Βολὴ θανάσιμος εὔρε τὸν Σουτζον εἰς τὸ πλευρὸν, καὶ πόνος δριμύς ἐθέρισε τὰ σπλάγγνα του· ἔθεσε τὴν παλάμην ἐπὶ τῆς πληγῆς, καὶ ἔσεισε μετ' ἄλλην δυνατώτερα τὴν ῥομφαίαν· ὁμοίαζε τετρωμένον θηρίον, ὅπερ μὴ ἐνοῶν τὴν ἀπώλειαν τοῦ αἵματός του, γλύφει μετ' ἄλλην λυσσῶσαν γλώσσάν του τὴν πληγὴν καὶ ρίπτεται ἀγριώτερα κατὰ τοῦ θηρευτοῦ.

Ὁρμησε τῶντι ὁ Σουτζός, τραγωδῶν τοῦ Φεῤῥέου Ῥήγα τὸ ἄσμα

Ὡ παιδί μου ὄρφανά μου,
Σκορπισμένα δ'ὼ καὶ κεῖ. κ.τ.λ.

Ὁ Δρακούλης ἄφησε καὶ οὗτος τὴν βάτου καὶ τὸν ἠκολούθησε μετ' ἑαυτὸν κατὰ τῶν τεσσάρων ἰππέων.

Τὸ Θούριον ἄσμα προσέβαλε τὰ ὦτα τοῦ Θρασυβούλου· ἦτο τὸ αὐτὸ, ὃ ἔψαλλεν ἄλλοτε ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε πρώτην φοράν τὴν ἀπήντησεν εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ἀρκαδίας· ἐνόμισεν ὅτι ἡ

ἴδια τὸν κράζει· ἔδωσε λοιπὸν δυνατὸν πῆδημα εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὡς ἐλαστικὸς αἴλουρος ἔφθασε τὸν ἵππεά του. Δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ἡ ἀγίασθεισα παρὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Ἀρχιερέων σπάθη διεπέρασε ἀπὸ λαιμοῦ εἰς τράχηλον τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Κοραίου· μὲ τὴν αὐτὴν δὲ ταχύτητα τοῦ κτυπήματος, τὸν εἶδεν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἵππου του νὰ πέσῃ εἰς τὸ λασπῶδες ἔδαφος.

Ἐδραξεν ἐν ἀκαρεῖ τὰς ἡνίας τοῦ ζώου, ἀστραπηδὸν ἐπήδησεν ἐπὶ τούτου, ἐκτύπησε μὲ δύναμιν τὰς δύο ἀναβάθρας εἰς τὰ πλευρά του καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ Δημήτριος Σούτζος καὶ ὁ Δρακούλης ἐμάχοντο μὲ τοὺς τρεῖς ἵππεις (ὁ τέταρτος εἶχε φονευθῆ) ἦσαν σχεδὸν ἡμιθανεῖς ἀπὸ τὰς πληγὰς οἱ δυστυχεῖς οὗτοι.

— Καρδιά! ἐκατόνταρχοι, καὶ θὰ τοὺς φάγωμεν, ἐφώναξεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου· τρεῖς καὶ τρεῖς εἴμεθα· ἰδὼν ὅμως τὸν Δημήτριον Σούτζον θηήσκοντα, καὶ ὅτι ὁ ἀσθενὴς βραχίων του μόλις ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὰ φοβερὰ σπαθίσματα τοῦ ἵππέως μεθ' οὗ ἐμάχετο, ἔχων ἀφ' ἑτέρου ν' ἀμύνεται μὲ τοὺς δύο ἄλλους, οἵτινες, ἀφήσαντες τὸν Δρακούλην, ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ, ἔρριψε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Σούτζου ἐν τῶν πιστολίων του, κράζας, « εἶναι γεμάτο, ἐκατόνταρχε, κένωσέτο εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Τούρκου »· Ὁ ἡμιθανὴς Σούτζος ἔρριψε τὸ ξίφος καὶ ἔλαβε τὸ πιστόλιον· ὁ ἵππεὺς ὠπισθοδρόμησε, πλὴν ἐπέστρεψεν ὀρμητικώτερος, καὶ ἔφερεν ὀλέθριον κτύπημα σπάθης ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Σούτζου· ἐκνυσε νὰ φέρῃ καὶ ἕτερον· οἱ ἀσθενεῖς ὅμως δάκτυλοι τοῦ Σούτζου, εἰς τὴν ἐσχάτην πνοὴν αὐτοῦ, ἐνδυναμωθέντες, ὤθησαν τὸ σκάνδαλον τοῦ πιστολίου.

Δύο φωναὶ ἠκούσθησαν συγχρόνως.

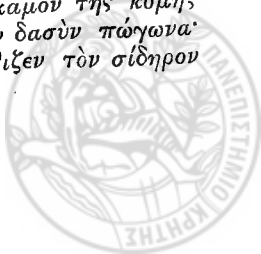
Ἡ μία ἦτον Ἀλλάχ! ἡ ἕτερα Ἐλευθερία· ἡ βολὴ εἶχε θραύσει τὸ μέτωπον τοῦ Μουσουλμάνου, ἡ δὲ δόξα ἀνῆρπασεν εἰς τὰ Ἡλύσια τὸν νέον τῆς Κυνέγειρου.

Τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου Σούτζου ἠκολούθησεν ὁ τοῦ Σπυριδωνοῦ Δρακούλη.

Ἐκείτο πληγωμένος ἀπὸ ἑξὶ πληγὰς ἡμιζῶν, ὅτε ὁ ἵππος ἐνὸς τῶν κατὰ τοῦ Θρασυβούλου μαχομένων Τούρκων ἐπλησίαζε νὰ τὸν πατήσῃ μὲ τοὺς ὀπισθίους πόδας του, ἐβύθισε τότε τὸ ξίφος εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου· οὗτος δὲ παραχθεὶς κατέρριψε τὸν ἀναβάτην, καὶ λακτίζων ἔγινεν ἀφαντος εἰς τὸν καπνὸν τῆς μάχης. Ὁ Ὄθωμανὸς, ἀνασπᾶσας τὸν ἀγχίστομον αὐτοῦ ἀκινάκιον, ἐπλησίασε τότε τὸν Δρακούλην.

Καὶ φρίκης καὶ οἴκτου εἶναι ἀξία ἡ χαμαιμαχία τούτων.

Ὁ Τούρκος ἔδραξεν ἀπὸ τὸν μακρὴν πλόκαμον τῆς κόμης τοῦ Δρακούλη, ἐνῶ οὗτος τὸν ἐκράτει ἀπὸ τὸν δασὺν πώγωνά· ἐκυλίουτο εἰς τὸν πηλὸν ἀμφότεροι, καὶ ἐβύθιζεν τὸν σίδηρον ὁ εἰς εἰς τὸ στήθος τοῦ ἄλλου.

Τέλος ὁ μὲν Δρακούλης ἐξέπνευσεν· ὁ δὲ Ὄθωμανός, θανατηφόρος πληγωμένος, ἐπροσπάθει ματαίως νὰ σταθῆ ὄρθιος εἰς τοὺς πόδας του.

— Ὅχι! ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος· σὲ χαρίζω εἰς τὸν Σατανᾶν, καὶ ἐξέκένωσε κατὰ τοῦ φονέως τοῦ Σπυριδῶνος Δρακούλη τὸ ἕτερον πιστόλιόν του.

— Τώρα εἴμεθα ἕνας καὶ ἕνας εἶπε πρὸς τὸν τρίτον.

— Μπέσα γιὰ μπέσα! . . . ὁρὲ Ῥωμνε, εἶσε παλληκάρι καὶ τὲ τέλος νὰ σοῦ κόβω τὸ ζωή.

— Μπέσα γιὰ μπέσα δὲν ὑπάρχει μεταξύ Ἑλληνας καὶ Τούρκου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, καὶ ἔστρεψε τὸν ἵππου κατ' αὐτοῦ.

Δεκάκις μὲ κλαγγισμὸν μέγα ἔκρουσαν τὰ ξίφη, δέκα διαφορετικὰ ἀραι λύσσης εἰς δύο γλώσσας ἐπροφέρθησαν, καὶ δεκάκις οἱ καπνίζοντες ῥώθωνες τῶν ἵππων τῶν συνωσφράνθησαν, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ἔχθραν τῶν ἀναβατῶν αὐτῶν ἐχρεμέτισαν καὶ ἀνετίναξαν τὰς κεφαλὰς του.

Καὶ τοῦ μὲν Ἀλβανοῦ εἶχε πέσει τὸ μέγα στρόφιον· καὶ ἡ ξυρισμένη κἀρα, ἔχουσα μικρὸν θύσανον κόμης εἰς τὴν κορυφήν, ὁμοίαζε κολοκύνθιον... τοῦ δὲ Θρασυβούλου ἡ μακρὰ καστανόχρους κόμη, ὡς χαιτή μεγαλοπρεποῦς λέοντος, ἐκυμάτιζεν εἰς τοὺς τετραγώνους ὤμους του.

Ἦλθον εἰς χεῖρας· ὁ Ἀλβανὸς ἐβύθισε τοὺς δακτύλους εἰς τὴν γραμμὴν τῶν κομβίων τοῦ ἱματίου τοῦ Θρασυβούλου· οὗτος δ' ἔδραξε τὰς ἄκρας τοῦ μεταξωτοῦ ὑποκαμίσου τοῦ Ἑπειρώτου καὶ ἔσφιγγε μὲ τοὺς χαλιβδίνους δακτύλους τὸ κάρυον τοῦ λαιμοῦ του.

Οὔτε ὁ εἰς, οὔτε ὁ ἄλλος ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῆ πλέον τὸ ξίφος.

— Τώρα βλέπει γκισαοῦρ, ἔκραξεν ὁ πνιγόμενος Ἀλβανός, καὶ ἄφησε νὰ πέσῃ εἰς τὴν γῆν ἡ σπάθη του· ἐξήτει δὲ ν' ἀνασπᾷ ἐκ τῆς ζώης του τὸ γιαταγάνι.

Ταχὺς ὦν τὴν ἰδέαν ὁ Θρασύβουλος ἄφησε καὶ οὗτος τὸ ξίφος· ἐξέβαλε τὸν ἀριστερὸν πόδα ἀπὸ τὴν ἀναβάθραν, ἐπάτησε μὲ δύναμιν τὴν δεξιὰν, καὶ ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ ἵππου τοῦ Ἀλβανοῦ, ἀπὸ τὸ ὀπισθεν αὐτοῦ μέρος. Περιετύλιξε τότε μὲ τοὺς βραχιονιάς του τὸ σῶμα τοῦ τρομεροῦ Γκέγκου, καὶ ἐκράτησε τὴν ἀποσπῶσαν τὸ γιαταγάνι χεῖρα· ἐβύθισε καὶ τοὺς ὀδόντας εἰς τὸν γυμνόν του τράχηλον, καὶ ὡς τίγρις τὸν κατεβίβρωσκειν.

Ἦτο μᾶλλον ὑψηλὸς καὶ εὐτραφῆς, ἀλλαχοῦ εἶπομεν· ἐνώπιον ὅμως τοῦ πελωρίου τούτου Ἀλβανοῦ ἐφαίνετο μικρός· ὁμοίαζε εἰς τὴν θέσῳ ἐκείνῃν λεοπάρδαλι, ἥτις πηδήσασα καὶ βυθίσασα ὄνυχας καὶ ὀδόντας εἰς τὸν τράχηλον ἰσχυροῦ καὶ μεγάλου ταύρου, ἤκουε τούτων ἀσπαίροντα καὶ μυκώμενον, χωρὶς οὗτος νὰ δύναται νὰ μεταχειρισθῆ τὰ κέρατα.

Ματαίως ἐξήτησεν ὁ Τούρκος, καταξοσχίζων τὰ πλευρὰ τοῦ ἵππου μὲ τὰς κοπτερὰς ἀναβάθρας του, νὰ ὀρθώσῃ τὸ ζῶον εἰς τοὺς ὀπισθίους πόδας, ὅπως ἀμφότεροι ἀνατραπῶσιν εἰς τὴν γῆν. Τέλος μὴ ὑποφέρων τὰ δαγκάματα τοῦ Θρασύβουλου, ἀφῆσε τὴν λαβὴν τοῦ γραταγαίου του, καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὸν τράχηλον.

Ὁ Ἕλλην ὠφελήθη τῆς περιστάσεως, ἀπέσπασε τὸ γραταγάμιον, καὶ ἔστρεψε τὴν αἰχμὴν εἰς τὸ στήθος τοῦ ἀντιπάλου του.

— Πέρνε με σκλάβο, μὰ τὲ σκοτόνης μὲ, Χριστιανὲ, ἔκραξε τότε ὁ Ἄλβανός, καταλιμπάνων πᾶσαν ἀντίστασιν.

— Στάσου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· ἔπειτα ἀφώπλισεν, καὶ ἔδωσε διὰ τῆς μακρᾶς ζώνης του τὸν ἀπόγονον τοῦ Ὀσμάν· καὶ ἐπήδησεν εἰς τὸ ἔδαφος, κρατῶν τὰς ἡνίας καὶ τὴν ζώνην εἰς τὰς χεῖρας.

Κατέβη καὶ ὁ Ἄλβανὸς αἱματωμένος καὶ μέλας· τὸ γυγαντιαῖόν του ἀνάστημα κατέπληξε τὸν νικητὴν.

— Μπέσα γιὰ μπέσα... μὲ χάρισε τῆ ζωῆ, μὴ μὲ πέρνει ὀρὲ μαζῆ, γιὰτὶ τὸ ἄλλο θὰ μὲ σκοτόνουνε....

— Μὴ φοβεῖσαι! ἐγὼ ἐγγινῶμαι διὰ τὴν ζωὴν σου· θέλω νὰ σὲ ἀνταλλάξω μὲ κανένα ἰδικόν μας.

Ὁ Ἄλβανὸς ἠκολούθει σιωπηλῶς πρὸς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς μάχης, εἰς ὃ καὶ ὁ κρότος καὶ ὁ καπνὸς ἐφαίνοντο τρομερώτεροι. Αἰφνης τέσσαρες ἵππεῖς ἀνεφάνησαν ἐνώπιόν των.

Εἰς τὴν θέαν των ὁ Θρασύβουλος ἐρρίγησεν ἐστάθη, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του, ἐγύμνωσε τὴν σπάθην καὶ ἠτοίμασε τὰ πισόλιά του, ἅπερ εἶχεν ἤδη γεμίσει πρὸ ὀλίγου· οἱ δὲ ἵππεῖς ὤρμησαν κατὰ τοῦτου.

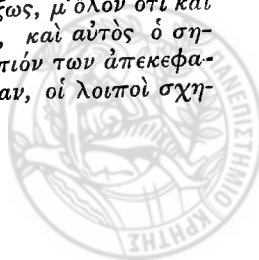
— Στατήτε! ἔκραξεν ὁ Ἄλβανός, θέτων τὸ στήθος του προμαχῶνα· μὴ τὸ βαρένη κάνεις· καὶ ἐδιηγήθη τίνι τρόπῳ τοῦ ἐχρεώσται τὴν ζωὴν.

Οἱ Τούρκοι ἄφησαν τότε τὸν Θρασύβουλον νὰ φύγῃ ἀβλαβῆς. Μπέσα γιὰ μπέσα, εἶπε καὶ οὗτος πρὸς τὸν Ἄλβανόν· καὶ ἀσπασθεῖς τοῦτου κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀνεχώρησεν.

Τὸ ἕτερον τῆς μάχης ἄκρον παρίστανε θέαμα, ὅπερ οὐδεμία τοῦτε ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου ἱστορία χορηγεῖ.

Τοῦ ἐπικαταράτου Καραβιά καὶ τῶν ζρατιωτῶν του τραπέντων εἰς φυγὴν, οἱ Ἱερολοχίται ἔμειναν μόνοι ἐναντίον τοῦ χειμάρρου τῶν Τούρκων.

Δυσυχῶν γονέων τέκνα! ἐμάχοντο μὲ ἑλληνικὴν ἀνδρείαν τέσσαρας κατὰ σειρὰν ὥρας οἱ περικλεεῖς ἐκεῖνοι νέοι, καὶ μ' ὄλον ὅτι ἑκατὸν πεντήκοντα ἀπέθανον ἐνδόξως, μ' ὄλον ὅτι καὶ οἱ τέσσαρες ἑκατόνταρχοὶ των ἐφονεύθησαν, καὶ αὐτὸς ὁ σημαιοφόρος των Ξενοφῶν ἐζωγρήθη, καὶ ἐνώπιόν των ἀπεκεφαλίσθη, μ' ὄλον ὅτι τριάκοντα ἠχμαλωτίσθησαν, οἱ λοιποὶ σχη-

ματίσαντες μικράν φάλαγγα, καὶ κρούοντες καὶ κρούομενοι ἀπὸ τὸν βάρβαρον, ὑπεχώρουν.

« Εὐκόλως οἱ Ἕλληνες δὲν παραδίδονται » ἦσαν οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἡ ἀσθμαίνουσα φωνή των ἔρριπτεν εἰς τὰς πέραν τοῦ Ἰστρου ἐκείνας πεδιάδας.

Οὐδείς τούτων ἴσως δὲν ἤθελε διεκφύγει τὸν θάνατον, ἀν δὲν ἔφθανον τὴν ξηρὰν ὄχθην τοῦ ῥύακος Γκούρα Βερζηί, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπήντησαν τὸν καπετὰν Χόρκαν, ὅστις ἤρχετο πρὸς βοήθειάν των.

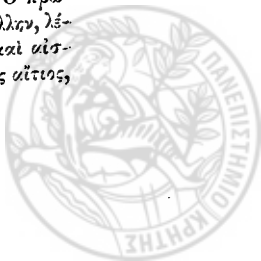
Τότε ἀνεφάνη μακρόθεν καὶ ὁ στρατηγὸς Γεωργιάκης Ὀλυμπίου. Οἱ δὲ Τούρκοι ἰδόντες τὸν ἀυξάνοντα ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, παραλαβόντες τοὺς αἰχμαλώτους, μίαν σημαίαν καὶ δύο πυροβόλα, καὶ ἐγκαταλείψαντες πεντακοσίους νεκροὺς, περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον, ἀποροῦντες καὶ οὗτοι δι' ὅσα κατώρθωσαν.

Ἡ μάχη αὕτη ἔλαβε χώραν τῇ 8 Ἰουνίου τοῦ 1821.

Ὁ δὲ μέγας Ἀλέξανδρος ὁ οἰνόληπτος Καραβιάς, μεταμφιεσθεὶς χυδαϊκὴν χωρικὴν ἐνδυμασίαν, μετέβη εἰς τὸ Αὐστριακὸν ἔδαφος. Καὶ πώποτε πλέον δὲν ἐφάνη ἐπὶ τοῦ θεάτρου τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. (Α)

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 22^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) Εἶναι ἀδύνατον ἐνταῦθα νὰ ἐμῆ τις εἰς λεπτομερείας τῆς μάχης ταύτης καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς. Ἀληθές, ὅτι ὁ Καραβιάς εἶναι ὁ αἰτίος τῆς ἤττας, τῶν ἢ βραδύτης τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, δὲν εἶναι τάχα ἡ γενικὴ ἀποτυχία τῆς Μολδοβλαχικῆς ἐπαναστάσεως; Ἀποφεύγομεν τὰς λεπτομερείας, διότι ἴσως ἠθέλωμεν ἀναγκασθῆ νὰ ἐπικρίνωμεν, τοῦ πατριωτικωτέρου καὶ φιλογενεστέρου ἀνδρὸς τὰς πράξεις τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις ἐπλήρωσε, διὰ πολυχρονίου σκληρᾶς φυλακῆς, ἀρκούντως ἓνα ἀπλοῦν στρατηγικὸν ἀμάρτημα. Καὶ ἴσως πώποτε ἡ ἱστορία μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχαριστήσεως θέλει παριδεῖ καὶ λησμονήτῃ τοιαύτης σοβαρᾶς συνεπειᾶς, ὅσον εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἐν τούτοις ἐνταῦθα παρακαταθέτομιν τινὰς πολυτίμους σημειώσεις τοῦ Ἐξοχωτάτου Κ. Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου περὶ Καραβιά· παραπέμπομεν δὲ τοὺς γράφοντας τὴν ἱστορίαν τῶν μερῶν τούτων πρὸς δύο ἀξιόλογα Εὐρωπαϊκὰ συγγράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμπεριέχονται οὐ μικραὶ τυπογραφικαὶ καὶ ἱστορικαὶ λεπτομέρειαι, δυναμέμεναι νὰ συντελέσωσι τὰ μέγιστα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφῆως. Ταῦτα εἶναι τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ Κ. Ρεϊμπὸ τομ. Α. σελ. 187-263. καὶ τὸ τοῦ Αἰδεσιμοστάτου R. Walsh. Περιηγήσεις εἰς τὴν Τουρκίαν σελ. 244. Ὁ πρῶτος συγγραφεὺς, χαρακτηριζόμενος ὡς ἀμερόληπτος καὶ εὐκρινὴς φιλέλληνας, λέγει διὰ τὸν Καραβιά « Ἀναμφιβόλως ὁ Καραβιάς ἐστάθη εἰς ἀνὴνδρος καὶ αἰσχροὺς δολοφόνου τῶν ἀπροκίρασκυλιστῶν νέων, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ μόνος αἰτίος,

καὶ ἡ ἱστορία δὲν πρέπει ἐπὶ τοῦ εὐτελοῦς τούτου ληστού ν' ἀποδώσῃ μόνον τὴν εὐθύνην τοιούτου συμβάντος τόσον καταστρεπτικοῦ εἰς τὰς συμπερίας του. »
 Ὁ Κ. Ῥεϊμπῶ ἦτον προσκολλημένος ἐναλλάξ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κ. Α. Μου ροκορδάτου, ὅστις καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετ' αὐτοῦ ἐκ Γαλλίας, ἔπειτα δὲ μετὰ τοῦ Ν. Βάμβα εἰς ἐκείνην τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου εἰς Τριπολιτζάν, ὥστε δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι τὸ σύγγραμμά του γέμει πληροφοριῶν πιστοτάτων· οὗσαι δὲ αὗται γραφικώταται, εἶναι ἴσως τὸ πολυτιμότερον τῶν φιλελλήνων σύγγραμματα, ὅπερ μᾶς διασώζεται.

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ, 24 Ἰανουαρίου 1854.
 5 Φεβρουαρίου

(Φίλε Κύριε Ξένε.

Χθὲς σὰς ἔγραψα, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐπιστολήν σας. Σήμερον σὰς δίδω τὰς ζητούμενας περὶ τοῦ Καραβιά πληροφορίας.

Ὁ Καραβιάς ἦτον Ἰθακήσιος μετρίου ἀναστήματος, μᾶλλον χαμηλοῦ ἢ ὑψηλοῦ, εὐτραφῆς μᾶλλον ἢ σιχνῆς (κυρίως χονδροκέφαλος) μελαχρῶνός καὶ μελανόθριξ. Εἶχε πρόσωπον μέγalon καὶ ἄγχιον, ἀφρῦδια μαύρα καὶ μεγάλα, καὶ μύστακα μέγalon ἐπίσης, εἶνα προεξέχουσαν πολὺ καὶ σχεδὸν Βουρβάνιου, ὤμους εὐρεῖς, λαίμνον κοντὸν καὶ χονδρὸν, ἐλ τῆς ὄψεως καὶ τῆς ὄλης κατασκευῆς τοῦ σώματος ἔπρεπε νὰ νομισθῆ ἄνδρσις, ἀλλὰ τοιούτος δὲν ἐφάνη κατὰ δυστυχίαν οὔτε πρὸ τοῦ ἀγῶνος, οὔτε κατὰ τὸν ἀγῶνα.

Πρὸ τοῦ ἀγῶνος τὸν ἐγγνώρισα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ὄντα τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Φ. Καρατζᾶ, κατὰ τὸ 1816 καὶ 1817. Οἱ Ἡγεμόνες εἶχον συνήθως εἰς ὑπηρεσίαν των ἀριθμὸν τινα στρατιωτῶν ἀμισθῶν, ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τεσσάρων ἀξιωματικῶν, τῶν μὲν ὄντι ἀνωτέρων, δηλαδὴ τοῦ τουρνετζήμαση (ἀρχηγοῦ τῶν πεζῶν) καὶ τοῦ Ντελίμπαση (ἀρχηγοῦ τῶν ἵππείων) τῶν δ' ἑτέρων δύο κατωτέρων, δηλαδὴ τοῦ Γκιουουλιέρ-ἀγᾶ (ἀρχηγοῦ τῶν ἐθελοντῶν) καὶ τοῦ Κύρ-Σερδάρη (ἀρχηγοῦ σώματος διορισμένου συνήθως εἰς καταδωξιν τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ληστῶν) ὁ Καραβιάς λοιπὸν ἐπὶ τῆ συστάσει τοῦ Ντελίμπαση Μηγάλη, ὅστις κατὰ τὸν ἀγῶνα προσεφέρθη αἰσχρῶς ἐπίσης, ἐδιορίσθη Γκιουουλιέρ-ἀγᾶσι, ἀλλ' οὐδόλως εὐδόκημισε, καὶ ἐπαύθη. Ἐν παρόδῳ σημειῶ, ὅτι ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος (ἐπὶ τῆ συστάσει μου) ἐδιορίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1818 Κύρ-Σερτάρης· ὁ Καραβιάς ὠμίλει τὴν γλώσσαν, ὅπως οἱ Ἰθακήσιοι οἱ ὁποῖοι διακρίνονται τῶν λοιπῶν Ἰονίων, ἕνεκα τῶν σχέσέων των με τοὺς Ἀκαρνανὰς ἀνεγίνωσκε δὲ καὶ ἔγγραφα ἀτελέστατα καὶ βαρβαρικότατα τοῦ ἐπιλανήθη μετὰ τὴν καταφυγὴν του εἰς τὴν Αὐστρίαν, μέχρι τοῦ ἔτους 1825 ἄγνωσθ, κατὰ τοῦτο δὲ τὸ ἔτος ἦλθεν εἰς Ναύπλιον, ὅπου τὸν εἶδα· ἦτον ἡ ἐποχὴ τῆς ἀποβάσεως καὶ τῆς προσόδου τῶν Αἰγυπτίων, ἐξήτει νὰ ἐκστρατεύσῃ μετ' ἄλλων ἐθελοντῶν, καὶ ἀπέβληεν εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον· βεβαίως τίποτε γενναῖον δὲν ἔπραξεν, ἐπειδὴ ἠθέλαμεν τὸ ἀκούσει, καὶ ἰδίως ἐγὼ εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤμην εἰς θέσιν νὰ τὸ γνωρίζω· ἔπειτα τὸν ἔχασα οὐδ' ἠξέψρω ποῦ περιερέετο ἢ τί ἔκαμμεν, οὐδ' εἶχα τὴν περιέργειαν νὰ τὸ μάθω· οἶοι οἱ γνωρίζοντες τὰ προηγουμένα του τὸν ἀπεστρέφοντο καὶ τὸν ἐπεριφρόνου. Συμπαίρνεον, ὅτι ἐπροσκόλληθη εἰς κανένα τῶν ὄπλαρχηγῶν μας, ἐκатораῦσα νὰ καταταχθῆ εἰς τὴν φάλαγγα, ὡς χρηματίσας ἀξιωματικὸς ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος· πρὸ πάντε δὲ ἡ ἐξ ἔτους (δὲν δύναμαι νὰ προσδιορίσω τὴν ἐποχὴν) ἀπίθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου διέμενε.

Ἐπιπλῶν ὅτι αἱ πληροφορίαι αὗται θέλουσι ἀρκέσει εἰς τὸν σκοπὸν σας.

Ὁ φίλος σας.

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

ΚΕΦΑΛ. 23.

ΓΕΩΡΓΙΑΚΗΣ Ο ΟΛΥΜΠΙΟΣ.

Ἦτον ἀνὴρ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν Ἰππότης τοῦ Ἰμ-
ρασήμου τοῦ ἀγίου Βλαδιμηρέσκου, γέννημα τοῦ ὄρουσ Ὀλυμ-
που, καὶ ἀξιωματικὸς δι' ἔτη πολλὰ εἰς τὰ ἐλαφρὰ τῆς Ῥωσ-
σίας σώματα.

Εἶχε νυμφευθῆ τὴν χήραν τοῦ περιφήμου Σέρβου Χαϊδούκου
Βέλκου· ὅθεν εἶχε καὶ μέγα κόμμα εἰς τὴν Σερβίαν.

Ἀπεστρέφετο τὰς διενέξεις καὶ ραδιουργίας· εἶχε πολὺ κοι-
νὸν νοῦν, καὶ ἦτον ἦπιος καὶ φιλόφρων ἐν τῇ εἰρήνῃ· ὅσον ἀρει-
μάνιος, τολμηρὸς καὶ ἀκάμπτου ἀποφάσεως εἰς τὸν πόλεμον.
Ἐν δὲ τῷ μικρῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ ἐστάθη ἐπὶ τῆς σκηπῆς τῆς Ἑλ-
ληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἔδειξε ῥωμαϊκὴν ψυχὴν, καὶ πατριω-
τισμὸν ἀξίον τοῦ βλέμματος τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι, ὅστις συνέδραμε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψη-
λάντην καὶ τοὺς ἀδελφούς του, νὰ μεταβῶσιν εἰς Αὐστρίαν ὀλί-
γας ἡμέρας μετὰ τὴν δυστυχῆ μάχην τοῦ Δραγατζανίου· ὅτε αἱ
δυσπιστίαι, ἡ ὑποψία καὶ ὁ κίνδυνος ἠπέιλουν τούτους. Καὶ ὁ
ἀνὴρ οὗτος εἶναι, ὅστις συνήθροισεν ἀπὸ τὰ δάση καὶ περιέ-
θαλψε τοὺς ἐναπομείναντας ἱερολοχίτας,

Ὁπαδὸς του ἦτο κάποιος καπετὰν Φαρμάκης.

Μετὰ τὴν ὀλέθριον μάχην τοῦ Δραγατζανίου ἡσθενησε βα-
ρέως, καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ Μολδαβικὸν ὄρος τῆς Βρέτζας, πρὸς
δύσβατά τινα χωρία· ἐκεῖθεν ἀπέπεμπεν ἐκ διαλειμάτων ἀπο-
σπάσματα στρατιωτῶν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ διετήρει τὸ πῦρ
τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπερ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἄκραν τῆς Μολδο-
βλαχίας ἐφαίνετο ἤδη κατεσβεσμένον.

Καὶ ὁ Θρασύβουλος εὐρίσκετο εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν, ἦτον
ἡμίγυμνος· ἔζη μὲ τὰ χόρτα καὶ τοὺς ἀγρίους καρπούς· καὶ κα-
μίαν διέξοδον δὲν ἔβλεπε τῆς τρομερᾶς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκετο.

Μίαν ἡμέραν ὑποσηρίζων τὸν βραχίονα τοῦ Ὀλυμπίου Γεωρ-
γάκη, ἤδη εἰς ἀνάρρωσιν ὄντος, ἐπεριδιάβαζον ἐπὶ τοῦ ὄρουσ
Βρέτζη.

— "Ὅλα ταῦτα τὰ κακὰ, τοῦ ἔλεγεν ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, τὰ
χρεωσούμεν εἰς τὸν ἀναθεματισμένον Καραβιὰν... Καὶ ὁ εὐλο-
γημένος Ὑψηλάντης πταλεῖ· ὀλίγην περισσοτέραν δραστηριό-
τητα ἀν' ἐδείκνυνεν, ὑπὸ τοιούτους καλοὺς οἰωνοὺς μὲ τοὺς ὁποίους
ἤρχισε, ἡδύνατο νὰ φθάσῃ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ
βάλῃ τὸ πῦρ εἰς τοῦτο τὸ Σεράγι τοῦ Σουλτάνου.... ἄφησε
πολὺν καιρὸν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ προετοιμασθῶσιν... ἔπειτα,
ἀδελφε, αἱ ραδιουργίαι καὶ αἱ προδοσίαι τοῦ μὲν καὶ τοῦ δὲ
τὸν ἐπηρεάζον πολὺ.

κονα τὴν ὁποίαν μ' ἔδωσας, πρέπει νὰ εἶναι οὐράνιος ἄγγελος.

— Ἄν τὴν ἔβλεπες, στρατηγέ, ἤθελες ἰδεῖ ὅτι ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν σὲ δίδω εἶναι ὑποδεεστέρα τῆς ἀξίας της... ἄς ἀφήσωμεν τὴν ὁμιλίαν ταύτην· εἶναι περιέργου, ὁσάκις ἀκούσω τὸ τραγοῦδι τοῦτο κλαίω, νομίζω ὅτι τὸ γεράκι ἤρπασε διὰ παντός τὴν ἐρωμένην μου... Καὶ μήπως τάχα καὶ ἐγὼ, ἐδῶ εἰς εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους τούτου, δὲν ἀμοιάζω τὸ χωρὶς φωλεὰν καὶ πτέρυγας πτηνόν;

— Ἄν σὲ δώσω μιαν συμβουλὴν θὰ τὴν ἀκούσης, Θρασύβουλε;

— Ποίαν;

— Νὰ ἀπεράσης εἰς Τρανσυλβανίαν· ἐκείθεν εἰς Βιέννην, Τεργέστην καὶ εἰς Πελοπόννησον· εἶναι καλὸν νὰ μᾶς ἀφήσης. Ἡμεῖς ἀπὸ τὰ ὄρη ταῦτα θὰ δειρώμεν πολὺν καιρὸν ἀκόμη τὸν Τοῦρκον. Σὺ πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν Πελοπόννησον.

— Μὲ τί χρήματα, στρατηγέ! ἐλησμόνησας ὅτι ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄπλα ταῦτα δὲν ἔχω, τὰ ὁποῖα ἐνόσω ζῶ δὲν πωλῶ;... ἔχω εἰς Ὁδησσὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Κ. Μ.... μιαν ὀλόκληρον κατὰστασιν, πλὴν πῶς νὰ γράψω! καὶ πῶς, καὶ ποῦ νὰ μὲ στείλουν χρήματα... ἂν εἶχον κἂν τὰ ἔξοδα νὰ ὑπάγω εἰς Βιέννην...

— Πᾶρε τοῦτο τὸ διαμαντένιο δακτυλίδι· εἶναι δῶρον τοῦ Ἀ. Ὑψηλάντου· τὴν στιγμὴν ὅπου ἀπεχωρίσθημεν μὲ τὸ ἔδωσεν.

— Ὅχι, στρατηγέ, εἶσαι καὶ τοῦ λόγου σου πτωχότερός μου σήμερον... δὲν θέλω λοιπὸν νὰ σὲ τὸ ὑστερήσω.

— Δάβετο καὶ φεύγε, ὅσον ἔχεις καιρὸν· ὅταν δὲ φθάσης εἰς Βιέννην, ἂν δὲν θέλῃς νὰ ἔχῃς ὑποχρέωσιν, ἔμβασέ μου τὸ ἀντίτιμόν σου εἰς χρήματα πρὸς ἔμπορόν τινα τῆς Κραϊόβας.

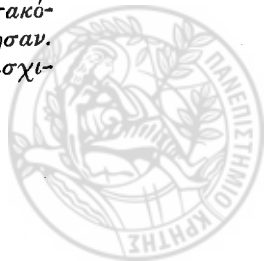
Τὴν ἐπαύριον ὁ Θρασύβουλος μὲ δάκρυα τὸν ἀπεχωρίσθη, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἦτον εἰς τὸ Αὐστριακὸν ἔδαφος· ἠελομεν ἰδεῖ ἀμέσως τί ἀπέγεινε.

Ἄμα ὁ Ὀλύμπιος ἀνέλαβεν, ἐζήτησε μετὰ τῶν στρατιωτῶν του καὶ τοῦ Καπετὰν Φαρμάκη νὰ πλησιάσῃ τὰ σύνορα τῆς Βασσαραβίας, διὰ νὰ προμηθεύωνται εὐκολώτερα τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Οἱ πλείστοι ὅμως τῶν στρατιωτῶν του ἐλειποτάκησαν καὶ ἔμεινε μόνον μὲ τριακοσίους πενήκοντα. Ἐφθασε μετ' ὀλίγον εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκου, πλησίον στενῆς κοιλάδος, παρὰ τῷ τμήματι τοῦ Νιάντζου· ἦτον ἔσπερμένη πικνῶν δένδρων ἢ κοιλάς αὐτῆς, καὶ δὲν εἶχεν ἄλλην εἴσοδον, εἰμὴ ξενὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ὁποίαν ἤνοιξαν τάφρου, καὶ κατεσκεύασάν τινα παραπετάσματα πρόσκαιρα.

Ὁ Ὀλύμπιος μετὰ τῶν γενναιοτέρων του στρατιωτῶν, ἔνδεκα τὸν ἀριθμὸν, ἐκλείσθη ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου,

Τὴν ὃ Σεπτεμβρίου ὤρμησαν κατ' αὐτῶν χίλιοι πεντακίσιοι Τοῦρκοι, καὶ εὐρόντες ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ὠπισθοδρόμησαν.

Τὴν ὀγδόην τοῦ αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς των ἔφθασεν εἰς ἑξακισχι-

— Ἴδου τὸ κυριώτερον ἐλάττωμα τοῦ Πρίγγιπος, ἂν πρέπη
τὸ ἐῖπω ἐλάττωμα. Ἦτο πολὺ καλὸς καὶ ἄφινε τὸν τυ-
κὰ τὸν πλησιάζη... ὅπως καὶ ἂν εἶναι, τὸ γένος πρέπει
να ἐκρωσθῆ εἰς τούτου τὸ πᾶν, διότι ἄνευ τούτου οὔτε ἡ
ἐπιβουλή ἐπρόδευε, οὔτε ἡ ἐπανάστασις ἤρχιζεν.

— Μάλιστ᾽ ἐκουράσθην, εἶπεν ὁ Ὀλύμπιος, καθήμεθα ὀλίγον;
— Μάλιστα, στρατηγέ! πλησιάζει καὶ ὁ Σεπτέμβριος, εἶ-
πεν ὁ Θρασύβουλος· ἂν μείνωμεν δύο μῆνας ἔτι εἰς τὰ ὄρη
ταῦτα, θὰ ψοφήσωμεν ἀπὸ τὸ ψύχος καὶ τὴν πείναν.

— Αἱ παιδί μου... ἄς τραγηθήσωμεν τοῦ Ὑψηλάντου τὸ
εὐμορφον τραγουδάκι, εἶπεν ὁ Γεωργιάκης γελῶν. Λέγουσι ὅτι τὸ
ἐσύνθεσεν ὅτε ἦτον εἰς τὰς δόξας του εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Πε-
τροπόλεως· ποῦ νὰ ἤξευρε τότε, ὅτι μετὰ τρεῖς χρόνους ἤθε-
λεν ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὸν ἴδιον, καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας του.

Πουλάκι ξένο

Κ' ἐρημωμένο

Ποῦ πᾶς καὶ τρέχεις;

Ποῦ φοιτᾷς ἔχεις;

— Φοιτᾷς δὲν ἔχω,

Παγαίνω τρέχω,

Ἐδῶ κ' ἐκεῖ,

Χωρὶς νὰ ἔξυρω τὴν ἡσυχίαν,

Χωρὶς νὰ εὕρω τὴν εὐτυχίαν

Ποῦ κατοικεῖ.

Μικρὸ σὰν ἦμουσι εἶχα πατρίδα,

Μέσ' ταῖς μυρσίναις ἐγλυκαζούσα,

Πουρνὸ καὶ βράδυ ἐκελαιδοῦσα·

Εἶχα καὶ νέαν ἡγαπημένην

Τὴν παιδιόθεν μου ἐρωμένην.

Σκληρὸ γεράκι αἴφνης ἐμπρὸς μου

Τῶν ὀφθαλμῶν μου τὸ γλυκὸ φῶς μου

Νεκρὸ ἀρπάζει,

Καὶ τὴν φοιτᾷν μου καταρραμάζει·

Ἐκτοτε τρέχω ἔς τὰ ξένα μέρη

Χωρὶς πατρίδα καὶ χωρὶς τέρι.

Μὲ κουρασμένα πτερὰ καὶ μέλι

Πλανῶμαι ὅπως ἡ τύχη θέλει

Κι' ὅπου μὲ φέρει ἀνεμοπλάνα,

Ὅπου νὰ φθάσω ἐκεῖ ποῦ φθάνει

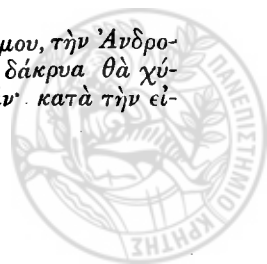
Τὸ κάθε πράγμα·

Καὶ τοῦ παντός μας αὐτὸ τὸ θαῦμα,

Ὅπου παγαίνει καὶ τ' ἄγροιο γεράκι

Καὶ τὸ ἄθωον μικρὸ πουλάκι.

— Κάτι κλαίεις, Θρασύβουλε! πάλιν, παιδί μου, τὴν Ἄνδρο-
νίκην ἐνθυμῆσαι; Καὶ ἐκεῖνη ἡ καυμένη πόσα δάκρυα θὰ χύ-
νη!.... ἐπεθύμουν νὰ τὴν ἔβλεπα μίαν φοράν· κατὰ τὴν εἰ-

λίους· ἀφήσαντες δὲ τὴν ὁδὸν ἀνέβησαν εἰς τὰ ὄρη τῆς κοιλάδος, καὶ δι' ἀγνώστων ἄλλων ἀτραπῶν, τὰς ὁποίας ἐγγχώριοί τινες Ἐφιάλται τοῖς ἔδειξαν, κατέβησαν ἐντὸς τῆς κοιλάδος.

Οἱ Ἕλληνες ἰδόντες τοῦτο ἄλλοι ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ ἄλλοι συνεκλείσθησαν εἰς τὸ μοναστήριον, μεθ' ὧν καὶ ὁ καπετὰν Φαρμάκης.

Ὁ πόλεμος ἦτο πεισματώδης· οἱ δὲ Τούρκοι, μὴ δυνάμενοι νὰ βλάψωσι τοὺς πολιορκουμένους, ἤρχισαν νὰ καίουν τὰ πέριξ τοῦ μοναστηρίου κελλιά.

Ὁ Αὐστριακὸς Πράκτωρ τῆς Βοτοσχάνης Wolff, καὶ ὁ τοῦ Βουκουρεστίου ὑποπρόξενος Οὐδρίσκης μετὰ τὴν στολὴν των ἐξήτησαν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν νὰ συνδιαλεχθῶσι μετὰ τοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου, ὅστις μετὰ τῶν δεκατριῶν στρατιωτῶν του εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ μοναστηρίου.

Ὁ Οὐδρίσκης ἦτον ἀνὴρ σιμὸς, ἰσχνὸς, μὲ μακρὰν ὡς πέποινα κεφαλὴν, μὲ σημεῖα τῆς φλογιάδος εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ χαρακτηριστικὰ πλακωτὰ, κατατάττοντα τοῦτον μᾶλλον εἰς τὴν Μογγολικὴν φυλὴν ἢ εἰς τὴν Καυκασίαν.

— Εἶμαι χριστιανὸς καὶ εἰσθε χριστιανοὶ, εἶπεν, ἅμα εἰσῆλθεν. Ὁ Αὐτοκράτωρ μου ἀγαπᾷ τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀθανάτων Θεμιστοκλέων καὶ Ἐπαμινώδων. Ἦκουσα τὴν πολιορκίαν σας καὶ ἦλθον νὰ σᾶς λυτρώσω. Ἐμεσίτευσα εἰς τὸν Κεχαγαμπην καὶ ἂν παραδώσητε τὰ ὄπλα σᾶς ἀφίνει καὶ φεύγετε ἀβλαβεῖς ὅπου ἔκαστος ἐπιθυμεῖ.

— Ἄν ἐγνώριζας, Κύριε Πρόξενε, τοὺς ἀληθεῖς ἀπογόνους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ Ἐπαμινωνδου, δὲν ἤθελες τολμήσει νὰ μᾶς προτείνης τοιοῦτον αἰσχρὸν μέσον, εἶπεν ὁ Γεώργιος Ὀλυμπίου. Μάθε λοιπὸν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν παραδίδουν τὰ ὄπλα ἀλλ' ἀποθνήσκουν μετὰ ταῦτα εἰς τὰς χεῖρας.

— Φυλάξατε τὴν ζωὴν σας διὰ περίστασιν ἄλλην καταλληλοτέραν . . . Ὁ θάνατός σας ἐδῶ εἶναι ἀναπόφευκτος. Εἰσθε ἐβδομήκοντα ἢ ὀγδοήκοντα, καὶ εἶναι ἑξακισχίλιοι.

Ἄκουσε, Κύρ' Πρόξενε! ὅσους ὄρκους καὶ ἂν μᾶς κάμουν οἱ Τούρκοί σου δὲν τοὺς πιστεύω. Θὰ μᾶς περάσουν ἀπὸ τὴν κόψιν τοῦ σπαθίου, ἂν παραδοθῶμεν. Σ' εὐχαριστῶ διὰ τὴν προθυμίαν σου, Κύρ' Πρόξενε . . . . . Νὰ σοῦ εἶπω ὅμως μίαν ἀλήθειαν; τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ Τούρκους διὰ τὴν προδοσίαν καὶ ἀπιστίαν δὲν τοὺς χωρίζω μία τρίχα τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὅτι ἔχομεν εἰς τὴν καρδίαν τὸ ἔχομεν καὶ εἰς τὰ χεῖλη . . . . . Λοιπὸν, Κύρ' Πρόξενε, πράττεις καλὰ νὰ πάρης τὸ χωρὶς πτερὰ τρικαντό σου, ὅπου σὲ ὁμοιάζει σὰν μαδημένο πετεινὸ καὶ τὸ στενὸ στενὸ σπαθί σου, ὅπου εἶναι καλὸ διὰ σοῦβλα τοῦ ψητοῦ καὶ νὰ φύγῃς ἀπὸ ἐδῶ. Δέκα

λεπτά σου δίδω καιρόν. Ἴδου τ' ὠρολόγιόν μου· δὲν ἐγγυῶμαι μετὰ ταῦτα διὰ τὸ κεφάλι σου.

Ἀπεινώσ στιγματισμένος ὁ προδότης Πρόξενος ἠγγέρθη πελιδὸς καὶ ἐζήτησε νὰ μασσήσῃ ὀλίγας λέξεις.

— Ἀπέρασαν δύο λεπτά, εἶπεν ὁ Ὀλύμπιος, καὶ ἔθεσε τὴν χεῖρα εἰς τὴν σπάθην.

Ἀνεχώρησε τότε χωρὶς νὰ προφέρῃ ἄλλου λόγον καὶ διέβη εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ μοναστηρίου, ὅπου δυστυχῶς διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ Φαρμάκη καὶ λουπῶν, ὅ,τι δὲν ἤδυνήθη νὰ κατορθώσῃ μὲ τὸ τέκνον τοῦ Ὀλύμπου. (α).

Τὸ πῦρ τῶν πολιορκουμένων καὶ πολιορκούντων ἔγινε τότε φρικτότερον.

« Ἀδέλφια ! ἔκραξεν ὁ Ὀλυμπίου πρὸς τοὺς στρατιώτας του, εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν δὲν ἔχομεν ἄλλο νὰ ποθήσωμεν εἰμὴ ἓνα ἐνδοξον θάνατον. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν εὕρισκεται εἰς ὅστις δὲν τὸν προτιμᾶ . . . . Ἄς μιμηθῶμεν τοὺς ἀθανάτους ἀδελφούς μας τοῦ Δραγατζανίου. Ἀκούετε ! Τὸ αἷμα των φωνάζει ἐκδίκησιν. Ἄν ἀποθάνωμεν ἡρωϊκῶς ὡς ἐκεῖνοι, μίαν ἡμέραν οἱ συμπατριῶται μας θέλουν μετακομίσει τὰ κόκαλά μας μὲ τὰ ἰδικά των εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τῶν πατέρων μας . . . . Ἴδου τὸ ἔργόν μου, προσέθεσε· καὶ λαβῶν φλέγουσαν δάδα εἰς τὴν χεῖρα ἔδειξε δύο μεγάλα βαρέλια πυρίτιδος, πλησίον του εὕρισκόμενα. "Ὅποιος ἀπὸ ὑμᾶς φοβεῖται τὸν θάνατον, ρίπτων ὑπερήφανον βλέμμα προσέθεσεν, ἐγὼ ὁ ἴδιος τοῦ ἀνοίγω τὴν θύραν τοῦ κωδωνοστασίου νὰ φύγῃ· καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν.

Ἦρμησαν τότε οἱ Τούρκοι ἐκ ταύτης. Διότι εἶχον ἤδη κυριεύσει ὅλον τὸ μοναστήριον.

— Ἐπιθυμοῦμεν τὸν ἐνδοξον θάνατον ! ἀνεκραύγασαν ἅπαντες, Ζήτω τὸ ἔθνος ! Ζήτω ἡ Ἑλευθερία !

Ὁ Γεώργιος Ὀλυμπίου τρὶς ποιήσας τότε τὸν Σταυρὸν τοῦ ἠγγίξεν ἀχώρως τὴν δάδα εἰς τὸ ἔκκαυμα τῆς πυρίτιδος. (β).

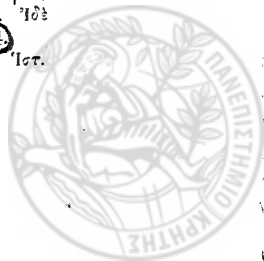
Κρότος μέγας, καπνὸς καὶ φλόγες καὶ σεισμὸς μεμιγμένα μὲ τὰς ἀγρίας οἰμωγὰς τῶν βαρβάρων, ἦτον τὸ ἀπτόλεσμα τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου δράματος.

Οἱ δὲ Αὐστριακοὶ ὑπάλληλοι καὶ ὁ Κεχαγιάμπης ἐπλήρωσαν πολλὰ ἀκριβὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην θέαν. Καθ' ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν πυρποληθέντων βαρβάρων δὲν ἦτον μικρὸς.

"Ὅσον διὰ τὸν Κιπετὰν Φαρμάκην καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του, οἱ-

(α) Οὗτος ὁ ἴδιος Οὐδριάκης εἶναι ὅπου μὲ τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν Μύωσαν, ἐμπόδιζε τοὺς Σέρβους νὰ λάβουν τὰ ὄπλα καὶ ἐθίσει τοὺς Πασιόδες τῆς Σιλιστρίας καὶ Ρουκτζουριῦ νὰ πρέξουν εἰς Βλαχίαν καὶ νὰ κατασφάξουν τὸσον κόσμον. Ἰδὲ Laurencou, « Nouvelles Observations sur la Valachie, » Paris, 1822, σελ. 124.

(β) Ἰδὲ Gordon, τομ. Α', σελ. 132. Μάξιμος Ρεῦμβῶ. τομ. Α', σελ. 262. Ἰστ. Τρικ., τομ. Α', σελ. 132.

τινες ἔδωσαν πίστιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Προξένου τῆς Αὐστρίας, οὗτοι ἐξάλησαν πάραυτα ἀλυσίδετοι εἰς Κωνσταντινούπολιν. (α) καὶ ἐκεῖ ἀπεκεφαλίσθησαν.

Καὶ ὁ Θρασύβουλος συνελήφθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς του εἰς Τρανσυλβανίαν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ἀρχῶν, ἐφέρθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μουνκάτζ καὶ ἐρρίφθη εἰς τρομερὰν εἰρκτὴν, ὅπου εὐρίσκετο καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ οἱ ἀδελφοὶ του καὶ ὅσοι ἄλλοι Ἕλληνες προσέφυγον εἰς τὴν ἐξίαν τῆς Ἀποστολικῆς Αὐστρίας.

ΚΕΦΑΛ. 24.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ Η ΜΟΥΣΟΥΑΜΑΝΟΣ.

— Ἡ ὑπόθεσις πρέπει νὰ ἐξετασθῇ μὲ λεπτομέρειαν, καὶ ἂν τῶν ὄντι ὠδήγησας τοὺς Δαλζώτας εἰς τὸν Πύργον τοῦ Ἀθανασιάδου, ἂν σὺ εἶσαι ὁ αἴτιος τοῦ θανάτου τοῦ Δημογέροντος, θὰ σὲ κρεμάσω μιὰν καὶ καλὴν εἰς τὴν πλέον ὑψηλὴν συκίαν τῶν Πατρῶν. Ἕλλην ὅστις εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην περίστασιν τοῦ ἔθνους, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ ἐρωτικὸν πάθος του, ἀλλάζει θρησκείαν καὶ προδίδει τὸν εὐεργέτην του, εἶναι ἰκανὸς νὰ πράξῃ καὶ ἄλλα χειρότερα. Καλλιτέρα λοιπὸν ἀπὸ τώρα νὰ τὸν ἐβγάλωμεν ἀπὸ τὴν μέσην, παρὰ αὐριον νὰ κάμῃ τὰ χειρότερα.

Ταῦτα ἔλεγεν ὁ στρατηγὸς Λόντος πρὸς τὸν ἀθέμιτον Βάρθακα ἐνώπιον τῶν ἐπιλοίπων ὀπλαρχηγῶν τῶν Πατρῶν, κρατῶν τὴν ἐπιστολὴν τῆς Ἀνδρονίκης, δι' ἧς αὐτὴ ἐγνωστοποιεῖ ποία ἦτον, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐκ Πατρῶν ἀναχωρήσεώς της.

Ἐμβρόντητος ὁ Βάρθακας ἔμεινε σιωπῶν, τὸ βλέμμα πρὸς τὴν γῆν ἔχων.

— Δὲν ἀποκρίνεσαι, τζουτζέ! ἦτο κορίτζι, ἢ ἀγόρι ὁ Ἀνδρόνικος; ἠρώτησεν εἰς Καπετάνιος.

— Δὲν ἐκολύμβησα, Κύριε, ποτὲ μαζῇ του, διὰ νὰ ἤξεύρω, ἀπεκρίθη οὗτος.

— Πῶς κάμεις ὅτι δὲν ἤξεύρεις, τί λέγει τοῦτο τὸ γράμμα;

— Τίποτε δὲν γνωρίζω.

— Σὺ ὁ ἴδιος ὠμολόγησας, ὅτι ἦσουν διδάσκαλος εἰς τὸν πύργον.

— Μήπως τώρα τὸ ἀρνοῦμαι;

— Ὁ Ἀνδρόνικος δὲν ἦτο λοιπὸν ἡ κόρη τοῦ Δημογέροντος;... ὠμοίαζε πολὺ μὲ γυναῖκα.

— Ὅχι, Κύριε... ὄχι! ὄχι! κατηγορία μεγαλητέρα δὲν ἤμ-

πορεί νὰ ὑπάρξῃ, παρὰ νὰ συγκρίνῃς τὸν στραβοπόδη καὶ ἀνάλατον ἐκείνον λάμπην, μὲ τὴν εἰς τὰ ὄμματα μου ἐμπρὸς φονευθεῖσαν Ἀνδρουίκην.... ἂν τὴν ἔβλεπες, Κύριε, τὴν μαθητρίαν μου!... τὴν εὐμορφίαν της ὅλος ὁ κόσμος ἐγνώριζεν.

— Μὰ πῶς διάβολο! εἶπεν ὁ Λόντος, οὐτινος ἢ ἀμφιβολία ἤρχιζε νὰ κυματίζῃ εἰς τὸν βεβαιωτικὸν του τρόπον· πῶς τὸ γράμμα τοῦτο δίδει τοιαύτας λεπτομερείας;

— Πῶς; καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ὅπου ἦλθα ἐναυθὰ τί ἄλλο διηγούμαι εἰμὴ τὰ τοῦ πύργου καὶ τὰ τῆς Ἀνδρουίκης;...

— Καὶ τί κερδίζει γράφων τὴν ἐπιστολὴν ταύτην.... διατὶ νὰ φύγῃ;

— Τὸ διατὶ μὴ τὸ ἐξετάξῃς, στρατηγέ; ὅταν κάθε καρδιᾶς καρῦδι εἶναι σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὅταν εἰς ἐν ἔθνος βασιλεὺς ἀνωμαλία καὶ ἐπανάστασις ἐξετάξῃς διατὶ;... πόσα παράδοξα θὰ ἴδῃς εἰς τὸ διάστημα τῶν πολέμων! καὶ ποτὲ δὲν θὰ μάθῃς τὸ διατὶ... ποίος ἤξεύρει ἂν δὲν ἦτο καμμία γυναῖκα μὲ ἀναμμένα μυαλά... καὶ πρέπει νὰ ἦτο γυναῖκα αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος, διότι καὶ τὸ πρόσωπόν του καὶ ἡ φωνὴ του εἶχον κάτι θηλυκῶν καὶ τὸ στήθος του πάντοτε θηλυκομένον καὶ ὀλίγον φουσκωτόν. Ποίος ἤξεύρει, λέγω, ἡ γυνὴ αὐτῆ ἂν δὲν εἶχε πολλὰ χρήματα... καὶ πρέπει νὰ εἶχε... διότι ἦτον ἐνδουμένη εἰς τὸ χρυσάφι· ἤκουσεν ὅτι αἱ προμητορές της αἱ Σπαρτιάτιδες ἐπήγαινον εἰς τὸν πόλεμον, ἠθέλησε λοιπὸν καὶ αὐτὴ νὰ τὰς μιμηθῇ, ἐμίσθωσε δέκα παληκάρια καὶ ἦλθε. Πλὴν εἶδεν ὅτι τὰ βόλια τῶν σημερινῶν δὲν ὠμοιάζουν μὲ τὰς σαῖτας τῶν ἀρχαίων, καὶ ἔφυγε... καὶ διὰ νὰ φύγῃ δικαιωμένη ἔπλασε τὸν μῦθον τοῦ γράμματος τούτου... αὐτὸ συμβαίνει πάντοτε· ὅπου εὐρίσκειται κανεὶς ἡδικομημένος ἀπὸ τὴν φύσιν· εἶδεν ὅτι εἶμαι ὀλίγον μικροκαμωμένος, καμπούρης καὶ στραβοπόδης, λοιπὸν εἶπεν, εἰς τὴν ράχην τοῦ καμπούρη ἄς φορτώσω τὴν αἰτίαν· οἱ στρατηγοὶ θὰ τὸν φοβερίσουν, αὐτὸς θὰ μισοφοφήσῃ ἀπὸ τὸν φόβον του... θὰ γελάσουν οἱ στρατηγοί· ἴσως μάλιστα καὶ τὸν φυλακίσουν· ἄλλο τίποτε δὲν θὰ τὸν κάμουν· διότι οἱ στρατηγοὶ εἶναι δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι, καὶ μόνον ἀπὸ ἐν κομμάτι χαρτὶ δὲν ἀποφασίζουν νὰ πάρουν τὸ κεφάλι ἐνὸς ἀνθρώπου... Νὰ πῶς εἶναι τὰ πράγματα, Ἄρχοντες, ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ φανῇ ἡ ἀλήθεια· θὰ ἴδῃτε τὴν ἀξιοσύνην καὶ τὰς ἐκδουλεύσεις μου, καὶ θὰ μὲ ἀγαπήσετε... ἰδοὺ, Κύριοι, σὰς ἤνοιξα τὴν ψυχὴν μου ὅλην· ἂν εὐρεθῇ ἕνας ἀπὸ τοὺς γενναιοτάτους ὑμᾶς καλοὺς ἀνθρώπους νὰ εἶπῃ πῶς βλέπει δόλον εἰς ταύτην, ἀμέσως κρεμάσατέ με.

Θεωρήσας δὲ ὅτι ὅλοι οἱ παρακαθήμενοι ἐσίγων καὶ ἐφείνοντο ἡμιπειθόμενοι, στρέψας τὴν φωνὴν μὲ ὑποκριτικὸν γλυκασμὸν, καὶ ὑψώνων τὰς χεῖρας εἰς τῆς ῥητορικῆς τὰ ὠραιότερα σχήματα « κάλε εἶναι δυνατὸν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἐγὼ ὁ ζήσας

τόσον καιρὸν μὲ τοὺς Βασιλεῖς καὶ μεγιστάνας τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας· ἐγὼ ὅστις σχεδὸν προητοίμασα τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως· ἐγὼ ὅστις ἤδη πρὸς ὅλους τοὺς Πρίγγιπας τῆς Εὐρώπης ἔγραψα ζητῶν στρατιώτας καὶ χρηματικὴν βοήθειαν ... καὶ ἀπὸ ὅλων περιμένω βοήθειαν .... καὶ θὰ τὸ ἴδῃτε, Ἄρχοντες, ἴσως πολλοὶ θὰ ἔλθουν καὶ μόνοι των νὰ χύσουν τὸ αἷμά των εἰς τὴν γῆν τῶν Πλατῶνων· ἐγὼ λέγω, διὰ μίαν κόρην θ' ἀλλάξω θρησκείαν καὶ θὰ πράξω τοιαῦτα ;

— Ἐν τούτοις, κύριε, ἦσουν μὲ τοὺς Λαλιώτας εἰς τὸ φρούριον, πῶς τοῦτο ἀκολουθεῖ;

— Σὰς εἶπον τότε πῶς οἱ Λαλιῶται ἦλθον εἰς τὸν πύργον, ἔσφαξαν ὅλους καὶ μὲ ἠχμαλώτισαν .... ἴσα ἴσα ἀπὸ τὴν δυστυχίῃ μου ταύτῃ διήγησιν, αὐτὸς ὁ ῥωμαντικὸς ψευδανδρόνικος ἐπλάσε τὸ παραμυθῆνο τοῦτο γράμμα.

— Ἐγὼ ἐνθυμούμαι, εἶπεν εἰς τῶν στρατιωτῶν τὸ ἴδιο βράδην ὅπου σ' ἐπίασαμεν ὁ Ἀνδρόνικος ἦλθεν εἰς τὴν σκηνὴν σου, καὶ ἐκεῖ εἶχατε μεγάλην φιλονεικίαν· ἐκοιμώμην ἔξω ἀπὸ τὴν σκηνήν, καὶ μὲ τ' αὐτιά μου σὲ ἤκουσα νὰ λέγῃς « συλλογίσου τὴν θέσιν σου, θὰ κράξω τοὺς ἀνθρώπους μου » ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος ἀπεκρίθη « αὕτη ἡ θέσις μου, ἔκτρωμα, μὲ δαμάζει νὰ μὴ σὲ δώσω ἐν ἄλλο μάθημα » ἔπειτα πλέον δὲν ἤκουσα τὴν ὀμιλίαν σου· διότι σὺ ἔφυγες ἀπὸ τὴν θύραν, καὶ ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος ὅλως θυμωμένος ἀνεχώρησεν.

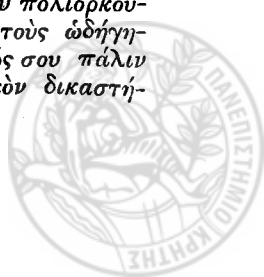
Ὁ Βάρθακας δὲν περιεπλέχθη ποσῶς, ἂν καὶ ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος ὡς σφυρίλον ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

— Τί λέγεις εἰς ταῦτα; ἠρώτησεν ὁ Λόντος,

— Εἶναι ἀλήθεια· ὁ καπετὰν Ἀδρόνικος ἦλθεν εἰς τὴν σκηνήν μου· πλὴν οὔτε φιλονεικία, οὔτε ταραχὴ ἠκολούθησεν· ἦλθε νὰ τοῦ μεταφράσω μίαν ἐπιστολήν τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ζεῖλη εἰς Λονδίνον πρὸς τὸν Λόρδον Μίστερ Μπόξ. Ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος τὸν ἐγνώρισε, καθὼς τὸν εἶχον γνωρίσει καὶ ἐγὼ, καὶ ἔφαγα ψωμὶ μαζῇ του ἑκατὸν φορὰς τὸ 1817 ὅτε ἐταξείδευεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.... ἐνθυμούμαι ὅτι ὠμιλοῦσαμεν ἀψὰ, καὶ ἐγελοῦσαμεν ἀψὰ, ἂν καὶ ἡ ὥρα ἦτο περασμένη.

Συγκεχυμένοι οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λόρδου Μπόξ, τὸ ὁποῖον τόσον κρούει τὸ Ἑλληνικὸν οὖς· καὶ μὴ δυνάμενοι εἰς τὸ ἄχαρες ἀντιλήψων πρόσωπον τοῦ Βάρθακα ν' ἀνακαλύψωσιν οὐδεμίαν ἐνοχλήν ἐθεωροῦντο μεταξύ των.

— Κρίνω χρέος μου νὰ σὲ στείλω ὑπὸ κράτησιν πρὸς τὸ παρόν· εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ἀλήθεια· ἄλλο δὲ μέσον δὲν ἔχω, εἰμὴ νὰ στείλω ἀνθρώπους ἐντὸς τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου νὰ ἐξετάσουν τοὺς Λαλιώτας ἂν τοὺς ὠδήγησας εἰς τὸν πύργον. Ἄν εἶσαι ἀθῶος, ὁ βαθμὸς σου πάλιν θέλει σὲ ἀποδοθῆ· ἂν εἶσαι ἔνοχος ἐν στρατιωτικῶν δικαστήριον θέλει ἀποφασίσαι τὴν ποινὴν σου.

Ἐν βλέμμα τοῦ στρατηγοῦ, καὶ ὁ Βάρθακας ὠδηγήθη εἰς τὴν φυλακὴν.

Ὅλην τὴν νύκτα τὴν διήλθεν ὁ ἄθλιος καθηγητὴς εἰς φόβον καὶ τελείαν ἀποκαρδίωσιν. Δὲν ἐφαντάζετο ποτὲ ὅτι ὁ στρατηγὸς Λόντος ἤθελε φθάσει νὰ ζητήσῃ πληροφορίας παρ' αὐτῶν τῶν Λαλζωτῶν.

Ἡ ἐπαύριον ἐξημέρωσε καὶ ὁ Βάρθακας πάλιν ὠδηγήθη ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ τῆς Ἀχαιᾶς καὶ ἐνὸς ἄλλου μεγάλου πλήθους ὀπλοφόρων.

— Τὰ πάντα, κύριε, εἶναι ἀληθῆ, ἂν πρέπη νὰ δώσω πίσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Καρασεϊδαλῆ ἀρχηγοῦ τῶν Λαλζωτῶν, ἣτις εἶναι σύμφωνος μετὴν ἐπιστολῇ τῆς Ἀνδρουϊκῆς· εἶσαι τὸ φρικτότερον τέρας, ὅπερ ἡ φύσις ἐγέννησεν· εἰς τὰς τρεῖς μετὰ μεσημβρίαν τὸ στρατοδικεῖον θὰ σὲ δικάσῃ· σὲ συμβουλεύω μὴ ζητήσῃς ἄλλον δηκηγόρον εἰμὴ τὴν ἀλήθειαν· μόνῃ αὕτῃ δυνατὸν νὰ μετριάσῃ τὴν πουνὴν σου.

— Τὴν ἀλήθειαν, εἶπεν ὁ Βάρθακας, ὑψῶν μὲ ἄγριον μειδιάμα τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ στόματός του καὶ δένων τὰς χεῖρας εἰς τὸ στήθος. « Veritas aliquanto jus montur nunquam » ἐπρόσθεσεν.

— Ὅμιλοι ῥωμέϊκα νὰ σὲ ἐννοῶμεν.

— Τίποτε. . . . οἱ Λατῖνοι λέγουν « ἡ ἀλήθεια συχνὰ κοιμᾶται, πλην ποτὲ δὲν ἀποθνήσκει » ἐν τούτοις πολλοὶ χάνουν τὰς κεφαλὰς των ὅταν αὕτη κοιμᾶται· καὶ ὅταν ἐξυπνήσῃ, κἀνεὶς πλέον δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοῖς τὰς ἐπαναφέρῃ·

— Οὐλο γράμματά 'ναι, μωρὲ, γεμάτος αὐτὸς ὁ τζουτζῆς, εἶπεν εἰς τῶν πλησίον λῆπιδῶν τὴ φραγγζὰ οὐλῆνε σὰ νερὸ τὴ 'ξέρει ἀπ' ὄξου.

— Δένε πῶς 'μιλάει εἴκοσι πέντε βιλζαετιῶν γλώσσαις, εἶπεν εἰς ἄλλος.

Οἱ ψιθυρισμοὶ δὲν διεξέφυγον τὰ ὦτα τοῦ Βάρθακα· ἤρχισε νὰ συνέρχεται εἰς ἑαυτὸν καὶ ν' ἀναπτεροῦται· ἔστρηφε δὲ μὲ τοὺς δακτύλους του τὰς ἀραιὰς τρίχας τοῦ περιθωρίου τῶν παρεῶν του.

— Μὲ δίδεις τὴν ἄδειαν, στρατηγέ, νὰ σὲ εἶπω ἓνα μῦθον, ἠρώτησεν.

— Λέγε, εἶπεν ὁ Λόντος.

Ἐν Ἐλλάφι ἐδιώκετο ποτὲ ὑπὸ κυνηγῶν, καὶ διὰ νὰ λυτρώσῃ ἐμβήκεν εἰς σπήλαιον, εὗρεν ὁμῶς ἐκεῖ λέοντας· σπαρραττόμενον δὲ ὑπὸ τῶν ὀνύχων των ἐφώναζεν, ἐλύτρωσα ἀπὸ τὸν ἀπλοῦν θάνατον τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ ὑποπέσω εἰς τὸν σκληρότερον τῶν λεόντων.

— Ἐννοεῖς ὅτι ἐλυτρώθης ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὑπέπεσας εἰς τοὺς Ἕλληνας.

— Τὸ ἐννοῶ καὶ εἶναι οὕτω. Διότι οἱ Τούρκοι μὲ συνέλαβον

καὶ δὲν μ' ἐφόνησαν. Κατέφυγον πρὸς ὑμᾶς καὶ αἱ ῥαδιουργίαι καὶ αἱ συκοφαντίαι μερικῶν, διότι μὲ βλέπουν ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος μὲ γράμματα, καὶ ὅτι θὰ προοδεύσω εἰς τὸν κόσμον καὶ θὰ κάμω καλὸν, κινδυνεύουν νὰ μ' ἀφανίσουν. . . . Τί τάχα εἶναι ἓνα στρατοδικεῖον ἀπὸ δέκα ἢ δεκαπέντε ἀνθρώπων, μὴ γνωρίζοντας νομικά, οὔτε τὴν ὑπογραφῆντων νὰ βάλλουν! Ποία θέλει εἶσθαι ἡ ἀπόφασίς των, παρεσκευασμένοι μάλιστα καὶ ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν Τούρκων οἱ ὅποιοι (καὶ ὅποιος ἔχει ὀλίγον κεφάλι τὸ καταλαμβάνει) ἐμαρτύρησαν κατ' ἐμοῦ διὰ νὰ μ' ἐκδικηθῶσι· διότι τοὺς ἔφυγα· κάμε, στρατηγέ, ὅ,τι θέλεις. . . . ἐγὼ εἶμαι φιλόσοφος καὶ τὴν ζωὴν δὲν τὴν ψηφῶ· ἠξέυρω καὶ τί ἐστὶ ζωὴ τοῦ σώματος, καὶ τί ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Πλὴν συλλογίσου τοῦ λόγου σου ὅτι θὰ βιάψης τὰς χεῖρας σου εἰς ἀθῶον αἷμα. Ἐν τούτοις ἐνώπιον χιλίων δικαστηρίων ἂν μὲ στείλῃς ἕκαμα σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ράψω τὸ στόμα μου, καὶ νὰ μὴ τ' ἀνοιῶ εἰς ὅ,τι μ' ἐρωτήσουν.

— Ἡ πεποίθησις μὲ τὴν ὁποῖαν ὁμιλεῖς, εἶπεν ὁ Λόντος, εἶναι πεποίθησις ἀθῶου, πλὴν αἱ μαρτυρίαι, ἡ ἐπιστολὴ καὶ τὰ φαινόμενα πίπτουν πολὺ βαρέως ἐπὶ σοῦ· ὥστε σὺ ὁ ἴδιος πρέπει νὰ τὸ ἐπιθυμῆς νὰ δικασθῆς διὰ νὰ φανῆ ἡ ἀθωότης σου, διὰ ν' ἀνορθωθῆ ἡ κλονιζομένη ὑπόληψις καὶ τιμὴ σου.

— Ἐνας λαγῶς κατηγορεῖτο μίαν φορὰν, στρατηγέ, γελῶν ἀγρίως εἶπεν ὁ Βάρθακας, ὅτι ἐμβῆκεν εἰς ὄρνιθῶνα καὶ ἐπιξέε καὶ ἔφαγε πολλὰς ὄρνιθας. Οἱ φίλοι του τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἀετῶν διὰ ν' ἀθωωθῆ. Τὶ νομίζετε ἀπεκρίθη ὁ λαγῶς, εἰς τὰ ὄμματα τῶν φρονιμῶν, εἶμαι ἀθῶος· διότι οὔτοι γνωρίζουν καλῶς ὅτι οἱ λαγωοὶ ὄρνιθας δὲν τρώγουν. Εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνοήτων κάλλιον νὰ περάσω ἀνόητος παρὰ νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἀετῶν, οἵτινες τρέφονται μὲ λαγούς.

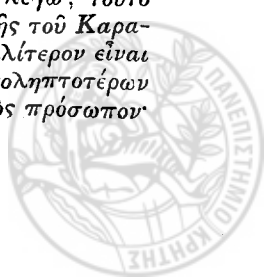
— Εἶσαι σύσσωμος παροιμία, Βάρθακα, εἶπεν ὁ Λόντος. Ὅσον μπόι σὲ λείπει τόσον πνεῦμα ἔχεις.

— Ὁ ἔπαινος μ' ἄρέσει, στρατηγέ, διότι ἐφαρμόζεται καὶ πρὸς τὴν γενναϊότητά σου ὀλίγον.

Ἐφ' οὗτοι καὶ ὁ στρατηγὸς Α. Λόντος ἦτον ἀνασήματος μικροῦ.

— Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ πράξω μὲ ἐσέ; ἢ πρέπει ν' ἀποδειχθῆς ἀθῶος, ἢ ἄλλως εἶναι ἀδύνατον νὰ πραινῶ τοῦ κόσμου ὅλου ἐδῶ τὰς ὑποψίας.

— Κάλεσε μὲ συνθήκην τὸν Καρασεῖδαλῆ καὶ δύο ἢ τρεῖς Λαλζώτας νὰ ἔλθουν ἐμπρὸς μου. . . . θὰ τοὺς κάμω ἐγὼ ἐρωτήσεις τινὰς καὶ τότε μὲ βλέπεις. . . . Πλὴν τί λέγω; τοῦτο δὲν γίνεται· τοῦ Κροῖσου τὰ πλοῦτη νὰ ὑποσχεθῆς τοῦ Καρασεῖδαλῆ, ἀπὸ τὸ φρούριον δὲν ἐξέρχεται. Τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ στείλῃς ἐμὲ καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας τῶν εὐνυποληπτοτέρων σου εἰς τὸ φρούριον νὰ ὁμιλήσωμεν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον

καὶ ἂν ἐπιμένουν ὅτι ἐγὼ τοὺς ὠδήγησα εἰς τὸν πύργον τοῦ Δημογέροντος κρέμασέ με. Ἐνταυτῷ ἡ περίστασις μου θὰ χρησιμεύσῃ νὰ κατοπτρεύσῃτε καὶ τῶν πολιορκουμένων τὴν κατάστασιν.

Ὁ Δόντος ἐσκέφθη ὀλίγον καὶ διέταξε νὰ τεθῆ εἰς ἐνέργειαν ἡ πρότασις τοῦ Βάρθακα.

Ἡσθάνθη τότε οὗτος σάλον ἐπάκρου χαρᾶς ἐξήτει νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του μόνου. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ τὴν σώσῃ μὲ ὅποιον δήποτε τρόπον, ὅσον αἰσχροὺς καὶ ἂν ἦτον.

Συνωδευμένος ἀπὸ τέσσαρας καπετανέους Ἕλληνας εἰσήλθε τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Δαλιωτῶν καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Τούρκων ἐκάθητο μὲ ἑσταυρωμένους πόδας καπνίζοντες. Μέγα δὲ πλήθος ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν, ἰσχνῶν καὶ ὠχροτάτων ὑπὸ τοῦ λιμοῦ προσήλθον ὁμοίως ἐκεῖ, νομίζοντες ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤρχοντο νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ εἰρήνης.

Ἐπροηγῆθη τότε τῶν ἄλλων ὁ καθηγητῆς! Καὶ μὲ τον τρόπον ἐκείνον μεθ' οὗ ὁ κατώτερος Μουσουλμάνος φέρεται πρὸς τὸν ἀνώτερον ἔκλινε τὸ σῶμα, ἔφερε τρὶς τὴν παλάμην ἀπὸ τὸ στήθος εἰς τὸ μέτωπον, καὶ εἰς ἕκαστον χωριστὰ ἐπρόφερεν ἐν διασαφῆς Σελάμ-Ἀλέκιμ.

Τούναντιον οἱ Ἕλληνες ὅλοι σειρόμενοι ὡς λεβένται ἐποίησαν ἀπλοῦν χαιρετισμὸν καὶ ἀπρόσκλητοι ἐκάθησαν χαμαί.

— Ἐφέντη μου, Καρὰ Σεϊδαλή, ἤρχισεν ὁ Βάρθακος ὄρθιος, ἐγνώρισες τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀθανασιάδου;

— Ναί, εἶπεν οὗτος, θανατηφόρου ἀκουτίσας βλέμμα πρὸς τὸν νάνον.

— Τὴν ἐνθυμίσει καλὰ;

— Τὸ θυμᾶται! καλὰ, καλὰ σὰν τὸ τζουτζέ σένα, γιατί, ὀρὲ, κείνο λικόντισεν τὸ πάλα μου νὰ πέρνῃ σένα τὸ κεφάλι.

— Ἀκούεις, Βάρθακα;

— Ἐγὼ, ἐφέντι μου, σᾶς ὠδήγησα! ἐγὼ; ἠρώτησεν ὁ καθηγητῆς μετ' ἀπορίας.

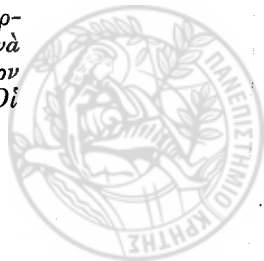
— Μπά! τζουτζέ, καμόνεται πῶς ντὲ τυμᾶται; γιά;

— Μὰ τὸ Χριστὸ δὲν θυμοῦμαι τέτοιο πρᾶγμα... ἄφησέ με νὰ σέ πῶ δύο μόνον λόγους εἰς τ' αὐτί. Πρὶν παρῆρσῃς τοὺς εἶπω, ἐπιθυμῶ κρυφὰ νὰ σοῦ τοὺς ἀναφέρω.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Δαλιωτῶν τὸν ἐθεώρησε μὲ ἀλαζονεῖαν καὶ ἀγανάκτησιν.

— Δύο λόγους εἰς τ' αὐτί· δύο λόγους, προσέθεσεν ὁ Βάρθακας καὶ ἔσυρεν ἀπὸ τὴν χεῖρα τὸν Καρα-Σεϊδαλή.

« Δὲν ἐννοεῖς τὴν ἐκδούλευσίν μου; κρυφίως τοῦ εἶπε τουρκιστί. Δὲν ἐννοεῖς ὅτι ἐπίτηδες ἔφυγον ἀπὸ τὸ φρούριον διὰ νὰ κατασκοπεύσω τὰ σχέδια τῶν γκασουράδων; ὅλον τὸ φρούριον εἰς μίαν ἢ δύο ἡμέρας πίπτει καὶ μία ψυχὴ δὲν λυτρῶναι. Οἱ

πολιορκηταὶ ὑπέσκαψαν αὐλακα καὶ ἔφεραν μεγίστην ποσότητα πυρίτιδος διὰ τὰ σὰς πετάξουν εἰς τὸν αέρα. Ἄν δὲν μὲ πιστεύης στείλε καὶ ἐρώτησε καὶ τὸν κύρ Φίλιππον Γρῆν, ὅστις εἶναι ὁ μεγαλύτερος φίλος σας. Ἐγὼ τώρα θὰ εἶπω πρὸς τοὺς τοὺς γκλαουράδες πῶς εἶμαι παιδί τοῦ Μωάμεθ· καὶ ὅτι διὰ τὰ τοὺς φύγω ἀπὸ τὰ νύχια τοὺς τὴν ἔκαμα, καὶ μ' ἔφεραν μόνοι των ἐδῶ μέσα . . . Μὴ χάνης καιρὸ, διώξέ τους ἀπὸ ἐδῶ διὰ τὰ σὰς τὰ εἶπω ὅλα· ἀφήσας δ' ἐμβρόντητον τὸν Ἀλβανὸν καὶ στρέψας ἐμφαντικώτατα πρὸς τοὺς Ἕλληνας

« Κύριοι, σὰς εὐχαριστῶ, προσέθεσεν, ὅτι μ' ἐσυντροφεύσατε ἀσφαλῶς τὰ ἐπανέλθω εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁμοθρήσκων μου ἀδελφῶν Μουσουλμάνων· ἀντὶ τῆς ζωῆς τὴν ὅποιαν μοὶ ἔχαρισσατε, ὁ ἀρχηγὸς ἐδῶ θὰ σὰς ἐλευθερώσῃ ἔναν Ἕλληνα αἰχμάλωτον, καὶ τότε εἶμεθα ἴσα ἴσα· τὸ κατ' ἐμὲ δὲν βγαίνω πλέον ἀπὸ τὸ κάστρο· διότι εἶμαι Μουσουλμάνος καὶ ἀπὸ μάνα καὶ πατέρα· ἡ καρδιά μου εἶναι Κοράνι μοναχό· καὶ ὁ νοῦς μου σαφὶ Ἰσλάμι. Μὴ χάνετε λοιπὸν καιρὸν, ἀλλὰ σρέψατε ἄς τοὺς ἀρχηγούς σας καὶ εἰπέτε τους τὰ μάθουν μίαν φοράν τί κόπτει ἡ γκλάββα ἐνὸς μικροῦ Μουσουλμάνου. Εἰπέτε τους ἂν ἓνα σκλάβον των δὲν ἠμπόρεσαν τὰ φυλάξουν μὲ τὰς διχονοίας των καὶ τὰς φιλονεικίας των, πῶς θὰ ἠμπορέσουν τὰ πάρονν κοτζὰ κάστρο; Τοὺς συμβουλεύω λοιπὸν τὰ παραιτηθοῦν, διότι καὶ τὰ σχέδια των τώρα ἠξεύρομεν, καὶ ἀπὸ τὸ σπαθὶ θὰ τοὺς περάσωμεν ὅλους, ἅμα φθάσῃ ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴν Ρούμελην, τὴν ὅποιαν ἡμέραν τῆ ἡμέρα περιμένομεν. »

Ὁ μιαρὸς Βάρθακας διὰ τὰ ἐξάφη περισσότερον τὸν φανατισμὸν τῶν Τούρκων ὑπὲρ αὐτοῦ, ἐκράξε μεγαλοφώνως τὴν ἐξῆς περικοπὴν τοῦ Κορανίου « λὰϊ λὰϊ λὰϊλ Ἄλλὰχ, Μωχαμετ ἰλ ῥασούλ ἰλλάχ » τούτέστι « ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς, καὶ προφήτης αὐτοῦ εἶναι ὁ Μωάμεθ. »

Ἐκστατικοὶ κατ' ἀρχὰς οἱ τέσσαρες Ἕλληνες, ἔγειναν μαυιάδεις ἀκολουθῶντες.

Ὅλον τὸ ἐπίλοιπον Διβάνιον ἔσυρε τὸ ξίφος ὑπὲρ τοῦ Βάρθακα.

Μίαν σχεδὸν ὥραν διήρκεσαν αἱ διενέξεις μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων. Οἱ μὲν ἀπῆτουν τὸν Βάρθακα, οἱ δὲ δὲν ἤθελον τὰ τὸν ἀφήσωσι, λέγοντες, ὅτι ἡ θρησκεία των τοὺς διατάττει τὰ ὑπερασπίζονται τὴν ζωὴν παντὸς πιστοῦ.

Τέλος οἱ Ἕλληνες, ἰδόντες τὸ ἀδύνατον, ἀπῆλθον μετ' ἀδημονίας.

Ἡ διαγωγή τοῦ Βάρθακα μὴ σὲ φανῆ παράδοξος, ἀναγνώστα! εἶναι μᾶλλον θαῦμα πῶς ὑπὸ τοιαύτην βαρυτάτην δουλείαν Κράτους αἰσχροῦ καὶ διεφθαρμένου ὁ Ἕλληνας διέσωσε τὴν θρησκείαν καὶ ἐθνισμόν του καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπροσπάθησε τὰ θραύσῃ τὰ δεσμά του, ἢ ὅτι ὀλίγα ἄθλια πλά-

σματα ὡς τὸν Βάρθακα ὑπὸ τὴν σχολὴν τῶν τυράννων τῶν τοιοῦτοι μαθηταὶ ἐξῆλθον. "Ὅπως καὶ ἂν ᾔηται ἔνεκα ταύτης τῆς προδοσίας καὶ τοῦ Φιλίππου Γκρῆν ἢ ὑπόνομος ἀπέτυχε, καὶ τὸ φρούριον δὲν ἐκυριεύθη.

ΚΕΦΑΛ. 25.

Η ΛΑΣΚΑΡΙΝΑ ΒΟΥΒΟΥΛΙΝΑ.

Εἶδομεν μέχρις ὥρας τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὡς ἀθλητικὸν σῶμα ἀνθιστάμενον μὲ πείσμα εἰς τὸν χεῖμαρρον τῶν βαρβάρων, πλὴν ὑστερούμενον νοὸς καὶ ψυχῆς, ὅπως χειραγωγῆσθαι τὰς κινήσεις του.

Τὰ δύο ταῦτα εἶρε τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1821 ἐπὶ δύο ἀνδρῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ Δημητρίου Ἐψηλάντη.

Ὁ πρῶτος ἀφήσας τὴν Διβόρνον μετέβη εἰς Μασσαλίαν, καὶ παραλαβὼν πλοῖον μὲ ζωοτροφίας, ὅπλα, πολεμεφῶδια καὶ πολλοὺς φιλέλληνας κατενοδώθη εἰς Μεσολόγγιον.

Ὁ δεύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Τεργέστης μετέβη εἰς Ἐδραν φέρων πληρεξούσιον ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του, ὑπερτάτου ἀρχηγοῦ τῆς Ἐταιρίας τῶν φιλικῶν ὄντος.

Ὁ Α. Μαυροκορδάτος πρῶτος ἐνόησε τὴν ἀρμοδίαν θέσει τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐνουθέτησε τοὺς Μεσολογγίτας νὰ ὀχυρώσῃσι ταύτην καὶ ὀρύξῃσι περίξ τάφρον, ὅπως μεταβληθῆ εἰς ἡσιδίον. Ἡ ἀπλή ἐκείνη πολίχνη εἶναι ἢ τοσάκις ἀναχαιτίσασα τοὺς πολυαρίθμους Τούρκους, ἢ τοσοῦτον περιφέρημος ἀκολουθῶς ἀποκατασταθεῖσα εἰς τὸν νέον κόσμον διὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασίν της καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Βυρῶνος.

Ὁ Δημήτριος Ἐψηλάντης, μὴ ἐπιτυχῶν τὴν καθολικὴν Ἀρχιστρατηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως, διῆλθε πολλὸν χρόνον ἀμφισβητῶν καὶ διχονοῶν μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Πελοποννήσου ἰσχυρῶν, καὶ μετὰ ταῦτα διευθύνθη καὶ οὗτος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς νέας Τρωάδος· εἰς Τρίπολιν, λέγω.

Κτισμένη ἢ πόλις αὕτη εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀρκαδίας, οὐχὶ μακρὰν τῆς πατρίδος τῆς Ἀνδρονίκης, ἐπὶ εὐρείας καὶ ὑψηλοτάτης πεδιάδος, περιστοιχιζομένη ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Μενάλου, Παρθενίου καὶ Ἀρτεμισίου δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς περιφήμου τοῦ Ἐπαμινώνδου Μαντινείας καὶ τῆς Τεγέας πρωτεύουσος τῆς Ἀρχαίας Ἀρκαδίας.

Πρὸ τῆς πολιορκίας της εἶχε μόνον δεκαπέντε χιλιάδας κατοίκους· ὅτε ὁμως ἡ ἐπαναστάσις ἤρξατο, ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου οἱ πλουσιώτεροι Ὀθωμανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι

ἐπεσωρεύθησαν ἐνταῦθα, ὥστε ὁ πληθυσμὸς ἔφθασε τότε εἰς τριάκοντα χιλιάδας, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν στρατιωτῶν.

Τεῖχος ἐξ ποδῶν πλάτους, δεκατεσσάρων ὕψους καὶ δύο μιλίων περιφερείας ὑπερασπίζετο τὴν πόλιν. Βορειοδυτικῶς ταύτης ὑψοῦτο καὶ ἀκρόπολις ὠχυρωμένη καὶ αὕτη ἀρκετά· ἡ δὲ πόλις ἐντὸς ἦτον ἄχαρις ὡς ἐκ τῆς στενότητός της καὶ τῶν ξυλίνων καὶ κακῶς ὀκοδομημένων οἰκιῶν της, πλην ἐκείνης τοῦ Βεζύρου.

Ἔνεκα δὲ τῆς ἐπισωρεύσεως τῶν κατοίκων καὶ τῆς μακρᾶς πολιορκίας ὁ λιμὸς καὶ λοιμὸς ἤρχισαν νὰ τὴν θερίζουν.

Ὁ στρατὸς τῶν πολιορκητῶν Ἑλλήνων δὲν ὑπερέβαινε τὰς ἐξ χιλιάδας ἐστρατηγούντο δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς ἐλευθέρως Λακωνίας Πέτρου Μαυρομιχάλη, τῶν στρατηγῶν Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, Νικήτα καὶ Ἰατράκου.

Ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα ἐκ τῆς νήσου Σπετζῶν, γυνὴ ὕψηλὴ καὶ εὐτραφῆς, μὲ παρειὰς ἐρυθρὰς καὶ ὄφρυς πυκνὰς, κόμην καταμέλαιναν καὶ λαμπροὺς ὀφθαλμοὺς, πλήρης πυρὸς εἰς τὰς κινήσεις της, ἦτον ἡ χήρα τοῦ περιφήμου Βούβουλη, Ἑλληνοσπλοιάρχου ὑπὸ Ἀγγλικὴν σημαίαν, ὅστις συναπατηθεὶς ἐκτὸς τῆς Μελίτης, τὸ ἔτος 1811, μὲ τὰς δύο Γαλλικὰς γαλέρας, πλοιαρχουμένης ὑπὸ τοῦ πλοιαρχοῦ Ρουφῆ καὶ τοῦ υἱοῦ του, ἐναυμάχησε πολλὰς ὥρας καὶ ἡμιβυθίσας αὐτὰς γενναίως ἀπέθανεν.

Ἡ σύζυγός του ἤδη ὥπλισε τὰ τέσσαρα ἐμπορικὰ πλοῖα της τὸν Ἀγαμέμνονα, Ἀχιλλέα, Βουβουλίαν καὶ Ἡρακλέα· ἔθεσε τοὺς ἐξ ἀδελφούς καὶ υἱούς της πλοιαρχοὺς καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Μονεμβασιάαν, τὸ Ναύπλιον καὶ ἀπέκλεισε διὰ θαλάσσης τὰς πεδιάδας Ναυπλίου.

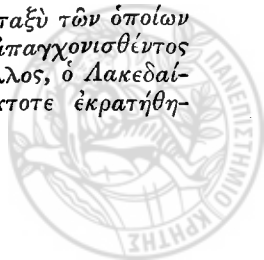
Ἡ Ἀρτεμισία αὕτη βαρυνθεῖσα μετὰ ταῦτα τὴν θάλασσαν, καὶ λευκὸν ἀναβάσα ἀραβικὸν ἵππον, ὡς ἄλλη Ἰωάννα δ' Ἄρκ, ἐκάλπαζε πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως.

Βεζύρης τῆς Πελοποννήσου ἦτον ὁ Χουρσὶδ-Πασσᾶς, ὅστις τότε ἐπολιόρκει τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου Ἰωάννινα.

Τὸ χαρέμιόν του ὡς καὶ τὰ πλοῦτη του ὅλα εὐρίσκοντο ἐντὸς τῆς Τριπόλεως, ἧς τὴν διοίκησιν εἶχεν ὁ Ἀλβανὸς Ἑλμᾶς-Ἀγᾶς.

Ἴσως ἐνθυμεῖται τώρα ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν μεταξὺ Βάρθακα καὶ Δημογέροντος συνδιάλεξιν, ὅτε οὗτος ἐμχανορράφη νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἀνδρονίκην, ὅτι ὅλοι οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντες εἶχον προσκληθῆ εἰς τὴν πόλιν ταύτην διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν ἐτησίων φόρων.

Οἱ Ἀρχιερεῖς οὗτοι δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ὁ Τριπόλεως Δανιὴλ, ἀνεψιὸς τοῦ ἀπαγχονισθέντος Πατριάρχου Γρηγορίου Γ', ὁ Κορίνθου Κύριλλος, ὁ Λακεδαιμόνος Γρηγόριος, καὶ ὁ Ὀλένης Φιλάρετος ἔκτοτε ἐκρατήθη-

σαν εκεί, ἐρρίφθησαν εἰς τὴν εἰρκτὴν μὲ κρίκους εἰς τὸν λαίμῳν καὶ ἀλύσους εἰς τὰς χεῖρας.

Καὶ ὁ υἱὸς τοῦ πολιορκητοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη Ἀναστάσιος, ὅστις ὑπὸ τούτου ἐπίτηδες ἐστάλη διὰ νὰ κρύψῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἦτον ἐπίσης εἰς τὴν ἰδίαν φυλακὴν.

Καθ' ὅσον ἡ πολιορκία ἀπέβαινε δεινότερα κατὰ τόσον καὶ ἡ ζωὴ τῶν Ἀρχιερέων καὶ δημογερόντων ἐδικάζετο σοβαρώτερον.

Ὁ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶς ἐξήτησεν ἀνακωχὴν ὀλίγων ἡμερῶν, ὅπως διαπραγματευθῆ συνθήκας ὑπὲρ τῶν λιμοκτονούντων πολιορκημένων.

Εἰς τὰς 2 Ὀκτωβρίου ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Νετζήμ-Ἐφέντην, πολλοὺς Ἀλβανοὺς, καὶ τὸν καθηγητὴν Βάρθακα ἤλθεν εἰς τὸν σύλλογον τῶν Ἑλλήνων.

Μετ' οὐ πολὺ θέλομεν ἰδεῖ τίνι τρόπῳ ἐκ τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν κατήντησαν ἐνταῦθα.

Ὁ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶς ἦτον ἀνὴρ ὠραιότατος, ἡ εὐγένεια τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου του προσέβαλλε κάθε ἄνθρωπον. Ἦτον ἐνδεδυμένος πλουσίαν Ἀλβανικὴν στολὴν, ἥτις ἐνώπιον τῶν ῥυπαρῶν ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων ὄπλαρχηγῶν, οὔτινες εἶχον ὁμόσει νὰ μὴ ἀλλάξουν ὑποκάμισον καὶ φουστάνελα, ἐὰν δὲν κυριεύσῃ τὴν πόλιν, εὐρίσκετο εἰς μεγίστην ἀντίθεσιν. Ἐφερεν εἰς τὴν κεφαλὴν σαρίκιον ἐκ πολυτίμου λαχωρίου, εἰς τοὺς δακτύλους ἀδάμαντας καὶ πλουσίας καμέας, καὶ ἐκράτει ἀδαμαντοεπιστόμιον καπνοσύριγγα. Τὸ ὄπλο του ἐπίσης ἦστραπτον ἐκ τῶν πολυτίμων λίθων.

Ἡ θέα τοῦ Τούρκου τούτου εἰς τὰ ὄμματα τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων ἦτο βορᾶ κρέατος δεικνύμενον εἰς πεινασμένους λέοντας. Καὶ ὅμως, ὡς λέγει ὁ Κύριος Raybaud, ὅστις ἦτο παρῶν (α), ὁ ἀμέριμος τρόπος τοῦ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶ, τὸ εἰρωνικὸν, καταφρονητικὸν καὶ ἥσυχον μειδιάμα του ἐξέφραζον αὐθέντην μὴ δυνάμενον νὰ λησμονήσῃ ἔτι τὸν δεσποτισμὸν.

Σιωπῇ βαθεῖα διήρκεσεν δι' ὀλίγην ὥραν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Καὶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες συνεθεωροῦντο πληροῦντες μὲ νέφη καπνοῦ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο.

— Διατὶ νὰ σιωπῶμεν, τέλος εἶπεν ὁ Στρατηγὸς Κολοκοτρώνης, διατὶ νὰ χάνωμεν τὸν καιρὸν καπνίζοντες.

Ὁ Ἐλμᾶς-Ἀγᾶς ἐξύπνησε καὶ εἶπε, « Τφῶντι ἤλθομεν νὰ διαπραγματευθῶμεν, τί θέλετε νὰ μᾶς ἀφήσητε νὰ ἐξέλθωμεν τῆς πόλεως ἀβλαβῶς ; »

— Τὰ ὄπλα σας, τεσσαράκοντα μιλλιόνια γρόσια, καὶ τὸ ἥμισυ τῶν σκευῶν σας, εἶπεν ἡ Βουβουλίνα. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι συγχρόνως θ' ἀπελευθερώσετε τῆς εἰρκτῆς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογερόντάς μας. Θέλομεν σᾶς συντροφεύει μεχρι Καλαμῶν καὶ σᾶς ἐπιβιβάσει εἰς πλοῖα διὰ τὴν Ἀφρικὴν.

(α) Raybaud, τομ. Α', σελ. 51.

Φωνή ὀξεῖα ἠκούσθη παρ' ὄλων τῶν Τούρκων. Αἱ συνθήκαι τοῖς ἐφάνησαν βαρύταται.

— Ἐνθυμείσαι, Κυρία, ἠρώτησεν ὁ Βάρθακας, ὅτε ὁ Ἄλεξανδρὸς ἠχμαλώτισε τὸν Πύρον τὸν Βασιλέα τῶν Ἰνδιῶν; ἐνθυμείσαι πῶς τὸν μετεχειρίσθη; Β α σ ι λ ι κ ῶ ς... Ἐνθυμείσαι ὁ Δυκούργος μὲ ποῖον τρόπον ἐφέρθη πρὸς τὸν Ἄλκανδρον, ὅστις μὲ τὴν ράβδου του τὸν ἐπάταξε καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοῦ ἐξορύξῃ τὸν ὀφθαλμόν; καὶ τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐζήτηε νὰ καταξοσχίσῃ; τὸν ἔλαβεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τὸν ἐπεριποιήθη καὶ τὸν ἐφιλοφρόνησε. Δύο εἶναι οἱ τρόποι, Κυρία, νὰ διορθώσωμε τὴν ζωὴν μας, λέγει ὁ Πολύβιος, ὁ διὰ τῶν ἰδίων παθημάτων καὶ ὁ διὰ τῶν ἀλλοτρίων ἑσεῖς λοιπὸν οἴτινες κανχᾶσθε ὅτι εἴσθε ἀπόγονοι τῶν ἀθανάτων ἐκείνων Ἑλλήνων τῶρα ζητεῖτε νὰ ἐπιβάλλητε πρὸς πειναλέους καὶ θνήσκοντας ἀνθρώπους τοιαύτας τρομερὰς συνθήκας! Συλλογίσου, Κυρία! συλλογίσου τὴν ἱστορίαν! θὰ γράψῃ ἀμερολήπτως τὰς πράξεις μας· θὰ μᾶς ζωγραφίσῃ χωρὶς κολακειᾶν! ἀπὸ φρίκην θὰ κυριευθοῦν αἱ σκιαὶ τῶν πατέρων σας εἰς τὴν ἀργυρολογίαν ταύτην! Ἐκείνοι ἐμάχοντο δι' ἓνα ἀπλοῦν μόνον κλάδου ἐλαίας διὰ τὴν δόξαν· σεῖς καταντᾶτε μόνον νὰ μάχεσθε διὰ τὰ φλωρία καὶ τοὺς ἀδάμαντας.

— Ἡ αὐθάδεια τοῦ ζωῦφίου τούτου, ἀποτανθείσα ἡ Δασκάρηνα πρὸς τὸν Ἑλμᾶς-Ἀγᾶν, εἶναι πολὺ μεγαλητέρα τῶν τεσσαράκοντα μυλλιονίων, ὅπου σᾶς ζητοῦμεν διὰ τὴν ζωὴν τριάκοντα χιλιάδων πολιορκουμένων. Στραφείσα δὲ πρὸς τὸν Βάρθακα, ἄθλιοι, εἶπεν, ἐλησμονήσατε τὰς τόσας καὶ τόσας χιλιάδας ἀθῶων ὁποῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην καὶ Κυνδωσίας, καὶ εἰς ὄλην τὴν Τουρκίαν κατεσφάξατε καὶ καθηρπάσατε; ἐλησμονήσατε τὸν φρικτὸν καὶ καταφρονητικὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν Ἀρχιερέων μας; ἐλησμονήσατε τὸν βασανιστικὸν ἐκείνου τοῦ Διάκου καὶ τόσων ἄλλων ἡρώων μας; Αἱ ἀπαιτήσεις μας εἶναι μικρόταται ὡς τὸ ἀνάστημα τὸ ἰδικὸν σου· ὑπελόγισάς ποτε τὰς μυριάδας τῶν χριστιανῶν ὅπου εἰς τέσσαρας αἰῶνας κατεσφάξατε καὶ κατελησέυσατε; καὶ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς τὰ δεσμωτήρια τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας μὲ ὀλίγα ἀργύρια διαπραγματενόμεθα τὴν σωτηρίαν, σήπονται οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς μας, ὡς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ σεβασίου τούτου γέροντος ἀπὸ τὸν ὁποῖον κρέμαται ἡ ὑπαρξὶς σας. Τὰ μηδαμινὰ ταῦτα ἀργύρια, τὰ ὁποῖα σᾶς ζητοῦμεν, θὰ χρησιμεύσουν εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ πολεμεφόδια τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός μας. Ἄν δὲν ἐνθυμῆσθε ὅλα ταῦτα, σᾶς ἐνθυμίζω τοῦλάχιστον ὅτι ἡ μεγαλοψυχία μας τοιαύτη εἶναι, ὥστε κ' ἐγὼ ἡ ἰδία, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶδον εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Ἄργου μὲ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμούς μου τὸν υἱὸν μου Ἰωάννην νὰ πέσῃ ὑπὸ τὴν σπάθην σας, κ' ἐγὼ ἡ ἰδία, ἀντὶ νὰ ζητῶ ἐκδίκησιν αἵματος, σᾶς

προτείνω ἀπλᾶς συνθήκας. Εἰς μίαν φράσιν, Κύριοι, γραφείσα πρὸς τὸ λοιπὸν ἀκροατήριον, αἱ προτάσεις μας εἶναι αὗται· ἂν δὲν τὰς δέχησθε, σᾶς κάμνομεν μὲ τὸ κανόνι νὰ τὰς δεχθῆτε.

Ὁ τρόπος καὶ οἱ λόγοι τῆς ὑπερηφάνου ταύτης γυναικὸς, καὶ τὸν τρόμον καὶ τὴν ἀπορίαν ἠΰξησαν τῶν παρακαθημένων.

— Κυρία, εἶπε καὶ πάλιν ὁ Βάρθακας, ὅσον ἀφορᾷ τὰς συνθήκας ταύτας ὁ Ἐκκλημπρότατος Ἐλμᾶς-Ἀγάς θέλει ἀποφασίσει· ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὸ χαρέμιον τοῦ Χουρσιδ-Πασσᾶ, ἃς μοὶ συγχωρηθῆ δύο μόνον λόγους νὰ πρεσθέσω. Ὅμιλῶ πρὸς γυναῖκα ἥτις τὴν στιγμήν ταύτην μὲ τὸ ὄνομά της πληροῖ τὴν Εὐρώπην ὅλην. Κυρία! ἡ σύζυγος, αἱ ἀδελφαὶ καὶ λοιπαὶ συγγενεῖς τοῦ Βεζύρου, τῶν ὁποίων τὰ πρόσωπα ὀφθαλμὸς ἀνδρὸς ἔτι δὲν εἶδεν, τῶν ὁποίων τὴν ἐπίδερμίδα καὶ αὐταὶ αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου πῶποτε δὲν προσέβαλον, αἰτίνες ἐπαίζον μὲ τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὰ φλωρία, ὡς οἱ μαῦροι τῆς Αἰγύπτου παίζουν μὲ τὴν ἄμμον τοῦ Νείλου, ταύτην τὴν ζυγμὴν λιμοκτονοῦν, ἢ δὲ τιμῆτων ἀπειλεῖται. Εἰς τὴν ἐλευσινὴν καταστάσιν εἰς ἣν εὐρίσκονται οἱ πολλορκοῦμενοι ἕκαστος φροντίζει μόνον δι' ἑαυτὸν καὶ ὀλίγον τὰς συλλογίζεται. Πρὸς ὑμᾶς, Κυρία, ἥτις εἰσθε γυνὴ καὶ γνωρίζετε τὴν εὐαισθησίαν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν γυναικειαν ὑπερηφάνειαν ἐναποθέτω τὴν τύχην τοῦ χαρέμιου.

Ἡ Βουβουλῖνα εἰς τοὺς λόγους τοῦ καθηγητοῦ ἔμεινε σιωπῶσα καὶ σύννους.

— Εἶσαι συγγενῆς τοῦ Βεζύρου; ἠρώτησεν.

— Ὅχι, Κυρία! ταπεινὸς δούλος καὶ γραμματικὸς του.

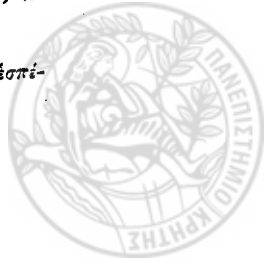
— Εἰπέ πρὸς τὰς Κυρίας σου λοιπὸν, κύρ Γραμματικέ! νὰ παρακινήσουν τὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως νὰ συγκατανεύσουν εἰς τὰς αἰτήσεις μας· ἡ δὲ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ των θέλουσιν σεβασθῆ· θέλει τοῖς ἐπιτραπῆ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Βεζύρου μεθ' ὅλης τῆς ἀξιοπρεπειᾶς.

Ὅμιλαι ποικίλαι ἔλαβον τότε χώραν μεταξὺ τῶν πρεσβευτῶν καὶ τῶν στρατηγῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο καμμίαν συνθήκην νὰ συνάψωσιν, συνεφωνήθη ἀνακωχὴ ὅπλων διὰ δύο ἔτι ἡμέρας, ὅπως ὁ Ἐλμᾶς-Ἀγάς πείσῃ τοὺς πολίτας, ὡς καὶ τὸν Κεαγζάμπτην Τάρταρον, τρομερὸν καὶ βδελυττόμενον διὰ τὴν σκληρότητά του, οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Τούρκων, νὰ μετρήσουν τὰ τεσσαράκοντα ἑκατομμύρια καὶ δεχθούσιν καὶ τὰς ἐπιλοιπίους προτάσεις των.

Ἀναχωροῦντος τοῦ Ἐλμᾶς-Ἀγά, ὁ Βάρθακας ἐπλησίασεν εἰς τὴν Δασκαρίναν Βουβουλῖναν, καὶ μὲ τρόπον, κρυφίως, ἔθεσε εἰς τὴν χεῖρά της μικρὸν γραμματίον ἐνδιαλαμβάνον ὡς ἀκολούθως.

Κυρία!

α Ἄν ἔχετε τὴν γενναϊότητά, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω τὴν ἔχετε, ἀπόψε τὸ ἐσπέ-

ρας εἰς τὰς δέκα ὥρας τῆς νυκτὸς ἔλθετε εἰς τὴν πύλην τοῦ φρουρίου τὴν ἐπονομαζομένην τοῦ Ναυπλίου, θέλω σὰς ὀδηγήσαι πρὸς τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου, αἵτινες σὰς παρακλιθῶν προσωπικῶς νὰ σὰς ὁμιλήσουν. Ἔχουν ἐτοιμοὺς τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὰ πλοῦτη των ὅλα νὰ τὰ θέσουν πρὸ τῶν ποδῶν σας. Ἄν δὲν ἐπιθυμῆτε ταῦτα διὰ λόγρον αὐτῶν, δύνανται νὰ σὰς εὐκολύνουσι νὰ ἐξέλθῃτε τῶν δεσμῶν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Δημομογέροντας, καὶ πρὶν τῆς αὔτης μεταφέρετε τούτους εἰς τὰς σκηνάς σας. »

Ἡ ἐπιστολὴ ἔρριψεν εἰς ὄχι μικρὰν σκέψιν τὴν ἀτρόμητον Σπετζιώτισαν. Οἱ ἀδάμαντες καὶ τὰ πλοῦτη τοῦ Βεζύρου δὲν ἠρέβιζον αὐτὴν, διότι καὶ αὕτη ἦτο τότε πλουσιωτάτη, ὅσον ἢ ἐπιθυμία νὰ λυτρώσῃ τοὺς δυστυχεῖς ἀρχιερεῖς καὶ δημογέροντας ἀπὸ τὰ βασανιστήρια καὶ τὴν ἐιρκτὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰς καθ' ἑκάστην ἐτελείουε τὰς ἡμέρας του.

Τέλος ἐνεπιστεύθη τὴν ἀπόφασίν της πρὸς τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην, υἱὸν τοῦ στρατηγοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, μὲ τὸν ὁποῖον διεπραγματεύετο νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα της Ἑλένην.

Οὗτος ἐξήγησε νὰ τὴν ἐμποδίσῃ θέτων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀπιστίαν τῶν Τούρκων καὶ τὸν κίνδυνον.

— "Ὅποιος εἶναι εἰς τὸν πόλεμον, ἀπεκρίθη ἡ Βουβουλίνα, δὲν πρέπει νὰ συλλογίζηται τὸν κίνδυνον, Πάνε. Θέτω πρὸ ὀφθαλμῶν ἐννέα φοράς δόλον καὶ μίαν εἰλικρίνειαν. Ἄν ἀληθεύσῃ ἢ μία, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἄξιον τῶν κινδύνων, διότι θέλω ἀποσπάσει ἀπὸ τὸν θάνατον τὰς κεφαλὰς τοῦ κλήρου μας. Ἄν ἀποθάνω, ἢ Ἑλλάς δὲν στερεῖται εἰμὴ μόνον μίαν γυναῖκα ἀφίνω τοὺς υἱοὺς καὶ ἀδελφούς μου νὰ τελειώσουσι ὅτι ἐγὼ ἀνεδέχθην.

Τῷ ὄντι εἰς τὰς δέκα ὥρας τῆς νυκτὸς μὲ τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἤλλαξεν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τριπολιτζάν.

ΚΕΦΑΛ. 26.

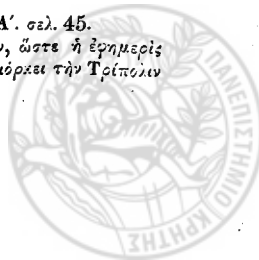
Ο ΓΥΝΑΙΚΩΝΙΤΗΣ ΤΟΥ ΧΟΥΡΣΙΑ ΠΑΣΑ.

Μὲ τὸλμην ἀπίστευτον ἡ γυνὴ αὕτη ἠκολούθησε τὰ βήματα τοῦ Βάρθακα καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρου. Τὸ βῆμα αὐτῆς ἔδωσεν αἰτίαν πρὸς τὸν ξρατηγὸν Γόρδωνα (α) πρὸς τὸν Κύριον Raybaud (β) καὶ ἄλλους Εὐρωπαίους συγγραφεῖς, οἵτινες ποτὲ κατὰ βάθος δὲν ἠδύναντο νὰ γνωρίζωσι τὰ τότε πράγματά μας, νὰ εἰπωσιν, ὅτι ἡ ἀσβεστος δίψα τοῦ χρυσοῦ παρεκίνησε τὴν ἔνδοξον Ἑλληνίδα εἰς τὸ κίνημα τοῦτο. (γ)

(α) Γόρδων, τόμος Α'. σελ. 243.

(β) Raybaud, τόμος Α'. σελ. 45.

(γ) Τέσσην ὀλίγην ἰδέαν εἶχον τότε οἱ Εὐρωπαῖοι περὶ Ἑλλήνων, ὥστε ἡ ἐφημερὶς Diario di Roma ἔγραψεν, ὅτι ἡ Βουβουλίνα μὲ τὰ πλοῦτη της ἐπολιόρασε τὴν Τριπολιτζάν διὰ θαλάσσης ἐνῷ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες διὰ ξηρᾶς.

Και ὁμως τῆς Βουβουλίνας τὰ αἰσθήματα ἦσαν πολὺ ὑψηλότερα, καὶ ὁ καιρὸς τὸ ἀπέδειξε τρανώτατα. Διότι μετὰ τινα ἔτη, ὅτε τὰ δεινὰ τῆς ἐπαναστάσεως τὴν κατεπίεσαν, ἰδὸν μὲ ποίαν Εὐαγγελικὴν γλῶσσαν ὠμίλει.

«Ἐχασα τὸν σύζυγόν μου! Δόξα εἰς τὸν Θεόν! ὁ πρωτότοκος υἱός μου ἀπέθανε μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας! Δόξα εἰς τὸν Θεόν! Ὁ νεώτερος υἱός μου, δεκατεσσάρων ἐτῶν, τὴν στιγμὴν ταύτην μάχεται καὶ πιθανὸν νὰ φονευθῆ καὶ οὗτος! Δόξα εἰς τὸν Θεόν! Ὅ,τι εἶχον τὸ ἐθυσίασα ὑπὲρ τῆς πατρίδος μου! Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀλλὰ θὰ νικήσωμεν ἢ θὰ παύσωμεν νὰ ζῶμεν σὺν τῇ ὠραίᾳ ιδέᾳ, ὅτι δὲν ἀφήσαμεν πλέον εἰς τὸν κόσμον οὐδένα δούλον "Ἐλληνα.» (α)

Φθάσασα ἔξω τῆς θύρας τῆς ὑποδοχῆς ἔρριψε τὴν κάπαν. Ἐβλεπέτις τότε τὴν ὠραίαν σπάθην κρεμαμένην διὰ χρυσοῦ παργάνου μὲ ἀργυροῦς θυσανούς ἐκ τῶν ὠμων εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν· εἰς τὴν μέσσην ἔφερε ζεῦγος πιστολίων, κοί εἰς τὴν κεφαλὴν μεγαλοπρεπὲς σαρίκιον.

Αἱ κυριαὶ τοῦ χαρεμιῶ τοῦ ὑπεδέχθησαν ὄρθιαι, ἐκτὸς τῶν συζύγων τοῦ Βεζύρου Ἐσμὲ, Χατζίτζα, Φατιμὲ καὶ Ἀϊσέ, αἰτινες, καθήμεναι ἐπὶ μαλακῶν ἀνακλιντρῶν ἐπροσηκόθησαν ὀλίγον καὶ τῇ ἐπρόσφερον θέσειν μεταξὺ των.

Ἡ Σπετζιώτις δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ θαυμάσῃ τὴν πολυτέλειαν μὲ τὴν ὅποιαν τοῦ Σατράπου ἢ αἰθουσα ἦτο συσκευασμένη. Οἱ τοῖχοι ἦσαν κατάχρσοι καὶ κατοπτροφόροι· τὰ καθίσματα, αἱ αὐλαῖαι ἔξ ἐπικροκου κατηφὲ χρυσοκεντήτου· αἱ δὲ λυχναῖαι, λυχνοῦχοι καὶ τ' ἀρωματικά ἀγγεῖα ὅλα ἐκ σφυρηλατημένου καὶ κρυσταλλωτοῦ ἀργύρου. Ἡ Ἐσμὲ ἦτον ἡ πρώτη σύζυγος, καὶ εἶχεν εἴκοσι θεραπεινίδας (ὀδαλίκισας) περίξ αὐτῆς· αἱ δὲ ἄλλαι ἀνὰ πέντε. (β)

Μία ιδέα προσέβαλε τότε τὴν Βουβουλίαν· τὶ θέλει συμβεῖ ὅταν μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἡ πόλις πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν τέκνων τῆς νέας Σπάρτης!....

Ἡ Ἐσμὲ ἦτον ὀλίγον προχωρημένη εἰς τὴν ἡλικίαν, πλὴν ἔτι ἀνθηρὰ καὶ ὠραία· αἱ δὲ λοιπαὶ ὀδαλίκαις παρίστανον ἀντίτυπα ἐκάστου εἶδους χάριτος καὶ καλλονῆς. Ἦτο παράδοξος ἡ ἀντίθεσις τῆς ἀβρᾶς λεπτότητος τῶν γυναικῶν ἐκείνων, καὶ τῆς πολυσάρκου ἐρυθρᾶς καὶ χαλκοχρόου Βουβουλίνας, ἣτις κατεκλόνισε τὸ ἀνάκλιτρον, ἅμα ἐπὶ τούτου ἐκάθησεν.

— Ἀρχόντισσα, δέξου τοῦτο, εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Βεζύρου, καὶ ἐπαρουσίασε πρὸς τὴν Ἐλληνίδα πυξίδα χρυσοελεφαντίνην ἀδάμαντας καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους ἐμπεριέχουσαν. Δύτρωσε τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν μας· οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουν τῆς πείνης καὶ δίψης εἰς ἑκατοντάδας καθ' ἐκάστην αἱ γυναῖ

(α) Pouqueville, τομ. 8, κεφ. 11, σελ. 171.

(β) George Waddington, σελ. 204.

κες και παῖδες ὀδύρονται ἐλεεινότερα και διψοῦν· διότι οἱ στρατιῶται κατακρατοῦν μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν των τὰς ζωοτροφίας και τὰ φρέατα τῆς πόλεως. Τὸ βλέπω, δὲν ὑπάρχει σωτηρία, ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πείσωμεν εἰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν σας.... Θεέ μου τί θὰ γίνωμεν!!... Ἀρχόντισσα! εἶσαι γυνὴ και αἰσθάνεσαι καλλίτερα τῶν ἄλλων τὴν θέσιν μας· δέξου ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μας και μὴ μᾶς ἀφήσης ἀπροστατεῦτους.

— Μὴ φοβῆσθε, χανούμισαι! μὴ φοβῆσθε, κοκόνοι μου, προσέθεσεν, οὔτε ἡ τιμὴ οὔτε ἡ ζωὴ σας τρέχουν τὸν παραμικρὸν κίνδυνον· κρατήσατε τοὺς ἀδάμαντάς σας· δὲν ἔχω ἀνάγκην τούτων. Δεῖξατέ μοι μόνον τίνι τρόπῳ νὰ ἐλευθερώσω τοὺς Ἀρχιερεῖς και Δημογέροντάς μας ἐκ τῆς εἰρκτῆς, και αὕτη εἶναι ἡ μεγαλύτερα χάρις τὴν ὅποιαν θὰ μᾶς κάμετε.

Αἱ Ὀθωμανίδες καθησυχάσασαι ὀλίγον, προσεκάλεσαν τὸν Βάρθακα νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ.

— Πλησίασε, εἶπον πρὸς τὸν καθηγητὴν· τίνι τρόπῳ θὰ βοηθήσης τὴν ἀρχόντισσαν νὰ λυτρώσῃ τοὺς Ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὰ δεσμά; ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται και ἡ ἡμετέρα σωτηρία.

— Χθὲς πρῶτην φορὰν ἐμβῆκα εἰς τὴν εἰρκτὴν τῶν Ἀρχιερέων, εἶπεν ὁ Βάρθακας, μ' ἔκαμε φρίκην ὅ,τι εἶδον· εἶναι ἀδύνατον νὰ δραπετεύσουν, ἂν δὲν ἔχωμεν τὸν Κεαγράμπεην μὲ τὸ μέρος μας. Ἴδου διατί· τὸ ὑπόγειον εἶναι ἑκατὸν πενήντα μέτρων, και εἶναι πενήντα τὸν ἀριθμὸν ὁ μικρότερος εἶναι δεμένος εἰς τὸν λαμὸν τοῦ ὑψηλοτέρου μὲ ἀλύσεις· εἰς τρόπον ὡσεὶ ὁ εἰς νὰ κυρτόνεται, ἢ ὁ ἕτερος νὰ ὑψόνεται εἰς τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν του (α). Πρέπει λοιπὸν νὰ δραπετεύσουν ὅλοι διὰ μᾶς, διότι ὅλοι εἶναι συνδεδεμένοι, ὅπερ εἶναι ἀδύνατον ἔπειτα ἢ ἔλλειψις τροφῆς, ὁ ἄζωτος ἀῆρ τοῦ ὑπογείου, ἢ ἀκαθαρσία, ἢς τὴν δυσωδίαν ἐξ ἑκατὸν βημάτων ὀσφραίνεισαι κατήνησαν τοὺς δυστυχεῖς εἰς τοιαύτην ἀσθένειαν και φθειρίασιν, ὥστε και ἂν τοὺς ἐλευθερώσῃς δὲν θὰ δύναται νὰ περιπατήσωσιν.

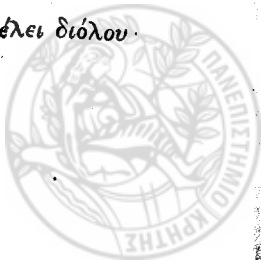
— Ἀκούεις, Κυρία! μετ' ἀναστεναγμοῦ εἶπεν ἡ Βουβουλνα, οἱ ἀρχηγοί μας, οἱ ὑψηλότετοι λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας μας, οἱ βασιλεῖς τῆς θρησκείας μας εἰς τοιαύτην κατάστασιν! Οὐδέ! ἂν οἱ στρατιῶται κυριεύσουν τὴν πρωτεύουσαν ταύτην! τίς θὰ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ τὴν ὀργήν των;

— Τὸ αὐτὸ προεῖπον και ἐγὼ, εἶπεν ὁ Βάρθακας· ὅλους θὰ μᾶς περάσουν ἀπὸ τὸ σπαθί· τούτου ἔνεκα μάλιστα παρεκίνησα ταῖς χανούμισαις τίποτε νὰ μὴ φεισθῶν διὰ τὴν σωτηρίαν των.

— Τίνι τρόπῳ λοιπὸν δυνάμεθα νὰ κερδήσωμεν τὸν Κεαγράμπεην;

— Ἀγνοῶ, εἶναι Τάρταρος τρομερὸς, και δὲν θέλει διόλου·

(α) Ἀπομν. Σηλιάδου, τόμ. Α. σελ. 238.

ν ἀκούσῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐλμᾶς-Ἀγά περὶ συνθηκῶν χθὲς καὶ σήμερον ἀπεδίωξε πάλιν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου μέγα πλήθος γυναικοπαίδων, καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τὴν ὄργην τῶν στρατιωτῶν σας, διότι δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ κρατήσουν ὄπλα, καὶ πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἀναλώσεως τῶν ζωοτροφῶν. Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς δύο διάφορα κόμματα, ἅτινα πρὶν συμβιβασθῶσι θὰ παρέλθῃ ἡ ἀνακοχῆ, καὶ οἱ πολιορκηταὶ θὰ κάμουν τὴν τελευταίαν ἀπόπειράν των.

— Δάβε τὸ κιβώτιον τοῦτο μὲ τοὺς πολυτίμους λίθους, εἶπεν ἡ Βουβουλίνα, καὶ πρόσφερέτο πρὸς τὸν ἀπληστον Κεαργάμπην. Δόσε του ταῦτα ὅσα αἱ Κυρίαὶ μὲ προσφέρουν καὶ εἰπέ του ὅτι εἰς ἄλλαγὴν τῆς ζωῆς τῶν Ἀρχιερέων μας τῷ δίδομεν ταῦτα καὶ ὑποσχόμεθα τὴν ἀσφάλειαν τοῦ χαρεμίου.

— Ὅχι, ἀρχόντισσα! στείλέ του μόνον τὰ κιβώτιον, ἄχι καὶ τοὺς ἀδάμαντας .... τίποτε δὲν θέλει μείνει δι' ὑμᾶς αὐτὴν.

— Ἡ εὐχαρίστησις μόνη τοῦ νὰ σώσω τὴν ζωὴν σας ἀρκεῖ, ἀπεκρίθη ἡ ἀγαθόκαρδος Βουβουλίνα.

Ὁ αἰσχρὸς Βάρθακας θεωρήσας τοὺς τιμαλφεῖς λίθους, ἴστατο μὲ ὀμματα σπινθηροβόλα· ἔδραξε τὸ κιβώτιον καὶ προσέθεσε — Μὲ τὰ δῶρα ταῦτα θὰ τὸν καταφέρω τὸν Κεαργάμπην. Κυρὰ Βουβουλίνα, ἐνθυμῆσαι τί ἔλεγεν ὁ μακαρίτης ὁ Δημοσθένης; θὰ ἤκουσας καμμίαν φοράν τ' ὄνομά του « Δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστὶ γενέσθαι τῶν δεόντων » ἐπρόσθεσε καὶ ἔγειεν ἄφαντος.

— Αὐτὸς ὀμιλεῖ ἑλληνικὰ καλλίτερα ἀπὸ ἐμέ, εἶπεν ἡ Βουβουλίνα· φαίνεται ὁλος ἀφοσιωμένος πρὸς ὑμᾶς .... τὸν ἔχετε πολὺν καιρόν;

— Ὅχι, ἀπεκρίθη ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βεζύρου· μόνον ὀλίγας ἐβδομάδας· ἦτον εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν· καὶ μὲ ἐν ἀπόσπασμα Ἀλβανῶν, ὅπερ ἀπὸ ἐκεῖ κατάρθωσε νὰ φύγῃ διὰ νὰ ἔλθῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Τριπολιτζᾶς, ἦλθε καὶ οὗτος· ἐπειδὴ δὲ καὶ γνωρίζει νὰ γράφῃ πολλὰς γλώσσας τὸν ἐλάβαμεν γραμματέα μας· εἶναι ὅμως πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος· ὅθεν τὸν μεταχειρίζομεθα μᾶλλον ὡς φίλον ἢ γραμματέα.

Ἡ Βουβουλίνα διέμεινεν ὅλην τὴν νύκτα μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βάρθακα εἰς τὸ χαρέμιον, ὅστις καὶ ἔφερε τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν.

Τῷ ὄντι ὁ καθηγητὴς εἶπεν τὸν Κεαργάμπην, χωρὶς νὰ τῷ δώσῃ τὸ τιμαλφὲς κιβώτιον, νὰ στείλῃ τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων. Τοῦ ἔδωκε δὲ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τοῦ χαρεμίου καὶ τῶν κατοικῶν θέλει διατηρηθῆ ἂν οὕτω πράξῃ.

Δυστυχῶς ὅμως ὀλίγοι τῶν φυλακισθεντῶν ἐπέζησαν. Τοσοῦτον ἦσαν κατασυντετριμμένοι ἐκ τῶν δεινῶν.

Διεβεβαίωσε δὲ τότε ἡ Βουβουλίνα τὰς γυναῖκας τοῦ

Χουρσιδ Πασά ὅτι ἀπέρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, ὅπως πείσῃ καὶ τοὺς λοιποὺς στρατηγούς νὰ συγχωρήσωσιν ἐλευθέραν τὴν ἐξόδον των.

Ἀφήνουσα τὸ χαρέμιον δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ δεχθῆ πολλά δῶρα, τὰ ὁποῖα αὐται τῇ προσέφερον. Ὁ δὲ Βάρθακας τὴν συνωδευσεν ἔχων καὶ οὗτος τοὺς κόλπους καὶ θύλακας καταφορτωμένους ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐκλεψεν.

— Ἀρχόντισσα στρατηγίνα, ὅτε ἐπλησίασαν τὴν πύλην τοῦ φρουρίου εἶπεν, ἔκαμα τὸ χρέος μου, ὡς χριστιανός, καὶ ἠλευθέρωσα τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτάς μας. Τώρα πρέπει νὰ ἐλευθερώσω καὶ ἑμαυτὸν· ἐγὼ Τούρκος δὲν εἶμαι, ἀλλ' εἶμαι, χριστιανὸς αἰχμάλωτος, καὶ διὰ νὰ σώσω τὴν ζωὴν μου εἶπον πῶς εἶμαι Τούρκος.

— Δὲν εἶσαι Τούρκος; ἀλήθεια!

— Ὅχι, ἀρχόντισσα στρατηγίνα! εἶμαι χριστιανὸς καὶ Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ πάπποι μου καὶ θεοὶ μου ἐστάθησαν μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ Ὁσποδάροι τῆς Πόρτας. Ὀνομάζομαι Καλλιμάχης καὶ κατάγομαι ἀπὸ τὴν οἰκογενεῖαν τῶν Καλλιμαχῶν. Τώρα ὅπου ἐξέρχεσαι τοῦ φρουρίου θὰ σὲ ἀκολουθήσω, καὶ θέτομαι ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν σου. Πλὴν, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, δὲν θέλω νὰ εἰπῆς τὸ ἀληθὲς ὄνομά μου εἰς κανένα, διότι θὰ τὸ μάθουν οἱ Τούρκοι εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ θὰ ἐκθέσω τὴν οἰκογενεῖάν μου ἥτις εἶναι ἔτι ἐκεῖ. Ὀνομάξέ με λοιπὸν Ζυγομαλά, ἐμπορῶνὰ κρατῶ τὴν ἰδιαιτέραν σου ἀλληλογραφίαν· ἔχω σημαντικὴν κατάστασιν εἰς Μολδοβλαχίαν, καὶ συγγενεῖς ἰσχυρούς. Δυνάμεθα τῶντι οἱ δύο μας νὰ κάμωμεν θαύματα, καὶ νὰ ἐπιταχύνωμεν μίαν ὄραν ἀρχήτερα τὴν ἐλευθερίαν τῆς λαμπρᾶς μας Ἑλλάδος.

— Κατάγεται ἀπὸ τοὺς Ὁσποδάρους τῆς Βλαχίας; ὑποπτεύθη ὅτι δὲν εἶσαι Τούρκος· διότι τόσον καλὰ ὁμιλεῖς τὴν γλῶσσάν μας.... Ἀκολουθεῖ καὶ θέλεις μ' εὑρεῖ πρόθυμον εἰς ὅ,τι δύναμαι, ἀπεκρίθη ἡ Σπετζιώτισ.

Ὁ Βάρθακας ἠσπασθὴ μὲ παραφορὰν τὴν χειρὰ της. Εἶχε κλέψει τοὺς ἀδάμαντας καὶ τὸ πολύτιμον κιβώτιον τῆς συζύγου τοῦ Βεζύρου· ἡ δὲ πόλις ἐπλησίαζε νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν πολιορκητῶν. Τὸ Βάραθρον τοῦ Ἀμφιάρωου λοιπὸν ἠνοίγετο ἐνώπιόν του ἂν ἡ Βουβουλίνα δὲν ἀπελευθέρουε τοῦτον.

ΚΕΦΑΛ. 27.

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ.

Ἦτο παρασκευὴ ὅ Ὀκτωβρίου ἐννέα ὥραι τῆς πρωίας, ὅτε κρότος παράδοξος συνωδευμένος ἀπὸ φωνᾶς καὶ πυροβολισμοὺς ἠκούσθη εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ στρατιῶται μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τῶν ὄπλων, ἰδόντες ὅτι πολλοὶ πλούσιοι Τούρκοι δίδοντες δῶρα εἰς τοὺς ὄπλαρχηγούς ἀκωλύτως ἐξήρχοντο τῆς πόλεως, καὶ νομίσαντες ὅτι τὰ λάφυρά των ὅλα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἴσως θὰ ἐξαντληθῶσι, δὲν ἔχασαν καιρὸν, ἕμα ἡ ἀνακωχὴ ἐξέπνευσε, ἀλλ' ὡς πειναλέοι λύκοι ἐπήδησαν δι' ἐφόδου ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ἐρρίφθησαν ἐντὸς τῆς Τριπόλεως.

Ἡ ἀκρόπολις ἔστρεψε τότε τὰ πυροβόλα καὶ τοὺς ὄλμους κατὰ τῆς ἰδίας πόλεως, ἥτις ἐντὸς ὀλίγου ἐπληρώθη Ἑλλήνων.

Αἱ γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ οἱ γέροντες ἐξήτουν καταφυγὴν εἰς τὴν ἀκρόπολιν· ἤρχισαν δὲ αἱ διάτοροι ἐκεῖναι κραυγαὶ τῶν νικητῶν καὶ τῶν θυμάτων ἵα πληρῶσι τὴν πλήρη καπνοῦ καὶ καυστικῶν ἀναθυμιάσεων ἀτμοσφαῖραν.

Ἡ κατάστασις τῆς πόλεως τοιαύτη ἦτον, ὥστε ὁδοὶ τινες ἦσαν πεφραγμέναι ἐξ ἀποφόρων σωμάτων ἑκατοντάδων κατοίκων πρὸ ἡμερῶν ἐκ τοῦ λοιμοῦ τελετησάντων.

Ὡς χειμάρροι ἔρρευαν οἱ Ἕλληνες πρὸς τὰς διαφόρους ἄκρας τῆς πρωτευούσης ταύτης· καὶ εἰς τὴν ὀρμὴν των οὔτε γυναικῶν οὔτε βρεφῶν ἐφείδοντο. Αἱ σφαῖραι διεσταυροῦντο πανταχόθεν· πολλοὶ δ' ἐπιπτον ἐκ τῶν βολῶν τῶν ἰδίων φίλων των, καὶ ἄλλοι εὗρισκον τὸν θάνατον ἐκ τινων Τούρκων ἀνθισταμένων μὲ ἀνέλπιστον ἀπελπισίαν.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσῃ τις ιδέα τῆς τρομερᾶς ταύτης σκηνῆς, ἥτις τόσον ἀμαυροῖ τὰ χρονικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Πλὴν φεῦ! ὡς λέγει καὶ φιλέλλην τις « Ποῖος λαὸς δὲν εἶχε ποτε τὰς παράφρονας ὥρας του, καὶ τὰς ἡμέρας τοῦ αἵματος καὶ τῆς αἰσχύνης του; »

Ἐκ τῶν παραθύρων ἐτινάσσοντο σώματα γυναικῶν καὶ παίδων, τὸ κάλλος καὶ ἡ ἡλικία σέβας πλέον δὲν ἐνέσπειρον. Οἱ στρατιῶται ἐπάλαιον καὶ ἐπληγόνοντο μεταξύ των εἰς τὰς θύρας τῶν μεγάλων οἰκιῶν διαφιλονεικούντες τὴν εἴσοδον, καὶ πολλάκις ὀλόκληρον τοῦχοι ἀπὸ τὰς ὠθήσεις τῶν παλαιόντων μετὰ πατάγου ἐκρημνίζοντο εἰς τοὺς πόδας καὶ τὰς κεφαλᾶς των.

Ἦναψαν ὡς μεγάλην ἐκατόμβην ἐν σχολεῖον περικλείου πολλοὺς Δερβίσας, οἵτινες ὡς λέοντες ἐκ τούτου ἐμάχοντο, καὶ τοὺς ἔκαυσαν ἀφειδῶς ὄλους. Ἐπραξαν κάθε εἶδος σκληρότητος·

καὶ μὲ τὴν πικρὰν εἰρωνείαν τοῦ νικητοῦ εἰς τὸ χεῖλος, μὲ τὴν ἄσβεστον ἐκδίκησιν τοῦ ἀπελευθερουμένου δούλου εἰς τὴν καρδίαν καὶ μὲ οὐρλισμὸν ἄγριον (ἴδιον ἐν ταῖς μάχαις παρ' ἡμῖν) ἀπέσυρε τὸ γαταγαμίον ὁ "Ἕλληρ ἀπὸ τὴν γαστέρα τοῦ Ὀθωμανοῦ, ὅπως βαθύτερα βυθίση τοῦτο εἰς τὸ στήθος τοῦ Ἰουδαίου, κατὰ τοῦ ὁποίου ἡ λύσσα καὶ ἡ ἐκδίκησις ἦσαν φοβερώτεραι, ὅσον τὸ περιφρονητικὸν τέλος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἐπαρουσιάζετο εἰς τὴν φαντασίαν του.

Ἐντὸς ὀλίγου καὶ ὁ κρότος καὶ αἱ φωναὶ καὶ ἡ σύγχυσις ἐκορυφώθησαν εἰς βαθμὸν ὑπέρτατον.

Οἱ πολιορκηταὶ ἀνεξαιρέτως εἰσήλασαν πανταχόθεν εἰς τὴν πόλιν ἢ ἀντίστασις τῶν κατοικῶν ἔπαυσε, καὶ ἀνιλεῶς ἐπιπτον ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν νικητῶν ἐξ ὅλων τῶν ἄκρων τῆς πόλεως ἐσφενδόνιζον αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς μετὰ συριγμοῦ καρφία, τεμάχια σιδηρῶν καὶ ξύλα· εἰς δὲ τὴν φρικτὴν ἐκείνην μουσικὴν συνευνοῦντο καὶ οἱ ὀλοφυρμοὶ καὶ αἱ ἀραὶ γκζαοὐρ μουρτάτη, τῶν θνησκόντων Ὀθωμανῶν, καὶ αἱ ὕβρεις, παλαιότουρκε βρωμὸσκυλο, τῶν τυπτόντων Ἑλλήνων.

Οἱ δὲ κύνες ὄν πλήθος ὑπῆρχεν ἐν Τριπόλει ἄνευ κυρίων, περιφερόμενοι κατὰ τὰς ὁδοὺς, εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐκ τῆς θερμότητος καὶ δίψης λυσσῶντες ἐπέπιπτον ἐπὶ τῶν θνησκόντων καὶ κατεσπάραττον καὶ ἐτελείουν ταχύτερα τὰς σκληρὰς ταύτας τοῦ βίου στιγμὰς των.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἄσυλον τοῦ θανάτου, λέγει ὁ Κύριος Μάξιμος Ρεῖβὼ, δεινὴτο σεβαστὸν ὑπὸ τῶν νικητῶν. "Ἡνοιογὸν τοὺς τάφους" διότι εἰς τοὺτους πρὸ πάντων οἱ Τοῦρκοι κατέφευγον, πιστεύοντες ὅτι ὁ Ἀζραὲλ (μυστηριώδες πνεῦμα βασιλεῦον εἰς τὰ πολυάνδρια, ὡς ἄλλος τῆς ἀρχαιότητος Ἑρμῆς), ἤθελε τοὺς λυτρώσει ἀπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ Ἑλλήνος.

Εἰσερχόμενοι οἱ στρατιῶται ἐντὸς πλουσίας οἰκίας καὶ διαρπάζοντες αὐτὴν ἐκρέμων ἔξω τῶν παραθύρων λευκὸν συνδόμιον μὲ σταυρὸν, σημεῖον ὅτι ἀνήκεν εἰς τοὺτους· ἄλλοι δυσαρεσημένοι διότι τίποτε ἔτι δὲν εὔρον, τοὺς περιέμενον εἰς τὴν θύραν, καὶ ὅτε καταφορτωμένοι λαφύρων ἐξήρχοντο, ἔσρεφον τὸν σίδηρον ἐναντίον τῶν συναδέλφων των. Ὁ ἰσχυρότερος τότε ἐγένετο κάτοχος τῶν λαφύρων.

Εἰς μάτην ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ Ἰατράκος καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ ἔφικποι εἰς τὰς ὁδοὺς ἐζήτουν νὰ παύσουν τὴν λύσσαν τῶν ἀνθρώπων των. (α) Ποῖος τοὺς ἤκουε! ἄλλην ἀπόκρισιν δὲν τοῖς ἐδίδον εἰμὴ ἐνθυμήσου τὴν Σμύρνην, Κυδωνίας, τὴν Κωνσταντινούπολιν· δηλ. τὰς πόλεις εἰς τὰς ὁποίας ὁ Τοῦρκος πρῶτος ἐρρόφησε τόσον ἀνιλεῶς τὸ αἷμα τοῦ χριστιανοῦ.

Συμμορία Τοῦρκων καταβάσα ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν ἐζήτησε μὲ

(α) Μάξιμος Ρεῖμπὼ, τομ. Α'. σελ. 467.

τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας νὰ διαπεράσῃ τὴν πόλιν καὶ φύγῃ. Οἱ πλείστοι ἔπεσον μαχόμενοι, καὶ μόνον τεσσαράκοντα διεξέφυγον τὸν θάνατον καὶ ἀδίκωτοι κατέφυγον εἰς Ναυπλίαν.

Ἡ πυρκαϊὰ ἔφθασε τέλος καὶ τοὺς τοίχους τοῦ Σεραγίου. Ὁ Ἐλμᾶς Ἀγὰς ἰδὼν τὸν ἀναπόφευκτον κίνδυνον μετὰ χιλίων τριακοσίων Ἀλβανῶν ἀφήσας τοῦτο μετέβη μὲ συνθήκας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ στρατηγοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. (α) Ἔμειναν λοιπὸν μεμονωμένοι, ἀπρὸς αὐτεῦτοι καὶ περικυκλωμένοι ὑπὸ φλογῶν καὶ μαχαίρων αἱ γυναῖκες καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Βεζύρου· ἐκείναι πρὸς τὰς ὁποίας πρὸ δύο ἡμερῶν ἡ Δασκαρίνα Βουβουλίνα τόσον ἐπισήμως ὑπεσχέθη τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς των.

Ὅτε τὰς ἀφήκε, ἡ ἡσυχία εἶχε βαλσαμώσει ὀλίγον τὰ τραφερὰ στήθη των διὰ πολλοὺς μῆνας σπαραττόμενα ὑπὸ τρόμου καὶ ἀνησυχίας. Πλὴν τώρα ὅτε δύο ἡμέραι παρήλθον καὶ ἡ πόλις ἤρπαιε, καὶ ὁ κρότος καὶ οἱ πιστολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἀνῆγγειλαν τὴν ἔλευσιν τῶν πορθητῶν, ὁ φόβος παρέλυσεν αὐτάς.

Παρεπονοῦντο τότε ἐναντίον τῆς Βουβουλίνας καὶ τοῦ Βάρθακα. Εἶχον μάθει καὶ ἀπὸ τῶν Κεαργάμπειν ὅτι δὲν ἔλαβέ καμμίαν ἀδαμάντινον πυξίδα, καὶ ἐπίστευον ὅτι ὁ Βάρθακας καὶ ἡ Ἑλληνὶς ἦσαν συνεννοημένοι διὰ νὰ τὰς ἀπατήσουν.

Τώρα δὲ ὅτε αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς ἤγγισαν τὰ παράθυρα τοῦ Σεραγίου καὶ ὁ Ἐλμᾶς Ἀγὰς μετὰ τῶν Ἀλβανῶν του τὰς ἐγκατέλιπε, καὶ ὁ βδελυρὸς καὶ αἰμοβόρος Κεαργάμπης ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν, αἱ δὲ δύο κλίμακες τοῦ Σεραγίου ἐγέμισαν ἀρπάγων στρατιωτῶν, ἐλεεινότερον θέαμα δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο, ἢ νὰ ἰδῆ τις τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Πελοποννήσου τὰ ἀβρὰ ταῦτα πλάσματα θρηνοῦντα. Τὸ ὑπερήφανον κάλλος των, συνεθισμένον νὰ διατάττῃ, καὶ τὸ βραδὺ καὶ μεγαλοπρεπὲς των βῆμα ἐμφαντικὸν τοῦ ὕψους τοῦ βαθμοῦ των, διὰ μιᾶς ἀπεσβέστησαν. Ἐγειναν ὠχραὶ ὡς ὁ θάνατος· μὲ κόμην ἐρρίμμειν ἔτρεχον ἀπὸ γωνίας εἰς γωνίαν, ἀπὸ θαλάμου εἰς θάλαμον, ἐκρύπτοντο εἰς τὰς σκευοθήκας, ὑπὸ τὰς κλίνας, εἰς τὰς ὀροφὰς, εἰς τὰ ὑπόγεια, εἰς τὰ σκοτεινότερα μέρη, καὶ ἐν ἀκαρεῖ πάλιν ἐξήρχοντο, ἐνθυμούμεναι ὅτι ἤθελον διεκφυγεῖν μὲν τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰς φλόγας τῆς πυρκαϊᾶς ἥτις κατεβίβρωσκε τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Σεραγίου.

Ἄλλη ἐκράτει εἰς χεῖρας ἀδάμαντας ἢ πολύτιμον σκεῖος διὰ νὰ τὸ προσφέρῃ λῦτρον ὑπὲρ τῆς ζωῆς της· ἄλλη γαταγαίου

(α) Μαξ. Ρεϊμπώ, τομ. Α', σελ. 467. Ὁ Συγγραφεὺς οὗτος εἶναι ὁ μόνος Εὐρωπαῖος περιρρεθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ πόρθησιν τῆς Τριπόλεως, ἡ δὲ περιγραφή του πιστοτάτη καὶ γραμμοτάτη εἶναι ἡ καλλιτέρα ἐξ ὅσων ἐδημοσιεύθησαν. Ὁ Δουκὴς, ὁ Ταρῆλλας, ὁ Μαρζέσκης καὶ ὁ Κουτζλέσκης, οἵτινες τόσον ἡρωϊκῶς ἐφρονεῖσθαι εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα, ἔρθησαν μετὰ τὴν ἄλυσαν τῆς Τριπόλεως καὶ πάραυτα ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Ἄργος.

διὰ τὰ διαπερίσῃ μᾶλλον τὴν καρδίαν τῆς ἢ τὰ περὶ εἰς τὰς χεῖρας ἀκαθάρτου Γκιούρη, καὶ ἄλλη ἐπλησίαζε τὰ παράθυρα ὅπως ριφθῆ κάτω τούτων εἰς τὰς φλόγας, ὅταν οἱ Ἕλληες ἤθελον εἰσέλθει.

Πρῶτος ὑψηλὸς Μαινάτης, μέλας ὡς ἀνθρακεὺς, μὲ πώγωνα, μύστακα καὶ κόμην διὰ πολλὰ ἔτη ἀτημελήτους καὶ ἀξυρίστους ὠθησε τὴν θύραν, καὶ εἰς τὸ ἡμιάνοιγμά τῆς ἔθεσε τὴν δασύμαλον κεφαλὴν του. Ἦτο τυφλὸς τὸν ἓνα ὀφθαλμὸν, πλην ὡς ὁ Πολύφημος ἔβλεπεν ἀγρίως μὲ τὸν ἄλλον.

Ἡ παρουσία ἀγριαίουρου εἰς τὴν θύραν περιστερώως δὲν ἤθελεν ἐμπνεύσει πώποτε δειλίαν μεγαλητέραν εἰς τὴν καρδίαν ἀθῶον πελειάδων, ὅσον ἢ τοῦ Σπαρτιάτου πρὸς τὰς δυσχεεῖς Ὀθωμανίδας.

Ἄ!!! μία φωνὴ ὡς ἐκ συμφώνου ἠκούσθη, καὶ ὄλαι ὑψωσαν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Οὐρανόν.

Ὁ Μαινάτης ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις τῆς αἰθούσης, καὶ ὅτε εἶδεν ὅτι ἀνὴρ ἄλλος ἐκεῖ δὲν ἦτον, ἤνοιξεν, εἰσῆλθεν, καὶ μετὰ προσοχῆς πολλῆς ἔκλεισε πάλιν ἔσωθεν.

Ἦδη πατῶν εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν μὲ ὑψωμένην μάχαιραν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, καὶ μὲ τὸν δάκτυλον τῆς ἄλλης εἰς τὸ στόμα ἐποίει σημεῖον νὰ μὴ φωνάξουν, καὶ ἤρχιζε νὰ συνάθροίξῃ τὰ πολῦτιμα πράγματα, τὰ ὅποια ἐκάστη τῶ ἔρριπτεν.

Ἐδράξεν ὁ Κακαβούλης ἀπὸ τὸν λαιμὸν κόρην προσώπου ἀμβροσίου, καὶ τὴν ἐβίασεν ν' ἀπεκδυθῆ τὴν αἰσθητῆ τῆς. Τὴν αἰσθητῆ ταύτην ἔδесεν εἰς τὰ κάτω ὥστε νὰ σχηματισθῆ σάκκος καὶ ἔθεσεν ἐντὸς τὰ λάφυρά του.

Ἠκούσθησαν συγχρόνως ἴχνη, ἢ θύρα ἐκρούετο μετὰ πατάγου καὶ φωνῶν ἀγρίων «ἄνοιξε, ἄνοιξε!» Ἑλληνιστὶ καὶ Τουρκιστὶ ἐφώναζον.

Αἱ ταλαίπωροι ἤρχισαν τότε νὰ τρέμουν, καὶ νὰ λούονται χιόνων βρηνγμὸς κατέσχε τοὺς μαργαρίνους ὀδόντας τῶν καὶ ἐκ τῶν ἐλεφαντίνων λαιμῶν αὐτῶν ἀπεσπῶντο λιγμοὶ καὶ φθόγγοι ἐξηνητλημένης ἀπελπισίας.

Αἱ φωναὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν· τινὲς πιζολισμοὶ ἠκούσθησαν, καὶ ὁ Σπαρτιάτης χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ρίψας τὸν σάκκον εἰς τὸν ὄμιον, καὶ μὲ τὸ γαταγάρι εἰς τὸ στόμα ἐξ ἐνὸς τῶν παραθύρων, χωρὶς νὰ ὑπολογίση οὔτε τὸ ὕψος οὔτε τὰς φλόγας, ὡς ἐναέριον τελώνιον, ἐπήδησε κάτω εἰς τὰς ὁδοὺς.

Ἐθραύσθη τότε ἡ θύρα, καὶ σωρὸς παληκαρίων ξιφῆρης εἰσῆλθεν· τινὲς ὄρμησαν εἰς τὰ λάφυρα ὅσα ὁ Μαινάτης δὲν ἐπρόφθασε νὰ συνάξῃ, καὶ ἄλλοι πρὸς τὰς ὠραίας τοῦ Ὀσμὸν ἀπογόνους.

ΚΕΦ. 28.

Ο ΚΛΕΗΤΗΣ.

— Ὁ καλλίτερος τρόπος διὰ νὰ προφυλαχθῆ ἡ ζωὴ τῶν γυναικῶν τοῦ χαρεμίου, ἔλεγεν ἡ Βουβουλίνα πρὸς τὸν Βάρθακα ἢ μᾶλλον τὸν νεοβαπτισμένον Ζυγομαλάν, εἶναι νὰ τὰς στείλωμεν εἰς Ἑπτάνησον· καθὼς σὲ λέγω λοιπὸν, παιδί μου, ἂν κατορθώσω, ὡς τὸ ἐλπίζω, νὰ λάβω τὴν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς στρατηγούς νὰ τὰς ἀφήσουν νὰ ἐξέλθουν τοῦ φρουρίου διορίζομεν ἐν ἀπόσπασμα ἑκατὸν στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν συγγενοῦς μου, σὲ διορίζω ἀρχιγραμματέα των, σὲ δίδω γράμματα συστατικά πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν Πατρῶν, καὶ ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης εἶναι εὐκόλον νὰ τὰς στείλῃς εἰς Κεφαλληνίαν ἢ Κορφοῦς. Ταῦτα ἔλεγεν καθημένη καὶ καπνίζουσα εἰς τὴν σκιυρὴν της, τὴν ἐπαύριον τῆς εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρου ἐπισκέψεώς της.

Ἀκούσας ὁ καθηγητῆς ὅτι ἐξήτει νὰ τὸν στείλῃ πρὸς τοὺς πολιορκητὰς τῶν Πατρῶν, τοὺς ὁποίους εἶδομεν τίνι τρόπῳ ἐνέπαιξεν, ἠσθάνθη ἑαυτὸν οὐχὶ εἰς τόσον καλὴν θέσιν· δὲν ἀπέδειξεν ὅμως τίποτε, ἀλλὰ μὲ τὴν κυνικὴν ἐκείνην ἀδιαφορίαν, ἣτις πρὸ πάντων τὸν ἐχαρακτήριζεν, εἶπεν.

— Ἀρχόντισσα ξρατηγίνα, δὲν συμφωνῶ εἰς τὸ σχέδιόν σου· ἀπὸ ἐδῶ εἰς Πάτρας τὸ διάστημα εἶναι πολὺ, ὁ δὲ δρόμος ἐσπαρμένος ἀπὸ θανασίμους τῶν Τούρκων ἐχθρούς· τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ τὰς στείλωμεν εἰς Ἀβαρινούς καὶ ἐκείθεν εἰς Ζάκυνθον ἢ Τεργέστιον· ὑπάγω μάλιστα καὶ ἐγὼ μαζῆ των εἰς τὰς πόλεις ταύτας, ἕως ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς ἀσφαλῆ λιμένα.

— Ἔστω! αὐτὸ εἶναι τελευταία σκέψις, ἃς ἐλευθερωθοῦν πρῶτον. Εἰπέμε τώρα πῶς κατήντησες εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, παιδί μου Ζυγομαλᾶ.

— Ἐγὼ, ἀρχόντισσα ξρατηγίνα, ἄμα εἶδον εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Δεσποτάδων· ἄμα εἶδον τὸ σπαθί καὶ τὸ πελέκυ ὁποῦ ἐπίπτεν εἰς τὴν χριστιανωσύνην, ἠλλαξα ὄνομα, καὶ ἄφησα καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους· ἐμβῆκα εἰς μίαν γολέταν καὶ ὑπήγα εἰς Πάτρας νὰ ἐνωθῶ μὲ τοὺς πολιορκητὰς, ὅπως κάμω τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος μου· ὄχι μὲ τὸ σπαθί μου, διότι μὲ βλέπετε πῶς εἶμαι μικρὸς καὶ σακάτης, μῶλον ὅτι ἡ ψυχὴ μου εἶναι λεονταρένια, ἀλλὰ μὲ τὸ κεφάλι μου, διότι ἠμπορῶ νὰ καυχθῶ ὅτι καὶ κόπτει ὄλλοι, καὶ εἶδον πολλὰ εἰς τὸν κόσμον. Τὴν γολέτα τὴν ἐπίασαν ἔξω ἀπὸ τὰς Πάτρας οἱ Τούρκοι, καὶ ἤρχισαν νὰ μᾶς κόπτουν· εἰς τὸ θέαμα τοῦτο πάλιν δὲν τὰ ἔχασα, ἔτρεξα κάτω εἰς τοῦ καπετάνιου τὴν κἀμαραν, ἐφόρεσα ἕνα ζτοϋππὲ ὅπου

είχα, ανέβηκα ἐπάνω καὶ ἤρχισα νὰ τοὺς ὀμιλῶ Τουρκικὰ, λέγων ὅτι οἱ γκιαουράδες μὲ εἶχον συλλάβει, καὶ ὅτι ὁ Ἄλλαχ τοὺς ἔφερε διὰ νὰ μ' ἐλευθερώσουν· αὐτοὶ τὸ ἐπίστευσαν· διότι τὰ τουρκικὰ μου εἶναι καλλίτερα τῶν ἰδικῶν τῶν.

— Πολὺ φθηνὰ τὴν ἐγλύττωσας, κύριε Ζυγομαλᾶ, εἶπεν ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα, ἀποπέμπουσα πυκνὸν νέφος καπνοῦ ἐκ τοῦ ζόματός της καὶ γελῶσα. Ὁ ἔνσαρκος ἐκείνος διάβολος τὴν διεσκέδαξε. Λοιπὸν ἦσο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅταν ἐκρέμασαν τὸν δυστυχῆ Πατριάρχην; μὲ ἀναστεναγμὸν ἠρώτησεν.

— Ἡμῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν! . . . ἤμην ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τρία βήματα μακρὰν ἀπὸ τὴν κρεμάλαν . . . πούφ, ἀκόμη νομίζω πὼς ἔχω ἐμπρὸς μου τοὺς ἄσπρους βολβούς τῶν ματιῶν τοῦ ἁγίου ἀνθρώπου. . . σὰν σάλιακας τοὺς ἐπέταξε τὸ σχοινὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ματόκλαδά των.

Ἡ ἀτρόμητος γυνὴ ἐρρίγησεν ὅλη· καὶ ἐπὶ τοῦ λιπαροῦ προσώπου της διεχύθη βαθὺ ἐρυθρῆμα, οἱ ὀφθαλμοὶ της διέχεον πῦρ πολὺ· καὶ συνεξρέφετο ἀκαταπαύτως ἐπὶ τοῦ καθίσματός της.

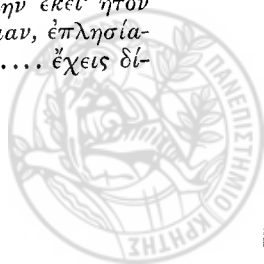
— Τὰ βρωμῶσकुλα, ἔκραξε τέλος μετ' ἀδημονίας . . . εἰπέ με, παιδί μου Ζυγομαλᾶ, διηγήσου με τίμη τρόπον τὸν ἔφεραν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης . . . ἀπέθανε γενναίως; ἦτο πολὺς κόσμος ἐκεῖ; δὲν ἤμπόρεσα ἔτι νὰ εὗρω ἀνθρώπου νὰ μὲ διηγηθῆ τὰς λεπτομερείας ὅλας.

— Ἐγὼ νὰ σὲ τὰς διηγηθῶ, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, εἶπεν ὁ Ταρτούφος τῆς νέας Ἑλλάδος· τὰς ἔχω μάλιστα γραμμένας λεπτομερῶς, διότι κρατῶ σημειώσεις καὶ ἔχω σκοπὸν ἅμα λάβωμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν μας νὰ τὰς δημοσιεύσω καὶ φωτίσω τὴν Εὐρώπην.

Ἴδου· ἦτον μία ἡμέρα λαμπρὰ, ὁ ἥλιος ἔκαιε ὅταν φωτιὰ, καὶ ἦτο κόκκινος, τὰ μάτια δὲν ἤμποροῦσαν μάλιστα νὰ τὸν ἀντικρύσουν· ἤρχισαν αἱ φωναὶ τῶν χριστιανῶν ὅπου ἐκοπτοὶ οἱ Τούρκοι, ἤρχισαν καὶ αἱ φωναὶ τῶν Ἱμμάμιδων ἀπὸ τοὺς μιναρέδες, αἵτινες ἀντὶ νὰ κράζουσι τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν προσευχὴν, τοὺς ἔκραζον νὰ κόπτουν τὰ κεφάλια τῶν χριστιανῶν· ἤρχισαν καὶ τὰ κανόνια καὶ οἱ πιζολισμοὶ εἰς τὰ σπήτια ἐπάνω· ἦτο καλλίτερα νὰ τρέχῃς ἔς τοὺς δρόμους μὲ τὸν κόσμον, παρὰ νὰ κρυβῆς εἰς τὰ σπήτια μέσα . . . ἄς ἦναι! . . . τὸ παλάτι τῶν προγόνων μου εἶναι εἰς τὸ Φανάρι, εὐγενὴς μαχαλᾶς ὅλων τῶν ἀπὸ Βασιλικὸν αἷμα καταγομένων . . . ἔφερον λοιπὸν τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, ὀπιστάγκωνα δεμένον, μέσα εἰς τὴν μέσσην τοῦ Φαναρίου καὶ ἔστησαν τὴν κρεμάλαν.

— Μὰ ἐγὼ ἤκουσα πὼς εἰς τὴν μεσιακὴν πόρταν τοῦ Πατριαρχείου ἦτον ἡ κρεμάλα.

— Ψεύματα! μὴ πιστεύης· ἄκουσε ἐμὲ ποῦ ἤμην ἐκεῖ· ἦτον κατὰ μεσῆς τοῦ φρουρίου· δηλ. νὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν, ἐπλησίαξεν ὀλίγον τὴν μεγάλην πύλην τοῦ Πατριαρχείου . . . ἔχεις δι-

καιον, ἀρχόντισσα στρατηγίνα· δὲν ἦτον ὄλωσ διόλου εἰς τὸ μέσον, ἦτον εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Καρπούζ-Παζάρ, εἶπεν ὁ Βάρθακας χωρὶς διόλου νὰ ἐμπερδευθῆ.

Σημείωσον, ὅτι ποτὲ δὲν ὑπήγειν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἐνορία τῆς πρωτευούσης ἐκείνης ὠνομάζετο Καρπούζ-Παζάρ.

— Λοιπὸν! εἶπεν ἡ Βουβουλίνα ἀνυπομόνως.

— Λοιπὸν, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τὸν ἔφερον ἐκεῖ μὲ τὰ ἱερατικά του ἄμφια αὐτὸν καὶ εἴκοσι ἄλλους δεσποτάδες, τριάντα πρωτοσυγγέλους, σαράντα ἀρχιμανδρίτας, πενηνταπέντε συγγέλους, ἑβδομήντα σακελλαρίους, καὶ μὴν ἐρωτᾷς πόσους πρωτοπαπάδες, παπάδες, διακόνους καὶ λαϊκοὺς· ἐγὼ ἐνόμιζα εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ἦλθεν ὁ κόσμος νὰ ἐορτάσῃ τὴν δευτέραν Ἀνάστασιν· πλὴν ὅταν εἶδον καὶ τὸν Βεζύρην ἐκεῖ μὲ τὰ μεγάλα του μουστάκια καὶ γένεια, ἄγριον σὰν τὸν Μινώταυρον τῆς Κρήτης, σὰν ἀρκούδα σὰν δαίμονα, ὅπως θέλεις, εἶπα μέσα μου· « πανὶ βρωμῇ φωτιὰ θὰ πιάσῃ. »

— Ποίᾳς ἡλικίας ἦτον ὁ Πατριάρχης;

— Ἐλικίας!... ἡλικίας! βοστρυχίζων μὲ τὸν δάκτυλον τὸ ἄραιον περιγένειόν του, εἶπεν ὁ καθηγητῆς, μὰ πρέπει νὰ εἶχε τὰ πενήντα ἢ πενηνταπέντε ὁ μακαρίτης.

— Μόνον τόσον! ἐγὼ ἤκουσα ὅτι ἦτον ὀγδοηκοντούτης,..... ἐξάθη τρὶς Πατριάρχης.

— Δὲν τοῦ ἔδειχνε, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, ἡμπορεῖ νὰ ἦτο, πλὴν δὲν τοῦ ἔδειχνε· ἦτο πολὺ γερῆς κράσεως.

— Ἦτον ὑψηλὸς, εὐτραφής;

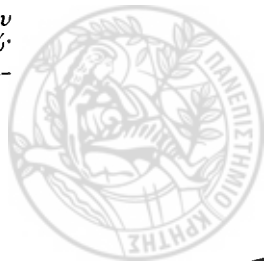
— Σωστά, σωστά εἰς τὸ ἰδικόν σου ἀνίστημα.

— Πρέπει λοιπὸν νὰ ἦτον εὐρωστός.... περιέργου! καὶ ἐγὼ ἤκουσα εἰς Δημητζάναν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, ὅτι τούναντίου ἦτον ἰσχνὸς καὶ.....

— Μὴν ἀκούης, ἀρχόντισσα Λασκαρίνα, μὴν ἀκούης... τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον θὰ μοῦ μάθουν, ποῦ ἔφαγε τόσαις φοραῖς ἔς τοῦ πατέρα μου τὸ παλάτι, ὅπου εἰς τὰ γόνατά του ἐπάνω ἐπαιζον, ὅπου κάθε Κυριακὴν τὸν ἔβλεπον εἰς τὴν λειτουργίαν· διότι τὰ στασίδια τῶν Πριγγίπων εἶναι καταπτικρὺ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πατριάρχου.

— Δὲν μὰς μέλει διὰ τὸ ἀνίστημα· λέγε με τὸ τέλος, κὺρ Ζυγομαλᾶ!

— Τὸ τέλος! νὰ ἰδοῦμεν ἂν μοῦ βαζῆ ἡ ψυχὴ νὰ σοῦ τὸ διηγηθῶ. Εἶναι ἔν συμβάν καὶ ἔν θέαμα ἀπὸ ἐκεῖνα ὅσα οἱ αἰῶνες οἱ ἅπαντες δὲν ἐνθυμοῦνται... Ἴδού! ἔφερον τὸν Πατριάρχην κοντὰ εἰς τὴν κρεμάλαι, καὶ ὁ Βεζύρης κρατῶν ἓνα χονδρὸν β ο ὑ ρ δ ο υ λ ο ν τοῦ ἔφερε δυνατὰ μίαν εἰς τοὺς ὤμους, ὅπου πρέπει ν' ἄφησεν εἰς τὸν δυστυχῆ σημάδι δύο δακτύλους βαθύ· ἔπειτα τὸν ἔκραξε « κ ρ ο π ὀ γ λ ο υ κ ρ ο π ἔ κ ;... γίνεσαι Τούρ-

κος ; » « γίνεσαι Χριστιανός ; » μὲ ὑπάθειαν ἀντερωτᾷ ὁ Πατριάρχης.

Ὁ Βεζύρης ἐκοκκίνισε ἄν παντζᾶρι «πέξεβένκ» τοῦ λέγει, καὶ τοῦ κατεβάζει ἄλλην μίαν καὶ ἄλλην μίαν εἰς τὴν πλάτην. Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀρχόντισσα ξρατηγίνα! τὸ πρόσωπόν του ἦτον ἰλαρὸν ὡς τοῦ Χριστοῦ μας, ὅταν τὸν ἔφερον εἰς τὸν σταυρὸν.

« — Δοιπὸν δὲν γίνεσαι Τοῦρκος ; » εἶπε πάλιν ὁ Βεζύρης.

« — Πάτερ συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, » εἶπεν ὁ Πατριάρχης, ὑψόνων τὰς χεῖράς του εἰς τὸν οὐρανόν ὑστερον νομιᾶς ἠγριῖζει πρὸς τὸν Βεζύρην « Παλιότουρκε, τοῦ λέγει, ποῖος Χριστιανός, μωρὲ, θὰ γίνῃ Τοῦρκος ; καὶ Σουλτάνου ἂν μὲ κάμῃς εἶμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ροφήσωμεν τὸ αἷμά σας ὅλοι... » τί τὰ θέλεις, κυρὰ Λασκαρίνα μου, ὁ Βεζύρης μὲ ὄλον του τὸ καπαυταῖλίκι τὰ ἔχασε. Πλὴν οἱ Γενίτζαροι ὅπου εἶναι Γενίτζαροι, ἅμα ἤκουσαν τὸν Θεοπρόβλητον Πατριάρχην νὰ ὀμιλῇ τοιαύτην γλώσσαν, ἀμέσως τὸν ἔδραξαν ἀπὸ τὸν γένεια, τοῦ πέρασαν τὸ σχοινὶ ἔς τὸ λαιμό... ἀντίο μαστέλα, σὲ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπέθανε... ἐκλοτζοῦσε καὶ δὲν ἀπέθνησκε· διότι ὁ λαιμὸς του ἦτον τόσον παχὺς... θὰ τελειώσω εἰς δύο λόγους τὴν ἱστορίαν, ἀρχόντισσα· δὲν ἠμπορῶ, πιάνεται ἡ καρδιά μου. Ἦτο δώδεκα ὥραις μεσημέρι, ὅταν τὸν ἐκρέμασαν καὶ ἀπὸ τὴν ὄραν ἐκέλινη ἕως τὰς τέσσαρας τὸ ἀπόγευμα μὲ τὸ ἴδιον σχοινὶ ἐκρέμασαν καὶ τοὺς Δεσποτάδες καὶ τοὺς πρωτοσυγγέλους καὶ τοὺς διακόνους καὶ τοὺς παπάδες· ἐτζαλαπατοῦσαν οἱ Τοῦρκοι τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην, ἀρχόντισσα ξρατηγίνα, τοὺς θεοσεβεζάτους καὶ Παναγιωτάτους καὶ θειοτάτους καὶ πανοσιωτάτους καὶ αἰδεσιμωτάτους καὶ σοφολογιωτάτους ἄν λαχανόφυλλα ὅλους καὶ ἤρχισαν νὰ περνοῦν τὴν φούρκα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Χριστιανούς ἵπου εἶμεθα ἐκεῖ συνηγμένοι. Εἶδα τότε καὶ ἐγὼ τὸν θάνατον μὲ τὰ μάτια μου μεγάλου, ὡς τὸ Σουλεϊμανιὲ τζαμισί, ἐμπρὸς μου... ἔφυγα καὶ ἔφυγα καὶ ἔφυγα μὲ τὰ τέσσαρα· καὶ ὅταν συλλογίζωμαι τὸ μακελλεῖο ἐκεῖνο, ἀκόμη νομίζω πῶς μὲ κυνηγοῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ μὲ ἔρχεται νὰ φύγω.

Ἡ ἀναίσχυντος παρῳδία, τὴν ὁποίαν ὁ Βάρθακας ἐπλασεν, ἔρριψε τὴν Ἡρωίδα τῶν Σπετζῶν εἰς οὐχὶ μικρὰν ἀπορίαν· ἐκραξε τέλος, ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἐκεῖνης ποῦ ἤκουσα... ἡμεῖς ἐδῶ ἤκούσαμεν ἄλλα πράγματα· ὅτι τοὺς Ἀρχιερεῖς τοὺς ἐκρέμασαν εἰς τὰ διάφορα χωρία τοῦ Βοσπόρου, ὅτι...

— Ὅ,τι ἤκουσας, Ἀρχόντισσα Λασκαρίνα, ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἶναι παραμύθια· ἐνθυμήσου, ἀρχόντισσα, ὅσα σὲ εἶπα τώρα ἂν ζήσωμεν καὶ ἀρχίσουν νὰ γίνωνται ἐφημερίδες καὶ βιβλία καὶ ἱστορίαι εἰς τὸν τόπον μας θὰ ἰδῆς πῶς θὰ τὰ γράψουν ἀπαράλλακτα.

— Φρικτὸς εἶναι ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου! εἶπεν ἡ Βου-

Βουλίνα· πλὴν ἐκείνο ποῦ δὲν ἤμπορῶ νὰ ἐννοήσω εἶναι, πῶς ο εὐλογημένος, ἐνῶ ἐξήτει τὴν συγχώρησιν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς ὁ Ἰησοῦς, διὰ τοὺς φονεῖς του, ἔπειτα ὑβρίζε τὸν Βεζύρην.

— Ἡ ἀπελπισία, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, ἡ ἀπελπισία... τὸ αἷμα βλέπει τὴν κρεμάλαν ἐμπρός του καὶ ἤμπορεῖ νὰ μὲν παγωμένον; βράζει ἴσ' ἂν ζουμί, καὶ τότε πλέον ἢ γλῶσσα δὲν ἠξεύρει τί λέγει.

— Τοῦναντίον, κύρ Ζυγομαλᾶ, τὸ αἷμα παγώνει εἰς τὴν θέαν μῆς κρεμάλας.

— Εἰς τοὺς προστύχους ἀνθρώπους· ὄχι ὅμως καὶ εἰς τοὺς φιλοσόφους, τοὺς ἔχοντας εὐγενεῖς ψυχάς. Τὸν Ζήνωνα τὸν Ἐλεάτην ὁ Τύραννος τῆς Ἀκράγαντος ἐκοπάνιζε, πλὴν ἐκείνος ἔκοψε τὴν γλῶσσάν του καὶ τὴν ἔπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπόν του.

— Τί τὸ θέλεις; πολλὰ κακὰ ἔκαμαν αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι εἰς τοὺς Χριστιανοὺς· εἰς τὴν καρδίαν κάθε Ἑλληνοῦ εἶναι καρφωμένος μὲ πύρινα καρφία ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχου, ἂν λοιπὸν ἡ Τριπολιτῆ πέσῃ εἰς τὰ χερίά των οὔτε τοὺς σκύλους τῆς θ' ἀφήσουν ζωντανούς.

— Ἀμφιβολία δὲν εἶναι· καὶ ἂν ἤμην εἰς τὸν τόπον σου ἤθελα τραβίξει χερί ἀπὸ τὸ χαρέμι τοῦ Βεζύρου· φύλαξε, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τὴν καλὴν ψυχὴν σου δι' ἄλληλ' εὐκαιρίαν· πρέπει τὸ χαρέμι τοῦτο νὰ πάθῃ διὰ ν' ἀκουσθῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ φοβίσῃ τὸν κύρ Σουλτάνου ὅπου ἔστειλε τὸν Ὁμέρ-Βριώνην καὶ ἐσοῦβλισε τὸν Διάκον. Ὁ θάνατος καὶ ἡ καταστροφὴ ὑποκειμένων μὲ μεγάλο ὄνομα εἶναι ὅπου κάμνει κρότον καὶ δίδει σημασίαν εἰς μίαν ἐπανάστασιν τὴν πτωχολογία ὅλην νὰ τὴν κόψῃς ποῖος τὸ πέρνει χαμπάρι; Ἡ ἐπανάστασις μας ἔμπορεῖ νὰ βροντίσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην ἂν δὲν καύσωμεν τὸ χαρέμι τοῦ Βεζύρου τοῦ Μωριά; ἂν δὲν κρεμάσωμεν τὸν Διοικητὴν Ἐλμᾶς-Ἀγᾶν; ἂν δὲν σουβλίσωμεν τὸν μπόγρη Κεαυράμπεην;

Ἡ Βουβουλίνα τὸν ἐθεώρησε μὲ ἔκστασιν καὶ εἶπε. Σὺ! ὅστις εἰς τὴν προχθεσινὴν συνέλευσιν τόσον μὲ πυρεκάλεις περὶ τοῦ χαρεμίου;....

— Μὰ τὴν δυνάμιν μας! σ' ἐπαρεκάλουν, εἶπεν ὁ Βάρθακας, διότι δὲν ἤμπόρου νὰ κάμω καὶ ἄλλῶς ὠμίλουν ἐμπρός εἰς τὸν Ἐλμᾶς-Ἀγᾶν... ἔπειτα ἐγὼ ὁ ἴδιος λυπούμαι περισσότερο ὑπὸ τὴν ἀφεντιά σου τὰς δυστυχεῖς γυναικάς· λυπούμαι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνα τὰ ὠραῖα πλάσματα νὰ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν κακαβούλιδων, ὅπου εἶναι μαῦροι ἴσ' ἂν σβεσμένα δαυλόξυλα, ἀλλ' ὅταν τὸ ἡμαίτη ἢ δόξα τῆς πατρίδος καὶ τοῦ γένους... πᾶν αἴσθημα πνίγεται, ἀρχόντισσα στρατηγίνα, τότε....

— Ὅχι! ὄχι! κύρ Ζυγομαλᾶ, μὰ τὴν Παναγίαν, ὅποιαν δῆποτε σημασίαν ἢ καταστροφὴ τοῦ χαρεμίου δύναται νὰ

προξενήση, δὲν θ' ἀφήσω τὰς γυναῖκας ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας ὑπεσχέθην τὴν ζωὴν. Δὲν ἐπίστευα, κύρ Ζυγομαλᾶ, πῶς εἶσαι τόσοσ σκληρός· τὸ ἐξωτερικόν σου δὲν σὲ δεικνύει τοιοῦτον.

— Εἶμαι ἀνὴρ, ἀρχόντισσα . . . καὶ ὅτε πρέπη νὰ πληρώσῃ τις τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος του πρέπει νὰ ἦναι Βρούτος, Τιμολέων· εἶμαι ὁ ἡπιώτερος ἀνθρωπος εἰς τὴν εἰρήνην· πλὴν λέων τρομερός εἰς τὸν πόλεμον· καὶ ἡ συμβουλή μου εἶναι νὰ λησμονήσῃς τὰ χαρέμια. Μετὰ καιρὸν, ὅτε ὁ πόλεμος θὰ τελειώσῃ, θὰ σοῦ εἶπω καὶ τοὺς καθ' ἑαυτὸ λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους σὲ συμβουλεύω οὕτω νὰ πράξῃς.

— Ἐχεις λόγους! ποίους;

— Ἐπίτρεψόν μοι νὰ σιωπήσω.

— Ὅχι, ἐπιθυμῶ νὰ τοὺς μάθω.

— Ἀρχόντισσα στρατηγίνα, ὄρκος βαρὺς μὲ βιάζει νὰ κρατήσω σιωπὴν.

— Μὲ θέτεις εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν, κύρ Ζυγομαλᾶ.

— Τὸ ἤξεύρω, πλὴν δὲν ἤμπορῶ νὰ πράξω ἄλλως· τοῦτο μόνον σὲ λέγω, νὰ παραιτηθῆς ἀπὸ τὰ χαρέμια, διότι ἡ ὑπόληψίς σου κινδυνεύει.

Ὁρθώθη ἡ Σπετζιώτισ ἀνήσυχος· ἡ ὑπόληψίς μου κινδυνεύει! θεωρήσασα τοῦτον μὲ βλέμμα τεθορυβημένον, ἔκραξεν.

— Μάλιστα.

— Εἶσαι ἀχάριστος ἂν δὲν μὲ εἶπῃς τί τρέχει.

— Μὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὰ εῤεῖπια ἐκεῖνα τῆς Τεγέας, δὲν εἶμαι ἀχάριςτος, κυρὰ Βουβουλίνα, πλὴν ὑπεσχέθην ἐχεμυθίαν.

— Ὅμίλει, κύρ Ζυγομαλᾶ, διότι μὲ φέρεις ἔξω φρενῶν.

— Ἐπειδὴ μὲ βιάζεις λοιπὸν ἄκουσε. Μεταξὺ τῶν στρατηγῶν καὶ στρατιωτῶν τρέχει ὁ λόγος, ὅτι ἐμβήκες εἰς τὸ χαρέμιον· καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα προστασίας ἐγγυμωσας τὰς γυναῖκας ἀπὸ κάθε πολῦτιμον σκευος.

— Καὶ ἐγὼ δὲν ἐπῆρα εἰμὴ ὀλίγα δῶρα ὅσα μ' ἐβίασαν νὰ πάρω· σὺ τὸ ἤξεύρεις ἤσο παρών. . . τὸ κιβώτιον μὲ τοὺς πολυτίμους λίθους σὲ τὸ ἔδωκα καὶ τὸ ἔδωκες τοῦ Κεαργάμπεη . . . δὲν ἔχεις γλώσσαν σὺ νὰ εἶπῃς τὴν ἀλήθειαν εἰς ὅσους μὲ συκοφαντοῦν;

— Μήπως δὲν τὰ εἶπα; ἡ γλώσσά μου μάλλιστα νὰ φωνάζῃ τὴν ἀλήθειαν· μὰ τὰ κεφάλια τούτων δὲν τὴν ἀκούουν. . . .

— Ἄς εἶχα κανένα νὰ στείλω ὀπίσω τὰ δῶρα ταῦτα εἰς τὸ χαρέμι, καὶ τότε ἄς τολμήσῃ ὅποιος ἡμπορεῖ νὰ ἐναντιωθῆ αὐρὸν εἰς τὴν ζήτησίν μου διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν γυναικῶν τοῦ Βεζύρου. . . . μὲ τὸ σπαθὶ τοῦτο θὰ μετρήσω τὴν γλώσσάν του.

— Τώρα ὠμίλησας, ὡς ἡ Παρύσατις, λόγια γνωστικὰ καὶ φρόνιμα· στείλε ὀπίσω τὰ δῶρα ταῦτα καὶ τότε καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὴν δὲν φοβεῖται. Ἐγὼ τὰ ὑπάγω, ἂν μού

δώσης ἔναν ἄνθρωπον, ὅστις νὰ μὲ περιμένῃ ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον διὰ νὰ ἠμπορέσω πάλιν νὰ ἐπιστρέψω ἀβλαβής.

— Ἴδού τὰ διαμαντικά, τρέχε, παιδί μου Ζυγομαλά, σὲ δίδω καὶ ἔν παλληκάρι νὰ σὲ συντροφεύσῃ.

— Ἐγὼ διορθῶν τὰ πράγματα, εἶπεν ὁ αἰσχρὸς κλέπτης, θέτων καὶ ταῦτα εἰς τοὺς πλατεῖς θύλακας αὐτοῦ· πλὴν ἄκουσε, ἅς πηγαίνωμεν μὲ φρόνησιν διὰ νὰ μὴ χάσω τὸ κεφάλι μου. Ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον θὰ μὲ δώσης δὲν πρέπει νὰ γνωρίζῃ πῶς ἔχω διαμαντικά καὶ πηλάντια ἐπάνω μου· διότι ἠμπορεῖ νὰ μου χῶσῃ καμμίαν μαχαιριὰν εἰς τὸν δρόμον· εἰπέτου μόνον τυφλῶς νὰ μὲ ἀκολουθῇ ὅπου τὸν προστίξω.

— Βέβαια, βέβαια· ἂν μὲ τελειώσης τὴν ὑπόθεσιν ταύτην θὰ σὲ κάμω παιδί μου. Ταῦτα εἶποῦσα ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα ἐκραξε τὸν ἀρχιπαλληκάρου της. Οὗτος ἦτον ὁ Λάμπρος, ὁ ποτὲ ἀρχηγὸς τῶν δέκα στρατιωτῶν τῆς Ἀνδρουϊκῆς, ὅστις ἐκ βαρείας πληγῆς εἶχε πέσει εἰς τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ ὅστις ὡς ἐκ θαύματος διεξέφυγε τὸν θάνατον ὡς καὶ ἡ Κυρία του.

Ὁ Βάρθακας δὲν τὸν ἀνεγνώρισε· διότι, ὡς ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, τὴν αὐτὴν ἐσπέραν, καθ' ἣν συνελήφθη ὁ καθηγητὴς ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν τῶν Πατρῶν, ἡ Ἀνδρουϊκὴ ἀνεχώρησεν εἰς Θερμοπύλας.

Ὁ Λάμπρος ὁμῶς τὸν ἀνεγνώρισεν· ἐπειδὴ ἡ φιλονεικία ἂν ἦτον Ἕλλην ἢ Τούρκος, ἡ ἐντύπωσις καὶ ὁ γέλωσ τὸν ὁποῖον ἡ παρουσία του διήγειρεν ἔκαμε πολλὴν κρότον τότε εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πατρῶν· νομίζων δὲ ὅτι εἶχε τὸν βαθμὸν ἀρχιγραμματέως, εἰς τὸν ὁποῖον τότε ἐδιωρίσθη, μὲ σέβας ἐστάθη ἐνώπιόν του.

Λαβὼν τὴν διαταγὴν τῆς Κυρίας του, ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἠκολούθησε τὸν Βάρθακα ἀνευ ἀντιλογίας.

Ὁ καθηγητὴς ἐσπευσε νὰ μισθώσῃ δύο ἵππους, καὶ μετὰ τοῦ Λάμπρου ἰππεύσας ἔλαβε τὴν ὁδὸν τῆς Ναυπλίας.

— Δὲν μὲ γρωνίζεις, ἀφέντη γραμματέα; τὸν ἠρώτησεν ὁ Λάμπρος, ὅτε ἀπεμακρύνθησαν τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἑλλήνων.

— Ὅχι! μετ' ἀπορίας ἀπεκρίθη ὁ Βάρθακας.

— Ἐγὼ σὲ γρωνίζω.

— Μὲ γνωρίζεις! πο-πο-πόθεν; τρέμων ἐψεύδισεν.

— Ἀπὸ τῆ Πάτρα.

— Ἀπὸ τῆ Πα-Πα-Πάτραν;

— Μάλιστα ἀπὸ τῆ Πάτρα.

— Πῶς σὲ λένε;

— Λάμπρο... ἤμουνα τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ καπετὰν Ἀντρονίκου· τὸ ἴδιο βράδυ ποῦ φθακες ἐκεῖ καὶ σ' ἐκάμανε ἀρχιγραμματέα ἡμεῖς ἐφύγαμεν ἔς τὸ Ζητοῦνι γὰρ ν' ἀνταμῶνομε τὸ Διῆακο.

‘Ο Βάρθακας συνήλθεν εἰς ἑαυτὸν ἐνόησεν ὅτι ὁ συνοδοιπὸρος ἄρματωλὸς δὲν ἐγνώριζε τὰ τελευταῖα του συμβάντα εἰς Πάτρας· σκιρτήσας δὲ εἰς τ’ ὄνομα Ἀνδρόνικος πάραυτα προσέθεσε· Ἄ!... ἦσο μὲ τὸν καπετὰν Ἀνδρόνικου! τί γίνεται ὁ καπετὰν Ἀνδρόνικος;

— ‘Ο Θεὸς ἀναπαύσοι τὴ ψυχούλα του, κύρ γραμματέα· μὴ μοῦ τὸν θυμίζης, ἡ καρδιά μου λύνει μ’ ὀφθαλμοὺς ὑγροῦς εἶπεν ὁ Δάμπρος.

— Ἀπέθανεν! ἠρώτησεν ὁ καθηγητῆς κατὰψυχρος.

— Ἐσκοτόθη κοινὰ ἴς τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας· μὰ τὸ σπαθὶ του ἔφαγε δεκαριαῖς πρὶν πέσῃ ἀπὸ τὰ χέρια του.

‘Ο Δάμπρος τότε ἐδιηγήθη τὸν βίον τῆς Ἀνδρονίκης ἀφ’ ἧς ἐποχῆς τὴν ἠκολούθει μέχρι τῆς ὀλεθρίας τοῦ Διάκου ἐποχῆς.

Τὰ κοῖλα ὄμματα τοῦ διδασκάλου τῆς, τὰ σπανίως δακρῦοντα, τώρα ἔκλαιον· ἐνθυμήθη ὅτι ἦτον ὁ αἷτιος τῶν δεινῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Δημογέροντος καὶ ἡ ἀγρία καρδιά του προσεβλήθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τιῶν ἐλέγχων ὁ συνοδοιπὸρος του δὲν τὸν ἔβλεπε, διότι ἦτο νῦξ καὶ διότι ὁ ἵππος του εἰς τὴν ὄρεινὴν καὶ στενωπὴν ἐκείνην ὁδὸν προηγείτο τούτου. Καὶ ὅμως τὴν διεφθαρμένην ταύτην καρδίαν του διεσκέδασαν μετ’ οὐ πολὺ αἰμοχαρεῖς ιδέαι, ὅτι κάλλιον ὀποῦ ἀπέθανεν ἡ Ἀνδρονίκη παρὰ νὰ ἐγίνετο σύζυγος ἄλλου.

Ἐκτοτε δὲν ἐπρόφερε λέξις ἄλλην, ἀλλ’ ἀπορρόφηθεις εἰς τὰς διαβολικὰς σκέψεις του ἐσιώπα, μέχρις οὐ περὶ τὴν Ἡῶ ἔφθασαν εἰς τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἀτρειδῶν πρωτεύουσαν τὰς Μυκῆνας, χωρίον σήμερον ἐξ ὀλίγων καλυβῶν ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης πεδιάδος τῆς Ἀργολίδος· μετέβη ἐκεῖθεν εἰς τοὺς Μύλους, δηλ. εἰς τὴν παραθαλασσίαν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ὅπου διάφορα φορτηγὰ πλοῖα ἦσαν ἐλιμνισμένα, ἐπεβιβάσθη ἐπὶ ἐνὸς τούτων διὰ Τεργέστην, καὶ ἄφησε τὸν δυστυχῆ ἄρματωλὸν νὰ περιμένῃ εἰς τὴν ξηράν.

‘Ο Δάμπρος ἐνόμιζεν ὅτι ὁ κύριός του ἔμελλε συντόμως νὰ ἐπιστρέψῃ· πλὴν ἰδὼν ὅτι τὸ πλοῖον ἀνέσπασε τὴν ἀγκυράν του, ἤνοιξεν τὰ ἰστία καὶ ἀνεχώρει, ἰππεύσας πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς Τρίπολιν.

ΚΕΦΑΛ. 29.

ΚΑΛΛΙΟΝ ΑΡΓΑ Η ΠΟΤΕ.

‘Ολην τὴν ἐπαύριον ἡ Δασκαρίνα Βουβουλίνα τὴν διηλθεν ἐν μέσῳ τῶν στρατηγῶν ἀγορεύουσα ὑπὲρ τῶν γυναικῶν τοῦ Βεζύρου, καὶ μετ’ ἀμφισβητήσεις οὐκ ὀλίγας ἐκέρδησε τὴν πλειονοψηφίαν· δηλαδή ἀπεφασίσθη νὰ συγχωρηθῇ ἀβλαβῆς ἡ ἔξοδός των.

Ἐπερίμενε τότε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ καθηγητοῦ καὶ τοῦ Δάμπρου· καὶ ὅσον ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἤρχοντο, δὲν ἐγινώριζε πῶς νὰ διερμηνεύσῃ τὸ πρᾶγμα. Πολλάκις ἐθεώρησεν εἰς τὸ ἄρολόγιον· καὶ ὅτε τοῦτο ἐδείκνυεν ἐννέα ὥρας τῆς ἐσπέρας, δηλ. εἰκοσιδύο περίπου ὥρας ἀπ' ὅτου εἶχον ἀναχωρήσει, ἡ ἀνησυχία τῆς τὴν ἐβρίψεν εἰς τοιαύτας ὑποψίας ὥστε ἐξήγγησε πρὸς τὸν μέλλοντα γαμβρόν τῆς Πάνου Κολοκοτρώνην τὴν ὑπόθεσιν.

Συνεσκέπτοντο ἤδη, ὅτε ὁ Δάμπρος ἰδρώδης καὶ ἀσθμαίνων ἔφθασεν.

— Ἐφυγαν, κυρὰ Μπουμπουλίνα! ἔφυγαν διὰ Τριέστι, ἦσαν οἱ πρῶτοι λόγοι του.

— Πῶς! ἔφυγαν;

— Μὲ μὴ γουλέτα Νέμτζικη, Κυρά... μὴ ὥρα σὰν ἐφθάσαμε ἔς τὸ περιγιάλι ἢ γουλέτα ἔκαμε πανζὰ καὶ πῆρε γὰ κ' ἄλλους γιολτζίδες μαζῇ ἔς τὸ Τριέστι.

— Τὰς ἐσυντροφεύσατε εἰς τὸ περιγιάλι; μὰ πῶς ἐκβήκαν ἀπὸ τὸ φρούριον μέσα χωρὶς νὰ τὰς ἰδοῦν οἱ φύλακες; ... ποῖος ἔδωσε τὴν ἄδειαν εἰς τὸν κύρ Ζυγομαλᾶν νὰ στείλῃ τὰς γυναῖκας εἰς τὸ Τριέστι;

— Τὸν κύρ Ζυγομαλᾶ!! τὰς γυναῖκας! ποῖον Ζυγομαλᾶ; ξύων τὴν κεφαλὴν ἠρώτησεν ὁ Δάμπρος.

— Τὸν κύρ Ζυγομαλᾶ... τὸν κοντὸν ἐκείνον ἄνθρωπον, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς διαταγὰς σὲ ἔθεσα.

— Τὸν κύρ γραμματέα τζῆ Πάτρας λέγεις... τὸ Βάρθακα;

— Τὰ ἄχασες, Δάμπρο!... τί Βάρθακα! τί Πάτρας μοῦ ψάλλεις ἐδῶ!! ποῦ εἶναι ὁ κύρ Ζυγομαλᾶς!!

— Κυρὰ Βουβουλίνα μὲ συμπάθη, μὰ δὲ γρωνίζω κανένα Ζυγομαλᾶ... δὲ συντρόφεψα ἄλλο ἀπὸ τὸ Βάρθακα, τὸ κύρ γραμματέα τζῆ Πάτρας.

— Τὰς εἶδες τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου μαζῇ του νὰ ἐμβαρκαρισθοῦν εἰς τὴν γουλέταν;

— Μὰ τὸν ἐσταυρομένο, δὲν εἶδα, κυρὰ ξρατηγίνα, καμμιὰ γυναῖκα... ποιὰ γυναῖκα ἄλλη ἀπὸ λόγου σου τὴν παλληκάρηνα κοτάει νὰ βγάλῃ τὸ κεφάλι σὲ τέτοιαις ὥραις ὄξ' ἀπ' τὸ σπῆτι;

— Στάσου, στάσου, Δάμπρο, εἶπεν ὁ Π. Κολοκοτρώνης, μὴ συγχίξῃς τὰς ἰδέας σου.... Ὅτε ἔφυγες ἀπ' ἐδῶ μὲ τὸν κύρ Ζυγομαλᾶ ποῦ ὑπήγγετε;

— Μὲ τὸν κύρ Ζυγομαλᾶ πάλιν... ἔφυγα μὲ τὸν κύρ Βάρθακα τὸ κοντὸ, τὸ στραβόποδα, τὸ καμπούρη, τζῆ κόρης τοῦ Δημογέροντα τζῆ Δημητζάνας τὸ δάσκαλο, ποῦ ὄλος ὁ Μωργᾶς τὸν ἐγρώνιζε, καὶ ποῦ τὸν ἐπιακαν οἱ Δαλιώταις καὶ τὸν ἐτούρκεψαν, κ' ἀπ' κεθὸ πάλι τὸν ἐπιακε ὁ Δόντος κ' ὁ Ζαήμης καὶ τὸν ξαναχριστιάνεψαν· καὶ γιὰτὶ ἦταν πολὺ γραμματισμένος ἄθροπος τὸν κάμανε γραμματέα τζῆ Πάτρας.

— 'Εγνώριζες λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν πρὶν ὑπάγῃς μαζῇ του;

— Βέβοιο... μὰ 'κείνος δὲ μὲ θυμάτανε· τοῦ 'δωκα ὄμως γρωνιμὰ καὶ μ' ἀγνάντισε κ' ἐγίναμε πάλι καρτάσιδες.

Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἡ Βουβουλίνα συνεθεωροῦντο μετ' ἀνσυχίας.

— Ἄμα ἐφύγετε ἀπὸ τὴν σκηνὴν τῆς κυρᾶ Βουβουλίνας ποῦ ἐπήγετε; ἠρώτησεν ὁ Π. Κολοκοτρώνης.

— Ἐκαβαλίκμαν δυὸ ἄτζα καὶ 'ς ἐξ ὥραις ἤμασταν 'ς τὸ κάμπο τοῦ Ἄργους.

— Εἰς τὴν Τίρυνθον;

— Ναί! καὶ 'κεῖ ὁ κύρ Βάρθακας μπαρκάρισε 'ς τὴ γουλέτα ὅπου καὶ τόσο ἄλλο ἀσκέρι ἐφυγε... οὔτε πῶς θὰ φύγη μοῦ 'πε τίποτα... ἐγὼ θάρρεψα πῶς 'πήγε ν' ἀνταμώση κανένα καὶ θὰ στρέψῃ πάλι... καρτεράω, καρτεράω... ἐξαφνοῦ ἡ γουλέτα βλέπω καὶ κάνει πανὶὰ καὶ φεύγει· τότενες καὶ 'γὼ ἐκαλίκεψα πάλι τ' ἄλογό μου καὶ ἦρθα πίσου... κακὰ ἔκαμα, ἀρχόντισσα;

— Πολὺ καλά... εἶπεν ἡ Βουβουλίνα· τὴν ἔπαθα! εἶχα νὰ κάμω μ' ἓνα κλέπτην... εἶσαι βέβαιος πῶς ἦτον ὁ διδάσκαλος τοῦ Δημογέροντος τῆς Δημητζάνης;

— Ἄν εἶμαι βέβηρος!... καὶ τέτοιο ζραβοκαμωμένο μπόι ξεχνᾶται εὐκολα; μὰ φορὰ τὸν εἶδα, καὶ καρφώθηκε γὰ πάντα 'ς τὸ θυμητικό μου... μπᾶ καὶ σ' ἔκλεψε, Κυρᾶ, ὁ τζουτζές 'κείνος;

— Φθάνει, Λάμπρο! πήγαινε νὰ κοιμηθῆς, διότι φαίνεσαι πολὺ ἀποκαμωμένος.

— Ὅχι, κυρὰ Μπουμπουλίνα! δὲν εἶμ' ἀποσταμένος· σ' ἔκλεψ' ὁ τζουτζές;

— Ναί! πλὴν εἶναι ἀργὰ τώρα, τὸ σφάλμα εἶναι ἰδικόν μου ὅπου δὲν σ' ἐξηγήθην.

— Ποῦ καὶ νὰ τό 'ξερα, καὶ νὰ τὸν ἔφερνα 'πιστάγκωνα δεμένο... τέτοιος τζουτζές, μωρὲ, καὶ νὰ σὲ κλέψῃ, κυρὰ Μπουμπουλίνα! τέτοιο Ζαγάρι νὰ γελάσῃ καὶ ἐμένα μὲ κοτζᾶ μουστάκι!!!

— Πάει πλέον! πήγαινε νὰ κοιμηθῆς, Λάμπρο!

Ἀποσυρομένου τοῦ ἀρματωλοῦ μὲ δυσარέσκειαν καὶ ξύουτος τὴν κεφαλὴν, ἡ Σπετζιώτισ ἐπρόσθεσε πρὸς τὸν γαμβρόν της, « κάμε με τὴν χάριν καὶ γράψε δύο λόγους εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πατρῶν, καὶ ζήτησε πληροφορίας περὶ τούτου· ἔχω καὶ ἄλλην μίαν ὑποψίαν. »

— Ὅποιαν;

— Ὅμιλεῖ ὁ κόσμος ἐναντίου μου, ὅτι ἀφήρεσα τοὺς ἀδάμαντας τῆς συζύγου τοῦ Βεζύρου; εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν εἰς ὅτι ἤκουσας, Πᾶνε.

Ὁ Π. Κολοκοτρωνῆς τὴν ἐθεώρησεν ἀσκαρδαμυκτι.

— Ὅμιλει, δὲν εἶναι οὕτω;

— Μάλιστα.

— Ἄκουσον λοιπόν ἡ γυνὴ τοῦ Βεζύρου μὲ ἐπρόσφερον ἐν χρυσοῦν κιβώτιον περιέχον σπανίους ἀδάμαντας καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους· δὲν τὸ ἐδέχθη κατ' ἀρχάς· πλὴν ἀκολούθως, ἐπειδὴ μὲ ἐβίασε νὰ τὸ λάβω, τὸ ἔδωκα πρὸς τὸν διάβολον ἐκείνον νὰ τὸ προσφέρῃ τοῦ Κεαγιάμπη διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἀρχιερεῖς μας· φοβοῦμαι ὅτι τὸ ἐκτύπησε καὶ τοῦτο.

— Αὐριοι μανθάνομεν τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸν Κεαγιάμπη.

— Ἄν τὴν ἔκαμε καὶ αὐτὴν, τότε ἐξηγῶ τίνι τρόπῳ ἐκβήκεν ὁ λόγος ὅτι κατεγύμνωσα ἐγὼ τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου.

— Ὅ,τι ἐγένειεν ἐγένειε· θεραπεία δὲν ὑπάρχει ἄλλη, εἰμὴ τὸ πρῶτ' ἄπ' αὐτῆς νὰ προσπαθήσωμεν νὰ μεταφέρωμεν τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου· διότι ἡ ἀνακοχὴ τελειώνει ἀπόψε· καὶ φοβοῦμαι πρὶν ξημερώσῃ θ' ἀρχίσῃ πάλιν τὸ τουφέκι τῶν ἰδικῶν μας.

Ἡ στρατιωτικὴ αὕτη γυνὴ δὲν ἐκλείσεν, ἐκ τῆς ἀγανακτικῆσεως καὶ ἀνησυχίας εἰμὴ ὀλίγας ὥρας τὰ ὄμματα. Περὶ τὴν χαρὰν τῆς ἡμέρας ἔστειλεν ἀμέσως διὰ τὸ χαρέμι· ὁ θόρυβος καὶ οἱ τουφεκισμοὶ ὅμως ἀνήγγειλον συγχρόνως τὴν τῶν Ἑλλήνων ἔφοδον ἐντὸς τῆς πόλεως.

Ἀνέβη τότε ἐπὶ τοῦ ἵππου τῆς, ἔλαβε μεθ' ἑαυτῆς τοὺς στρατιώτας τῆς καὶ τὸν Π. Κολοκοτρώνη καὶ ἔδραμε πρὸς τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρου.

Δύο ὀλέθριαι περιζήσεις ἐμπόδισαν τὴν ἔγκαιρον ἀφίξίν τῆς.

α'. Ὁ ἵππος τῆς ἐφονεύθη ὑπὸ βολῆς, καὶ β'. οἱ στρατιῶταί τῆς, ἰδόντες τὴν γενικὴν διαρπαγὴν, τὴν ἐγκατέλιπον καὶ ἔτρεξαν καὶ οὗτοι εἰς τὰ λάφυρα.

Ἢδὴ παρακολουθουμένη μόνον ἀπὸ τὸν Π. Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Λάμπρον περιεπλανᾶτο ἐντὸς τῶν ἀπὸ ἐρείπια καὶ πτώματα πεφραγμένων ὁδῶν τῆς πόλεως, ζητοῦσα τὴν πρὸς τὸ Σερραγιὸν ἄγουσαν.

Μετὰ μεγάλην πλανοδίαν ἐφθασαν εἰς τοῦτο· δυστυχῶς ὅμως ἦτο κεκαλυμμένον ὑπὸ φοβερῶν κυμάτων φλογῶν καὶ καπνοῦ. Οὔτε εἰς ποῖον μέρος εὐρίσκετο ἡ θύρα του, οὔτε πόθεν ἦτο τὰ παράθυρα ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ διακρίνῃ.

Καὶ αὐταὶ αἱ τρομεραὶ κραυγαὶ τοῦ χαρμεῖου διόλου δὲν ἠκούοντο, διότι κατεπνίγοντο εἰς τὸν σύμμικτον θόρυβον, ὅστις ἐξ ὅλων τῶν ἄκρων τῆς πόλεως ἐξήρχετο.

— Πῶς θὰ εἰσέλθωμεν; ἠρώτησεν ἡ Σπετζιώτισ, ἥτις μὲ τὸ γυμνὸν ξίφος εἰς τὴν δεξιὰν κατεβίβαζε τὸ σαρικόκι τῆς κεφαλῆς μέχρις ὀφρῶν μὲ τὴν ἄλλην.

— Δὲν γνωρίζω οὔτε ἐγὼ, ἀπεκρίθη ὁ νέος Κολοκοτρώνης... ἂν τὸ χαρέμι ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων μας, ἀναμφιβόλως θὰ ἐψήθη ζωντανόν!

— Εἶμαι νὰ σκάσω ἀπὸ τὴν λύπην μου· αὐτὸς ὁ σατανὰς ὁ Βάρθακας!... ἐκείνη ἢ καλὴ Ἐσμά... κύτταξε ποῦ πίπτει ἡ εἴσοδος, Πάνε· θὰ ἔμβω κ' ἄς ἀναλύσω ὡς τὴν λαμπάδα.

— Δὲν διακρίνω τίποτε· ὁ καπνὸς μ' ἐτύφλωσεν.

— Ἐκεῖ ὅπου μαυρίζει περισσότερο πρέπει νὰ ἦναι ἡ θύρα, εἶπεν ἡ ἀνδρόκαρδος γυνή.

— Στάσου, Βουβουλίνα! θὰ καῆς! εἶναι ἀργά....

— Κάλλιον ἀργὰ παρὰ ποτὲ ἐμουργούρισε· καὶ ὑψώσασα τὸν βραχίονα ὡς προμετωπίδα τῶν ὀφθαλμῶν της, ξιφήρης ἐπήδησεν εἰς τὸ σκοτεινότερον τῆς πυρκαϊᾶς.

Ὁ Πάνος καὶ ὁ Δάμπρος τὴν ἠκολούθησαν· ἐν βῆμα δὲν εἶχον προχωρήσει καὶ κρότος βαρὺς ἠκούσθη· σῶμά τι μέγα ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ παλατιοῦ ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν των. Ἦτον ὁ μονόφθαλμος Μανιάτης, τὸν ὁποῖον εἶδομεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, μὲ τὰ λάφυρα πηδήσαντα ἐξ ἑνὸς τῶν παραθύρων ἢ Βουβουλίνα τὸν ἔδραξε πρὶν ἐγερθῆ ἀπὸ τὸν τράχηλον.... Ποῖος εἶσαι; τῷ εἶπε βροντωδῶς.

— Ὁ Μπάπακας... τοῦ Χριστέα τὸ παιδίον... σεῖς ποῖοι εἰστε;... μὴν ἐγγίξετε τὰ ἰδικά μου ἀγαθὰ γιὰτὶ σᾶς θυσιάζω.

— Δὲν θέλομεν τὰ λάφυρά σου... λέγε, εἶναι ἄλλοι εἰς τὸ κοιάκι; ἤξεύρεις ἂν αἱ γυναῖκες τοῦ Βεζύρου εὐρίσκονται ἀκόμη ἐκεῖ μέσα;

— Μέσα γιὰμὰ...τὸ χαρέμι μοῦ ἔδωσε ὅλα τοῦτα τὰ θησαυρήματα.

— Εἶναι ζωνταναῖς;

— Στὴν ψυχῇ τοῦ παπουλῆ μου ἐγὼ δὲ σκότοσα καμμία· εἶναι τὸ μεγαλῆτερον ἀμάρτημα ποῦ 'καμα 'ς ὅλη τὴ ζωὴ μου.... 'ς τόσαις θεοτουρκάλαις μέσα καὶ νὰ μὴ βιάσω τὴ μαχαίρα μου μὲ λίγο κοκκινάδι!... μεγάλο κάνονα ὁ ξαγορέας θὰ μὴ βάνη.... τὰ ὄμορφα τοῦτα πράματα μοῦ στράβωσαν τὰ μάτια.... θὰ ταῖς 'ξοφλήσουνε οἱ ἄλλοι Μανιάταις.

— Εἶναι πολλοὶ ἄλλοι μέσα;

— Σὰν πῆδησ' ἀπὸ τὸ θυρίδι τὰ παιδιά μὲ τὸ κοπάδι ἀναβαίνασι.

— Πόθεν εἶναι ἡ εἴσοδος;

— Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ γιὰμὰ.... ἐκεῖθε ποῦ ἡ φλογία δὲν περιεμάζοξε τὸ κοιάκι.

— Δεῖξέ μας τὸν δρόμον, Μπάπακα.... εἶμαι ἡ Λασκαρίνα Βουβουλίνα.

Ὁ Μανιάτης, ὅστις ἤδη ἐγνώρισεν αὐτὴν, προηγήθη.

— Ἄγιε Νικόλα, βοήθη, εἶπεν ἡ γυνή, καὶ ἀνα τρεῖς βαθμίδας ἤρξατο τὴν ἀνάβασιν τῆς κλίμακος, ἐνῶ ὁ μονόφθαλμος Σπαρτιάτης, τὸν ὁποῖον καὶ πάλιν θέλομεν ἀπαιτήσῃ ἀλλαγῆ, ἀφῆκεν αὐτούς, μασσῶν «π' ὄχει καιρὸ ὁ Αἰ Νικόλας, ποῦ γιὰμὰ κ' ἐκεῖδ' σὲ τοιαύδε μάχη περιθησαυρίζει.»

“Ότε εἰσέδυσσε πρὸς τὰ ἐνδότερα οἱ κλαυθμοὶ τῶν Ὀθωμανίδων, καὶ αἱ ἀγριαὶ φωναὶ τῶν νικητῶν ᾠδήγησαν τὴν γενναίαν Σπετζιώτιδα ἀκριβέστερα πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν τὸ δράμα ἐλάμβανε χώραν.

Ἡ αἰθουσα τοῦ Σεραγίου δὲν εἰκόνιζε τῶν Σαβίνων τὴν θέαν, ὅτε ἕκαστος ἤρπαζεν εἰς τὰς ἀγκάλας μίαν κόρην διὰ σύζυγόν του· παρίστανε θέαμα οἰκτρότερον· ἕκαστος ἐξώγει μίαν γυναῖκα καὶ διὰ τοῦ ὄπλου τὴν ἠπήλει νὰ τοῦ δείξῃ ποῦ εἶναι οἱ θησαυροὶ τοῦ Βεζύρου.

— Σταθήτε! μὲ βροντώδη φωνὴν ἔκραξεν ἡ Βουβουλίνα. Σταθήτε! ἐπαπέλαβεν ὁ Π. Κολοκοτρώνης. ... ἐδῶ εἶναι ἡ Βουβουλίνα, ὁ Κολοκοτρώνης.

Ἡ σύζυγος τοῦ Βεζύρου εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἔκραξε χαροποιῶς, « γαφὰ γαφὰ » (ὑπόσχεσις)· εὐρίσκετο ἡ δυστυχὴς εἰς τοὺς βραχίονας φοβεροῦ Ῥουμελιώτου, ὅστις τὴν ἔσυρε πρὸς τὰ σκοτεινότερα τοῦ Σεραγίου. Ἄμα ἤκουσε τὴν φωνὴν τῆς τὸν ὠθησε καὶ ἀποσπασθεῖσα τῶν νεκροθειῶν χειρῶν τοῦ Στερεοελλαδίτου, ἔτρεξεν εἰς τοὺς πόδας τῆς Σπετζιώτιδος.

— Ἀκούσατε, εἶπεν αὐτὴ πρὸς τοὺς λεηλατοῦντας, ὅ,τι ἤρπάσετε οὐδεὶς σᾶς τὸ ἀφαιρεῖ· πλὴν ὅστις ἐγγίξῃ τὴν ζωὴν ἢ τὴν τιμὴν μιᾶς τῶν γυναικῶν τούτων μαζῇ μου θὰ λογαριασθῇ! Πρὶν ἢ πόλις πέσῃ εἰς τὰς χεῖράς σας ἀπεφασίσθη ὑφ' ὅλων τῶν στρατηγῶν νὰ συγχωρηθῇ ἐλευθέρᾳ ἡ ἐξοδός των· ἀφήσατέ τας λοιπὸν καὶ τρέξατε εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ παλατίου, ὅπου πλῆθος θησαυρῶν εἶναι κρυμμένοι, πρὶν ἢ πυρκαϊὰ τοὺς ἀποτεφρώσῃ.

Οἱ στρατιῶται μετὰ πολλῆς δυσαρσεκείας καὶ δυσκολίας ἰπήκουσαν εἰς τὴν Βουβουλίαν, εἰς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς, οἵτινες συγχρόνως ἔφθασαν ἐκεῖ.

Τῶν οὐκ οὐδεμία ἔχασε τὴν ζωὴν κατὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην ἡμέραν. Τὰς μετέφερον εἰς ἓνα τῶν κήπων τοῦ παλατίου, καὶ ἐκεῖ δι' ἀπλοῦ σχοινίου ἐχωρίζοντο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν περιέργων, οἵτινες πανταχόθεν συνεσωρεύοντο διὰ νὰ τὰς βλέπουν· ἀπόσπασμα δὲ στρατιωτῶν, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Ἀναγνωσταρᾶ τὰς ἐφύλαττεν. (α)

Τὴν ἐπαύριον μετεφέρθησαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Μουσταφᾶ Βεη, ὡς καὶ ὁ θηριώδης Κεαργάμπης.

Αὐτηρὲν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία τῆς πόλεως ἐπεκράτησαν πολλὰς ἡμέρας, καὶ ὅτι, ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἀξιωματικοῦ μέχρι τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου, ὅλοι ἔβαψαν τὰς χεῖράς των εἰς τὸ αἷμα τῶν κατοίκων. Ἡ Τρίπολις εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 ἐστάθη τὸ μακελλεῖον τῶν Ἀλβανῶν. Ἐσφαξαν οὗτοι τότε τὸν Ἀρχιερέα, τοὺς Δημογέροντας καὶ τρισχιλίους χριστιανούς. Ἡ πτώσις τῆς λοιπὸν τῶρα μετὰ το-

(α) Μάξιμος Ρεῦμβός, τομ. Α', σελ. 470.

σαῦτα δεῖνὰ ἦτον ἐκείνη τῆς Τρωάδος. Καὶ ὡς ὁ Μενέλαος εἰς τὴν πόρθησιν τοῦ Ἰλίου ἀδυσωπήτως ἐβύθισε τὸ ξίφος εἰς τὸ στήθος τοῦ Διηφόβου, ὡς ὁ Νεοπτόλεμος εἰς ἐκεῖνο τοῦ Πριάμου, ὡς ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκ πύργου ἐσφενδόνισε τοὺς Ἐκτωρίδας, οὕτω καὶ οἱ ἀπόγονοὶ των ἔπραξαν πᾶσαν σκληρότητα· οὐχὶ διὰ τὰ ἐδικηθῶσιν ἀπλῶς μίαν Ἑλένην, ἀλλὰ τὴν θρησκείαν, τὸν Πατριάρχην, καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς των, καὶ ἀποτινάξωσι τὸν βαρβαρικὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Ἡ Ἡρώϊς τῶν Σπετζῶν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔλαβεν ἐπισηλὴν ἐκ Πατρῶν μὲ πληροφορίας τῆς ἀληθοῦς διαγωγῆς τοῦ Βάρθακα. Ἐδάγκανε τὰ χεῖλη ἐκ τῆς ἀδημονίας· καὶ ὅσον ἐνθυμείτο τὴν γελοῖαν παρωδίαν τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου ἠδυνάτει νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἰς τὴν κοινωνίαν ὑπάρχουν τοιαῦτα ὄντα.

ΚΕΦ. 30.

Ο ΛΗ ΠΑΣΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

Τὸ νῆμα τῆς διηγῆσεως μᾶς μεταφέρει εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου.

Ἐκεῖ ἔδραμε ἡ κυρὰ Ρ... μετὰ τὴν μάχην τῆς Γραβιάς, ζητούσα τὴν φυγοῦσαν Ἀνδρονίκην καὶ τὴν Διαμάντο.

Τὸ πάθος τῆς Σουλζώτιδος ἔρριπτε τρομερὰς φλόγας ἐδικήσεως καὶ ἔρωτος· ἐνόμισεν ὅτι ὁ ἐραστὴς αὐτῆς ὠφελῆθεις τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἀποκρύφου τοῦ ἀφορόντος τὴν Διαμάντο, δηλαδὴ ὅτι ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς προσφέρει ἀδρὰν ποσότητα πρὸς τὸν Ὀδυσσεᾶ, ἂν τῷ ἔπεμπε τὴν θυγατέρα τοῦ Καρρέτου, ἐνόμισε, λέγομεν, ὅτι οὗτος ὠφελῆθεις τῆς εὐκαιρίας, ἠπάτησε τὴν Διαμάντο καὶ ἔτρεξαν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, τὴν ὅποίαν ὁ Καρρέτος τόσον γενναίως ὑπερασπίζετο κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων.

Τὰ Ἰωάννινα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρχαίας κοιλάδος Ἑλεπόλεως, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Πίνδου, παρὰ τῇ ὁμωνύμῳ λίμνῃ εἶναι καὶ αὕτη ὡς αἱ λοιπαὶ τῆς Τουρκίας πόλεις ἀρχιτεκτονικῆς ἀμοιροῦς. Αἱ ὁδοὶ τῆς εἰσὶ στενωπαὶ καὶ ἀνωφερεῖς, αἱ ἀγοραὶ σκοτειναὶ τὰ κοιμητήρια τῶν Τούρκων καὶ Ἰουδαίων δενδρώδη καὶ κατάσκια, καὶ αἱ στολαὶ τῶν τότε κατοίκων τῆς ἦσαν ποικίλαι καὶ στρατιωτικά.

Τὸ τζαμίον τοῦ Καλό-πασα ἐστολισμένον μὲ τοὺς κίονας καὶ στήλας τοῦ ναοῦ τοῦ Πλούτωνος, οὐτινος τὰ ἐρείπια καὶ νῦν διασώζονται παρὰ τῇ λίμνῃ (α), εἶναι τὸ μόνον ἄξιον περιεργείας οἰκοδόμημα.

(α) Συγγραφεὺς τινες φρονοῦν, ὅτι ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων δὲν εἶναι ἄλλη ἢ ἡ Ἀγερονσίαι, πλὴν αἱ ὑποδείξεις εἰσι τόσον ὀλίγαι ὥστε οὐδὲν θετικόν.

Ἐκτεταμένη χερσόνησος, ἢ μᾶλλον νῆσος, διότι δι' εὐρείας τάφρου χωρίζεται ἀπὸ τὴν ξηρὰν, προεκτείνει δύο μαστοὺς πρὸς τὴν λίμνην, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑψοῦνται μετὰ μεγαλοπρεπείας δύο τζαμιά καὶ τὸ παλάτιον τοῦ Βεζύρου.

Ὁδηγοῦμεν τὸν ἀναγνώστην ἐντὸς τούτου τοῦ παλατίου, ὀχυρομένου διὰ προμαχώνων καὶ τειχῶν. Ἐνταῦθα ἐμπεριέχεται καὶ τὸ περιβόητον φρούριον Διθαρίτζα, τρομερὸν καταφύγιον τοῦ προβεβηκότος Σατράπου.

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Σεραγίου ἦτον ὁ πύργος, Κιζ-Κουλές, μὲ πυροβόλα βαρύολκα καὶ τείχει χονδρά.

Τὸν πύργον τοῦτον ὠνόμαζε καταφύγιον, διότι ὑπὸ τοῦτου ὑπάρχει ἄντρον, εὐρὺ ἔργον τῆς φύσεως, μὲ δύο χιλιάδας κάδους πυρίτιδος, ζωοτροφίας πολλὰς καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Ἐσκαλε δὲ καὶ ἄλλο ὑπόγειον, συγκοινωνῶν μὲ τὸ πρῶτον, ἐνθα ἐφύλαττε τὸ χαρέμιόν του καὶ τὴν ὥραιαν Βασιλικὴν, ἣν συντόμως θέλομεν ἀπαντήσῃ.

Τίποτε ῥωμαντικώτερον ἢ τὸ καταφύγιον τοῦτο τοῦ γηραιοῦ λέοντος.

Τρεῖς θύρας ἔπρεπε νὰ διαβῆς, τῶν ὁποίων τὸ μυστικὸν οὗτος μόνου ἐγνώριζε, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ βάθος του. Ἦτο συσκευασμένον μὲ πολυτέλειαν καὶ ἄνω αὐτοῦ εἰς τὸ τζαμίον τοῦ Πύργου, ὅπου εὐρίσκετο ὁ τάφος τῆς συζύγου του Ἐμινέ, ἐστάθμειε ἡ σωματοφυλακὴ ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν, ἐτοίμων εἰς ἐν νεῦμα ν' ἀποθάνουσιν ὑπὲρ τούτου.

Πλησίον τῆς πυρίτιδος ἐγρηγόρει ὁ Σκηπετάρως Φεχλίμ-Τζάμης, κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα δᾶδα ἀναμμένην.

Ἦτο νέος εὐειδῆς τὴν μορφὴν καρδίας ὅμως θηριώδους καὶ ἀποφασιστικῆς ὡς τοῦ τυράννου. Ἐν νεῦμα ἐκείνου περιέμενε μόνου διὰ νὰ προσεγγίσῃ τὴν φοβερὰν δᾶδα εἰς τὸ ἔκκαμμα τῆς πυρίτιδος.

Ὅτε δὲ παρήτει ταύτην, ὅπως γευθῆ ὀλίγων ὥρων ὑπνον, τότε ὁ ἴδιος Βεζύρης διεδέχετο τὴν τρομερὰν ὑπηρεσίαν του.

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀναγνώστης ὀδηγεῖται εἰς τὸ ὑπόγειον, ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἐκάθητο ἐπὶ χαμηλοῦ ἀνακλίντρου καὶ ἐπὶ δορᾶς τίγριδος. Εἰς τὸ πλευρόν του ἀνεπαύετο, ὡς θυγάτηρ μᾶλλον, ἢ ὡς σύζυγος, ἡ Βασιλικὴ ἀντικρὺ του ἴστατο ὁ Καρρέτος, καὶ ὀλίγον μακρότερα ἢ κυρὰ Ρ....

Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἦτον ἤδη γέρον πέραν τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἢ ἄλλοτε ξανθὴ κόμη του, αἱ δασεῖς ὄφρυς του, ὁ πυκνὸς μύσταξ του καὶ ὁ μακρὸς αὐτοῦ μέχρι τῆς ζώνης πώγων ἦσαν χιονώδη, παρουσιάζοντα μίαν τῶν κλασικῶν ἐκείνων κεφαλῶν, τὰς ὁποίας ἤθελες κατατάξῃ, ἂν δὲν ἐγνώριζες τὸν ἄνθρωπον, μᾶλλον μεταξὺ τῶν σεβασμιωτέρων πατριαρχῶν τῆς παλαιᾶς γραφῆς, ἢ τῶν κακούργων τῆς κοινωνίας.

Οἱ ὀφθαλμοὶ του μικροὶ, κυανοὶ, βυθισμένοι περὶ τὴν βάσιν

των καὶ ῥυτιδωμένοι ὑπὸ τὴν κάτω βλεφαρίδα ἦσαν ὀφθαλμοὶ Μαρίου, ὅταν ὁ θυμὸς τοὺς ἐξηγρίωνε· καὶ πάλιν ὀφθαλμοὶ ἐλάφου, ὅταν ἡ ὑποκρισία καὶ χαννότης ἡμίεκλειε τοὺτους.

Τὸ πρόσωπόν του δὲν ἔφερε τὴν ἐλαχίστην Μουσουλμανικὴν σοβαρότητα, ἣν ἡ χρῆσις τῶν ναρκοτικῶν ποτῶν εἰς τοὺς πλείστους τῶν μεγιστάνων τούτων ἀφίνει. Τοῦναντίον ὅλα τὰ χαρακτηριστικά του ἦσαν εἰς ἀένναον σπασμωδικὴν κίνησιν· σημεῖον ψυχῆς δραστηρίου καὶ ἀησύχου, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔζη. Εἰς δὲ τὰ χεῖλη του, ῥέοντα μαγικῆς φυσικῆς εὐγλωττίας, ἐπέτα πάντοτε γέλωσ χαρίεις, γέλωσ ὅμως διαβολικὸς, ὅστις μᾶλλον ἐξηπάτα τὸν ἄνθρωπον, καθ' ὅσον ἐστυοδεύετο καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα, ἄγαπητὲ, ἀδελφὲ, νιέ, τέκνον μου.

Εἶχε τὸ ἀνάστημα ὄχι περισσότερον τῶν πέντε ποδῶν καὶ τριῶν δακτύλων, καὶ ἦτον εὐρωστος πλὴν ὄχι καὶ πολύσαρκος.

Μίγμα ἀμαθείας καὶ ὄξυνοίας, ψευδοῦς εὐλικρινείας, ἀπιστίας, τόλμης καὶ προφυλάξεως, ἀκολασίας δεισιδαιμονίας, φυλαργυρίας, φανατισμοῦ καὶ ἐκδικήσεως ἀδιαλλάκτου, καὶ τὸ μέγιστον πάντων ὑποκρισίας ἐντέχνου καὶ ἐχεμυθίας αὐστηροτάτης, δὲν ἤργησεν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ χωρίου Τεβελένι ν' ἀξιωθῆ τὸν βαθμὸν ἀντιβασιλέως τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰς ἀρχαιοτέρους αἰῶνας διέλαμψε μετὰ τοσοῦτου κλέους Ἀλέξανδρος ὁ μέγας καὶ Πύρρος ὁ Ἡπειρώτης. Ἐσχημάτισε δὲ δυναστείαν, τὰ δεινὰ τῆς ὁποίας καὶ αἱ ὑπανθρωπία ἀφῆκαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκίας φήμην φρικώδη, δυναστείαν κατασυντρίψασαν τὸ κράτος τοῦ Ὄσμαν, καὶ ἀνοίξασαν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς χώρας τῶν Περικλέων.

Εἰς τὴν ζώνην του ἤστραπτεν ἀγχίστομος ἀδαμαντοκόλλητος ἀκινάκης· εἰς τὸ πλευρὸν του ἐκρέματο ἡ δαμάσκημος σπάθη, τὴν ὁποίαν ὁ Ὀρκανῆς, τελευταῖος βλαστὸς τῆς Ταρταρικῆς δυναστείας, τοῦ ἐχάρισεν, ὅτε μὲ τοὺς ἀδελφούς του εἰς Ἰωάννινα εὖρε φιλοξενίαν (α). Εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκράτει τὴν κολομβρίνην τοῦ Καρόλου δωδεκάτου, τὴν ὁποίαν Γουζάβος ὁ Ἀδόλφος τοῦ ἔδωκε δῶρον, ὅτε καταδιωκόμενος ἀπὸ τὴν τύχην, ἐλιμενίσθη εἰς τὴν Πρέβεζαν (β). Εἰς τὸν ἀριστερὸν ὄμω του ἀτημελήτως ἤγγιξε τὴν ἀγγελικὴν κεφαλὴν τῆς ἡ Βασιλικῆς, κριτοῦσα εἰς τὰς δύο αὐτῆς παλάμας τὴν χεῖρα τοῦ σιδηροῦ γέροντος, καὶ παίζουσα μὲ τὸν χονδρὸν ἀδάμαντα τοῦ δακτυλιδίου του· καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἔκειτο τὸ τουφέκι του, κατασκευὴ τῆς Βερσάλης, περιβόητον

(α) General Vizanour, σελ. 345.

(β) Hughes Hobenhouse, σελ. 10.

εἰς τὴν Ἑπειρον ἄπασαν, καὶ ἀντικείμενον τοῦ τε φόβου καὶ τῶν ὕμνων ὄλων τῶν Ἀλβανικῶν φυλῶν.

Τὸ τουφέκιον τοῦτο, ἐκ κριανοῦ δαμασκού, μὲ χρυσοῦς ἀστερίσκους πεποικιλμένον, ἀνήκέ ποτε εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ναπολέοντα Βοναπάρτην, ὅστις τὸ ἔστειλε πρὸς τὸν Τζετζάρ-Πασᾶν τῆς Πτολεμαίδος. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ μετέβη εἰς χεῖρας τοῦ Σουλτάνου Σελίμ τοῦ Γ'. ὅστις τὸ ἐχάρισε πρὸς τὸν Κιόρ-Ισοῦφ-Πασᾶν, παλαιὸν ἔμπορον τοῦ ὄρυζιου, τρὶς ἀννψωθέντα εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Βεζύρου. Ἀπὸ τὸν Βεζύρην αὐτὸν λοιπὸν τὸ ἐκληρονόμησεν ὁ Ἀλῆς (α)· καὶ διὰ τὰ ἀποκαταστήσῃ, ὡς ἔλεγε, δῶρον βασιλικὸν τὸ περιέβαλε μὲ φύλλα ἄργυρᾶ, καὶ ἐκόλλησεν ἐπὶ τούτου πολιτίμους λίθους (β).

Ἐπίσης ἐν ἀγγλικὸν τηλεσκόπιον ἦτον ὁ ἀχώριστος σύντροφός του.

Ἡ Βασιλική, τριακοντοῦτις περίπου γυνή, ἡ περίφημος αὕτη Ὀκταβία τῆς ἐποχῆς μας, ἦτις τοσοῦτον φρονίμως ἐξοικονομεῖ τὰ ἐλαττώματα τούτου τοῦ Νέρωνος, ὅστις ἄλλοτε εἰς μίαν παραφορὰν θυμοῦ διὰ πιστολίου ἐφόνησε τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του Ἐμινέ, ἦτον ἐκ τοῦ μικροῦ τῆς Χαουίας χωρίου Πλησχοβίτζα.

Ἐποπτευθεῖσα ἡ Υ. Π. τὸ 1800, ὅτι ἐντὸς τοῦ εἰρημένου χωρίου ὑπῆρχον τὰ κιβδηλοποιεῖα τὰ καταπληρώσαντα, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ψευδῶν νομισμάτων τὴν Τουρκίαν, διέταξε τὸν Ἀλή-Πασᾶν νὰ τὸ ἐπαγρυπνῇ.

Ἀπὸ τὴν διαταγὴν ταύτην ὠφεληθεὶς οὗτος κατέκαυσε μίαν ἡμέραν τὸ χωρίον, ἀφήρπασε κάθε πολῦτιμον σκεῦος του, καὶ κατέσφαξε πλῆθος τῶν κατοίκων του.

Πρῶτον θῦμα ἔπεσεν ὁ πατήρ τῆς Βασιλικῆς, Χριστιανὸς, κατὰ τινας δὲ καὶ ἱερεῦς.

Ἐντρομος ἡ θυγάτηρ, ἔνδεκα μόνον ἐτῶν τότε, ἐξεληθούσα τῆς αἵματοφύρτου οἰκίας, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πρώτου διαβαίνοντος Τούρκου, φωνάζουσα « βοήθειαν! »

« Κύριε! » ἐκλαυθμήριζεν « ὁ πατήρ μου δὲν ὑπάρχει πλέον ὑπερασπίσου μας! τίποτε κακὸν δὲν ἐπράξαμεν πρὸς τὸν Βεζύρην διὰ νὰ μᾶς σφάξῃ οὕτως ἡ μήτηρ μου ὁμοίως δὲν ἐπράξε κακόν· εἴμεθα πτωχὰ παιδιά, καὶ παραδιδόμεθα εἰς χεῖράς σου μεσίτευσον πρὸς τὸν Βεζύρην διὰ τὴν ζωὴν μας! ἴσως ἔχεις καὶ τοῦ λόγου σου μητέρα καὶ παιδιά... »

Ὁ γλυκὺς τόνος τῆς Βασιλικῆς, ἡ ἀγγελικὴ καλλονή της,

(α) « Histoire de la Grèce, » Pouqueville, tom. 2, zer. 11, σελ. 301. Hobhouse's « Travels in Turkey, » σελ. 112.

(β) Ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης ἐξήγηται ἡ ἀποστατήσῃ τὸν Ἀλή-Πασᾶν, καὶ ἔστειλε πρὸς τοῦτον τὸν ὑπισπαστήν του Λαβαλέτ ἀπὸ τῆς Αἴγυπτου. Πλὴν ὁ Ἀλή-Πασᾶς δὲν εἶχεν ἐτι τότε μεγάλην ἰδέαν περὶ Ναπολέοντος καὶ ἀπέρριψε τὰς προτάσεις.— Correspond. confid. de Napol., tom. 5, σελ. 449, Lavalette.

τὸ εὐκαμπτον ἀνάστημά της κατεπράυνον τὸν ἄγριον λέοντα, ὅστις τὴν ἤκουε. Ἦτον ὁ ἴδιος τῆς Ἡπείρου Σατραπίης.

Ἔσφιγξε τὴν νεάνιδα εἰς τὰς ἀγκύλας, καὶ διέταξε τὴν παύσιν τῆς σφαγῆς, μετακομίσας αὐτὴν καὶ τὴν μητέρα της εἰς Ἰωάννινα.

Ἀλλόκοτον πρᾶγμα! πώποτε δὲν τὴν ἐβίασε ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν, τὴν ἀνέδειξε δὲ βασιλίσσαν τοῦ χαρεμίου του καὶ ἡ περιβόητος Βασιλική, ἣτις ἐδάμασε καὶ ἐχαλίνωσε διὰ τῆς ἠπιότητος, τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς θρησκευτικῆς διαγωγῆς της τὰ πάθη τοῦ τέρατος τούτου, καὶ ἐλύτρωσεν ἐκ τῆς σφαγῆς τόσας καὶ τόσας κεφαλὰς Χριστιανῶν, δὲν εἶναι ἄλλη ἢ αὕτη.

Ἦτο μικρὰ τὸ ἀνάστημα, πλὴν τελείας ἀναλογίας· ἦτον ἐξ ἐκείνων τῶν γυναικῶν τὰς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπονομάζουσιν Ἀφροδίτας τῶν κόλπων ἢ ὄψεις τοῦ προσώπου αὐτῆς ἦτο σιτόχρους καὶ διαυγῆς ὡς τὸν ὠχρὸν μαργαρίτην, οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς μέλανες καὶ κλαδωτοὶ, αἱ ὀφρὺς αὐτῆς καμπτοὶ καὶ σβεννύμενοι ἀνεπαίσθητως πρὸς τοὺς κροτάφους. Ἐὐδὲν δὲ τελειότερον πάντων, ἐπὶ τῆς μικρᾶς ταύτης γυναικὸς ἦτον ἡ τρυφερὰ λεπτότης τοῦ τε ποδὸς καὶ τῆς χειρὸς της· τῆς χειρὸς, λέγομεν, ἐκείνης, ἣς τινος οἱ ἐλεφάντινοι δάκτυλοι, ὡς ψευδεῖς, ἐφαίνοντο ὅτι ἠθέλου συνθλασθῆ ἂν ἠγγιζες τούτους.

Ἦ κυρὰ Ρ... ἐδιηγεῖτο τὴν μάχην τῆς Γραβιάς· ἐδιηγεῖτο τὰ τῆς Ἀνδρονίκης, ἐδιηγεῖτο τὰ τῆς Διαμάντος.

Ὁ Καρρῆτος ἔειπαι καὶ ἐξῆτει τὴν ἀδειαν ν' ἀφήσῃ τὰ Ἰωάννινα καὶ τρέξῃ πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς θυγατρὸς του.

— Ὁχι, εἶπεν ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς, μπά-μπά-νι-μπό-ι-νι-νὰ (μὲ τὸν τράχηλον τοῦ πατρὸς σου) σὲ χρειάζομαι, παιδί μου· τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου εὐρίσκονται ἤδη εἰς τὸ ἄλλο τῶν Ἰωαννίνων μέρος· ἅμα προχωρήσωσι θέτομεν τὸ πῦρ εἰς τὴν γραμμὴν τῶν βαρελίων τουτων· τὸ τέλος μας θέλει εἶναι ἐνδοξον, ὁ θάνατος γλυκὺς καὶ ἀνεπαίσθητος.... δὲν εἶναι οὕτω, μπουλ-μπουλ (ἀηδῶνι μου) Βασιλική;

— Ὅπως θέλει ὁ Αὐθέντης, ἀπεκρίθη αὐτῇ, ρίπτουσα πύρινα ὄμματα ἐπὶ τοῦ χιονώδους προσώπου τοῦ τυράννου.

Ὁ Πασᾶς ἐξέτεινε μετὰ ταῦτα τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Καρρῆτον, σημεῖον ν' ἀπομακρυνθῇ.

Τὴν ἠσπάσθη οὗτος, προσεκύνησεν ἐδαφιαίως, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῆς κυρᾶς Ρ....

— Φαίνεσαι κουρασμένος, ἀγαπητὸν τέκνον, στραφεῖς πρὸς τὸν Φεχίμ Τζάμην τώρα, εἶπε· δώσε με τὴν δάδα, εἶναι ἰδική μου σειρά νὰ φυλάξω.... πέσε νὰ κοιμηθῆς.

Ὁ πιστὸς Κέρβερος ἠσπάθη τὴν χεῖρα, ἣτις παρέλαβε τὴν φρικτὴν δάδα καὶ ἐξῆπλωσε τὴν κάπαν του ἐπὶ τῶν κἀδων.

Ἐβυθίσθη συντόμως εἰς ὕπνον βαθύν· σιωπὴ ἄκρα μετὰ ταῦτα ἐβασίλευε διὰ πολλὴν ὥραν εἰς τὸ τρομερὸν ἐκεῖνο καταφύγιον.

Ὁ γέροντος Σατράπης μηχανικῶς ἐθώπευε τὸ ἄβρὸν πρόσωπον τῆς Βασιλικῆς, τὴν κόμην, τὸν λαιμόν της, καὶ ἐσφίγγεν ἐκ διαλειμάτων αὐτὴν σπασμωδικῶς πρὸς τὸ στήθος του, ἐνῶ τὰ βλέμματά του, προσηλωμένα ἀσκαρδαμυκτῶς, ὅτε πρὸς τὴν πυρίτιδα, ὅτε πρὸς τὴν φλογερὰν δάδα ἐδείκνυον ὅτι ὁ νοῦς του κατεθλίβετο ὑπὸ ἀτελειώτου σειρᾶς σκέψεων.

Ἡ Βασιλικὴ ἐστήριξε χαύνως τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ γέροντος καὶ ἐκράτει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλειστούς. "Ἐλαβεν ἐπίσης τὴν παλάμην του καὶ ἀνταπεκρίνετο, θλίβουσα αὐτὴν ὡσάκεις ὁ τύραννος τὴν περιέπτυσσεν εἰς τοὺς κόλπους του.

— Κατάρτα εἰς τὸν Ἀβδαλάχ-Ἐβν-Σαῦδ τὸν ἀρχιπαραβάτην τοῦ Κορανίου, Βασιλικὴ, εἶπε τέλος ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς, βαθέως ἀναστενάζας· τί εἶναι ὁ κόσμος οὗτος! Πῶποτε δὲν ἐστάθην εὐτυχής! ἐπεθύμησα τὴν τύχην καὶ αὕτη ἦλθε μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ της· ἐπεθύμησα σεράρα, μίαν αὐλὴν, ἰσχὺν, μεγαλοπρέπειαν, πομπάς, συμπόσια καὶ ὅλα τὰ ἀπῆλυσσα! Ὁ χυδαῖος, ὅτε μὲ συγκρίνῃ μὲ τὴν πενιχρὰν καλύβην ἐν ἣ ἐγεννήθην, μὲ ὀνομάζει βέβαια τρισμάκαρα!! Μὰ τ' ἀγαθὰ τοῦ πιστοῦ Ζεῖδ εἶμαι τὸ ἀντικείμενον σήμερον τῶν ἕμνων τῶν Ἀλβανῶν ὄλων!... Καὶ ὅμως ἂν ὁ κόσμος ἐγνώριζε, γκιουζὲλ Βασιλικὴ μου, μὲ τί ἠγόρασα ὄλας ταύτας τὰς πομπάς!... ἤμαρτον, ναί, συγγνώμην! ὦ Ζεῖδ, νιὲ τοῦ προφήτου, μεσίτευσον, ἔσφαξα συγγενεῖς, φίλους, τόσῃ ἀνθρωπότητα... περικυκλούμαι ἤδη ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων τοὺς γονεῖς ἐθυσίασα, ὦ κόρη τῆς Πλησχοβίτζας! ἀγαπητῆ μου Βασιλικὴ! μόνῃ παρηγορία τῆς δυστυχοῦς ψυχῆς μου, μήπως καὶ σοῦ δὲν ἔσφαξα τὸν πατέρα!...

— Μὴ μὲ ὀμιλῆς οὕτως, Αὐθέντα! εἶπεν ἡ Χριστιανῆ, φιλοῦσα τὴν χεῖρα τοῦ Βεζύρου.

— Βασιλικὴ! παιδί μου ἠγαπημένον... δόξα εἰς τὸν Ἀλάχ, τὸ τέλος τοῦ Ἀλῆ πλησιάζει· τὸ ἐνωῶ, διότι ἡ φωνή, ἥτις πάντοτε ταραττῆ τὸν ὕπνον μου, δὲν μὲ ἐνοχλεῖ πλέον· σέβεται καὶ αὕτη τὰς στιγμὰς ταύτας.

— Παραλαλεῖς, Αὐθέντα!... ὁ θάνατος εἶναι πολὺ μακρὰν ἔτι. Ὁ Χουρσίτ-Πασᾶς γνωρίζει, ὅτι, ἂν κάμῃ ἐν βῆμα πρὸς τὰ Ἰωάννινα, θά πηδήσῃ εἰς τὸν ἕρα.

— Ναί, κόρη μου Βασιλικὴ! ἡ παρωργισμένη σκιὰ τῆς Ἐμινὲς ἔπαυσε πλέον νὰ ζητῆ ἐκδίκησιν. Ἡ κατὰ σοῦ ζηλοτυπία τῆς δυστυχοῦς ταύτης συζύγου μου ἔπαυσε, διότι βλέπει ὅτι καγὼ πλησιάζω τὸν τάφον. Βασιλικὴ, ὁ κόσμος δὲν διοικεῖται τυχεῶς! δάκτυλος Θεοῦ τὸν κυβερνᾷ· τὸ βλέπω καθαρῶς· ἐφόνευσσα τὴν Ἐμινέ! τὴν ἐνάρετον Ἐμινέ! Οἱ υἱοὶ τῆς Βελῆς καὶ Μουκτάρης μ' ἐπρόδωσαν, καὶ ἰδοὺ εἰς ποῖαν κατάστασιν σήμερον εἶμαι. Βασιλικὴ, γιλ-διζ Βασιλικὴ (ἄστρον μου), εἶπέ με τὴν ἀλήθειαν, ἀνοῖξε τὴν ψυχὴν σου εἰς τὸν Ἀλῆ· θέλεις

ν' ἀποθάνης μετ' ἐμοῦ, ἢ ἐπιθυμῆς ἀκόμη νὰ ζήσης; ... τὸ ἰδικόν μου τέλος εἶναι ἀναπόφευκτον... ὀμίλει, Βασιλική μου, εἰς λόγος σου καὶ σέ πέμπω μακρὰν τῆς Ἡπείρου.

— Εἶμαι ἔτοιμος ν' ἀποθάνω μὲ τὸν Κύριόν μου.

— Μὰ τὸν Ἥλιον καὶ τὸ φαεινόν του σέλας, δὲν μ' εὐχαριστεῖ ἢ ἀπόκρισίς σου... μὲ φαίνεται βεβιασμένη· εἶσαι εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, Βασιλική! ἡ ζωὴ πρέπει νὰ σοὶ ἦναι ποθητή. Μὴ βλέπῃς ἐμέ ὅστις εἶμαι ὀγδοηκοντούτης· ἀπηύδησα ζῶν... ὀμίλει, κονδυλένια μου κόρη! εἰς λόγος σου καὶ εἶσαι μακρὰν ταύτης τῆς πυρίτιδος.

Ὁ τύραννος ἐπρόφερε μὲ γαλήνην πολλήν καὶ γλυκύτητα τοὺς λόγους τούτους, καὶ λαβὼν εἰς τὰς δύο παλάμας του τὸ ὠραῖον πρόσωπον τῆς Χριστιανῆς τὸ ἔσρεψε πρὸς τὰ βλέμματά του, ζητῶν μετ' ἀπληστίας νὰ ἀναγνώσῃ ἐπὶ τούτου τὴν ψυχὴν της.

Ἦσαν παράδοξοι αἱ φάσεις, ἃς ἡ γηραιὰ φυσιολογία του ἐξωγράφει· ἐν πῦρ ὀδυνηρὸν διέτρεχεν ὅλα τὰ μέλη τοῦ γέροντος· ἡ καταβιβρώσκουσα τοῦτον ζηλοτυπία τὸν ἔκαμε νὰ φαντάζεται ὅτι τὰ πλοῦτη του καὶ ἡ οὐράνιός του Βασιλικὴ ἔμελλον νὰ διέλθωσιν εἰς τὴν κατοχὴν ἄλλου.

Ὅσον λοιπὸν ἐπλησίαζε τὸν Ἄδην, τόσον διανοεῖτο νὰ σείλῃ ἐκεῖ πρὸ αὐτοῦ τὸ δυστυχές τοῦτο πλάσμα.

Ἡ δὲ πνευματώδης Βασιλικὴ δὲν ἦτον ἡ Ἀστάρβη τοῦ Πυγμαλιῶνος· ἦτον ἄδολος καὶ εἰλικρινής, διότι ἄλλον ἔρωτα ἢ τὸν ἰδικόν του δὲν εἶχε γνωρίσει εἰς τὸν κόσμον, καὶ διότι διὰ τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς της εἰς τὰς ἐπιθυμίας του καὶ διὰ τῆς γλυκότητός της ἀνεχαίτιζε πᾶν κακοποιὸν βούλημα τῆς τίγριδος ταύτης.

Εἰς τὴν τελευταίαν ὀμιλίαν του, ζρέψασα τὴν κεφαλὴν της τὸν ἐθεώρει ἄσκαρδαμυκτί· ἡ ζωὴ τῶντι τῇ ἦτο γλυκεία· διότι ἦτο νέα, καὶ ταυτοχρόνως διανοεῖτο ν' ἀποσυρθῇ εἰς μοναστήριον, ὅπως διέλθῃ ἐν προσευχῇ καὶ μετаноία τὰς ἐπιλοιπούς ἡμέρας της· πλὴν εἰς τὴν θέσιν εἰς ἣν εὐρίσκετο ἐσυλλογίσθη, ὅτι ὁ ἐλάχιστος ἐρεθισμὸς τοῦ τυράννου ἤθελε ἐπιταχύνει τὸν θάνατόν της. Ἐβρίψεν ἀμέσως τοὺς βραχίονας εἰς τὸν λαιμόν του, καὶ ἀσπαζομένη τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ σειρᾶς φιλημάτων εἶπεν « εἶμαι ἔτοιμος, Ἀυθέντα μου, εἶμαι ἔτοιμος ν' ἀκολουθήσω τὴν τύχην σου. Τί τὴν θέλω τὴν ζωὴν, ὅτε ἀπὸ τὸν κόσμον σὲ χάσω; τοῦτο τὸ ἠξέυρεις, τὸ ἐννοεῖς, τὸ ἀναγινώσκεις ἐφ' ὅλων τῶν αἰσθημάτων μου· διατὶ λοιπὸν τοσοῦτον μὲ τυραννεῖς, καὶ τοιαύτην δεικνύεις δυσπιστίαν πρὸς τὴν ἀγαπητὴν σου Βασιλικήν; »

— Ἄλ-Φατιμέ, σὲ πιστεύω, σὲ πιστεύω, παιδί μου! σὺ καὶ ὁ Φεχίμ εἰσθε οἱ μόνοι πιστοὶ μου... ἄλλη μία ἰδέα ἦλθεν εἰς τὸ νοῦν μου, Σελήνη μου Βασιλική.

— Ὅποια;

— Νὰ ρίψωμεν ἀπόψε εἰς τὴν λίμνην τοὺς θησαυροὺς τούτους.

— Διατί;

— Διότι ὅταν ἀποθάνωμεν θὰ μεταβῶσιν ὅλοι εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Σουλτάνου.

— Τόση πυρίτις . . . τίποτε δὲν θὰ διαφύγῃ . . . ὅλα τὰ Ἰωάννινα θ' ἀνατραπῶσιν.

— Ἐχεις δίκαιον! ἀκριβὴ μου πλὴν ὑπόθεσις διὰ μίαν στιγμήν, ὅτι ὁ Σατανᾶς φέρει ἀντιστροφῶς τὰ πράγματα. Ἐπίθεσις ὅτι μᾶς συλλαμβάνουν πρὶν προφθάσωμεν νὰ θέσωμεν τὸ πῦρ . . . δὲν εἶναι κάλλιον νὰ τοὺς ρίψωμεν εἰς τὸ ὕδωρ;

Ἡ Βασιλικὴ ἐσκέφθη μικρὸν, ἔπειτα εἶπεν « δὲν εἶναι κακὴ ἰδέα αὕτη νὰ μὴ τὰ ρίψωμεν ὅμως ὅλα, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος. Πιθανόν, ἂν ὁ Σουλτάνος μᾶς συλλάβῃ καὶ δὲν εὔρη ὅσα πλούτη ἐφαντάζετο, νὰ σὲ ἀφήσῃ εἰς τὴν ζωὴν διὰ νὰ πλουτίσῃς περισσότερον.»

— Ἐχεις τὴν σοφίαν τῆς κόρης τοῦ Προφήτου τί λέγω! σὺ! εἶσαι ἀνωτέρα καὶ ὑπὸ τὴν Ζεῦνάβ, ἣτις ἔβαλεν εἰς τὸ χέρι τὸν ἴδιον Προφήτην καὶ τὸν ἐνυμφεύθη. Θέλω πράξει ὅπως μὲ συμβουλεύεις.

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐβυθίσθη καὶ αὐθις εἰς σιωπὴν καὶ σκέψεις βαθυτέρας.

Μετ' ὀλίγον εἰς στρατιώτης ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ πρέσβεις τοῦ Βεζύρου τῆς Πελοποννήσου ἐπεθύμουν νὰ συνομιλήσουν μετὰ τούτου.

— Αὔριον, αὔριον εἰς τὰς δύο ὥρας μετὰ μεσημβρίαν ἂς ἔλθουν, ἀπεκρίθη λακωνικῶς ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς.

ΚΕΦΑΛ. 31.

Η ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΡΡΕΤΟΥ.

— Βέβοζα, κύριε Καρρέτο, πρέπει νὰ ἴσαι μουρλὸς γιὰ νὰ μὴ φεύγῃς ἀπ' τὰ Γιάννενα, ἔλεγεν ἡ κυρὰ Ρ . . . πρὸς τὸν πατέρα τῆς Διαμάντος, ὅστις σύννοσος, καθήμενος μὲ τὸ ἔν γόνυ ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἤκουε ταύτην.

— Θὰ μείνω, Κυρὰ, ν' ἀποθάνω δι' ἐκείνον ὅστις μ' ἐχάρισε τὴν ζωὴν.

— Μηγάρις σοῦ ἴσωσε τὴ ζωὴ ἀπὸ καλοσύνης; εἶσαι γιὰ μὰκ ταμπιαλῆς, « εἶμαι σὲ παντοτεινὸν πόλεμον, εἶπε, ἴσαν τὸ γλυτόνω θὰ μοῦ χρησιμέψῃ.»

— Δὲν εἶναι οὕτω, Κυρὰ! ὁ Βεζύρης μ' ἀγαπᾷ καὶ προσ-

φέρει δύο χιλιάδας φλωρία εἰς ἐκείνον ὅστις φέρει τὴν Διαμάντο μου.

— Τώρα Μαῖα, τώρα δροσιὰ, μὰ γὰρ ἀπ' ἀηδονία, μάρμπα Καρρέτο μου, καταλαβαίνεις; μείς ἡ Σουλζιώτισσαις τὸ νύθουμε τὸ καπλάνι τοῦτο. Δεκαπέντε χρόνια τὸν πολεμᾶμε· καὶ συμφωνιαῖς κάμαμε, καὶ ρεέμια ἴλαξαμε, καὶ πάντα τὸν βρήκαμε φιλάργυρο καὶ προδότη... γρωνίζεις, Καρρέτο, γιατί δίνει τόσο φλουρὶ γὰρ τὴ περδικουλά σου; ἐβαρέθηκε τὴ Βασίλο του· ἄκουσε πῶς ἡ λίγερή σου εἶναι τόσο ζῆμορφη, ἀμὰν, λέγει, μὲ τούτηνε νὰ τὴ ἴαξω.

— Τί λέγεις, Κυρά!! ὅλος ἐρυθρὸς ἐγερθεῖς, εἶπεν ὁ ἀρχιπυροβολιστής.

— Τὴν ἀλήθεια σοῦ μολογᾶω, κύρ Καρρέτο, τὴν ἀλήθεια· γιατί νὰ σ' ἀφήσω νὰ ψηθῆς ἰδὼ μέσα, ποῦ γ' ἡ πιστήμη σου θὰ χρησιμέψῃ ἔς τὸ γένος; ... Σεβάστηκε ὁ παλλόγερος τὴ Φροσύνη τοῦ Μουκτάρ-Πασᾶ; σεβάστηκε τὴ Ζοβεῖδα τοῦ Βελῆ-Πασᾶ; σεβάστηκε τόσαις καὶ τόσαις συγγενάδες του; τὸ ἴδιο στέφανότου τὴν Ἐμινὲ ἔς τὸ θυμὸ του ἴπανο τὴ σκύτωσε, τὴ κόρη της τὸ ἴδιο, τὸ πατέρα τῆς Βασιλικῆς τὸ ἴδιο, τὸ ἀνεψίδι τοῦ Ἐλμᾶ τὸ ἴδιο, τοὺς Γαρδικιώταις, τοὺς Σουλζώταις, τοὺς Παργανοὺς τοὺς Βουθρωτέους, τοὺς, τοὺς... μωρὲ, καὶ ποῖος δὲ μπέρασε ἀπ' τὴ λεπίδα τοῦ γαταγαγνοῦ του!! γεμάτο μνημοῦρια καὶ πλάκες τῶν παλληκαριῶνε εἶναι ὁ κάμπος τῆς ζωῆτας του... ἀλλοιώτικοι ναι τοῦτοι οἱ τύραννοι, ἐμ σφάζουνε ἐμ' τῆς ἀγαπᾶνε... Ἄ... κύρ Καρρέτο, ὁ ἀντίψυχος ἴσαν τὸ ἔθελε μὲ ἓνα λογάκι του μόνο σοῦ γλύτουε τὴν καῦμένη τὴν Νεκιβέ σου.

— Τὴν Νεκιβέ!!... ὦ! μὴν ἀναφέρῃς τ' ὄνομα, ἔκραξεν ὁ πατὴρ τῆς Διαμάντος.

— Μ' ἓνα λόγο, μ' ἓνα λογάκι μόνο· μὰ ἦσουνα Τζαούρης κ' ἐκείνη Τούρκισσα· μὲ τὰ λιθάρια τὴν ἐβάρεσε κ' ἐπῆρε τὴ ψυχουλά της! ἴσαν δὲν χρειάζεται καὶ ἓνα θὰ σὲ παστρέψῃ· μοιάζεις μὲ πιστόλα, κύρ Καρρέτο, ποῦ τὸν βάρεσε· πλὴν ἴσαν τὴν χρειάζεται ἀκόμη καὶ δὲν ἔχει ἄλλη τὴν κραταίει, κ' ἄμα τελειώσῃ τὸ πόλεμο τὴ πετάει ἔς τὴ θάλασσα γιατί ἦτανε γρουσουζίκη.

Ἄ Καρρέτος ἤκουε σιωπῶν.

— Βουλζοῦμαι μὲν, βουλζοῦμαι δυὸ, βουλζοῦμαι τρεῖς νὰ σὲ πουχαιρετήσω, κύρ Καρρέτο, μὰ πρὶ πάρω τὰ σκουτιὰ μου καὶ τὰ πριμῆσω χρωστάω μὲν φορὰ κόμνια ἔς τὴ μαραγγιασμένη καρδοῦλά σου νὰ λαλήσω. Τὴν τζούπρά σου τὴν γρώνισσα· ἐκείνη τὴ καρυδομάγουλη Διαμάντο· ἂν προκάμησκαὶ τὴ πατρέψῃς μὲ τὸν ἀντρα ποῦ τὴν ἐκλεψε θὰ γενῆ καλὴ μάννα· ἂν, γὰρ τὸ χατήρι τοῦ Πασᾶ, μένης ἰδὼ, πάει ἡ νιοθέριστη μυρτοῦλά σου· καὶ ὅτ' ἔρθῃ ἡ ὄρα ἔς τὸ Θεὸ μπροστὰ νὰ βγῆς, ἡ μάννα

της ἢ Νεκιβέ θ' ἄρθῃ νὰ σοῦ ζητήῃ τὴ κόρη... μὰ τὸ ψωμί, Καρρέτο, σὰν ζουρλάδα μοῦ φαίνεται νὰ σοῦ κατέβηκε.

— Τὴν κόρημ μου ποτὲ δὲν ἐγνώρισα· ποὺ ἤμπορῶ νὰ τὴν εὔρω;

— Νὰ γίνης πουλί θαλασσινὸ, πουλί βουνίσιο καὶ νὰ σύρης ἔς οὐλῆνα τὴν ῥωμιζοσύνη νὰ τὴ ζητήης· ἔπειτα οἱ Ῥωμνοὶ σὰν ποῦ σοῦ ἴπα σὲ χρειάζονται, καὶ θὰ σὲ φλουρώσουνε νὰ μείνης γιὰ μαζῆ τους.

Ὁ Καρρέτος ἔμεινε ἀρκετὴν ὥραν σιωπῶν, ἔπειτα εἶπεν, ἔρχομαι... ἤξεύρεις, Κυρὰ, ὅτι ὁ Ἄλῆς πρέπει νὰ ἤρχισε νὰ ξεμωραίνεται. Ἄν ἐθυσίαζε μερικὰ πλοῦτη του εἰς τοὺς Ἄλβανοὺς νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ τούτου ἡδύνατο νὰ γίνῃ Σουλτάνος ἢ φιλαργυρία του ὅμως καταπᾶ νὰ τὸν τυφλῶνῃ τόσον...

— Χαίρομαι πολὺ πῶς θὰ μ' ἀκολουθήης· ἐγὼ σὰν γυναῖκα ποῦ μαι δὲ φοβᾶμαι τὰ καραούλια, καὶ μπορῶ νὰ βγῶ κεῖθ' ἀπ' τὴ μπόρτα τοῦ κάστρου ἢ ἀφεντιά σου σύρε νὰ καταβῆς μὲ μιὰ τριχιά ἀπὸ τὴν πίσου κρεμνάδα κατὰ τὸ περίτραφον· ἐγὼ κεῖ θὰ σ' ἀπαντεχένω· πάρε πολλὰ ἄσπρα μαζῆ σου· τ' ἀγροΐκησες;

Ἦτο περίπου μεσονύκτιον, ἢ νύξ ἀσέληνος καὶ μᾶλλον ζοφώδης, ἔνεκα ἐλαφρᾶς τιος ὁμίχλης, ὅτε ὁ ἀρχιπυροβολιστὴς φέρων τὰ πιστόλια καὶ τὴν σπάθην του ἔδεσε σχοινίον εἰς τὸν διευθέτην ἐνὸς κανονίου· καὶ ἰδὼν ὅτι ἡ κυρὰ Ρ... ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν φωνὴν του ἤρχισεν βαθμηδὸν νὰ καταβαίνει.

Ἦτον ὅμως ἀνὴρ μᾶλλον σωματώδης καὶ βαρύν· ὥς ἐπὶ τὸ ἄχθος αὐτοῦ ὁ διευθέτης τροχηλατήσας συνεκρούσθη μὲ τὸ τεῖχος, τὸ σχοινίον ἐθραύσθη, καὶ μόλις ὀλίγῳ κατωτέρῳ τοῦ ἡμίσεως τοῦ ὕψους ὁ δυστυχὴς πυροβολιστὴς πεσὼν ἐπὶ βράχου ἐθραυσε τὸν βραχιονά του. Δὲν φθάνει τούτο, συγχρόνως ἐν τῶν πιστολίων του πυροκροτεῖ καὶ τὸν πληγώνει βαρέως εἰς τὸν πόδα.

Εἰς τὰς κραυγὰς καὶ τὸν πυροβολισμὸν ἢ περίπολος τῶν αὐτοκρατορικῶν ἔδραμε καὶ τὸν συνέλαβεν, ὡς καὶ τὴν κυρὰ Ρ... ἤτις ἔδραμε νὰ τὸν βοηθήσῃ.

Ὁδηγηθέντες ἐνώπιον τοῦ Χουρσίτ-Πασᾶ ὠμολόγησαν τὰ τῆς φυγῆς των, ἔνεκα τοῦ τρομεροῦ σχεδίου τοῦ Ἄλῆ-Πασᾶ· ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ πολιορκηταὶ ἤρχισαν ν' ἀπομακρύνονται τῶν τειχῶν.

ΚΕΦ. 32.

ΤΟ ΦΟΒΕΡΟΝ ΥΠΟΓΕΙΟΝ.

Ἡ αὐγὴ ἦτον ἤδη προὔχωρημένη, ὅτε ὁ φρούραρχος ἐξῆπτισε τὸν Σατράπην, διὰ τὰ ἐίδοποίησιν περὶ τῆς δραπετεύσεως τοῦ Καρρέτου.

Σφόδρα δεισιδαίμων ἐταράχθη πολὺ εἰς τὴν εἶδησιν. Προκατειλημμένος ἐξ ἐνυπνίου, ὅπερ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐβλεπε εἰς τὸ ὅποιον ἡ ὠραία σύζυγός του Ἐμινὲ, δεικνύουσα τὸ καταξέσχισμένον στήθος τῆς, ἔσυρεν ἀπὸ τὴν χεῖρα τοὺς υἱούς τῆς Βελῆ καὶ Μουκτάρην, ἐν ἀκαρεῖ ἐτινάχθη ἐκτὸς τῆς κλίτης, ἐγείρας καὶ τὴν Βασιλικὴν καὶ δειλὸς καὶ ἀνανδρὸς κατασαθεὶς ὁ σιδηρόκαρδος οὗτος τύραννος, ἤρξατο νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ποθῇ τὰς ἡμέρας τῆς νεότητός του καὶ τὸν παρελθόντα αὐτοῦ βίον, οὕτινος τὸ νῆμα φανερὰ διῶρα, ὅτι ἡ ἀδυσώπητος Κλωθὴ ἔδραξε πλέον εἰς τὰ σκέλη τοῦ ψαλιδίου τῆς.

Πῶποτε ἡ ἐλπίς καὶ ὁ πόθος τοῦ νὰ ζῆσιν δὲν διηγέρθησαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ τυράννου μὲ περισσοτέρην σφοδρότητα. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις κατεφρόνησεν εἰς τὰς μάχας καὶ κινδύνους τὸν θάνατον τοςάκις, τῶρα ὡς δειλαῖον πτηνὸν περιεπτύσσετο ἐν τοῖς κόλποις τῆς Χριστιανῆς ζητῶν ὑπεράσπισιν καὶ ἐπικαλούμενος τὰς νοουθεσίας τῆς.

— Βασιλική, Βασιλική! Ὁ Ἄλαχ εἶναι τὸ φῶς τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς καὶ ὀδηγεῖ ὅποιον βούλεται πρὸς τὸ φῶς τοῦτο. Ἰδοὺ ὁ θάνατος... τὸν βλέπω. Δὲν γνωρίζω ἂν θά δυνηθῶ νὰ τὸν ὑποφέρω μὲ τὴν αὐτὴν γενναιότητα ὅπως πρὸς τούτους τὸν ἔδωσα... ὅλοι μὲ προδίδουν!... οἱ στρατιῶταί μου λειποτακτοῦν!... ἔφυγε καὶ ὁ Καρρέτος!!! ἂ!... ἦτον ἀληθῆς μουτεζελὲς (σχισματικὸς), φύγε καὶ σὺ, εἶσαι σουνίτις (ὀρθόδοξος)... ἂς φύγῃ καὶ ὁ Φεχίμ... ἀφήσατε τὸν γέροντα Ἀλῆ μόνον ν' ἀποθάνῃ, εἶναι φιραρῆς (ὑποστάτης). Καὶ διὰ τῶν δύο τοῦ χειρῶν ὥθησε τὴν νέαν γυναῖκα μακρὰν του.

— Καὶ δι' ἐμὲ δυσπιστεῖς, Αὐθέντα;... ἂ ὄχι... ἐλθε πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀγαπητῆς σου Βασιλικῆς... τὸ ἤξευρες, ἄλλον ποτὲ δὲν ἠγάπησα εἰμὴ τὸν λυτρωτὴν τῆς ζωῆς μου δι' ἄλλον δὲν προσεύχομαι εἰς τὴν Παναγίαν μας, εἰμὴ δι' ἐσέ, Αὐθέντα... Τῶρα ὅτε ἔρχονται αἱ κρίσιμοι ὧραί μας ζητεῖς νὰ χωρισθῶμεν;

Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἔλαβε τὴν χεῖρα τῆς Χριστιανῆς καὶ πρῶτος γενόμενος εἶπε: «Νομίζεις, Βασιλική μου, σὺ, δρόσος τοῦ κήπου τῶν ῥόδων, ὅτι, ἂν παρακαλέσῃς μὲ ὄλην σου τὴν καρδίαν τὴν μητέρα τοῦ ἐσταυρωμένου σας Προφήτου, ἡμπορεῖ νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην;

— Ἄν τὸ νομίζω; !... εἶμαι βεβαία, πολὺ βεβαία! ὅτι ὁ-
ποιος δυστυχῆς παρακαλέσει τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν
μας καὶ τὴν Χαριτωμένην του Μητέρα εὐρίσκει τὴν συν-
δρομήν των.

— Γουάτισε λοιπὸν, ἄσυλον τῆς εὐτυχίας, Βασιλική μου,
καὶ δεθήτη πρὸς αὐτοὺς, εἶπεν ὁ Σατράπης, δραττόμενος θρη-
σκευτικῶς μετὰ τῶν δύο χειρῶν τὸν λευκὸν του πώγωνα. Ἄν
μᾶς σώσουν, ὁ γέρον Ἀλῆς καὶ ὅλη ἡ Ἡπειρος καίομεν τὸ
Κοράνι καὶ γινόμεθα Χριζιανοί... Πλὴν, Κόρη μου ἠγαπημένη,
φοβοῦμαι, ὅτι τὸ κισμέτι τοῦ ἀνθρώπου καμμίας θρησκείας
δύναμις δὲν δύναται νὰ τὸ μεταβάλῃ.

Ἄνέβη μετ' ὀλίγον καὶ οὗτος εἰς τὸ τζαμίον τοῦ Κιζ-κουλέ
καὶ ἐδεθήτη πολλὴν ὥραν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς συζύγου του Ἐμινέ
ἀκολούθως ἐπλησίασε τὴν ἐκ πενήκοντα Σουλζωτῶν συνιστα-
μένην φοβερὰν σωματοφυλακὴν του.

Ἐκ τῆς ἱστορίας γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς εἶναι ὁ κα-
ταστροφεὺς τοῦ Σουλίου διὰ μαχῶν αἱματηροτάτων. Οἱ ἀνδρεῖοι
οὗτοι, ἀπολέσαντες τὴν πατρίδα των, ἔφυγον εἰς Ἑπτάνησον.

Ὅταν τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐπολιόρκουν τὰ Ἰωάν-
νινα, οἱ Σουλζῶται, διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν ἄσπονδον ἐχθρόν
των, ἐζήτησαν νὰ συμμαχήσωσι μὲ τὰ Σουλτανικὰ στρατεύ-
ματα· πλὴν ὁ Πασχόβης δὲν τοὺς ἐδέχθη. Ὁ Ἀλῆς τότε διὰ
νὰ ἐλευθερωθῇ αὐτῶν τοῖς ἀπέδωκε καὶ αὐθις τὸ Σούλι, συνπο-
γράφας συμφωνίας, καὶ συναλλάξας ὁμήρους. Οἱ ἄνωθεν σω-
ματοφύλακές του ἦσαν ἐκ τῶν ὁμήρων· μετὰ τούτων διεκρί-
νετο ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης, ἀδελφὸς τοῦ Λεωνίδου τῆς νέας
Ἑλλάδος Μάρκου. Ἦτο νέος μετρίου ἀναστήματος, μελαχρο-
νὸς, μὲ πώγωνα καὶ μύστακας δασεῖς, καὶ ὁμιλῶν πάντοτε λα-
κωνικῶς.

Ὁ Σατράπης τὸν ἐπλησίασε καὶ τὸν ἠρώτησε διὰ τὴν φυ-
γὴν τοῦ Καρρέτου.

— Ἐπραξε καλῶς, δὲν ἦτο πλέου ἀναγκαῖος, ἀπεκρίθη ὁ
Σουλζῶτης.

— Τί λέγεις, Βότζαρι; δὲν ἦτον ἀναγκαῖος!!... καὶ ποῖος
θα διευθύνῃ τὰ πυροβόλα;

— Ὁ Φεχὶμ τζάμης.

— Καταλαμβάνω! ἐννοεῖς ὅτι δὲν μᾶς ἔμεινεν ἄλλο εἰμὴ τὸ
καταφύγιόν μας;

Ἐνευσε τὴν κεφαλὴν ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης ὡς σημεῖον
βεβαιώσεως.

Ὁ δὲ Τύραννος εἰς τὸ ἀτρόμητον τοῦ Σουλζῶτου ἀνελογίσθη
ὅτι ἡ πράξις δὲν ἦτο ξένη παρ' αὐτοῖς· διότι καὶ ἡ Δέσπω καὶ
ὁ Σαμουήλ καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἰς τὰς ἡμέρας του, διὰ νὰ μὴ
παραδοθῶσιν, ἐκάθησαν ἐπὶ κιβωτίων πυρίτιδος καὶ ἐξεπυρσεύ-
θησαν. Ὅθεν διὰ νὰ μὴ φανῇ ὀλιγώτερον γενναϊόκαρδος εἶπεν,

« ἄς εἶδωμεν πρῶτον τί ζητοῦσιν οἱ πρέσβεις τοῦ Χουρσίτ-Πασᾶ. »

Μετ' ὀλίγον οἱ πρέσβεις εἰσῆλθον ἦσαν ὁ Καφταντζής, ὁ Ὅμερ-Βριώνης ὁ βασιανιστῆς τοῦ Διάκου, καὶ ὁ Χασάν-Πασᾶς.

Τοὺς ἐδέχθη ὁ Βεζύρης μετὰ πολλῆς ἀξιοπρεπείας, καὶ μετὰ τὰς προρρήσεις τῆς ἐθιμοταξίας τοὺς παρεκάλεσε νὰ τὸν ἀκοουθήσουν εἰς τὸ τρομερὸν τοῦ καταφύγιου.

Ὁ γέρον Σατραπίης, οὐτινος τὴν ψυχὴν ἢ ἡσυχίαν τοῦ ὕπνου τὴν παρελθούσαν νύκτα τοσοῦτον εἶχεν ἀποδειλιάσει, τώρα ἔγινεν ἀλλοίως. Τὸ πρόσωπόν του ἐβάφη ἐρυθροῦν, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐσπινθηροβόλουν, ἡ ἡλικία ἔφυγεν ἀπὸ τὰ μέλη του ἠκούτιζε τὰ μικρὰ του ὄμματα ἐναλλάξ ἀπὸ τὸν Βότζαρην εἰς τοὺς πρέσβεις, ζητῶν νὰ ἐμβατεύσῃ εἰς τὰς ἐντυπώσεις αὐτῶν ἔπειτα, διακόψας τὴν μακρὰν σιωπὴν, εἶπεν.

— Ἰδοὺ τὰ πλοῦτη μου, ὅσα ὁ Πατισᾶχ διψᾷ, ἀναπαύονται, ὡς βλέπετε, ἐπὶ δύο χιλιάδων κιβωτίων πυρίτιδος... τί λέγετε, Φεχίμ;....

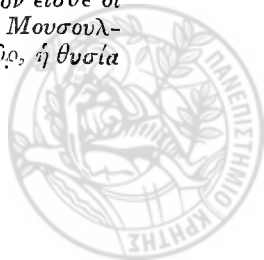
Ὁ δοῦλος ἔφερε τὴν χεῖρα ἀπὸ τὴν καρδίαν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ὕψωσε τὴν δάδα, σημεῖον ὅτι ἦτον ἔτοιμος νὰ θέσῃ το πῦρ.

— Ἄ!!!... στάσου, ἔκραξεν ὁ Χασάν-Πασᾶς γονυκλινῶν.

— Ἐγέρθητι! μὴ φοβῆσαι! εἶπεν ὁ Ἀλῆς μειδιῶν. Δὲν ἔχω σύζημα νὰ βλάπτω τοὺς προσερχομένους πρὸς ἐπίσκεψίν μου.

Οἱ πρέσβεις ἦσαν ὠχροὶ ὡς ὁ κηρός.

— Δὲν εἶναι μόνον αὐτὰ τὰ κιβώτια, ὅλον τὸ φρούριον το ὅποιον ἐκυριεύσατε εἶναι κατεσκευασμένον ὑπὸ ὑπονόμων... μάθετε, Αὐθένταί μου, ὅτι κἀθησθε ὅλοι ἐπὶ τῆς πυρίτιδος καὶ ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς σας δὲν εἶναι ἄλλος εἰμὴ τὰ πλοῦτη ταῦτα, λυποῦμαι νὰ σᾶς εἴπω ὅτι καὶ κινδυνεύετε καὶ ματαιοπονεῖτε. Μὰ τὸ κέντρον τῶν δύο ὀριζόντων, ἂν ἤμην νεώτερος, ἤθελον τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων, καὶ μὲ αὐτοὺς ἤθελον κινήσει κατ' εὐθείαν διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Βριώνη, μὲ γνωρίζεις, ἐσυνείθιζες νὰ μὲ ὀνομάζῃς, « ὁ κροκόδειλος τῆς θαλάσσης τῶν μαχῶν. » Πλὴν τώρα εἶμαι γέρον καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ διευθίνω ἐκεῖνους, τοὺς ὁποίους ἄλλοτε εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου... ἄλλο τέλος δὲν βλέπω, ἢ τὸν ἐνδοξὸν θάνατον, ἢ τὴν συγχώρησιν τοῦ δεδοξασμένου Σουλτάνου μας δι' ἰδιοχείρου του φερμανίου. Σᾶς παραδίδω τότε τὰ πλοῦτη ταῦτα καὶ ἀποσύρομαι εἰς μίαν γωνίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως διέλθω ἐν ἡσυχίᾳ τὰς ὀλίγας ἡμέρας μου. Ὁ Χασάν-Πασᾶς, σὺ Ὅμερ-Βριώνη, ὁ Ταχίρ-Ἀβᾶς, οἱ πλείστοι τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ σας τί ἄλλο εἶσατε, ἢ ἄνδρες τοὺς ὁποίους ἐγὼ ἔπλασα καὶ ἔφερον εἰς τὴν κοινοβίαν; καὶ ὅμως ὑμεῖς σήμερον εἶσατε οἱ πλέον ἄσπονδοὶ ἐχθροί μου. Εἶναι ἴδιον ἡμῶν τῶν Μουσουλμάνων ἢ ἀποστασία. Ἄν μὲ βιάσετε νὰ θέσω τὸ πῦρ, ἢ θυσία

θέλει εἶσθαι ἀξία τῆς φήμης μου, καὶ τοῦ τέλους ἐκείνου τὸ ὅποιον παιδιόθεν ὄνειρευόμην.

— Κραταῖε Σατράπα! λαμπρὸν ἄστρον τῆς Ἡπέρου, εἶπεν ὁ σκληρὸς Βριώνης, ὁ μεγαλοπρεπῆς Σουλτάνος μας θὰ σὲ χάριση τὴν ζωὴν καὶ ἡμεῖς θερμῶς θὰ τὸν παρακαλέσωμεν διὰ τὸν παλαιὸν Αὐθέντην μας.

— Ἴδαν (φύδι), εἶπεν καθ' ἑαυτὸν ὁ Ἀλῆς, εἶτα, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Βριώνην, ἐξηκολούθησε μὲ αὐθεντικὸν ὕφος ἡσο δούλος μου χρόνους πολλοὺς, Ὁμέρ-Βριώνη! καὶ ἐνθυμούμαι μὲ ποίαν ὑποκρισίαν καὶ δόλον ἐξετέλεις πάντοτε τὰς διαταγὰς μου ... κατηραμένε Ἀγκά, (σαρκοφάγον πτηνὸν τῶν τουρκικῶν μύθων) μ' ἐπρόδωσας κ' ἔφυγες. Οἱ Ἄραβες δίδουν φιλοξενίαν πολλὰκις εἰς ὅσους μέλλουν νὰ ληστεύσουν, καὶ ἅμα ἀπομακρυνθοῦν εἰς βολὴν τουφεκίου ἀπὸ πλησίοντων, εἶναι οἱ φονεῖς των. Ἐξήσας εἰς Αἴγυπτον πολλοὺς χρόνους, λοιπὸν ἔμαθες τὴν συνήθειαν ταύτην τῶν Βεδουίνων, καπλανέμ, (τίγρις μου), δὲν σὲ πιστεύω, οὔτε θέλω τίποτε ἀπὸ ἐσέ' τὴν χάριν μόνον τοῦ μεγάλου Αὐθέντου μας τοῦ Σουλτάνου ζητῶ, ἂν μὲ τὴν δώση καλῶς, ἂν ὄχι μὴ τολμήσητε νὰ μὲ πλῆρσιάζητε. Ὁ Βασανιστὴς τοῦ Διάκου ἀνεγνώρισε διὰ μιᾶς τὸν ἀρχαῖον κύριόν του· τὸν ἐνθυμήθη κατὰ βάθος, καὶ ταπεινώσας τὸ γαῦρον μέτωπόν του ἐσίγη.

— Εἶθε τὰ πελάγη τοῦ φωτός, ὁ προφήτης Μωάμεθ, νὰ φωτίση τὴν κρήνην τῆς ζωῆς, τὸν Σουλτὰν Μαχμούτη, νὰ μὲ δώση τὴν ἀμνηστειαν, ἐπαυέλαβεν. Ἀποταυθεὶς δὲ πρὸς τὸν Καφταντζή, λάβε τὸ ὠρολόγιον τοῦτο, βαδίζει ἀκριβῶς μὲ ἐκεῖνο ὅπερ κρατῶ ... κῦτταξε ... γνωρίζεις ὅτι εἶμαι ἀνὴρ ἀποφάσεως. Μὰ τοὺς ἑπτὰ νέους τοὺς κοιμηθέντας τόσα ἔτη εἰς τὸ φοβερὸν τῆς Μέκας σπήλαιον, μὰ τὸν πιστὸν αὐτῶν κύνα Κατμίρ, τὸν ὅποιον ὁ Προφήτης ἐτίμησεν θέσας εἰς τὸν Παράδεισον τῶν πιζῶν, ἂν εἰς δύο ὥρας οἱ στρατιῶται τοῦ Χουρσιτ δὲν φύγουν ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς πρωτευούσης μου, θέτω τὸ πῦρ καὶ σὰς θάπτω ζωντανούς εἰς τὰς πέτρας, ὡς τὸν Ἀβραχὰ· Ἐβν-ἄλ-Σαβὰχ καὶ τοὺς ἀπίστους ὀπαδοὺς του. Καμμίαν ἄλλην πρεσβείαν ἢ ἀπάντησιν ἂς μὴ μὲ στείλῃ, διότι δὲν τὴν δέχομαι, πρὶν οἱ στρατιῶται του ἀναχωρήσουν.

Οἱ πρέσβεις καὶ μὲ σέβας καὶ μὲ γόνατα κλονούμενα ἀπαιρέτησαν, λίαν εὐτυχεῖς αἰσθανόμενοι ὅτι εἶδον ἑαυτοὺς ἔξω τῆς φωλεᾶς τοιοῦτου Πύθωνος.

Μετὰ μίαν ὥραν τὰ Ἰωάννινα δὲν περιεῖχον οὔτε ἓνα στρατιώτην τοῦ Σουλτάνου· ὁ Ἀλῆς μὲ τοὺς Σουλζάτας του ὑπεχρέωσε τριάκοντα χιλιάδας Τούρκους ὄθουμένους καὶ συνωθημένους νὰ ἐξέλθωσιν.

Κάθε δὲ καπνὸς ἐξερχόμενος τῆς πόλεως ἢ καπνοδόχης, (λέγει ὁ κύριος Πούκεβιλ) (α) ἦτο διὰ τούτους ἐν τρομερὸν σημεῖον.

(α) « Histoire de la Grèce, » βιβλ. Ζ', κεφ. 3.

ΚΕΦΑΛ. 33.

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ ΚΑΙ Ο ΜΑΘΗΤΗΣ.

Ῥίψας ὁ Σατράπης μέγα μέρος τῶν θησαυρῶν του εἰς τὴν λίμνην, ἦλθε μετὰ ταῦτα εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Βασιλικῆς.

Ἡ Χριστιανὴ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην προσήυχετο ἐνώπιον τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου.

— Τί λέγεις, Βασιλική, θά μᾶς λυτρώσῃ ἡ Μήτηρ τοῦ Προφήτου σας; ἠρώτησεν.

— Δέομαι ἀεννάως διὰ τὴν ζωὴν μας, Αὐθέντα... Εἶδες τοὺς πρέσβεις; συνωμίλησας μετ' αὐτῶν;

— Καὶ τοὺς εἶδον καὶ συνωμίλησα... ὅλοι ἦσαν ἀνανδρῶν καὶ εὐτελεῖς· εἰς τὴν ὄψιν τῆς πυρίτιδος ἔτρεμον· δὲν εὐρέθη εἰς νὰ εἶπῃ, « θέσε τὸ πῦρ ν' ἀποθάνωμεν διὰ τὴν δόξαν τοῦ Σουλτάνου μας. »

— Τί σέ ὑπεσχέθησαν;

— Νὰ ζητήσουν ἀπὸ Κωνσταντινούπολις τὴν χάριν.

— Καὶ ἐλπίζουν νὰ τὴν δώσῃ;

— Ἐλπίζουν.

— Πρόσεξε καλῶς, Αὐθέντα.

— Μὴ σέ μέλη· εἶμαι καὶ ἐγὼ γέρο ἰσλάμι.

— Πλὴν συγχώρησέ με...

— Λέγε, Ῥοζαλάμη μου Βασιλική.

— Νὰ μὴν ἀπομακρυνθῆς ἐν βῆμα ἀπὸ τὸν Φεχίμη σου· καὶ τοῦ κόσμου ὅλου τὰ στρατεύματα δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ σὲ πλησιάσουν.

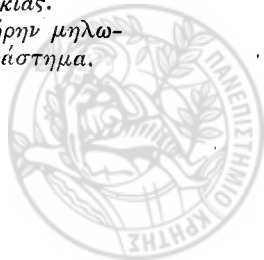
— Τὸ γνωρίζω, σοφὴ μου σοφὴ μου Βασιλική, εἶπεν ὁ Σατράπης. Καὶ μετὰ τὴν σύντομον ταύτην συνδιάλεξιν ἔπεσεν εἰς τὴν συνήθη ἀρρησίαν του· ὕπνος σύντομος τὸν εὔρε· πλὴν καὶ πάλιν ὕπνος ἐμπλεως ὀνείρων καὶ φαντασμάτων.

Τὴν ἐπαύριον ἦτον ἡσυχώτερος, καὶ ἀναβὰς μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Βότζαρη εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου εἶδε τὴν ἀπόξασιν εἰς ἣν ἀπεσύρθησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Χουρσίτ-Πασᾶ. Ἦρχισε τότε νὰ γελά νευρικῶς διὰ πολλὴν ὥραν εἰς τὴν θέαν ἐκείνην, καὶ ἔστειλε ἀμέσως νὰ φέρῃ τὴν Βασιλικὴν, ὅπως καὶ ἐκείνη συμμερισθῇ τῆς τερπνῆς καὶ εὐτυχοῦς ἐκείνης θέας.

Ἐκάθησαν εἰς τὰ παράθυρα πύργου ὑψηλοῦ ἐξ οὗ ἠδύναντο νὰ βλέπωσιν ἐκτεταμένον ἀνοικτὸν ὀρίζοντα.

Ἦτο ψυχρὸς ὁ Ἰανουάριος· αἱ κορυφαί, τὰ πλευρὰ καὶ αἱ κοιλιάδες τοῦ Πίνδου ἦσαν ὅλαι κεκαλυμμέναι ἐκ στρωμάτων χιόνων· ἡ δὲ ἐκτεταμένη λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ἠρεμοῦσα, πλὴν ἔρημος ἀπὸ ἀλιάδας καὶ λέμβους ἕνεκα τῆς πολιορκίας.

Ἡ Βασιλική, περιτετυλιγμένη εἰς πολῦτιμον ποδῆρην μηλωτὴν, ἔκρυπτεν ὑπὸ ταύτην ὅλον τὸ κομψὸν αὐτῆς ἀνάστημα.

Δὲν ἔβλεπες εἰμὴ τὸ ὠσειδὲς καὶ σιτόχροον πρόσωπόν της καὶ τὴν μέλαινα κόμην της, χαριέντως κεκαλυμμένην ὑπὸ ἐρυθροῦ καὶ χρυσοῦ λαχωρίου.

Ὁ Βεζύρης ἐκράτει τὸ Ἀγγλικὸν τηλεσκόπιον καὶ ἐθεώρει.

— Τί ὥραίος ἀήρ! ἀναστενάξασα βαθέως εἶπεν ἡ Χριστιανή· τόσας ἡμέρας εἰς τὸ ὑπόγειον . . . ἐπεθύμησα πολὺ τὴν καθάραν ἀτμοσφαῖραν.

Ὁ Ἄλῆς ἔκαμε τότε σημεῖον πρὸς τοὺς δούλους ν' ἀπομακρυνθῶσιν.

— Κύτταξε τὸν γέρω-Πίνδον καὶ τὰ Πελάγια βουνὰ, Βασιλική! εἶναι λευκὰ ὡς τὰς τρίχας μου. Δὲν εἶναι κλαδί καὶ λίθος ὅπου νὰ μὴν ἤκουσε τ' ὄνομά μου· οἱ Γκέκιδες καὶ οἱ Τζάμιδες καὶ ποῦ δὲν τὸ ἐτραγώδησαν; . . . τὸ Ἀσλάνι τῆς Ἡπείρου μὲ ὠνόμαζον . . . Ἄχ καὶ νὰ εἶχα τὰ γόνατα τῆς ἡλικίας ἐκείνης! μὰ τοὺς πυρρυνόους ἵππους τοῦ πολέμου, οἱ ἀνανδροὶ ὑπουργοὶ τοῦ Σουλτάνου δὲν ἤθελον τολμήσει νὰ πλησιάσουν τὰ Ἰωάννινα· ἐγὼ ἤθελον τρέξει νὰ τοὺς ζητήσω.

— Κάθε τοῦ βίου μας ἐποχή, Αὐθέντα, ἔχει τὰς γλυκειὰς ἀναμνήσεις της· ἡ παρούσα ὁμως εἶναι ἡ καλλιτέρα· διότι ἡ πείρα εἶναι εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, καὶ διότι ἡ ψυχὴ δὲν ἐπιθυμεῖ ἄλλο, εἰμὴ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν.

— Τῷ ὄντι τὴν ἡσυχίαν ἐπιθυμῶ, κόρη μου! θὰ ὑπάγω, ἀν μὲ ἀφήσουν, νὰ ζήσω εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην γωνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἀναπαύονται τὰ ὀστά τῶν προπατόρων μου. Ἐν τούτοις, Βασιλική, ἀν ἐγὼ ἔχω δέκα τὸ πολὺ ἔτη νὰ ζήσω, σὺ ἔχεις πολλὰ ἀκόμη.

— Ὅχι τόσοσιν πολλά· μετὰ δέκα ἔτη θὰ εἶμαι κἀγὼ τεσσαρακοντα δύο ἐτῶν, ἡλικία ὄχι τόσοσιν τρυφερὰ διὰ μίαν γυναικα.

— Πάντοτε θὰ εἶσαι ὥραία . . . ἔπειτα σύζυγος τοῦ Ἀλη-Πασᾶ, ποῖος δὲν θὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν χεῖρά σου;

— Ἄν ἡ κακὴ μου τύχη μὲ ἀφαιρέσῃ τὸν Αὐθέντην μου δὲν θὰ στρέψω νὰ ἴδω ἄλλον ἄνδρα.

— Αὐτὰ εἶναι τῆς στιγμῆς λόγια, ὦ ὄμβρος τῆς εὐδαιμονίας Βασιλική . . . ἐν, δύο, τρία ἔτη, κόρη μου, καὶ θὰ μὲ λησμονήσῃς· οὕτως εἶναι ἡ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ κόσμος.

— Δὲν γνωρίζω τί θέλει ἀκολουθήσει, πλὴν ἡ καρδιά μου λέγει τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι ἄλλον δὲν θ' ἀγαπήσῃ.

— Ἡ ἰδέα αὕτη μὲ βασανίζει περισσότερον παρὰ τὰ στρατεύματα ὅλα τοῦ Σουλτάνου· δὲν ἠμπορῶ νὰ τὴν συνειθίσω . . . ἄλλον ν' ἀγαπήσῃς! . . . ἄλλος νὰ σ' ἔχη! . . . κἀλλιον νὰ σὲ ἴδω νεκρὰν εἰς τοὺς πόδας μου πρὸ ἐμοῦ.

Ἡ ζηλοτυπία ἤρχισε καὶ πάλιν νὰ πυρακτόνη τοῦ τυράννου τὸ στήθος.

— Καὶ ἰσχύως δὲν εἶμαι πρόθυμος ν' ἀποθανω μ' ἐσὲ, Αὐ-

θέντα! Διατί κυριεύεσαι πάντοτε ἀπὸ τόσο μαύρους λογισμούς; διατί τόσο δυσπιστία; δὲν μ' ἐγνώρισας;

— Σ' ἐγνώρισα· πλὴν γνωρίζω καὶ πόσον ἀδύνατα πλάσματα εἴθε σεῖς αἱ γυναῖκες. Ἄμα ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἀγαπάτε, δὲν εἶναι ἐμπρὸς σας, ἀνεπαισθήτως ἀποσπάζεσθε ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν λησμονεῖτε, καὶ τέλος ἀρχίζετε ἕνα νέον ἔρωτα.

— Δὲν εἶναι ὅλαι αἱ γυναῖκες οὕτως, εἶπεν ἡ Χριστιανὴ γελῶσα, ὑπάρχουν καὶ ἐξαιρέσεις· ἡ φαντασία σου πάντοτε μεγεθύνει τὰ πράγματα.

— Γελᾷς... ἡ ὁμιλία σέ διασκεδάζει... Ἐγὼ μὲ ψυχὴν μαρμένην σέ ὁμιλῶ, καὶ εἰς τὸ ἐδικόν σου πρόσωπον λάμπει ἡ χαρά... τὸ ἐννοῶ! δὲν βλέπεις τὴν ὥραν νὰ φύγω ἀπὸ τὸν κόσμον διὰ νὰ παίξῃς... Βέβαια! πλουσία σύζυγος τοῦ Ῥούμελη-Βαλεσῆ!... ὄχι μὰ τὸν Προφήτην! πρὶν καταβῶ εἰς τὸν τάφον πρέπει νὰ στείλω ἐσέ πρότον... θὰ σέ ζεῖλω, ἔκραξε μὲ φωνὴν ἀγρίαν, ὅλος ἐρυθρὸς, καὶ ἔφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ χαντζαρίου του.

— Φόνευσέ με, Πασᾶ! χωρὶς διόλου νὰ ταραχθῇ εἰς τὴν ὄψην του ἡ κόρη τῆς Πλισχοβίτζας εἶπεν, ἀτενίσασα τὰ ἰλαρὰ βλέμματά της πρὸς τοῦτον· φόνευσέ με! δύο καλὰ εἰς τὴν καρδίαν μου θὰ κάμῃς· ἐν ὅτι δὲν θὰ μὲ ἀφήσης νὰ αισθανθῶ τὴν θλίψιν τοῦ θανάτου σου, ἂν, ὡς λέγεις, πρὸ ἐμοῦ ἀναχωρήσης, καὶ ἕτερον θ' ἀποθάνω εὐχαριστημένη, ὅτι σέ ἀφησα πεπεισμένου ὅτι δι' ἐσέ ἀπέθανον.

— Ἄν οἱ λόγοι σου ἦσαν ἀληθεῖς!... τί νὰ πιστεύσω δὲν γνωρίζω! ἢ τῷ ὄντι μὲ ἀγαπᾷς πολὺ, ἢ εἶσαι ὁ μεγαλείτερος ὑποκριτής.

Ἡ Βασιλικὴ δὲν ἐπρόφερον λόγον, ἐγνώριζε τοῦτον καταβάθος· τὸν ἐγνώριζεν, ὅταν τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ζηλοτυπίας τὸν ἐξηγρίονον, ὅτι ἦτο τρομερὸς καὶ ἠδύνατο νὰ θυσιάσῃ ἅπαντας τοὺς ἐνώπιόν του, καὶ ὅτι μία μόνη τυφλὴ ὑπακοὴ εἰς τὰς θελήσεις καὶ διαταγὰς του ἦτον ὁ καλλίτερος τρόπος ν' ἀποφύγῃ τις τὸν θάνατον ἢ τὰ βασανιστήρια τοῦ αἰμοβόρου τούτου τυράννου.

— Δὲν ἀποκρίνεσαι; εἶπεν, ἐναγκαλιζόμενος ταύτην.

Ἡ Βασιλικὴ ἐσιώπα.

— Δοιπὸν ἐπικυροῖς ὅτι εἶσαι ὑποκριτής;

Πάλιν ἡ Χριστιανὴ δὲν ἤνοιξε στόμα. Ἡ τοιαύτη κατὰ τοῦ χαρακτήρος αὐτῆς ἀμφιβολία τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τὴν ἔκαμε μᾶλλον νὰ τηρήσῃ τὴν σιωπὴν.

— Εἶσαι λοιπὸν ὑποκριτής;... Σατὰν θὰ σὲ πνίξω μὲ τὰ νύχια μου ἂν δὲν ἀποκριθῇς, εἶπεν ἡ τίγρις τῆς Ἡπέρου.

Ἐσφινξε τότε μὲ τὰς χεῖράς του τὸν λαιμὸν τῆς νέας γυναίκος, εἰς τρόπον ὥστε τῷ ὄντι ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν πνίξῃ. Τὴν ἀφησε πάλιν ὀλίγον, φωνάξας, γκριαοῦρ ὑποκριτά! μὲ ἀπα-

τῆς! μὲ φενακίζεις;... δὲν εἶναι οὕτως; ἔχιδινα, εἶπέ με τὴν ἀλήθειαν καὶ σὲ συγχωρῶ.

Ἡ νέα γυνὴ ἤρchiσε τότε χεῖμαρρον δακρύων καὶ λιγμῶν παθητικωτάτων, ὁ δὲ τύραννος ἄφησεν αὐτὴν καὶ ἀπεσύρθη πρὸς τὸ ὕστερον παράθυρον τοῦ πύργου.

Ἐκλαιεν ἡ γράια Βασιλικὴ πικρῶς, καὶ μ' ὄλον τοῦτο, ἂν ἠρώτας τὴν καρδίαν της κατὰ βάθος, ἠγάπα περιπαθεστάτα τοῦτο τὸ τέρας, διότι ἄλλον ἄνδρα δὲν ἐνώρισε ποτὲ καὶ διότι εἰς τὰς καλὰς του ζυγμὰς τὴν ἐπλήρει δώρων καὶ εὐεργεσιῶν.

Ἦρχοντο ἐν τούτοις στιγμαὶ καθ' ἃς ἀναπολοῦσα τὰ ὑπ' αὐτοῦ βάσανά της τὸν ἀπεστρέφετο, ἐπεθύμει τὴν ἐλευθερίαν της καὶ ἐδέετο πρὸς τὴν Θεοτόκον νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τῶν οὐνῶν του καὶ ποτὲ νὰ μὴ στραφῇ νὰ ἴδῃ ἄλλον ἄνδρα.

Ὁ Ἄλῆς ἴστατο εἰς τὸ παράθυρον, πνέων πυρὰν ζηλοτυπίας· μὴ γνωρίζων δὲ καὶ ὁ ἴδιος διὰ ποῖον λόγον μετεχειρίσθη τὸ θῆμα αὐτοῦ οὕτω, ἐπολλαπλασίαζεν εἰς τὴν φαντασίαν του τὴν ιδέαυ ὅτι ἡ Βασιλικὴ μετὰ τὸν θάνατόν του θ' ἀπερίσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας ἐτέρου.

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀθιγκάνη, μὲ πόδας γυμνοὺς περιπατοῦσα ἐπὶ τῆς χιόνος ἐπλησίασε τὰς ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου, καὶ ἐξέτεινε χεῖρα ἐπαιτικὴν πρὸς τοῦτον.

Ὁ Βεζύρης προσεκάλεσεν ἄνω τὴν γυμνὴν Σίβυλλαν, ὅπως προφητεύσῃ τὸ μέλλον του ὡς καὶ ἐκεῖνο τῆς Βασιλικῆς.

Ἡ γράια προσεκύνησε, καὶ ῥίπτουσα τὰ βλέμματα πρὸς τὴν ἄθυμον καὶ δακρυρροοῦσαν Βασιλικὴν, «ὦ! ὦ! τί εὐμορφία!» ἔκραξε· «σὰν τὸ κρῦο-κρῦο νερὸ εἶναι ἡ κοκίνα. Βέβαια εἶναι ἡ Βασίλισσα τοῦ Παραδείσου καὶ κατέβη ὀλίγον εἰς τὸν κόσμον, ὅπως διασκεδάσῃ τὸν Βεζύρηυ.»

Ὁ Ἄλῆς ἐκολακεύθη καὶ ἠρώτησεν, ἡμπορεῖς νὰ εἶπῃς τὴν τύχην μας;

— Ὁ Προφήτης μ' ἔδωκε τὸ προγνωστικόν, ἀπεκρίθη ἡ γράια Δημοφίλη.

— Λέγε, ἐμπρὸς λοιπὸν, γρηγὰ κατξιζέλα· καλὴν ἢ κακὴν ὀέλω τὰ τὴν ἀκούσω· μὴ διστάζῃς.

— Νὰ ζήσῃ πολλὰ χρόνια ὁ Βεζύρης, πάντοτε λέγομεν τὴν ἀλήθειαν.

Ἐλαβε τότε τὴν χεῖρα του καὶ ἤρchiσε νὰ ἐξετάξῃ τὴν παλάμην αὐτῆς· συγχρόνως ἔστυρεν ἐκ τῶν κόλπων της κοχλίδια πολύχρωμα, τὰ ὁποῖα ἔθεώρει· καὶ μασσοῦσα ἐξορκισμοὺς καὶ λέξεις ἀκαταλήπτους ἔθεώρει τὸ στερέωμα.

Τὸ πρόσωπον τῆς γραίας ἐλάμβανεν ἤδη ἔκφρασιν σοβαρὰν, ἐφαίνετο δὲ ὡς διστάζουσα νὰ ὀμιλήσῃ.

Ὁ δεισιδαίμων τύραννος τὴν ἠκολούθει μετ' ἀνυπομονησίας.

Ἡ ἀμνησίκκος Βασιλικὴ, λησμονήσασα τὴν πρὸ μικροῦ θέσιν της, καὶ στραφείσα πρὸς τὸν Βεζύρηυ καὶ τὴν γράιαν, ἐφαίνετο ὅτι διεσκεδάζεν εἰς τῆς Σιβύλλης τὰς ἐρεύνας.

— Λοιπὸν, κυρὰ μάννα! εἶπεν ὁ Βεζύρης ἀνυπομόνως.

— Κακὰ μαντάτα, Ἀφέντη!

— Λέγε, εἶπεν ὁ γέρον, ἀσθμαίνων ἐκ τῆς στενοχωρίας.

— Εἰς ὀλίγας ἡμέρας θ' ἀποθάνης.

— Ἀλήθεια! παλλοκατζιβέλα, εἶπε, σαρδόνιου γέλωτα ἐκρή-
ξας, ἐνῶ ὠχρότης βαθυτάτη κατέστησε τὴν ἐπίδερμίδα τοῦ
προσώπου του ἐπίσης λευκὴν ὡς τὸν πώγωνά του.

— Κάθισε καὶ πιστεύεις εἰς τὰς προφητείας αὐτῆς; με θυ-
μὸν εἶπεν ἡ Βασιλική... Κυρὰ μάννα, πήγαινε εἰς τὴν δουλειάν
σου! δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὰς προφητείας σου!

— Ἄφησέ την νὰ τελειώσῃ, Βασιλική μου, αὕτη εἶναι ἡ
ἀλήθεια τῶν ἐρήμων, με δισταγμὸν εἶπεν ὁ Ἀλῆς, ἐξα-
κολούθησε, καλή μου γραῖα.

— Θὰ σὲ προδώσουν, Ἐφέντι μου, καὶ θὰ σὲ σκοτώσουν,
ἐπρόσθεσεν μετὰ πεποιθήσεως ἀδιασείστου αὕτη.

— Θὰ με σκοτώσουν! ... ἔπειτα; ὀρθούμενος εἰς τὰς ἄκρας
τῶν ποδῶν του ὁ Ἀλῆς, με λευκὰ χεῖλη ἔκραξεν, ἔπειτα γρη῏α
προφήτισσα Σαφιγιά-Μπίντ-Χογαῖ (σύζυγος τοῦ Προφήτου).

— Τὰ μετὰ θάνατου δὲν τὰ γνωρίζω, οὔτε ἠμπορῶ νὰ προ-
φητεῦσω τί γίνεται ἐκεῖ ἐπάνω, Βεζύρη μου, προσέθεσε, καὶ
ἔδειξε τὸν οὐρανόν.

— Μὰ τὴν νύκτα τοῦ Κὰδρ, ἦτις εἶναι καλλιτέρα χιλίων
μηνῶν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἄγγελοι καὶ τὸ πνεῦμα Γαβριήλ
θὰ καταβοῦν ν' ἀποφασίσουν τ' ἀνθρώπινα, ἡ γραῖα ὀμιλεῖ τὴν
ἀλήθειαν... ἄς ἴδωμεν καὶ τῆς ἀγαθῆς Βασιλικῆς μου τὴν
τύχην, εἶπεν ὁ Σατράπης σκυθρωπῶς.

Ἡ Χριστιανὴ ἐζήτησε νὰ ἀποφύγῃ· πλὴν ἰδοῦσα τὸ ἀμετά-
θετου τοῦ τυράννου ἄφησε τὴν ἐλεφάντινον μικρὰν χεῖρά της
εἰς τὴν τυλώδη καὶ μελαψῆν τῆς γραῖας.

— Μασαλά! μασαλά! θὰ ζήσης πολλοὺς χρόνους... θὰ
ζήσης ὅμως ὡς ἦσουν πρὶν ἔλθῃς εἰς τοῦ Ἐφέντι Βεζύρη το
κουάκι.

— Δηλαδῆ; ἠρώτησεν ὁ Ἀλῆς.

— Πτωχή καὶ ἀφανῆς εἰς τὴν γωνίαν μιᾶς ἐκκλησίας.

— Παλλοκατζιβέλα! εἶσαι ψευτιᾶ μονάχη, ἔκραξεν ὁ τύ-
ραννος, διὰ τῆς ὀργῆς προσπαθῶν ν' ἀποδιώξῃ τὴν δεισιδαιμο-
νίαν του... ἐγὼ θ' ἀποθάνω; ἐγὼ, κόρη τοῦ Ἀλ-Ἀράφ (τὸ
μεταξὺ παραδείσου καὶ κολλέσεως μέρος), αἰσθάνομαι ὅτι θὰ
ζήσω ἔτι εἴκοσι ἔτη· ἐγὼ κόρη! τῆς κατηραμένης φυλῆς τοῦ
Ἀμαλέκ! Ἡ Βασιλική μου θὰ μείνῃ πτωχή! με τοὺς ἀδάμαν-
τὰς της μόνον ἠμπορεῖ·ν' ἀγοράσῃ δούλας ὅλας τὰς γυναῖκας
τῆς Γεωργίας καὶ Κιρκασίας... Τὴν ἰδικὴν σου τύχην ἠμπορεῖς
νὰ με τὴν εἰπῆς, ἀχρεῖα μάγισσα;

— Ἡ ἰδική μου τύχη εἶναι ἀμετάβλητος, Ἐφέντι μου! εἶναι
νὰ περιπατῶ πάντοτε με γυμνοὺς πόδας ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ νὰ
λέγω τῶν ἄλλων τὸ εἰμαρμένον.

— Μὰ τὰς τέσσαρας γεφύρας τοῦ Ἄδου, αἵτινες εἶναι κοπτε-
ραὶ ὡς ξυράφια καὶ ὁ ἀμαρτωλὸς ἐπὶ τούτων δὲν δύναται νὰ
βαδίση, ἐγὼ τὴν μεταβάλλω, ἔκραξεν ὁ τύραννος ... γκέλ, γκέλ·
ἐδῶ, ἐδῶ, ἐπρόσθεσε, κρούων τὰς παλάμας.

Οἱ δούλοι του εἰσῆλθον.

— Θέλω τὴν κατζίβέλα αὐτὴν νὰ τὴν κρεμάσετε εἰς τὴν
στιγμὴν, διὰ νὰ μάθῃ νὰ μὴ λέγῃ ψεύματα.

Ἡ γραῖα ἐξῆξε ὀδυνηρὰν διάτορον φωνήν. Ἡ Βασιλικὴ ἠθέ-
λησε νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῆς, πλὴν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ
Βεζύρου τὴν ἀπέσυρον ὀλοφυρομένην.

Μετ' ὀλίγον ὁ Βεζύρης καὶ ἡ Βασιλικὴ ἐπανῆλθον εἰς τὸ
καταφύγιον.

Ὁ ἰατρός του Λουκάς-Βαΐας, ἀδελφὸς τοῦ Ἀθανασίου-Βαΐα,
ἀρχιδιμήλιου τῶν Ἰωαννίνων, εἰσῆλθε νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ
χαρίσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὴν γραῖαν.

Ὁ τύραννος κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτον ἀμετάτρεπτος, ἐπὶ τέλους
ὅμως τὴν ἐχάρισεν.

Ὁ ἰατρός τὸν εὐχαρίστησε δι' ἐδαφιαίας προσκυνήσεως καὶ
ἐξῆλθεν. Δὲν εἶχον παρέλθει δύο ὥραι καὶ ἰδοὺ πάλιν ὁ ἰατρός
προσέρχεται πρὸς τὸν Σατράπην, πλὴν περίλυπος καὶ δα-
κρύων.

— Ὁ ἀδελφός μου ἐκρέμασε τὴν δυστυχῆ γραῖαν, ὑψηλό-
τατε, ἔκραξεν.

Ὁ Ἀλῆς ἐγέλα ἀσμένως.

— Μὰ δὲν μ' ἐχάρισες, Αὐθέντα, τὴν ζωὴν της;

Ὁ τύραννος τὸν διέταξε νὰ καθήσῃ ἐπὶ τοῦ ἀνακλιντροῦ καὶ
γελῶν ὑψηλοφώνως καὶ σατανικῶς, καὶ σπασμοδῶς ἀνατι-
νάσσων τοὺς ὤμους αὐτοῦ, ἐπρόσθεσεν· ἐγὼ ἐνόμιξα ὅτι ὅσοι
σπουδάσουν εἰς τὸ σχολεῖον μου ἐβγαίνουν καλὰ τζιράκια μου,
Λουκά-Βαΐα.

Καὶ μ' ἐξεύρεις καὶ σ' ἐξεύρω

Καὶ σ' ἐξεύρω καὶ μ' ἐξεύρεις.

Καὶ μᾶς ἔξεύρουν καὶ σὲ ἔξεύρουν

Καὶ σ' ἐξεύρουν καὶ μᾶς ἔξεύρουν.

Ὁ τρομερὸς Ἀλῆς ὠμίλει τῶν ὄντι ἀληθῶς. Καὶ μόνον ὅστις
διέτριψε ὀλίγον εἰς τὴν αὐτὴν του ἡδύνατο νὰ βαθύνη εἰς τὴν
ἔννοιαν τῆς ὁμοιολεκτικῆς ταύτης διαλέκτου.)

ΚΕΦΑΛ. 34.

Ἡ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑΣ.

Δύο ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τῆς δυστυχούς γραίας ὁ Καφταντζής τοῦ Χουρσιτ-Πασᾶ ἦλθε νὰ ἐπισκευθῆ τὸν Σατράπην τῶν Ἰωαννίνων, καὶ συγχρόνως ν' ἀναγγείλῃ πρὸς τούτον τὴν εὐάρεστον εἶδησιν, ὅτι ὁ Κύριός του ἐπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀναφορὰν μεσιτεύουσαν ὑπὲρ τῆς ζωῆς του.

Ὁ Βεζύρης τὸν ὑπεδέχθη μεγαλοπρεπῶς, τὸν ἐπλήρωσε δῶρων, καὶ αὐθις ἐπεκαλέσθη τὸν πανάγαθον Προφήτην νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ τὸν συγχωρήσῃ.

— Εἶναι καλὸν, εἶπεν ὁ Καφταντζής, νὰ λάβετε καὶ συνέντευξιν προσωπικὴν μὲ τὸν Κύριόν μου Χουρσιτ-Πασᾶν... εἶναι φίλος σας παλαιός, καὶ ὅταν ἐπανιδῆτε ὁ εἰς τὸν ἄλλον θ' ἀνανεώσετε τὴν ἀρχαίαν φιλίαν σας· καὶ τότε τὸ πᾶν θέλει πράξει οὗτος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ὑψηλότητός σας.

— Ἐπιθυμῶ πολὺ τὴν συνέντευξιν ταύτην· ἐπιθυμῶ κάγω ἐξ ὅλης ψυχῆς νὰ ἐναγκαλισθῶ τὸν ἀρχαίον μου φίλον Χουρσιτ. Ἄς προσδιορίσῃ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καὶ θέλω στρώσει μὲ χρυσὸν καὶ ἀδάμαντας τοὺς δρόμους ὅλους τῶν Ἰωαννίνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ διαβῆ.

— Ἐννοεῖτε, Ὑψηλότατε, ὅτι ἡ συνέντευξις δὲν δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐντὸς τῶν Ἰωαννίνων.

— Διὰ τί;

— Διότι τὰ Ἰωάννινα κáθηνται ἐπὶ τῆς πυρίτιδος.

— Ἐχεις δίκαιον... Πλὴν ἤξεύρεις, Καφταντζή, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος Πατισᾶχ, ἂν ἐπιθυμήσῃ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Ἀλῆ, ἔξω τοῦ καταφυγίου μου ποτὲ δὲν θὰ μὲ πείσῃ νὰ τὸν συναπαντήσω.

— Τὸ ἤξεύρω, μὲ κατῆφειαν ἐμουρμούρισεν οὗτος· καὶ βλέπω τὸ ἀκατόρθωτον τῆς συνεντεύξεως ταύτης... πόσον ἐπεθύμουν ἐν τούτοις νὰ ὁμιλήσετε μίαν φορὰν μὲ τὸν Κύριόν μου!... Σᾶς σέβομαι καὶ σᾶς ἀγαπῶ πολὺ, Αὐθέντα, διότι εἰς τὴν νεότητά σας ἐστάθητε θαυματουργός. Καὶ ποῖος δὲν ὁμιλεῖ εἰς τὸν κόσμον μὲ θαυμασμὸν διὰ τὸ ἀσλάνι τῆς Ἡπέρου!

Ὁ γέρον Βεζύρης ἐκολακεύετο καὶ ἐκάπνιζε τὸν ναργιλέ του μειδιῶν.

— Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ συνάντησις νὰ λάβῃ χώραν ἐπὶ τῆς μικρᾶς νήσου τῆς λίμνης;... ἀφήσατε τὸν ἀτρόμητον Φεχίμ εἰς τὸ καταφύγιον μὲ τὴν δᾶδα του, καὶ ἂν ἴδῃ ἓνα περιπλέον στρατιώτην πλησιάζοντα τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἄς θέσῃ τὸ πύρ· ἡ συνέντευξις αὕτη οὐχὶ μόνου εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀμοιβαίον ἔφελος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους τῆς πόλεως, οἵτινες πρὸ τοσούτου καιροῦ ζοῦν εἰς τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὸν φόβον.

Ὁ Ἀλῆ-Πασῶς ἐσίγα· μετ' ὀλίγου δὲ εἶπε, « θὰ σκεφθῶ καὶ αὐριον σὲ δίδω ἀπάντησιν. »

Ὅταν ὁ Καφταρτζῆς ἀνεχώρησεν, ἔτρεξε πρὸς τὴν Βασιλικήν. Εἰς τὰς κρισιμοτάτας στιγμὰς τοῦ βίου του ἄλλον δὲν ἐνεπιστεύετο εἰμὴ ταύτην.

— Μὴ δι' ὄνομα τῆς Παναγίας, ἔκραξεν αὕτη ..., νὰ ἐξέλθῃς τοῦ καταφυγίου!... ζητοῦν νὰ σὲ φάγουν, δὲν τὸ ἐννοοεῖς;

— Καὶ σὺ θέλεις νὰ κάμῃς τὴν μάγισσαν, πουλί μου Βασιλική, ποῖον κίνδυνον βλέπεις εἰς τὴν συνέντευξιν ταύτην ἐπὶ τῆς νήσου; τί ἠμποροῦν νὰ πράξουν; τὰ στρατεύματα εἶναι εἰς τὸ ἄλλο μέρος.

— Δὲν βλέπω κίνδυνον· πλὴν ἡ ψυχὴ μου προφητεύει κίνδυνον.

— Σὲ πιστεύω, ἐνάρετος Βασιλική! Σεῖς αἱ γυναῖκες εἰσθε παράδοξα καὶ μυστηριώδη ὄντα· ἡ ψυχὴ τῶ ὄντι μῖας ὥρας καὶ καλῆς γυναικὸς εἶναι προφητικὴ· τοῦτο παλλάκις τὸ ἔδοκίμασα... ὄχι ὅμως καὶ σὰν ἐκείνης τῆς κατζίβελας, δὲν δέχομαι τὴν συνέντευξιν· θὰ ἐρωτήσω ὅμως καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Βότζαρη καὶ τοὺς Σουλζώτας..., τὴ ἡξέρεις, εἶναι οἱ μόνοιριτσιοὶ, οἵτινες σήμερον μ' ἔμειναν· οἱ λοιποὶ λειποτακτοῦσι καθ' ἐκάστην.

Ὁ Ἀλῆ-Πασῶς ἐζήτησε τότε τοὺς Σουλζώτας· πλὴν διὰ πολλὴν ὥραν οὐδεὶς τούτων ἐφαίνετο. Τέλος ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης εἰσήλαθε σιωπηλὸς καὶ ἄγριος.

— Ποῦ εἶναι οἱ λοιποὶ;

— Δὲν με ὑπακούουσι... φεύγουν.

— Φεύγουν!... Ἀλ-Σιζιλ (ὁ ψυχάρπαξ Ἄγγελος)· πρεπεὶ λοιπὸν νὰ θέσωμεν τὸ πῦρ εἰς τὸ καταφύγιον!...

— Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη μου καὶ ἡ γνώμη τῶν ὁμήρων σου. Οὗτοι φεύγουν, μόνον διότι ἤκουσαν ὅτι διαπραγματεύεσαι μετὰ τοῦ Σερασκέρη νὰ ὑπάγῃς ἐπὶ τῆς νήσου.

— Λοιπὸν ἐπιθυμοῦν νὰ θέσω τὸ πῦρ;

— Εἰς λόγος σου καὶ ἐνταφιαζόμεθα ἐνταῦθα ὅλοι, ἐπρόσθεσεν ὁ λακωνικὸς Σουλζώτης.

— Θὰ σκεφθῶ ἀπόψε, καὶ αὐριον σὲ δίδω ἀπάντησιν.

Ὅποια νῦξ διὰ τὸν Νέρωνα τῆς Ἀλβανίας!! οἱ ἔλεγχοι καὶ τὰ ἐγκλήματα δὲν τὸν ἐτάραττον, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀμφιῤῥεπῆς θέσις του· ἐξ ἐνὸς ἀπεφάσιζε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ Βότζαρη, καὶ νὰ θέσῃ τὸ πῦρ, ἐξ ἄλλου ἐνθυμείτο ὅτι ὁ Βότζαρης ἦτο Χριστιανὸς, οὔτινος καὶ τὴν πατρίδα ἄλλοτε κατηδάφισε, καὶ τὸ αἷμα τῶν συναδέλφων ἔχυσεν· ὅθεν τὸν ὑποπετεύετο καὶ ἀπεῤῥιπτε τὴν συμβουλὴν του. Ἐνόμιζεν ὅτι περιεστοιχεῖτο ὑπὸ προδοτῶν καὶ δολοφόνων, καὶ τότε ἐπεθύμει τὴν συνέντευξιν τοῦ Σερασκέρη, ἐλπίζων ὅτι οὗτος μόνον ἠδύνατο

νὰ τοῦ χαρίσῃ τὰ ὀλίγα ἔτη, ἅτινα ὁ μακρὸς βίος του εἶχεν εἰσέτι ἐνώπιόν του.

Τὸ θηρίον ἐκείνο, ὅπερ τοσοῦτον τρόμον καὶ φόβον ἐνέσπειρεν εἰς τοὺς ἀτρομήτους Ἀλβανούς, δὲν ἦτο πλέον τὸ αὐτό.

Ἡ δραστηριότης, ἡ ἀπόφασις καὶ γενναιότης, ἅτινα ἔχαρακτῆριζον τὰς νεαράς του ἡμέρας, μετεβλήθησαν εἰς δεισιδαιμονίαν, δειλίαν καὶ ἀμφιρρέπειαν. Οἱ ὀδόντες τοῦ στόματός του εἶχον πέσει ὡς οἱ ὄνυχες λέοντος· ἡ ἀπόφασίς του ν' ἀποθάνῃ δὲν ἦτον ἀπόφασις τοῦ Κάτωνος· ἡ φιλοδοξία του ν' ἀποτεφρωθῇ εἰς τὰς φλόγας τῆς πυρίτιδος, δὲν ἦτον ἡ φιλοδοξία τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ὅτε ἐβρίβη εἰς τὸν κρατῆρα τῆς Αἴτνης· δὲν ἦτον οὔτε φιλόσοφος Βραχμᾶν, ν' ἀναβῇ μὲ βραδὺ ἀποφασιστικὸν βῆμα τὴν πυρὰν ἣν ἠτοίμασεν. Ἦτον ἀνανδρὸς, δειλὸς καὶ πανταχόθεν ἠπλοε τὰς χεῖρας διὰ νὰ δράξῃ τοὺς κλάδους τῆς ζωῆς.

Ἠγέρθη καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἀπεφάσισε νὰ συναπαντήσῃ τρωόντι εἰς τὴν νῆσον τῆς λίμνης τὸν ἀρχαῖόν του φίλον Χουρσίτ, ὅστις ἐπὶ τοῦ Κοραίου τοῦ ὤμοσε καὶ φιλίαν καὶ πίστιν.

Εἰς μάτην τὰ δάκρυα τῆς Βασιλικῆς ἐζήτησαν νὰ τὸν ἀποτρέψουν· ἐπεβιβάσθη μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπὶ τῶν λέμβων μετὰ τῶν δώδεκα αὐτοῦ Σουλζωτῶν διὰ τὴν νῆσον· ἐπίσης καὶ ἡ Χριστιανὴ μὲ τοὺς ἀδάμαντάς της, καὶ διάφορα κιβώτια πλήρη τιμαλφῶν σκευῶν, διὰ νὰ δοθῶσι δῶρα πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ δὲ μετάβασις τόσῃν χαρὰν ἐπροξέειπεν εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς, ὥστε τὰ πυροβόλα των πανταχόθεν ἐχαιρέτων καὶ συνεχαίροντο τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς λίμνης, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς περιφήμου τοῦ Κρουνέρου πηγῆς, καὶ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ σεραγίου του τὸ φρούριον τῆς Λιθαρίτζας. Ἐν μικρὸν χωρίον μὲ ὀγδοήκοντα οἰκίσκους, κατοικοῦμενον σχεδὸν ὑπὸ Ἑλλήνων, ὡς καὶ ἑπτὰ μοναστήρια, ἐν οἷς διαπρέπει τὸ τοῦ Σωτήρος, εἶναι τὰ περιεργότερά της.

Τοῦτο τὸ μοναστήριον ὁ τύραννος πρό τινος εἶχε μεταβάλει εἰς φυλακὴν· ἐστάθη δὲ περιβόητον, διότι ἐνταῦθα μυστικῶς ἐθανάτωσε ἀναριθμήτους, ὅπως σφετερισθῇ τὰς περιουσίας των.

Ἐπὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς Σκιάδος (Κζόσκι) τῆς νῆσου, ἄλλοτε καταφυγίον τῶν ἡδονῶν τῶν υἱῶν του Βελῆ καὶ Μουκτάρη, τώρα δὲ πολυτελέστατα συσκευασθείσης, ἔμελλε νὰ δεχθῇ τὸν Σερασκέρην Χουρσίτ-Πασᾶν.

Τὸν περιέμενεν ἤδη πρὸ δύο ὥρων λίαν ἀνήσυχος· πλήν ἀντὶ τούτου ἦλθεν ὁ Καφταντζῆς μόνος.

— Ποῦ εἶναι ὁ Χουρσίτ; ἠρώτησεν ὁ Ἀλῆς μὲ ὀργὴν, θέτων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὄπλων.

— Ἦσυχασε, Αἰθέντα . . . δὲν ὑπάρχει αἰτία νὰ φοβῆσθε· τούναντίον αἱ εἰδήσεις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἶναι λίαν εὐάρεστοι . . . Ὁ Πασχόβης καὶ ὁ Ἰσμαήλ Πλιάσσος (ἐχθροὶ θανάσιμοι τοῦ Ἀλή) ἔπεσον, καὶ ἡ χάρις σᾶς ἐδόθη· στέλεται δὲ μὲ τὸν προσεχῆ ταχυδρόμον.

Ἄκτις εὐφροσύνης ἔλαμψεν ἐπὶ τοῦ ῥυτιδώδους προσώπου τοῦ Σατράπου. Τὰ ὄμματά του ἤξραψαν· « ἀλήθεια, εἶποθύρσει! . . . πού εἶναι λοιπὸν ὁ Χουρσίτ Βεζύρης;

— Μὰ τὴν πράσινον σημαίαν τοῦ Προφήτου, ὁ Κύριός μου προσεβλήθη ἀπὸ τὴν συνήθη ποδαλγίαν του· σᾶς παρακαλεῖ δὲ νὰ τὸν συγχωρήσητε μίαν ἢ δύο ἡμέρας . . . ἅμα δυνηθῆ νὰ πατήση ἀμέσως ἔρχεται διὰ νὰ σᾶς ἀπαντήση. Ἐν τούτοις σᾶς παρακαλεῖ, ἂν εὐαρεσῆσθε, νὰ προσκαλέσητε ὅποιον δήποτε τῶν Πασάδων τοῦ στρατοῦ του θέλετε νὰ ἰδῆτε· ὅλοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἔλθουν πρὸς προσκύνησίν σας.

Ἦ τίγρις ἐθεώρησεν ἀσκαρδαμυκτὴ μὲ ἀπορίαν τὸν Καφταντζήν, ἐκόλλησεν ἐπὶ τοῦ προσώπου του τὰ μικρά του ὄμματα, τὰ διαπεραστικὰ τοίχων παχέων, καὶ ἐξήτει νὰ μαντεύσῃ, ἂν ὁ δούλος οὗτος τὸν ἠπάτα, ἢ ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν.

Σύσσωμος ὑποκρισία ὁ Καφταντζῆς ἔμεινεν ἀναλλοιώτος. Εἶχεν ὀρκισθῆ πρὸς τὸν Χουρσίτ, ὅτι, εἰς τὴν τραγωδίαν ταύτην ἠθέλε παραστήσει μὲ πολλὴν τέχνην τὸ πρόσωπον, ὅπερ τῷ ἐδόθη.

— Καφταντζῆ, ὀμνύεις εἰς τὴν ὑποσχεθεῖσαν τῶν πιστῶν ἡμέραν, ὅτι δὲν ὑπάρχει παγίς; ἠρώτησεν ὁ Ἀλῆς.

— Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Ἀσχράμ νὰ πέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, ἂν σᾶς ἀπατώ, Ἐφέντι μου.

— Δόξα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐθύτητος τὸν Προφήτην, σὲ πιστεύω· καὶ ἐξέτεινε πρὸς τούτου τὴν δεξιάν του ὁ Ἀλῆς.

Ὁ χαμερπῆς θεράπων τὴν ἠσπίασθη μὲ τὴν ἰδίαν ὑποκρισίαν μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἐπιόρκει.

— Ἐπιθυμῶ νὰ ἶδω τὸν Ταχίρ-Ἀβάν, τὸν Ὁμέρ-Βρυώνην, τὸν Χασάν-Πασά, καὶ τὸν Σιλιχτάρην. Ὅλοι οὗτοι ἦσαν ποτε ὑπάλληλοι μου, εἶπε γελῶν . . . τί λέγω! ἦσαν παιδιὰ μου· ἐγὼ τοὺς ἀνέθρεψα, εἰς τὸ σχολεῖόν μου ἐσπούδασαν, ἐγὼ τοὺς προῆξα εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ εἰς τὸν βαθμὸν εἰς ὃν σήμερον ἴστανται.

Τὴν ἐπαύριον ὅλοι οὗτοι ἦλθον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀλή-Πασά.

Ἦ ὀμίλια περιεστράφη κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ παρελθόντα· ἔπειτα ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὃ δὲ Ὁμέρ Βρυώνης, γανυριῶν σαρκαστικῶς, ἐδιηγείτο τὸν φρικτὸν θάνατον τοῦ Διάκου.

— Δὲν ἤμπορῶ διόλου νὰ ἐνθυμηθῶ αὐτὸν τὸν Διάκου, εἶπεν ὁ Ἀλή-Πασά· τ' ὄνομά του ἔκαμε πολλὴν κρῖτον.

— Ἦτον τὸ πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδησσέως, καὶ ἦτο πολὺ νέος, ὅτε ἦτον εἰς τὴν αὐλήν σου.

— Δὲν τὸν ἐνθυμούμαι... ἀπέθανε μὲ γενναϊότητα;

— Ὑπέφερε τὴν ποιὴν χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν, χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ πόνον... ἂν δὲν ἦτο τόσον γενναῖος δὲν τὸν ἐφόνευα· διὰ νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν μέσῃ οἱ ἐπικίνδυνοι οὗτοι, εἶναι ὅπου τὸν ἐψῆσα ζῶντα.

— Ὅμῆρ! οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ κληρονομήσουν καὶ τὸ τελευταῖον κουρέλι τοῦ Σουλτάνου. Ἡ ἐλευθερία των εἶναι ὁ φόνος μας· ἂν ἐγνωρίζα ὅτι, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς των ἡδυνάμην τὰ τοῦ διοικήσω, δὲν ἤθελον διατάσει νὰ πράξω τοῦτο Ὅμῆρ-Βρυώνη, μὴν εἶσαι ὑπερήφανος, διὰ τὸν σκληρὸν θάνατον, ὃν ἔδωσας πρὸς τὸν γενναῖον στρατιώτην... Ἐνθυμήσου ὅτι ἡ ἡττα σου εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, ἀπὸ ἑκατὸν ἀνδρας, ἐνῶ εἶχες ὀκτὼ χιλιάδας, δὲν κάμνει πολλὴν τιμὴν οὔτε πρὸς σέ, οὔτε πρὸς τοὺς ἰδικούς μας.

Κεραυνόβλητος ὁ Ὅμῆρ εἰς τοὺς λόγους τούτους, ἔγειεν ἐρυθρός, ἐδάγκασε τὰ χεῖλη καὶ ἔρριψε τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Ὁ Ταχίρ-Αβὰς ἤρχισε τότε τὸν ἐπαινον τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, οὗτινος τὸ ὄνομα ἐπλήροι ἤδη τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν ὅποιον εἶχε γνωρίσει προσωπικῶς εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ Βραχορίου, ὅταν οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ προεστώτες συνήχθησαν εἰς Μεσολόγγιον, καὶ ὠνόμασαν τὴν διοίκησιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος Γερονσίαν. Ὁ Ἀλή-Πασᾶς θέλων νὰ κερδήσῃ τοὺς Ἕλληνας μὲ τὸ μέρος του, ἔστειλε καὶ οὗτος τρεῖς πληρέξουσους τὸν Ἀλέξην Νούτζον, τὸν Μάρκον Δεσπότην, καὶ τὸν Ταφίρ-Αβάν ἢ Ταχίρ-Αρβαζήν.

Ὅκτὼ ἡμέραι τοιαῦται παρήλθον καὶ ὁ Βεζύρης τοῦ Σουλτάνου, προσποιούμενος πότε τὸν ἀδιάθετον καὶ πότε τὸν βαρέως ἀσθενούντα, ἀνέβαλε καθ' ἑκάστην τὴν ἐπίσκεψιν.

Εἰς τὰς 5 Φεβρουαρίου ὁ Χασάν-Πασᾶς μὲ τοὺς ὑπαλλήλους του εὐχαρις καὶ ζωνρὸς προσῆλθε ν' ἀναγγεῖλῃ ὅτι ἡ χάρις ἀφίχθη.

Ὁ Ἀλῆς, ἀνάρπαστος ὑπὸ χαρᾶς, ἐκράξεν, «ἦλθε τέλος πάντων! ἦλθε! Ἀλ-σαλάμ ἀλεισά (εἰρήμη ἐπὶ σοῦ)· τᾶρα σὲ πιεσεῦω, Χασάν, ὅτι εἶσαι εἰλικρινής» καὶ ὕψωσε χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν.

— Ἦλθεν, ἐπανέλαβεν ὁ Χασάν-Πασᾶς· ὁ δὲ εἰλικρινῆς Κύριός μου, σᾶς παρακαλεῖ, πρὶν σᾶς τὴν ἐγχειρίσῃ, νὰ διατάξητε τὸν Φεχίμ Ττάμην νὰ σβῆσῃ τὴν δαδά του.

Ὁ Ἀλῆς ἡμιγέρθη ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, καὶ ταραξας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ὄχι, ὄχι, ἐπρόσθεσεν.

— Πρέπει, Βεζύρη! διὰ νὰ δείξῃς πραγματικῶς ὅτι εἶσαι ἄξιος τῆς χάριτος τοῦ μεγάλου Καλύφου τῶν δύο ἀγίου πόλεων

Μεδίνας καὶ Μέκας, τῆς σκιᾶς, λέγω, τοῦ Ἀλλάχ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ κραταιοῦ τῶν κραταιῶν Σουλτάνου.

Ὁ Ἀλῆς ἔπεσεν εἰς βαρεῖς συλλογισμοὺς καὶ εἰς ζωντανὴν ἀνησυχίαν, καὶ μετὰ ταῦτα παρεκάλεσε τὸν Χασᾶν-Πασᾶν ν' ἀποσυρθῆ διὰ νὰ συνομιλήσῃ ἔτι μίαν φορὰν μὲ τὸν Βότζαρην.

Ὁ Σουλζώτης τὸν ἐπλησίασε κατηφῆς.

— Ἡ χάρις, Βότζαρη, ἔφθασεν, εἶπεν ὁ Σατραπῆς ξενοχωρημένος· πλὴν διὰ νὰ μὲ τὴν δώσουν ζητοῦν νὰ διατάξω τὸν Φεχίμ νὰ σβέσῃ τὴν δᾶδα.

Ὁ Βότζαρης δὲν ἐπρόφερε λόγον, ἀλλ' ἔφερε μόνον τὴν παλάμην ἐπὶ τῶν πιστολίων του.

— Τί λέγεις; μήπως εἶναι παγίς; ἀμέσως θέτομεν τὸ πῦρ.

— Δὲν εἶναι καιρὸς, Βεζύρη... πᾶσα συγκοινωνία μὲ τὸ καταφύγιον τώρα πλεόν ἀπεκόπη· πρέπει μόνον ν' ἀποθάνωμεν μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας.

Τὸ στήθος τοῦ γέροντος Σατραπόου ἠσθάνετο δύσπνοϊαν πολλήν· αἱ παρεαῖαι του ἐφουικίσθησαν ἐλαφρῶς· οἱ ὀφθαλμοὶ του ἦσαν τεθολωμένοι· ἔδραξε τὸν λευκὸν πώγωνά του, καὶ ὡς ἔρμαιον ἔμενε σιωπῶν.

— Κορ-κού-λου (φρικτὸν)... ὄχι δὲν θ' ἀποθάνωμεν ἀκόμη, ἔκραξε διὰ μιᾶς... φώναξέ μου, Βότζαρη, τὸν Χασᾶν-Πασᾶν.

Εἰσήλθε πάλιν ὁ λειτουργὸς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ μὲ σέβας ταπεινοῦ θεράποντος προσεκύνησε τοῦτον.

— Χασᾶν, ἡ εὐλογία τοῦ Ἰσμαῖλ μετ' ἐμοῦ, ἀπεφάσισα νὰ δείξω καὶ τὴν ὑπακοὴν ταύτην πρὸς τὸν τρισέβασον Σουλτάνου μου, εἶπεν ὁ Ἀλῆς. Πλὴν ὁ Φεχίμ διὰ νὰ σβύσῃ τὴν δᾶδα, πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν Διθαρίτζαν· ἂν δὲν ἀκούσῃ τὴν ἰδικὴν μου φωνὴν δὲν θὰ πιστεύσῃ· τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐντολαί μου.

Ὁ Χασᾶν προετοιμασμένος ἐπερίμενε τὴν ἀπάντησιν ταύτην.

— Μπὺς μιλλαχὶ ραχμάνι ραχίμι Ἀλλάχ ἰκέρ!! Ἰσχυρὲ Σατραπά! σύμβολον τῆς μετριοφροσύνης, σὲ ὀμνύω εἰς τὸ ἅγιον Κοράνιον, εἰς τὸν Ἀλλάχ, εἰς τὸν Προφήτην, εἰς τὴν θυγατέρα του Φατμέ, εἰς τὸ κονδύλιον τῆς δικαιοσύνης, μὲ τὸ ὁποῖον γράφουν οἱ Ἄγγελοι, ὅτι ἡ χάρις τοῦ Πατισᾶχ ἦλθεν, ἀλλὰ μὴ ζητεῖς ὁ ἴδιος νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν Διθαρίτζαν, διότι θὰ διεγείρῃς ὄλου τοῦ κόσμου τὰς ὑποψίας. Οἱ κάτοικοι καὶ ὁ στρατὸς, ἀφ' ὅτου ἦλθες εἰς τὴν νήσον εἶναι ἠσυχοί... θὰ ἔμβωσιν εἰς νέαν πάλιν ταραχὴν· γνωρίζω ὅτι ἔχεις κρύφιον σημεῖον, ὅπερ ἂν στείλῃς εἰς τὸν Φεχίμ ἀμέσως θὰ σβύσῃ τὴν δᾶδα.

— Γιόκ, γιόκ, πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ἐπιστρέψω, Χασᾶν.

— Αὐθέντα! Ἀσλὰν Βεζύρ, σὲ παρακαλῶ! σὲ ἐξορκίζω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Προφήτου μας! μὴ ἀπωλέσῃς τόσον ἀπερισκέπτως

τὴν χάριν τοῦ Κυρίου σου . . . . Ἄλλως τε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιστρέψῃς· διότι καὶ ἡ συγκοινωνία τῆς νήσου μετὰ τῆς ξηρᾶς διεκόπη.

— Μπα-μπέσχ, Τιλ-κί (προδότα ἀλώπηξ) λοιπὸν εἶναι παγίς . . . προδοσία . . . καὶ ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πιστολίου του.

— Μὰ τὸν Ἄλλαχ τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως, οὔτε παγίς, οὔτε προδοσία εἶναι, εἶπεν ὁ Χασάν-Πασᾶς, καὶ διατὶ νὰ ἦναι, Ἐφέντι μου, προδοσία; δὲν ἐνθυμείσθε τὸ ῥήτὸν τοῦ Κορανίου; « Μὴ κόψῃς τὴν κεφαλὴν τοῦ πιστοῦ τοῦ ζητοῦντος τὴν χάριν » . . . Δυσπιστεῖς εἰς τὸν λόγον τοῦ Σουλτάνου μας . . . Σουλτανούλ-βερέν, Χακανούλ-μπαχερέν, Σουλτάν Ἰμπν Ιουσουλτάν (τὸν Σουλτάνον τῶν δύο ξηρῶν, τὸν ἡγεμόνα τῶν δύο ὠκεανῶν, τὸν Σουλτάνον τὸν υἱὸν τοῦ Σουλτάνου).

Ἦρχισε δὲ φιλονεικία μεγίστη μετὰ τὸ Σατράπου καὶ τοῦ Χασάν-Πασᾶ, εἰς ἣν μ' ὄλην τὴν ὀξύνοιαν καὶ δοσιότητά του ὁ Βεζύρης τῶν Ἰωαννίνων ἐπαγιδεύθη. Ἡ ἐλπίς, τὸ ἀδηλον τοῦτο καταφύγιον παντὸς διωκομένου, καὶ αἱ παρακλήσεις καὶ οἱ ὄρκοι τῶν ποταπῶν τοῦ Σουλτάνου λειτουργῶν μετήλλαξαν τὴν ἀπόφασίν του.

Ἔσυρεν ἐκ τοῦ κόλπου του τὸ φυλακτήριόν του καὶ τὸ ἐνεχείρισε πρὸς τὸν Χασάν.

— Δεῖξε τοῦτο πρὸς τὸν πιστὸν αἰθίοπα τοῦ καταφυγίου μου, εἶπε, καὶ θέλεις τὸν ἰδεῖ νὰ μεταβληθῇ πάραυτα εἰς ἦπιον ἀρνίον.

Ἐφόντι, ἅμα ὁ Φεχὶμ-Τζάμης εἶδε τὸ φυλακτήριον τὸ ἐφίλησε μὲ σέβας καὶ ἔσβεσε τὴν δάδα.

Ὁ δυστυχὴς ἐκολύμβησεν εἰς τὸ αἷμά του ἐν ἀκαρεῖ· πέντε διαφορετικὰ ἐγγχειρίδια τῶν δούλων τοῦ Χουρσίτ-Πασᾶ διεπέρασαν τὴν καρδίαν του.

Μετὰ τινὰς ὥρας τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα κατέσχον ὅλον τὸ φρούριον, ἀννψώσαντα εἰς τὰς ἐπάλξεις τὰς σημαιίας αὐτῶν.

Οἱ δὲ κανονοβολισμοὶ ἀνήγγειλον πανταχόθεν τὴν νίκην.

Ἐφόντι ὁ δαυλὸς τοῦ Φεχὶμ διὰ τὸν ἄγριον τύραννον ἦτον ὁ δαυλὸς τοῦ Μελεάγρου. Ὅσον ἦτον ἀναμμέος, ἡ μοῖρα δὲν ἠδύνατο νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῶν ἡμερῶν του· πλὴν τώρα, ὅτε ἔσβεσεν, ἡ Νέμεσις ἤρχετο νὰ θέσῃ τὴν χεῖρά της, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ εὐτελοῦς τούτου Ἀλβανοῦ, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτων θυμάτων πατήσας ἀνέβη τὸ ὕψος τῆς σατραπείας.

Ἦτο μεσημβρία, ψυχὸς διαπεραστικόν, ὀρίζων μονότονος, δηλαδὴ λευκὸς ὑπὸ χιόνος, ἡ δὲ Σκιας εἰς παντελῆ ἠσυχίαν.

Ἄμα ἔδωκεν ὁ Ἀλῆς τὸ φυλακτήριόν του μετέβη καὶ τὸ ἀνήγγειλε πρὸς τὴν Βασιλικήν.

Ἡ κόρη τῆς Πλισχοβίτζας δὲν ἐξέφρασε λέξι' πλὴν τὸ χρωματισθὲν πρόσωπόν της καὶ ὁ παρίφρων τρόπος, μὲ τὸν

ὁποῖον ἔδραξε καὶ ἐφίλησε τὴν χεῖρα του, ἔδειξαν ὅτι δὲν τῇ ἤρσεν ἢ εἶδησις.

Τὴν ἐνόησεν οὗτος καὶ τὴν ἔθλιψεν εἰς τὰς ἀγκάλας του μετὰ θανασίμου συγῆς, καθ' ὅτι τὰ χεῖλη του δὲν ἐτόλμων νὰ τὴν ἐρωτήσουν περισσότερον περὶ τοῦ τι ἐφρόνει· ἀκολούθως μετέβη εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ὑποδοχῆς λίαν ἀνήσυχος καὶ μετμηλημένος δι' ὅτι ἔπραξεν.

Κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐκάθησεν εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ἀνακλίντρον ἀντικρυ τῆς θύρας, τῆς ὁποίας τὰ δύο φύλλα ἀφήκεν ἀνοικτὰ, ὅπως πρῶτος ἀνακαλύψῃ τίς ἔρχεται καὶ τί συμβαίνει ἔξω. Καμμία ἔτι λέμβος δὲν ἐφαίνετο.

Οἱ σφυγμοὶ του ἐκτύπων σφοδρῶς, ἂν καὶ τὸ πρόσωπόν του ἦτον ἀναλλοίωτον. Ἐκράτει ἀδιακόπως τὸ ἀγγλικὸν τηλεσκόπιον καὶ τὸ διεύθυνε πρὸς τὰς ὄχθας ὅλης τῆς λίμνης.

Τὸ Πέραμα, θερινὸν παλάτιον τοῦ τυράννου πρὸς βορρᾶν, τοῦ ἐπαρουσίαζε τὰ θύματα, ὅσα νυκτερινῶς ἄλλοτε ἐκ τούτου ἐπνίξε. Τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου, τεθαμμένον ἐν τῇ σκιᾷ δάσους ῥοδοδένδρων, τοῦ ἐπρόσφερον, ὡς ἀγρίας Νηρηίδας, τὴν Εὐφροσύνην καὶ τὰς δεκαεξ' ἄλλας μητέρας, τὰς ὁποίας ὑπὸ τοὺς τοίχους του ἔπνιξε. Τέλος ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρέβου καὶ τῆς Νυκτὸς, ὁ φοβερὸς θάνατος πρὶν τὸν πλησιάσῃ, κατὰ σειρὰν ἀπέπεμπεν ὅλους τοὺς ὑπασπιστάς του, ἦτοι τὰ φάσματα, τοὺς ἐλέγχους καὶ τὴν ἀνησυχίαν.

Ἡ φαντασία τοῦ τυράννου ἦτο κάμινος κολάσεως δεινότερας ἐκείνης τοῦ Ταρτάρου.

Ἐν μέσῳ τῆς ὀδυνηρᾶς ταύτης θέσεως εἶδε λέμβους διευθυνομένας πρὸς τὴν νῆσον.

Κατέθεσε τότε τὸ τηλεσκόπιον καὶ ἐγερθεὶς ἤρχισε νὰ διατρέχῃ μὲ μακρὰ βήματα τὴν αἴθουσαν.

— Ἐρχονται, μετὰ μακρὰν σιωπὴν, εἶπε πρὸς τὸν Βότζαρην.

Ἔθεσεν ἐπὶ τῶν πιστολίων τὴν χεῖρα ὁ σκυθρωπὸς Σουλζῶτης διὰ μόνην ἀπόκρισιν.

— Θὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν, τὸ καταλαμβάνω κίγῳ, εἶπεν ὁ Σατράπης.

Ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὔτε λόγος, οὔτε φθόγγος ἄλλος ἐπροφέρεθη.

Πέντε ὄραι ἦσαν μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε ὁ Ὅμερ-Βρωνῆης, ὁ Χασᾶν-Πασᾶς, ὁ Καφταντζῆς καὶ πλήθος στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν Σκιᾶδα.

— Στάσου! μὲ φωνὴν κερανοῦ, ἀποταυθεὶς πρὸς τὸν Χασᾶν, ἔκραξε· τί μὲ φέρεις;

— Τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑπερλάμπρου καὶ ὑψηλοτάτου Αὐθέντου μου.... γνωρίζεις τὸ χρυσοῦν τοῦτο φερμάνι;

— Τὸ γνωρίζω.... εἶναι ἡ χάρις; εἶναι;....

— Φήμη εἰς τὸν περιλαμπρὴ Σουλτάνου μου καὶ εἰς τὸ

ἄκαμπτον δένδρον τῆς εὐτυχίας του, ἐφ' οὗ κελαϊδοῦν τὴν δόξαν του μυρία πτήνά· ἢ ἀπόφασίς του ζητεῖ τὴν κεφαλὴν σου, Ἀλῆ, διὰ νὰ στολίσῃ τὸν πυλῶνα τοῦ σεραγίου του Ὁρτὰ-Καπού.

— Προδότα! ἐπίορκε! ἢ κεφαλὴ τοῦ Ἀλῆ τόσον εὐκόλα δὲν πίπτει, μονναφικ (ὑποκριτᾶ). Καὶ ἀστραπηδὸν μὲ τὴν ἐλασικότητα τῆς νεότητός του ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Χασᾶν-Πασᾶ.

Ἡ σφαῖρα διεπέρασε τὸν μηρὸν τοῦ λειτουργοῦ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀνέτρεψε τοῦτον βαρέως τετραυματισμένον εἰς τὸ ἔδαφος.

— Σαλέμ (τύραννε), καὶ σὺ δὲν λυτρόνεις! ἔκραξε βροτωδέστερα πρὸ τὸν Καφταντζή.

Τῶντι ἢ σφαῖρα τοῦ δευτέρου πιστολίου του ἦτον ὀλεθριώτερα· ἐξήπλωσε τὸν μεγιστᾶνα τοῦτον παντάπασιν νεκρὸν εἰς τὸ ἔδαφος (α).

Ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρη εἶχε φονεύσει ἤδη δύο ἄλλους, καὶ ξιφήρης ἐμάχετο ὡς λέων μετὰ τῶν ἐπιλοιπίων Σουλζιωτῶν.

Οἱ αὐτοκρατορικοὶ συνωθοῦντο καὶ πάλιν νὰ ἐξέλθουν τῆς Σκιιάδος.

— Ἐπληγώθη, Βότζαρη! ἔκραξεν ὁ Σατράπης. Θεὲ τῶν δικαίων καὶ σὺ νεκραναζατα Ἐζρά, βοηθήσατε, καὶ ὡς ταῦρος ἤρχισε νὰ μυκᾶται.

Τῶντι σφαῖρα τουφεκίου εἶχεν εὔρει τὰ στήθη αὐτοῦ.

— Τὸ αἶμα μου ῥεεὶ ποταμηδὸν, ἐπρόσθεσεν, καὶ μὲ κλονούμενα βήματα ἐζήτησε νὰ προχωρήσῃ κατὰ τοῦ Ὁμέρ-Βρωῶν.

Ὁ Βέης τῆς Αὐλῶνος δὲν ἐφείσθη διόλου τοῦ ἀρχαίου του δεσπότη· ἐστάθη, τὸν ἐπερίμενε, τὸν ἐσκόπευσεν ὡς ἀληθῆς Βεδουῖνος, καὶ τὸ βόλι αὐτοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ πλευρᾶς εἰς πλευρὰν τὸν τύραννον.

Ἡ φωνή, ἣν ὁ Ἀλῆς ἐξήξε τώρα, ἦτο φωνὴ λευκῆς ἄρκτου ἐμάσσησεν ὕβρεις ἀκαταλήπτους εἰς τὸ αἵματωμένον ζῶμα του καὶ συγκεντρῶνων ἔτι μίαν φορὰν τὰς σβεθυμένας δυνάμεις του, ἐκίνησε καὶ πάλιν νὰ προχωρήσῃ κατὰ τοῦ Ὁμέρ-Βρωῶν.

Ἐν τούτοις οἱ ἔξω τῆς Σκιιάδος στρατιῶται ἤνοιξαν χάλαζαν σφαιρῶν κατ' αὐτῆς. Μία δὲ τούτων τρισθανάσιμος εὔρε τὸν Πίνδιον λέοντα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ὄστοῦ, ὅτε πρὸς τὸν Βέην ἤνοιγε τὸ βῆμα.

Εἰς τὸ τρίτον τοῦτο τραῦμα ὁ Σατράπης δὲν ἐπρόφερε λέξιν· ἔστρεψε μόνον παραμεμορφωμένως τὸ στόμα καὶ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν του, ὡς τοῦ ἐπιληπτικοῦ· καὶ ἀφήσας νὰ πέσουν ἐκ τῶν χειρῶν του τὰ ὄπλα, ἔδραξε τὴν πτυχὴν παραθύρου, τὸ ὅποιον πλησίον ἀνάκλιτρον ἦτο· μετὰ δὲ μίαν στιγμὴν ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἀνακλίτρον.

— Τρέξε καὶ σφάζε τὴν Βασιλικὴν, πνευστιῶν, εἶπε πρὸς

τὸν Βότζαρην . . . . Ἰσαγι-Ναζαρετλὸ (Ἰησοῦ Ναζαρινέ), σῶ-
σον αὐτήν, θὰ πῆσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀνόμων τούτων.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἡμικλείσθησαν· αἱ νεκρᾶι χεῖρες τοῦ ἐφέ-
ρουτο διαδοχικῶς ἀπὸ τὴν μίαν τοῦ πληγῆν εἰς τὴν ἄλλην, καὶ
ὁ λευκὸς τοῦ πώγων ἐβάφη εἰς τὸ πορφυροῦν τοῦ αἵματος.

Ἐξέπνευσε μὲ τρομεροὺς γογγυσμούς.

Πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ματαία· τὰ στρατεύματα ἐπέπεσον
ἐπὶ τῆς Σκιαδος· ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Βότζαρης μετὰ τῶν ἐπι-
ζώντων Σουλζωτῶν, πηδήσας ἐξ ἐνὸς τῶν παραθύρων, προσέφυ-
γεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σωτήρος, ὅπου καὶ μὲ πείσμα ἡ-
μύνητο.

Ῥανίδες τινὲς αἵματος ἔμενον μόνον εἰς τὰς φλέβας τοῦ Φα-
λάριδος τῆς Ἠπείρου, ὅτε τὸ πλῆθος εἰσῆλθεν ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο.

— Ἐπληρώθη ἡ βουλή τοῦ Κυρίου; ἔκραξεν ὁ Καδῆς.

— Δὲν ἐπληρώθη ἔτι, ἐπρόσθεσεν ὁ Σιλκτάρης· ἡ ἔχιδνα
ἀκόμη ζῆ· καὶ δράξας τούτον ἐκ τοῦ ποδὸς τὸν ἔσυρε πρὸς τὸ
περιζήλιον τῆς Σκιαδος. Ἐκεῖ θέσαντες τὸν τράχηλον τοῦ τυ-
ράννου ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῆς κλίμακος, διὰ πολλῶν κτυπημά-
των, τὸν ἀπεκεφάλισαν. (Α.)

Τὸ αὐτὸ ἐσπέρας ἡ κεφαλὴ ἐλούσθη, ἠρωματίσθη, καὶ προ-
σεφέρθη ἐν δίσκῳ χρυσῷ πρὸς τὸν Σερασκέρη τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ γέρον Χουρσίτης ἠγέρθη νὰ τὴν ὑποδεχθῆ· ἔκλινε τρεῖς
ἐνώπιόν της, καὶ μὲ σέβας ἀσπασθεῖς τὸν λευκὸν αὐτῆς πώ-
γωνα, ἠύχθη πρὸς ἑαυτὸν ὅμοιον περιφανὲς τέλος.

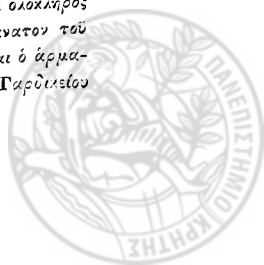
Ἄδηλος εἰμαρμένη! δυστυχεῖς λειτουργοὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύ-
λης! Καὶ ὁ κραταῖος οὐτος Σατράπης, ὁ ποτε διοικητῆς τῶν Μα-
μελούκων τῆς Αἰγύπτου, ὁ νικητῆς τῶν Σέρβων, ὁ δαμίσας τώρα
τοὺς Σκηπετάρους τῆς Ἠπείρου μετ' ὀλίγους μῆνας κατεδι-
κάσθη εἰς θάνατον, ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ, ὅτι ἐσφετερίσθη τοὺς
θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.

Ὁ Χουρσίτ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ δημίου κατέπιε μὲ ἀδιά-
γραπτον ἀπάθειαν δηλητήριον περὶ τὸν ὄμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους
πλησίον τῆς Δαρίσσης, καὶ οὕτως ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας του,
παρηγορούμενος τοῦλάχιστον ὅτι ἡ κεφαλὴ του δὲν ἤθελε στο-
λίσει, ὡς ἡ τοῦ Βεζύρου τῶν Ἰωαννίνων, τὸν κρανοφόρου πυλῶνα
τοῦ Σουλτάνου.

(x) Pouqueville, βιβλ. Ζ', κεφ. 111, σελ. 19. Green's «War in Greece,» σελ. 94

ΣΗΜΕΙΩΣ. ΤΟΥ 34^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α.) Ὁ ΑΛΗ-ΠΑΣΑΣ. Ὁ βίος τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων εἶναι μία διόκληρος
οδυσσῆς ἐποχῆ τῆς ἱστορίας τῆς Νέας Ἑλλάδος, ἀρχομένη ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ
Ῥήγα μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγώνος. Ἐνταῦθα παρουσιάζεται ὁ ἀρμα-
τωλικὸς βίος, οἱ νίπται, οἱ κατὰ τοῦ Σουλτάνου πόλεμοι, ἡ καταστροφὴ τοῦ Γαρούκιου

και τότε άλλα συμβάντα συνυδευμένα μετ' ήρωϊσμών σχεδόν άπιθάνων και μετ' έπει-
σοδών διόδοντων ύλην διά τά ώραιώτερα δράματα και μυθιστορήματα. Αύτη είναι
τῶντι ή έποχή ή προτοιμάσασα τήν 'Ελληνικήν έπανάστασιν, ή γυμνάσασα τούς
άνδρους εκείνους, ότοι κατά τόν έπταετή άγώνα διεκρίθησαν, και ή δώσασα τοσαύ-
την ύλην τοίς περι τού τυράννου τούτου γράψασιν. 'Η ύλη αύτη είναι γνωστή παρ' ή-
μιν μάλλον ήε παραδόσεων ή εκ τακτικού συγγράμματος. Καταγεμόμεθα ήδη εις τήν
συγγραφήν διτόμου, ιστορίας τού βίου τού 'Αλη-Πασά, όθεν και άπορεύομεν ένταύθα
νά έμβώμειν εις περισσοτέρας λεπτομερείας· προθέτομεν μόνον τινι άφορώντα τόν
θάνατον αύτου.

Ο κύριος Πουκεβίλ είναι ό γράφας μάλλον έν έκτάσει περι τού 'Αλη-Πασά, και τού-
τον έλαθον ύπογραμμών άναμφιβόλως πλείστοι άλλοι. Πρόξενος ών εις 'Ιωάννινα πολ-
λότατα έτη είχε τήν ευκαιρίαν και νά σπουδάση τούτον και άπόκρυφα πολλά νά συλ-
λέξη δυστυχώς όμως ύπερβάς τά όρια τής ιστορίας, έδωσεν εις τού σύγγραμμά του
χροϊκόν μυθιστορικήν, ώστε ό άναγνώσκων αύτό, συναπαντώμενος με τά φρικουργί-
ματα τού Τυράννου τής 'Ηπειρου έλαχμαβάνει αύτά μάλλον τής φαντασίας τού συγ-
γραφέως πλάσματα, ή πραχθείσας άληθείας. Εύτυχτα διά τόν Κ. Πουκεβίλ, ότι ταυ-
τοχρόνως συνέγραψαν τόσο 'Αγγλοι άνεξαρτήτως τούτου τά ίδια συμβάντα, άνδρες
διαμενόντες έπίσημεις 'Ιωάννινα και εξ ένός έπεκύρωσαν μεν εις τήν ίστορίαν τήν άλη-
θειαν, ότι τοιούτον ήτο τῶντι τό τέρας, άπελύτρωσαν δέ τού σύγγραμμα τού Κ. Που-
κεβίλ από τού νά λάθη τήν τύχην τών μυθιστορημάτων, δηλ. τήν παρακμήν αύτου,
άμα ό συρμός του ήθελε παρέλθει. 'Εν τούτοις, οι πλείστοι τών Εύρωπαίων συγγρα-
φών έγραψαν περι τούτου πρό τής 'Ελληνικής έπαναστάσεως, δηλ. ταξιδεύοντες εις
'Ηπειρον από τού 1803-1818, περιέγραψαν μεν κάλλιστα τήν αύλην, τόν χαρακτήρα,
τούς περιουλούντας τούτον, και τά φρικτά έπεισόδιά του, πλην όλίγοι έίπον άναφορι-
κάς τών τελευταίων του έτών, δι' ό και μεγίστη διαφωνία ύπάρχει έπί τού τραγικού
αύτου θανάτου. 'Η 'Ηπειρος, και κατ' έξοχήν τά 'Ιωάννινα, ήσαν εις τοιαύτην άνωμα-
λίαν, ώστε τῶντι πολλά όλίγοι Εύρωπαίοι πρέπει νά ήσαν έντός τής πόλεως ταύτης
κατά τήν έποχήν εκείνην. Ο Κ. Walsh λέγει, ότι συνδιαλεγόμενος τού Βεζύρου άμε-
ρίμως μετά τού Χασά-Πασά ό δεύτερος τόν έπυροβόλησεν έν άκαριί και έπειτα εδύ-
θησε τού γαταχάνιον εις τού στήθος χωρίς νά τού δώση έλάχιστον κειρόν νά ύπερασπι-
σθῃ. Τήν ιδίαν ιδέαν εκφράζει και ό κύριος 'Εμερσον Τέναντ, ούτως τού ιστορικόν
δοκίμιον τού έπί κεφαλής τού περι Νέας 'Ελλάδος άξιολόγου ταιντι συγγράμματός του
είναι άτελείστατον και γέμον έσφαλμένων πληροφοριών. Ούδεμίαν λοιπόν δυνατά τις
νά θέση έπί τούτου βάσειν, πρό πάντων διότι ό Κ. Τέναντ δέν φαίνεται νά ήτο τότε
εις τά μέρη εκείνα. Ο Κ. Πουκεβίλ, ό Κ. Δουβέν και τινες άλλοι Γάλλοι συγγραφείς
διηγούνται τού τέλος τούτου όπως ήμεις τού έδώσαμεν. Όταν δέ τις αναλογισθῃ ότι
ο φιλόσοπος 'Αλη-Πασά, άφίγων τού 'Ιφραίσιόν του και άπερχόμενος έπί τής νήσου και
μή βλέπων τόν Χουράιτην νά έλθη, πρέπει νά ήτον εις ύποψίας μεγάλας και κατά συ-
νέπειαν έτοιμος εις άμυναν όταν προσέβη ότι οι στρατηγοί τού Χουράιτου ήσαν όλοι
σχεδόν υπάλληλοι του, οτινες τόν είχαν προδώσει, όθεν τούς έγνωρίζε καλώς και δέν
ήτο πιθανόν, ότι τώρα ήθελε τούς εμπιστευθῃ θέλει πεισθῃ ότι ό 'Αλης μ' όλον τού
γηρατειόν του, μ' όλας τάς έλπίδας τού ν' άπολύσῃ τήν συγχώρησιν, δέν ήτο δυνατόν
ποτέ νά άπομωραυνθῃ τοσούτον ώστε ν' άφήτῃ τόν Χασά-Πασά νά τόν φουέση χω-
ρίς νά ύπερασπισθῃ. Δέν είναι λοιπόν άμφιβολία ότι τά τελευταία συμβάντα τού 'Αλη
είναι όπως ό Κ. Πουκεβίλ τά διεγείται, όστις είχαν όλα τά μέσα νά τά πληροφορηθῃ,
και τά όποια συνάδουν ένταύθα και με τās ιδιαιάς μας παραούσεις διαφόρων έτι ζών-
των εις 'Ιωάννινα. Δέν προσθέτομεν, ότι άπόδειξις μεγαλειτέρα έστι και ό θάνατος τού

Καρταντζή, ὅστις ποτὲ πλέον δὲν ἠκούσθη καὶ ἡ χολή κατάστασις τοῦ Χασάν-Πασᾶ εἶναι ἄλλη ἀπόδειξις. Ἐπίσης οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι πληρωμένος καὶ ἐκπνέων ὁ τύραννος ἐξήτει ἀπὸ τοῦς περὶ αὐτὸν ὅπως σφάζονται τὴν Βασιλικὴν, ἵνα μὴ πέτῃ εἰς χεῖρας τοῦ Χουραΐτου. Τοῦτο ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ ἀναφέρουν διάφοροι συγγραφεῖς εἶναι καὶ παρ' ἡμῖν γνωστὸν, διότι ὁ ἐπιζήσας Βότζαρης τὸ εἶπεν εἰς διαφόρους. Ἐν τούτοις ἡ Βασιλικὴ μετὰ τὸν θάνατόν του μετεφέρθη εἰς τὸ ὑποστατικὸν Βασιλεῖα καὶ ἐκείθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Κ. Walsh, ὅστις τὴν ἐγγνώρισε, τὴν δομαζεῖ ὀραίαν καὶ κομψὴν τῶνυτε γυναῖκα, ἥτις μετεχειρίσθη, λέγει, τὴν ἐπὶ τοῦ Ἄλῃ ἐπιβροῆν της πάντοτε εἰς ἀγαθοεργίας. Ἦτο, προσθέτει, ἀποσυρμένη εἰς τὴν μοναξίαν τῆς κατοικίας της καὶ ποτὲ δὲν ἐξέρχεται, πάμπτωχος δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὁ Πατριάρχης ἤνοιξε κατάλογον συνδρομῶν, ἵνα τῇ προμηθεύσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν· ὁ ἴδιος συγγραφεὺς προσθέτει, ὅτι τὴν 23 τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ ἰδίου ἔτους 1822 ἔφθασε καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἄλῃ-Πασᾶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς κειθωτοῦ. Οἱ Μουτουλμάνοι τὴν ὑπεδέχθησαν σχεδὸν μετὰ πομπῆς, τὴν ἔθεσαν ἐπὶ δέσκου καὶ τὴν ἐτοποθέτησαν ἐπὶ μαρμαρίνου στηλοβάτου παρουσιαζούσης θέαμα ὁμοιον ἐκείνης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Οὐχὶ μακρὸν ἐκρέματο ὁ γλαφτὰς τὸν ὁποῖον ὁ Κ. Walsh ἠγόρασε μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐλλιθόγραφησεν εἰς τὸ σύγγραμμά του. Ἐξήτησε ἂν ἀγοράσῃ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὸν Βοσαντζή-μπαση μεθ' ἑνὸς ἄλλου Ἄγγλου ἐμπόρου, ὅπως τὴν ἐλθίσωαι χάριν κερδοσκοπίας εἰς Λονδίνον· πλὴν κάποιος Σουλεϊμάν Δερβύσης ἐματαίωσε τὸ σχέδιόν των. Οὗτος ὁ Σουλεϊμάν ἤτό ποτε μυστικοσύμβουλος τοῦ Ἄλῃ-Πασᾶ, ἀλλὰ διαφωνήσαντες ἀπεμακρύνθη τούτου καὶ ἔγενε Δερβύσης. Ἄμα ἤκουσε τὸν θάνατόν του ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προσενεγκὼν μεγαλειέταν τιμὴν ἠγόρασε τὴν κεφαλὴν ὡς καὶ ἐκεῖνας τοῦ υἱοῦ του Βελῆ καὶ Μουντάρη, Σααλῆ-Πασᾶ, ἐπίσης καὶ τοῦ Μεχμέτ-Πασᾶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βελῆ καὶ Διοικητοῦ τῶν Δελθίνων καὶ τὰς ἐνταφίσε με ἐπιγραφὰς, ἀντικρὺ τῆς Πύλης τῆς Σηλυβρίας, ὅπου ἄχρις ὥρας ἴσως φαίνονται οἱ πάντε ἐπιτύμβιοι λίθοι.

Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ εἴρῃ πολλὰς πληροφορίας περὶ τοῦ Ἄλῃ-Πασᾶ καὶ τῆς ἐποχῆς του εἰς τὰ ἀκόλουθα συγγράμματα τοῦ Δόκτορος Henry Holland's «Travels in Albania», ἔτος 1810 : «Travels in Albania,» by the Rev. Thos. Smart Hughes, London, 1820 : «Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος» ὑπὸ τοῦ Σιρ Ἐμερσὸν Τέναντ· Hobenhouse's «Travels in Albania :» Walpole's «Travels in Albania :» Pouqueville «Ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως,» καὶ P. J. S. Dupey de Lyonne, «Ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος.» Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ συναγματάρχου Ἀλεξ. Εἰς τὸ τοῦ στρατηγοῦ Vaudoncourt. Εἰς ἐκεῖνο τοῦ Κ. Φοριέλ. Καὶ ἄκρας μέτας εἰς τὸ τοῦ Κ. Γκρήν

ΚΕΦ. 35.

ΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ.

Εἰς τὴν εὐρείαν αἴθουσαν τοῦ παλατιοῦ τοῦ φουευθέντος Ἀλλή, ἤδη κατεχομένου ὑπὸ τοῦ Σερασκέρου τοῦ Σουλτάνου, μετεφέρθησαν ὑπὸ κράτησιν ἢ Βασιλικῆ, ἢ κυρὰ Ρ... ἢ Χρυσῆ σύζυγος τοῦ Μάρκου Βότζαρη, ἢ Ἀγγελικῆ ἢ ἀδελφῆ του, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης, ὡς καὶ ὁ δυστυχῆς ἀρχιपुरοβολιστῆς Καρρέτος.

Ἡ μόνη λαλοῦσα ἦτον ἡ κυρὰ Ρ... δὲν ἐσυλλογίζετο ποσῶς τὴν θέσιν της, ἀλλ' ἠνόχλει ἀκαταπαύστως τὸν δυστυχῆ Καρρέτον διὰ τὴν φυγὴν τῆς Διαμάντος μετὰ τοῦ ἔρασοῦ της.

— Ἄφησε τὸν δυστυχῆ ἄνθρωπον ἡσυχον, μὲ βαρῦτητα, διαρρήξας τὴν μακρὰν σιωπὴν του, εἶπεν ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης· ἀφοῦ μᾶς ἔφερον εἰς τὴν φυλακὴν ταύτην, ἄλλην ὁμιλίαν δὲν ἔχεις εἰμὴ τῆς Διαμάντος.

— Τοῦ κουβεντζάζω γιὰ τὸ κορίτζι του καὶ τὸν παρηγορῶ· σὰν τ' ἀρέση ἐκείνουε ν' ἀγροικᾷ, οἱ γι' ἄλλοι δὲν ἔχουε δικιο ν' ἀνακατόνουνται ἔς τὴ μέση, ἀπεκρίθη ἡ Σουλζῶτις μὲ προπέτειαν.

— Καταντᾶς ἀηδία... δὲν συλλογίζεσαι τὴν θέσιν μας καὶ ὅτι εἶναι καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐδῶ μέσα.

— Πουφ... ἀηδία... νὰ σοῦ 'κανα λίγα γλυκὰ 'μάτζα καὶ νὰ 'μίλαγα ψίγα καρπερὰ καὶ μὲ σένα, καὶ τότε νὰ 'βλεπα σὰν μοῦ λέγες ἀηδία.

Ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης ἐμειδίασε καὶ ἐσιώπησεν.

— Γέλαε ὅσο θές... κρεμασταρὰ τσ' ἀλεπούς.

— Φαίνεται, κυρὰ, εἶπεν εἰς τὸν ὀμήρων, θ' ἀγάπαες καὶ τοῦ λόγου σου αὐτοῦνο τὸ κάψ' Ἀντρόνικο καὶ γιὰτὶ σ' ἄφησε καὶ τὸ στριψε ἄλληνε γιὰ νὰ τὸ κδικηθῆς ζητάεις νὰ βάλῃς πλόρη τὸν καϊμένο τούτουε τὸν κουτζὸ κανονζέρη.

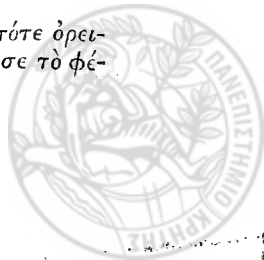
Ἡ κυρὰ Ρ... ἐμεινεν ἐμβρόντητος· ὁ στρατιώτης ἐκείνος τὴν εὐστόχησε θαυμασιῶς· ἔστρεψε πρὸς τοῦτον μανιώδης.

— Ἀρσίξι ἂν 'πῆς δευτέρη λέξι σοῦ ρίχνω τὸ τζαροῦχι στὴ μούρη· κὲ ἂν δὲν φθάνῃ τούτο σοῦ ρίχτω κ' ἐνα κοτρόνι.

Ὅλοι τότε ἤρχισαν τὸν γέλωτα ἐκτὸς τῆς Χρυσῆς καὶ τῆς Βασιλικῆς, αἵτινες ἐπαρουσίαζον εἰκόνας καρδιοβόρου μελαγχολίας.

— Γελάεις... ἄρπατο γιὰ νὰ βάλῃς γινῶσι, εἶπεν ἡ κυρὰ Ρ... καὶ ἐν τῷ ἕμα ἐσφενδόισε τὸ χονδρὸν σανδάλιον τῆς πρὸς τὸν προπέτην στρατιώτην.

Μεγάλῃ ἐθιμοταξίᾳ μεταξὺ δύο ὑποκειμένων τῆς τότε ὀρεινῆς ἀνατροφῆς δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Σουλζῶτης ἐσφενδόισε τὸ φέ-

σι του κατ' αὐτῆς· ἡ δὲ Κυρά P . . . δράξασα σφέλιτα (σκαμνάκι) ἐκινήθη κατὰ τοῦ στρατιώτου.

Οἱ φύλακες ἐπεμβάντες τότε ὠδήγησαν αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ ἀρχιφύλακος. Οἷτος δὲ μὴ δυνάμενος νὰ τοὺς συμβιβάσῃ τοὺς ὠδήγησε πρὸς τὸν Καφταυτζῆ τοῦ Βεζύρου.

Ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὁ Καφταυτζῆς ἐφονεύθη εἰς τὴν Σκιάδα τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἀλῆ. Τοῦτον τώρα ἀντικατέστησεν εἰς ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἦτον ἄλλος, εἰμὴ ὁ αἰσχρὸς Βάρθακας.

Τὸ ἑλληνικὸν πλοῖον, ὅπερ μετέφερε τὸν καθηγητὴν εἰς Τεργέστην, συναπατηθὲν μὲ τὸν τουρκικὸν στόλον καθ' ὁδὸν, προσέφυγεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης.

Ὁ Βάρθακας ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ὡς Τοῦρκος μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χουρσίτ διὰ νὰ δώσῃ πρὸς τοῦτον λεπτομερείας περὶ τῶν εἰς Τρίπολιν χαρεμίων του· ἐδιηγήθη ὅτι ἦτον ὁ φίλαξ των, καὶ ὅτι κατὰ παρακίνησίν του ἡ Βουβουλίνα τὰς ὑπερασπίσθη. Τοσοῦτον δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ γέροντος Βεζύρου εἰσέδυσεν, ὥστε τὸν ἀνέδειξε Καφταυτζῆν αὐτοῦ.

Εἰς τὰ ὀνόματα Ἀνδρόνικος καὶ Διαμάντο, αἷτια τῆς λογομαχίας τῆς κυράς P . . . ἐμβήκεν εἰς ὑποψίας, καὶ ἤρχισε πάραυτα προανακρίσεις λεπτομερεῖς.

Ὁ Ὅμὲρ Βρυώνης καὶ τινες ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἦσαν παρόντες.

— Κυρά! αἷτια τῆς λογομαχίας σας εἶναι κάποιος Ἀνδρόνικος, ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος; ποῦ τὸν ἐγνώρισας; ἠρώτησε τὴν κυρά P . . .

— Σ' τὴν Σπηλιά.

— Τὶ πράγμα εἶναι αὐτὴ ἡ Σπηλιά;

— Τὸ Σαράϊ τοῦ συγγενῆ μου Ὀδυσσεά.

— Πότε ἦλθεν εἰς τὴν Σπηλιάν;

— Κατόπι ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Διάκου.

— Ἦτον σ' τὸν πόλεμον τοῦ Ζητουζοῦ; ἠρώτησεν ὁ Βάρθακας, σκιρτῶν ἐπὶ τοῦ καθίσματός του.

— Ἦταν κ' ἐβαρέθηκε ὁ καλότυχος . . . βαρεῖὰ βαρεμένους καὶ σ' τὰ νεκρολούλουδα ἀπάνω τὸν ἔφερον ὁ Ὀδυσσεάσ σου σ' τὴ σπηλιά . . . ἄς ἦναι καλὰ τὰ δικά μου τὰ χερούλια καὶ τῆς κυρά Ὀδυσσεάσ σου ὅπου τὸν γιάναι.

— Λοιπὸν ζῆ! . . . ἔγεινε καλὰ! . . . ποῦ πῆγγε ἔπειτα;

— Μὰς ἀκολούθησε σ' τὴ Γραβριά.

— Ἦσουν καὶ τοῦ λόγου σου εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβριάς; μὲ ἀπορίαν ἠρώτησεν ὁ Ὅμὲρ Βρυώνης, ὅστις ἔπαιζε μὲ τὸ κομβολόγιόν του.

— Βέβορα! καὶ μ' ἕνα φτιάρι φουρναριὸ ἐκουτρουβάλισα ἀπ' τὸ τοῖχο τῆς στάνης ἕνα κοτζὰ μπαϊρακάρη.

— Ὅμιλει μὲ περισσοτέρην συστολὴν, θυμοειδῶς εἶπε

ὁ Ὅμῆρ' συλλογίσου ὅτι ἂν διέφυγες τότε τὸ τουφέκι, τώρα κάθῃσαι ἐπάνω εἰς τὴν κόψιν τοῦ σπαθιοῦ.

— Μάϊνα ταῖς φοβέrais σου, Βρωῶνη μου, μὴ βροντομαχῆς πολὺ πολὺ, γιὰτὶ τὰ χαρέμια τοῦ Βεζύρη σου εἶναι στὰ χερουῖλια τῶν συγγενάδων μου, ὅ,τι μᾶς κάνετε θὰ τὰ κάνουμε, εἶπεν ἡ Σουλζῶτις, ἀνασπάσασα τοὺς ἄμους· καὶ ἐξρεψε πάλιν πρὸς τὸν Βάρθακα.

Ὁ Ὅμῆρ ἔκαμε κινήσιν τινα ἀδημονίας· καὶ ἀφοῦ διέτρεξε δις τὸν θάλαμον ἐστάθη καὶ τὴν ἐθεώρησεν.

— Καὶ τί ἔκαμεν ὁ Ἀνδρόνικος εἰς τὴν μάχην τῆς Γραβζιάς; πάλιν ἠρώτησεν ὁ Βάρθακας.

— Ἐπολέμαε ἀντρωιωμένα· σὰν βράχος ἦταν οἱ πλάτες του, σὰν κέστρο τὸ κεφάλι του· τὸ βόλι του ἐσκότωσε τὸν Σικλικτάρι σου.... ἐσημάδενε ἐσένα Βρωῶνη μὰ τοῦ ξέφυγες.

Ὁ Ὅμῆρ ἀνετινάχθη τώρα μὲ ὄργην· ἡ αὐθάδεια τῆς κυρᾶς Ρ... τὸν ἠρέθισεν ὑπὲρ τὸ δέον. Ἐμαίνεται, διότι δὲν ἦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν του εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς νὰ δώσῃ τὸν αὐτὸν τοῦ Διάκου θάνατον.

— Τὶ εἶδος ἀνδρας εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος.

— Λεβέντης.... ὦ! ὁμορφος σὰν γυναικα πῶχῃ τὰ μαλλιά κλωσμένα.... χωρὶς τρίχα στὸ μουστάκι· πῶχε νοῦ πολὺ καὶ φερσίματα σὰν μαγοφραγκεμένος.

— Ἡ μαθήτριά μου εἶναι, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Βάρθακας, καὶ ζῆ· ἐγερθεὶς δὲ ἤρχισε καὶ οἶτος βήμασι μακροῖς νὰ διασκελίξῃ τὸν θάλαμον. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Γραβζιάς τί ἔγεινεν; ἠρώτησε πάλιν.

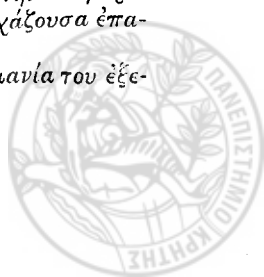
— Ὁ Στρατηγὸς γοργὰ γοργὰ τὸν ἐπηλάλησε στὴ σπηλιὰ νὰ δώκῃ τὰ χαμπάρια τῆς νίκης 'ς τὴ κυρὰ Ὀδύσσειαν.

— Ποιᾶς νίκης!... ποσῶς δὲν ἦτο νίκη· ὁ Σατανᾶς μόνου σᾶς ἐκβαλεν ἀπὸ τὰ νύχια μου, διέκοψεν ὁ Βρωῶνης· μὲ κορυφομένην ἀγανάκτησιν.

— Δὲν ἦταν νίκη!!! πῶ! πῶ! πῶ! καὶ δὲν ἦτανε νίκη!... ὁ Ὀδυσσεᾶς μ' ἑκατὸ ἀνοματέους ἀγνάντια σὲ ὀχτῶ χιλιάδες ἀκριβοταγισμένους Τούρκους! καὶ δὲν ἦταν νίκη!!! χωρὶς νὰ χάσουμε, μαουῖλά μου, οὔτε πέντε παληκάρια· ἀφοῦ πασρέψαμε 'δικούς σας χίλιους πεντακόσους!!! χα-χα-χά!

Κλίνουσα δ' ἐπειτα τὸ σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ φέρουσα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ ἀρισερὸν, ὡς νὰ ἐξήτει τὴν σπάθην τῆς « κ' ἀπ' ἐκεῖο φόρα τὸ κάνουμε τὸ σπαθί, κ' ὡς ποῦ ν' στράψῃ 'ς τὴν Ἀνατολὴ, βρεθῆκαμε 'ς τὴ Δύσι· ὑπεράσαμε, Πασᾶ μου, μέσα γιὰ μέσ' ἀπ' τ' ἀσκέρι σου, καὶ δὲν ἦται νίκη; ῥῶταε ὅποιοι θελέεις, Βρωῶνη μου! μὴ θυμόνης 'ς τὴν ἀλήθεια! ῥῶταε ὅποιοι θελέεις νὰ σοῦ πῇ ἂν ἦται νίκη!» καυχάζουσα ἐπέελαβεν ἡ κυρὰ Ρ.....

Ἐγεινεν ἐλεόχρους ὁ Βέης τῆς Αὐλῶνος, καὶ ἡ μαῖνία του ἐξε-

χείλιζεν ἤδη, ὅτε ὁ Βάρθακας μὲ τὸ διαβολικόν του ἐκείνο μειδίαμα εἶπε.

— Μὴ τὴν συνερῖζεσε, Ἀφέντη μου! εἶναι γυναῖκα.

— Γυναῖκα, μὰ κάνω τρεῖς ἴς τὸ μπόι ἴσαν καμπούσους ἄντρες ποῦ ἔξέρω ἡγῶ, ἔκραξεν ἡ κυρὰ Ρ... ἀσκαρδαμυκτὶ ἀτενίσασα καὶ τοῦτον.

— Ἐμπρός, λέγει! ἐπέστρεψεν εἰς τὸ σπήλαιον; ἀναλαμβάνων τὸ σοβαρὸν αὐτοῦ ἠρώτησεν ὁ Βάρθακας.

— Καὶ ἔκλεψε τὴν κόρη τοῦ κανονιέρη· τὰ εἶχανε μαγερεμένα μαζῆ. Τῶρ ἂπ' ἐδῶ καὶ κάτω ἂν παντρευαῖραβωνιάστηκαν... ὅσο γρωνίζεις τοῦ λόγου σου, ἄλλο τόσο καὶ ἐγῶ τὸ γρωνίζω.

Ὁ Καφταντζῆς μετὰ τὴν προανάκρισιν ἀπέπεμψε τὴν κυρὰ Ρ... τιμωρήσας ἐλαφρῶς πρὸς ἱκανοποίησίν της τὸν αὐθαδιάσαντα πρὸς αὐτὴν Σουλιάτην.

Διεπραΐγματεύοντο τότε οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ Χουρσίτ-Πασᾶς τὴν ἀλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων.

Ἡ ποσότης τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐζήτουν διὰ τὰ εἰς Τρίπολιν χαρέμια τοῦ Βεζύρου ἦτον ὑπέρογκος· ἄλλως τε καὶ ὁ Χουρσίτ ἐπέμενε νὰ μὴ παραδώσῃ τὴν σύζυγον καὶ τοὺς ἀδελφούς τοῦ Μάρκου Βότζαρη.

Τοὺς ἐσέβετο καὶ ἐπεριποιεῖτο πολὺ· ἐζήτει ὅμως διὰ τῆς κρατήσεώς των ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν ὀρμὴν καὶ τὴν ἀνδρίαν τοῦ νέου Λεωνίδου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου Βότζαρη, αἱ νίκαι του τοιοῦτον φόβον ἤρχισαν νὰ ἐνσπεύρουν εἰς τὸν ὀθωμανικὸν στρατὸν, ὥστε ὁ Βεζύρης ἐσκέπτετο νὰ τὸν ζωγρήσῃ πρῶτον καὶ εἶτα νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἐπιλοιπούς Ἕλληνας.

Ἐπιθεωρῶν μίαν πρωτῶν ἐκ τοῦ παραθύρου τὰ στρατεύματά του, ἔκραξε τὴν κυρλίαν Βότζαρη καὶ τὴν ἠρώτησε.

— Ποίος τῶν στρατιωτῶν μου νομίζεις ὅτι ὁμοιάζει τὸν Μάρκον σου; ἔδειξε τότε αὕτη ἀνδρα μετρίου ἀναστήματος.

— Πῶς! ἔκραξεν ὁ Σατράπης, τόσον μικρὸς καὶ κάμνει τοιαύτην φθορὰν εἰς τὸν στρατὸν μου! εἶπέ του νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸν πόλεμον, καὶ τοῦ δίδω τὴν πλουσιωτέραν ἐπαρχίαν τῆς Ρούμελης νὰ διοικήσῃ (α).

Μετὰ τινὰς ἡμέρας οἱ αἰχμάλωτοι ἀντηλλάχθησαν μὲ εἴκοσι χιλιάδας δίστηλα καὶ μὲ τὰς γυναῖκας τοῦ Βεζύρου.

Πρέπει νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι, αἱ ἐξήκοντα τέσσαρες γυναῖκες τοῦ Χουρσίτη ἔχουν πύρινα δάκρυα ὅταν ἀπεχαιρέτουν τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, διότι μία τούτων δὲν ὑπῆρχε, ἥτις δὲν ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς τρυφερὰς ἀναμνήσεις τῶν ὀραίων λεβεντιδων μὲ τοὺς ὁποίους τοσοῦτον καιρὸν συνέζησαν.

(α) «Hist. de la revol. Grec.» par A. Soutzo. σελ. 304.

Τούτο ἴσως ἔκαμε καὶ τὸν Χουρσίτη νὰ τὰς πνίξῃ εἰς σάκκουσ ὄλας, ἅμα πρὸς τοῦτον ἐπέστρεψαν (α).

Ὁ Καρρέτος δὲν ἠλευθερώθη ὁ δόλιος Βάρθακὰς ἐνούμιζεν ὅτι ἡ Ἀνδρούικη καὶ ἡ Διαμάντο ἤθελον ἔλθει πρὸς ζήτησιν τοῦ ἀρχιπυροβολιστοῦ, ὅθεν ἐνήργησε νὰ τὸν κρατήσῃ· μετὰ τινὰς ὁμῶσ μῆνας ὁ Χουρσίτ-Πασὰς ἠναγκάσθη νὰ τὸν ζεῖλῃ εἰς Βενετίαν διὰ νὰ ἐπιστατήσῃ τὰ ὀθωμανικὰ πλοία, ὅσα ἡ-
Τ. Π. ἀπέπεμφεν ἐκεῖ νὰ ἐπισκευασθῶσιν.

Ὁ δυστυχὴς ἀρχιπυροβολιστὴς ἀπεβίωσε τυφλὸς σχεδὸν εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς πόλεως ταύτης, χωρὶς ποτὲ νὰ γνωρίσῃ τὴν θυγατέρα του Διαμάντο (β).

Ἡ πολυκροτὸς Βασιλικὴ μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ καλὸν ὄνομά της, ὅτι ἐλύτρωσε πολλοὺς ἀπὸ τοῦ τυράννου τοὺς ὄνυχας, τὴν ἔσωσε· παρεχώρησαν πρὸς ταύτην δωμάτιον παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔζησεν ἀποσυρμένη, ἐν δεήσει καὶ προσευχῇ ἄρκετὸν καιρὸν. Ἦτον δὲ τόσοσ πένθησσα, ὥστε ὁ Πατριάρχης ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν Χριστιανῶν τῆς πρωτεύουσας ὑπὲρ αὐτῆς (γ). Μετ' ὀλίγουσ ὁμῶσ μῆνας ἡ Τ. Π. τὴ ἐπέτρεψε νὰ λάβῃ ἐξ Ἰωαννίνων ὄλα τὰ ἐν-
δύματά της, ἅτινα ὄντα μαργαροφόρα καὶ τιμαλφύλιθα, τὴ ἐνεποίησαν μικρὰν περιουσίαν.

Ὅτε ἐκνήρυχθη τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀνεξαρτησία, ἡ Βασιλικὴ μετέβη εἰς τὸ Αἰτωλικὸν, ὅπου δυστυχῶσ βαθμηδὸν ἐδόθη εἰς τὴν μέθην διὰ νὰ λησμονήσῃ τὰ παρελθόντα μεγαλειὰ της. Δυπηρὸν δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὰ ἔσχατα τῆς γυναικὸσ ταύτης καταστρέφουσι πᾶσαν ῥομαντικὴν καὶ θελξίνουσ εἰκόνα, ἦν τὸ παρελθὸν αὐτῆς ἀναντηρήτως ἐμπνέει. Ὡ φύσις ἀνθρώ-
πινος! ἐν ὁποίαισ ὑπόκεισαι μεταβολαῖσ!!!!...

Κατασβεσθείσης πάσης ἀποστασίας εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἀλῆ-Πασὰ, ὁ Χουρσίτ μετὰ τοῦ πολυαρίθμου στρατοῦ αὐτοῦ ἔστρεψε κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐντέλων πρὸς τὸν Ὁμέρ-Βρυώνην νὰ εἰσβάλλῃ εἰς Πελοπόννησον.

Μὲ ἐνθουσιασμὸν ἀπερίγραπτον ἐκίνησεν οὗτος, διότι ἤκουσεν, ὅτι εἰς τὰς Θερμοπύλας ἤρχετο νὰ τὸν ἀπαντήσῃ ὁ υἱὸσ τοῦ Ἀνδρούτζου.

Τίποτε δὲν ἔφλεγε τόσοσ τὸ στήθος τοῦ ἀπογόνου τῶν Βα-
ρώνων τῆς Σικελίας, ἢ ν' ἀποπλύνῃ τὸν ῥύπον τῆς Γραβζᾶσ καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ ἐδάφει νὰ ἐψήσῃ καὶ τοῦτον ὡσ ἔριφον εἰς ὄβελὸν ὁμοιον τοῦ ἀθανάτου Διάκου.

(α) Μάξιμος Ρεῦμβά. τομ. Β', σελ. 198.

(β) Rouqueville, εἰβλ. Α', κεφ. 11.

(γ) Rev. R. Walsh, σελ. 69. Ὁ Συγγραφεὺσ οὗτος λέγει ὅτι ἐπρόσφεραν καὶ πρὸς τοῦτον τὴν κατάλογον τῆς συνδρομῆσ, ὅπωσ συνεισφέρει.

ΚΕΦΑΛ. 36.

II ΕΙΡΚΤΗ ΤΗΣ ΜΟΥΝΚΑΤΖΗΣ (MUNCATZ).

Ἀποχωρισθεὶς τὸν στρατηγὸν Γεώργιον Ὀλυμπίου ὁ Θρασύβουλος μετέβη εἰς τὰς γαλάς τῆς Τρανσυλβανίας· πάραυτα ὅμως συνελήφθη ἐκεῖ ὑπὸ ἀποσπάσματος περιπόλου αὐστριακῆς.

— Πού εἶναι τὸ διαβατήριόν σου; τὸν ἠρώτησεν ὁ ἀξιωματικὸς αὐτῆς.

— Δὲν ἔχω διαβατήριον· εἶμαι Χριστιανὸς διωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων· καὶ διὰ τὸ ἀποφύγω τὴν σπάθην των προστρέχω εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Αὐτοκράτορός σας.

— Ἦσουν εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατζαίου;

— Ναί! διστάζων εἶπεν.

Διεφημίζετο τότε ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν ἔδιδε ἄσυλον εἰμὴ μόνου πρὸς τοὺς δυστυχεῖς ἱερολοχίτας.

— Γνωρίζεις τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην;

— Μάλιστα.

Ἀνηπάγη πάραυτα, ἐτέθη ἐφ' ἀμάξης, καὶ ὄρας πολλὰς μετεφέρετο ἀγνοῶν ποῦ.

Ἐφθασεν τέλος εἰς τὸ φρούριον Ἀράδ. Ὁ δὲ φρουράρχος συνταγματάρχης Θόρης (Thori) ἔκαμε πρὸς αὐτὸν αὐστηρὰς ἐρωτήσεις.

Ἐπειδὴ ἡ ἀποστολικὴ Αὐστρία παρέδιδε τότε πρὸς τοὺς Τούρκους τοὺς Χριστιανούς Ἕλληνας, οἵτινες κατέφευγον εἰς τὴν ἐστίαν τῆς, διὰ τὸν Θρασύβουλον ἔλαβον χώραν ἐκτεταμένα ἄλληλογραφία μεταξὺ τοῦ φρουράρχου τούτου καὶ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Ταμεσβάρ. Ἀπεφασίσθη δὲ τέλος νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ φρούριον τῆς Οὐγγαρίας Μουνκάτζ (α).

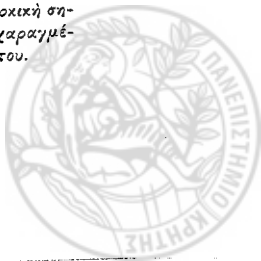
Ἦτο μεσονύκτιον ὅτε ὁ δεσμοφύλαξ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὰς φυλακὰς τούτου. Διήλθεν ἐν μέσῳ, σιωπῆς θολωτὰ ὑπόγεια· ἀνέβησαν καὶ κατέβησαν διαφόρους κλιμακὰς· ἤνοιξαν καὶ ἔκλεισαν σιδηρὰς θύρας, καὶ τέλος ἔφθασαν εἰς χαμηλὸν περιστύλιον.

Ἐκεῖ ἦσαν σειραὶ θυρῶν ἀνήκουσαι εἰς μίαν διαφορετικὴν εἴρκτην ἐκάστη.

Ἦνοιξε μετὰ πατάγου ὁ δεσμοφύλαξ μίαν, καὶ ὤθησε τὸν Θρασύβουλον ἐντὸς αὐτῆς.

— Τί εἶναι ἐδῶ; ἠρώτησεν οὗτος, ὅστις ἄχρις ὄρας ἠγνῶει τὸν προορισμὸν του.

(α) Ἡ Μουνκάτζη ἐκρυβήθη τέλος ὑπὸ τῶν Αὐστρικῶν τὸ 1677. ἐνταῦθα ἦσαν τὰ ἀρχεῖα τῆς Οὐγγαρίας, ὁ πριγκιπικὸς πῖλος τοῦ Βασιλέως Crutz καὶ ἡ τουρκικὴ σημαία τὸ χρυσοῦν μῆλον τῆς ὁποίας περιεῖχε τὸ διάταγμα τοῦ Σουλτάνου, κεχαραγμένον δι' οὗ διόριζε τὸν Τσελλὴν Βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας ὑπὸ τὴν προστασίαν του.

— Τὸ φρούριον τοῦ Μουνκάτζ.

— Τὸ φρούριον τοῦ Μουνκάτζ! τί εἶναι αὐτὸ τὸ φρούριον!!

— Πῶς, κύριε, δὲν ἤκουσας καμμίαν φορὰν τὸ ὄνομα τοῦ φρουρίου μας! ἐδῶ ἡ περίφημος Ἑλένη Ζρίνη, ἡ σύζυγος τοῦ Τεκελῆ τοῦ περιφημοτέρου ποτὲ ἐπαναστάτου τῆς Οὐγγαρίας ἀντέκρουσε μακρὰν πολιορκίαν ἐναντίου πασῶν τῶν Γερμανικῶν δυνάμεων.

Ἔδρασε οὗτος τὰς χεῖρας εἰς τὸ στήθος καὶ ἔστρεψε πανταχόθεν θεωρῶν τὴν εἰρκτὴν.

Ὁ δὲ δεσμοφύλαξ λαβὼν ἄλυσον, τῆς ὁποίας ἡ μία ἄκρα ἦτον εἰς τὸ ἔδαφος προσκολλημένη, ἐπλησίασε τὸν νέον καὶ ἐζήτησε τὰς χεῖρας του.

— Μὰ τί κακὸν ἔκαμα εἰς τὴν Αὐστρίαν διὰ νὰ μὲ ἄλυσω δέσῃ οὕτω;

— Σὺ καὶ οἱ κύριοί μου τὸ γνωρίζετε· ἐγὼ ἔχω διαταγὴν νὰ σοῦ δέσω τὰς χεῖρας, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν γνωρίζω.... ἐντούτοις παρατήρησε καλὰ ποῦ εὑρίσκεται τὸ κρεβάτι σου.... τὸν δάκτυλόν σου δὲν θὰ διακρίνης, ὅτε κλείσω μίαν φορὰν, προσέθεσε μὲ τὴν χουδρὴν του φωνὴν ὁ δεσμοφύλαξ.

Ὁ Θρασύβουλος καὶ πάλιν ἔρριψε τὰ βλέμματα πρὸς τὴν εἰρκτὴν. Ἦτο θάλαμος στενὸς μὲ σταυροθόλιον, καὶ εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο στρογγύλη χουδρὴ σιδηρὰ στήλη· ἴσως διὰ νὰ δένουν ἐπ' αὐτῆς τοὺς κακούργους. Μία μικρὰ ἀχύρινος κλίνη, μία ξηρὰ ξύλινος τράπεζα, καὶ ἐν κάθισμα ἦσαν τὰ μόνα ἐπιπλά της.

Ἀναχωρήσαντος τοῦ δεσμοφύλακος, διὰ πολλὴν ὥραν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου δὲν ἐσείσθη τῆς θέσεώς του, ἀλλ' ὄρθιος ἐθεώρει τὸ ταρταρικὸν ἐκεῖνο σκότος.

Τέλος ψηλαφῶν ἐζήτησε τὴν κλίνην του· καὶ ὅταν ὁ κρότος τῶν σιδηρῶν δεσμῶν του μὲ ἤχῳ ἐβόησεν ὑπὸ τοὺς θόλους, ψυχρὸς ἰδρῶς τὸν ἔλουσεν.

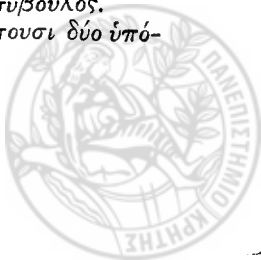
Ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ τῆς κλίνης τίποτε ἄλλο δὲν ἐφαντάζετο εἰμὴ τὴν Ἀνδρονίκην παλαιούσαν ἴσως καὶ αὐτὴν μὲ τὰ δεινὰ τῆς τότε δυστυχούς Ἑλλάδος.

Κρότος ἀλύσεων δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὑποκάτω καὶ ἄνω τοῦ θαλάμου ἔδωσεν εἰς τὸν Θρασύβουλον νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ εἰρκτὴ ἦτο περιτριχισμένη καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλοὺς φυλακισμένους.

Δὲν ἔκλεισεν ὄμματα ὄλην τὴν νύκτα· ὅτε δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τὴν ἐπαύριον περὶ τὰς δέκα πρὸ μεσημβρίας τοῦ ἔφερεν ὀλίγην τροφήν, ἣν καὶ ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ, τότε, βοηθεῖα τοῦ μικροῦ τῆς ἡμέρας φωτός, διέκρινε πλείον τὴν ἀθλιότητά τῆς κατοικίας του.

— Καὶ ἂν ὁ φυλακιμένος δὲν ἔχη χρήματα νὰ πληρώσῃ τὴν τροφήν του τότε τί γίνεται; ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Τότε πληρώνει ἡ Κυβέρνησις· πλὴν τὸν θέτουσι δύο ὑπό-

γεια παρακάτω, καὶ ὄχι εἰς τοιοῦτον θάλαμον μὲ κρεβάτια καὶ τραπέζια... μὴ γελᾷς, κύριε! ὅταν ἴδῃς τὰς ἄλλας φυλακὰς, τότε θὰ καταλάβῃς, ὅτι ἡ ἰδική σου εἶναι παλατάκι.

Ὁ Θρασύβουλος διὰ τινὰς στιγμὰς δὲν εἶπε λόγον· ἀκολούθως ἔλαβεν ἀπὸ τὸ βαλάντιόν του νόμισμα χρυσοῦν καὶ τὸ ἔδωκε πρὸς τὸν δεσμοφύλακα.

— Τί εἶναι τοῦτο;

— Νὰ πῆς.

— Νὰ πῶ!... ἔχεις τόσον χρυσάφι μαζῆ σου;

— Ὅλίγα πράγματα μὲ μένουν... ἀν μ' εὐκολύνῃς ὅμως τὴν ἀλληλογραφίαν μου εἶμαι πλούσιος καὶ θὰ ἔχω χρήματα, καὶ τότε σὲ δίδω ὅσα θέλεις.

— Μὲ κακοφαίνεται, κύριε, ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ κάμω τοιοῦτον πρᾶγμα· δὲν συγχωρεῖται εἰς κανένα οὔτε χαρτί, οὔτε καλαμάρι... τὴν αὐτὴν χάριν μ' ἐξήτησε καὶ ὁ βαρώνος Schoenwarth, ὅστις ἴσα ἴσα εἶναι εἰς τὴν πλαγινήν σου φυλακὴν.

— Ποῖος εἶναι ὁ βαρώνος Σχοενγουόρθ;

— Μὲ φαίνεται νὰ ἦναι Ῥώσσος.

— Ῥώσσος! καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν κρατεῖται ἐδῶ;

— Διὰ τὴν ἰδίαν τὴν ἰδικήν σου· ἐπολέμησεν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν· ἐκεῖ ὀνομάζετο Δημήτριος Παλαιογενίδης... μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰσήλθεν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν.

— Δημήτριος Παλαιογενίδης!! ποῖας θεωρίας ἀνὴρ εἶναι;

— Ἀναστήματος μετρίου, μετώπου ὑψηλοῦ καὶ ὀλίγου φαλακροῦ, ἐλλείπει ἡ δεξιὰ χεὶρ του.

— Στάσου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, τρίβων τὸ μέτωπόν του... εἶναι μόνος εἰς τὴν φυλακὴν;

— Μόνος ναί· πλὴν εἰς τὰς ἄλλας φυλακὰς χωριστὰ εἶναι ἄλλοι δύο ἀδελφοί του, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες ὑπάλληλοι αὐτῶν.

Ἐπίεσθη τότε ἐκ τῶν παρὰ τοῦ δεσμοφύλακος πληροφοριῶν, ὅτι ὁ Βαρώνος Schoenwarth δὲν ἦτον ἄλλος, εἰμὴ ὁ πρίγγιψ Ἀλέξανδρος Ἰψηλάντης, καὶ ἐφρύαξε διὰ τὴν τύχην τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ δὲ ἀγανάκτησίς του κατὰ τῆς φιλοτουρκου Αὐστρίας, ἥτις τόσον ἀναιδῶς καὶ παρανόμως ἔρριπτεν εἰς τὰ δεσμὰ τοὺς Χριστιανοὺς τοὺς προσρέχοντας εἰς τὸ ἔλεός της ἦτο μεγίστη.

Ὁ δεσμοφύλαξ ἠτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ, ὅτε τὸν διέκοψεν ἐρωτῶν.

— Ποῖαι εἶναι αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος;

— Ποίου ἀγῶνος; τῆς ἀνταρσίας ἐννοεῖς; ἐσβέσθη πρὸ καιροῦ· ἀπεσβέσθη ὅλως διόλου. Οἱ Τούρκοι ἐπελέκησαν τοὺς Γραικοὺς ὅλους καὶ ἐτελείωσεν ἡ ὑπόθεσις· οὕτω τοῦλάχιστον λέγουν αἱ ἐφημερίδες μας.

— Αἰ ἐφημερίδες σας! ... ὁ τύπος σας, φίλε μου, ἀναγγέλλει τὰ περιστατικά ὅπως τοῦ συμφέρει, καὶ ὅπως τὰ ἐπιθυμῶ ἢ Κυβέρνησίν σου... Ἡκουσες τίποτε περὶ τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Ὀλυμπίου;

— Τὸν Γεώργιον Ὀλυμπίου; ... βέβαια, δὲν τὸ ἤξεύρεις; ... δι' αὐτὸ εἶπον πῶς ἐτελείωσαν τὰ πράγματα. Ἐκλείσθη εἰς τὸ καμπαρὰ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Σέκου, ἔβαλε φωτῖα εἰς ἓν βαρέλι μπαρουτί, καὶ μὲ τοὺς στρατιώτας του ἐπήδησεν εἰς τὸν αἴρα. Ὁ κύριος Οὐδρίσκης ἀπὸ τὸ κουσολάτο μας τοῦ Βουκουρεστίου ἦτον ἐκεῖ, ἂν δύο βήματα πλησιέστερα εὐρίσκετο τὴν ἐπάθαινε κ' αὐτός.

— Ἐφονεύθη καὶ ὁ Γεώργιος Ὀλυμπίου!!.....

Ἐπεριορίσθη ἕως ἐδῶ ὁ Θρασύβουλος· ἐνθυμήθη ὅτι εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ οἱ τοῖχοι ἦσαν προδοταὶ καὶ ὠτακουσταί.

Ἁ δεσμοφύλαξ ἔκλεισε καὶ ἀνεχώρησεν.

Ἐπίστευε τῷ ὄνειδῶς τοῦ Πατριάρχου, ὅτι ὁ ἱερός τῆς Ἑλλάδος ἄγων, εἰς τὸν ὁποῖον τόσα καὶ τόσα θύματα ἔπεσον, ἀπεσβέσθη.

Ἐκάθησε χαμαὶ καὶ ἔχυσεν πύρινα δάκρυα εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ γενναίου ἐκείνου στρατηγοῦ, ὅστις μὲ τὸ δακτυλίδιον του τὸν ἐβοήθησεν νὰ μεταβῇ εἰς Τρανσυλβανίαν.

Μίαν μόνην παρηγορίαν εἶχεν, ὅτι εὐρίσκετο πάλιν πλησίον τοῦ πρίγγιπος Ἀλεξάνδρου Ἰψηλάντου· ἐδοκίμασε πολλάκις λακτίξων τὸν τοῖχον νὰ δώσῃ σημεῖον ζωῆς πρὸς τοῦτον, τίποτε ὅμως δὲν κατάρθωσεν ἕνεκα τοῦ πάχους τούτου.

Ὀλέθριαι εἶναι αἱ στιγμαὶ τοῦ ἀδίκως φυλακισμένου· πλὴν ἔτι ὀλεθριώτεροι εἶναι, ὅταν ρίπτεται ἔρημος εἰς εἰρήκην, ἀνευ συντρόφου, ὑστερούμενος μάλιστα καὶ τ' ἀναγκαῖα τῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως.

Τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἀπηυδισμένος ἕνεκα ἀθυμίας ἐκοιμήθη πολλὰς ὥρας· καὶ τότε μόνον ἐξύπνησεν, ὅτε ὁ δεσμοφύλαξ ἤνοιγε τὴν θύραν.

— Καλὴ ἡμέρα, εἶπεν οὗτος μὲ τινα καλοσύνην. Σὲ φέρω καλὰς εἰδήσεις.

— Ἀλήθεια! ... τί;

— Ἦλθε διαταγὴ ἀπὸ Βιέννην νὰ σᾶς ἀφίνωμε νὰ γράφετε καὶ ν' ἀναγιώσκετε· καὶ νὰ σᾶς ὀδηγοῦμεν δύο ὥρας τὴν ἡμέραν εἰς τὸν περίπατον.

Ἁ Θρασύβουλος ἔτριβε τοὺς ὀφθαλμούς, νομίζων ὅτι ὤνειρεύετο.

— Μάλιστα ὠδήγησα ἐπάνω εἰς τρεῖς μεγάλους θαλάμους εἰς τὸ πλάγιον τοῦ φρουράρχου τὸν βαρῶνον Σχοενγούρθ μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ ὑπαλλήλων σου. Θὰ μεταφέρω καὶ ἐσὲ ἐκεῖ καὶ ὅλοι ὁμοῦ θὰ συγκατοικήσετε... τοῦ λόγου σου διόλου δὲν ὑπέφερες· διότι μόλις ἦλθες καὶ ἀμέσως ἐλευθερώμεσαι.

ἐνῶ οἱ ἄλλοι δύο ὀλοκλήρους μῆνας παιδεύονται εἰς τὴν αὐστηρὰν ταύτην φυλακὴν.

Ὁ Θρασύβουλος ἐκ τῆς χαρᾶς του ἐξεκένωσε τὸ βαλάντιόν του εἰς τὴν παλάμην τοῦ δεσμοφύλακος.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετεφέρθη καὶ οὗτος εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον ὅπου ἦσαν ὁ πρίγγιψ Α. Ὑψηλάντης, οἱ δύο ἀδελφοὶ του, ὁ Γ. Δασάνης, Γ. Ὀρφανὸς, ὁ Καβαλλερόπουλος καὶ ὁ Παλωνὸς Χορνόφσκης.

Εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ περιφέρωνται ἐν τῷ φρουρίῳ ἐλεύθεροι, καὶ ἐνίοτε νὰ ἐξέρχωνται μὲ τὴν ἄμαξαν ἠμιοχουμένην ὑπὸ φυλάκων ἂν δὲ ὁ βάνουσος καὶ χυδαῖος τρόπος τοῦ φρουράρχου καθημερινῶς δὲν τοὺς ἠνώχλει, ἢ κράτησίς των ἤθελεν εἰσθαί τι ὑποφερτή.

Τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος τοῦ 1821 τὰς διήλθον ὀμιλοῦντες περὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀναλύοντες τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν αὐτῆς. Συχνάκις ὁ Ὑψηλάντης ἐδιηγείτο στρατιωτικὰ ἀνέκδοτα τὸν τρόπον μεθ' οὗ προσέβαλε τοὺς Γάλλους εἰς τὸ Ρολοζκ τὸ 1812· τὰς ἐκστρατείας τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὸν Villgenstein· τὴν μάχην τῆς Δρέσδης, εἰς ἣν μία σφαῖρα τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀφῆρσεν καὶ βραχίονα καὶ ξίφος· καὶ κατέκρινεν αὐστηρῶς τὴν πανοῦργον πολιτικὴν τῆς Ῥωσσίας, ἣτις τοσάκις διήγειρε τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας μὲ παχυτάτας ὑποσχέσεις νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα καὶ ἔπειτα οὐχὶ μόνον συνδρομὴν δὲν τοῖς ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐγκατέλειψεν ὀλοτελῶς εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν τυράννων των.

Ἐν τούτοις τοῦ δυστυχοῦς τούτου Πρίγγιπος ἡ ὑγεία ἡμέραν παρ' ἡμέραν οὐσιαδῶς ἐφθείρετο, εἰς τρόπον μάλιστα, ὥστε ἦτον ὠχρότατος τὴν ὄψιν.

Μίαν ἐσπέραν ἦτον ἀσθενὴς πλείον παρά ποτε, ἐκάθητο σιωπηλὸς καὶ σκυθρωπὸς παρὰ τὴν θερμάστραν, περιζοιχισμένος ὑπὸ τῶν λοιπῶν, ὅτε ὁ θυρωρὸς εἰσῆλθε καὶ ἐνεχείρισε πρὸς τοῦτον φάκελλον ἐπιστολῶν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, διατρέχων μίαν τούτων ἤρχισε νὰ χέη δάκρυα.

Ἦτο τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, ὅστις ἀνήγγειλε τὴν εἰς Ἰδραν ἀφιξίντου.

Ὁ ἀναγνώστης δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον καὶ ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξαπέστειλε τὸν ἀδελφόν του, μέσον Τεργέστης, εἰς Πελοπόννησον ὡς πληρεξούσιόν του, συνωδευμένου μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀρχιεταριστοῦ Αναγνωστοπούλου.

— Περίεργος σύμπτωσις, εἶπεν... ὁ ἀδελφός μου ἔφθασεν εἰς Ἰδραν τὰς ὀκτῶ Ἰουνίου, τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς ἡμῶν εἰς Δρατζάνι... ὦ! πόσον βάλαμον χύνεται εἰς τὴν ψυχὴν μου μὲ τὰς νίκας ταύτας ὅπου μὲ περιγράφει, καὶ

τὸν ἐνθουσιώδη τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὸν ὑπεδέχθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Ὑδρας... ὄχι, κύριοι! ὄχι, ἐγερθεῖς ἐμφαντικῶς ἐπρόσθεσεν, ὁ ἱερός ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος ἔτι δὲν ἔσβησε· κακῶς μᾶς πληροφοροῦν ἐδῶ οἱ Αὐστριακοὶ· τὸν διευθύνει δάκτυλος Θεοῦ, καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων εἶναι μέγας... ἀκούσατε πῶς γράφει ὁ ἀδελφός μου Δημήτριος.

« Φθάνων εἰς Τερζέστην αἱ ἐκεῖ κυριαὶ τῶν ἐμπόρων μας
 « μὲ ἐκένησαν μὲ τοὺς ἰδίους δακτύλους τῶν σημαίων, φέρουσαν
 « τὰς λέξεις « ΘΑΝΑΤΟΣ ἢ ΕΔΕΥΘΕΡΙΑ », κεντῶσαι τὴν
 « σημαίαν ταύτην, μὲ δάκρυα χαρᾶς ἔψαλλον τοῦ Ῥήγα
 « Φαῖρραίου τὸ ἄσμα, « ὦ παιδιά μου, ὄρφανά μου, σκορπισμένα
 « ἐδῶ κ' ἐκεῖ....

Ἠγέρθησαν οἱ δυστυχεῖς φυλακισμένοι καὶ ἐζήτουν νὰ φιλήσουν τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην. Καὶ ὅταν ἤκουσαν ὅτι ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐτελείωσεν, ἀλλὰ προοδεύει μὲ νίκας, ἡ χαρὰ τῶν μετεβλήθη εἰς ἐνθουσιασμὸν, νέα ζωὴ διεχύθη ἐπὶ τῶν ἀθύμων προσώπων των.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐπανέλαβε σπογγίζων τὸν ἰδρώτα αὐτοῦ.

— Ὅταν εἶδον τὸ ἀδύνατον νὰ διατηρήσω τὴν ἐπανάστασιν εἰς Μολδοβλαχίαν, προσέφυγον εἰς τὸ Κράτος τοῦτο· ὄχι διὰ νὰ εὖρω καταφύγιον, ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβῶ καὶ γὰρ εἰς Τερζέστην, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πελοπόννησον. Ἐκεῖ ἢ ἤθελον ζητήσῃ τὸν ἐνδοξον θάνατον καὶ ἐκπλύνῃ τὸν ρύπον, τὸν ὅποιον ὁ ἀνόσιος Καραβιζᾶς μᾶς ἐπέφερεν, ἢ τέλος διὰ νίκης λαμπρᾶς ἤθελον βολσαμῶσει τὴν δυστυχὴ φιλοτιμίαν μου, δι' ὅτι σήμερον ὑποφέρει... Πλὴν τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι μία χριστιανικὴ Κυβέρνησις τόσοσιν παρανόμως ἤθελε μὲ δεσμεύσει! εἰς μίαν στιγμὴν ἢ τύχη μὲ ἀφῆρσεν πᾶν ὅτι διὰ πολυχρονίων κινδύνων καὶ μόχθων ἀπέκτησα.

— Ἀνάθεμά του τῶντι αὐτὸν τὸν Καραβιζᾶ... οὔτε ἠκούσθη πλέον ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, μειδιῶν εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· εἶχε καταφύγει καὶ οὗτος εἰς Αὐστρίαν... τίς ἤξεύρει εἰς ποίαν φυλακὴν σήπεται.

— Δὲν ἠμποροῦμεν οὔτε νὰ δραπετεύσωμεν; εἶπεν ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης.

— Νὰ δραπετεύσωμεν! ἐπανέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὅλοι ὁμοῦ! εἶναι ἀδύνατον ἔτι δὲ ἀκατόρθωτον εἰς τὴν φορὰν, διότι, μόλις γενῆ ἄφαντος ὁ πῶτος, θὰ θέσουν τοὺς λοιποὺς ἀμέσως εἰς βαθυτέρας φυλακὰς, καὶ στενωτέραν κράτησιν.

— Ἄν σκορπίσωμεν πολλὰ χρήματα ἐγὼ νομίζω ὅτι τὸ κατορθόνομεν, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἡ δοκιμὴ εἶναι ἐπικίνδυνος· ἔπειτα ὁ Πρίγγιψ εἶναι τόσοσιν ἀσθενὴς κατὰ τὸ παρὸν, ὥστε μία μεγάλη ψυχικὴ συγκίνησις ἀρκεῖ νὰ τὸν φοιύση, εἶπεν ὁ Λασάνης.

Ἡ ὁμιλία ἐστάθη ἐνταῦθα· μετ' ὀλίγον ἕκαστος ἀπεσύρθη εἰς τὴν κλίνην του. Ὁ δὲ Θρασύβουλος, ὅστις κατεφλέγετο συγχρόνως ἀπὸ δύο φλόγας, τῆς τε πατρίδος καὶ τῆς Ἀνδρονίκης, παρατηρῶν ὅτι ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀπεσβέσθη ἔτι, ἐκ τῆς ἐσπέρας ἐκείνης ἤρχισε σπουδαίως νὰ μελετᾷ τίνι τρόπῳ ν' ἀποχαιρετήσῃ τὰ παχεῖα τῆς Μουνκάτζης τείχῃ.

ΚΕΦΑΛ. 37.

Η ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΙΣ.

Ὅτε ἐσυλλογίζετο τῶντι ὁ Θρασύβουλος, ὅτι, δραπετεῦον τοῦ φρουρίου τῆς Μουνκάτζης ὁ περιορισμὸς τοῦ πρίγγιπος Ὑψηλάντου θὰ χειροτερεύσῃ, ἀφωπλίζετο τῆς ιδέας. Πλήν ὅσον ὁ χρόνος παρήρχετο, καὶ ἡ ὑγεία τοῦ ἀρχηγοῦ ποσῶς δὲν ἐπροχώρει ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ ἡ Αὐστρία ἐφαίνετο διατεθειμένη ὀριστικῶς νὰ τοὺς κρατήσῃ, μέχρις οὐ καὶ ὁ ἐλάχιστος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος σπινθὴρ ἀποβεσθῇ, τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος καὶ ὁ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην ἔρωσ του τῶ ἐπέβαλλον τὴν ἀνάγκην νὰ πνίξῃ κάθε ἄλλο αἰσθημα καὶ νὰ δραπετεύσῃ, εἰ δυνατόν.

Ἀπέσυρε τότε ἐξ Ὀδησοῦ μέρος τῆς περιουσίας του· διότι εἶχε τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοὺς λόγους πάντοτε ἐνώπιόν του, ὅτι, « κάθε πύλη ἀνοίγεται διὰ τοῦ χρυσοῦ. »

Ἦρχισε νὰ προσποιῆται ὅτι πάσχει ἐκ ποδαλγίας· ἔπλυνε δὲ τὸ πρόσωπον μὲ ἄψινθίου ὕδωρ, ὅπως λάβῃ τὸ θανατηφόρον τοῦ νοσοῦντος χρῶμα.

Κατήντησε τῶντι τὸ ἀντικείμενον τοῦ οἴκου τῶν συμφυλακισμένων καὶ τοῦ φρουράρχου, ὅστις καὶ τῶ ἐσυγχώρει περιδιαβάσεις μακρυνὰς μὲ τὴν ἄμαξαν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου δις τῆς ἐβδομάδος.

Εἰς τὴν ἑναρξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διάφορα ἑλληνικὰ πλοῖα, εὐρεθέντα εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, μὴ δυνάμενα δὲ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ναῦται τὰ ἔφερον εἰς Ὀδησοῦν καὶ ἐκεῖ τὰ ἐπώλησαν. Οὗτοι δὲ, τὸν ἀριθμὸν χίλιοι πεντακόσιοι, λαβόντες ἀπὸ τὸν κόμητα Λανξερὼν διαβατήρια Ῥωσικὰ, ὡς οἱ μύριοι τοῦ Ξενοφώντος, ἀπήλθον εἰς τὴν Βρόδην τῆς Γαλλικίας, ὅπως ἐκεῖθεν καταβῶσιν εἰς Τεργέστην καὶ ἀποπλεύσωσιν εἰς Πελοπόννησον.

Μυθᾶδες θέλει φανῆ ἂν εἴπωμεν, ὅτι, κατὰ τὴν σημερινὴν τοῦ πολιτισμοῦ ἑκατονταετηρίδα οὗτοι οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες, ταξειδεύοντες ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης

ἀπήνησαν τὰς δέκα πληγὰς τοῦ Φαραῶ, καὶ τὴν ἀτελεύτητον τοῦ Ἰσραὴλ ὁδοιπορίαν· πολλοὶ ἐξ ὕψους εἶδον τῶντι τὴν γῆν Χαναὰν, ὀλίγοι ὅμως καὶ ἐπάτησαν ἐπ' αὐτῆς.

Εἰς τὴν ῥηθείσαν πόλιν Βρόδην, κατοικουμένην ἀπὸ τὴν φιλόχριστου τῶν Ἰουδαίων φυλῆν, καθυβρίσθησαν καὶ καθυστερήθησαν κάθε εἶδος τροφῆς. Τοὺς ὤθησαν δὲ εἰς τοιαύτην παραφορὰν, ὥστε μικρὸν ἔλειψε νὰ θέσωσι τὸ πῦρ καὶ κατακάψωσι τοὺς Μαδιανίτας τούτους τῆς Γαλλικίας.

Καὶ ὅμως ἡ ὑπομονὴ των δὲν ἔχασε τὰ ὄρια τῆς· διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας· καὶ ἡ μὲν ἐκ τετρακοσίων ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Βιέννης· ἡ δὲ ἄλλη ἐκ τῶν λοιπῶν χιλίων ἑκατὸν, ἀνυποδήτων καὶ πεζῶν, περιεπλανήθη εἰς τὴν Γερμανίαν μέχρις Ἀμβούργου, σπεύρουσα τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἐκάστην πόλιν δι' ἧς διήρχετο.

Εἰς δὲ τὸ Ἀμβούργου οὐδὲν τῶν Εὐρωπαϊκῶν πλοίων ἀνεδέχετο νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἦσαν πτωχοί. Ἐπέστρεψαν λοιπὸν πάλιν εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ διὰ τοῦ Ῥήνου κατέβησαν εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ μετέβησαν εἰς Γαλλίαν, ὑποστάτες νέους πόνους, νέαν πενίαν καὶ ἄλλα δεινὰ ἄπειρα. Τέλος ἔφθασεν εἰς Μασσαλίαν τὸ ἤμυσι τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν· ἐκεῖθεν δὲ ἐπεβιβάσθησαν δι' Ἑλλάδα μετὰ περιπλάνησιν δύο καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν (α.)

Ἡ ἑτέρα ἐκ τῶν τετρακοσίων μερίς, ἅμα εἰσῆλθεν εἰς Βιέννην ἐκρατήθη καὶ αὕτη αὐθαιρέτως ἐκεῖ· ἡ δὲ περὶ τοσοῦτον τὴν κατεμάστισεν, ὥστε ἡ μεγάλη τῆς Γερμανίας καθέδρα ὀλίγον ἔλειψε νὰ σταθῇ τὸ κοιμητήριόν των, ἂν ὁ Νούντζιος τοῦ Πάπα καὶ τινες πλοῦσοι δὲν ἐμεσίτεον ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεώς των.

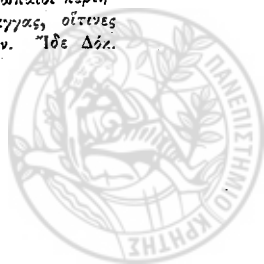
Τὰ διαβατήρια, ἅπερ ὁ κόμης Λανζερὼν ἐξ Ὁδησοῦ τοῖς ἐχορήγησεν ἦσαν ἐν διὰ κάθε εἰκοσι άτομα.

Οἱ πλείστοι ἔλαβον τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀγγῶνος, ὅθεν καὶ ἔφθασαν εἰς Λιβόρνου συγχρόνως μὲ τοὺς εἰς Μασσαλίαν· ὀλίγοι ἐπέστρεψαν εἰς Οὐγγαρίαν, ὅπως μεταβῶσιν εἰς Τρανσυλβανίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βουκουρέστιον.

Ἦσαν ἀρχαὶ τοῦ Μαΐου τοῦ 1822 ὅτε μίαν ἡμέραν ὁ Θρασύβουλος, περιφερόμενος ἐπὶ ὄχηματος εἰς τὰ πέριξ τοῦ φρουρίου ἐστάθη εἰς ἀγροτικὸν καπηλεῖον, ὅπως δώσῃ νὰ πῶσι πρὸς τὸν ἀμαξηλάτην καὶ φύλακάς του.

Ἡ ἄμαξα ἐστάθη συγχρόνως ὅτε δύο ἄνδρες μελαψοὶ ὡς δαίμονες, καὶ ἀτημέλητον μακρὸν πώγωνα καὶ κόμην, ῥακενῶνται καὶ κατακοινορισμένοι ἐστάθησαν ὁμοίως.

(α) Τὸ τραγικὸν τοῦτο ἐπεισόδιον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι σχεδὸν πάντα ἄγνωστον παρ' ἡμῖν περὶ αὐτοῦ δὲν εἶναι εἰμὴ τινες μόνον Εὐρωπαῖοι περιηγηταί, οἵτινες καὶ συνηπαντήθησαν μὲ τὰς δύο ταύτας ναυτικὰς φάλαγγας, οἵτινες ἔκαμαν λόγον. Ὁ Κύριος Walsh δίδει ἀκριβεστέρων πάντων περιγραφὴν. Ἴδε Διὰ Walsh, « Ταξείδια ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀγγλίαν, » σελ. 399.)

Ἐκράτουν δισάκκια εἰς τὸν ὄμουν, ἅπερ καὶ κατέθεσαν ἐπὶ τῶν λίθων· ἐφαίνοντο δὲ ὅτι ἀποστολικῶς ἐταξείδενον.

— Ἀπόκαμα, Νικολὰ, εἶπεν ὁ εἰς, μὲ τὴν βραδείαν καὶ μακρόχροον ἐκείνην προφορὰν, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν τῶν υἱήων Ἰδρας καὶ Σπετζῶν.

— Ἀμὶ ζάβαλι περπατᾶμε ἀπὸ τὸ ταχὺ σωστὰ ἐξ ὥρες...

— Κουργρόζος εἶμαι νὰ βλέπω τώρα τοῦτο τὸ πανόκι θὰ καταλαβαίνει τί θὰ τοὺς λέμε... Ἔ! κουμπάρε, γι' ἄκουσε ἴδω... ἔκραξε πρὸς ἓνα τῶν ἀνθρώπων τοῦ καπηλείου... ἀμὶ βρὲ μακάτάσσι πόσαχει τὸ ψωμὶ τοῦτο;

Ὁ ὑπηρέτης ἂν καὶ δὲν ἐνόησε διὰ τί τὸν ἠρώτα, εἶδεν ὅτι ὁ λόγος ἦτο περὶ τοῦ ἄρτου τὸν ὅποιον τῷ ἔδειξεν· ἐγέλασε λοιπὸν καὶ ἤρχισε μὲ τὰ δάκτυλά του τυφλόνων νὰ τοῦ δῶσῃ νὰ ἐννοήσῃ.

— Βρὲ τετεδιές σέ χούντατου, ἀμὶ βρὲ πζῖνα φασκελόνης, μορέ; ἂ! καὶ νὰ φέρῃ ὁ αἰς Νικόλας κατευόδιο μὰ φορὰ ἕς ταῖς Σπέτζαις κὶ ὄθεν ἀπαντήσω σουρέλο ψαλιδοκέρη ἀπὸ τρεῖς λαζζαῖς νὰ τὸ χόνω.

Ἡπόρησεν ὁ Θρασύβουλος εἰς τὴν ὀμιλίαν των καὶ πάραυτα ἀπετάνθη πρὸς ταύτους ἑλληνιστί.

Ἄγγελος φωτὸς ἐν τῷ σκότει ἐφάνη πρὸς τοὺς δυστυχεῖς Νησιώτας· ἔπεσον εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ τὸν κατησπάζοντο· καὶ μὲ βίαν καὶ κατάρας ἤρχισαν νὰ διηγῶνται τὰ δεινὰ ὅσα ὑπέφερον.

Ἦσαν ἐκ τῶν κρατηθέντων τετρακοσίων ναυτῶν εἰς Βιέννην.

Θεωρήσας ὅτι τὸ Ῥωσικὸν διαβατήριόν των ἦτο διὰ εἴκοσι ἀνθρώπους ὁμοῦ, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἀπεβίωσαν ἀπὸ τὴν ὀδοιπορίαν, οἱ δὲ ἀπέμειναν εἰς τὰς πόλεις ἐξ ὧν διέβαινον, δὲν ἔχασε καιρὸν, ἀλλ' ἐδιηγῆθη καὶ οὗτος ποῖος εἶναι, καὶ μὲ ποῖον παράνομον τρόπον ἡ Αὐστρία τὸν ἐφυλάκισε, καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν των, προσφέρων νὰ κάμῃ οὗτος τὰ περιπλέον ἔξοδα τοῦ ταξειδίου.

Εἰς ὀλίγην ὥραν συνεφωνήθησαν τὰ πάντα.

Τὸ ἔσπερας, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὁ Θρασύβουλος κατέβη εἰς τὸν σταῦλον τοῦ φρουράρχου.

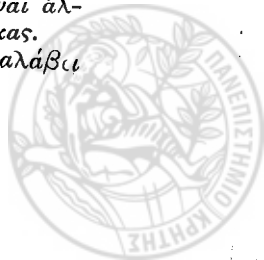
Ὁ ἵπποκόμος ἐκαθάριζε τοὺς ἵππους· καὶ ἦτον ὁ αὐτὸς, ὅς τις ἠνώχει τὴν ἄμαξαν τοῦ Θρασυβούλου ὁσάκις ἐξήρχετο εἰς τὸν περίπατον.

Οὗτος ἦτον μικρόσωμος, εὖρωστος, μὲ πρόσωπον ἀνοικτὸν, βραχίονας τοῦ Μίλωνος Κροτονιάτου· καὶ πευτηκουτούτης περίπου.

Ἰμίλει τότε πρὸς ἓνα τῶν ἵππων μὲ τὴν γερμανικὴν ἐκείνην γαλήνην καὶ ὑπομονήν, ἥτις τρώντι φθάνει νὰ ἐμφυτεύσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ὑπερηφάνων τούτων ζῶων τινὰς τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν.

- Θαυμάσια σὲ γνωρίζει! εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.
- Μάλιστα, κύριε, ἐγὼ τὸν ἀνέθρεψα .... τοῦτον τὸν τρελοῦτζικον, ἐπρόσθεσε, κτυπῶν ἐλαφρῶς τοῦ ζῶου τὸ ὑπογάστριον· τοῦτο δὲ θωπευόμενον ἔδακνε τὸν πῖλον τοῦ ἵπποκόμου.
- Πόσων ἐτῶν εἶναι ὁ ἵππος οὗτος, Κάρλ;
- Πέντε περίπου.
- Καὶ ἔχεις πέντε ἔτη εἰς τοῦτο τὸ φρούριον;
- Ἐγώ!! ἔχω εἰκοσιοκτῶ σωστὰ ἔτη.
- Εἰκοσιοκτῶ .... θαμμένος εἰς τὰ τεῖχη ταῦτα χωρὶς νὰ ἴδῃς ἄλλον κόσμον;
- Εἰκοσιδύο ἔκαμα εἰς τὴν εἰρκτὴν, καὶ ἕξ ἐκτός.
- Πῶς!!
- Καὶ τί φυλακὴ!! μὲ ἀλύτους δεκαπέντε ἔτη· εἰς τὰ βαθύτερα ὑπόγεια, ὅπου ἡ λάσπη τῆς ὑγρασίας ποτὲ δὲν λείπει.
- Καὶ σὺ πρέπει νὰ ἔκαμες μέγα ἔγκλημα.
- ἽΟ ἵπποκόμος ἔστρεψε παιταχόθεν τὴν κεφαλὴν νὰ ἴδῃ, ἀν δὲν ἦτον ἄλλος νὰ τὸν ἀκούσῃ, καὶ σιγαλέως εἶπεν « ἔγκλημα » τὸ μόνον ἔγκλημα ὅτι ἐπολέμησα διὰ τὴν ἐλευθερίαν.
- ἸΑνεσκίρτησεν ὁ Θρασύβουλος εἰς τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ Κάρλου, « τὴν ἐλευθερίαν !! » ἐψιθύρισεν.
- Μάλιστα, κύριε, τὴν ἐλευθερίαν! .... εἶμαι Οὐγγρος· καὶ ὅτε ἤμην νέος τίποτε ἄλλο δὲν μ' ἐπλήγωσε τὴν ψυχὴν, ἢ ἡ δουλεία τῆς πατρίδος μου· ἡ Αὐστρία ὅλη δὲν μ' ἐχώρει. Ἐφυγον λοιπὸν εἰς Γαλλίαν, ὅπου μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐφημίζετο πανταχοῦ, ὅτι ἡ ἐλευθερία ἐκεῖ πλέον ἐκατοίκησεν. Κατετάχθην εἰς τὸ ἵππικὸν τὸ ἀνήκον εἰς τὸν στρατὸν τοῦ στρατηγοῦ Μορῶ εἰς τὸν Ῥήνον· ἠχμαλωτίσθην ὁμῶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκὸς Καρόλου. Ἡ ποινὴ μου ἦτον ὁ θάνατος, διότι ἐπολέμησα κατὰ τῆς Αὐστρίας· πῶς ἐσώθην οὔτε ἐγὼ δὲν ἤξεύρω· μ' ἔστειλαν ἐδῶ, ὅπου ἔκαμα σωστὰ εἰκοσιδύο ἔτη εἰς ταύτην τὴν φυλακὴν· πρὸ ἕξ ἐτῶν ἀπελύθην. Ἐτρεξα νὰ ἴδω τοὺς συγγενεῖς μου... πού συγγενεῖς! εἰς τὴν διάρκειαν τῶν εἰκοσιδύο ἐτῶν ὅλοι ἀπέθανον... ἔμεινα ἔρημος εἰς τὸν κόσμον. Δὲν ἤξευρα τί νὰ κάμω· διότι, ὅστις ἤκουεν ὅτι ἐστάθην εἰκοσιδύο ἔτη φυλακισμένος δὲν μὲ παρελάμβανεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του· ἐπέστρεψα λοιπὸν αὐτοθελήτως πάλιν ἐνταῦθα καὶ ἔγεινα ἵπποκόμος τοῦ φρουράρχου.
- Τί μισθὸν ἔχεις;
- Δέκα σφάντζικας κατὰ τριμηνίαν καὶ τὴν τροφὴν μου.
- Τόσον μόνου!
- Τόσον μόνου: αὐτὸς εἶναι βασιλικὸς μισθός... εἶναι ἄλλοι ἐδῶ ὅπου οὔτε δι' ἐν ἔτος ἔχουν μισθὸν δέκα σφάντζικας.
- Ἄν ἤμην ἐλεύθερος, πτωχὲ Κάρλ, ἤθελον σὲ παραλάβει

εις τὴν ὑπηρεσίαν μου, καὶ σὲ μισθοδοτεῖ ἑκατὸν σφάντζικας κατὰ μῆνα καὶ τὴν τροφήν σου· διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος, ἔχεις καὶ φιλελεύθερα αἰσθήματα.

— Τὸ ἂν καὶ τὸ θὰ, κύριε, πρὶν ὑπανδρευθῶσι γερμίζουν τὸν κόσμον μὲ παιδιὰ.

— Δὲν πιστεύεις λόγους; . . . ἰδοὺ ἔργα· καὶ εἰς νομίσματα χρυσᾶ ἐνεχείρισε πρὸς τὸν ἱπποκόμον διὰ μιᾶς τριακοσίας σφάντζικας.

— Τί εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα! !

— Σὲ φαίνονται ὀλίγαι; ἰδοὺ καὶ ἄλλας τόσας, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος.

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν, κύριε . . .

— Ἐχὼ καὶ ἄλλας, ἂν δὲν σὲ φθάνουν, ἐπρόσθεσεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου.

— Φθάνουν! φθάνουν!

— Ἄκουσον, Κάρλ, εἶμαι πολὺ πλούσιος· τὸ δὲ μόνον σφάλμα ὅπου ἔκαμα κάγῳ εἰς τὸν κόσμον εἶναι ὅτι ἐπολέμησα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας . . . ἂν ἤμπορῆς νὰ μ' ἐλευθερώσῃς ἐκ τῆς φυλακίσεως ταύτης, σὲ ὑπόσχομαι, ἅμα ἐκβάμεν μιαν φορὰν ἀπὸ τὰ μεθόρια τῆς Αὐστρίας δέκα χιλιάδας σφάντζικας εὐθὺς εἰς τὴν χεῖρα, καὶ τὸν μισθὸν ὃν σὲ ὑπεσχέθην, ἂν θέλῃς νὰ μένῃς πλησίον μου.

Ὁ ἱπποκόμος ἔπεσεν εἰς ἔκστασιν ἡ φυσιογνωμία του ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην παρίστα ἐκφράσεις διαφόρους.

— Ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμέ, κύριε, ἐμυρμούρισε . . . δὲν εἶμαι τόσο τυφλός, ὥστε νὰ μὴ βλέπω τὸν ἀληθῆ ἥλιον . . . πλὴν χωρὶς διαβατήριον τίποτε δὲν κατορθόνομεν . . . Καὶ εἶναι ἐκ τῶν ἀδυνάτων νὰ προμηθευθῆς ἐδῶ διαβατήριον ἀνευ ἀποδεικτικοῦ καὶ ἐγγυήσεως . . . ἐὰν ἠδυνάμην νὰ λάβω ἐγὼ ὁ ἴδιος διαβατήριον δὲν ἐκαθήμην μιαν στιγμὴν εἰς ταύτην τὴν παλιοαυστριαν.

— Ἐγὼ ἔχω διαβατήριον Ῥωσικὸν διὰ εἴκοσι ἀνθρώπους· καὶ ἐδιηγῆθῃ τῶν περιπλανωμένων ναυτῶν τὴν ἱστορίαν.

Συμφώνησαν τότε τὴν δραπετεύσιν ὡς ἀκολούθως.

Τὸ διαβατήριον τῶν ναυτῶν ἔπρεπε νὰ ἐπιθεωρηθῆ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ὡς καὶ τοῦ Ὄθωμανοῦ προξένου διὰ Βουκουρέζιον· ἕκατος ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἐν ὄνομα ἐκ τῶν ἐν τῷ διαβατηρίῳ. Ὁ Θρασύβουλος ἔπρεπε νὰ προσποιηθῆ τὸν βαρέως ἀσθενούντα, νὰ θέσῃ τοὺς πόδας εἰς τὸ θερμὸν ὕδωρ, καὶ νὰ συστήσῃ εἰς τὸν ὑπὲρέτην τοῦ κοιτῶνος του νὰ μὴ τὸν ἐνοχλήσῃ τὴν ἐπαύριον, μέχρις οὗ ὁ ἴδιος ἐξυπνήσει. Τὸ δὲ μεσονύκτιον νὰ ἐγερθῆ, νὰ θέσῃ διάφορα ἐνδύματα καὶ νυκτικὸν κάλυμμα εἰς τὴν κλίνην, σχηματίζοντα τὸ σῶμά του· οὗτος δὲ νὰ καταβῆ εἰς τὴν αὐλήν, ὅπου ὁ Κάρλος ἤθελε τὸν περιμένει.

Τὴν δὲ αὐγὴν ἐνδεδυμένοι ἀμφότεροι τὴν στολὴν τῶν ἱππο-

κόμων τοῦ φρουράρχου καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων τούτου νὰ ἐξέλθωσι τοῦ φρουρίου προφασιζόμενοι, ὅτι ἀπέρχονται διὰ νὰ ποτίσωσι ὡς σύνηθες τὰ ζῶα.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπέτυχε θαυμασίως· ὅτε δὲ ἅπαξ ἦσαν ἐκτὸς τῶν βαρέων τειχῶν τῆς Μουγκάτζης, προμηθευθέντες ἐνδύματα διαφορετικὰ, καὶ ἑτέρους δύο ἵππους διὰ τοὺς συντρόφους των, μὲ μέγα τάχος ἀνεχώρησαν.

Ἦδενον ἡμέραν καὶ νύκτα χωρὶς νὰ σταθῶσιν, εἰμὴ μόνον διὰ ν' ἀλλάξωσιν ἵππους· καὶ ὅτε ἔφθασαν εἰς τὰ Καρπάθια, τότε μόνον ὁ Θρασύβουλος ἔγραψεν ἐπιστολὴν εὐγενικωτάτην πρὸς τὸν φρούραρχον, περιγράφων τὸν τρόπον τῆς δραπετεύσεώς των διὰ νὰ πεισθῆ, ὅτι οἱ πρίγγιπες Ὑψηλάνται, ὅχι μόνον δὲν ἐνείχοντο, ἀλλὰ καὶ ἦσαν ἀποφασισμένοι μέχρι τέλους νὰ ὑποφέρωσι τὴν θέσιν των. Ἀπόδειξιν δὲ τραγὴν τῶν ἐπιχειρημάτων του ἔφερε τὸ διαβατήριόν του, ὅπερ ἂν καὶ ἦτον διὰ εἴκοσι ἄνδρας διόλου δὲν τοῖς τὸ ἔδειξε οὔτε τοῖς τὸ προσέφερεν ἵνα ποιήσωσι καὶ οὗτοι χρῆσιν τούτου.

Τέλος τῷ ἐπέστρεφε τοὺς ἵππους του, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀφήσει ἐπίτηδες εἰς σταθμὸν τινα· ὅθεν καὶ τὸν παρεκάλει νὰ στείλῃ πρὸς ἀναζήτησίν των.

Ἐν καὶ ἡμῖσι ἔτος σχεδὸν μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ οἱ λοιποὶ φυλακισμένοι μετεφέρθησαν εἰς τὸ Θερεσιενσταδ φρούριον τῆς Βοημίας.

ΚΕΦΑΛ. 38.

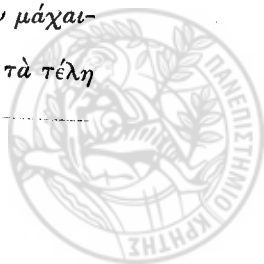
II ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ.

Φθάσας ὁ Θρασύβουλος εἰς Βουκουρέστιον ἔμεινεν ἡμέρας τινὰς διὰ νὰ ἀναπαυθῆ. Οὐδεμίαν δὲ πληροφορίαν μὴ δυνηθεὶς ἐκεῖ νὰ λάβῃ περὶ τῆς Ἀνδρονίκης, ἀπεχαιρέτησεν ὅσον τάχιον τοὺς δύο Ὑδραίους συνοδοιπόρους του, ἀφήσας εἰς τούτους ἀρκετὰ χρήματα, ὅπως ἐξοικονομηθῶσιν, καὶ μὲ τὸν Κάρλον μόνον, ὡς ταχυδρόμος, ἀνεχώρησεν δι' Ἰωάννινα, ὅπως ἐκείθεν μεταβῆ εἰς Ἴονιους νήσους καὶ εἰς Πελοπόννησον.

Ἐταξείδευε μὲ Ῥωσικὸν διαβατήριον τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδοβλαχίας ἐπρομηθεύθη, ὑπὸ τὸν τίτλον Κόμης Ἀνδρονικῶφ, φέρων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀμματουάλια βαθεῖα καναῖ, καὶ λαμβάνων ἐπιστολὰς συσατικὰς ἀπὸ Πρόξενου εἰς Πρόξενον.

Ὁ τρόπος οὗτος ἦτον ὁ μόνος διὰ νὰ διεκφυγῇ τὴν μάχαιραν τῶν Τούρκων, ἐντὸς τῶν ὁποίων διήρχετο.

Ἐφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου περὶ τὰ τέλη

τοῦ Ἀπριλίου, ὅτε δηλ. ὁ ἀναβρασμὸς τῶν κατοίκων διὰ τὰ τελευταῖα τραγικὰ συμβάντα, ἄπερ εἶδομεν, τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ δὲν εἶχεν ἔτι κατευνασθῆ.

Καὶ ὅτε οἱ περιηγηταὶ πανταχόθεν εἰσέρρουν, ὅπως ἴδωσι τὸ τρομερὸν τοῦ τυράννου καταφύγιον, διευθύνθη καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Ῥώσσου προξένου εἰς τὸ φρούριον τῆς Διθαρίτζας.

Ὁ Ὁμέρ-Βρυώνης καὶ ὁ Καφταντζῆς ἐξῆλθον νὰ τοὺς ὑποδεχθῶσιν.

Ὁ Βάρθακας δὲν ἀνεγνώρισεν εὐθύς τὸν Θρασύβουλον· τὰ δεινὰ τὸν εἶχον ἀρκετὰ μεταλλάξει· ἄλλως τε εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸ τριῶν ἐτῶν ἔφερε τὴν ἑλληνικὴν στολὴν, ἐνῶ τώρα ἦτο εὐρωπαϊκᾶ ἐνδεδυμένος, καὶ εἶχε μεγάλα χρωματισμένα ὀμματουάλια.

Ὁ Θρασύβουλος ὅμως ἀνεγνώρισε τὸν στρεβλὸν καὶ δύσμορφον καθηγητὴν· καὶ ἐκστατικὸς ἐστάθη διὰ νὰ συλλογισθῆ τίμῳ τρόπῳ ἐκείνος ὁ πῖθηξ ἔγεινε Μουσουλμάνος, καὶ ἀνέβη εἰς τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τοῦ Καφταντζῆ.

Ὁ Βάρθακας ἐν τούτοις, θέλων νὰ δείξῃ, ὅτι εἰς τὰς ἀνωτάτας τάξεις τῶν Ὀθωμανῶν εὐρίσκονται καὶ τινες, οἵτινες εἶναι κάτοχοι τῆς γαλλικῆς γλώσσης, ἀπετάνθη πρὸς τὸν κόμητα Ἀνδρυνικῶφ εὐθύς· ἤρχισε παραμόρφως καὶ ἀσυναρτήτως τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, καὶ τέλος τῷ ἐπρότεινε ἐρωτήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἑρασιμὸς τῆς μαθητείας του ἔπρεπε ν' ἀπαντήσῃ.

Ὅποιας ἀχάρεις ἀντιλήψεις ἔλαβεν ἡ φυσιογνωμία τοῦ Βάρθακα, ὅτε ἡ φωνὴ τοῦ Θρασυβούλου ἐδόνησεν εἰς τὰ ὦτά του!

Ἡτένισε βλέμματα ἀπλανῆ πρὸς τοῦτον· ὠρθώθη ὀλίγον εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν του, μηχανικῶς ἔστριψε τοῦ περιλαιμίου τὰς πτυχὰς, καὶ ὅτε καθ' ὀλοκληρίαν ἐβεβαιώθη ποῖος ἦτον ὁ Κόμης Ῥώσσο, καὶ ἡ κεφαλὴ του, καὶ οἱ βραχίονές του, καὶ τὸ σῶμά του μετ' ἀθυμίας ἐκρεμάσθησαν.

Ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦτο βήματά τινα ἐμπρὸς μὲ τὸν Ὁμέρ-Βρυώνην.

Ὁ Βάρθακας διέκοψε τὸ βῆμα, τοὺς ἄφησε περισσότερον νὰ προχωρήσουν καὶ σταθεῖς ἀμέσως εἶπεν·

— Δὲν μὲ γνωρίζεις, Θρασύβουλε;

— Καὶ δὲν σὲ γνωρίζω; πῶς κατώρθωσας νὰ γίνῃς Καφταντζῆς, κύρ καθηγητά;

— Ἡ ἀφευγία σου πῶς κατώρθωσας νὰ γίνῃς Κόμης Ἀνδρυνικῶφ.

— Ἡ ἀνάγκη μ' ἔκαμε ν' ἀλλάξω ὄνομα ὄχι ὅμως καὶ θρησκείαν.

— Τὸ ἴδιον καὶ ἐγώ· ἡ ἀνάγκη μ' ἔκαμε ν' ἀλλάξω ὄνομα ὄχι ὅμως καὶ θρησκείαν.

— Μὰ διὰ νὰ γίνῃ τις Καφταντζῆς πρέπει νὰ ἦναι Ὀθωμανός.

— Ἀλήθεια! ... ἀλλ' ἐγὼ ἐπέρασα τρεῖς φορές ἕως τώρα ὡς Ὀθωμανὸς χωρὶς ποτὲ πραγματικῶς νὰ περιτμηθῶ.

— Δὲν σέ ἐννοῶ.

— Εὐκολώτατα ὅταν τις ὀμιλῇ ὡς Δερβύσης καλὰ τὴν τουρκικὴν, ὅταν φορέσῃ τὸν τζουμπὲ καὶ τὸ σαρῖκι, καὶ ὅταν ἐκβάλλῃ μὲ σέβας τὰ πασοῦμιά του, ἐμβαίνων εἰς τὸ τζαμί, ποῖος ἠμπορεῖ νὰ δυσπιστήσῃ ὅτι δὲν εἶναι Μουσουλμάνος;

Ὁ Θρασύβουλος εἰς τὸ κυνικὸν ὕψος τοῦ ἀνδρarium ἐκείνου ἐνθυμήθη τὸν Βάρθακα τοῦ πύργου· συλλογισθεὶς ὅτι εὕρισκετο εἰς χεῖράς του καθ' ὀλοκληρίαν, ἀπεφάσισε νὰ τὸν πολιτευθῇ μὲ τρόπον. Πρὸς τοῦτους ἐπειδὴ τὸ τεμάχιον τῆς ἐπιστολῆς τῆς Ἀνδρονίκης, ὅπερ ὁ Δρακούλης τὴν προτεραίαν τῆς μάχης τοῦ Δραγατζανίου ἔσωσεν ἀπὸ τὰς φλόγας, περιελάμβανε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ τῆς, ἐσκέφθη διὰ προσπεποιημένης ἀγνοίας μᾶλλον, ἢ δι' ἀνοικτῆς ἐξηγήσεως νὰ δώσῃ νύξιν εἰς τὸν καθηγητὴν νὰ τῷ εἶπῃ τὰ διατρέξαντα.

— Ἐχεις νέα ἀπὸ τὸν Δημογέροντα; πότε ἄφησας τὸν πύργον; ἠρώτησε τοῦτον.

— Τὸν Δημογέροντα!!! καὶ δὲν γνωρίζεις τὰ διατρέξαντα!.. πρὸ ποσού καιροῦ δὲν ἔλαβες ἐπιστολὴν τῆς Ἀνδρονίκης; ἀντὴ ῥώτησε μὲ χαῖνον στόμα.

— Τῆς Ἀνδρονίκης!!... καὶ μήπως γνωρίζω τί γίνεται; ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου ἔφυγον ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν, καὶ οὔτε ἤκουσα περὶ αὐτῆς, οὔτε καμμίαν ἐπιστολὴν παρὰ τῆς ἀρραβωνιαστικῆς μου ποτὲ ἔλαβον.

— Καὶ ποῦ ἦσο εἰς τὸ διάστημα τοῦτο, κύρ Θρασύβουλε; συνερχόμενος εἰς ἐαυτὸν ἠρώτησεν ὁ καθηγητῆς.

— Ἐπῆγα μὲ τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου εἰς Ὀδησσὸν, καὶ ἐκεῖθεν μετέβην εἰς τὸν ἱερὸν λόχον, καὶ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατζανίου προσέφυγον εἰς Αὐστρίαν, ὅπως μεταβῶ εἰς Πελοπόννησον· πλὴν ἐκεῖ ἐκρατήθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Μουνκάτζ, ὅπου εὕρισκεται καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ἐψηλάντης· ὀλίγας ἡμέρας ἔχω ὅπου ἐκεῖθεν ἀνεχώρησα καὶ ἦδη ταξειδεύω μὲ ῥωσσικὸν διαβατήριον διὰ Πελοποννήσου.

Ἐπείσθη κοβολικώτατα ὁ καταχθόνιος Καφταντζῆς εἰς ὅ,τι ὁ Θρασύβουλος τῷ ἔλεγε, καὶ ὅτι ἠγνῶει τὴν τρομερὰν σκηνὴν τῶν Δαλζωτῶν.

— Λοιπὸν τίποτε δὲν γνωρίζεις περὶ τῆς Ἀνδρονίκης σου; ἠρώτησε, συμπτύσσων τὰ χεῖλη καὶ ρίπτων τὸ κομβολόγιον εἰς τὸν ὦμον.

— Τίποτε, τίποτε.

— Θὰ γίνω ἄγγελος θλιβερῶν εἰδήσεων.

— Εἶμαι ἔτοιμος, κύρ Βάρθακα, νὰ σέ ἀκούσω... ἡ Ἑλλὰς τὴν σήμερον εἶναι εἰς τοιαύτην ἀνωμαλίαν, ὥστε τί ἄλλο ἀπὸ θλιβεράς εἰδήσεις ἔχει τις ν' ἀκούῃ.

— *Ἐν ἑσπέρας ἐνῶ καθήμεθα εἰς τὸν πύργον, ἴσα ἴσα ἔχοντες τὸ καλόν σου ὄνομα, ἤλθον οἱ Δαλιώται καὶ ἔσφαξαν τὸν κύρ Θανάσην καὶ τὸν υἱόν του καὶ ὅλους ὄσους εἶδον ἐμπρός των ἐνθυμούμαι ἦσαν ἀποκρέαι, καὶ κατὰ καλὴν τύχην τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο εἶχον ἐνδυθῆ τουρκικὰ, διὰ νὰ κάμω τὴν μαθήτριάν μου νὰ γελάσῃ ὀλίγον, ἥτις ἔνεκα σοῦ ἦτο πολὺ λυπημένη. . . . ἅμα εἶδον τοὺς Δαλιώτας. ἡμεῖς εἶδον καὶ ἐπιπτον τὰ κεφάλια δὲν τὰ ἔχασα· ὑπεκρίθην ὅτι εἶμαι Τούρκος καὶ ἐγὼ, καὶ ὅτι ἐστάλην ἀπὸ Τριπολιτζάν διὰ νὰ προσκαλέσω τὸν Δημογέροντα νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ, ὅπου τότε ἐσυνάζοντο ὅλοι οἱ γέροντες τοῦ Μωρέα· ἡ ψευτιὰ μ' ἔσωσε τὸ κεφάλι . . . ἐντούτοις μ' ἔλαβον μεταξύ των ὡς καὶ τὴν Ἀδρονίκην.*

— *Τὴν Ἀδρονίκην!! . . . καὶ τί ἀπέγεινεν ἡ δυστυχής;*

— *Ὁ ἀρχιλαλιώτης τὴν ἐκράτησεν ἕνα δύο μῆνας κοντά του.*

— *Τί λέγεις; κτυπῶν τὸ μέτωπον ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος.*

— *Μάλιστα, ἔπειτα ὅμως, ὅταν ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς τὴν ἠγόρασεν ἀπὸ τοὺς Δαλιώτας . . . αἱ κακαὶ γλώσσαι εἶπον πῶς ἐξήσαν καὶ μ' ἐκείνον ἀρκετὸν καιρὸν· πλὴν τοῦτο δὲν ἐγγνώμαι . . . ἀλήθεια· διακόπτω τὴν ὁμιλίαν μας· ἐγὼ ἔμεινα πλεόν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Βλέποντες ἐκεῖνοι πῶς ὠμίλου ὀλίγον δύο τρεῖς γλώσσας, ὡς βῶδια ὅπου εἶναι, μ' ἐπήρην μεγάλου ἀνθρώπου, μ' ἔκαμαν Κεαργάμπην, καὶ τώρα Καφταντζή.*

— *Καὶ τί ἐγεινεν ἡ Ἀδρονίκη; μὲ λευκὰ χεῖλη ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.*

— *Ἐγὼ δὲν τὴν μεταεἶδον πλεόν· πλὴν μὲ τὰ ῥωμαντικὰ της ἐκεῖνα φρονήματα ὅπου ἤξευρες, ἐνεδύθη ἀνδρῖκια καὶ ὑπήγεν εἰς Θερμοπύλας νὰ πολεμήσῃ· αἱ κακαὶ γλώσσαι εἶπον πάλιν πῶς ἐξοῦσε μὲ τὸν Διάκον. Ἀπὸ ἐκεῖ ὑπήγεν εἰς τὸ Σαρανταῦλι τοῦ Παρνασοῦ· τοῦ κόσμου πλεόν ἡ γλώσσα ἐδῶ ἐβρόντησεν. Εἶπον, πῶς ὁ Ὀδυσσεὺς ὀλίγον ἔλειψε νὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκα του τὴν κύρ Ἐλένην ἐξ αἰτίας της. Τέλος, νὰ μὴ σὲ τὰ πολυλογῶ, τώρα εἰς τὰς ὑστέρας ἡμέρας ἔμαθον πῶς ἦτο καὶ εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς, καὶ ἐκεῖ ἀγαπήσασα ἕνα στρατιώτην ἔφυγε μὲ τοῦτον.*

— *Ἀλήθεια εἶναι ὅλα ταῦτα ὅπου λέγεις; ἐμβρόντητος καὶ κατεψυγμένος ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.*

— *Δὲν ἐγγνώμαι· σὲ λέγω μόνον τί φωνάζει ὁ κόσμος . . . ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον θετικῶς γνωρίζω εἶναι, ὅτι ὁ ἀρχιληστής ἠφάνισε τὴν δυστυχὴ μαθήτριά μου . . . μὰ ἐδῶ ὅπου τὰ λέγομεν τί νομίζεις, Θρασύβουλε, πῶς ἡ Ἀδρονίκη εἶναι ἡ εὐμορφή καὶ τρυφερὰ ἐκεῖνη νέα, ὅπου μίαν φορὰν ἐγνώριζες; . . . νὰ τὴν ἰδῆς δὲν θὰ τὴν γνωρίσῃς . . . ἀγνωρίστη κατήντησε . . . μ' ἔλεγε μία ἀρχόντισσα, ἥτις ὀλίγον πρὸ τῆς μάχης τῆς Γραβιάς τὴν εἶδεν, ὅτι δύο δάκτυλα σουλουμὰ εἶχεν εἰς τὸ πρόσωπόν της ἐπάνω.*

— *Θεε! Θεε μου! τί κακὸν ἔκαμα εἰς τὸν κόσμον καὶ τόσου*

μέ παιδεύεις; ἡ ἐρωμένη μου! ὁ ἄγγελος τῶν ὀφθαλμῶν μου!... ὄχι δὲν σὲ πιστεύω... σ' ἐξορκίζω, κύρ Βάρθακα, εἶπέ μοι εἶναι ἀλήθεια ὅλα ταῦτα;

Πῶποτε δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὁ δυστυχῆς νεός, ὅτι ὁ καθηγητῆς, ὅσον καταχθόνιος καὶ ἂν ἦτον, ἠδύνατο νὰ πλάσῃ τοιαῦτα πράγματα. Ἐξ ἐνὸς ἐνθυμείτο τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐρωμένης του, καὶ τὸ τεμάχιον τῆς ἐπιστολῆς τῆς, καὶ ὑπέθετεν αὐτὴν ἀθῶαν· ἐξ ἄλλου ὅμως πάλιν ἐνθυμείτο ὅτι γυνὴ ὀρφανὴ καὶ ἀπροστάτευτος ἦτον ἀδύνατον νὰ ἀνθέξῃ πολὺν καιρὸν εἰς τὴν βίαν καὶ τὰς περιστάσεις.

Ἀναντίρρητος ἀλήθεια! ὁ ἄνομος καθηγητῆς ἐνεφύτεσε μὲ ρίζας βαθείας τὴν ὑποψίαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ δυστυχοῦς νέου.

Ἡ Ἀνδρονίκη δὲν ἦτο πλέον κόρη ἀγνὴ εἰς τὸν νοῦν του.

— Δὲν ἔχομεν ἐδῶ καιρὸν, ἀγαπητέ μου, νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ συμβάντων, ἅτινα θερίζουν καὶ τὴν ἰδικὴν μου καρδίαν ὄχι ὀλιγώτερον τῆς ἰδικῆς σου· ὁ πρόξενος καὶ ὁ Ὀμὲρ-Βρυώνης ἐρχονται πρὸς τὰ βήματά μας· καλὸν εἶναι νὰ κρῖνωμε ποιοὶ εἴμεθα· δάμασον τὴν θλίψιν σου, καὶ σὲ παρακαλῶ ἀπόψε τὸ ἐσπέρας νὰ μὲ κάμῃς τὴν τιμὴν νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν κατοικίαν μου νὰ τὰ εἴπωμεν πλατύτερα... ἐγὼ, ἀγαπητὲ Θρασύβουλε, πάντοτε σὲ ἠγάπησα, τοῦ λόγου σου ὅμως εἶχες κακὴν ἰδέαν δι' ἐμέ... δὲν μὲ ἐννόησας φαίνεται· ἢ μᾶλλον ἡ ζηλοτυπία δὲν σὲ ἄφησε νὰ μ' ἐννοήσῃς.

Σὺν τοῖς λόγοις τούτοις ὁ Βάρθακας ἔσφιγξε τὴν παγετώδη χεῖρα τοῦ Θρασυβούλου· καὶ ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ ὅμοιος μὲ ὀρέου ὄμμα ἠτένισε τὸ τοῦ ἀρραβάνος δακτυλίδιον.

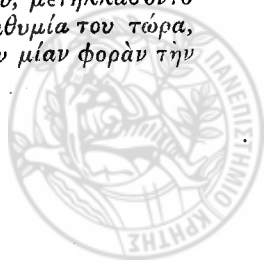
ΚΕΦ. 39.

Εἰς Βροχὸς.

Διέτρεχε μὲ βήματα μακρὰ καὶ βραδέα τὸ δωμάτιόν του ὁ Βάρθακας, ὅτε, ἀποχωρισθεὶς τὸν Θρασύβουλον, ἐπέστρεψεν οἴκαδε.

Τὸ ράπισμα, ὅπερ ἡ Ἀνδρονίκη ἄλλοτε εἰς τὸν πύργον τῆς πρὸς τοῦτον εἶχε δώσει, ὁ καταφρονητικὸς τρόπος μεθ' οὗ εἰς Πάτρας τὸν εἶχε μεταχειρισθῆ, εὐκόλως δὲν ἐξηλείφοντο τῆς μνήμης μιᾶς τοιαύτης καταχθονίου ψυχῆς.

Ὅσον ἀπεσπᾶτο αὐτῆς, ἡ ζηλοτυπία καὶ αἱ κτηνώδεις ἐπιθυμίαι του, κύρια συστατικὰ τοῦ ἐρωτὸς του, μετηλλάσαντο εἰς ἐκδίκησιν. Δίψα Ταντάλου κατέστη ἡ ἐπιθυμία του τώρα, ὅτε εἶχε τὴν ἰσχὺν νὰ συναπαντήσῃ καὶ ἄλλην μίαν φορὰν τὴν μαθητριά του.

Ἡ τύχη αὐτῆς ἔρριψεν ἔμπροσθέν του τὸν Θρασύβουλον, ἀρχικὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν του.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι, ὅτε ἀπῆρχετο εἰς Ναύπλιον καὶ ὁ Λάμπρος τῷ ἐδηγήθη τὸν εἰς Θερμοπύλας θάνατόν της, συνεκινήθη καὶ ἔχυσε δάκρυά τινα· πλὴν τὰ δάκρυα ταῦτα ἦσαν τῶν γλυκαίων ἀναμνήσεών του καρπός, δηλαδή τῆς ἐποχῆς πρὶν ὁ Θρασύβουλος ἔλθῃ εἰς τὸν πύργον· πλὴν μετ' οὐ πολὺ, ὅσον εὐφράνθη, ὅταν ἤσθάνθη ὅτι ἐπέταξεν ἡ γυνὴ ἐκείνη εἰς τοὺς οὐρανούς, χωρὶς οὔτε τοῦτον νὰ νυμφευθῇ.

Τώρα ὅμως, ὅταν ὁ Θρασύβουλος καὶ πάλιν ἀνεφάνη εἰς τὸν κόσμον, ἐνῶ εἶχεν ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ κεφαλὴ του ἦτο μία τῶν δεκακισχιλίων ἐκείνων, αἵτινες περιεστόλισαν τὸν τρομερὸν βωμὸν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῆς Συνόδου του· τώρα λέγομεν, ὅταν ὑπὸ τῆς κυρᾶς Ρ... ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ μαθητριά του ὄχι μόνον ζῆ, ἀλλὰ καὶ τοιαύτη πολέμαρχος ἀνεδείχθη· ὁ φόβος καὶ ἡ ἐκδίκησις ἔκαμαν τὸν ψευδῆ Μουράτ-Βεην σπουδαιότερα νὰ φροντίξῃ ἅπαξ καὶ ἅπαξ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ τούτους τοὺς ἐχθρούς του.

Ἡ ζοφώδης φαντασία του δὲν διῶρα εἰμὴ μίαν μόνην ὁδόν. Καὶ αὕτη ἦτο δι' ἐνὸς νέου κακουργήματος νὰ καλύψῃ τὸ παλαιόν.

Ἐκραξε τὸν ἵπποκόμον του, φοβερὸν καὶ τρομερὸν τὴν ὄψιν Γκέκον.

— Καρᾶ-Σεϊδαλή (α), τῷ εἶπεν, ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ σέ δοκιμάσω ἂν εἶσαι πιστὸς πρὸς ἐμέ, καὶ νὰ σφραγίσω τὴν τύχην σου μίαν φορὰν διὰ πάντα. μ' ἓνα ἐτήσιον μισθὸν ἀπὸ πεντακόσια εἰκοσάρια.

Ὁ Ἄλβανὸς ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὰ ὄπλα, σημεῖον ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ ὑπακούσῃ.

— Ταντοχρόνως θὰ βοηθήσῃς καὶ τὸ Κοράνι, ἐπανέλαβεν ὁ Καφταντζής.

— Μίλαε Ἐφέντ.

— Περιμένε ἀπόψε ἓνα Κόμητα Ῥώσσον, εἶναι ὁ ἀσπουνδότερος ἐχθρὸς μου καὶ ἐχθρὸς τῶν Μουσουλμάνων· θὰ τὸν κρατήσω ἕως τὸ μεσονύκτιον· ὅταν δὲ θὰ ἐξέλθῃ διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ῥωσσικὸν προξενεῖον, σὺ καὶ δύο τρεῖς ἄνθρωποι σου τὸν συλλαμβάνετε καὶ τὸν ρίπτετε μὲ μίαν βόμβαν εἰς τὸν λαιμὸν εἰς τὴν λίμνην πρὶν δὲ τὸν πνίξῃς σύρε τὸ δακτυλίδιον ἀπὸ τὸν δάκτυλον του καὶ φέρεμέ το.

— Ὡρὲ, μόνο τούτο . . . . . πολὺ ζουμὶ ντὲ τέλει γὰ νὰ κάνω τζ' ὀρισμούς σου.

— Ἄκουσον, Καρᾶ-Σεϊδαλή· τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ δύσκολον καὶ θέλω νὰ τὸ πάρῃς διὰ πολὺ δύσκολον. Ὁ Ῥώσσος εἶναι

(α) Ὁ ἵπποκόμος οὗτος εἶναι τινὸς ὀνόματος τοῦ ἀρχηγῶ τῶν ἑλλήνων, πλὴν δὲν εἶχε εὐθεμίαν τοῦ γένειου μ' ἐκεῖνον.

παλληκάρι καὶ φέρει πάντοτε εἰς τοὺς κόλπους του πιστόλισ' ἔπειτα, ἂν φωνάξῃ καὶ τὸ μάθη ὁ πρόξενος ὁ Ῥώσσοσ, οὔτε τὸ κεφάλι μου, οὔτε τοῦ ἰδίου Χουρσίτ δὲν φθάνουν δι' ἀποξήμιωσιν.

— Νιόθω, εἶπεν ὁ Ἀλβανὸσ, καὶ προσκυνήσας ἀπήλθε.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ὁ Θρασύβουλοσ συνωδευμένος ἀπὸ τὸν Κάρλου.

— Κύριε Βάρθακα, ἅμα ἐκάθησεν εἶπεν, ὅσον συλλογίζομαι τὰ ὅσα μ' ἐδιηγήθησ, τόσον δὲν ἠμπορῶ ἢ μάλλον δὲν θέλω νὰ τὰ πιστεύσω . . . ἢ Ἀνδρονίκη μου! . . .

— Ἡ Ἀνδρονίκη σου, Θρασύβουλέ μου, εἶναι γυνή· καὶ ἐγὼ παρομοιάζω τὰσ γυναῖκασ, φίλε μου, μὲ τὸν ὕελον· ὅσον πλέον ὠραία ἢ γυνή, τόσον πλέον ἐστιλβωμένος ὕελοσ· ἂν ὁ ἄνθρωποσ τώρα δὲν ἐγγίξῃ τοῦτον τὸν ὕελον, μένει ἀκέραιοσ· καὶ τὸ μόνον ὅπου μὲ τὸν καιρὸν παθαίνει, εἶναι ὅτι σκονίζεται καὶ σκωριάζει, δηλαδὴ γηράσκει· ἂν ὅμως ὁ ἀνὴρ ἀρχίσῃ νὰ ρίπτῃ τὰ λιθάριά του ἐπ' αὐτοῦ . . . ἐν, δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε . . . μὰ ᾗ τὸ ἔκτον, ὅσον χουδρὸσ καὶ ἂν ἦναι θὰ ραγίσῃ . . . οὔτω καὶ ἢ γυνή, ἀπροστάτευτοσ τῆσ ἔπεσον κατόπιν εἰσ, δύο, τρεῖσ, τέσσαρεσ, πέντε ἄνδρεσ, ὁ ἔκτοσ θὰ τὴν ἐκβάλλῃ ἀπὸ τὰ καυκαλα.

— Φθάνει, φθάνει, κὺρ Βάρθακα! ἡ ὀμιλία εἶναι τόσον σκληρὰ, ὥστε δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὴν ἀκούσω . . . μίαν μόνην ἐρώτησιν . . . μὲ εἶπεσ, ὅτι, μία ἀρχόντισσα, ἣτισ εἶδε τὴν Ἀνδρονίκην ὀλίγασ ἡμέρασ πρὸ τῆσ μάχησ τῆσ Γραβζιάσ, ἔφριξε διὰ τὸ ψιμύθιον, ὅπερ ἔφερεν . . . ἠμπορῶ νὰ μάθω τ' ὄνομα τῆσ κυρίασ ταύτησ;

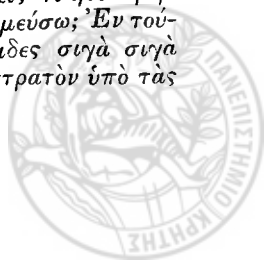
— Εἶναι ἢ κυρὰ Ρ . . . τοῦ Ὀδυσσέωσ συγγενῆσ! εἶπε, μὲ ἀπρόσκοπτον ἐτοιμότητα ὁ καθηγητήσ.

— Ἡ κυρὰ Ρ . . . δὲν τὴν γνωρίζω . . . εἶναι εἰσ τὰ Ἰωάννινα;

— Ὅχι, πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἀνεχώρησεν· ἦτον αἰχμάλωτοσ, πλὴν ἀντηλλάχθη μὲ τὰ εἰσ Τρίπολιν χαρέμια τοῦ Χουρσίτ . . . ἐν τούτοισ ἂσ ἀφήσωμεν τὴν πληκτικὴν ταύτην ὀμιλίαν . . . Πῶσ σὲ φαίνεται ἢ ἐπανάζασίσ μασ; . . . οἱ Ἕλλημέσ μου ἔκαμαν θαύματα ἕωσ τώρα.

Ἐθώρησε τὸν Βάρθακα εἰσ τὸ πρόσωπον οὗτοσ καὶ ἔμεινεν ἐκστατικὸσ.

— Τί μὲ κυττάζεισ οὔτω, Θρασύβουλε; ἔκραξεν ὁ Καφταντῆησ γελῶν νομίζεισ διότι φορῶ τὸ μπινίσι τοῦτο πῶσ καθ' αὐτὸ εἶμαι Τούρκοσ καὶ φοβείσαι νὰ ὀμιλήσῃσ; . . . εἶμαι, ἀγαπητέ μου, Ἕλλην τὴν καρδίαν . . . ἴσα ἴσα ἔμεινα εἰσ τὴν ὑπερρεσίαν τῶν Τούρκων διὰ νὰ φανῶ χρήσιμοσ πρὸσ τοὺσ Ἕλληνασ . . . Ἄν σήμερον ἤμην μὲ τοὺσ ἰδικούσ μασ, εἰσ τί ἠδυνάμην ἐγὼ ὁ σακάτησ καὶ ἀμαθῆσ ἄνθρωποσ νὰ χρησιμεύσω; Ἐν τούτοισ εἰσ τοὺσ στραβοὺσ τούτοισ τοὺσ στραβέλιδεσ σιγὰ σιγὰ περιμένω νὰ γίνω καὶ πασᾶσ, καὶ νὰ ἔχω ἓνα στρατὸν ὑπὸ τὰσ

διαταγὰς μου.... τότε μάτια μου, νὰ μὲ ἰδῆς, θὰ δώσω εἰδήσιν εἰς τοὺς ἰδικούς μας νὰ τὸν παραφυλάξουν εἰς κανέν στενάδι, καὶ ἐκεῖ μαζὴ νὰ τὸν κοκκαλιάσωμεν.... ἔτζι εἶναι, ἀδελφέ! ὁ Ἕλλην σήμερον εἶναι ἀδύνατος ἀπὸ τὴν δουλείαν, λοιπὸν πρέπει νὰ προσπαθῆσῃ νὰ καταστρέψῃ τὸν τύραννόν του διὰ μηχανοῤῥαφημάτων, ὅταν δὲν ἠμπορῇ μὲ τὴν σπάθην του.

Τοῦ Θρασυβούλου τὰ ὄμματα ἐσπινθηροβόλησαν « εἶσαι τρομερὸς ἄνθρωπος, » ἐμάσθησε θλιβερώς.

— Εἰπέ με, Θρασύβουλε... εἶπες ὅτι ἦσο εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατζανίου... φρικτὴ μάχη... ἐκεῖ ἢ νέα Ἑλλὰς ἔδειξε τοὺς Τρωϊκοὺς ἥρωάς της... ὁ ἵπποκόμος μου ἦτον εἰς ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοὺς καταστρέψαντας τοὺς ἱερολοχίτας, καὶ μὲ λέγει, τόσων χρόνων πολεμάρχος, πλὴν δὲν εἶδε παλληκάρια μεγαλειότερα ἀπὸ τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα!... πῶς τὴν ἐγλύτωσες ἐσύ;... ἀγκαλὰ ἀνεφίδος τοῦ Πατριάρχου... διάβολε, ποῦ σὲ πιάνει βόλι, ἐπρόσθεσε μὲ βομολοχικὸν τρόπον.

Ἡ σιγὴ τοῦ Θρασυβούλου ἔλεγε πρὸς τὸν Βάρθακα τοῦ λύκου ἐκείνου τοὺς λόγους, « οὐ σὺ λουιδωρεῖς με ἀλλ' ὁ τόπος.»

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν εἰδοποίησαν τὸ δεινόν.

Ὁ Καφταντζῆς τοῦ βεζύρου τῆς Ἡπείρου ἐφιλοξένησε μὲ ὅ,τι μεγαλοπρεπὲς εἶχε σκευὸς, καὶ μὲ ὅ,τι σπάνιον ὀπωρικὸν καὶ ἔδεσμα τὸν ἀπλοῦν Ἕλληνα.

Ἡ ὀμιλία των ἐπεκταθεῖσα μέχρι μεσουυκτίου περιεζέφετο ἀπὸ τὴν Ἀνδρουίκην εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Ὅτε δὲ ὁ δυστυχὴς νέος ἀφήκεν αὐτὸν, ὁ Καρὰ-Σεϊδαλῆς μετὰ τριῶν ἄλλων, ἐπιπεσόντες ἐπὶ τούτου καὶ τοῦ Κάρλου τοὺς ἔδεσαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς μετέφερον εἰς τὰς φρικτὰς τῆς λίμνης ὄχθας.

Ἡ συνέχεια μᾶς ἀναγκάζει, πάραυτα νὰ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὴν Ἀνδρουίκην.

ΚΕΦ. 40.

Η ΔΕΙΗΘΟΥΜΙΑ.

Δεκαπέντε ἡμέρας ἔμεινεν εἰς τὴν θάλασσαν ἡ Ἀνδρουίκη καὶ ἡ Διαμάντο ἕνεκα τῆς γαλήνης, ἣτις κατ' ἐκείνας ἐπεκράτει εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ἐφθασαν δὲ εἰς τὴν Χίον, νῆσον ἥσυχον τότε καὶ ἐκτὸς τῶν ταραχῶν τῆς ἐπαναστάσεως, μόνον τῇ 27 Μαΐου τοῦ 1821.

Ξενοδοχεῖα, ὡς εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν ὑπῆρχον· διότι ἡ φιλοξέμια ἐδῶ ἀντεπλήρουε ταῦτα, καὶ διότι ἕκαστος περιηγητῆς ἢ ταξειδιώτης συνήθως ἤρχετο μὲ συστατικὰς ἐπιστολάς πρὸς τοὺς κατοίκους.

Ἦτο τέσσαρες ὥραι μετὰ μεσημβρίαν ὅταν ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν, ὥρα καθ' ἣν οἱ κάτοικοι καταβαίνοσι καὶ κἀθηται ἐστολισμένοι εἰς τὰς θύρας των.

Καὶ αἱ μὲν γυναῖκες, ἂν καὶ φυσικῶς ὠραῖαι, ψιμυθίζουσι καὶ στιμμίζουσι τὸ πρόσωπόν των καὶ τὰς ὀφρῦς, μασσῶσαι μαστίχην ἢ κοκκίδια (τζίκουδα) ἔπλεκον περικημίδας, καλύμματα τῆς κεφαλῆς, ἢ συναστειζόμεναι ἐφλόιζον ὀπώρας πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐγγχωρίων ἐκείνων γλυκυσμάτων, τοσοῦτον πεφθμισμένων εἰς ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν.

Οἱ δὲ νέοι, μετὰ τὴν ἐργασίαν των, προσερχόμενοι ἀπὸ θύρας εἰς θύραν ἴζαντο καὶ ἔκλωθον, κατὰ τὴν ἰδίαν των ἔκφρασιν, ὅπου ἡ καρδία ἐκάστου ἦτο δεσμευμένη.

Εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν δύο νεάνιδων καὶ τῆς πελοποννησιακῆς στολῆς των, ἄς φαντασθῆ ὁ ἀναγνώστης καὶ τὸν κυματισμὸν καὶ τὴν ἀπορίαν τούτων.

Αἱ εἰδήσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἤρχοντο πρὸς τὸν ἥπιον καὶ ἀμέριμνον ἐκείνον κόσμον, ὡς ἐκ χιλίων λευγῶν μακρόθεν καὶ ἤρχοντο οὐχὶ διὰ τὸν ἐρεθίσμον νὰ λάβῃ καὶ οὗτος τὰ ὄπλα, διότι οὔτε φόροι, οὔτε δουλεία σχεδὸν ὑπῆρχεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ μόνου, ὅπως τὸν ἐνθυμίσωσιν, ὅτι, οἱ εἰς τὸ πλεονόν των ἀδελφοὶ Χριστιανοὶ μάχονται πρὸς σχηματισμὸν ἑνὸς Χριστιανικοῦ Ἔθνους, καὶ μιᾶς Κυβερνήσεως Χριστιανικῆς.

Οἱ κάτοικοι λοιπὸν, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀδύνατον νὰ κρύψωμεν, ὅτι δὲν ἠλεκτρίζοντο ἀπὸ χαρὰν εἰς τὰς νίκας αὐτῆς· καὶ δὲν κατεθλίβοντο ἀπὸ λύπην πάλιν εἰς τὰς ἀποτυχίας τῆς.

Κατὰ συνέπειαν ἡ Διαμάντο καὶ ἡ Ἀνδρονίκη τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς των ἦσαν πρὸς τοὺς Χίους φαινόμενα καὶ μαγικῆς καὶ ἐνθουσιαστικῆς ἐκφράσεως.

— Οὐγοῦ! ἴντα μορφιά! ἔκραξεν εἰς ἀπὸ τὴν θύραν του μετὰ τὴν γνωστὴν προφορὰν τῆς νήσου, μίαν τῶν πεντήκοντα λοιπῶν, αἵτινες χαρακτηρίζουν τὰς δούλας ἡμέρας τῆς δυστυχούς Ἑλλάδος.

— Ἰντα Μωραϊτικὸς μενεξῆς, τζάτζα μου, ἀπεκρίνετο ἡ ἄλλη.

— Καλὲ ἐλάστενε ἔς τὸ δικό μας τὸ φτωχικὸ, κοκκόνα Μωραϊταῖνα, ἐλάστενε ἐκάλει ὁ τρίτος. (α)

— Οὐγοῦ ἄρχοντιά! οὐγοῦ, ἀφτσιασίδωτά μου κορμάκια, καλὲ ποζόνε ζητᾶτε;

Καὶ ἡ Ἀνδρονίκη τῶρα ἐθουρήθη καὶ χαιρετῶσα χαριέντως τὸν φιλόξενον λαὸν, με βήματα μακρὰ διέτρεχε τὴν Ἀπλωτα-

(α) Ἡ φυσικὴ εὐθυμία τῶν κατοίκων, καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ πωλήσωσι τὰ ἐργάζεσθαι των τοὺς καθεστῆ οικίους μετὰ τοὺς περιηγητὰς, λέγει ὁ Κ. Σχοαζέ-Κοφφι καὶ τοὺς κἀμνει νὰ τοὺς προσκαλοῦν ὡς οἱ ἔμποροι τῶν ἀγορῶν μας· συχρᾶ δ' ἤρχοντο νὰ οὐδεύουσι ἀπὸ τῆν χεῖρα. Shôiselle Coffin, « Voyage Pittoresque. » vol. 93, tom. A.

ριαν, ἀγνοοῦσα τίνος τὴν φιλοξενίαν νὰ δεχθῆ, καὶ τίνος ν' ἀπορρίψῃ.

Τέλος ἐστάθησαν παρὰ τὴν θύραν μεγάλης οἰκίας, πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην ἥστινος εἶχον ἓκ Γαλαξειδίου ἐπιστολὴν συστατικὴν.

Τὸ ὄνομα τούτου ἦτο μισὲ Φραγγούλης Σ.... ἦτο δὲ εἰς τῶν γερόντων τῆς πόλεως, καὶ ἓκ τῶν πλουσίων κτηματιῶν καὶ ἐμπόρων τῆς νήσου.

Ἡ οἰκία του ἦτον εὐρύχωρος, μὲ ἰκανὴν ἀνατολικὴν πολυτέλειαν καὶ φιλοκαλίαν σισκευασμένη. Συνίστατο ἀπὸ δύο πατώματα, μίαν αὐλὴν καὶ ἓνα μικρότατον κῆπον.

Ἡ σύζυγος τοῦ οἰκοδεσπότη, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Παρασκευᾶς, τρεῖς θυγατέρες καὶ δύο υἱοὶ συνίστων τὴν οἰκογένειαν ἅπασαν.

Εἰς τὰς φυσιογνωμίας των διέλαμπεν εὐγένεια καὶ κάλλος ἄρκετόν.

— Εἴμεθα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη καὶ εἴμεθα ὄρφαναί· οἱ Τούρκοι ἔκοψαν τοὺς πατέρας καὶ ἀδελφούς μας, καὶ μόλις ἠδυνήθημεν νὰ σωθῶμεν εἰς τὴν νήσον σας. Πόσον εὐτυχεῖς εἰσθε ὑμεῖς ἐδῶ· διότι δὲν γνωρίζετε τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς ἀδελφούς σας ἀκολουθοῦν!!!

— Καλὲ τ' ἀκούσαμενε οὐλα ἄματις, εἶπεν ἡ κυρία Δεσποιοῦκα (οὕτως ὠνομάζετο ἡ οἰκοδέσποινα) εἶναι ν' ἀνατριχιάξῃ τὸ πετζί τ' ἀθρώπου μὲ τουτουνοὺς τοὺς ζωρμπάδες τοὺς Τούρκους.... τὸν Ἀπρίλι ἤρθενε ὁ Τουμπάξης μὲ εἰκοσιπέντε κομμάτια καὶ τίναξενε κάμποσαις κανονιαῖς ἔς τὸ κάστρο μας. Ἀπὸ ἐκεῖνην τὴν μέρα ὁ Μουσελίμης μὲ πονηριὰ κράτησενε τὸ δεσπότη μας Πλάτω, τὸ διάκοτον, καὶ σαρανταῆξῃ γέροντας γιὰ ἀμανάτια τῆς ἡσυχιάς ἔς τὸ κάστρο μέσα.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐδιηγῆθη τότε τίνος θυγάτηρ ἦτο, καὶ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ πατρός της. Ἀπέφυγε δὲ ν' ἀναφέρῃ τὸν Βάρθακα καὶ τὰς ἐκστρατείας της εἰς Θερμοπύλας καὶ Γραβιᾶν καὶ τὰ τῆς Διαμάντος, ἣν καὶ ὠνόμαζεν ἀδελφὴν της.

Τῆς Διαμάντος ὁ θαυμασμὸς πρὸ πάντων ἦτον ἄπειρος. Μετὰ τὸ χαρέμιον τῆς Χαϊνίτζας καὶ τὸ σκοτεινὸν ἄντρον τοῦ Παρνασοῦ μὲ τοὺς ἡμιαγρίους κατοίκους του, μετὰ τὴν μακρὰν διατριβὴν της ἐν μέσῳ πιστολιῶν καὶ μαχαιρῶν, νὰ εὐρεθῆ εἰς τὸν τερπνὸν καὶ ζωογόνον ὀρίζοντα τῆς Χίου, μεταξύ προσώπων μειδιῶντων καὶ ζωῆς ἀταράχου, ἡ εὐτυχία ἦτον εἰς τὸ ὑπερπλήρωμά της· περισσοτέραν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον δὲν ἐπερίμενε ν' ἀπαντήσῃ.

Εἰσελθοῦσαι εἰς τὸν προσδιορισθέντα κοιτῶνα αὐτῶν, αὕτη ἐνηγκαλίσθη πάραυτα τὴν Ἀνδρονικὴν μὲ ὀφθαλμοὺς δακρῦντας.

— Τί εἶναι, Διαμάντο; ἠρώτησεν αὕτη.

Δὲν ἠδύνατο ἡ δυστυχὴς νὰ ὀμιλήσῃ· ἠδυνάτει νὰ ἐκφράσῃ

τὴν ἐὺγνωμοσύνην τῆς πρὸς τὴν Ἀθηναίαν αὐτῆς, ἥτις τὴν ἀπεσπασεν ἐκ τοῦ φοβεροῦ τοῦ Πλούτωνος σπηλαίου.

Ἡ Ἀρκὰς τὴν ἐνόησεν, ἀντέσφυγξεν αὐτὴν εἰς τοὺς κόλπους τῆς, καὶ ἐσπόγγισε μὲ τὸ μανδύλιόν τὰ δάκρυά τῆς.

— Ἄλλην ζωὴν, Διαμάντο μου, τώρα . . . εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὡς ὕνειρον θὰ μᾶς φαίνεται ἢ παρελθοῦσα ἐκεῖνη τῆς ἀνάγκης· τοιοῦτος εἶναι ὁ ψευδὴς οὗτος κόσμος.

Ἐκοιμήθησαν ὕπνον ἡδύτατον μέχρι τῆς αὐγῆς.

Ἦτον ἤδη ἡμέρα ὅτε ἤνοιξαν τὸ παράθυρον τοῦ κοιτώνος των.

— Ὡχ! τί εὐωδία! εἶπεν ἡ Διαμάντο· ὡς μύσχος ἐμβήκεν ἀμέσως . . . φαίνεται ὅτι καθαρίζουν κάτω τριαντάφυλλα διὰ ῥοδοζάχαριν.

Ἐκρούσθη μετ' ὀλίγον ἡ θύρα, καὶ μία τῶν θυγατέρων τοῦ κυρίου Σ . . . μὲ δίσκον εἰς τὰς χεῖρας εἰσήλθεν· ὁ δίσκος περιεῖχε δύο ποτήρια ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἐν ἀγγελίῳ γλυκοῦ.

— Πόθεν ἔρχεται ἡ εὐωδία αὐτῆς; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη, μετὰ τὰς συνήβεις φιλοφροσύνας τῆς πρῶτας, τὴν νέαν Ἀγκεροῦκαν.

— Εἶναι τῶν πορτοκαλιῶνε καὶ λεμονιῶνε . . . ἐν ἡξέρετένε πῶς μιανῆς ὥρας μακρὰ πέφτει ὁ κάμπος καὶ τῶν ἀρχόντωνε τὰ ὑποστατικά . . . σπήτῃα μεγάλα Γκενοβέξικα, περιβόλια φουντωμένα, πορτοκάλι, λεμόνι, γρασεμιὰ, φούλια, κάθε λογῆς πούλουδα . . . καὶ ὅταν φυσᾷ τὸ μελτέμι κατὰ τὸν Τζεσμέ ἢ μυρωδιὰ των φτάνει ἔς τὴ στεργιὰ ἀντικρὺς.

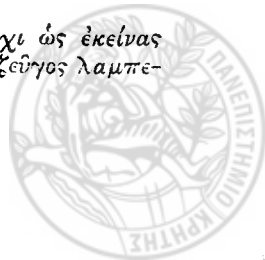
Ἀπίστευτον ἐφαίνετο πρὸς τὰς ξενιζομένας, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἔζων ὑπὸ τοιαύτην ἀρωματικὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἡ Ἀρκὰς ἐγνώριζεν ὅτι ἡ Χίος ὀνομάζετο κῆπος τοῦ Ἰκαρίου πελάγους· καὶ διὰ τὰς καλλονάς τῆς, καὶ διότι ἐχορήγει τοὺς κηπουροὺς τῆς εἰς ὅλα τ' ἀγροκήπια τῆς Τουρκίας· ἐνόμιζεν ὁμως, ὅτι ἡ ὀνομασία ἦτο μᾶλλον στολιζικὸν ἐπίθετον, ἢ τοιαύτη πραγματικότης.

— Καὶ ὅταν σὰς βολέση καὶ πάτενε καὶ ἔς τὴν ἄλληνε μεριὰ τῆς Χίος, πίσω ἔς τὰ μαστιχοχώρια, ἐκεῖ πάλι, ἄμνια μου, εἶναι τῶν τζικουδιῶνε, τῶν πευκιῶνε καὶ μαστιχιῶνε οἱ μύσκοι.

— Ζῆτε εἰς ἀληθῆ παράδεισον, εἶπεν ἡ Ἀρκὰς. Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα εὐτυχεῖς ὅτι ἤλθομεν νὰ κατοικήσωμεν μὲ ὑμᾶς· φθάνει μόνον νὰ μὴ μᾶς βαρυνθῆτε.

— Μάλιστα, νὰ σὰς βαρεθοῦμενε! . . . ἐμεῖς ἀπὸ τῆ χαρὰ μας ποῦ σὰς ἀπολάψαμενε, οὐλῆνε τὴ νύχτα ἐν ἐκοιμηθῆκαμεν ὅταν μᾶς γνωρίσετένε θὰ ἰδήτενε πῶς μιλῶμε μὲ τὴν καρδιά μας καὶ ὄχι μὲ τὰ χεῖλια μας . . . Ὅτε ἔνυθῆτε καὶ πάρετένε τὸ γλυκο σας, ἐλάστενε κάτω ὅπου ὁ πάγισ καὶ ἡ τζάτζα προσμένουνέ σας γιὰ τὸ κολατζιό.

— Τί ἀγγελικαὶ ψυχαί! εἶπεν ἡ Διαμάντο· ὄχι ὡς ἐκεῖνας τῆς σπηλαίας· ὅπου καὶ ἂν ἔστρεφα ἀπήντων ἐν ζεύγος λαμπε-

ρῶν καὶ ἀγρίων ὑμμάτων εἰς τὸ σκότος . . . ὅλοι ἐξήθουν νὰ μὲ φάγουν ἂν ἐρωτᾷς μάλιστα ἐκείνη ἢ κυρὰ P . . .

— Καταλαμβάνεις, Διαμάντο, καλὰ καλὰ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐδῶ; ἠρώτησεν ἡ μελαγχολικωτάτη Ἀνδρονίκη μειδιῶσα, ὡς νὰ περιεπλανᾶτο εἰς σκέψεις ἰδίας.

— Ὅχι καλὰ καλὰ . . . διατὶ γελᾷς;

— Τίποτε· τὴν κυρὰ P . . . συλλογίζομαι, ὅταν ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὸ χάρι τῆς Γραβιᾶς καὶ δὲν μᾶς εὔρη.

— Θὰ σκάσῃ ἀπὸ τὴν λύπην της· εἶναι γυναικα τοσοῦτον ἐμπαθής, ὥστε εἶναι ἄξια νὰ διατρέξῃ πρὸς ὅλας τῆς Ἑλλάδος τὰς ἄκρας νὰ μᾶς ζητήσῃ.

— Ἴσως μάθω τι σήμερον διὰ τὸν Θρασύβουλον μου, διέκοψε παράντα ἡ Ἀνδρονίκη, ἐπιστρέφουσα εἰς τὴν σοβαρὰν αὐτῆς μελαγχολίαν.

Τὸ δωμάτιον τοῦ προγεύματος ἦτον εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα· τὰ παράθυρα, ἔνεκα τοῦ καύσωνος τοῦ Μαΐου, μὲ διάφορα κερὰ-μια ἀγγεῖα ψυχροῦ ὕδατος, ἦσαν ἀνοικτὰ καὶ ἐβλεπον πρὸς μικρὸν κήπον τῆς οἰκίας, καταστόλιστον ἀπὸ εὐώδη ἀνθὴ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους.

Εἰς τὸ μέσον ἦν τράπεζα φέρουσα ὀπώρας, γάλα, καφὲν, καὶ ἀξιόλογον τῆς νήσου μυζήθραν. Ὁ μισὲ Φραγκούλης Σ' . . . γέρον ἤδη, πλὴν ζωηρὸς εἰς τὰς σωματικὰς του κινήσεις, φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δερμάτινον κωνοειδῆ πῖλον, καὶ μακρὰν τοῦ τότε καιροῦ κανδίκην (τζουμπέν), προσηκωθεὶς τὰς ὑπεδέχθη.

Ἡ Ἀνδρονίκη προγευματίζουσα ἤρξατο τὸν ἔπαινον τῶν τε φυσικῶν καὶ τεχνικῶν καλλῶν τῆς νήσου, περὶ τῶν ὀπείων τόσα ἤκουσε καὶ ἀνέγνωσεν· εἶτα προσήγγισε τὸ θέμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὰς φρικτὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως σκηνάς.

— Ἐδῶ δὰ κοντὰ μας, κόρη μου, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγγούλης, εἶναι τὸ σκολεῖο τὸ δημόσιο τὸ μεγαλείτερον οὐχὶ μόνον τῆς Χιὸς μας, μὰ πιστεύω καὶ οὐλονε τοῦ Λεβάντε. Σ' αὐτὸ τὸ σκολεῖο ὁ μακαρίτης ὁ Δωρόθεος ὁ Πρώγιος τῆς Ἀυτριανόπολις ὁ δεσπότης ποῦ οἱ Τούρκοι κρεμάσανε ταῖς προάλλαις μὲ τὸν Πατριάρχη ἀντάμα ἔς τὴ Πόλι, ἔδασκάλεψένε τόσα χρόνια, καὶ ἐβγάλε τόσους μαθητάδες . . . ἐδῶ δὰ ἔς τὸ σουφᾶ ποῦ βλέπεις ἔρχούτανε ὁ μακαρίτης, καὶ τραβοῦσε τὸ τζιμποῦκι του μαζῆ μου. Εἶχενε καὶ ἓνα ἀνεψιὸ πρωτοσύγγελο, ποῦ ἀφ' τοῦ διαβόντρον τὴ τρίχα ἐγλύτωσένε, καὶ εἶναι τώρα ἔς τὴ Χιὸς ἀπ' αὐτουνοῦ τὸ στόμα ν' ἀκούσετένε, κοκκόνα μου, τὰ κακὰ τῷ Τούρκωνε ποῦ καὶ τὰ ντουβάρια κλαίγουνε.

— Καὶ εἶναι ἐδῶ; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη σκιρτῶσα· αὐτὸς πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Πατριαρχείου.

— Καὶ ταῖς πέτρας του γρωμίζει, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγγούλης.

— Πόσον ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδω καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω τὰς λεπτομερείας τῶν σκηνῶν ἐκείνων!

— Δεσποinouκα, μηνύσατε τοῦ Πολύκαρπου ν' ἀρθῆ νὰ φάμε σήμερα . . . θὰ τὸν ἐνοσιμευθήτετε· γιατί ἔξέρει καὶ νὰ τρώγῃ καλά, καὶ νὰ μιλῆ καλά . . . ἢ καλλίτερα θέτετε νὰ πεταχτοῦμενε μζὰς στιγμῆς νὰ τότε προσκαλέσουμε, καὶ νὰ δῆπτεν ἀματις καὶ τὸ μεγάλο σκολερό.

— Μάλιστα μάλιστα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη ὀρθωθεῖσα μὲ παραφορὰν· ἔχω μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ ἴδω τὴν περιβόητον σχολὴν τῆς Χίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν Ἀδαμάντιος ὁ Ῥόσσιος, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος . . . μὴ σᾶς φανῆ παράδοξος ἡ ἀνυπόμονος αὐτῆ περιερόγιά μου . . . κατάγομαι ἀπὸ τὴν Δημητζίανη, ἐστίαν τῶν ἑλληνικῶν φώτων τῆς Πελοποννήσου· γνωρίζω ἐκείνην, ἐπιθυμῶ λοιπὸν νὰ ἴδω καὶ ταύτην, ἣτις λέγουσι ὅτι εἶναι πολὺ ἀνωτέρα.

Ὁ μισὲ Φραγγούλης ἦναψε τότε τὴν μακρὰν καπτοσύριγγά του, καὶ κρατῶν αὐτὴν εἰς τὴν δεξιάν, παίζων δὲ τὸ κομβολόγιόν του εἰς τὴν ἀριστεράν, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δύο ξένων καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ θυγατέρων.

Ἐφερην ἐμβάδας συρτὰς ἄνευ ὑψώματος ὑπὸ τὴν Βάσιν των (πασούμια) καὶ βαδίζων μὲ κομπασμὸν, ὡς ἀλέκτωρ ἐν μέσῳ πέντε ὀρταλίδων, ἐχαιρέτα μειδιῶν τοὺς διαβάτας, σφενδοῖζων πρὸς ἕκαστον ἄκακον ἀσειάν φράσιν ἐκ τῶν λακωνικῶν ἐκείνων, αἰτινες τοσοῦτεν χαρακτηρίζουσι τοὺς κατοίκους, ὥσε περιηγηταὶ τινες δικαίως τοὺς ἐπωνόμασαν (les Gascons du Levant) (α).

— Πόσους μαθητὰς ἔχει ἡ σχολή; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη, ὅτε πρὸς ταύτην ἐπλησιαζον.

— Ἐπτακόσους νὰ χαρῶ σας.

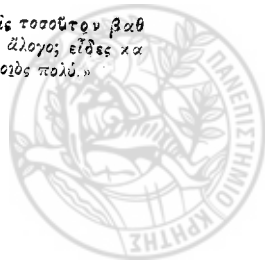
— Τόσους πολλούς! . . . καὶ τί πληρῶνει ἕκαστος;

— Ἐν πληρῶνει μαῖδι, κοκκόνα μου· οὔλα τὰ ἔξοδα, πενήντα χιλιάδες γρόσα τζίρκα τὸ χρόνο, τὰ κάνει τὸ κοινὸ . . . τὸ κοινὸ ἐξώδασε ἑκατὸ χιλιάδες γρόσα γιὰ τὴ βιβλιοθήκη π' ὄχει δώδεκα χιλιάδες τόμους· τὸ κοινὸ ξώδεψε γιὰ τ' ἀργαστήρι τῆς χυμίας, καὶ γιὰ τὴ τροπογραφία τοῦ σκολεροῦ, καὶ γιὰ τ' ὄργανεζὰ τῆς φυσικῆς.

— Ἀλήθεια! εἶγε, ἀθάνατος ἔπαινος διὰ τὴν πατρίδα σας, κύριε Σ . . . .

— Ὁ εὐπατρίδης ἐστάθη καταγοητευμένος, καὶ ἀναβλέψας παρετήρησε τὴν Ἀνδρονικὴν ἀπενῶς· ἀνίχνευσεν ἐπὶ ταύτης γυναῖκα οὐχὶ ἀπλῶς διὰ τὴν οἰκουρίαν, ἀλλ' ἣτις διέκρινε καὶ ἐξίστατο εἰς τὰ καλά· ἐνθουσιασθεῖς λοιπὸν καὶ ἀποπέμφας τὸ τελευταῖον τῆς σύριγγός του νέφος, ἐπανέλαβεν.

(α) Ἡ εὐθυμία των, λέγει ὁ Δόκτωρ Κλάρκ (τόμ. Β'. σελ. 190) εἰς τοσοῦτον βαθμὸν ἦτο μεγάλη, ὥστε ἐγεννήθη ἡ κοινὴ παροιμία « εἶδες πράσινο ἄλογο; εἶδες κα χιότη γυατικὸ » ἢ ὁμοίως « οὐδ' οἱ Χιότες εἶν' τρολλοι, ποιὸς ὀλιγο ποιὸς πολὺ. »

— Οὐλα ὅσα θά ᾄθητενε μέσα ἰς τὸ σκολεῖο, κοκκόνα Ἀνδρονίκα, εἶναι ἀφ' τ' ἀργάλλα πού ἀφίνουε οἱ Χιζότες μας μετὰ θάνατο· εἶναι ἀφ' τ' ἀργάλλα πού οἱ Χιζότες τῆς Φραγγιάς ξέλνουσι· εἶναι ἀφ' ταῖς παντριάις... , γιατί κάθε γονιὸς τῆς νύφης, δίνει ἰς τὸ σκολεῖο ἓνα τὰ κατὸ ἀπάνου ἰς τὴν προῖκα τῆς κύρης του· καὶ εἶναι ἀφ' τοὺς δίσκουσ τῶν ἐκκλησιζῶνε.

— Ὅχι διὰ κολακειαν, ἀλλὰ διὰ καθαραν ἀλήθειαν καὶ πάλιν σᾶς τὸ λέγω, κύρ Σ... ἡ νῆσός σας εἶναι μοναδική· ἡ πόλις σας εἶναι οἱ μικροὶ Παρίσιοι τοῦ Αἰγαίου, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη προχωροῦσα ὀλίγον.

— Σὰν καθήσετένε λίγο καιρὸ ἰς τὴ Χιζὸς καὶ ᾄθητενε καὶ τ' ἄλλα μας καταστήματα, πού ἰς τὴν Πόλι τὴν ἴδια ἐν τ' ἀχουνε, τί θά πῆτενε; Σταθήτεν μῆς ξιγμῆς νὰ σᾶς πῶ, κοκκόνα Ἀνδρονίκα, ἐπρόσθεσε φουσκότων ὄλος ὁ εὐπατρίδης· κρατοῦμε ὄξ' ἀφ' τοῦτο τὸ σκολεῖο, καὶ τὴ βιβλιοθήκη καὶ σπητάλειο, γερωκομεῖο, λαζαρέτο, λωβοτροφείο· ἐγνωζαζούμαστε τὰ νόθα, τοὺς χαψομένους· ἔχουμενε ξῆντα ἐκκλησιαῖς ἰς τὰ ξηναῆξη χωριά τοῦ νησιού μας... ἔχουμεν τὸ μπουρικόμας τριπουνάλε, τὸ θαλασσινό μας τριπουνάλε, τοὺς νοταρέους μας ξέχωρα ἀφ' τοὺς Τούρκους, καὶ μὲ δικούς μας νόμους... οὐλα τοῦτα κρατιζούνται μὲ τὸ πουργί μας, καὶ γὰ τούτο τὸ ζορμπαλίκι τὸ τούρκικο ἐδῶ δὰ δὲ φτάνει... Ὁ Μουσελίμης (Ἐπαρχος) καὶ ὁ Καδῆς πού διοικοῦνε ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδες ψυχαῖς τοῦ νησιού μόνο γὰ τὰ μάτια καὶ μόνο γὰ ἓνα μικρὸ χαρατζάκι τῶ χωριῶνε κάθονται.

Ὁ κύριος Σ... ὠμίλει τὴν ἀλήθειαν μὲν πλὴν μὲ ἐγωῖσμόν τινα· ἡ δὲ Ἀνδρονίκη οὐχὶ μακράν οὔσα τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἔμελλε νὰ τῆ δώση πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου τοῦ μόνου ὄντος, τὸ ὅποιον τῆ ἀπέμεινε ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἤκουε καὶ μὲ θαυμασθὸν καὶ ἄνυπομονησίαν.

Ἐφθασαν τέλος εἰς τὴν θύραν μεγαλοπρεποῦς κτιρίου, καὶ πρὶν διατρέξωσι τὰ δωμάτια τούτου, ὁ μισὲ Φραγγούλης ἐξήτησε τὸν πρωτοσύγγελον Πολύκαρπον.

Ἦτον οὗτος ἀνὴρ τριακοντούτης, ὑψηλὸς, εὐρωστος, μὲ παρειαὶς ἐρυθρὰς καὶ ὠραίου μέλανα πώγωνα.

— Ἐρχοῦστε νὰ πάρομε μαζῆ, δάσκαλε πρωτοσύγγελε, σήμερα τὸ μεσημέρι τῆ σούπα;... ἡ κοκκόνα ἔδῶ ναι ἀπὸ τῆ πατρίδα τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου, κ' ἔχει πολλὴ πιθυμιά ν' ἀκούσ' ἀφ' τὸ γλυκὺ σας στοματάκι τῆς Κωστατινούπολις ταῖς ἱστορίες.

— Εὐχαρίστωσ ἔρχομαι, μισὲ Φραγγούλη... εἰσθε ἀπὸ τὴν Δημητζάνην; στραφεῖς ἠρώτησεν ὁ πρωτοσύγγελος τὴν Ἀνδρονίκη.

— Μάλιστα, γέροντά μου, ἀπεκρίθη μὲ καρδίαν σφοδροκτυποῦσαν, καὶ στηριχθεῖσα ἐπὶ τοῦ βραχίονος τῆς Διαμάντος·

ἐγνωρίσατε τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον; .... τὸν Θρασύβουλον; — Ἄν τοὺς ἐγνωρίσα! συνέζων μετ' αὐτῶν, κατώκουν εἰς τὸ ἴδιον Πατριαρχεῖον.

— Καὶ τὸν δυστυχῆ Θρασύβουλον ἐφόνευσαν οἱ Τούρκοι ἀμέσως μετὰ τὸν θείον του.... δὲν εἶναι οὕτω;

Τόσον ὠχρὰ ἦτον ἡ Ἀνδρονίκη, προφέρουσα τοὺς τελευταίους τούτους λόγους, ὥστε ἐν ἀπλοῦν πνοῆς φύσημα ἤρκει χαμαὶ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ.

— Τὸν Θρασύβουλον! .... ὅχι ποῖος τὸ εἶπεν! ἐκεῖνος ἐσώθη καὶ ἔφυγεν εἰς Ὀδυσσὸν μὲ τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου.

— Ἐσώθη!! ...

Ἄλλην λέξιν δὲν ἐπρόφθασε νὰ προφέρῃ· ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Διαμάντος ἀνευ αἰσθήσεων.

— Ἴντα πάθετένε! .... ἴντα ἴναι... λίγο ξίδι... γλήγορα τὸν ντοτὸρ Ντεκόζη, ἔκραξεν ὁ μισὲ Φραγκούλης.... ποιὸς εἶναι ἄματις αὐτὸς ὁ Θρασύβουλος....

— Ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς, εἶπεν ἡ Διαμάντο.

— Εἶναι ἡ Ἀνδρονίκη ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος τῆς Δημητζάνης; ... πόσους ἐπαίνους δὲν μ' ἔκαμε δι' αὐτὴν ὁ Θρασύβουλος, ἔκραξεν ὁ πρωτοσύγγελος· τῶντι εἶναι ἡ Ἄρτεμις τῆς Ἀρκαδίας.

Μετὰ δυσκολιῶν οὐκ ὀλίγων ἡ Ἀνδρονίκη ἐπανεῦρε πάλιν τὰς αἰσθήσεις τῆς. Καὶ ὅλην τὴν ἐπίλοιπον ἡμέραν ἄλλην ὀμιλίαν δὲν εἶχε μὲ τὸν πρωτοσύγγελον ἢ τὴν τοῦ Θρασυβούλου, καὶ τὸν φρικτὸν τοῦ Πατριάρχου θάνατον.

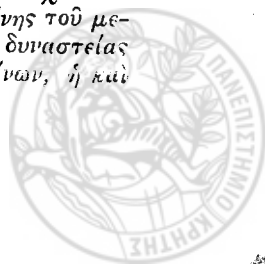
ΚΕΦΑΛ. 41.

Ἡ ΧΙΟΣ ΚΑΙ Ἡ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΦΡΑΓΓΟΥΛΗ.

Τῆς Ἀνδρονίκης ἡ θέσις μετὰ τὰς πληροφορίας ταύτας ἤλλαξεν ὀλοτελῶς. Εὐχαρίστησε τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ὅτι ἔσωσε τὰς ἡμέρας αὐτῆς καὶ τοῦ μνηστήρός τῆς· ἀκολούθως ἔγραψε πρὸς τοῦτον εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ὁ πρωτοσύγγελος Πολύκαρπος εἶπεν ὅτι ἔμελλε νὰ μεταβῇ.

Καμμία τῶν ἐπιστολῶν τῆς, ὡς γνωρίζομεν, δὲν ἔφθασεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ, ἔνεκα τῆς τότε ἀνωμαλίας τῶν πραγμάτων.

Ἡ νῆσος τῆς Χίου, ἡ ἐκ τῆς νύμφης Χιόνος οὕτω κληθεῖσα, ἡ μᾶλλον ἡ Πιτυοῦσα τοῦ Στράβωνος, ἡ τοιοῦτον παίξασα πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὴν ἐποχὴν τῆς Ῥώμης, ἐκείνης τοῦ μεσαιῶνος, καθ' ἣν ἐστάθη διαδοχικῶς ἡ καλιὰ τῆς δυναστείας τῶν Γενονησίων, Ἑνετῶν, Γάλλων καὶ Φλωρεντίνων, ἡ καὶ

καλιτέχνας δεδοξασμένους, και ποιητάς και φιλοσόφους περι-
κλεεῖς ἀναδείξασα, τὰς ἀρχὰς τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος
δὲν παρείχεν ἄλλο, εἰμὴ ἥπιον λαόν, ἀφιλοπόλεμον, ἐμπολαῖον,
γεωργικόν και κατὰ τι ναυτικόν (α).

Ἐκάστη πόλις, ἐκάστη ἐπαρχία τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος εἶχεν
ἓνα Σατράπην ἢ ἓνα Τοπάρχην, ὅστις μὲ τὴν ῥομφαίαν εἰς τὴν
μίαν χεῖρα και τὴν μαστίγα εἰς τὴν ἄλλην ἐτυράννει και ἀφήρ-
παζεν ἀπὸ τὸν Ἕλληνα πᾶν ὅ,τι ἐκέρδαινε, και οὕτως ἐκόρραινε
και τὰ ἑαυτοῦ χαρέμια, και τὴν ἐκ τριάκοντα χιλιάδων κηφή-
νων αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου του. Ὅταν ἡ δουλεία ἐπύκνωσε εἰς
τὴν Σπερεάν Ἑλλάδα και Πελοπόννησον, ἀπελπισθέντες οἱ κά-
τοικοι, κατέφυγον εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν των ὀρέων, και
ἐκεῖ μετερχόμενοι βίον ληστρικόν, και τὴν Ὑ. Πύλην ἐψησχό-
λουν εἰς ἀδιάκοπον πόλεμον, και οὗτοι διεφύλαττον ἐν εἶδος
ἀνεξαρτησίας, προδρόμου ἀναμφιβόλως τῆς ἐπαναστάσεως.

Μὴ δυνάμενος τότε ὁ Τούρκος νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἐπὶ τῶν ὀρέων
ζῶντα Ἕλληνα, ἔσβενεν ἀνεξαιρέτως τὴν ἀπὸ αἶμα δίψαν του
ἐπὶ τῶν ἀκάκων κατοίκων τῶν πόλεων και χωριῶν, κατασφά-
ζων ἀδιακρίτως τέκνα και γυναῖκας.

Ἰδοῦ διατὶ ὁ Ἕλληνας τῆς πεδιάδος ἦτον ἀληθῆς εἶλωσ, ὀκη-
ρὸς, ἀβελτίωτος, πένης. Καὶ ὁ Ἕλληνας τῶν ἀκρωρείων πολεμι-
στής, ταχύς, λεοντόκαρδος, ἄδων μὲ χίλια κλέπτικα ἄσματα
τὴν ἐλευθερίαν, και ὡς σταυροφόρος ἱππότης περιμένων ὑπὲρ
ταύτης νὰ πέσῃ.

Αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους ἔχαιρον προνόμια και τινα ἀνε-
ξαρτησίαν καθὸς μεμονωμένοι και ὑπὸ τὴν ἀμεσον τοῦ τουρ-
κικοῦ στόλου διάκρισιν, ἦσαν ἐξ ἀνάγκης και φιλήσυχοι και
ἐχθραὶ τῶν ἀποστασιῶν.

Ὀλίγαι τούτων ὅμως ὠφελήθησαν τῆς ἀνεξαρτησίας ταύτης,
ἐκτὸς τῆς Χίου, διὰ τοὺς ἐπομένους λόγους.

Φθισιώντες οἱ κάτοικοί της διὰ τὸ ἐμπόριον, μόνην σπουδὴν
και καταφύγιον αὐτῶν, ἀποίκησαν ὡς ἄλλοι Φοίνικες εἰς Μασ-
σαλίαν, Λιβόρνον, Ἀρμετελόδαμον, Τεργέστην, Μελίτην, Ἀλε-
ξάνδρειαν, Κωνσταντινούπολιν, Ὀδησσὸν και ἄλλας ἐμπορικὰς
τοῦ κόσμου πόλεις, και εἰς τινα ἔτη ἀπέκτησαν καταστάσεις
κολοσσαίας.

Ἐχοντες τὸν πλοῦτον, και μὴ δίδοντες ἀφορμὴν πολιτικῶν
ταραχῶν, ἐκέρδησαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερ-
νήσεως τοσοῦτον, ὥστε αὐτὴ ἐγκατέλιπε τὴν διοίκησιν ὀλοκλή-
ρου τῆς νήσου εἰς χεῖρας τῶν ἰδίων κατοίκων, διατηροῦσα ἐκεῖ
στρατιώτας τινὰς μόνον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ σεσαθρωμένου

(α) (Οἱ Χῖοι δὲν ἐτόλμων νὰ κατασκευάζουν μεγάλα πλοῖα, ἀν και εἶχον δια τὰ
μῆσα ὅσοι ἐρροθούτο μᾶλλον ἢ Ὑ. Π. τοὺς διατάξῃ νὰ κατασκευάσονται μὲ ἔξοδα των,
ἢ κανὲν δίκροτον, ἢ φρεγάταν, ὡς διέταττε τοὺς λαοὺς τῆς Μαύρης Θαλάσσης και ναι-
πούς ἄλλους, τοὺς ὑπόκειν ἐννοεῖ ὅτι εἶχον τὴν ἰσὴν και τὰ μῆσα.)

φρουρίου, και διὰ τὸν τύπον νὰ ὑπάρχη μικρὰ Ὀθωμανικὴ ἄρχη.

Τὰ εἰς τὴν Εὐρώπην ταξείδια τῶν κατοίκων ἐξευγένισαν μέγα μέρος τούτων, και ἐξήλειψαν πολλὰς τῶν σαθρῶν προλήψεων, ἃς ἡ δουλεία τοῖς εἶχε προστρίψει. Συνεισέφερον λοιπὸν ἀδρόως, και εἰς ὀλίγα ἔτη ἀνωκοδόμησαν κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον, ὄχι μόνον τὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα ὁ κύριος Φραγγούλης Σ... πρὸ ὀλίγου ἀνέφερε εἰς τὴν Ἀνδρονίκην, ἀλλὰ και τὴν πόλιν των, με οἰκίας μεγαλοπρεπεῖς, και ναοὺς μαρμαροκτίστους, και ἀγροκήπια καθ' ὅλα ὅμοια τῶν Ἱπποτικῶν Καστελιῶν, διορθώσαντες και τὸ πολίτευμά των ἦτο λοιπὸν ἡ Χίος ὡς ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἱερῶν δικαστηρίων τῆς Παπικῆς ἐπικρατίας· ἦτο ἡ ἀμερίμνος δημοκρατία τῆς Φραγγφόρτης ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀναπολιτισμῶν πολιτικῶν ταραχῶν τῆς Γερμανίας· ἦτο πόλις πεπολιτισμένη και ἔτοιμος δι' ἀρπαγῆν ἐν μέσῳ τῆς θηριοκατοικίτου Ζαχάρας.

"Ὅτε ἡ ἐπανάστασις ἤρχισεν, εἶναι ἀληθές ὅτι ἠλέκτρισεν ὀλίγον και τούτους· πλὴν οὔτε διάθεσις, οὔτε ψυχὴν, οὔτε αἰτίαν εἶχον νὰ δράξωσι τὰ ὄπλα· ἔπρεπε λοιπὸν μίᾳ ἄλλῃ ἐξωτερικῇ δύναμει νὰ ἔλθῃ νὰ τοὺς ἐρεθίσῃ, ἢ μᾶλλον νὰ τοὺς ὠθήσῃ δι' ὑποσχέσεων ἐπωφελῶν και μέλλοντος λαμπροτέρου νὰ ἐκκενώσωσι τὸ πλοῦσιον βαλαίτιόν των εἰς τὸν δίσκον αὐτῆς· και ἀφίνοντες τὸν ἐλαφρὸν πύχην τῶν ὑφασμάτων, και τὴν διασκεδαστικὴν δίκελλαν τῆς κηπουρίας, νὰ δράξωσι τὸ δυσφόρητον και βομβερὸν τουφέκιον, ξένον και εἰς τὰ ὠτά των, και φοβερὸν εἰς τὰ ὄμματά των.

Ὅτε οἱ Τούρκοι εἶχον συλλάβει καρμίαν ὑποψίαν κατὰ τῆς νήσου ἄχρι τῆς 23 Ἀπριλίου τοῦ 1821. "Ὅτε ὁ Ὑδραϊκὸς στόλος, ναυαρχούμενος ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ Τουμπάζη, συγκείμενος ἐξ εἰκοσιπέντε πλοίων, προσῆλθε νὰ διεγείρῃ τοὺς κατοίκους. Οἱ Χίοι ἔντρομοι παρεκάλεσαν τὸν ναύαρχον Ἕλληνα ν' ἀποπλεύσῃ, λέγοντες, ὅτι, δὲν ἦσαν ἱκανοὶ διὰ τοιοῦτον ἔργον. Ὁ δὲ Τουμπάζης, ἐννοήσας τὸ ἀδύνατον, ἔκαινοβόλησε τὸ φρούριον και τρόντι ἀνεχώρησεν.

Ὁ Μουσελίμης και ὁ Καδῆς προσεκάλεσαν τότε τὸν Ἀρχιερέα Πλάτωνα, τοὺς δημογέροντας και προκρίτους ἐπὶ προφάσει νὰ συνομιλήσουν, και τοὺς ἐκράτησαν ὁμήρους, τεσσαράκοντα ἐξ τῶν ἀριθμῶν, πρὸς ὑποταγὴν και εὐταξίαν τῶν λοιπῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φρουρὰ ἦτο ὀλίγη, ἔγραφαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ζητοῦντες περισσοτέραν ἐνοπλον βοήθειαν. Ἀφῆρσαν πρὸς τούτοις ἀπὸ τοὺς κατοίκους πᾶν ἀγχιέμαχον και πυροβόλον ὄπλον. Ἡ οὕτω ταραχθεῖσα λοιπὸν ὀλίγον ἡσυχία ἐφάνη ὅτι και πάλιν ἐπανήλθε.

Μετὰ τὰ ἀναγκαῖα ταῦτα περὶ τῆς νήσου, ἃς ἐξετάσωμεν

τώρα κατ' άτομον τὴν οἰκογένειαν τοῦ εὐπατρίδου μισὲ Φραγκούλη Σ... ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ὁ ἀναγνώστης μέλλει μικρὸν τι νὰ ἐνδιατρίψῃ.

Ἡ κυρία Δεσποινούκα ἦτο γυνὴ τεσσαράκοντα πέντε περιπὸν ἐτῶν, ἀναστήματος μετρίου, ἰσχυρῆ, λευκῆ, ξανθῆ καὶ μὲ ἀρκετὰ λείψανα κάλλους· ἡ ψυχὴ τῆς ἦτον ἀγγέλου, ἡ συμπεριφορὰ τῆς ὑποχρεωτικῆ. Καὶ, ἂν δὲν εἶχε τὸ ἐλάττωμα τῆς πολυπραγμοσύνης, ἤθελεν εἶσθαι καθ' ὕλα ἐπίγειος ἀγγελος.

Ὁ εὐπατρίδης Σ... τὸ πεντηκοστὸν δευτέρου ἐτος τῆς ἡλικίας του ἄγων, ἦτον ἐπίσης ἀνὴρ ἀγαθὸς, πλην ὀλίγου ὀξύθυμος, εἶχε φωνὴν χονδρὴν, ἐπήνει ὑπὲρ τὸ δέον πᾶν ὅτι τῷ ἀνῆκεν, ἐπεθύμει οὐδεὶς νὰ μὴν ἀντικρούῃ τὰς ἰδέας του, καὶ ἦτο λίαν ἀστεῖος ὅταν ἦτον εὐδιάθετος. Ἐγνώριζε ὀλίγα γράμματα, διότι ποτὲ δὲν ἐσπούδασε· ἐγνώριζε ὁμῶς πολλὰς παροιμίας καὶ μύθους κατὰ παραδοσιν· διεφλέγετο δὲ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ σπουδάσωσι τὰ τέκνα του. Ὅθεν ἀδρῶς ἐξώδευε καὶ συνέδραμε πᾶν δημόσιον καὶ κοινοφελὲς κατὰσθημα.

Ἡ πρωτότοκος θυγάτηρ Ἀγγερούκα, ἐτῶν εἰκοσιδύο, ἀντίτυπον τῆς μητρὸς κατὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν ψυχὴν, ἠρέσκετο μᾶλλον νὰ τραγοῦδῇ καὶ νὰ σολλίζεται, ἢ νὰ καταγίνεται εἰς τὴν παιδείαν καὶ οἰκουρίαν.

Ἡ Λοῦλα, δευτερότοκος δεκαεννεαετής, σοβαρὰ, βραχύλογος, σκεπτικὴ καὶ πολὺ βαθύνοος, κάτοχος ἀρκετῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ αἰσθημάτων ὑψηλῶν, ἦτον εἰς ὀλοτελῆ ἀντίφασιν μὲ τὴν λοιπὴν οἰκογένειαν· ἡ ψυχὴ τῆς, ἄμωμος ἐλαττωμάτων, ἐνόμιζε ὅτι ἦτο μέρος τῆς πνοῆς τοῦ Πλάστου, ὅτε ἐπλασεν ἐκείνην τῆς Ἀνδρονίκης. Ἦτο μελάγχρους, πολὺ γλυκεία εἰς τὸ ζῶμα, μὲ ὀφθαλμοὺς ὠραίους καὶ καστανόχρους, μὲ ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ κομψὸν καὶ βῆμα βραδὺ καὶ μεγαλοπρεπές.

Ἡ τρίτη Εἰρήνη, δώδεκα ἐτῶν κορασὶς, κάλλους οὐραίου, μὲ μετὰξιον ξανθὴν κόμην, πίπτουσαν εἰς βόσρυχας καὶ ἐλάσματα ἐπὶ τῶν γαλακτωδῶν ὤμων τῆς, ἦτον ἡ χαῦδεμένη, ὡς ἔλεγον, τοῦ πατρός. Καὶ ἐὰν ἡ ἡλικία αὐτῆς δὲν ἐπιτρέπη περιγραφὴν χαρακτήρος, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ προσθέσωμεν ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς, ὡς ἐκ τῆς μορφῆς, εἰκόνιζεν ἐν μικρὸν Χερουβίμ.

Ὁ μεγαλύτερος υἱὸς Παντελῆς, ἐτῶν εἴκοσι καὶ ἐνὸς, ἦτον μᾶλλον προωρισμένος διὰ τὸ ἐμπόριον ἢ τὴν παιδείαν. Ἦτο φιλήδονος, ἂν καὶ φιλάργυρος· ζηλότυπος, ἂν καὶ συμπεριφορᾶς δειλοτάτης! ἐρυθρία μάλιστα μέχρις ὠτίων, καὶ ἐφρέλλιζεν ὅταν ὠμίλει πρῶτην φορὰν πρὸς κόρην τινά· εἶχε τὸ ἀνάστημα μετρίου, καὶ ἦτον εὖσωμος, τὴν δὲ φυσιογνωμίαν εὐεῖδῃ ὠμοίαζε πολὺ μὲ ἐκείνην τοῦ πατρός αὐτοῦ.

Ὁ Δουρεντζῆς, δεύτερος υἱὸς, ἦτο παῖς δεκαπέντε ἐτῶν, ἄτακτος, ἀπειθής· καταλίωον ἐν ζεύγος σανδαλίωι κάθε τρεῖς ἡμέ-

ρας, διότι ἔτρεχεν ἐπὶ τῶν βράχων, παγιδεύων τὰ ζρουθία, καὶ ἐπὶ τῶν παραθαλασσίων, ἀλιεύων τοὺς καρκίνους· γλυκὺς τὴν φυσιογνωμίαν καὶ ὅμοιος τῆς Λούλας, ἦτο πολὺ ἠλιοκαυμένος, ἐπέδιδεν εἰς ἄκρον εἰς τὰ μαθήματά του, εἶχε πολλὴν εὐφύιαν, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο τὸ καύχημα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου Σ... Παρασκευᾶς, ἀνύπανδρος, γέρον ἔξηκονταετής, εἶχε σπουδάσει εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν ἰατρικὴν διό ἦτο καὶ κάτοχος πολλῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων ἡγάπα ἔμπαθῶς τὴν οἰκογένειαν ἅπασαν ἦτον ὅμως ἀποσυρμένος, ὡς καὶ ἡ Λούλα, εἰς τὸν θάλαμόν του καὶ εἰς τὰ βιβλία του καὶ διότι ἦτο φιλάσθενος, καὶ διότι κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφὴν ἐπιτομῆς ἰατρικῆς τινος πραγματείας.

Τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς των, πρὸς τὸν ὠραῖον τοῦτον μαργαρίτην τῆς Ἰουίας, ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντο τὰς διήλθον ἐν ἡδονῇ μεγίστῃ, πότε διατρέχουσαι τὰ δημόσια κατὰ τὰς ἐργαστήρια τῶν ἐριούχων (τσοχῶν) καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων τῶν ταργάνων (γαϊτανίων), βαμβακερῶν πανίων, ἐπιποδίων, (καλτζῶν) σκούφων διμύτων, πουργίων, τὰ τόσον πεφημισμένα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰ ζωρὰ καὶ ξαθερὰ χρώματά των, ἐξαγόμενα ἐκ τῶν ξύλων, ριζῶν καὶ ἀνθέων τῆς νήσου· πότε τὰ χωρία καὶ τοὺς κήπους αὐτῆς μὲ πύργους καὶ τεῖχη ὑψηλὰ, δάσχη πορτοκαλιῶν καὶ λυμωνιῶν, καὶ δισχιλία περιπυ τροχοφρέατα (μαγγανοπήγαδα), πληροῦντα ὡς τέτιγες τὴν ἀτμοσφαῖραν μὲ τὴν τραχεῖαν μουσικὴν των· πότε πάλιν τὸ χωρίον Ἀρμολίαν, τὸ Στράτφοσχερ καὶ τὴν Σέβρην, νὰ εἴπωμεν οὕτω, τῆς Ἀνατολῆς· μ' ὅλον ὅτι τὰ ἐνταῦθα κατασκευαζόμενα ἀγγεῖα ἦσαν μᾶλλον περίφημα διὰ τὰ κλασικὰ των σχήματα, τὸ λιθοκέραμον αὐτῶν, καὶ τοὺς διακλαδισμοὺς ἢ τὰ ἰχνογραφήματά των.

Ἀμφότεραι ἀνατραφεῖσαι εἰς τὰ σπλάγγχα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὅπου ἡ γυνὴ εἶναι κεκλεισμένη ὀπισθεν τῶν γυναικωνιτῶν τὰς κιγκλίδας, διὰ πολὺν καιρὸν δὲν ἠδύναντο νὰ συνειθίσουν, ἢ μᾶλλον νὰ συμμορφωθῶσι μὲ τὴν παρῥησίαν καὶ ἐλευθεροστομίαν τῶν ἐγχωρίων γυναικῶν, αἵτινες ἀπὸ τῆς πρωΐας μεχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καθήμεναι πρὸ τῶν θυρῶν των μασσῶσαι μαστίχην ἢ κοκκίδια (τζίκουδα) καὶ ἐργαζόμεναι, σαρκαστικῶς καὶ μεγαλοφῶνως ἐλογοβόλουν τοὺς διαβαίνοντας, καγχάζουσαι εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ περιηγητῆς, ἂν δὲν διημέρευεν εἰς τὴν νήσον ἐπὶ τινα καιρὸν, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀθωότητα καὶ ἀρετὴν αὐτῶν, ἤθελε βεβαίως νομίσει ὅτι εὐρίσκεται μᾶλλον εἰς τὴν Πάφον τῆς Κύπρου ἢ εἰς τὴν Χίον (α).

(α) Ἰδοὺ τὴν τρόπον ἐκφράζεται ὁ κύριος Ἀαρὼν Χιλ (Aaron Hill, «The Ottoman Empire in all its Branches,» σελ. 208) Οἱ Γραικοὶ τῆς Χίου, εὐτυχῆς ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν δουλείαν των, διακαεζόμενοι τὸν περιηγητὴν ἡμέραν καὶ νύκτα μὲ τὰ ἄσματα, χοροῦς

Ἡ Διαμάντο ἦτον ἡ πρώτη ἢ καὶ τὰς φράσεις καὶ τὴν προφορὰν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ζωὴν ταύτην ἀγαπήσασα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀνδρονίκη ἀμετάβλητος, σοβαρὰ καὶ πάντοτε μελαγχολικὴ διόλου δὲν κατέβαιεν εἰς τὴν θύραν, ἀσπασίθη ταύτης, καὶ συνῆψε τώρα φιλίαν στενωτάτην μετὴν Ἀγγερούκαν, μεθ' ἧς καθολικῶς συνεταυρίζετο.

Σύντροφος τῆς Ἀρκάδος ἐγένεε τώρα ἡ Λούλα, διότι μᾶλλον μετὰ ταύτην συνεφώνει.

Ὁ μισὲ Παντελάκης κατ' ἀρχὰς ἐζήτησε νὰ προσκολληθῆ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην, ἀπαντήσας ὁμως αὐτὴν θύραν ἄκρουσον, ἐστρεψε πρὸς τὴν Διαμάντο· δειλοῦ ὁμως, ὡς περιεγράψαμε, χαρακτήρος, τίποτε ἄλλο, εἰμὴ φράσεις περιποιητικὰς τῇ ἀπέτεινεν, ἂν καὶ ἡ καρδιά του ἐπαλλε σφοδρῶς διὰ ταύτην.

Ἡ οἰκία τοῦ εὐπατρίδου συντόμως κατέσχη ἡ λέσχη τῆς νήσου· μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς σχολῆς ἤρχοντο κάθε ἐσπέραν, φέροντες τὰ νέα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ζητοῦντες νὰ συνδιαλεχθῶσι μετὴν Λούλαν καὶ Ἀνδρονίκην, τὰς Ἀσπασίας τῆς ἡμέρας.

Ἐν ἑτερον ὑποκείμενον, ὅπερ λαμβάνει οὐκ ὀλίγον ἐνεργητικὸν μέρος ἐνταῦθα, εἶναι ὁ κύριος Λουίγκιος Καζέλης, νέος περὶπου εἰκοσιπέντε ἐτῶν, καθολικὸς τὸ δόγμα, ἐκ καλῆς οἰκογενείας, πλὴν πτωχός. Ἠράτο πρὸ πολλοῦ χρόνου τῆς Ἀγγερούκας, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἀντηρᾶτο σφοδρότερα παρ' αὐτῆς, τὸ χάσμα τῆς θρησκείας δὲν ἄφησε ποτὲ νὰ συναφθῇ γάμος· ἦτον εὐειδής, κομψός, καὶ πνευματώδης, πλὴν στωμύλος, οἰηματίας καὶ ἠθῶν ἀμφιβόλων.

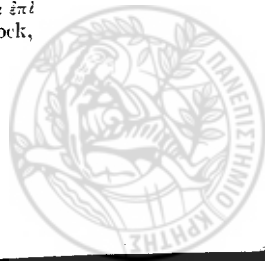
Δις ἂν συνωμίλει μετὰ νέας τινός, ἤρκει νὰ τὴν συκοφαντήσῃ μέχρις ἀπολήψεως. Εἰς τὴν ἀδημονίαν του, ὅτι ὁ κύριος Σ... δὲν τῷ ἔδιδεν εἰς σύζυγον τὴν θυγατέρα του, δὲν ἔλειψε νὰ διασαλπίσῃ χιλίας κατηγορίας κατ' αὐτῆς, εἰ καὶ ἀθώας· τώρα δὲ, ὅτε εἶδε τὴν Διαμάντο, λησμονήσας τὴν Ἀγγερούκαν, προφασιζόμενος μ' ὅλα ταῦτα ὅτι δι' αὐτὴν ἐρχεται, ἤρξατο τὴν πλεον θερμὴν ἐξήγησιν μετὴν θυγατέρα τοῦ Καρρέτου· ἐξήγησιν, ἧτις ἔφερε τὰ ἐπακόλουθα, τὰ ὁποῖα θὰ διηγηθῶμεν.

Ὅλιγα τινὰ καὶ περὶ τῆς πόλεως.

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἦσαν τριάκοντα χιλιάδες· δηλαδὴ δισχίλιοι Τούρκοι· δισχίλιοι τοῦ Δυτικοῦ δόγματος, καὶ εἰκοσιῆς χιλιάδες Ὀρθόδοξοι, καὶ περίπου ἐξήκοντα ἢ ἑβδομήκοντα Ἰουδαῖοι (α). Οἱ Τούρκοι ὠμίλουσιν σχεδὸν ἀδιακρίτως ὅλοι τὴν

καὶ μουσικὰς των καθ' ὅλας τῶν ὁδῶν τὰς διευθύνσεις. Αἱ γυναῖκες ὠραταί, εἶναι Κυραὶ ἐρασμιώταται, προικισμένα ἀπὸ τὴν φύσιν μετ' ἐρωτικὸν δειλαστικόν· ἔχουσι δὲ τρόπους εὐγενεῖς, καὶ ἀξιόλογον εὐπροσηγορίαν.

(α) Ὁ Δόκτωρ Ποζοκ, θέλων νὰ παραστήσῃ τὸν ἐμπορικὸν νόον τῶν Χίων, λέγει, ὅτι, ἂν ἡμέραν ἠρώτησεν ἓνα Χίον, διατί ὑπάρχουσι τόσοι διγάρημοι Ἑβραῖοι ἐπὶ τῆς νήσου; δώσει εἰμεθα ἀκριτῶς ἔξυπνοι διὰ τοῦτους, ἀπεκρίθη. (Richard Pocock, τομ. Ζ', σελ. 7.)

Ἑλληνικήν τὸ αὐτὸ καὶ οἱ Καθολικοὶ, πλὴν εἰς τὸ ἄκρον διεφθαρμένην διότι ἐμίγνουν εἰς ταύτην γαλλικὰς, ἰταλικὰς καὶ τουρκικὰς λέξεις.

Τῶν Δυτικῶν τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων ἦτο μέγιστον, ἐρεθίζομένων τούτων ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν, καὶ ἀναπολούντων τὰ μεγαλεῖα καὶ τὴν ἰσχύν, ἅπερ ἐπὶ Ἰουστινιανῶν ἔχαIRON, ἐπεφυλάττοντο, ὅπως δράξωσι τῆς εὐκαιρίας, ὑπηρετοῦντες τοὺς Τούρκους εἰς πᾶν εἶδος σκληρότητος, νὰ ἐπαναλάβωσι πάλιν τὰ πρωτεῖα.

Ἦτο τὸ σχῆμά της ἀμφιθεατρικὸν καὶ παραπλήσιον τῆς Γένοβας τοῦ μεσαιῶνος· ἡ ἐξωτερικὴ πρόσοψις της μελανοερυθρὰ μᾶλλον, καθότι ὠκοδομήθη ἀπὸ μέλανα λίθου, τὸν ὁποῖον ἐξώρυττον ὑπὸ τὰ ἄντικρον ἐρείπια τῶν Ἐρυθρῶν τῆς ἀρχαίας Λυδίας, καὶ ἐρυθροῦν χῶμα, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἀπὸ τὰ χωρίον Θυμιανά. Εἰς πολλὰς δὲ τῶν οἰκιῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐφαίνετο τὸ εἰκόνημα τῶν Γεουνησιῶν καὶ Ἐνετῶν.

Διηρεῖτο εἰς τρεῖς διακεκρίμενας ἐνορίας· τὴν Ἀπλωταριᾶν, κατοικίαν τῶν ἀριστοκρατῶν, πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς εἰσοδοῦ τοῦ λιμένος· τὸν Ἐγκρήμνον δεξιὰ, ἀνω τῆς Ἀπλωταριᾶς· καὶ τὸν Φραγκομαχαλᾶν, πρὸς τὸ βορειοδεξιὸν τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ λιμένος.

Τὸ ἀμφιθέατρον τοῦτο ἐξηπλοῦτο μέχρι τοῦ λιμένος, ὅπου καὶ ἐσχηματίζετο μικρὰ πλατεῖα, καλουμένη Βουνάκι. Εἰς τὸ μέσον ταύτης ἦτον ἡ καλουμένη Νέα Βρύσις· τὸ παράλιον δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἦτο καταστόλιστον ἀπὸ σειρὰν ἀνεμομύλων, οἵτινες ὡς πτέρυγες ἀναπεπταμένοι προσέθετον πολλὴν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καλλονὴν της. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὁ κύριος Τουρνεφόρτιος ὠνομάζει τὴν πόλιν τῆς Χίου ἀδάμαντα τῆς Ἀνατολῆς, συγκριτικῶς μὲ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Τουρκίας (α).

Ὁ λιμὴν ὁ σήμερον μόλις χωρητικότητος ἑκατὸν μικρῶν πλοίων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιελάμβανε τριακόσια πεντήκοντα μεγάλα, διότι εἶχε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δύο τεχνητοὺς βραχίονας (ὡς φελοὺς δικτύων ἀλιέων, σήμερον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης φαινομένων τῶν ἐρειπίων τῶν), ἐμποδίζοντας τὰ ρεύματα τοῦ πορθμοῦ καὶ τὰς συσσωρευμένας ἄμμους· καὶ ὅμως ἦτον ἀνοικτὸς πολὺ πρὸς τὸν βόρειον καὶ νότιον ἀνεμον.

Εἰς τὴν εἰσοδὸν του ἦτον ἐνθεν ἐπὶ βράχου, καλουμένου τοῦ ἁγίου Νικολάου, φάρος· καὶ ἐνθεν φρουρίδιον (Βούρτζιον).

Εἰς δὲ τὴν δεξιάν του ὑψούτο τὸ φρούριον ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῶν Γεουνησιῶν, καὶ ἐπισκευασθὲν καὶ ἀυξήθη ἐν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Διὸ ἐπὶ τῶν τειχῶν του φαίνονται ἀμφοτέρων τὰ οἰκόσημα, μάλιστα εἰς μίαν τῶν κυρίων πυλῶν του ἐξείχεν εἰς ἀνάγλυφον καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Μάρκου Λέων.

Ἐντὸς τούτου κατ'ὄκει ὁ διοικητῆς τῆς νήσου καὶ ἡ φρουρά του.

(2) Tournefort, vol. B. p. 51

ΚΕΦ. 42.

Η ΛΟΥΛΑ ΚΑΙ Η ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ.

Μίαν ἡμέραν, μὴνὰς τινὰς μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν δύο νεάνιδων εἰς τὴν νῆσον, ἡ ἀκόλουθος ὁμιλία ἔλαβε χώραν μεταξὺ Ἀνδρονίκης καὶ Λούλας, καθ' ὃν χρόνον ἡ λοιπὴ οἰκογένεια ἐκάθητο εἰς τὰ πρόθυρα τῆς οἰκίας.

— Ψυχὴ μου Ἀδρονίκη, πρέπει νὰ συμβουλευέσης τὴν Διαμάντο νὰ παύσῃ τὰς φιλαρεσκείας τῆς μετὸν Καστέλῆν· διότι τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἦναι πολὺ εὐχάριστον.

— Τὴν ἕκαμα τὴν παρατήρησιν ἤδη. Διότι καὶ ἐγὼ παρατηρῶ, ὅτι ἤρχισε νὰ κλίνῃ πολὺ εἰς τὴν φιλαρέσκειαν ὅσον δειλὴ καὶ ἐντροπαλὴ ἦτο πρὶν ἔλθωμεν εἰς τὴν νῆσόν σας, τούναντιόν τόσον θαρρῆτῆ καὶ τολμηρὰ τώρα ἀπεκατέστη. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόκρισίς τῆς ἦτον, ὅτι ὁ Καστέλης ἔρχεται διὰ τὴν Ἀγγερούκαν, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ πρὸ τριῶν ἡδὴ ἐτῶν, καὶ ὄχι διὰ ταύτην... ἡ ἰδίᾳ Ἀγγερούκα τῆς ἐξηγήθη οὕτως.

— Ἡ Ἀγγερούκα!... βέβαια εἶναι μία δυστυχῆς ὑπόθεσις ὁ ἔρωσ τῆς· ἐβλάφθη πολὺ ἀγαπήσασα ἄνδρα, τὸν ὁποῖον οὔτε ἡ ἐκκλησία μας, οὔτε ὁ πατήρ μου ἠθέλον τῇ συγχωρήσει ποτὲ νὰ ὑπανδρευθῆ. Ὅλοι τὴν ἐσυμβουλευσαμεν, πλὴν δὲν μᾶς ἤκουσε... τοῦλάχιστον ἂν ἦτον ἄνθρωπος μετὰ χαρακτήρα!

— Περίεργος ὅμως αὕτη ἡ διαφωνία σας μετὰ τῶν Καθολικῶν ἡμεῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον συμμισοῦμεθα μὲ τοὺς Τούρκους· πλὴν Χριστιανὸς μετὰ Χριστιανὸν εἴμεθα ὡς ἀδελφοί· σείς κατοικεῖτε καὶ εἰς ἐνορίας καὶ χωρία χωριστὰ, καὶ πάλιν κατατρώγεσθε ὡς οἱ κύνες μετὰ τὴν γαλῆν.

— Ἐχεις δίκαιον, καὶ διὰ νὰ προλάβω ἀπὸ τὴν Διαμάντο ὅ,τι ἔπαθεν ἡ Ἀγγερούκα σὲ ἠνοιξα τὴν ὁμιλίαν ταύτην. Ἐδῶ πρέπει νὰ μάθῃς, ὅτι οἱ νέοι μας ὑπάγουν εἰς τὸν Φραγκομαχαλᾶν καὶ κλώθουν μετὰ μίαν φραγκοπούλαν· οἱ Φράγκοι ἔρχονται εἰς τὴν γειτονίαν μας καὶ κλώθουν μετὰ μίαν Γραικίαν· φιλοτιμοῦνται ἔπειτα ποῖος νὰ εἴπῃ περισσότερα ψευδῆ, καὶ ποῖος νὰ διασαλπίσῃ δυσφημότερα τὴν ὑπόληψιν τῆς ἐρωμένης του· ὁ Δουγγίγιος εἶναι ἡ χειροτέρα γλώσσα τῆς Χίου καὶ ἡ ἀδελφὴ μου ἂν καὶ ἀθῶα, εἰς τὰ στόματα τῶν Ἀντικῶν δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἔνοχος. Ὁ πατήρ μου ἀπεδιώξε τὸν αἰσχρὸν τοῦτον ἀπὸ τὴν οἰκίαν μας, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας δὲν ἐγνωρίζομεν κἂν ἂν εὐρίσκετο εἰς Χίον· τώρα δὲ ἅμα ἔμαθε τὴν ἀφίξιν σας, ἤρχισε πάλιν νὰ μᾶς πλησιάζῃ, καὶ νὰ ἐκφράξῃ νέας τρυφερότητας πρὸς τὴν Ἀγγερούκαν· καὶ ὅμως ὁ σκοπὸς του φανερὰ φαίνεται ὅτι εἶναι διὰ τὴν Διαμάντο. Ἐν τούτοις ὁ Παντελῆς ἀγαπᾷ καὶ οὗτος ἐμπαθῶς τὴν Διαμάντο, πλὴν, ὡς

δειλός, δὲν τολμᾷ νὰ ἐκφρασθῆ πρὸς ταύτην. Ὁ Καστέλης, παινουργός, τολμηρὸς καὶ πλήρης ὑποσχέσεων, ἂν εὖρη εὐκαιρίαν θὰ κερδήσῃ τὴν ψυχὴν τῆς Διαμάντος· καὶ τότε, ὄχι μόνον μεταξὺ Παντελῆ καὶ Καστέλη θ' ἀκολουθήσουν διενέξεις, ἀλλὰ φοβοῦμαι, καὶ ἡ ἰδία Ἀγγερούκα θὰ ὑποφέρῃ.

— Σ' εὐχαριστῶ ὅτι ὡς ἀδελφῆ μ' ἐξηγεῖσαι. Ἄς σκεφθῶμεν λοιπὸν τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ κάμωμεν αὐτὸν τὸν Καστέλην ἄλλοτε πλέον νὰ μὴ διέλθῃ ἐντεῦθεν· θέλεις νὰ εἴπωμεν πρὸς τὸν πατέρα σου νὰ τὸν ἀποδιώξῃ ἀμέσως, καὶ τότε...

— Τρὶς τὸν ἀπεδιώξε· πλὴν τὸ πρόσωπόν του εἶναι ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐντροπὴν δὲν γνωρίζουν· μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπανέρχεται δροσερὸς δροσερὸς ὡς νὰ ἦτον ὁ πρῶτος φίλος μας· ἐβαρέθηκε καὶ ὁ πατήρ μου· καὶ τὸ μόνον ὁποῦ πράττει, ἅμα πλησιάζῃ τὴν θύραν μας, ὑποπέμπει τὴν Ἀγγερούκαν ἐντὸς· οὗτος ὅμως τὸ θεωρεῖ καλλίτερον, διότι εὐρίσκει τότε περισσοτέραν εὐκαιρίαν νὰ ὀμιλῇ πρὸς τὴν Διαμάντο.

— Τί λοιποὶ ἠμποροῦμεν νὰ πράξωμεν;

— Δὲν γνωρίζω... καταζαλίζω τὸν ἐγκέφαλόν μου νὰ ἐφεύρω τι.

— Μὲ κάμνεις μίαν χάριν Λούλα;

— Βέβαια, λέγε.

— Νὰ καταβῶμεν εἰς τὴν θύραν... εἶναι ἡ πρώτη φορά, ἀφοῦ ἦλθον εἰς Χίον, ὅπου θὰ καταβῶ· θέλω ὅμως νὰ γνωρίσω αὐτὸν προσωπικῶς.

— Στάσου νὰ ἴδω ἂν ἦλθεν.

Ἡ Λούλα ἐπρόβαλε τὴν κεφαλὴν ἐκ τοῦ παραθύρου καὶ ἐθεώρησε.

— Δὲν ἦλθε· τόσον τὸ καλλίτερον· διότι, ἂν καταβῶμεν ὅτε οὗτος εἶναι κάτω, δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι διὰ τοῦτον κατέβημεν.

Καταβάσαι αἱ δύο φίλαι, εἴλκυσαν τὴν περιέργειαν ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας· διότι τρώντι ἦτον ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἐτίμων μὲ τὴν παρουσίαν των τὴν θύραν.

Ἡ εὐθυμία τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἔγεινε μεγαλειτέρα· ἐκτὸς τοῦ Παντελάκη, ὅστις, μὲ τὸ κάθισμα αὐτοῦ ἀνεστραμμένον πρὸς τὸν τοίχον πλησίον τῆς Διαμάντος, μελαγχολῶν, ἀνεστέναζεν καρδιοβόρως ἐκ διαλειμμάτων· ἡ χαρὰ ἐνόμιζες ὅτι καθ' ὅλα ἐκεῖ ἐβασίλευεν.

Ὁ μισὲ Φραγκούλης Σ... ἐκάπνιζε μὲ τὴν μακρὰν αὐτοῦ καπνοσύριγγα καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἔρριπτε μίαν παροίμιαν, ἣ ἐν ἀνέκδοτον εἰς κάθε διαβάτην, τὰ ὁποῖα ἐκίνουν τὸν γέλωτα ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Ἡ δὲ κυρία Δεσποινούκα χαριέντως τὸν ἐπέπληττε, διὰ νὰ μὴ φωνάζῃ πολὺ καὶ τὸν ἀκούουν οἱ γείτονες.

— Ἐν μέλει με κουκούτζι...· σὰ βλέπω στραβοπόδι θὰ τὸ λέγω στραβοπόδι, καὶ· σὰ βλέπω καλοπόδι θὰ τὸ λέγω

καλοπόδι· και ἂν ἔρχεστε οἱ μισὲ Λουίγγης νὰ σταθῆ ἀπόψε ἔς τὸ κατώφλι, θὰ βγάλω τὸ λουλά και θὰ τοῦ χάψω μερικαῖς ἔς τὴ ράχη.

— Μὴ τὸ λέτενε, καλὲ και σεῖς μισὲ Φραγκούλη, αὐτὰ τὰ λόγια· ἐν τεργιάζου σας· τὸ καλεῖτερος εἶναι νὰ βαστάτενε τὸ εἶναι σας μετὸ βαρὺ και τὸ ἀρχοντιάτικο.... ἔπειτα τὸ παλληκάρι μ' ὄλα τ' ἀφρόντρια ποῦ ὀλομερὶς κάνετε του, ἐν ἀνοῖξε τὸ στόμα του ποτὲ κακολαλὰ νὰ πῆ σας.

— Νάτου δὰ, πάργι, εἶπεν ὁ ἀφωνος Παντελῆς· ἐρχέτενε και φορεῖ ἄσπρο καπέλλο, ἄσπρο πανταλόνι, οὐλόασπραις κάλτζαις.... οὐχουνοὺς και ποζὸ φραγκοραφτάκι μου ἴβαλες πάλι ἔς τὸ τουρβᾶ, μισὲ Καστέλη.... σταθίτενε νὰ βγάλω δύο τάλλαρα νὰ παίζω τα ἔς τὰ χέρια μου, και νὰ δῆτε τὸ μάτι του ἴντα γούρλωμα ποῦ θὰ τὸ κάμη. Καὶ ἀναστενάξας βαθέως, ἀφοῦ ἔρριψε ὀφθαλμοὺς ζηλοτυπίας ἐπὶ τῆς Διαμάντος, πάλιν ἀνέτρεψε τὸ κάθισμά του πρὸς τὸν τοῖχον και ἐβυθίσθη εἰς τὴν μελαγχολίαν, παίζων ἠχηρῶς τὰ δύο ἰσπανικὰ.

Ἡ Διαμάντο και ἡ Ἀγγερούκα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Καθολικοῦ ἠλλαξαν χρῶμα, και ἠγνῶουν ποῖαν θέσιν νὰ δώσουν ἐαυταῖς.

— Τὰ μάθετενε, τὰ μάθετενε, μισὲ Φραγκούλη; δουλειαῖς με φούνταις.

Εἶπεν ὁ Καζέλης, πλησιάσας με ἀθάδη και ἀδιάφορον τρόπον. Ἰδὼν ὅμως κατὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν θύραν τὴν Λουίαν και Ἀνδρονίκην, ἀποκαλυφθεὶς τὸν πῖλον αὐτοῦ μέχρις ἐδάφους ἐξάθη ἐνώπιόν των.

Ὁ Μισὲ Φραγκούλης, σοβαρῶς καπνίζων, δὲν ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κἂν νὰ ἴδῃ τὸν Καστέλην.

— Ἐ σᾶς χωρατεύω, καλέ.... ὁ Μουσελῆμης φαίνεται τὰ ἐχρειάστηκενε και ἐζήτησε μομανταμέντο ἀπὸ τὸ γκοβέρνο σεκούρα· τὸ γκοβέρνο ἔδωκέ του τὴν και ἀριβάρανε χίλια Ζεῖμπέκια και τώρα ξεμπαρκάρουνται ἔς τὸ Κάστρο και ἔς τὴ Καινούρια βρῦσι.... θὰ βάλουνε πατρούλιας γιὰ νὰ φυλάξουνε τ' ὄρδιнос τῆς χώρας.

— Ἀλήθεια! ἡ οὐργια λόγια λέτενε, μισὲ Καζέλη; ἠρώτησεν ἐκπληκτος ὁ εὐπατρίδης, ὀρθωθεὶς διὰ μιᾶς τοῦ καθισματός του.

— Οὐργια! ἴντα οὐργια! οὐλη ἢ Χιζὸς τρέχει ἔς τὸ πόρτο νὰ ἴδῃ τους.

— Ἐρημεῖο, γλήγορα τὸ καλπᾶκι μου.... Δουρεντζῆ, τρέξετενε τὸν τζουμπέ μου.... θὰ πεταχτῶ μωανῆς ματιᾶς κί ἀπατός μου ὡς κάτω ἔς τὴ Καινούρια βρῦσι.

— Μὴ πάργι μου! μὴ νὰ χαρήτε τὴν τζάτζα μας· σταθίτενε μὴ κινδυνέψετενε πρῶτος μεσ' τ' ἄρματα και ἔς τὰ μπαρούτια, εἶπεν ἡ Ἀγγερούκα ὀρθωθεῖσα.

— Ἰντα φοβούστενε.... και ἔτσι δὰ μῶς ἐ σκοτόνουνε τους

ἀθρώπους· οἱ Τούρκοι ἠγωνίζονέ με... τὸ κάτω κάτω τῶν κομπολογιῶνε, τοῦτο τὸ τζιμποῦκι γιὰτὶ κρατῶ το.

— Τζιμποῦκι λέτενε ἴ τ' ἄρματα προστάς; ἔκραξεν ἡ κυρία Δεσποινούκα, πιάνουσα τὸν βραχίονα τοῦ ἀτρομήτου αὐτῆς συζύγου.

— Ἄρματοιμένοι ναι, μισὲ Καστέλη, εἶδετέ τους; ἠρώτησε πάλιν ὁ εὐπατριδης, ὀλίγον διστάζων.

— Ὡς τὸ λαιμὸ, μισὲ Φραγκούλη... περ μπᾶκο νὰ μὴ πῶ πολὺ, μὰ κάθε ταγγαλάκι φορεῖ ἕξι πιστόλαις καὶ δύο γιαταγάγια.

Ὁ μισὲ Φραγκούλης σπαιμοδικῶς ἐδάγκασε τὰ χεῖλη αὐτοῦ, καὶ ἐσυλλογίσθη ὀλίγα δεύτερα λεπτά· εἶτα στρέψας πρὸς τὸν Παντελή, τὸν παίζοντα ἔτι μὲ τὰ ἰσπανικὰ, τῷ εἶπε.

— Βρὲ Παντελή, ἴντα λίρι λίρι, σήκου ἔλα πάμενε μαζῇ ὡς κάτου.

— Ὅχι πάργά μου, ὄχι, ἐν ἔρχουμαι, κὶ ἂν μοῦ χαρίσετενε τὰ μούρκια σας οὐλα· καὶ μαγαζέ νὰ μ' ἀνοίξετενε κατὰ μεσῆς ἴ τὴν Ἐγγλιτέρα.

— Ἐ ντοῦνκουε μὴ πάτενε, μισὲ Φραγκούλη, γιὰ τὸ καλὸ τζῆ φαμέλζας... προσμένετε ν' ἀρθοῦνε κὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ πόρτο γιὰ νὰ μάθετενε τὴν ἀλήθεια.

— Χίλια ζεϊμπέκια ἴ τὴ Χιὸς!!! οἱ δημογέροντες καὶ ὁ Δεσπότης μας ἴ τὸ κάστρο μέσα γι' ἀμανέτια... ζορπαλίικα πράματα εἶναι τοῦτα, βρὲ παιδιὰ... τοὺς ἴδετένε μὲ τὰ μάτια σας, μισὲ Καζέλης; παραλαλῶν ἠρώτησεν ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Κὶ ἀμέσ ἐν εἶδά τους· μὲ γυμνὰ μπαζάκια μαῦροι ἴσαν...

— Καθήστενε, μισὲ Καστέλη... Ἐρηνεῖο, τί στεκούστενε, καρέγια τοῦ μισὲ Καστέλη... ἦτανε μαῦροι ἴσαν...

— Σὰν τὸν ἕξ ἀπ' ἐδῶ, εἶπεν ὁ Δουῖγγιος, πρώτην φορὰν ἐκ χρόνου πολλοῦ ἀξιούμενος καθίσματος εἰς τὴν θύραν τοῦ εὐπατρίδου.

— Μουρτάρικα πράματα, βρὲ παιδιὰ, τοῦτα τζῆ Χιὸς... ἀκοῦς ἐκεῖ ζεϊμπέκια!!!... φύλλοι μπαίνουνε ἴ τὰ βρακιά μου, Δεσποινούκα! ὡς ἐμβρόντητος ἰσάμενος ὄρθιος ἔλεγεν ὁ κύριος Σ.....

— Καὶ ἴντα μῶς φαίνεταιε σας τὸ νησὶ τζῆ Χιὸς, Σινιόρα Ἀντρονίκα; ὕστερα ἀπὸ τὸ Μωρέα τζῆ Γρέτζιας κάζο ἐν τῇ κάνε-νετέ σιγκοῦρο.

Ἐρώτησεν ὁ Καστέλης χαϊδεύων τὸν μικρὸν Δουρεντζῆν μηχανικῶς.

— Ἀρκούντως καλή· ἀρκετὰ καλὴ ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρουίκη, μειδιῶσα ὀλίγον.

— Γελάτενε Σινιόρα γιὰ τὰ βρωμείκά μου· ἐν εἶναι πρώτης κοιναλιτᾶς, γνωρίζω το, μὰ ναι κομπρενάμπιλε... καταλα-βαινούμενα, πῶς τὸ λέτενε;

— Καταλαβαινούμενα! ἔκραξε καγχάζων ὁ Λουρεντζῆς·
μοδῶς κλίνετε, μισέ Καστέλη, τὸ καταλαβαίνω.

— Ἐγὼ 'πα πῶς ἐν 'μιλῶ καλὰ ῥωμείκα, γιατί ἐν εἶν' τζῆ
προβεντζιάλες μου.

— Ποία εἶναι ἡ γλώσσά σας, κύριε Καστέλη, ἠρώτησεν ἡ
Ἀνδρονίκη.

— Ἡ ἰταλική, Σινιόρα.

— Ἐγεννήθητε εἰς Ἰταλίαν;

— Ὅγεσκε.

— Ὁ πατήρ σας λοιπὸν ἦτον Ἰταλός;

— Ὅγεσκε, ἐρυθριῶν ἐλαφρῶς ἐτονθόρυσε πάλιν.

— Ὁ πάππος σας, ὁ προπάππος σας λοιπόν;

— Ὅγεσκε, πλείον τεθορυβημένος ἐμάσσησε.

— Καταλαμβάνω κατάγεσθε ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς ἢ Φλωρεν-
τίνους, οἵτινες κατὰ καιροὺς ἐδέσποσαν τὴν ἰήσον.

— Μάλιστα, Σινιόρα, ἀναπνέων ἐλευθερώτερα εἶπεν ὁ Κα-
στέλης.

— Εἶσθε Γενοβέζος, Ἐνετὸς, Φλωρεντίνος, ποῖον ἐκ τῶν
τριῶν;

— Βεραμέντε· ἐ γνωρίζω τὰ παρτίκολα· μὰ νομίζω Βενε-
τζιάνος.

— Καλὲ ἐ λέτενε, μισέ Καστέλη, τὴν ἀλήθεια; ἀνεφώνησεν
ὁ κύριος Φραγκούλης, ἐπανελθὼν τοῦ φόβου τὸν ὁποῖον τὰ χί-
λια ζεῖμπέκια τῷ εἶχον ἐμπνεύσει ἵνα ψωροπερηφάνηαι εἶν'
τούται; ὑποπῆ ναι νὰ περνάτετε Γραικός; ἐν ἐγεννήθηκατενε
ἔς τὰ Σκλαβιά τζῆ Χιός; ὁ πάργα σας καὶ ὁ προπάργα σας καὶ
τὸ σὶ σας οὐλο ἀπὸ δῶ καὶ ἐπτακόσα χρόνια, ὅπου ὁ Δομί-
νικος Μικέλης ἦρθε ἔς τὸ νησί, ἐν κατάγεσθε ἀπὸ Χιότες; καὶ
ἡ πρώτη γλώσσα ὅπου ἡ παραμάννα ἐμαθέ σας ἐν ἦτανε ῥω-
μείκα . . . πέστε πῶς εἶστενε Φραγκοχιότης.

— Πολὺ πιατζέρε ἤθελε νὰ κάνη μου νὰ 'μιλοῦσα καλὰ
ῥωμείκα, μὲ τὸ κύνικόν του ὕφος εἶπεν ὁ Λατίνος, χωρὶς
διόλου νὰ ἐγγιχθῆ ἀπὸ τὰς ἐρεθιστικὰς ἐπιπλήξεις τοῦ
εὐπατρίδου.

Εἶτα στραφεῖς πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην καὶ λαμβάνων ὕφος τε-
τριμμένον καὶ γλυκὺ, ἐπρόσθεσε.

— Καὶ ν' ἀθελενε ἡ σινιόρα Διαμάντο νὰ δῖνῃ μου λίγαις
λετζιόναις, σίγουρος εἶμαι, πολὺ ἄψα θὰ μάθενά τα.

— Εἰς τὴν πατρίδα μας ἔχομεν ἀλληλοδιδασκτικὰ δι' ἑσῶς
ἀρχίζουσι μίαν γλώσσαν, ξηρῶς καὶ αὐξηρῶς εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἡ κοκκόνα Διαμάντο γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ μαθήματα θέλει
τριάντα τέτοια στρογγυλά κολωνάτα τὸ μῆνα, μισέ Καστέλη,
εἶπε καὶ ὁ ζηλότυπος Παντελής, λύων τὴν μακράν του σιωπῆν,
καὶ τινάζων ὑψηλότερα τὰ δύο ἰσπανικά.

— Ἐρχεται ὁ πρωτοσύγγελος Πολύκαρπος . . . τῶρα θὰ

μάθουμεν πόσοι Τούρκοι ἤρθανε ἔς τὴ Χιὸς, εἶπεν ἡ κυρία Δεσποινούκα.

— Καλὴ ἐσπέρα σας, σκυθρωπὸς ἐπρόφερεν ὁ ἱερεὺς, ρίπτων συγχρόνως βλέμμα βλοσυρὸν ἐπὶ τοῦ Λατίνου.

— Ἵντα πράματά ναι τοῦτα π' ἀκούω, δάσκαλε!! ἀλήθεια πῶς χίλια ζεϊμπέκια ἤρθανε ἔς τὴ Χιὸς;

— Ἀλήθεια ναι κατὰ δυστυχίαν ἤλθον ἀπὸ τ' ἀντικρυ τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν δ' ἔτοιμοι νὰ ἔλθουν ἄλλοι χίλιοι Τούρκοι ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Ἰλέζογλου, ἀνδρὸς καὶ καλεῦ καὶ φιλανθρώπου, πλημ διετάχθησαν διὰ Σάμον.

— Ἐμάθετεν τὸ αἴτιον ποῦ ἤρθανε;

— Ναί! μερικοὶ τῶν καλοθελητῶν μας Λατίνων ἐτρόμαξαν τὸν Μουσελίμην, ὅτι οἱ νησιῶται ἔχουν τάχα σκοπὸν νὰ ἐπαναστατήσουν, καὶ τὸν ἐπαρακίνησαν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν βοήθειαν.

Τὰ ὄμματα τῆς οἰκογενείας ἀπάσης ἐρρίφθησαν ἐπὶ τοῦ Καστέλη.

— Πόιος πασᾶς διοικαίει τους, ἅγιε Πολύκαρπε; ἠρώτησεν ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Δὲν ἔχουν ἀρχηγὸν καὶ τοῦτο εἶναι τὸ χειρότερον· εἶναι κάθε καρυδιᾶς καριδί· διακόσιοι Κρήτες, ἑξακόσιοι Γουρουκιδες καὶ ταγκαλάκια, καὶ διακόσια ζεϊμπέκια, τοὺς ὁποίους μὴ φρεγάδα ἔφερε καὶ ἀπεβίβασεν ἐπὶ τῆς νήσου.

— Ὅχονοὺς κ' Ἵντα θὰ γενούμενε, πάργά μου!... Ἵντα κακὸ ποῦ πάθαμενε!...

Ἡ οἰκογένεια ἅπασα ὠρθώθη ἔντρομος καὶ ἔκραζεν.

— Μὴ φοβήσθε, κυρίαί, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη· ἀκόμη τὸν σκοπὸν καλὰ καλὰ τῶν χιλίων Τούρκων δὲν τὸν γνωρίζετε· ἤλθον βεβαίως διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως· τοῦτο πρέπει τοῦναντίον νὰ σᾶς εὐχαριστή.

— Θέλω νὰ σᾶς εἶπω κρυφίως δύο λόγους, μισὲ Φραγκούλη, εἶπεν ὁ πρωτοσύγγελος, ἔρχεσθε ἐντὸς τῆς οἰκίας;

— Σ' ταῖς προσταγαῖς σας, δασκαλάκι μου, ... Ἵντα ἔχετενε νὰ μοῦ πῆτενε; ... καλὸ ἢ κακὸ ναι ... ἐν ἡξεύρω Ἵντα ἔχω Δεσποινού μὰ δὲν εἶμαι καθόλου καλὰ σήμερα ... μ' ὄρχονται ἴσάν σύγκρυα.

— Σινηόρα Ἀντρονίκα, νὰ μὴ μασκαθήτενε εἴσε κουρατζιόζα ἴσάν τὴν Ἰπόλιτα τοῦ Μαρμουτέλη ... μὰ τὸ σάντο Τζερόλαμο! ἐν εἶδα γυναῖκα τόσο φέρμα σὰ λόγου σας, εἶπεν ὁ Καστέλης.

— Εἶμαι γυνή, κύριε, ὡς ὅλαι αἱ γυναῖκες· ἂν δὲν ἐφοβήθην εἰς τὴν εἰδησιν τῶν χιλίων Τούρκων, εἶναι διότι δὲν βλέπω κίνδυνον· ἔγραφέισα δὲ πρὸς τὴν Δουλὴν ἐπρόσθεσεν ὁ κόσμος ἄφησε τὰς θύρας καὶ εἰσέρχεται εἰς τὰς οἰκίας· ἂς ἐπιστρέψωμεν καὶ ἡμεῖς ... καλὴν νύκτα, κύριε Καστέλη.

— Μπόνα νότε, μπόνα νότε, σιηόρα Άντρονίκα, ὀρθωθεῖς καὶ κλίνων μέχρις ἐδάφους πάλιν καὶ ἀποκαλυπτόμενος τὸν πῖλον αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Καστέλης.

Ἠγέρθη καὶ ἡ λουπὴ οἰκογένεια.

— Καὶ τοῦ λόγου σας φεύγετενε, πλησιάζων τὴν Διαμάντο καὶ Ἀγγερούκαν, εἶπεν ὁ Δυτικός· ἔκαμέ μου πολὺ πιατζέρε ἡ γρωνιμία τῆς ἀδελφῆς σας· ὕστερα ἀπὸ λόγου σας εἶναι ἡ ποιοῦ γρατζιόζα κοπέλα πού 'ς τῆ ζωῆς μου εἶδα.

— Ἀλήθεια! εἶπε φιλαρέσκως ἡ Διαμάντο, στηριζομένη εἰς τὸν βραχίονα τῆς Ἀγγερούκας καὶ ἰλαρῶς ἀτενίζουσα πρὸς τοῦτον. Διὰ τὴν μισὲ Καστέλη, κατατρέχετε τόσον τοὺς Γραικοὺς.

— Μὴν ἀκούτενε, σιηόρα Διαμάντο, τὰ λόγια τῷ παπάδωνέ σας. ... οἱ παπάδες σας καὶ οἱ δικοὶ μας ἔκαμανε νὰ τρωγουμέστενε ἔτζι δά· τὸ 'ξέρω πῶς οἱ δικοὶ μας εἶναι ποιοῦ ἀνιμάτοι, μὰ μετὰ τὸ ῥαγκιόνε τους· γιὰ τὸ ἐχάσανε οὐλὴ τὴν ἰνφλουέντζα τους, καὶ γιὰ τὸ μὰ φορὰ εἶχανε διακόσιαις ἐκκλησιαῖς ἀποκάτω τους, καὶ τώρα ἔχουσι μόνο τέσσαρες ... γιὰ λόγου μου ἐν εἶμαι μπυγκότος· καὶ 'ς τῆ 'δική σας ἐκκλησιὰ, καὶ 'ς τῆ 'δική μας τὸ ἴδιο κάνει μου· ἡ Ἀγγερούκα ξέρει τὰ φόντα τῆς ψυχῆς μου. ... ὕστερα ἀπ' τ' ἀφρόντζα πού 'ς τῆ πόρτα τούτηνε καθημερουσία ἰκούου ἤπρεπε οὔτε νὰ σουλατζάρω πιά ἐδωνὰ μὰ γὼ καὶ πάλι ἔρχομαι γιὰ τὴν Ἀγγερούκα.

Στραφεῖς δὲ πρὸς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ἐρωμένην ἐπρόσθεσεν.

— Εἶχα πολλὰ πράματα τῆς νεσεσιτὰς νὰ 'πῶ σας, καὶ ἕνα ῥαβασίσι νὰ δώσω σας, καὶ γιὰ τοῦτο ἦρθα, μὰ ἡ τζάτζα σας οὐτ' ἕνα ποτήρι νερὸ ἀπὸ τὸν ἐμπότι της ἀπόψε ὀφρίρησέ μου.

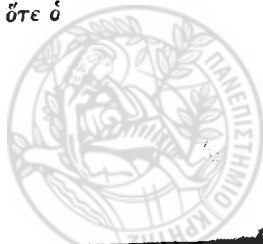
— Ἐν μέλει σας, σιηόρ Καστέλη ... γνωρίζετε τὴν καρδιά μου. ... ἔχετενε ἀπάνου σας τὸ ῥαβασάκι;

— Προχοῦ νὰ δώσω το πρέπει νὰ 'μιλήσω σας .... 'ς τὰς δώδεκα τῆς νύχτας θὰ βολτεζάρω ὄξου ἀπ' τῆ πόρτα σας .... γιὰ νὰ μὴ δώσετε σουσπίσιο στελλετέ μου τὴν κοφιτέτζα σας, σιηόρα Διαμάντο, νὰ τῆς 'μιλήσω γιὰ λόγου σας καὶ τῆς τὸ δώσω.

— Πολὺ καλὰ εἰς τὰς δώδεκα .... πᾶμε, ἔρχεται ὁ Παντελῆς .... καλὴ νύκτα, 'ς τὰς δώδεκα.

Ὁ Παντελῆς εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐντὸς, διὰ τὴν ἀκούση τί ὁ πρωτοσύγγελος ἔμελλε νὰ τῷ διακοινώσῃ. Ὁ πρωτοσύγγελος ἀφοῦ παρέστησεν εἰς τὸν εὐπατρίδην τὸ δεινὸν τῆς νήσου διὰ τὴν ἀφίξιν τῶν χιλίων Τούρκων, ἤρχισε νὰ τὸν ἐπιπλήττῃ αὐστηρῶς, διὰ τὴν συγχωρήσῃ πρὸς τὸν καθολικὸν νὰ καθῆσθαι πλησίον τῶν θυγατέρων αὐτοῦ καὶ νὰ συνδιαλέγεται.

Ἡ ζηλοτυπία τοῦ Παντελῆ εἶχε κορυφωθῆ τότε· ἀφῆσας λοιπὸν τὸν πατέρα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, ὅτε ὁ

Καστέλης καλονυκτίζων ἔδιδε τὴν χεῖρα εἰς τὴν Ἀγγερούκαν καὶ Διαμάντο.

Εἶδε τότε τὴν Διαμάντο νὰ ἐγχειρίξῃ πρὸς τὸν Καστέλην κρυφίως τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ γραμματίον' πλην ἡ πρᾶξις τόσον ταχέως ἔγεινεν, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ πιστεύσῃ.

Ἐκραξε τότε παράφρων.

— Οἱ Τούρκοι ἦρθαν νὰ μᾶς κόψουνε καὶ σεῖς ταῖς πόρταις ἅματις μ' ἔχετε ἀνοιχταῖς; ... ἀκούσατενε, μισὲ Καστέλη, μὴ ζητάτενε νὰ μᾶς πάρτενε 'ς τὸ λαιμό σας!

Καὶ μετὰ πατάγου καὶ ζηλοτυπίας ἔκλεισε τὰ δύο φύλλα τῆς θύρας, καὶ ἄφησε τὸν Καστέλη ἐν μέσῳ τῆς οἴκου.

— Τί καλῆς ψυχῆς νέος φαίνεται ὁ σινορ Καστέλης, εἶπεν ἡ Διαμάντο πρὸς τὴν Ἀγγερούκαν, ὅταν ἐπέστρεφον ἐντὸς τῆς οἰκίας.

— Εἶναι ὁ καλλίτερος τῆς χώρας ... Ἄχ ποῦ εἶναι Δατῖνος! ...

— Τί σημαίνει ποῦ εἶναι Δατῖνος! δὲν εἶναι Χριστιανός; ἂν μ' ἡγάπα εἰς τοιοῦτος εὐμορφος καὶ καλοαναθρεμμένος νέος τὸ Δατῖνος ἤθελε μ' ἐμποδίσει νὰ τὸν νυμφευθῶ!! νὰ μὴν ἦναι Ἰουδαῖος ἢ Τούρκος ...

— Πῶς τὸν ποφέρετενε τὸν σαχλόφραγγο, εἶπεν ὁ ἀδελφός, ὅστις μετὰ τὸ μανδάλωμα τῆς θύρας δρομαίως ἐπέστρεψεν πρὸς αὐτάς· εἶναι καὶ μπάλωσος, ἐν ἔχει μαιδί 'ς τὴν τζέπη του ἴδατενε πῶς γρούλουε τὸ μάτι του 'ς τὰ κολωνάτα;

— Ἀμέτενε 'ς τὸν ἔξ' ἀπ' ἐδῶ, ζουλζάρη ... ἴντα κλείσεις, βρὲ μασκαρὰ, τὴν πόρτα τοῦ παλληκαριοῦ ἔδετ' 'ς τὸ πρόσωπό του; εἶπεν ἡ Ἀγγερούκα μὲ θυμὸν, καὶ σύρουσα τὴν σύντροφον αὐτῆς ἀπὸ τοῦ βραχίονος, ἄφησε τοῦτον κεχηνότα καὶ μόνον.

— Ἄ α α α ... τὸν θέτε λοιπὸ τὸ Φράγκο!! ἐγὼ διορθώνω τον! ... νὰ δώσω του 'γὼ ματζουκταῖς. ποῦ ὁ Μουσίνορες του μὲ τ' ἀγνάσματα οὐλα τζῆ Σάντα Ῥώμας νὰ μὴ γιατρέψῃ τὴν ῥάχη του.

ΚΕΦ. 43.

ΜΙΑ ΑΠΑΘΗ ΣΥΝΔΙΑΛΕΞΙΣ.

Μόλις ἡ Διαμάντο εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἐκάλεσεν αὐτὴν εἰς τὸν κοιτῶνά της.

— Διαμάντο! μετὰ σοβαρότητος εἶπεν, εἰς τὴν ψυχὴν σου κατέχω ἔτι τὴν φιλίαν, ἣν εἶχον ὅτ' ἐγκατέλειψαμεν τὸ Κωρύκιον ἄντρον;

— Ὅχι μόνον σὲ ἀγαπῶ, Ἀνδρονίκη, ἀλλ' ἡ πρὸς σὲ εὐγνω

μοσύνη μου ἔτι πλέον αἰξάνει, ὅσον αἰσθάνομαι τὴν διαφορὰν τῆς ζωῆς ταύτης ἀπὸ ἐκείνῃ τοῦ σπηλαίου.

— Τὴν ἀλήθειαν λοιπόν... δὲν ἀγαπᾷς τὸν Κασέλην; μίαν ὥραν ἔμεινα εἰς τὴν θύραν καὶ ἐνόησα τὰ πάντα. Τὰ βλέμματα καὶ τῶν δύο σας ἐξέφραζον ὅ,τι ἡ παρουσία ἢ ἰδική μας ἐκώλυε τὴν γλώσσάν σας νὰ ἐξηγηθῇ.

Ἡ Διαμάντο κατερυθρίασε καὶ ἐθορυβήθη.

— Διαμάντο, γνῶρίζεις ὅλα τὰ συμβάντα μου! γνῶρίζω τὰ ἰδικά σου· ἂν τώρα ἀρχίσῃς νὰ μὲ κρυπτῆς τὰ νέα σου αἰσθήματα, σημεῖόν ἢ ὅτι ἠλλαξάς, ἢ ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον ἀξία τῆς ἐμπιστοσύνης σου.

Ἐρρίφθη τότε αὐτὴ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀρκάδος καὶ ἤρξατο νὰ κλαίῃ πικρῶς.

— Ὁμίλει, φίλη, εἰμέθα ὡς ἀδελφαί... τί ἔχεις νὰ μὲ εἶπῃς;

— Ναί, Ἀνδρονίκη! τὸν ἀγαπῶ· εἶναι τόσο καλοαναθρεμμένος....

— Τὸν ἀγαπᾷς!! ἔχεις ἤδη καμμίαν ἐξηγήσιν μὲ τοῦτον;

— Ἐγὼ!... αὐτὸς πρῶτος μ' ἐγράψεν ἐν γραμματάκι.

— Σ' ἐγράψε... μήπως σ' ἐζήτησε συνέντευξιν;

— Ναί.

— Τὴν ἔδωκας.... ποίαν ὥραν;

— Τὴν ἐνδεκάτην τῆς νυκτός· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθη τὴν ἐσπέραν ἐκείνῃ νὰ καταβῶ εἰς τὴν θύραν τὸν συνήνησα τὴν ἄλλην ἡμέραν εἰς τὴν Καινούριαν βρύσιν.

— Σήτησας διόλου πρὸς τοῦτον ἐγγράφως;

— Σήμερον μόνον τοῦ ἔδωκα ἐν γραμματάκι, ἐπρόσθεσεν ἀναστενάζουσα. Καὶ τοῦτο ἦτο μᾶλλον διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνω ἢ νὰ τοῦ δώσω ἐλπίδις.

— Κάμε με τὴν χάριν νὰ μὲ δείξῃς τὸ γράμμα τοῦ Κασέλη.

Ἡ Διαμάντο ἀνέσυρε τότε ἐκ τοῦ κόλπου αὐτῆς γραμματίον ἐπὶ μικροῦ μοσχοβόλου χαρτίου μὲ ἀνθοστεφῆς περιθώριον, καὶ δύο συνασπάζομένας περιστεράς. Ἦτο γεγραμμένον εἰς τὴν διεφθαρμένην τῶν Λατίνων γλώσσαν ὡς ἀκολούθως.

« Ἀδοράπιλη Σινυῖρα.

« Ὁ Μάρσιος (α) καὶ ὁ Ἀπόλλωνας ἦτανε ἔς τοὺς παλῶς καιροὺς ἐναγοράτοι μὲ τὴν Περσεπίνα (β) καὶ ἡ τζάτζα τῆς ἢ Σέρα (γ) γιὰ νὰ τὴν ἐβγάη ἀπὸ τὰ χέρια τους· ἐστειλέ τιν εἰς τὸ νησί τῆς Σιτίλιας (δ) κοντὰ εἰς τὸ βουλκάνο τῆς Αἴτνας νὰ μαζόνῃ πούλουδα. Ὁ Πλούτωνας (ε) ἀσχημος καὶ κακομούτζουνος, ἅμα εἶδε τὴν ἐλεψέ τιν ἀπὸ μεσῆς ἀπὸ ταῖς νύφαις τῆς.

« Ὁ Ζουπιτέρος (ζ) τοῦ τὸ ἐπαρδονάρισε· γιὰτί κ' ἐκεῖνος ἐν ἔκμεινε ἴλιγα ἔς τῆ ζωῆ του.

« Βλεπέτενε, θεραμέντε, ἀδοράπιλή μου σινυῖρα Διαμάντο, πῶς τὸ ἀμόρε ἐν εἶ' πρᾶμα ἀσυνείθιστο ἢ ἀδιάντροπο; γιὰτί καὶ αἰοί τους οἱ θεοὶ τζῆ ἀντικιτᾶς τὸ αἰσθανόντανε καὶ τὸ ἐπρατικάρανε.

(α) Ἄρης (β) Περσεφόνη. (γ) Δήμητρα (δ) Σικελία. (ε) Πλούτων. (ζ) Ζεὺς.

« Τούτο τὸ ἀμόρε μὲ κορατζάρει νὰ πάρω τὴ λιμπέρτῶ νὰ σᾶς ξεῖλω τοῦτο τὸ ραβίασι.

« Νηάνκο καὶ ἐν χωροῦσι λόγια ἔς τὸ χαρτί ἀπάνου νὰ πῶ οὐλα τὰ τουρ-
μέντα τῆ ψυχῆς μου ἀγκρεπελαμέντε περιμένω ὅτι ἐν θά σᾶς κικοφανῆ καὶ
ὅτι θὰ λυπηθῆτενε ἕνα ἄθροπο ὅπου ἦτανε ὄλο βιθασιτᾶ προχοῦ ν' ἀρθέτενε
ἔς τὴ νῆος ἀπάνου, καὶ τώρα ἔναι ἀκαμπλάτος ἀπὸ δολόρε.

« Ἐν ἔμπορεῖτενε ἀματις, μαδεμουαζέλα Διαμάντο, νὰ κατεθήτενε μὰ μα-
τιὰ τὴ νόχτα ἐκεί θὰ νὰ ἔς ταις ἔντεκα ἔς τὴν πόρτα σας; θὰ σᾶς ἐξπλημάροι
οὐλα τὰ κάζα ὅπου μὲ κάμανε νὰ ἔμπω σὲ ματρεμῶνια μὲ τὴ καλήνε καὶ
ἑμορφη Ἀγγερούκα.

« Σκοῦζα, μπέλλα, μπειλίσιμη Διαμάντο,

« Ὁ μίξεράμπιλες

« Λουγγιῶς Καστέλης.»

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἡ Ἀνδρουκίη,
ἣτις καὶ ἔμειδίασε καὶ ἀηδίαν ἠσθάνθη μεγίστην, ἔμεινε πολλὴν
ῶραν σύννουσ' ἐνόησε κάλλιστα τὴν θέσιν τῆς φίλης της.

Κλεισθέσις παιδιόθεν εἰς τὸ χαρέμιον τῆς Χαϊνίτζας, ἀκο-
λούθως δὲ εἰς ἐκεῖνο τοῦ Ὀδυσσεῶσ' δηλ. περιστοιχισμένη ἀπὸ
εὐνούχους καὶ στρατιώτας, οἵτινες ὡς βορὰν ἐθέωρουν αὐτήν,
καὶ δειλῆ ἦτο, καὶ τί ἐστὶν ἐλευθερία ἠγροῖε· πρώτην φορὰν
λοιπὸν τὴν ἠσθάνετο, καὶ ἐζήτει νὰ τὴν γευθῆ καθ' ὅλους τοὺς
τρόπους.

Ὁ Παντελῆς ἠδύνατο εὐκόλως νὰ κερδήσῃ τὴν καρδίαν της,
καὶ ἦτον ὁ κατάλληλος διὰ νὰ συνάψῃ συνοικέσιον· πλὴν δει-
λὸς καὶ χωρὶς νὰ προφέρῃ ποτὲ τὴν παραμικρὰν ἐρωτικὴν
φράσιν, ἂν καὶ τὴν ἠγάπα ἐμπαθῶς, ὀμιλῶν δὲ ἀκαταπαύστως
περὶ ἔμπορίου καὶ χρημάτων, ἐνῶ ὁ Καζέλης τολμηρὸς, ἂν καὶ
εἰς γλώσσῃ διεφθαρμένην, εἶχεν εἰς τὸ στόμα του τὴν μυθο-
λογίαν καὶ τοὺς στολισμοὺς τοῦ γυναικείου φύλλου, δι' ὃ καὶ
εἰσέδυσεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς νέας.

Ἐπειτα διατὶ νὰ τὸ κρύψωμεν! καὶ αὕτη ἡ μικτὴ ἐκ γαλλο-
ιταλικῶν λέξεων γλώσσα τοῦ Καθολικοῦ ἤδυνη πλείον τὰ ὠτά
της ἢ ἐκεῖνη τῶν σλαβοτουρκικῶν, ἣν ἤκουεν εἰς τὸ Κωρύκιον
αὐτρον, καθ' ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι ἡ πρώτη ἐπλησίαζε μᾶλλον τὸν
πολιτισμὸν, ἐνῶ ἡ δευτέρα τὸν τουρκισμὸν.

Συνεσφιγμένη λοιπὸν μὲ ὅλους τοὺς τελαμώνιας τῆς Τουρ-
κικῆς ἀνατροφῆς, καὶ τοὺτους διαθλάσασα, παρεδέχετο ὡς κα-
λῆτερον καὶ ἐντελέστερον πᾶν ὅ,τι ἀνήκεν εἰς τὴν πεφωτισμέ-
νην Εὐρώπην,

— Γνωρίζεις, Διαμάντο, ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρουκίη, ὅτι οὗτος ὁ
Καστέλης πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀγαπᾷ τὴν Ἀγγερούκαν, καὶ ὅτι ἐξέ-
θεσε πολὺ τὴν ὑπόληψίν της;

— Τὸ γνωρίζω· πλὴν μὲ εἶπεν ὅτι τρις τὴν ἐζήτησεν εἰς
γάμον ἀπὸ τοὺς γονεῖς της, καὶ τρις τὸν ἀπέρριψαν ὡς Δυ-
τικόν.

- Τὸν ἀγαπᾷ ἡ Ἀγγερούκα ἀκόμη;
- Ναί.
- Δὲν προσποιεῖται ὅτι δι' αὐτὴν ἔρχεται, ἐνῶ ὁ σκοπὸς τοῦ εἶναι δι' ἐσέ;
- Ναί, ἐρυθριῶσα ἐμάσσησε.
- Δεδόσθω ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀνεκαλύφθη, ὅποια εἶναι ἡ θέσις σου καὶ ἡ θέσις μου... ἐκεῖνοι, οἵτινες μᾶς ἔδωσαν τοιαύτην φιλοξενίαν, οἵτινες μᾶς ἐπεδαψίλευσαν πᾶν ἀγαθόν, δὲν θὰ γογγύσουν εἰς τὴν ἀγνωμοσύνην μας; πρὸς τοῦτοις γνωρίζω ἀπὸ τὴν Λοῦλαν, ὅτι ἡ Ἀγγερούκα ἀγαπᾷ τὸν Καστέλην ὡς παράφρων. Δεδόσθω ὅτι, φοραθέντος τοῦ ἰδικοῦ σου ἔρωτος ἡ φίλη σου ἀσθενεῖ βαρέως, κινδυνεύει, ἀποθνήσκει....
- Παῦσε Ἀνδρονίκη! δι' ἀγάπην Θεοῦ!... εἶμαι ἀξία τῆς βαρύτερας τιμωρίας... εἶμαι ἐνοχος, πλὴν ὄχι ἐκ κακίας ἀφρόνως παρεσύρθην. Καὶ βεβαιώθητι, μ' ὄλον ὅτι πολὺ τὸν ἀγαπᾷ, ταῦτα καὶ γὰρ συλλογιζομένη, ἔγραψα σήμερον πρὸς τοῦτον ψυχρὸν γραμματίον.
- Ἄν δὲν φθάνουν τὰ ὅσα σέ εἶπον, σέ προσθέτω, ὅτι, ὄχι μόνον εἶναι πένης, ἀλλὰ καὶ κατάχρεως· ἐνῶ ὁ υἱὸς τοῦ κυρίου Φραγκούλη καὶ περιουσίαν ἔχει, καὶ ἀρετὰς περισσοτέρας.
- Λοιπὸν τί πρέπει νὰ κάμω;
- Νὰ μὴν υπάγῃς εἰς τὴν συνέντευξιν· καὶ διὰ ψαλιδίου νὰ κόψῃς πᾶσαν ἐπιπίδα τοῦ Καθολικοῦ, ὥστε νὰ μὴν πλησιάσῃ ἄλλοτε τὴν θύραν μας.
- Δὲν ἠμπορῶ νὰ πράξω τοιοῦτόν τι, Ἀνδρονίκη.
- Διατί;
- Διότι οὔτε σθένος οὔτε ψυχὴν ἔχω κατὰ πρόσωπον ἐγὼ νὰ τοῦ εἶπω ἐν τοιοῦτον πρᾶγμα... τὸν ἀγαπῶ πολὺ, Ἀνδρονίκη.
- Ἐγὼ τοῦ τὸ λέγω... ποίαν ὄραν θὰ ἔλθῃ ἀπόψε.
- Εἰς τὰς δώδεκα... Τί ζητεῖς νὰ κάμῃς Ἀνδρονίκη;
- Τίποτε· ἐν χρέος... ἂν ἡ πράξις μου δὲν σέ ἀρέσῃ, ἀφίνω αὔριον τὴν νῆσον· χρεωστῶ ὅμως νὰ σέ εἶπω, ὅτι, ἂν ἀπαξ σέ χωρισθῶ καὶ μένης ἐνταῦθα, εἶμαι ἠναγκασμένη νὰ ἐξηγηθῶ πρὸς τὴν Λοῦλαν, ὅτι δὲν εἶμαι ἀδελφὴ σου.
- Ἡ Διαμάντο εἰς τὸν αὐστηρὸν καὶ ἀποφασιστικὸν τρόπον τῆς Ἀρκάδος ἐμφοβος συνήλθεν εἰς ἑαυτὴν, καὶ σκεφθεῖσα εἶπε.
- Πολὺ καλὰ θ' ἀκολουθήσω τὰς νοουθεσίας σου... κόπτω κάθε σχέσιον μου μὲ τὸν Καστέλην· θὰ καταβῶ ἀπόψε νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μὴν ἔλθῃ πλέον εἰς τὴν θύραν.
- Ὅχι! σὺ δὲν πρέπει νὰ καταβῆς· μία ἔτι νυκτερινὴ συνέντευξις συχνά, ἀντὶ νὰ διαλύσῃ ἓνα ἔρωτα, μᾶλλον τὸν παγιώνει· ἐγὼ καὶ ἡ Λοῦλα θὰ καταβῶμεν.
- Ἡ Λοῦλα!! τὸ γνωρίζει καὶ ἡ Λοῦλα;

— "Όλη ἡ οἰκογένεια τοῦ κυρίου Σ . . . γνωρίζει τὸν ἔρωτά σου, ἐκτὸς τῆς Ἀγγελούκας.

— Κάμε ὅ,τι γνωρίζεις, εἶπεν ἡ Διαμάντο, καλύπτουσα διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ πρόσωπον. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀφῆκε τὸν κοιτῶνα τῆς φίλης τῆς.

ΚΕΦΑΛ. 44.

ΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ.

Ἀφήσας τὴν θύραν τοῦ εὐπατρίδου ὁ Καστέλης, διευθύνθη εἰς ἓν τῶν καφενείων τοῦ Φραγκομαχαλά, ὅπου οἱ νέοι Λατίνοι συνηθροίζοντο καὶ ἐχαρτόπαιζον.

— "Ε!! ντύνουκε, μισέ Λουίτζη, ἵντα νοβιταῖς ἀπὸ τὸ Μωραϊτάκι; ἐβάλετεντο ᾿ς τὰ φιλέτα σας ἢ ἀκόμα; ἠρώτησεν εἰς τῶν χάρτοπαικτῶν, ἀναμινύων τὰ χαρτία, καὶ κρατῶν εἰς τοὺς ὀδόντας ἡμιαναμμένον σιγάρον.

— "Ἐνα ζπάρο δύο τρυγῶνα . . . μὰ τῇ σάντα Φιλομένα ἐν εἶδα ποῖο εὐκολη κάτζα ἀπ' αὐταῖς τζῆ ῥωμπούλαις, εἶπεν ὁ Καστέλης καταλυγίζων τὸ σῶμά του· ἐκβάλλον δὲ τὸν λευκὸν αὐτοῦ πῖλον, καὶ σπογγίζων τὸ πρόσωπόν του δι' εὐώδους ῥινομάκτρον ἐδείκνυεν ὅτι ἦτο κατευχαριστημένος.

— Ἐλάστενε, σινζὸρ Λουίτζη, νὰ πῆτενε ταῖς νέαις σας μπραβούραις . . . ἵντα σκαρόστετενε πάλι κάτω ᾿ς τὴν Ἀπλωταριά.

— Τίποτες, ἀπεκρίθη ἀνασπῶν τὸν ὦμον καὶ αἰνιγματικῶς μειδιῶν. Ἀποτανθεῖς δὲ πρὸς τὸν καφετῶλην· Μπατίτσα, τρατάρισε μὰ μαστίχα οὔλο τὸ ταβολίνο.

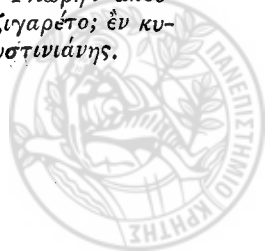
— Ἀφεροῦμ, ἐφῶναξαν ὅλοι μπράβο . . . ἔ ντύνουκε καλὰ καλὰ μαντάτα, μισέ Λουίτζη, γιὰ νὰ τρατάρετενε τόσο γκενεροζα.

— Πῆτενε, μισέ Λουίτζη, ὅ,τι ἔχετε νὰ πῆτενε (ἐκραξε μετὰ τινος ἀδημοσίας ἀνθρωπὸς τις μᾶλλον ἠλικιωμένος), τὸ πρεζέντε σας ἔκοψέ μας τῇ πρεφερέντζα, καὶ χάνω τζίρκα πέντε ρεγγινάτι . . . ἄσσοσ καρὸ, μισέ Γκζουστινιάνη.

— Μπάστα, σινζὸρ Φλώρη . . . μὴ ἱριτάρεστενε ἔτσι δα . . . νζάνγκα ἔχω νὰ ῥακοντάρω τοῦ Κολόμπο τζ' ἄβεντούραις· εἶπεν ὁ Καστέλης θέτων τὸν πῖλον πλαγίως.

— Ἐχετενε νὰ ῥακοντάρετε ἀπ' ἐκεῖναις ταῖς ψευτιαῖς ποῦ ἔναι τρεῖς πῆχαις μακρναῖς . . . ἄσσοσ καρὸ, μισέ Γκζουστινιάνη, ἐβαρέθηκα νὰ προσμένω σας . . . δυὸ ὄραις ποῦ τίναξά του ᾿ς τὸ ταβολίνο ἀπάνω.

— Καλὲ δὲν ἔχετενε ὀλίγη πασιέντζα, σινζὸρ Φλώρη ν' ἀκούσωμε τὸ μισέ Λουίτζη, καὶ ν' ἀνάψωμεν ἓνα τζιγαρέτο; ἐν κυνηγούσι μας, σινζὸρ Φλώρη, ἐπρόσθεσεν ὁ Γκζουστινιάνης.

— Από κείναις πού 'ναι τρείς πήχαις, εἶπεν ὁ Καστέλης, με κάποιαν ἀγανάκτησιν, θώρα ἐδῶ.

Καὶ ἐκβαλὼν τοῦ κόλπου του τὸ γραμματίον τῆς Διαμάντος, ὕψωσε τὸν βραχίονα καὶ ἔδειξε τούτο.

— 'Ραβασί !!! ἔκραζάν τινες... μπουλετίνι, ἐπρόσθεσεν ὁ μισέ Γκιουσιγιάνης ἀπὸ τὸ Μωραϊτάκι, καλὲ, εἶναι; ἐν πισεύω, καλὲ μισέ Λουίτζη, εἶναι τῆς Ἀγγερούκας καὶ γυρεύετε νὰ τὸ κάμετένε τῆς σιγιόρας Διαμάντος.

— Ἐν ἀνοιξά το ἀκόμη... τὸ μπρατζάκι της 'σάν τοῦ λαγοῦ τὸ πετζάκι ἔτρεμενε σάν μου τὸ πασάριζε... ὄχοουὺς γλυκό μου μπαρπουνάκι, ἐπρόσθεσε, καὶ ἐκόλλησε τούτο εἰς τὰ χεῖλη ὁ Καστέλης.

— Ἄσσοσ καρὸ, μισέ Γκιουσιγιάνη... ἐ βαστῶ πλά; θὰ παίξετενε, ἢ νὰ πάρω τὸ καππέλο μου καὶ νὰ φύγω;

— Καὶ σταθήτενε κακόσορτε, μὴ στιμῆς... ἀνοιξέτετο, μισέ Λουίτζη, νὰ δούμενε ἴντα μοδῶς γράφει τὸ Μωραϊτάκι. Ὁ Καστέλης ἀφοῦ καὶ δεύτερον ἠσπᾶσθη τὸ γραμματίον ἤνοιξε τούτο.

« Ἄξιολάτρευτέ μου Κύριε!

« Ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐνέπλησεν ἀγαλλιᾶσεως διὰ τὰ τρυφερὰ αἰσθήματα, ἀπερ δὲ ἐμὲ φέρετε· πλὴν ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἡ πρὸς τὴν Ἀγγερούκας ἐπιστιθίος προσηλλήσις μου μ' ἐμποδίζει περισσότερο νὰ προβῶ.

« Ἄν τυχὸν συνανηθῶμεν, θέλω διὰ ζωῆς φωνῆς ἄς ἐξηγήσει πόσον εἶμι ἀθῶα, καὶ κακῶς ἄλλως μ' ἐκλάβατε.

« Ὑγιαίνετε.

« ἠ φίλη σας.

« Διαμάντο. »

— Βρέ παιδιὰ, ἐν ἐσκαμπάρισα μὴς λιγας σένσο ἀπὸ τὸ μπουλετίνι τούτο, εἶπεν ὁ Καστέλης... πέρ μπάκο γράφει 'σάν ἀντικιτάρενα.

— Κανένας μας ἐν ἐκατάλαβε, εἶπεν εἰς ἄλλος.

— Μισέ Γκιουσιγιάνη, νὰ χαρήτε τὴν ψυχὴ σας σεῖς καταλαβένετενε τὴ λίγκουα;

— Πιστεύω πῶς ἐκατάλαβα κομμάτι.

— Γιὰ κάμετε 'ς τὴν μπίστι σας τὴ τραπουτζιόνε.

Ὁ Γκιουσιγιάνης ἔλαβε τὸ γραμματίον εἰς χεῖρας, καὶ ξηροβήχων ἐμάσσησε πολλάκις τὴν φράσιν « ἄξιολάτρευτέ μου Κύριε. »

— Πολὺ ὄνορε κάνει σου τὸ κορίτζι τούτο, μισέ Καστέλη, σραφεῖς μετὰ ταῦτα σοβαρῶς πρὸς τούτον, εἶπεν, ἐν ἤξέρετένε τὴ νόμπιλε ἐκεῖνη φαμέλγια τζῆ Σμύρνης τῶ Λατριδωνέ; κομπάρρησε τ'ονόκουε μ' ἐκείνους καὶ λέγει ἄξει τῶ « Λατριδωνε Κύριε. Ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐνέπλησεν ἀγαλλιᾶσεως διὰ τὰ τρυφερά... »

« Ἡ πιστόλα σας ἐπλήγασέ με 'ς τὴ τρυφερὴ ἀγκαλιὰ 'πού 'ναι τὰ σευτιμέντα.

« Απερ..... ἄπερ..... » τούτῃδρα νὰ τῆ λέξι ἐν καταλαβαίῳ την, πρέπει νὰ ἦναι τοῦ Ὁμηροῦ .... νὰ λέγετε κάπερ, ἤθελα νὰ πῶ πῶς σινιφικάρει τὸ σινιὸρ Κάπαρη.... ἄς ἦναι ἐν μᾶς μέλει γιὰ μὴ λέξι... « ἢ πρὸς τὴν Ἀγγερούκαν ἐπιστήθιος προσκόλλησις μου μ' ἐμποδίζει περισσότερον νὰ προβῶ... »

Ἦχ! ὦχ! ὦχ ὦχ μισὲ Καστέλη!!! ἐδῶ σᾶς πετᾶ καὶ ἄτραβέρο μὴ πετριά. Νὰ θυμηθῆτε, λέγει, πῶς ἐκολλήσετετε τὸ στήθος σας ἔς τῆς Ἀγγερούκας, καὶ ἐν ἴσχυρι νὰ μπροβάρη πιότερο... ἴσταν συναντηθῆτε διὰ ζώσης... ἴντα πάλι εἶναι ἡ ζώσης φωνῆς... ζώσης φωνῆς!! ἡ φωνῆ ἐν ζῆ!! ἄς ἦναι « σᾶς ἐξηγήσω πόσον εἶμαι ἀθῶα καὶ κακῶς μ' ἐκλάβετε » θὰ σᾶς ἐξηγήσῃ, λέγει, ἴσταν ἀνταμωθῆτε ἴντα ἀνθὸς εἶναι, καὶ ἡ ἄλλη κακὸς μπακλαβᾶς... πολὺ προκομμένο κορίτζι, σινιὸρ Καστέλη!

— Εἶναι ἀπὸ τῆ Νταμετζάνα (Δημητζάνα) π' ὄχει τὸ μεγάλο κολέγκιο τοῦ Μωρέα καὶ ἀνιψιὰ τοῦ Πατριάρχῃ πού κρεμάσαν ἔς τὸ Φανάρι, ὅλος γαυριῶν εἶπεν ὁ Καστέλης.

— Ἔχει ῥιγάλα, μισὲ Καστέλη;... αὐτὸ ναι τὸ πρῶμο πρῶμο πού νὰ θωρᾶτε.

— Λέγουνε πῶς μὴ τὸτάλε φορτοῦνα ἔχει κάθε μὴ τους.

— Καὶ πότε ἔχετετε τὸ ραντεβου σας;

— Ἀπόψε ἔς ταῖς δώδεκα.

— Μὴ μᾶς γελάτετε, μισὲ Καστέλη;

— Καὶ ἐν ἐρχέστετε νὰ δῆτε;

— Σᾶν ἐμπήκατε ἐδῶ εἶπατε, ἓνα ζπάρο δυὸ τρυγόνια.

— Τὸ πα γιὰτ' ἄβαλα καὶ τῆ μεγάλη ἀδρεφῆ ἔς τὸ τζόγο.

— Τῆ σινιὸρα Ἀτρόνικα;... ἐν πιστεύω σας.

— Μὴ τὸ πιστεύετετε... μὰ ἴσταν τὸ φίδι πού μαγνητίζει τὸ πουλὶ καὶ κάνει το καὶ κατεβαίνει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὸ κλαδί ἔς τῆ μπόρκα του; ἔτζι δὰ ἐκατέβασάτηνε καὶ ἐγὼ ἔς τῆ μπόρτα.

— Καὶ τῆς μιλῆσετετε; ἔκραξαν διάφοροι μὲ περιέργεια.

— Καὶ ὠμίλησά τζη, καὶ τὸ χέρι τζη ἔσφιγξα' καὶ τὰ μάτζα μου φαγωθήκανε μὲ τὰ δικά τζη... καὶ μὴ φορὰ ἀκόμη νὰ κατέβῃ ἔς τῆ μπόρτα, καὶ τῆ πιάνουμε καὶ τούτηνε ἔς τ' ἀγγίξρι.

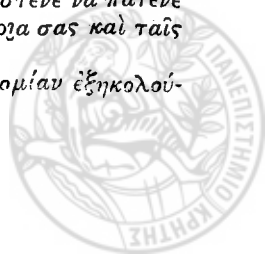
— Καὶ ἡ Ἀγγερούκα, σινιὸρ Καστέλη;

— Ἢ Ἀγγερούκα!... τί νὰ τζη κάμω; εἶπε μειδιῶν αἰνιγματωδῶς, βυθίζων τὰς χεῖρας εἰς τοὺς δύο θύλακας τῆς λευκῆς του περισκελίδος καὶ ἀνασπῶν δυνατὰ τοὺς ὤμους.

Ἄ μισὲ Φλώρης τὸν ἐθεώρει μὲ ἀγριον ὄμμα, ἔπειτα ὀργίλως στραφεὶς ἔκραξε μὲ ἀγανάκτησιν.

— Καλὲ θὰ τελειώσουμε τὸ τζόγο... μὴ μὲρα ἀλάκερι εἶναι πού παίζα τὸ κακόσορτό μου ἄσσο... ἐρχέστετε νὰ πάτετε ἔς τὸν πίσω ἀπὸ δῶ, σινιὸρ Λουίτζη, μὲ τ' ἀμόρζα σας καὶ ταῖς παλαύραις σας.

— Ἀκούσετετε, μισὲ Φλώρη, γελῶν μὲ κερτομίαν ἐξηκολού-

θησεν ὁ Καστέλης· τώρα π' ὄχω τρεῖς θὰ σὰς δώκω τὴν Ἀγγερούκα... εἶναι πρεσαπόκο γιὰ τὴν ἡλικία σας... σταθήτενε νὰ σὰς χαρῶ... καὶ πλησιάσας τοῦτον ἐξ ὀπισθεν ἐζήτησε νὰ θωπεύσῃ (χαϊδεύσῃ) μὲ τὰς δύο του χεῖρας τὸ πρόσωπόν του.

— Παίζουμε ἀματις μὲ ριγάλια ἢ μὲ τὰ ψόματα;... ἄσσοσ καρὸ, μισέ Γκιουστινιάνη, ἐ ξανάρχουμαι πρὶ ἄς τὸν καφενέ.

Ἀνατρέψας δὲ τὴν τράπεζαν καὶ ὀρθωθείς ἀπειλητικῶς καὶ μεγαλοφώνως, ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Καστέλην.

— Εἶσαι τὸ μπόδο τοῦ τζόγου... ἐν πισεύγω σου κουκούττι, γιὰτὶ ἴσαι πρώτης κουαλιτᾶς λαφαζάνης· μήτε ἡ Ἀγγερούκα σὲ ἀμοράρετε, μήτε ἡ Διαμάντο, μήτε ἡ Ἀντρονίκα... σὰ γάτα μπανιὰτα σπασάρεις ὄξ' ἀφ' τῆ μπόρτα τοῦ μισέ Φραγκούλη· καὶ ἴαν ριζιγάρης καὶ πᾶς πρὶο κοντὰ κομματί θὰ προβάρησ κοὶ τὸ τζιμπούκι του.

Χα· χα· χα· ἐκάγχασαν ὄλοι.

— Ὅχουὸς, μισέ Φλωράκο μου, ἀπὸ τὸ θυμό σας ἐν ξέρετε ἴντα λέτενε, ἐκραξε καὶ ὁ Καστέλης γελῶν· πάραυτα δὲ λαβῶν ὕφος σοβαρὸν, ὡς νὰ ἐγγίχθη ἡ φιλοτιμία του· ἐγὼ μὲ πρόβαις ἴμιλάω, ἐπρόσθεσεν, ὅποιος ἐν πιστεύγει, ἄς ἐρθῆ νὰ μὲ ἴδῃ ἀπόψε.

— Πάμενε, βρὲ παιδιὰ, ὡς τὴν Ἀπλωταρὰ νὰ κρυφτοῦμε, ν' ἀγροικήσουμε τῆς σιζόρας Διαμάντος τ' ἀμόρια.

— Πάμενε! ἐκραξαν διάφοροι... μᾶς θέτενε, σιζὸρ Κασέλη;

— Βεραμέντε! θέλω σας, εἶπεν οὗτος, ὅστις ἐπίτηδες ἤλθεν εἰς τὸ καφενεῖον, ὅπως προσκαλέσῃ μάρτυρας εἰς τὸν θρίαμβον τῆς νυκτερινῆς του συνεντεύξεως.

Ἠγέρθησαν τότε ὄλοι καὶ σαρκάζοντες τὸν μισέ Φλώρη, ὅστις ἐσπαράττετο ὑπὸ ἀδημονίας, διότι ἔχανε, καὶ διότι ἐμίσει τὸν Καστέλην· μπόνα νότε, μπόνα νότε, τοῦ ἐκραξαν καὶ ἀφήκαν τὸ καφενεῖον.

Ὁ δὲ μισέ Φλώρης, ἄνθρωπος ζῶν ἀπὸ τὸ χαρτοπαίγνιον, ἀφοῦ ἐζάθη ὠχρὸς καὶ ἀλαλος, ἐκραξε πρὸς τὸν καφεπώλην.

— Πέντε βεγγινάτα!... δύο ἐβδομάδωνε ἔξοδα τζῆ φαμέλις! ἔχασά τα γιὰ τούτονε τὸ μπερμπαντο-Καστέλη... θὰ τὰ βγάλω ἀφ' τοῦ μισέ Παντελάκη τῆ τζέπη. Καὶ ἀφήσας καὶ οὗτος τὸ καφενεῖον διευθύνθη εἰς τοῦ Κ. Φραγκούλη Σ... τὴν οἰκίαν.

ΚΕΦΑΛ. 45.

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ.

Ἦσαν ἐννέα περίπου ὧραι τῆς νυκτός, ὅτε ὁ μισὲ Φλώρης ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ εὐπατρίδου.

Ἦσαν ἐκεῖ συνηθροισμένοι διάφοροι τῶν καθηγητῶν τῆς δημοσίου σχολῆς, τινὲς τῶν ἱερέων, μεταξύ δὲ καὶ ὁ πρωτοσύγγελος Πολύκαρπος· ἡ δὲ γενικὴ ὁμιλία πάλιν ἦτον ἡ ἐμφάνισις τῶν χιλίων Τούρκων ἐπὶ τῆς νήσου.

Ὁ μισὲ Φλώρης ἦτον ἀνὴρ τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν, ἔγγαμος, ἀναστήματος μᾶλλον σιμοῦ, μὲ πρόσωπον στρογγύλου, ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς, καὶ μὲ μύστακα πανταχόθεν ψαλιδισμένον καὶ μὲ χονδρὰς τρίχας ὡς τοὺς ὕστριχας τῶν κάπρων.

Μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφρονήσεις ἡ κυρία Δεσποινούκα τὸν ἠρώτησε τὰ νέα τῆς ἐνορίας των.

— Τίποτις, παρὰ τὸ ἀρίβο τῷ χιλίῳ Τούρκων... ἔκαμε πολὺ σαυσασιόνε... σιγκοῦρο ἐμάθετέν το.

— Τὸ ἐμάθαμενε, σιγῶρ Φλώρη, εἶπεν ὁ ὄρθιος εὐπατρίδης καὶ ἐν ἀρέσουμε τὰ πράματα τῆς Ἱζός.

— Μὲ τὸ βαγκιόνε σας, μισὲ Φραγκούλη, ἐν ἀρέσουν οὐτ' ἐμένα.

— Ἐμάθετε διὰ ποίαν αἰτίαν ἦλθον; ἡ ποίος ἐνήργησε νὰ ἔλθον; ἠρώτησεν ὁ πρωτοσύγγελος Πολύκαρπος.

— Ὅγεσκε· μὰ σὲ δυὸ τρεῖς ἡμέραις θὰ μάθουμενε.

— Διεδόθη λόγος ὅτι μερικοὶ τῶν ἰδικῶν σας διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Γραικοὺς παρεκίνησαν τὸν Μουσελίμην νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

— Πιστεύω σας, πάδρε μου... καμπόσαις σφυρίχτραις... γιὰτὶ γὰ' νομάζω τὰ τζόβινά μας σφυρίχτραις, εἶναι τὸ σκάνταλο τῆς νήσου... ἐν ἔχουνε νὰ ριζιγάρουνε παρ' ἐξέμπιο ἄλλο, παρὰ τὸ πανταλόνι ποῦ φοροῦνε... μὰ ὅποιος εἶναι παντρεμένος Λατίνος ἢ Ῥωμζός, ἐν ἦτανε τρελλὸς νὰ κάμη τέτοιο πράμα.

— Ἐν ἐπίστεφά το 'ς τὴν ἀρχὴν ποῦ μοῦ τὸ πενε ὁ σιγῶρ Καστέλης· τόσο παράξενο φάνηκέ μου, εἶπε πάλιν ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Καὶ ἦρθενε ἀπόψε 'ς τὴν πόρτα σας ὁ μισὲ Λουτζής;

— Ἦρθενε, καὶ ἂν ἐν ἐκλειγὰ του τὴν πόρτα κατὰμουτρα σκοπὸ ἐν εἶχετο νὰ φύγη, εἶπεν ὁ μελαγχολικὸς Παντελής.

— Καλὰ ἐκάμετέ του... ἐν εἶναι τὸ καράτερό σας νὰ χέτενε λόγια πολλὰ μὲ τὴ σφυρίχτρια τούτηνε, μισὲ Φραγκούλη.

— Ἀκούσσετενε τίποτε ἀφ' τὸ στόμα του, μισὲ Φλώρη;

— Ἐν εἶναι τῆς ντινιτᾶς μου νὰ πῶ σας τί ἤκουσα, μὰ ἐν

κάνετενε καλά νὰ βάνετεν του 'ς τὴν μπόρτα σας μπροστὰ, ὕστερα ποῦ 'χέετενε ἓνα σωρὸ κορίτζια.

Αἱ νέαι ὄλαι συνεθεωρήθησαν εἰς δὲ ὑπηρέτης Βρουταδοῦσος, ὅς τις κατὰ τὴν τότε ἐθιμοταξίαν ἴστατο ὄρθιος, ὡς μούμια, μὲ χεῖρας ἐσταυρωμένας εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τῆς αἰθούσης, εἶπεν.

— Μὲ συμπάθερο, τζελεμπῆ, καὶ ἰγὼ νὰ 'μιλήσω ἓνα λόγο· ὁ μισὲ Φλώρης λέγει τὴν ἀλήθεια. Τῆ περασμένη ἑβδομάδα οὐλῆνε τὴ νύχτα ὁ Φράγκος, ἐσουλατζάριζενε 'πὸ κάτω ἀφ' τὰ παράθυρά μας· καὶ ἄματις κανένας ἐν ἐμπρόβαλε νὰ 'μιλήσῃ του, θὰ 'πῆγε νὰ 'πῆ, δὲ 'ξέρω ἰγὼ τῶ μαλζῶνε μου τζῆ τρίχαις ψόματα.

— Ἐν σοῦ πέφτει λόγος, Πηδῆ, (ἦτο τ' ὄνομά του) νὰ 'μιλήσῃ, στέκου μόνο νὰ 'δῆς χρειαζόμεστεν τίποτις; διέκοψεν ἡ κυρία Δεσποινούκα.

— Ἀφήτενε, κακόσορτη, νὰ 'πῆ ὁ ἄθρωπος ὅ,τι εἶδε... λέγε, βρὲ Πηδῆ, ἴντα εἶδες; εἶπεν ὁ εὐπατριδῆς.

— Τίποτα, τζελεμπῆ... ἐν εἶδα τίποτα, τζελεμπῆ· δαγκάων νὰ χεῖλη του, καὶ ῥίπτων τὰ ὄμματα εἰς τὸ ἔδαφος, εἶπεν ὁ ὑπηρέτης.

— Πάντοτες ἔχετενε τὸ κακὸ τοῦτο συνήθειο νὰ κόψετε τ' ἀθρώπου τὴ μιζὰ, ὀλίγον ὀξυθύμως εἶπεν ὁ κύριος Σ... πρὸς τὴν σύζυγόν του, στραφεῖς δὲ πρὸς τὸν μισὲ Φλώρη, εἶπεν· ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἤθελεν ὁ Λουῖτζης σου νὰ προβάρῃ τὴ κουτοκερασιὰ τούτη· μὰ ἔλα ποῦ τούταις δὰ οἱ γυναῖκαις ἐν ἀφίνουσί με... ἄς γηρωῖξῃ χάρι 'ς τὰ χίλια ζεῖμπέκια ποῦ μὲ σκοτίσανε καὶ τοῦ 'δωκα ἀπόψε καρέγλα καὶ κάθησενε.

Ἡ ὁμιλία τότε ἐξηκολούθησε πάλιν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαστάσεως· ὁ δὲ σινηὸρ Φλώρης, ὠφελῆθεις τοῦ πυκνοῦ τῶν καπνοσυρίγγων νέφους, ἠγέρθῃ καὶ ἐπλησίασε τὸν Παντελῆν, ὅστις ἐκάθητο μελαγχολικῶς ἀντικρὺ τῆς Διαμάντος.

— Τί μοῦ δίνετεν, τοῦ εἶπε χαμηλῆ τῆ φωνῆ, νὰ σᾶς δώσω μὰ νοβιτὰ ποῦ ἰντερεσάρει σας;... ἐπλήρωσα σῶστὰ πέντε βεγγινάτα γιὰ νὰ μάθω τὴν.

— Νοβιτὰ ποῦ ἰντερεσάρει με! ἴντα νοβιτὰ ναι;

— Ἰντερεσάρει σας, γιὰτ' εἶναι καὶ γιὰ τὸ μπενεφίτζιο τζῆ σινηόρας ἐκείνης ποῦ 'χέετενε ἀντικρὺ σας... τζῆ σινηόρας Διαμάντος, λέγω, ἐπρόσθεσε, δίδων πρὸς τοῦτον ἐλαφρὸν τοῦ ἀγκῶνος κτύπον.

Ὁ Παντελῆς εἰς τὸ ὄνομα τῆς Διαμάντος ὕψωσε τὴν σκυθρωπὴν κεφαλὴν του.

— Ὅ,τι ζητήσετενε δόνω τὸ σας, μισὲ Φλώρη.

— Πέντε βεγγινάτα ἐκόστισέ μου νὰ τὴ μάθω.

— Δόνω σᾶς τα.

— Σ' τὴ φούχτα, 'σὰν καλὸς πρᾶματευτής.

— 'Σ τὴ φύχτα, φτάνει μόνο ἡ νοβιτὰ νὰ ἴναι γιὰ τὴ σι-
νιόρα Διαμάντο.

— Παρόλα ντ' ὄνоре, εἶναι γιὰ τὴ σινιόρα Διαμάντο.

— Πάρετέν τα, χαλάλι σας, σινιόρ Φλώρη, εἶπεν ὁ Παντε-
λῆς, καὶ ἡσύχως καὶ κρυφίως ἐνεχείρισε τῶντι πρὸς τὸν Δυ-
τικὸν τὰ πέντε αὐστριακά.

— 'Σ πολλὰ ἴη σας... ἀπόψε ἔς ταῖς δώδεκα ἴσάν τελειώση
ἡ βεγγέρα ἡ σινιόρα Διαμάντο ἔχει ν' ἀνταμώση ἔς τὴν μπόρτα
σας τὸ μισὲ Καστέλη ἡ δὲ σφυρίχτρια ὁ παλλο-Λουιτζῆς ἐκου-
βάλησε καμμιὰ δεκαριὰ τζοβενότα γιὰ ν' ἀκούσουνε τ' ἀμώρια
τους, καὶ ἐδράβασέ τους τὸ ραβασί της.

— ἴντα λέτενε, ὀρθοθεῖς ἔκραξεν ὁ Παντελῆς ἔξω φρεῶν.

— Κάτζετενε, σινιόρ Παντελάκη... μὴ φωνάζετενε, εἶπεν
ὁ Φλώρης, σύρων τοῦτον ἀπὸ τὸ φόρεμα κρυφίως... ἐν εἶναι
τρόπος νὰ φωνάζετενε, γιὰτὶ θὰ μὲ σακριφικάρετε.

— Πάμενε, πάμενε ὄξω ἔς τὴν αὐλή... τὰ μηλίγγια μου
νιόθω τα νὰ ξεσπουρδάρουνε ἀφ' τὸ κεφάλι μέσα, εἶπεν ὁ Παν-
τελῆς, ὅστις τῶντι ἤρχισε νὰ σπαράσσηται ἐκ φρικτῆς ἀντι-
ζηλίας.

Ὁ Φλώρης τότε ἐν ἐκτάσει ἐξήγησε πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ κυρίου
Σ... τὰ πράγματα· ἐνουθέτησε δὲ τοῦτον ὅπως θέση τὸν φο-
βερὸν Βρουταδοῦσον νὰ ραπίση τὸν συκοφάντην Λουιγγιου
Καστέλλην.

Τῶντι ἐν τέταρτον πρὸ τῆς προσδιωρισμένης ὥρας ὁ Παν-
τελῆς, ὁ Βρουταδοῦσος Πηδῆς καὶ τρεῖς ἄλλοι συναδελφοὶ του
μὲ ρόπαλα ἐπερίμενον βήματά τινα μακρὰν τῆς θύρας των τὴν
προσέγγισιν τῆς Δυτικῆς φάλαγγος.

Συσκευθεῖσαι ἡ Δούλα καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἀρκετῆν ὥραν, ὁποῖον
μέτρον νὰ λάβωσι διὰ νὰ προλάβωσι τὰς κακὰς συνεπείας
τῆς δυστυχοῦς ταύτης συμπαθείας τῆς Διαμάντος πρὸς τὸν
Καζέλην, ἀπεφάσισαν ἀμφότεραι τὴν δωδεκάτην νὰ καταβῶσιν
ἀντ' αὐτῆς καὶ νὰ τὸν ἐπιπλήξωσι. Καὶ ἂν ἡ χρεία τὸ καλέση,
νὰ ἀποτείνωσι καὶ ἀπειλάς.

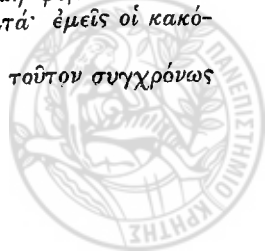
Ἡ πόλις ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἔρημος ἔνεκα τῆς ἀφίξεως τῶν
χιλιῶν Τούρκων· μόνον τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἠκούοντο συν-
τριβόμενα ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου.

Ἦδη ὁ Καστέλης περιτετυλιγμένος εἰς ποδῆρη καφέχρουν
μανδύαν ἐπλησίασε τὴν θύραν, ἐνῶ πέντε ἢ ἕξ τῶν Καθολικῶν
τὸν ἠκολούθουν, πατοῦντες ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν των.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἡμίνοιξε τὴν θύραν, ὅτε τὸν ἐνόησεν.

— Τὰ πάλπιτα ζτῆ καρδιάς μου ἐν ἴμωρῶ νὰ ῥακουτάρω τα
πουλάκι μου Διαμάντο... ἀνοίξετενε... μὴ φοβούστενε...
οὔλα τὰ τεράκια κοιμούντενε ἔς τὴ τραγκιλιτὰ· ἐμεῖς οἱ κακό-
σουργοὶ μόνοι ἴσάν ταῖς...

— Ἀχρεῖε καὶ ἄτιμε ἄνθρωπε, δράττουσα τοῦτον συγχρόως

ἀπὸ τὸ περιλαίμιον, εἶπεν ἡ Ἄρκας, νομίζεις ὅτι ἀτιμωρητὶ θὰ διασαλπίζης λόγους κατὰ τῆς ὑπολήψεως ἀθῶων νέων! γνωρίζω τί ἐφλυάρησες διὰ τὴν ἀθῶαν Ἀγγερούκαν· τ' αὐτὰ ζητεῖς νὰ πράξης καὶ διὰ τὴν ἀδελφὴν μου. Ἐὰν δὲν ὑπογράφης τῶρα τοῦτο τὸ χαρτὶ, ὅτι ποτὲ εἰς ὄλην σου τὴν ζωὴν δὲν θὰ διαβῆς ἐκ τούτου τοῦ δρόμου θὰ σὲ πνίξω· φέρε, Λούλα τὸ καλαμάρι.

Καὶ ἔσφιγξε τούτον μὲ τοὺς λεπτοὺς μὲν, πλὴν ἠρωϊκοὺς δακτύλους τῆς τόσου, ὥστε τεθορυβημένος καὶ ἔντρομος ὁ Καθολικὸς ἔκραξε.

— Μὴ μὲ σφίγγετε, σιγῶρα Ἀντρόνικα.

— Πνίξε τον τὸ σκύλο, Ἀνδρονίκη· πνίξε τον τὸν ἀθεόφοβον ποῦ δὲν ἄφησε νέαν νὰ μὴ τὴν διαβάλη, ἔκραξε καὶ ἡ Λούλα, θέτοσσα καὶ αὐτὴ τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ τραχήλου του.

— Τὰ μάτια μου χυθῆκανε ἀπὸ τὸ σφίξιμο, σιγῶρα Ἀντρόνικα... πάγει ἐτουφάρισα... τρέξετενε! κοσπιρατζιόνε!

— Τέτοια εἶναι τ' ἀμόρλια σας, σιγῶρ Καζέλη; καγχάζοντες καὶ προχωροῦντες, ἔκραξαν οἱ Καθολικοί.

— Τέτοια εἶναι, ἔκραξε καὶ ὁ Παντελής, συγχρόνως μὲ τὸν κρότον τοῦ πρώτου ραβδίσματος, ὅπερ ὁ Βρονταδοῦσος κατέφερον εἰς τὸν δυστυχῆ Καστέλην.

Ἐρρίφθησαν τότε οἱ μισθωτοὶ ἐπὶ τοῦ Λουίγγιου καὶ τῶν λοιπῶν Δατίνων μὲ τὰς ράβδους των. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἄφησαν σχεδὸν ἡμιθανή, τοὺς δὲ λοιποὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν.

Αἱ φωναὶ, ἡ ταραχὴ καὶ οἱ κλαυθμοὶ, οὐχὶ μόνον ἐξύπνισαν τὴν γειτονίαν, ἀλλ' ἔσυρον καὶ τὰ βήματα ναυτῶν τινων τῆς ἐλιμενισμένης φρεγάδος, οἵτινες μετὰ τοῦ πλοιάρχου των περιεφέροντο κατοπτέοντες τὴν πόλιν.

— Τί εἶναι; ἠρώτησεν ὁ πλοίαρχος τὸν χαμαὶ κυλιόμενον Καστέλην.

— Μὲ ἀσασινάρανε, Ἀφέντη μου.

— Ποῖος;

— Ἐν ἴμορῶ... ἀπὸ τοῦτο τὸ σπήτι βγήκανε ἄντρες καὶ γυναῖκαις, καὶ σ'αὺν τίγκρες καὶ τιγκρέσαις πέσανε ἄνω μου.

Ὁ πλοίαρχος διέταξε νὰ μετακομίσουν τούτον εἰς τὴν φρεγάδα του, γράφας δὲ σταυρὸν ἐρυθροῦν, ὡς σημεῖον διακριτικὸν, ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας τοῦ μισοῦ Φραγκούλη, ἀνεχώρησεν.

ΚΕΦΑΛ. 46.

Ο ΙΒΡΑΙΜ - ΑΓΓΑΣ.

Ὅλιγας ἡμέρας μετὰ τὴν κωμικοτραγικὴν σκηνὴν, ἣν ἐδη-
γήθημεν, ἡ πόλις ἔλαβε παράδοξον μεταβολήν.

Οὔτε οἱ περιηγηταί, οὔτε αὐτοὶ οἱ Χίοι ἠδύνατο νὰ πιστεῦ-
σωσιν, ὅτι κατῶκουν πλέον τὸ αὐτὸ τῆς πατρίδος των ἔδαφος.

Ἡ εὐξωτα, ἡ εὐθυμία, ἡ εὐταξία, τὸ ἀμέριμνον καὶ αἱ ἐργα-
σίαι τῶν κατοίκων παραχρῆμα διεκόπησαν ἀπὸ αὐρατον καὶ
ἀσαφῆ φόβον. Οὐδὲν ἄλλο ἔβλεπες εἰμὴ, τὸν μὲν φεύγοντα εἰς
τὰ ὄρεινὰ χωρία ὑπὸ τὸ πρόσχημα διασκεδάσεως, τὸν ἄλλον
εἰς τινα τοῦ Ἀρχιπελάγους νήσου, καὶ τὸν ἄλλον θάπτοντα εἰς
τὴν ἀγροκήπιά του τὰ πολύτιμα κειμήλια καὶ σκεύη του.

Οἱ χίλιοι ἀφιχθέντες Τούρκοι αὐτοδέσποτοι εἰσῆρχοντο εἰς
τὰς οἰκίας χάριν εὐταξίας, τὰς ἀπεγύμνον, καὶ ἔπραττον κάθε
εἶδος βιαιοπραγίας, εἰς τρόπον ὥστε, οὐχὶ μόνον εἰς τὰς θύρας
οἱ κάτοικοι δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ καταβῶσιν, ἀλλ' οὔτε καὶ
εἰς τὰ παράθυρά των νὰ προβάλουν τὰς κεφαλὰς.

Καὶ τὴν νεκρώσιμον ταύτην γαλήνην διέκοπτε μόνον ἡ ὀξεῖα
φωνὴ θύματός τινος, ἣ οἱ ἐκ διαλειμμάτων πιστολισμοὶ τῶν
βαρβάρων, ἐπαυξανόντων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ δέος τῶν
φύσει δειλῶν κατοίκων.

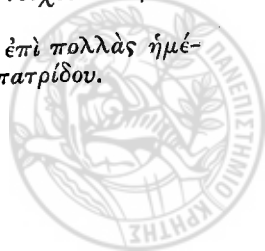
Ἐνόησεν ἡ Ἀνδρονίκη τότε, πλὴν ἀργὰ, ὅτι ὁ τόπος ὃν ἐξε-
λέξατο ὡς ἄσυλον, ἀπροστάτευτος, εὐπρόσβλητος κατὰ γῆν τε
καὶ θάλασσαν, ἔμελλεν ἴσως νὰ κατασαθῇ τὸ θέατρον σκηνῶν
τραγικωτάτων.

Δὲν ἠδύνατο ὅμως ν' ἀναχωρήσῃ, καθ' ὅτι καὶ τὸ ἐμπόριον,
καὶ ἡ ἀκτοπλοία, καὶ ἡ μὲ τὴν ἀντικρὺ Ἰωνίαν διαπόρθμευσις
εἶχον διακοπῇ, καὶ τίποτε ἄλλο, εἰμὴ ἡ θανάσιμος καὶ ἀσαφῆς
ἐκείνη γαλήνη καὶ ἀπραξία, ἡ προβαίνουσα καὶ παρακολου-
θοῦσα τὰς μεγάλας τῆς κοινωνίας καταστροφὰς, ἐβασίλευεν
εἰς τὴν δύστηνον ταύτην πατρίδα τῶν Θεοκρίτων καὶ Θεο-
πόμπων.

Ἡ Αὐδλα, ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ὁ Παντελῆς αἴτιοι τοῦ ραβδισμοῦ
τοῦ Καστέλη, ἐκτὸς τοῦ φόβου τῶν Τούρκων, εἶχον καὶ ἐκείνου
τῆς ὀργῆς τοῦ πατρὸς, ἂν τυχὸν ἤθελε μάθει τὰ διατρέξαντα.

Ὁ Βρονταδοῦσος ὑπηρετῆς εἶχεν ἰδεῖ τὸν πλοίαρχον τῆς φρε-
γάδος, ὅτι διέγραφεν ἐρυθροῦν στραυρὸν ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς οἰ-
κίας των ἅμα λοιπὸν ἀπεμακρύνθη, οὐχὶ μόνον τὸν ἐξήλειψεν
ἀλλὰ καὶ ἔσπευσε νὰ τὸν διαγράψῃ ἐπὶ τοῦ τοίχου ἄλλης οἰ-
κίας μακρύτερα τῆς ἰδικῆς των.

Τοῦτο ἔκαμε τὸν πλοίαρχον τῆς φρεγάδος ἐπὶ πολλὰς ἡμέ-
ρας νὰ μὴν ἐμφανισθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ εὐπατρίδου.

Μίαν μεσημβρίαν ἐκάθησαν νὰ γευματίσουν, ὅταν ἡ θύρα σφοδρῶς ἐκρούσθη.

— Ἡ παναγὰ καὶ ὁ Χριστὸς τῆς νὰ μὲ βγάλουνε ψεύτη, μὰ ἐν ἀρέσει μου τὸ κτύπημα τοῦτο, κοκκόνα Ἀντρονίκα! εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης, ὀρθωθεὶς καὶ ἀποσπῶν ἀπὸ τὸν λαίμῳ αὐτοῦ τὸ χειρόμακτρον.

— Ἡ ἰδέα σας εἶναι, μισὲ Φραγκούλη, καθήσετε καὶ μὴ οὐτω φοβεῖσθε, ἀπεκρίθη αὐτῇ.

— Ἐν εἶναι ἰδέα μου ἀπὸ ψῆς βραδὺς ἔχω τὸ ἓνα κακὸ προγνωστικὸ... εἶδα ζάβαλης καὶ ὄνειρατα κακά...

— Τίνος εἶναι τὸ σπῆτι τοῦτο;

Συγχερόνας ἠκούσθη φωνὴ βροντώδης, καὶ πολὺσαρκος γάστρων Τούρκος ἐνεφανίσθη μετὰ τριῶν ζεϊμπεκίων εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου τοῦ γεύματος.

— Δι... δι... δικό μου, Ἀφφέντη, ἀπεκρίθη ὁ μισὲ Φραγκούλης πελιδῶνς γινόμενος, καὶ προσκυνῶν τοῦτον δι' ἐδαφιαίας μετανοίας.

Ἠγέρθησαν τότε καὶ οἱ λοιποὶ τῆς τραπέζης, σταυρώσαντες τὰς χεῖρας εἰς τὸ στήθος· ὁ δὲ Παντελῆς, τρώγων ἔτι, ἦτον ὁ τελευταῖος. Ὁθεν ὁ εὐπατριδῆς καταφέρων ἀστραπήδον ραπισμὸν ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ « ἔ ση.. ση.. σηκόνεσε βρὲ ζῶ 'ς τὸν Ἀφέντη μπροστά, » εἶπεν.

Ἠγέρθη λοιπὸν καὶ οὗτος τεθορυβημένος καὶ τριβῶν τὸ πρόσωπόν του.

Ὁ ἄγριος Ἀσιανὸς διέτρεξε μὲ τὰ βλοσυρὰ αὐτοῦ ὄμματα στρήφων τοὺς μύστακάς του, ἐκάστην τῶν γυναικῶν· εἶτα, θωπεύων τὸν Λουρεντζῆν, ἠρώτησεν.

— Ποῖαι ἀπὸ ταύτας τὰς γυναῖκας ἐξύλισαν τὸν κύριον Καστέλην ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν σου;

— Ταύταις δὰ οἱ γυναῖκαις ἐξύλισαν τὸ σιγῶν Καστέλη!! ... νὰ φάω τὰ κόκκαλα τῶν ἀποθαμμένω μου, Ἀφέντη, τέτοιο πρᾶμα ἐν νομίζω νὰ γείνηκε 'ς τὴ μπόρτα μου μπροστά... τὸ γνάντζο, ὁ μισὲ Δουίτζης τὴν ὕστερη φορά πού 'ρτε 'ς τὸ κατώφλιον μας τοῦ 'δώκαμενε καρέγλα καὶ κάθησενε καὶ μᾶς ἐλέγνε τὴ σκληράδα του πού 'ρχετο ἀφ' τοὺς Βενετζιάνους.

— Πῶς ὀνομάζεσαι; ἠρώτησεν ὁ Τούρκος, ὅστις δὲν ἦτον ἄλλος ἢ ὁ Ἰσραὴμ-Ἀγᾶς πλοίαρχος τῆς φρεγάδος.

— Μισὲ Φραγκούλης Σ... σκλάβος σας.

— Δέγε μου τὰ ὀνόματα κάθε μιᾶς χωριστά.

Ἐρχισε μὲ φωνὴν τρέμουσαν ὁ ἔμφοβος οἰκογενειάρχης τὴν ὀνομασίαν ἐκάστης.

— Λοιπὸν σεῖς αἱ δύο εἰσθε πού τὸν ἐρράπισατε;

Ἀποταυθεὶς πρὸς τὴν Λούλαν καὶ Ἀνδρονίκην.

— Ἡμεῖς δὲν τὸν ἐρράπισαμεν μόνον, ἐπειδὴ διήρχετο ἐμπρὸς τῆς θύρας μας ἀκαταπαύστως, καὶ ἔτρεχε καὶ ὠμίλει

έναντίον τῆς ὑπολήψεως τῆς ἀδελφῆς μου καὶ τῆς Ἀγγερούκας τὸν ἐφοβίσαμεν ἀπλῶς, ὅπως μὴ ἔλθῃ ἄλλοτε, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

— Τὸν ἐφοβίσατε! ... σεῖς τὸν ἡμεθανατώσατε· ὁ ἄνθρωπος ἦτον χαμαὶ ἀπὸ τοὺς ραβδισμοὺς· τέσσαρες δοῦλοι μου ἐχρειάσθησαν νὰ τὸν σηκώσουν καὶ μεταφέρουν εἰς τὴν λέμβον μου.

— Δὲν ἔχομεν εἶδησιν ... ἄλλοι θὰ τὸν ἐρράπισαν.

— Τί λέγεις, σὺ, ὅστις μασσεῖς; ἠρώτησε τὸν Παντελῆν.

— Ἐ γνωρίζω, Ἀφέντη, τίποτα, ἀπεκρίθη, καταπίνων διὰ τῆς βίας, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐδάκρυσαν.

— Οἱ Δαῖτινοι λέγουν, ὅτι ἤκουσαν τὴν φωνὴν σου, ὅταν τὰς ἔτρωγον.

— Γ' αὐτὰ των παρακούσατε, Ἀφέντη ... γὰρ ἀπὸ ταῖς ἐν- νὰ πηγαίνω κάθε βραδὺς ἔς τὸ κρεβάτι μου.

— Ποῖον εἶναι τὸ ἐπάγγελμά σου; ἠρώτησε τὸν κύριον Φραγκούλην, κολλήσας τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς Διαμάντος.

— Πραγματευτῆς, Ἀφέντη μου.

— Δοιπὸν, μισὲ Φραγκούλη, τί ἔχεις καλλίτερα; νὰ δώσης πέντε χιλιάδες γρόσια καὶ νὰ ἀπαλλαχθῆς τῆς ὑποψίας; ἢ νὰ λάβω τὰς δύο ταύτας εἰς τὴν φρεγάδα μου, ἕως νὰ μάθω τὴν ἀλήθειαν ... κάλλιον νὰ τελειώσωμεν φιλικὰ τὴν διαφορὰν σας· διότι μὲ ἀρέσκει ἡ οἰκογένειά σου, καὶ θέλω καμμίαν φορὰν νὰ ἔρχωμαι ν' ἀπερνῶ τὴν ὥραν μου.

— Ταῖς πέντε χιλιάδες, Ἀφέντη ... βρὲ Παντελῆ, τρέξε γλήγωρα ἔς τὸ μαγαζές, φέρε μαχμουτικά· ἀκούς; ... καθίσετενε ἅματι νὰ πάρουμε τὸ γιομα μαζῆ; εἶναι ὅτι ἀρχέψαμενε, εἶπεν ὁ εὐπατρίδης, συνερχόμενος εἰς ἑαυτὸν.

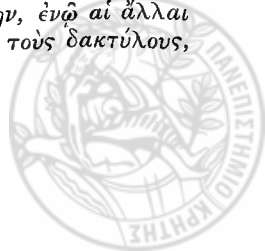
— Κάθημαι, εἶπεν ὁ Ἀγᾶς· ὅστις ἀνευ δευτέρας προσκλήσεως ἐκζωσθεῖς τὸ ξίφος αὐτοῦ, ἔδωσε τοῦτο πρὸς ἓνα τῶν δορυφόρων του, ποιῶν συγχρόνως πρὸς τοὺτους νεῦμα ν' ἀποσυρθῶσιν.

— Ἄμνια Ζαμπελοῦ (ἦτο τ' ὄνομα τῆς οἰκουροῦ), δώσατενε ἔς τοὺς καβάσιδες νὰ φάνε καὶ νὰ πιοῦνε ὅ,τι θελήσουνε ... καὶ ὅ,τι καβέδικο ἔχουμενε ἔς τὸ κελάρι δώσατέ τους το ... ἔς τὴν ἔγνοια σας ἀφίνω τους, ἄμνια Ζαμπελοῦ, ἀκούετενε;

Ἡ κυρία Δεσποينوῦ ἐζήτησε μὲ τρόπον τότε νὰ κρίνῃ μίαν φιάλην οἴνου εὐρισκομένην ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὡς ἀντιβαίνοντος θρησκευτικῶς εἰς τοὺς Μουσουλμάνους· ὁ Ἰβραῖμ-Ἀγᾶς ὅμως τὴν ἐνόησεν.

— Ἄφες την, εἶπε· τώρα τὸ πίνουμεν καὶ ἡμεῖς, διότι ὁ Σουλτὰν Μαχμούτης ἔκαμε τὴν ἀρχὴν.

Ἐνεθρονίσθη λοιπὸν πλῆσιον τῆς Διαμάντος· καὶ εὐρῶν αὐτὴν τόσον ἐντελῶς ὀμιλοῦσαν τὴν Τουρκικὴν, ἐνῶ αἱ ἄλλαι μόλις τὴν ἐψιπτάκιζον, ἤρχισε νὰ τρώγῃ μὲ τοὺς δακτύλους, καὶ νὰ πίνῃ ἄκορέστως.

Ὁ δὲ εὐπατρίδης εὐτυχῆς, ὅτι εἰς τὸν τρομερὸν ἐκείνον ἀναβρασμὸν ἀπέκτησε φίλον, ὅστις ἠδύνατο νὰ τὸν προστατεύῃ ἐν καιρῷ ἀνάγκης, δὲν ἔλειψε νὰ φέρῃ παντὸς εἶδους οἴνου εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ νὰ τὸν διασκεδάσῃ μὲ ἑκατὸν ἀνέκδοτα.

Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Ἰβραὶμ-Αγᾶς τοσοῦτον ἐξεβακχεύθη, ὥστε καὶ ἡ γλῶσσα καὶ αἱ χεῖρές του κατήντησαν εἰς ἀτοπήματα· καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ὑποσχέσεων, μόλις περὶ τὸ μεσονύκτιον ἠδυνήθησαν ν' ἀπομακρύνουν αὐτὸν καὶ τοὺς στρατιώτας του.

Ἄμα ἀνεχώρησεν ἡ Ἀνδρονίκη εἶπε πρὸς τὴν Δούλαν.

— Προβλέπω, φίλη, ὅτι κακὰ θὰ τελειώσωμεν μετὰ τὸ τέρας τοῦτο... ἂν εὖρω πλοῖον θὰ λάβω τὴν Διαμάντο καὶ θὰ φύγω ἀπὸ τὴν Χίου.

— Θὰ φύγῃς τώρα ὅτε ἔχωμεν ἀνάγκην τῆς παρουσίας σου!

— Ἐν θὰ μᾶς κάμετενε τὸ ἄδικον τοῦτο, εἶπεν ἡ μήτηρ.

— Εἶμαι ἔτοιμος, κυρία μου, νὰ μείνω μεθ' ὑμῶν μέχρι τέλους· πλὴν ἂν μείνω πρέπει νὰ με συγχωρήσετε νὰ πράξω ὅ,τι ἠμπορῶ, ὅπως ὑπερασπισθῶ τὴν ζωὴν μας καὶ τὴν τιμὴν μας.

— Κάμετενε ὅ,τι γρωνίζετενε, εἶπεν ὁ εὐπατρίδης.

— Πολὺ καλά!... Πηδῆ, φέρε τὸ κιβώτιόν μου ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀποθήκην.

Ἡ οἰκογένεια τὴν ἐθεώρει μὲ ἀπορίαν, ὅτε ὁ Πηδῆς ἀπήλθε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τῆς.

Μόνον ἡ Διαμάντο τὴν ἐνόησε, καὶ ἐνθυμηθεῖσα τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς βλὸν ἔβριψε τὰ βλέμματα χαμαί.

Μετ' ὀλίγου τὸ κιβώτιον προσεφέρθη· ἐντὸς τούτου εἶχε τὴν ἀνδρικήν αὐτῆς στολὴν, καὶ τὰ ὅπλα τῶν Θερμοφυλῶν καὶ τῆς Γραβζιάς.

Ἦνοιξε λοιπὸν καὶ ἔκβαλε τὸ ἀργυροῦν αὐτῆς καρποφύλιον καὶ τὸ ξίφος τῆς.

— Τουφέκια!... μαχαίρια!... ἄρματα! ἔκραξαν ὅλοι, καὶ πάραυτα ὡς οἱ μῦς εἰς τὴν παρουσίαν γαλῆς διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς γωνίας τοῦ θαλάμου.

— Σταθῆτε... τί οὕτω ἐφοβήθητε; δὲν εἶναι γεμάτα... τώρα θὰ τὰ γεμίσω, καὶ ὀμνῶ εἰς τὴν πίσιν μου, ἂν ὁ Τούρκος ἐκεῖνος ἔλθῃ πάλιν καὶ ζητήσῃ νὰ προσβάλλῃ τὴν ὑπόληψιν ἡ ζωὴν μας, θὰ τοῦ τὴν ἀνάψω· καὶ ὅσον κρατῶ τὸ ξίφος τοῦτο, ζωντανὴν δὲν θὰ συγχωρήσω εἰς οὐδένα ὅπως μετὰ προσβάλλῃ.

— Καλὲ καὶ σεῖς μνοιάζετενε τὸ Μποναπάρτη ἀπ' αὐτοῦ, ἔκραξε τέλος ὁ μισὲ Φραγκούλης.

— Ὅταν ἡ θρησκεία, ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ μας, κύριε Φραγκούλη, ἐπαπειλοῦνται τόσον τρομερῶς δὲν πρέπει νὰ ἀφίνωμεν τὸ αἷμα νὰ γίνῃ ὕδωρ· ὅςτις μετὰ τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας ὑπερασπίζεται καθ' ἑνὸς θηρίου τὸ ὅποῖον ὀρμᾷ κατ' αὐτοῦ, ἔχει περισσοτέρας ἐλπίδας ν' ἀποφύγῃ τὸν θάνατον, ἢ ὅτε ἄσπλος κλίνῃ

τὸν τράχηλον εἰς τὴν διάκρισίν του· ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδας ψυχὰς ἔχει ἡ νῆσος, ὅλαι μὲν Ἑλληνικὸν αἷμα, καὶ θ' ἀφήσω-
μεν χιλίους ψωρογυροῦκιδες νὰ μᾶς κατασφάζουν;

— Σεῖς εἴστενε συνειθισμένοι ἀπὸ παιδιὰ ὅς τὰ ἄρματα, μὰ, κοκκόνα Ἀντρονίκα, ἡμεῖς ὄχι νὰ τὰ πιάσωμενε, μὰ καὶ νὰ δούμενέ τα μόνο κα... κα... ἀπάνω μας.

Καὶ θέσας τὴν μίαν χεῖρα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μὲ τὴν ἄλλην κρατῶν τὰ ὀπίσθια τῆς καυδύκης του (τζουμπὲ) ἔστρεψε καὶ ἔφυγεν, ἅμα ἡ Ἀνδρονίκη ἤρχισε τὴν γέμισιν τοῦ ἀργυροῦ αὐτῆς καρποφιλίου.

ΚΕΦΑΛ. 47.

Η ΨΕΥΔΗΣ ΚΗΔΕΙΑ.

Ἡ Ἀνδρονίκη ἐγνώριζε τοὺς Τούρκους καλλίτερα ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ κυρίου Φραγκοῦλη· ἀφ' ἧς ἡμέρας λοιπὸν ἐνεφανίσθη ὁ Ἰβραῖμ-Ἀγᾶς εἰς τὴν οἰκίαν των, ἐξωγραφίσθησαν σκηναὶ τρομεραὶ εἰς τὴν φαντασίαν τῆς Πελοποννησίας.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ὁ φοβερὸς Τούρκος ἤρξατο ἡμερουσίως τακτικὰ νὰ τοὺς ἐπισκέπτεται μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ, καὶ ἀπροσκλήτως ἐξῆτει γεῦμα καὶ οἶνον, ἐσυμβούλευσε τοὺς συνοίκους τῆς, δι' ἀσφάλειαν τῆς ὑπολήψεώς των, ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας νὰ εὐρίσκωνται ἐντὸς τοῦ θαλάμου, εἰς ὃν ἦσαν βεβιασμένοι νὰ τὸν ὑποδέχωνται.

Τοῦ Ἰβραῖμ-Ἀγᾶ τὰ βλέμματα ἐκ πρώτης ἀφετηρίας ἔπεσον ἐπὶ τῆς Διαμάντος· ὅσον δὲ αἱ ἐπισκέψεις του ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ ἐγνώριζε ταύτην καλλίτερα, τόσον ἀναιδέστερα ἤρχιζε διὰ χειρονομίων καὶ ἐκφράσεων ἀπρεπῶν νὰ ἐξηγητᾶται παρουσία τῶν ἄλλων τὸν πρὸς ταύτην κτηνώδη ἔρωτά του.

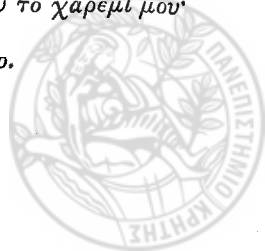
Ἡ δὲ Διαμάντο καὶ τὴν συνήθη εὐθυμίαν καὶ ζωηρότητά τῆς ἀπώλεσε, καὶ τὴν ἠσυχίαν τῆς. Ἐτρεμεν ἡ τάλας ὡς ξρουθίον ἀσθενὲς ὅτε ἠνοίγετο ἡ θύρα καὶ ὁ πελώριος Τούρκος ἐνεφανίζετο.

Δύστηνος Χίος! μήπως τάχα μόνον ἡ οἰκογένεια Φραγκοῦλη εὐρίσκετο εἰς τὴν δυσχερῆ ταύτην θέσιν! ἕκαστος οἰκογενειάρχης εἶχε νὰ ἐξοικονομήσῃ, ὅπως ἠδύνατο, ἐν τῶν ἀπολυθέντων τούτων ἐπὶ τῆς νῆσου χιλίων τεράτων.

Ἡμέραν τινα ὁ Ἰβραῖμ-Ἀγᾶς, νῆφων ἐγειρόμενος ν' ἀναχωρήσῃ, εἶπε πρὸς τὸν μισὲ Φραγκοῦλην.

— Εἰς ὄλγας ἡμέρας περιμένω ἐξ Ἀιδινίου τὸ χαρέμι μου ὅταν ἔλθῃ θὰ με δώσης τὴν Διαμάντο.

— Πῶς!!... Ἀφ... φένη, τὴν Δια... μάντο.

— Ἀπὸ τὰς πέντε μόνον τὴν Διαμάντο θὰ σοῦ πάρω· δὲν θὰ σὲ ζαλίσω πλέον οὔτε διὰ χρήματα, οὔτε διὰ γυναῖκα.

— Ἡ ἀδελφή μου, Αὐθέντα, δὲν ἤμπορεῖ νὰ υπάγῃ εἰς κἀνὲν μέρος χωρὶς ἐμέ, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

— Πολὺ καλά, πέρνω καὶ ἐσέ, ὄχι δι' ἐμέ, ἀλλὰ διὰ νὰ σὲ στείλω δῶρον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

— Ὁ μισὲ Φραγκούλης, Αὐθέντα, ἐπανέλαβεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν θυγατέρων του, ὄχι ὅμως καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐπειδὴ δὲ εἴμεθα αἵτιοι τῆς δυστυχίας του, σὰς εἰδοποιῶ ὅτι ἀπόψε θὰ υπάγωμεν ἄλλοῦ νὰ κατοικήσωμεν καὶ ὄποιου...

— Μὴ ἀποκρίνεσαι οὕτω, αὐθάδης, θέτων τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ γραταγαλιού, ὀργίλως ἔκραξεν ὁ Ἰβραῖμ· Ἀγάς. Κιττάξετε καλά μὴν ἐκβίητε ἀπὸ τοῦτο τὸ 'σπίτι'· διότι τὰς πρώτας ὅπου θὰ κόψω εἶναι ἡ Δούλα καὶ ἡ Ἀγγερούκα αἱ φιλινάδες σας· καὶ τὸ ἰδικόν σου κεφάλι ἐνέχυρον, μισὲ Φραγκούλη, ἂν τὰς ἀφήσης καὶ φύγουν.

— Ὅχι!! ὄχι!! ὁ ἄμοιρος... ἴντα φουρτούναις εἶν' αὐταῖς! ἤρρησε μὲ δάκρυα ὁ κύριος Σ... μόλις ὁ ἄγριος Τούρκος ἀφῆσε τὴν οἰκίαν.

— Ἀκούσατε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, τὰ δάκρυα δὲν κάμουν δουλειά· τὸν Τούρκου, ἡ μὲ τὸ σπαθὶ πρέπει νὰ τὸν πολεμήσης, ἂν ἤμπορῆς, ἡ μὲ τὴν πανουργίαν... ἄς σκεφθῶμεν τί ἤμποροῦμε νὰ πράξωμεν, διὰ ν' ἀποφύγωμεν τὸ κακόν.

— Ἐν βλέπω γρατριά, κόρη μου... ὄχοноюς! καὶ τί σκληρὸ πρᾶμα 'ναι ν' ἀποθάνῃ κἀνεὶς ἔτζι δανὰ 'ς τὰ καλά καθούμενα.

Σύρων τῆς κεφαλῆς του τὰς τρίχας ἐκλαυθμύριζεν ὁ μισὲ Φραγκούλης.

— Καλὲ, μὴ κάμνετε τοιοῦτοτρόπως! δὲν εἴμεθα εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην, εἶπεν ἡ Ἀρκάς.

— Νὰ πεθάνω 'σὰν εἶμαι ἄρρωστος, καλά... μὰ 'σὰν δὲν εἶμαι, ἄδικο πρᾶμα, Δεσποινούκα μου.

Μετὰ πολλῶν κόπων ἡ Ἀνδρονίκη κατῴρθωσε νὰ καταπραῖνῃ τὴν οικογένειαν.

— Ἐχω ἓν σχέδιον, εἶπεν, ὀλίγου μὲν σκληρὸν καὶ δύσκολον, πλην σωτήριον, ἂν κατορθωθῇ.

— Πήτεντο, πήτεντο, κοκκόνα παλληκάρενα, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης.

— Ἡ Διαμάντο νὰ ὑποκριθῇ ἀμέσως τὴν βαρέως ἀσθενούσαν· ὅτι δηλ. ἐκ τοῦ φόβου τῆς προσεβλήθη ἀπὸ σπασμούς. Εἰς δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας νὰ προσποιηθῇ τὴν ἀποθαμμένην· νὰ τὴν θάψωμεν μὲ πομπήν· τότε ὁ Τούρκος θὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν, καὶ πλέον δὲν θὰ ἔλθῃ ἐδῶ.

— Ὁμορφὸ 'ναι τὸ πλᾶνο σας, ὑψώνων τὸ μέτωπον καὶ ἀποκοπώτερα ἀναπνέων, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης Σ... μὰ 'μπορεῖτο ἡ Διαμάντο νὰ καμωθῇ τὸν ἄρρωστο καὶ τὸ ποθαμμένο;

— **Κάλλιστα** ἠμπορῶ, παρὰ νὰ πέσω εἰς τὰ χέρια ἐκείνου τοῦ θηρίου... πλὴν σὺ, **Ἀνδρoυίκη!**

— **Ἐγώ!**... μὴ σὲ μέλη δι' ἐμέ! ἄς ἔλθῃ νὰ μ' ἐγγίξῃ... ἀς κάμωμεν τοῦτο τώρα, καὶ δευτέρα σκέψις τὸ ἄλλο.

Προσεκάλεσαν τότε τὸν πρωτοσύγγελον **Πολύκαρπον**, πρὸς δὲν ἐδιηγήθησαν τὰ πάντα, καὶ ὅστις τοῖς ὑπεσχέθη τὴν συνδρομὴν του.

Ἡ Διαμάντο ἤρχισε διὰ μιᾶς τὸ ἔργον· ἐνίφθη μὲ διάφορα θειώδη ὕδατα διὰ νὰ λάβῃ νεκρικὸν χρῶμα, ἐξέπλεξε τὴν κόμην της, ἐλεύκαυε τὰ χεῖλη καὶ τοὺς ὀνυχᾶς της, καὶ ἔθεσε τὰς χεῖρας εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ· συγχρόνως ἐξάλη εἰς ὑπηρέτης νὰ προσκαλέσῃ τὸν **Ἰβραῖμ-Ἀγᾶν**.

Ὅτε ἐνόησε τοῦτον φθάνοντα, πάραυτα ἤρχισε τοὺς νυγμῶς καὶ τὰς συστάσεις.

— **Δέστενε, Δέστενε**, δέστενε τὸ κορίτζι τοῦτο, ἀφ' τὸ φόβου του ποῦ κοῦσε πῶς θὰ τὸ πάρετενε ἕς τὸ χαρέμι σας, εἴπεν ὁ μισὲ **Φραγκούλης**, ἐνῶ οἱ λοιποὶ τῆς οἰκογενείας ἄλλοι κατεγίνοντο εἰς βοηθήματα, καὶ ἄλλοι ὠδύροντο.

Ὁ πρωτοσύγγελος καὶ ὁ ἱατρὸς τῆς οἰκογενείας ἴσαντο ὀρθιοὶ πλησίον τῆς κλίνης.

Ὁ **Ἰβραῖμ-Ἀγᾶς** ἔδραξε τὸν πώγωνά του, καὶ κατοφρυνόμενος τὸ εὐρὺ καὶ ὀλίγον ἐκ τῆς ἡλικίας ῥυτιδωμένον μέτωπόν του, ἠτένισε τὰ βλέμματα ἐπὶ τῆς συστρεφομένης ὡς ἀγαθίδος **Διαμάντος**.

— **Πάγει...** ἔγεινε μπουζί, προσέθεσεν ἡ κυρία **Δεσποινούκα**, ἐγγίζουσα τὴν χεῖρα τῆς νέας.

Καὶ ὁ πλοίαρχος τὴν ἠγγίξε καὶ αἰσθανθεὶς πόσον ψυχρὰ ἦτον ἐτουθόρυσε.

— **Δὲν ἦτο** τὸ κισμέτι μου νὰ τὸ χαρῶ τοῦτο τὸ κορίτζι· **ξρέψας** δὲ πρὸς τὴν ὀλοφυρομένην **Ἀνδρoυίκη**ν, εἶπε τῆς ἀδελφῆς σου νὰ ζήσῃ καὶ δὲν τὴν ἐγγίξω, ἐπρόσθεσεν.

Ἀνεχώρησε, προσθέτων, ὅτι τὸ ἐσπέρας θέλει ἐπιστρέψει, ὅπως ἴδῃ, ἂν ἡ **Διαμάντο** ἦναι καλλίτερα.

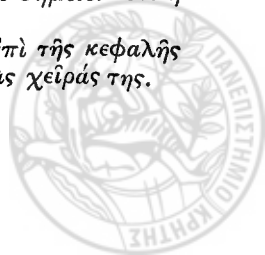
— **Τί σκυλί!**... ἓνα κουκούτζι ἐν ἔγνοιασέ το ἕς ὅ,τι εἶδε, εἶπεν ὁ μισὲ **Φραγκούλης**.

— **Ὀλίγην ὑπομονὴν καὶ ὀλίγην ἔτι προσποίησιν**, καὶ ἡ ὑπόθεσις τελειῶναι, εἶπε καὶ ἡ **Ἀρκάς**.

— **Ἐφυγεν;** ἠρώτησεν ἡ **Διαμάντο**... ὀλίγον ἔλειψε νὰ πιστεῦσω καὶ ἡ ἰδιά, ὅτι ἤμην πραγματικῶς ἀσθενῆς, γελῶσα ἔκραξεν.

Τὸ ἐσπέρας, ὅτε ὁ **Ἰβραῖμ-Ἀγᾶς** εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, οἱ κλαυθμοὶ καὶ αἱ φωναὶ ἦσαν μέγισται, ἦτο σημεῖον ὅτι ἡ **Διαμάντο** ἐξέπνευσεν.

Τὴν εἶχον ἐνδύσει λευκὴν στολὴν, ἔθεσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς **στέφανου**, καὶ ἔδεσαν μὲ κναυὰς ταινίας τὰς χεῖράς της.

Ὁ πρωτοσύγγελος ἀνεγίνωσκε ψαλμοὺς νεκρικοὺς ἄνω τῆς κεφαλῆς τῆς, ὁ δὲ ἰατρὸς ἐπροσπάθει νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς αἰσθήσεις των τὰς ψευδολειποθυμύσας Ἀνδρονίκην καὶ Ἀγγερούκην.

— Λοιπὸν, ἀπέθανε, μισὲ Φραγκούλῃ, εἶπεν ὁ Ἀγῶς, ἀφοῦ ἔρριψε τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς θλιβερᾶς ἐκείνης σκηπῆς.

— Κρίμα ἔς τὴν κοπέλα, Ἀφέιτη, ἀπέθανε. ....

— Τόσο τὸ χειρότερο διὰ λόγου σου.

— Γρατὶ ἄματις, Ἀφέντη;

— Διότι, διὰ νὰ μὴ πατήσω πλέον εἰς τὸ ὄσπιτι σου, πρέπει νὰ μὲν μετρήσῃς δέκα χιλιάδας γρόσια.

— Δέκα χιλιάδες!! ἐν ἔχω πλῆθῶς.... ὅ,τι εἶχα μετρητὸ μὲν τὸ ἐπήρατενε.... μούρκα μόνον ἔχω.

— Πούλησέ τα καὶ κάμετα γρόσια.

— Ποιὸς ἔχει νὰ μὲν δώσῃ μετρητὰ.... ὅ,τι εἶχεν ὁ κόσμος τοῦ τὰ ἐπήρατενε.

— Πότε θὰ τὴν θάψετε;

— Αὔριον τὸ πρῶτ', Ἀφέντη μου.

— Θὰ συντροφεύσω καὶ ἐγὼ τὸ λείψανον, καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν θὰ ἔμβω νὰ σὲ ἀποχαιρετήσω· ἂν ἔχῃς τὰς δέκα χιλιάδας ἐτοιμοὺς καλῶς, ἄλλως πέρνω τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Λούλαν μαζῇ μου.

Ταῦτα εἰπὼν ἔστρεψε, καὶ μὲ τὸ φλεγματώδες καὶ ἀπαθὲς ἐνὸς ἀληθοῦς Μουσουλμάνου ἐξῆλθεν.

— Ἄν εἶχα τὰς δέκα χιλιάδας ἐδινά ταις.... μὰ ἐν ἔχω, εἶπεν ὁ κύριος Σ... πρὸς τὸν πρωτοσύγγελον· ὅ,τι εἶχα πῆρὲ μὲν το... ἐν ἐπέρασε ἕνα μὲν νὰ μὴ τοῦ ὄκα ἑκατὸ καὶ διακόσια ρυγιάλια.

— Θὰ τὰς εὔρωμεν, μισὲ Φραγκούλῃ· ἐγὼ καὶ ὁ Παντελῆς πρέπει νὰ τὰς εὔρωμεν, ἀπεκρίθη ὁ ἱερεὺς.

— Σταθήτε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, δραμοῦσα πρὸς τὸ κιβωτιὸν τῆς· ἐπειδὴ πρόκειται δι' ἐμὲ καὶ τὴν Λούλαν, νομίζω εἶναι χρέος μου νὰ καταθέσω τὰ ὀλίγα ταῦτα· ἰδοὺ ἑκατὸν ἰσπανικὰ δουβλόνια, φέροντα ἑπτὰ χιλιάδας γρόσια περίπου (α).

— Καλὲ εἶχετενε τόσο χρυσάφι μαζῇ σας; ἐν ἤξερὰ το ἔς ταις καλάϊς μας ἕνα μὲν νὰ σὰς πῶ νὰ τὸ βάλετενε ἔς τὸ νεγότηζιο... τώρα θὰ τὸ χέτενε διπλασμένο.

— Καλλίτερα τώρα μόνον καὶ ἀσφαλέςερον, μειδιώσα εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη... ἐμπρὸς, Κύριοι, ἐμπρὸς μὲ φρόνησιν νὰ τελειώσωμεν ὅ,τι ἤρχισαμεν, μίαν ἡμέραν ἔτι καὶ ἀπαλλαττόμεθα τοῦ θηρίου τούτου τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

— Νὰ μὴ κολακέψω σας, κοκκόνα Ἀντρονίκα, νὰ λείπετενε ἀπὸ τοῦτο τὸ ὄσπιτι οἱ μισοὶ ἠθέλαμε νὰ μέστε ἀποθαμμένοι ἀφ' τὸ φόβον· ἀφήτεμε νὰ σὰς χαρῶ σὰν πατέρα σας νὰ σὰς φιλήσω γρατὶ ἀξίζετέ το.

(α) Τὸ γρόσι τότε ἴσχυε ἕνα τελεῖον καὶ μίαν πίναν.

Καὶ φιλοστοργότατα ἐναγκαλισθεὶς ὁ κύριος Φραγκούλης αὐτὴν τὴν κατησπίασθη.

Ἦ ἐπαύριον ἐξημέρωσε, καὶ αἱ προετοιμασίαι τῆς κηδείας ἤρχισαν.

Λυπηρὸν διότι κατήντησαν νὰ ἐμπαίξουν οὕτω τὸ δεινότερον μυσῆριον τῆς θρησκείας, πλὴν ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ δυστυχεῖς χριστιανοὶ δούλοι καὶ ἐλεεινοὶ ἠναγκάζοντο νὰ πράξωσι κάθε τι, ὅπως ἐξοικονομήσωσι τὸ κτηνώδες καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ τυράννου.

Μεταξὺ τῶν συνοδευσάντων τὸ λείψανον ἦτο καὶ ὁ Λουίγγιος Καστέλης, πενθίμως ἐνδεδυμένος καὶ κλαίον ὡς νήπιον.

Ὁ Ἰβραῖμ-Ἀγάς ἐπέστρεψε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μισέ Φραγκούλη, καὶ ἀφοῦ πάλιν ἔφαγε καὶ ἐπὶ κατὰ κόρον, ἔλαβε τὰς δέκα χιλιάδας καὶ ἀπεχαιρέτησεν, οὐχὶ διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ τῆς νήσου, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ ἄλλου οἰκίαν διότι ταύτην ὀλοτελῶς τρώντι τὴν εἶχε καταγμυώσει.

ΚΕΦΑΛ. 48.

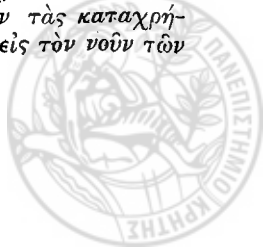
Η ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ.

Τὰ κακουργήματα τῶν χιλίων Τούρκων ἐβίασαν τοὺς δυσυχεῖς κατοίκους δι' ἀναφορῶν ἐπανειλημμένων νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Υ. Πύλην διόρθωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τέλος τὸ Διβάνιον ἐξαπέστειλε Πασᾶν τῆς νήσου τὸν Βαχέτ, ἄνδρα αἰμοβόρον, με' ἑκατὸν ὀπλισμένους στρατιώτας, καταστιγματισθέντα με' ὅ,τι ἀποτρόπαιον ἢ κακία φέρει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἦλθε καὶ ὁ Ἰλέξ-ὀγλοῦς με' χιλίους ἄλλους καὶ τὸν ἀπεδιώξεν ἐλευθερώσας τὴν νήσον ἀπὸ τὰ τέρατα ἐκεῖνα. Ὁ Ἰβραῖμ-Ἀγάς τότε ἄφησε καὶ οὗτος τὴν Χίον, καταφορτωμένην ἔχον τὴν φρεγάδα του κειμηλίων.

Ὁ ἥλιος τῆς νήσου ἤρχισε νὰ ἀνατέλλῃ ὀλίγον λαμπρὸς πάλιν ὡς ἄλλοτε, ἡ εὐταξία νὰ ἐπανέρχεται, οἱ κάτοικοι νὰ ἐξέρχονται εἰς τὰς θύρας, καὶ τὰ πάντα νὰ δεικνύουν ὅτι αἱ ἀστραπαὶ τῆς καταγίδος ἔσβεσαν, καὶ οἱ κεραυνοὶ ἔπεσαν μακρὰν ταύτης.

Τὰ ἐνέχυρα τοῦ φρουρίου, ἐκτὸς τοῦ ἀρχιερέως Πλάτωνος, ἠλλάσσοντο τακτικῶς κατὰ μῆνα, καὶ ἡ εὐχάριστος εἶδησις, ὅτι ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατέπλεε πρὸς τὸ Ἀρχιελάγιος, ὅπως κατευνάσῃ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν νήσων καὶ θεραπεύσῃ τῶν τοπαρχῶν τὰς καταχρήσεις, ἔφερε πολλὰς ἐλπίδας καὶ παραμυθίαν εἰς τὸν νουν τῶν Χίων.

Ἐν τούτοις ἡ βελτίωσις αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἦτον ἀλλοία εἰς τὰ ὄμματα τῶν προκρίτων.

Ὁ Βαχῆτ-Πασᾶς ἤρχισε πικρότατα νὰ φορολογῇ τὸ δημόσιον ταμεῖον, νὰ ζητῇ ἐκ τούτου παράλογα δάνεια, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ναυτιλίαν τῶν ἐγχωρίων, ἐπὶ προφάσει, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦτον ἕτοιμος νὰ τὴν πειρατεύσῃ, καὶ νὰ φέρῃ διὰ τῆς βίας πεντακοσίους χωρικοὺς καθ' ἡμέραν πρὸς ἀνασκαφὴν τῆς τάφρου καὶ ἀνάκτισιν τῶν στρατώνων καὶ ἀποθηκῶν τοῦ φρουρίου, ὅπερ ἐντὸς ὀλίγου ἦτο προωρισμένον εἰς τ' ἀδιερμήνευτα τῆς θέλας βουλῆς κριτήρια νὰ σταθῇ τὸ μακελεῖον τῶν βεβιασμένων τούτων σκαπανέων.

Μετὰ τὸν ψευδῆ ἐνταφιασμὸν ἡ Διαμάντο πάραυτα ἐξήχθη ἐκ τοῦ τάφου, καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια Φραγκούλη ἀπεσύρθη εἰς μακρυνὴν ἐξοχὴν, τὴν ὁποίαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου ὁ εὐπατρίδης εἶχεν.

Ἐκεῖ ἐν ἡσυχίᾳ διήλθον τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος τοῦ ἔτους 1821.

Διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτῆ ἀφῆκε πρὸς μηνῶν τὴν νήσον. Ὅλοι δὲ τοὺς ἐνθυμοῦντο καὶ διὰ τὴν καλοσύνην των, καὶ διὰ τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Διαμάντο, ὧν τὸ κάλλος εἶχε κάμει τοσοῦτον κρότον.

Τοιαύτῃ ἦτον ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ὅτε αἱ ἀποκρῆσ τοῦ 1822 καὶ αἱ διασκεδάσεις τῆς παληγύρεως τοῦ Παρθενίου ἐπλησίαζον.

Ὁ Λουγγίγιος Καστέλης ἦλθε μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ἐρημομένην ἤδη μαθητῶν δημοσίαν σχολὴν, καὶ ἐξήτησε τὸν πρωτοσύγγελον Πολύκαρπον.

— Ἦρθα, πάτερ, εἶπε μὲ φωνὴν τρέμουσαν, νὰ σᾶς κομφεσάρω τὸ μεγάλο κρίμα μου. Ἐρχομαι ἀπὸ τὸ μνήμα τῆς καυμένης Διαμάντος· ἐπήγα καὶ ἐκλαψα ἴσταν μωρὸ παιδί ἄ τὸ μάρμαρό της· τὸ κρίμα μου ναι ὅτι μίλησα κακὰ πράματα γιὰ δ' αὐτὴν μὰ καὶ ἤτατε ἰνοτζέντα.... ἐν φταίγω ἀπ' αὐτὸς μου, ἄλλοι ἐβάναμε. Ἀπόψε φεύγω γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ Πόλι, καὶ ἦρθα νὰ σοῦ δώσω τὰ διακόσια τοῦτα γρόσια ποῦ ἔπιασα πωλῶντας τὰ πράματά μου καὶ μομπόλια μου, νὰ τὰ δώσης ἄ τὸς φτωχοῦς, καὶ νὰ κάμης ἓνα μνημόσυνο γιὰ τὴ ἀγγελικὴ ψυχὴ τῆς σιωπῆρας Διαμάντος.

Μόλις εἶχε τελειώσει τοὺς λόγους τούτους ὁ Καθολικὸς, καὶ ἤρρωσε νὰ χύνη πύρινα δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἔχι μόνον τὸν πρωτοσύγγελον Πολύκαρπον συνεκίνησαν καὶ ἔκαμον πᾶσαν πνευματικὴν παρηγορίαν νὰ δώσῃ πρὸς τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀναγνώστην, εἰμεθα βέβαιοι, θέλει κάμει συγκатаβατικώτερον εἰς ὅ,τι πρὸ ὀλίγου ἤκουσεν.

Τῷ ὄντι τὸ ἑσπέρας περὶ τὰς 9 ὥρας ἀφῆκε τὴν νήσον τοῦ Ὁμήρου καὶ μετέβη εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Ὀθωμανικοῦ

κράτους, ὅπου μετ' οὐ πολὺ θέλομεν πάλιν ἐπανεύρει τοῦτον ἄνδρα ἠθῶν χρηστοτέρων.

“Ὅστις δὲν εἶδε τὴν πανήγυριν τοῦ Παρθενίου ἀδύνατον νὰ ἐνοήσῃ εἰς ποίαν εὐδαιμονίαν ἔξῃ ὁ Χίος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

« Ὁ χορὸς, ἡ μουσικὴ, τ' ἄσματα καὶ αἱ πανηγύρεις εἶναι οἱ καλλίτεροι καθρέπται, οἱ ἐξεικονίζοντες τὴν ψυχὴν ἐνὸς λαοῦ » λέγει ὁ μέγας ἱστοριογράφος Βὸν-Χάμερ.

Καὶ ἡ πανήγυρις τοῦ Παρθενίου, οὐχὶ τοῦ συρμοῦ τῆς Λειψίας καὶ Συναγαγίας, ἀλλὰ παραπλήσιος πρὸς τὰ Θεοδοροῦ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς ἀξείσμους, καὶ τὰ Διονύσια καὶ Ἀνθεστήρια εἰς τὰ μουσικὰ ὄργανα, τὰς ὀρχήσεις, τὴν οἰνοποσίαν, καὶ τὴν συσώρευσιν τῶν γλυκυσμάτων καὶ ὀπωρῶν, κατεικόνιζε τῇ ἀληθείᾳ τὸν ἄοκνον καὶ ἀοπλον ἐκείνον λαόν, ὅσπερ ἡ αἰμοβόρος μουσουλμανικὴ Ἵδρα τόσον ἀπροετοίμαστον ἔπρεπε νὰ εὔρῃ διὰ νὰ καταφάγῃ σχεδὸν ὅλον.

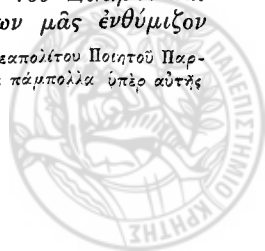
Τὸ Παρθένιον (α) δὲν εἶναι ὅμοιον οὔτε τῶν ἱερῶν ἄλσεων τῶν νυμφῶν (τὰ ὅποια εἰς κάθε βῆμά σου εἰς τὴν γῆν τοῦ Πέλοπος ἀπαντᾷς), οὔτε πάλιν παραπλήσιον τῶν ῥωμαντικῶν ἐκείνων φαράγγων ἢ κοιλάδων τῆς νήσου Ῥόδου, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἄγριος σχοῖνος καὶ ἡ βάτος τόσον παραδόξως συζεύγνυνται μὲ τὰ καρποφόρα δένδρα καὶ τὴν ἀμπελον, καὶ τὰ πλευρὰ τῶν ὁποίων κατασχιζόμενα ὑπὸ τὰ κρημιζόμενα ὕδατα ἐλισσομένου χειμάρρου, παρουσιάζουν, ὅτι καταπληκτικὸν καὶ ὑψηλὸν ὁ δημιουργὸς κατεσκεύασε διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ζωουργὸν καὶ βρεμβώδες ἢ μελαγχολία ἀπαιτεῖ ὄχι, λέγομεν, δὲν εἶναι ὅμοιον τοιαύτης ἐξοχῆς, ἀλλ' εἶναι κοιλὰς μονότονος, τὸ βάθος τῆς ὁποίας σκάπτει χεῖμαρρος, τὸ μὲν θέρος ξηρὸς καὶ λιθοφόρος, τὸν δὲ χειμῶνα ἐκχειλίζων τὰ ὕδατα αὐτοῦ εἰς τοὺς πέριξ ἀγρούς.

Ὅλην λοιπὸν τὴν τέρψιν τῆς διασκεδάσεως ταύτης τῆς πανηγύρεως τὴν ἐσχημάτιζον οἱ ἄνθρωποι.

Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τμήματα ἀνὰ τέσσαρας, πέντε ἢ περισσότερας οικογενείας, κομίζοντες τὰ ἐδώδιμα αὐτῶν, τὸν οἶνον, τὰ μουσικὰ τῶν ὄργανα, τὰς σκηνάς τῶν, τοὺς τάπητάς τῶν, κατεσκήνουν ὑπὸ τὰς ἀμυγδαλέας. Καὶ αἱ μὲν γυναικες ἄδολοι, ἰλαραὶ, ἀστείαι μέχρις ἀτοπημάτων ἐνίοτε, στεφανηφόροι μὲ ἄνθη τῆς ὥρας τοῦ ἔτους ὑπὸ τὴν θωρακωτὴν καὶ ξενότροπον ἐκείνην ἐνδυμασίαν ἀναλλοίωτον πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πιέτρου Δελα-Βαλλέ, ὁμοιάζον τὰς ἀγριάδας, ποταμίδας καὶ ὀρειάδας νύμφας.

Οἱ δὲ ἄνδρες ἐπικλινεῖς πρὸς τὴν τράπεζαν, ἐρωτικοὶ, οἰνόθρυπτοι, εὐτράπελοι, ζῶντες ὑπὸ τὸν κισσὸν τοῦ Σιληνοῦ καὶ τοὺς θύρσους τῶν Βακχίδων καὶ Μαινάδων μᾶς ἐνθύμιζον

(α) Πιθανόν. τ' ὄνομα Παρθένιον νὰ ἐδόθη ἐδῶ ὑπὸ τοῦ Νεαπολίτου Ποιητοῦ Παρθενίου, ὅστις κατὰ κειν ἐτῆ πολλὰ εἰς τὴν νήσον, καὶ ἔγραψε κάμπολλα ὑπὲρ αὐτῆς

τοὺς θριάμβους τοῦ Διούσου καὶ τὰ κύμβαλα καὶ ἀλαλαγμοὺς τῶν.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς χορὸς καὶ ὁ κομφὸς ἐκεῖνος ὁ καλούμενος συρτὸς ἦσαν οἱ τοῦ τότε συρμοῦ.

Ἐδῶ ἔβλεπες, λόγου χάριν, ομάδας εὐωχομένων, ἐκεῖ ἄλλους ὀρχουμένους παρὰ τοῦ τετραχόρδου βιολίου ἢ τῆς λύρας, παρὰ τοῦ μανδολίνου ἢ τοῦ αὐλοῦ, ἢ τοῦ δαερέ (εἶδος τυμπάνου) παρὰ τοῦ λαούτου ἢ τοῦ ὑσκοαύλου, καὶ ἐκεῖ ἄλλους συμπαίζοντας ἢ ἄδοντας.

Οἱ νέοι περιεφεροῦτο ἐπὶ ἡμιόνων ἢ πεζοῖ ἀπὸ τὸ ἐν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ χειμάρρου, καὶ χίλιοι ἄλλοι μετημφιεσμένοι μὲ χιλίας διαφόρους τῆς ἀποκρέω στολᾶς, προσερχόμενοι ἐκ τῶν ἀπωτάτων τῆς νήσου μερῶν, ἐπέχεον ὅτι τρελλὸν καὶ κφμικὸν ἢ εὐθυμία ἀπήτει, ὅπως καταστή ἢ χαρίεσσα ἐκείνη σκηνὴ τελεία ἐκβάκχευσις.

Ἐννοεῖ λοιπὸν ὁ ἀναγνώστης ἤδη ὅποια κινήσεις καὶ προεπασχόλησις κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐπεκράτει εἰς τὸν ὑλικὸν τοῦτον κόσμον.

Διατελοῦσαι πρὸ πέντε μηνῶν ἢ οἰκογένεια Σ... καὶ ἡ Ἄνδρονίκη καὶ Διαμάντο εἰς δεινὴν μονοτονίαν, ἐξήτησαν ἀπὸ τὸν γέροντα εὐπατρίδην τὴν ἄδειαν, μετημφιεσμένοι καὶ μὲ προσωπίδας νὰ ὑπάγουν μετὰ τῶν θυγατέρων του εἰς τὴν διασκεδάσειν τοῦ Παρθενίου.

Ὁ κύριος Σ... ἠναντιώθη, φοβούμενος μήπως ἀνακαλυφθῶσι. Πατὴρ ὅμως τρυφερός, μὴ δυνάμενος ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν διὰ μίαν τόσον ἀθῶαν διασκεδάσειν, ἐπέτρεψε τοῦτο, ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ μὴν ἤθελον ἀποσπάσει ἐκ τοῦ προσώπου αὐτῶν παντάπασι τὰς προσωπίδας τῶν.

Καὶ ἡ μὲν Ἄνδρονίκη ἐνεδύθη τὴν Ἀλβανικὴν στολὴν τῆς ἢ Δούλα ἐκείνην Εὐρωπαϊοῦ ἱατροῦ ἢ Ἀγγερούκα στρατιώτου Μακεδόνοσ· ἢ Διαμάντο Ἰουδαίου πραγματευτοῦ ὁ Παντελῆς καὶ ὁ Δουρεντζῆς ἐσθήτας καὶ καπελῖνα εὐρωπαϊκῶν κυριῶν, λίαν περιέργα ἐκεῖ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀναβάντες δὲ πῶλους, κωδωνοφόρους καὶ φλωρωτοὺς, καὶ ἔχοντας ἀγωγιάτας χωρικοὺς μὲ αὐλοὺς καὶ τύμπανα, ὡς ἄλλοι Κορὺβαντες, ἐσηῆλθον εἰς τοῦ Παρθενίου τὴν κοιλάδα.

« Ἐλάσσετε νὰ δῆτε αὐταῖς ταῖς μουτζουναριαῖς » ἦσαν οἱ λόγοι οἱ ἀντιχῆσαντες πανταχόθεν μετὰ τὴν ἀφίξίν τῶν.

Τρῶντι περιεκυκλώθησαν ἐν ῥοπή ὀφθαλμοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς προσωπιδοφόρους καὶ τοὺς ἄλλους διασκεδάζοντας.

— Ἴντα ναι τοῦτος;

— Ἀγάπης... τέτοιοι ναι, καλὲ, κείνοι ποῦ πήρανε τὴν Τροπολιτζᾶ;... μὴ πηγένετενε κοντὰ ᾿ς ταῖς πιστόλαις του.

— Μαροῦκά μου, κύτταξε δὰ καὶ τὰ φραντζέζικα καπελῖνια... ἄμμια μου, νοστιμζᾶ ποῦ ᾿χουνὲ τὴν.

— Τούτος πάλι ἴντα διαβόντρου γυζὸς εἶναι μὲ τὰ στευὰ μαπατζάκια.

— Εἶναι ταλιάνος Μπαντίτος, ἀπεκρίθη εἰς τῶν Καθολικῶν ἑρέφων δὲ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην, καὶ ἔμιλήσατέ με δούνκουε δύο ρουμελιώτικα, ν' ἀκούσωμενεῖντα μοδῶς εἶναι ἢ προνοτζιάλε σας.

— Βάρδα, μωρὲ Φράγκο, βάρδα, ὦρὲ, καὶ νὰ σοῦ πέρην τὸ κεφάλι μὲ τὸ πάλλα μου.

Εἶπεν αὕτη, χονδρύνουσα ὀλίγον τὴν φωνὴν καὶ θέτουσα τὴν χεῖρα εἰς τὸ ξίφος.

— Καὶ τοῦτος ἐν εἶναι Χιζότης, εἶναι βεριτάμπιλες Ῥουμελιώτης, ἔκραξεν ὁ Καθολικὸς, ἀπομακρυνθεὶς ταύτης.

— Πραγματεῖαις καλαῖς... ψαλιδάκια! μαχαϊράκια! κουβαράκια! βελόνες χρυσόκολλαις... καρφίτζαις, καθρεφτάκια βενέτικα, ἐφώναζεν ἡ Διαμάντο, μιμουμένη τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας φθόγγους τῶν Ἰουδαίων τῆς Σμύρνης καὶ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐφερε δὲ εἰς τὴν ζώνην αὐτῆς μέγα στρογγύλου δίσκου μὲ ταῦτας τὰς πραγματείας, καὶ ἔσυρεν ἐκ τοῦ χαλινοῦ ὄνον, φέροντα δύο κοφίνους ἔνθεν καὶ ἔνθεν πλήρεις ὀπωρῶν ξηρῶν καὶ νωπῶν.

— Γιατρὸς καλὸς, γιατρὸς καλὸς· εἰς τὴν σειράν της ἔκραξεν ἡ Δούλα.

— Ἐδεδέτζι ναι οἱ Ὀβριοὶ τζῆ Πόλις ποῦ σύρανε τὸ καῦμένο τὸ Μητροπολίτη μας Δωρόθεο.

Συνασπίζόμενοι οἱ χωρικοὶ πέριξ τῆς Διαμάντος συνερωτῶντο.

— Ἀφ' τῆ Πόλι ἔρχεσε, γζαουνη; ἠρώτησεν εἰς.

— Ἐ καὶ νὰ τανε ἀληθινὸς ὁ τζιφούτης τοῦτος· ἔχονά του τὸ καβούκι ὡς τὸ πηγούνι βαθεῖα γρὰ νὰ βγάλω τ' ἄχτι μου, ἐξεφράσθη ἄλλος.

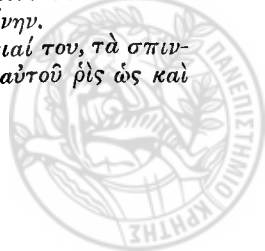
— Μαυράκι σαφυλάκι! ἀσπράκι σταφύλι... σῦκα Μπαλταζίκ! Λόπια σῦκα! καρπούζι, πεπόνι Μελεμενιό... πορτοκάλι λεμόνι Χιζότικο· ἐξηκολούθει ἡ Διαμάντο διαμοιράζουσα τὰς ὀπώρας αὐτῆς πρὸς τὸ πλῆθος.

— Τούτος δ'ὼ νανὰς ὁ τζιφούτης ἔχει λοῆς-κοπῆς τροφαντάδικα (πρώιμα) ἴπωρικά.

— Ἀκούσατένε, μισὲ Πουτοῦ, ἡ κομπανία δ'ὼ εἶναι μεγαλοστάνοι τζῆ Χιζὸς, καὶ θὰ ἔχουνε βιζὸς μὲ τὴν οὐρά.

Καθ' ἣν στιγμὴν τὰ πλῆθη συνεσωρεύοντο πέριξ τῶν νέων ἐκεῖνων, ἔφθασε καὶ ὁ Βεχίτ-Πασάς ἐπὶ λευκοῦ ἵππου, οὐτινος τὰς ἡνίας ἐκράτουν δύο Αἰθίοπες· περιεστοιχεῖτο δὲ ἀπὸ ἑκἄτον δоруφόρους, ἐνδεδυμένους ὦν στολὴν παρσίην.

Τὸ ἐρυθροῦν πρόσωπόν του, αἱ μέλαναι παρεαὶ του, τὰ σπινηθρακίζοντα μικρὰ ὄμματά του καὶ ἡ γρυπὴ αὐτοῦ ῥίς ὡς καὶ

ἡ ψυχὴ του, ὡς λέγει καὶ ὁ κύριος Κάρολος Σουὼν (α), εἰκόνιζον τὴν πλεόν μέθυσον καὶ αἰμοχαρῆ φύσιν.

Ἡ παρουσία του διήγειρε τρόμους εἰς τὴν διασκέδασιν' πλὴν ὅταν ἐκήρυξε νὰ ἐξακολουθήσωσι, διότι δὲν ἐσκόπευε νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ, ἢ εὐθυμία ἐπολλαπλασιάσῃ, καὶ ἕκαστος ἡμύνετο νὰ φανῇ ἀρεστότερος πρὸς τὸν τύραννον.

Ἐπιάσθησαν πάραυτα διὰ νὰ χορεύσωσι τὸν Ῥωμαϊκὸν' καὶ διὰ νὰ στρέψωσι τοῦτον ἐπὶ τὸ ἀρεστότερον ἔσυρον καὶ τὸν ἔμπορον τοῦ Ἰσραήλ, φυλὴν, ἥτις, ἂν καὶ τόσοον πιστῶς πάντοτε ὑπηρέτησε τὰς ἀρέξεις τῶν Μουσουλμάνων, ὑπῆρξεν ὁμοῦ πάντοτε καὶ τοῦ σαρκασμοῦ καὶ τῆς περιφρονησεῶς των τὸ πρῶτον ἀντικείμενον.

(Χαρίεις καὶ περιέργως εἶναι ὁ σημερινὸς Ῥωμαϊκὸς τῆς Χίου χορὸς, ὀλίγοι δ' ἴσως ἠξεύρουσιν, ὅτι εἶναι παραγωγὴ τοῦ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων.

Σχηματίζεται κύκλος ἀπὸ νέας καὶ νέους' ἐπὶ κεφαλῆς των τίθεται ἡ ὠραιότερα, ἢ βασίλισσα τῆς συναναστροφῆς, κυματίζουσα μανδύλιον εἰς τὴν δεξιάν της, ἐνῶ μὲ τὴν ἀριστερὰν χειραγωγῆ τὸν κορυφαῖον τῶν ἀνδρῶν. Ἀρχεται μὲ βραδὺ βῆμα καὶ μεγαλοπρεπῆς (ἢ μουσικὴ βραδεῖα κατ' ἀρχὰς τὴν ἀκολουθεῖ ἐμψυχουμένη βαθμηδόν) καὶ πότε πλησιάζει κατὰ πρόσωπον τὸν σύντροφον αὐτῆς, πότε διὰ πηδημάτων ἐναερίων ρίπτεται εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀλύσου, καὶ διαπερᾶ κάτωθεν τῶν χειροκρατουμένων ἀψίδων της.

Οἱ κομψοὶ ἔλιγμοι τοῦ σώματος τῶν γυναικῶν, τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο νεῦμα τῆς κεφαλῆς των, ἢ ἀκριβῆς διατήρησις τοῦ χρόνου, τὸ χαρίεν ἔνδυμα, τὸ ὅτε μὲν βραδὺ ὅτε δὲ πτερωτὸν περίπλεγμα τῶν ποδῶν καὶ τὸ ἀδιάσπαστον τῆς ἀλύσου, δὲν εἶναι τάχα ὅμοιον τῶν χορῶν τοὺς ὁποίους ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς ἀρχαιότητος βλέπομεν ἐξωγραφισμένους, καὶ ὅμοιον τῆς ἐπομένης περιγραφῆς, ἣν ὁ πατὴρ τῆς ποιήσεως μᾶς διετήρησεν.)

Ἐν δὲ νομῶν ποίησε περικλυτὸς Ἀμφιγυῖεις,

Ἐν καλῇ θήσῃ μέγαν οἶον ἀργεννῶων,

Σταθυμὸς τε, κλισίας τε, κατρεφῆας ἰδὲ σκαοῦς.

Ἐν δὲ χορὸν ποικίλλε περικλυτὸς Ἀμφιγυῖεις,

Τῷ ἔκειλον, οἶον ποτ' ἐνὶ Κνωσσῷ εὐρείῃ

Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῃ Ἀριάδνῃ.

Ἐνθα μὲν ἦθεοι καὶ παρθῆνοι ἀλφεισθιοῖσι

Ἵορχεύντ', ἀλλήλων ἐπὶ καρπῶ χεῖρας ἔχουτες.

Τῶν δ' αἰ μὲν λεπτάς θόνας ἔχον· οἱ δὲ χιτῶνας

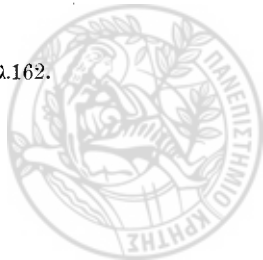
Εἶατο εὐνήτους, ἦκα στύβουτας ἐλαίῳ·

Καὶ ῥ' αἰ μὲν καλὰς στεφάνους ἔχον· οἱ δὲ μαχαίρας

Εἶχον χουστίας ἐξ ἀργυρέων τελαμώνων.

Οἱ δ' ὅτε μὲν θρεξασκον ἐπισταμένοισι ποδεσσι

(α) «Journal of a Voyage up the Mediterranean,» by C. Swan, τομ. Α', σελ. 162.

Ρεῖα μάλ', ὡς ὅτε τις τροχὸν ἄρμενον ἐν παλάμῃσιν;
 Ἐζόμενος κεραμεὺς πειρήσεται, αἶψα θήσῃν.
 Ἄλλοτε δ' αὖ θρέξασκον ἐπὶ στίγμῃς ἀλλήλοισι.
 Πολλὸς δ' ἱμερόεντα χορὸν περιίσταθ' ὄμιλος
 Τερπόμενοι.

Ὅμηρ. Ἰλιάδ. Σ. στοιχ. 587-604.

Ἡ Διαμάντο εὐθυμος καὶ ἐλαστικὴ ἠκολούθει χοροβατοῦσα ὑπὸ τὰ πλατέα τοῦ Ἰουδαίου ἐνδύματα, ἀσειενομένη καὶ μιμουμένη τὴν Ἰουδαϊκὴν προφορὰν καὶ ὅτε πάλιν ὁ χορὸς ἔπαυσε, μιμουμένη τῶν Ῥαβίνων τοὺς κραυγεροὺς ψαλμοὺς, πότε τοῦ κοτυλιζήτορος (λανοπωλοῦτος) γλαουτῆ τὰ παζαρλίκια, καὶ πότε τὸν ὄδηγὸν τῶν περιηγητῶν, καὶ τὰ πλήθη κατενεθυσίασε, καὶ τὸν ἴδιον Βεχίτ-Πασάν ἐσκανδάλισε διὰ τὴν πησιάζουσαν ἵνα πληροφορηθῆ ποία εἶναι.

Ματαίως ἡ Ἀνδρονίκη ἐψιθύρισε δις πρὸς ταύτην νὰ μὴν ἐκτίθεται τόσο πολὺ· διότι τὸ πλήθος ἐκ τοῦ ἀξιοπεριέργου τρόπου τῆς ἐξητοῦσε νὰ ἐξιχνιάσῃ ποία ἦσαν.

Ἡ Διαμάντο ἦτον ἐκ τῶν ὀρμητικῶν ἐκείνων χαρακτήρων, οἵτινες, ὅτε ἄπαξ ἐκ τῆς εὐθυμίας ἐκριπίζονται, οὔτε ἡ κρίσις οὔτε ἡ φρόνησις δύνανται νὰ καθησυχάσωσι πλέον τὴν ἐξαψυγῆ τῶν αἰσθήσεών των.

— Εἶσαι ἀνὴρ ἢ γυνή; τὴν ἠρώτησεν ὁ Βεχίτ-Πασᾶς.

— Εἶμαι ἓνας πτωχὸς Ἰουδαῖος ὑπὸ τὸν Μπαλατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεκρίθη αὐτὴ εἰς τὴν εὐφραδεστέραν Τουρκικὴν γλῶσσαν.

— Ὅμιλεῖς καλλίτερα ἀπ' ἐμὲ τὰ Τουρκικὰ, ἐπανέλαβεν ὁ εὐφραϊνόμενος Πασᾶς.

— Σαράντα χρόνους ἐξῆσα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ μὴν ἠξεύρω νὰ ὀμιλῶ καλὰ Τουρκικὰ!

— Ἡ φωνή σου εἶναι καὶ νέα καὶ γυναικεία... εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶσαι γυνή;

— Μὲ ὀνομάζουν Μερκάδο καὶ γυνή θὰ ἦμαι;

— Μερκάδος ὀνομάζεσαι, διατὶ φορεῖς τὴν προσωπίδα; ποῖον εἶναι τ' ὄνομά σου ὅταν δὲν τὴν φορῆς, Ἰουδαῖε.

— Ἰωσέφ.

— Ἄφησε τοὺς ἀστεϊσμούς· πῶς ὀνομάζεσαι; αὐστηρότερα ἐπρόσθεσεν ὁ Διοικητής.

— Ἰωσέφ... ψαλιδάκια, μαχαιράκια, κουβαράκια ἤρχισεν ἡ Διαμάντο πάλιν εἰς τὸ Ἰουδαϊκόν καὶ ἀποχαιρετῶσα τὸν τοπάρχην ἀπεμακρύνετο ἐννοήσασα τέλος τὴν θέσιν τῆς.

— Στάσου, ζᾶσου, γλαουτῆ· εἰπέ με τὴν ἀλήθειαν, ἠρώτησε χαλεπώτερα ὁ Βεχίτ-Πασᾶς.

— Ἀνὴρ, ἀνὴρ, Ἐφέντι μου.

— Δὲν θὰ με ἀπατήσης, ὄχι, Γλαουτῆ.... τὴν ἀλήθειαν.

— Ἀνὴρ, Ἐφέντη μου.

Συγχρόνως μὲ τὴν ἀποκρισιν τῆς Διαμάντος εἰς τῶν χωρικῶν, διὰ τὰ φανῆ εὐάρεστος πρὸς τὸν τοπάρχην, ἐπλησίασε τὴν νέαν ἀπὸ τὰ ὀπίσθια, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἔλυσε τὰς ταινίας τοῦ μορμολυκείου της.

Τὸ ἰδρώττον καὶ ἐρυθροῦν ὡς τὴν Σελήνην πρόσωπόν της κατεθορύβησε τὸν Διοικητὴν τῆς νήσου.

Ἐβρίβη φωνὴν διάτορον ἢ Διαμάντο, ἐκαλύφθη, καὶ ἔφυγε σπουδαίως.

— Ποῖος σ' ἔδωσε τὴν ἄδειαν νὰ κάμης τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ Πασᾶς τὸν χωρικόν.

— Νὰ τὴν ἰδήτεε, Ἀφέντη.

— Δόσε του διακόσιαις μαστιγώσεις (κουρμπάτζ) εἰς τοὺς πόδας· ἔπειτα νὰ τὸν κρεμάσης ἀπὸ τὸ ὠτίον ἐπὶ τῆς ἀμυγδαλέας ἐκείνης μέχρι τέλους τῆς πανηγύρεως, ἐκέλευσε πρὸς τὸν ἀρχισωματοφύλακά του ὁ αἰμοβόρος Βεχίτ καὶ ἐπροχώρησε μὲ τὸν ἵππον του (α).

Συντόμως ἡ πανηγυρις ἐθορυβήθη ἐκ δύο αἰτιῶν· ἐκ τοῦ θρήνου τοῦ χωρικοῦ, καὶ ἐκ τῆς εἰδήσεως, ὅτι ἡ ἀποβιώσασα καὶ τεθαμμένη Διαμάντο ἀνεστήθη, καὶ ἐν πλήρει μεσημβρία ἐπέστρεψεν εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ δὲ Βεχίτ-Πασᾶς, εὐρῶν εἰς τὴν λαλιὰν τῆς Διαμάντος τὸ ἄνθος τῆς Τουρκικῆς ἐκείνης γλώσσης, ἦν μόνον αἱ Κυρίαὶ τῶν ὑψηλῶν χαρεμίαν ἔχουσι· καὶ ἦν ἡ Διαμάντο ἀπέκτησε βεβαίως ἀνατραφέϊσα παρὰ τῇ Χαϊνίτζα ἀδελφῇ τοῦ τῆς Ἡπειροῦ Σατράπου, ἐβυθίσθη εἰς ἀδιέξοδον σειρὰν σκέψεων περὶ τῆς γυναικὸς ἐκείνης.

Μία ὀλεθρία ἰδέα διήλθε τῆς φαντασίας του, ὅτι δὲν ἦτο Χριστιανή, ἀλλ' Ὀθωμανίς, ἣτις προδίδουσα καὶ τὴν θρησκείαν καὶ τοὺς γονεῖς της, ἐνεδύθη Ἰουδαϊκὰ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πανηγυριν τῶν ἀπίστων.

Ἐζήτησε λοιπὸν καὶ πάλιν νὰ τὴν πλησιάσῃ διὰ τὰ ἔμβη εἰς ἐρεύνας σαφεστέρας, ὅτε τρίτος ψιθυρισμὸς ἔβριψε καὶ ταράχην καὶ τρόμον εἰς τὸν πρὸ μᾶς ὥρας τόσον εὐδαιμονοῦντα ἐκείνου λαόν.

Ἦτον ἡ ἀφίξις τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῶν Σαμίων ἤρχοντο οὔτοι νὰ θραύσωσι τὰ δεσμὰ τῶν κατοίκων, καὶ ἀποτινάξωσι τὸν Τουρκικὸν αὐτῶν ζυγόν.

Νομίσας καὶ ὁ τοπάρχης μέγιστον τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἀποβιβασθέντος ἐχθροῦ, δρομαίως ἐπέστρεψεν εἰς τὸ φρούριον, ἀφήσας μόνον ἓνα τῶν ἀνθρώπων του ν' ἀκολουθήσῃ κρυφίως τὸν Ἰουδαῖον, καὶ πληροφορηθῆ ποῦ κατοικεῖ.

(α) (Τὸ κόρμα καὶ κρέμασμα ἐκ τοῦ ὀπίου εἶναι ποιητὴν τὴν ὀπίαν ἐφ' ἡμεῶν συχνὰ εἰς τοὺς ἀρτοποιίας καὶ κρεμώλας, ὅταν τὰ ζύμια αὐτῶν ὀν ἦσαν σωστά· ὁ Κ. Τούρνερ λέγει εἶδον ὀπιοκρεμάμενον ἓνα Γραικὸν κρεμώλην ὅτε δὲ τὸν ἐπλησίασα εἶχε τὴν ἀναίδειαν νὰ μὲ εἶπῃ, βλέπεις; μὲ τιμωροῦν ὡς τὸν Χριστὸν μαρ. « Tour in the Levant, » by W. Turner, tom. B', σελ. 351.)

ΚΕΦΑΛ. 49

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΒΟΥΡΝΙΑΣ ΚΑΙ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ Ο ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ.

Συγχρόνως μὲ τὴν πανήγυριν ταύτην δύουσι καὶ τῆς δυστυχούς Χίου αἱ ὠραῖαι ἡμέραι. Ὁ λαμπρὸς οὐρανὸς τῆς, ὁ μαγικός αὐτῆς ὀρίζων καλύπτονται ἀπὸ αἱματόεστα καὶ ταχυνόρα νέφη· ἡ δὲ βορεινὴ τῆς Χίου θάλασσα μὲ κύματα βουνώδη προμηνύει τὸν ὑπὸ ταύτην κοχλάζοντα κρατῆρα.

Ἦρχισε καὶ ἡ μεγάλη τεσσαρακοστὴ, ἡ σύντομος τῆς προσευχῆς τῶν κανόνων καὶ μετανοίας τῶν Χριστιανῶν αὐτῆς περιόδου, καθ' ἣν καὶ αἱ διασκεδάσεις, καὶ αἱ μικραὶ τῆς ἀποκρέω τρέλλαι λησμονοῦνται· ἦρχισε μ' ἐρεθισμὸν καὶ ὑποψίας καὶ ἀσαφεῖς τουθορισμούς.

Ὁ δὲ Βεχίτ-Πασᾶς εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν ὁμήρων ἀρχόντων ἐκράτησε καὶ τοὺς ἀλλαχθησομένους· καὶ οὕτως ἐδιπλασίασε τὸν ἀριθμὸν εἰς ὀγδοήκοντα πέντε. Μὴ εὐχαριστηθεὶς δὲ εἰς τοῦτο, κατεκράτησε καὶ τοὺς πεντακοσίους ἐργαζομένους εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ φρουρίου χωρικοῦς.

Τῇ 11 Μαρτίου ἀφίχθησαν οἱ ἐλευθερωταὶ τῆς Χίου, δισχιλιοὶ Σάμιοι, ὑπὸ τὴν διοίκησιν Ἀντωνίου τοῦ Βουρτζᾶ καὶ Λυκούργου τοῦ Δογοθέτου, καὶ ἀπεβιβάσθησαν ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Κονταρίου.

Ἄς ἐξετάσωμεν μίαν στιγμὴν τοὺς δύο τούτους σπουδαρχίδας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ χατζῆ Ἀντώνιος Βουρτζᾶς, Χίος ἐκ τοῦ χωρίου Παρπάρια, ὅθεν καὶ Παρπάριας ἐπωνομάζετο, λοχαγὸς ἐπὶ Ναπολέοντος εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ Γαλλικὰ τάγματα τῶν κυνηγῶν τῆς Ἀνατολῆς, (chasseur d' Orient) ἀνὴρ ἀμαθῆς, κούφος, χυδαῖος, φατριαστῆς καὶ μέθυσος, ἐπίμονος ὅμως εἰς τὰ σχέδιά του, θρασύδειλος καὶ αὐθάδης μᾶλλον, ἢ φυσικὸς ἀνδρείος, πρόσθε καὶ κομπαστῆς, κρύπτων ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ τὰς πράξεις φράσεις τὴν ἀχαλίνωτον λιμοδοξίαν του, ἐστάθη ὁ Βασίλειος Καρβιζᾶς τῆς Χίου, πρὸς ὃν καὶ τοσοῦτον παρεπλησίαζεν.

Ἦτον ἀναστήματος μᾶλλον μετρίου, εὐρωστος, ἠλιοκαυμένος, μὲ μέλανας καὶ δασύτριχας μύστακας, καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ ὀφρύς καστανόχρους, ὀλίγον ἀρχίζοντας τὸ ψαρὸν τῆς ἡλικίας· ἡ φωνὴ του χονδρὴ ὡς τοῦ ταύρου καὶ ὀλίγον ψελλίζουσα, ἡ ἐνδυμασία του ἐκείνη τοῦ λοχαγοῦ τῶν κυνηγῶν τῆς Ἀνατολῆς, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι, ἐπὶ κεφαλῆς ἔφερε κράνος Μακεδονικὸν ἀπὸ χρυσόχαρτον καὶ μὲ τριχωτὸν λοφίαν καὶ μέγα τῆς δημοκρατίας τριχρονὸν σῆμα (Κοκάρδα)· πίπτει δὲ ἐπὶ τῶν σελίδων τῆς ἱστορίας μᾶλλον ὡς γελοιογραφία ἢ εἰκονογραφία τὴν ὁποῖαν ἀξίζει ὁ κόπος διὰ τοὺς μεταγενεζέρους τις νὰ διαφυλάξῃ.

Τὴν πρωτὴν τοῦ παρελθόντος ἔτους εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν πορθηθεῖσαν Τριπολιτζάν, καὶ ἀνέπτυξε πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάυτην τὸ μεγαλεπήβολον αὐτοῦ σχέδιον, τουτέστι νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ πρόσωπον τὰ σχέδιά του, ἀπέπεμψε τοῦτον πρὸς τὸν γνωστὸν φιλέλληνα Μάξιμον Ῥεῖβῶ (α). Ὁ δὲ Ῥεῖβῶ ἀπορήσας εἰς τὰ ἐναέρια τοῦ Βουρλιᾶ σχέδια, διέυθυνεν αὐτὸν πρὸς τὸν διδάσκαλον Νεόφυτον Βάμβαν. Ὁ δὲ Βάμβας, ἂν καὶ ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του, μὴ θεωρήσας τὸν Βουρλιᾶν κατάλληλον ἄνδρα, καὶ μὴ οὔσης ἀρμοδίου τῆς ἐποχῆς ἔτι, ἐζήτησε μᾶλλον νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, ἢ νὰ δώσῃ πρὸς τοῦτον ἐλπίδας. Ὁ σπουδαρχίδης λοιπὸν, ἀδμυονίας μεσστὸς, παρήτησε τὴν Πελοπόννησον καὶ μετέβη εἰς Σάμον. Ἐκεῖ συνεταυτίσθη μὲ τὸν Γεώργιον Δογοθέτην (β), Λυκοῦργον ἐπονομασθέντα κατ' ἐκείνας, ἄνδρα, ὄντινα, τὰ ἐπόμενα τῆς Χίου συμβάντα τουλάχιστον δὲν ἀπέδειξαν ἀνώτερον τοῦ Ἀντωνίου Βουρλιᾶ.

Ὁ Βουρλιᾶς μετὰ τεσσάρων ἄλλων χρεωκόπων Χίου, διατριβόντων ἐνταῦθα, δηλ. τοῦ Κλήμη, Ντάρια, Παιτολέοντος Σηκοτάκη καὶ τοῦ Ἰωάννου Βισεντζή, ἔπεισαν τὸν ἄφρονα Λυκοῦργον νὰ παραιτηθῇ τῆς κατὰ τῆς Καρύστου μετὰ τῶν Ψαριανῶν συσχεδιαζομένης ἐκστρατείας των, καὶ μὲ τοὺς ἀρπαλέους μυρμιδόνας τῆς Σάμου νὰ εἰσπηδήσῃ μίαν στιγμὴν ἐπὶ τῆς πολιοῦχου γειτονός του, ἧς αἱ ἀργυροφόροι ἐκκλησῖαι, τὰ μεγαλοπρεπῆ καστέλια, καὶ αἱ θελκτικαὶ Κυρίαί, ὑπὸ τὴν σκέπην ἀνδρῶν ἀπειροπολέμων, ἀπήτουν ἄμμεσον πρὸς αἶψαν.

Προεχώρησαν μετὰ τὴν εἰς ξηρὰν ἀπόβασίν των οἱ δύο στρατάρχει μετὰ τὰς λεγεώνας των εἰς τὴν πόλιν συναντηθέντες δὲ μὲ τοὺς Ὀσμανλίδας εἰς πρώτην ἀψιμαχίαν ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν, ἠχμαλώτισαν τεσσαράκοντα, καὶ κατέκλεισαν τοὺς λοιποὺς εἰς τὸ φρούριον.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ πόλις κατερημώθη· διότι μόλις ἠκούσθησαν οἱ πρώτοι πυροβολισμοὶ, καὶ οἱ κάτοικοι κατέβησαν εἰς τὰ βαθύτερα τῶν ὑπογείων καὶ ἀποθηκῶν, κλείοντες τὰ παράθυρα, καὶ μανδαλοῦντες τὰς θύρας.

Ὁ Βουρλιᾶς ἐπὶ ὄνου καθεζόμενος ἐπροχώρει βραδέως καὶ μεγαλοπρεπῶς· ὅτε δ' ἔφθασαν εἰς τὸ μέσον τῆς Ἀπλωταριᾶς καὶ εἶδεν ὅτι οὐδεὶς ἐξήρχετο πρὸς ὑποδοχὴν των, στραφεὶς πρὸς τὸν Λυκοῦργον Δογοθέτην εἶπε.

(α) Raybaud, τομ. Α'. σελ. 505.

(β) Ὁ Λυκοῦργος, ἀνὴρ δραστήριος, ἐπιχειρηματίας, μέλος ἰσως τῆς φιλικῆς Ἐταιρείας, διέτριβε πρὸ ἐπτά ἐτῶν εἰς Σμύρνην, ἐπαγγελλόμενος τὸν ἱατρὸν ἅμα ἤρχειεν ἢ ἐπανάστασις μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του Σάμον, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ διοργάνωσε τὸ πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν τῆς· διώρισε ἐφόρους, εἰρηνοδίκας, καὶ διένειμεν ἐπαμίδας πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς τὰς ὁποίας καὶ ἔφερον.

— Σιγὴν τζενεράλε, ἐ βλέπω ψυχή 'ς τὴν Ἀπλωταριά μας... φίστρε!! τοῦτοι δὰ νὰ οἱ Χιόταις 'σαν τὰ κουνέλλα κάνουνε, ἀγκαλὰ καὶ ὁ ἀπατός μου εἶμαι Χιότης... μὴ τὸ πάρετενε γὰ ἀφρόντε σιγὴν τζενεράλε, πὼς δὲν ἤρθανε νὰ σὰς ἀποδεχτοῦνε ἐν κάνουνέ το ἀπὸ κακοβουλιά, εἶναι ἀφ' τῆ σερσεμάδα τους.

— Εἴμεθα εἰς τὴν Ἀπλωταριάν;... τί πρέπει νὰ πράξωμεν τώρα; ἠρώτησε σοβαρῶς ὁ Λογοθέτης.

— Σάκρε κοκὲν! νὰ βάλουμε φωτιά 'ς τὰ τζαμιά 'κεῖνα καὶ 'ς τοὺς καφενέδες τῶν Τούρκωνε... τοῦτο θὰ ξετρυνώσῃ ἀπ' τ' ἀμπάρια τοὺς Χιόταις μας... θέλετενε νὰ βγάλετενε τοὺς λύκους ἀφ' τῆ φωλιά; βάλετενε φωτιά 'ς τὴ τροῦπα τους... 'σαν βγοῦνε τοὺς μαθένομε τὸ ῥεσιτίτζιο, καὶ σὲ λίγαις μέραις σοῦ τάξω, τζενεράλλη, τὸ λίγο λίγο δέκα χιλιάδες μπαζουέτα νὰ σοῦ βγάνω ἀφ' τὸ νησι τοῦτο. Νὰ μ' ἀκουένη ὁ Μπουαπάρτης 'σαν εἴμαστε 'ς τὸ Μισήρι, ποῦ τοῦ λεγα μιάς στιγμῆς νὰ πεταχτῆ ὡς τῆ Χιός, ἐλευθερωμένη εἰχατηνε ἀπὸ δῶ κι εἰκοσι χρόνια πλὸ μπροστά.

Ἐθαύμασαν οἱ Σάμιοι τὴν ἰδέαν τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς νὰ θέσῃ τὸ πῦρ καὶ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀρπαγή. Ὁ δὲ Λογοθέτης Λυκοῦργος διὰ νεύματος βαρέως ἐπεσφράγισεν αὐτήν.

Μετὰ δύο ὥρας, ἀναγνώστα, οἱ δισχίλιοι οὔτοι ἐνδοξοὶ συμπατριῶται τοῦ Πυθαγόρου, παραδώσαντες εἰς τὰς φλόγας τὰ Τουρκικὰ καφενεῖα καὶ τζαμιά διεσκορπίσθησαν ἐνταντῶ καὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων, λεηλατοῦντες καὶ πράττοντες πᾶν ἀπρεπὲς καὶ ἀθέμιτον.

Μετέβησαν μετὰ ταῦτα οἱ δύο στρατάρχει εἰς τὴν Μητρόπολιν.

— Φωνάξετενε τοὺς γέροντας καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς νήσος ν' ἄρθουν ἐδῶν· ἐκέλευσεν ὁ κρανοφόρος Βουρνιαῆς.

— Ἐχονέ τους, Ἀφέντη, 'ς τὸ κάστρο τοὺς ποζότερους.

— Μπᾶ!!!!... σα-νου φὲ ριέν... αὔριο τοὺς βγάζουμενε· ἄς ὀρθουνε τώρα ὅσοι 'ναι ὄξον· πέτε τους πὼς ὁ τζενεράλες Βουρνιαῆς ζητάει νὰ μιλήσῃ τους.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Ζωρξῆς Φραγκιάς, ὁ Θωμᾶς Τζιροπανιάς, καὶ ὁ Παντολέων Μανούσος, οἱ τρεῖς δηλαδὴ Δημογέροντες, ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν θρόνων τῶν Ἀρχιερέων ἐγκαθιδρυθέντας Βουρνιαῆν καὶ Λυκοῦργον.

Ἐπρότεινον ἐν πρώτοις οἱ σπουδαρχίδαι τὰς χεῖράς των ἵνα τὰς ἀσπασθῶσιν, ὡς ἐὰν ἦσαν τῶντι Πατριάρχαι· ἀκολούθως τοὺς ἀνέγνωσαν τὴν γνωστὴν ἐκείνην προκήρυξιν, δι' ἧς ἐν ὀνόματι Δημητρίου τοῦ Ὑψηλάντου, κατήργουν τὴν δημογεροντίαν, καὶ ἀντικαθίστων αὐτὴν διὰ μιάς ἐξαμελοῦς ἐφορίας (α). Εἶτα δὲ ὁ ἀγύρτης Χιὸς λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν.

(α) Ἰδὲ ση.μ. τῶν Χιαικῶν ὑπὸ Π. Βλαστοῦ Σ 240 καὶ εἰς τὸν Ῥεῖθὸ ὁμοίως.

— "Ἡραμε, 'σάν πού βλέπετενε, νὰ σὰς λευτερώσουμενε' ἠὲ φoρὰ 'σάν 'δῆτενε τὴ λευτεριὰ θὰ νιώσετενε ἴντα πρᾶμὰ 'ναι. Μόνου ὁποζος ἐσερβίρισε 'ς τὸ Μποναπάρτε ἀποκάτω νιόθητηνε. Ὁ τζενεράλες μισέ Δογοθέτης ἐδῶ δὰ ἔφερενε ἔξη τόπια (κανόνια) καὶ δὺο βαρέλια μπαρούτι, καὶ καθ' ἕνας ἀπὸ τὰ παλληκάρια μας ἔχει τὸ 'λίγο 'λίγο δέκα φουσέκια μαζῆ του... πρέπει λοιπὸ νὰ ὀρμηνέψετενε καὶ τ' ἀντρεία παλληκάρια τζῆ Χιὸς νὰ βγοῦνε μῆς καὶ καλῆς ἀρματωμένα καὶ ν' ἀρθοῦνε νὰ μᾶς ἀνταμώσουνε γιὰ νὰ κάμωμε αὔριο τὰ μουχρόματα τ' ἀτάκο τοῦ κάστρου.

— Μόνου ἔξη κανόνια καὶ δὺο βαρέλια μπαρούτι 'φέρετενε, μισέ Βουρτζᾶ, ἠρώτησεν εἰς τῶν ἐφόρων.

— "Ἐν εἶναι δουλειὰ σου, ζῶ, νὰ ρωτᾶς γιὰ πράματα πού ἐ νιώθεις' με' ἔξε κανόνια τῶν ἔξε λιμπρῶνε, φούτρε, πέρνουμενε τὸ Σάντε' Ἀκρε, καὶ σένανε 'λίγα φαίνουνται σου γιὰ τούταις ταῖς παλζοβενετζιάνικαις ντάπιας; ... καὶ 'σάν 'μιλάης μ' ἐμένανε, ζῶ, νὰ μὴ με' λέης, μισέ Βουρτζᾶ, μοναχὰς, σιγιὸρ τζενεράλη... "Ἐχετενε νὰ μᾶς δανίσετενε μπάλλαις τῶ κανουιῶνε; γιὰτὶ ξεχάσαμενε νὰ φέρουμενε πολλαῖς μαζῆ μας.

— "Ἐν ἔχουμενε, Ἀφέντη, πού νὰ τζῆ βρούμενε' μείς εἶμαζεν πραρατευτάδες' ποτέμας ἐν ἐκάμαμενε πόλεμο.

— Εἰπά σου νὰ με' λέης, σιγιὸρ τζενεράλη... ἴντα διαβουτρο ἔχετενε 'σάν δ' ἔχετενε μπάλλαις! ἀκουσμένο ἔχω πῶς κατὰ μεσῆς 'ς τοῦ Τζεσμε' τὸ κανάλι ἐβούλιαξενε μὴ τὸ Τούρκικι φεργάδα.

— Ἀλήθεια 'ναι, σιγιὸρ τζενεράλη.

— Νὰ στείλετενε τὸ λοιπὸ 'ς τὸ μομέντο Καλιμνιούς νὰ βγάλουνε τὰ κανόνια καὶ τζῆ μπάλλαις της.

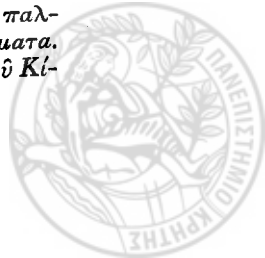
— Εἶναι πολὺ βαθειὰ, σιγιὸρ τζενεράλη, καὶ οἱ μπάλλαις τῶ κανουιῶνε ἐκείνω εἶναι ποζὸ μεγάλαις γιὰ τὰ δικά σας τὰ κανονάκια.

— Σάκρε-νου-ντε-ντιού... γυρεύεις ἄματις νὰ μάθης με' ἀπὸ μπαταρζαῖς καὶ φορτιφικάτζαις;... τὰ μουστάκια μου ἀσπρίσανε, μωρέ, σὲ κοτζᾶ Μποναπάρτε ἀπὸ κάτω, κάμετενε ὅ,τι σὰς προστάζω.

— Πολὺ καλὰ, σιγιὸρ τζενεράλη.

— Θέλω νὰ μοῦ στείλης καὶ τὸ ντοτόρο Γλαράκη καὶ τὸ 'Ράμφο ἐδῶ... θὰ τοὺς σπιδήρω μῆς καὶ καλῆς με' μὴ μισιόνε ἐξτραορτινάρια 'ς τὴ Κόρθο καὶ 'ς τὰ Ψαρὰ νὰ ζητήσουνε καὶ ἄλλαις βοήθειαις καὶ μπαρούτια... βεβαιώσετενε 'ς τοὺς λαγούς μου πῶς 'μέρα νύχτα δουλεύομενε γιὰ τούτους-δανὰ, καὶ οὔλα τὰ μέτρα μας θὰ πάρουμενε γιὰ νὰ ρεουσίρη τοῦ κάστρου τὸ ἀτάκο πηγέυετενε τώρα, καὶ ὡς τὸ βραδὺς περιμένω τὰ παλληκάρια τζῆ Χιὸς με' τὸ κολαί των οὔλα νὰ 'ναι 'ς τ' ἄρματα.

Δύστηνος Χιὸς! πού εἶναι ἐκείναι αἱ ἡμέραι σου! ἐπὶ τοῦ Κί-

μονος! Χαβρίου καὶ Ἰφικράτους! Διατί ὡς μικρὰ δαγὺς ἀφέθης τώρα ἐπὶ τῆς παλάμης τῶν σπουδαρχιδῶν τούτων!

Ὡ! μὰ τὴν ἱστορίαν! τοιαύτη δυσειδὴς κωμῳδία ποτὲ ἄλλοτε δὲν παρεστάθη ὑπὸ τοὺς ὠραίους ἐκείνους οὐρανοὺς τοῦ Ἰκαρίου Πελάγους, τοὺς ὁποίους μὲ τόσην δόξαν καὶ κάλλος ἐχρῦσεν ἡ μυθολογία.

Ἐντὸς τιῶν ἡμερῶν, ἀναγνώστα, ὅσοι τῆς πόλεως ἦσαν πολμηρότεροι, ὡς καὶ τινες τῶν χωρικῶν, ὀπλισθέντες, οὐχὶ μὲ ὄπλα (διότι ταῦτα, ὡς γνωρίζομεν, ὁ Μουσελίμης τοῖς εἶχε πρὸ καιροῦ ἀφαιρέσει) ἀλλὰ μὲ ὀβελούς, τηγάνια, μὲ τὰς ἀξίνας τῶν κήπων, τὰ κλαδευτήρια, τοὺς πρίονας τῆς ξυλουργίας, μὲ τεχνητὰ δόρατα, μὲ σφυρία, καὶ μὲ ὅ,τι ἄλλο μαγειρικὸν ἢ γεωργικὸν ἐργαλεῖον εἶχον, ἐξῆλθον μὲ τοὺς τοῦ Βουρτζᾶ ἀκολούθους, καὶ ἠτοιμάζοντο νὰ ἐφορμήσωσι κατὰ τοῦ φρουρίου.

Ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἐνταῦθα καταθλίβεται, καὶ ἀγνοεῖ ἂν πρέπη νὰ θρηνησῇ ἢ νὰ γελάσῃ.

Οἱ Σάμιοι ἤρξαντο νὰ καταφορτῶνουν τὰ πλοιαρία τῶν ἐκ τῶν ὄσων διήρπασαν, καὶ νὰ τὰ στέλλουν εἰς τὴν νῆσόν των· οἱ φρόνιμοι Χίοι ἔχουν πύρινα δάκρυα διὰ τε τὰ δεινὰ των, καὶ διὰ τὰς συνεπείας τῆς παιδαριώδους ταύτης ἐπαναστάσεως· ἄλλοι δὲ ἄφρονες, παρασυρόμενοι ὑπὸ τῶν σπουδαρχιδῶν, ἐναβρύνοντο διὰ τὰ κατορθωθσόμενα.

Πρόσθετες τώρα καὶ τὰς κολυμβίδας (καραμπατάκια) Καλιμύιους, οἵτινες ἐξήτουν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης τὰ πυροβόλα τῆς ναυαγησάσης φρεγάδος, καὶ θέλει ἀπαντήσῃ τραγῶ-κωμῳδίαν θρηνο-γελιωδεστάτην.

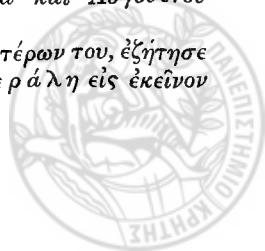
Καθ' ὃν χρόνον ἐλάμβανον χώραν τὰ ῥηθέντα, καὶ ἀφοῦ ἅπαξ ὁ ἰατρὸς Γλαράκης καὶ ὁ κύριος Ῥάμφος ἀπεστάλησαν εἰς Ψαρά καὶ Κόρινθον, ὅπως ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἐπικουρίαν τῶν λουπῶν Ἑλλήνων, ὁ Βουρτζᾶς καὶ Δογοθέτης, στρατοπεδεύσαντες ἐπὶ τῆς Τουρλωτῆς, τοποθεσίας ὑψηλῆς, ἄνω τοῦ Φραγκομαχαλά, ἤρχισαν τὸν πυροβολισμὸν κατὰ τοῦ φρουρίου.

Τίποτε ὅμως δὲν κατάρθωσαν, ἔνεκα τῆς μικρᾶς ὀλκῆς τῶν πυροβόλων των, ἐνῶ τούναντιον, οἱ ἀμυνόμενοι Τοῦρκοι, ρίπτοντες βόμβας κατέστρεφον τὰς οἰκίας τῆς πόλεως.

Δειλότεροι καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδοκίμασαν ἔξοδόν τινα μέχρις ὅτου φθάσῃ ἡ περιμενομένη ἐκ τῆς ἀντικρῶν Ἀσίας βοήθεια.

Ὅκτῶ ἢ δέκα ἡμέραι παρήλθον ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν κακοδαιμόνων τούτων Σαμίων, καὶ οὐδὲν κατωρθώθη κατὰ τοῦ φρουρίου. Τούναντιον ἀρπαγαί, ληστεΐαι καὶ κακουργήματα ἀναρίθμητα ἐπράττοντο ὑπὸ τούτων ἐπὶ τῶν ὁμοθρήσκων των Χριστιανῶν, καὶ διχόνοια μεταξὺ Βουρτζᾶ καὶ Δογοθέτου ἀνεφύη.

Εὐρισκόμενος ὁ πρῶτος εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του, ἐξήτησε νὰ ὑπερπηδήσῃ ἀπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ τζενεράλη εἰς ἐκείνον

τοῦ τζενεραλίσιμος, καὶ νὰ ὑποσκελίσῃ διὰ μιᾶς τὸν προσκληθέντα τῆς Σάμου Δικτάτορα.

Ἡ διχόνοια αὕτη, προεόρτια τῆς μεγάλης τῶν Τούρκων εὐωχίας, ἔκαμε τοὺς φρονίμους νὰ σκέπτωνται τίνι τρόπῳ ἡδύναντο ν' ἀφήσουν τὴν νῆσον, πρὶν φθάσῃ καὶ τοῦ βαρβαρίου ὁ πλησιάζων πέλεκυς.

— Ἐμαθα πῶς οἱ προεστοὶ μας ζητοῦσι νὰ τὸ στρίψουνε, καπετὰν Βισεντζή; εἶπε μίαν ἡμέραν ὁ Βουρτζᾶς πρὸς τὸν μυστικοσύμβουλόν του.

— Εἶναι ἀλήθεια, τζενεράλη.

— Ἐν ἀρέσει μου τὸ πάσο τοῦτο... ἔμπορεῖ νὰ φέρῃ ἔς τὰ στρατέματα ἀκαρδιοσύνη.

— Ἐδεδετζι ναι! μὰ ἐν ἔμπορεῖτε νὰ ἔμποδίσετε τοὺς.

— Γρατὶ; φίστρε... ἔμπορῶ καὶ καλομπορῶ... πάρε χαρτὶ καὶ πένα νὰ γράψῃς μὰ προκλαματζιόνε.

— Σ' τοὺς ὀρισμούς σας, σιγὴ τζενεράλη! ἂν ἔμπορούσατε νὰ τάχατες νὰ δώσετε νῆσον ἄλλουνοῦ νὰ τὴ γράψῃ... τὸ ξέρετενε; ἐν ἡξέρω γὰ καλὰ καλὰ ῥωμαίικα.

— Ἐγὼ θὰ σ' ἀπαγορέψω... καὶ γὰ ἐν ἡξέρω καλὰ καλὰ, μὰ ἐν εἶν μεγάλο πρᾶμα.

— Ἐτοιμος εἶμαι, τζενεράλη.

Ὁ Βουρτζᾶς διατρέχων τότε τὸν θάλαμον μὲ μακρὰ βήματα, καὶ ἀφίνων μὲ κρότον νὰ κτυπᾷ ἢ ὑπὸ τὴν ζώνην αὐτοῦ κρεμαμένη σπάθην του τῶν κυνηγῶν τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν μίαν χεῖρα κρατῶν τὴν περικεφαλαίαν, καὶ μὲ τὴν ἄλλην ξέον τὴν ἀκτέιστον πρὸ ἐνὸς μηνὸς τοῦλάχιστου κεφαλῆν του, ἤρχισεν ὡς ἀκολουθῶν τὴν ἀξιομημόνευτον ταύτην προκήρυσεν (α).

« Μαθαίνω πῶς μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ τρανοὺς, ἢ « μελετοῦνε ἢ ἀποφασίζουνε νὰ φύγουνε φαμηλιαρικῶς! εἰς τί « αἰτία ν' ἀποδώσω ἐτοῦτο τὸ κίνημα; ἐν ἡξέρω μὰ προφτάνω « νὰ πῶ σας, ὅτι ὅσο γλήγωρα νὰ ἔμποδίσετενε ὄχι νὰ φύγουνε, « μὰ καὶ ἂν τὸ στοχαστήκατε νὰ τὸ ξεσοχαστοῦνε, καὶ νὰ μὴ « βγῇ πρὸς ἀπὸ τὸ στόμα τους· γρατὶ ἢ καλοσύνη μου ὡς ἕνα « βαθμὸ φθάνει. Καὶ ἔμπορῶ πρὸς καὶ γὰ ὡς παρορηγιστῶ, « ὅσο δύναμαι νὰ κάμω. Ἴδου λέω σας σὲ κοιτῶ ψαλμὸ τῆ « θελήσῃ μου, καὶ κρίνετε τὸ πρᾶμα καὶ ἔμποδίσατέ το γὰ νὰ « μὴ τελεζῶσῃ ἢ δουλεῖα ἄσκημα.

« Καὶ ὑγιαίνειτε»

— Ἀρέσει σου, καπετὰν Βισεντζή;

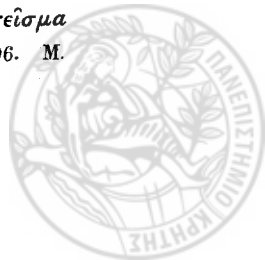
— Μὰ τὴν ἁγία Κζουρὰ περίφημῃ ναι.

— Βάλε καὶ τὴ ντάτα ἐντὶ Μαρτίου ἀπόγρομα.

— Ἐβαλά την.

— Στάσου τώρα νὰ τὴν ἀπογράψω... καὶ γὰ τὸ πείσμα

(α) Ἰδὲ Κοραῆ πρόλεγ. εἰς Βεκαίαν Σ. Τρικούπη ἱστορ. τομ. Β. σελ. 396. Μ. Raybaud τομ. Β. σελ. 219.

τοῦ παλαιο-σαμιώτη Λυκούργου θ' ἀπογράψω ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Χιός.

Τῶντι ἡ ὑπογραφή ἦν φέρεται ἡ ῥηθεῖσα προκήρυξις εἶναι ὁ ἀρχιστράτηγος Χίου Χατζή Ἀντώνιος Βουρτζᾶς. Ἐνταῦθα τελειώνει ὁ Μάρτιος τοῦ 1822, ὅτε ὁ Τουρκικὸς στόλος, συγκεείμενος ἐκ τρικρότων ἕξ, φρεγάδων εἰκοσιπέντε, καὶ πλήθους κορβητῶν, βρικίων καὶ ἄλλων πλοίων, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ καπετὰν-Πασᾶ Καρᾶ-Ἀλή, ὡς κήτη ἐξεμούντα ὀλέθριον πῦρ, ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον τῆς νήσου.

Συγχρόνως σμήνος τρεχαντηρίων, γέμοντα ξιφῶν μαινομένων Γιουρούκιδων, Ζεϊμπεκίων, Ἀθιγγάνων καὶ Τουρκομάνων, ὡς σχεδιαί τῶν ἀνθρωποφάγων Καραίβων κατεσκέπασαν τὸν πορθμὸν τῆς Κνυσοῦ.

ΚΕΦΑΛ. 50.

Η ΣΥΛΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗ Σ. . . .

Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν πανήγυριν τοῦ Παρθενίου ὁ μισὲ Φραγκούλης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Παρασκευᾶ ἐκάθηντο εἰς τὸν κήπον καπιζόντες.

Ἦτον, εἶπομεν ὁ κύριος Παρασκευᾶς ἄγαμος, γέρων ἐξηκοντούτης, βαθείας παιδείας κάτοχος, καὶ πάντοτε μονάζων ἀνὴρ δὲ ὑψηλὸς καὶ ἰσχυρὸς τὸ σῶμα, πλην μετὰ πρόσωπον ξρογύλον, κρεμαμένας παρειὰς καὶ φαλακρὸς. Ἐφερε πάντοτε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μέλαν κατηφεδέηο κάλυμα (φέσι).

Τὰ χαρακτηριστικὰ του ἦσαν εὐγενὴ ὡς καὶ ἡ ψυχὴ του. ἡ δὲ συμπεριφορὰ του ὑποχρεωτικὴ καὶ φιλόξενος.

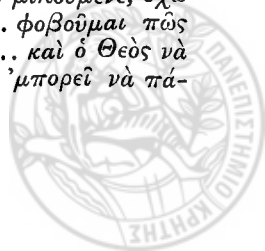
Εἶχεν ἤδη ὅλην τὴν πλουσίαν αὐτοῦ περιουσίαν διαθέσει διὰ διαθήκης πρὸς ὄφελος τῶν ἀνεψιῶν του, τὰς ὁποίας καὶ ὑπερηγάπα.

— Πρέπει, Φραγκούλη, νὰ φύγωμεν' ἄς ἀφήσωμεν τ' ἀκίνητα καὶ κινήτᾶ μας πράγματα εἰς τοὺς Τούρκους, ἔλεγεν οὗτος, διὰ νὰ σώσωμεν τὰς κεφαλὰς μας πρέπει νὰ φύγωμεν.

— Καὶ ἔγω θέλω το, βρὲ Παρασκευᾶ, μὰ ποῦ καράβια νὰ φύγῃς! ὄχι τὰ κινήτᾶ καὶ ἀκίνητα, μὰ καὶ τὴν σκούφια μου δίνω τὴν νὰ φύγωμεν.

— Θὰ εὕρωμεν πλοῖον . . . ἄς ἔλθουν καὶ οἱ λοιποὶ Σάμιοι καὶ τότε μισθώνομεν ἐν τῶν πλοίων των καὶ φεύγομεν.

— Παρασκευᾶ, ἐδῶ δανὰ ποῦ ἴσᾶν ἀδέρφια μιλούμενε, ἔχω ἓνα κακὸ σκοπλίκι καὶ τρώει μου τὸ σκότι . . . φοβοῦμαι πὼς πολλὰ θὰ πάθουμενε προχοῦ νὰ φύγωμενε . . . καὶ ὁ Θεὸς νὰ βγάλῃ με ψεύτη· καὶ τὰ κεφάλια μας τὰ ἴδια ἔμπορεῖ νὰ πά-

θουνε, ἂν ὁ Βεχίτης μάθη πῶς κρυμμένοι ἴμστενε καὶ ὄχι φευγάτοι ἀφ' τῆ Χιός.

— Εἴσθε φοβιτζάρης τοιαῦτα πράγματα δὲν τὰ ὑποπτεύομαι· ἔπειτα, Φραγκούλη μου, ἡμεῖς εἴμεθα πλέον γέροντες, ἄς λυτρώσωμεν τὰ γυναικόπαιδα, καὶ ἄς χαθῶμεν διὰ τὸ γένος.

— Δίγκιο ἄχεις, Παρασκευᾶ! μὰ καλλίτερα ἄχα ἴς τὰ καλά καθούμενα νὰ μὴ πέθαινα... κρίμας εἶναι, βρε ἀδελφέ, ν' ἀποθάνης ἔτσι δανὰ νταβραντισμένος ποῦ ἴσαι.

— Μὰ τί νὰ κάμωμεν, ἂν ἡ θέλησις τοῦ Κυρίου εἶναι οὕτως;

— Δοιπὸ τ' ὄχετενε βέβζιο πῶς θὰ μᾶς κόψουνε; ἔντρομος ἠρώτησε καὶ ὠρθώθη ἀμέσως ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Δὲν τὸ ἔχω βέβαιο, πλὴν πόλεμος εἶναι, ὅλα γίνονται.

— Νὰ τὸ ἰδῆς, βρε Παρασκευᾶ, πῶς δὲ θὰ γλυτώσωμεν· προχοῦ νὰ φύγωμενε θὰ μᾶς πιάσουνε, καὶ ὁ Θεὸς μόνος γνωρίζει τὸ τί θὰ πάθουμεν.

— Καθήσετε, καθήσετε, ἀδελφέ μου! μὴν εἴσθε τόσο δειλὸς καὶ κάμνετε καὶ ἐμὲ δειλόν· ὅλο ὄνειρατα κακὰ βλέπετε ἡμέραν καὶ νύκτα· ἀφήσατε τὸ πρᾶγμα νὰ ἔλθῃ ὅπως ὁ Θεὸς τὸ θέλει· κακὸν εἰς κανένα μῆτε ἐκάμετε, οὔτε ἔκαμα, διατὶ λοιπὸν νὰ φοβῶμεθα τόσο;

— Δίγκιο ἔχεις, Παρασκευᾶ! ἐκεῖ δανὰ ἴπάνω ἔναι ὁ μέγας μας Ἀφέντης. Καὶ ἔδειξε τὸν Οὐρανὸν, ποιήσας τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, καὶ περιχυθεὶς μὲ δάκρυα κατανύξεως ὁ εὐπατρίδης.

Τὴν θλιβερὰν ταύτην συνδιάλεξιν διέκοψεν ἡ Ἀνδρονίκη, ἡ Διαμάντο, αἱ θυγατέρες του καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Προξένου τῆς Δανιμαρκίας κυρίου Κωνσταντάκη Θεσσαλονικιοῦ.

Ὁ Πρόξενος οὗτος, μακαρονοποιοὺς τὸ ἐπάγγελμα, ἦτον ἐμπάθης θιασώτης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀνὴρ μετρίου ἀνασῆματος, μᾶλλον παχὺς, μελανόχρους, μὲ μύστακα μέγαν, καὶ ὀφρῦς καὶ ὀφθαλμοὺς μέλανας, ἔφερε κανδύκην Τουρκικὸν, καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν Εὐρωπαϊκὸν πῖλον μ' ἐθνόσημον (κοκάρδα) ὡς ἐσυνείθιζον τότε πολλοὶ τῶν Προξένων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Ἦτον ἄριστος Ἑλληνιστῆς καὶ καλὸς μηχανοποιός· μάλισα αἱ μηχαναὶ τοῦ μακαρονοποιείου του, ἐφεύρεσις καὶ κατασκευὴ τούτου, εἴλκον τὴν περιέργειαν τῶν περιηγητῶν (α).

— Ἰντα χαμπάρια, μισέ Κωνσταντή; τὸν ἠρώτησεν ὁ εὐπατρίδης ἅμα εἰσήλθεν.

— Τίποτε διὰ τὴν ὥραν, Κύριέ μου· ὅλα βαδίζουν κατ' εὐ-

(α) Αἱ πληροφορίες ἀναφορικῶς τούτου τοῦ τραγουτοῦ θύματος τῆς Χιακῆς ἐπανάστασις μ' ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Προξένου τῆς Ρωσσίας καὶ Γαλλίας, Κ. Φραγκόσκου Πάπκουα, φίλου του πτενοῦ, ἤδη ἐν Λονδίῳ εἰς τὸν ἀριθ. 11, Union Court, Broad Street.)

χῆν, ἔφθασαν, ὡς γνωρίζετε, δεκαπέντε ἕως εἴκοσι Σάμιοι ἐμπροσθοφυλακῆ· καὶ μετὰ τινος ἡμέρας περιμένομεν καὶ τοὺς ἄλλους ... δύο χιλιάδας τὸν ἀριθμὸν περίπου, διοικουμένους ὑπὸ τοῦ Λυκούργου Λογοθέτου καὶ Ἀντωνίου Βουρτζᾶ· οἱ Τούρκοι τὸ ἤκουσαν, ἐφοβήθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ προετοιμᾶζονται.

— Ἵντα πράμα ἔναι αὐτὸς ὁ Βουρτζᾶς, ξέρετενε;

— Ἦτον εἰς Αἴγυπτον με τὸν Ναπολέοντα, εἶναι Χίος ἐκ τοῦ χωρίου Παρπαριά.

— Ἦτανε ἔς τὸ Μισῆρι με τὸ Μποναπάρτε!! ἔτζι δανὰ πές μου... εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης συμμαζεύων τὰ χεῖλη αὐτοῦ· με τὸ Μποναπάρτε!!... κατάλαβάτονε, λοιπὸ ἀφοῦ κοντὰ ἔς τὸ Μποναπάρτε χρημάτισε, εἴμαστε σὲ χέρια σίγουρα ἄματις, ἐπανέλαβεν.

— Χέρια σίγουρα! ὁ καπετὰν Βουρτζᾶς ἦτο λοχαγὸς εἰς τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα· καὶ διὰ νὰ ἦναι τις λοχαγὸς τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἦναι μηδαμινός.

— Καλὲ ξέρετενε πὼς τὸ ψι-ψι-ψι γίνεται ψεῖρα ἄματις, με τὰ ψώματα ἀρχίσαμενε τῇ πανάσασις, καὶ κοντεύει με τ' ἀλήθεια τῆς νὰ πιτύχη... ἔς τῇ ψυχῇ τοῦ Κζουρού μου δίνω-τονε καὶ τὸ λουλά τούτονε, φτάνει νὰ πιτύχενε.

Εἶπεν ὁ εὐπατρίδης, ὅστις, ἐνθουσιασθεὶς καὶ λησμονήσας τὸν πρὸ ὀλίγου φόβον αὐτοῦ ὑψώθη με προτεταμένον στήθος εἰς τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν του.

— Θὰ ἐπιτύχη, θὰ ἐπιτύχη, μισὲ Φραγκούλη! ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ πολλὸν καιρὸν πλέον ὑπὸ τοὺς Τούρκους.

— Δοιπὸ ἦτανε καπετάνιος τοῦ Μποναπάρτε!!! Ἵντα μούτρα ἔχει μαθές;... εἶδετετονε καθόλου, μισὲ Κωσταντή;

— Ὅχι, κύριέ μου· πρὶν ὑπάγῃ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἦλθε καιρὸν τινα εἰς τὴν Χίον διὰ νὰ κατοπτέυσῃ τὸ φρούριον καὶ τὰς τοποθεσίας του, ἔπειτα πάραυτα ἀνεχώρησεν.

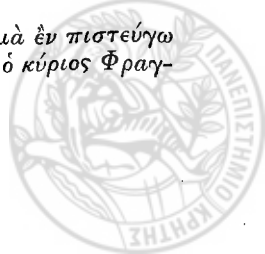
— Ἄμα ἀκούσω πὼς ἦρθενε θὰ πάω νὰ φιλήσω τὰ πόδια του ... καπετάνιος τοῦ Μποναπάρτε!! νὰ ἴδητε ποῦ θὰ πιτύχη-τηνε τῇ πανάστασις τζῆ Χιός... ἐλάστενε ἄματις μὲ ὥρα προχοῦ, σινηρὸ Μπορτζᾶ, πᾶνου ἔς τὴ νήσός μας· τότες ὅποιος θέλει φεύγει, κ' ὅποιος κάτζη ἐδῶνὰ ἐν ἔχει φόβο, ἔκραξεν ὁ εὐπατρίδης, εὐτικῶς ὑψόνων τὰς χεῖρας πρὸς τοὺς οὐρανοὺς.

Ὁ δὲ κύριος Παρασκευᾶς, ὅστις ἐκάπνιζεν ἀδιακόπως, ἠρώ-τησε τὴν Ἀνδρονίκην.

— Ποία εἶναι ἡ ἰδέα σας; φρονεῖτε ὅτι ὁ Βουρτζᾶς καὶ οἱ Σάμιοι θὰ κατορθώσουν νὰ κυριεύσουν τὸ φρούριον;

— Νομίζω, ἢ μᾶλλον ἐλπίζω· θὰ ὑπάγω κἀγὼ νὰ ἐνωθῶ με αὐτοὺς, ἂν ἀρχίσῃ ὁ καθ' ἑαυτὸ πόλεμος.

— Χορατεύετενε! εἶστε πολλὴ ἀντρεωμένη· μὰ ἐν πιστεύγω πὼς μπορεῖτενε τόσο μακρὰ νὰ πάτενε, εἶπεν ὁ κύριος Φραγκούλης.

— Θα τὸ ἰδῆτε· τί νὰ σὰς εἶπω, οὕτω κεκρυμμένη δὲν ἤμπορῶ νὰ ζήσω· κάλλιον εἶχον ν' ἀφήσω τὴν νῆσον, ὅταν ὅμως τοῦτο δὲν γίνεται, καγῶ μὲ τὰ παλληκάρια.

— Νὰ ἔχα τὴν παλληκαριά σας... βρὲ Παρασκευᾶ, (στραφεῖς πρὸς τὸν ἀδελφόν του) οὐλα ἔς τὸν ἄθροπο φυσικά 'ναι· βάλε μου νὰ σοῦ διαλέξω τζίτι, τζόχα, μανταμπολάναις, στᾶρι, καλαμπόκι... κανένας ἔ βγάξει μου πλώρη' μὰ τουφέκι!!!

— Καὶ τὸ τουφέκι εἶναι συνήθεια, κύριε Φραγκούλη... ἂν σὰς θέσω ἀπὸ μίαν ὥραν τὴν ἡμέραν νὰ τὸ σηκόνετε καθημερινῶς, θὰ ἰδῆτε πῶς θὰ τὸ συνειθῆσετε, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ἡ κοκκίνα Ἀντρόνικα ἐδῶ ἔχει ἓνα μαλαματοκαπνισμένο τουφέκι, ποῦ νὰ τὸ δῆτενε θὰ θαμπώσῃ τὸ φῶς σας, εἶπεν ὁ εὐπατρίδης πρὸς τὸν Πρόξενον τῆς Δανιμαρκίας.

— Ἀλήθεια;

— Ἐχει καὶ οὐλόχρυσα λγάπικα... τὰ φόρεσεν ἔς τὸ παναῦρι τοῦ Παρθένου.

— Ἀ... ἂ... εἰσθε ὑμεῖς μὲ τὰ Ἑλληνικά εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Παρθενίου!! φορέσατέ τα μίαν στιγμὴν νὰ σὰς εἶδωμεν.

— Ὅχι νὰ χαρήτενε ὅ,τι ἀγαπάτενε...εἶναι σαρακοστὴ καὶ κρῖμα.

— Τφόντι εἶναι σαρακοστὴ καὶ ἄς σεβασθῶμεν τὰ θεία, πλὴν εἰς τὸ ραδινὸν ἀνάστημα τῆς κυρίας Ἀνδρονίκης ἡ Ἑλληνικὴ ἐνδυμασία θὰ εἰκονίξῃ θαυμάσια τὸν Διάκον.

— Τὸν Διάκον!!!...

— Ναί, τὸν Διάκον τῶν Θερμοπυλῶν.

— Τὸν ἐγνωρίσατε; σκιρτώσα ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὅχι· πλὴν τόσα ἤκουσα περὶ αὐτοῦ ἡ φήμη τοιαυτὴ ἐξάθη, ὥς ἔτε ἄλλο δὲν ἐπεθύμουν, ἢ ἓνα ἐνδοξον ὡς ἐκείνου θάνατον.

— Ἐνδοξος θάνατος, πλὴν τρομερὸς καὶ πολυόδυνος, κύριε Θεσσαλονικιέ· ἦτον ὁ Θησεύς τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ κατὰ τὴν ἀνδρίαν, εἶπεν ἡ ἠρώτις τῶν Θερμοπυλῶν ὅλη κάθυγρος ἰδρώτος εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

— Τὸν εἶδετε ὑμεῖς, κυρία Ἀνδρονίκη;

— Τὸν εἶδον... ναὶ τὸν εἶδον.

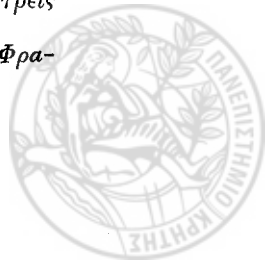
— Ποῦ; εἰς τὴν Πελοπόννησον βέβαια.

— Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν εἶδον καὶ τούτον, καὶ τὸν ταχύποδα ἰδὸν τοῦ Ἀνδρουτζου.

Καὶ ἐν συντόμῳ ἐδιηγῆθη τινὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οἵτινες μὲ τὰ ὀνόματά των κατεπλήρουν τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Εὐρίσκετο κατηνθουσιασμένη ἡ συντροφία ἐκείνη, ὅτε τρεῖς ὀπλισμένοι Ὄθωμανοὶ ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸν κῆπον.

— Ἐδῶ 'ναι ὁ Φραγκούλης Σ...; ποῖος ὑμῶν εἶναι ὁ Φραγκούλης Σ...; ἠρώτησεν εἰς τούτων.

— 'Ο Φραγκούλης δε-δε- δέν είναι 'δώ....

— Είμαι βέβαιος ότι εισθε ύμεις.... μὴ φοβήσθε, δέν ἤλθομε νὰ σὰς βλάψωμεν τούναντίον ὁ Βεχίτ-Πασᾶς μᾶς ξέλ-λει διὰ τὸ καλὸν σας, καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου.

— Ἀλήθεια; ἴν'ἴντα θέ!-λει;.... γρόσια; 'ς τοὺς ὀρισμούς του ὅ,τι ἔχω δίνω του.

— Δέν θέλει χρήματα.... μὴ φοβήσθε λέγω· δέν ἤλθομε νὰ σὰς βλάψωμεν τὸ παραμικρόν· ἐπιθυμεῖ μόνου, ἐπειδὴ εἶσθε εἰς τῶν προυχόντων τῆς νήσου, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς οἰκογενείας σας καὶ τοῦ τόπου, νὰ ἔλθετε καὶ ὑμεῖς ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

— Τοῦτο δὰ, Ἀφέντη, ἐν 'μπορῶ νὰ κάμωτο γιὰτὶ 'μαι φαμελίτης καὶ 'χω καὶ κορίτζια νὰ γνοιαστῶ.... ἐν 'μπορῶ ἔρημα καὶ σκοτεινὰ ν' ἀφήσω τα καὶ νὰ κλειστῶ 'ς τὸ κάστρο.

— Εἶναι ἀνωφελεῖς αἱ ἀρνήσεις, κύριε Φραγκούλη· ἔχομεν διαταγὴν νὰ σὰς μεταφέρωμεν διὰ τῆς βίας ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

— Σὰς μετρῶ δέκα χιλιάδας γρόσια νὰ κάμετε ὅτι δέν εὐρήκατε τὸν ἀδελφόν μου... καὶ τοῦτο μόνου διὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ὅπως προτεινόμεθα τὰς ὑποθέσεις του· εἶπεν ὁ Παρασκευᾶς.

— Καὶ ἐκατὸν ἂν μᾶς προσφέρετε ἀδύνατον νὰ πράξωμεν τοιοῦτον πρᾶγμα.

— Διατί;

— Διότι ὁ Βεχίτ-Πασᾶς εἶναι εἴκοσι βήματα μακρὰν τοῦ κήπου, καὶ γνωρίζει καλῶς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν εὐρίσκεται ἐνταῦθα.

— Εἶναι ἔξω τοῦ κήπου!!

— Μάλιστα, κύριε. Πλὴν σὰς ὁμνύω εἰς τὸ Κοράνι καὶ εἰς τὸν Προφήτην μας νὰ μὴ φοβηθῆτε τίποτε· εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὅλοι οἱ ὄμηροι, ἅμα τελειώση ἡ ἐπανάστασις τῶν Γραικῶν, θ' ἀπολυθῶσιν ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ δέν ἠμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πολὺν καιρόν.

— Θὰ πάγω ἀφοῦ ἐν 'μπορῶ νὰ κάμω ἀλογοτικά, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης· καὶ μὲ δάκρυα καὶ θρήνους ἐρρίπτετο εἰς τὰς ἀγκάλας ὄλων.

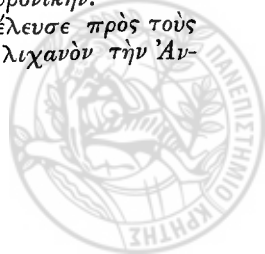
Τφόντι ἐκτεταμένη καὶ λυπηροτάτη ἐστάθη ἡ σκηνὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ· καὶ δέν ἐτελείωσεν, εἰμὴ μόνου ὅτε οἱ διαγγελεῖς τοῦ σκληροῦ Διοικητοῦ μετεχειρίσθησαν βίαν.

— Μετά τινα λεπτὰ ὁ Βεχίτ-Πασᾶς αὐτοπροσώπως εἰσήλθεν εἰς τὸν κήπου.

Ἔστρεψε πρῶτον τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Διαμάντο.

— Εἶσαι ὁ Μερκάδος, ὁ Μερκάδος ὁ Ἰουδαῖος πραγματευτῆς; Κατερυθρίασεν αὐτὴ καὶ ἐθέωρησε τὴν Ἀνδρονίκην.

— Σύρετε ἀμφοτέρας εἰς τὸ φρούριον, ἐκέλευσε πρὸς τοὺς δορυφόρους του ὁ τύραννος, δεικνύων μὲ τὸν λιχανὸν τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Διαμάντο.

— Σταθήτε! εἶπεν ὁ πρόξενος τῆς Δανιμαρκίας πρὸς τοὺς προχωροῦντας στρατιώτας.... Ἐφέντη μου, αἱ δύο αὐται νέαι εἶναι ὑπὸ τὴν προστασίαν μου.

— Ὑπὸ τὴν προστασίαν σου!

— Καὶ αἱ δύο ἔχουν διαβατήρια τῆς Δανιμαρκίας.

— Μὲ τί δικαίωμα τὰ ἔχουν; πῶς ἀναμιγνύεσαι σύ;

— Μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβείας· αὐτὴ τὰ παρεχώρησεν.

— Ἐπιθυμῶ νὰ ἴδω τὰ διαβατήρια ταῦτα.

— Εἶναι παρακατατεθειμένα εἰς τὴν Πρεσβείαν· δώσατέ μοι καιρὸν καὶ θέλετε τὰ ἰδεῖ.

— Αὐτὰ εἶναι λόγια.... αἱ γυναῖκες αὐται εἶναι Μωρατίτσαις, καὶ τίποτε δὲν ἔχουν νὰ πάρουν καὶ νὰ δώσουν μετὰ τὴν Δανιμαρκίαν.... εἰς τὸ φρούριον, εἰς τὸ φρούριον, ἐπανέλαβε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους του.

— Πασᾶ μου! διαμαρτύρομαι, ἔκραξεν ὁ Πρόξενος· διαμαρτύρομαι, ἂν ἐγγίσης τὰς γυναῖκας ταύτας· ἐγὼ φεύγω ἀμέσως τῆς Χίου ἀπόψε.... θὰ ὑπάγω νὰ ξεσχίσω τὰ ἐνδύματά μου ἐνώπιον τῆς Πρεσβείας μου καὶ τοῦ Διζανίου σου διὰ τὰς βιαιοπραγίας ὅπου πράττεις καθ' ἐκάστην εἰς τὴν δυσυχή ταύτην νῆσον.

Εἰς τοιαύτην ἀντίστασιν ὁ Πασᾶς ἔγεινεν ἐρυθροῦς· οἱ μικροὶ ὀφθαλμοὶ του ἔπεμπον σπινθήρας· δις ἔσφιγγε μετὰ ἀγανάκτησιν τοὺς γρόνθους του, καὶ τέλος ἐξεφώνησε.

— Σὲ δίδω εἰκοσιπέντε ἡμερῶν καιρὸν νὰ μὲ φέρῃς τὰ διαβατήριά των.... ἂν δὲν τὰ φέρῃς, ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν σου θὰ τὰς κρεμάσω καὶ τὰς δύο.... Συλλογίσου, γκισαοῦρ, ὅτι καὶ σὺ δὲν εἶσαι καθαυτὸ Δανιμαρκέζος, ἀλλὰ ἄπλοῦς Ῥωμῖός.... θὰ λογαριασθῶμεν κακὰ μετὰ τὸν αὐθάδη τρόπον μετὰ τὸν ὅποιον μετ' ὀμιλεῖς.

— Τὰ διαβατήριά των θέλουν εἶσθαι ἐγκαίρως ἐνταῦθα ὁμοίως καὶ ἡ ἱκανοποίησις διὰ τὰς ὕβρεις, τὰς ὁποίας κάμνεις κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Βασιλέως μου.... φαίνεται, Πασᾶ, ἐλθισμόνησες, ὅτι ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Πρέσβυς ἐνὸς ἔθνους δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως του.

— Γκισαοῦρ χινζιρ ντομοῦζ, κισαφίρ.... κάμε ὅτι θέλεις.... σικτήρ ντινινὴ τὰπ τινὰ σικτίγιμι κισοπέκ γκισαοῦροῦ γιζεῖτ.... ἐπρόσθεσε, καὶ ἀφρίζων, καὶ ὠρόμενος, καὶ δεικνύων τὸν γρόνθον τοῦ ἐξήλθε μετὰ τῶν ἀνθρώπων του.

— Σὲ εὐχαριστῶ, λυτρωτά μου, πίπτουσα εἰς τοὺς πόδας τοῦ Προξένου ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη συγχρόνως καὶ ἡ Διαμάντο.

— Ἐπραξα ὡς Χριστιανὸς τὸ χρέος μου, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς Κωνσταντῖνος Θεσσαλονικιός. Τώρα ὁμως σᾶς λέγω, ὅτι, καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς οἰκογενείας τοῦ κυρίου Φραγκοῦλη καὶ τὴν ἰδικίαν σας, πρέπει ν' ἀφήσετε τὴν κατοικίαν ταύτην καὶ νὰ

- Ὁ Φραγκούλης δε-δε- δὲν εἶναι ἴδω....
- Εἶμαι βέβαιος ὅτι εἰσθε ὑμεῖς.... μὴ φοβήσθε, δὲν ἤλθομεν νὰ σᾶς βλάψωμεν τὸνναντίον ὁ Βεχίτ-Πασᾶς μᾶς σελλεὶ διὰ τὸ καλὸν σας, καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου.
- Ἀλήθεια; ἴν-ἴντα θέλ-λε;.... γρόσια; ἴς τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ ὅ,τι ἔχω δίνω του.
- Δὲν θέλει χρήματα.... μὴ φοβήσθε λέγω· δὲν ἤλθομεν νὰ σᾶς βλάψωμεν τὸ παραμικρὸν· ἐπιθυμῶ μόνον, ἐπειδὴ εἰσθε εἰς τῶν προυχόντων τῆς νήσου, διὰ τὴν ἄσφάλειαν τῆς οἰκογενείας σας καὶ τοῦ τόπου, νὰ ἔλθετε καὶ ὑμεῖς ἐντὸς τοῦ φρουρίου.
- Τοῦτο δὰ, Ἀφέντη, ἐν ἴμορῶ νὰ κάμωτο γιὰτὶ ἴμαι φαμελίτης καὶ ἴχω καὶ κορίτζια νὰ γνοιαστῶ.... ἐν ἴμορῶ ἔρημα καὶ σκοτεινὰ ν' ἀφήσω τα καὶ νὰ κλειστῶ ἴς τὸ κάστρο.
- Εἶναι ἀνωφελεῖς αἱ ἀρνήσεις, κύριε Φραγκούλη· ἔχομεν διαταγὴν νὰ σᾶς μεταφέρωμεν διὰ τῆς βίας ἐντὸς τοῦ φρουρίου.
- Σᾶς μετρῶ δέκα χιλιάδας γρόσια νὰ κάμετε ὅτι δὲν εὐρήκατε τὸν ἀδελφόν μου;... καὶ τοῦτο μόνον διὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ὅπως προετοιμάση τὰς ὑποθέσεις του· εἶπεν ὁ Παρασκευᾶς.
- Καὶ ἑκατὸν ἂν μᾶς προσφέρετε ἀδύνατον νὰ πράξωμεν τοιοῦτον πράγμα.
- Διατί;
- Διότι ὁ Βεχίτ-Πασᾶς εἶναι εἴκοσι βήματα μακρὰν τοῦ κήπου, καὶ γνωρίζει καλῶς, ὅτι ὁ ἀνθρωπος τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν εὐρίσκεται ἐνταῦθα.
- Εἶναι ἔξω τοῦ κήπου!!
- Μάλιστα, κύριε. Πλὴν σᾶς ὀμνῶ εἰς τὸ Κοράνι καὶ εἰς τὸν Προφήτην μας νὰ μὴ φοβηθῆτε τίποτε· εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὅλοι οἱ ὄμηροι, ἅμα τελειώση ἡ ἐπανάστασις τῶν Γραικῶν, θ' ἀπολυθῶσιν ἡ ἐπανάστασις αὕτη δὲν ἡμπορεῖ νὰ διαρκέση πολὺν καιρὸν.
- Θα ἴπάγω ἀφοῦ ἐν ἴμορῶ νὰ κάμω ἄλογοτικά, εἶπεν ὁ μισὲ Φραγκούλης· καὶ μὲ δάκρυα καὶ θρήνους ἐρρίπτετο εἰς τὰς ἀγκάλας ὄλων.
- Τῷ ὄντι ἐκτεταμένη καὶ λυπηροτάτη ἐστάθη ἡ σκηὴ τοῦ ἀποχωρισμοῦ· καὶ δὲν ἐτελείωσεν, εἰμὴ μόνον ὅτε οἱ διαγγελεῖς τοῦ σκληροῦ Διοικητοῦ μετεχειρίσθησαν βίαν.
- Μετὰ τινα λεπτὰ ὁ Βεχίτ-Πασᾶς αὐτοπροσώπως εἰσηλθεν εἰς τὸν κήπου.
- Ἔστρεψε πρῶτον τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Διαμάντο.
- Εἶσαι ὁ Μερκάδος, ὁ Μερκάδος ὁ Ἰουδαῖος πραγματευτής; Κατερυνθρίασεν αὕτη καὶ ἐθεώρησε τὴν Ἀνδρονίκην.
- Σῦρετε ἀμφοτέρας εἰς τὸ φρούριον, ἐκέλευσε πρὸς τοὺς δορυφόρους του ὁ τύραννος, δεικνύων μὲ τὸν λιχανὸν τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Διαμάντο.

— Σταθήτε! εἶπεν ὁ πρόξενος τῆς Δανιμαρκίας πρὸς τοὺς προχωροῦντας στρατιώτας.... Ἐφέντη μου, αἱ δύο αὐται νέαι εἶναι ὑπὸ τὴν προστασίαν μου.

— Ὑπὸ τὴν προστασίαν σου!

— Καὶ αἱ δύο ἔχουν διαβατήρια τῆς Δανιμαρκίας.

— Μὲ τί δικαίωμα τὰ ἔχουν; πῶς ἀναμιγνύεσαι σύ;

— Μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβείας· αὕτη τὰ παρεχώρησεν.

— Ἐπιθυμῶ νὰ ἴδω τὰ διαβατήρια ταῦτα.

— Εἶναι παρακατατεθειμένα εἰς τὴν Πρεσβείαν· δώσατέ μοι καιρὸν καὶ θέλετε τὰ ἰδεῖ.

— Αὐτὰ εἶναι λόγια.... αἱ γυναῖκες αὐται εἶναι Μωραῖτισσαι, καὶ τίποτε δὲν ἔχουν νὰ πάρουν καὶ νὰ δώσουν μὲ τὴν Δανιμαρκίαν.... εἰς τὸ φρούριον, εἰς τὸ φρούριον, ἐπανάλαβε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους του.

— Πασᾶ μου! διαμαρτύρομαι, ἔκραξεν ὁ Πρόξενος· διαμαρτύρομαι, ἂν ἐγγίσης τὰς γυναῖκας ταύτας· ἐγὼ φεύγω ἀμέσως τῆς Χίου ἀπόψε..... θὰ ὑπάγω νὰ ξεσχίσω τὰ ἐνδύματά μου ἐνώπιον τῆς Πρεσβείας μου καὶ τοῦ Διβανίου σου διὰ τὰς βιαιοπραγίας ὅπου πράττετε καθ' ἐκάστην εἰς τὴν δυστυχῆ ταύτην νῆσον.

Εἰς τοιαύτην ἀντίστασιν ὁ Πασᾶς ἔγεινεν ἐρυθροῦς· οἱ μικροὶ ὀφθαλμοὶ του ἔπεμπον σπινθῆρας· δις ἔσφιγγε μὲ ἀγανάκτησιν τοὺς γρόνθους του, καὶ τέλος ἐξεφώνησε.

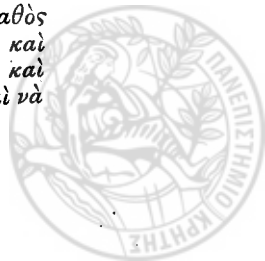
— Σὲ δίδω εἰκοσιπέντε ἡμερῶν καιρὸν νὰ μὲ φέρῃς τὰ διαβατήριά των.... ἂν δὲν τὰ φέρῃς, ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν σου θὰ τὰς κρεμάσω καὶ τὰς δύο.... Συλλογίσου, γκισαούρ, ὅτι καὶ σὺ δὲν εἶσαι καθαυτὸ Δανιμαρκέζος, ἀλλὰ ἄπλους Ῥωμῖός.... θὰ λογαριασθῶμεν κακὰ μὲ τὸν αὐθάδη τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον μὲ ὀμιλεῖς.

— Τὰ διαβατήριά των θέλουν εἶσθαι ἐγκαίρως ἐνταῦθα· ὁμοίως καὶ ἡ ἱκανοποίησις διὰ τὰς ὕβρεις, τὰς ὁποίας κάμνεις κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Βασιλέως μου.... φαίνεται, Πασᾶ, ἐλθσμόνησες, ὅτι ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Πρέσβυς ἐνὸς ἔθνους δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως του.

— Γκισαούρ χινζιρ ντομουζ, κιαφίρ.... κάμε ὅ,τι θέλεις.... σικτήρ ντινιλι τὰπ τινὰ σικτίγιμι κιοπέκ γκισαουρού γιεζίτ.... ἐπρόσθεσε, καὶ ἀφρίζων, καὶ ὠρνούμενος, καὶ δεικνύων τὸν γρόνθον τοῦ ἐξῆλθε μετὰ τῶν ἀνθρώπων του.

— Σὲ εὐχαριστῶ, λυτρωτά μου, πίπτουσα εἰς τοὺς πόδας τοῦ Προξένου ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη συγχρόνως καὶ ἡ Διαμάντο.

— Ἐπραξα ὡς Χριστιανὸς τὸ χρέος μου, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς Κωνσταντῖνος Θεσσαλονικίος. Τώρα ὅμως σὰς λέγω, ὅτι, καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς οἰκογενείας τοῦ κυρίου Φραγκοῦλα καὶ τὴν ἰδικήν σας, πρέπει ν' ἀφήσετε τὴν κατοικίαν ταύτην καὶ νὰ

ἔλθετε νὰ κατοικήσετε μετ' ἐμοῦ... ἂν δὲ οἱ Τούρκοι ἔλθουν πάλιν νὰ τὰς ζητήσουν, τότε νὰ εἰπῆτε ὅτι τὰς ἐδιώξατε, γραφεῖς προσέθεσε πρὸς τὴν κυρίαν Δεσποινίδουκαν.

Μετ' ὀλίγον τρώντι ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντο ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ προξένου, ἀποχωρισθεῖσαι μετ' ἀπειρον λύπην ἐκείνης τοῦ κυρίου Φραγκούλη, μετ' ἧς δέκα καὶ ἐπέκεινα μῆνας τόσον ἀρμονικῶς ἔζησαν.

ΚΕΦΑΛ. 51.

Ο ΒΕΧΙΤ-ΠΑΣΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΞΕΝΟΙ.

Ὁ Βεχίτ-Πασάς, ἀνὴρ λάγνος, ἀκόλαστος, δύστροπος, κρεπαλώδης καὶ βιαιοπραγῆς ἀνυπομόνως περιέμενε νὰ ἐκπνεύσῃ ἡ προνομία τοῦ προξένου τῆς Δανιμαρκίας, ὅπως κατακορέσῃ τὴν ἀσχήμονα καὶ κτηνώδη αὐτοῦ ἰδιοσυγκρασίαν, ἐξαγριουμένην ἐπὶ μάλλον, καθ' ὅσον ἐφαντάζετο ὅτι ὁ πρόξενος τόσον ἀθάδῶς κατεκράτησε ταύτας.

Πολλάκις εἶχε συνομιλήσει μετὰ τοῦ κυρίου Φραγκούλη περὶ τῶν δύο ἐκείνων γυναικῶν καὶ ὅτε ἔμαθε τίνος θυγατέρες ἦσαν, ὡς καὶ τὰ προτερήματα καὶ ἀρετάς των, τὸ λιπαρὸν καὶ ἰξῶδες σῶμα αὐτοῦ ἰδρωττεν καὶ ἐσφρίγη ἐξ ἀγαλλιᾶσεως ἀνεκφράζου εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ κάλλους τῆς Διαμάντος, κάλλος, ὅπερ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ἔλαμψε καὶ πάραυτα ἀπεκρύβη, ὅτε ὁ χωρικὸς ἀπέσπασεν ἀπὸ ταύτην τὴν προσωπίδα.

Ἐλάφρυνεν ἐν τούτοις τὰ δεσμὰ τοῦ εὐπατρίδου πολὺ διέκρινε τοῦτον τῶν ἄλλων κρατουμένων, καὶ ἠλπίζε πολὺ διὰ τῆς ἐπιβροῆς του νὰ πείσῃ τὰς νέας νὰ ἔλθουν αὐτοθελήτως ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Ἡ Θεία πρόνοια ὁμῶς ἄλλως πῶς διευθύνει τ' ἀνθρώπινα ἢ ἀφίξις τῶν Σαμίων διὰ μιᾶς ἔθεσε τὸν ἀγρίον Πασᾶν εἰς θέσιν ὅλως διόλου διαφορετικῆν.

Ἡ φρουρὰ τῆς νήσου δὲν ἦτο περισσώτερον τῶν χιλίων πεντακοσίων νομίσας λοιπὸν ὁ Βεχίτ, ὅτι μετὰ τὸν Βουρτζᾶν καὶ Λογοθέτην ἠνώθησαν καὶ χιλιάδες τῶν χωρικῶν, καὶ ὅτι τώρα εἶχον καὶ πολεμοφόδια καὶ πλείστα πυροβόλα, ἐκ τοσούτου τρόμου κατεκυριεύθη, ὥστε ἐκλείσθη ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου. Ἄν δὲ οἱ δύο σπουδαρχίδαι δὲν ἔπιπτον εἰς τὴν ἀσύζολον αὐτῶν διαρπαγὴν καὶ τὰς ἐρίδας, ἀλλὰ βιαιότερα ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ φρουρίου, ἤθελον εὐκολώτατα τὸ κυριεύσει, καὶ τὸ μέγα καὶ περιπαθὲς ἐκεῖνο τῆς νέας Ἑλλάδος δρᾶμα ἴσως δὲν ἤθελε λάβει χώραν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτου προσεκάλεσεν ὁ Βεχίτ-Πασάς τὸν Μου-

σελίμην, τὸν Ἰλέζογλου, τὸν Καδῆ καὶ τοὺς Ἀγάδες καὶ λοιποὺς ἀξιωματικοὺς εἰς Διβάνιον.

— Τί πρέπει νὰ κάμωμεν, ἂν αὐριοι οἱ γκιαουράδες εἰσπηδήσουν ἐδῶ; καὶ θὰ εἰσπηδήσουν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ὀμήρουα καὶ τὸν Ἀρχιερέα των.

Οὐδεὶς ἀπεκρίθη· ἕκαστος ἐφύλαττε σιωπὴν βαθείαν.

— Δὲν χρειάζεται σιωπὴ· ἔργα καὶ ταχύτης.

— Χαμένοι καὶ χαμένοι· ἂς σφάξωμεν τοὺς ὀμήρους καὶ τὰν Ἀρχιερέα των· ἂς ρίψωμεν τὰς κεφαλὰς των εἰς τοὺς ἀποστάτας, καὶ μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὴν χεῖρα κάμνομεν τὴν ἔξοδον· ἢ πίπτομεν ἐνδόξως, ἢ ἐλευθερούμεθα τῆς πολιορκίας, εἶπεν εἰς τῶν Ἀγάδων.

— Στάσου, Ἀγά, διέκοψεν ὁ Καδῆς· νὰ σφάξῃς τοὺς ὀμήρους καὶ νὰ ρίψῃς τὰς κεφαλὰς των, εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ κεντήσῃς τὸν λέοντα. Νὰ ὀρμήσῃς μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὴν χεῖρα.... τοὺς γκιαουράδες σὺ δὲν τοὺς γνωρίζεις· ἐνθυμήθητι τὴν Τροπολιτζᾶν· ἐνθυμήθητι τὴν Γραβζᾶν· ἂν ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν, μία ψυχὴ δὲν θὰ λυτρώσῃ· ἔχομεν καὶ ἡμεῖς γυναικόκοπαιδα ὄχι ὀλίγα ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης.

— Ὄρθως ὀμιλεῖ ὁ Καδῆς, ἐτουθόρυσεν ὁ τεθορυβημένος Βεχίτ.

— Μὲ συγχωρεῖς, Καδῆ· ἡ σύγκρισις τῶν Μωραϊτῶν καὶ Ῥουμελιωτῶν μὲ τοὺς Χίους εἶναι πολὺ ἐσφαλμένη· ἄλλοι ἄνθρωποι εἶναι ἐκεῖνοι, καὶ ἄλλοι οὗτοι· ἐκεῖνοι παιδιόθεν εἶναι εἰς τὰ ὄρη κλέπται, καὶ οὗτοι εἶναι ἔμποροι, κηπουροὶ, ἰατροὶ αὐθένται.

— Ἐχεις δίκαιον· πλὴν οἱ δεκακισχίλιοι Σάμιοι μὲ τὰ τόσα πυραβόλα των;

— Δὲν εἶναι βέβαια δέκα χιλιάδες· μόλις εἶναι ἕξ χιλιάδες· καὶ τὴν κεφαλὴν μου θέτω στοίχημα, ὅτι, οὔτε τόσοι δὲν εἶναι.

— Ἄς ἦναι καὶ πέντε καὶ ἕξ καὶ τέσσαρες χιλιάδες· ἡμεῖς εἶμεθα μόνον χίλιοι πεντακόσιοι· ἔπειτα, νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἕως τῶρα ὅπου συνηπαιτήθημεν μὲ τοὺς ἀπίστους, τριπλάσιοι ὄντες πάλιν ἐνικήθημεν.

— Ὅχι ὄχι, δὲν θέλω ν' ἀκολουθήσω τὸ σχέδιον τοῦ Ἀγά, ἔκραξεν ὁ Βεχίτ-Πασᾶς· συμφερότερον εἶναι μᾶλλον νὰ διαπραγματευθῶμεν τὴν παράδασιν τοῦ φρουρίου· ἴσως οὕτω τοῦλάχιστον κερδήσωμεν καιρὸν, ἕως ὅτου φθάσῃ ἡ περιμενομένη βοήθεια ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας ὡς καὶ ὁ στόλος μας.

— Δαμπρὰ ἢ ἰδέα τοῦ Πασᾶ! καὶ διὰ νὰ μηκύνωμεν τὴν πολιορκίαν, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθὲς μέσον.

— Ποῖον;

— Νὰ προσκαλέσωμεν τοὺς Προξένους καὶ νὰ τοῖς ἀναθέσωμεν τὴν διαπραγμάτευσιν περὶ παραδόσεως τοῦ φρουρίου...

ἀπὸ τούτους θὰ μάθωμεν καὶ τὸν ἀληθῆ ἀριθμὸν τῶν πολιορκητῶν.

— Ἄριστα .... ἔκραξαν πάραυτα τὰ μέλη τοῦ Διβανίου.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν περὶ λύχνων ἄφας ὁ κύριος Φραγκίσκος Πάσκουας πρόξενος τῆς Ὀλανδίας, ὁ Στίποβιτς τῆς Αὐστρίας, ὁ τῆς Ἀγγλίας Γουδούκης, ὁ τῆς Νεαπόλεως Μπολιάγκος, ὁ τῆς Δανιμαρκίας Κωσαντάκης Θεσσαλονικὸς, καὶ ὁ τῆς Γαλλίας κύριος Βουρβίλ εἰσήλθον εἰς τὸ φρούριον (α).

Ἡ ὑποδοχὴ τῶν ἦτο φιλοφρονεστάτη.

Οἱ κύριοι Πάσκουας, Βουρβίλ, καὶ Κωσαντάκης μὲ ψυχὴν Χριστιανικὴν καὶ φιλόφρονον παρέστησαν πρὸς τοὺς Τούρκους, ὅτι, ἂν διὰ συνθηκῶν ἤθελον παραδώσει εἰς τοὺς Ἑλληνας τὸ φρούριον, ἡ ἡσυχία ἤθελον ἐπανέλθει, καὶ τὰ πράγματα τῆς νήσου ἤθελον τακτοποιηθῆ ἔνω ἄλλως οἱ Σάμιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐφορμήσωσι κατὰ τοῦ φρουρίου, καὶ τότε δὲν ἐγγυῶντο διὰ τὰ ἐπακόλουθα.

Οἱ δὲ λοιποὶ Πρόξενοι, τουρκολάτραι μᾶλλον, ἐνεθάρρουν τοὺς πολιορκουμένους, προδίδοντες τὴν ἀληθῆ δύναμιν καὶ κατάστασιν τῶν Σαμίων.

— Ποῖαι εἶναι αἱ ἀληθεῖς δυνάμεις τῶν πολιορκητῶν; ἠρώτησεν ὁ Βεχίτ.

— Δεκαπέντε ἑως εἴκοσι χιλιάδες, ἀπεκρίθη ἀμέσως ὁ τῆς Δανιμαρκίας Πρόξενος· καὶ περιμένουν ἐκ Ψαρῶν καὶ Κορίνθου καθ' ἑκάστην καὶ στόλον, καὶ ἄλλας πολλὰς δυνάμεις.

— Εἶναι τόσοι πολλοί!!!

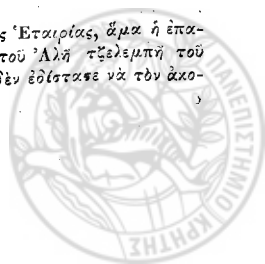
— Ὅχι δά.... ὄχι, μισὲ Κωνσταντῆ... ἀμφιβάλλω ἂν ἦναι τρεῖς χιλιάδες, διέκοψεν ὁ Σλάβος Στίποβιτς, ἀνὴρ συμμέθυσος τοῦ Πασᾶ καὶ δούλος ἄξιος τῆς Ἀποστολικῆς Αὐστρίας.

— Καὶ ἐγὼ τὸ ἀμφιβάλλω, μὲ τὴν βραδείαν καὶ ἰσχυρὴν φωνήν του, εἶπεν ὁ τῆς Ἀγγλίας Γουδούκης· ἔπειτα τὴν ἀληθειαν λέγοντες, καὶ δέκα χιλιάδες ἂν ἦσαν, τὸ φρούριον φόβον δὲν ἔχει, διότι οἱ Σάμιοι ἦλθον μᾶλλον νὰ ληστεύσουν τὴν νήσον, ἢ νὰ τὴν ὑπερασπισθῶσιν... ἓνα παράδειγμα, ἀθῆντα μου· κάθημαι εἰς τὸ χωρίον Δειβάδια· εἰς τὸν κήπόν μου εἶχα μίαν αἶγα· πιστεύετε ὅτι τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὅπου ἐφθασαν οἱ Σάμιοι μοῦ τὴν ἔκλεψαν;

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν οἱ ὑπῆρέται εἰσήλθον μὲ τὰς κληρονομίαις. Ὁ Βεχίτ ἔκαμε σημεῖον, ὅπως προσφέρωσι πρῶτον πρὸς τὸν Στίποβιτς καὶ Γουδούκην, τοὺς ὁποίους καὶ προσεκάλεσε ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἐωνύμων του.

Ἦρχισε τότε μυστικὴ συνδιάλεξις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τού-

(α) Ὁ τῆς Ρωσσίας κάποιος Μυλωνᾶς τ' ὄνομα μέλος τῆς Ἐταιρίας, ἃμα ἡ ἐπαστάσις ἤρχισεν ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τοῦ Ἀλῆ τ' ἐξελιμῆ τοῦ καβάση αὐτοῦ, ὅστις καταγόμενος ἀπὸ πατέρα Χριστιανὸν δὲν εἰδίτασε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

των, ἐνῶ οἱ Ἀγάδες καὶ ὁ Καδῆς ἀπησχόλουν τοὺς λοιπούς. Οὗτοι δὲ οἱ δύο μετὰ τὰς σαφεστέρας ἀποδείξεις διεκοίωσαν πρὸς τὸν ἔτοιμον νὰ παραδοθῆ Διοικητὴν τῆς νήσου τὴν ἀληθῆ τῶν Σαμιῶν καὶ ἐγγχωρίων κατάστασιν.

— Ἐχετε διόλου ἐπιστολὰς ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν γνωστὴν σας ὑπόθεσιν; στραφεῖς ἤδη ἠρώτησε μὲ φυσιογνωμίαν πραυτέραν τὸν πρόξενον τῆς Δανιμαρκίας ὁ Βεχίτ.

— Ὅχι, Πασᾶ μου.

— Αἱ νέαι κατοικοῦν πάντοτε εἰς τὴν οἰκίαν σας;

— Μάλιστα! σκοπεύουν ὁμως κατ' αὐτὰς ν' ἀναχωρήσουν διὰ Κωνσταντινούπολιν.

— Ἄαα!... σὲ θεωρῶ ὑπεύθυνον ἂν ἀναχωρήσουν.

— Διατί, Πασᾶ μου; Ἄν δύο γυναῖκες ἀπροσάτευτοι ζητήσουν ὅπως ἀπομακρυνθῶσι τοῦ τόπου τῆς ἀνωμαλίας καὶ τῶν κινδύνων, θεωρῶ χρέος μου νὰ τὰς συνδράμω, καὶ ὄχι νὰ τὰς ἐμποδίσω.

— Πολύ καλά· μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἕκαστος ἡμῶν θὰ γνωρίσῃ ὅποια ἦσαν καὶ εἶναι τὰ χρέη του· χόσουντοκ....

Οἱ Πρόξενοι μετὰ τὴν ὁμιλίαν ταύτην ἀνεχώρησαν καὶ τὸ Διβάνιον διελύθη.

— Εἶναι ὅλοι γκζαουράδες καὶ μὴν τοὺς πιστεύεις, Πασᾶ, εἶπε πάραυτα ὁ Καδῆς, ὅς τις ἤδη ἔμεινε μόνος μετὰ τοῦ Διοικητοῦ.

— Τῆς Αὐστρίας, Ἀγγλίας καὶ Νεαπόλεως οἱ Πρόξενοι εἶναι ἄνθρωποι ἰδιοί μας· μόνον δύο χιλιάδες Σάμιοι ἦλθον καὶ ἔχουν ὅλα ὅλα ἕξ πυροβόλα· οἱ χωρικοὶ, οἵτινες συνηνώθησαν μετ' αὐτῶν δὲν ἔχουν ἄλλα ὄπλα, εἰμὴ τὰς ἀξίνας των.... αὐτὸν τὸν πρόξενον τῆς Δανιμαρκίας θὰ τὸν σουβλίσω, ἂν εὔρω εὐκαιρίαν· κερμπάπ τζεβιρετζέιμ κιαφιρί... καὶ ἄς κόψῃ τὸ κεφάλι μου ὁ Σουλτάνος· εἶναι αὐθάδης... μὰ τὸν Ἄλῃ, τοιαύτην αὐθάδειαν δὲν ἀπήντησα· βὰ Ἄλλαχί μπι Ἄλλαχί μπυιλὲ ἐντεψισλικ γκζόρμετιμ.

— Χειρότερα θὰ ἰδῆς, Πασᾶ μου· αὐτὴ ἡ ἐπανάστασις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν κακῶν. Δύο μεγάλα σφάλματα ἔπραξαν, Βεχίτ, οἱ Σουλτάνοι· ὁ προφήτης μέλλει ὅλους νὰ τοὺς τιμωρήσῃ διὰ ταῦτα. Πρῶτον, ὅταν ἐκυρίευσαν τὸν τόπον δὲν ἐπροσπάθησαν ν' ἀλλάξουν τὴν θρησκείαν ὄλων· καὶ δεύτερον, δὲν ἔκοψαν τοὺς ἀλάξιτον τινα ἑκατομμύρια, ὥστε νὰ μὴ μένῃ ἡ ἀνόητος αὕτη δυσαναλογία εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ἢ ὅκτω ἑκατομμύρια μόνον Χριστιανῶν, καὶ δύο μόνον Μουσουλμάνων.

Ὁ Βεχίτ τὸν ἤκουε προσεκτικῶς· εἶτα ἐπρόσθεσε χαμηλῇ τῇ φωνῇ.

— Ἡξέυρεις τί διωργάνωσα μὲ τὸν Στίποβιτς καὶ Γιουδούκην;

— Ὅχι.

— Ἔστειλα τὸν ἵπποκόμου μου Μεχμέτην εἰς τὴν οἰκίαν

τοῦ Στίποβιτζ, ἦτις δὲν εἶναι μακρὰν τῶν Ἀσωμάτων, ὅπου οἱ Σάμιοι εἶναι ὠχυρομένοι μὲ τὰ τρία πυροβόλα των θ' ἀκολουθήσῃ ἀπόψε τὸν ῥηθέντα Πρόξενον, εὐρωπαϊκὰ ἐνδεδυμένους, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σαμίων· καὶ ἐνῶ ὁ Στίποβιτζ θὰ διαπραγματεύεται τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου, αὐτὸς μὲ τρία καλὰ καρφία καὶ τὴν σφύραν του θέλει φράξῃ τὰς ὁπὰς τῶν πυροβόλων, καὶ ἀποκαταστήσῃ αὐτὰ ἄχρηστα. Μὴ δυνάμενα ταῦτα νὰ πυροβολήσουν θὰ βεβαιωθῶμεν ἂν ἔχουν καὶ ἄλλα, καὶ οὕτως ὀδηγούμεθα ἂν πρέπη νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ φρουρίου, ἢ ὄχι.

— Τί ἀνέλπιστος μεταβολή! λάϊλλ λάϊλλ λάϊλλ Ἀλλάχ! Μωχαμέτ-ιλλ ρασούλλ Ἰλλάχ, ἔκραξεν ὁ Καδῆς· χθὲς ἔκαμνα τὰς νεκρικὰς μας προσευχὰς, καὶ τώρα πρέπει νὰ δεηθῶ διὰ τὴν νίκην. . . . Ἄ! . . . προφήτης καὶ πάλιν προφήτης, Βεχίτ. . . μόνος οὗτος κάμει τὰ τοιαῦτα θαύματα· περιέργου ὅμως οἱ γκιαουράδες οὗτοι νὰ τρώγωνται μεταξύ των κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ νὰ προδίδῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον.

— Ἐφέντημ, ἔκραξεν ὁ Βεχίτ « γκιαοὺρ κανγᾶ ἔτμετικτέν-σονγρα Μουσουλμὰν πιλάφ γεμέξ » δηλαδὴ « ὁ ἄπιστος ἐὰν δὲν διαφωνῇ ὁ Ὀθωμανὸς πιλάφι δὲν τρώγει » ἐπίσης ἐπρόσθεσεν, ὅταν δύο κύνες, Καδῆ, καταξοσχίζονται δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κομμάτι κρέας, ὁ τρίτος τὸ τρώγει· ὁ Στίποβιτζ καὶ ὁ Γζουδούκης εἶναι Φράγκοι· μισοῦν τοὺς Γραικοὺς χειρότερα, ἢ οἱ Γραικοὶ ἡμᾶς. . . . ἰδοὺ διατὶ τοὺς προδίδουν. Ἐν τούτοις καὶ αὐτοὶ εἶναι γκιαουράδες, καὶ τοὺς προσέχω καλά· καὶ ὅταν μὲ δουλεύσουν ὅπως θέλω καὶ πλέον δὲν τοὺς χρειάζομαι θὰ ἴδῃς τὸ λακτισμὰ μου πόσον μακρὰν θὰ τοὺς τινάξῃ.

— Σπαθὶ σπαθὶ εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ γκιαοῦρη· ἐξαιρέσεις δὲν ὑπάρχει. Λατίνος ἢ Γραικὸς εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ φυλὴ· μιὰρὰ καὶ κακὴ εἶναι ἡ καταγωγὴ τῆς· ὑπάγω ὅλην τὴν νύκτα νὰ γονατίσω ἐν προσευχῇ, ἐπρόσθεσεν ὁ φανατικὸς Καδῆς· καὶ δι' ἐδαφιαίου σωματικοῦ λυγισμοῦ (τεμελλᾶ), χαιρετήσας τὸν τοπάρχην καὶ μὲ τὰ κομβολόγια ἀνὰ χεῖρας ἀπῆλθε.

Τῶν Προξένων ἀπερχομένων ὁ τῆς Γαλλίας κύριος Βουρβιλ ἔκαμε νεῦμα πρὸς τὸν τῆς Δανίας νὰ μείνωσιν ὀπισθεν, ὡς νὰ εἶχέ τι νὰ τοῦ διακουώσῃ.

— Καθήμενος, εἶπε, πλησίον τοῦ Στίποβιτζ, ὅτε συνδιελεγόμην μ' ἓνα τῶν Ἀγάδων, ἤκουσα ὅλην τοῦ Βεχίτ-Πασᾶ τὴν συνδιάλεξιν μὲ τὸν Πρόξενον ἐκείνου, ὑπεκρίθην ὅτι δὲν ἤκουα, πλὴν ὅλα τὰ ἤκουσα.

Ἐδιηγῆθη τῶντι ὁ κύριος Βουρβιλ τὴν προδοσίαν ἀπαράλλακτα, ὡς ὁ Βεχίτ-Πασᾶς τὴν περιέμευεν ἀπὸ τὸν Στίποβιτζ καὶ Γζουδούκην.

— Ἐγὼ, ἐπρόσθεσεν ὁ κύριος Βουρβιλ, μετὰ τσοαῦτας δολοπλοκίας δὲν δύναμαι περισσότερον νὰ μῆνω εἰς τὴν νῆσον

ταυτήν χάρις νὰ διαρρήξω τὰς σχέσεις μου μὲ τὴν **Τ. Π.** εἶμαι καὶ γέρων, καὶ ἂν τι ἀκολουθήσῃ πρὸς τοὺς Χριστιανούς, τὸ αἰσθάνομαι, δὲν θὰ δύνηθῶ νὰ ἐπιφέρω οὐδεμίαν ὑπεράσπισιν. "Ὅθεν θέλω ἀναχωρήσει; ἀναθέτων τὰ χρέη μου πρὸς τὸν κύριον Διζῶ υἱὸν τοῦ πρώτου διερμηνέως τοῦ προξενείου μου; νέον, γεννηθέντα εἰς **Χιον** καὶ ἀγαπῶντα τὴν νῆσον φροντίσατε ἐν-τούτοις ὑμεῖς νὰ συμβουλευσῆτε τὸν μωρὸν Δογοθέτην καὶ Βουριζῆν νὰ λάβουν τὰ μέτρα των, διότι ἤδη ὤθησαν τὸν ἄκακον τοῦτου λαὸν εἰς τὰ χεῖλη βαράθρου φρικτοτάτου.

Ὁ κύριος Βουρβιλ τῷντι δυστυχῶς μετὰ τινος ἡμέρας ἀφῆκε τὴν ἀξιοθρήνητον **Χιον** ἐπιστρέψας μετὰ τέσσαρας μῆνας διὰ νὰ ἀποβιώσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς.

ΚΕΦ. 52.

Η ΔΙΑΜΑΝΤΟ ΚΑΙ Ο ΠΑΝΤΕΛΗΣ.

Ὁ Παντελής ἠγάπα περιπαθέστατα τὴν Διαμάντο· πλὴν μὴ ἔχων θάρρος νὰ ἐξηγηθῇ ὅτε εἶχεν αὐτὴν πλησίον του, μηδὲ ἐκφραζόμενος εἰμὴ δι' ἀσαφῶν καὶ ἀκαταλήπτων φράσεων, ἡ ἀναστεναγμῶν βαθέων, ἐτυραννεῖτο ἄπλως τοσοῦτον χρόνον.

Ἦδη ὅμως ὅτε αὐτὴ κατέφυγεν εἰς τοῦ προξένου τῆς Δαυμαρκίας τὴν οἰκίαν καὶ μίαν ὀλόκληρον ἐβδομάδα δὲν τὴν εἶδεν, ἡ καρδία του ἠσθάνθη τὴν θλίψιν καὶ τὸ πῦρ ἐνταυτῷ τοῦ ἔρωτος ἐκείνου, ὅστις καὶ τὸν νοῦν ἐξάπτων ῥίπτει εἰς ῥεμβασμὸν ἢ παραλογισμούς, καὶ τὴν δειλοτέραν ψυχὴν τολμηρὰν καὶ ῥιψοκίνδυνον ἀποκαθιστᾷ.

Παρήτει τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἤρχετο καθ' ἑκάστην εἰς τὴν πόλιν ὅσον δὲ ἐφαιτᾶζετο, ὅτι αὐτὴ, περιτριγυρισμένη ἀπὸ τὸν Βουριζῆν, Δογοθέτην καὶ τοὺς ὑπαλλήλους των πιθανὸν νὰ τὸν λησμονήσῃ, μᾶλλον παρεβίαζεν ἑαυτὸν πρὸς τὴν ἐξήγησιν.

Ἡ Ἀνδρούικη καὶ ἡ Διαμάντο εὐρίσκοντο εἰς φρικτὴν ἀνησυχίαν. Πῶποτε ἡ Ἄρκας δὲν ἐφάνη τοσοῦτον ἄθυμος εἰς τὰ ὄμματα τῆς φίλης τῆς· ἰδοῦσα τὸν Βουριζῆν καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ καὶ τὰς ληστρικὰς τούτων πράξεις ὡς καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, καὶ ἐκ τοῦ παρέλθοντος γνωρίζουσα τοὺς Τούρκους, ἐπερίμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν μίαν σφαγὴν ἁκώλυτον πανταχόθεν.

Ἐξήτησε ν' ἀποδράσῃ, πλὴν ἀπέτυχε· διότι ὁ Βουριζῆς καὶ διὰ τῆς προκηρύξεώς του καὶ διὰ τῆς βίας εἰς οὐδενᾶ τῶν κατοίκων παρεχόμενος τὸν ἀπόπλουν.

Μόνη λοιπὸν ἐλπίς των ἦτον τοῦ προξένου τῆς Δαυμαρκίας ἢ προστασία.

Ἐλυποῦντο προσέτι διότι ἔχασαν τὰς θυγατέρας τοῦ κυρίου Φραγκοῦλη μετὰ τῶν ὁποίων τοσοῦτον ἀρμονικῶς συνέζησαν. Ἦλθεν ἡμέραν τινα ὁ Παντελῆς ὠχρὸς καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς ἐξηγριωμένους.

Ἡ Διαμάντο, ἦτις καὶ αὕτη τὸν ἡγάπα μικρὸν, τώρα τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸν κήπον τῆς οἰκίας τοῦ Προξένου.

— Ἡ τζάτζα μου κι' ἀδρεφάδες μου, εἶπε μὲ πνιγερὰν φωνήν, καὶ ἔγω τὸ πρῶτο, ἐν ἔμπορῶμεν νὰ ποφέρωμε τὸ χωρισμὸ τοῦτο.

— Μήπως ἡμεῖς, φίλε μου, δὲν σᾶς ποθοῦμεν πολὺ, καὶ δὲν ἀποστρεφόμεθα τὴν ἀνάγκην ἣτις τόσον ἀώρως μᾶς διεχώρισεν; πλὴν τί ἠμποροῦμεν νὰ πράξωμεν;

— Στοιχάζομαι, καλλίτερα ἔτανε νὰ ἴμαστε οὐλοὶ μαζῇ καὶ οὐλοὶ μαζῇ νὰ ποφέρουμενε ὅ,τι θέλει ὁ Θεὸς, παρὰ νὰ χωριστούμενε· ἡ κοκκῶνα Ἀντρονίκη μὲ τὴν ἀπόφασίν της ὅλους μᾶς ἔδινε ψυχὴ καὶ τώρα κι' ἡ τζάτζα μου καὶ ἡ Λούλα, πουλιὰ χωρὶς φτερά μείνανε.... ὄχι μόνο τοῦτο, μὰ φοβοῦμε ἐδῶ ἔς τὴ χώρα μὲ τόσους θὰ μᾶς ξεχάσετε.

— Διόλου, φίλε μου, πρίανουσα τὴν χεῖρά του θὰ σᾶς ἀγαπῶμεν καὶ θὰ σᾶς ἐνθυμούμεθα ὅσον ζῶμεν· ἐστάθητε τόσον φιλόξενοι δι' ἡμᾶς.

— Θὰ μᾶς ἀγαπάτε;

— Αἰωνίως μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μας.

— Καὶ ἐμένα μαζῇ;

— Βέβαια, ἐρυθρίωσα προσέθεσεν.

— Ἐγὼ ἀγαπῶ σας καὶ λατρεύω σας ἀφ' τῆ ἡμέρα ὅπου ἤρθετενε ἔς τὴ Χιὸς· μὰ ποῦ στόμα νὰ μιλήσω· οὐλα τὰ πράματα ἐνάντια ἤρθανε.... καὶ ὁ πάης μου καὶ ἡ τζάτζα μου ἠθελαν νὰ κάμουνέ σας κόρη των.

Ἡ Διαμάντο ἔρριψε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ἔδαφος.

— Διαμάντο μου, ἀγαπῶ σε, καὶ ἀγαπῶ σε ποῦ ἡ γλώσσά μου ἐν ἔμπορεῖ νὰ πῆ το ἀνοίγω σου τὴ καρδιά μου, κι' ἂν μοῦ πῆς ὄχι, ὁ κόσμος μαῦρος καὶ σκοτεινὸς πρὶ θὰ ναι γὰ ἔμένα... ἕνα λογάκι σου, Διαμαντάκι μου· ἀγαπᾶς με καὶ τοῦ λόγου σου; λυπήσου με καὶ μὴ μοῦ πῆς ὄχι.

Ἡ Διαμάντο ἐσιώπα· τὰ κοτίλα αὐτῆς ὄμματα ἐσπινθηράκιζον.

— Σὲ ἀγαπῶ, τέλος ἐμάσησε, καὶ τὸ μικρὸν αὐτῆς πρόσωπον ἠλλαξε χροιάς ποικίλας.

— Μὲ ἀγαπᾶς; ἐψιτάκισεν ὁ Παντελῆς.... δόσε μου τὴν ἔποςχεσί σου πῶς μὲ θέλεις..... ἄν βῆγῃ ὁ πάης μου ἀφ' τὸ κάστρο σὲ παντρεύομαι.

Ἡ τόλμη τοῦ Παντελῆ εἰς μίαν στιγμὴν κατώρθωσεν, ὅ,τι ἡ δεκάμηρος σιωπὴ του ἔπρεπεν ἦδη νὰ ἔχη τελειωμένον.

— Μὲ χάρι ἀκόμη, Διαμάντο μου, θὰ σοῦ ζητήσω.

— Ποίαν;

— Νὰ 'μιλήσης τῆς Ἀντρούικης νὰ ἐπιστρέψετε ἔς τὸ ὄπιόν μας πάλιν· τώρα πρὸς τοῦ ῥθανε οἱ Σαμωῶταις, καὶ ὁ Πασῶς εἶναι κλεισμένος ἔς τὸ κάστρο, ἐν ἔχετενε φόβον.

Ἡ Διαμάντο ὑπεσχέθη, καὶ ὁ Παντελῆς ἔφυγε πετῶν ἐκ τῆς χαρᾶς, ἣν πώποτε ἄλλοτε δὲν ἠσθάνθη.

Ἐκτοτε ἡ θυγάτηρ τοῦ πυροβολιστοῦ τοῦ Ἀλλῆ-Πασᾶ ἤλλαξε πολὺ. Ἡ ἐξήγησις τοῦ Παντελῆ ἔχυσε διὰ μιᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, ὅτι ὡς σταγόνας δρόσου ἐκ διαλειμμάτων αἱ ἄσαφεῖς φράσεις του ἔσταζον.

Ἡ τύχη της ἄλλως τε ἐξησφαλίζετο νυμφευομένη τοσαύτης εὐκαταστάτου οἰκογενείας υἱόν· ἔτρεξε μὲ δάκρυα καὶ κατάνυξις εὐλκρινεστάτην νὰ διηγηθῆ πρὸς τὴν Ἀνδρονίκην τὴν ἐξηγησίν της.

— Ἄν ὁ Παντελῆς εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐξηγηθῆ πρὸς πέντε μηνῶν, ἤθελεν εἶσθαι σύζυγός σου. Μ' ὄλον ὅτι τὰ πράγματα προμηνύουσι θύελλαν, ὁ Θεὸς εἶναι μέγας, καὶ πιθανὸν ἄλλως πως ν' ἀποβῶσιν ἐντούτοις καὶ ἐγὼ τὸ βλέπω, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον ν' ἀφήσωμεν τὴν πόλιν καὶ τὸ προξενεῖον, καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν ἐξοχὴν τοῦ κυρίου Φραγκούλη.

Δὲν εἶχε τελειώσει τοὺς λόγους τούτους ὅτε ὁ κύριος Θεσσαλονικὸς πελιδνὸς καὶ τρέμων εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν.

— Τρέξατε νὰ ἐτοιμασθῆτε τάχιστα, εἰς μίαν ὥραν ἀναχωρῶμεν.

— Διὰ ποῦ; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Διὰ τὸ χωρίον.

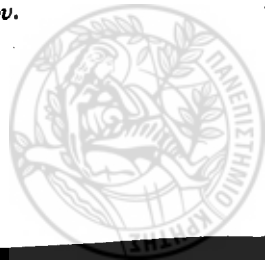
— Διατί;

— Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ διηγηθῶ τὸ διατί· εἰς τὸ χωρίον θὰ ἰψώσω τὸν ἴσθον τοῦ Προξενείου μου· τώρα εἶναι ἡ ὥρα νὰ ἀφήσωμεν τὴν χώραν ἢ καταγιγῆς προχωρεῖ βιαίως.

Μετὰ μίαν ὥραν ὁ πρόξενος τῆς Δανιμαρκίας μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀνεχώρησαν διὰ τὸ χωρίον, εἰς τὸ ὅποιον καὶ ἡ οἰκογένεια Σ..... κατῴκει.

Ἄφου ὁ Μεχμέτης ἔφραξε τὰς ὁπὰς τῶν πυροβόλων καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ φρούριον, ὁ κύριος Θεσσαλονικὸς χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τίποτε πρὸς τὸν Βουρνηῶν καὶ Λογοθέτην περὶ τοῦ Στίποβιτζ καὶ Γουδούκη, τοὺς ὁποίους εἰς τὴν ὀργὴν των ἦσαν ἱκανοὶ οἱ δύο σπουδαρχίδαι νὰ θυσιάσωσι καὶ περιπλέξωσι χειρὸς τερα τὰ πράγματα, ἀνηρ, ὡς εἶπομεν, μηχανικὸς, δι' ἐπιτηδείου τρόπου ἐξεπαμάτισε τὰς ὁπὰς τῶν πυροβόλων, καὶ διέταξε ν' ἀρχίσῃ τὸ πῦρ ζωηρότερα κατὰ τοῦ φρουρίου.

Ὁ Βεχίτ ἐνόμισε τότε ὅτι οἱ πρόξενοι τῆς Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας τὸν ἠπάτησαν ὅτι αἱ πραγματικαὶ δυνάμεις τῶν Σαμιών ἦσαν ὅσαι ὁ τῆς Δανιμαρκίας καὶ ὁ κύριος Φ. Πάσκουας τὸν εἶπον· ὡς καὶ αὐθις ἐκυριεύθη ὑπὸ φόβου μεγαλητέρου.

Ἐν τούτοις ὁ Στίποβιτς καὶ ὁ Γζουδούκης οὐχὶ μόνον ἐδικαιολογήθησαν, ἀλλ' ἐξήγησαν καὶ πρὸς τὸν Πασᾶν τίς ἦτον ὁ αἴτιος τῆς ἀποτυχίας.

Ἐμαίνετο λοιπὸν ὁ Βεχίτ κατὰ τοῦ κυρίου Θεσσαλονικιοῦ, καὶ ἐδίψα αἰμοχαρῆ κατ' αὐτοῦ ἐκδίκησιν.

Ἦδη ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐφάνη μακρόθεν καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα αὐτὸν Ἀσιατὴ βοήθεια αὕτη ἦτον ἡ στιγμή καθ' ἣν ὁ Πρύξενος ἔτρεξεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ μετὰς δύο νέας καὶ τὴν οἰκογένειάν του μετέβη εἰς τὴν ἐξοχὴν.

ΚΕΦ. 53.

Ἡ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ.

Ὁ ἥλιος δὲν εἶχε διατρέξει ὀλόκληρον τὴν περιφέρειάν του διὰ τὰ κλείσει τὴν τριακοστὴν τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ ἔτους 1822 ὅτε μία καὶ μόνη λέξις μετὰ θρήνους καὶ ἀνακραυγὴν ἐπλήρωσε τῆς νήσου τὴν ἀτμοσφαῖραν.

Ἡ λέξις αὕτη ἦτο τὰ *μπεϊλδικα*, λέξις χυδαϊκὴ, τὰ δὲ δεινὰ καὶ κακουργήματα ἐκ τῶν δικρότων τούτων ἐξῆλθον.

Ὅτε ὁ Ζηρόβιος ἐπὶ Μιθριδάτου ἐξηνδραπόδισε τὴν Χίον ὅτε οἱ Ἐνετοὶ ἐλεηλάτησαν αὐτὴν ὅτε τετράκις ἄλλοτε οἱ Τούρκοι τὴν κατεπόρθησαν (α) καὶ μετὰ ἀνθρώπινον αἷμα κατεπότισαν τοὺς παραδείσους τῆς, μέγα καὶ καθαρὸν τὸ μάθημα ἔπρεπε νὰ ἦναι ὡς τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τὰ μὴ συγχωρηθῆ ποτὲ εἰς δύο ἐλεεινοὺς δημαγωγούς, ν' ἀνεδεχθῶσιν ἔργον καὶ τοῦ κραλίου των εὐρύτερον, καὶ ἀνωφελὲς ἔτι πρὸς τὸν γενικὸν σκοπὸν.

Αἱ τελευταῖαι τῆς νήσου ἡμέραι εἶναι ἡ νέα Βαβυλῶν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ Εὐρώπη διόλου δὲν εἰσῆλθεν, ἀν καὶ νομίζῃ ὅτι τὴν γνωρίζει, τῆς ὁποίας τὰς θύρας ἡ φιλανθρωπία μετὰ τὰς κλείεις τοῦ Ἰανοῦν ἐσφράγισε καὶ ἀφῆκε τὸν Βάρβαρον ἐντὸς τὰ πράξει, καὶ τὴν ὁποίαν ἡ ἱστορία ἔτι δὲν ἀνέλυσε μετὰ τοὺς δρακοῦντιους αὐτῆς χαρακτῆρας πρὸς αἰσχος τοῦ πράξαντος καὶ τιμὴν τοῦ παθόντος.

Σκοτεινὴ ἡσυχία, μαρτυρικὴ ὑπομονή, θρησκευτικὴ διαγωγὴ, βεβιασμένη ὑποκρισία, πάσχουσα φιλοτιμία, καὶ ἄωρον καὶ ἄελπτον μέλλον ἐβασίλευον εἰς πάντα τὰ χωρία τῆς νήσου ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς τοῦ Βουρτζᾶ, μέχρις ἐκείνης τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Ἐπὶ τὸν βίον τούτον ἦτον ὅπου οἱ κάτοικοι περιδεεῖς, ἐνθὺμον ῥυψοκίνδυνον ταξείδιον τὸ νὰ μεταβῶσιν ἐκ χωρίου εἰς χωρίον. Τότε ἀνὰ πᾶσαν ζιγμὴν εἰς νέος ζωφάδης ἡ γλυκερὸς συλ

(α) Κατὰ τὸ ἔτος 1307-1391-1566-1694.

λογισμὸς ἤρχετο καὶ διηρχετο τῆς φαντασίας!! αἱ ἄλυστοι τοῦ δεσποτισμοῦ πότε ἔκρουον μετὰ τρόμον τὰ ὦτα, καὶ πότε μετέβαλον τὰς καλύβας, τοὺς κήπους καὶ τοὺς θάμνους εἰς κατάφυγα τιμιότητος, ἢ εἰς ναοὺς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας. Τὰ παραπτώματα τοῦ παρελθόντος ὡς ὀνυχῶδεις Ἀρπυίαι ἐδῶ ἤρχοντο νὰ καταξεσχίσουν τὴν συνείδησιν. Ἡ φιλία, τὸ ὑψηλὸν τοῦτου αἰσθημᾶ τῶν μεγάλων ψυχῶν, τὸ σῦράνιον τοῦτο ἐμφύσημα, τόσος κοινὸν εἰς τὴν νῆσον, ὡς ὑπὸ Μανδραγόραν ἐκάθευδεν, ὅταν μάλιστα τοσοῦτον ἦτον ἀναγκαῖον.

Ἰπὸ τὸν βίον τοῦτον ἡ κρίσις ἐξησθένει, τὸ ἠθικὸν ἐταπεινῶντο, ἡ δεισιδαιμονία ἠγείρετο, ἡ πλάνη εἰσέδνε, καὶ ἡ πενία ἐγκατελείπετο εἰς τὰς ἐξηντηλέμενας δυνάμεις τῆς ἡ καρδία τὴν μίαν στυγμὴν ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐπηγνέτο εἰς λιθοκέραιμον, καὶ τὴν ἄλλην ἀπὸ τῆς φύσιν ἀνελύετο εἰς δάκρυα. Καὶ ὁ ἱερός τῆς πατρίδος ἔρωσις, τῆς παιδαγωγοῦ ταύτης τῆς ἡλικίας μας, ναί! τῆς συντρόφου τῆς ἡλικίας καὶ ὑπερηφανίας μας, καὶ οὗτος νικώμενος, λέγω, ἀπὸ τὴν φιλοζωίαν ἔφηνεν ἐκ τῆς καρδίας καὶ τὰ γόνατα τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀντ' αὐτοῦ βραδέως μόνον ἐκυκλοφόρει ὁ παγειώδης τρόμος.

Τὰ χεῖλη τότε δὲν συνεκόλλων πλέον εἰς τὸ λῖπος τοῦ ψεύδους· αἱ παρεῖαι δὲν ἠρυθρίων, ὅτε ἡ αἰσχύνη πλησίον τῶν ἵπτατο· οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ βλέφαρα δὲν ἐχαμηλοῦντο, ὅτε μετὰ τῆς ἀπάτης συναπητῶντο· καὶ τὰ ὦτα οὔτε τὸν κλαγγισμὸν τοῦ ψαλιδίου τῆς φοβερᾶς Μοίρας ἤκουον, οὔτε εἰς τὰς πένθιμους περὶ ταφῆς φωνὰς τῆς δαδούχου Ἐκάτης ἤλγουν, οὔτε τοῦ Τυφῶνος καὶ Ἰξίονος καὶ Σισύφου οἱ βασανισμοί, οἱ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος ἀκούομενοι τοὺς ἔθλιβον· μόνον ἐν καὶ τὸ αὐτὸ προαίσθημα καὶ ἡ αὐτὴ μέριμνα κατεβίβρωσκε τὰ σπλάγγνα ὄλων τὸ « σῶσον σῶσον σεαυτὸν. »

Τοιοῦτος ἦτον ὁ ἄνθρωπος τῆς Χίου ἐπὶ Βουρτζᾶ, ὅτε ἰδοὺ καὶ ἡ αἰμοβόρος ἡμισέληνος ἔφθασεν ὅπως καταλούση μὲ τὰς ἐξ αἵματος καὶ σκότους νεφέλας τῆς τὴν νῆσον, καὶ μεταβάλη αὐτὴν εἰς ἐπίγειον τάρταρον ἐφάμιλλον ἐκείνου τοῦ Πλούτωνος καὶ ἄξιον μόνον διὰ τὸν θρόνον τῆς σκιᾶς τοῦ διαβόλου ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ караβώρου, λέγω, Σουλτὰν Μαχμούτη τοῦ Ζου.

Ὁ Βουρτζᾶς, ὁ Δογοθέτης, καὶ οἱ περίφημοι Σάμιοι, ὡς ὁ ἀναγκαστὴς μαυτεῖει, ἐπιβιβασθέντες καὶ αὐθις εἰς τὰς πειρατικὰς αὐτῶν τριήρεις ἀπεχαιρέτησαν τὴν νῆσον.

Ἐπλησίασε λοιπὸν ὁ καπετὰν Πασᾶς τοὺς κατοίκους βραδέως καὶ ἀσφαλῶς, ὡς ὁ μέγας Βόας εἰς τὸ κλωβίον τοῦ πλησιάζει τὰς ἀσθενεῖς περιστερὰς καὶ λαγούς· καὶ πρῶτον τοὺς ὀσφραίνεται καὶ λείχει εἶτα ἐν ἀκαρεῖ ἀνάτινασσύμενος περτυλλισσεται εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς καταβροχθίζει.

Ὁ στρατὸς τῶν Χίων διελύθη, αἱ ἐν τῷ φρουρίῳ τιγρεῖς ἀπελύθησαν, αἱ βόμβαι καὶ τὰ πυροβόλα ἤναψαν διὰ μιᾶς εἰς

ἐκατὸν διάφορα τῆς πόλεως μέρη τὰς φλόγας, καὶ οἱ Δερβίσαι καὶ Σοφτάδες ἀνέβαινον εἰς τὰ ὑψηλότερα, ὅπως κραυγάζωσιν ὅτι ἡ βουλὴ τοῦ προφήτου καὶ τοῦ Πατισᾶχ καὶ τοῦ Ἀλλάχ ἦτο νὰ σφάζουν καύσουν καὶ σβέσουν τὴν ψυχὴν τοῦ γκισαούρη.

Αἱ!... ποῖος Μίλτων δύναται ἐδῶ νὰ ζωγραφῆσῃ κατ' ἕξιαν τῆς Χίου τὴν κόλασιν!

Οἱ Τούρκοι ἐμυκῶντο ὡς οἱ ταῦροι, ὠμαζον ὡς οἱ πάνθηρες, ἐγρύλλιζον ὡς οἱ κάπροι ὅτε ἔπεσον ἐπὶ τῶν κατοίκων. Οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἄλλοι μὲ στεριευμένα δάκρυα καὶ φωνὴν ἐκλείπουσαν ἐπιπτον ὑπὸ τὸν ἀκινάκην, ἄλλοι μὲ τεμνομένους δακτύλους ἐκράτουν εἰς τὸν βορβορῶντα λάργυγά των τὴν κοπίδα, καὶ ἄλλοι μὲ γοερὰς ἱκετεῦσεις καὶ ὄξεις ἢ γνωφεροῦς ὄλοφυρμούς ἐζήτουν νὰ στρέψουν ἀπὸ τὴν κεφαλὴν των τὸ πυροβόλον τοῦ λυσοῦντος καὶ κλαγγάζοντος νικητοῦ.

Ὁ Ἀγαρηνὸς δὲν εὐχαριστεῖτο ἀπλῶς νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀποστάτην δοῦλον, ἀλλ' ἤρχετο νὰ ἐκδικηθῆ καὶ τὴν πόρθησιν καὶ σφαγὴν τῆς Τριπολιτζᾶς· καὶ αἱ ἀρτυρίαι τῶν φανατικῶν φρενῶν του καθ' ὅσον ἐξωγοῦντο ἀπὸ τὸ εἶς τὴν κεφαλὴν συσσωρευόμενον αἷμα του εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν χαρεμίων τῆς Τριπόλεως, κατὰ τόσον νέαν ἔδιδε δύναμιν εἰς τὸν ἀπανδούντα αὐτοῦ βραχίονα ἵνα βαθύτερα βυθίσῃ τὸν σίδηρόν του εἰς τὸ στήθος τοῦ μάρτυρος.

Ἐν τούτοις ἡ σφαγὴ τῆς Χίου σήμερον μετὰ τοσαῦτα ἔτη εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κλίμαξ, δι' ἧς πρέπει νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας.

Ὁ εὐφραδῆς τῆς Γαλλίας ῥήτωρ Βουσουέτος ἄριστα μᾶς τὸ διερμηνεύει.

«Προώρισε,» λέγει, «ἐν τῇ σοφῇ αὐτοῦ διανοίᾳ ὁ ὕψιστος τὰς « πρῶτας οἰκογενείας, αἵτινες εἶναι αἱ πηγαὶ τῶν ἔθνων· προώ-
« ρισε τοὺς μέλλοντας ν' ἀνυψωθῶσιν ἀνθρώπους, ἵνα καταστρα-
« φῶσι· καὶ γνωρίζει, ἐνῶ ἡμεῖς τὸ ἀγνοοῦμεν, καὶ τὸν βαθμὸν
« καὶ τὴν ὥραν. Ἐξ οὐρανῶν κρατεῖ τὰς ἡνίας τῶν βασιλείων
« καὶ καρδιῶν μας· καὶ πότε κατακρατεῖ τὰ πάθη, πότε τὰ δια-
« χέει ὀμβρηδὸν καὶ συγκινεῖ τὸ ἀνθρώπινον γένος· γνωρίζει τὸ
« μικρὸν τῆς ἀνθρωπίνου σοφίας· τὴν φωτίζει λοιπὸν, ἐκτείνει
« τὴν θρασίν της, καὶ πάλιν τὴν ἐγκαταλείπει εἰς τὴν ἀμάθειαν,
« τὴν τυφλώττει, τὴν ταπεινοῖ, καὶ πάλιν τὴν ῥίπτει εἰς τὸ σκό-
« τος. Περιτυλίσσεται, περιπλέκεται αὐτὴ εἰς τὰς ἰδίας της
« οὐσίας καὶ συγὰ αἱ προφυλάξεις της καθίστανται αἱ ἰδίαὶ
« παγίδες της. Ὁ Κύριος ἐξασκεῖ διὰ τῆς ἀλανθᾶστον κρίσεως
« του τὰς μεταβολὰς ταύτας· οὗτος ἐστὶν ὁ προετοιμάζων τὰ συμ-
« βάντα τῶν πλέον μεμακρυσμένων αἰτιῶν· καὶ ὁ φέρων τὰς
« μεγάλας καταστροφὰς, αἵτινες γεννοῦν ἀκολούθως ἀποτελέ-
« σματα τόσον ἀνέλπιστα πρὸς ἡμᾶς. »

Ὅσον ἡ ἡμέρα ἐπιπτε καὶ ὁ ἥλιος ἔστρεφε τὸ πρόσωπον αὐ-

τοῦ ἐκ τῆς νήσου τῆς Χιόνης, τόσον ἡ ὠμοτάτη ἐκατόμβη ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἀπέβαινε ἀφθονωτέρα.

Τὰ ἐρυθρὰ τῆς πυρκαϊᾶς νέφη, ἅτινα κατέσχιζον ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὸν μέλανα τῆς νυκτὸς ἱμάντα, δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ δεῖξουν τῶν θυτῶν τὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν ἐπιβωμίων τὴν ἀφθονίαν.

Τὰ σιδηρὰ πεμποβόλα τοῦ βαρβάρου συνεδαύλιζον τὰ σώματα τῶν τηλυγέτων βρεφῶν καὶ γυναικῶν ἐπὶ τῶν πεπυρωμένων ἀνθράκων τῆς ἐκτεταμένης ἐκείνης καμίνου, εἰς ἣν ἡ πόλις μετεβλήθη· καὶ αἱ μαιφόνου χεῖρες τῶν ἀνθρωποθυτῶν τούτων, μάθετε, ὅτι πάποτε δὲν θέλουσιν καθαρισθῶσιν εἰς τοὺς χέρνυβας τοῦ πολιτισμοῦ.

ὦ γῆ τῆς Χίου! σὺ διὰ τὴν ὅποιαν οἱ ζέφυροι ἔπνεον, διὰ τὴν ὅποιαν ὁ ἥλιος ἔλαμπε, καὶ οἱ ῥυακες ἐπάμφλαζον. Σὺ εὐφορος Κυβέλη τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τί ἔπτασας, ὅπως ἴδῃς τὸν θάνατον τόσον ὀργίλον ἐνώπιόν σου!!! . . .

Ἦλθε τρωῖτι οὗτος, ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς σου μὲ ὄλους τοὺς αἰμοχαρεῖς ὑπασπιστάς του, τὴν ἐκδίκησιν, τὰ μίση, τὸν φθόνον, τὴν προδοσίαν, τὴν ἀρπαγὴν καὶ ἀνομίαν· καὶ εἰς κάθε βῆμα τῆς πορείας του τὸ ἔδαφός σου ἠνοίγετο εἰς τάφους διὰ νὰ καλύψῃ τοῦ δρεπάνου του τὸ θέρος.

Ἐχανον οἱ γονεῖς τὰ τέκνα των, ἐγκατελιμπάνοντο οἱ πρεσβῦται, ἐνωτοφοροῦντο οἱ ἀσθενεῖς, ἔτρεχον πρὸς τὰ ὄρη αἱ Κυρίαὶ ἀνυπόδητοι, κατέφευγον οἱ διωκόμενοι εἰς τὰ Προξενεῖα, καὶ ἦνοιγον καὶ τὰ μνημεῖα αὐτῶν τῶν περιαιλίων τῶν ἐκκλησιῶν διὰ νὰ κρυβῶσιν.

Ἡ λιγύφθογγος τῆς γυναικὸς κραυγὴ, ἐκείνη ἡ ὀξεῖα τοῦ νηπίου, αἱ οἰμωγαὶ καὶ οἱ βρυγμοὶ τῶν πληγωμένων καὶ ἐκπνεόντων, ἡ περιχαρὴς βοή τοῦ σφαγέως, οἱ ὠρυγμοὶ τῶν ἐμπιπράμενων κυνῶν καὶ γαλῶν, οἱ κεραυνοὶ τῶν τηλεβόλων καὶ πιζολίων καὶ τὸ ἐκσφενδύσιμα τῶν φλογερῶν καὶ σπινθηροβολούντων τῆς πυρκαϊᾶς ὑλῶν ἐσχημάτιζον φοβερὰν τὴν ὀρχήσαν, ἥτις μόνον ἓνα Σατανᾶν ἠδύνατο νὰ διασκεδάσῃ.

Τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας, Μυσίας, Λυδίας, Καρίας καὶ Φρυγίας οἱ σήμερον σκηνῆται, ἀλῆται καὶ φερέοικοι λαοὶ ὑπὸ τὰ ἀπαΐσια ὀνόματα Ζεῖμπέκτζα, Γζουρούκιδες, Ἀθηγγάνοι, Τουρκομάνοι, τῶν ὁποίων μόνον ἡ ἀκοὴ ἐπροξένει πτόησιν πρὸς τὸν ἥπιον Χίον, ἀγεληδὸν διεπόρθμενον τὸν Κῆσσιον πορθμὸν πρὸς τὴν νήσον.

Ἦρχοντο νὰ ἀρπάσωσιν ὅ,τι οἱ θύλακες τῶν προαφιχθέντων δὲν ἐχώρησαν ἤρχοντο νὰ σφάξωσιν ὄντινα θαυμάσιος μόνον σύμπτωσις μίαν στιγμὴν πρότερον ἀπέσπασε τῆς σφαγίδος τοῦ προελθόντος.

Εἰς τὸν φόβον των τινὲς ὠμολόγησαν πρὸς τὸν ἀπειλοῦντα νικητὴν ὅτι εἶχον κρίψει τὰ ἀργυρὰ των σκευὴ ἐντὸς τῶν τάφων.

Ἡ φωνὴ διεδόθη μεταξὺ τῶν Γζουρούκιδων· ἔτρεξαν λοιπὸν

μέ μοχθηράν μορφήν καὶ κάμην συμπεφυρμένην εἰς τὰ πολυ-
άνδρια.

Ἀντὶ ἀργυρίου καὶ ἀδαμάντων εὐρον ἐδῶ νεκροὺς ζῶντας· τὰ
πλοῦτη συνεαφρευθήσαν εἰς τινα Προξενεΐα.

Ἐδῶ εἶχον καταφύγει μόνον δυσκίνητοι γέροντες, γυναῖκες
ἐγκυμονοῦσαι, ἢ ἀσθενεῖς τινες μὴ δυνάμενοι νὰ τρέξωσιν εἰς
τὰ ἄρη.

Τοὺς ἐξέλαβον διὰ φάσματα κατ' ἀρχάς· διότι τ' ἄχροα καὶ
ξηρὰ χεῖλη των, ἢ πελιδνὴ ὄψις των, οἱ ἐκθνήσκοντες ἀφθαλ-
μοὶ καὶ τὸ λιπόσαρκον καὶ σκελετῶδες σῶμά των τί ἄλλο ἢ
τὸ πιστότερον τοῦ νεοταφέντος μορμολύκειον ἠδύνατο νὰ πα-
ρουσιάσῃ; Πλὴν ὅτε ὑψηλοφώνως τοὺς ἤκουσαν νὰ δέωνται
ὑπὲρ τῆς ζωῆς των, ἀγρίως γελάσαντες οἱ Ἀσιανοὶ διὰ τὴν ἀπά-
την, κεντηθεῖσα ἢ φιλοτιμία αὐτῶν ὅτι, δῆθεν κατ' ἀρχάς ἔδει-
ξαν δειλίαν, σαρκαστικῶς τοὺς κατέκοπτον ἐντὸς τῶν λάκκων
τῶν κλειόντων τὰ ὄστα τῶν δι' ἀδρῶν συνεισφορῶν καὶ ἐράνων
ἐγειράντων τοιαύτην πλουσίαν πόλιν καὶ ἀκουσίως προετοιμα-
σάντων τὴν ἀφθοιον καὶ μεγάλην τῶν κακούργων εὐωχίαν.

Ἐστράφη ἡ ὀργή των τώρα καὶ κατὰ τῶν Προξενείων· ὁ αἰ-
σχρὸς Γουδοῦκης καὶ τὰν λαθρέμπορον καὶ σωματέμπορον
ἀσφαλῶς ἐπηγγέλετο τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὑπ' ἐκείνην τὴν ση-
μαίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Νέλσωνες καὶ οἱ Οὐελιγκτῶνες τοσοῦτον
ἐνδόξως ἀπεθανάτισαν.

Ἄν ἡ εὐγενὴς θυγάτηρ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἡ ὠραία, λέ-
γομεν, Ἀλβιώνη ἐμάνθανε τότε τὸ ἄδικον, ὅπερ ὁ εὐτελής αὐτῆς
ὑπηρέτης ἔπραττε πρὸς τὴν ταλαίπωρον ταύτην μητέρα τῶν
φῶτων, τὴν ἀγωνιζομένην νὰ κυλίσῃ τὸν λίθον τοῦ τάφου τῆς
ὅπως ἐγερθῆ πέντε ἔτη πρὸ τῆς ναυμαχίας τῶν Ναυαρίνων,
ἢ θάλεν ἐκτείνει πρὸς ταύτην τὴν εὐεργέτιδα χεῖρα τῆς.

Ὁ κόσμος ὅμως ἐνόμιζε τὴν Ἑλλάδα τεθηγκύϊαν διὰ παντός.
Ὁ παρὼν Αἰὼν εἰς νεκραναστάσεις δὲν ἐπίστευεν, καὶ οἱ Πρόξε-
νοι ἐγχώριοι, σύμβιοι καὶ συγκρέπαλοι εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ
σπατάλην τοῦ τυράννου, ζῶντες ὡς ἡγεμονίσκοι ἐπὶ δούλων, ποῦ
ἐπεθύμουν οἱ δούλοι οὗτοι ἐλευθερώτερα ν' ἀναπνεύσουν; ἤθελον
τότε καταστρέφει τὴν παράνομον εὐδαιμονίαν των. Πρόσθετες
καὶ τοῦ Καθολικισμοῦ ἢ μᾶλλον ἰησουϊτισμοῦ πρὸς τὸν Ὀρθό-
δοξον ἀδιάλλακτον μίσος, καὶ θέλει ἀνακαλύψει διατί τινες
τούτων συνέδραμον τὸν βάρβαρον, καὶ διεβίβασαν πρὸς τὰς
κυβερνήσεις των ψευδεῖς καὶ ἀπατηλὰς πληροφορίας κατὰ τοῦ
πάσχοντος.

Ὁ Γουδοῦκης ἦτο Καθολικὸς καὶ ἔμπορος τὸ ἐπάγγελμα·
εὐρέθη δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας μὲ ἀφθοίαν χρημάτων.

Ἐν σιτοφορτίῳ προωρισμένον ἐξ Εὐξείνου δι' Ἀγγλίαν, διε-
βιβάσθη πρὸς τοῦτον, ὅπως ἐκπονηθῆ εἰς τὴν ἐκ τῆς πολιορκίας
τοῦ Βουρτζᾶ λιμοκτονοῦσαν ἤδη νῆσον.

Ἔιχε λοιπὸν συνάξει τὰ χρήματα καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἐμβάσῃ ταῦτα, ὅτε ὁ Τουρκικὸς στόλος προσελθὼν τὸν ἐδίδαξεν εὐχρηστότερα νὰ τὰ μεταχειρισθῇ.

Μὴ δυνάμενοι αἱ Ἀσιανοὶ νὰ σύρουν μεθ' ἑαυτῶν τ' ἀργυρᾶ, χαλίβδινα, καὶ σιδηρὰ σκευὴ καὶ ἔπιπλα, ὅσα ἐκ τῶν ἀποθηκῶν, οἰκιῶν καὶ ναῶν ἤρπαζον καὶ ἐσυλαγῶγον, ἔφερον ταῦτα πρὸς τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὰ ἀντήλλαζον μὲ ὀλίγα χρήματα.

Ἰστατο λοιπὸν ὁ Γουδούκης μὲ τὴν πλάστιγγα ἢ τὸ καντάριον εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του, καὶ ὡς ἀρχι-Μακκαβαῖος ἠγόραζεν ἀπὸ τὰς λυσσώσας σπείρας τῶν Ὀθωμανῶν τὰ εἰρημένα σκευὴ, ἢ πρῶτος ἐλήστευε τοὺς Χριστιανοὺς, ὅσοι ἤρχοντο ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας νὰ ζητήσουν ἄσυλον. Ὅτε δὲ αἱ ἀποθηκαὶ του ὑπερεπληρώθησαν κειμηλίων, καὶ οἱ τελευταῖοι ἀφίχθοντες Ὀθωμανοὶ ἐπέμενον νὰ εἰσέλθουν ἐντὸς τῆς οἰκίας διὰ νὰ τὴν λεηλατήσουν, οὗτος τοῖς παρέδωσε τοὺς πτωχοὺς ἰκέτας του, καὶ διὰ τοῦ αἵματός των κατεπράυνε τὴν δέψαν τῶν ἀγρίων καὶ ἀνηλεῶν θηρίων.

Ὁ Κύριος νὰ συγχωρήσῃ τὴν ψυχὴν καὶ τούτου καὶ τοῦ μεθύσου τοκογλύφου τῆς Ἀυσρίας Στίποβιτς, καὶ τοῦ ἐλεεινοῦ ἐκείνου τῆς Νεαπόλεως Μπολιάγκου, καὶ τινων ἄλλων Χριστιανῶν, οἵτινες ἐπώλησαν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν τὸ αἶμα διὰ τριακότα ἀργύρια. Ἄς εἴπωμεν ὅ,τι καὶ ἐμπαθῆς τις φιλέλλην « ζήσετε, ἂν ἤμπορητε, ἐν εἰρήῃ καὶ ἐν κριμαμένῃ συνευδήσει. »

Κλείομεν τὸ ἱστορικὸν τοῦτο κεφάλαιον τῆς καταστροφῆς, μὲ τὴν παρατήρησιν μόνον ὅτι τῷ 1845 περιερχόμενοι τὴν νῆσον μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Ἑλληνικῆς κορβέτας « Δουδοβίκος » ἐσπεύσαμεν νὰ ἐπισκευθῶμεν τὸν Γουδούκην, οὐχὶ πλέον πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ τῆς Δανιμαρκίας (α') ἦτον ὑπέρφηρος καὶ πένης. Ὅλους τοὺς θησαυροὺς του τοὺς ἔχασεν εἰς τὴν δευ-

(α) Ἴδου τίνι τρόπῳ ὁ Γουδούκης ἀπόλεσε τὸ Προξενεῖον τῆς Ἀγγλίας καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖνο τῆς Δανιμαρκίας. Κάποιος Ὀθωμανὸς Νεβι-Ἀγῆς ἔμπορος ἐναύλωσε τότε ἐν πλοῖον Ἴονικόν, ὅπως μεταφέρῃ ἐν φορτίον ξηρῶν ὀπωρῶν ἀπὸ Χίου εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διὰ νὰ μὴν ἤβηλε κινδυνεύει μεταξύ τῶν Ἑλληνικῶν πειρατικῶν τὸ εἰρημένον φορτίον, ὁ Νεβι-Ἀγῆς ἔκρινεν εὐλογον νὰ μεταβιβάσῃ τοῦτο εἰς τ' ὄνομα τοῦ πλοίαρχου. Εἰς τὸ Προξενεῖον λοιπὸν τῆς μεγάλης Βρετανίας ἐγράφθησαν δύο εἰδήσῃ ἔγγραφα, εἰς τὸ ἐν ἐκρίνετο κτήτωρ ὁ πλοίαρχος, καὶ εἰς τὸ ἄλλο ὁ ἔμπορος Νεβι-Ἀγῆς. Ὁ Γουδούκης ὑπέγραψε καὶ ἐσφράγισεν ἀμφότερα μὲ τὴν σφραγίδά του Προξενεῖου τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ἐν τούτοις ὁ πλοίαρχος μεταβῆς εἰς Ἑλλάσποντον ἐξαποίησε τὸ φορτίον διὰ λογαριασμόν του, διεθίβασε τὰ χρήματα εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἐκποίησῃ καὶ τὸ πλοῖον καὶ νὰ χαθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου μέρη, ὅτε ὁ Ὀθωμανὸς, μαθὼν τυχαίως τὸ γεγονός ἐπρεξεν εἰς Ἑλλάσποντον, ἐπρόσβαθεν αὐτὸν, καὶ τὸν ἤναξεν εἰς δίκην ἐν Κωνσταντινουπόλει. Δικαζόμενον δὲ προσεκλήθη ὁ Γουδούκης ὅπως ὁμολογήσῃ ποῖος ἦτον ὁ ἀληθὴς ἰδιοκτήτης τοῦ φορτίου: καθότι ἀμφοτέρωτεροι εἶχον ὅμοια ἐπικυρωμένα πληρεξούσια ἔγγραφα· ὁ πλοίαρχος κατεδικάσθη ἢ ὁ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον λαθούσα ἐπ' αὐτοφόρῳ τὸν ὑπερβόθενον αὐτῆς καταχραστῆν, τὸν ἔπαυσε, καὶ ἀντ' αὐτοῦ διώρισε τὸν κύριον Φ. Πάσκουαν καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Κ. Βί-

τέραν τῆς νήσου ἐπανάστασιν, τουτέστι τὸ 1827· οἱ Βρονταδούσοι τοῦ ἀνήρπασαν ὅ,τι τὸ 1822 ἐθθαύρισεν εἰς εἴκοσι ἡμέρας μὲ τὸ αἷμα τοσούτων ἀθῶων.

Τὸ ἀνάστημά του ἦτο μέτριον, μᾶλλον ἰσχυρός· ἡ φυσιογνωμία του χυδαία καὶ ἡ ρίς του χονδροτάτη· αἱ λευκαὶ τῆς φενάκης του τρίχες ἀνταπεκρίνοντο μὲ τὸ λευκὸν ἱματίδιόν του καὶ τὴν περισκελίδα του, καὶ ἦτο πίθηξ τρέμων καὶ συνεσταλμένος καὶ κεκυφὼς ἐπὶ τοῦ καθίσματός του, ῥοφῶν ἀδιακόπως ἀφθονίαν ταμβάκου.

Μᾶς ἐθεώρησεν ἀταράχως, κωφεύων, ἢ προσποιούμενος ὅτι κωφεύει εἰς τὰς πρώτας προσρρήσεις τῆς ἐθιμοταξίας· εἴμεθα διὰ τοῦτον ὄντα ἐξεληθῆντα ἐκ τῶν ὀστών ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐλάκτισε ποτὲ πρὸς τὴν κοπίδα τοῦ Τούρκου.

Ἡ ὠχρότης του ἀρκούντως ἐξήγει ὅτι πρὸ καιροῦ ἐξῆ εἰς ἐλέγχους συνειδότης.

«Ὁ Κύριος νὰ τὸν συγχωρήσῃ» εἶπον· «ναὶ ὁ Κύριος νὰ τὸν συγχωρήσῃ,» ἐπανελάβε καὶ τοῦ Λουδοβίκου ὁ πλοίαρχος Γαρουφαλιάς, ἔνδοξον λείψανον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ πυρπολιστῆς περιώνυμος ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐκείνων.

Τῶντι πρὸ τριῶν ἐτῶν ὁ Γιουδούκης ἀπεβίωσεν, ὑποστὰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ποιῆς εἰς τὸν κατω τοῦτον κόσμον.

ΚΕΦ. 54.

Η ΟΡΕΑΣ ΤΗΣ ΧΙΟΥ.

Ὅτε πᾶσα καυστικὴ ὑλή τῆς πόλεως ἔγινε παρανάλωμα πυρὸς, καὶ ἡ σπάθη κατέκοψεν ἢ ἐξηνδραπόδισε πᾶσαν ζῶσαν ψυχὴν καὶ ὁ τύραννος δὲν εἶχε τι πλεον νὰ πράξῃ ἐκεῖ, ἢ μανία του ἐστράφη εἰς τὰ ὄρη, τὰ χωρία, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ σπήλαια, ἔνθα οἱ διαφυγόντες τὴν σπάθην κάτοικοι εὐρίσκοντο.

Τὰ μοναστήρια τῶν Χαλάνδρων καὶ τῆς Καλλιμασιᾶς τὰ περικλείοντα διακοσίας πεντήκοντα μοναχὰς καὶ πλήθος ἄλλων γυναικοπαίδων εἰς τὴν ἤβην αὐτῶν τῶν περισσοτέρων, προσεβλήθησαν πρώτου.

Ὁ Βεχίτ καὶ ὁ καπετὰν Πασᾶς Καρᾶ-Ἀλλῆς ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζωσι τί ἐστὶν ἀρετὴ ἐστιάδος!!! . . . .

Ἐπέπεσον λοιπὸν ἐπὶ τούτων ὡς οἱ Οὐραγοκόταγγοι, καὶ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἱστορίας τὸ λήγνον καὶ ὁ φόνος ποτὲ παραδοξότερα δὲν συνεπτύχθησαν.

δοσαν. Τότε ὁ Γιουδούκης διὰ θυσιῶν ἀδρῶν πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ αἵτους του ἀπῆλυνε τὸ προξενεῖον τῆς Δανιμαρκίας, ἀντικαταστήσας τὸν δυστυχῆ Κ. Θεσσαλονικεῖον, ὄντινα πρὸ ἄλλων ἐτῶν ὁ αὐτὸς Γιουδούκης ὤθησεν εἰς τὸν φοβερὸν θάνατον τὸν ὁποῖον μετ' αὐτοῦ πολὺ θέλομεν εἰδεῖ.

Μετὰ μίαν ὥραν οὔτε αἱ μοναχαὶ ὑπῆρχον, οὔτε τὰ μοναστήρια· ἔθεσαν τὸ πῦρ εἰς ταῦτα καὶ προσέφερον ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν υἱὸν τῆς Ἐμίνες ἐκείνας, τὰς ὁποίας χθές διὰ τῆς βίας ἔθλιψαν εἰς τὰς ἀγκάλας των.

Διευθύνθησαν τώρα εἰς τὴν ἁγίαν Μοῦνην, τὰ κτήματα τῆς ὁποίας ἦσαν πολυάριθμα· τὸ ἕκτον ἴσως ἐκ τῶν τῆς νήσου.

Ἐκεῖτο εἰς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ τῆς νήσου δύο ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως καὶ ἐντὸς κοιλάδος περικυκλωμένης ὑπὸ ὄρεων ὀλίγων ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων. Εἶχε δὲ ἀνεγερθῆ κατὰ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ τῆς Θεοδοσίας ἀδελφῆς τῆς Ζωῆς· ἦτο Γοθτικῆς κατασκευῆς καὶ ὑπὸ τὸν ἐκ μωσαϊκοῦ αὐτοῦ θόλον καὶ τὰς ἐκ πορφυρίτου ἀψίδας του ἔδοξολόγουν ἀευνάως τὸν Ἔψιςον τετρακόσιοι μοναχοὶ (α). Τὴν δὲ ἡμέραν τῆς σφαγῆς ὁ ἀριθμὸς τῶν γυναικῶν καὶ γυναικοπαίδων τῶν ἐλθόντων ὑπὸ τὰς στήλας τῆς θρησκείας νὰ ζητήσουν ἄσυλον ἦτον μέγιστος· πλὴν « μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἀμαρτίαι. »

Προτιμοῦμεν νὰ παραχωρήσωμεν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ἀναγνώστου τὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς τῆς ἁγίας Μοῦνης· εἶναι ἔργον δεινότατον διότι καὶ τὰ λάφυρα ἦσαν πενήτηντα φορτίων, καὶ τὰ θύματα ἄφθονα, καὶ αἱ νεάνιδες καὶ τὰ παιδία ὠραιότατα.

Τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μητῆ παρὰ τῷ κάμπῳ μὲ Ἐνετικούς πύργους καὶ μεγαλοπρεπεῖς κήπους εἶχε δώσει ἄσυλον ὑπὸ τὰ ἱερά αὐτοῦ ἄλση καὶ τεμένη εἰς χιλίας ψυχάς.

Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ ἰδέαν τί ἀπέγειναν, ἅς ταξειδεύσῃ σήμερον ἔτι εἰς Χίον νὰ ἴδῃ ἐπὶ τῶν μαρμάρων εἰς ἀπεξηραμένους θρόμβους τὸ αἷμά των· νὰ ἴδῃ εἰς τὸ προαύλιον τὰ κατεσπαθισμένα καὶ γυμνὰ κρανία καὶ ὀστᾶ των.

Ἐκ δὲ τῶν χωρίων ἅγιος Γεώργιος καὶ Ἀνάβατος ὁ ἄδης σύσσωμος μὲ ὄλον τὸ προσωπικόν του ἐξῆλθε καὶ ἤρχισε νὰ διατρέχῃ τὰ λοιπὰ ἐξήκοντα πέντε.

Καὶ τότε πλέον οὔτε τὰ ὄρη, οὔτε ἡ θάλασσα, οὔτε τὰ ὑπόγεια ἠδύνατο νὰ κρύψωσι τὸν Χριστιανόν.

Ἡ οἰκογένεια Φραγκοῦλη καὶ ἐκεῖνη τοῦ προξένου τῆς Δαυμαρκίας εὐρέθησαν, ὡς ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, εἰς τὴν αὐτὴν τῶν ἄλλων κατηγορίαν.

Ὁ κύριος Θεσσαλονικὸς ἠλπίζεν ὑπὸ τὴν σημαίαν του νὰ ὑπερασπισθῆ ἀμφοτέρας. Πλὴν, ὅτε ἠκούσθη ὁ πυροβολισμὸς καὶ ἡ σφαγὴ τῆς πόλεως καὶ ὁ κόσμος ἔδραμεν εἰς τὰ ὄρη, τότε ἡ οἰκογένεια Φραγκοῦλη κατὰ παρακίνησιν τῆς Ἀνδρονίκης ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου.

(2) Ὁ κύριος Tourneford. τομ. 2, σελ. 52, λέγει ὅτι μακροῦν ὠμοῖα μῦλλον πόλιν, ἢ μοναστήριον.

Κατέβησαν ἤδη εἰς τὴν θύραν τοῦ Προξενείου κρατοῦντες ὑπὸ μάλης δέμα μὲ ὅ,τι ἐπρόφθασαν νὰ λυτρώσουν· καὶ ἠρώτων τοὺς διαβαίνοντας ποῦ εἶναι οἱ Τούρκοι, πόσοι εἶναι καὶ ποῦ διευθύνονται.

— Ἐρχονται . . . πλακόσανε . . . πάμενε, πάμενε ἔκραξεν ἀνὴρ τις καταπληγωμένος, ὅστις ὀλίγον ἐστάθη ν' ἀναπνεύσῃ, καὶ πάραντα ἀνέλαβε τὴν πορείαν του.

— Ἐκόφανέ τους, ἐκόφανέ τους τὰ σκυλιὰ, σύρουσα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς τῆς ἐβόα νέα εὐειδῆς, ἧς τινοσ οἱ αιματωμένοι πόδες ἐδείκνυον πόσον ἦτον ἀσυνείθιστος εἰς τοσαύτην ὁδοιπορίαν· ἐνόει δὲ ὅτι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς εἶδε πατέρα, μητέρα καὶ ἀδελφοὺς νὰ πέσουν.

— Πάρε τὸ κεφάλι μου, Ἀγᾶ μου, ν' ἀγιάσω καὶ γῶ, ἔκραζον οἱ τελευταῖοι, νομίζοντες ὅτι ἐπρόφθασαν ἤδη οἱ Τούρκοι· καὶ ἐπρότεινον εἰς αὐτοὺς τὸν θάνατον ἢ τὸν Ἰσλαμισμὸν.

Ἐφάνη τέλος καὶ νέφος κοινορτοῦ πλησίον τοῦ Νεωχωρίου, καὶ συντόμως ἐν τούτῳ διέκρινον τὰ ὑψηλὰ στρόφια (σαρίκια) τῶν Γιουρούκιδων καὶ Ζεϊμπέκιδων· ὁ θόρυβος καὶ ὁ τρόμος ἐπολλαπλασιάσθη· καὶ τότε διεσκορπίσθη καὶ ἡ οἰκογένεια Φραγκοῦλη.

Ἐκαστος ἔλαβε μίαν διάφορον διευθυσιν . . . ὅπου τὸ ρέυμα τῶν φευγόντων τὸν ἔφερεν.

Ὁ Παντελῆς ἢ Ἀγγερούκα καὶ ἡ Διαμάντο χειροκρατούμενοι ἔφυγον πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ χωρίου.

Ὁ γέρον Παρασκευᾶς, χειραγωγούμενος ἀπὸ τὸν Δουρεντζῆν, ἔλαβε τὴν διευθυσιν τῆς πόλεως· οἱ δὲ λοιποὶ ἀλλαχόσε.

Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σμήνους τῶν ἐρχομένων λύκων ἦτον ὁ ἴδιος Βεχίτ-Πασᾶς ἔφιππος, ὅστις καὶ πρῶτος ἐπήδησεν εἰς τὸ περιαύλιον τοῦ προξένου τῆς Δανιμαρκίας.

Ὁ κύριος Θεσσαλονικὸς μετ' ὀλίγων πρεσβυτῶν μὴ δυναμένων νὰ τρέξουν εἶχε κλεισθεῖ ἐντὸς τῆς οἰκίας του.

— Ἄνοιξε, τοῦ εἶπεν ὁ Βεχίτ, ὅλος ἰδρώτων καὶ ἐρυθροῦς ὡς φλογισμένος κομήτης.

— Δὲν ἔμπορῶ, Αὐθέντα μου! σεβάσου τὴν σημαίαν.

— Τὴν σημαίαν!! νὰ τὴν . . . τὴν σημαίαν! νὰ καὶ διὰ τὸν γκιαοῦρη τὸν Βασιλέα σου . . . θραύσατε τὴν θύραν πάραντα.

Ἡ θύρα ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἐθραύσθη.

— Ποῦ εἶναι ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Διαμάντο; ἦτον ἡ πρώτη ἐρώτησίς του ἅμα εἰσῆλθεν.

— Ἐπῆραν τὰ βουνὰ ἀπὸ χθὲς τὸ βράδυ. Πλὴν, Πασᾶ, εἶναι μεγάλη αὕτη ἡ ἄτιμία ὅπου κάμνεις πρὸς τὸν Βασιλέα μου.

— Ἀτιμία! . . . νὰ ἡ τιμὴ· καὶ διὰ τῆς πλατύνῃς τοῦ γαταγανίου· του ἔφερε δύο φρικτὰ κτυπήματα εἰς τὰ νῶτα τοῦ Προξένου. ἀφρίζων πάλιν τὴν λέξιν « γκιαοῦρ. »

Εἶδε τότε οὗτος ὅτι σωτηρία δὲν ὑπῆρχε, καὶ ἤρχισε νὰ τὸν παρακαλῇ.

— "Ὅσα καὶ ἂν μὲ εἰπῆς, ντομοῦς γκζαουρού, δὲν σὲ ἀκούω... εἶσαι σὺ ὅστις ἐξεπωμάτισας τὰς ὄπας τῶν πυροβόλων· εἶσαι σὺ ὅστις ἐφυγάδευσας τὰς νέας ἐκείνας· εἶσαι σὺ ὅστις μὲ ἠνθαδίαςες τόσον ἀναισχύντως· θὰ σὲ δώσω λοιπὸν καλὸν μάθημα, κζαφῖρ γκζαούρ..."

Στρέψας δὲ πρὸς τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτὸν δορυφόρους, ἐπρόσθεσεν, « ὀγλίετιρ... γκζαουρούν ἀκιλλι σοραντὰν γκελίρ, βελάκιμ σορακί πισμὰν φαῖντὰ ἐτμέξ » δηλαδὴ « τοῦ ἀπίστου ἢ φρόνησις εἰς τὰ ἔσχατα ἔρχεται, ἀλλ' ἡ τελευταία μετάνοια εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ. »

Νεύσας δὲ πρὸς τὴν σπεῖραν αὐτοῦ ἀνῆρπασαν πάραυτα τούτον μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τοὺς μετέφερον εἰς τὸ φρούριον, εἰς δὲ καὶ αὐτὸς μετ' ὀλίγου ἐπέστρεψεν.

Ἐφερεν ὁ Δουρεντζῆς εἰς τοὺς ὤμους του ἓνα βαρὺν μικρὸν σάκκου, διότι ἐν τούτῳ ὁ κύριος Παρασκευᾶς εἶχε θέσει πολυτιμα σκευή, καὶ ἐβάδιζον ὁμοῦ ἀδιακόπως πρὸς τὴν πυρποληθεῖσαν πόλιν· σκοπὸς δὲ τοῦ γέροντος ἦτον νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἔφθασαν ἐκεῖ ἐνῶ ἡ πανσέληνος ἔλαμπεν· ἐδάκρυσαν τότε εἰς τὴν θεᾶν τῆς πόλεως· αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς δὲν ὑπῆρχον πλέον, πλην τὰ εῤεῖπιά της ἐκάπνιζον καὶ ἦσαν κεκαλυμμένα ἐκ τῆς πνιγρᾶς καὶ καυστικῆς ἐκείνης ἀτμοσφαιρας τῆς παρακολουθούσης τὰς τοιαύτας καταστροφάς.

Εἰς δὲ τὰς ἄκρας τῆς κοιλάδος ταύτης τοῦ κλαυθμῶνος διεκρίνετο τὸ φρούριον καὶ αἱ διασωθεῖσαι τῶν Προξενίων οἰκίαι.

Αἱ θύραι τοῦ Προξενείου ἠνοίχθησαν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν καὶ θεῖον. Συντόμως πάλιν θέλομεν ἐπανέλθει πρὸς τούτους.

Ἡ Εἰρήμη, ἡ μικροτέρα τοῦ κυρίου Φραγκούλη θυγάτηρ, ἠκολούθησε μίαν συνοδίαν ἐκ πεντήκοντ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐτρεχον οἱτοὶ ἀναβαίνοντες καὶ καταβαίνοντες τοὺς λόφους τῆς κοιλάδος χωρὶς νὰ στρέφουν ὀπισθὲν τῶν νὰ ἴδουν, ἂν τις τοὺς διώκῃ. Ὅτε δὲ μόλις ἴσταντο μακρόθεν καὶ πέντε ἢ δέκα ἄλλα διωκόμενα ἄτομα ἀνεφαίνοντο ἀνελάμβανον ταχύτερα τὴν φυγήν.

Ἐχουσα ἤδη τοὺς τρυφεροὺς αὐτῆς πόδας καταπληγωμένους ἢ δυστυχῆς Εἰρήμη, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἔχανε τὸ σθένος αὐτῆς, καὶ ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ ἀναίσθητος.

Τρομεραὶ φωναὶ αἴφνης ἐξύπνησαν ταύτην τῆς προσεγγιζούσης λειποθυμίας· ἀπέφευγον τοὺς Τούρκους, καὶ εἰς μίαν περυστροφὴν λόφου εὐρέθησαν εἴκοσι βήματα μακρὰν ἀπὸ αὐτοὺς.

Συμμορία τρομερὰ ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους συμμεριζομένη λάφυρα· πλησίον τῆς ἦσαν δεδεμένοι καὶ θρηνοῦντες πάμπολλοι Χριστιανοὶ, τοὺς ὁποίους πρὸ μικροῦ εἶχον ἐξανδραποδίσει.

Οἱ δυστυχεῖς Χῖοι ἔμειναν ἀκίνητοι ὡς ἔρμαιο· οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ, ὡς τίγρεις φοβηθεῖσαι μὴ ἀρπάσουν ἀπὸ ταύτας τὰ ὀστά ἀπερ ἔλειπον, ἀναπηδήσαντες μὲ τὸ ξίφος ἐπέπεσον ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν κόπτοντες τούτους.

Τινὲς Δερβίσοι ἐπρότεινον εἰς τοὺς ἐπιζῶντας τὴν ἀνεξιθρησκεῖαν ἀντὶ τοῦ θανάτου· « Μουσουλμὰν ὀλούρσουνοуз; »

Τὸ δράμα τῶν συντρόφων των καὶ ὁ φόβος τοὺς ἔκαμαν νὰ δεχθῶσι τὴν πρότασιν.

Ἄς ἀφήσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἰδίαν ἱστορίαν νὰ ὀμιλήσῃ.

Ἀντιγράφομεν κατὰ λέξιν τὸν κύριον Πουκεβίλ (α).

« Οἱ Δερβίσοι ἐώραξαν μὲ τοὺς ὕμνους τῆς ἀνόμου τοῦ Μωάμεθ λατρίας τὴν περιτομὴν τῶν ἀνδρῶν· καὶ αἱ ἡδοναὶ τοῦ πέπλου τῶν γυναικωνιτῶν προσεφέροντο ἤδη πρὸς τὰς γυναῖκας. Ἄλλ' ὅποιαί φωναὶ ἀκούονται! πόθεν ἔρχονται οἱ θριαμβευτικοὶ οὗτοι λόγοι! εἶμεθα Χριστιανοί! ζήτω ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ Μαρία! δόξα εἰς τὸν Σταυρόν!

« Οἱ Ἕλληνες ἐκέρδησαν τάχα νίκην τινά! τοὺς ἐπρόφθασεν ἄρα γε ἀπροσδόκητός τις ἐπικουρία!

« Ναί! ὁ Σταυρὸς θριαμβεύει τὸ μικρὸν πλῆθος τῶν Χριστιανῶν τὸ εἰς μίαν στιγμὴν τρόμου καὶ ἀδυναμίας ἐξωμόσαν τὴν θρησκείαν του, εἰς μίαν στιγμὴν τρόμου πάλιν ἐμψυχόται νὰ πλησιάσῃ τὸν θάνατον.

« Αἱ κατερημωμένοι οἰκίαι τῆς ἀνθηρᾶς Χίου, τὰ σπαράττοντα ἐτι μέλη τῶν κατακοπέντων ἀδελφῶν των ἐπενθύμισαν πρὸς τούτους ὅποιαν οὐράνιον βασιλείαν ἔμελλον νὰ χάσωσιν ἔνεκα τῆς ἀποστασίας των.

« Εἶμεθα Χριστιανοί!! ἔκραξαν πάλιν μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν δόσατέ μας διὰ τοῦ αἵματος τὴν χάριν τοῦ βαπτίσματος ἦν ἀπωλέσαμεν.

« Ἠρνήθησαν τὸν ψευδοπροφήτην Μωάμεθ, ἐπεκαλοῦντο τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπέθανον ὡς μάρτυρες.

« Εἰσῆλθον εἰς τὴν οὐράνιον Βασιλείαν τὴν ὑποσχεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἵψίστου πρὸς τοὺς προφήτας αὐτοῦ.

« Πλὴν τί μέλλει γενέσθαι εἰς τὰς σεμνὰς γυναῖκας καὶ θυγατέρας των χήρας καὶ ὀρφανὰς ἤδη;

« Τί λέγω! ὁ Θεὸς ἐμπνέει καὶ ταύτας, καὶ τὰς ἐμψυχώνει μὲ τὸ φύσημα αὐτοῦ.

«—Ὡ θάνατε! πόσον εἶσαι ὠραῖος! Καὶ ἡμεῖς εἶμεθα Χριστιαναί! ἔκραξαν ἀνάθεμα τὸν ψευδοπροφήτην σας, τὸν δολοφόνου τῶν συγγενῶν μας. Ἔστε μὲν παρθένος! Βασιλίσσα τῶν ἀγγέλων! ἄνοιξόν μας τὰς οὐρανίους κατοικίας τοῦ Παραδείσου..... εἶμεθα δοῦλαι τοῦ Χριστοῦ.....

« — Χαίρετε, ἔκραξεν ἱερεὺς τις, μόνον ἀπομεινάριον τῶν προσφαγόντων, καθ' ἣν ξιγμὴν ἤκουσε τὸ κέλευσμα τοῦ θηριώδους Ἰουσοῦφ Βαϊρακτάρη τῆς Σμύρνης. Ἄς ὑπάγωμεν νὰ ζήσωμεν εἰς τὴν αἰωνιότητα' γονατίσατε, προσέθεσε, καὶ εὐλογήσας αὐτὰς ἔπεσε μετ' αὐτῶν ἀπὸ τὴν βροχὴν τῶν τουφεκισμῶν τῶν Μωαμεθανῶν.

« Ἐν τούτοις Αἰθίοψ τις, ἰδὼν τὸν σκοπὸν τοῦ Βαϊρακτάρη, ἐρρίφθη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ἀμφιβολίας ἐν τῷ μέσῳ τῶν γυναικῶν, καὶ κατώρθωσε ν' ἀφαρπάσῃ μίαν ὠραίαν τῆς νήσου Ὁρεάδα.

« Τὴν ἔσυρε μὲ ὄλας τὰς ἀντιστάσεις της, κράζων ὅτι ἦτον ἡ σύζυγός του, καλῶν αὐτὴν συμβίαν του, καὶ ἀπειλῶν νὰ φονεύσῃ ἐκείνον ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ διαφιλονεικήσῃ τὸ γέρας αὐτοῦ.

« Εἶχεν ἤδη μεταφέρει αὐτὴν εἰς μέρος ἀπόκεντρον, ὅτε σοβαρὸς καὶ βαρὺς Μουσουλμάνος παρετήρησε τὸ λαμπρὸν κάλλος τῆς λειποθυμημένης.

« — Μαῦρε! σεβάσου τὴν παρθενίαν της, τοῦ εἶπεν.

« — Εἶναι ἡ δούλη μου, ἀπεκρίθη οὗτος.

« — Καὶ σὺ, υἱὲ τῆς Ἄγαρ, εἶσαι δούλος.

« Προφέρων τοὺς λόγους τούτους ὁ Ὀσμανλῆς ἔκλιπε πρὸς τὴν κόρην τοῦ Σταυροῦ καὶ τῇ ἔδωσε βοήθειαν ν' ἀναλάβῃ τὰς αἰσθήσεις της.

« — Ἐνας Τούρκος! ἓνας Ἀράπης! ἔκραξεν αὐτὴ ἐγειρομένη.

« Τὴν καθυσύχασαν καὶ ἠρώτησαν τ' ὄνομά της.

« Ἦτον ἡ Εἰρήνη! τ' ὄνομα τοῦτο τῇ ἐδόθη ὅταν ἐβαπτίσθη, παρεκάλει δὲ θερμῶς νὰ τὴν φονεύσωσι χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἔστεμμένης Παρθένου.

« — Ἰδοὺ ὁ σύζυγός σου, κόρη μου, εἶπεν ὁ Τούρκος.

« — Ἐνας Ἀράπης!!! καὶ ἔκρυψε τὸ πρόσωπόν της ἡ δυστυχὴς Εἰρήνη εἰς τὰς παλάμας της.

« — Παραχώρησόν μοι, Ἄγαρινέ, τὴν ἀπιζου ταύτην, ποτὲ δὲν θὰ σὲ ἀγαπήσῃ ... λάβε τὸν χρυσὸν τοῦτον ἀντ' αὐτῆς καὶ πῆγαινε.

Ὁ Ἀφρικανὸς συγκατένευσε.

« Ἀπεμακρύνετο ἤδη, ὅτε, συναπαντηθεὶς μὲ συμμορίαν Ἀσιαῶν ἔκαμε λόγον περὶ τῆς ὠραίας Εἰρήνης του.

« Ἦρχισαν οὗτοι νὰ τὸν σαρκάζουν διὰ τὴν λύπην του καὶ τὴν ψευδαρετὴν, ἣν ἔδειξε καθ' ὃν καιρὸν ἡ νέα ἦτον εἰς χεῖράς του· ἐπρότεινον δὲ πρὸς τοῦτον νὰ τὸν συνδράμουν διὰ νὰ ἐπιναλάβῃ τὴν δούλην ἐκείνην, ἀξίαν διὰ τὰς ἀγκάλας μᾶλλον υγιστάνοσ ἢ τοῦ Τούρκου πρὸς ὃν τὴν παρεχώρησεν.

« Ὠχρότης ἐλαιόχρους, ζωγραφίζουσα παρὰ τοῖς Ἄραψι τὴν ζηλοτυπίαν, κατεκάλυψε τὸ πρόσωπον τοῦ μαύρου δούλου.

« Τρέχει παρευθὺς πηδῶν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἀφῆκε τὴν Εἰρήνην.

« — Δόσε μου τὴν σύζυγόν μου, μαθητὰ τοῦ Βελιάλ· καὶ μὲ ἀπειλητικὴν φωνὴν ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Ὄθωμανόν.

« — Εἶναι ἡ δούλη μου τώρα.

« — Εἶναι ἡ σύζυγός μου, θέτων τὸ στόμιον τοῦ πιστολίου του εἰς τὸ στήθος τῆς Εἰρήνης μανιωδῶς ὁ Ἄραψ λέγει.

« — Εἶμαι δούλη μόνον τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ, ἔκραξε τότε ἡ ἀγνὴ Εἰρήνη.

« Εἶπε καὶ ἔπαυσε νὰ ζῆ!....

« Ὁ Ἄραψ τὸ ἀνήλεον θηρίον ἐξετέλεσε τὸ κακούργημα πάραυτα· ἡ ὀλεθρία αὐτοῦ πιστόλα κατεσπάραξε τὸ στήθος τῆς ἀθῶας Ὁρεάδος τῆς Χίου. »

Οὗτω περιπαθῶς διηγεῖται ὁ κύριος Πουκεβιλ εἰς τὴν ἱστορίαν του τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος τὸν θάνατον τῆς μικρᾶς θυγατρὸς τοῦ κυρίου Φραγκοῦλη Σ.... Καὶ ἡμεῖς δὲν ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ὀρθότερον ἔργον, ἢ στολιζόντες αὐτολεξί τὰς ταπεινὰς σελίδας τοῦ πονημάτων μας μὲ τὴν ἀντιγραφὴν τούτου (α).

ΚΕΦΑΛ. 55.

Η ΔΕΛΦΙΚΗ ΣΤΟΡΓΗ.

Ὅ,τι εἶδομεν ἄχρις ὥρας ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ διάστημα τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς τοῦ ἔτους 1822. Ὅτε δ' ἔφθασε τὸ Πάσχα καὶ οἱ ταλαίπωροι Χῖοι ἐώρταζον τούτο εἰς τὰ ἄντρα καὶ ὄρη, ὁ Βεχίτ-Πασῶς καὶ ὁ ναύαρχος, φοβούμενοι μήπως οἱ διαφυγόντες τὴν σπάθην διὰ θαλάσσης ἀποδράσωσι, ἔστειλον τοὺς προξένους Διζῶν, Γιουδούκην καὶ Στίποβιτζ νὰ προσκαλέσουν τοὺς κατοίκους νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τὰς ἐξίας των, καὶ νὰ παρακαταθέσουν τὰ ὄπλα, ἐπὶ ὑποσχέσει ἀμνηστείας.

Διὰ νὰ τελεσφορήσουν δὲ καθολικῶς εἰς τούτο διεκοίνωσαν καὶ προκήρυξιν τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ ἀρχιερέως Πλάτωνος, τὴν ὁποίαν δι' ἀπάτης, ἡ βία ἐκ τούτου ἀπήλαυσαν.

Ἡ προκήρυξις ἐχρονολογεῖτο τῇ 27 Ἀπριλίου δευτέρα ἡμέρα τοῦ Πάσχα.

Πολλοὶ τῶν πολυπαθῶν Χίων ἐπίτρεσαν εἰς ταύτην καὶ ἐπέσρεψαν ἄλλοι δὲ γνωρίζοντες τοὺς ἀπογόνους τοῦ Τισσαφέρους καὶ Φαρναβάζου ἔφενγον μακρύτερα, καὶ ἐκρύπτοντο βεβήτερα.

(α) Histoire de la Grèce, βιβ. vii., κεφ. 6, σελ. 85.

Οἱ πιστεύσαντες ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν ἢ εἰς τὰ χωρία, προπέμψαντες εἰς τὸν φρούραρχον καὶ ναύαρχον ἐβδομήκοντα συμπολίτας αὐτῶν νὰ ἐκφράσσουν τὴν ταπεινὴν ὑπακοὴν των τοὺς ἐβδομήκοντα τούτους κατεκράτησεν ὁμοίως ὁ Καρὰ-Ἀλῆς.

Καιρὸς ἦδη νὰ στρέψωμεν τὸ βλέμμα ὀλίγον καὶ ἐπὶ τοῦ θλιβεροῦ θεάματος τῶν ὁμήρων τούτων.

Ἦσαν οἱ δουλωθέντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὑπὸ τὰ τεῖχη τῶν Ἰουστινιανῶν φύρδην μίγδην συμπετυκνωμένοι ὡς τριχταὶ κάδου.

Ἡ δὲ δυσωδία των ἦτον ἐπαισθητὴ καὶ μακρόθεν· συνενουμένη δὲ μὲ τὰς ἀποφοράς, ἀναθυμιάσεις καὶ μιάσματα τῆς πυρποληθείσης πόλεως ἐκνοφορεῖ τὴν φρικτὴν πανῶλην, ἥτις μετ' ὀλίγον ἐμελλε νὰ ἐκραγῇ, καὶ τὴν ὁποῖαν μάτην ἡ εὐωδία τῶν πορτοκαλέων καὶ λεμονιῶν τῆς νήσου δυνατὸν ἦτο πλέον τώρα νὰ διαλύσῃ.

Ὁ Καλλιγούλας Ναύαρχος καὶ ὁ Νέρων Βεχίτ, προνοήσαντες τὴν ἀσθένειαν ἠθέλησαν νὰ κωλύσωσιν αὐτήν, ἀποφασίσαντες ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν νὰ κατατομήσουν ἅπαντας τοὺς δυστιχεῖς φυλακισμένους.

Εἷς τινὰ γωνίαν τοῦ φρουρίου ἐκάθητο συνάμα ὁ Ἀρχιερεὺς Πλάτων, ἀνὴρ μᾶλλον ἰσχυρὸς καὶ ὑψηλὸς, μελάγχρους τὴν ὄψιν καὶ γλυκὺς τὴν φυσιογνωμίαν, ἄγων τὸ πεντηκοστὸν αὐτοῦ ἔτος, ὁ διάκονός του Μακάριος, ὁ κύριος Φραγκούλης καὶ ὁ πρόξενος τῆς Δανιμαρκίας Κωνσταντῖνος Θεσσαλονικίος· ὠμίλουν δὲ σιγαλέως, φοβούμενοι μήπως προδοθῶσι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοίχους.

Ἦσαν οἰκτροὶ τὴν ὄψιν, πρὸ πάντων ὁ κύριος Φραγκούλης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ φόβος οὔτε τὴν σκιὰν τοῦλάχιστον ἀφήκε τοῦ ἀστείου καὶ εὐθύμου ἐκείνου ἄρχοντος, τὸν ὁποῖον ὁ ἀναγνώστης ὀλίγον ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν Χιακῶν τούτων ἐγνώρισεν.

* Ἀναγνώστα; εἰμεθα εἰς τὸ Πάσχα· ἐν ἔτος ἀκριβῶς μετὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπαγχονισμόν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν Ἀρχιερέων Ἐφέσου, Νικομηδείας, Δέρκων, κτλ.

— Δέσποτά μου, ἔλεγε μὲ φωνὴν τρέμουσαν καὶ χαμηλὴν ὁ κύριος Φραγκούλης, ἐξύπνησα ἀπὸ ἑνα ζωντανὸ ὄνειρο· εἶδα τὸ Εἰρηγιό μου ἄσπρα ντυμένο νὰ μοῦ φέρῃ ἕνα κλαδί ἐλιᾶς καὶ νὰ μοῦ γελᾷ, καὶ νὰ θέλῃ νὰ παίξῃ το ἀπάνω 'ς τὴ φαλακρὴ κεφαλὴ μου· ἐζήτησα ν' ἀγκαλιᾶσω τὴν δυνὸν τρεῖς φοραῖς, μὰ ἔχενε φτερά καὶ ἐπέταγε ὄλο τὸ δαχτυλάκι τῆς ἐσήκωνε 'ς τὸν οὐρανὸ καὶ ἔδειχνε μοῦ του· . . . . φοβοῦμαι, Δέσποτά μου, πῶς κατὶ ἀκολούθησε καὶ 'ς τὴ καυμένη τῇ φαμέλια μου.

— Θάρρος, θάρρος, κύριε Φραγκούλη, καὶ ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν, εἶπεν ὁ κύριος Θεσσαλονικίος. Ἡ οἰκογένειά σου μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν μ' ἔφερον ἐνταῦθα, ἦτο καὶ ὑγιᾶς καὶ ἀ-

βλαβής· ἐλπίζω δὲ καὶ τώρα νὰ ἦναι οὕτω· διότι δὲν ἔκαμε τὴν ἀνοησίαν, ὡς ἡμεῖς, νὰ μείνῃ εἰς τὴν οἰκίαν, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο, ἀλλὰ κατέλαβε τὰ ὄρη.

— Ἄ! καὶ νὰ ἴμποροῦσα μιάς στιγμῆς νὰ ἴβλεπα τὴ Λουλίτσα μου, τὸ φρόνιμό μου κείνο κορίττι, ἀναξενάξας εἶπε πάλιν ὁ κύριος Φραγκούλης· ἴντα λέγω! μηγαρὶς ἢ Ἀγγεροῦκά μου, ὁ Παντελῆς μου, ὁ Δουρεντζῆς μου παρακάτω ναι! οὐλα, ζάβαλης τὰ παιδάκια μου ἀγγελάκια ναι... ἂν πῆς καὶ ἡ καλότυχη ἢ Δεσποιοῦκά μου... τριάντα μεγάλα καὶ γλυκὰ χρόνια ἀπεράσαμενε, χωρὶς ποτὲ νὰ μαλώσουμενε... τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος! νὰ ζήσης τόσα χρόνια μαζῆ, καὶ κεῖ πού προσμένεις νὰ περάσης καὶ τὰ γερατειὰ νὰ σὲ χωρίζουνε... Ἄχ Δέσποτά μου! φαίνεται μου πῶς ποτὲ πᾶ εἰς τὰ δῶ κανένα τῆς φαμελιᾶς μου, πῶς, ἢ θὰ κόψανέ τους, ἢ... ..

— Τέκνον, θὰ τοὺς ἴδῃς εἰς τὴν αἰώνιον Βασιλείαν, ἂν δὲν τοὺς μεταίδῃς ἐνταῦθα· ἐκεῖ ὅλοι θὰ ἐπανίδωμεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον· καὶ ἐκεῖ θὰ παύσουν αἱ κοσμικαὶ αὐταὶ κακοῦθιαι· ἐκεῖ θὰ συνενωθῶμεν διὰ νὰ συναγαπώμεθα αἰωνίως!

Ἐρρίψε τὴν ἀπεστερημένην συλλογισμῶν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τὸ στῆθος ὁ Κ. Φραγκούλης Σ... βαθέως μόνον ἀναστενάξας.

— Ὅσον παρατηρῶ τὰς σφαγὰς ταύτας καὶ τὰ παρόντα δεινὰ, Δέσποτά μου, εἶπεν ὁ Πρόξενος, τόσον ἢ δικαιοσύνη τοῦ Κυρίου καὶ ὁ αἰώνιος κόσμος ζωγραφίζονται ζωντανότερα εἰς τὴν φαντασίαν μου. Προετοιμάζει ὁ Κύριος μέγα οἰκοδόμημα διὰ τὸν Χριστιανισμόν· καὶ βρέχει τὰ θεμέλιά του μὲ τὸ αἷμα ἡμῶν τῶν μαρτύρων, ὅπως τὸ κτίσιον στερεώτερον... ὁ στενὸς νοὺς μας δὲν δύναται νὰ προνοήσῃ τί ὁ Θεὸς κατασκευάζει...

— Ὁ ξενὸς νοὺς μας, τέκνα μου, ἀπεκρίθη ὁ Ἄρχιερεὺς, εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις δεσπόζεται πάντοτε ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Ἡ φαντασία, ἥτις ὑπόκειται εἰς περισσοτέρως παρεκτροπὰς καὶ πλάνας τῆς ὁράσεως καὶ μνήμης ἀποκαρδιώνει τότε καὶ τὴν γενναιοτέραν καὶ ἀνδρειοτέραν καρδίαν· εὐτυχῆς ὁ δυνάμενος τότε εἰλικρινῶς ν' ἀνυψῶσθαι τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὸν μόνον αἴτιον τῶν συμβάντων, καὶ νὰ πιστεύσῃ ὅτι, τὰ συμβάντα ταῦτα, οἷας δήποτε χροιάς καὶ ἂν ἦναι, εἶναι πάντοτε ὀρθὰ, καὶ πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος. Θαρσεῖτε, φίλοι μου, θαρσεῖτε, ὁ θάνατος ἐκ τοῦ πλησίον δὲν εἶναι τόσον φοβερὸς, ὅσον τὸν φαντάζεσθε μακρόθεν· εἶναι μακρόθεν φάσμα καταπληκτικώτατον, ὅπερ, ὅταν πλησιάσῃ, ὡς ἀπὸρ διαλύεται. Ὅταν τὸν πλησιάσῃς, ἀντὶ ν' ἀπαντήσῃς τὸ φοβερὸν δρέπανόν του, τοῦναντίον ἀπαντᾷς τὰ ἀπαλὰ πτερὰ τῶν ἀγγέλων, οἵτινες σὲ μεταφέρουν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· ὁ ὠθὼν σε πρὸς τὸν θάνατον μένει κάτωθὲν σου εἰς τὴν γῆν, καὶ πλησιάζει καὶ οὗτος ὁμοίως μὲ τὴν σειρὰν του τὸ αὐτὸ φάσμα, τὸ αὐτὸ δρέ-

πανου. Οὕτως οἱ ἄνθρωποι κυλιδούμενοι εἰς τὸ παχὺ τοῦ χρόνου ρεύμα σχηματίζουν αὐτὸν, ὅπερ οἱ ἴδιοι ἠνόμισαν χρόνον· καὶ ὡς τὰ ἀεννάως κυλιόμενα τῶν ποταμῶν ὕδατα κενύουσι καὶ ἐκεκένουσι τοὺς πόντους καὶ ὠκεανούς χωρὶς ὁ ἄνθρωπος νὰ δύναται νὰ μάθῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος των, οὕτω καὶ αἱ ἀνθρώπινα πράξεις, περιπλεκόμεναι ἀδιερμηνεύτως μεταξύ των, σχηματίζουν τὸ δίκτυον τῆς κοινωνίας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἀνθρώπινος νοῦς μας περιπλέκεται, καὶ οὐδὲν δύναται νὰ προΐδῃ.

Ἐνταῦθα ὁ εὐφραδὴς μητροπολίτης τῆς Χίου Πλάτων, ὅμοιος τοῦ Πλάτωνος τῆς ἀρχαιότητος, ἐξηκολούθησε διδασκαλίαν περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἐκτεταμένην, ἣτις καθυσύχασε πολὺ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν τριῶν αὐτοῦ συντρόφων.

Ἐν τούτοις τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, εἰσερχόμενον ἀπὸ τὰς χαράδρας τῶν παραθύρων καὶ φωτίζων ὀλίγον τὴν αἴθουσαν ἐκείνην, ἀφήκε μὲ οἶκτον νὰ βλέπῃ τις τοὺς ἀπεριποιήτους καὶ μὴ διαφέροντας τῶν ἐν φερέτροις νεκρῶν δυστυχεῖς προεστώτας τῆς Χίου.

Τὸ στήθος τοῦ κυρίου Φραγκούλη τὴν πρώτην ἐκείνην ἀνέπνευ ἀποκοπώτερα ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἔλαμπεν ἀκτὶς καθησυχάσεως· καὶ ἡ εὐγλωττία τοῦ Ἀρχιερέως διέλυσε ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὰ φάσματα τοῦ θανάτου, ἅτινα ἤρχοντο καὶ κατέπληττον τοῦτον.

Ἦτο δέκα ὥραι τῆς ἐπαύριον, ὅτε ἀξιωματικὸς τῆς εἰρκτῆς (τσαούσης) εἰσελθὼν, εἰδοποίησε τὸν εὐπατρίδην, ὅτι ὁ Βεχίτ-Πασῶς διέταξε νὰ θραύσουν τὰ δεσμά του.

Ἠγέρθη, καὶ ἐκ τῆς χαρᾶς του κατησπάζετο φρενιτικῶς τὸν Ἀρχιερέα, καὶ τὸν διάκονόν του, καὶ τὸν πρόξενον τῆς Δανιμαρκίας· ἰδοὺ εἰς τί ἐβασίζετο ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτῆ.

Ὁ κύριος Παρασκευᾶς, ἀνὴρ βαθείας παιδείας, ὡς εἶπομεν, φιλοσοφικῶν ἀρχῶν, καὶ καρδίας γενναιοτέρας εἰς τοὺς κινδύνους ἢ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὅτε εἶδε τὴν ἐρημωθεῖσαν πόλιν τῆς Χίου, ἀνέκραξε « γέρων γέρων! ἡ πατρίς σου κατεστράφη, οἱ συγγενεῖς σου ἀπώλοντο, τί ἄλλο σὲ μένει νὰ ἴδῃς εἰς τὸν κόσμον; »

Ἔθεσε κατὰ νοῦν ἐκ τῆς ὥρας ἐκείνης νὰ προσφέρῃ πρὸς τὸν Βεζύρην τῆς Χίου ὅλα τὰ κειμήλιά του, ὅσα ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ, καὶ ἑαυτὸν συνάμα διὰ ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν οἰκογενειάρχην ἀδελφόν του.

Ἐσύστησε πρῶτον στενωῶς τὸν ἀνεψιόν του Λουρεντζῆ πρὸς τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας, ἔπειτα μὲ τὸ κάμιστρον τῶν κειμηλίων του ἐπορεύθη εἰς τὸ φρούριον.

Ἄς ἀφήσωμεν καὶ ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν νὰ ὁμιλήσῃ· πάλιν ἀντιγράφωμεν αὐτολεξὶ τὸν Κ. Πουκεβίλ, ὅστις ἔλαβε τὰς λεπτομερείας ταύτας ἀπὸ τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας.

« Γνωρίζω ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐμπεριείχето εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπαγχονισθησομένων, τὴν ἐπαύριον ἔτρεξεν εἰς τὸ φρούριον.

« Ἐκολακευέτο ὅτι διὰ τῆς κεφαλῆς του ἠδύνατο νὰ λυτρώσῃ ἓνα πατέρα πέντε τέκνων ἐπιζώντων ἔτι εἰς τὴν κοιλάδα ἐκείνην τοῦ κλαυθμῶνος.

« Ἐλαβε τὴν ὁδὸν φορτωμένος ὑπὸ χρυσίου καὶ πολυτίμων λίθων, καὶ ἐναποθέσας ταῦτα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Βεχίτ, εἶπεν.

«—Ὁ ἀδελφός μου, μεγαλοπρεπέστατε Βεζύρη, εἶναι ὄμηρός σου· εἶναι πατὴρ ψυχῶν πέντε ἀθῶων· παραχώρησον αὐτὸν εἰς τὰ δάκρυά των, καὶ συγκατάνευσον ν' ἀλλάξῃς τὴν κεφαλὴν του μὲ τὴν ἰδικήν μου καὶ μὲ τὰ πολύτιμα ταῦτα λύτρα.

«—Ὁ Βεχίτ τὸν εθεώρησε μὲ βαρβαρικὴν καὶ ζωώδη καταφρόνησιν μάλλον ἢ θαυμασμὸν ὄντος λογικοῦ... ναι, σὲ κάμωσιν τὴν χάριν, ταύτην, ἐμάσσησε.

« Διέταξε τότε νὰ φέρουν ἐνώπιόν του τὸν εὐπατρίδην.

«—Ἔστέ ἐνωμένοι... ἐξέλθετε, ὦρα σας καλὴ, πηγγαίνετε, προσέθεσε πρὸς τοὺς δύο ἀδελφούς.

« Μὲ δάκρυα εὐφροσύνης εὐχαρίστησαν οὗτοι καὶ ἔστρεψαν ν' ἀναχωρήσουν· πλην ἐν νεῦμα τοῦ τυράννου ἔκαμεν ἀστραπηδὸν καὶ τῶν δύο αἱ κεφαλῶν νὰ πέσουν (α).

« Οἱ δῆμοι τὰς ἔθεσαν ἐπὶ τοῦ κανίστρου τὸ ὅποιον περιείχε τὰ λύτρα καὶ τὰ ἐπλησίασαν πρὸς τὸν αἰμοχαρῆ τοπάρχη.»

Ὁ θάνατος λοιπὸν τὸν ὅποιον τόσον φοβερὸν ἐφαντάζετο ὁ κύριος Φραγκαύλης, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Ἀρχιερέως Πλάτωνος, ἦτο φάσμα καταπληκτικώτατον μακρόθεν, ὅπερ ὡς ἀπὸ διελεύθη ὅτε ἐπλησίασε τούτου· καὶ, ἀντὶ τοῦ δρεπάνου του, ἀπῆντησε τὰ ἀπαλὰ, πτερὰ τῶν ἀγγέλων, τῶν οὐρανῶν κλίνην ἀναπαιτικωτάτην διὰ τοὺς μάρτυρας τῆς πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας.

Ἐν τούτοις τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, καθ' ἣν ὁ μητροπολίτης Πλάτων ἐγένετο τὸ στήθος τοῦ εὐπατρίδου μὲ τὰς ὑψηλὰς περὶ ἀθανασίας διδαχὰς, ὁ ναύαρχος Καρὰ-Ἀλῆς ἐκρέμασεν εἰς τοὺς ἰστούς τῶν πλοίων τοὺς ἐβδομήκοντα τελευταίους ὁμήρους Χίους.

Καὶ ἡ προκήρυξις αὐτοῦ καὶ οἱ ὄρκοι τῶν Προξένων δὲν σὺτέτεινον εἰς ἄλλο, ἢ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῶν δεινῶν τῆς νήσου.

Τώρα ὅτε ἐξημέρωσεν ἤρχισαν τὴν κατατομὴν καὶ τὸν ἀνασκοπισμὸν τῶν ἐπιλοίπων.

Δέκα λεπτὰ μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀδελφῶν Σ... ἐθανάτωθῃ ὁ Ἀρχιερεὺς Πλάτων καὶ ὁ διάκονος αὐτοῦ Μακάριος. Καὶ τὰς μὲν κεφαλὰς τούτων, στολίσαντες πρὸς καταφρόνησιν μὲ τουρκικὰ στρόφια ἔθεσαν ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῶν τειχῶν, λι

(α) Rouquerville, βιβ. vii., κεφ 6, σελ. 84.

θοβολούντες αὐτὰς, τὰ δὲ σώματά των παρέδωσαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὅπως τὰ ἐμπαίξωσι καὶ σείρωσιν εἰς τὰς τριόδους (α).

Παραλείποντες κάθε ἄλλην μνείαν τῶν φρικτῶν ἀνεκδότων τῶν λαβόντων χώραν εἰς τὸ Βουνάκι, ἄλλοτε μὲν τερπνὸν περιπάτον, ἤδη δὲ βωμὸν τῶν θρήνων, ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι, τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιερέως Πλάτωνος καὶ τῶν λοιπῶν ὁμήρων ἀνεσκολοπίσθη ἐπὶ κηροπηγίου ἐκκλησιαστικοῦ (μανουάλι) καὶ ὁ δυστυχὴς τῆς Δανιμαρκίας πρόξενος Κωνσταντάκης Θεσσαλονικιός. Δύο ὀλόκληρα ἡμερονύκτια ἐβασανίζετο ζητῶν ἀπὸ τοῦς διαβαίνοντας ὕδωρ ὅπως ἐκπνεύσῃ.

Εἶχεν ἐκφρασθῆ, ἂν ἐνθυμῆται ὁ ἀναγνώστης, πρὸς τὴν Ἀνδρουικὴν ὅτι δὲν ἐπεθύμει ἄλλο, ἢ ἓνα ἐνδοξόν θάνατον ὡς τὸν τοῦ Διάκου.

Σκληρὰ ἐπιθυμία! ὁ θάνατος αὐτοῦ, πολυδύνος καὶ μακρὸς, δὲν εἶναι κατώτερος τοῦ ἥρωος τῶν Θερμοπυλῶν (β).

Ἡ οἰκογένειά του ἐπαλήθη εἰς Τύνιδα, καὶ μετὰ πολλὰ ἔτη ἐξηγοράσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἀντεπροσώπευεν.

Οὐδεμίαν ἱκανοποίησιν ἢ Α. Μεγαλειότης ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Υ. Π. διὰ τὴν καταφρόνησιν ταύτην ἕνεκε τοῦ ὅτι ὁ Νέλσων εἶχε καύσει τοὺς στόλους τῆς Δανιμαρκίας, καὶ διότι ἡ συγκοινωνία τῆς Τουρκίας καὶ Δανιμαρκίας εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο δυσχερεστάτη.

ΚΕΦ. 56.

Ο ΕΝ ΑΝΤΡΩ ΥΜΕΝΑΙΟΣ.

Τὸ μακελεῖον τῆς Χίου διήρκεσε δεκαπέντε ὀλοκλήρους ἡμέρας· καὶ ἕκαστος τῆς δυστυχούς ταύτης νήσου κάτοικος δίδει ὕλην μὲ τὰ συμβάντα του δι' ἐν ὀλόκληρον περιπαθὲς δράμα.

Ἐφευγον ὅλην τὴν ἡμέραν ὁ Παντελῆς, ἢ Διαμάντο καὶ ἢ Ἀγγεροῦκα πρὸς τὸ μεσημβρινὸν τῆς νήσου μέρος, ὅπου τὰ βουνὰ ἀποβαίνουν ὀγκώδη καὶ ἀκράρεια, ἐκεῖ ἔτρεχον καὶ οἱ λοιποὶ Χριστιανοί.

(α) Μαξ. Raynaud, τομ. Β., σελ. 225, Rouqueville, βιβ. vii., κεφ. 6, σελ. 85 Gordon, τομ. Α., σελ. 363, Σπ. Τριούπης, τομ. Β., σελ. 204.

(β) Ὁ Κ. Φ. Πάσκουκς, διαβαίνων τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἀνασκοπίσεως τοῦ Κ. Θεσσαλονικιοῦ, εἶδε μὲ φρίκην τὸν δυστυχῆ ὑποπρόξενον φωνάζοντα, νερὸ νερὸ εἰς τὸ πασσάλου αὐτοῦ, ὅστις εἶχεν ἐξέλθει τοῦ ἀριστεροῦ του ὤμου. Ποῖος ὅμως ἐτόλμα νὰ τοῦ δώσῃ; ἀπορίας ἐν τούτοις ἄξιον εἶναι, πῶς οὐδεὶς τῶν γραφάντων ἱστορίαν ἢ ἀπομνημονεύματα τῆς Χιακῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἔκαμε μνείαν τοῦ πολυδύνου τούτου μάρτυρος.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ὁδοιπορίας των ἡ Ἀγγερούκα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον· οἱ πόδες αὐτῆς εἶχον ἐξηγκωθῆ· ὅτε δ' ἐξημέρωσε καὶ ἠτοιμάζοντο ν' ἀφήσουν τὸ ὑπαιθρον ὑφ' ὃ διευνικτέρευσαν, αἴφνης ἐν σμῆνος Ὁθωμανῶν ἤρχετο πρὸς καταδίωξίν των· ἐζήτησαν νὰ τὴν μετακομίσουν, πλην ἐστάθη ἀδύνατον.

Μὲ δάκρυα καὶ τρόμον τὴν ἄφησαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν τεράτων τούτων καὶ ἔφυγον τρέχοντες ὁ Παντελῆς καὶ ἡ Διαμάντο.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐστάθησαν εἰς μικρὸν ρυάκιον μεταξὺ δύο βράχων ἀποτόμων.

— Δὲν ἠμπορῶ πλέον.... ὀλίγο νερὸ Παντελῆ.... ἀποθνήσκω τῆς διψῆς, ἐξεφώνησε καὶ ἡ Διαμάντο.

— Εἴστενε ἄδρωμένη, Διαμάντο μου..... ἀκόμα μὴ πῆξῃ, ἀπεκριθῆ, καὶ ἔστρεψε τὰ ὄμματα πανταχόθεν νὰ ἴδῃ μὴ τις πάλιν τοὺς διώκει.

— Δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω, Παντελῆ μου! τὰ χεῖλη μου ἀπεξηράνθησαν!... πνοὴ δὲν μ' ἔμεινε!.....

— Στάσου, πουλάκι μου..... ἀκουσέ με.... ξάσου.

Καὶ λαβὼν εἰς τὰς δύο παλάμας τοῦ ὕδωρ ψυχρὸν τὸ ἔχυσεν εἰς τὰς πυρίνους τῆς Διαμάντος παρειάς.

— Ὁλίγων ἀκόμη..... ὄχ τί δρόσος!

Ὁ Παντελῆς καὶ πάλιν ἐράντισε τὸ πρόσωπον αὐτῆς.

— Πάει ἡ καυμένη ἡ Ἀγγερούκα, πάει!!! ἤρξατο θρηνοῦν νὰ λέγῃ ὁ Παντελῆς· ἅμα βάνω τὴν ἴσχυρά μου νὰ ὄρχεται νὰ τρελλαθῶ.... νὰ ξεκούμαστενε καὶ τοὺς τρεῖς μᾶς ἐκόβανε· ἐν πιεζεύῳ νὰ ἐσκοτώσαν τὴν, σκλάβα μόνο ἐπήραν τὴν, εἶπεν ὁ Παντελῆς, ἀρχίζων χεῖμαρρον δακρῶν.

— Μὴ κλαίῃς, Παντελῆ μου! ὁ Θεὸς γνωρίζει τί κάμει μὴ κλαίῃς.....

— Βλέπω μὲν κουμαριά.... ἡ Παναγὰ ἐβγαλὲ τὴν ἄμαρτιά μας..... πάω νὰ μαζόξω λίγα κούμαρα, σπογγίζω τὰ δάκρυα αὐτοῦ ἐτονθόρυσεν.

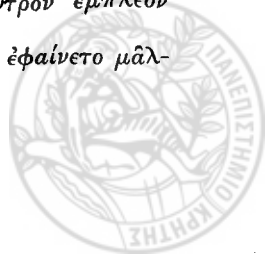
— Στάσου, μὴ φύγῃς ἀπὸ πλησίον μου, Παντελῆ... ὄχι μὴ μὲ ἀφήσῃς μόνην.

— Ἐν εἶναι μακρὰ μας.... νάτηνε εἶναι πέντε πᾶσα ἀπὸ ἴσχυρά μου νὰ μαζόξουμε τὰ κούμαρα ὅσο νὰ ἴδῃς καὶ βλεπομενε.... ὁ ἥλιος τόση ὥρα νὰ πού βασίλευσεν.

Ἐπροχώρησε τότε πρὸς τὴν κουμαριάν· πλην ὅτε ἔσκυψε πρὸς ταύτην εἶδε φοβερὸν Γουρούκη ἐξηπλωμένον κατὰ μήκος ὄπισθεν τῶν χαμοκλάδων τῆς.

Ὁ τρόμος, ὃν ἠσθάνθη, καὶ τὸ ψύχος τὸ μεταβαλὸν τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς πάγον δὲν ἦσαν κατώτερα τῶν τοῦ Ἀλώνζου, ὅτε, φεύγων μίαν τοῦ Περοῦ καταγιδα, εἰσῆλθεν εἰς ἄντρον ἔμπλεον ὄψεων.

Ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Γουρούκη ἐφαίνετο μάλ-

λον ὁ θάνατος, ἢ ὁ ὕπνος. Ἦτο θειόχρους, ξηρὸς, τὰ ὄμματα αὐτοῦ ἐνοικτὰ, λευκὰ καὶ ἐξέχοντα· αἷμα ἄφθονον ἐφαίνετο ἔνθεν κἀκείθεν ἐπὶ τῶν πλησίων βράχων.

Μὲ ὅλον τὸ ρύγος αὐτοῦ δὲν ἐξέφώνησε λόγον ὁ Παντελῆς· τὸ στόμα του ἐκλείσθη ὡς ἐκ σπασμωδικοῦ συσφίγματος· ἐθεώρει μόνον· καὶ ὅτε ὁ πρῶτος τρόμος βαθμηδὸν ἤρχισεν νὰ διαλύεται, ἐπλησίασε καὶ ἔδραξε τὸ τουφέκιον τοῦ κοιμωμένου, ὀλίγα βήματα μακρὰν του κείμενον.

Τὰ φαινόμενα ὅλα ἐδείκνυον ὅτι ὁ Ὄθωμανὸς θανασίμως τετραυματισμένος κατέφυγε καὶ ἐξέπνευσε παρὰ τῆς πηγῆς ἐκείνης.

— Διαμάντο μου μὴ τρομάξῃς· ἕνας σκοτωμένος Τούρκος πίσω ἀφ' τῆς κουμαρῆς ἔναι.

— Πού!... θὰ ἦναι καὶ ἄλλοι ζῶντες ἐδῶ πλησίον.

— Ἐν πιστεύβῳ, πουλί μου· ὁ Χριστὸς ἐστείλε τὸν γιὰ τ' ἄρματά του... κύτταξε ἄδω, Διαμάντο μου, τὸ τουφέκι του... — Τὸ βλέπω... μὰ εἶσαι βέβαιος πῶς εἶναι φονευμένος;

— Βέβαιος!... ὅς τὸ στόμα του κάθονται κοπαδιὰ μύγαις καὶ ἔσαλεύγει.

Ἐρθώθη τότε καὶ ἡ Διαμάντο καὶ μετὰ τὸν Παντελῆ ἐπλησίασε τὸν φονευμένον Γυουρούκιον.

Ἦτο καταφορτωμένος ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ κειμηλίων.

— Ἐ θέμενε· μείψαυτά... ποιοὺς ἔξερει πόσους ἔκοψεν γιὰ νὰ πάρηται, εἶπεν ὁ Παντελῆς, καὶ ἔρριψεν αὐτὰ μακρὰν του.

Ἦ Διαμάντο ἐθεώρησεν ὀλίγον τὸν ἐραζῆν ἐκείνον τῶν χρημάτων, ἠπόρησεν εἰς τὴν ἀληθῆ τιμιότητά του, εἶτα ῥίπτουσα τοὺς δύο αὐτῆς βραχιόνας ἐπὶ τοῦ τραχήλου του· καλὰ ἔκαμες, εἶπεν, ἀσπαζομένη τὸ πρόσωπόν του· καλὰ ἔκαμες· τὴν ζωὴν μας ἄς λυτρώσωμεν, καὶ αὐτὸ μᾶς φθάνει.

Ἐγενμάτισαν μετὰ ὀλίγα κούμαρα, καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύθησαν δύο κατὰ σειρὰν ὥρας, ἤρχισαν νὰ σκέπτονται, ἂν ἔπρεπε νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐκεῖ, ἢ νὰ προχωρήσωσιν εἰς τὰ ὑψηλότερα.

Ἦ νύξ προέβαιεν ἤδη μελανότερα, ἡ ἡσυχία ἐγένετο βαθεῖα, καὶ οἱ θρήνοι τῶν γλαυκῶν καὶ τοῦ ἀσκαλάφου, πτηνῶν τακτικῶν φοιτητῶν τῶν ὀρέων ἐκείνων, τὴν ἐξηγρίονον μόνον.

Αἴφνης διέκρινον σκιάν, πότε πρὸς τούτους προχωροῦσαν, καὶ πότε ἐκ τούτων ἀπομακρυνομένην.

Ὁ Παντελῆς ἔλαβε τὸ τουφέκιον καὶ ἐσκόπευσε μετὰ τρεμύσας χεῖρας· ἡ δὲ Διαμάντο περιεπτύχθη εἰς τὰ γόνατα αὐτοῦ.

Ἦμοίαξεν ἡ σκιά μᾶλλον τετράποδον ζῶον· ἐνίοτε ὅμως ἐγένετο ὑψηλῆ, καὶ ἐλάμβανεν ἀνθρώπινον σχῆμα.

— Μὴ πυροβολήσῃς... ἢμπορεῖ νὰ ἦναι Χριστιανός· ἂν ἦναι Τούρκος πάλιν μόνος δὲν θὰ ἦναι.

Ἦ σκιά ἐπλησίαζεν ἐν τούτοις αὐτοὺς καὶ ἐλάμβανε μορφήν τῶν ἄνθρωπινον.

— Σταθήτενε... ποιοὺς εἴσαστε; ἔκραξεν ὁ Παντελῆς· κυτ-

ταξέ τον σπαρταρίζει σαν τριγλι, Διαμάντο· πριν δὲ ἀκουσθῆ καμμία ἀπάντησις, οἱ τρέμοντες δάκτυλοι του ἐβίασαν τὸ σκάνδαλον.

Ἀντήχησε τότε ὁ κρότος ἀπὸ ὄρος εἰς ὄρος διασχίζων τὸ σκότος τῆς νυκτός.

— Μὴ, Ἀγᾶ μου..... μὴ σύρῃς ἄλλο.... μὴ καὶ παραδίδομαι, ἠκούσθη φωνὴ ἰκευτικῆ.

— Τί ἔκαμες !! εἶδες; Χριστιανὸς εἶναι, εἶπεν ἡ Διαμάντο.

— Χριστιανὸς εἴσαστε, καλὲ, ἡ Τούρκος; λέγετενε γλήγγωρα.

— Χριστιανὸς..... εἴσθε Χριστιανοί;

— Ναί..... ἐλαβωσάσε;

— Ὅχι· ἡ πάλλα διήλθε πλησίον τῶν παρειῶν μου.

— Μὴν ἐρχούστενε κοντα... δόσετενε γνώρισμα πῶς εἴστενε Χριστιανός.

— Εἶμαι ἱερεὺς, ὀνομάζομαι Πολύκαρπος, ἀνήκω εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Βικτόρων.

— Ὁ Πολύκαρπος!!!! εἶμεθα ἡ Διαμάντο καὶ ὁ Παντελῆς· ὠρθώθησαν καὶ ἐβρίφθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ.

— Ἐγὼ καὶ εἰς ἄλλος ἱερεὺς τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, πλὴν πρεσβύτερος, ὀγδοῆντα περίπου ἐτῶν, ἅμα ἤρχισεν ἡ καταστροφὴ τῆς πόλεως κατεφύγαμεν εἰς ἓν σπήλαιον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὀλίγα λεπτά μακρὰν ἀπ' ἐδῶ. Κάθε νύκτα λοιπὸν ἐρχομαι καὶ συνάξω χόρτα ἢ κούμαρα καὶ ὕδωρ ἀπὸ τὴν πηγὴν ἐκείνην.

Ἐξήγησαν τότε τὸ φαινόμενον τῆς σκιᾶς, ἥτις πότε ὑψοῦτο καὶ πότε ἐχαμηλοῦτο.

Ἐδιηγῆθη καὶ ἡ Διαμάντο τὰ δεινὰ τῆς καὶ τὴν σκληρὰν θέσιν των, ἥτις τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν δυστυχῆ Ἀγγεροῦκαν.

Ἐκλαυσεν ὡς νήπιον ὁ Πολύκαρπος εἰς τὴν διήγησιν τοῦ περιστατικοῦ τούτου· εἶτα σπογγίζων τὰ δάκρυά του ἠρώτησε διὰ τοὺς λοιποὺς καὶ τὴν Ἀνδρονίκην.

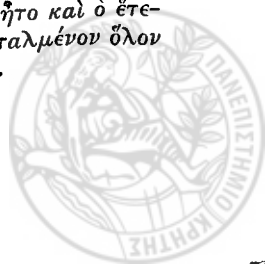
— Ἐχωριστήκαμενε ἔς τὸ Νιχώρι.... ἀφ' τῆ στιγμῆ ἐκείνηνε τί γενίκανε ἐν ἡξέρω, ἀθύμως εἶπεν ὁ Παντελῆς.

— Ἡ δυστυχῆς κυρία Δεσποινούκα εἰς τοιαύτην ἡλικίαν νὰ τρέχη τὰ ὄρη! εἶπε, κινῶν τὴν κεφαλὴν ὁ ἱερεὺς.... ἂν τοῦλάχιστον ἡ Ἀνδρονίκη ἦναι μετ' αὐτῆς.

— Δὲν πιστεύω, εἶπεν ἡ Διαμάντο, διότι αἰφνης ἐσκορπίσθημεν· καὶ ἐγὼ ἐπεθύμου πολὺ νὰ ἦτο, διότι θὰ τοὺς ἐμφυχόνῃ· πλὴν ἂν ἀπαντήσουν Τούρκους ἢ καυμένην ἡ Ἀνδρονίκη!! θὰ σαθῆ νὰ τοὺς πολεμήσῃ, καὶ δὲν θὰ διεκφύγη τὸν θάνατον.

— Κάλλιστα νὰ μὴ βάνουμε κανένα ἔς τὸ νοῦ μας, ὅσο νὰ τελειώσῃ τὸ κακὸ, γιὰτὶ θὰ τρελλαθούμενε, εἶπεν ὁ Παντελῆς.

Μετ' ὀλίγον ἐκίνησαν διὰ τὸ σπήλαιον, ὅπου ἦτο καὶ ὁ ἑτερος ἱερεὺς· ἦτον οὗτος γερόντιον πολλῶν, συνεσταλμένον ὄλον εἰς τὸ κοίλωμα μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ σπηλαίου.

Τὸ δὲ σπήλαιον δὲν ἦτο βαθύ· ἦτο μᾶλλον μέγα χάσμα σφυρηλατημένον ἐπὶ βράχου μὲ εἴσοδον στενὴν καὶ ὑψηλὴν ὡς σχίσμα· ἡ εἴσοδος αὕτη σχεδὸν ἐκρύπτετο ὑπὸ τὰ χαμαίκαδα μιᾶς ἀγρίας συκῆς.

Ἐκοιμήθησαν ἐν ἡσυχίᾳ τὴν νύκτα ἐκείνην τὴν δ' ἐπαύριον ὁ Παντελῆς, πλησιάσας τὸν Πολύκαρπον, εἶπεν, ὅτι ἡ εὐχαρίστησις αὐτοῦ τε καὶ τῆς Διαμάντος ἦτον, οἱ δύο ἱερεῖς νὰ νὰ τοὺς νυμφεύσουν.

— Ἡ ἄδελος ἐκείνη τῶν πραγμάτων στάσις, ἐπρόσθεσεν ὁ Πολύκαρπος, ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν εἶναι παράδοξον ἡ τύχη νὰ ἤθελε σᾶς ἀποχωρήσει· ἐπεθύμουν λοιπὸν ἐντὸς τοῦ σπηλαιου νὰ τελειώσω τὸν γάμον σας, ὅστις πρὸς τοὺς δύο ὑπόσχεται εὐτυχίαν, ἂν ὁ Κύριος ἤθελε σᾶς χαρίσει ζωὴν.

Μετὰ δύο ὥρας ὁ Παντελῆς ἐκαλεῖτο σύζυγος τῆς Διαμάντος.

Ὅκτώ κατὰ σειρὰν ἡμέρας διήλθον ἐντὸς τοῦ στενοῦ τούτου ἄντρου, καὶ καμμία ἀνθρωπίνη ἄλλη ψυχὴ δὲν ἐφάνη· ἐξήρχοντο σᾶς τὴν νύκτα ὡς λαγοὶ διὰ νὰ ζητήσουν τροφήν.

Τὴν ἐνάτην ἡ Διαμάντο ἐκάθητο εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαιου συνδιαλεγομένη μετὰ τοῦ πρεσβύτου· ὁ Παντελῆς καὶ ὁ Πρωτοσύγγελος ἴσαντο ὀλίγον μακράντων, ὅτε φωνὴ ἀγρία ὡς τῆς ὑαίνης ἀντήχησεν ἐκ τοῦ ὕψους τῶν βράχων.

Ἀνέβλεψαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ εἶδον τρεῖς Τούρκους ὀπλίτας.

Μετὰ βίας ἀπεσύρθησαν ἀμφοτέροι, ὅτε δύο τῶν σφαιρῶν τῶν πιστολίων τῶν ἠκούσθησαν εἰς τὰ φύλλα τῆς συκῆς τῆς εἰσόδου.

— Ἵντα θὰ κάμουμεν... καταβαίνουσιν, εἶπεν ὁ Παντελῆς.

— Θὰ πολεμήσωμεν, εἶπεν ὁ Πρωτοσύγγελος, ἄλλως θὰ μᾶς σφάξουν... δόσε μου τὸ γαταγάνι καὶ μίαν πιστόλαν... σὺ, γέροντα, νὰ μᾶς γεμίξης.

Ἡρῆατο ἡ Διαμάντο τότε θρήνους, οἵτινες ἐξύπνισαν τὸν Παντελῆν ἀπὸ τὸν λήθαργον τῆς ἀνανδρίας.

Ἡ σύζυγός του ἐκινδύνευεν· ἀνέβη τὸ αἷμα εἰς τὴν κεφαλὴν του, ὁ φόβος ἐφυγεν ἀπὸ τὴν καρδίαν του· ἠτοίμασε τὸ πυροβόλον αὐτοῦ.

Ἐπλησίασαν μὲ τρομεροὺς οὐρλισμοὺς οἱ Μωαμεθανοί· καὶ πρῶτον ἐξήτουν νὰ κόψουν τὴν συκὴν διὰ νὰ δυνανταὶ νὰ πυροβολήσουν ἐντὸς τοῦ ἄντρου.

Οἱ δὲ Χριστιανοί, μὴ δυνάμενοι ἐπίσης νὰ τοὺς σκοπεύσουν, διότι οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀπὸ τὰ ὀπισθεν αὐτῶν ἔκραζον, Γζάννη, Κῶστα, Γεώργη, Παντελῆ, δηλαδὴ ὀνόματα πολλὰ, ὅπως κατατρομάξουν τοὺς πολιορκητάς.

Ἰπὸ τὴν φρικτὴν ταύτην ἀγωνίαν διήλθον δύο κατὰ σειρὰν ὥρας· πλὴν οἱ οὐρλισμοὶ τῶν Τούρκων καὶ τῆς Διαμάντος οἱ θρήνοι ἔσυραν τὰ βήματα τοῦ φιλέλληνοσ Γάλλου λοχαγοῦ

Παύλου Ζουρδέν, περιερχομένου τὰ χωρία καὶ τὰ ὄρη μὲ νάυτας τινὰς πρὸς βοήθειαν τῶν δυστυχῶν νησιωτῶν.

Εἰς τὴν θείαν των οἱ Τούρκοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· οἱ δὲ Χριστιανοὶ θαρράλως ἐξήλθον τοῦ σπηλαίου.

Βλέπων ὁ Παντελῆς τὴν δρομαίαν φυγὴν τῶν Τούρκων, ὑψώνει πάραυτα τὸ πυροβόλον του, σκοπεύει, καὶ πυροβολεῖ κατ' αὐτῶν.

Ὡ τοῦ θαύματος! ἡ σφαῖρα εὐρίσκει τὸν τελευταῖον εἰς τὸν κρόταφον, καὶ τὸν κρημνίζει χαμαὶ ἄπνουν

— Εὐγε! εὐγε! σκοπεύεις ὡς Σουλζώτης, ἔκραξεν ὁ κύριος Π. Ζουρδέν ἐκστατικὸς εἰς τὴν θαυμασίαν ἐκείνην σκοποβολήν.

— Ἴντα Χζότης Ἴντα Σουλζώτης, μεγαλαυχῶν ἀπεκρίθη ὁ σύζυγος τῆς Διαμάντος.

« Ἐπεβιβάσαμεν αὐτοὺς διὰ τὰ Ψαρρὰ, λέγει ὁ κύριος Ζουρδέν (α). Ἄλλ' ὁ γέρων ἱερεὺς ὑπερ-εβδομηκοντούτης ἠρνήθη νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ σπηλαίου — « ἐγκαταλείπω, ἔλεγεν, εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν τὰς ὀλίγας ἡμέρας, ὅπου ἔτι μὲ μένουν νὰ ζήσω, καὶ διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἀξίζει ὁ κόπος νὰ μετατεθῶ » πῶποτε πλεον δὲν ἔμαθα τί ἀπέγεινεν. — »

ΚΕΦΑΛ. 57.

Ο ΑΠΟΠΛΟΥΣ.

Μόλις ἡ Ἀνδρονίκη καὶ ἡ Λούλα ἔλαβον τὰ ὄρη, καὶ ἡ πρώτη ἐνόησεν ὅτι καὶ ἡ σπάθητης καὶ τὸ τουφέκιόν της δὲν ἐχρησίμευον εἰς τὴν τρομερὰν ἐκείνην καταστροφὴν. Ἐκατάλαβεν ὅτι ἂν ἴστατο κατὰ στήθος νὰ πολεμήσῃ τοὺς διώκοντας αὐτὴν, ὁ θάνατος ἦτον ἀναπόφευκτος· γυνὴ μόνη νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς τοσαῦτα ποίμνια τίγρεων γενθέντων ἤδη τὸ ἀνθρώπινον αἷμα, ἦτον ἰδύνατον.

Ἀφήσασαι τὸ Νεωχώριον ἔλαβον τὸ ὑψηλὸν Πελλιναῖον ὄρος (β)· δὲν διήρχοντο ὅμως ξενωπὸν ἢ φάραγγα τούτου, χωρὶς ν' ἀπαντήσουν ἀνθρώπους ἀκρωτηριασμένους καὶ πάσχοντας· καὶ ὅμως τίς ἠδύνατο νὰ τοῖς δώσῃ βοήθειαν; τοιαύτη ἦτον ἡ ζωὴ των δεκατέσσαρας κατὰ σειρὰν ἡμέρας, μὴ γενθεῖσαι ἄλλην τροφήν, ἢ τὰ χόρτα καὶ κούμαρα, καὶ κοιμώμεναι εἰς τὰ δάση καὶ χάσματα τῶν βράχων.

Τὴν δεκάτην πέμπτην ἡμέραν, ὅτε ὁ φόβος τῶν Τούρκων ἤρχισε μικρὸν τι νὰ φεύγῃ ἐκ τῆς καρδίας των, ἐστάθησαν εἰς τὰς

(α) Memoires historiques et militaires sur les événements de la Grèce, τόμ. Α., σελ. 60.

(β) Σύμμετρον ἔργον Ἡλίας.

παρακλήσεις εὐειδοῦς καὶ ἀνθηρᾶς χωρικήs, ἣτις ἐπλήρου τῆν ἀτμοσφαῖραν κλαυθμῶν καὶ θρήνων.

Οὐχὶ μακρὰν αὐτῆs ἦσαν δύο πτώματα φονευμένων, τὸ ἐν Χριστιανοῦ καὶ τὸ ἄλλον Μωαμεθανοῦ.

— Τὸ ποδαράκι μου!... ἐσκοτώσανέ μου τον τὰ σκυλιὰ, ἐσκοτώσανέ τον....

— Καῦμένη, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη, κύπτουσα πρὸς ταύτην.

— Ὁ Τοῦρκος ἐκεῖνος ἐκυνήγα μας· ὁ Μαρκής μου ἴσ' ἀν εἶδενε πῶs ἐν ἔχει σωμὸ, ἐστάθηκενε νὰ διαφεντέψη με, καὶ ἐπλήρωσέ τον.... ἔρριξέ μου τότε τὴν πιστόλα του ὁ ἄπιστος καὶ ἐτζάκισέ μου τὸ ποδαράκι μου.

Ἡ βολὴ ἀληθῶs εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸν κάλαμον τῆs ἀριστερᾶs κνήμης τῆs δυστυχοῦs νέας καὶ ἐπροξένει πρὸς ταύτην νυγμούς φρικώδεις· ἔμαθον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ σύζυγός της εἰς τὴν ἀπέλπισίαν του ὡs λέων εἶχε πολεμήσει τὸν ὄπαδὸν τοῦ Κοραίου· ἡ δὲ σκηνὴ ἦτο τρομερά· ἔπεσον ἀμφοτέροι.

— Πονεῖς πολὺ;

— Ἀποθαίνω, τζάτζα μου, ἀφ' τοὺs πόνουs.

— Δὲν εἶναι μέρος ἐνταῦθα ν' ἀπεράσωμεν τὴν νύκτα, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη πρὸς τὴν Λούλαν. Καθήσατε ὀλίγον, ὑπάγω νὰ ἴδω, ἀν εἰς τὰ περίξ ὑπάρχη σπήλαιόν τι.

Ἄν καὶ ἀπηυδαμένη τοῦ δρόμου ἡ Πελοποννησία, δὲν ἔλειψε νὰ διατρέξῃ τὰ περίξ ὄλα· πλὴν οὐδὲν ἄλλο εἶδεν, ἢ μικρὸν ἐκ πλατάνων καὶ πιτύων δάσος· εἰς τὴν εἰσοδὸν του ἠγείρετο μαρμάρινον ὀρθογώνιον μὲ ψηφία Ἐνετικὰ, καὶ ἦτο κρήνη ὑδατος διαυγεστάτου ἐν δεξαμενῇ εὐρυχωρῇ ἐκκενουμένη σχήματος σαρκοφάγου.

Τὸ δάσος δὲν ἦτον ἄσυλον ἀσφαλές· μ' ὄλον τοῦτο, ἐπειδὴ διὰ τὴν νύκτα καταλληλότερον δὲν εὔρισκον, μετακομίσασαι τὴν χωρικήν, ἀπεφάσισαν νὰ διανυκτερεύσουν ἐκεῖ.

Καὶ ὁμῶs ἡ φιλανθρωπία τῶν δύο νεανίδων ἤρχισε σφρόδρα νὰ κλονίζεται, ὅταν οἱ νυγμοὶ τῆs δυστυχοῦs ταύτης, γινόμενοι ὀξύτεροι, ἔκαμαν αὐτὴν νὰ θρηνῇ ὑψηλοφώνως.

Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ πληγὴ αὐτῆs ἀπεριποίητος μετεβάλλετο εἰς γάγγραιναν. Ἡ Ἀνδρονίκη διὰ τοῦ πυρολίθου τοῦ τουφεκίου της ἠνάψεν ὀλίγον πῦρ καὶ θερμάνασα πανία τινα, ἅτινα ἔσχισεν ἐκ τῆs ἀναξυρίδος τοῦ φονευμένου Ὄθωμανοῦ περιετύλιξε τὸν πόδα της· πλὴν τοῦτο μικρὰν ἀνακούφισιν ἐπροξένησε, καθ' ὅτι ἡ δυστυχὴs πολὺ ὑπέφερεν.

Ὁ σύζυγος τῆs χωρικήs ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τρίβωνα μὲ παξιμάδια, τὸ μόνον πρᾶγμα, ὅπερ εἰς τὴν φυγὴν του ἐπρόλαβε νὰ παραλάβῃ· τὰ παξιμάδια ταῦτα διὰ τὴν Ἀνδρονίκην καὶ Λούλαν, αἵτινες πρὸ δεκαπέυτε ἡμερῶν δὲν ἐγείθησαν ἄρτου, ἦσαν ὁ μεγαλύτερος θησαυρός τὸν ὅποῖον ἠδύναντο νὰ εὔρουν.

Ἡ ἀσυνείθιστος εἰς τὴν σκληραγωγίαν Λούλα ἦτον ἡμιτε-

θνηκυία. Μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπεστήριξε τὴν πολυβόστριχον κεφαλὴν της ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἑνὸς δένδρου καὶ ἀπεκοιμήθη· δὲν ἐξύπνησε δὲ, εἰμὴ περὶ τὴν χαραυγὴν τῆς ἡμέρας.

Ἡ δύστηνος χωρική, ἐννοήσασα τὴν θέσιν της καὶ ἐκείνην τῶν δύο ἄλλων, αἰτινες μόναι ἐξάθησαν νὰ τὴν περιθάλλωσιν, ἔδακεν τὰ χεῖλη καὶ ἔπνιγεν εἰς τοὺς ὀδόντας τοὺς πόνους καὶ ζεναγμούς της, καὶ δὲν ἐκλείσειεν ὄμματα καθ' ὅλην τὴν νύκτα.

Καὶ ἡ Ἀνδρονίκη, ἐγρηγοροῦσα μέχρι τοῦ μεσουκτιῦ, ἀπεκοιμήθη δύο ὥρας, καὶ πάλιν ὀρμητικῶς ἐξύπνησε.

Περιεπλανᾶτο ὅλον τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς μὲ τὴν φαντασίαν της εἰς ἀδιεξόδους λαβυρίθους· ἔθεώρει τὸ σκοτεινὸν δάσος, ἤκουε τοὺς ῥογγασμούς τῆς Δούλας, τὸν φλοῖσβον τῶν φύλλων καὶ τοὺς περιπαθεῖς γογγυσμούς τῆς χωρικῆς μὲ μεγίστην φρίκην.

Ἄφου κατεδαπάνησε πολλὴν ὥραν ἀναλογιζομένη τὴν θέσιν της, τὸν Θερασύβουλον καὶ τὰς περιπετείας, αἰτινες ἐντὸς δεκατεσσάρων μηνῶν τετράκις τόσον ζωηρῶς ἐπαρουσίασαν ἐνώπιόν της τὸν θάνατον, ἔχυσε δάκρυα οὐκ ὀλίγα. Ἡ ἀναλυθεῖσα εἰς κατάνυξιν ψυχῆ της ἐξύπνησε τὸ ἀπεξηραμένον αὐτῆς σῆθος· ἀνελογίσθη ὅτι εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ βίου μας, ἡ ἀποκαρδίωσις ἐπισπεύδη μᾶλλον τὴν καταστροφὴν μας. Ἐνθυμήθη, ὅτι, ἐπικαλουμένη τὴν θείαν πρόνοιαν συγχρόνως ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ καὶ τὴν παροιμίαν « σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει. »

Ἡγέρθη λοιπὸν καὶ ἤρχισε σπουδαίως νὰ συλλογίζεται καὶ ζῆτῇ μέρος ἀσφαλέστερον, ὅπως κρυβῶσι τὴν ἐπαύριον.

Οἱ κλάδοι τῶν δένδρων, οἱ βράχοι, αἱ φάραγγες, ὅλα ταῦτα ἦσαν καταφύγια ἀμφίβολα· ἐκτὸς τούτου ἡ κατάστασις τῆς χωρικῆς ἦτον τοιαύτη, ὥστε, ἡ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐγκαταλείψωσιν, ἢ ἄλλως δὲν ἠδύναντο νὰ διατρέξουν διάστημα μέγα.

Ἐνῶ δὲ συνέτριβε τὴν κεφαλὴν της διὰ τοιοῦτον λογισμῶν, αἰφνης ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνέπνευσε μίαν ἰδέαν.

Ἐνθυμήθη ὅτι παρὰ τῇ μαρμαρίνῃ κρήνῃ πρέπει νὰ ὑπῆρχε καὶ κοιτῶν ὑπόγειος, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ, ὡς σύνθητες, ἐφυλάττετο τὸ ὕδωρ.

Ἐτρεξεν, ἐκτύπησε μὲ τὸν πόδα της, ἔσκαψε τὸ ἔδαφος καὶ δὲν ἠπατήθη· εὔρε καὶ τὸν ὑπόγειον κοιτῶνα, καὶ τοὺς πηλίνους ὄχετους τοῦ ὑδραγωγείου.

Ἡσθάνθη μέγαν τῶντι σάλον χαρᾶς εἰς ταύτην τὴν ἀνακάλυψιν· πάραυτα δ' ἐκβαλοῦσα ἐκ τοῦ αὐλακος τοῦ ὑδραγωγείου δύο ἢ τρεῖς τῶν σωλήνων ἔκοψε τὴν κοινωνίαν τοῦ ὕδατος μὲ τὸν κοιτῶνα τῆς κρήνης, καὶ ἔσρεψεν αὐτὸ ἵνα ἐκχέται εἰς τὸ δάσος.

Ἡνοιξεν ἐνταυτῷ καὶ τὸν κρουνὸν τῆς κρήνης καὶ πρὶν ἡ Δούλα ἐξύπνησῃ, τὸ ὕδωρ τοῦ κοιτῶνος ὅλον ἐξεκενώθη εἰς τὴν δεξαμενὴν καὶ εἰς τὸ δάσος.

Ο δὲ κοιτὼν ἦτο σχήματος κυβικοῦ καὶ οὐχὶ περιπλέον τῶν τριῶν τετραγωνικῶν μέτρων.

Ἡ βᾶσις κεκαλυμμένη ἐκ παχείας ἰλύος καὶ πρασίνου χόρτου ἔπρεπε νὰ καθαρισθῆ, πλην εἰς τοιαύτας ὥρας ἦτον ἀδύνατον· ἐν τῷ μεταξὺν τούτου ἐξύπνησε καὶ ἡ Δούλα.

— Τί γλυκὰ ὅπου ἐκοιμήθην, τρίβουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς, εἶπεν αὐτῇ.

— Ἐλθὲ νὰ ἴδῃς τί κατώρθωσα, φιλιτάτη· ἠτοίμασα τὸ ἄσπλον μας· ὀλίγους κλάδους θὰ σρώσω ἄνω τῆς λάσπης, καὶ θέλω σὰς ἐτοιμάσει ἓνα περίφημον θάλαμον.

Ἐδιηγῆθη τότε πρὸς τὴν φίλην τῆς τί κατώρθωσεν.

— Ἐγὼ κόπτω τὰ κλαδιά... ἐν τούτοις πήγαινε σὺ νὰ πάρῃς ὅλα τὰ φορέματα τοῦ ἀνδρὸς τῆς χωρικῆς καὶ τοῦ Τούρκου· θὰ μᾶς χρησιμεύσουν διὰ σκεπάσματα καὶ στρώματα.... γενοῦ, Θεέ μου, ἰλεως διὰ τρεῖς πτωχὰς γυναῖκας....

— Σιωπῆ καὶ δουλεῖα· νὰ ἐτοιμάσωμεν τὸ καταγύγιόν μας· πρὶν ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος... οἱ Τούρκοι τρέχουν, ὡς γνωρίζεις, εἶπεν ἡ Ἀρκὰς, πάντοτε ὅπου τρέχει ὕδωρ.

Ἐντὸς ἡμίσειας ὥρας ἅπασαι αἱ προετοιμασίαι τῆς Ἀρκάδος ἐτελείωσαν.

Δύο πράγματα εἶχον ἔτι νὰ κατασκευάσωσι· μίαν μικρὰν ὀπήν, ἐκ τῆς ὁποίας ν' ἀναπνέωσι, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἐξελεξάντο τὴν πλευρὰν τὴν βλέπουσαν πρὸς τὴν λίθινον δεξαμενὴν, καὶ ἀφοῦ εἰσέλθουν νὰ κλείσουν τὴν ὀπήν, ἦν ἤνοιξαν, ὅπως καταβῶσιν ἐντὸς τοῦ κοιτῶνος.

Τὸ πρῶτον εὐκόλως κατεσκευάσθη· τὸ δεύτερον κατώρθωσαν ὡς ἀκολούθως.

Συνεσώρευσαν πυραμίδα χώματος περὶ τὸ χεῖλος τῆς ὀπῆς καὶ σωρὸν ξύλων, καὶ ἐκύλισαν μέγαν λίθον. Ἔθεσαν πῦρ ἀκολουθῶς εἰς τὰ ξύλα καὶ ἀπετέφρωσαν αὐτά.

Τοῦτο ἦτο στρατήγημα, ὡς;· ἂν οἱ Τούρκοι ἔλθουν ἐκεῖ καὶ ἴδουν τέφραν καὶ τὸ κεκαυμένον ἔδαφος, νὰ μὴν ὑποπτευθῶσιν ὅτι ὑποκάτω κατῴκουν ἄνθρωποι.

Τὰ παξιμάδιά των καὶ τὸ ὄλιγον τῆς στέρνας ὕδωρ ἦσαν αἱ μόναι τροφαῖ των.

Μετὰ τὸ πείραμα ἀνεσήκωσαν τὸν λίθον καὶ κατέβησαν· ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις ἐκεῖνη ἦτο λοφώδης, καθορώσα πανταχόθεν ἀνοικτὸν ὀρίζοντα, ἀφῆκε τὴν ὀπήν ἡμιανοικτὴν, ὅπως ἀναπνέωσιν ἐλευθερώτερα, καὶ κατασκοπεύωσιν ἂν τις ἐκεῖ διευθύνεται.

Διήλθον τέσσαρας μακρὰς ἡμέρας ἀγωνίας, καθ' ἧς οὐδεμία ἀνθρωπίνῃ μορφῇ ἐκεῖ δὲν ἐφάνη. Πλὴν οἱ πανταχόθεν πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἀνήγγελλον ὅτι ἡ σφαγὴ ἔτι δὲν ἐτελείωσεν.

Ἄλλ' ἡ δυσυχῆς χωρικὴ προέβαιεν ἐπὶ τὸ χεῖρον· ἡ πληγὴ αὐτῆς ἀνευ χειρουργικῆς περιποιήσεως καὶ ἐκ τῆς ὑγρᾶσις

ὑπέπεσεν εἰς σήψιν καὶ δυσωδίαν, ἣτις κατεδειλητηρίαζεν φυσικῶς τε καὶ νοερώς τὰς δύο συντρόφους αὐτῆς.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν ἡ Λούλα ἐφύλαττε καὶ ἡ Ἀνδρονίκη ἐκοιμάτο, ὅτε εἶδε μακρόθεν γυναῖκα φέρουσαν νήπιον εἰς τοὺς ὄμους αὐτῆς νὰ φεύγῃ πρὸς τὸ δάσος. Ταύτην ἠκολούθει δευτέρα καὶ τρίτη καὶ εἰς νέος ἐπροχώρουν δρομαίως ὡς νὰ ἐδιώκοντο ὑπὸ τινος.

Μετ' οὐ πολὺ ἐνεφανίσθη εἰς τινα ἀπόστασιν εἰς Τούρκος.

— Ἀνδρονίκη, Ἀνδρονίκη, ξύπνησε.

Ἠγέρθη αὐτή, ἐθεώρησε πανταχόθεν καὶ εἶπεν· ἔρχονται κατὰ τὸ δάσος.... ἰδοὺ καὶ ὁ Τούρκος κατόπι των.

— Εἰς μόνος;

— Σιωπή.... πρέπει νὰ ἦναι περισσότεροι· ἐπὶ τοῦ παρόντος ἓνα μόνον βλέπω μὲ τὸ γαταγάρι εἰς τὴν χεῖρα.

— Ἀκούεις;... φωνάζουν αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες.

— Θὰ τὰς προφθάσῃ! θὰ τὰς προφθάσῃ, διότι τρέχει ὡσὰν σκύλος ὁ Γιουρούκης ἐκεῖνος.

— Γλύτωσε τὸ Χριστιανὸ ἀφ' τὰ χέρια τῶν Τούρκων, χαριτωμένη μου! ἐψιθύρισεν ἡ χωρική,

— Ἄς ἀποσυρθῶμεν ..... καὶ νὰ κλείσωμεν τὴν ὄπην, Ἀνδρονίκη.

— Κάθησον κάτω.... εἰς μόνος εἶναι.... δόσε μου τὸ τουφέκι μου, ἐπρόσθεσεν, ἔχουσα τὰ βλέμματα ἠτεισιμένα πρὸς τὸν Τούρκου.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, τί θὰ κάμῃς!.... θὰ μᾶς ἀκούσουν.

— Εἶναι εἰς.... εἰς μόνος διώκει τέσσαρας.... ἔρχονται πρὸς τὸ δάσος.... ἂν μίαν φορὰν εἰσχωρήσῃ εἰς τοῦτο θὰ τὸν χάσω, καὶ ἐκεῖ θὰ τοὺς πελεκήσῃ ὁ Γιουρούκης.... ἄκουε, ἄκουε τὰς φωνὰς των.... δόσε με τὸ τουφέκι γρήγορα.

Ὅσον αἱ διωκόμεναι γυναῖκες ἐπλησίαζον, αἱ κραυγαὶ των ἠκούοντο εὐκρινέστερα.

— Νὰ ἡ καυμένη ἄφησε τὸ παιδί της διὰ νὰ τρέχῃ καλλιτέρα.... τὸ ἐπήρην ὁ Γιουρούκης.... τῶρα τοῦ δείχνω ἐπρόσθεσεν, καὶ ἐσκόπευσε τὸ καρνοφύλλιον αὐτῆς ἡ Ἀνδρονίκη.

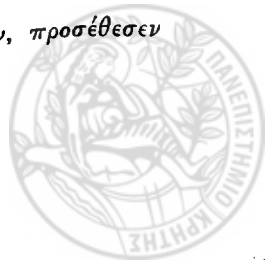
— Τὸ σκοτόνω ἂν δὲν σταθῆς· ἠκούσθη τότε καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Τούρκου, ὅστις τοσοῦτον εἶχε πλησιάσει.

— Ἐμένα σκότωσε, Ἀγᾶ μου, καὶ μὴ τὸ ἄμοιρό μου.... ἔκραξεν ἡ δύστηνος μήτηρ, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ὑψωσεν ἀπὸ τὸν πόδα μὲ τὴν βριαρὰν του χεῖρα.

Ἡ δύστηνός μήτηρ ἐστάθη.

Τὸ καρνοφύλλιον τῆς Ἀνδρονίκης ἠκούσθη τότε βομβίζον, ὁ δὲ Ἀσιανὸς πληγωθεὶς θανασίμως κατεκρημνίσθη εἰς τὸ ἔδαφος.

— Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ κυλίσωμεν τὸν λίθον, προσέθεσεν ἡ Ἀρκὰς νευρικῶς σείσασα τὴν κεφαλὴν της.

Ἐκρούβησαν λοιπὸν πάραυτα ἐντὸς τοῦ καταφυγίου των, καὶ διήλθον ὅλην ἐκέλευν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα κεκλεισμένοι, καθ' ὅτι ἤκουον ψιθυρισμοὺς καὶ βήματα εἰς τὰ πέραξ, καὶ δὲν ἐγνώριζαν ἀκριβῶς ἂν ἦσαν Ὀθωμανοὶ ἢ Χριστιανοί.

Τὴν δευτέραν νύκτα ἐξέπνευσεν ἡ τετραυματισμένη χωρική. Ἡ πληγὴ τῇ ἐπέφερε θάνατον πολυδύνου ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ ἐκείνου κλαυθμῶνος· ἔπρεπε δέ τις νὰ ἔχη ἐκ γρανίτου τὴν ψυχὴν διὰ νὰ μὲν ἀνάληγτος εἰς τοιαύτην θέαν.

Διήλθον αἱ δυστυχεῖς σύντροφοι αὐτῆς ὅλην τὴν νύκτα ἄπνοι, καὶ τότε πρώτην φορὰν ἡ Ἀνδρονίκη ἐδιηγήθη πρὸς τὴν Λούλαν τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν της ὡς καὶ τὴν τῆς Διαμάντος.

— Ἐπρεπε μία τοιαύτη περίστασις, ἀγαπητῆ μου Λούλα, νὰ παρουσιασθῇ, διὰ νὰ σὲ ἐξομολογηθῶ τὴν ἀνάγκην, ἣτις μ' ἐβίασε νὰ ὀνομάσω τὴν Διαμάντον ἀδελφὴν μου, ὅτε κατὰ πρώτον ἦλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν σας. Στρέψου καὶ ἰδὲ τὴν ὑγρὰν ταύτην δεξαμενὴν, ἣτις ἔγεινεν ὁ τάφος τῆς δυστυχοῦς συντρόφου μας· ἰδὲ τὸν κίνδυνον τὸν ὅποιον μία νέα γυναῖκα διατρέχει εἰς τοιαύτην σκληρὰν ἐπανάστασιν καὶ εἰπέ με τώρα, ὅταν αὕτη ἡ ἰδία ἀνάγκη σὲ ὀμίλῃ, καὶ νομίζω ὅτι πρέπει καλῶς νὰ τὴν ἐννοεῖς, ποῖος δὲν ἤθελε μεταχειρισθῆ μικρὸν καὶ ἀθῶον ψεῦδος, ὅταν πρόκηται νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν του, ἢ ἐκέλευν φίλου τοῦ τινος;

— Σὲ ἐννοῶ, σ' ἀκούω, Ἀνδρονίκη μου· καὶ θαυμάζω καὶ τὴν φρόνησιν, καὶ τὴν καρτερίαν σου· ὅπως ἐφέρθης, καὶ ὅ,τι ἐποίησας ἦτον ἄριστα ὑπολελογισμένον. Καὶ ἂν ἦσαι εἰς κίνδυνον σήμερον, εἶναι τοῦτο, διότι ἡ διώκτρια καὶ ἀχαλίωτος αὕτη τύχη μετὰ τὸσαύτης μανίας ἐπέπεσεν ἐπὶ σοῦ... ἐννοῶ ἐπίσης διατὶ εἶσαι καὶ τόσο ἀνδρεία... ἢ εἰς Θερμοπύλας θέσις σου εἶναι ἀξία τοῦ Λεωνίδου... τοῦτο εὐρίσκω ὅτι δὲν ἔπραξες ὀρθῶς, νὰ κρύψῃς τὸ φύλλον σου, διότι, ἂν ὁ κόσμος ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Διάκου τόσο ἡρωϊκῶς ἐμάχετο καὶ ἐπληρώθη μία γυνή, τ' ὀνομά σου ἤθελεν ἀντηχήσει εἰς τὸν κόσμον μεγαλύτερον ἐκείνου καί... .

— Σιωπῆ· ἀκούω βήματα καὶ ὀμιλίας.

Τότε ἠκούσθησαν οἱ ἀκόλουθοι λόγοι φωνῆς, ἣτις δὲν πρέπει νὰ ἦτο πολὺ μακρὰν τῆς ὀπῆς τοῦ καταφυγίου των.

— Λέγω σου ἀπὸ δῶ δὰ εἶδα νὰ βγῇ καπνὸς ἅμα ἢ τουφεκιὰ ἐβρόντησε.

— Καὶ γὰρ λέω σου ποῦ 'σαι ζῶ μεγάλο πού κατὰ μεσῆς 'ς τὴ κόλασι θὰ πᾶς, γιὰτὶ ἐν πιστεύεις τὸ θάμα... 'ς τὴ στιγμὴ πού ὁ Γιουρούκης σήκωσε τὸ γαταγάμι νὰ σκοτώσῃ τὸ ἄμοιρό μου, ἐγὼ μ' ὄλο τὸ σπλάχνο μου ἐπαρακάλεσα τὸ Χριστό μας, καὶ ὁ Χριστὸς μας ἀπὸ τὰ οὐράνια ἐρρίψέ του τὴ πιστολιά... 'σάν ἦτανε ἄνθρωπος δῶ κοντὰ, δυὸ μέρες πού ψάχνουμε εἰκοσι ἀνομάτοι, γιὰτὶ ἐν 'μποροῦμε νὰ βροῦμέ τον.

— **Θάμα είναι, Κωστάλα! θάμα είναι, ήκούσθησαν διάφοροι φωναί.**

— **Έν πιστέβω 'γώ καλὲ σὲ θάματα, εἶπε πάλιν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦ φράττοντος τὸ ζόμιον τῆς κατοικίας τῆς Δούλας καὶ Ἀνδρονίκης.**

Μὴ ἀμφιβάλλουσαι τότε αὐταὶ ὅτι ἦσαν Χριστιανοί, ὥθησαν τὸν λίθον ὅπως ἐξέλθωσιν.

— **Θάμα είναι θάμα, ἔκραξε τότε καὶ ὁ Κωστάλας, ὅτε ἤσθάνθη ἑαυτὸν καὶ τὸν λίθον σειόμενον. Ἀνοτραπείς δ' ἑταράττετο ὡς ἐκ δαιμονίου Τωβλίου καὶ τὰ χεῖλη αὐτοῦ σπασμωδικῶς ἐπανέλαβον τὴν λέξιν θάμα.**

— **Ἡ Παναγιά μας! ἡ Παναγιά μας! χαριτωμένη μου .... καὶ οἱ λοιποὶ μόλις ἰδόντες τὴν ὠχρὰν καὶ λευκὴν μορφήν τῆς Ἀνδρονίκης, ἤρχισαν νὰ φωνάζουν, καὶ πεσόντες εἰς τὰ γόνατα προσεκίνουν αὐτήν.**

— **Δὲν εἶμαι ἡ Παναγία, εἶπεν αὐτὴ καὶ ἐξελθοῦσα μετὰ τῆς Δούλας διηγῆθη τὰ πάντα.**

— **Βλέπεις πῶς ἐν εἶναι θάμα; ... πισεύγω 'γώ σὲ θάματα ποῦ τόσους παπάδες καὶ μωρὰ παιδιὰ κόψανέ τα 'μπροσά μου, καὶ κανένας ἄγγλος ἐν ἔβγαλέ τα ἀφ' τοῦ Τούρκου τὸ σπαθί, εἶπεν ὁ Κωστάλας' καὶ ἀνορθωθείς ἤρχισε νὰ κτυπᾷ καὶ ἐκκονιά τὰ ἐνδύματά του ἐκ τῆς τέφρας καὶ κόνεως, ἦν εἰς τὴν πτώσιν του ταῦτα ἔλαβον.**

— **Πῆς, μωρὲ, πῶς ἦτανε θάμα; ὁ Χριστὸς δὲν ἔβγαλενε τὴν παλληκάραινα ταύτη' σ τὴ μέση; τὸ βόλι τῆς ἐν ἐγλύτωσενε πέντε ψυχαῖς καὶ τὴ δική σου ἀματις!!!**

— **Σ' αὐτὸ ἐν ἐνατιόνομαι καὶ πιστεύγω το.**

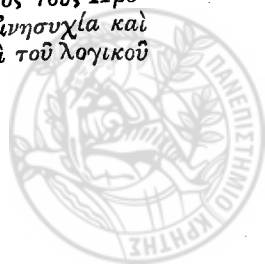
— **Τζάτζα μου!! αἴφνης ήκούσθη μία φωνή.**

— **Κόρη μου!! ἀνέκραξεν ἡ ἄλλη.**

— **Ἡ Κυρία Δεσποινούκα, ἐπρόσθεσεν ἡ Ἀνδρονίκη, φέρουσα ὡς ἐκπληκτος τὴν χεῖρα εἰς τὸ μέτωπον .... τί κατάστασις εἶναι αὐτὴ!!**

Καὶ ἡ μήτηρ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν Δούλαν ὡς ἐκ τῆς θαλασίμου ὠχρότητος αὐτῆς' πλὴν καὶ ἡ θυγάτηρ δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἔχει ἐνώπιόν τῆς τὴν μητέρα.

Ἡ βαθύπλουτος κυρία Σ.... ἦτον ἐνδεδυμένη πενιχρὰ, ὡς ἡ τελευταία ὑπηρέτρια. Ἡ Δούλα εἰς τὸ διάστημα δέκα ἐννέα ἡμερῶν εἶχε γείνει λευκὴ ὡς ὁ βάμβαξ, ὠμοίαζε γυναικα πενηκουτούτιδα' ἡ Κ. Δεσποινούκα δὲν ἐγνώριζεν ἡ τάλας τὴν τύχην οὐδενὸς τῶν τέκνων τῆς, τοῦ συζύγου τῆς καὶ τοῦ κυρίου Παρασκευᾶ. Εἶχεν ἀκούσει τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιερέως, τῶν ὁμήρων καὶ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, οἵτινες, δώσαντες πρὸς τοὺς Προξένους πίζιν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν' ὅθεν ἡ ἀνησυχία καὶ ἀμφιβολία τῆς παρ' ὀλίγου νὰ τὴν ὑστερήσουν καὶ τοῦ λογικοῦ τῆς αὐτοῦ.

— Τοῦτο δὲν εἶναι θαῦμα; ἠρώτησεν ἡ Ἀνδρονίκη τὸν Κωστάλα, δεικνύουσα τὰς ἐναγκαλιζομένας.

— Ναί! ναί! εἶναι θάμα· καὶ ὁ Χριστὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ, ποιῶν πολλάκις τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, εἶπεν ὁ Κωστάλας. Ὁ ἀριθμὸς ὄλων τῶν Χριστιανῶν ἦτο περίπου τριάκοντα· διότι ἀφ' ἐσπέρας εἶχον συσσωρευθῆ καὶ ἄλλοι ἐκεῖ.

— Τί θὰ πράξωμεν; ἐδῶ βέβαια δὲν θὰ σταθῶμεν, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη.

— Καὶ ἐν θὰ βρούμενε καλλίτερη μερὰ ἀπὸ φταῖς ταῖς κουκουναριαῖς.

— Ἦμποροῦμεν νὰ κρυβῶμεν τὴν ἡμέραν· πλὴν ἕμα νυκτώσῃ πρέπει νὰ προχωρήσωμεν πρὸς τὰ παράλια τῆς νήσου, ὅπου ἤρχισαν νὰ ἔρχονται τῶν Ψαρριανῶν αἱ λέμβοι, καὶ νὰ ἐπιβιβασθῶμεν διὰ Ψάρρα.

— Ἐτζι νὰ κάμωμεν· εἶπον οἱ περισσότεροι.

Ἀνεπαύθησαν λοιπὸν μέχρι νυκτός, καὶ ὅταν τὸ σκότος ἐπυκνώθη ἤρχισαν τὴν ὁδοιπορίαν αὐτῶν τὴν αὐγὴν ἦσαν εἰς λιμενίσκου σχηματιζόμενον ἐκ δύο ἀκρωτηριῶν.

Εἶδον διάφορα πλοιάρια περιπλέοντα μακρόθεν, καὶ ἕκαμαν σημεῖον πρὸς ταῦτα.

Ἦσαν Ψαρριανὰ, ἅτινα ἤρχισαν νὰ ἔρχονται τὴν νύκτα, ὅπως παραλάβωσιν τοὺς δυστυχεῖς Χίους.

Τὰ πλοιάρια ταῦτα εἶχον πρὸ μικροῦ ἀποπλεύσει ἐκ τοῦ αὐτοῦ λιμενίσκου καταφορτωμένα μ' ἐπιβάτας· εἰς τὰς κρανηγὰς καὶ τὰ σημεῖα τῆς Ἀνδρονίκης καὶ τῶν συντρόφων τῆς ἐπέσρεψαν καὶ παρέλαβον καὶ αὐτάς.

ΚΕΦΑΛ. 58.

Ἡ ΕΙΡΚΤΗ ΤΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΑΟΣ.

Τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου, ὅτε ἡ Ἀνδρονίκη ἀφῆκε τὴν Χίον, ἐχαρακτηρίζοντο πρὸ πάντων διὰ γαλήνης μεγίστης, ἐξ ἐκείνων, αἵτινες συχνάκις ἐπισκέπτονται τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ ὄντινων ἡ ἀκυμασία καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν Ζεφύρων, ἄνευ ὑπερβολῆς, μᾶς ἐπειθυμίζον τὰς τοῦ Εἰρημικοῦ ὠκεανοῦ νηνεμίας.

Ὁ ἥλιος καυστικὸς ὡς τοῦ θέρους ἐπλήρου τὴν ἀτμοσφαιραν χρωμάτων λαμπρῶν. Ἦθελες εἶπει ὅτι ὁ θέλος τοῦ στερεώματος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκαλύπτετο ὑπὸ δικτυωτοῦ πλέγματος οὐρανίων τόξων· τὰ δὲ ἰστία τῶν πλοιαρίων ἀνεπετάσθησαν μᾶλλον διὰ νὰ χορηγήσουν σκιάν, ἢ νὰ συμβάλουν εἰς τὸν διάπλου.

Ἦτο λοιπὸν ἐξηπλωμένος ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὁ Χίος ἄθλιος καὶ σκυθρωπὸς, ἔχων ἀφοσιωμένα τὰ κάθυγρα αὐτοῦ ὄμματα ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς πατρίδος του, τὴν ὅποιαν τοσοῦτον βεβιασμένως ἐγκατέλιπε.

Ποῦ ἤθελε φαντασθῆ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις ἐν ἡσυχίᾳ ἐθώπευε τὰ χυμώδη μάργαρα τῶν ἀνοιγομένων ῥόδων τοῦ κήπου του, ὅστις εἰς τὴν τερπνὴν αὐραν τῶν ζεφύρων καὶ τὴν μουσικὴν τῶν πτηνῶν ἐλησμόνει τὸν δριμῦν χειμῶνα, καὶ ἐθεώρει τὴν ζωὴν, τὴν τέρψιν καὶ τὸν ἔρωτα ἰπτάμενα ἄνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· ποῦ ἤθελε, λέγω, φαντασθῆ τοιαῦτα δυστυχήματα!

Καὶ ὅμως τώρα, ὅτε τὸ κακὸν ἐγεινε, καὶ ὡς λείψανον ναυγίου μετεφέρετο πρὸς τινα λιμένα, οὐδὲν ἄλλο ἤχγετο, ἢ νὰ κατευδοθῆ πρὸς τοῦτον τὸν λιμένα, πρὶν τὸν προφθιάσῃ νέα τρικυμία.

Οὗτος ἦτον ὁ μόνος καὶ ὁ αὐτὸς πόθος, ὃν, ἂν ἦνοιγες τὸ στῆθος τῶν δυστυχῶν ἐκείνων πλασμάτων, ἤθελες εὔρει ἐγκεχαραγμένον εἰς τὴν καρδίαν των.

Οἱ κωπηλάται Ψάρριανοὶ δελφίνες τῆς Μεσογείου μὲ γυμνοὺς βραχίονας ἐσχιζον τὴν θάλασσαν βαθύτερα, ὅπως ἐκχύσωσιν ἐπὶ τοῦ Ποσειδῶνος τὴν κατὰ τοῦ Αἰόλου ἀδημονίαν των.

*Καὶ ὅμως οὗτος τοῦ σκάφους βαρέος, ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβάλλοντος φορτίου, ὀλίγιστα ἐπροχώρου.

Ἡ δ' ἐμφάνησις ἐπὶ τοῦ κυανοῦ κατόπτρου τῆς θαλάσσης ἐνὸς μόνου λευκοῦ ἴστου ἤρκει νὰ ἐγειρή νέους φόβους καὶ ὑποψίας πρὸς τοὺς συμπλωτήρας.

Ἡ Ἠφαιστότεκτος ἄμαξα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὑπερίωνος ἤδη ἤγγιζε τὸν μεσημβρινὸν τῆς Χίου, καὶ ὁ Αἴθων καὶ Φλέγων ἐπῆνυξαν διὰ τῶν φλογῶν των μᾶλλον τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας, ὅτε, ἀφήσαντες ὀπισθεν των τὸ ἀκρωτήριον Πάσαρον, εἶδον ἐν τῷ ἄμα τὴν νῆσον τῶν Ψαρρῶν ἀντικρὺ τῆς Ἀρεθούσης γῆς καὶ τῆς Βολισσοῦ τοῦ Βελισσαρίου (α) ὡς τευρόχρουν ὄρος ὑψομένην πρὸς τ' ἀπώτατα τοῦ ὀρίζοντος.

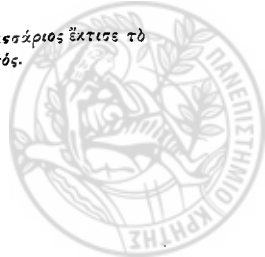
Μία φωνὴ ἀλαλαγμοῦ καὶ χαρᾶς ἠκούσθη παρ' ὄλων « τὰ Ψαρρὰ τὰ Ψαρρὰ. »

Συνησπάζοντο δὲ μεταξύ των, ὡς νὰ εἶδον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· καὶ ὅμως τοῦ εἰμαρμένου αἱ φάσεις εἶναι ἀλλόκοτοι. Τὴν αὐτὴν στιγμήν ἐκ τῶν ὀπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Πασάρου πέντε ἄκαται ἐξελθοῦσαι ἤρχοντο κατ' αὐτῶν.

Ἀμφιβολία δὲν ὑπῆρχεν· ἦσαν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, καὶ ἔφεραν ἀριθμὸν οὐκ ὀλίγων ὀπλιτῶν ἐκάστη.

Οἱ ἐξηγτημένοι σθένους κωπηλάται, εἰς τὸν κίνδυνον ἀνέλαβον δυνάμεις.

(α) Ὁ Δόκτωρ Παδόκ (Pocock) λέγει, τόμ. Β'. σελ. 8, ὅτι ὁ Βελισσαρίους ἔκτισε τὸ φρούριον τῆς Βολισσοῦ καὶ ὅτι ἡ πόλις ἐκ τούτου ἐπωνομάσθη Βολισσό.

Αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ θρήνοι ἤρχισαν γοεροί· ἀνετίνασσαν οἱ δυστυχεῖς Χιοὶ τὰ μανδύλιά των πρὸς τὰ Ψαρῶν, νομίζοντες ὅτι ἴσως οἱ κάτωκοι, ἢ ἄλλο πλοῖον τοὺς ἴδωσι καὶ σπεύσωσι πρὸς βοήθειάν των.

Ἐλπὶς ματαία! τὸ ἔτος 1822 ἦτον ὀλέθριον διὰ τὴν ταλαίπωρον Χίον· καὶ ἡ ἀμείλικτος τύχη, ὅτε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ δυστυχοῦς ἐγγίξῃ ἅπαξ τὸν τροχόν της, δὲν παύει πρὶν ὀλόκληρον ἐπὶ τούτου τὸν περιστρέψῃ.

Αἱ τῶν Τούρκων ἀκαταί ἐσχίζον τὴν θάλασσαν μὲ τάχος καὶ κρότον· καὶ ἐντὸς ἡμίσειας ὥρας ἦσαν εἰς ἀπόστασιν βολῆς τουφεκίου.

Τότε οἱ κωπηλάται ἄφησαν τὰς κώπας καὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα· ἐζήτησαν ν' ἀποθάνωσι μᾶλλον, ἢ νὰ συγχωρήσωσιν εἰς τὰς λέμβους νὰ τοὺς πλησιάσωσιν.

Αἱ παρακλήσεις ὅμως τῶν γυναικοπαίδων ἀνεχάιτισαν τοὺς· διότι μία χάλασα σφαιρῶν τοῦ ἐχθροῦ ἠδύνατο νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἅπαντας· ὅθεν ἐστάθησαν σκυθρωπῶς περιμένοντες τὴν ἀπόφασιν τῆς εἰμαρμένης.

Μετ' ὀλίγον τὸ πλοῖον περιεκυκλώθη ὑπὸ πέντε τοῦ ἐχθροῦ λέμβων, φερουσῶν πλείους τῶν ἑκατὸν πενήντα ὅπλοφόρων.

— Ποῦ εἶναι ὁ πλοίαρχος; ἠρώτησεν ὁ Βέης.

— Ἐδῶ εἶμαι, ἀπεκρίθη ὑψηλὸς καὶ ἰσχνὸς ἀνὴρ μὲ μεγάλους ξανθοὺς μύστακας, κρατῶν τὸ πηδάλιον.

— Ποῦ φέρεις ὄλα αὐτὰ τὰ γυναικόπαιδα;

— Εἰς τὰ Ψαρῶν.

— Καὶ διατί ἀφίουν τὴν Χίον;

— Διότι ἐκεῖ σφάζουν τοὺς ἀνθρώπους.

— Δέσατέ του τὰς χεῖρας τοῦ αὐθάδους.

Μόλις ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας καὶ εἰς κρότος ὅπλου ἠκούσθη.

Ὁ πλοίαρχος, ὀνομαζόμενος Ἀνδρουλῆς, ἐξεκένωσεν ἐκ δύο βημάτων ἀποστάσεως τὸ ἐμπεριέχον τρεῖς σφαίρας τρομπόλιόν του εἰς τὸ στήθος τοῦ Βέη, ὅστις καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀπέθανε χωρὶς νὰ προφέρῃ ἄλλην λέξιν.

Ἦρμησαν τότε λυσσωδῶς οἱ Τούρκοι κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἑπτὰ ναυτῶν του, καὶ μάχη σκληροτάτη συνήφθη, τῆς ὁποίας τὸ ἀποβᾶν ἐστάθη τρομερόν· διότι καὶ οἱ ὀκτὼ ἀπέθανον, φονεύσαντες τριάκοντα τρεῖς Τούρκους.

Ἦρχισαν ἤδη νὰ μεταφέρουν τοὺς θρηνοῦντας ἐπιβάτας εἰς τὰς λέμβους των.

— Κάμε μας τὴν χάριν καὶ μὴ μᾶς διαχωρίσης, Ἐφέντη, εἶπεν ἡ Ἀνδρονίκη πρὸς ἓνα τῶν Τούρκων, ὅστις ἔσυρεν ἤδη τὴν Λούλαν ἀπὸ τὸν βραχίονα.

— Μὴ μᾶς χωρίσης, ἐκλαυθμύριζεν αὐτὴ κρεμαμένη εἰς τὸν τράχηλον τῆς λειποθυμούσης μητρὸς της.

— Θα ἔλθῃς μὲ ἐμένα . . . εἶσαι ἰδική μου, δρᾶττων τὸν βραχίονα τῆς Ἀνδρονίκης εἶπεν ἕτερος τῶν Τούρκων.

— Μὴ μᾶς χωρίσετε, μὴ μᾶς χωρίσετε, μὲ δάκρυα τώρα καὶ ἡ Ἀνδρονίκη παρεκάλει.

— Ἄφες τὴν αὐτὴν, εἶναι διὰ τὸν ναύαρχον. . . εἰς τοῦ ναυάρχου τὴν λέμβον ῥίψε τὴν, πλησιάσας γηραλέος Μουσουλμάνος εἶπεν.

— Ἄφες με! φόνευσέ με ἀλλὰ δὲν ἔρχομαι· ὄχι· δὲν ἔρχομαι, φέροσα κτύπον βαρὺν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πρεσβύτου Μουσουλμάνου, ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη μὲ ποταμηδὸν δάκρυα.

— Πῶς! κτυπᾶς; . . . Μουσταφᾶ, ἐδῶ, βοήθεια . . . ἐδῶ. . . καὶ τρεῖς εὐρωστοὶ Τούρκοι ἐπέπεσον τότε ἐπὶ ταύτης.

— Φονεύσατέ με! φονεύσατέ με! κατασχίζουσα μὲ τοὺς ὀνυχὰς τὰ πρόσωπα τούτων, καὶ ῥίξῃδὸν δραττουσα τὸν πώγωνα ἐνὸς ἔκραξεν.

— Ἀνδρονίκη μου! ὕγλαινε. . . ὕγλαινε, ἀγαπητή μου! μὴ ἐναντιόνησαι, καὶ ὁ Χριστὸς δὲν θὰ σὲ λησμονήσῃ· ἐφῶναξεν ἡ Δούλα καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἐκ τῆς λέμβου ἤδη μεταφερόμεναι.

— Ὅχι· δὲν ἔρχομαι, δὲν ἔρχομαι· μὲ τὰ δόντια μου θὰ σὲ φάγω, παλλότουρκε, δαγκάνουσα ὡς λέαινα τὸ πρόσωπον ἐκείνου, οὐτινος ἐκράτει τὸν πώγωνα, ἔκραξεν τοῦ Δημογέροντος ἡ θυγάτηρ.

— Ἄν σὲ ἀρέσῃ μὴν ἔλθῃς, εἶπεν εἰς ναύτης, πατάξας βαρβάρως διὰ χουδρῶν ῥοπάλου τὴν κεφαλὴν τῆς.

Τὸ κτύπημα ἦτον τόσου σφοδρὸν, ὥστε πάραυτα ἔπεσεν ἡ τάλας ἀναίσθητος.

Τὴν ἔβριζαν ἀπὸ τὸ κατάστρωμα εἰς τὴν λέμβον τῆς ναυαρχίδος ὡς δέμα, καὶ βυθίσαντες τὸ πλοῖον ἐπέσρεψαν ἅπαντες εὐθυμούντες εἰς τὸν στόλον.

Ἐκάστη ἄκατος ἀνῆκεν εἰς ἓνα τῶν δικρότων· οἱ δ' ἐν αὐταῖς Χριστιανοὶ ἐμελλον νὰ προσφερθῶσι δῶρον πρὸς τοὺς πλοιάρχους των.

Παράδοξος σύμπτωσις! ἡ ἐσπέρα καθ' ἣν ἡ Ἀνδρονίκη μετεφέρετο εἰς τὴν ναυαρχίδα ἦτον ἡ τῆς εἰκοστῆς Ἀπριλίου· δηλ. ἡ αὐτὴ, καθ' ἣν ὁ Θρασύβουλος εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Αυτοκρατορίας ἐσύρετο νὰ πειγῇ εἰς τὰ ὕδατα τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Πρὶν φθάσῃ ἡ λέμβος εἰς τὴν ναυαρχίδα ἡ Ἀνδρονίκη ἐπαυθῆεν ὀλίγον εἰς τὰς αἰσθήσεις τῆς· παρατηρήσασα δὲ τὴν θέσιν αὐτῆς καὶ ἐκείνην τοσούτων ἄλλων Χριστιανῶν, ἀπώλεσε τὸ θάρρος τῆς καὶ ἤρχισε πικρῶς νὰ δῶρεται.

Τὰ ἐνδύματά τῆς κατεξεσχίσθησαν εἰς τὴν πάλην· αἱ χεῖρές τῆς ἦσαν δεδεμέναι ἀπὸ τὴν ὥραν τῆς λειποθυμίας τῆς· δὲν εἶχε δὲ πλῆσιον τῆς οὔτε τὴν Διαμάντο, οὔτε τὴν Δούλαν, οὔτε καυμίαν τῶν γνωστῶν τῆς· ἔφριττε δὲ ν' ἀναπολήσῃ ταύτας

εἰς τὴν μνήμην, διότι τὰς ἔφαντάζετο εἰς τὴν αὐτὴν ἢ καὶ χειροτέταν θέσει.

Ἦτον ἤδη νύξ, ὅτε τοὺς μετέφερον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, καὶ ἔτι βαθύτερον τὸ σκότος, ὅτε ἀλυσοδέσαντες αὐτὰς τὰς ἔβριψαν εἰς τὸν πυθμένα τοῦ τρικρότου.

Ἐκεῖ εἶρον πλήθος ἄλλων Χριστιανῶν χθὲς μὲν πλουσίων, σήμερον δὲ δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τῆς τύχης ῥαπίσματος εἰς τὴν αὐτὴν ἐλεεινὴν καὶ ταπεινὴν κατάστασιν.

Ἐδῶ τὸ πτωχὸν καὶ ὠραίου τοῦτο τῆς Κυλλήνης ἄνθος ἐμαραινέτο περίπου τεσσαράκοντα ἕξ ἡμέρας. Καὶ ἐκεῖνη, ἦτις ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς Ἀρτέμιδος καὶ μὲ τὴν γενναιότητα τῆς Παλλάδος εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ τὸ Πανδοχεῖον τῆς Γραβιᾶς ἠρίστευσε δις κατὰ τοῦ θανάτου, ἐδῶ ἤρχισε νὰ φοβῆται καὶ νὰ τρέμη τοῦτον, ὡς ἡ δειλοτέρα τῶν γυναικῶν, διότι τὸν ἔβλεπεν ὀφθαλμοφανῶς πλησιάζοντα βραδαίως καὶ παρακολουθούμενον ὑπὸ τῆς ἀτιμίας.

Δὲν διεκρίνοντο πλέον ἐπ' αὐτῆς μετ' ὀλίγας ἡμέρας, οὔτε αἱ ἀγαλματώδεις ὦμοι, οὔτε τὰ ροδόχροα χεῖλη, οὔτε αἱ λευκαὶ παρεῖαι τῆς Ἀνδρονίκης ἦτον ὁ σκελετὸς τῆς Ἀρκαδικῆς ἐκεῖνης νύμφης, ἦν κατ' ἀρχὰς εἶδομεν, ἀνευ χρώματος καὶ σαρκός.

Μόνον δὲ οἱ δύο ἀμυγδαλωτοὶ καὶ μεγάλοι ὀφθαλμοὶ τῆς, λάμποντες περισσότερο ἐπὶ τῆς θανατηφόρου χροιᾶς τῆς, σ' ἔλεγον « ἐγὼ εἶμαι τοῦ Δημογέροντος ἡ θηγάτηρ. »

Δὲν ὠμίλει, δὲν ἀνεστέναζε, δὲν ἐκλαιε, δὲν ἔτρωγε σχεδὸν, ἀλλ' ἀκίνητος καὶ συνεσταλμένη ἐσυλλογίζετο, ἐνθυμείτο, ἐπόθει, καὶ πάλιν ἀπέπνιγε μὲ ἀπέξηραμένα δάκρυα εἰς τὸ ἡφαίστειον αὐτῆς στήθος τὰς σπαραξικαρδίου ἐντυπώσεις τῆς.

Οἱ λοιποὶ, οἵτινες ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ συνειθίζου τὴν δουλείαν καὶ νὰ συνδιαλέγονται μετὰ τῶν ναυτῶν, ὅπως ἐλαφρώσουν τὰ δεσμά των, τὴν ὑπέθετον μονομανῆ διὰ τὴν ἀφωνίαν τῆς.

Καὶ ὅμως ὁ ἀξιωματικὸς ὁ φυλάττων αὐτοὺς δὲν ἦτο τῆς αὐτῆς ιδέας· τὰ ὄμματα τῆς Ἀνδρονίκης ὠμίλουν περισσότερο τῶν χειλέων τῶν ἄλλων ἠκολούθει λοιπὸν μετὰ προσοχῆς τὰς κινήσεις τῆς ὄλας, τοὺς τρόπους τῆς, καὶ ἐκ τῆς προφορᾶς ἰδὼν ὅτι δὲν ἦτον Χῖα, ἔδωσεν εἰς τοὺς ἀνωτέρους του τὴν περιπαθεστέραν καὶ λίαν διαφέρουσαν εἰκονογραφίαν, ἦτις ἔφθασε μέχρι τῶν ὠτων τοῦ ναυάρχου Καρᾶ-Ἀλῆ.

ΚΕΦ. 59.

ΤΟ ΡΑΜΑΖΑΝΙΟΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΑΔΟΣ.

Ἦσαν τότε οἱ Τούρκοι εἰς τὸ ραμαζάνιον των, δηλαδή τὴν ἀλλόκοτον ἐκείνην ἐποχὴν τῆς προσευχῆς καὶ μετανοίας, καθ' ἣν τὴν μὲν ἡμέραν ὡς χοῖροι καθεύδουν, τὴν δὲ νύκτα ὡς χοῖροι πάλιν κυλλίονται εἰς τὴν μέθην, τὴν πολυφαγίαν, τὴν ἡδυνάθειαν καὶ ἀκολασίαν.

Αἱ πόλεις, αἱ ἀγοραὶ, οἱ ἴσοι τῶν πλοίων φωταγωγοῦνται τότε μὲ λυχνίας πολυχρόους· οἱ λιμένες καὶ τὰ παράλια ἀκτοπλοοῦνται μὲ λέμβους καὶ πολυειδεῖς μουσικὰς· τὰ θεάματα καὶ μελοδράματα τοῦ συρφετώδους ὄχλου τῆς Αὐτοκρατορίας ταύτης, συνιστάμενα ἀπὸ τὸν κακοηθέστατον καὶ ἀσχημονέστατον ἐκείνον Καραγκιώζην καὶ Χατζαϊβάτην (χιεζίλ)· τὰ μυθοληρήματα τῶν Μολλάδων (μετάχ) καὶ τὰ παίγνια τῶν θάυμαστοποιῶν Φακῆρων τότε εἶναι ἀνοικτά.

Τότε ὁ Καδῆς καὶ ὁ Μολλάς ἀπὸ τὸν βαρὺν ὕπνον τῆς ἡμέρας ἐξερχόμενοι, εὐκολώτερα διέταττον τὰ κοπῆ ἢ κεφαλὴ τοῦ δυστυχοῦς, ἢ τὰ κατασχεθῆ ἢ περιουσία του.

Καὶ τότε συνερχόμενοι οἱ Μουσουλμάνοι συνδιαλέγονται περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς ἡμέρας.

Εὐθύμει λοιπὸν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς τὴν τελευταίαν τοῦ Ῥαμαζανίου ἐσπέραν, μὲ τὸν Ῥιζαλάμ-πεην καὶ τοὺς λοιποὺς πλοιάρχους ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ναυαρχίδος του.

Ὅτε δὲ τὸ συμπόσιον ἦτο περὶ τὰ τέλη, ἡμιμεθυσμένος ἐστράφη πρὸς τοὺς πλοιάρχους καὶ εἶπεν.

— Εἰς δώδεκα ἡμέρας ὅλοι οἱ γκιαουράδες τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ῥούμελης θ' ἀκούσουν τὴν ποιὴν τῆς Χίου καὶ θὰ ἐννοήσουν τί περιμένει καὶ τούτους... κὸϊβερ γκιτσινλέρ Ἰψάρα ἀτασιννά· νέκαταρ ζιαδὲ τοπλανιρλάρσα ὄραγια, νταχὰ ζιαδὲ κιελλὲ βὲ μὰλλ γκιζοντερετζέγιζ Σουλτάν-Ἐφεντημιζέ...—ἀφῆσέ τους κί ἄς τρέχουν εἰς τὴν νῆσον Ψαρρά· ὅσον περισσότερον συναθροίζονται ἐκεῖ, τόσας περισσοτέρας κεφαλὰς καὶ πλοῦτῳ θὰ στείλωμεν εἰς τὸν κύριόν μας Σουλτάνον... Ἀγαλάρ, ἐπρόσθεσε, μπὶρ λακιριτι βάρ « Ὁσμανλῆ ἀραμπᾶ-ιλέν του-τάγχορ ταουσανί » δηλ. κατὰ τὴν παροιμίαν « ὁ Ὁθωμανὸς πιάνει τὸν λαγῶν διὰ τῆς ἀμάξης » ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥόδον, Κρήτην, Τήνον... μίαν μίαν μὲ τὴν σειράν τους τὰς νήσους. Μὰ τὸν διδάσκαλον τῆς εὐθείας ὁδοῦ Μωάμεθ, αὐτὸς ὁ Χουρσίτ-Πασᾶς, ἀφῶ ἠτιμάσθησαν τοσοῦτον τὰ χαρέμια του, ἀνδρὸν δὲν σταθῆ ἄξιον νὰ στείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ἰψηλάντην καὶ Μαυροκορδάτον δεσμίους, θέλει κρέμασμα.

— Τῶνόντι θέλει κρέμασμα καὶ παλούκωμα καὶ κάθε εἶδος

βασάνου, ἂν δὲν τοὺς στεῖλη, ἐξεφώνησεν ὁ Καπετάνια-μπεης. Ἡμεῖς εἰς τὸ βραχὺ διάστημα τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς μας ἐξείλαμεν τετρακοσίας πλουσίας κεφαλὰς πρὸς τὸν μεγαλοπρεπῆ μας Σουλτάνον, τριάκοντα σάκκους ὠτίων, ἄλλους τόσους ρινῶν, καὶ πέντε πλοῖα καταφορτωμένα πολυτίμητα λάφυρα.

— Μετ' οὐ πολὺ, Βέη, θὰ ἴδῃς ὄχι μόνον... ἔκοψε πάραυτα τὸν λόγον ὁ ναύαρχος ὡς διὰ πελέκεως· εἶτα νέφος καπνοῦ ἐκ τῆς καπνοσύριγγός του χύσας ἐβυθίσθη εἰς βαθεῖαν σιγὴν.

Τὸ μελάγχρουν αὐτοῦ πρόσωπον ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ συνοφρουῖται, ὁ λαιμὸς του νὰ ἐξογκοῦται, αἱ τρίχες τοῦ δασέος μύστακος καὶ πώγωνός του νὰ ταρασσονται καὶ νὰ ὀρθοῦνται, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐπροσηλώθησαν ἐπὶ τοῦ ἀναστέρου καὶ σκιοφώτου στερεώματος, ὁ σφιγμὸς του ἐμκύνετο, καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του τοσοῦτον ἐξηγριώθησαν, ὥστε οἱ ἴδιοι αὐτοῦ συγκραίπαλοι καὶ ὑπάλληλοι ἤρξαντο νὰ αἰσθάνονται δέος εἰς τὴν ταχεῖαν ἐκείνην μεταμόρφωσιν.

Ἄληθῶς ἀνεγίνωσκεν ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς ἐσκιασμένης αὐτοῦ φυσιολογίας, ὅτι ἰδέαι καταχθόνιοι καὶ σχεδὸν τεράστια ἤρχοντο καὶ ἀπῆρχοντο τῆς φαντασίας του, ἐρεθίζουσαι καὶ κυματίζουσαι τὴν τυραννικὴν αὐτοῦ καρδίαν.

Μετὰ δύο λεπτά ὁ ἐκριπισμὸς τοῦ καπετάν-Πασᾶ διεῖρράγη εἰς λαίλαπα φρικώδη.

— Ὅχι· ὄχι· ὄχι· μὰ τὸν ἀριθμητὴν Ἀλλάχ! δὲν δύναμαι νὰ τὸ συλλογισθῶ καὶ νὰ μὴ φρίξω!! ἀνέκραξεν ὀρθωθείς· οἱ γκλαουράδες... αὐτὰ τὰ οὐτιδανὰ καθάρματα νὰ λάβουν τὰ ὄπλα ἐναντίον τοιοῦτου μεγίστου Πατισάχ!!... ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ κεραυνοβόλου Κορανίου!!... μὰ τὸν μέγαν θυρωρὸν τοῦ Παραδείσου! μὰ τὸν Ἄβουβέκερ καὶ τὸν Ὀμέρ καὶ τὸν Ἀλή καὶ ὄλους τοὺς ἁγίους τοῦ Οὐρανοῦ! δὲν ἠμπορῶ νὰ λησμονήσω τὴν δυστυχίαν τῆς Τριπολιτζᾶς, καὶ τὴν ἀτιμίαν τῶν χαρεμίων τοῦ Χουρσίτ· τζεκιλετζεκ σεί ντεῖλ ἐφέντημ. (εἶναι ἀνυπόφορον).

Ἡρχισε δὲ νὰ περιπατῆ, ζρίφων μὲ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας τὸν δασύτριχον μύστακά του.

Τὸ κατὰστρομα ἦτον ἐστρωμένον μὲ τάπητας καὶ ταπήτια Περσικὰ· περὶ ἐκάθητο μὲ κνήμας ἐσαυρωμένας ὄλοι οἱ Γισσαφέρναι τῆς Χίου, ἔχοντες ἐνώπιόν των σ ο φ ρ ἄ ε ες ἑκατὸν διαφόρων ἐδεσμάτων καὶ καρυκευμάτων τῆς Τουρκικῆς μαγειρικῆς τέχνης.

Ἐρθώθησαν πάραυτα καὶ οὗτοι καὶ ἔδεσαν τὰς χεῖρας εἰς τὸ στήθος.

Εἰς τὸν μέγα καὶ καπνίζοντα ἔτι βωμὸν τῆς Χίου, ἐν τῷ λιμένι τῆς δυστυχχοῦς νήσου, κωκυτὸν δακρύων, δὲν εἶχεν ἔτι φανῆ τὸ μορμολικεῖον τῆς Ἐμπούσης, τὸ φθάνον θάπτου ἢ βράδιον τῶν μιαρῶν τὰς καρδίας.

Τὸ νυκτερινὸν τῶν τύγρων συμπόσιον ἦτο τὰ προεόρτια τοῦ

κουρμπάμ-μπαϊράμ· ἀντὶ λοιπὸν προβάτων διὰ τὴν θυσίαν τῆς ἐπαύριον ἐξελέξατο τοὺς ὑποδεδουλωμένους Χίους· οἱ ὑπάλληλοι ἐνόησαν τὴν ἀποτρόπαιον καὶ ἀπαίσιον βουλήν τοῦ Καρᾶ-Ἀλλή·

Ἐντὸς δέκα λεπτῶν οἱ δυστυχεῖς Χριστιανοὶ ἐκ τοῦ πυθμένους τοῦ σκάφους ἀνεβιβάσθησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐνώπιον τοῦ αἰμοχαροῦς Καμβύσου τῆς Υ. Πύλης.

Ἰστατο τότε Ἄραψ μεγαλοπρεπῆς, αἱματοχρουν καὶ χρυσοπάστον φέρων τὴν στολήν, πλησίον τοῦ ναυάρχου, ὅστις ἐξάπλωθεις ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἀπαθῶς καὶ ἀναλγήτως ἠκροάζετο τὰς ἰκεσίας τῶν δυστυχῶν.

Καὶ εἰς κάθε κεφαλὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ἔντεχνος δήμιος Ἄραψ μεθ' ἐνὸς μόνοῦ σπαδισμοῦ ἔρριπτεν, ἔδιδε πρὸς τοῦτον δῶρον (μπαχξίς) χρυσοῦν νόμισμα, ρουμπιέ.

Αἱ εὐφημίαι, αἱ βάρβαροι χειρονομίαι τῶν ὑπαλλήλων, τῶν πλοιάρχων, τῶν παρασίτων καὶ ὑμνωδῶν, ἐκφωνούντων κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἀπαισίου καὶ στυγεροῦ ἐκεῖνου δράματος τὸ « Ἀλλάχ-ἰκπερ » ἀπέπνυγον τοὺς σφαδασμοὺς καὶ σπαραγμοὺς τοῦ θύματος, καὶ τὰς γοερὰς παρακλήσεις τῶν ἐπιζώντων.

Ἔπεσεν ὁ ὀλέθριος καὶ τρομερὸς λαχνὸς ἤδη καὶ εἰς τὴν Ἀνδρονίκην· αἱ χεῖρες αὐτῆς ἦσαν δεδεμένα· ἡ ἐβέννος κόμη τῆς ἐκπεπλεγμένη, ἐπίπτεν εἰς ἐλάσματα φυσικὰ ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῆς· δὲν τῇ ἀπέμεινεν ἄλλο κάλυμμα, εἰμὴ μικρὸν περίζωμα ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν γονάτων.

Ὀλόγυμνον κατήντησεν ὡς τῶν Ἀφρικανῶν τὸ σῶμά της, λευκότερον ὅμως μαρμάρου καὶ σύμμετρον ὡς Πραξιτέλιον ἀριστοῦργημα, ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ προσβάλλῃ ὄμματα τοιούτων ἀκολάστων καὶ φιληδόνων ὡς τῶν Μουσουλμάνων.

Εἶχε τὸ βάδισμα ἀπηυδημένον, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους. Πλὴν ὅτε ἐπλησίασεν τὸν δήμιον καὶ τὸν στόλαρχον, καὶ ὁ θάνατος ἐν βῆμα μόνον μακράν της ἦτον, ὑψώσε μίαν στιγμὴν τὸν νοῦν αὐτῆς πρὸς τὸν Ἰψιστον, δεομένη αὐτοῦ νὰ δεχθῇ τὴν ἀμαρτωλὴν ψυχὴν της· εἶτα στραφεῖσα πρὸς τὸν ἄνομον αὐτῆς δικαστὴν ἔκραξε.

— Τζανσιζ βέ γιαραμάζ κιολέ! καρὶ ὀγλὰν ἐλινιζτέ-ἰκεν βοῦρ πογρουνλαρηνά.—Αναυδρε καὶ οὔτιδανέ δουλέ! σφάξε, σφάξε, ὅσον ἔχεις παιδιὰ καὶ γυναῖκας εἰς τὰς χεῖράς σου, διότι αὔριον θ' ἀπαντήσης τοὺς ἀληθινοὺς λεβέντας τῆς Ἑλλάδος· τότε σὲ περιμένω ἐκεῖ· ἐκεῖ! τίγρις αἰμοβόρος, θὰ ἔλθῃς καὶ σὺ νὰ δώσης λόγον διὰ τὸ αἷμα τούτων τῶν ἀθῶων! Ἄλαχιν κιλιτζιντὰν κουρτούλμαγατζάκσιν— δὲν θὰ ἀποφύγῃς τὴν Θείαν ῥομφαίαν· (καὶ διὰ νεύματος ἔδειξε τοὺς οὐρανοὺς).

— Ντούρ!... ὡς λεοπάρδαλις ἀνατιναχθεὶς ὁ Καρᾶ-Ἀλλῆς εἶπε πρὸς τὸν δήμιον, ἔτοιμον νὰ τὴν κατατομήσῃ, ποῖα εἶναι

αὐτή; ντοκούμα... ἀπλοῦς θάνατος δὲν ἀνήκει εἰς αὐτήν... φέρετε τὰ βασανιστικά ὄργανα—ἰσκεντζέ τακιμλαρὶ γκιζοτούρου.

— Φέρετε τὰ βασανιστήρια, ἐπανελάβεν καὶ ἡ Ἄρκας, τῆς ὁποίας τὸ ὄχρον πρόσωπον κατὰ τὴν ζυγμὴν ἐκείνην ἐλαφρῶς ἐφονικίσθη· φέρετε τὰ κολαστήρια ὄργανα καὶ παιδεύσατε χίλιοι ὁμοῦ Τούρκοι μίαν γυναῖκα... ἀλεμὶν μιλετλερινωτέ χαβαντίς ὄλσουν κι, γράνιγα μπὶν Μουσουλμανλαρὶν γαῖρετί, ταμάμ μπὶρ μπαγλανμὶ "Ἕλλημος καρινὶν ἰμς"—ἄς ἀκούσουν τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου, ὅτι χιλίων Τούρκων ἢ ἀληθῆς ἀνδρία εἶναι ἴση μιᾶς δεδεμένης Ἑλληνίδος.

— Μπού κιμ ὀλούρ;... κάρναγράσιν... "γετὲρ γαῖρί...—ποία εἶναι αὐτή;... σκάσε... φθάνει πλέον... λύσατε τὰς χεῖράς της· ἐγὼ θὰ σὲ δείξω ποία εἶναι ἡ ἀνδρία τῶν Τούρκων.

Ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἔμαθε τότε ὅτι ἡ γυνὴ ἐκείνη ἦτο ἡ μελαγχολικὴ καὶ ἀλαλος, περὶ τῆς ὁποίας ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ πολλὰκις τοῦ ἀνέφερον.

— Δόσατέ την ἐν ξίφος εἰς τὰς χεῖρας ..... κράξατε τὸν Χασάνην ἀμέσως.

"Ἐλυσαν τὰς χεῖρας τῆς Ἀνδρονίκης· ἐνεφανίσθη δὲ καὶ ὁ Χασάνης, ὅστις ἦτον παῖς τις αὐλητῆς δεκατριῶν ἐτῶν περίπου.

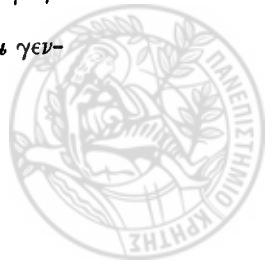
— Χασάν! ἀμφιταλαντευόμενος τῆς μέθης, εἶπεν ὁ ναύαρχος, ὄλαν γκιζορέμ σενί· μπού γκιζοῦρ καρινὶν κζελλεσινὶ ἀλὰ μπιλίρσαν—νεανία, νὰ σὲ ἰδῶ, πάρε τὸ κεφάλι τῆς ἀπίσου ταύτης, ἥτις λέγει, ὅτι χίλιοι Τούρκοι δὲν ἠμποροῦν νὰ τὴν νικήσουν... τζοζμούς ἐλί-ἰλεν κουρταρὰ μπιλίρσαν μπού ὄγλανὶν καρσισιντάν,—ὑπερασπίσου, ἂν ἠμπορής, μὲ τὰς λυτὰς χεῖράς σου ἐναντίον τούτου τοῦ παιδὸς, εἶπεν ἤδη πρὸς ταύτην, γελῶν σαρκαστικῶς.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Ἡρωίδος ἄμα ἔλαβε τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας διέτρεξαν μὲ ταχύτητα ὅλους τοὺς συγκραιπάλους τοῦ ραμαζανίου.

Ἡ ἰδέα τοῦ νὰ ριφθῆ ἐπὶ τοῦ δολοφόνου τῶν ὄρφανῶν τῆς Χίου προσέβαλε τὸν νοῦν αὐτῆς· παρατηρήσασα ὅμως τὸ ἀκατόρθωτον, εἶπε μόνον πρὸς τοῦτον.

— Σοῦ καωπαρμὶς μπαγλαμακτὰν κολλαριμὶ γκιζορίορμου— βλέπεις τὰς ἐξωγομένας ἐκ τῶν δεσμῶν ταύτας χεῖράς μου; δὲν θὰ τὰς βιάψω, ὄχι, εἰς τὸ ἀθῶον αἷμα τοῦ παιδὸς τούτου· δὲν θὰ πράξω ὅ,τι σεῖς πράττετε κατὰ τῶν Χριστιανῶν... Διάταξον τὸν ἀνθρωπον ἐκείνον, καὶ ἔδειξε τὸν δῆμιον, ὅστις τόσον ἀπαθῶς ἔδωκε τὸν θάνατον πρὸς τοσοῦτους πρὸ ὀλίγου· διάταξον αὐτὸν νὰ ἔλθῃ ἐναντίον μου, καὶ θέλω τὸν διδάξαι τί ἐστὶ θάνατος— ἔμρι-ἔτ τζελλὰτ γκελσὶν καρσιμὰ γκιζοστερεῖμ οὐὰ ὀλτουρμὲκ νέντιρ.

Οἱ λόγοι, ἡ ἀπόφασις τῆς Ἑλληνίδος εἰς τοῖου τῶντι γεν-

ναίου την καρδίαν δὲν ἤθελον φέρει θαυμασμόν. Τῆς Ἀνδρονίκης ἡ θέσις δὲν ἦτο μιᾶς τυφλῆς ἀπηλπισμένης, ἀλλ' ἦτον ἀληθῶς Ἡρωίδος τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐλευθερίας ἦτον ἀξία τῆς λεαίνης τοῦ Ἀρμοδίου κατὰ τὸ ἀτρόμητον, καὶ τῆς Κλωρίδος τοῦ Ταυγρέδου κατὰ τὸ ἵπποτικόν.

Πλὴν εἰς μίαν ἀβελτίωτον, ἀναίσθητον καὶ φανατικὴν φυλὴν βουκεφάλων, ὡς τὴν τοῦ Ἰσλάμ, ὅποίαν ἀξίαν ἠδύνατο νὰ ἔχη!!.

Ἔκαμε νεῦμα ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς εἰς τὸν δῆμιον νὰ προχωρήσῃ.

Ἐδίστασε οὗτος κατὰ πρῶτον συλλογισθεὶς ὁμως πάραυτα, ὅτι, ἂν δὲν ἐπροχώρῃ ἡ κεφαλή του μετὰ βασιάνων ἤθελε πέσει, ὄρμησε κατὰ τῆς Ἀνδρονίκης σαρκαστικῶς χλευάζων τὴν γυμνότητά της.

Ἡ σύντροφος τοῦ Ἀθανασίου Δηάκου περιέμενε μὲ φλέγμα, τὸν ἐστάθμισε, χωρὶς νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ πρὶν δύο λεπτά παρέλθουν, μὲ ὄλας τὰς βοὰς καὶ ἀπειλὰς τούτου, τὸν ἀνέτρεψε διαπερασμένον ἀπὸ τρεῖς θανατηφόρους πληγὰς.

— Στείλε ἄλλοι, ἀσθμαίνουσα εἶπε πρὸς τὸν ναύαρχον, ὅσους ἐμβρόντητος καὶ δεινὸς τὴν ὄψιν δὲν ἠδύνατο ὅ,τι ἐβλεπε νὰ πιστεύσῃ.

— Διοῦτφ-ἐγγιλέ, Ἀφέντιμ, μπου γκιαοῦρ καρισινὴν ὄμρουνοῦ φείσθητι, Αὐθέντα μου, τῆς ζωῆς ταύτης τῆς ἀπίστου, πεσὼν εἰς τοὺς πόδας του γηραιὸς Ἰμάμης εἶπε δόσε της τὴν χάριν τοῦ Ἰσλαμισμού· τζούνγκου συντὰν ἰνσὰν ὀλατζὰκ κι Ἀλῆ-Ὁμὰν-τεβλέτι-Ἀλιγρενὴν σιλαχλαρὶ ντουρνανὴν οὐτζουνα γκιουτουρετζεκλέρ—διότι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐξέλθουν τέκνα, τὰ ὅποια θὰ φέρουν τὰ ὄπλα τῆς Βασιλείας τοῦ Ὁσμὰν εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης.

— Ἰσλάμ ὀλούρμουσουν; γίνεσαι Ὁθωμανὶς νὰ σὲ ἀπολύσω;

— Ὁθωμανίς!!!.. ὄχι, δὲν ἀλλάζω τὴν πίστιν τῶν πατέρων μου διὰ ὀλίγον βίον ἄνευ θυμοῦ, ἄνευ καταφρονήσεως ἀπεκρίθη ἡ Ἀρκάς.

Ὁ τρόπος τῆς ἐπράυνε πολὺ τὸν ναύαρχον.

— Σοὶ ὑπόσχομαι νὰ σὲ στείλω εἰς τὰ χαρέμια τοῦ Σουλτάνου, εἶπε.

— Τὰ χαρέμια τοῦ Σουλτάνου!! βρῶνται ταῦτα χιλίων καλλιτέρων μου ὥστε ἡ εὐδαιμονία δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη, εἶπε, καὶ τὰ ἐξηγηρωμένα αὐτῆς χαρακτηριστικὰ ἔχυσαν ἔκφρασιν γλυκυτάτην.

— Μέγιστε ναύαρχε τῶν θαλασσῶν! σὺ εἰς τοῦ ὀποίου τὴν ὄψιν οἱ ἀφροὶ τῆς θαλάσσης σβέννυνται, τὰ μεγαλῆτερα κύματα ἐπιπεδοῦνται, οἱ ἀνεμοὶ παύουν, καὶ οἱ ὄμβροι καὶ ἡ χάλασα τῆς καταιγίδος μεταβάλλονται εἰς πρωϊνὴν δρόσον ἰχσὰν-ἐτ κουλουνοῦζὰ σοῦ Χριστιανῶν καρισινὴν ὄμρουνοῦ· τεσλιμ ἐτ μπανὰ ἰμζὰ βερίριμ χαζρετινιζέ, οὐτζ γκιουντέν-σογρα περ-

γαμπέρ 'Εβλαιτι έτιρέιμ, βέ μπου ινσάν-μπόλ Γαζή-χαζρετι-
νιζέ γακισίκτηρ— χάρισόν μοι τήν ζωήν τής Χριστιανής ταύ-
της· άφησε την εϊς τήν φροντίδα μου· και σε υπόσχομαι εϊς
τρεις ήμέρας νά τήν κάμω κόρην του Προφήτου, και άξίαν δι
ύμᾱς τον δοουκτήτορα τής μυριαυθρώπου ταύτης νήσου· μόνου
ή Ύψηλότης σου, μόνου συ ό φοβερός γαζής του κράτους, εϊσαι
άξιος τής κόρης ταύτης· άν άγαπάς τό γένος και τήν έκτασίη
του μή μέ τήν άρνηθής.

— Αγνίγορομ φικρινιζέ... σε έννοώ, μειδιών ευφροσύνης
είπεν ό Καρά-Άλής πρὸς τον Ίμάμην ... άφησε τό ξίφος, σ' έκ-
λέγω ως πρώτην του χαρεμίου μου· (μπᾱς-καυτήτα) πρὸς τό
παρόν έχε τήν θρησκείαν σου. Και ό Άλή-Πασᾱς τῶν Ίωαννί-
νων παρεχώρησε πρὸς τήν Βασιλικήν του νά μένη Χριστιανή.

— Σύζυγος του σφαγέως τῶν αδελφῶν μου!!!... όχι! όχι!
ήξεύρω ν' άποθάνω, παρᾱ τοιαύτην άτιμίαν.

"Εστρεψε τότε τον σίδηρον καθ' έαυτής.

— Άμάν!!! έτμε!!! σακιν!— αλοίμονον!!! μή τό κάμης!!
φυλάξου!....

Ήκούσθησαν πολλὰι φωναί· πρὶν δέ ή αίχμη έγγίξη τό σή-
θος της ό βραχίον αυτής έκρατήθη υπό δέκα του τυράννου
ύπουργῶν.

Δέκα διάφοροι μεγαστᾱνες τής άσελγείας κατεκράτησαν
αυτήν.

— Γικάγιν σουνά, βέ νέ μουτζεφέρ βάρισα Πασᾱ-γκεμισι-
ντέ, ντουάτιν μπουνούν ουζεριντέ, ονταν-σογρα γαταγαμά
γκιοντέριν. — Δούσατέ την ένδύσατέ την μέ ό,τι πολύτιμον
ύπάρχει έντός της ναυαρχίδος, και όδηγήσατέ την εϊς τον κοι-
τώνά μου, έπρόσθεσεν ό ναύαρχος. "Όλοι οι λοιποί Χριστιανοί
όσοι εύρίσκονται έπί του καταστρώματος τούτου πρὸς χάριν
της άς ζήσουν· πλὴν συγχρόνως πρέπει νά περιτμηθούν και
νά δεχθούν τον ισλαμισμόν πρὸς τιμήν και πομπήν τῶν
γάμων μου.

— Φόνευσέ με, Πασᾱ, φόνευσέ με δια χιλίων θανάτων· φόν-
νευσέ με και μή μέ κάμης τοιαύτην άτιμίαν, πεσούσα εϊς τὰ
γόνατα μέ θερμά δάκρυα ήρχισε τώρα ή Άνδρονίκη.... εϊμαι
μηνοστευμένη μέ τον Θρασύβουλον....

— Δέν έχεις νά φοβήσαι καμμίαν άτιμίαν.... θά γίνης ή
πρώτη σύζυγός μου, ως άρνιον καταπραυνθείς ό Καρά-Άλής
και γλυκαίνων τους χαύνους όφθαλμούς του εϊπε.

— Σύζυγός σου! ώ ουρανέ!!!... βοήθεια! βοήθεια! θά χάσω
ή ό λογικόν.... σύζυγος ένός Τούρκου! του μαιφόνου Καρά-
Άλή.... συλλογίστω τό τί πράττεις.... ποτέ δέν θά σε
άγαπήσω.... θά σε δολοφονήσω εϊς τον ύπνον σου.... μέ εϊδες
τί άξίζω· άν δέν έχω έν όπλον πάλιν μέ τους όδόντας θά σε
φάγω...

Εἰς τὴν καταφρονητικὴν ἐκείνην γλώσσαν ἡ τυραννικὴ ψυχὴ τοῦ ναυάρχου καὶ πάλιν ἐξήφθη.

Μία γυνή, μία ἰππὴ γυνὴ νὰ ἐναντιωθῆ αὐτῷ κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐσφαξέ καὶ ἐξηυδραπόδισε ἐξήκοντα χιλιάδας ψυχὰς εἰς ὀλίγας ἡμέρας!

Ἔβρισε λοιπὸν, ἠπέλαξε μάλιστα διὰ χειρονομίας τὴν Χριστιανὴν, ἣτις ἀπορρίπτει τὴν προσφορὰν του, τὴν ὁποίαν αἱ θυγατέρες τῶν Σατραπῶν ἀπάντων τῆς Ἰ. Πύλης ἤθελον εἶσθαι ἄκρως ὑπερήφανοι ν' ἀπολαύσωσι, καὶ τέλος προσέθεσεν.

— Ἀφοῦ δὲν ἐννοεῖς τὴν τιμὴν, ἦν σ' ἐπρόσφερον, σὲ μεταχειρίζομαι ὡς δούλην μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ κεφαλὴ σου εἶα πέσῃ εἰς τὸ ἕδιον τοῦτο καλάθιον.

Καὶ ἔδειξε τὸ ὑπαίσιον καλάθιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐρρίφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν τέσσω ἀποκεφαλίσθέντων.

— Δούσατέ την καὶ ἐνύσατέ την ἐξηκολούθησεν. — γικάριμ βέ ντονάτιν σουνού....

Εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο κέλευσμα ἀπέσυρον ἐκείθεν αὐτὴν καὶ τοὺς ἐπιζῶντας Χριστιανοὺς.

Μετὰ μίαν ὄραν, ἀνογώστα, ἡ Ἀνδρονίκη προσεφέρθη καὶ πάλιν ἐνώπιον τοῦ βιαιοπραγοῦς στολάρχου.

Δὲν ἦτο πλέον γυμνὴ, ἀλλ' ἐνδεδυμένη τὴν ἡδυκαθὴ καὶ σκανδαλώδη ἐκείνην στολὴν τῶν Ὄθωμανῶδων.

Ἐπλεξαν σχοινοειδῶς τὴν μέλαινα αὐτῆς κόμην μὲ λευκοὺς μαργαρίτας καὶ πολύτιμον ἐρυθροῦν λαχώριον· ἐκρέμασαν εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὰ ὠτία της ἰδάμαντας βαρεῖς· ὁ κοστὸς τῆς ὀσφύος, τζεβερὲς καλούμενος τουρκιστὶ, ἐπιπτεν ἐμπρὸς μὲ δύο χρυσοὺς θυσάνους· τὸ ἐπανωφόριόν της (φερατζές) ἐαυὸς λεπτότατος καὶ χρυσόκλαδος, ὡς ἐστιάδος πέπλος διαφανῆς χαριύντως ἐκυμάτιζεν· οἱ δάκτυλοί της ἐγεμίσθησαν δακτυλίδιον, καὶ οἱ πόδες της εἰς ζεύγος ἐμβάδων (πασουμίον) μαργαροφόρων ἐτέθησαν.

Ἔχεε θερμὰ δάκρυα ἡ φίλη μας Ἀνδρονίκη, καὶ ἐξώρκιζε τὸν τύραννον νὰ τὴν φονεύσῃ, πλὴν νὰ μὴ τὴν ἀτιμάσῃ.

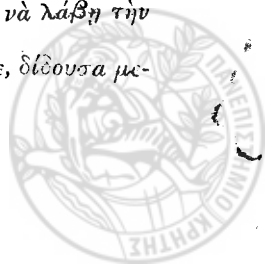
— Μὰ τὸν Προφήτην! δὲν ὑπάρχει ἄλλη ὄραιοτέρα... οὔτε ὁ Μωάμεθ δὲν ἔχει καλλίτερον Σουρὶ εἰς τὸν κήπὸν του, ἔκραξεν ὁ Καρα-Ἀλῆς ὅτε τὴν εἶδε.....

— Βαὶ Βαὶ, σύροντες μὲ τὰς δύο χεῖρας τοὺς πώγωνάς των, ἔκραζαν καὶ οἱ λοιποὶ πλοίαρχοι.

— Ἄχ, Παναγία μου! ἐλθὲ εἰς βοήθειάν μου.... τίποτε δὲν εἶναι ὁ θάνατος ἐνώπιον τοιαύτης ἀτιμίας.

— Κάθησε νὰ μὲ εἰπῆς τὴν ἱστορίαν σου, εἶπεν ὁ καπετὰν-Πασᾶς, ὅστις ταπεινωθεὶς ἀπὸ ἔρωτα κτηνώδη, ὡς τὰ τελώνια ἐκεῖνα τῆς Χαλιμάς, ἐπλησίασε μὲ γλυκὸ ὕφος νὰ λάβῃ τὴν χεῖρά της.

— Μὴ μ' ἐγγίξῃς τέρας... τέρας!... ἄνανδρε, δίδουσα με-

γάλην ὠθησιν πρὸς τοῦτον ἔκραξεν . . . τὸ εἶπον θὰ σὲ πνίξω,
καὶ θὰ σὲ πνίξω.

Ὁ Καρὰ-Ἀλῆς ἔγεινε πελιδὸν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην
καταφρόνησιν, καὶ ἐθεώρησεν ἐν σιωπῇ ὄλους τοὺς παρακα-
θημένους.

— Ἐ . . . ντιβανὲ γκιοζὲτ κεντινί! — Ἀθλία! πρόσεξε . . . .

— Μὴ μ' ἐγγίξῃς . . . . θὰ σὲ πνίξω μὲ τοὺς ὀνυχὰς μου, μὲ
τοὺς ὀδόντας μου θὰ σὲ φάγω· θὰ τὸ ἴδῃς, δὲν λέγω λόγους
μόνον.

Ἐκαμε σημεῖον τότε ὁ ναύαρχος ν' ἀποσύρουν αὐτὴν πρὸς
τὸν κοιτῶνά του, ἐκχέων τὴν ἀγανάκτησίν του δι' ἐνὸς τραποῦ
καὶ καυχαστικοῦ γέλωτος.

— Καλὴν νύκτα· καλὴν νύκτα σας, αὐθένται, εἶπε πρὸς
τοὺς πλοιάρχους· αὔριον τὸ ἐσπέρας σὰς διηγούμαι καὶ τὰ
ἐπίλοιπα.

Καὶ ἐκίνησε ν' ἀναχωρησῇ, ὅτε ὁ πρῶν διοικητὴς τῆς νήσου
Βεχίτ-Πασᾶς (α) σπουδαίως ἀνέβη τὴν ναυαρχίδα ἤρχετο νὰ
εἰδοποιήσῃ τὸν Καρὰ-Ἀλῆν, ὅτι καὶ οἱ μαστιχοχωρῖται, οἱ μὴ
καταστραφέντες, ἔνεκα τοῦ ὅτι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον τῆς Βα-
λιδὲ Σουλτάνης προστασίαν, ἐδολοπλόκουν τὴν ἐπαύριον ν' ἀ-
ποστατήσουν.

Εἰς τὴν ὄψιν τῆς καταστολίστου ἐκείνης Ἀνδρονίκης,
τὴν ὅποιαν τοσοῦτον προσεπάθησε νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας,
ἔκραξε.

— Βαί! . . . . μπούτα μπούραγρᾶμε-ἰμίς; — ὦ! καὶ αὐτὴ
ἐδῶ ἦτον; . . .

— Τὴν γνωρίζεις; ἠρώτησεν ὁ ναύαρχος.

— Βέβαια τὴν γνωρίζω.

Καὶ ἤρχισε νὰ διηγῆται τὰ τῆς πανηγύρεως τοῦ Παρθενίου,
καὶ τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τὴν Διαμάντο, ὅπως ὑπὸ τὸν κύριον
Φραγκούλην τὰ εἶχε μάθει.

Ἐβλεπέ τις τὸ πρόσωπον τοῦ ναυάρχου ν' ἀλλάξῃ χρώ-
ματα ποικίλα τότε. Τὰ ἐκθειάζόμενα προτερήματα τῆς Πελο-
ποννησίας τὸν ὑπερεσκονδάλισαν· ἐπεριπάτει παίζων τὰ κομ-
βολόγια του· εἶτα ἐστάθη καὶ ἐζήτησε τὴν ἀδαμάντινον λεκά-
νην του· ἐνιψεν ἐπὶ πολλὸν ὄραν τὰς χεῖρας καὶ τὸν πῶγωνα
αὐτοῦ μὲ ἀφθονον ῥοδόσταμον καὶ ἀνθόνερον, ἠκολούθως δια-
κόψας τὸν Βεχίτ-Πασᾶν.

— Αὔριον, αὔριον, φίλε μου, μὲ διηγείσαι τὰ τῆς Διαμάντος,

(α) Ὁ Βεχίτ-Πασᾶς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου ἐπαύθη καὶ
ἀντικατεστήθη ὑπὸ τοῦ Ἀδῶλφ-Πασᾶ· διότι μετὰ τοῦ Στίποβιτῆ συνεμερίσθη μεγάλην
ποσότητα χρημάτων, ὅπως ἐλευθερώσῃ τὸν Παρόδην καὶ ἄλλους τινὰς κλουσίους
τῆς νήσου, καὶ διότι συνέβαινε τῶσον σκληρῶς διὰ τὸν θάνατον τοῦ προξένου τῆς
Δαυμαρκίας· διὸ καὶ ἦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ταῦτα διεμαρτυρήθη.

Ὁ Παντελής καὶ ἡ Διαμάντο κατώκησαν εἰς τὴν οἰκίαν πτωχοῦ τινος νέου Κωνσταντίνου Κανάρη, οὗτινος τ' ὄνομα ἤρχιζε νὰ κάμνητῶ καιρῶ ἐκείνῳ κρότον πολλὸν, διὰ τὴν σύνοιαν, τὴν μετριοφροσύνην, καὶ τὴν τόλμην του.

Δὲν εἶχε τότε περισσότερα τῶν εἰκοσιοκτῶ ἐτῶν ἡ φυσιολογία του ἦτο ἀληθῆς τύπος Ψάρριανοῦ, ἰσχυρὸς, μὲ πρόσωπον στρογγύλου, μὲ ῥίνα ὀλίγον πλακωτὴν, μὲ μικρὸν πλὴν εὐτρίχον καὶ κομψὸν μύστακα, λευκὴν ἐπίδερμίδα, ἃν καί τι ἠλιοκαυμένην, ἀνάστημα ἐξέχον ὀλίγον τοῦ μετρίου, καὶ χαρακτηριστικὰ εὐγενῆ, καὶ ἐκφραστικὰ ἀποφάσεως καὶ τόλμης πολλῆς.

Οἱ ὀφθαλμοὶ του καστανοὶ δὲν ἐπαρουσίαζον ἄγριόν τι ἢ ἀρειμάνιον, ἀλλ' ἐξέφραζον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἔχον εἰρηνικὴν γλυκύτητα τὴν γλυκύτητα ἐκείνην, ἣτις ἐχαρακτήρισε ὅλους σχεδὸν τοὺς μεγαλοψύχους τῆς ἱστορίας μας ἀνδρας· καὶ τὴν ὁποῖαν εἰς τοσοῦτον ὑψηλὸν βαθμὸν ἔφερε καὶ Ἀθανάσιος ὁ Διάκος καὶ Μάρκος ὁ Βοτζαρης.

Ἡ ταπεινὴ καὶ σοβαρὰ σύζυγός του εἶχε κάλλος ἔξοχον· ὁ κόμης Πέγκιος τὴν ὀνομάζει Ἀθηνῶν (α)· αὕτη δ' ἤρατο τοῦ ἑαυτῆς συζύγου τοσοῦτον, ὥστε οὗτος ἦτο τὸ εἶδωλον τῆς λατρείας τῆς.

Καὶ ὅμως ὡς γυνὴ Σπαρτιᾶτις τὸν ἀπεχωρίζετο, ὡσάκις οὗτος εἰς τοὺς κινδύνους τῶν μαχῶν ἔτρεχε.

Τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὁ λιμὴν τῆς νήσου ἔγεμε πλοίων Ἑλληνικῶν, ἀλλοτε μὲν ἐμπορικῶν, ἤδη δὲ πολεμικῶν· καὶ μὲ τὰ πλοία ταῦτα ἤρχοντο τότε οἱ Ἕλληνας νὰ καταναυμαχήσουν τὰ ὑψηλὰ τηλεβολοφόρα τοῦ Σουλτάνου.

Ἐτερον ἄτομον τὸ ὁποῖον τὰς ἡμέρας ἐκείνας εὐρέθη εἰς Ψάρρα, καὶ τὸ ὁποῖον τοσοῦτον μέρος λαμβάνει εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον, εἶναι ὁ Γεώργιος Πιπίνος.

Ἦτον Ἰδραῖος τριάκοντα δύο ἐτῶν, ἀναστήματος μικροῦ, πλὴν νευρώδης καὶ εὐρωστος· οἱ βραχίονες καὶ τὸ σῶμά του ἔγεμον μῦνων ἐξεχόντων· τὸ πρόσωπόν του ἦτο λίαν ἐρυθροῦν, οἱ ὀφθαλμοὶ του γαλανοὶ, αἱ δὲ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ μύστακός του καστανόχρως.

Ἦτο χαρακτήρως ὅλως ἀντιθέτου πρὸς τὸν Κωνσταντίνον Κανάρη· ἦτον εὐερέθιστος, ἀνήσυχος ὡς ὁ Πάνθηρ καὶ πλήρης πυρός· εἶχεν ἔτοιμον εἰς τὴν ὀργὴν του χεῖμαρρον Ἀλβανικῶν λέξεων· καὶ ὡς κεραυτὸς ἐπέπιπτε κατὰ τῶν ἐναντιουμένων εἰς τὰ θελήσεις του· ἄλλως ὅμως ἦτο ψυχῆς ἀγαθῆς, ἀτρομήτου γενναιοῦτος, ἄδολος, ἐλεύθερος εἰς τὰς ιδέας του, στωμῖλος ὀλίγον, ἃν θέλετε εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀγνοῶν καθολικῶς τὴν γλώσσαν τῆς διπλωματικῆς· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὁ Γεώργιος Πιπίνος

(α) Πέγκιος, σελ. 371, Ἄπομν. τῆς Ἑλλάδος Ἐπαναστάσεως.

Τότε οί κάτοικοι τῶν Ψαρῶν ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ εἰς τοὺς οἴκους των, δεόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν δύο τούτων ἀτρομήτων ἀνδρῶν.

Περὶ τὰς 9 ὥρας π. μ. τὰ πυρπολικά, ἅτινα ἔφερον σημαίαν Αὐστριακὴν καὶ τριάκοντα τέσσαρας ναύτας, ἀτήνησαν μεγίστην γαλήνην εἰς τὰς νήσους Σπαλαμαδόρας, καὶ ἐκεῖ κατεκρατήθησαν δύο ἡμέρας.

Ἐνῶ δὲ ἔπλεον ὁμοῦ τὸ ἐν παρὰ τῷ ἄλλῳ οἱ ναῖται των συνδιελέγοντο ὑψηλοφώνως.

— Ἡξέυρεις τί συλλογίζομαι; ἔκραξεν ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης πρὸς τὸν καθήμενον παρὰ τῷ πηδαλιούχῳ καὶ ἀξάντα Γ. Πιπῖνον.

— Ποῦ θὰ τὸ ξέρω... ἐγὼ τραγουδιῶ, δὲ συλλογάζομαι.

Εἰς γέλωσ ξηρὸς ἠκούσθη εἰς τὴν ἀπόκρισιν ταύτην τοῦ Πιπῖνου ἀπὸ τὸ Ἰδραϊκὸν πλήρωμα, ὅπερ ἦτον εἰς ἀδιάκοπον ἐρισμὸν μὲ τοὺς Ψαρρῖανούς.

— Συλλογάζομαι, ὅτι, ἂν ἡ Παναγὰ τὰ θέλῃ καὶ κάψουμε τὸ καπετὰν-Πασῶ, θὰ κάψουμε καὶ τέσους Χριστιανούς ποῦ ἔχουμε μέσα σκλάβους.

— Ἀμὲ κάλλη νὰ τὸ καίουμε ζουρντανό, παρὶ νὰ τουρκέψῃ; παρὶ νὰ πέσῃ ἴς τὸ παζάρι καὶ νὰ τὸ πουλήῃ ὁ Ταῦρκος; τὸ Χριστιανὸ ἴσαν ἀλλάξῃ τῆ πίσι μὰ φορὰ, δὲ φελαεὶ γὰρ ἐνὸ παράδες.

— Ἐχεις δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ Κανάρης, θεωρήσας τὸν σιδηρόκαρδον συναγωνιστὴν του, ὅστις καὶ πάλιν ἤρξατο νὰ τραγοῦδῇ ἐπανειλημμένους τοὺς ἐπομένους μονοτόνους στίχους (α).

Ἐδεσα, Ἐδεσα

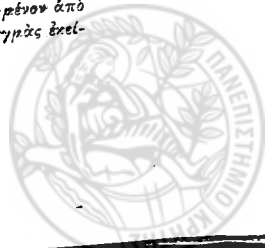
Μικρὰ ἴσον καὶ σὲ γέμισα.

(α) Τὸν Μάϊου τοῦ 1843 ἐταξείδουν ἀπὸ Σμύρνης εἰς Πόρον μὲ τὴν Ἑλληνικὴν γολέτα « Λαϊδῆ-Κόδρικτων, » ἣν ἐπιλοιάρχει ὁ Γ. Πιπῖνος.

Ἡ γολέτα αὕτη ἐν ὁλόκληρῳ ἔτος ἦτον ὑπὸ τὰς δευταρχίας τοῦ ἐν Σμύρῃ Προξένου κυρίου Θ. Ξένου, πρὸς καταδίωξιν τῆς πειρατείας, ἥτις εἰς τὸ ἴκτερον πέρασος τότε ἐπεκράτει· ἂν καὶ ὀλίγον ἀρχικουαντηγημένη ἦτον ἐν τῶν ἀραιωτέρων καὶ ταχυτέρων πλοίων, ἄπερ ποτὲ κατασκευάσθησαν εἰς τὰ νεώρια τῆς Ἀγγλίας. Εἶχε στήμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ὁ δὲ γέρον Πιπῖνος, ὅστις ἐδιοικεὶ τὸ πλοῖον αὐτὸ ἐπίκενα τῶν δεκα-επτὰ ἔτων τὸ ἡγάπα πλέον, ἢ εἰς Κύρος τὸν γράσαντα ὑπ' αὐτὸν ὑπάρτην. Εἶχον τὴν εὐχαρίστησιν ἐν τῷ δευτερόνῳ ἐτὶ πολέμῳ καὶ ἐξ αὐτοῦ ρίσου κατὰ βάθος τὸν οὐθυμὸν καὶ ἀκαμάτωτα τοῦτον ἐτι πολέμῳ καὶ ἐξ αὐτοῦ προφορικῶς ἤκουσα πολλὰς τὰς μετὰ τῶν Τούρκων ναυμαχίας μας.

Πρὸ ἑξ μηνῶν, ὅτε ἡ Λαϊδῆ-Κόδρικτων ἐδῶκε τοὺς πειρατὰς, εἴματα προῖαν τινὴ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Καρα-θουρνῶ, ὀλίγον κάτωθεν τῶν Βουρλών καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου τὰ δύο πυρπολικά ἐξήτηον τὰν Ἰουῖνου τοῦ 1822 τὸν ναύαρχαν τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Ὅλος πῦρ ὁ γέρον Πιπῖνος ὠρῶσθη, μ' ἔδραξε, μ' ἔσυρον ἀπὸ τὸν βραχίονα, καὶ μὲ τὸν δάκτυλον δευτέρου μοι τὰ μέρη ἐκάδα, ἄρχισε νὰ μοὶ διηγῆται διὰ τὸ αὐτὸ κεφάλαιον.

Μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ παραστήσω τὸν ἀνδρα τοῦτον τὸν ἤδη καταβεβλημένον ἀπὸ τὰ δεινὰ, τὴν πένιν καὶ τὴν ἡλικίαν ὅποιαν ἀναξιοπύρην κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκεῖ-

Ὁ Κανάρης ἐξηκολούθει ὦν σύννοος, σρέφων ἐνίοτε τὰ βλέμματα πρὸς τ' ἀφανή Φαρρά· καὶ ὑψὼν τὸν αὐχένα ἐξέταζε δι' ἐνὸς κατοπτρικοῦ βλέμματος τὸν ὀρίζοντα, ὃν περ εἶχεν ἐνώπιόν του.

Ἡ μεγάλη ἐκείνη γαλήνη καὶ ὁ καύσων τοῦ Ἰουνίου ἔφερον εἰς τοὺς ναύτας ὕπνον· ἀφοῦ λοιπὸν ἐσφύριξεν ἕκαστος καὶ ἐτραγώδησεν, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος καὶ ἐκοιμήθη.

Μόνον ὁ Πιπίνος καὶ ὁ Κανάρης ἦσαν ἐξυπνοί· καὶ ἐπειδὴ τὰ πλοιά των ἦσαν τὸ ἐν πλησίον εἰς τὸ ἄλλο, ἤλλαζον ἐκ διαλειμμάτων ὀμιλίας τινας περὶ τῶν διαφόρων περιστάσεων τοῦ ἀγῶνος.

— Κοντέβγουμε 'ς τὸ κανάλι τοῦ Τζεσμέ· ἄρχισε νὰ φυσᾶ ἄλιο... ἐλπίζω τὰ καράβια μας πῶς θὰ ἴλθουν καὶ αὐτὰ 'ς τὸν

νας ἔλαβεν ἔρριψεν ἔπειτα τὴν μεγάλην εἰς τὸ στήθος του λέγων « καὶ μ' ὅλον τοῦτο ὄλην τὴν δόξαν ὁ Κανάρης τὴν ἔχει, ὁ Κανάρης εἶναι διοικητὴς τοῦ ναυστάθμου, ὑποναύαρχος, καὶ ἐγὼ μόνον ἀπλοῦς πλοίαρχος ». Κατὰ τὸ τελευταῖον ταξείδιόν μας ἀπὸ Σμύρνης εἰς Πόρον, ἢ « Λαϊδη-Κόδριγκτων » ὡς διὰ πτερύγων εἰς εἰκοσι μόνον ὥρας ἔφθασεν εἰς ταύτην τὴν νῆσον, ὅπου ξεμείναμεν δέκα ἡμέρας ὑπὸ κάβαρσιν.

Ἐπερίεμεν ὅτι ἤθελον ἰδεῖ τὸν ὑποναύαρχον Κανάρην, ἀπλοῦν σύντροφον τοῦ Γεωργίου Πιπίνου πρὸ εἰκοσι ἐτών, νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐπίσκεψίν του, καὶ δικαιοῦμένη τῇ ἀληθείᾳ ὑπὸ μεγίστης περιεργείας, ὅπως γινώρισκα καὶ τὸν ἐνδοξόν τοῦτον ἄνδρα.

Ἄγνοα τὴν αἰτίαν· ὁ Κανάρης δὲν ἐπεσκέρθη διόλου τὸν Πιπίνον εἰς τὴν κάβαρσιν.

Ὅταν ἐλευθεροκοινωνήσαμεν ὑπῆρχα καὶ ἐπαρουσίασα τὰ σεβάσματα καὶ συστατικάς ἐπιστολάς μου πρὸς τὸν περιώνυμον Κανάρην.

Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἦτον ἀγγελίης· τὸν εὔρον μάλισα πολὺ ἀνώτερον τῶν λαμπρῶν περιγραφῶν τὰς ὁποίας ὁ κύριος Πιπίνος καὶ διάφοροι φιλέλληνες ἔδωσαν εἰς τ' ἀπομνημονεύματά των.

Ὅλίγας στιγμὰς πρὶν τὸν ἀποχαιρετήσω ἡ θύρα ἠνεώχθη καὶ ἰδοὺ ὁ γηραιὸς Πιπίνος μὲ τὴν σολὴν του, πνευμένους ὅλος εἰς τὸ ὑψηλόν του περιλαίμιον. Οὐδὲν παραδοξότερον ἢ ἡ συνέντευξις τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν· ὅποιοις πιθηκισμοὺς ὁ εὐρωπαϊσμός εἰσῆξε πρὸς τοὺς ἀπλοῦς ἤρωας τοῦ ἀγῶνός μας, ζωηρότερα δὲν ἠδύνασσο ἄλλου νὰ ἴδῃς. Ὁ Πιπίνος, ἔχων τὸν λαιμὸν ἐσφιγμένον, τὸ στήθος θυλακωμένον καὶ τὸν τρίγωνον πῖλον ἐπὶ κεφαλῆς, ἔκλινε στρεβλῶς καὶ στενοχωρημένως πρὸ τὸν Κανάρην· ὡς ὁ κατώτερος πρὸς τὸν ἀνώτερον· ὁ Κανάρης ὁμοῦς φιλοφρόνως καὶ φιλάπλως ἔσφιγξε τὴν χεῖρά του καὶ τὸν ἐφίλησεν εἰς τὸ στόμα· ὁ Πιπίνος ἐπανήλθεν εἰς ἑαυτὸν καὶ ἄρχισε νὰ σπογγίζῃ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου του.

— Ἐχω, καπετὰν Γεωργάκη, νὰ σε ὁῶτω μίαν κακὴν εἰδήσιν, εἶπε μετὰ ταῦτα ὁ Κανάρης.

— Ποίαν;

— Ἡ Κυβέρνησις σε θέτει εἰς διαθεσιμότητα· διότι ἀπεράσισε νὰ κάμῃ ξύλια τῆν « Λαϊδη Κόδριγκτων » μὲ τὸ νὰ ἦναι παμπάλαιος.

— Τὸ καράβι τοῦτο βασιτᾶ δέκα χρόνους ἀκόμη... τετεδιαῖς γιὰ Μπακαρέζοι... καὶ τὸν π... μας θὰ πουλήσουνε καμμίαν ὄραν μετὰ ταῦτα γελῶν νευρικῶς καὶ ὑψηλοφώνως ἔκραξε « λοιπὸν 'μεῖς ποῦ κάψαμε τὸ Τούρκο, διαχέειται... ἐγὼ θὰ τὸ ἀγοράζω, μωρὲ, τὸ καράβι, καὶ θὰ χαρῶ 'ς τὸ Κυβέρνησι καὶ τοὺς σταυροὺς κατὰς σπαλιτάις... τὸ βλέπω, γιὰ ἄλλους τότε δουλεύαμεν. »

Τῷφάτι ὁ Κύριος Πιπίνος διὰ συνδρομῶν φίλων του ἐκ Σμύρνης καὶ Ἑλλάδος κατώρθωσε ν' ἀγοράσῃ μὲ ὀλίγα χρήματα τὸν σκελετὸν τῆς ἀγαπητῆς του « Λαϊδη-Κόδριγκτων ». Τὴν ἐπεσκέυασε καὶ ὡς ἐμπορικὸς πλοίαρχος ἔκαμε δύο ἢ τρία ἐπιωφελεῖ ταξείδια μὲ αὐτήν. Τὸ τρίτον ὁμοῦς ἔτος ἀτυχῶς ἐναυάγησεν εἰς τὰ παράλια τῆς Καραμανίας, ὅθεν καὶ πάλιν ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη· ἔκτοτε διαίρει ἰδιωτεύων.

ἴδιο καιρὸ ποῦ πέσομε 'ς τὰ μπεϊλίδικα ἀπάνου, εἶπεν ὁ Κανάρης.

— Φυσάει, φυσάει, καπετὰν-Κωστατῆ τὸ σαγανάκι· λα-λα-λα-λά... ἀμὶ ὡς πότε κοιμισιό... ἀμὶ, μοιρὶ παιδιὰ μου, εἶ-μαστε 'ς τὴ πλώρη τοῦ καπετὰν-Πασᾶ· ἀπάνου, μωρέ, ἀπάνου.

Ἐκραξε μὲ τὴν γνωστὴν σαλπιστικὴν καὶ βροντώδη ἐκείνην φωνὴν ὁ Πιπίνος.

Οἱ ναῦται ὅλοι διὰ μιᾶς ἐξύπνησαν, καὶ ἕκαστος ἔλαβε τὴν προσδιωρισμένην θέσιν του.

Συγχρόνως τοῖς ἔφθασαν ὡς ἀσθενεῖς βρονταὶ οἱ πυροβολισμοὶ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, οἵτινες ἀνήγγειλλον ὅτι ὁ ἥλιος ἔδυσσε, καὶ οἱ Μουσουλμάνοι ἐδόθησαν εἰς τὴν τρυφήν τῶν λήγοντος αὐτῶν ῥαμαζανίου.

Ἡκούσθη τότε ἐκ τῆς ναυαρχίδος κραυγὴ διὰ θαλασσοσάλπιγγος ἀπαγορεύουσα πρὸς τοὺτους νὰ πλησιάσουν περισσότερον ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ὅτι θὰ πυροβοληθοῦν.

Ὁ Κανάρης ἔκαμε σημεῖον πρὸς τὸν Πιπίνον καὶ ἔστρεψαν πρὸς τὰ παράλια τῆς Κησσοῦ· δηλ. πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου ἄλλοτε ἐξάθη ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἀντιόχου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων· ἐνῶ δὲ ἡ σκιά τῆς νυκτὸς ἐπυκνούτο καὶ ἐγίνοντο ἀόρατοι, ὁ Τουρκικὸς στόλος τούναντιον ἤρχισε νὰ σπυθηροβολῇ καὶ γίνεταί διακριτικώτερος.

Τῶντι, αἱ πολύχροι λυχναὶ τῶν τροχίλων, τῶν ἰστῶν, τοῦ προβόλου, τῶν θωρακίων (κόφαι), τῶν ὀπαιῶν (τζιμπούκια), τῶν κεραίων, ἀκροκεραίων, σφηκίσκων (ράνται), τῶν δορατίων (μπαστούνα), καὶ τῶν σχοινίων τῶν πλοίων ἐπὶ ἐνὸς ὀρίζοντος τρισμέλανος ἀπὸ τὰ ὀπισθεν, ἐνεκα τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς νήσου, καὶ τῶν ῥεπιῶν τῆς πυρπολουμένης πόλεως, ὁμοιάζον χρυσὴν ἄμμοι ῥαντισθεῖσαν ἐπὶ σκοτεινοῦ πέπλου.

— Δὲ μᾶς 'κατάλαβαν, καπετὰν-Καστατῆ, οἱ Τουρκαλάδες, εἶπεν ὁ Πιπίνος.

— Ὅχι!... εἶδες καλὰ ποῦ πεύτει ὁ Ῥιαλά-μπεης;

— Τὸ 'δα· τὸ 'δα.

Ἐκτοτε πλέον λόγος ἄλλος δὲν ἠλλάχθη.

Ὅσον ἐπλησίαζον, τόσοι διέκρινον ἤχους ὀξεῖς, κλαυθμούς, γέλωτας, καγχασμούς καὶ μουσικὰ ὄργανα.

Ἦτον ἡ ἑσπέρα καθ' ἣν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐκαρτόμει τοὺς Χριστιανούς καὶ προητοιμάζετο διὰ τὴν Ἀνδρονίκην.

— Ῥίξτε σιγὰ σιγὰ τὴ πάσαρὰ 'ς τὸ γιὰλὸ, εἶπεν ὁ Κανάρης πρὸς τοὺς ναῦτας του, λαμβάνων ὁ ἴδιος τὸ πηδάλιον τοῦ πυρπολικοῦ.... κατεβᾶτε 'σεῖς 'ς τὰ κουπιά· ἄς σταθοῦν οἱ ἄλλοι μαζῇ μου..... δὲ βλέπω τὸ Πιπίνον... βλέπει κανεῖς τὸ ἄλλο μπουρλότο.

— Μάλιστα, εἶναι ζερβιὰ 'ς τὴ μπάτα μας καμπόσαις ὀργυαῖς ἀλάργο πὸ 'μᾶς μπροστά μας.

— Καλά..... ἴσα παπαρίγγους νὰ κόπτωμε περισσότεραν δρόμον.... καλούμα τὸ σχοινὶ τῆς βάρκας.

— Τὸ Ὑδραϊκο μπουρλότο, καπετὰν-Κωστατῆ, πάγει πρῶτο νὰ πεση ᾽ς τὰ Τούρκικα.... καπετὰν-Κωστατῆ, νὰ μὴ μᾶς βάλουνε τὰ γυζαλὰ οἱ Ὑδραῖοι, εἶπεν εἰς ναύτης.

— Ὁ Πιπίνος εἶναι σκυλὶ, ἐπρόσθεσεν ὁ ναύκληρος.

— Ὁ Πιπίνος εἶναι τρώντι παλληκάρι... ἄς πετύχη καὶ ἄς φανοῦμε κάτω του.... δὲ ἤρθαμε νὰ συνερισθοῦμε, ἤρθαμε νὰ κάψουμε τὸν καπετὰν-Χασάπη τῆς Χίου, ἀπεκρίθη μετὰ τοῦ πατριωτικωτέρου ὕφους ὁ Κανάρης... ἐμπρὸς τοὺς γάτζους.... νὰ τὸ υτελίνι τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ... μιὰ βάρκα φεύγει ᾽ς τὴ στεργιά... μπὰ λάχει καὶ βγαίνει ἔξω.... Παναγίῳ μου, νὰ μὴ μᾶς φύγη.

Ἡ λέμβος, ἣτις ἄφινε τὴν ναυαρχίδα τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἦτον ἡ τοῦ Βεχίτου, ὅστις, ὡς ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, ἦλθε, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Ἀνδρονίκη ἐσύρετο εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ναυάρχου.

Ἡ ναυαρχὶς ἦτον ἐλιμενισμένη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σόλου μίαν καὶ ἡμίσειαν λέμβαν μακρὰν τῆς ξηρᾶς καὶ περιεῖχε μετὰ τῶν δουλωθέντων περισσοτέρας τῶν τρισχιλίων ψυχῶν ἢ ὑποναυαρχίς τὴν ἠκολούθει, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς τὰ λοιπὰ πλοῖα ἔσχημάτιζον δὲ γραμμὴν παράλληλον τῆς νήσου τοῦ Ὀμήρου καὶ λίγησαν εἰς τὰς ἐξοχὰς τοῦ Κάμπου.

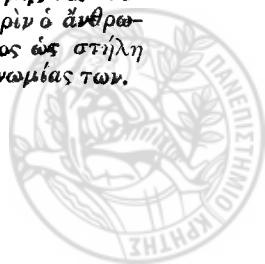
— Τὸ σταυρό σας, παιδιὰ, ἐψιθύρισε ὁ Κανάρης· λάβε ἐδῶ τὸ τιμόνι καὶ μὴ τὸ κουπίσης τρίχα ἀπὸ 'κει ποὺ τὸ 'βαλα' θὰ πέσουμε καθ' αὐτὸ ᾽ς τὴ πλώρη του, ἐπρόσθεσε πρὸς τὸν ναύκληρον αὐτοῦ.

Οἱ λαιπαὶ ναῦται ἴσαντο ἕκαστος μὲ τ' ἀγγιζρωτὰ σχοινία εἰς τὴν χεῖρα.

— Ψυχὴ, παιδιὰ, ψυχὴ ὁ Χριστὸς εἶναι μαζῇ μας· κυττάξετε πῶς ὁ Τζεσμέσ ἤρχισε νὰ φυσᾷ, ὁ οὐρανὸς ἐτοιμάζει τὰ σύνεφά του· εἰς μίαν ὥραν θ' ἀκολουθήσῃ φουρτούνα, εἶπεν ὁ Κανάρης καὶ ἔλαβεν εἰς τὴν χεῖρά του τὴν δάδα τοῦ πυρπόλου, καὶ ὡς ἀετὸς ἐπήδησεν ἐπὶ κάδου πίσεως.

Ἐκ τῆς στιγμῆς ἐκείνης κάθε ὀμιλία, κάθε φθόγγος ἔπαυσε, καὶ τίποτε ἄλλο εἰμὴ ὁ φλαῖσβος τῶν ὑδατίων αὐλάκων, τοὺς ὀπαίους τὸ σκάφος ἤνοιγε καὶ πάλιν ἄφινεν ὀπισθέν του, δὲν ἠκούετο.

Ἦτο φοβερὰ ἡ ἄψις τοῦ Κανάρη καὶ τῶν ναυτῶν του τὴν ὥραν ἐκείνην· τὰ ὄμματά του ἐν τῇ ἐξηγηριωμένῃ νυκτὶ ἐγίνοντο λαμπρότερα καὶ λαμπρότερα. Καθ' ὅσον ἐπλησίαζον τὴν ναυαρχίδα αἱ τρίχες τοῦ μύστακος του καὶ τῆς μακρᾶς κόμης του ἐταράσσοντο· καὶ ἡ ἀφραζὸς ἐκείνη ἀνησυχία, ἣτις, πρὶν ὁ ἀνθρώπος ἔλθῃ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, διατρέχει τὸ στήθος ὡς στήλη φλογός, ἔδιδε παράδοξον ἔκφρασιν εἰς τὰς φυσιογνωμίας των.

Δέκα λεπτά ἔτι διήλθον, πλὴν μακρότατα, καὶ τότε ἡ φωνὴ τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη ἠκούσθη χαριτωπιά καὶ κραυγερὰ· « Ὁ Χριστὸς νικᾷ » ... ῥίψατε τοὺς γαντζούς, νὰ πῶς βάζουν τὴν φωτιάν· ἀνάψετε τώρα καλλίτερα παλιοτουρκαλάδες.

Οἱ λόγοι τοῦ ἐπνίγησαν εἰς τὸν κρότον, ὅστις ἠκούσθη καθ' ἓν στιγμήν τὸ πυρπολικὸν ἐκρούσθη μετὰ τῆς ναυαρχίδος.

Οἱ γενναῖοι Ψαρριανοὶ ἔρριψαν τ' ἀγμίστρα αὐτῶν ἐπὶ τῶν σχαινίων τοῦ τρικρότου, καὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ συνέζευξαν τὸ πυρπολικὸν τῶν μετ' αὐτοῦ τόσοσιν σφικτὰ, ὥστε μόνον οἱ πελέκεις, ἂν ἦτον ἡμέρα, ἠδύναντο νὰ τὰ ἀποσπᾶσωσιν.

Ἦρξαντο πάραυτα οἱ νησιῶται νὰ πηδοῦν εἰς τὴν λέμβον. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Κανάρης κρεμασθεὶς εἰς τὸ σῶμα τοῦ πηδαλίου τοῦ πυρπολικοῦ δὲν ἐπήδησεν εἰς αὐτήν, εἰμὴ ὅτε ἐβεβαιώθη ὅτι αἱ φλόγες ἤρξαντο νὰ μεταδίδωνται εἰς τοῦ στολάρχου τὸ κατὰστρομα.

Ὁ ἥρωσ τῆς νέας Ἑλλάδος ἔπεσε τότε πρηνὴς καὶ εὐχαρίστησε τὰν ὑψιστον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του· εἶτα ὀρθωθείς « τί γίνεται ὁ Πιπίνος » ἦτον ἡ πρώτη ἐρώτησίς του.

— Καὶ τοῦ Καπετάνη-μπέη τὸ βασέλο ἄρχισε νὰ καίη... ἐπέτυχε καὶ ὁ Πιπίνος, εἶπεν εἰς τῶν κωπηλατῶν.

Ἐκούσθη τότε πλησίον λέμβος πολύσκαλμος ἐρχομένη κατ' αὐτῶν.

— Εἶναι Ταῦρκοι!

— Ὅχι εἶναι ὁ Πιπίνος... ἔ, καπετάν-Πιπίνος!... τοῦ λόγου σου εἶσαι, καπετάν-Πιπίνος; ἔκραξεν ὁ ναύκληρος.

— Ἐβίβα.... ἕῃ ὁ καπετάν-Κανάρης;

Ἐκούσθη ἡ φωνὴ καὶ τοῦ Ἰδραίου ἥρωος.

— Ζῆ καὶ βασιλεύει, καπετάν-Γεώργη.... σταθῆτε, περιμένετε ὀλίγον, ἐπρόσθεσε πρὸς τοὺς κωπηλάτας τοῦ ὁ Κανάρης.

— Ἀμὶ δὲν εἶπα πῶς θὰ τὸ καίω;... τὸ 'καψα, τὸ κατραμάτο... λαλα 'καψα· σὰ κολιτζίδα τοῦ 'ρίξα 'πάνω του τὰ κατραμάτο... λαλα λαλῶ, παλληκάρια, τραβᾶτε βαθειὰ κωντὰ νὰ φύγωμε ἀπὸ τὰ φεγγερά νερά... μπᾶ!... τί 'ναι, 'κείνο ποῦ περπατεῖ;...

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Γεωργίου Πιπίνου εἶχε κολλήσει ἐπὶ τῆς ὑποναυαρχίδος· πλὴν φλέξαν τὸν κάλων (παλαμάρο) αὐτῆς καὶ τὰ πείσματα ἀτυχῶς ἀπεσπᾶσθη μὴ μεταδώσαν, εἰμὴ ὀλίγας φλόγας εἰς τὴν πύραν εἰς τὰς παρειάς, τὸ πρόστεγον καὶ μικρὸν τι εἰς τὰς παροδοὺς (gangways), τὰς ὁποίας καὶ ἐπρόφθασαν νὰ σβέσωσιν. Παλιρροδομὸν δὲ ἐκ τοῦ ἤδη διεγειρομένου σφοδροῦ ἀνέμου μεταξὺ τῶν φρεγάδων καὶ ἄλλων δικρότων τοῦ στόλου τοιοῦτου φόβον ἐπέσπειρεν, ὥστε τὰ πληρώματά των ἀντὶ νὰ τρέξουν πρὸς βοήθειαν τῆς ναυαρχίδος, ἐκόπταν τὰς ἀγκύρας τῶν ἰνι διασῶσαι τὰ ἑαυτῶν σκάφη.

Ἀμφότεραι αἱ λέμβοι τῶν πυρπολιστῶν εἶχον κάδον πυρί-

τιδος ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν· καὶ εἰς ναύτης εἶχεν ἑτοιμον τὸ πῦρ, ἂν οἱ Τούρκοι ἤθελον τοὺς προφθάσει.

Εὐτυχῶς ὅμως μετ' ὀλίγου συνήντησαν πρὸς τὸ μεσημβρινὸν τοῦ πορθμοῦ μέρος τὰ Ἑλληνικὰ πλοία, περιμένοντα τοὺς· καὶ περὶ τὸ χάραγμα τῆς πρωίας εἰσῆλθον εἰς Ψάρρά.

Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν ἔδραμον εἰς τὰ ὄπλα, οἱ δὲ εἰς τοὺς ναοὺς, ἵνα ἀποδώσουν τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὴν νίκην. Ὅτε δὲ ὁ Κανάρης διὰ τῆς συνήθους μετριοφροσύνης του ἐδιηγῆθη τὰ πραχθέντα καὶ ἐξεθείασε τοῦ Πιπίνου τὴν ἀνδρίαν, οἱ Ψαρῆριοι ἐνθουσιασθέντες ἔρριπτον τοὺς σκούφους αὐτῶν εἰς τὸν ἄερα, ἐχειροκρότου, τοὺς ἐστεφάνωσαν μὲ ἄνθη, ἐσήμανον τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἐπυροκρότου ἐκ τοῦ φρουρίου των.

Ἐπιστρέφομεν εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ.

Μεταφερθεῖσα ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὸν κοιτῶνα τούτου ἐσφικτοκρατεῖτο ὑπὸ δύο φοβερῶν εὐνούχων.

Ἦδη ὁ ναυαρχος εἰσῆλθε καὶ ἐποίησε πρὸς τούτους σημεῖον ν' ἀπομακρυνθῶσι· στραφεῖς δὲ πρὸς τὴν βεβιασμένην νύμφην — ὁτοῦρ Χρισιαν, χοσουμά γκελίρ σενιν-ιλὲν ἄζαζτικ λακιρντι ἔτεῖμ — κάθησε, Χρισιανῆ, τῇ εἶπεν· ἐπιθυμῶ μετὰ σοῦ νὰ κάμω μίαν ἀπλήν ὀμιλίαν.

Ἐκράτει δεδεμέναις αὐτὴ τὰς χεῖρας καὶ ἐθεώρει πανταχόθεν τὰς πλευρὰς τοῦ κοιτῶνος, ζητοῦσα τρόπον διὰ νὰ φύγῃ.

Ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἦτον ἀνὴρ ὑψηλός, πολύσαρκος καὶ μέλας· μὲ πώγωνα καὶ μύστακας μακροτάτους (α') αἱ παλάμαι τῶν χειρῶν του εὐρέαι καὶ ὀγκώδεις ὡς τοὺς πόδας τῆς καμήλου· εἰς δὲ τὸ λευκὸν τῶν ὀμμάτων του ἐχέετο αἱματώδες ἐρύθημα, πρὸ πάντων μετὰ τὴν κατάπαιυσιν τῆς ὀργῆς αὐτοῦ.

— Μία δούλη δὲν κάθηται ποτὲ ἐνώπιον τοῦ Αὐθέντου της, ἀπεκρίθη ἡ Ἀνδρονίκη.

— Ὅτοῦρ, νεσπετλερὶ μπὶρ ταραφτὰν ντουρσοῦν, ὁτοῦρ κουζούμ... — Κάθησε, καὶ ἄς μείνουν τὰ πεισματικά κατὰ μέρος... σὲ εἶπον ὅτι σκοπός μου εἶναι νὰ σὲ κάμω πρωτίστην σύζυγόν μου... τώρα ἔμαθα ἀπὸ τὸν Βεχίτην ποία εἶσαι... ποῖος εἶναι ὁ πατήρ σου... κάθησε, ντουντοῦ μου, ἐπρόσθεσεν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς πλησιάζων αὐτήν.

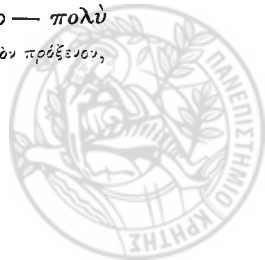
— Ὅχι, δὲν κάθημαι... δὲν κάθημαι, ἐψέλλισεν εἰς τὸ ζύμα της· καὶ δι' ἐνὸς πηδήματος μετέβη εἰς τὸ ἄλλον τοῦ κοιτῶνος ἄκρον.

— Ἦγουν τί φαντάζεσαι, πῶς θὰ παίζωμεν οὕτως ὡς δέκα χρόνων παιδιὰ; θὰ φεύγῃς κάθε φοράν ὅπου σὲ πλησιάζω;

Ἡ Ἀνδρονίκη δὲν ὠμίλει· ἡ ὄψις αὐτῆς ἐγένετο δεινὴ ἐξῆται νὰ βιάσῃ τὸν τύραννον νὰ τῇ δώσῃ τὸν θάνατον.

— Πέκ-εἰ, πέκ-εἰ... ντιβὰν ντοῦρ ἰζεντιῦν-καντάρ — πολλὴ

(α) Ἡ προσωπογραφία αὐτῆ μ' ἐδόθη ἀπὸ τὸν κύριον Φ. Πάτσουαν τὸν πρόξενον, ὁστις τὸν ἐγράφεσεν ἄρεκέτ.

καλά, πολὺ καλά, στέκου ὄρθια ὅσον θέλεις, εἶπεν ὁ Πασᾶς γελῶν τεταραγμένως, καὶ ἐξηπλώθη ἐπὶ τοῦ ἀνακλιντροῦ του—σοφαμὶν κεναριντὰ ὁτοῦρ, ντοκουμὰν σειλί.— κάθησε εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σοφᾶ μου, δὲν σὲ ἐγγίζω· θέλω μόνον νὰ σ' ἐρωτήσω κάτι τι.

— Σᾶς ἄκουω ὄρθια.

— Εἶσαι ἡ θυγάτηρ τοῦ Δημογέροντος τῆς Δημηζάνης;... λυπούμαι πολὺ διὰ τὸν φόνου τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ σου· πλὴν ποῖος πταίει; (καμπαετ κιμίν;) ποῖος σᾶς εἶπε νὰ λάβετε τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ νομίμου Σουλτάνου σας;

— Οὔτε ἀδίκως, οὔτε ἀνόμως ἐλάβομεν τὰ ὄπλα... τοῦναντίον δικαιοτάτα ζητοῦμεν νὰ γίνωμεν ἐλεύθεροι, ὡς ἔπλασεν ὁ Θεὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ζητοῦμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους σεῖς ἤλθατε καὶ ἀφηρπάσατε ἀνόμως.

— Καὶ μήπως δὲν εἴσθε ἐλεύθεροι; τί σᾶς λείπει;

— Τόσον ἐλεύθεροι εἴμεθα, ὥστε πρὸ ὀλίγων ὥρων ἔκοψας τὰς κεφαλὰς τῶν γυναικοπαίδων χωρὶς ἄλλην αἰτίαν, παρὰ διότι ἦσαν ἀσθενῆ πλάσματα καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐναντιώσωσι.

— Ὅυλαρὰ κεστιμ ζορμπαλαρὰ τερμπιγιζὲ ὀλοσούν-τεγι— τοὺς ἔκοψα διὰ παράδειγμα πρὸς τοὺς ἀποστάτας, καὶ δι' ἐκδίκησιν τῆς Τροπολιτζᾶς... Ποῖος ἔκαμε τὴν ἀρχήν; σεῖς...

— Ὅχι· σεῖς ἐχαλάσατε τὸν Πατριάρχην μας καὶ τὴν Σύνοδόν του· σεῖς ἐσφάξατε τοὺς Χριστιανούς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης· σεῖς εἰς τὰ 1769 ἐσφάξατε ἀκόμη τρεῖς χιλιάδας Χριστιανούς τῆς Τροπολιτζᾶς, καὶ ἄλλας τριακοσίας χιλιάδας εἰς τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον... ποῖα εἶναι ἡ σύγκρισις τῆς Τροπολιτζᾶς πρὸς τὴν Χίον; Οἱ Ἕλληνες ἐκεῖ ἐμβήκαν νικηταὶ μετὰ τὸσαῦτην ἀντίστασιν τῶν φοβερῶν Ἀλβανῶν σας, καὶ πολεμοῦντες ἐφόνευσαν· ἐνῶ ἐδῶ καλὰ καλὰ οἱ καί τοικοι τί ἐστὶν ὄπλον δὲν γνωρίζουσιν.

— Ἦθελες εἰσθαι ἡ ἀξιολογώτερα νέα τοῦ κόσμου, ἂν δὲν ἦσο τόσον αὐθάδης, εἶπεν ὁ ναύαρχος, καὶ ἐθεώρησεν αὐτὴν ἰλαρῶς.

— Αὐθάδεια!!... ἐδῶ ὅμως εἶναι ἡ ἀλήθεια.— Σουλτὰν-Μαχμουτ ὄνουντὲ γκιζοτουρουλέρισα μπενὶ ντογρουσουνοῦ σογλιε-γετζέιμ.— Καὶ εἰς τὸν Σουλτὰν-Μαχμουτὴ ἐνώπιον ἂν μὲ φέρουν ἐγὼ θὰ λέγω τὴν ἀλήθειαν.

— Κουζούμ μπενὶ ντιγινέ.— ἄκουσόν με, ἀμνέ μου! μία γυνὴ πολλάκις ἠμπορεῖ μὲ τοὺς γλυκεῖς τῆς λόγους καὶ τοὺς καλοὺς τροπους τῆς νὰ λυτρώσῃ πολλοῦ κόσμου τὰ κεφάλια.... Καὶ νομίζω δὲν θὰ κάμῃς ἄσχημα ν' ἀφεθῆς εἰς τὴν ἀγάπην μου καὶ διὰ τὸ καλὸν σου, καὶ τὸ καλὸν τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὰ πλοιά μας. Σὲ τὸ ἐπαναλαμβάνω τώρα ὅστε γνωρίζω τὴν καταγωγὴν σου· δὲν διστάζω διόλου νὰ σὲ ἀνα-

δείξω πρωτίστην σύζυγόν μου...—Ότουρ, ὁ οὐμ' γχαριμά, ζορ-
λατμάμ σεῖν ντινιὶ ντεϊζιρέσιν.—Κάθησε, κάθησε ἐδῶ πλη-
σίον μου· δὲν θὰ σέ βιάσω ν' ἀλλάξης τὴν θρησκείαν σου.....
αἰσθάνομαι νὰ σέ ἀγαπῶ ὡς νὰ σ' ἐγνώριζον πρὸ πολλοῦ χρόνου.

— Εὐχαριστῶ.... ἀκούω ὄρθια.

— Ὅχι· θέλω νὰ καθήσης πλησίον μου... κάμε με ταύτην
τὴν χάριν.

— Δὲν εἶναι χάρις νὰ πλησιάσῃ τις τὸ στόμα τοῦ θηρίου.

— Ἐμὲ ὀνομάξεις θηρίον, ὅστις τόσον μαλακῶς σέ μεταχει-
ρίζομαι; πολὺ θὰ μετανοήσης, ἂν ἄλλην μίαν φορὰν ὀργισθῶ.

— Τί ἄλλο εἶναι εἰμὴ θάνατος; τὸν ἐπιθυμῶ κάλλιον ἢ τὴν
ζωὴν ταύτην.

Ἄ Καρὰ-Ἀλῆς ἐσυλλογίσθη ὀλίγον, εἶτα εἶπεν.

— Εἶπέ με λοιπὸν τί θέλεις νὰ κάμω διὰ νὰ σ' εὐχαρισήσω;
τὸ βλέπω· ὀλίγον κατ' ὀλίγον σὺ θὰ διατάτῃς, καὶ ἐγὼ ὧ
ὑπακούω.

— Θέλω νὰ μὲ ἀφήσης νὰ ρίψω τὰ ἐνδύματα ταῦτα· θέλω
νὰ μὲ στείλῃς εἰς τὰς ἀλύσους πάλιν ὡς καὶ πρότερον.

— Ὅχ τζανίμ... μποιλὲ σεῖλὲρ ὀλμάς.—Ὅχ ψυχὴ μου...
τὰ τοιαῦτα δὲν γίνονται... ἄλλα λόγια... εἶπέ με, νομίζεις ὅτι
μὲ τὸν καιρὸν θὰ μὲ ἀγαπήσης;

Ἡ Ἀνδρονίκη ἰδοῦσα τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ κτηνώδους ἐκείνου
χαρακτήρος, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς θέσεώς της, εἶπεν.

— Ὁ καιρὸς πολλὰ πράγματα κατορθώνει.

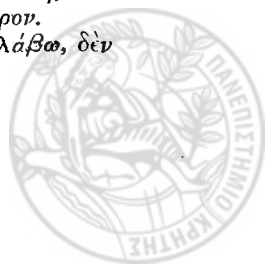
— Ἐπόθεις ὅτι μετ' ἀρκετὸν καιρὸν μὲ ἠράσθης σφοδρῶς,
δὲν θὰ μεταμελήσαι διὰ τὰς τυραννίας, τὰς ὁποίας τώρα μὲ
κάμνεις νὰ ὑποφέρω; Καὶ ἂν ἦναι ἐλπίς ποτε νὰ μὲ ἀγαπή-
σης, διατὶ ἀπὸ τὴν στιγμὴν ταύτην δὲν μὲ δίδεις τὴν καρ-
δίαν σου; ..... γκέλ τζανίμ τζιερίμ γκέλ, γκέλ γκιουζέλ
δουδούμ γκέλ.... γκέλ μπενίμ χουρὶ μελέκ... ντουρ μπουλ-
πουλούμ κάτζμα.... γκέλ γκουτζακλαριμά. — Ἐλα, ψυχὴ
μου σπλάγγον μου, ἔλα, ἔλα, ὦρατε ψιττακέ μου, ἔλα... ἔλα,
ἀγγελικὴ μου κόρη... στάσου, ἀηξῶν μου, μὴ φεύγῃς... ἔλα
εἰς τὰς ἀγκάλας μου, παῦσον τὰς προσποιήσεις.

Καὶ ἐρθώθη ὕλος ἐξηγηρωμένος.

Οἱ ἀσχήμονες αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ἡμικλείοντο ψευδοχαύνως·
ὅλα τὰ αἰσθητικὰ καὶ διανοητικὰ ὄργανα τοῦ πολυσάρκου κορ-
μοῦ αὐτοῦ διετρέχοντο ὑπὸ ἐλαφρᾶς φλογός· τὰ χεῖλη του ἠσο-
γοῦτο καὶ ἐπλατύνοντο ὡς τὰ τῶν Αἰθιοπῶν· αἱ ἴνες καὶ ἡ ἐπι-
δερμὶς τοῦ σώματός του ὑγραίνοντο καὶ ἐρρίγγουν· ὁ Καρὰ-Ἀλῆς,
ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἦτον ὁ Κένταυρος Νέσσος κατὰ τῆς Δηϊάπειρας.

— Παναγία μου!! Χριστέ μου!! ἔκραξεν ἡ Ἀνδρονίκη, καὶ
ἤρξατο νὰ τρέχῃ πρὸς τὸ ἀντίθετον τοῦ θαλάμου ἄκρον.

— Στάσου, πουλί μου, μὴ φύγῃς... θὰ σέ συλλάβω, δὲν
ἠμπορεῖς νὰ μὲ φύγῃς· ἔχω τὴν θύραν κλειδωμένην.

Ματαία τῶνιτι ἡ ἐλπίς· ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς τὴν ἐκράτησε σφιγκτότατα ἀπὸ τὸν βραχίονα.

Ἐξήτησεν αὐτὴ νὰ δράξῃ τὸν μακρὸν πύγονά του, κατάρας ἐκφράζουσα, πλὴν οὗτος τὴν ἐνηγκαλίσθη σφιγκτὰ διὰ τῶν δύο πλατυιάτων βραχιόνων του, καὶ ὠθῶν καὶ ὠθούμενος ἐρρίφθη μετ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς κλίνης του.

Ἐχαιεν ἡ Ἄρκας τὰς αἰσθήσεις της, ὅτε κρότος καὶ σάλος τὴν αὐτὴν σχεδὸν στιγμὴν ἠκούσθη.

Ἐψῶσεν ὁ Ναύαρχος τὴν κεφαλὴν ἐκστατικὸς καὶ προσήλωσε τὰ ὄτα.

Ταραχαὶ καὶ φωναὶ παρηκολούθησαν εὐθὺς τὸν κρότον.

ἠκούσθη τότε καθαρῶς καὶ ἄλλεπαλλήλως ἡ σπερμοφόβος τῶν Τούρκων φράσις «γζανγκίν βιάσαρ!!».. (πυρκαϊὰ) καὶ ἐκρούσθη μετὰ πατάγου ἡ θύρα τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ.

— Κίμ δ;... νὲ βάρ;... — Ποίος εἶναι;... τί τρέχει;...

— Ἐφέντημ γκισουρλὰρ μπαστιλὰρ μπιζέ· — Οἱ ἄπιστοι, Κύριέ μου, μὰς ἐπλάκωσαν τὰ πυρπολικά τῶν γκισουραδωνέκωλῶσαν εἰς τὰ πλοῖά μας, τὸ βασέλο τοῦτο ἤναψεν ἀφ' ὅλα τὰ μέρη... προφθάστε, δι' ὄνομα τοῦ προφήτου, προφθάστε, Διθέντα, ἐκράξεν ὁ Σιλιχτάρης τοῦ ναυάρχου.

Ἐτινάχθη οὗτος πάραυτα ὀρθίος φέρων τρομερὰν πυγμὴν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Χριστιανῆς· εἶτα ἀστραπηδὸν ἐπήδησε πρὸς τὴν θύραν τῆς ὁποίας τὸ κλειδίον εἶχεν εἰς τὸν θύλακά του. ἐπαναλαυβάνων μετ' ἀγανακτικῆσως τὴν λέξιν « γκισουρ ».

Ἦνοιξε καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ κατάστρωμα.

Ἐρθῶθη καὶ ἡ Ἄνδρονίκη, καὶ ἀφοῦ συνήλθεν εἰς ἑαυτὴν ἀπὸ τὸν γρόνθου, τὸν ὁποῖον τὸ τέρας ἔφερεν εἰς τὸ πρόσωπόν της, γρόνθος, ὅστις καθημάτωσε τὴν ρίνα αὐτῆς, τάχιστα ἔκλεισε διὰ τοῦ κλειδίου ἐσωθεν τὴν θύραν· εἶτα καταξέσχίσασα τὰ ἐνδύματα αὐτῆς καὶ ρίψασα ταῦτα ἐκ τοῦ σώματός της, ἠνοιξεν ἐν τῶν παραθύρων καὶ ὡς νηρηῖς γυμνὴ ἐπήδησεν εἰς τὴν θάλασσαν.

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη εἶχε μεταδώσει τὰς φοβερὰς φλόγας του ἐπὶ τοῦ δόλωνος τῆς ναυαρχίδος, ἐπὶ τῶν ἀκροστολίων τῶν δρυφάκτων καὶ ἐπὶ τῶν ἐπωτίδων αὐτῆς· ὁ δὲ ἄνεμος, ὅστις καὶ ἀπὸ θείας ἐκδικήσεως ἤρρησε νὰ γινεταὶ σφοδρότερος, ἐξήλωσε συντόμως τὰς γλώσσας τῆς τρομερᾶς πυρκαϊᾶς μέχρι τῆς πύμης καίανω εἰς τὰ σχοινία τῶν ἰσῶν, καὶ εἰς τὰς καθόδους· δηλ. εἰς ταῦτα τὰ βαθύτερα τοῦ σκάφους μέρη.

Ἐξήτουν τότε οἱ σφαγεῖς τῆς Χίου νὰ εὔρουν καταφύγιον εἰς τὰ σχοινία, εἰς τοὺς ἐπιδέσμους, τοὺς τροχιλοὺς, τὰ θωράκια, τὰ στηλόκρανα, τὰ δοράτια, τὰς κεραίας, καὶ εἰς κάθε ὑψος, πλὴν ἐπιπτον ὡς ἰπτάμεναι μύλαι περὶ φλογερᾶς θοραλλίδος.

Ὅθεν καὶ ἂν ἐστρέφοντο ἀπήντων θάνατον ἀναπόφευκτον. Ὁ οὐρανὸς ἐδῶ ἔλαμπεν ὑπὸ φῶς, καὶ ἐκεῖ ἐσκιάζετο ἀπὸ καπνοῦς, τεμάχια ξύλων, χειρῶν, ποδῶν καὶ ἡκρωτηριασμένων κορμῶν ἀνθρώπων ἐκσφενδοιζόμενον ἀπὸ τὴν ναυαρχίδα.

Οἱ ὀλολυγμοὶ τῶν ἐκπνεόντων, αἱ ἀραὶ τῆς ἀπελπισίας, τὰ θρησκευτικὰ ταξίματα, αἱ ἐπικλήσεις Ἀλλάχ καὶ Μωχαμέτ, ὁ πάταγος τῶν θραυομένων ὑλῶν, ὁ δούπος τῶν πιπτουσῶν κεραίων, καὶ αἱ ὀξείαι τῶν αἰχμαλώτων φωναὶ ἐπλήρουν ὡς ὁ Ἄδης τὸν ὀρίζοντα τοῦ θαλασσίου ἐκείνου κρατήρος.

Τὰ λοιπὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς, ἰδόντα καὶ τοῦ Πιπίνου τὸ πυρπολικόν, τῆδε κάκεισε μεταξὺ τούτων φερόμενον, καὶ νομίσαντα ὅτι ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦτο ἐκεῖ ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτός, ἤρχισαν μεταξὺ των νὰ καταπυροβολῶνται καὶ κόπτωσι τὰς ἀγκύρας των, ὅπως εἰς τὰ εὐρύτερα διασωθῶσι.

Κατὰ τὴν γενικὴν ἐκείνην σύγχυσιν καὶ τὸ βαθὺ σκότος, τὰ πυροβόλα τῆς ναυαρχίδος ὡς ἐν καμίνῳ ἐμπρησθέντα, ἤρχισαν νὰ ἐκπέμπουν τὰς σφαῖρας των καὶ ταῦτα κατὰ τοῦ στόλου καὶ τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐπλησίασαν νὰ τῆ δώσουν βοήθειαν, καὶ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις τῆς νήσου μὲ τοιαύτην ταχύτητα ἀπὸ τοσοῦτον κρότον, ὥστε τὸ κατασπαρασσόμενον σκάφος ἀπὸ σάλου εἰς σάλον ἀνετινάσσετο καὶ ἤρχισε νὰ διαλύεται.

Τὰ ὄρη τῆς Χίου ἐπανελάμβανον τότε μὲ μακρὰν ἠχῶ τὴν φωνὴν τῆς καταστροφῆς.

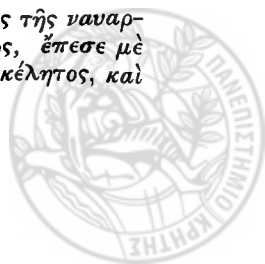
Εἰς τὴν γενικὴν ἐκείνην ἀμηχανίαν καὶ τὸν ἀναπόφευκτον ὄλεθρον, ὁ δεῖλὸς Καρᾶ-Ἀλῆς, ἀφοῦ ἔδραμεν ἀπὸ τὴν πρῶραν εἰς τὴν πρῦμνην καὶ ἀπὸ τὴν πρῦμνην εἰς τὴν πρῶραν καὶ οὐδεμιᾶς σωτηρίας ἐλπίδα ἀνίχνευεν, ἐκείνος, ὅστις πρὸς τοσοῦτους ἔδωσε τὸν θάνατον, ἀντὶ νὰ σταθῆ, καὶ μὲ τὸ παράδειγμα του ἐμψυχώσῃ τοὺς λοιποὺς, πρῶτος ἐπήδησεν εἰς τὸν κέλητά του.

Ἦρχισαν τότε καθ' ἑκατοντάδας οἱ ναῦται καὶ λοιποὶ Τούρκοι, οἵτινες εἶχον συσσωρευθῆ ἐνταῦθα ἕνεκα τοῦ Ῥαμαζανίου, νὰ πίπτουν ὁμοίως εἰς τὴν θάλασσαν ἀγκυστρουόμενοι δὲ ἐπὶ τῆς λέμβου τοῦ ναυάρχου, ἐξήτουν ἕκαστος ἐπὶ ταύτης νὰ σώσῃ τὰς ἡμέρας του.

Ἡ σύγχυσις, ὁ θόρυβος καὶ οἱ θρήνοι τοσοῦτον ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὥστε οὐχὶ μόνον ὁ κέλης τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ ἐκινδύνευε νὰ καταποντισθῆ, ἀλλ' οὔτε κἂν ἠδύνατο ν' ἀπομακρυνθῆ τοῦ πυρπολουμένου πλοίου.

Μὲ τὰ γαταγάγια τότε οἱ κωπηλᾶται ἀνηλεῶς ἔκοπτον τοὺς δακτύλους καὶ τὰς χεῖρας τῶν πλησιαζόντων.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τοῦ θορύβου ὁ μέγας τῆς ναυαρχίδος ἰστός, ὅλος ἀναμμένος ὡς οὐράνιος κεραυνὸς, ἔπεσε μὲ δούπον φοβερωτέρου τῆς βρουτῆς ἐπὶ τοῦ ἐλαφροῦ κέλητος, καὶ

τὴν κεφαλὴν, τὴν ὀσφὺν καὶ τὴν μίαν κνημὴν τοῦ πολυσάρκου Τίτου τῆς Χίου κατεσύντριψε.

Δύο ἢ τρεῖς τῶν διασωθέντων ναυτῶν ἀνήρπασαν τὸν κεραυνοβληθέντα τύραννον καὶ ἐκπνέοντα τὸν μετέφερον κολυμβῶντες πρὸς τὰ παράλια τῆς Χίου, ἐκεῖ ὅπου τὸν ἐπερίμενον τὰ φάσματα τῶν Χριστιανῶν τοὺς ὁποίους πρὸ πέντε ἑβδομάδων ἐδολοφόνησε.

Ταυτοχρόνως αἱ φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς ἔφθασαν τὴν πυριτοθήκην τῆς ναυαρχίδος.

Ἦκούσθη τότε μέγας πάταγος ὡς ἡ κορυφή ὀλοκλήρου ὄρου νὰ ἐκυλίσθῃ εἰς τὸ χάος· ἡ λάμψις τοῦ οὐρανοῦ διὰ μιᾶς ἔσβεσε καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἦναιψε λαμπρότερα. Ὁ κορμὸς τοῦ παμμεγέθους σκάφους ἐξεμέσθη κατὰ χιλίας διευθύνσεις ὑπὸ μυρίων ἀεροφόρων ἀκτίνων· ἀνέβη μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, καὶ πάλιν κατέβη καταποντισθεὶς διὰ παντὸς εἰς τὴν ἄβυσσον, ἢν κάτωθεν τοῦ ἡνοῖξεν.

Δύο λεπτὰ μετὰ ταῦτα τὸ σπῆτος ἐπαιήθη πενικνότερον· καὶ ὅπου ἦτον ἐλιμενισμένη πρὸ ὀλίγου ἡ ὑψηλὴ ναυαρχίς, ἄλλο τίποτε ἀπὸ ἀνθρώπινα λείψανα, τρεῖσματα, ξύλα καὶ σχοινία δὲν ἐπέπλεον.

Ἦμφεληθεῖσα ἡ Ἀνδρονίκη τοῦ γενικοῦ θορύβου, κολυμβῶσα ἀπεμακρύνθη τῆς ναυαρχίδος, καὶ ἐπέσρεψεν εἰς τὴν νῆσον πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ φρουρίου ὅπου ἦτο σειρὰ ἀνεμομύλων καὶ ἐν μικρὸν τζαμίον, ἥδη κατασραφέν ἀπὸ τὰς σφαίρας τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς τὰ εἰρήπια ἐνὸς τῶν μύλων τούτων κατέφυγε, καὶ ἐκεῖθεν ἡμίγυμνος ἐθεάτο τοῦ τρικρότου τὴν φθορὰν εὐγνωμονοῦσα πρὸς τὸν θεόν, ὅτι καὶ αὐθις τὴν διέσωσεν.

Ἦδη ἤκουσεν ἀνθρώπους κολυμβῶντας καὶ πλησιάζοντας τὴν ὄχθην.

— Γετιζικ, Πασᾶμ, ἀζατζικ νταχὰ κουργαρίριζ κεντιμιζι— ἐφθάσαμεν, Πασᾶ μου, ἀκόμη ὀλίγον καὶ ἐσώθημεν, ἤκούσθη μία φωνή.

— Κουργουλτοῦκ, Ἐφέντημ... Γιζάραπι σουκζοур!— ἐσώθημεν, Αὐθέντα... δόξα τῷ Θεῷ!

Διέκρινεν ἡ Ἀνδρονίκη εἰς τὴν λάμψιν τῆς πυρπολουμένης ναυαρχίδος τότε τρεῖς ἀνθρώπους ἐξερχομένους καὶ νοτοφοροῦντας ἕτερον ἡμθανῆ.

— Αὐθέντα, δὲν ἀκούεις;... κύτταξε, Αὐθέντα μου, εἶμεθα εἰς τὴν ξηράν.

— Ἐτελείωσε, δὲν ζῆ πλέον ὁ ναύαρχος... ἀπέθανε δὲν μᾶς ἀκούει πλέον.

— Ἀπέθανεν ὁ καῦμένος ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς— βάχ! βάχ! βάχ! ὀλιτοῦ ζάβαλη... Ἀλλάχ ραχμέτ ἐγγλεσίν... — Ἀπέθανεν ὁ καῦμένος... ὁ Θεὸς ἔναπαύσῃ τὴν ψυχὴν του... Ἀχ γκιᾶουράδες ἔννοια σας!... .

Συγχρόνως μὲ τοὺς λόγους τούτους ἐπήδησε καὶ ἡ ναυαρχὶς εἰς τὸν ἀέρα, καὶ εἰς τὴν λάμψιν τῆς ὡς ὑστερος κάλυξ πυροτεχνήματος γεμίσασα βολίδων λαμπερῶν τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἠδυνήθη νὰ διακρίνη σαφέστατα τὸ λείψανον ἐκείνου, ὅστις πρὸ δύο ὥρῶν ἐβίαζεν αὐτὴν εἰς τὸν ἀνοσιώτερον τῶν ὑμεναίων.

Ἐφερε τὴν χεῖρα εἰς τὸ μέτωπον διὰ νὰ συλλογισθῇ καὶ ἠγγίξε τὴν κόμην τῆς. Ἐνθυμήθη τότε ὅτι ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῶν δακτύλων τῆς καὶ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῆς ἔμενον ἔτι οἱ μαργαρίται καὶ οἱ ἀδάμαντες, μὲ τοὺς ὁποίους τὴν εἶχον στολίσει.

Τοὺς ἀπέσπασε, καὶ τυλίξασα αὐτοὺς εἰς μίαν τῶν ἄκρων τοῦ ὑγροῦ ἐπιχειτῶνός τῆς, ὅτε οἱ ναῦται μετεκόμιζον τὸ σῶμα τοῦ ναυάρχου ἐντὸς τοῦ παρακειμένου τζαμίου, δρομαίως ἔφυγεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου.

Μετὰ ἓνα μῆνα ἐπεβιβάσθη πάλιν μετὰ πολλῶν ἄλλων Χίων διὰ Ἱδραν, πλὴν λυπηρὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι, ἅμα ἀφῆκαν τὴν Χίον συνελήφθησαν ὑπὸ φρεγάδος Ὀθωμανικῆς, ἣτις καὶ μετέφερε τούτους εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκεῖ ἡ δυστυχὴς Ἀνδρονίκη ἐξετέθη καὶ ἐπωλήθη ὡς ἀνδράποδον εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν δούλων.

Εἶναι μεγίστη ἀνάγκη τώρα νὰ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὸν Θρασύβουλον.

ΚΕΦΑΛ. 61.

Ο ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΚΥΡΑ Ρ. ....

— Κράτει καλά τὸ στόμα του. . . ἄκουε μὴ λακτῆς θὰ δέσω καὶ τὰ ποδάργα σου, ἔλεγε πρὸς τὸν Κάρλον εἰς τῶν Ἀλβανῶν τὸν ἀπαγόντων τούτου καὶ τὸν Θρασύβουλον εἰς τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων.

Τόσον ἀνέλπιστος ἦτον ἡ ἔνεδρα τῶν ἀλητηρίων, ὥστε ἀμφοτέροι ἀνηρπάγησαν ἐξερχόμενοι τῆς κατοικίας τοῦ Βάρθακα ἀνε παραχῆς καὶ ἀντιστάσεως.

Ἦτο περασμένον τὸ μεσονύκτιον καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ ὁδοὶ τῶν Ἰωαννίνων ἦσαν ἐπίσης ἔρημοι καὶ σκοτειναί.

Τοὺς μετέφερον εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ἀγίου Νικολάου πρὸς τὸ μῶνυμον μοναστήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς εἶχε πνίξει ἄλλοτε τὴν Εὐφροσύνην.

Περιέμενεν ἐκεῖ μία μεγάλη ἀλίαις. Ἐπὶ ταύτης ἐπεβιβάσθησαν, εἶτα ὁ ἵπποκόμος τοῦ Καφταντζῆ ἀπέπεμψε τοὺς σύμβουλους του.

— Τράβα δλάργο· ἀπετάνθη τώρα ὁ ἵπποκόμος πρὸς τὸν ἀρχιαλιέα.

Ἀφῆκαν τὴν ὄχθην, καὶ ἀνάπτοντες φανόν, ἤρχισαν μὲ σφαιροειδῆς ρόπαλον (τοπούζι) νὰ κάμνουν δούπον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὡς συνήθως κάμνουν οἱ ἄλιεῖς ὅτε διώκουν τοὺς ἰχθῦς πρὸς τὰ δίκτυά των.

Ἐν ἄλλοις λόγοις ἐπροσποιοῦντο ὅτι συνηλιεον μετὰ τῶν τριάκοντα ἄλλων ἀλιάδων, αἵτινες μὲ ὅμοιον κρότον ἐφώτιζον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς λίμνης.

— Δόνε, ὦρῆ, τὸ νταχτυλίτι... γὰρ φέγγε 'δῶ νὰ θωράω τ μούτρα 'χει τοῦτο ποῦ 'πε τὸ Καφταντζή γὰρ παλληκάρι.

Εἶχεν ἐνοήσει ὁ Θρασύβουλος τὸ σχέδιον τοῦ Βάρθακα ἅμα εἶδε τὰς ὄχθας τῆς λίμνης· ἐνόησε προσέτι ὅτι ἡ ἀρραβωησαστική του ἦτον ἀθῶα· καὶ ὁ ἀνόσιος καθηγητῆς ἐξήτει νὰ τὸν δολοφονήσῃ, ἴσως διὰ νὰ τὴν νυμφεῦθῃ.

Θέσις τρισαθλία! ἐδραπέτευσε ἀπὸ τὰ τεῖχη μιᾶς φυλακῆς Ἵ�ποφερτῆς, ὅπως τρέξῃ ὅπου ἡ φωνὴ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς πατρίδος τὸν ἐκραζον, καὶ αἴφνης εὐρίσκεται ἀπέναντι τοιοῦτου ἀνεπίστου θανάτου!!

— Κύριε, κάμε, ὅ,τι θέλεις μὲ ἐμὲ, εἶπε πρὸς τὸν ἵπποκόμου, πλὴν φείσθητι τοῦ ἀγαθοῦ δούλου μου... αὐτὸς εἶναι Οὐγγρος... εἰς κανένα ἄνθρωπον κακὸν δὲν ἔκαμε.

— Καὶ τὸ τυὸ, ὦρῆ, καὶ τὸ τυὸ... ντέκα χιλιάντες... 'ς τὸ κορφή τοῦ Μέτζοβο, ὦρῆ, θὰ τὸ χτίζω τὸ σαραί.

Τὰ ἀετώδη ἄμματα τοῦ Ἀλβανοῦ ἐκαρφώθησαν ἐν ὀλόκληρον λεπτόν ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Θρασυβούλου, εἰτα ὀπισθοδρόμησε βιαίως.

— 'Σ τὸ Προφήτη μου εἶναι ἀπατότου, ἐτουθόρυσεν. Ἐνθυμήθη καὶ ὁ ἀνεψιδὸς τοῦ Πατριάρχου ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ δημίου αὐτοῦ δὲν ἦτο παντάπασι ξένον.

— Κρίμα τὸ ντέκα χιλιάντες!!! τφοῦ ἀλιὰν μπελιὰ βερσί!! ἔχω μπέσα γὰρ μπέσα μὲ τὸ Χριστιανὸ τοῦτο, ἐμουρμούρισε ὁ Ἀλβανός.

Τφόντι ὁ Καρὰ-Σεϊδαλῆς δὲν ἦτον, εἰμὴ ὁ μονομάχος ἐκεῖνος, οὔτινος τὴν ζωὴν εἶχε χαρίσει ὁ Θρασύβουλος εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Δραγατζανίου.

— Πῶς!... εἶσαι σὺ, Γκέκα!!... ἔχεις μπέσα γὰρ μπέσα μαζῆ μου, καὶ θέλεις τώρα νὰ μὲ πνίξῃς;

— Ἀνατεμάτο τὸ μπέσα γὰρ μπέσα, χάνω, ὦρῆ, τὸ ντέκα χιλιάντες γὰρ αὐτὸ τὸ μπέσα γὰρ μπέσα.

— Ἄφες μας νὰ ζήσωμεν καὶ σοῦ τὰς μετρῶ ἀμέσως... κακὸν δὲν ἐπράξαμεν εἰς κανένα... ὁ Καφταντζῆς ἀπὸ ζηλοτυπίας ἔρωτος θέλει νὰ μᾶς πνίξῃ.

Καὶ ἐδιηγῆθη τότε τὰ τοῦ Βάρθακα καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ, καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οὗτος ἀμφοτέρους Ἕλληνας καὶ Τούρκους ἔπαιξε.

Οἱ λόγοι, ἡ φωνὴ καὶ αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θρασυβούλου ἦσαν

μαυροελά τὰ μάτζα, καὶ τὰ μαλλὰ μαύρα ἄν τὸ μαυροκο-
ράκω τὰ φτερά, κόκκινα ἄν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα τὰ χεῖλια...
τὸ μόνο λεβέντη πού 'δα ἴς τὴ γλυκάδα καὶ ἴς ταῖς χάριταις νὰ
τοῦ τερηράζῃ, εἶσαι ἢ ἀφειτιά σου, χωρὶς νὰ σὲ χαϊδέψω... ναι,
ἢ ἀφειτιά σου, κύρ Θρασυβούλη.

Καὶ ἡ Σουλζώτις ἐτόξευσεν ἐν ἐκ τῶν πυρίνων ἐκείνων βλεμ-
μάτων της πρὸς τοῦτον.

— Ἄκουσέ μου, ἀρχόντισσα... ἦσαν ποτὲ εἰς τὰ Ἰωάννινα;

— Ἄμ' δὲν ἤμωνα τόσα χρόνια σκλάβα μὲ τὴ Χρουσὴ τοῦ
Μάρκου-Βότζαρη!... μὲν φορὰ μάλιστα λίγο λειψέ νὰ τζα-
κωθῶ μὲ τὸ Κώστα-Μπότζαρη· γιὰτὶ ζήτηε τοῦτος νὰ 'χε αὐ-
θάδειας μαζί μου· καὶ γὼ ἄν καὶ εἶμαι γυναῖκα πολὺ βαρεῖα
ἴς ἐκεῖνος πού δὲ νοστιμεύγομαι....

— Ἐγνώρισας διόλου τὸν Καφταντζή;

— Τὸ τζουτζὲ καὶ καμπούρη;... ἄμ' δὲν τὸν γνώρισα!...
τοῦ πάτησα μάλιστα μὲν φορὰ καὶ μὲν γρουχάλα γιὰ τὸ μπῶ-
του... ἤθελε τάχατες κ' ἐκεῖνος νὰ μοῦ κάμη ξυσπάδες, καὶ νὰ
'πῆ τοῦ Ὁμέρ-Βριωνῆ νὰ μὴν ἀγροικῆ γιὰτ' εἶμαι γυναῖκα, καὶ
γὼ μάνισα.

— Σ' ἐρώτησε διόλου διὰ τὸν καπετὰν-Αντρούμικον;

— Καὶ βέβηλος! καὶ τοῦ 'καμα τὴν ἴδια κουβέντα πρὸ σου
κάνω· πὼς τὸ 'στριψε μὲ τὴ κόρη τοῦ Καρρέτου... γιὰ τοῦτο,
κύρ Θρασυβούλη, 'πῆρα καὶ γὼ δίπλα τὰ βουνα κ' ἔτρεξα κατὰ
τὰ Γιάννινα νὰ τοὺς χαλέψω.

— Σ' εὐχαριστῶ, σ' εὐχαριστῶ· ἂν ἐγνώριζες πάσον πρῶ-
τιμαί εἶναι εἰς ἐμὲ αἱ πληροφορίαι σου, κυρὰ Ρ,...

— Τὸν ἐγνώρισες καθόλου τὸν καπετὰν-Αντρούμικο, κύρ Θρα-
συβούλη;

— Εἶναι ἀδελφός μου, μετ' ὀλίγην σκέψιν ἀπεκρίθη ὁ Θρα-
σύβουλος.

Ἄδερφός σου!! ἀνατιναχθεῖσα ἐξεφώνησεν ἡ Σουλζώτις,
ἀδερφός σου!!... τώρα ἀγναντίζω τὴν ὀμοιάδα... καὶ πὲς μου
πὼς ἔχω νὰ κάμω μὲ τὸν ἀντραδερφούλη μου... καὶ δὲ ξέρεις
τί γένικε ὁ ψυχοπονεμένος μου;

— Τὸν ζητῶ πρὸ τοσοῦτου καιροῦ καὶ τίποτε δὲν ἤμπορῶ νὰ
μάθω.

— Ὁ διάτανος νὰ τὴν ἐπάρῃ καὶ νὰ τὴν σηκῶσῃ γιὰ Διὰ-
μάντο! αἴντε, μωρὴ κουζουλαμένη, πού νὰ θυμιάσῃ ὁ παπᾶς τὸ
κορμάκι σου μὲ περισσὸ λιβάνι· εἶσαι καὶ τῆς δικούλας μου καὶ
τῆς δικούλας του συφορᾶς γ' ἢ αἰτίγια· Καὶ θαρρῆες πὼς τὴν
ἔχει μὲ στεφάνι, κύρ Θρασυβούλη;... ἔξερω γὼ τί μοῦργος εἶν'
ἐκεῖνος ὁ μαργιόλος ὁ ἀδερφός σου... τήραγε, κύρ Θρασυβούλη,
'δῶ τὸ βράδυ νὰ παραδοθῇ μὲν γυναῖκα ἴς τὰ νυχάκια του, τὴν
ἀγγίτζα τὴ ξαπολάει κατὰ μεσῆς ἴς τὰ τρίστρατα.

Ὁ Θρασύβουλος ἔμεινε σκυθρωπὸς καὶ συλλογισμένος, ἢ δὲ

Σουλιώτις πλησιάζουσα και ἐγγίζουσα τὸν ὄμω ἀυτοῦ ἐλαφρῶς, ἐπρόσθεσε.

— Ἀμὰν, Ἀντράδερφε! θέλεις νὰ πηλαλήσης μὲ τὴ νυφούλα σου μαζὶ τὸ Μωρῆ καὶ τὴ Ρούμελη νὰ τοὺς χαλεψουμε; .... τὸ Θεὸ σου βάνω ἴγνητῆ, καὶ τοὺς ἀγίους μαρτύρους πὼς θὰ τοὺς βροῦμε ἔς τὰ χάλια πού σε ἔχεις χρεῖα ἀπὸ παρηγοριάρι τὸ ἴδιο κ' ἐγὼ ἢ κατακαυμένη.... μ' ἔκαϊψε ὁ καλόμοιρος ὁ ἀδερφούλης σου.... ἄντε λοιπὸ πᾶμε... ὕστερα ἔχω καὶ τὸ δικόμου, μὴ τάχα μὲ πάρης γιὰ καμμιὰ ἀραγχνιασμένη καὶ ζητᾶω νὰ σου γίνω βάρος.... καλὸ κεμέρι εἶμαι καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα φλάμπουρα τοῦ Σούλι.

— Ἐχομεν καιρὸν νὰ ὀμιλήσωμεν ἄλλοτε περὶ τῶν τοιαύτων, θεωρήσας μετὰ προσοχῆς τὴν φθινοπωρινὴν κεφαλὴν τῆς γυναικὸς, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· πνίγων δὲ συγχρότως τὸν γέλωτά του εἰς τὸ θεατρικὸν τῆς ὕψος εἰσαι Σουλιώτις; ἐπηρώτησε.

— Καλὰ παιδιὰ εἰστε, μωρὲ, σεῖς τὰ δυὸ ἀδέρφια, μὰ ἔχετε τὸ ζακόνι νὰ ἴστε πολὺ περιγελαστάδες, γελῶσα ἐξηκολούθησε καὶ ἡ κυρὰ Ρ... γιὰτὶ γελᾶεις; μὲ καταλαβαίνεις βαθεῖα βαθεῖα καὶ τὸ γέλιο σου εἶναι μαραφέτι (ἐπιτηδεύτης) νὰ καμωθῆς πὼς δὲ μὲ καταλαβαίνεις.... νῆθετε, μωρὲ, σεῖς τι βαραίνει μιὰ περιστερούλα τῆς Λάκκας καὶ τοῦ Σούλι!.... ὁ κύρ Τρελὼς πού ῥθε σήμερα τὸ ταχὺ ἔς τὴ σπηλιὰ μονοκαπανῆς μὲ κατάλαβε, καὶ δὲν σήκωσε ἀπὸ ἄνω μου τὸ μάτι... κῦτταξε καὶ τώρα πᾶς κντταίει.

— Ποίος εἶναι ὁ κύρ Τρελὼς;

— Κεῖδὸς ὁ Ἐγγλέζος ὁ γεμάτος ὁ καλομούρης.
Ἐστρεψε τρώντι ὁ Θρασύβουλος καὶ εἶδεν εἰς τὸ βάθος τοῦ σπηλαιου νέον ἄνδρα, εὐειδῆ, εὐρωστον, καθήμενον πλησίον τοῦ στρατηγοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγόμενον.
Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτον ὁ κύριος Ἐδουάρδος Τρελώνης ὁ φίλος τοῦ Λόρδου Βύρωνος, τὸν ὁποῖον εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον θέλομεν γνωρίσει ἐκτενέστερον.

— Ἄς πλησιάσωμεν καὶ ἡμεῖς, εἶπε πρὸς τὴν γυναῖκα τῶν Κασσιοπαίδων ὄρεων ὁ Θρασύβουλος.
Καὶ ἐγερθεῖς διευθύνη εἰς τὸ ἕτερον τοῦ ἄντρου μέρος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 61^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΕΤΑ. Μετά τὴν νίκην τοῦ στρατηγοῦ Νορμάνου εἰς Κομπότι, καὶ τὰς μάχας τῆς Πλάκας καὶ τοῦ Φαναρίου, εἰς τὸ ὅπιον ἔπεσον ὁ γενναῖος Κυριακούλης, ἐκείνη ἤτις χαρακτηρίζει τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγώνος εἶναι ἢ τοῦ Πέτα, διὰ τε τὴν καταστροφὴν τῶν φιλελλήνων, καὶ διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Γώγου Μπάκολα.

Ἡ χώρα ὅπου μεταφέρονται τὸν ἀναγνώστην μας εἰ καὶ ὀρεινὴ καὶ θασιώδης, εἶναι μὴ τῶν θερμωτέρων τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος. Πλὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔρημος καὶ ἐγκαταλείψαντα ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἑνεκα τοῦ τριετοῦς πολέμου καὶ τῆς λεηλασίας τοῦ Μπεχλιβάν-Μπαμπά-Πασᾶ.

Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ φιλέλληνες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι πλησίον τοῦ Κομποτίου χωρίου, ἀνήκοντός ποτε εἰς τὸν Μουκτάρ-Πασᾶν υἱὸν τοῦ Ἀλή-Πασᾶ τῶν Ἰωνανῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἐγένετο πολὺς λόγος ὑπὲρ τῆς τοποθεσίας τοῦ Πέτα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐρημίζετο ὅτι ὄλιγοὶ μόνον ἄνδρες πολλὰκις ἀπέκρουσαν χιλιάδας Τούρκων, καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ τότες Γώγος τοσαῦτον γενναῖος εἶχε νικήσει αὐτούς, ὁ πρόεδρος Α. Μαυροκορδάτος ἀπέστειλε τὸν ἀντισηταγματάρχην Κάρολον Δε-Στιέτς διὰ νὰ κάμῃ ἕνα στρατιωτικὸν χάρτην, καὶ σπουδάζῃ ὑπὸ πύσων ἀνδρῶν εἶχεν ἀνάγκη τὸ Πέτα διὰ νὰ κρατηθῇ (α). Μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ φιλέλληνες τὸ κατέσχοι.

Εἶναι πρέπει νὰ εἰπωμεν ὅτι ὁ ἐκεῖ Ἑλληνικὸς στρατὸς εὕρισκετο πρό τιτων ἡμερῶν εἰς τινα ἀποκαρδῶσιν ἑνεκα τῆς ἐλλείψεως ζωοτροφῶν καὶ τῶν ἐπανειλημμένων κακῶν εἰδήσεων. Ἡ κατοχὴ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ σύλληψις τοῦ Μπασιάνου, ὁ θάνατος τοῦ Κυριακούλη, ἡ σφαγὴ τῆς Χίου, τὰ εἰς Κρήτην συμβάντα, ὁ ἐκεῖ θάνατος τοῦ γενναίου Βαλέστα, ἡ σύλληψις τοῦ φιλέλληρος Ἰταλοῦ Μονάιδου, ὅστις καὶ ἀπεκάλυψε τὸν ἀοιθμόν καὶ τὰ σχέδια τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους, καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Μάρκου Βώτζαρη, Γεωργίου Βαρνακιώτου, Ἀλεξ. Βλαχοπούλου καὶ Ἀνδρέου Ἰσκού, οἵτινες μετὰ χιλίων ὀκασιῶν ἀνεχώρησαν διὰ Κιάφου (β), ταῦτα πάντα εἶχον ἐπιπράξει ὄχι μικρὸν τὸ ἥθιστον τοῦ στρατοῦ τοῦ Α. Μαυροκορδάτου.

Ἐπὶ τοῦ Πέτα ἦτο καὶ ὁ Γώγος Μπάκολας ὀπλιρχηγὸς τοῦ τμήματος τῆς Ἄρτης, εἰς ὃ ἀνῆκε τὸ εἰρημινόν χωρίον, ἀνὴρ ἐβδομηκοντούτης (γ) διελθὼν τὸν βίον του πολεμῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν Τούρκων, προσωπιῶς ἀνδρείος, μὲ μεγάλην φήμην καὶ ἐπιρροήν ἐπὶ τῶν χωρίων ἐκείνων, νικητὴς ἤδη εἰς τὴν πρό μικροῦ λαμποῦν κατὰ τοῦ Μακρονήρους συμβάντων μάχην (δ), πλὴν φιλάργυρος, πλεονέκτης καὶ ὑποβλεπόμενος διὰ τὰς πρὸς τοὺς Τούρκους σχέσεις του, καὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν Μάρκον Βώτζαρη μίσος του, οὕτως τὸν πατέρα, μισθωθεὶς ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Ἀλή-Πασᾶ, εἶχε ὀλοφρονήσει.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἀκολουθούμενος ὑπὸ τιτων Πελοποννησίων καὶ Σεροελλιαδῶν εὕρισκετο εἰς τὴν Λαγκάσα, ὅπως προμηθευθῇ τὰ διὰ τὸν στρατὸν ἀναγκαῖα.

Τὸ χωρίον Πέτα κεῖται μεταξύ δύο σειρῶν ὄρων, τὰ ὅποια λήγουν εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Ἄρτης, καὶ ὃ εὕρισκεται καὶ ἡ ἀπὸ Ἄρτης εἰς Τρίκαλα καὶ Λάρισα ἀδός. Κεῖται δὲ εἰς τὴν ἐνωσιν δύο λόφων, ἐξ ὧν ὁ εἰς εἶναι ἔμπροσθεν ὑποκάτω τοῦ χωρίου ἐπακασίων περίπου μέτρων μήκους, καὶ ὁ ἕτερος ὀπισθεν ὑψηλότερος πολὺ, ἐπιμηκέστερος καὶ παράλληλος μὲ τὸ χωρίον.

« Ἐπὶ τοῦ δευτέρου τούτου, λέγει ὁ κύριος Μάξιμος Ρεῖβῶ, ἐποποθετήθημεν μὲ τὸ σύνταγμα τοῦ συνταγματάρχου Πέτρου Τερέλλα, τοὺς Ἰουνίους καὶ δύο πυροβόλα, ἔχοντες ὀπισθεν μας τὸν Γώγον καὶ ὀκασιῶν περίπου στρατιώτας (ε). »

Ἡ θέσις αὕτη φαιναταιῶς νὰ κατασκευάσθῃ ἐπιτήδης πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ χωρίου Ὁ Γώγος ἦτον εἰς γωνεράν ἀναπόκρισιν καὶ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τοὺς Ἕλλη-

(α) Ρεῖβῶ Τ. Β. σελ. 279.

(β) Ἱστορ. Τρικοῦπη. Τομ. Β. σελ. 272.

(γ) Γώγος, τομ. Α. σελ. 382.

(δ) Ἱστορ. Τρικοῦπη. Τ. Α. σελ. 313

(ε) Ρεῖβῶ Τ. Β. σελ. 298

νας· και καθὼς λέγει και ὁ κύριος Τρικούπης (ε'), τοῖς μὲν ἔλεγον ὅτι τὸ ἔθνικόν συμ-
 φέρον ἀπῆται νὰ πολιτευθῆται τοὺς Τούρκους, τοῖς δὲ ὅτι ἡ πρόνοις και ἡ ἀνάγκη ἀπῆ-
 ται νὰ πολιτευθῆται τοὺς Ἕλληνας. Ἡ διαγωγή ὅμως αὐτῆ δυν διπλωματικῆ και ἂν ἦτο
 και ὅσον και ἂν ἦτο τοῦ κυρίου τότε και παρ' ἄλλων τινῶν ὑπάρχοντων, εἰς τὴν ἱστο-
 ρίαν, ὅθεν τὰ πράγματα ἐξάγνυται ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων και οὐχι ἐκ τῶν ὑποθέ-
 σεων, εἶναι ἡ ἰδίᾳ ἐνὸς φανεροῦ και ἀνακτιβρόχου προδότη. Ἀμφίρρεπτος χαρα-
 κτήρως, δολόφρων και προφυλακτικὸς, δὲν εἶναι οὗτος ὁ Γώγος, ὅστις εὐθὺς μετὰ τὴν
 μάχην κατέφυγε πρὸς τοὺς Τούρκους, και μέχρι τῆσιν ἔμεινε παρ' αὐτοῖς.

Ἐλάμβανε, καθ' ὃν χρόνον ἦτο μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἄρθρα πολεμορρόδια, χρή-
 ματα, οἶνον, καφέ, ἄρτον παρὰ τῶν Μουσουλμάνων, και τὰ μετεπέλκει εἰς τὸν στρα-
 τὸν τοῦ Α. Μαυροκορδάτου εἰς τιμὰς ὑπερόχους, ἀνασκοταθιζῶν τὸ συνάλλαγμα
 τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων (ε), τοκογλύφον και μονοπωλῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ
 διάθεσιν.

Ἔγινεν ἄρα τότε πολλὰ παράπονα ἐκ μέρους τῶν φιλελλήνων κατὰ τούτου (γ), πλὴν
 ὁ Γώγος ἦτο και ἰσχυρὸς και ἐπιτόχος· διότι οἱ στρατιῶται του ἦσαν παλαιὸι και ἀφο-
 ρισμένοι πρὸς αὐτὸν, και διότι πρὸ μικοῦ εἰδαίε τσοκῆτην ἀνδρῖαν εἰς τὰς μάχας
 τοῦ Μακρυνόρους, Λαγκάδας και Πέτα. Οὐδαὶς λοιπὸν ἠδύνατο ἀναφανθῆναι νὰ τὸν κα-
 λέστη ἔτι προσόχη.

Αἱ διαταγαὶ τοῦ Α. Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν ἐκ Βυτεμβέργης Κόμητα Νορμάνον
 ἦσαν, ὅτι, ὁ εἰς Πέταν στρατὸς του νὰ λάθῃ τὴν ἀμυντικὴν θέσιν, καθ' ὅτι ὁ περιμε-
 νόμενος Τουρκικὸς ἦτο πολὺ ἀνώτερος.

Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως, ἐρχόμενοι κάθε πρωῖαν διὰ νὰ ποτίσων τοὺς ἵππους των εἰς τὸν
 ποταμὸν τῆς Ἄρτης, και παίζοντες πρὸς καταφρόνησιν τῶν Χριστιανῶν τὸ τσιρί-
 τιον οὐχι μακρὰν των, τσοκῆτον παρώξουν τοὺς φιλέλληνας, ὡς οὗτοι ἀπῆτουν ἐπι-
 μόνως διὰ νὰ καταβῶν εἰς τὴν πεδιάδα νὰ τοὺς προσβάλουν.

Ἡ ὄργη διὰ τὴν ἀπραξίαν των ταύτην και διὰ τὴν αὐθάδικαν τῶν Δελθῶν καθ'
 ἐκάστην ἐγένετο μεγαλητέρα· πρὸ πάντων ἡ τοῦ Ἐλβετοῦ Ἀνδρέου Δανιᾶ. Ἦτο βω-
 μαλικίος, φιλόδοξος, ὁρμητικὸς, και σχεδὸν ἀπειθὴς ὁ Συνταγματάρχης οὗτος πρὸς
 τοὺς ἀνωτέρους του· χωρὶς λοιπὸν νὰ δώσῃ ἀκράσιν εἰς τοῦ στρατηγεῖο Νορμάνου τὰς
 διαταγὰς, ἀπεφάσιεν νὰ καταβῆ εἰς τὴν πεδιάδα και νὰ ἔλθῃ πρὸς συναπάντησιν ὀκτα-
 κοσίων Ἀλβανῶν, οἵτινες, ἤδετο λόγος, ὅτι, ἀφήσαντες τὴν Ἄρταν ἔρχοντο διὰ νὰ
 λεηλατήσουν τὰ χωρία. Πρέπει νὰ προσθέσωμεν ὅ' ἐνταῦθα ὅτι πρὸς τοῦτο παρει-
 κληθῆ, λέγεται, πολὺ και ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γώγου, ὅστις τῷ ὑπεσχέθη νὰ τῷ πέμπῃ ζω-
 τροφίας και νὰ διατηρῇ τὴν μετὰ τοῦ Πέτα συγκοινωνίαν του, και ὅτι τῷ ἔδοκεν ὀδη-
 γοῦς δώδεκα ἀνθρώπους του, εἰς ὧν οἱ πλείστοι ἦσαν συγγενεῖς του (δ).

Εἰς τῶν ὁπαδῶν τοῦ Δανιᾶ ἦτο και ὁ συνταγματάρχης Μάξιμος Ρεῖβῶ « τινὲς
 τῶν γεροντοτέρων, λέγει, ἠθέλησαν νὰ μᾶς ἐμποδίσουν, πλὴν τοῖς ἐλλείομεν τὸ ζῶμα
 διὰ τῶν λόγων, ὅστις φοβεῖται, ἄς μὲνῃ (ε). Ὁ γενναῖος Σπύρος Πανᾶς δικαιοκτῆς
 τῶν Ἐπτανήσιων μᾶς ἠκολούθησε και οὗτος μὲ τὴν γάλαγγά του.

« Ἀνεχωρήσαμεν τὴν 25 Ἰουνίου, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ καύσων ἦτο μέγιστος, φθάνων
 μίχρη τῶν τριάκοντα βαθμῶν, και μὴ ἔχοντες ἄλλας ζωοτροφίας μεθ' ἡμῶν εἰμὴ ἐπὶ
 ὄνῳ ἕνα σάκκον ἀραχιδιτοῦ, κατέβημεν εἰς τὴν ὑψιτερὰν τῆς Ἄρτης ὄχθην και ὁ-
 χθοπορῶντες ἐβόλαμεν εἰς βαθὺ ὄρυμα· ἐκίθηεν ἀνέθεμεν εἰς τὸ χωρίον Πλάκων,
 ἔρημον και ἐγκαταλείμενον ὑπὸ τῶν κατοίκων του. Οἱ Ἴβνιοι ἐπροχώρησαν τότε
 πρὸς τὰ ἀπώτερα χωρία και ἔμεινον παρὰ τῶν μόλις θαναμένων νὰ ὁμιλήσουν ἐκ τοῦ
 φέθου κατοίκων, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ πρὸ ὀλίγου ἔφυγον, ἀφοῦ ἐρόνηυσαν διαφόρους
 Χριστιανούς, και συνεπέφερον τὰς γυναῖκάς των· οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι τῶν χωρίων
 τούτων εἶχον διασκορπισθῆ και κρυβῆ εἰς τὰ ὄρη.

« Ἐπειδὴ ἐφάνοντό τινες πυρκαϊαὶ εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ὁ Δανιᾶς
 ὑπέθεσεν ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἦσαν ἐκεῖ, και ἐπρότεινε τὴν ἐρχομένη αὐγὴν νὰ ὑπάγωμεν

(α) Τ. Β. σελ. 272

(β) Μάξ. Ρεῖβῶ Τ. Β. σελ. 297. — Γόρδων Τ. Α. σελ. 333-335.

(γ) Γόρδων Τ. Α. σελ. 333

(δ) Γόρδων Τ. Α. σελ. 334. — Ρεῖβῶ Τ. Β. σελ. 303

(ε) Μάξιμος Ρεῖβῶ Τ. Β. σελ. 300

πρὸς καταδίωξίν των. Τῶντι ἀνεχωρήσαμεν, καὶ μετὰ ἐξάωρον ὀδοπορίαν ἀπηυδῆ-
 μένοι ἐκάθησαμεν εἰς τὰ χαμαλιὰ τῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἄρτης ὄχθης, τοποθε-
 σίας τερπνοτάτης, καταφύτου ὑπὸ μωραῶν καὶ αἰμαμηλῶν γεμοσῶν καρπῶν, καὶ
 ἐφ' ἧς ἔθενε κἀκεῖθεν ἐνεμόντο τινα οικιακὰ ζῶα. Ταῦτα μᾶς ἔδωκαν νὰ ἐνοήσωμεν
 ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ δὲν διέθσαν ἐκεῖθεν (α). Ὁ ποταμὸς ἦτο πλατὺς καὶ βαθύς, καὶ
 διελθόντες τούτον, οὐχὶ μὲ μικρὸν κίνδυνον, εὐρέθημεν εἰς γῆν ἄγριαν καὶ διακεκομ-
 μένην ὑπὸ βράκων, ἀποβρώγων καὶ ἐκταταμένων δασῶν. Ἀναθοκαθαρίζοντες καὶ
 συστροφόμενοι εἰς ἑλκοειδῆς ἀτραπούς, αἰτίνες, ἐκν μόνον περ' ὀλίγων ἔρρουρούτο,
 ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσουν ὀλόκληρον στρατὸν, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον Βροντζῆν, ἔπου
 τὴν πρότεράιν ἐφαίνοντο αἱ πυραὶ. Πρὶν πλησιάσωμεν, οἱ ὄδηγοί, τοὺς ὁποίους μᾶς
 ἔδωκεν ὁ Γῶγος ἰτουφέκισαν ἐπανειλημμένως, ὅπερ ἦτο σημεῖον εἰδοπλησίσεως διὰ
 φύγον οἱ Ἄλβανοὶ μᾶλλον, ἢ διὰ νὰ φοβήσουν τὸν ἔχθρον.

« Ἐύρομεν καὶ τὸ χωρίον τοῦτο ἔρημον κατοίκων εἰς τὸ ὕψος τοῦ μόνου ἐφαίνετο
 μία ἐκκλησία καπνίζουσα ἀναβάντες ἐκεῖ εὕρομεν ἔχην ἀνθρώπων, ἵππων,
 φουσκία καὶ ἄλλα σημεῖα τῆς στρατοπεδείσεως τῶν Ἄλβανῶν, οἵτινες εἰς τοὺς τουρ-
 φικισμοὺς τῶν ὀδηγῶν τοῦ Γῶγος εἶχον βίαιως ἀναχωρήσει. Εὕρομεν καὶ μίαν χωρι-
 κὴν μετὰ τῶν δύο νηπίων τῆς ἐντὸς σάκκου ἡμιζῶσαν ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς, καὶ παρὰ
 ταύτης ἐμάθομεν ὅτι τῶντι οἱ Ἄλβανοὶ πρὸ δύο ὥρων ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν συμπα-
 ραλαθόντες καὶ τὸν σύγγόν τῆς ὡς καὶ τρεῖς ἄλλους χωρικούς, ὅπως μὴ μετῆν οὐδεὶς
 καὶ δαίξῃ τὸ μέρος τῆς ὑποχωρήσεώς των.

« Ἡ θέσις αὕτη ἐφάνη πρὸς τὸν συνταγματάρχην Δανιᾶν τοσοῦτον ἰσχυρὰ καὶ
 ἱερωφελῆς, ὥστε ἀπεφάνισε νὰ ἀχυρωθῶμεν ἐκεῖ, ἵνα διακοφῶμεν τὴν συκολλησίαν τῶν
 Τούρκων μετὰ τοῦ Πέτα. Ἐν τούτοις αἱ ζωστροφίαι μᾶς ἐξέλειπον, καὶ ἀποστειλαμεν
 πρὸς τὸν Γῶγον διὰ νὰ μᾶς πέμψῃ τοιαύτας, πλὴν οὗτος ὑπὸ διαφόρους προφάσεις
 ἐσχέδον ἀπεποιθήθη, καὶ οὐτε ἀπάντησιν κἀν ἔδιδε. »

Τέσσαρας ἡμέρας ἦσαν ἐκεῖ, καὶ συνεκρούσθησαν παρὰ τὰ Πέντε πηγιάδι
 μὲ τινὰς Τούρκους, τοὺς ὁποίους νικήσαντες τοὺς μὲν ἠχμαλώτισαν, τοὺς δὲ ἔτραψαν
 εἰς φυγὴν, ὅτε ὁ Δανιᾶς ἔλαβε διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Νορμάνου νὰ ἐπιστρέψῃ ἔσον
 τάχος εἰς Πέτα, καθότι οἱ Τούρκοι τῆς Ἄρτης ἠτοιμάζοντο κατὰ τοῦ χωρίου ἐκείνου.

Μικρὸν πρὸ τῆς διαταγῆς ταύτης ὁ συνταγματάρχης Δανιᾶς εἶχεν ἀποστείλει τὸν
 συνταγματάρχην Ρεῖβῶ πρὸς τὸν Γῶγον διὰ τὰς ὑποσχεθείσας ζωστροφίας, καὶ πρὸς
 τὸν Α. Μαυροκορδάτον, ὅπως καθυποβάλῃ τὰ πρακτικὰ του, καὶ πρτείνῃ, ὅπως ὀχυ-
 ρωθῇ ἡ θέσις τοῦ χωρίου Βροντζῆν.

Ἡ σύγκυσις τοῦ Γῶγος εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ, ὡς λέγει ὁ
 ἴδιος, ἦτο μεγάλῃ τὸν ἐδέχθη μᾶλλον θυμωδῶς, καὶ ἀπεποιθήθη πᾶσαν βοήθειαν
 Ἐξηκολούθησε τότε τὴν εἰς τὴν Λαγκάδα πορείαν του, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Δυτικῆς
 Ἑλλάδος τὸν ἐξαπέστειλεν ἀμέσως εἰς Μεσολόγγιον, ὅπως φέρῃ τινα πυροβόλα, καὶ
 φροντίτην περὶ πολεμοφοδῶν καὶ ζωστροφῶν.

Ἐνταῦθα ἄρχονται τοῦ Πέτα τὰ δυστυχήματα πενήτηκοντα περίπου φιλέλληνας ἐκ
 τῶν διαφόρων τῆς περιουσιμένης Εὐρώπης ἰθῶν ἐπότισαν μὲ τὸ αἷμα των τὰς δυ-
 τικὰς Θερμοπύλας τῆς νέας Ἑλλάδος.

Ὁ Δανιᾶς μετὰ τοῦ ἀποσπάσμάτος του ἐπίστρεψεν εἰς Πέτα τὴν αὐτὴν ἡμέραν,
 δηλ. τὴν 3 Ἰουλίου, ἔπου καὶ ὁ Μάρκος Βόττζαρης. Ὁ Μάρκος διὰ μᾶς ἐκδρομῆς
 τολμηροτάτης, ἐξ ἐκείνων, αἰτίνες κατέστησαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους
 τοσοῦτον ἐπίτερον καὶ τοσοῦτον ἱστορικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπροσπάθησε, διασχίζων τὸν
 ἔχθρον, νὰ φθάσῃ πρὸς βοήθειαν τῆς Κεῖρας καὶ τοῦ κινδυνεύοντος Σουλῆν καὶ ἀλο-
 λουθούμενος, ὡς εἶπομεν, ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βλαχοπούλου, τοῦ Ἀνδρέου Ἰσκού καὶ
 τοῦ Βαρνακιώτου, εἶχεν ἀναχωρήσει ἐπὶ τούτοις πλὴν ἀπαντήσεως ἐμπόδιον ἀγυπέρβλητα,
 μαχόμενος κατὰ δυνάμειν ἀνωτέρων, περιπλανώμενος καὶ ἀπατῶν τὸν ἔχθρον, κα-
 τάρθως τελοῦς τὴν εἰς Πέτα ὑποχώρησίν του.

Ταυτοχρόνως καὶ βικίως αἶφνης ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Γενναῖος μετὰ τῶν τρικ-
 κωσίων του (β) ἐγκατέλειπε τὸ Πέτα ἐπὶ λόγῳ ὅτι ὁ πατήρ του, οὕτως ὁ στρατὸς

(α) Μάξιμος Ρεῖβῶ Τ. Β. σελ. 303

(β) Ρεῖβῶ Τ. Β. σελ. 317

ὑπέφερον ἐνώπιον τῶν Πατρῶν, εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην τούτου εἰς Πελοπόννησον (α).

Πολεμικοῦ συμβουλίου λαθόντος χώραν πολλὰς ὥρας τὴν 3 Ἰουλίου μεταξύ τῶν ἀρχηγῶν τῶν φιλελλήνων καὶ Ἑλλήνων ἀπεφασίσθη ὅπως, τὸ τακτικὸν συντάγμα τῶν φιλελλήνων καὶ ἐκεῖνο τῶν Ἑλλήνων τὸ διοργανισθὲν ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Τερέλλα νὰ καθέξουν τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς ἀμύνης· οἱ δὲ ἄτακτοι τὴν δευτέραν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἦτον ἐλέθριον καὶ ἀντιβαῖνον εἰς πάντα κανόνα τῆς τακτικῆς. Ὁ Μάρκος Βότσαρης, ὁ Τερέλλας καὶ ὁ Στίετς ἦσαν οἱ μόνοι τῆς ἐναντίας ιδέας· οὗτοι ἐπρότεινον νὰ διασκορπισθῶσιν οἱ ἄτακτοι εἰς τὰς ἐρειπωμένας οἰκίας καὶ ὁδοὺς τοῦ χωρίου καὶ νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμον ὡς ἀκροβολισαί, οἱ δὲ τακτικοὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄροπέδιον τὸ ἄνω τοῦ χωρίου νὰ σχηματίσουν τὴν ἐφεδρείαν. Πλὴν ἡ πλειονοψηφία ὑπερίσχυεν (β).

Ἐποθετήθη λοιπὸν ὁ τακτικὸς στρατὸς ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ἔμπροσθεν καὶ ὑπὸ κατὰ τοῦ χωρίου ὡς ἀκόλουθος:

Τὰ Ἑλληνικὰ τάγματα τοῦ Πέτρου Τερέλλα εἰς τὰ δεξιὰ μὲ τὰ δύο πυροβόλα τῶν δέκα φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Ἐλθετὸν Βρανόλην. Τὰ τῶν φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Δανιᾶν εἰς τὸ ἀριστερὸν καὶ κινδυνωδέστερον μέρος, διότι ἐκτὸς ἐνὸς μικροῦ ρύακος καὶ τινῶν ἄλλων φυσικῶν ἐμποδίων ἔμενον ἀνευ ἐφεδρείας ἢ ἄλλης ἐπικουρίας τὸ μέρος ἐκεῖνο Ὁ Σπύρος Πανᾶς μετὰ τῶν Ἰουίων τοῦ ἑπαρατάχθη ὄλιγων ὄπισθεν τοῦ Τερέλλα δεξιὰ εἰς τοὺς πρόποδας σχεδὸν τοῦ χωρίου.

Ἡ δὲ δευτέρα παράλληλος τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων κατέσχε τὸν ὄπισθεν τοῦ χωρίου ὑψηλότερον λόφον, ἢ μᾶλλον ἐκτεταταμένον ὄροπέδιον, ἀνωθεν τοῦ ὀπίου ὑψύοντο τὰ τραχέα καὶ δύσβατα ὄρη τῆς Σκουληκαριᾶς.

Ἐποθετήθησαν δὲ καὶ ταῦτα κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξιν.

Ὁ Γῶγος κατέσχε τὴν δεξιὰν πτέρυγα. Αὕτη δ' ἔμελλε νὰ καταβῇ πρὸς ἐπικουρίαν τῶν Ἐπτανησίων, ἢ μᾶλλον νὰ προσβάλῃ τὰ πλευρὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἤθελον ὀρμήσει κατὰ τοῦ Σπύρου Πανᾶ ἢ τοῦ Πέτρου Τερέλλα· ὁμοίως δ' ἀποσπασμάτων τοῦ ὁ Γῶγος ἐφύλαττε τὴν μᾶλλον τῶ ἐνεπιστευθῆσαν καὶ τὴν κλειδα τοῦ Πέτα, δηλ. τὸ μονοπάτιον τοῦ Μετεπιού.

Μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμων ὄρειων τῶντι μόνον διὰ τοῦτου θύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ὄπισθεν τοῦ χωρίου ὁ εἶξ Ἄρτης ἢ Σαλῶνων προερχόμενος ὁδοιπόρος

Τὸ κέντρον τοῦ ὄροπέδιου ἐφυλάττεται ὑπὸ τοῦ Ἀλε. Βλαχουπούλου, καὶ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βότσαρη (γ).

Ὁ Ἀνδρέας Ἰσκος καὶ ἡ Γάτζος ἔμεινον δι' ἐφεδρείαν. Τὸ ὄλον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦτο 2500—3000.

Οἱ Ἕλληνες ἐπρότεινον πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους νὰ εἰσέρουν τινὰ προχώματα, πλὴν οὗτοι ἀπεποιθήσαν, ἐπαίρομενοι εἰς τὴν ἀνδρείαν των.

Διήλθον ὄλην τὴν νύκτα ὑπὸ τὰ ὄπλα· περὶ δὲ τὸ λαυκαγῆς τῆς πρωΐας τῆς 4 Ἰουλίου ἠκούσθησαν οἱ χρεματισμοὶ τῶν ἵππων τῶν Μουσουλμάνων, ὡς καὶ ἡ κλαγγὴ τῶν πολεμικῶν σκευῶν των, καὶ μετ' ὀλίγων τουφεκισμοὶ τῆς σκοπιᾶς τῶν φιλελλήνων παρὰ τῆ ὁδῷ τῆς Ἄρτης οὐχὶ μακρὰν πεπυκνωμένου ἐλικίνας ἐπιθεβαίωσαν τὴν ἐλευσίν των.

Κατὰ τὴν ἄην εἶγον ἀφίσει οἱ βάρβαροι τὴν Ἄρταν 8—10,000 ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Πασᾶων Ρεσχίτ καὶ Ἰσμαήλ Πλιάσαν, καὶ κατὰ τὴν 5ην ἦσαν ὄρατοι ἐκ τοῦ Πέτα. Ἦρχοντο εἰς σχῆμα ἡμισελήνου, τῆς ὁποίας τὸ δεξιὸν συνέκειτο ὑπὸ ἐξακοσίων ἱππέων (δ).

Τὸ δὲ πεζικὸν των διηρημένον εἰς σημάϊας (μπαϊράκ) ὄτε ἐπλησίασαν ἀνεπτύχθη εἰς τρεῖς πτέρυγας. Καὶ ἡ μὲν ὄρμησε κατὰ τοῦ Ἀνδρίου Δανιᾶ πρὸς δεξιὰν, ἢ δὲ πολυαριθμοτέρας κατὰ τοῦ χωρίου πρὸς ἀριστεράν, δηλ. κατὰ τοῦ Σπύρου Πανᾶ καὶ τοῦ συντάγματος τοῦ Πέτρου Τερέλλα, ἢ δὲ τρίτη ἀπεπειράθη ν' ἐμβαῖ ὄπισθεν εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄροπέδιον, ἐφ' οὗ ἐφύλαττεν ὁ Γῶγος.

Οἱ ὑπὸ τὸν Δανιᾶν φιλελλήνες τοὺς ἐδέχθησαν εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν βηματίων δι' ἐνὸς

(α) Γόρδων Τ. Α. σελ. 387

(β) Γόρδων Τ. Α. σελ. 388. — Ρεῖβῷ Τ. Β. σελ. 321.

(γ) Ἰδε στρατιωτικὸν χάρτην τῆς μάχης ὑπὸ Ρεῖβῷ Τ. Β.

(δ) Γόρδων Τ. Α. σελ. 389 — Ρεῖβῷ Τ. Β. σελ. 323.

σφοδρού πυρός, ὅπερ ἀνεχάτιζε τὴν ὁρμὴν των. Μὲ τὴν αὐτὴν γενναίότητα τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι, καὶ οἱ νέοι τακτικοὶ Ἕλληνες τοῦ Τερέλλια (α). Εἰς αὐτάς ὥρας οἱ Τούρκοι ὑπερθεοράμησαν πανταχόθεν μὲ σύγχυσιν καὶ θόρυβον.

Τοσοῦτον μέγας ἦτον ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν φιλελλήνων, ὥστε ὁ Πολωνὸς Ἰαρχὸς Μαρξζιέρτσκι μετὰ εἰκοσι μίνων ἀνδρῶν ἐγκαταλιπὼν τὴν θέσιν του τοῖμνηρὸς ἐκατίβη καὶ κατεδίωξε μέγα σάμα Τουργκαλιβανῶν, οἵτινες ὠχυροῦντο ἐντὸς ἐγκαταλείμενης ἐκκλησίας κάτω, ἔμπροσθεν καὶ ὀλίγον μακρὰν τοῦ λόφου των (β).

Ὁ Σουλτανικὸς στρατὸς τυτίστα ὑπο Τουργκαλιβανῶν, πλὴν ἡδυνάτοτις νὰ διακρίνη εἰς τὰς ὑπὸ τὴν τάξεϊς του καὶ Ἰουδαίους· ὅπερ ἐδείκνυεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἰς τὰς νεοσυλλεξιάς του εἶχε σχεδὸν ἐξαντληθῆ.

Συντόμως τὸ ἱππικὸν καὶ πεζικὸν του ἐπανάλαβε τὰς προποδὸν πεισματωδέστερα καὶ μ' ὄλον ὅτι ἐκάλυψε καὶ δευτερον τὸ ἔδαφος διὰ νεκρῶν καὶ πληρωμένων, τρεῖς ὥρας ἐπανελάμβανε ταύτας μετ' ἐπιμονῆς καὶ μανίας. Ἡ νίκη ἔκλυε κατὰ πάντα εἰς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ γενναῖος Ἑλβετὸς Βρανδλὴς ὑπὸ σφοδρῶ πυρετοῦ καταμαστιζόμενος καὶ μόλις ἰστάμενος ἐπὶ τῶν ποδῶν του διὰ τῶν ὀλίγων πυροβόλων του ἔκαμε θαύματα.

Καὶ οἱ Ἑπτανήσιοι, τοὺς ὁποίους πρὸ πάντων οἱ Ἄλβηκοὶ ἐπροσπάθουν νὰ διατρίψουν, ὅπως ἀνοίξουν τὴν εἰς τὸ χωρίον πορείαν των, ἐπολέμησαν ὡς ἄλληθεις Ἦρωες.

Ὁ Γῶγος, εἰπόμεν, κατέχε τὴν κλειδα τοῦ Πέτα καὶ τὸ ἄριστερόν του ὄρπεδόν, καὶ ἐχρῶσται νὰ προχωρήσῃ καὶ προσβάλλῃ τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὰ πλευρά, ὅταν ἤθελεν ὅπως ἐφορμήσῃ κατὰ τοῦ Σπύρου Πανᾶ καὶ τοῦ Τερέλλια. Εἶχεν ἤδη τρέψῃ εἰς φυγὴν μετὰ τοῦ Δήμου Τζέλιου (γ) καὶ τοῦ υἱοῦ του τοῦς ἀπ' ὅπισθεν αὐτῶν δοκιμάσαντας ν' ἀναστῶν τὸ ὄρπεδόν Τούρκους, πλὴν διὰ μιᾶς ἀνεξηγήτου διαγωγῆς ἐσυγχώρησεν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν των ἀπὸ ὀρθόκοντα συγκειμένην, σχεδὸν τῶν πλείστων σημαιοφόρων, νὰ προχωρήσων εἰς τὰ ἄνω τοῦ ὄρπεδου καὶ τὰ ὀπίσθια αὐτοῦ τοῦ ἰδίου

Μετὰ μίαν ὥραν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ αὕτη ἐκυμάτιζε τὴν ἡμιέλιον ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ἄνω Μετεπίου. Ὁ δὲ Γῶγος ἀντὶ νὰ προχωρήσῃ, ἂν τῶντε ἔκαμε λάθος, κατὰ τῶν ὀρθόκοντα τούτων, καὶ μετὰ τοῦ Βλαχοπούλου καὶ Μάρκου Βοτσαρῆ νὰ θέσῃ αὐτοὺς μεταξὺ πυρῶν ἔτακτορῶμένων καὶ εἰς ὀλίγας στιγμὰς νὰ μηδενίσῃ μίαν τοιαύτην μικρὰν δύναμιν, πρῶτος ἔλαβε τὴν φυγὴν πρὸς τὰ ὄρη τῆς Σκουλικαριῶν.

Ἡ ὥραιότερα νίκη τῶν Ἑλλήνων, ἧτις κατὰ μίαν τοῦλάχιστον ἤθελεν ἀπαλλάξῃ τοιμορικὰν τὸ Μεσολόγγιον, ἐν ἄκρῃ, ἐνεκα τῆς διαγωγῆς τοῦ ἐπικαταρτοῦ τούτου προδότου, μεταβάλλεται εἰς καταστροφὴν.

Οἱ κάθωνεν Τούρκοι, ἰδόντες τὰς σημαίας των κυματιζούσας ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, (οἰωνοὶ αἰετοὶ ἦττας ἢ προδοτικῆς τοῦ Γῶγου) ἐπέπεσαν εἰς τὴν τελευταίαν των ἐπέλασιν σφοδρότατα κατὰ τῶν Ἰονίων. Τὰ δύο πυροβόλα τοῦ Πανᾶ εἶχον κατατῆ σχεδὸν ἄχρηστα ὡς καὶ ἕπεινα τοῦ Βρανδλὴ ἦσαν καὶ ἀρηυημένοι, διότι ἐπάλλουν τὸσας ὥρας κατ' ἐχθρῶν τετρακίς πολυκρητοτέρων αὐτῶν· ὅθεν καὶ ἔπεσαν εἰς ἀταξίαν Ὁ ἐχθρὸς τότε κατόρθωσι νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ χωρίον, καὶ ἤρρισε νὰ καταλαμβάνῃ τὰ ἄνω καὶ κάτω ὑψώματα τούτου. Εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν τελευταίων του φιλίγγων ὁ Βρανδλὴς καὶ οἱ πυροβολισταὶ του κατεκόπησαν, ἡ δὲ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ἤρξατο φρικτοτάτη.

Ὁ Τερέλλας εἰς τὸ κακὸν ζητεῖ τὴν ὑποχώρησιν ὁ Ἄνδρέας Δανεῦς κραυγάζει ὅτι εἶναι προτιμώτερον ν' ἀποθάνουν ἢ νὰ ὑποχωρήσουν ἐνόπιον τῶν Τούρκων (δ) ἡ δὲ διαφωνία αὕτη οἶσθαι καιρὸν πρὸς τοὺς Τούρκους πλεῖον νὰ τοὺς περικυκλώσων. Τέλος ὁ Τερέλλας μάχεται μεμονωμένους ἀνδραῖως, καὶ πίπτει εἰς τῶν πρώτων.

Εἰσελθόντες οἱ Τούρκοι εἰς τὸ χωρίον σφάζουν ἀνηλεῶς τοὺς Κροσζιμάρ, Λάσκην, Γούλρ καὶ λοιποὺς τοῦ νοσοκομείου ἄσθενεῖς φιλέλληνας, καὶ πολλοὺς Ἕλληνας (ε) κρατούντες δὲ τὰς κεφαλὰς των καὶ ἀλαλάζοντες χαροποιῶς ἐνεψύχουν τοὺς λοιποὺς. Ὁ ἰατρὸς Τράμιπερ οἰεξέφυγεν ὡς ἐκ θαύματος, πηδήσας κάτω ἐκ παραθύρου τινός

(α) Ἰόρδαν Τ. Α. σελ. 387-388.—Ρεϊβὼ Τ. Β. σελ. 323-324

(β) Ρεϊβὼ Τ. Β. 324.

(γ) Ἰστορ. Τρακουστῆ Τ. Α. σελίς 280

(δ) Ρεϊβὼ Τ. Β. σελίς 326

(ε) Ρεϊβὼ Τ. Β. σελ. 328.—Πουκεβίλ Βιβ. 8 Κ. 3 σελίς 188.

ὁ δὲ συνταγματάρχης Δανιῆς ἐγνώρισε τότε τὸ σφάλμα του ὅτι ἦν ἔκρουσε τὴν ὑποχώρησιν, πλὴν ἦτον ἄργα. Ἡ εἰς Κομπότι φέρουσα ὁδὸς εὐρίσκειτο εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἐχθροῦ, τὸ δ' ὀπισθεν τοῦ ὁροπέδιου ἐπιλημμύρει Ἀλιωνῶν, ὡς καὶ τὸ χωρίον. Δὲν ἔμεινε λοιπὸν ἄλλη ὁδὸς πρὸς τοῦτον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἢ ὁ ἐν-δόξος θάνατος.

Εἷς Ἄραφθ δὲρᾶται τὰς ἡμέρας τοῦ ἵππου του καὶ γουσκλιεῖ μὲ τὸ γκαταγάνου εἰς τὴν γῆν. Ὁ Δανιῆς ζητεῖ νὰ τὸν σπαθίσῃ, πλὴν ἡ κεφαλὴ τοῦ ἵππου εἶναι προμαχῶν τοῦ μαύρου. Τὸ ζῶιον τρομάζει καὶ ὀπισθοπορεῖ, ὁ δὲ γενναῖος ἀναβάτης τοῦ ἀνατρί-πεται ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ τριάκοντα Γέκοι καὶ Τοξίτες πίπτουν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀπο-κίπτουν πρὸς φρίκην τῶν λοιπῶν φιλελλήνων τὴν κεραλὴν του (α) χωρὶς νὰ λάβῃ και-ρὸν ὁ γενναῖος ἀνὴρ νὰ φέρῃ τὴν ἐλαχίστην ἀντίστασιν.

Ὁ γενναῖος Μερζιέρας, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἶδομεν, μετὰ ἕνδεκα ἄλλων Πο-λωνῶν ἀποδιώξαντα τῆς ἐκκλησίας τοὺς Ἀλθανοὺς, προσπαθεῖ τότε διὰ τοῦ χωρίου νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὰς ὄρη, πλὴν εἰς τὰς ὁδοὺς ἀπαντᾷ τὸν θάνατον καὶ οὕτως καὶ οἱ σύν-τροφοὶ του.

Ἡ νέος Σχωθασὲν (Chanvassainne) ἀξιωματικὸς τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας (β) ἐρόνευσεν ἕνα σημαιοφόρον Τοῦρκον τῷ ἀφήρασε τὴν σημαίαν, τὴν ἔχασε πάλιν, ἔτι τὴν ἀφήρασε καὶ σφίγγων ταύτην εἰς χεῖρας ἔπετε διαπεραθεῖς ὑπὸ πλήθους βολῶν καὶ ξιφῶν.

Ἡ Μενιάκ λοχαγὸς τῶν Οὐσάρων τῆς Γαλλίας πληγωμένος εἰς τὸ γόνυ ὑπὸ μολυ-βδοστράϊρας καὶ μὴ δυνάμενος νὰ προχωρήσῃ ἐπακουμβῆ ἐπὶ ἐλαίας καὶ μάχεται εἰς λίαν. Ἡ λαμπρὰ στολή του ἐπιτύρει τὴν προσοχὴν τῶν βαρβάρων νωμίζουσι ὅτι εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ζωιρήσουν. Ἀπέθανε δὲ, καθὼς μαρ-τυροῦν ὁ κύριος Ρεῖβὸς καὶ ὁ ἐπιζήσας φιλέλληνας λοχαγὸς Δανιῆλ, ἀφοῦ ἐξήπλωσε δε-καπέσσαρας Ἀλθανοὺς πρὸ τῶν ποδῶν του. Ἐπειδὴ δὲ ἐθραύσθη τὸ ζῆφος του, προ-σπαθοῦσε νὰ αὐτοχειριεταθῇ μὲ τὸ εἰς τὴν χεῖρά του ἐναπολειφθὲν τεμάχιον. Πλὴν οἱ Τοῦρκοι βαρβαρικώτατα τὸν ἐφόνευσαν.

Ἡ σημαιοφόρος τῶν φιλελλήνων Τεῖχμάν (Teichmann) ποτὲ στρατιώτης τοῦ Πο-νοιοτόφσκου δὲν ἔχασε τὴν σημαίαν του, εἰμὴ ἀφοῦ πρῶτον ἔθαψεν αὐτὴν εἰς τὸ αἷμα τῶν βαρβάρων καὶ ἔχασε τὴν ζωὴν του.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις ἀκριβῶς τὰς ἀνδραγαθίας ἐνὸς ἐκάστου τῶν νέων τούτων σταυροφόρων καὶ πάλιν δὲν πρέπει νὰ παρασιωπήσῃ τὰ ὀνόματα τῶν πε-τόντων ἐνταῦθα. (*)

Ἡ φωνὴ τοῦ Γόγγου ἐπέφερεν ἐκείνην τοῦ Βλαχοπούλου ἐπειδὴ ἡ δεξιὰ πτέρυξ του-του ἐπακουμβούσα ἐπὶ τῆς τοῦ Γόγγου ἔμεινε διὰ μίαν ἀνοικτὴ εἰς τὰς προσβολὰς τῶν ἐπὶ τοῦ ὁροπέδιου ἀναβάντων Ὀθωμανῶν. Ἐπίσης ἐπαπειλεῖτο καὶ ἡ ἀριστερὰ του πτέ-ρυξ παρὰ τῶν εἰς τὸ χωρίον εἰσδυσάντων Μουσουλμάνων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τούτων νὰ περικυλισθῇ εὐρήθη καὶ ὁ Μάρκος Βότζαρης μετὰ τῶν τρακοσιῶν Σουλιωτῶν του ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ὑπεχώρησαν χωρὶς νὰ ὀνηθῶν νὰ λάβουσι μέρος,

(α) Πουκεβίλ Βιβλίον 8 Κεφ. 3 σελ. 188. Ῥεῖβὸς Τ. Β. σελ. 328.

(β) Ῥεῖβὸς Τ. Β. σελ. 327. — Γόρδων Τ. Α. σελ. 390

(*) Τὰ ὀνόματα τῶν πετόντων φιλελλήνων τοῦλάχιστον τῶν γνωστωτέρων εἶναι. Γάλλοι. Ἀνδρέας Δανιῆς (ἐκ τῆς Γενεύης, πλὴν πολιτογραμμμένος), Μενιάκ, Βιέλ, Σχωθασὲν, Ἐβρίκος Βαυερμάν, Γουττχάρδος, Φρελὸν, Σερκουν, Δαβουσί. Πολωνοί. Μερζιεύτσκις, Μλοδούσκις, Κουτζιέλτσκις, Δοβρονούσκις. Ἑλβετοὶ Σχεβαλιέ, Γρενολί, Φελδάν.

Ἵσλανδός. Ροδολφὸς Οὐστμάνος.

Ἰταλοί. Πέτρος Τερελλας, Μαμιότ, Τιρέλνς, Βριφάρης, Φάτζιος (πάντες Παιμον-τέζοι). Τορμείλας, Πενάριος, Μογουλὸγουνιτζ (Δομθαοδούβεντοι).

Γερμανοί, Σουηδοί, Δάνοι κτλ. Σάνδμαν, Τεῖχμάν, Σάνδερ, Δε-Κροντζεμάρκ, Σέιγγερ, Δε-Στάελ, Χολστέιν, Γουόλφ, Διτέρλεν, Λάσκυ, Φέλδς, Σμιθ, Ὄβερ, Δε-σχέφφω, Ρούστ, Κόενυ, Ὀχλμάχερ, Καίξενθέρ, Εἴτεν, Γουττξεν, Ροξενούελ.

Μετὰ τὴν μάχην ἀπέθανον, οἱ Σέιγγερ, Γουετγανθ, Σουετγανθ, Βατιλιάνης καὶ ὁ στρατηγὸς Νορμάνος.

εις τὴν μάχην, οὔτε κἀν νὰ φέρουν βοήθειαν εἰς τὰ τακτικά στρατεύματα, ἄτινα διὰ μιᾶς μᾶλλον ἀμαθοῦς τακτικῆς πρώτῃ φοράν ἴσως εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου εἶχον δι' ἑφεδρείαν ἀκροβαλιστὰς καὶ ἀτάκτους.

Ἐν τούτοις οἱ φιλέλληνες μαχόμενοι μετ' ἀπελπισίας εἰς ὑποχώρησιν ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον καὶ ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, καὶ εἰς κάθε βῆμά των ἐγκαταλιμπάνοντες ἕνα φονευμένον ἢ πληγωμένον ἔφθασαν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, ὅπου οἱ στρατιῶται τοῦ Γῶγος διὰ σφοδροῦ πυροβολισμοῦ ἀνεχαίτισαν τοὺς Τούρκους καὶ δὲν ἐπροχώρησαν περισσότερο.

Ὁ Στρατηγὸς Νορμάνος, ὅστις ἐπολέμησε καὶ οὗτος μετὰ μεγάλῃ ἀνδρείᾳ, ἐπιλήθθη εἰς τὸ στήθος, καθὼς καὶ ὁ γενναῖος Σπύρος Πανῶς.

Οἱ φονευμένοι Τούρκοι ἦσαν περίπου χίλιοι· οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἑξακόσιοι.

Πολλοὶ τούτων εἶχον αἰχμαλωτισθῆ, πλὴν οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν συνθήκην των τοὺς ἀπεκεφάλισαν εἰς Ἄρταν, ἐκτὸς ἐνὸς Ἠρώστου ἀξιωματικοῦ, ὅστις εἶχε γνώσεις ἰατρικῆς.

Ὁ Βλαχόπουλος πληγωμένος εἰς τὸν πόδα ἐτάθη μετὰ δύο ἄλλων ἀπεσπᾶντες ὡς Ἀλβανοὶ μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν. Τὸν ἐνόμισαν ὡς ἕνα ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν των ἐκρούθησαν μετὰ ταῦτα εἰς δενδρώδη τινα χαράδραν, καὶ ὅτε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἦσαν ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναπάντες, διότι ὄλοι τοὺς ἐθεώρουν φονευμένους (α). Οἱ Τούρκοι δὲν ἐπροχώρησαν, ἀλλ' ἐγκαταλιπόντες φρουρὰν εἰς τὸ χωρίον ἐπανῆλθον εἰς Ἄρταν καταγινομένοι δύο ὁλοκληροῦς ἡμέρας εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν των.

Ἀναφορικῶς παρουσιάζονται ἐνταῦθα πρὸς τὸν ἀναγνώστην δύο τινὰ· πρῶτον ἡ ἀνάλυσις τῆς διαγωγῆς τοῦ Γῶγος Μπάκολα, καὶ δεύτερον ἡ θέσις τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ὁ κύριος Τρικοῦπης εἰς τὴν ἱστορίαν του μᾶς βεβαίωι ὅτι ὁ Γῶγος ἦτον ἀθῶος.

Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἐξέφρασε καὶ ὁ Α. Μαυροκορδάτος πρὸς τὸν Γόρδωνα (β).

Ἐν τούτοις οἱ ἐπιζητῶντες φιλέλληνες ὄηλ. ὁ λοχαγὸς Βάγερ Δ. Ἐλμάν (γ), ὁ λοχαγὸς Χαναῦ (Hanay) ἐκ Βρυξελῶν, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Στιέτζ, καὶ οἱ κύριοι Πανάου καὶ Καρλι (δ) Γάλλοι, οἵτινες εἰς τὸν τότε τύπον τῆς Γαλλίας ἔγραφαν περὶ τῆς Ἑλλάδος· οὗτοι ὄλοι συνάμα καὶ ὁ Γόρδων, Πουκεβίλ, Ρειβῶ, Ζουρδὲν καὶ Δουρεϊ, θέλουν ὅτι ὁ Γῶγος ἐξάθη προδότης, καὶ ὄχι ὅτι ἐλανθάσθη.

Ἀντικρῶς ἐξωγραφίσασαν τὸν ἀνθρώπον ὀλίγον χωρὶς δὲ νὰ παρατήσωμεν τὸν λιθότοπα μελανώτερον ἀφ' ὅσον ἦτον, ἀδύνατον νὰ κρύψωμεν ὅτι καὶ ἀθῶος ἂν ἦναι, τοιοῦτος χαρακτὴρ παλιμβουλός, δόλιος, ἡμίτουρκος, αἰσχροκερδῆς καὶ ἔθνοκερδοσκόπος, ὅστις τέλος ἐτελεύτησε Τούρκος, εἰς τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας εἶναι ἀδύνατον διαφορετικῆν ὀνομασίαν νὰ καθίξῃ.

Πλὴν πάλιν πῶς ἐξηγείται, ὅτι συνεχώρησεν μὲν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῶν Τούρκων νὰ διέβῃ τὸ φυλακτόμενον μονοπάτιον, ἀπέκρουσε δὲ καὶ κατεδίωξε τ' ἀκόλουθα σώματά των; Ἐὰν ἐνήργει ὡς φανερὸς προδότης, ἢ θέσις του ἦτο δεινὴ, διότι εἰς τὸ πλευρόν του εἶχε τὸν Βλαχόπουλον καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου, οὗτινος τὸν πατέρα πρότινον ἐτῶν ἐδολοφόνησεν. Ἦτο καὶ γραῖα ἀλώπηξ, καὶ ἂν καὶ ἀνετράφη μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ κλίνουσα πρὸς τούτους μᾶλλον, οὔτε τούτους ἔτι ἐνεπιστάετο. Ἐπρεπε λοιπὸν, ἐνῶ ἔβλεπεν ὅτι ἡ νίκη ἦτο τοσοῦτον ἀμφιβέβητος ἔτι εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς μάχης, ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ τὸ μέγα σῶμα τῶν Τούρκων νὰ καθίξῃ τὰ ὀπισθία του, ἀφοῦ ἀπαξ συνεχώρησεν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν των νὰ προχωρήσῃ καὶ ἀποκόψῃ οὕτως ἀπ' αὐτὸν πᾶσαν ἐλπίδα ἀποχωρήσεως εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τῆς τε ἡττας καὶ νίκης; ὅχι βεβαίως. Ἄλλ' ἂν τῶνόντι δὲν ἦτο προδότης, ἀνὴρ τοσοῦτον ἀνδρείος, ἀφοῦ ἀπαξ ἔπρεπε τὰ μεγάλα σώματα τῶν Τούρκων εἰς φυγὴν, διατὶ δὲν ἔβουλησεν ἐν τῷ ἄμα ἐναντίον τῶν ὀγδοήκοντα ἐμπροσθοφυλάκων νὰ διώξῃ καὶ τούτους, ἢ ν' ἀποθάνῃ ἐντίμως, ἀλλὰ πρῶτος ἔλαβε τὴν φυγὴν πρὸς τὰ ὀπισθία του ὄρη, καὶ ἐνυχώρησε πρὸς τοὺς πρὸ ὀλίγου καταδιωχθέντας Τούρκους νὰ ἐπανέλθωσι καὶ εἰσελθῶσι εἰς τὸ στενὸν ἀθροῦτεροι; Τέλος μετὰ τὴν μάχην ὁ Γῶγος ἦλθεν εἰς Ἀγγὰδὰ πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον περὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν συσσωρευμένα τὰ αἱματό-

(α) Γόρδων Τ. Α. σελίς 389

(β) Γόρδων Τ. Α. σελ. 389.

(γ) Ἀπομνημονεύματα Βάγερ Δ' Ἐλμάν, Λευψίας ἐκδοσις.

(δ) Resume de l' Hist. des Grecs modernes par Armand Larrel.

φωρτά λείψανα του Πέτα, και εξήτει να δικαιολογηθῆ. *Ότε δὲ εἶδε τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ἐσυμβιβάσθη, λέγει ὁ κύριος Τρικούπης, μετὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἔκοτε ἔμεινε Τούρκος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος (α).

*Όποιου εἶδους συμβιβασμὸν ἔκαμε μετὰ τούτων ἵνα τὸν παραδεχθῶν και μὴ τὸν βλάψουν, και κρατήσουν πλησίον των; Τούς Τούρκους, ἐρωτῶμεν, οἷτινες μολίς εἶθιτον εἰς χεῖράς των ἕνα ὄπλαρχηγὸν καὶ παράνα τὸν ἀπεκεφαλίζον; *Ἡ τοὺς ἐπίεισε βέβαια ὅτι οὗτος ἦτον, ὅστις τοῖς ἤνοιξε τὴν πύλην τοῦ Πέτα, ἢ τοῖς ἀπέδειξεν ὅτι διετήρησε τὰς μετὰ τούτων συμφωνίας του, ἕνεκα τῶν ὁποίων και ζωοτροφίας, και χρήματα πρὸ τοῦ πολέμου ἀναφανθὸν ἐνώπιον τοῦ Πανελληνίου ἐλάμβανεν. *Ἄρα εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἑαυτὸν προδότην, και οὐδεὶς ἱστορικὸς δύναται ἄλλως πῶς νὰ τὸν καλέσῃ.

Μία μόνη ἀπολογία μένει παρ' ἡμῖν, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ μάχη τοῦ Πέτα εἶναι ἡ μόνη, καθ' ἣν τὰ τέκνα τῆς Εὐρώπης ἦλθον ἀθρόα νὰ πολεμήσουν τὸν βάρβαρον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μας, συμφέρον εἶναι νὰ κρύψωμεν ὅτι ἡ καταστροφὴ τῶν Ἡρώων ἐκείνων προήλθε παρ' ἡμῶν αὐτῶν. θέσις τῶν οὗτοι λυπηρὰ και ἀξιοδαρτέα! Πλὴν τί ποιησῶν; *Ἡμεῖς δὲν δύναμεθα νὰ σχηματίσωμεν κοινότητας, πρέπει νὰ ζωγραφίσωμεν μόνον ταύτας ὡς τὰς εὐρίσκομεν, ἢ μᾶλλον νὰ τὰς ἀντιγράψωμεν. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς Τουρκικῆς παρακμῆς και διαφθορᾶς ἢ σῆψις πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ μεταδόσθῃ και εἰς τινὰς τῶν Χριστιανῶν; ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν γέμει ἠρώων και ἠρωοισμῶν. *Ἐμὲ δὲ κατὰ καιροὺς ἀνεφάνισάν τινες προδόται ἢ σπουδαρχίδαι, ἔαν εἰς Καράθιᾶς ἐγενεῖν αἴτιος τοῦ ἀφανισμοῦ τοῦ ἱεροῦ λόχου, εἰς Μπουρνιαῖς τῆς Χίου, εἰς Κώας τῶν Ψαρῶν, εἰς Γῶγος τοῦ Πέτα και εἰς Βούλγαρις τοῦ Μεσολογγίου, τοῦτο εἶναι τῶνδε κακοδομίμων, πλὴν οὐτὴ ἡ τύχη τοῦ ἔθνους ποτὲ παρὰ τούτων ἐπηρεάσθη, οὐτὴ ἡ ὑπέληψίς του. Εἰς δὲ τὰς λευκάς τῆς ἱστορίας σελίδας ἡ ἀλήθεια ὡμοιάζει ὡς τοὺς κρυφίους ἐκείνους χαρακτήρας τῆς λεμονομελάνης, οἷτινες ἀδύνατον εἶναι, ἀν ποτὲ προσεγγυθῶσιν εἰς τὸ φῶς, νὰ μὴ γίνωσιν ὄρατοι.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα, τὰ λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπέστρεψαν πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον, ὅστις ἦτον εἰς Λαγκάδαν, ἢ κατ' ἄλλους εἰς τὴν Εὐαγγελίστριαν πλησιέστερα ἐπὶ τοῦ Πέτα σὺν τῷ Θεόδωρῳ Γρίβα και Κανέλλῳ Δελιγιάννῃ.

Λέγεται ὅτι ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς εὐρίσκειτο εἰς τὴν ἀθουμικὴν ἕνεκα τῆς προφητείας περὶ τῆς κατὰστροφῆς, τὴν ὁποίαν πρὸ μικροῦ ὁ Θεόδωρος Γρίβας ἐξῆξεν ἐκ τῆς ὡμοπλάτης ἀριστερῆς εἰς τὸ γεῦμα: ὁ Βαρνακιώτης και Βότζαρης ἦλθον πρῶτον και ἐπειδὴ ὁ Βαρνακιώτης ἐυστέλλετο νὰ εἰσέλθῃ, ὁ Μάρκος Βότζαρης, οὔτινες ἢ συνειδήσεις ἦτον ἐλαφροτάτη, τὸν ᾤθησε και εἰσῆλθον ἀμφοτέροι.

*Ἡ λύπη τοῦ Α. Μαυροκορδάτου ἦτο βαθυτάτη, και ἡ θέσις του ἐπικίνδυνος. Ἐλυπεῖτο και ἐθρήνηε διὰ τοὺς πεσόντας, διὰ τὴν ἦτταν και τὴν καταστροφὴν ὀλοκλήρου σχεδὸν τοῦ στρατοῦ του, και ἐφοβεῖτο τὴν πρόοδον τῶν Τούρκων. Ἄν ὁ Στρατηγ. Νορμάνος διὰ κατασκόπων ἐγνώριζε τὴν ἐξ Ἄρτης ἐξοδὸν τῶν Τούρκων και ἐπροσκάλεσε τὸν Δανιὴν ἐκ τοῦ χωριοῦ Βρόντζα πρὸ δύο ἡμερῶν, πρέπει βεβαίως νὰ εἰδοποίησε και τὸν ἀρχιστράτηγόν Α. Μαυροκορδάτον. *Ἡ ἀπουσία του κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου, και διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη τοῦ Προέδρου και ἐκείνα τοῦ ἀνωτάτου διερχομένου μεταξὺ Ἑλλήνων και φιλελλήνων, και διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν μάχην ἦτο λοιπὸν ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Διὰ ποῖον λόγον δὲ ἦτον ἀπὸν, εἶναι ἀγνωστον και οὐδεμίαν δύναμεθα νὰ φέρωμεν ἡπαρτήρησιν, πρὶν ἴδωμεν τοὺς λόγους εἰς τὰ ἀπομνήμονεμάτὰ ταῦ. Τοῦτο μόνον προσθέτομεν ὅτι ὁ Α. Μαυροκορδάτος ἐνόησε τὴν τότε ἐνώπιον τοῦ ἔθνους θέσιν του.

*Ὁ Δ. Τψηλάντης, ὁ Νέγρης και ἄλλοι τινὲς τῶν πεπαιδευμένων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῶ ἐπιλοναίικον τὸ ὕψος: οἱ δὲ ἐναντίοι ὄπλαρχηγοὶ και τινες φιλελλήνες ἔβρῶν τὸν κατάλληλον καιρὸν ὅπως τὸν διαβάλου. Ἐπεχώρησε λοιπὸν εἰς Μεσολόγγιον, και ἐκεῖ ἀπεφάσισε, ὑπὸ τὸ ἀτειχὸν και ἀφροῦρητον ταῦτο πέρασμά, νὰ περιμεῖν τὸν ἔχθρον και ν' ἀποδάμῃ ἐνδοξοῖς, ἢ διὰ μιᾶς κροτεράς νικήσῃ νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα.

*Ἡ ἀπέλιπτική αὕτη ἀπόφασίς του δὲν ἀφίνει εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μεταγενεστέρων τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν εἰς ποῖον πурετὸν ἢ φιλοτιμία τοῦ ἑνθρὸς τούτου κρῖπε

ὡς εὐρίσκατο διὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην. Ὅταν εἰς Μεσολόγγιον εἶπεν, ὅτι ἐσκόπευε ν' ἀποβάνῃ, καὶ ὅστις θέλει ἄς μὴν ἢ ἄς φρήν, τὸ αἷμα πάντων κατεψύγη. Μῆνος ὁ Βήζαρης καὶ τινες Μεσολογγῖται ἐτόλμησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Γνωρίζομεν τὰ περιπέλοιο ὅστος πρῶτος, διὰ πολιτικῆς λίαν τοῦ σαρμου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἠπάτησε τὸν Ὀμέρ Βριώνην, καὶ δι' ἀντιστάσεως ἠρωϊκῆς τὸν ἀπέκρουσε, καὶ οἰέλυσε τὴν πρῶτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ὡς φαίνεται εἰς τὰ προσεχῆ κεφάλαια τοῦ συγγράμματος τούτου.

Περαινοῦντες πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὸ τάγμα τῶν φιλελλήνων δὲν ἐτύμκιστο εἰς περισσοτέρων τῶν 80, ὧν τὰ δύο τρίτα ἔπειτου.

(B) ΝΟΥΤΖΟΣ καὶ ΠΑΛΑΣΚΑΣ. — Τὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἄφρονα διαγωγὴν πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα, καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν φόνων τοῦ Ἀλέξιου Νουτζοῦ καὶ Παλάσκα, ὁ Σπυρίδων Τρικοῦπης περιέγραψε λεπτομερέστερα παντὸς ἄλλου (α). Εἶναι περιττὸν νὰ ζητήσῃ τις νὰ προχωρήσῃ εἰς μακρύτερας λεπτομερείας. Ἐν τούτοις ὅτι ἡ μισήφρονα αὕτη εἶναι ἡ κίβητι τῶν μετὰ ταῦτα δυστυχιῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρούτζου καὶ τοῦ τραχηκοῦ αὐτοῦ τέλους, ἀμυβηθὴ δὲν ὑπάρχει. Ὁ Ἄρειος Πάγος, ἡ μᾶλλον ὁ Θεόδωρος Νέγρης, εἶναι πλέον ἀξιοκατάκριτος, ἢ ὁ ἄρειος Ὀδυσσεύς. Ὁ Νέγρης, ἀπὸρ πεπαιδευμένος καὶ μὲ ἀνατροφὴν, πλὴν ἐμπειρίας καὶ βραδύλογος, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι ἡ βραδύλογία του δὲν ἐφηρμόζετο τοσούτου εὐκόλως ἐπὶ τῶν τραχέων καὶ τοιμηρῶν χαρακτῆρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν αὐθαιρέσιαν. Κατηγήρει πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Ἰψηλάντου καὶ Ὀδυσσεύς τὴν φιλίαν, καὶ ἀπήτει τὴν ἐμφανιστὴν των ἐνώπιόν της. Ἐστάλη λοιπὸν ὁ Ἀλέξιος Νουτζὸς νὰ ἐπισταθῇ μετὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς τὴν πώλησιν τῶν προσόδων καὶ τὴν ἐξαγορῶνσιν ἐθνικῶν τινων ὁμολογιῶν, ὃ δὲ Παλάσκας, ἵνα παραλάβῃ τὴν χλιαρχίαν τοῦ Ὀδυσσεύς, λέγεται δὲ ὅτι προεφέρθησαν πέντε χιλιάδες γροσίων πρὸς τὸν Γκούραν, ἵνα ἐκτελέσῃ τὰ χρέη τοῦ θημίου καὶ τὸν δολοφονήσῃ (β). Ὅπως καὶ ἂν ἔχη ὁ Ὀδυσσεύς ἔμαθε πρὸ τῆς ἀφίξως τὸν ἀπεσταλμένον τούτων τοὺς σκοποὺς τῆς Κυβερνήσεως, διὰ πολλῶν ἐπιστολῶν, καὶ ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι ἦσαν κομιστὰί τῆς ἀποράσεως τοῦ θανάτου. Ὁ Ἀλέξιος Νουτζὸς, ἡ μᾶλλον ὁ κύριος Ἀλέξης, ὡς τὸν ἐκάλει ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς, δὲν ἤτο βέβαια ὁ ἄριστος Γεώργιος πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα. Ἡ πρῶτη διαγωγὴ του δὲν ἐνέπνευε ἀρετικὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς ἐκεῖνον. Ἐστάθη ποτὲ Βεσβόδας τῶν τετραράκοντα χωρίων τῆς Περρὲβαίας, καὶ τὰ εἶχε διοικήσει ὡς Ὀθωμανὸς Σατραπῆς μᾶλλον, ἢ ὡς Χριστιανὸς προεστός. Ἦτον ἐκ τῶν ἀπορρήτων τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, καὶ ὅμως ἄμα ὁ Χουραϊτῆς ἔφρασε νὰ πολιορκῇ τὰ Ἰωάννινα, ὡς ὁ Ὀμέρ-Βριώνης, ἐπρόδωσε τὸν Αὐθέντην του καὶ μετέβη εἰς τὸ Σουλτανικὸν στρατόπεδον.

Ὁ Χουραϊτῆς τὸν ἀνέδειξε γενικὸν προσηγόρητον του, πλὴν ὁ Νουτζὸς ὅτε εἶδε τὴν διαφωρίαν των, τὴν βραδύτητα τῆς πολιορκίας, καὶ τὴν ζωηρὰν ἀντίστασιν τοῦ Ἀλῆ, μίαν ἡμέραν ὅπου παρὰ τῶν Τούρκων ἐστάλη πρέσβυς ἐντὸς τῶν Ἰωαννίνων δι' ὑπόθεσιν τινα, πάλιν ἔμεινε παρὰ τῷ Ἀλῆ-Πασᾶ ἐγκαταλιπὼν τὸν Χουραϊτῆν.

Ὁ γέρονς Ἀλῆς εἰς τὴν μωρίαν τῆς ἡλικίας ἐκήρυξε τὸν Νουτζὸν ἀληθῆ υἱὸν του, ἀληθῆς αἷμά του ἀπὸ Χριστιανῆν θούλην· ὅθεν καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἀνετράφη εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐτήρησε μυστικῶν τὴν γέννησιν του· ἐκάλει νόθος τοὺς υἱοὺς του Βελῆν καὶ Μουκτάρην, καὶ μοιχαλῖα τὴν ἐνύαρον σύζυγόν του Ἐμινέ (γ). Ὁ Νουτζὸς ἐνεγολοπήθη μὲ νέαν θερμότητα τὸν ψευδῆ πατέρα του, καὶ ἦλθεν εἰς Βραχῶρι λαμπροστολιμένος καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Κόρσον Βαστάνου ὅπως κερδίτῃ τὸν Α. Μαυροκορδάτον ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ. Αἱ ἀπόπειραὶ αὐτοῦ ἐστάθησαν μάταιαι, ὡς καὶ ἐκεῖναι τοῦ νὰ διαφθείρῃ τὸν Ῥεῖβᾶ καὶ ἄλλους τινὰς φιλέλληνας, ἵνα ὑπηρετήσουν τὸν Σατραπῆν (δ)· ὅθεν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τύχη τοῦ Ἀλῆ μεταβάλλετο ἐπὶ τὸ χεῖρον, πάλιν τὸν ἐγκατέλειπε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Λέγεται ὅτι ἔωσεν δις τὸν Ὀδυσσεῖα ἀπὸ

(α) Ἱστορία Σπυρ. Τρικοῦπης Τ Β. κεφ. ΑΒ. σελίς 338

(β) Γορδ. Τ. Α. 407

(γ) Ποικιλία Β 8. 11 σελίς 168

(δ) Ῥεῖβᾶ Β' Α. σελίς 296

τὴν ὀργὴν τοῦ Ἄλφ, ὅστις ἠθέλησε νὰ τὸν φονεύσῃ. Πλὴν οὐδεὶς τῶν συγγραφέων τὸν βίον τοῦ Ἄλφ πρὸ τοῦ ἀγῶνος, κάμνει μνείαν περὶ τούτου· οὔτε οὐδεὶς τῶν περιηγητῶν, ὅσοι ἀναφέρουν τὰ ὀνόματα τοῦ Νουτῆζον καὶ Ὀδυσσεύς. Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην ἐπιβροήν καὶ πλείστα δικαίωματα εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἦτο λοιπὸν καθαρὰ ἀφροσύνη καὶ ἀπερσικεψία τῆς Κυβερνήσεως νὰ σταίη ἄνδρας, πρὸ πάντων νεήλυδας, διὰ νὰ τοῦ ἀπαρτίστου τὴν ἐξουσίαν.

Ὁ δὲ Χρήστος Παλάσκας, Σουλιώτης, ἐντίμος, ἀνατροφῆς εὐγενοῦς καὶ καλῆς διαγωγῆς, ὑπηρετήσας εἰς τὰ Γαλλικὰ, Ῥωσικὰ καὶ Ἀγγλικὰ στρατεύματα τῆς Ἐπτανήσου ἀπὸ τοῦ 1808—1817, δὲν ἦτο φίλος τοῦ Ὀδυσσεύς. Ὅθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν στρατιωτῶν ἐκείνου δὲν ἦτο καὶ οὗτος ὁ εἰς μίαν στιγμὴν δυνάμενος νὰ τοὺς διαθέσῃ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν εἰς Γραβιζῆν καὶ Θερμοπύλας ἀρτιτεύσαντα στρατηγὸν των.

Ὁ κανοῦργος Ὀδυσσεὺς ἐνόησε τούτο καὶ ἀρῆκε κριτὰς τοὺς ἰδίους στρατιώτας τὸν ὑπεδέχθη δὲ εὐμενῶς τὸν Νουτῆζον καὶ Παλάσκην ἐντὸς τῆς καλύθης του, ὅπου καὶ συνεγυμνάσταν· εἶτα, συναχθέντων πολλῶν χωρικῶν καὶ στρατιωτῶν ἔξω τοῦ μέρους ἐκείνου, ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξέρχεται καὶ τοὺς ἐρωτᾷ: « αὐτοὺς θέλετε ἡμεῖς; » « ἐπὶ » ἔκραξαν ὁμοφώνως οὗτοι. « Τιμωρήσατε λοιπὸν τοὺς ἐχθροὺς σας καὶ ἐχθροὺς μου » ἐπρόσθεσε καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς καλύθης. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον τὸν Νουτῆζον καὶ Παλάσκην ὀλίγον μακρὰν καὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Τινὲς τῶν ἱστορικῶν θέλουν ὅτι ὁ Γκούρας διεύθυνε τοὺς φόνους.

Ἡ πράξις εἶναι σκληρὰ, ἀυθαίρετος, τυραννικωτάτη καὶ ἀξιοποινος. Πλὴν ὅταν συλλογισθῶμεν ὅτι νόμοι τότε δὲν ὑπῆρχον, ὅτι ἡ μάχιμα τοῦ ἰσχυροτέρου ἦτον ὁ ἰσχυρότερος νόμος παρὰ τοὺς ἀμαθεῖς ὀπλαρχηγοὺς μας, ὅτι βεβαίως ἡ Κυβέρνησις ἔκαπτε τὸν λάκκον τοῦ Ὀδυσσεύς, καὶ οὗτος ἀντὶ ν' ἀρεθῇ καὶ συρθῇ ἐντὸς τούτου ἐβρίσκει τοὺς ἀπεσταλέμους αὐτῆς· ὅταν ἀναλύσωμεν τοὺς ἡμιμαθεῖς καὶ μονοφάλλμους διπλωμάτας μας τῆς τότε ἐποχῆς, οἵτινες ἐλθόντες ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Θεμιστοκλέους ἐξήσκησαν εἶδος ὑπεροχῆς ἐπὶ τῶν ἀγραμμάτων ὀπλαρχηγῶν· ἦγον, ἕκατος λαθῶν ἕνα μὲ τὸ μέρος του, ἢ μᾶλλον θέτας τὰ γράμματα τοῦ υἱοῦ τῆν μάχιραν ἐκείνου, ἐπροσπάθει νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν ἄλλον· ὅταν ἀναλύσωμεν τὰ πάθη των, τὰς διαφωνίας καὶ τὰς ραδιουργίας των, αἵτινες ἐγέννησαν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἀπὸ τοῦ 1824—1830, οἵτινες παρ' ὀλίγον νὰ καταποντίσων καὶ φιλικὴν ἔταιρίαν καὶ ἐπανάστασιν· ὅταν ἀμερολήπτως ἐξετάσωμεν ὅλα ταῦτα, τίς θὰ εὐρωμεν ὅτι ἐδολοφόνησε τὸν Νουτῆζον καὶ Παλάσκην, ὁ Ὀδυσσεὺς, ἢ ἡ Κυβέρνησις, ἢ ὁ ἐκδικητικὸς Ἄρειος Πάγος; Τὸ καθ' ἡμᾶς οὔτε τὸν Ὀδυσσεῖα ἐγνωρίσκαμεν ποτε, οὔτε τὸν Νέγγρη· πλὴν εἰς τὴν ἀπλήν γνώμην μας εὐρίσκομεν ὅτι τὸ ἄχθος τῆς μικροφονίας πέπτει πολὺ βαρύτερον ἐπὶ τοῦ ἀθήσαντος· εἰς τοῦτο, ἢ ἐπὶ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ ἐξαχριωθέντος Ὀδυσσεύς.

ΚΕΦΑΛ. 62.

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΤΡΕΛΩΝΗΣ.

Ἦτον Ἄγγλος, καὶ μετὰ τὰ συμβάντα του εἰς τὸ σπηλαιον τοῦ Ὀδυσσεῶς κατέσχε τοιαύτην ῥομαντικὴν θέσιν εἰς τὴν ἰσπρίαν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, λέγει ὁ ἱατρὸς Ἰούλιος Μίλιγγεν, ὥστε ἔκαμε κρότον πολὺν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν (α).

Μ' ὄλον ὅτι ὀλίγον μικρότερος τοῦ μετρίου ἀναστήματος, ἦτον ἐπὶ τοῦ δλου ἀνὴρ ὠραιότατος καὶ ἀξιοθαυμάστου δρασηριότητος.

Ἡ φύσις εἶχε δώσει πρὸς τοῦτον ῥομαντικωτάτην φυσιογνωμίαν. Τὸ ἄγριον, ὑπερήφανον, ἀνήσυχον καὶ σκαρδαμίσσον μέλαν ὄμμα του ἐχαρακτήριζον τὴν τόλμην καὶ τὸ ἐπιχειρηματικόν.

Καρπὸς εὐγενοῦς καὶ πλουσιωτάτης οἰκογενείας τῆς κομητίας Κορυνοῦδ νεώτατος ἐπεπιβάσθη σημαιοφόρος ἐπὶ τινος πολεμικοῦ πλοίου ἢ αὐστηρὰ ὅμως τοῦ ναυτικοῦ πειθαρχία μὴ χορηγοῦσα στάδιον εὐρὺ πρὸς τὸν ἀνήσυχον καὶ φιλοῤῥιφικίνδυνον νοῦν του, τὸν ἔκαμε νὰ ἐγκαταλίπη τὸ πλοῖον μετὰ τὴν εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας ἀφίξιν του, καὶ νὰ ἐνωθῆ μετὰ τῶν πειρατῶν τοῦ πελάγους ἐκεῖνου.

Ἐν μέσῳ τούτων διήλθε τὰς ῥομαντικωτέρας ἡμέρας τοῦ βίου του συναπηνητῶτο ἐνταῦθα μὲ τὰς παραδοξοτέρας περιπετείας, ἐξ ὧν μόνον ὡς ἐκ θείας προνοίας διέφευγε τὸν θάνατον.

Ἴσως ἤθελεν ἐξακολουθεῖ τὴν ζωὴν ταύτην διὰ πολὺν καιρὸν ἔτι, ἐὰν μίαν ἡμέραν δὲν ἐλογομάχει μέχρι θανάτου μὲ τοὺς πειρατὰς.

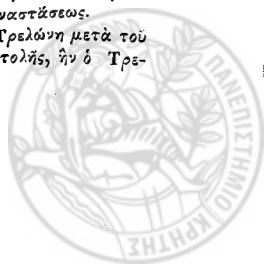
Ἀνεχώρησε τότε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν.

Μετὰ τινα ὅμως χρόνον ἀφῆκε πάλιν τὴν Ἀγγλίαν καὶ διενθύνθη εἰς Ἰταλίαν δηλ. τὸν τόπον τὸν μᾶλλον γεγιναίοντα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τ' ἀνατολικά ἔθιμα, εἰς τὰ ὁποῖα τόσον ἦτον ἤδη συνειθισμένος (β).

Τότε συνεσχέτισθη πολὺ μὲ τὸν Λόρδον Βύρωνα, καὶ τὸν

(α) Ὁ Κύριος Μίλιγγεν εἶναι αὐστηρὸς πρὸς τὸν Κ. Τρελώνην. Ἀνὴρ φιλότουρκος τὴν ψυχὴν, μ' ὄλον ὅτι ἔμεινε τόσον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ὑπέρβεν οὐτε αὐτοὺς τοὺς συμπατριώτας του, ὅσοι ἐλάβανον μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ὁ μισλλητισμὸς του οὗτος τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὴν πρώτην ἔδραν τοῦ ἱατροῦ τοῦ Σουλτάνου, τὰ δὲ ἀπομνημονεύματά του, ἀν καὶ ἱστορικώτατα, γέμουν ὅμως ἰδεῶν προβαλλουσῶν κάθε καλὸν άτομον καὶ καλὴν πράξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασις.

(β) Δὲν δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν καλλίτερα τὴν σχέσιν τοῦ Τρελώνη μετὰ τοῦ Λόρδου Βύρωνα, εἰμὴ καταχωροῦντες τεμάχιον τῆς ἀκολουθοῦ ἐπιστολῆς, ἣν ὁ Τρε-

ποιητήν Σχέλλη, τὸν κόμητα Γάμπα· καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ὁ ἴδιος, ὅστις, ὅταν ὁ δυστυχὴς Σχέλλης μὲ τὴν λέμβον Διαν-Ζουὰν ἐναγάγη καὶ ἐπιύγει εἰς τὸν κόλπον τῆς Σπέτζιας, ἀνεῦρε τὸ λείψανόν του καὶ ἐνταφίασε τοῦτο εἰς τὴν Ῥόμην.

Ὁ κύριος Τρελώνης, ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ σπήλαιον εἶχεν ἡλι-κίαν τριάκοντα τριῶν περίπου ἐτῶν.

Ἐκτὸς τοῦ Ὀδυσσέως, τῆς συζύγου του, τῆς ἀδελφῆς του Ταρ-σίτσας νέας δεκατριετοῦς μόνον, ὠραίας καὶ ὠχρᾶς, καὶ τῆς κυρᾶς Ρ... εἰς τὸ Κορύκιον ἄντρον τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἦλθε καὶ ὁ Ἰωάννης Γκούρας. Οὗτος ἦτον ἀνὴρ ὑψηλὸς, ἀθλητικὸς, μὲ φυσιογνωμίαν ἀρρενωπὴν, εὐμορφὴν, πλὴν φέρουσαν τὰ κτηνώδη χαρακτηριστικὰ τοῦ λέοντος, μὲ μεγάλους ξανθοὺς μύστακας καὶ ὀφθαλμοὺς κυανοὺς βαθεῖς· εἶχε πολλὴν σω-ματικὴν ῥώμην καὶ θεωρίαν, καὶ ψυχὴν εὐτολμον καὶ ἀποφα-σιστικὴν.

Ἐκείδς ὅμως τὰ ἤθη, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας· χυδαῖος τὴν οὐμίαν, φλεγματώδης καὶ τραχὺς τὴν συμπερι-φορὰν ἐπάταξεν ὡς μηχανὴ μισθωτῆ ἀλλεπαπαλλήλως τοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς του· καὶ διὰ μιᾶς πασιφανοῦς ἀχαρίστου διαγωγῆς ἐφθασεν εἰς τὸ ὕψος, εἰς ὃ παρακατιὸν θέλομεν ἶδει αὐτόν.

Γεννηθεὶς χωρικὸς εἰς τὰ περίξ τῆς Ἀμφίσσης, ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ὀπλοφορίας εἰς τὰς συμμορίας τοῦ Πα-νουργᾶ, φοβεροῦ Πιτυοκάμπτου τῶν ἀκτῶν τῆς Κωπαίδος καὶ τῶν παράγων τοῦ Ἐλικῶνος.

Τὸν Πανουργᾶν τοῦτον ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τῆς Ἡπείρου εἶχε συλλάβει μέσῳ τοῦ Ὀδυσσέως (α). Εἰς τὴν περιστασίῳ ἐκεί-νην ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου πρῶτην φορὰν ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Γκούραν· ἐθαύμασε τὸ θεωρητικόν του, καὶ τὴν ἀνδρίαν του, καὶ τὸν παρέλαβε ψυχο-υἶδν αὐτοῦ. Καὶ μετὰ τὴν γνωσὴν δολο-

λῶνης ἐλαβὲ τινὰς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκ Ῥώμης ἀναχωρήσεώς του διὰ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν ἐνδοξὸν ποιητὴν.

« Ἰουνίου 15, 1823.

« Ἀγαπητέ μου, Τρελώνη.—Πρέπει νὰ ἤκουσας ὅτι υπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰτι
« δὲν μὲ συντροφεῖς; τίποτε δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἄνευ σοῦ· καὶ εἶμαι ἀνυπό-
« μονος νὰ εἶδῶ σὲ παρακαλῶ ἰδοὺ υπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι εἶναι ὁ μόνος
« τόπος ὅστις μ' εὐχαριστεῖ· ὁμιλῶ σπουδαίως ὅλοι λέγουσι ὅτι θὰ χρησιμεύωσιν ἐκεῖ,
« δὲν γνωρίζω μήτε γνωρίζουν πᾶς, μ' ἔδωκεν τοῦτο εἰδοὺ νὰ υπάγωμεν.—Ν. Βύρων.»

Ὁ ἀναγνώστης θέλει εἶρει εἰς τὰς σελ. 558, 579, 606, 626, τοῦ Α'. τόμου, καὶ εἰς τὰς σελ. 10, 88, 58, 83, τοῦ Β'. τόμου τοῦ «Βρετανικοῦ Ἀστέρου» τὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τῆς Ἰταλίας μέχρι τῆς δολοφονίας τοῦ φέντανος συμβάντα τοῦ Λόρδου Βύρωνος καὶ Κ. Τρελώνη, ὅς ὁ ἴδιος Κ. Τρελώνης τὰ περίγραψεν· εἰς δὲ τὰς σημειώσεις τοῦ Θ. Κεφαλαίου, τοῦ Β'. τόμου τοῦ παρόντος συγγράμματος δίδομεν πολλὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ ἐνδοξοῦ ποιητοῦ πρὶν τῆς ἀφίξέως του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅταν μετὰ τούτου συνεταξείδευεν εἰς Ἰταλίαν.

(α) Γόρδων, Τομ. Α', σελ. 404

φοίαν τῶν Ἀθηνῶν (α) τὸν ἀνέδειξε πρωτοπαλλήκαρόν του.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι ὅστις διεύθυνε τοὺς φόνους τοῦ Παλάσκα καὶ Νούτζου ὡς καὶ ἐκείνου τοῦ καπετὰν-Σαρῆ (β). Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1823 εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ κυρίου Λοιδορική, κόρην πλουσίαν καὶ ὠραίαν ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Φωκίδος Λοιδορικίου· χάριν δε ταύτης ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν τρεῖς κατὰ σειρὰν ἡμέρας κατεβόησε τὰ πυροβόλα της, καὶ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ συνεμποσίασαν τοὺς γάμους της.

— Γιὰ ρώταγε, κὺρ Θρασυβούλη, τὸν κὺρ Τρελώ, τί τ' ἀρέσει πῶτερον ἢ Ἑγγλιτέρα γῆ, ἢ ἡ σπηλιὰ τούτη... πές του συνάμ πῶς πολὺ μοῦ κακοφαίνεται· ποῦ δὲ μιλάω Ταλιάνικα, γῆ Ἑγγλιέζικα νὰ κουβεντζάσω ἀντάμα του, εἶπεν ἡ κυρὰ Ρ...
Ἄμα ἐπλησίασε τὸν κύκλον τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ τῶν προρῆθέντων.

— Τὸ σπηλαιον τοῦτο ἔχει ὠραίας ἐντυπώσεις, ἀπεκρίθη ὁ κύριος Τρελώνης· ἐδῶ ἐκατοίκησαν αἱ νύμφαι καὶ ὁ Πᾶν. Ἐδῶ ὀλόκληροι οἱ Δελφοὶ ἐκρύβησαν ἐπὶ Ξέρξου· καὶ ἐδῶ σήμερον ἐν τῷ μέσῳ τῶν τερπνῶν σταλακτίδων κατοικεῖ καὶ ὁ ἐνδοξότερος τῆς νέας Ἑλλάδος ἥρωσ· ὁ Ὀδυσσεύς μου, λέγω.

— Καὶ μνηγαρὶς καὶ τώρα δὲν ἔχει ἡ σπηλιὰ Νυφάδες;... ἂς κυττάξῃ μιὰ φορά ὀλόγουρά του... γιὰ ρώτησέ τον, κὺρ Θρασυβούλη, ἴς τὴν Ἑγγλιτέρα ἔχει γυναῖκες ποῦ πᾶνε ἴς τὸ πόλεμο ἴσ' ἴς τὴν Ἑλλάδα;

— Ὅχι· εἰς τὴν Ἀγγλίαν μόνον οἱ ἄνδρες ὑπάγουν εἰς τὸν πόλεμον· πλὴν ἔχει γυναῖκας αἱ ὁποῖαι μὲ τὰ πλοῖα ταξειδεύουν ὅλας τὰς θαλάσσας τοῦ κόσμου, καὶ συμερίζονται τοὺς κινδύνους τῶν συζύγων των.

— Ἀλήθεια!... ἐγὼ ἴς ἕνα φελούκι νὰ μ'πῶ ἢ θάλασσα μὲ πιάνει· μὰ μ'μπορῶ ἀξυπόλυτη νὰ σοῦ πηλαλάω τῆς Διάκουρας τὰ κορφοβούτζα οὔλα... πές του, κὺρ Θρασυβούλη, θέλει νὰ βγοῦμε ἴς τὸ κυνήγι μιὰ μέρα ἀντάμα, καὶ ὅποιος ἀποστάσῃ πρὸ γλήγωρα;

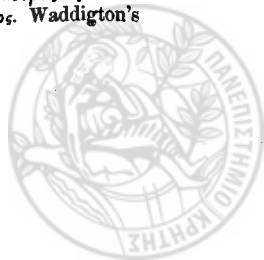
— Εὐχαρίστως, εἶπεν ὁ κύριος Τρελώνης.

— Γιὰ πές του, κὺρ Θρασυβούλη...

— Ἄφες, ἴς τὴ πίζι σου, κυρὰ Ρ... τὰς ἐρωτήσεις ταύτας,

(α) Εἶχεν ὁ Σατράπης τῶν Ἰωαννίνων εἰς Ἀθήνας ἐχθρὸν ἀδιάλλακτον ἕνα ἀξιωματικὸν Τούρκου, τὸν ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ φανεύσῃ μέσῳ τοῦ Ὀδυσσεύς ὁ δὲ Ὀδυσσεύς μετεχειρίσθη τὸν Ἰωάννην Γκοῦραν. Μετέθη λοιπὸν ὁ δεύτερος πρῶτον εἰς Πάτρας, ὅπως μὴ ὄσση ὑπονοίας εἶτα εἰς Ἀθήνας, καὶ καιροφυλακτῆσας μίαν νύκτα ἐδόλοφόνησε τὸν Τούρκου πλησίον τῆς κατοικίας του. Μὴ προφθάσας ὁμοῦς νὰ δραπετεύσῃ συνελήφθη· καὶ μόνον αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ καὶ ἡ ἐπιβρόχ' τοῦ Ὀδυσσεύς, ὅτις πάρικτα ἀνῆρπασε καὶ ἐκράττησεν εἰς Θήβας διαφόρους Μουσουλμάνους ὡς ἐνέχυρα, τὸν ἀπελευθέρωσαν τοῦ ἀναποφύκτου θανάτου. Ἐκτοτε ὁ Ἰωάννης Γκοῦρας ἔγινε τὸ πρωτοπαλλήκαρον καὶ ὁ ἐπιστήθιος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρούτζου φίλος. Waddington's Visit to Greece, σελ. 83.

(β) Ἱστορ. Γόρδωνος Τόμ. Β'. σελ. 22.

— Δὲν νομίζω φρόνιμον νὰ φερθῆ τὸ δάνειον ἐδῶ μέσα, διότι πρέπει νὰ ἔχωμεν καὶ ἓνα στρατὸν ὀλόκληρον νὰ φυλάττῃ τὸ σπηλαῖον, διέκοψεν ὁ Ἰωάννης Γκούρας.

— Καὶ βέβητος τὸ θέλει ἄξου ὁ ντελι-Γκούρας· γιατί, ὅτε εἶναι ἔς τὴ σπηλιά, τὸ χέρι του ποῦ κοτᾶει νὰ τ' ἀγγίξῃ.... τήρα τὸν Ὀδυσσεά, ἔκραξεν ἡ κυρὰ Ρ... ἐδιδικητικῶς ἀπεινίζουσα αὐτόν.

— Ἐμπορὸν νὰ γράψω τοῦ Λείστερ Στάνωπ νὰ μᾶς δώσῃ τρία ἢ τέσσαρα πυροβόλα, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς τὸ Μεσολόγγι. Καὶ ὅταν τὰ θέσωμεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ ἄντρου, ποῖος θὰ τολμᾷ νὰ πλησιάξῃ;

— Ἄν δώσουν τρία ἢ τέσσαρα κανόνια τότε εἶναι ἄλλος λόγος, ἐμάσσησεν ὁ Ἰωάννης Γκούρας, βλέμμα βλοσυρὸν τοξεύων πρὸς τὴν κυρὰ Ρ....

— Νὰ σὲ εἰπῶ, Γκούρα, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς· ἔρχεσαι νὰ ὑπαγομεν ἔξω τοῦ σπηλαίου; ἔχω νὰ σὲ ὀμιλήσω.

Ὁ Γκούρας ὠρθώθη καὶ ἠκολούθησε σιωπηλῶς.

— Ὁ Ἑγγλέζος, κυρὰ Γκούρηνα, τὰ μάτια του δὲν τὰ σηκᾶνει ἀπὸ πάνου σου· φοβᾶμαι μὴ σὲ μάτιασε καὶ θὰ ᾄχωμε τίποτε πιασίματα μὲ τὸ καπετὰν-Γκούρα, εἶπεν ἡ Σουλιώτις.

— Μᾶς κυττάζει ὅλας τὸ ἴδιο... καὶ μάλιστα τὴν Ταρσίτσα κυττάζει περισσότερον, ἀπεκρίθη ἡ νέα γυνὴ ὅλη ἐμφυριώσα.

— Πούψ! τὴ Ταρσίτσα!! δώδεκα χρονῶ κορίτσι, τὴ Ταρσίτσα... ἐμένα καὶ σένα κυττάζει, κυρὰ Γκούρηνα, ὁ Ἑγγλέζος· μὰ γὼ δὲν ἔχασα τὰ καύκαλά μου νὰ δίνω ματιαῖς σὲ ξένους ἀθρώπους... « παπούτσι ἀπ' τὸ τόπο μας, κυρὰ, ἐξ ἄς εἶν' καὶ μπαλωμένο » ἐπρόσθεσεν ἀγριογλυκέως ἀτεινισασά τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Πατριάρχου... Κάτι σηκώθηκες, κυρ Θρασυβούλη;... γὰ ποῦ κινᾶεις;

— Ἰπάγω νὰ κάμω ἓνα περίπατον ἔξω τοῦ σπηλαίου, ὅλας καταστενοχωρημένος διὰ τὸν αὐθάδη τρόπον αὐτῆς, ἀπεκρίθη αὐτός.

— Στάσου, ἔρχουμαι ἀντάμα.... πιάστικε ἡ καρδουλά μου μὲ τοῦτο τὸ ξυλάγγουρο τὸν Ἑγγλέζο· δὲ ἔξερει δυὰ ψυχωρωμέικα νὰ μιλάῃ.

— Καὶ ἐγὼ ἔρχομαι, εἶπεν ἡ Ταρσίτσα.

— Πάρετε τῶντι καὶ τὴν Ταρσίτσα, εἶπεν ἡ κυρὰ Ἑλένη Ὀδυσσεώς.

— Οὐρὰ νὰ σ' εἶχα ἔτσι δανὰ ἀπὸ πίσω μου δὲ θὰ τρέχες..... τί δάτανο.... ἔλα καὶ σὺ, παιδοῦλά μου, μὰ, ἂν δε ἔμποράς νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ κατὰ μεσῆς ἔς τὰ ρωμαῖα καὶ τ' ἀγρίμια θὰ μὲνῃς.

— Καὶ δὲν θὰ τρέχωμεν, γελῶν εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, ἐξέρχομεθα εἰς τὸν περίπατον.

Ἀκολουθοῦμεν ἤδη τὸν Ὀδυσσεά καὶ Γκούραν ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Παρνασοῦ.

ΚΕΦ. 63.

Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΓΚΟΥΡΑΣ.

Ἐξελθόντες τοῦ ἄντρου ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Γκούρας ἔλαβον σιωπηλῶς τὴν πρὸς τ' ἄνω τραχείαν ὁδὸν τῆς Κωρυκίας κορυφῆς. Ὅτε δὲ ἦσαν πλησίον ταύτης, ὁ Ὀδυσσεὺς εἶπεν

— Ἐπιθυμῶ μίαν ἐξήγησιν, Γκούρα . . . ἥλλαξας ἐσχάτως τόσον εἰς τὸν πρὸς ἐμὲ τρόπον σου, ὥστε ἐλησμόνησας καὶ ποῖος εἶμαι, καὶ τί χρεωστεῖς πρὸς τὸν Ὀδυσσεά.

— Εἶμαι ὁ ἴδιος πάντοτε, στρατηγέ! πλὴν τουλόγου σου δὲν ἀφίνεις ἄλλον νὰ μεγαλώσῃ, ὅλα τὰ θέλεις ἰδικά σου· καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι σ' ἐδούλευσαν ζητεῖς ἀκόμη μὲ τὸ αἷμά των, νὰ τοὺς ἔχῃς δούλους σου.

Εἰς τοῦ Ὀδυσσεὺς τὸ πτερωτὸν βάδισμα καὶ τὴν ὠχρὰν, πλὴν ἐπαγωγὸν φυσιογνωμίαν, ἔβλεπέ τις μεγίστην ἀνησυχίαν. Εἰς δὲ τοῦ δευτέρου τὴν στεῖραν ἀντιλήψεων ὄψιν καὶ τὴν προφορὰν τῶν ἀνωθι λέξεων, ἀπόφασιν ἀδιάσειστον.

— Ἐχεις ἀδικον, Γκούρα, νὰ λέγῃς, ὅτι δὲν ἐπιθυμῶ τὴν προοδὸν σου! Δὲν εἶμαι ἐγὼ, ὅστις σὲ ὠνόμασα φρουραρχὸν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, θέσιν τὴν ὅποιαν καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης, καὶ ὁ Σπύρος Βασσαχαρίτας, καὶ ὁ Λέκας, καὶ ὁ Σαρῆς μ' ἐξήτουν μὲ τόσας παρακλήσεις;

— Τί εἶναι ἡ φρουραρχία τῆς Ἀκροπόλεως ἀπέναντι τῶν ἐκδουλεύσεών μου; ἐμέτρησες τοὺς ὅσους, χάριν σου, ἐφόνευσα; ἐμέτρησες ποσάκις, χάριν σου, προσήγγισα τὸν θάνατον; ἐνθυμῆσαι, ὅταν ἡ Κυβέρνησις μοὶ ὑπεσχέθη, τὸν Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους, καὶ τὸν βαθμὸν καὶ τὰ πλοῦτή σου καὶ πέντε ἔτι χιλιάδας γρόσια, διὰ νὰ φέρω πρὸς αὐτὴν τὴν κεφαλὴν σου (α), ὅτι μετὰ καταφρονήσεως ἀπέρριψα τὴν πρότασιν ἐν ὀνόματι μόνου τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν φιλίας;

Τὸ πρόσωπον τοῦ Ὀδυσσεὺς ἠρυθρίασε βαθέως· ἐκάθησεν ἐπὶ λίθου καὶ εἶπε πρὸς τὸν Γκούραν·

— Ποτὲ δὲν ἤλθαμεν εἰς φιλονεικίαν καὶ νὰ μὴ μὲ πτύσης κατὰ πρόσωπον τας ἐκδουλεύσεις σου ταύτας . . . . νομίζεις ὅτι ἐπραξες τάχα ἔργον μέγιστον τὸ νὰ μὴ μὲ φονεύσης; δύο μῆνας μετὰ ταῦτα ἤθελε κάμει τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς σὲ ἡ ἀγνώμων αὕτη Κυβέρνησις . . . . . μὴ μὲ λέγῃς Κυβέρνησιν καὶ Κυβέρνησιν· ὅσον καιρὸν δὲν εἶχομεν Κυβέρνησιν, καὶ κάθε ἀρχηγὸς μὲ τὰ παλληκάριά του μόνου ἐπολέμει τοὺς Τούρκους, οἱ Τούρκοι μᾶς ἔτρεμον· οἱ δὲ ξένοι, ὅσοι τώρα ζητοῦν νὰ μᾶς διοικήσουν, δὲν ἐτόλμων νὰ φέρουν τὸ κεφάλι των μέσα εἰς

(α) Gordon, Τομ. Α'. σελ. 407.

τὴν Ἑλλάδα . . . . Ἀγαπῶ τὸ γένος, καὶ ὅ,τι ἐγὼ ἔκαμα διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἄλλος ἔκαμεν ἐντούτοις ὁμως αὕτη ἡ Κυβέρνησις σήμερον μ' ἔφερεν εἰς θέσιν ἢ νὰ ἀποσυρθῶ εἰς τὰ Ἐπτάνησα νὰ ζήσω ἀφανῶς, ἢ ἐπὶ τέλους νὰ γυρίσω μὲ τοὺς Τούρκους. Νομίζεις ὅτι δὲν ἐννοῶ, δὲν βλέπω, ὅτι μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ Νούτζου καὶ Παλάσκα μὲ σκάπτεται ὁ λάκκος πανταχόθεν ; θὰ τὴν πολεμήσω ὁμως καὶ ἐγὼ ὅπως καὶ ὅπου ἠμπορέσω.

— Ὡραία ἀγαπᾷς τὸ γένος, ὅταν σκοπεύης νὰ κρατήσης τὸ δάνειόν του . . . , προσέθεσεν ὁ Γκούρας, εἰρωνικῶς μειδιῶν.

— Τί ἐννοεῖς μὲ τοῦτο ;

— Ἐννοῶ, ὅτι καὶ ἐγὼ ἔχω δικαίωμα εἰς τὸ δάνειον, καὶ ὅτι, πρὶν τὰ χαλάσωμεν, στρατηγέ, εἶναι καιρὸς νὰ συνδέσωμεν περισσότερο τὴν φιλίαν μας, μοιραζόμενοι τοῦτο ἀδελφικῶς.

— Καὶ μήπως ἐννοῶ ἐγὼ νὰ τὸ καταχρασθῶ ! . . . Τί λέγεις, Γκούρα ; δράττων τὴν χεῖρά του εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς· τὸ ζητῶ εἰς τὴν σπηλιάν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ θέσω τὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου.

— Ὅταν τὸ φέρουν εἰς τὴν σπηλιάν, καὶ ὁ Τρελώνης σὲ δώσῃ δύο ἢ τρία κανόνια νὰ τὸ φυλάττης, ποίος θὰ δυνηθῇ πλέον νὰ τὸ ἐγγίξῃ, στρατηγέ ; ἡμεῖς γνωριζόμεθα ἀρκετὰ μεταξὺ μας.

— Ἰσα ἴσα γνωριζόμεθα, Γκούρα, καὶ διὰ τοῦτο ἐξίσταμαι εἰς τὴν ὀμίλιαν σου, εἶπεν ὀδυθῦμως ὁ Ὀδυσσεύς. Μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς Κυβερνήσεως ἐπολέμησα ἄχρις ὥρας τοὺς Τούρκους ; . . . Λέγε, σ' ἐρωτῶ ὅταν ὁ Βουράτ-Πασᾶς μὲ ἐξ ἑξακοντάς Τούρκων κατέκαυσεν ὅλα τὰ χωρία καὶ μοναστήρια τῆς Βοιωτίας, καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν μ' ἔστειλεν οὔτε τὴν βοήθειαν τὴν ὅποιαν μὲ ὑπεσχέθη, οὔτε τὰ χρήματα διὰ νὰ ὑπερασπισθῶ τὰς Θερμοπύλας, καὶ οἱ στρατιῶταί μου δὲν ἤθελον νὰ μὲ ἀκολουθήσουν, ἂν δὲν λάμβανον πρῶτον τοὺς μισθοὺς των, καὶ οἱ ἔφοροι τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες μᾶς ὑπεσχέθησαν τεσσαράκοντα χιλιάδας γροσίων δι' ἑξοδὰ μας, οὔτε οὔτοι τίποτε ἔστειλον, δὲν εἶμαι ἐγὼ μόνος, ὅστις, μὲ τοὺς ἑξακοσίους μου, ἔτρεξα εἰς Σαλαμίνα καὶ Μέγαρον καὶ ἐβίασα τοὺς Πελοποννησίους νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν μου, διεσκόρπισα εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Κηφισοῦ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ τρίτην φορὰν διέσωσα τὴν Ἑλλάδα (α) ;

— Ὅλα ταῦτα εἶναι ὀρθὰ, στρατηγέ, καὶ τὰ ἠξεύρω· πλὴν ὅσα καὶ ἂν μὲ εἶπῃς διὰ τὸ δάνειον, σὲ γνωρίζω, γνωρίζω τὸ πάθος σου διὰ τὰ χρήματα, εἶναι τὸ ἴδιον τοῦ μακαρίτου τοῦ βεζύρου τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἂν πέσῃ εἰς τὰς χεῖράς σου, οἱ ἄλλοι οὔτε ὀβολὸν θὰ λάβουν· θέλω λοιπὸν ἀπὸ τώρα νὰ συμφωνήσωμεν νὰ μὲ δώσῃς τὸ μερίδιόν μου.

— Ἄφες πρώτον νὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ μαλώσωμεν, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς γελῶν.

— Ὅχι, ἀπὸ τώρα πρέπει νὰ συμφωνήσωμεν, ἄλλως θὰ κάμω τ' ἀδύνατα δυνατὰ νὰ μὴν ἔλθῃ εἰς τὴν σπηλιάν.

— Σὺ θὰ τὸ ἐμποδίσῃς ;

— Ἐγώ.

— Καὶ πῶς ;

— Ἐγὼ ἤξεύρω τὸ πῶς.

— Κύτταξε ἐδῶ ! γνωρίζεις τὸν Ὀδυσσεά !... καὶ ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὄπλων.

— Καὶ τουλόγου σου μὲ γνωρίζεις καλλίτερα... δὲν εἶμαι ἄνθρωπος μὲ λόγους μόνον καὶ χωρὶς ἔργα.

— Κάμε ὅ,τι ἐμπορεῖς, ἔκραξεν ὀργίλως ὁ Ὀδυσσεὺς ὀρθούμενος. Τὸ δάνειον θὰ ἔλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον τὸ πᾶν κρέματα ἀπὸ τὸν φίλον Τρελώνην . . . τί λέγω; ἀπὸ τὸν γαμβρὸν μου . . . γνωρίζεις βέβαια ὅτι ὁ Τρελώνης ἠῤῥαβωνίσθη τὴν ἀδελφὴν μου Ταρσίτσαν.

— Τοῦτο δὲν τὸ ἐγνώριζον, εἶπεν ὁ Γκούρας ἐκστατικῶς. Ἄδιάφορον, τὰ πράγματα εἶναι καὶ συμβιβασμένα καὶ τελειωμένα, ἐπανέλαβε σοβαρῶς ὁ Ὀδυσσεὺς.

Ὁ Γκούρας ἔμεινε σύννου ἀρκετὸν χρόνον, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐγερθῆ τοῦ λίθου ἐφ' οὗ ἐκάθετο.

— Σήμερον, ὅτε ὅλοι οἱ ὄπλαρχηγοὶ καὶ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις εἶναι ἐναντίον σου, Ὀδυσσεῦ, εἶπε μετὰ ταῦτα σοβαρῶς, εἶναι ἀφροσύνη νὰ τὰ χαλάσῃς καὶ μὲ τὸν Γκούραν' ἐλησμόνησες τάχα πόσον πάντοτε σὲ ἠγάπησα, ὅτι ἐστάθην πάντοτε ὁ δεξιός σου βραχίον ; . . .

— Τὸ γνωρίζω, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς, καὶ μειδιάμα εἰρωνικὸν ὡς ἀστραπὴ ἐφάνη εἰς τὰ χεῖλη αὐτοῦ.

— Δὲν μ' ἐνόησες ποτέ, στρατηγέ, καὶ ποτέ δὲν ἐκτίμησες οὔτε τὰς ἐκδουλεύσεις, οὔτε τὴν ἀξίαν μου. Σ' ἐζήτησα τὸν παρελθόντα χρόνον εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν σου Ταρσίτσαν καὶ μὲ τὴν ἠρηθήης σήμερον τὴν δίδεις εἰς ἓνα ξένον, τὸν Τρελώνην, τὸς ὁποῖον ἀκόμη καλὰ καλὰ δὲν ἐγνώρισες . . . . θὰ ἴδωμεν ποῖος ἡμπορεῖ νὰ σὲ χρησιμεύσῃ περισσοτέρον.

— Ἐχω λόγους διὰ τὸ συνοικέσιον τοῦτο.

— Ὅχι βέβαια ἄλλους, ἢ τοὺς τοῦ δανείου, μετ' ἐμφάσεως ἐπρόφερε μειδιῶν ὁ Γκούρας.

— Δανθάνεσαι, τοῦτο εἶναι ἡ τελευταία αἰτία' ὁ Τρελώνης εἶναι ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ περιφήμου λόρδου Βύρωνος, ὅστις ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν περιμένεται' ὁ δὲ Λόρδος, καθὼς μὲ τὸν παριστάνει καὶ ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, εἶναι ἐξακουσμένοι εἰς τὸν κόσμον διὰ τὰ πλοῦτη καὶ τὰ συγγράμματα του. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον ὁ Λόρδος οὗτος νὰ γί-

νη μὲ τὸν καιρὸν Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος (α)· μὲ καταλαμβάνεις τώρα ; . . .

Ὁ Γκούρας, ἀνὴρ ἀνδρείος πλὴν ἀμαθῆς καὶ οὐχὶ τόσον βαθύνους καὶ πανούργος ὡς ὁ Ὀδυσσεὺς, ἔμεινε κεχηγῶς εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην φράσιν.

— Μὲ καταλαμβάνεις, Γγούρα ; . . . ἂν μὲ καταλαμβάνης ἐξακολουθεῖ νὰ ἦσαι φίλος τοῦ Ὀδυσσεύς, καὶ μὴ σὲ μέλη τί κάμνουν οἱ ἄλλοι. Περίμενε, ἀγαπητέ μου Γκούρα, τὴν ὑψωσίν μου διὰ νὰ ὑψωθῆς καὶ σύ· ἄλλως θ' ἀπαντήσης πολλὰς δυσκολίας, ἂν ζητῆς νὰ γίνῃς μέγας, καταβάλλων τὸν παλαιὸν σου αὐθέντην.

Τοὺς λόγους τούτους ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπρόφερε μὲ ὕψος ὑπεροπικόν ἀπετάθη πρὸς τοῦτον ἔπως καὶ ὅτε ἦτον ἀπλοῦς ἀκόμη ἀξιωματικὸς του. Ὁ δὲ Γκούρας, καίτοι ἀτρόμητος πολμητίας καὶ πολύβουλος, ἀφωπλίσθη ἐν ἀκαρεί ὑπὸ τοιαύτης ὀμιλίας τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρούτζου.

Ἀλλότριος ἐποχή! Ἀμφότεροι ἦσαν ἄνδρες τῆς αὐτῆς φιλοδοξίας καὶ φιλοχρηματίας, ἐπικλινεῖς πρὸς τὸν δεσποτισμὸν εἰς τὸ ἴδιόν του ἠθέλεν ἕκαστος παίξει πρόσωπον ἀκραδάντου δεσπότη πρὸς τοὺς κατωτέρους του, καὶ ὅμως ὁ Γκούρας, ἐνῶ εἶχε ἐλθεῖ μὲ ἀπέφασιν νὰ μετρήσῃ μὲ τὸν αὐτὸν πῆχυν καὶ τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους του μὲ τοὺς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρούτζου, δειλῶς ἤδη ὑπεχώρει καὶ ἔμεινε ἠττημένος. Τοῦτο ἦτον ὄχι διότι τὸν ἐφοβήθη, ἢ ὅτι τὸν ἐσεβάσθη, μὴ ἐπιθυμῶν ν' αὐθαδιάσῃ πρὸς τὸν πλάσαντα αὐτὸν φρούραρχον τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλὰ διότι ἡ καταδεδοσμένη ἐτιψυχὴ του ἐκ πολυχρονίου ὑπὸ τοῦτον ὑπηρεσίας δὲν ἠθέλε νὰ διαρρήξῃ, εἰμῆ ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς, ἀπεκδυόμενος τὴν ἰσχὴν αὐτοῦ, ἔπαυε νὰ ἦναι πλέον ἐπίφοβος, ἢ μᾶλλον ὅτε ἦτο καιρὸς νὰ τὸν ὑποσκελίσῃ διὰ νὰ τὸν διαδεχθῆ· ἠθέλε δὲ κατασταθῆ τρομερὸς καὶ δεινὸς τότε ὁ Ἰωάννης Γκούρας· ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ θάνατος ἀφήρπασεν ἀμφοτέρους πρὶν ἢ φθάσουν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἔξουσίας.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου, (Α) μὲ ὅλας τὰς ἐλλείψεις καὶ ἐλαττώματά του, ἦτο τοῦλάχιστον Ἀλκιβιάδης· εἶχε καὶ τινὰς ἀρετάς· ἐδείκνυε, λόγου χάριν, πολλὴν θαυμασμὸν πρὸς τὸν πολιτισμὸν, καὶ ἦτον ἐπιδεκτικὸς τούτου. ὥστε, ἂν ὑπῆρχέ τις νὰ τὸν ἀποτρέπῃ ἀπὸ τὰς παρεκτροπὰς του καὶ νὰ γνωρίζῃ πῶς νὰ μεταχειρισθῆ καὶ διαστρέφῃ τὰς ψυχικὰς του ὀρμὰς, ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ ὠραῖον ὄργανον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Γκούρας ὅμως τούναντίον σκαιὸς καὶ ἀ-

(α) Ὁμίλου, πολὺ μεταξύ των οἱ Ἕλληνες περὶ τῆς εὐεστίας τοῦ Λόρδου Βύρωνος, πρὸ πάντων διὰ τὰ πλοῦτα του τὰ ὅποια ἐφρόνουν ὅτι ἔφερε μεθ' αὐτοῦ. Τινὲς τῶν ἀρχηγῶν ἐνόμιζον ὅτι ἔφερε 30,000,000 γροσίων, καὶ τὸ δάκνειον τὸ ὅποιον ἐσυμφωνήθη καὶ ἐπεριμένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ 800,000 λιρῶν ἀγγλικῶν. (Συνταξ. Στάνωπ. 1823—1824, σελ. 507.)

βελτίωτος, συνειθισμένος εἰς τὸν μισθωτὸν βίον, καὶ μὴ ἔχων ἄλλο καύχημα, ἢ τὴν κτηνώδη τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος του ῥώμην, τίποτε ἄλλο, ὡς εἶπομεν, ἢ τύραννος, καθ' ὄλον τοῦ εὐρος τῆς λέξεως; ἤθελεν ἀναδειχθῆ.

Ἦδη δέ, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς τοῦεἶπεν ὅτι ἐμνήστευσε τὴν ἀδελφὴν του μετὸν Ἐδουάρδον Τρελώνην τὸν φίλον τοῦ λόρδου Βύρωνος, τοῦ περιμενομένου ὡς Μεσίου παρὰ πάντων, νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀγῶνος, ὁ Γκούρας, ὁ νομίζων ἡμικαταποντισμένον τὸν Ὀδυσσεά, ἔνεκα τῶν παμπληθῶν ἐχθρῶν του καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ καταφορᾶς τῆς Κυβερνήσεως, κατέπειξε τὴν δυσαρέσκειάν του, νομίζων συγχρόνως πᾶν στάδιον περαιωμένον δι' ἑαυτὸν. Ἐγνώριζε περισσότερον παντὸς ἄλλου τὸν τολμηρὸν καὶ πανούργον Ὀδυσσεά· ἐπίστευσε λοιπὸν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου ἔδραξε μὲ τοὺς ὄνυχας τὸν Τρελώνην, ὅπως διὰ τούτου φέρῃ εἰς τὸ σπήλαιον τὸν λόρδον Βύρωνα καὶ ἐκδικηθῆ τὴν Κυβέρνησιν, διεκφύγη δὲ τὴν ὀλεθρίαν θέσιν εἰς ἣν αἴτη τὸν ἄθει, δηλ. ἢ ν' αὐτοχειριασθῆ, ἢ ν' ἀποστατήσῃ πρὸς τοὺς Τούρκους, ὅπως λυτρωθῆ ἀπὸ τὰς καταδρομάς τῆς.

— Τὸ πνεῦμά σου φθάνει πανταχοῦ, στρατηγέ, ἐμάσσησε τέλος ὁ Γκούρας τεθορυβημένος.

— Θὰ ἴδῃς καὶ ἄλλα, Γκούρα, τὰ ὅποια τῶρα δὲν ἡμπορῶ νὰ σ' ἐξηγήσω, καὶ τὰ ὅποια οὐδὲ κἀν φαντάζεσαι . . . θὰ τοὺς κάμω ὅλους νὰ μάθουν καλλίτερα ποῖος εἶναι ὁ Ὀδυσσεὺς.

— Δοικὸν τί ἐννοεῖς, στρατηγέ; οὔτε ὀβολὸν δὲν θὰ ἔχω μερίδιον ἀπὸ τὸ δάνειον τοῦτο;

— Ὅταν τοῦτο ἔλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον, ἀν ἐξακολουθῆς νὰ ἦσαι πάντοτε ὁ πιστὸς μου Γκούρας, θὰ ἔχῃς τὸ μερίδιόν σου.

— Τὸ χέρι σου, στρατηγέ.

— Νά το, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεὺς δρᾶττων τὴν βριαρὰν τοῦ Δωριέως παλάμην. Πλὴν πρέπει νὰ συμβάλῃς καὶ ὁ ἴδιος, Γκούρα, μὲ νουθεσίας καὶ παρακινήσεις πρὸς τὸν Τρελώνην, διὰ νὰ τὸ φέρῃ μίαν ὥραν ἀρχήτερα εἰς τὸ σπήλαιον.

— Δὲν θέλω λείψει· ἄφησε εἰς ἐμὲ νὰ τελειώσω ὅ,τι σὺ ἤρχισες.

Ὁ Γκούρας ἀπεφάσισε νὰ ὑποκριθῆ ἐκ νέου θερμὴν ἀφοσίωσιν.

Ἠγέρθησαν καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὸ ἄντρον, ὅτε, εἰς ἀποστασίαν τινα τῆς εἰσόδου αὐτοῦ, ἀπήντησαν τὴν Κυρὰν Ρ . . ., τὸν Θρασύβουλον καὶ τὴν Ταρσίτσαν καθημένους.

— Κύτταξε δὰ, Θρασυβούλη, ἔρχονται μέλι καὶ γάλα ἀδερφομένοι, εἶπεν οἱ Σουλιῶτις . . . . εἶτα, κινουσα τὴν κεφαλὴν προσέθεσε: Βάνω τὸ λαιμό μου στοίχημα πᾶς Ὀδυσσεάς τᾶφκλασε μὲ τὸ λιοντᾶρι κζὸ νὰ μοιράσονται τὰ δανεικὰ τοῦ Λόρδου· τί τὸ θές, ὁ ζάβαλης αὐτὸς ὁ Ὀδυσσεάς ἔχει καλὴ καρδιά, μὰ τραβιέται ἀπ' αὐτόνε τὸ κατὰ πολλὰ ντελιγκούρα.

Πρέπει κι' ἐμείς, Κυρ Θρασύβουλη, τώρα νὰ κυττάξουμὲ γιὰ μερδικό... Ἀμὰν, νὰ πατήσης ποδάρι γιὰ τὴ νυφοῦλά σου νὰ μὴ χάσῃ τὸ δικό της ἀπ' αὐτὸ τὸ δανεικό!

Ὁ Θρασύβουλος, ὅστις ἄλλα διεννοεῖτο, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀπολαύσει ὅσας πληροφορίας ἐπεθύμει ἀπὸ τὴν Κυρὰ Ρ... καὶ ἐμελέτα τὴν ἐπαύριον ν' ἀφήσῃ τὸ σπήλαιον, ἐκίνει μόνον μηχανικῶς τὴν κεφαλὴν χωρὶς ν' ἀποκρίνεται λέξιν.

Ὅτε δὲ ἐπλησίασαν, ὁ Γκούρας, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀθυροστομίαν τῆς Σουλιώτιδος, ἀστεεινόμενος εἶπε·

— Παρατηρῶ, Κυρὰ Ρ... , πολὺ νοστιμεύεσαι τὰ παλλη καράκια· πρόσεξε καλὰ μὴ μᾶς ξελογιᾶσῃς καὶ τὸν Θρασυβουλον.

— Πρῶτα θῶρα τί κάνει ἡ γυναῖκά σου, Κυρ Γκούρα, κι' ὕστερα τὸ' ἄλλαις· τὴν ἄφησες στοῦ Ἑγγλέζου τὰ χερούλια· μανούλα μου! ἔχ' ἓνα μάτι ὁ Κυρ Τρελῶς, ποῦ ρίχτει σαγι-
ταιαῖς σὰ βελώνια.

Ὁ Γκούρας ἔγεινεν ἐρυθροῦς, καὶ οἱ ξανθοὶ μύστακές του ἐξηγγιώθησαν πολὺ.

— Ἄν ἐγνώριζες ὅτι ὁ Κύριος Τρελώνης εἶναι ἀρραβωνι-
σμένος μὲ τὴν Ταρσίτσα δὲν ἤθελες ὀμιλεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρύ-
πον ἐνώπιόν της, εἶπε μετ' ὀλίγου.

— Ῥωβωνιασμένος!!..

— Βέβαια, δὲν τὸ γνωρίζεις; εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς.

— Μὲ τὴ τζούπα τοῦτῃνε; ἀμ δὲν ἔσκασε ἀκόμ' ἀπ' τ' αὐτό...
καὶ τὴ θέλει ὁ Ἑγγλέζος;

— Ἐρώτημα ἔχει;

— Βλέπεις τ' ὠριὸ τὸ ριζικό μου! βλέπεις κακὸ ποῦ μοῦκα-
με ὁ ἀδερφοῦλης σου, Κυρ Θρασυβούλη; μ' ἀρραβωνιάστηκε
καὶ μ' ἐξαπόλυσε στὸ δρόμο! ἐγερθεῖσα ἐμπλεος ἀγανακτῆ-
σεως ἐξεφώνησεν ἡ Σουλιώτις: ἐγὼ τὸν Ἑγγλέζο τὸν εἶχα στὸ
χέρι νὰ μὴν ἤμουνε ραβωνιασμένη μὲ τὸ Κυρ Ἀντρόνικο· μὲ
κῦτταγε μὲ τὸ παραπάνω του... τώρα τὸν τζάκωσεν ἄλλη καὶ
ἀλλή στὴ ρόγα στὴ ραγίτζα μου.

Ἡ ὀμιλία ἐξηκολούθει μετὰ παραπόνων τῆς Κυρᾶς Ρ...
μέχρις ὅτου ἐπέστρεψαν εἰς τὸ σπήλαιον.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 63ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

- (Α) Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΑΡΟΤΤΖΟΥ. Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτζου εἶναι ὁ ἄριστος μετὰ τὸν Α. Μαυροκορδάτου ἐμπλήσας μὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τήντοτε Εὐρώπην ἤκουσ τριῶν ἐμβρόντητος ὁ Εὐρωπαῖος, ὅτι, ὁ μὲν Α. Μαυροκορδάτος εἶναι ἄλλος Ἀθηναῖος Περικλῆς, ὁ δὲ Κανάρης ἄλλος ἀτρόμητος Κυναίγειρος, καὶ ὁ Ὀδυσσεύς εἰς ῥωμαντικὸς Ἀλκιβιάδης. Ἡ εἰδήσις ὅτι πότε κατῶκει τὸ Κορυκίον ἄντρον, καὶ πότε τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος ὅτι πότε ἐνίκησε τοὺς βαρβάρους πλησίον τῶν Θεσπιῶν, καὶ πότε τοὺς ἀνεχάϊτισι εἰς τὰς Θερμοπύλας ὅτι ἔτρεχεν ὡς ἵππος, καὶ ἵππευεν ὡς Κένταυρος ὅτι ἐγνώριζε πάσας τὰς ἀτραπούς, ἅπαντα τὰ ἄντρα καὶ χάσματα τῶν ὄρεων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πάντα τὰ καταφύγια καὶ δάση ὅτι ἐστάθη ὁ εὐνοϊκὸς τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, καὶ ἐνετύρηνεν ἐκεῖ μὲ τὸν Μουκτάρην καὶ Βελήν ὅτι εἶχε μίαν Ἑλένην σύζυγον, ὠραίαν ὡς τὴν Ἑλένην τοῦ Μανελᾶου, τὴν ὅποιαν ἐκέρδισεν εἰς Ἰωάννινα εἰς τὸν δρόμον μὲ ἓνα ἵππον ὅτε ἐφόνευσε τὸν Νουτζου καὶ Παλάσκην καὶ ὅτι τέλος κατέφυγεν εἰς τὸν ἐχθρόν του, ὅπως ἐκδικηθῆ μίαν ἀχάριστον Κυβερνήσιν ἔδωσε ὕλην νὰ γραφθῶσι πάμπολλα περὶ τούτου. Καὶ ἄλλοι τῶντι ἐξωγράφισαν αὐτὸν ὡς Ὀμηρικὸν χαρακτήρα ἄλλοι μὲ παραμορφωμένην αὐστηρότητα τὸν παρέστησαν ὡς ἓνα τῶν ἀγρίων καὶ δειλῶν, πλὴν αἰμοθόρων ἐκείνων ληστῶν, οἵτινες κατεμάστησαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὅτι τέλος ὁ Ἰωάννης Γκούρας ὡς ἄλλος Θησίς ἢ Ἡρακλῆς τὸν κατεδάμασεν.

Ὁ Ὀδυσσεύς δὲν ἦτο οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο οὔτε Ὀμηρικὸς χαρακτήρ ἦτο, οὔτε τερατώδης ληστῆς ἐστάθη κατῶκει τὸ Κορυκίον ἄντρον οὐχὶ διὰ ῥωμαντικότητα, ἀλλὰ δι' ἀσφάλειάν του ἀτομικῆν.

Ὅτι ἐπραξεν κατὰ τοῦ Νουτζου καὶ Παλάσκην, τὸ ἐπραξεν εἰς μίαν στιγμὴν παραφορᾶς, ἀπελιπίσας καὶ ἐκδικήσεως ἐπὶ τοῦ ὅλου ὁ ἀνὴρ ἔσωσε δις τὴν Ἑλλάδα ἐπραξεν περισσότερον ἢ πολλοὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν μας, οἱ ἀφθόνοι ἀνταμειφθέντες.

Λέγοντες δὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ συμφάσκοντες μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Λεῖξερ Στάνωπ (α), τοῦ λοχαγοῦ Ἐμφραῖν καὶ τῶν Κ. Τρελῶν καὶ Πουκεβίλλ, ὁ χαρακτήρ τοῦ Ὀδυσσεύς, μὲ ὅλα τὰ τρομερὰ ἐλαττώματά του, ἦτο πολὺ ἐπιδεκτικὸς πολιτισμοῦ εἶχε ψυχὴν καλὴν, καὶ ἦτον ἀληθῶς ἀνδρείος. Δὲν ἦτον οὔτε Ἰψηλωτικὸς, οὔτε Μαυροκορδατικὸς, οὔτε Κολοκοτρωνικὸς ἠγάπα τοὺς φιλέλληνας ἐπεθύμει κάθε πεπαιδευμένος Ἕλληνα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐπὶ τούτῳ ἔγραφε καὶ πρὸς τὸν Κοραῖν, πρὸς τὸν Βάμβαν καὶ πολλοὺς ἄλλους.

Ἄς σημειώσωμεν ἐπίσης ὅτι ὁ τρκικὸς θάνατός του ἐπὶ τῆς Κεχροκίας, ὅστις ἀμείως ἢ ἐμπίσως δὲν μὲνει ἀμφιβολία ὅτι τῷ ἐδόθη ἀπὸ τὴν δολοφόνου χεῖρα τῆς Κυβερνήσεως, ματριάζει εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν μετὰ τῶν Τούρκων ἀνακαχὴν του.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἐγενήθη τὸ ἔτος 1785 εἰς Πρέβεζαν, καὶ κατ' ἄλλους εἰς Ἰθάκην (β) διὸ καὶ ἀνομάσθη Ὀδυσσεύς. Δωδεκαετῆς ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ ἐπειδὴ ἡ μήτηρ του μετ' ὀλίγα ἔτη συνήλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τοῦ ἱατροῦ Κομανοῦ, οὗτος κατέφυγεν εἰς Ἰωάννινα παρὰ τῷ Ἀλῆ-Πασᾶ. Εἰς τὸ σχολεῖον τούτου τῆς διαφορᾶς κατεδιδάσθη ὑπὸ τῆς τύχης ὁ νέος Ὀδυσσεύς νὰ σπουδᾶσῃ πρῶτον τὴν κοινωμὴν ὁ γέρον Βεζύρης ἐθαύμασε τὰ σωματικὰ του προτερήματα ἔρριπτε τὸ τζιρίτι μὲ εὐσοχίαν ἀπαράμυλλον ἐπήθα ὡς ἔλαφος ἀνέβαινε τὰ δένδρα ὡς σαυρί, καὶ ἐλύγχε καὶ ἐδίπλωνε τὸ σῶμα ὡς ὄφις ἢ ἐξωτερικὴ μορφή του, τὸ τολμηρὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν του τὸν κατέστησαν τὸν κορυφαῖον τῶν διαγγέλων ἐνέπνευσεν ἐμπιστοσύνην πολλὴν πρὸς τὸν τύραννον. Τὸν διέταξε μεθ' ἑκατὸν Ἀλβανῶν νὰ τρέξῃ εἰς Λεβαδίαν καὶ κατατροπώσῃ τὸν κλέπτην Πανουρηγιᾶν, καταμαστίζοντα τὰς λεωφόρους τῆς Βοιωτίας. Ὁ Ὀδυσσεύς διὰ τῆς στρατηγικῆς του, ὡς ὁ τῆς Τρωάδος, τὸν ἔφερον εἰς Ἰωάννινα κατάρθρωσε δηλαδὴ νὰ συλλάβῃ εἰς ἓν σπήλαιον τὴν σύζυγόν του ὁ γέρον ἀρματωλὸς λοιπὸν μόνος ἦλθε καὶ ἐπροσύνησεν. Ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐκίετο πρῶτην φορᾶν ἐγνώρισε καὶ τὸν Γκούραν καὶ παρέλαβε τούτον εἰς τὴν συνοδίαν του.

Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τῶρα τὸν ἀνέδειξε καπετάνιον τῶν ἀρματωλῶν τῆς Λεβαδίας καὶ τῆς Ἀταλάντης, καὶ ἕκτοτε ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Ἀθανάσιον τὸν Διάκον, τὸν ὅποιον ὠ-

(α) Στάνωπ σελῖς 125-126

(β) Georges Waddington, σελ. 82

νόμασε καὶ πρωτοπάλλακρον του, ὡς καὶ με τοὺς προεστῆρας καὶ τὰς πρώτας οἰκογενείας. Ἐκτοτε ἀπέκτησε τὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν χωρικῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν μετὰ ταῦτα ἐξήττησεν ἐπὶ τῆς ἐπανάσταστος.

Ἐνθουσιασθεὶς ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς διὰ τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ διὰ τὸν τρόπον με τῶν ὁσίων ἐκτελοῦσε τὰ χρέα του, τῷ ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατρὴν Ἐλένην ἐκ Καλαβρίας δι' ἑνὸς δὲ τῶν συνήθων διαταγμάτων του ἠνάγκασε τοὺς κατοικοὺς τῆς Λεβαδίας Ἀταλάντης καὶ Σαλόνων νὰ σχηματίσουν τὴν προῖκα τῆς νόμης εξακοσίας χιλιάδας γρόσια, ἧτοι ἐνδεκα χιλιάδας λίρας ἀγγλικῆς τοῦ τότε καιροῦ.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἔκαμε κρότον ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου τ' ὄνομα τοῦ Ὀδυσσεῖος ἀνεμίγη εἰς τ' ἄσματα τῶν ἀρματουλῶν, ἡ τύχη του ἐξηλεύετο καὶ ἡ εὐτυχία του ἐμακαρίζετο παρὰ πάντων.

Ὅτε ὁ Ἀλῆς ἐκνήρυξεν Φερμαλίς, ἧτοι ἀποστάτης, καὶ τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐβάδισαν κατὰ τῆς πρωτεύουσος του, καὶ ὁ Μπεχλιβάν Μπαμπᾶ-Παφᾶς τῆς Βουλγαρίας με χιλιάδας ἐπιλημύρησε τὴν Βοιωτίαν, ὁ Ὀδυσσεύς, ὡς ὁ πατήρ του, μαχόμενος εἰς ὑποχώρησιν ἀπὸ ἄρος εἰς ἄρος κατάρρωσε νὰ διαπεράσῃ τὴν ἠπειρον καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰωάννινα· ἐλείθην δὲ μετέβη εἰς ἠθάκην διαμεινὼν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπανάσταστος, καὶ ἐπανελθὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν Στερεὰν συνήθροισε στρατιώτας, καὶ ἔγενεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

Διὰ νὰ τῷ ὁ ἀναγνώστης εἰς πᾶσαν ἀντίφρασιν εὐρίσκειται ἡ ἱστορία ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ὀδυσσεῖος, ἀρκεῖ ν' ἀναγνώσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ Σρατηγῶ Γέρωνος καὶ τοῦ λοχαγῶ Ἐμφρατῆ. Ὁ πρώτος ἐπιστηρίζει ὅτι ἦτον ἡ μάλιστα τῶν λαῶν τῆς Λεβαδίας καὶ ὁ φονεὺς ὄλων τῶν προϋχόντων τῆς καὶ ὁ ἕτερος τὸ εἰδύλον τοῦ αὐτοῦ λαοῦ, καὶ ὁ σωτὴρ αὐτῶν.

Ὁ πρώτος ἀληθῶς εἶναι ἱστορικὸς ὁπωσοῦν, ἐνῶ ὁ δεύτερος ἔγραψεν ἀπομνημονεύματα κερανοβολίων, συκοφαντῶν καὶ ἐξουβρίων τῶ Παναλλήνων. Καὶ ὁμοίως ὁ ἄρθρος λόγος καὶ μετὰ νὰ πιστεῖσθωμεν τούτον, καὶ διότι τῷ οὗτοι ὁ Ὀδυσσεύς, μ' ὄλον ὅτι ὄν ἔχαιρε τὴν συμπάθειαν τῶν προεστώτων καὶ ἀρχόντων, μ' ὄλον ὅτι μ' ἐπετραχέλισαν ἡ Κυβέρνησις τὸν ἰδίωκεν, αὐτὸς ἠδυνήθη ὅχι μόνον νὰ διατηρηθῆ, μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ Νουτῆου, ἀνευ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ κάμῃ τὴν Κυβέρνησιν καὶ Ἀρειὸν Πάγον καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρχὴν ἔθενεν κἀκείθεν νὰ διασκορπισθῶσιν καὶ τρέμωσι τούτον.

Ὁ Ὀδυσσεύς βέβαια ἦτο τύραννος· διὰ νόμον ἤθελε μόνον τὴν θέλησίν του· ἡ καρδία του ὅτε ἦτον ἐξηγριωμένη ἦτο σκληρά· ἦτον ὑποπτος καίτοι φυλάκτρος, καὶ ἄκρος ἐκδικητικὸς ὡς ὁ ἴδιος διδάσκαλός του Ἀλῆς, πλὴν ἔδυνους με πολλὴν αἰσθησὴν τοῦ καλοῦ, καὶ λίαν ὑψηλόφρων. Ποτὲ δὲν ἐκάμφθη ἐνώπιον τῶν Τούρκων, ἀν καὶ μετὰ τούτων ἀνετρέφῃ· καὶ μαρτυρία τὸ μῖσος ἔπερ ὁ Μουκτάρης καὶ ὁ Βελῆς ἔτρανον κατ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀδάμαστον ὑπερηφάνειάν του. Ἠγάπα τὴν παιδείαν καὶ ἡ σύστασις δύο σχολείων εἰς Ἀθήνας, καὶ ἡ συνέργειά του διὰ τὴν πρόδου του τύπου καὶ τῶν θεμελιῶσιν μιᾶς ἐφημερίδος τὸ βεβαίονον. Ἦτο στρατιωτικὸς γενναῖος, εἶχεν ὄμμα γόργον καὶ στρατηγικόν, πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐλογίαν τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ τῶν αμυντικῶν θέσεων ἦτον ἀληθὴς πατριώτης. . . . . Ἡ τελευταία λίξις δὲ ἕνα ὅστις ἀποκαλεῖται προδότης αἰνὰ παράδοξος ἴσως καὶ ὁμοίως ὅταν ἐξετάσωμεν ἀμερολήπτως τὸν ἄνδρα ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς ἀποφράδος ἐπέλης, ἥτις ἠρῆναιε μέχρι τοῦ σὺν τῇ μητρί του, δὲν ἐνοοῦμεν τῆκα ὅτι τ' ἄλλοθρον αὐτοῦ βῆμα ἦτο βῆμα ὅχι ποταπῆς προδοσίας, ἀλλ' ἐκδικήσεως; Εὐρίσκειτο εἰς ἀμυχανίαν τρεμαρῶν ὁ Ὀδυσσεύς σύμμεκτον ἀσημονίας, καθ' ὅσον ἠσθάνετο ὅτι τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ Ἀρακλιῶτος περὶ αὐτοῦ ἵπτατο, ὅπου καὶ ἂν ἔπατε. Ἔλεγε μίαν ἡμέραν πρὸς τὸν λοχαγὸν Ἐμφρατῆ: «ἐβαρύνθη τὴν στρατηγίαν, καὶ θε ὑπάγω νὰ γένω ἔμπορος· πλὴν τώρα πλέον μήπως ἔχω καφέλια ἰδὲι· κούρεις θε ὑπάγω νὰ γένω» (α) Ἡ δὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν συνταγματάρχην Στάνωπ, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ σελίδι 558

(α) Δὲν τῷ ἐπέμπον πολεμοφόδια, δὲν τῷ παρεχώρουν τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν του, ἐστῶν νὰ τὸν δελοφρήσουν· ἴσως τῷ οὗτοι σκοπεῖν διὰ τὸν σκοτεινὸν νοῦν ἀνδρὸς ὑπερηφάνου παιδείας καὶ μετὰ τῶν Τούρκων ἀνατραφέντος· εἶναι οἰκτρά ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἐνταῦθα· τοῦ ὑπέρτατος τὴν διοκρίσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἔδωσαν πρὸς τὸν Γκορδῶν. Ὁ Δόντος καὶ ὁ Ζαῆμης οἱ ἄλλοι τῆς Κυβερνήσεως θερμοτάτοι προστάται, ἦσαν ὁμοίως ἀποστάται γενοσυλλεπτοῦτες εἰς Λάαν κατὰ τῆς ἰδίας Κυβερνήσεως. Καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Δελιγιάννης, οἱ Νοταραῖοι καὶ ὁ Σιάνης ἐκροτοῦντο ὑπὸ φιλανθῶν εἰς Ὑδραν.

τοῦ Ἀ. Τόμου τοῦ Βρετανικοῦ Ἀστέρος κατεχωρήσαμεν, εἶναι τὸ ἀληθέστερον κάτοπτρον τῶν τελευταίων ἡμερῶν του πρὶν συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ ἔχθρου. Ἀπὸ παραπονεῖται ὅτι τρεῖς διαφόρους φορὰς ἐπιροβόλησαν κατ' αὐτοῦ καὶ τὰς τρεῖς συνέλαβε τοὺς καιοῦργους καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ αὕτη χρυφίως τοὺς ἐφυλάδευσεν· ἀπὸ παραπονεῖται ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐπρότεινε πρὸς τὸν λοχαγὸν Φινλαῖν δέκα χιλιάδας δίστηλα νὰ τὸν δολοφονήσῃ, καὶ οὗτος, κειθὴ μὲ καταφρόνησιν ἀπέβριψε τὴν πρότασιν, ὀλίγον ἔλειψε νὰ χάσῃ τὴν ἰδίαν του ζωὴν, προσθέτων μὲ θλίψιν ὅτι δὲν τῷ μένει ἄλλο καταφύγιον, εἰμὴ νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων· ὁ ζυγὸς τὸν λέγει ἐπὶ τοῦ βλοῦ δὲν εἶναι τοσοῦτον βαρὺς, ὅσον οὗτος τὸν ὅποιον ζητοῦν νὰ εἰσάξουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καταδεικνύεται ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ Ὀδυσσεύς ἦτο κίνημα ἀπελπισίας, καὶ ὅχι χαμερπῆς προμελέτης· δὲν φαίνεται ποταπὸς δωροδοκημένος προδότης πρὸς ἄελος τοῦ ἔχθρου, ἀλλ' ἐδικητικὸς καὶ στενοχωρημένος ἄνθρωπος· καὶ πάλιν ἡ διαμονὴ τοῦ Ὀδυσσεύς μετὰ τοῦ ἔχθρου τοσοῦτον σύντομος ἐστάθη, ὥστε μετ' ὀλίγον εἰς πρώτην περίστασιν ἐπέστρεψε καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἰωάννου Γκούρα, τὸν ὅποιον ἐπλασεν, ὕψωσε καὶ ἔσωσε πολλὰκις. Γνωρίζομεν πῶς οὗτος τὸν μεταχειρίσθη· τὸν ἐθανάτωσε μετὰ βασάνων. Ἀναμφίβολως ὁ ταλαίπωρος υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτζου λαγγάνει ἐδῶ τὴν συμπάθειαν καὶ συγγνώμην τοῦ ἀσφαγῆστο, ἐνῶ τουναντίον κερδίζει ὁ ἄμὸς Ἰωάννης Γκούρας.

ΚΕΦ. 64.

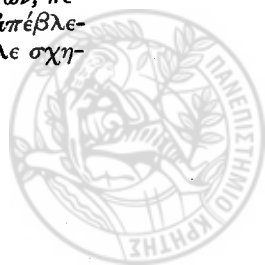
Ο ΕΥΓΕΝΗΣ ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ.

Τοῦ Θρασυβούλου ἡ λύπη διὰ τὰ ὅσα ἔβλεπεν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἦτον ἔπακρος.

Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πῶς, ἄνδρες, οἵτινες εὐρίσκοντο εἰς τοιοῦτον αἵματηρὸν καὶ δυσχερῆ πόλεμον κατὰ τοῦ τυράννου αὐτῶν, οἵτινες ἐπρόκειτο ἢ νὰ θραύσουν τὰ δεσμά των ἢ νὰ λάχουν τὸν ὀδυνηρότερον θάνατον, ἐμμηχανοβράβουν μὲ τοιαύτην ἀπερισκεψίαν διὰ τὸ δάνειον, τὸ ὁποῖον μὲ δίψαν θερμότητην τὸ ταλαίπωρον ἔθνος περιέμενε πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν του καὶ ἐξακολούθησιν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἀγῶνος.

Ἐβάθυνε τέλος, ὅτι, ἂν ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἤρχιζεν ὑπὸ μίαν τακτικὴν καὶ κεντρικὴν Κυβέρνησιν, τὰ ἐντάλματα τῆς ὁποίας νὰ παρηκολουθοῦντο ὑπὸ βαρυτάτων ποινῶν τοῦ νόμου, ἴσως τὰ τοιαῦτα δὲν ἤθελον ἀκολουθεῖ· πλὴν δυστυχῶς ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἔπρεπε ν' ἀρχίσῃ πρῶτον ἄνευ Κυβερνήσεως ἀσαφῶς, μυστηριωδῶς, μὲ μίαν μόνον ἐταιρίαν, τῆς ὁποίας τὰ ἄγνωστα καὶ ἐσκοπισμένα μέλη θανμαστικῶς ἀνεδέχθησαν εὐθύνην καὶ κίνδυνον κατὰ πολὺ ὑπέρτερον αὐτῶν.

Ἐκασὸς τῶν ὀπληρχηγῶν λοιπὸν, τὸ χρέος του πράττων, περιέμενε ἀμοιβὴν οὐχὶ κατωτέραν τοῦ ἄλλου· ἕκαστος ἀπέβλεπε εἰς τὴν ἰδίαν αἰτοῦ ὕψωσιν, περιέμενε ἅμα ἤθελε σχη-

ματισθῆ ἡ Κυβέρνησις, νὰ γίνῃ μέλος αὐτῆς, καὶ ἕκαστος θεωρεῖ τὰς ἐκδουλεύσεις του ὑπερέρας τῶν ἄλλων.

Ἐνώπιον τοιαύτης θέσεως πραγμάτων πρόσθετες καὶ τὰς μὴ ἐτι ἐσκοραμείσας ρίζας τῆς Τουρκικῆς ἀνατροφῆς, καὶ θέλεις ἐνοήσῃ ἂν αἰτία ἡ φιλοδοξία προηγείτο εἰς πολλοὺς τοῦ πατριωτισμοῦ.

Πρὸ πάντων εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀδυσσεύς, ὅστις ἀνεγράφη ὑπὸ τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν, καὶ συνέζησεν μετὰ τοῦ Βελῆ καὶ Μουκτάρῃ εἰς Ἰωάννινα, ὅστις εἰς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ἔτος τοῦ ἀγῶνος ἀληθῶς ἔσωσε τὴν νέαν Ἑλλάδα καὶ ἀνεδείχθη ὁ Αἴας ὁ Τελαμώνιος αὐτῆς, καὶ ἀπέκτησε μέγιστα δικαιώματα, οὐτινος ἡ φαντασία ἦτο κάμινος θερμότερα τῆς φιλοδοξίας του καὶ αἱ ψυχικαὶ ὀρμαὶ σπανίως ἔχαιρον γαλήνην, καὶ ἂν κατεπραῖνοντο μίαν ἡμέραν, τοῦτο ἦτο διὰ τὰ ἐξογκωθοῦν τὴν ἐπαύριον εἰς περισσοτέραν τρικυμίαν, ὅστις εἶχεν ἀνάγκην πηδαλιούχου, καὶ ὅστις εἰς ἐναντίαν περίστασιν, ἐγκαταλειπόμενος μόνος καὶ μόνος εἰς τὰς ψυχικὰς του κακὰς διαθέσεις, ἔπρεπεν ἀναποφεύκτως ἢ νὰ κατασυντριβῆ ὡς λάγιμος εἰς τοὺς σκοπέλους τῆς ἀρχῆς, ἢ αὐτὸς, ὡς γίγας, αὐτὴν νὰ κατασυντριβῆ.

Ἀλήθεια σαφεστάτη. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν πρώτοις δὲν ἐνοήθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἐνῶ ἐνοήθη κάλλιστα καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, καὶ ὑπὸ τῶν λαῶν ὅλων τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Δεύτερον, φανερὰ ἡ Κυβέρνησις ἐζήτησε νὰ τὸν παραγκωνίῃ καὶ τρίτον, ὅπερ ἀσύγγνωστον καὶ ἐπικριτέον, διὰ δολοφονίας καὶ στιγματικῶν μέσων ἐζήτησεν ἀπὸ τούτου ν' ἀπαλλαγῆ.

Γνωρίζομεν τὰς ὀλεθρίας συνεπειὰς τῆς ἀφρονος ταύτης διαγωγῆς τῆς ἦτον ὁ θάνατος τοῦ Νούτζου καὶ Παλάσκα.

Ἐκτοτε ἐμπιστοσύνη μετὰ τῆς καὶ τοῦ ἥρωος τῆς Γραβῆς καὶ τῶν Θερμοπυλῶν ἦτον ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ. Ὄταν ὁ ἕλεος διαρραγῆ, προσκολλᾶται μὲν πρὸς ὥραν, πλὴν πώποτε δὲν ἀνανεοῦται.

Ὁ ὀξύνοος Ὀδυσσεὺς ἐνόει τὴν θέσιν του καὶ δὲν ἔβλεπεν εἰμὴ δύο σχέδια ἵνα ταύτης ἀπαλλαγῆ.

Νὰ καταστρέψῃ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τῆς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς σχηματισθησομένης, ἢ διὰ νέων ἀνδραγαθημάτων νὰ κάμῃ τὸ ἔθνος νὰ λησμονήσῃ τὰ τοῦ Νούτζου καὶ Παλάσκα καὶ κατὰ συνέπειαν ν' ἀφοπλίσῃ τὰ σχέδια τῆς Κυβερνήσεως.

Ὅσον διὰ τὸν Γκοῦραῦ τούτου ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτι ἦτο κενόδοξος, ἀγνώμων, βραδὺς καὶ φλεγματικὸς, περιέμενε μὲ τὰξιν νὰ θέσῃ τὸν βαρὺν πόδα του ἐπὶ τῶν γονάτων πρῶτον, ἔπειτα ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τέλος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πρώτου καταποντιζομένου, ὅπως οὗτος ἀνψφωθῆ.

Τὸ μόνον μέρος τῆς Ἑλλάδος ὅθεν αἱ ἐριδες καὶ τὰ ἐμφύ-

λια ταῦτα πάθη δὲν ἦσαν τόσοι ἐξηγητωμένα, καὶ ὅπου ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ νοερά καὶ σωματικὴ ἰσχὺς τοῦ γένους ἐφαίνετο ὀσημέρα νὰ συσσωματοῦται, ἦτο τὸ Μεσολόγγιον.

Ἐκεῖ ἦτον ὁ Μάρκος Βότζαρης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος· ἐκεῖ περιεμένετο καὶ ὁ φιλέλληλιν Δόρδος Βίρων· ὅθεν ἐκεῖ ἀπεφάσισεν ὁ Θρασύβουλος νὰ διενευνθῇ τὴν κερύρα, ἵνα προλάβῃ, εἰ δυνατὸν, τὰ περὶ δανείου σχεδία τῶν καλοῦν τοῦ Κωρυκίου ἄντρου.

Διήλθε τὴν νύκτα μέχρι μεσονυκτίου ἐν μέσῳ τῶν στρακτιδῶν, ποιῶν τὸν διερμηνέα μεταξὺ Γκούρα καὶ Ἐδουάρδου Τρελώνη περὶ τοῦ δανείου, ὥστε εἰσέδυσεν εἰς τὸ πνεῦμα ὅλης ταύτης τῆς συνδιαλέξεως ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας.

Ἡ κυρὰ Ρ..... ἰδοῦσα ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κρούσῃ τοῦ Θρασυβούλου τὴν καρδίαν, ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Ἄγγλου· δηλ. ἤρχισε διὰ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Πατριάρχου νὰ τοῦ ἀποτείνῃ ἐρωτήσεις καὶ αὐθάδεις καὶ σκανδαλώδεις. Ἄν δέ τις ἐτόλμα νὰ τὴν διακόψῃ, ἦτον ἐτοίμη, ὡς Ξανθίππη, διὰ τῆς γλώσσης της νὰ τὸν κεραυνοβολήσῃ.

Τέλος τὰ φῶτα ἐσβέσθησαν καὶ ἕκαστος προσέδραμεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως. Τὴν ἐπαύριον περὶ τὴν μεσημβρίαν ὁ Θρασύβουλος ἀνεχώρησε διὰ Μεσολόγγιον.

Δὲν ἦτο μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν μακρὰν τοῦ σπηλαίου, συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του Κάρλου, ὅτε ἤκουσεν ὀπισθεν φωνὴν κατ' ὄνομα νὰ τὸν κράξῃ, ἔσρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ εἶδε τὴν κυρὰν Ρ..... ἀναβάτριαν ἐπ' ὄνου καὶ συντροφεομένην ὑπὸ ἀγωγάτου.

— Ὡρα καλὴ ἀντραδερφούλη (μακρόθεν ἔκραξε) καλὰ μοῦ τὴν ἔφτακες· δὲν ἐκπαίναμεν ἀντάμα νὰ πάρωμεν ταῖς κοντοραχούλαις γιὰ νὰ βροῦμε τὸ πιστικό μου;

— Δανθάνεσαι, κυρὰ Ρ... καμμίαν συμφωνίαν δὲν ἐκάμαμεν.

— Καὶ ψεύτρα ἄματις με κάνεις;

— Ὅχι... ἀλλ' ἐγὼ πρέπει νὰ ὑπάγω μόνος ἀλλοῦ.

— Καὶ δὲ με θές τὸ λοιπὸ μαζῆ σου;

— Ὅχι πῶς δὲν σὲ θέλω, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ πάρω.

— Γιατί; σκιάζεσαι τάχα τὰ κακὰ στόματα;

— Διόλου, κυρὰ... δὲν ἠμπορῶ ἔχω τοὺς λόγους μου.

— Ἄκουσε ἔδῳ, κυρὸ Θρασυβούλη! θὰ τὸ μετανοιώσετε, καὶ σὺ κ' ὁ ἀδερφούλης σου γιὰ τὸ κακὸ ποῦ με κάμετε.

— Δὲν σ' ἐβλάψαμεν εἰς τὸ παραμικρὸν κυρὰ Ρ...

— Δὲ με βλάψετε!... καὶ δὲ ἔξέρω γὼ τὸ πῶς βογγάουνε τὰ σωτικά μου;

— Ποῖον δρόμον θὰ πάρῃς, κυρὰ; εἶπεν ὁ Θρασύβουλος φθάνων εἰς στενὸν μέρος τὸ ὁποῖον ἠνοίγετο εἰς δύο διαφόρους στενωποὺς ἐπὶ τῆς ὑπωρείας ὄρους ὑψηλοῦ.

— Ἀντάμα σου θ' ἀρθῶ, κύρ Θρασυβούλη, με χαρακτηριστικά ἐξηγησιώμενα εἶπεν ἡ Σαυλιώτις.

— Κάμε με τὴν χάριν νὰ ἐπιστρέψῃς ὀπίσω εἰς τοὺς συγγενεῖς σου, ὁ Θρασύβουλος ἐστάθη καὶ εἶπε.

— Κι' ἔχω συγγενεῖς σιμώτερους ἀπὸ 'σένα καὶ τὸν ἀρραβωσιατικὸ μου;... γὰ τὸ Θεῖο! κύρ Θρασυβούλη, μὴ με ξαπολαῖς ἐτα δανὰ 'ς τὴ λάκα νὰ χαθῶ.

— Μὰ, κυρά! τῇ ἀληθείᾳ εἶσαι ἀκατανόητος!... ἐγὼ γαρ ρίζω πολὺ καλὰ ὅτι διόλου δὲν εἶσαι ἀρραβωσιασμένη με τὸν ἀδελφόν μου.

— Ἐγὼ 'μαι λεύτερη;... εἴμαστε ὄχι μόνον ἀρραβωσιασμένοι μὰ καὶ παντρεμένοι, καὶ ἀγροικημένοι νὰ σηκώσουμε τὸ βζὸς τοῦ Ὀδυσσεᾶ ἀπὸ τῆ σπηλιᾷ καὶ νὰ φύγουμε....

Ὁ Θρασύβουλος ἐγέλασε καὶ κεχηρῶς ἐθεάτο αὐτήν.

— Μὲ νιώθεις τώρα;

Ἦγειρεν ὁ Θρασύβουλος τὸ ἀγέρωχον αὐτοῦ βλέμμα καὶ τὴν ἐθεώρησεν.

— Μὴ χάνης τῇ περίστασις, κύρ Θρασυβούλη.

— Ὑγίαινε, κυρά P.... εἶπεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Πατριάρχου ἡμεῖς θὰ πάρωμεν τὰ κοντοέλατα ταῦτα· καὶ συνάμα ἔνευσε πρὸς τὸν ὑπρέτην του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς πυκνούς βάτους ὅπου ὁ ὄνος τῆς κυρᾶς P.... δὲν ἦδύνατο βεβαίως νὰ περιπατήσῃ.

— Ἄμ' ἐγὼ μαζῇ σας, τὸ 'πα γὰ καὶ τὸ 'πα.

Καὶ πηδήσασα ὡς ἀστραπὴ... «νὰ Στάμο» εἶπε, καὶ ἔρριψε νόμισμα πρὸς τὸν ἀγωγιάτην καὶ δρομαίως τοὺς ἠκολούθησε.

— Μὰ καλὰ, κυρά P..., με τὸ σταγὸ θέλεις νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃς;

— Μὲ τὸ δίκιο μου, κύρ Θρασυβούλη.

— Δὲν ἔχεις κανὲν δίκαιον.

— Ἐχω καὶ μεγάλο μεγάλο.... εἶμαι ἢ νυφοῦλά σου, εἶμαι ἢ πιστικὴ τοῦ ἀδερφοῦλη σου, εἶμαι Ῥουμειώτισσα.... θὰ βαστάω τὴν παντριά ὡς ποῦ ν' ἀπαντήσω ἄλλη μῆς τὸν καπετὰν Ἀντρόνικο καὶ νὰ μοῦ 'πῆ με τὸ ζῶμα του καὶ 'ζῆμ ἐκκλησιὰ μέσα πῶς μ' ἔχωρίζηκε τότε 'ξέρω κι' ἐγὼ τί θὰ τοῦ κάμω.

— Πῆγαινε λοιπὸν μόνη σου νὰ τὸν εὔρῃς, καὶ μὴν ἔρχεσαι μαζῇ μου... ἐγὼ ἔχω ἄλλα σχέδια 'ς τὸ κεφάλι μου.

— Ἐτσι δανὰ με διώχνεις;

— Δὲν σὲ διώχνω... μόνον πρέπει νὰ λάβω ἄλλον δρόμον.

— Γιατί δὲ με καταδέχεσαι;... ἔτσι, μωρὲ, εἴμασε 'μεῖς οἱ Ῥωμοῖ ποῦ νιώθουμε τί φαγὶ 'ναι τὸ ψάρι 'ς τὸ βουνὸ, καὶ τὸ λάφι 'ς τὸ πελάγι.... θώρα 'δῶ, κύρ Θρασυβούλη, ἔχυσα δάκρυα κάκκινα καὶ.....

— Ὑγίαινε, κυρά P.... καλὴν ἀντάμωσιν.

— Θώραε 'δῶ, θώραε 'δῶ, δράττουσα τούτον μανιωδῶς ἀπὸ

τὸν βραχίονα προσέθεσε. Τί 'σαι, μωρὲ σὺ, καὶ δὲ μὲ καταδέχεσαι! ἐμένα ποῦ Ἐγγλέζοι κάνε καὶ κάνε πρωτογραμματικοὶ κατὰ Δόρδου, λαχταροῦν νὰ μὲ κραίνουν· ὁ κύρ Τρελῶς ἦρθε τῆ νύχτα 'ς τὴ σκοτάδα καὶ μ' εὔρηκε... ἀπ' ἐδῶ (δεικνύουσα τὸν ἄγκωνά της) καὶ ἡ Ταρσίτσα· ἀπ' ἐδῶ καὶ ἡ κυρά σου Γκούρενα μὲ ταῖς ματθαῖς της· καὶ ἡ Δενίτζα μὲ ταῖς μαργκολιαῖς της· τὸν Ἐγγλέζο ἴω, ἴω τὸν ἔβαλα 'ς τὴ φουχτα· καὶ 'σάν τοῦ μάθω καὶ δυὸ ψυχορῶμέϊκα καὶ μὲ καταλαβαίνη, τότε νὰ θωρᾶς μὲ τούτουε τί θὰ κάμομε.

Ἀποσπάσας ὁ Θρασύβουλος τὸν βραχίονα ὄχι ἄνευ βίας, διότι ἡ Σουλιώτις ἐβύθισε τοὺς ὀνυχᾶς της ὡς τίγρις, εἶπεν — Ἰγίαινε, κυρά, ἴγίαινε, κυρά Ρ... καὶ ἔστρεψε τὰ νῶτα.

— 'Σ τὸ διάτανο, χωριάταρε... μηδὲ κουκοῦτζι δὲ μοιάζεις τ' ἄρραβωμιαστικοῦ μου... ἀδερφια... ποῦ 'ς τὸ διάτανο εἰστε ἀδερφια... σὺ μὲ συμπάθειο 'μοιάζεις τὸ γαῖδαρο ποῦ 'χα καβαλικεμένο· καὶ ἐξ αἰτίας σου τὸν ἄφηκα καὶ τώρα μὲ τὰ ποδάρια ἔχω νὰ γυρίσω τέτοια στρατά.

Ἀπεμακρύνθη ὁ Θρασύβουλος, οὔτε λέξις προφέρων, οὔτε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στρέφων.

Παρωξύνθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν τότε ἡ κυρά Ρ... ὥστε, εἰς τὴν σπαραξικάρδιον ἀποτυχίαν της, λαβοῦσα λίθους ἤρχισε νὰ τοὺς ρίπτῃ κατ' αὐτῶν ἀφρύνουσα εἰς τὸ στόμα τὰς ἀκολουθούς φράσεις. « Μὰ θὰ μοῦ χάψης ἓνα δυὸ ἀπ' αὐτὰ τὰ κοτρώμια; μὰ δὲ θὰ σ' ἀνοίξω τὴν κουτρούλα;... παλιοβλάχαρε;... χωριάτακλα;... γαϊδούρακλα;... κούκο;... σαφὶ Μωραῖτη» ἔκραζεν ἐν τῶν ἐπιθέτων τούτων, κάθε φοράν ὅπου ἐσφενδόνιζε μέγα λίθον κατὰ τοῦ Θρασυβούλου, ὅς τις ὄχι μὲ μικρὸν τάχος ἔσπευδε νὰ τοὺς ἀποφύγῃ. *

Τοιοῦτος ἐστάθη ὁ εὐγενὴς ἀποχωρισμὸς των· μετ' οὐ πολλὸν θέλομεν καὶ πάλιν συναπαντήσῃ αὐτούς.

ΚΕΦ. 65.

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ.

Τί ἔγεινε ἡ Ἀνδρονίκη! ποῦ ἐκρύβη μετὰ τῆς Διαμάντος! ζοῦν ἄραγε ἢ ἐσφάγησαν; ἦσαν τὰ τρία ζητήματα, ἅτινα ἐπίεζον τὸν νουν τοῦ Θρασυβούλου.

Μὲ ὄλον ὅτι δὲ κάθε γωνία τῆς Ἑλλάδος εἶχε τὰς φρικώδεις σφαγὰς της, ἤλπιζεν ὅτι ἡ Θεία πρόνοια ἤθελε φεισθῆ τὴν ἐρωμένην του, ὅτι καὶ πάλιν μίαν ἡμέραν ἤθελε τοῦ τὴν ἀποδώσει· ἢ ἐλπίς οὔτε ἀπὸ τῶν ἀηλιπισμένων τὴν καρδίαν, γνωρίζομεν, ποτὲ δὲν φεύγει.

Ἦτο μάταιον ὅμως νὰ περιφέρεται περισσότερον πρὸς ζήτησίν της, ἀφοῦ δὲν ἐγνώριζε ποῦ ἔπρεπε νὰ τὴν ζητήσῃ.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι περιπαθῶς ἠράτο αὐτῆς, ἀλλὰ μήπως ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος πρὸς τοῦτον δὲν ἦτον ἄλλος τοῦ στήθους του καρκίνος; νυττόμενος δὲ καὶ ἐκ τῆς εὐγενοῦς ἐκείνης φιλοδοξίας τῆς κυματιζούσης τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὰς ψυχὰς, διευθύνθη ἀδιστάκτως εἰς Μεσολόγγιον.

Ὁ Μάρκος Βότσαρης εἰς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Θρασυβούλου ἦτον ὡς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Καίσαρα· «εἰς τὴν ἡλικίαν μου ἐπραξε τόσα, καὶ ἐγὼ τίποτε ἐτι » ἐκραζεν ὁ Δικτάτωρ τῆς Ῥώμης, ὅτε νέος εἶδεν εἰς Γάδειρα τὸν ἀνδριάντα τοῦ Βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔφθασαν εἰς τὸν Εὐῆνον, δηλ. τὸν ἀρχαῖον Ἀνκόρμαν, ἐν ᾧ ἐπέσε καὶ ἐπνίγη ὁ Βασιλεὺς τῆς Αἰτωλίας Εὐῆνος, ὅθεν καὶ ὠνομάσθη οὕτως· κεῖται δὲ ὁ ποταμὸς οὗτος μόνον ἕξ μίλια μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐπίβλεψον, ἀναγνώστα, πρὸς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐν ἧ ἀφῆκε τὴν καρδίαν του ὁ Λόρδος Βύρων. Ἐν ταύτῃ ἀναπαύονται τοῦ στρατηγοῦ Νορμάνου, τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη τὰ ὄστα· θεώρησον μὲ βλέμα φιλοσοφικὸν τὸ ἐκ πικρῶν δακρῶν καὶ αἱμάτων τοσοῦτων ἡρώων καταποτισθὲν τοῦτο ἔδαφος, τὸ διεγείραν εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνῃ τὴν συμπάθειαν τῆς Εὐρώπης ὅλης.

Εἰς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν εἰς πεδιάδα λήγουσαν πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀρακύνθου, μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν Εὐῆνου καὶ Ἀχελώου κεῖται τὸ Μεσολόγγιον.

Τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως ἦτο χαμηλὸν καὶ ἰσοθάλασσο, διὸ, ὅτε τὰ κύματα ἐκυλόντο ὑπὸ τῶν νοτίων ἀνέμων, ὄλαι αἱ παράλαιοι συνοικίαι ἐκολύμβουν εἰς τὸ ὕδωρ· καὶ ὅταν τὸ ἐναντίον, ἢ θάλασσα ἀποσύρετο, ἔμενον μακρὰν ταύτης.

Ἡ τοιαύτη λιμνοθάλασσα ἐξήκοντα πέντε μιλίων εἶναι ὁ φυσικὸς σύμμαχος τῆς πόλεως· διότι δὲν συγχωρεῖ καὶ εἰς τὰ μικρότατα πλοῖα νὰ τὴν πλησιάσουν· φέρει δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της πολλὰ διεσπαρμένα ἀμμόδη νησιῖδια, χρήσιμα διὰ τοὺς ἀλιεῖς, πλὴν ἐν καιρῷ πολέμου ἀμυντήρια καὶ ἀρμόδια δι' ὀχύρωσιν. Τὰ ὀνόματα τούτων εἶναι Μάρμαρος, Ξεκαλάμισσα, Κλίσοβα, Σκύλλα, Αἰσώστης, Ντολμᾶ, Πόρος, Ἀνατολικὸν, Προκοπανιστὸ, Ἀγία Τριάς, Βασιλάδι, κτλ.

Ἐκ μέρους τῆς ξηρᾶς περιεκκυλοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο τοῦ λιμένος μέρος ὑπὸ τάφρου τεσσάρων ποδῶν βάθους καὶ τείχους ἐκ πλίνθων καὶ λίθων.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ Μεσολόγγιον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· ἔχαιρε δὲ πολλὴν ὑπόληψιν διὰ τὴν ἀλικήν του καὶ τὴν δημόσιον αὐτοῦ σχολὴν, ἥτις συνηριθμεῖτο μετὰ τῆς Χίου, Δημητζίανης, Κουροῦ-τζεσμέ (ξηρᾶς κρήνης), Κυδωνίων καὶ Ἰωαννίνων, ἐν ἧ καὶ διεκρίθησαν οἱ καθηγηταὶ Παναγιώτης καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

"Ἢδη ὁ Θρασύβουλος εὔρε τὴν πόλιν ταύτην πολὺ διαφορετικὴν, παρ' ὅ,τι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα τὴν ἀφήκεν.

Ὁ Ὁμέρ-Βριώνης, θρασυθεὶς ἀπὸ τὴν νίκην τοῦ Πέτα, τὴν ἄλωσιν τοῦ Σουλίου, τὴν προδοσίαν τοῦ Γώγου καὶ Βαρνακιάτου, ὤρμησεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὅπως διὰ τοῦ Μεσολογγίου μεταβῆ εἰς Πελοπόννησον καὶ συνευωθῆ μετὰ τὸν Δράυαλην.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος (Α) ἀπεφάσισεν ὀπισθεν τῶν σαθρῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν χεῖμαρρον τοῦ βασιανιστοῦ τοῦ Διάκου.

Τὸ ἔργον ἦτο καὶ τολμηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον· οἱ δὲ Μεσολογγῖται καὶ λοιποὶ, τρομάξαντες εἰς τὴν ἀκοήν μόνου τοιοῦτου σχεδίου, ἔφευγον εἰς τὰς Ἰουίους νήσους, καὶ πρὸς τὰς κορυφὰς τοῦ Ἀρακύνθου.

Μόνος ὁ Μάρκος Βότζαρης συνωρκίσθη ν' ἀποθάνῃ μετὰ τὸν ἐκεῖ ἢ νὰ νικήσῃ· καὶ τὸ παράδειγμα του ἠκολούθησεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πορφύριος, ὁ Ἰωάννης Τρικουπῆς, Μάρκος ὁ Κίτζος, ὁ Καψάλης, ὁ Ἀθανάσιος Κότζικας, καὶ τριακόσιοι ἐξήκοντα ἄλλοι.

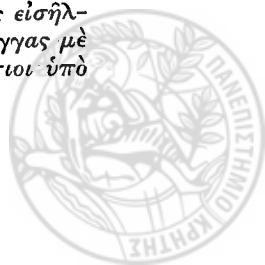
Ἐπεσκεύασαν ἐν μέρει τὰ ὄχυράματα τῆς πόλεως, τὰς τάφρους τῆς, καὶ ἔφερον τινα πυροβόλα.

Ἐφθασαν συντόμως τὰ στίφη τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων, μία μυριάς καὶ ἐπέκεινα, μετὰ τὰς συνήθεις βοὰς καὶ ἀπειλάς των, καὶ ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν, βοηθούμενοι καὶ διὰ θαλάσσης ἀπὸ τινα πλοῖα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Ὁ Μαυροκορδάτος, ὅπως κερδίσῃ καιρὸν ἕως οὐ φθάσῃ ἡ περιμενομένη βοήθεια, ἔδωσε πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἐλπίδας παραδόσεως· ἤρχισε δηλ. τρεῖς διαφόρους μυστικὰς διαπραγματεύσεις· μίαν μετὰ τὸν Κιουταγιῆν, ἄλλην μετὰ τὸν Ὁμέρ-Βριώνην καὶ ἑτέραν μετὰ τὸν Ἰουσοῦφ-Πασᾶν Σερεσλήν· ἦτοι μετὰ τοὺς δύο ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν ναύαρχον τοῦ στόλου. Γνωρίζων τὴν ἀντιζηλίαν τῶν δύο πρώτων κατὰ τοῦ τρίτου, καλλίτερον ἐρατήγημα διὰ νὰ κερδίσῃ καιρὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπινοήσῃ· ἤναψε καὶ εἰς τῶν τριῶν τὰς καρδίας τὴν αὐτὴν φιλοδοξίαν· τίς νὰ ζωγήρῃ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ στείλῃ τοῦτον πρὸς τὸν Σουλτάνον (B).

Ἐν τούτοις τὴν ὀγδόην Νοεμβρίου τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐφάνησαν, καὶ τότε ἐκέκιναν τὸν Ἰουσοῦφ ἀνέσπασαν τὰς ἀγκύρας των καὶ μετὰ παικτικὸν φόβον ἀπέπλευσαν πρὸς τὰς Ἰουίους.

Ἡ διάλυσις τῆς διὰ θαλάσσης πολιορκίας ἐχορήγησε ζωοτροφίας ἀφθόους εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἑπτακοσίους στρατιώτας, ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Πετράβου, Ἀνδρέα Ζαίμη καὶ Κανέλου Δελιγιάννη. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον διὰ θαλάσσης εἰσήλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ Μακρῆς καὶ Τζόγγας μετὰ τοὺς στρατιώτας των, καὶ χίλιοι ἄλλοι Πελοπονησίοι ὑπὸ

τὸν Α. Λόντον, ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου με ζητωκραυγὰς ἀφήσασα τὴν ἀμυντικὴν θέσιν τῆς ἔλαβε τὴν ἐπιθετικὴν καὶ ἔκαμεν ἔξοδον, ἦτις ἀπέκρουσε τὸν Ὁμέρ-Βριώνην φο-
νεύσασα περισσοτέρους τῶν ἐκατὸν Τούρκων.

Οἱ ὄρεινοὶ χωρικοὶ τῆς Αἰτωλίας εἰς τοιαύτην ἀνέλπιστον μεταβολὴν τῆς τύχης, μένεα πνέοντες ἤδη, διότι οἱ Τούρκοι διήρπασαν καὶ κατεπυρπόλησαν τὴν χώραν καὶ ποιμνιά των, θαρράλῶς κατέβησαν καὶ ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν τοσοῦτον μάλ-
λον, καθ' ὅσον ὁ Μαυρομιχάλης με ἐν μέρος τῆς φρουρᾶς διὰ θαλάσσης μετέβη εἰς Δραγομέστο, πρὸς ἐπικουρίαν τούτων, καὶ ἀπέκοψε τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν τῶν Τούρκων.

Ὁ Ὁμέρ-Βριώνης εἶδε φανερὰ ὅτι, ὄχι μόνον ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὅτι ἦτο καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς μομφῆς τῶν ἀντιζήλων του Κζουταγῆ καὶ τοῦ ναάρχου Ἰουσοῦφ· ἀπε-
φάσισε λοιπὸν τὸ μεσονύκτιον τῆς 25 Δεκεμβρίου, ὅτε οἱ Ἑλ-
ληνες ἡτοιμάζοντο νὰ ἐορτάσουν τὰ Χριστούγεννα, νὰ προσβά-
λῃ τὴν πόλιν προπορευομένων ὀκτακοσίων Ἀλβανῶν με τὰς κλίμακὰς των.

Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Βότζαρης, κατὰ καλὴν σύμπτωσιν, ἔμαθον παρά τινος Μπασάνου (Γ) ἐξ Ἀγγώνος τοὺς σκοποὺς τοῦ ὄθεν, λαβόντες τὰς κλείς ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν, ἐμπόδισαν τοὺς κατοίκους ἀπὸ τοῦ νὰ ἐορτάσουν· καὶ ὅταν ἐνόησαν τὰ στίφη τῶν Τούρκων ἀρκετὰ πλησίον, ἤρχισαν ὀλέθριον καὶ ἀπροσδόκητον πῦρ κατ' αὐτῶν ἐξ ὄλων τῶν κανονοστειχιῶν. Ἡ εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐκεῖνη μάχη ἐστάθη πεισματώδης. Τέλος ὁ Βριώνης, πρὶν τὸ λυκαυγῆς ἠναγκάσθῃ νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφήσας πεντακοσίους νεκροὺς καὶ δώδεκα σημαίας· ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἦτο μόνον ἐξ πληγωμένοι καὶ φονευμένοι (α).

Διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Μάρκου Βότζαρη, τοῦ Βέη τῆς Μάνης, καὶ τῶν ἀθλίων χωρικῶν τοῦ Βάλτου καὶ Ξηρομέρου, οὗς ἡ ἐπι-
τυχία ἤδη μετέβαλεν εἰς λέοντας, ὁ σκληρὸς τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ μαθητῆς, δὲν εὗρεν ἄσυλον εἰμὴ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ἄρτης, ἐγ-
καταλείψας εἰς τοὺς Ἑλληνας δέκα πυροβόλα, τέσσαρας ὄλ-
μους, ὄλην τὴν ἀποσκευὴν του καὶ πλῆθος πλουσιῶν λαφύρων.

Τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἀντήχησεν ἔκτοτε εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώ-
πην, καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Μάρκου Βότζαρη καὶ Α. Μαυροκορ-
δάτου ἐπλήρουν τὴν καρδίαν τῶν ἀνδρείων θαυμασμοῦ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν γυναικῶν δακρύων εὐγνωμοσύνης. Ἡ στρατη-
γικὴ δι' ἧς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὑπερασπίσθη τὴν πό-
λιν ταύτην ὁ ἡρωϊσμὸς δι' οὗ μετ' ὀλίγων μόνον ἀπεφάσισε νὰ φιλονεικήσῃ κατὰ μυρίων νικηφόρων Τούρκων τὸ ἔδαφος ἐκεῖ-
νο, ἄνευ χρημάτων, πυροβόλων, ἰσχεδὸν ἄνευ στρατοῦ καὶ πο-
λεμοφοδίων, τρέχων αὐτοπροσώπως ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν

(α) Auguste Fabre, histoire du siège de Mesolonghi p. 86 — Τριμῶντη ἱστορ. Τόμ. Β', σελ. 376.

περιτειχισμάτων, ἐνθαρρύνων καὶ δίδων τὸ παράδειγμα ἡμέραν καὶ νύκτα πρὸς τοὺς λιπιπύδας, ὅλα ταῦτα, λόγουμεν, ἐξαλείφουν πᾶσαν κατηγγορίαν, ἣν οἱ ἐχθροὶ του ἐζήτησαν νὰ τοῦ προσάψουν διὰ τὴν ἦτταν τοῦ Πέτα· συγχρόνως δὲ ἱκανοποιῶν τὰς σκιάς τῶν φιλελλήνων τῶν πεσόντων θύματα μιᾶς ἀμαθούς μᾶλλον τακτικῆς, καὶ ἐνέκα τοῦ τρισαθλοῦ προδότην Γώγου Μπάκολα.

Εἶδε σαφῶς καὶ ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις, ὅτι ἡ πόλις αὐτὴ εἶναι ἡ δευτέρα κλεῖς μετὰ τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου, καὶ διέταξε τὸν μηχανικὸν Πέτρον Κοκκίην νὰ ὀχυρώσῃ αὐτὴν κατὰ τοὺς νόμους τῆς νέας ὀχυρωματικῆς.

Εὗρε τῶνόν τὸ Μεσολόγγιον ὁ Θρασύβουλος ἐν τῇ μικρᾷ ἀπουσίᾳ του ξένου, ἡ ὅπως τὸ ἐγνώριζεν.

Ἐκ τοῦ μέρους τῆς ξηρᾶς εἶχον ὑψώσει παραπετάσματα ὑπενδεδυμένα μὲ φακέλους καὶ κοφίνους, ἦτο δὲ περιτριγυρισμένον ὑπὸ τάφρων καὶ ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ προμαχώνων καὶ διαφόρων ἄλλων ἔργων τῆς νέας ὀχυρωματικῆς.

Ἐπινόμασαν τὰς κανονοστοιχίας, τοὺς προμαχῶνας, τοὺς ἀστερισκούς, τὰ προχώματα μὲ τὰ ἀξιολογώτερα ὀνόματα τῆς τότε Ἑλλάδος, δηλ. τοῦ Μάρκου Βότζαρη, τοῦ Κανάρη, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Δρακούλη, τοῦ Κυριακούλη, τοῦ Μακρῆ καὶ τοῦ Ῥήγο· ἔδοσαν ἐπίσης ἐκεῖνα τῶν φιλελλήνων ἢ τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης ἀνδρῶν δηλ. τοῦ Φραγκλίνου, τοῦ Γουλιέλμου Τέλου, Γουλιέλμου δ' Ὀρανζ, τοῦ Βύρωνος (α), τοῦ Μονταλεμβέργου, Σχάτιμβεργ, λὸρδ-Σεφίλ, κλπ.

Ἐδῶ κατέφευγον οἱ ἐκ τῶν βράχων τῶν ἀποδιωχθέντες τὸ παρελθὸν ἐτος Σουλιῶται μὲ τὰς ἡρωϊκὰς συζύγους των ἐδῶ συνεσπρέυθησαν τὰ τέκνα τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, οἱ φιλέλληνες, λέγομεν, ἐκεῖνοι, οἵτινες ἦλθον νὰ χύσουν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος· ἐδῶ ἐφαίνετο ὁ γέρον Μίτζος Κουτογιάννης υἱὸς οἰκογενείας, ἣτις πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἔχαιρε πρῶτητα καπετανάτου μετὰ τῶν κλέπτῶν ὁ Γιαννάκης Βουκοβάλλας ἀπόγονος τοῦ περιφήμου Βουκοβάλλα τοῦ στρεβλωθέντος τοσοῦτον θηριωδῶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, ὁ νικητῆς τοῦ Ἰσμαῆλ-Πασᾶ Νικόλαος Στουρνάρης, καὶ παλαιὸς κλέπτης τῶν κοιλάδων τοῦ Ἀχελώου, ὁ Καραίσκος, ὁ Διακάτης, ὁ Κωνσταντῖνος Βότζαρης, τὸν ὁποῖον εἶδομεν εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ Ἀλῆ, καὶ ὁ Κίτζος Τζαβέλας τοῦ Φώτου ὁ υἱός, εἰς οὗτινος τὴν σπάθην ὠμνουν ὅλαι αἱ Ἀλβανικαὶ καὶ Ἑλληνικαὶ φυλαὶ, οὕτως « τοῖ Τζαβέλα τὸ σπαθὶ νὰ μὲ κόψῃ ».

Κατὰ τὴν τῶν ἀνωμαλιῶν καὶ δυστυχιῶν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς ταύτην τὴν πόλιν, πρῶτην φορὰν ὁ Ἑλβετὸς ἰα-

(α) Τοῦ Λόρδου Βύρωνος τὰ ὀχυρώματα ἐπεκτάθησαν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς νήσου Σεκαλάμισμα μετὰ τὸν θάνατόν του· ἡ νῆσος αὕτη καθίστατο ἐπικυδίνους ἀνευρεῖετο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. (Ἑλλιν. Χρονικὰ ἔτος Α'. ἀριθ. 51).

τὸς Μαίερ ἐσύστησε τὰ « Ἑλληνικὰ χρονικὰ » ἡμερίδα πνέουσαν ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἰδεῶν φιλευθέρων· ὁ δὲ Δημήτριος Παύλου μαθητὴς τοῦ Κοραῆ ἐδίδασκε τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, τὴν Γαλλικὴν, καὶ τὴν Ἰταλικὴν.

Ἐν βραχυλογία, τὸ Μεσολόγγιον ἐλάμβανε μορφήν πρωτεύουσας· μὴ ὄλον ὅτι δὲν ἦτο πρωτεύουσα, καὶ ἐγένετο ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος.

Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀφίχθη ὁ Θρασύβουλος ὑπῆρχε συμβούλιον εἰς τοῦ στρατάρχου τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος Μάρκου Βότζαρη τὴν οἰκίαν.

Ἦτο διὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ νεαίου Βεζύρου Μουσταῆ Πασᾶ ἐπικαλουμένου Σκόδραλη (α), ὅσιν μὲ πολυἀριθμον στρατὸν καὶ μὲ τὸν Ἀλγερινὸν ζῶλον διὰ θαλάσσης, ἤρχετο νὰ ἐκδικηθῆ τὴν ἦτταν τοῦ Ὁμέρ-Βριώνη καὶ καταστρέψῃ τὴν πόλιν ταύτην, καὶ ἔπειτα διὰ θαλάσσης μεταβῆ εἰς Πελοπόννησον καὶ δώσῃ πέρας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

« Ἐνόμιζα, ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ ὁ Κόμης τοῦ Πεκίου (β), ὅτι οἱ Ἴταλοι ζωγράφοι παρεμόρφουν τὸ χρῶμα καὶ τὴν μορφήν τῶν στρατιωτῶν τῆς ἀρχαίας Ῥώμης· τὰ σοβαρὰ ἐκεῖνα χαρακτηριστικά, τ' ἀθλητικὰ μέλη, ἡ ἠλιοκαυμένη αὐτῶν σὰρξ τῇ ἀληθείᾳ μὴ ἐφαίνοντο παραμορφώσεις. Πλὴν ὅτε εἶδον τοὺς Ῥουμελιώτας ἐπέισθην πλεον ὅτι αἱ εἰκόνες ἐκεῖναι δὲν ἦσαν πλασταί· εἶναι οἱ θεωρητικώτεροι καὶ ὠραιότεροι ἄνδρες ὅπου ποτέ εἶδον.»

Ὁ σταυραετὸς τῆς Σελεύδος ὁ Μάρκος Βότζαρης δὲν περιέχεται ἴσως πολὺ εἰς τὴν ὠραίαν φράσιν τοῦ εὐγενοῦς τούτου φιλέλληρος.

Ἦτο πέντε μόνον ποδῶν, ἀνάστημα συνηθές εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Χαονίας· εὐλύγιστος, εὐζῶνος καὶ ἐλαφρὸς ὡς ὁ ζέφυρος, ἐτραγφδεῖτο ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Ἠπείρου ὡς δυνάμενος νὰ περιπατήσῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἀσταχῶνος χωρὶς ποτε νὰ λυγίσῃ τοὺς ψιλούς καλάμους των. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυσιογνωμίας του ἦσαν κανονικά· εἶχε τὸ πρόσωπον κεκαλυμμένον ὑπὸ ἐλαφρᾶς ὠχρότητος καὶ γλυκειᾶς μελαγχοχλίας· τοὺς ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς ὡς τὸ ὠραῖον τοῦ Οὐρανοῦ χρῶμα, καὶ τὴν κόμην μακρὰν μέχρι τῆς ζώνης· ὠμίλει ὀλίγον ὡς ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος, πλὴν διενοεῖτο ἀκαταπαύστως·

(α) Ὁ Μουσταῆ-Πασᾶς εἰκοσιῆ μόνον ἐτῶν, ἦτο υἱὸς τοῦ Καρᾶ Μαχμούτη, τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου Σκοδριάνου, ὅστις μὲ 80 ἄνδρας ἀποκλεισθεὶς εἰς τὸν πύργον του, ἐκράτησε τὸν πόλεμον κατὰ 20,000 αὐτοκρατορικῶν καὶ ἠνάγκασε τέλος αὐτοὺς μετὰ μεγίστης ζημίας νὰ ἀπισθοδρομήσουν· ὁ Σουλτάνος τὸν ἐσυγχώρησε, πλὴν τὸ 1795 ἀγκλωπώθη ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Μαυροβουνίου, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε τὸν πόλεμον, καὶ ἀποκεφαλίσθη. (Adolfus Slade τόμ. Α. σελ. 254).

(β) Une Visite en Grèce, σελ. 327.

καὶ ὑπὸ τὴν μελαγχολικὴν αὐτοῦ σιγὴν ὑπέκρυπτε καρδιαν ἀ-
τρόμητον καὶ ἤπιον, ἄκαμπτον δικαιοσύνην καὶ ἄμωμον εὐλοκρί-
νειαν.

Εἰς τὴν πάλην, τὸ ρίψιμον τοῦ λίθου καὶ τὸ πήδημα ὠμοίαζε
τοὺς ἥρωας τοῦ Ὀμήρου· ὠμοίαζε τὸν Διομήδην, ὅστις μὲ τὸ
δόρυ τὴν μίαν στιγμὴν διεπέρασε τὸν Πάανδαρον, καὶ μὲ τὸν
λίθον τὴν ἄλλην ἀνέτρεψε τὸν Αἰνεΐαν.

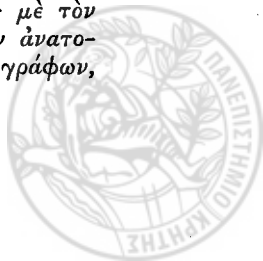
Κατευασμένος καὶ ἡδὺς ὡς τῆς γαλήνης τὰς αὔρας ἐν καιρῷ
εἰρήνης, ἦτον ἐνθουσιώδης, βοερός καὶ ὀρμητικὸς, ὡς τὴν τρικυ-
μίαν, ἐν μέσῳ τῆς μάχης· ἔτρεχεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινδύνου,
ἐλάκτιζε τὰ λάφυρα καὶ ἐδίδωκε μόνου τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν
δόξαν τῆς πατρίδος του. Τὰ ἐνδύματά του δὲν ἦσαν οὔτε χρυσᾶ
οὔτε ἀργυρᾶ, ὡς τὰ τῶν λοιπῶν παλληκαριῶν του· ἦσαν ὅλα ἐρ-
γόχειρα τῆς ἀδελφῆς του Ἀγγελικῆς καὶ τῆς συζύγου του Χρυ-
σῆς· ὠμοίαζε τὸν Ἀτρεΐδιον Ὀρέστην φέροντα τῆς Ἠλέκτρας
καὶ Ἰφιγενείας τὰ κεντήματα.

Ἀλήθεια ἀναντιρρήτος· ὁ Μάρκος ἦτον ὁ περιφανέστερος
πολέμαρχος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ νέα Ἑλλὰς ἔχει νὰ καυχᾶται,
καὶ ὁ ὠραιότερος χαρακτήρ.

Δὲν ἐσπούδασε, δὲν ἐταξείδευσε, καὶ ὅμως ὁ ἐμβριθῆς αὐτοῦ
νοὺς πρῶτος ἀντέλαβε τὸν Α. Μαυροκορδάτου· ἄνευ δίψης ὑπε-
ροχῆς ὡς ἀδελφὸς προσεκολλήθη πρὸς τὸν πρῶτον ἀνδρα τῆς
τότε ἡμέρας. Κατέθεσεν ἐνώπιόν του τὸν βαρὺν αὐτοῦ βραχίονα
καὶ τὴν καμπτὴν αὐτοῦ σπάθην φόβητρον τοῦ γηραιοῦ Χουρ-
σίτου καὶ τοῦ αἰμοβόρου Βριώνη, ὅπως τὴν μεταχειρισθῆ ὅπου
καὶ ὅπως τὸ ἐγκρίνη. Καὶ ἡ στήλη αὐτῆ τοῦ γένους, ἂν δὲν ἔ-
πιπτεν, ἴσως δὲν ἦθελε λάβει χώραν μεταξὺ τῶν ὀπληρχηγῶν
ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ὅστις τὸ προσεχὲς ἔτος κατεσπάραξε τὴν
Ἑλλάδα καὶ ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Σατράπου τῆς Αἰ-
γύπτου νὰ χύσῃ ὅλης τῆς Αἰθιοπίας τὰς πληγὰς ἐπὶ τῶν δυ-
συχῶν τῆς Πελοποννήσου κατοίκων, καὶ τέλος νὰ κατασυν-
τριψῇ καὶ ταύτην τὴν μὴν ἐνταπεινωσάν του ἔθνους ἀσπίδα·
τοῦτο τὸ Μεσολόγγιον.

Εἰς τὸ συμβούλιον ἦσαν οἱ πρῶτοι τῶν ὀπληρχηγῶν καὶ οἱ
πρῶτοι τῶν φιλελλήνων, καὶ ἐσκέπτοντο ποῖα μέτρα νὰ λά-
βωσιν, ὅπως ἀναγκαιώσωσι τῶν Ἀλβανικῶν στρατευμάτων τὸν
ἐρχόμενον χεῖμαρρον δεκαεξ ἑξαχμιάδων.

Ἡ σκέψις καὶ ἡ ἀμνηχανία ἐβασίλευον εἰς πάντων τὰς φυσιο-
γνωμίας· πῶποτε ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο χειροτέρα· ὁ
Α. Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Κολκοτροφῆς ἦσαν εἰς διενέξεις·
ὁ Ὑψηλάντης, ἀπηυδαμένος ἀπὸ τὰς σκευωρίας τῶν ἀν-
τιπάλων του, ἐφαίνετο ὡς νεναρκωμένος· οἱ ναύαρχοι τῆς Ἰδρας
διέδρῆξαν φανερὰ μὲ τὴν Κυβέρνησιν· ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὸν
Γκοῦραν ἐζήτουν νὰ σχηματίσωσιν Δικτατορίαν εἰς τὴν ἀνατο-
λικὴν Ἑλλάδα· καὶ ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματωλὸς τῶν Ἀγρᾶφων,

ἤδη διακρινόμενος διὰ τὸν στρατηγικὸν αὐτοῦ νοῦν καὶ τὴν δραστηριότητα, ἐκινδύνευεν ὑπὸ νόσου ὀλεθρίας.

Ὁ Μάρκος πρὸ πάντων, στρίφων τὸν μύστακα, ἤκουε, περιπλανῶν πρὸς ὄλους τὰ ὄμματα, χωρὶς νὰ προσφέρῃ λέξιν.

Καὶ ὁ Θρασύβουλος ἐβυθίσθη εἰς σιωπὴν βαθυτέραν· ἀνελογίζετο ὅτι, ἐνῶ τὸ δυστυχὲς ἔθνος εὕρισκετο εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου, οἱ ἐν τῷ Κορυκίῳ σπηλαίῳ ὄπλαρχηγοὶ οὐχὶ μόνον τὸ δάνειόν του ἐσκενῶρουν, ἀλλ' ἐμελέτων καὶ τὰ πυροβόλα αὐτὰ τοῦ Μεσολογγίου νὰ ζητήσουν, ὅπως ὀχυρώσουν τὸ σπήλαιον τοῦτο.

— Ἀδελφία, εἶπεν ὁ Μάρκος, πρέπει νὰ ζαματήσωμεν τὸν δρόμον τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὰ στενὰ τῆς Καλλιδρόμης· ἄς μὴ περιμένωμεν ἀπὸ τοιαύτην Κυβέρνησιν καμμίαν συνδρομὴν διὰ νὰ σώσωμεν τὸ Μεσολόγγιον.

— Δὲν ἔχομεν στρατὸν ἀρκετὸν διὰ νὰ βαδίσωμεν εἰς Καλλιδρόμην, ἐψιθύρισάν τινες.

— Πεντακόσια ἀληθῆ παλληκάρια μόνον φθάνουν.

Ὅλοι συνεθεωρήθησαν σιωπηλῶς διὰ πολλὴν ὥραν· ὁ δὲ ἀτρόμητος Μάρκος, ὀρθωθείς καὶ λαβὼν τὸ δίπλωμα αὐτοῦ τῆς στραταρχίας, τὸ ἐφίλησε καὶ τὸ ἐξέσχισεν· εἶτα δὲ εἶπεν:

— Ὅποιος εἶναι ἀληθῆς πατριώτης ἄς μὲ ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σκόδρα Πασᾶ.

Καὶ ἐξέφρασε τὴν ἀμετάτρεπτον αὐτοῦ ἀπόφασιν ὁ υἱὸς τοῦ Κίτζου νὰ εἰσδύσῃ μετὰ τῶν ὀλιγαριθμῶν του Σουλιωτῶν εἰς τὰς πολυαριθμοὺς σκηνὰς τοῦ Σκόδρα, καὶ νὰ τοὺς κατακόψῃ.

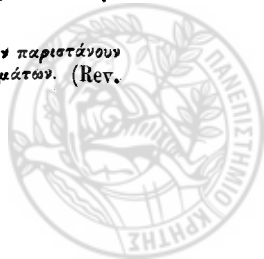
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ 65^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

(Α) ἸΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ. — Ἰαλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, τριάκοντα τριῶν σχεδὸν ἐτῶν ὡν τότε, εἶχε τὴν κεφαλὴν ὠραίαν, ἀν καὶ κατὰ τι μεγάλῃν ὡς πρὸς τὸ σῶμα· οἱ δασεῖς ὄφρυς του ὡς καὶ ὁ μέλας दासὺς μύσταξ αὐτοῦ, δίδοντες ἀγρίαν ῥωματικὴν ἔκφρασιν ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἥτοι ἀδύνατον νὰ μὴ προσβάλωσι τὸν περιηγητήν.

Ἡ φυσιογνωμία του ἐξέφραζε ἀνδρα πνευματώδη, ὀξύνουν καὶ φιλόδοξον. Οἱ μεγάλοι Ἀσιατικοὶ αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ, πλήρεις πυρὸς καὶ ἀγχινοῖας, συνεκρινώοντο ὑπὸ ἐκφρασιωτικῆς ἀγαθσύνης· τὸ βλέμμα του ὅμως δὲν ἔρριπτε πολλὴν αὐστηρότητα καθ' ὅτι ἐπὶ τούτου ὑπῆρχε πτερωτὸν τι καὶ διατάξον, διὰ τοῦ ὁποίου σταθερῶς ποτὲ δὲν ἠτένεζεν εἰς τὸ πρόσωπον (α).

Εἶχε τὸ ἀνάστημα μέτριον, καὶ τὴν παρρησίαν οὐχὶ τοσοῦτον ἀρειμάνιον καὶ βαρεῖαν, ὅπως ἐμπνέῃ φόβον ἐπὶ τῶν ἡμιπολιτισμένων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἵτινες ἦσαν εἰθισμένοι εἰς τὸ αὐθεντικὸν ἐξωτερικόν, καὶ τὰς ἐμφαντικὰς καὶ ἀγερώχους φυσιογνωμίας τῶν ἀρχηγῶν των.

(α) Ὁ κύριος Κάρολος Σουὼν λέγει τὸ αὐτὸ « τὰ ὄμματα του δὲν παριστάνουν ἀνδρα μεγαλεπήβολον, μ' ὅλον ὅτι εἶναι τῶν ὑπερτάτων προτερημάτων. (Rev. Charles Swan, Τομ. Β', σελ. 28.

Ἄλλως τε ποσῶς δὲν προσεΐχεν εἰς τὸν τρόπον τοῦ ἐνδύεσθαι τὴν ἀπλὴν Εὐρωπαϊκὴν στολὴν, ἥτις βεβαίως ἐμνηνεύετο σχεδὸν ἐνώπιον τῆς ὀπλοφόρου χροσῆς καὶ λαμπροτάτης ἐκείνης Ἀθωνικῆς, τὴν ὅποιαν οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ τότε συν κομφῶς ἔφερον.

Καὶ ἂν ἡ φύσις ὑπέστησε τὸν Μαυροκορδάτον τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐθεντικοῦ, ἐπιροιασῆν ὅμως τοῦτον μὲ νοῦν πολλὸν καὶ τρόπους λαμπροῦς.

Ἀνιτράραφεις εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐσπούδασε καὶ τὸν τὰς ἀνατολικῶν γλώσσας.

Ὅλγοι τῆ ἀληθεία ἦσαν κάτοχοι τόσοσιν ἐμβριθῶς τῆς Ἀραβικῆς καὶ Περσικῆς κυρίως, πηγῶν τῆς τῶν Μουσουλμάνων γλώσσας.

Πρὸς τοῖς ἄλλαις ἦτον ἀξιόλογος Ἑλληνιστής, ὠμίλει καὶ ἔγραφε τὴν γαλλικὴν ὡς Γάλλος, καὶ εἶχεν ἀρχὰς τῆς Ἀγγλικῆς καὶ Ἰταλικῆς (α).

Συμπεριλαμβανόντες τὴν ἀγγλιοναίου αὐτοῦ (β) εἰς τὰ λοιπὰ προτερημάτων του, τὰ ὅποια εἰς τὸν ἰδιαιτέρον αὐτοῦ βίον τὸν καθίσταν τὸ θέλημα τῆς συναναστροφῆς, δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ εἰπωμεν ὅτι ὁ Α. Μαυροκορδάτος εἶναι ὁ κορυφαῖος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἡ νέα Ἑλλάς ἐγέννησεν. Ἦτον ὁ μόνος ἰκανὸς νὰ ὀργανίσῃ καὶ δώσῃ μίαν κατάλληλον διεύθυνσιν εἰς τὸ πολιτικὸν σύστημα, καὶ τοῦτο πασιφανῶς τὸ ἀπέδειξεν εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἀφίξιν του, δόσας σχέδιον μιᾶς τακτικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ χάος καὶ τὰς ἀνομαλίας τῶν τότε πραγμάτων ἔδωκε δειγμάτων τὴν πρὸς τὴν τάξιν κλίσεώς του, εἰς πᾶν εἶδος ὑποθέσεως, ὅπερ ἔπασεν εἰς χεῖράς του. Ὅλιγοὶ ἄνδρες, ὅποιοι δῆποτε ἔθνονε, εἶχον τὸ μέγα προτέρημα ν' ἀπλοποιῶσι κἀλλιον τοῦτου ζήτηματι τοσοῦτον δεινὰ, καὶ νὰ τὰ καθιστώσι καταληπτὰ καὶ πρὸς τοὺς λίαν ἀγραμμάτους.

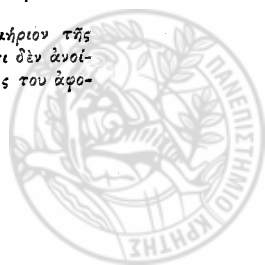
Ἡ ἀκριβεία καὶ δραστηριότης (γ) μεθ' ἧς διεξήρχετο καὶ διεκπεραλοῦ τὰς

(α) Μάξιμος, Ρεῖθὸς Τόμ. Α. σελ. 269. (Μίλλγγεν σελ. 66).

(β) Οὐδὲν ἐφρακτικώτερον τῆς ἀγγλιοναίου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ὡς τ' ἀπέλουθα δύο ἀνεκδοτὰ του. Ὅταν ὁ συνταγματάρχης φιλέλλην Βουτιῆ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ Μαυροκορδάτος τῷ ἐξήτησεν ἐν ἀντίτυπον τῶν ἀπομνημονευμάτων του, τὰ ὅποια εἰς Παρισίους ἐδημοσίευσεν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τῷ ἐδόθη καὶ παράτα τὸ ἦνοιξε καὶ ἐξήτησε τὸ μέρος τῆς πολιορκίας τοῦ Μετολογίου ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ-Βριῶνη, διὰ νὰ ἴδῃ πῶς ὁ συγγραφεὺς τὸν ἐχαρακτήριζε μὲ ἀπορίαν — του ὅμως εὖρεν ὅτι ἔλειπον τὰ φύλλα ἐκεῖνα ἠρότησε τὴν ἐπαύριον τὸν συνταγματάρχην Βουτιῆ, διατὶ τῷ ἔδωκεν ἐν ἀτελὲς ἀντίτυπον· ἐγὼ τὰ ἔσχισα, ἀπεκρίθη ὁ φιλέλληνας, καθ' ὅτι εἰς τὰ φύλλα ταῦτα ὑπῆρχον παραμορφωμένα τινα συμβάντα, τὰ ὅποια ἐνόμιζον χρέος μου νὰ εἰσάξω, διὰ νὰ δώσω ὑραιότερα χρώματα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος· ἦδη δὲ φοβηθεὶς ὅτι θα μὲ κατακρίνετε, διότι ὁ φιλελλητισμὸς μου μ' ἔκαμα νὰ παραμορφώσω τὴν ἀλήθειαν τ' ἀφῆρα. Ἄν ἡ συνειδήσις σας ἦδη ἐπέστρεψεν, ἀπεκρίθη γελῶν ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ σὰς τύπτει τόσοσιν, ἀπορῶ διατὶ δὲν ἤρχισατε ἔτι τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ βιβλίου σας δλοκλήρου, τὸ ὅποιον καὶ ἀλλαχθῶ θὰ ἔχη οὐχὶ ἀλιωτέραν ἀνάγκην ἐπιδιορθώσεως;» (Μίλλγγεν σελ. 63).

Ἐλγε μίαν ἡμέραν ὁ γενναῖος στρατηγὸς Roche πρὸς τοῦτον — Περλεργονί εἰς Παρισίους ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος μᾶλλον, ἢ εἰς τὴν ἰδίαν Ἑλλάδα — αὐτὸ ἀποδεικνύει, ἀπεκρίθη ὁ Μαυροκορδάτος, ὅτι εἶναι εὐκολώτερον νὰ ὀμιλῆ τις, ἢ νὰ ἐνεργῇ. — Ὅχι δὲ, ἐπρόσθεσεν ὁ στρατηγὸς, δεικνύει ὅτι οἱ ἐρώντες ἀγαποῦν νὰ συνδιαλέγονται ἀκαταπαύστως περὶ τοῦ παθητοῦ αὐτῶν ἀντικειμένου. — Τί ποῖμα λοιπὸν ὅτι ὁ ἔρωσ σας εἶναι μόνον Ἰπλατωνικὸς! ἀπεκρίθη ὁ Μαυροκορδάτος. (Une Visite au Grèce, par le Comte Pecchio, σελ. 340.)

(γ) Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Κ. Μαυροκορδάτου εἶναι τὸ τρανώτερον τεκμήριον τῆς δραστηριότητός του καὶ τοῦ διπλωματικοῦ αὐτοῦ νοῦς. Εἶναι περιεργον, ὅτι δὲν ἀνοίγει φιλέλληνας σύγγραμμα χωρὶς νὰ εὕρῃς ἀρκετὰς αὐτογράφοις ἐπιστολάς του ἀφο-

ὑποθέσεις, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ ρίψουν τὸν ἄνθρωπον εἰς ἔκστασιν. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἦσαν καρπὸς τῆς παύρας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν εἰς Βλαχίαν, ὅτε ἦτο μυστικοσύμβουλος καὶ ποστέλικος τοῦ Ὁσποδάρου θεοῦ του Καρατζᾶ.

Πολλοὶ τὸν κατηγοροῦσαν ὡς Φαναριωτίζοντα· εἶπον ὅτι, ἀνίκανος νὰ βαδίσῃ διὰ τολμηροῦ καὶ ἀνοικτοῦ τρόπου, προεχώρει κρυφινῶς, καὶ ἐτελεσφόροι εἰς τοὺς σκοποὺς του διὰ πανουργίας καὶ παιγνιδίων. Τὸ ἀνοικονόμητον, ὑπόπτον καὶ ἀπατηλὸν τῶν τότε ἀτόμων καὶ τοῦ τότε καιροῦ ἴσως τὸν ὤθησαν ἐνίοτε εἰς ταῦτα. Πλὴν ταῦτα τῇ ἀληθείᾳ ἦσαν τὰ μόνα κυκλοφοροῦντα τότε νομίσματα εἰς τὸν τόπον, καὶ ἄλλα δὲν εἶχον πέρασιν.

Τὸ μέγιστον ἐλάττωμά του, ἐλάττωμα βλάβαν καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν πατρίδα του, ἦτον ἀγλασία τις. Δὲν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ ἐν ὄχι. Ἄν εἶχε τὴν ἀκαμτον σταθερότητα καὶ τὴν ἀναλλοίωτον τολμηρὰν ἀπόφασιν τοῦ Κρόμβελ, πόσας προσβολὰς ἦθελεν ἀποφύγει! πλὴν θαφλῆς εἰς τὰς ὑποσχέσεις, ἦτο φειδωλὸς εἰς τὴν ἐκπλήρωσίν των. Τοῦτο μετέλλαξε πολλοὺς φίλους αὐτοῦ εἰς ἐχθροὺς του.

Ἄποια δὴποτε ἐν τούτοις καὶ ἂν ἦσαν αἱ ἐλλείψεις του αὐταί, δικαίως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἦτον ἐκ τῶν ὀλίγων ἀνδρῶν, οἵτινες μέχρις ὀδοῦ ἐθυσίασαν τὴν κατάστασίν των ὑπὲρ τῆς πατρίδος των. Ὑπῆρξαν ἡμέραι καθ' ἃς τόσον ἐνδεὴς ἐστῆθη, ὥστε δὲν εἶχεν οὔτε τὰ ἀναγκαῖα ἐξοδα τῆς ἡμερουσιου του τροφῆς. Εἰς τὰς ἐπιχειρηστέρας περιστάσεις ἀνεδείχθη ἀφιλοκερδέστατος· ἡ δὲ ὑπομονὴ καὶ κυρτερία του εἰς τὰς θειὰς θέσεις εἶναι παραδειγματικῆ. Φίλος ἐπιστιθίος τῆς κλιῆς τάξεως, ἐδίωκε μετὰ θερμοῦ ζήλου, ὅτι ἐφρόνει ὅτι ἦτον ἐπωφελεὶς πρὸς τὸν γενικὸν σκοπὸν· ἂν δὲ ποτε ἐσφαλὲν ἐσφαλὰ ὄχι ἀπο

ρώσας τὰ τότε πράγματα, αἱ ὁποῖαι καὶ τῶν ἀπομνημονευμάτων αὐτῶν φωτίζουσ μᾶλλον τὴν ἱστορίαν. Εἰς δὲ τὰ συγγράμματα τοῦ συναγματάρχου Λέστερ Στάνωπ, Βλακίερου, Βούλβερ νομίζει ὅτι οὗτος ἦτον ὁ μόνος ἀνὴρ, ὅστις τότε ἤξευρε νὰ γράφῃ.

Ἐγὼντι ἐκράτει τὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Λόρδου Βύρωνος καὶ Ἐρακίνου, μετὰ τῶν φιλελληνικῶν Κομητᾶτων τοῦ Δαρματὰδ, Ζουρίχ, Παρισίων, Λονδίνου κτλ.

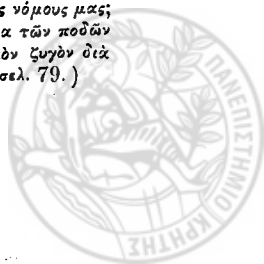
Ὁ Μαυροκορδάτος, λέγει ὁ Κόμης τοῦ Πεκλου, φέρει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τ' ἀπαιτούμενα πρὸς σχηματισμὸν πρωθυπουργοῦ· ἐννοεῖ ἐμβριθῶς τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς διεκπεραιοῦ με ταχύτητα ἀκατανόητον.

Οἱ ἴδιοι ἐχθροὶ του, μὴ δυνάμενοι ν' ἀπαρνηθῶσι τὴν ἰκανότητά του, ἐπυνηθίζον τὰ λέγου, ὅτι γνωρίζει κάλλιον νὰ διαχειρίζεται τὸν κάλαμον ἢ τὸ ξίφος (Comte Recchio, σελ. 340.)

Ὅτε ὁ Ἐδουάρδος Τρελῶνης, κατὰ παρακίνησιν τοῦ Ὁδυσσεύς, ἐνήργησε, μίσον τοῦ συναγματάρχου Στάνωπ, ἐκ τῶν πυροβόλων τοῦ Μεσολογγίου νὰ λάβῃ τέσσαρα μετὰ τῶν πολεμοφοδίων των, διὰ νὰ ἐχυρώσῃ τὸ Κωρύκιον ἄντρον, τὸ ὁποῖον ἤλιπον νὰ γίνῃ θησαυροφυλάκιον τοῦ προσδοκωμένου θανείου, ὁ Α. Μαυροκορδάτος, εἰς ἀνάγκης τὰ ἔδωκε· πλὴν ἔγραψε τότε πρὸς τὸν κύριον Ἐδουάρδον Βλακίερρον μὲ τὴν πλέον παθητικὴν γλώσσαν τὰς ραδιουργίας τινῶν φιλελλήνων καὶ τὴν ἀνὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τῶν Κυριῶν τούτων.

Ὅδεις καθαρώτερος τῆς ψυχῆς του καθρέπτῃς, ἢ αἱ ἐπιστολαὶ του αὐταί· βλέπεις ἐκ τούτων τὸν ἄνδρα πάχοντα οὐχὶ δι' ἰδιοτελεῖς ἢ φιλοδόξους σκοποὺς, ἀλλὰ διὰ τὸ κατασχέζομενον στήθος τῆς πατρίδος του, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύναται νὰ δώσῃ βοήθειαν

Ἐπάρχει δεσποτισμὸς σκληρότερος, ἔλεγεν, ἐκείνου τῶν ξένων, οἵτινες ἀνευ οὐδενὸς δικαίωματος ζητοῦν νὰ μᾶς διοικήσου, καταφρονούντες τοὺς καθεστῶτας νόμους μας; Μᾶ, Θεέ μου! ὁ πρῶτος ἐρχόμενος πρέπει λοιπὸν νὰ μᾶς κάμῃ ὑποπόδια τῶν ποδῶν σου, πρέπει νὰ μᾶς σῆρῃ ἐκ τῆς ρίνος, ἀποσείωμεν τάχα τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν διὰ νὰ ὑποπέσωμεν εἰς τὸν τοῦ τυχεύοντος; (Μαυρ. πρὸς τὸν Ἐδ. Βλακίερρον σελ. 79.)

καίαν, ἀλλὰ διότι ἠπατήθη ἀπὸ τὸ ἀπολίτευτον τῆς τότε ἐποχῆς καὶ τὸν φθόνου τῶν τότε μᾶλλον κατόχων παιδείας, ἢ καὶ ἀπὸ αὐτοῦς ἐτι τοὺς φιλέλληνας πρὸς οὓς ἐνεπιστεύθη ἐπιφυρομένη τῶν σχεδίων του.

Ὁ Ἀνατολικὸς Θεατῆς, ἐφημερὶς τῶν Καθολικῶν τῆς Σμύρνης, ἡ ἀναιδεστέρα καὶ ἡ ἀτιμωτέρα, ἥτις ποτὲ ἐχαρακτήρισε δημόσιον τύπον, ὡς λέγει καὶ ὁ κύριος Ζελώνης (α), ἐκατηγόρει τότε τὸν Α. Μαυροκορδάτου ὅτι ἐπώλησε τὴν Ἑλλάδα πρὸς τοὺς Ἀγγλοὺς διὰ τὴν ἐκδικηθῆ τὸν Θ. Κολοκοτρώνη, ὅστις τὴν διεπραγματεύετο πρὸς τοὺς Ῥώσους. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οὗτοι οἱ δύο κορυφαῖοι ἄνδρες τοῦ ἀγῶνός μας σφόδρα ἐδιχονόουν, πλὴν ὅποια ἡ σύγκρισις μεταξὺ τῆς νοεράς, ἠθικῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς ἀναπτύξεως τοῦ πρώτου, καὶ τοῦ ἀνδρείου καὶ στρατηγικοῦ, πλὴν χυδαίου καὶ ἀμαθοῦς Κολοκοτρώνη. Ὁ Μαυροκορδάτος βεβαίως δὲν εἶχεν ἀρκετὴν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον κλέπτην, τὸν ὁποῖον οἱ Τούρκοι μετ' ἀδημονίας ἐκάλουν « Μαυραλῆ Σειτάν. » Πλὴν τοῦτο δὲν εἶναι ὁ λόγος διὰ τὴν πιστεύωμεν ὅτι ἐνεκεν αὐτοῦ ἐπώλησε τὴν πατρίδα του εἰς Ἀγγλίαν. Ἡ ἀκόλουθος φράσις του εἰς μίαν πρὸς τὸν Βλακίερρον ἐπιστολῶν του (β) ἀρκεῖ νὰ μᾶς σαφηνίσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρός· γράφει « με λέγουσιν ὅτι ἐπώλησα τὴν Ἑλλάδα πρὸς τοὺς Ἀγγλοὺς· ἡ Ἑλλὰς ὑπάρχει καὶ οἱ ἔχοντες Ἀγγλοὶ ἐπιστολὰς μου ἀνὰ χεῖρας, ἃς εἶπουν ἂν περιέχουν τι ὑποσκάπτου τὸ ἔθνος μου . . . τὸν ἀντικτῶν, νομίζω νὰ τῷ ἐχορήγησα ἐκδοσιεῖσαι, δηλαδὴ ἐπράξα τὸ χρέος μου. Τώρα ἤρχισαν νὰ λέγουσιν ὅτι ζητῶ ἕνα δεσπότην διὰ ταῦτην. Ὅχι, εἶναι ἴσα ἴσα διότι δὲν ἐπιθυμῶ κανένα ὅπου μὲ κατηγοροῦν. Ζητῶ νὰ βασιλεύσουν οἱ νόμοι καὶ ὄχι νὰ ἡμεθα εἰς τὴν διακρίσιν ἐκατὸν διαφορετικῶν τυραννίσκων, οἱ ὅποιοι τοὺς καταπατοῦν » (γ).

(Β) Ἡ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.— Ὅτε ὁ Ὀμηρ Βριώνης ἔφθασεν ἀντικρὺ τοῦ Μεσολογγίου ἀπέπεμψε τὸν Ἄγον-Βεσσαῖρον πρὸς τὸν Μάρκον, λέγων ὅτι, ἐπειδὴ τώρα ὁ κύριός του ἔγινε Σατράπης τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἦτο φίλος του, δὲν ἐπεθύμει τὴν αἰματοχυσίαν καὶ τὴν ἀπόλειαν μᾶς πόλεως, ἥτις ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Σατραπείας του· ὅθεν ἐπρότεινε νὰ παραδώσῃ τὸ Μεσολόγγιον καὶ νὰ υπάγῃ πρὸς τοῦτον ὅπως λάβῃ τὴν καπεταναίαν του.

Ὁ Βότσαρης ἀπήντησεν ὅτι δὲν δύναται τίποτε νὰ κάμῃ χωρὶς τὴν ἀδείαν τοῦ Α. Μαυροκορδάτου, καὶ ὑπισχέθη τὴν ἐπαύριον νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν.

— Τώρα ἐνίκησαμεν καπετὰν Μάρκο, εἶπεν ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ὅτε ἤκουτε τὰς προτάσεις τοῦ ἔχθρου. Εἰπὲ τὸν Ἄγον-Βεσσαῖρον ὅτι παραδιδόμεθα μετὰ τὰς ἀκολουθούς

(α) Δοκ. Φαναριωτῶν σελὶς 59.

(β) Διήγησις τῶν εἰς τὴν 6αν ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Βλακίερρος, σελ. 81.

(γ) Ὅτε εἶδον τὸν Α. Μαυροκορδάτον εἰς Μασσαλίαν, λέγει ὁ Μάρκος Φίλιππος Ζελώνης εἰς τὸ Φαναριωτικὸν δοκίμιόν του, δὲν ἤργισα νὰ ἀνιχνεύσω ἐπὶ τούτου τὸν εὐτυχέστερον συνδυασμὸν ἐθνουσιασμοῦ, συννοίας, γενναιότητος καὶ φλέγματος τὸν ἐγνώρισα μετὰ δλίγην φιλοδοξίαν· πλὴν αἱ περιστάσεις πιθανὸν νὰ μετέβαλον τὸν ἄνδρα. Καὶ ἠέπως δὲν ὑπάρχει ἐν αἰῶσι ἀξίεπαλινου φιλοδοξίας; Τὸν κατηγοροῦσαν ὡς ἀγγλικὸν ὄργανον. Ἄν ὁ Σίρ Θωμάς Μέτλανδ ἔζη, ἠδύνατο ν' ἀπαντήσῃ οὗτος εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἥτις ὑπαντίτετο ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπράξαζε εἰς Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, διὰ λόγους ἀποκρύφους καὶ σχέδια ἰδιοτελῆ. Οἱ Ἕλληνας διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ καρτερίας τῶν ἐκέρδιον τὴν συμπάθειαν τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς καὶ δάνεια τοῖς ἔδωκε, καὶ τὸν εὐγενῆ Λόρδον Βύρωνα ἐξείλεν ὑπὲρ τούτων ν' ἀποθάνῃ. Ὅτε δὲ ὁ στρατηγὸς Wilson ἐδάνειζε χρήματα καὶ ἐξοῦθει τοὺς Κόρτας τῆς Ἰσπανίας, τάχα ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις τοὺς ἐξοῦθει. Μόνον οἱ ἔχθροι τῆς Ἑλλάδος εἶναι οἱ μετὰ τὸν Μακιαβελισμόν τῶν ζητούντες νὰ διχονοήσουν τοὺς ἀρχηγούς τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ διεγείρουν ὑπονοίας εἰς τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Εὐρώπης

συμφωνίας. α'. να μᾶς δώσῃ ἕνα μῆνα καιρὸν νὰ γράψω νὰ ἔλθουν πλοῖα ὅπως μᾶς μεταφέρουν εἰς Πελοπόννησον. β'. νὰ ἴναι ἐλεύθερος ὅποιος θέλει νὰ μείνῃ καὶ ὅποιος θέλει νὰ φύγῃ. Ὁ Ὁμέρ-Βριώνης ἐδέχθη.

Τότε ὁ Μαυροκορδάτος ἐπαρακίνησε τὸν εἰς Μεσολόγγιον Γάλλον πράκτορα, Ἐλιάνη τὸ γένος, νὰ ὑπάγῃ εἰς Πάτρας πρὸς τὸν Ἰουσοῦρ-Πασᾶν καὶ ἐκ μέρους του γνωστοποιήσῃ πρὸς τοῦτον τὰς μετέτα τοῦ Ὁμέρ Βριώνη συμφωνίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Πασᾶς ἔγεινεν ἐξαλλος κατὰ τοῦ στρατάρχου τῆς ξηρᾶς, καὶ ἤρξατο πάραυτα νὰ στενοχωρῆ περισσότερο τὴν διὰ θαλάσσης πολιορκίαν. Ὁ Μάρκος παραπονιέται πρὸς τὸν Ἄγο-Βεσσάρην ὅτι οὕτω δὲν δύνανται νὰ ἔλθουν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς τοὺς παραλάθους· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες λαμβάνουν καιρὸν, ὁ δὲ Ὁμέρ-Βριώνης δυσαρεστῆται κατὰ τοῦ ναυάρχου ὅστις καὶ τὸν καθυστερεῖ τὰς τροφάς.

Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἔφθασαν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Ἀζάρου Παναγιώτου· καὶ οἱ Τούρκοι νομίσαντες ταῦτα πυροβολικὰ ἀνέσπασαν τὰς ἀγκύρας των καὶ ἔφυγον πρὸς τὰς Πάτρας.

Ὁ Ὁμέρ ἀντιρῆσε ὅτι ταῦτα ἦλθον νὰ παραλάβουν τοὺς Μεσολογγίτας, ὅτε ὁ Μάρκος Βούτσαρης τὸν εἰδοποίησε ὅτι ἡ κυβέρνησις μαθούσα τὴν διεπραγματέυσαν των ἔστειλε στρατεύματα καὶ πολλὰ πυροβόλα διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν πόλιν. Ἐμμανὴς τότε γενόμενος ἤρχισε πάραυτα τὸν βομβαρδισμὸν.)

(Γ) Ὁ ΚΟΡΣΟΣ ΜΠΑΣΑΝΟΣ ἦτον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλλή-Πασᾶ, ὅτε δὲ τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα ἐπολιόρκησαν τὰ Ἰωάννινα ἐδραπέτευσε καὶ οὗτος ὡς ὁ Καρβέτος καὶ ἦλθεν εἰς Μεσολόγγιον ἔνθα ὑπηρετεῖ ὡς φιλέλληνας ὁ Α. Μαυροκορδάτος μετ' ὀλίγον τὸν ἔστειλε, εἰς τὸν κόλπον τῆς Πρεβέζης, ὅπως ἀποκλιθεῖ διὰ θαλάσσης τὴν πόλιν ἐκείνην· πλὴν δυστυχῶς συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὠδηγήθη πρὸς τὸν Ὁμέρ-Βριώνην.

Γνωρίζων ὁ Βριώνης πόσον πιστὸς ἐστάθη ἄλλοτε πρὸς τὸν Σατράπην τῆς Ἠπειρου, καὶ φανταζόμενος ἑαυτὸν ὅσον οὐποῦ ἄλλον Ἀλλή-Πασᾶν τὸν παρέλαβε πλησίον του καὶ τοῦ ἔδωσε βαθμὸν. Ὁ Μπασσάνος ἦτο παρὼν εἰς τὸ συμβούλιον τῶν Τούρκων καὶ εἰς τὸ ὅποιο ἀπεφασίσαν τὴν ἐρχομένην νύκτα νὰ κάμουν τὴν ἐφοδον.

Λαμβάνει λοιπὸν τὸ τυφεκίον του μετ' ἐπύρριον, ὅτι ἐρχεται εἰς τὴν λιμενοθάλασσαν διὰ νὰ κυνηγήσῃ νήσους, περιμένων κανὲν μονόξυλον ὅπως στείλῃ εἰς Μεσολόγγιον τὴν εἰδήσιν.

Κατὰ τύχην διέθῃ ἕνα. Κάμνει μετ' τὸ μανδύλιόν του σημεῖον· καὶ ὅτε ὁ πορθηεὺς ἐπλησίασε τοῦ διηγείταί τὰ πάντα καὶ τὸν ἀποπέμπει πρὸς τὸν Α. Μαυροκορδάτον.

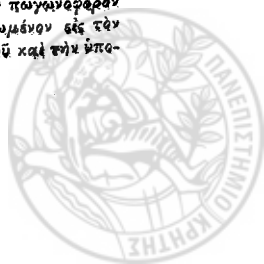
Ὁ Μαυροκορδάτος περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ἠλίου ἐξήτησε τὰ κλειδιά ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν διάταξε ν' ἀποθεσασθῶν καὶ πάλιν, ὅσοι τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἶχον ἐπιθεσασθῆ εἰς πλοῖα διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς Προκαπανιστᾶν. Καὶ ὅσα μονόξυλα ὑπάρχον, ὡς ἄλλος Θεμιστοκλῆς, τὰ ἔστειλεν εἰς Βασιλάδι, ὅπως οἱ ἐν Μεσολογγίῳ ἀπελεισθῶν καὶ παλεμήσουσιν διὰ τὴν νίκην ἢ διὰ τὸν θάνατον. Τρόντι ἡ ἀπελπισία αὐτὴ ὠφέλησε τὰ μέγιστα. Ὅλην τὴν νύκτα οἱ κάτοικοι διέτληον εἰς τοὺς προμαχώνας, ἔθεν τὴν ὄψιν τῆς ἐφόδου οἱ Τούρκοι τοὺς εὔρον ἐτοίμους. Ἡ δὲ Ἠὼς τοὺς ἐστεφάνωσε μετ' τὴν νύκτα.

Εἶναι καλὸν ἐνταῦθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴ ἀκόλουθον ἀνέκδοτον.

Ἐἶχε στείλῃ ὁ Α. Μαυροκορδάτος ἕνα τῶν ὑπασπιστῶν του ἐν τῇ σκότη νύκτι τὴ γίνεται εἰς τὴ ἄλλο ἄκρον τῆς πόλεως, τὰ Τερεχαστρον λεγόμενον. Οὗτος φαίνεται εἶχεν ἀπαντήσει ἄνθρωπον, ὅστις τοῦ εἶπεν ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμβῆσαν ἐκείθεν ἐντὸς τῆς πόλεως.

Ἡ εἰδήσις αὕτη ἐτάραξεν ἄκρως τοὺς περὶ τὸν Μαυροκορδάτον αὐτὸς ὅμως μετ' πολλὴν ἀταραξίαν ἔλαβεν αὐτὴν καὶ μετ' τὸ παράδειγμά του ἐνεθάρρυνε καὶ τοὺς ἄλλους. Μᾶλλον ὀλίγας στιγμὰς ἠκούσθησαν αἱ φωναὶ νύκτι νύκτι.

Ἐφάνησαν τότε στρατιῶται τινὲς κρατούντες ἀπὸ μίαν Τουρκικὴν πωγωνοφῆραν κεφαλὴν ἕκαστος καὶ ἕνα φέροντες σηματοφόρον Μωσουλμάνον πληγωμένον εἰς τὴν βραχίονα. Ὁ σηματοφόρος ἀνήγγειλε τὴν φθορὰν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ὑποχώρησίν του.)

ΚΕΦΑΛ. 66.

Η ΕΥΤΥΧΗΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ

Είχε γνωρίσει ὁ Θρασύβουλος κατὰ βάθος τὸν Μάρκον εἰς τὴν δυστυχίῃ τοῦ Πέτα ἐκστρατείας· τὸν εἶχε ἀγαπήσει πολὺ, καὶ ἂν δὲν τὸν ἐβίαζεν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ τρέξῃ πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς Ἀνδρονίκης, ποτὲ δὲν ἤθελε τὸν ἀποχωρισθῆ.

Ἦδη εἰς τὴν ταλμηρὰν ἀπόφασίν του πλησιάζας τοῦτον εἶπε.
— Καὶ ἐγὼ θὰ σὲ ἀκολουθήσω, στρατηγέ· πᾶς ἀληθῆς Ἑλληὺν δὲν πρέπει νὰ διστάσῃ νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του εἰς τὴν περιστασίῳ ταύτῃ.

Ὁ Μάρκος τὸν ἠσπᾶσθη καὶ ἔκαμε σημεῖα πρὸς τὰν ἀδελφὸν τοῦ Κωνσταντίνου νὰ πλησιάσῃ.

— Μείνε εἰς Μεσολόγγιον καὶ συνάθροισε ὅσους δύνασαι περιστοτέρους στρατιώτας διὰ νὰ σχηματίσῃς τὴν ἐφεδρείαν τῆς ὑποχωρήσεώς μας.

Ὁ Κώστας ἀνέβλεψεν ἀσκαρδαμυκτὶ, καὶ δι' ἑνὸς νεύματος ὑπεσχέθη ἡ καρδία του ἦτον ὅλη συγκεκινημένη διὰ τὴν πατριωτικὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀδελφοῦ του.

Εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Πλευρώνος, κάστρον τῆς κυρᾶς Εἰρήνης ἐπιτομαζόμενον σήμερον, μίαν ὥραν πρὸς βορρᾶν τοῦ Μεσολογγίου ἦτον ἡ συνέντευξις τοῦ νέου Λεωνίδου καὶ τῶν τριακασίῳ αὐτοῦ Σουλιωτῶν.

Ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ἡοῦς ὁ Θρασύβουλος ἦλθεν ἐνταῦθα καὶ ἐπερίμενε· ἐφάνη μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Μάρκος, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν πιστόν του Ντούσσαν καὶ τρία ἄλλα παλληκάρια, φέρων καθαρὸν ἔνδυμα, ἔχων τὴν μακρὰν του κόμην πεπλεγμένην, ἐστριμμένον τὸν μύστακα καὶ ἀπολήγοντα εἰς δύο ἄκρας ὀξείας· τὸ δὲ λοιπὸν πρόσωπον αὐτοῦ ἦτο καθαρὸν, ἐξυρισμένον καὶ ἀτιλπνὸν ὡς τὴν παμοπλίαν του.

— Ὅλην τὴν νύκτα ὠνειρενόμην τὴν σύζυγόν μου Χρυσὴν καὶ τὰ τέκνα μου, θέτων τὸ καρνοφύλιόν του χαμαὶ, καὶ καθήμενος ἐπὶ μαρμάρου εἶπε. Τί καλὰ ὀπού ἔκαμα καὶ πρὸ πολλοῦ τοῖς ἔστειλα εἰς Ἀγκῶνα· ἂν καὶ πτωχὸς, τοῦλάχιστον δὲν φοβούμαι καὶ πάλιν νὰ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων... ἀλθθεια, Θρασύβουλε, αὐ, ὅσatis εἶσαι γραμματισμένος, εἶπέ με, διατὶ ὀνομάζουν τὰ μέρος ταῦτα κάστρον τῆς κυρᾶς Εἰρήνης;... ποῖα ἦτον αὐτῆ ἡ κυρὰ Εἰρήνη;...

— Καὶ πολλὰ ἄλλαι τοποθεσίαι τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος φέρουν τὸ ὄνομα τοῦτο, νομίζω ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Θετταλῆν Εἰρήνην, ἣτις ἐμαρτύρησε πολυοδύμως ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῶν αὐτοκράτορος, ἀπεκρίθη ὁ Θρασύβουλος.

✱ Ἀκουσες ποτε τὴν πρόληψιν τῶν κατοίκων τοῦ Μεσολογίου διὰ τὰ ἐρείπια ταῦτα; πιστεύουν ὅτι ἐδῶ ὑποκάτω ὑπάρχουν κεκρυμμένα τρία κιβώτια· δύο περιέχοντα χρυσίον, καὶ τὸ τρίτον ὄφεις· ἔνεκα τούτων δὲν τολμοῦν νὰ τὰ ἐξορύξουν.

— Ἄν τὸ μάθη ὁ Σκόδρα-Πασῶς θὰ ζητῆ νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον μίαν ὥραν ταχύτερα διὰ νὰ τὰ εὔρῃ.

— Ποίος εἶναι ὁ ἀληθὴς ἀριθμὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Σκόδρα, ἠξέυρεις;

— Λέγουν εἰκοσιπεντε χιλιάδες, καὶ ἄλλοι τὸν θέλουν τριάκοντα χιλιάδας· εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ περιεργότερος στρατός, ὅστις ποτὲ ἐκίνησε ἐναντίον μας. Συνίσταται ὑφ' ὄλων τῶν Ἀλβανικῶν φυλῶν, Σκοδράνων, Γκέκιδῶν, Τοξιδῶν, Γιαπυτζιδῶν καὶ καθολικῶν Μιρδιτῶν τῆς Κροίας· ἐπλημύρῃσαν ἤδη τὴν Νευρόπολιν· δὲν πρέπει νὰ ἦναι πολὺ μακρὰν μας.

— Καλλίτερα τὸ κυνήγι νὰ ἔλθῃ εἰς χεῖράς μας, ἢ ἡμεῖς νὰ τρέχωμεν καὶ βοῶμεν εἰς τὸ δάσος διὰ νὰ τὸ κάμωμεν νὰ ἐξέλθῃ, εἶπε μὲ πῦρ ὁ Μάρκος. . . . ἰδὺν τὰ παλληκάρια μας, ἦρχισαν νὰ φάωγνται μὲ τὸ χάραγμα.

Τῶντι τοῦ Ἀρακύνθου αἱ κορυφαὶ ἐλούοντο ἀπὸ τὰ ῥόδα τῆς Ἡοῦς, ὅτε οἱ ἡρωϊκοὶ Σουλῶνται τῆς τῆς βαρῆ καὶ βαθῆ αὐτῶν ὕφος, ὅπερ ἐν εἰρήνῃ τοὺς ἐχαρακτήριζε, πανταχόθεν συνήρχοντο· ἦνοιξαν τὴν πορείαν των μετὰ δύο ὥρας τὴν ὁδὸν τοῦ Αὐγούστου, πρὸς τὸ βόρειον τῆς Αἰτωλίας καὶ τὴν δωδεκάτην τοῦ αὐτοῦ ἔφθασαν εἰς τὸ ἔλος τῆς Ὑδρέας, τὸ χέον τὰ ὕδατα τῆς Τριχωνίας (Βραχωρείου) λίμνης εἰς ἐκεῖνα τῆς Δυσιμαχίας (Αγγελοκάστρου).

Ἐπὶ τοῦ ἔλους τούτου εἶναι ἡ ἐκ τριακοσίων ἐξήκοντα ἐξ ἀψίδων μακρὰ γέφυρα, τῆς ὁποίας τὴν οἰκοδομὴν οἱ μὲν Μουσουλμάνοι ἀπυδίδουν πρὸς τὸ Σολιμάνην, οἱ δ' Ἕλληνας πρὸς τοὺς Νορμανδούς.

Διέβησαν ταύτην καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Σουβολάκαν, ἐπαρχίαν τῆς ὁποίας ὁ τελευταῖος Χριστιανὸς ἡγεμὼν ἐστάθη Ἰωάννης ὁ Β'. ὁ Δουξ τῶν Πατρῶν.

— Ἐδῶ πρέπει ν' ἀναπαυθῶμεν μίαν ἢ δύο ὥρας, εἶπεν ὁ Μάρκος· διότι δὲν πιστεύω νὰ ἡμεθα πολὺ μακρὰν πλέον τοῦ ἐχθροῦ.

— Πῶποτε δὲν εἶδον τὸν ἥλιον τόσον κάτωθεν μου, εἶπεν ὁ Θρασύβουλος, ὅτε ἐστάθη εἰς τὴν κορυφὴν λόφου τινὸς, νομίζεις τῶντι ὅτι καταδύεται εἰς τὰ ἀνάκτορά του.

Εἶναι ὡς ἐναέριον τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος· φύσις καταπληκτικὴ καὶ πλήρης ξενοτροπίας, δάση μεγαλοπρεπῆ, ὄρη ποιητικὰ, ἀνήσυχοι ῥύακες καὶ ῥωπογραφίαι μαγικώταται ὑπὸ ποικίλας ἀνωμαλίας καὶ ἀγρίας φάσεις κρημνίζονται ἢ ἀνψοῦνται ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σου.

Αὕτῃ εἶναι ἡ γῆ εἰς τῆς ὁποίας τὰ πεδιὰ καὶ ὄρενα χωρία

συνεχωνεύθησαν οἱ Βλάχοι οἱ ἐλθόντες τὸν δέκατον αἰῶνα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Αὕτη εἶναι ἡ γῆ, εἰς τῆς ὁποίας τὰ δενδρώδη ὄρη, διακλαδισμοὺς ἐκείνων τῆς Καλλιδρόμης, κατέφυγεν ἡ ἐλευθερία ὑπὸ τ' ἀγριον ὄνομα, « κλέπτῃς καὶ ἀρματοῦλος ».

— Πολὺ βλέπω καὶ γοητεύεσαι, Θρασύβουλε, διὰ τὰς τερπνάς ταύτας ἐξοχάς· ὁσάκις ἀναβαίνομεν ὄρη ὑψηλὰ γίνεσαι μελαγχολικός, εἶπεν ὁ Μάρκος, ὅταν ἐστρατοπέδουσαν.

— Ποῖος γεννηθεὶς εἰς τὰ ὄρη δὲν τ' ἀγαπᾷ; πατρίς μου εἶναι ἡ βουκολικὴ Ἀρκαδία· δὲν εἶναι διόλου κατωτέρα τῶν μερῶν τούτων.... ὁποίας ὥραλας ἡμέρας διήλθον ἐκεῖ, ὅτε ἤμην νέος !!

— Νέος!! πόσων ἐτῶν γέρων εἶσαι τώρα;

— Δὲν εἶμαι γέρων, πλὴν εἶδον καὶ ὑπέφερον πολλὰ μέχρι τῆς ἡλικίας ταύτης... δὲν εἶδον τὸν θάνατον τοῦ θείου μου καὶ τόσων ἀρχιερέων; δὲν εἶδον τὴν καταστροφὴν τοῦ ἱεροῦ λόχου; δὲν ἐφυλακίσθη ἐκεῖ ὅπου κρατεῖται ἔτι ὁ δυσυχῆς Ἰψηλάντης;

— Ἦσο καὶ εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Μουνκάτζ;... ἐγνώρισας τὸν Α. Ἰψηλάντην;

— Βέβαια τὸν ἐγνώρισα.

— Ποίου εἶδους ἀνὴρ εἶναι; ὁμοιάζει τὸν ἀδελφόντου; εἶναι πνευματώδης εἰς τὰς ἀποκρίσεις του, καὶ εὐχάριστος εἰς τὴν συναναστροφὴν του ὡς ὁ Μαυροκορδάτος;

— Ὁ Α. Ἰψηλάντης ἔχει πολλὰ προτερήματα· πλὴν εἶναι ὀλίγον βαρὺς καὶ μελαγχολικός· φέρει τὸ σοβαρὸν ἐκείνο τῆς Ῥωσικῆς αὐλῆς, ἂν καὶ κάτι εὐπιστος εἰς τὰς κολοκειάς.

— ἔχουν δίκαιον, ἀδελφέ, οἱ ἄνδρες οὗτοι νὰ ἦναι βαρεῖς καὶ διάφοροι ἡμῶν, ἀπεκρίθη ὁ Μάρκος· περιήλθον τὸσον τὸν κόσμον, εἶδον τοσαῦτα πράγματα, ἐσπούδασαν εἰς τὰ μεγάλα σχολεῖα, ἐγνώρισαν καὶ συναεστράφησαν τοσούτους μεγάλους ἄνδρας.... ὁποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ μεταξὺ ἡμῶν καὶ ἐκείνων σύγκρισις....

Ἐμεινεν ἐκστατικὸς εἰς τὴν ὁμιλίαν ταύτην ὁ Θρασύβουλος καὶ τὸν ἐθεώρει μετ' ἀπορίας.

— Διατὶ φαίνεσαι ἀπορῶν, φίλε; σὲ λέγω τὴν ἀλήθειαν ὡς τὴν αἰσθάνομαι· ἡ ψυχὴ μου εἶναι μεγάλη μέσα εἰς τὸν πόλεμον ὡς τὸ ὄρος ἐκείνο· φόβος τί πρᾶγμα εἶναι ἀκόμη δὲν τὸν ἠσθάνθη· πλὴν τί τὸ θέλεις, καταθλίβομαι, ὅταν συναπαντῶμαι μ' ἐκείνους, οἵτινες εἶναι πολυμαθέστεροί μου. Δὲν τοὺς φθονῶ, πλὴν τοὺς ζηλεύω, τοὺς ἀγαπῶ, καὶ προσπελάζω πολὺ εἰς τούτους.

— Δὲν ὁμιλοῦν, Μάρκε, καὶ οἱ λοιποὶ ὄπλαρχηγοὶ οὕτω· το μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς σου, ἡ ἄβυσσος τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων σου καὶ τὸ συντεῖν σου ἀναπληροῦν ὅτι ἡ γενικὴ τοῦ ἔθνους δυστυχία ἐμπόδισε νὰ μάθῃς εἰς τὰ βιβλία.

— Πόσον λαποῦμαι διὲν δὲν ἠδυνήθην ν' ἀποχαιρηθῶ τὸν Μαυροκορδάτον τὸν ἠγάπησα ὡς ὁ κύων ἀγαπᾷ τὸν αὐθέντην του· ἀνὴρ, ὅστις τσαυτὰ εἶδε, τσαυτὰ γνωρίζει, τοιαύτης λαμπρᾶς οικογενείας, καὶ νὰ ἦναι τόσο ἀπλοῦς, καὶ νὰ γίνεται εἰς ὅλα ὁμοίος σου, εἶναι παράδειγμα. Μὲ πόσῃ ὑπομονῇ καὶ γλυκῶν τρόπων σ' ἐξηγεῖ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν ἔμαθες· σὲ τὸ παριστᾷ με τοιοῦτον ὕφος, ὥστε τὸ ἐννοεῖς χωρὶς νὰ στενοχωρηῆσαι· ὅταν δὲ πρόκηται πάλιν νὰ τρέξῃ εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὸν καπνὸν τῆς μάχης, ἐκεῖ τὸν εὕρισκεις ἴσον μ' ἐκείνους, οἵτινες ἀνετράφησαν μὲ τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι. Τὸν ἐνθυμοῦμαι εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου· ὅλους μᾶς ἔκαμε μὲ τὸ παράδειγμά του ὡς λέοντες νὰ μαχώμεθα.

Ἐκάθισαν συντόμως νὰ δειπνήσῃν, καὶ ὁ Θρασύβουλος δὲν ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ ἀπὸ τὸ νὰ μὴ θαυμάσῃ τὸν Μάρκον Βότζαρην. Τὸν ἐθεώρει ὡς αἰετὸς τὰ δμμάτα του δὲν ἀντίκρυζον τὰ ἰδικά του καὶ εἰς τὴν γλυκεῖαν αὐτοῦ φυσιογνωμίαν ἀνελογίζετο, ὅποιος ἀνὴρ μοναδικὸς ἤθελεν εἶσθαι ὁ ἥρωας ἐκεῖνος, ἂν ἠτύχει τῶ· ἀντι νὰ καλλιεργήσῃ τὸν νοῦν του μὲ μικρὰν παιδείαν, ὅποια διαφορὰ, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, μεταξύ τούτου καὶ τῶν ἄλλων ὀπληρχηγῶν· κόσμιος καὶ σεμνὸς εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὴν συμπεριφορὰν, πλήρης κοινοῦ νοῦς, ἀνευ ματαιότητος καὶ κενοδοξίας, ἀνευ ζηλοτυπίας καὶ φθόνου· ἄλλην δὲν εἶχε διάπυρον ἐπιθυμίαν, εἰμὴ τὸ κλέος τῆς πατρίδος του, εἰμὴ νὰ ἴδῃ τὴν φίλην τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν.

Ἐδείκνουν ὅτε ἡ περίπολος ἔφερεν ἀρματωλὸν, τὸν ὅποιον εἶχον συλλάβει εἰς τὰ πέριξ.

— Ποῖος εἶσαι; τὸν ἠρώτησεν ὁ Μάρκος.

— Γέροντας ἀρματωλὸς .... κείθενε ἀπ' τὸ Μωριά· εἶμιονε μὲ τὸ Καραϊσκάκη ἢ τ' Ἀγραφα· καὶ ὅτενες ἀγροικήσαμε τὸ τόσο ἀσκέρι τοῦ Σκότρα-Πασᾶ, τὸν ἀφήσαμε νὰ περάσῃ τὰ στενάδα .... γιατί καὶ ὁ στρατηγὸς εἶναι ἀρρώστος· καὶ ποῦ νὰ τὰ βάλῃς μὲ τόσαις χιλιάδες βουνοκόρακες.

— Ποῦ εἶναι ὁ Καραϊσκάκης;

— Δὴ πίσου.... ἴλαις ὄραις μακρὰ· κηγαίνει κατὰ τὸ Μονοστήρι τοῦ Προύσου, κείθενε ἰς τὸ Φίδαρη κατὰ.

— Καὶ τόσαι χιλιάδες ἔχει ὁ Σκόδρας;

— Τριάντα χιλιάδαις, λένε (α).

Ὁ Μάρκος ἐστρεφε καὶ εἶδε τοὺς τριακοσίους τοῦ ἦτο τῆ ἀληθεία νὰ φρεῖν ὁ ἀνθρώπος, ὅτι μὲ τούτους ὀλίγους ἐβάδιζε κατὰ τοσούτου πολυαριθμοῦ στρατοῦ.

— Ἄς ὑπάγωμεν ἐναντίον τοῦ Πασᾶ, γελῶν εἶπεν.

— Ἐναντίον τοῦ Πασᾶ; .... μὲ συπάθειο, κακετάνο, πῶς σὲ λένε... ..

(α) Τὸν ἀπράκτον τούτον ἀμβίβραζον τότε οἱ Ἕλληνες εἰς 30—40,000, πλὴν δὲν ἦτον ἢ 15—20,000.

— Μάρκο Βότζαρη... ἤκουσας καμμιά φορά τ' ὄνομά μου;
— Μάρκο Βότζαρη!!! ὁ Μάρκος ὁ Βότζαρης!! ἐκβάλλων τὸ φέσι του, καὶ ἀφίνων νὰ χύθῃ ἡ ψάρα αὐτοῦ κόμη, καὶ δένων τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους, εἶπεν ὁ γέρον ἀρματοῶλος.

— Τί λέγεις τὰς τρώγομεν τὰς χιλιάδας τοῦ Σκόδρα;

— Ἄν τούτα ὅλα τὰ παλληκάρια εἶναι Μάρκοι βλαψ τοὺς πελεκάτε· ὁ Διάκος μόνος του ἐκόντεψε νὰ κολώσῃ τ' ἀσκέρι τοῦ Ὁμέρ-Βριώνη.

Μὲ εὐχαρίστησιν ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους· ἔστρεψε καὶ ἐθεώρησε τὰ παλληκάρια του μειδιῶν ὁ Μάρκος, καὶ εἰς τὴν ἀπλοῦν του τρόπον ἐπερώτησεν:

— Πόσους χρόνους ἔχεις ἀρματοῶλος;

— Ἀπὸ παιδί κάνω τὸ κλέφτη· ἤμουνε μὲ τὸ Κολοκοτρώνη, τὸ Διάκο, τὸ Καπετὰν Ἀντρόνικο, τὴ Βουβουλίνα στὴ Τριπολιτζιά, καὶ τώρα μὲ τὸ Καραϊσκάκη.

— Τὸν καπετὰν Ἀντρόνικο; σκιρτῶν ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ναί, ἤμουνε τὸ πρωτοπαλληκάρό του· μᾶς πῆρε μὲ τὸ λουφέ, δέκα παλληκάρια· ἤγαμαν στὰς Πάτρας καὶ κατόπι στὸ Ζητοῦνι· ἐκεῖ ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ Πατριάρχῃ καὶ τοῦ ἀδερφοῦ του, καὶ ἔκαμε μεγάλο θρήνο καὶ σὰ θεοῖο ἔπεσε μέσα στοὺς Τούρκους, κι ἔκοψε, κι ἔκοψε ὅσο πού τὸν ἔσκοτώσανε· κι ἐγὼ πληγώθηκα βαρειά τὴν ὥρα ποὺ πῆγα νὰ τὸ διαφεντέψω, καὶ πῶς ζῶ δὲν τὸ πιστεύω.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὡς ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, δὲν ἦτον ἄλλος ἢ ὁ γέρον Λάμπρος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θρασύβουλος δὲν ἤρρηξε νὰ δώσῃ γνωριμίαν καὶ νὰ κοινοποιήσῃ ὅτι ὁ ἀδελφός του Ἀνδρόνικος, καίτοι βαρέως πληγῶθεις, ἐπέζησε καὶ ὑπάρχει, πλην ὅτι ἀγνοεῖ πού εὐρίσκεται ἤδη.

— Στάσου νὰ σ' ἀγκαλιάσω... ζῆ ὁ ἀφέντης μου; ὁ γλῆκός μου ἀφεντούλης ζῆ; ἐκραξεν ὁ γέρον ἀρματοῶλος, μὲ δάκρυα ριπτόμενος εἰς τὸ στήθος τοῦ Θρασυβούλου. Ἀπὸ κοντά σου δὲν φεύγω, μαζῆ σου ὡς νὰ τὸν ματαυροῦμεν.

Ἐμεινε τῶνόντι ἐκτοτε ὁ Λάμπρος πλησίον τοῦ Θρασυβούλου. Τὴν αὐτὴν δ' ἐσπέραν μὲ βῆμα ταχὺ ἐσπερῶσαν ἅπαντες πρὸς συνάντησιν τοῦ Καραϊσκάκη, ὅστις δὲν ἦτο πάλιν μακρὰν των.

ΚΕΦΑΛ. 67.

Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΔΟΤΟΥ.

Ἀπὸ τὸν Λάμπρον ὁ Θρασύβουλος ἔμαθε τὰ τοῦ Βάρθακα ἔμαθε τὸν αἰσχρὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἔκλεψε τοὺς ἀδάμαντας τῆς Βουβουλίας, καὶ ἐκ τῶν πληροφοριῶν του καὶ ἐκείνων τῆς κυρᾶς Ρ... , ἐπεσφράγισε καθ' ὅλα τὴν ἰδέαν του, ὅτι, ὅσα ὁ καταχθόνιος καφταντζῆς περὶ τῆς ἀρραβωνιστικῆς του τῶ εἶπεν εἰς Ἰωάννινα ἦσαν καθαρῶς προετοιμασμένα συκοφαντῖαι.

Ἡ παρουσία τοῦ Λάμπρου ἤνοιξε νέας πληγὰς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ φίλου Θρασυβούλου. Οἱ κίνδυνοι, αἱ κακουχίαι, ἡ μελαγχολία, ἡ σχέσις τοῦ Μάρκου εἶχον πολὺ τελευταίως παραμυθήσει αὐτόν· τώρα ὁμως, ὅτε ἔφθασε πλέον ἀπέναντι τοῦ ἔχθρου, ἀπέναντι τοῦ ἀληθοῦς κινδύνου, ἡ καρδία του ἐλησμόνει τὴν θέσιν του, καὶ μόνον τὴν Ἀνδρυνικήν, τὴν ἀγαπητὴν του ἐρωμένην ἐπελογίζετο. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ὅλας τὰς πληροφορίας, ἃς περὶ αὐτῆς ἐλάμβανεν, ἔμενε πάντοτε ἐν χάσμα, πῶς δηλ. αὐτὴ ἔφερεν ἀνδρὸς πανοπλίαν, διατὶ ἔτρεχεν οὕτως εἰς τὸν κίνδυνον καὶ ποῦ τέλος κατέφυγεν, ἡ κεφαλὴ του δὲν ἦτον ἡ ἀδιέξοδος τῆς φαντασίας λαβύρινθος.

Ὁ στρατὸς τοῦ Καραϊσκάκη, τὸν ὁποῖον εὗρον πλησίον τοῦ Καρπενησίου, συνέκειτο ἐξ ἑξακοσίων ἀνδρῶν· ὁ δὲ ἀρχηγὸς, βαρέως ἀσθενῶν, κατέφυγεν εἰς τοῦ Προύσου τὴν μονήν· ἐδιοικεῖτο λοιπὸν τῶρα ὑπὸ τοῦ Γ.Κίτζου, τῶν δύο Τζαβέλων ἀνεψιῶν καὶ θελοῦ, καὶ τοῦ Βεῖκου· μετ' αὐτῶν ἠνώθησαν καὶ οἱ τριακόσιοι Σουλιῶται, καὶ ἀποτελέσαντες στρατὸν ἐκ χιλίων διακοσίων, ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἦσαν κατεσκευημένοι δύο μόνον ὥρας μακρὰν τῶν (α), εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Καρπενησίου, ὄρεινῶν καὶ ἀποτόμου χωρίου ἐκ χιλίων περίπου Βλαχικῶν, Ἀλβανικῶν καὶ Μωαμεθανικῶν οἰκογενειῶν, ἐκτισμένον παρα τοῖς κυκλοπειοῖς ἐρείπιοις τῆς τοῦ ἀρχαίου Καλλίου πόλεως, ἧτις εἶδε τοῦ Βρένου καὶ τῶν Γαλλατῶν τ' ἀπὸ τροπαιότερα κακουργήματα.

Αἱ πληροφορίες, τὰς ὁποίας τὴν ἐπαύριον ἔλαβον ἀπὸ τοῦ ἐγγωρίους, ἦσαν, ὅτι ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Σκόδρα Πασᾶ, πέντε χιλιάδες περίπου, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Τζελενδῆ-βέη ἀνεψιῶν του, ἐστρατοπέδευεν εἰς τὸ Καρπενήσιον· ὅτι ὁ λοιπὸς στρατὸς ἤρχετο κατόπι· ὅτι ὁ Ὁμέρ Βριώνης μετὰ δεκαπέντε χιλιάδων ἐξ Ἄρτης καὶ Κομβότη ἤρχετο νὰ ἐνωθῆ μετὰ τούτων ἐμπροσθεν τοῦ Ἰνέσολλογγίου· καὶ ὅτι ἐννεήκοντα

(α) Γόρδων, Τόμ. Β'. σελ. 32 — Τρικούπης Τόμ. Γ'. σελ. 62.

πολεμικά πλοία του Ὀθωμανικοῦ στόλου ὑποστηρίζουν διὰ θαλάσσης τὴν πολιορκίαν.

— Ἀπόψε τὴν νύκτα ἄς τοὺς κτυπήσωμεν, εἶπεν ὁ Μάρκος εἰς τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν, τὸ ὁποῖον τὴν 20 Αὐγούστου συνεκροτεῖτο.

— Εἴμεθα ὀλίγοι, καὶ τὴν νύκτα ταύτην θὰ φθάσουν καὶ τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ ἐχθροῦ, εἰπὸν τινες.

— Ὅσον ὀλίγοι καὶ ἂν εἴμεθα, εἴμεθα Σουλιῶται· ἐγὼ ἐδῶ θ' ἀποθάνω! ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι νὰ εἰσδύσω ἀπόψε εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Πασᾶ καὶ νὰ κόψω τὴν κεφαλὴν του· ὁ φοβερός οὗτος στρατός, ὅστις ἐπαπειλεῖ τὸ Μεσολόγγιον, τὴν Πελοπόννησον, τὸ μέγα ἔργον μας, τὴν ἐλευθερίαν μας, δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, ἂν χάσῃ τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ.

— Πῶς εἶναι δυνατὸν ἀόρατοι νὰ φθάσωμεν μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ Πασᾶ, ἥτις εἶναι εἰς τὸ κέντρον τοῦ στρατοπέδου;

— Οἱ Σουλιῶται δύνανται εὐκόλως νὰ περάσουν ὡς Ἄλβανοί, καὶ οἱ ἀντικρὺ μας Τούρκοι δὲν εἶναι εἰμὴ Ἄλβανοί.

Τὸ μεγαλεπήβολον τοῦ Μάρκου κατετρόμαξεν ἅπαντας· ἡ σιωπὴ ἔβραψε τὰ χεῖλη· αἱ ἀκτίνες τῶν ὀφθαλμῶν μόνου διεσταυροῦντο.

— Ἄπλου δὲν εἶναι τὸ σχέδιόν μου; μειδιῶν ἐρώτησεν ὁ Μάρκος.

Δὲν ὑπῆρχε Σουλιώτης, ὅστις νὰ μὴν ὤμοσεν εἰς τοῦ Μάρκου τὸ ὄνομα· ἅπαντες ἐνθουσιωδῶς ἔκραζαν ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ τὸν ἀκολουθήσουν· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπεφασίσθη νὰ σχηματίσουν δύο πτέρυγας ὑπὸ τὸν Γ. Κίτζον καὶ τοὺς Τζαβέλας διὰ νὰ ριφθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἅμα τὸ μέγα ἔργον τοῦ Μάρκου ἤθελεν ἐπιτύχει.

Ἦτο συνήθεια παρὰ τοῖς Ἑλλησι, πρὸ πάντων τοῖς Σουλιώταις, ὡσάκις ἐξήρχοντο εἰς πόλεμον, νὰ λούωνται καὶ κτενίζωσι τὰς μακρὰς μέχρι τῆς ζώνης κόμας των καὶ κοινωνῶσι τῶν ἀγράντων Μυστηρίων. Εἰς τὰς δύο ὥρας μετὰ μεσημβρίαν ὁ Μάρκος καὶ ὁ Θρασύβουλος ἐβρίθθησαν εἰς τὰ κρυσταλλώδη ὕδατα τοῦ χειμαρρῶδους ποταμοῦ τοῦ Καρπενησιου.

Τὸ μέτριον τοῦ Βότζαρη σώμα ἦτον ἄξιον μελέτης· ἡ λαμπρὰ ἀναλογία τῶν μελῶν του, οἱ χόρδινοι μῦς του, τὸ ἠλεκτρόχρον τῆς σαρκός του παρίστανον ἐντελὲς δαιδάλιον ἀριστοῦργημα· ἐπὶ δὲ τοῦ ὄλου ὑπῆρχε καὶ λεπτόν τι καὶ κομψόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἄφινε νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι τοιαύτη ἠράκλειος ῥώμη καὶ τηλικαύτη ἠφαιστείος ψυχὴ εὑρίσκοντο εἰς τὸν ἄνδρα ἐκείνον, ὅστις ἐκίνησε τῆς Εὐρώπης ἀπάσης τὸν θαυμασμόν.

— Παρετήρησες, Θρασύβουλε, ἐν πρᾶγμα; ἠρώτησεν ὁ Μάρκος λουόμενος.

— Ποῖον;

— "Ὀλος ὁ κόσμος, καὶ αὐτοὶ οἱ στρατηγοὶ τῆς Πελοποννησοῦ καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, εἶναι κατακυριευμένοι ὑπὸ τρόμου διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σκόδρα Πασᾶ· ἂν ἡμεῖς δὲν ἐκινούσαμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς συναπάντησίν του, ἀμυχητὶ ἤθελε φθάσει μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογίου.

— Μήπως εἶναι καὶ μικρὸς ὁ στρατὸς του; εἶπεν ὁ Θρασύβουλος· φέρει δεκαπέντε χιλιάδας, καὶ ὁ Βριώνης ἄλλας τόσας, ἔχουν δὲ καὶ στόλον ἐξ ἐννενηκοντα πολεμικῶν πλοίων. Ποῖαι εἶναι αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις διὰ νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωμεν;

— Ἄ, Θρασύβουλε, βλέπω ὅτι οὔτε σὺ τὸν Τούρκου δὲν τὸν γνωρίζεις ἀκόμη. Ὁ Τούρκος ἐνίκησεν, ἐτυράννησε καὶ ἐδέσποσε τὸν Ἕλληνα διὰ τοῦ φόβου μᾶλλον, ἢ τῆς ἀνδρίας· ἐγὼ ἀπὸ παιδάκι εἶμαι εἰς τὸ τουφέκι ἐναντίον του, καὶ συναπαντήθην πολλάκις καὶ μὲ ἓνα, καὶ μὲ δύο, καὶ μὲ περισσοτέρους Τούρκους μόνους· τοὺς ἐπολέμησα μὲ τὸ σπαθί, μὲ τὰ πιστόλια καὶ ἐνίστε μὲ ἀόπλους χεῖρας· τί τὸ θέλεις, δὲν τὸ λέγω διὰ καύχημα, ὅσον περισσότερον ἐπέμενον εἰς τὸ ἔδαφόν μου, τὸσον ταχύτερον τοὺς ἔτρεπον εἰς φυγὴν. Πίστευτέ με, Θρασύβουλε, εἶναι δευλὸς καὶ ἀναυδρὸς ὁ Τούρκος· ἢ Ἑλλάς ἔμεινε τοσοῦτον καιρὸν ὑπὸ τὸν ζυγὸν του ἔνεκα τῆς ἀσυμφωνίας μας. Ὁ φανατισμὸς του ἐνίστε τὸν ἕκαμε νὰ πράξῃ τι ἄξιον τῆς προσοχῆς τοῦ κόσμου, πλὴν τοῦτο ἐγίνετο μίαν φοράν· τώρα δύνει, καὶ οὔτε ὁ Μωάμεθ, οὔτε οἱ διάβολοι ὅλοι θέλουν πλέον δυνηθῆ νὰ τὸν ἀνεγείρουν.

— Δὲν ἀντιτείνω· ἡ ἀσυμφωνία μας εἶναι ἡ πηγὴ τῆς δυστυχίας ὅλης, καὶ φοβοῦμαι, ἢ ἰδία αὕτη ἀσυμφωνία, μὴ ματαιώσῃ καὶ τώρα τὸ ἔργον τὸ ὅποιον ἤρχισαμεν.

— Ὁ Θεὸς νὰ μὴ τὸ δώσῃ, Θρασύβουλε· αὕτη εἶναι ἡ μεγαλύτερα μου θλίψις· τὸν θάνατον δὲν τὸν φοβοῦμαι, οὔτε τὸν προαισθάνομαι, νομίζω ὅτι εἶναι ἀκόμη μακράν μου. Ἀφίνομεν ὀπισθὲν μας σύζυγον, ἀδελφὰς, τέκνα, ὅ,τι εἰς τὸν κόσμον ἔχομεν, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ σχηματίσωμεν πατρίδα, διὰ νὰ μὴ περιπλωρόμεθα ὡς Ἰουδαῖοι εἰς τὰ ξένα· καὶ νὰ τὰ ματαιώσωμεν ὅλα μὲ τὴν διχόνοιαν!! Ἐνίκησαμεν τὸν ἔχθρὸν εἰς τόσας μάχας, τὸν ἡμισυνετρίψαμεν, καὶ ὅταν τὸ ἔργον μας ἦναι ἡμιδικειρωμένον ἢ ἀσυμφωνία μας νὰ τὸ ματαιώσῃ!!

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Μάρκος ἐπρόφερε τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις, τὸ πρόσωπον τοῦ Θρασυβούλου ἐκαλύπτετο ὑπὸ νέφους σκέψεων. Ὁ ἥρωσ τοῦ Σουλίου ἐλούετο ὡς διὰ γάμον, μὴ προαισθανόμενος παντάπασιν τὸν θάνατον, ὃν ὁ Θρασύβουλος ἔβλεπεν ἀναπόφευκτον· ἢ ἰδέα ὅμως ὅτι ἤθελεν ἀφήσει τὸν κόσμον χωρὶς πλέον νὰ ἴδῃ τὴν Ἀνδρονίκην, τὸν ἀπεκαρδίονεν, ἢ δὲ ἰδέα τοῦ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἀπέραντι τῶν δημίων τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, τὸν ἕκαμε νὰ ἐρῆβριᾷ.

Ἐξήλθον τοῦ ποταμοῦ καὶ ἤρχισαν νὰ ἐνδύονται. Ὁ Μάρκος εὐθυμος, ἀμέριμος, ἄλλος ἢ ὁ, τι ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ ἦτο, μεταφερθεὶς εἰς ἐνθουσιασμοῦ ἀκατακόρητον, ἤρχισε, μὲ τὴν φωνὴν του ἐκείνην, ἣτις ἐπότιζεν ἡδονῆς ἀνεξάλειπτου τὴν μνήμην πάντων ὄσοι τὸν ἐγνώρισαν, νὰ ἄδῃ τὸ ἀκόλουθον ᾄσμα:

Μὴ προσκυνᾶτε, βρῆ παιδιὰ,
 Ραγιαδες μὴ γενῆτε
 Εἶναι ὁ Φῶτος ζωντανός,
 Πασὰ δὲν προσκυνᾶει
 Πασὰ ἐχ' ὁ Φῶτος τὸ σπαθί,
 Βεζύρη τὸ τουφέκι.
 Εἰς τὴ Φραγκιά τὸν ἔξωρισαν
 Κι' εἰς ὅλα τὰ ῥηγάτα.
 Βρ' ἀνάθεμά σε, Μπότζαρη,
 Καὶ σὺ, ὦ Κιτζονίκα.
 Μὰ τί δουλιὰ τὴν κάματε
 Τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
 Ποῦ μπάσατε Βελῆ Πατὰ
 Μέσα 'ς τὸ Κακοσούλι.

— Τί λέγεις, Μάρκε! διέκαψεν ἃ Θρασύβουλος, ἐμβρόντητος εἰς τοὺς τελευταίους τούτους στοίχους.

— Τὴν ἀλήθειαν, φίλε μου, ἀπήντησεν ὁ Βότζαρης, σπογγίζων δάκρυα ρέοντα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του· λαβὼν δὲ μετ' ὀλίγον τὸ δεινὸν ὕφος: ἡ ἀσυμφωνία μας, ἡ ἀσυμφωνία μας, ἐπονούρσεν. Ἦκουσες τοὺς τελευταίους στοίχους τοῦ τραγωδίου μου; τοῦ τραγωδίου τούτου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι Σουλιώτης νὰ μὴ γνωρίζῃ ἐκ στήθους; εἶναι διὰ τὸν πατέρα μου. . . . .
 Ναί! ὁ πατήρ μου, ἀδελφέ, ὁ πατήρ μου ἐπρόδοσε τὸ Σούλι· ἰδοὺ ἡ αἰτία τῆς παντοτεινῆς μου σκυθρωπότητος καὶ ἐκείνης τοῦ ἀδελφοῦ μου Κώστα. Τὸ ἄγχθος τῆς ψυχῆς μου δὲν θέλει ἀνακουφισθῆ, ἐὰν δὲν κατορθώσω ἄξιόν τι τοῦ μεγάλου ὀνύματος τοῦ ἔθνους μας, ἰκανόν τι νὰ κάμῃ πάντας νὰ λησμονήσουν τοῦ πατρός μου τὸ ἔγκλημα.

— Μὴ συλλογίζεσαι οὕτω, Μάρκε· ὁ πατήρ σου ἐπρόδοσε τοὺς Σουλιώτας πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ἡ δουλεῖα ἠνάγκαζε τὸν ἄνθρωπον νὰ ὑπηρετῇ ὅλας τοῦ τυράννου τὰς ἀρέξεις· σὺ δὲ ἀπέπλευες ἡδὴ τὸν ῥύπον, νικήσας εἰς τόσας μάχας· δὲν ἔσωσες τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸ ἔθνος σὲ ἀνέδειξε διὰ τοῦτο στρατάρχη;

— Ἀκόμη, ἀκόμη δὲν ἀπεπλύνθη ὁ ῥύπος, φίλε! ἀπόψε μόνον ἴσως, ἂν προσφέρω πρὸς τὴν πατρίδα τὴν ταπεινὴν μου ἐκδούλευσιν, ἀναχαιτίζων τὸν φοβερόν τούτου στρατόν, ὅστις ἔρχεται νὰ τὴν καταπονήσῃ· τότε τρώντι καὶ ἡ καρδιά

μου θέλει ἡσυχάσει, καὶ τὰ στόματα τῶν δύο Τζαβέλων θε-
λουν ραφθῆ.

— Οἱ Τζαβέλοι δὲν ὀμιλοῦν διόλου κατὰ σοῦ... τοῦναντίον.

— Δὲν ὀμιλοῦν μὲ τὸ στόμα, πλὴν οἱ ὀφθαλμοί των, ὅσα-
κις μὲ συναπαντοῦν, χέουν ὅλον ἐκεῖνο τὸ μίσος, τὸ ὁποῖον ἔ-
καμε τὸν πατέρα μου προδότην καὶ ἀπώλεσε τὸ Σοῦλι.

— Ἄλλ' ἀληθῶς ὁ πατήρ σου ἐστάθη προδότης; ἤκουσα
τοῦτο ἀπὸ διαφόρους, καὶ ὅμως ποτὲ δὲν τὸ ἐπίστευσα· ἄλλως
τε τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας σας εἶναι τόσο σκοτεινὸν,
μολογῶντι δὲν παρήλθον εἰσέτι εἴκοσιν ἔτη, ὥστε δὲν δύναται τις
εὐκόλως νὰ μάθῃ ποτὲ τὴν ἀλήθειαν.

— Ἐγὼ νὰ σέ τὴν εἶπω· ἀπὸ κανένα δὲν τὴν ἔκρυφα· ἄκου-
σον, εἶπεν ὁ Μάρκος, καθήμενος καὶ κτενίζων τὴν μακρὰν του
κόμην.

— Λέγε, Μάρκε, εἶπε καὶ ὁ Θρασύβουλος μετὰ προσοχῆς
ἀκροώμενος.

— Τὸ περίφημον Σοῦλι, ἐξηκολούθησεν ὁ Βότζαρης, τὸ Κα-
κοσοῦλι μίαν φορὰν δὲν εἶχεν εἰμῆ δύο μεγάλους ἀνδρας, τὸν
Φῶτον Τζαβέλαν καὶ τὸν πάππον μου Γεώργιον Βότζαρη· ὁ
πάππος μου ἦτο γέρον, χαίρων σέβας καὶ ὑπόληψιν, ἦτον ὁ
Μίνος τοῦ τόπου· ὁ Φῶτος ἦτο νέος λεοντόκαρδος, ῥιψοκίνδυ-
νος, ἦτον ὁ Ἡρακλῆς τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ πάππος μου συντόμως
προησθάνθη ὅτι ὁ νεανίας οὗτος ἤθελε γενῆ μέγιστος ἀντίπαλός
του· τὸν ἐφθόνησε λοιπὸν, καὶ ἀντὶ εἰκοσιπέντε χιλιάδων γροσί-
ων, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τοῦ ἔδωκε, μὲ τοὺς στρατιώτας καὶ
συγγενεῖς του προσέβαλε τὸ Σοῦλι, ὅπως τὸ παραδώσῃ πρὸς
τὸν τύραννον ἐκεῖνον· εὐτυχῶς ὅμως ἐνίκηθη, καὶ ἀπὸ τὴν λύ-
πην καὶ τὴν ψιν τοῦ συνειδότητος, ἔλαβεδηλητήριον καὶ ἀπέθανεν.

« Ὁ πατήρ μου Κίτζος καὶ ὁ θεῖός μου Νότης ἦσαν τότε εἰς
Ἰωάννινα· διότι ὁ πάππος μου, ὅτε ἀπεπειράθη τὴν προδοσίαν,
ἐξησφάλισε τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς
Ἠπείρου.

« Ἦρχισεν ἕκτοτε πεισματώδης ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ
καὶ τῶν Σουλιωτῶν· εἶναι ἀνεκδιήγητα τὰ λαμπρὰ κατορθώ-
ματά μας· ἐβιάσαμεν τὸν τύραννον τέλος νὰ δώσῃ πέρας τοῦ
πολέμου, καὶ ἔστειλε τὸν πατέρα μου Κίτζον ἐπὶ τούτῳ εἰς
τὰ βουνά μας, ὅπως διαπραγματευθῆ τὴν εἰρήνην, ὑπὸ τὰς ἀκο-
λούθους συνθήκας:

« Α'. Τὸ Σοῦλι νὰ μένῃ ἐλεύθερον, πλὴν ὁ Βεζύρης νὰ κτί-
σῃ ἓνα πύργον, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ κατοικῆ ὁ πατήρ μου μὲ
τεσσαράκοντα στρατιώτας, ὅπως τιμωρῆ τοὺς βλάπτοντας
τοὺς τόπους τοῦ Πασᾶ.

« Β'. Νὰ ἐξοστρακισθῆ ἀπὸ τὸ Σοῦλι ὁ Φῶτος Τζαβέλας.

« Οἱ Σουλιῶται ἐδέχθησαν, καὶ ἐ δυστυχῆς Φῶτος σιδηρο-
δέσμιος μετεφέρθη εἰς Ἰωάννινα.

« Ἐντούτοις τοῦ Ἀλῆ τὸ σχέδιον καὶ τοῦ πατρός μου ἦτο διαφορετικόν· ἀμφότεροι εἶχον ὁμοίει τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου, καὶ ὁ Βελῆ Πασᾶς μὲ ἀρκετὰς χιλιάδας αἰφνης πάλιν ἀνεφάνη ἐνώπιόν του. Θρασύβουλε, αἱ τρίχες μου ὀρθοῦνται! ὁ πατήρ μου, ὁ Κίτζος Βότζαρης, λέγω, ὁ Κουτζονίκας καὶ ὁ Πήλιος Γούσης ἠνώθησαν μὲ τὸν υἱὸν τῆς τίγρεως, καὶ ἔστρεψαν τὰ τουφέκιά των κατὰ τῶν συναδέλφων μας. Ὅσον λαμπρὸν εἶναι τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας διὰ τὸν Ἕλληνα, τόσον ὑπὸ περισσοτέρου αἰσχους νομίζω ὅτι καλύπτομαι.

— Μὴ δακρύης, Βότζαρη . . . σὺ εἶσαι ἄλλος ἀνὴρ· εἶπέ δὲν εἶσαι υἱὸς τοῦ Κίτζου, σφίγγων τὴν χεῖρα τοῦ Μάρκου ἔκραξεν ὁ Θρασύβουλος.

— Κλαίω, εἶπεν ὁ Μάρκος, συνερχόμενος εἰς ἑαυτόν· ἄκουσον τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἐπεισόδιον τῆς ἡρωικῆς πλην, δυστυχοῦς πατρίδος μου:

« Ἐπῆρχε τότε εἰς τὸ Σούλι εἰς καλόγηρος, κάποιος Σαμουήλ, ἄνθρωπος ὄνειροκρίτης καὶ ψευδοπροφήτης. διότι εἶχε πάντοτε τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὴν ἀποκάλυψιν εἰς χεῖρας, καὶ ἐξήγει τὰς περιστάσεις ὅπως ἐσύμφερουν εἰς αὐτόν· ἐπεκλήθη δὲ οὗτος «ἡ Τελευταία Παρουσία»· ἦτον ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἔκαμε τοσοῦτον κρότου, ὥστε ὁ μὲν Ἀλῆ Πασᾶς τὸν ἐπυνόμαζεν υἱὸν τοῦ ἀγίου Βασιλείου, οἱ δὲ Τούρκοι Ἀντίχριστον, δηλ. τὸν δευτερον προφήτην, εἰς τὸν ὅποιον οὗτοι προσδοκοῦσιν. Εἶχεν ὀχυρωθῆ ἑπιπὸν ὁ κύρ Σαμουήλ ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, καὶ ἐκεῖθεν ἀντέκρουσε μὲ πολὺ πείσμα τὸν Βελῆ Πασᾶν.

« Ὁ Βελῆ Πασᾶς ἀφοῦ ἔγεινε κύριος τοῦ Σουλίου καὶ οἱ Σουλιώται μὲ συνθήκας καὶ ὀμήρους ἀπεφάσισαν ν' ἀφήσουν τὰ ὄρη των, ἔστειλε τὸν γραμματέα του καὶ τινὰς ἄλλους νὰ παραλάβωσιν ἀπὸ τὸν κύρ Σαμουήλ τὰς ζωοτροφίας καὶ πολεμοφόδια, τὰ ὅποια εἶχε συσσωρεύσει ἐκεῖ. «Φεῦγε, Βότζαρη καὶ Κουτζονίκας, εἶπεν ὁ καλόγηρος πρὸς τὸν πατέρα μου· ὁ Βεζύρης ζητεῖ τώρα νὰ σφάξῃ σὰς τοὺς προδότας πρώτους» τρώντι ἐν βίᾳ συνήχθημεν καὶ ἐφύγαμεν.

— « Ποῖαν τιμωρίαν, καλόγηρε, νομίζεις θὰ σὲ κάμῃ ὁ Βεζύρης, τοῦ εἶπεν ὁ γραμματεὺς, δι' ὅ,τι ἔπραξες ἀφοῦ σὲ βάλῃ εἰς χεῖρας.

— « Ὁ Βεζύρης δὲν εἶναι ἄξιος νὰ πιάσῃ ἄνθρωπον, ὅςτις δὲν τὸν φοβεῖται, ἀπεκρίθη οὗτος· ἐπρόφερε τὰς λέξεις καὶ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα, καὶ ἐρρίφθη μὲ τοὺς Τούρκους συνάμα εἰς τὸν ἀέρα (α).

« Ἡ ὀργὴ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ ἀληθῶς ἐστράφη πρώτη κατὰ τοῦ

(α) Smart Hughes T. 2 σ. 168. — Pouquev. T. i. x. 2 σ. 141. — General Guillaume de Vandaucourt, Ali Pacha σ. 312. — Villimain σ. 25. — Ratholdy T. B'. σ. 286. Dnfey T. A. σ. 159.

πατρός μου. Ἦμην παιδίον καὶ ἐνθυμούμαι τὰς κατάρας τὰς ὁποίας τὸ στόμα του ἐξέφραξε κατὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του δι' ὅ,τι ἔπραξεν· ἢ μετάνοια ἦλθε, πλὴν ἀργὰ καὶ ἀνωφελῶς· τὰ στρατεύματα τοῦ Βεζύρου μᾶς ἐδίωκον· εἴμεθα ὀλίγοι, ἤρχισαμεν τὸν πόλεμον. Ἡμεῖς τὰ παιδιά καὶ αἱ γυναῖκες ἐγεμίζαμεν τὰ τουφέκια· ἢ οἰκογένειά μας, ἢ τοῦ Καντζονίκα καὶ τοῦ Πήλιου Γούση, οἱ συγγενεῖς μας καὶ ὀλίγοι στρατιῶται ἐσχημάτιζον τὸν στρατὸν μας· τὰ πολεμεφόνδια μᾶς ἔλειψαν, νερὸν δὲν εἶχομεν, τροφὰς δὲν εἶχομεν· ἰδοὺ θέσις τῆς ἐσχάτης ἀπελπισίας.

— Εἰς το-αὐτήν ηλικίαν καὶ εἰς τοιούτους κινδύνους.... ἐνωθὺ τώρα, Μάρκε, πῶς εἶσαι καὶ τόσον ἀνδρείως.

— Ἄκουσε, ἄκουσε τὰς φρικτὰς ταύτας στιγμὰς, αἵτινες κυκλοφοροῦν τὴν ἐκδίκησιν εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἀπεφάσισαν αἱ γυναῖκες, ἐξήκοστα τὸν ἀριθμὸν, αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ ἐξακολουθήσουσι πλέον τὴν ὁδοπορίαν, νὰ ριφθοῦν κάτω τῶν βράχων καὶ νὰ φονευθοῦν κάλλιον, ἢ νὰ πέσουν εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν αἰμοχαρῶν λύκων, οἵτινες τὰς ἐδίωκον· ὁποία σκηνή!! ἐκ τοῦ ποδὸς ἐσφενδύμιζον πρῶταν αἱ δυστυχεῖς μητέρες τὰ βρέφη των κάτω εἰς τὰ βάραθρα· ἐκρατήθησαν ἔπειτα ἐκ τῶν χειρῶν, ἔπλεξαν μὲ ἀκανθίνους στεφάνους τὰς κεφαλὰς των, καὶ ἄρχομεναι τὸν Ἄλβανικὸν μία μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἐκρημιύζοντο· οὔτε φθόγγος, οὔτε πόνος, οὔτε λόγος ἀπὸ τὰ στόματά των ἠκούσθη (α') ἡμεῖς δὲ μὲ ὑγρὰ ὄμματα καὶ μὲ σπασμωδικὴν σιωπὴν γονυπετεῖς εἶχομεν τὰς χεῖρας ὑψωμένας πρὸς τὸν Οὐρανὸν· δύο ὥρας μετὰ ταῦτα, εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς, μὲ τὴν σπᾶσθην εἰς τὴν χεῖρα διήλθομεν ἐν μέσῳ τῶν Τούρκων. Ἄλλοι ἔπεσον, ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν, καὶ ὀλίγοι μόνον ἐσώθημεν ἀβλαβεῖς.

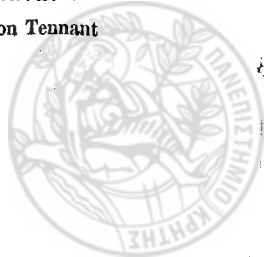
Ὁ Μάρκος ἐδῶ ὠρθώθη· ἔφερε τὸ χειρόμακτρόν του εἰς τὸ μέτωπον, ἐσπόγγισε τὸν ἰδρώτά του, καὶ ἔμεινε σιωπῶν στιγμὰς τινάς.

— Εἶναι τὸ φρικωδέστερον ἐπεισόδιον ἱστορίας, τὸ ὁποῖόν ποτε ἦκουσα, ἐτονθόρυσεν ὁ Θρασύβουλος· οἱ βράχοι ἐκεῖνοι εἶναι οἱ ἀχερόντιοι αἱματοσταγεῖς σκόπελοι τοῦ Ἀριστογένους.

— Καὶ τὸ ἐπόμενον δὲν εἶναι ὀλιγώτερον τραγικόν, ἐξηκολούθησεν ὁ Σουλιώτης· ἔστρεψαν τώρα τὰ ὄπλα οἱ Τούρκοι πρὸς τὸ χωρίον Ρινιάσαν, τὴν παλαιὰν Ἐλάτειαν, ἑπτὰ ὥρας μακρὰν τοῦ Σουλίου καὶ πλησίον τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον ὅτι κατόκουν εἴκοσι περίπου Σουλιωτικαὶ οἰκογένειαι.

«Δυστυχία ἀνέλπιστος! ἐκεῖ δὲν ἦσαν εἰμὴ αἱ γυναῖκες μόναι καὶ τὰ τέκνα των· οἱ ἄνδρες ἔλειπον ὅλοι εἰς τὸν πόλεμον· ἤρχισαν οἱ δῆμιοι ἐναντίον τῶν ἀόπλων τούτων πλασμάτων νὰ

(α) Hollands Travels in Albania Τόμ. Β'. σελ. 241-246. — Emerson Tennant hist. de la Grèce v B. p. 499

παίζουν τὴν δολοφόνου ρομφαίαν των Ὁ θρήνος ἦτο σπαραξικάρδιος· τὸν παραλείπω, καὶ τελειῶν μὲ τὴν ἡρωικὴν πράξιν τῆς περιφήμου Δέσποσ: Ἐκατοικε αὐτὴ εἰς τὸν πύργον τῆς, τοῦ Δαμουλά λεγόμενον, καὶ ἦτο χήρα τοῦ Γεωργίου Μπότζη ἦτο γυνὴ πεντηκονταπέντε ἐτῶν, ἠλιοκαυμένη καὶ νευρώδης, ὡς εἰς κλέπτῃς τῶν Ἀγράφων· εἶχε δύο θυγατέρας, τὴν Τάσου τεσσαράκοντα ἐτῶν, καὶ τὴν Κίτζαν τριακονταπέντε, αἰτίνας εἶχον υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐγγάμους. Ἰδοῦσα τὴν ἀπροσδόκητον σφαγὴν συνήθροισε τὴν οἰκογενεὶάν τῆς, καὶ ἐκ τῶν παρθύρων τοῦ πύργου ἐκράτησε δι' ἀρκετὴν ὥραν τὸν πόλεμον σὺν τούτοις· ἐφόνευσεν ἀρκετοὺς, καὶ, ὅτε δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐλπίς σωτηρίας, ἔλαβεν ἐν κιβώτιον φυσεκίων, διέταξεν ὄλους νὰ τὸ πλησιάσωσι, καὶ μὲ μίαν δάδα, κατὰ τοῦ Σαμουὴλ τὸ παράδειγμα, ἐνταφιάσθησαν εἰς τὸν κρότον καὶ τὸν καπνὸν (α).

— Ὅποια γυνή! ὅποια ἀπόφασις! ἀνέκραξεν ὁ Θρασύβουλος.

— Χωρὶς νὰ χρονοτριβῶ περισσότερον εἰς λεπτομερείας, αἰτινες δίδουν ὕλην δι' ὀλόκληρον ἱστορίαν, σὲ προσθέτω μόνον ὅτι οἱ ὀλίγοι διαμείνοντες Σουλιῶται, μετὰ πολλὰς ἄλλας μάχας καὶ κινδύνους, ἠνοίξαμεν τέλος τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰουίους νήσους· αὗται ἦσαν τότε ὑπὸ τὴν Ῥωσσίαν, καὶ εὔρομεν ἐκεῖ καὶ ἄστυλον καὶ περιθαψιν.

« Ἐσχηματίσαμεν τὴν Ἀλβανικὴν, λεγομένην, φάλαγγα· ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἤδη ζῶν θεῖός μου Νότης ἦσαν ταγματάρχαι εἰς αὐτὴν· αἱ Ἰουιοὶ νήσοι μετ' ὀλίγον μετεβιβάσθησαν εἰς τοὺς Γάλλους· ὑπηρετήσαμεν καὶ ὑπὸ τούτους, καὶ οἱ Μοντερώ, Σχάμπς, Ἀμπερτ, Φοντενεβλῶ, ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσουσι τοὺς Σουλιώτας. Πλὴν ἐχάσαμεν, φίλε, τὰ ὄρη μας, ἐχάσαμεν τὸ πᾶν· ἡ ζωὴ αὐτὴ δὲν μᾶς εὐχαρίστει· εἴμεθα δυστυχεῖς, καὶ πρὸ πάντων ἐγὼ, ὅστις ἐκαλούμην ὁ υἱὸς τοῦ προδότηου.

« Ὅποιας στιγμᾶς πικρότητος διήλθον! καὶ αὐτὴν τὴν σκιάν μου κατήτησα νὰ αἰσχύνωμαι. Ἀπὸ τοὺς Κορφοὺς ἔβλεπον τὰ ἀπέναντι νεφοσκέπαστα ὄρη μας, καὶ ἔχεον ποταμοὺς δακρυῶν. Κατὰ τὸ 1813 ἔχασα καὶ τὸν πατέρα μου· ἔπεσεν ὁ δυστυχὴς, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀπὸ τὴν δολοφόνου χεῖρα τοῦ Γώγου, τοῦ ἰδίου Γώγου, ὅστις καὶ μᾶς ἐπρόδοσεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα.

« Ἦμην δυστυχὴς, Θρασύβουλε! ὁ κόσμος δὲν μ' ἐχάρει· ἄλλο δὲν διανοοῦμαι ἡμέραν καὶ νύκτα, εἰμὴ τίνι τρόπῳ ν' ἀποπλύνω τὸν ῥύπον τῆς ἀτιμίας... ἐγὼ υἱὸς προδότηου!... ὦ! ὅποιον ἀναῶν φάσμα!!... ὅποια ἀνοικονόμητος θέσις!!... καὶ ὅμως ἄλλο μέσον δὲν εὑρίσκον ν' ἀπαλλαγῶ τῆς δεινῆς

(α) Thom. Smart Hughes Τομ. 2, σελ. 168.—Pouqueon. Βιβλ. 111, κεφ 11· τ. 1. —Dufey Τομ. Α'. σελ. 164.

ταύτης κατασχύνης, εἰμὴ ἀποδίδωμ πρὸς τοὺς Σουλιώτας, ὅτι ὁ δοτὴρ τῶν ἡμερῶν μου τοὺς ἡστέρησε, τὸ Σούλι, λέγω.

« Τὸ στήθός μου περιεθάλλετο ὅπως οὖν ὑπὸ τοῦ παραμυθητικοῦ τούτου ὀνείρου ἤρχισα νὰ τὸ θεωρῶ ζωηρότατον, καὶ ὁσάκις διερεμβάμην ἐπὶ τούτου, αἱ χορδαὶ ὄλαι τῆς καρδίας μου ἔχουν μυστηριώδη τέρψιν· ὁ σκυθρωπὸς ἐγὼ ἐφαιδρυνόμην, αἱ πτέρυγές μου ἐνόμιζον ὅτι μ' ἔφερον εἰς τὸ Σούλι. Μίαν ἡμέραν, μὲ τοὺς Χειμαριώτας συνάμα, οὔτινες ἀφήκων τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ἐπήδησα καὶ γὰρ εἰς τὴν Ἡπειρον.

« Ἡ ἐποχὴ δὲν εἶναι πολὺ μακρὰν τῆς παρουσίας· ἦτο δύο σχεδὸν ἔτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ παρόντος ἱεροῦ ἀγώνος μας, ὅτε ὁ Σουλτάνος, ἐννοήσας τέλος τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἔστειλε τὸν Πασχό-βεην νὰ τὸν κατατροπώσῃ.

« Τοῦ Πασχό-βεη τούτου προσέφερα πρῶτον τὸν βραχιονιά μου καὶ ἐκείνους τῶν Σουλιωτῶν, ἂν ἤθελε μὲ παραχωρήσει τοὺς βράχους μας, τὸ Σούλι. Ὁ Ἀρτάβαζος οὗτος ἐσάρκασε καὶ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ὁ γέρον λέων τοῦ Τεπελενίου τὸ ἔμαθε, καὶ μ' ἔστειλε πάραυτα πρέσβεις· μὲ ὑπέσχετο καὶ τὸ Σούλι, καὶ χρήματα, καὶ πολεμῶδια, καὶ ἄλλας ἀμοιβάς.

« Ἀλλὰ ποῖος τὸν ἐπίστευε! ἢ μᾶλλον ποῖος τῶν Σουλιωτῶν μᾶς ἐπίστευσε!! Τοῦ ἐξήτησα ὀμήρους, ὁ δὲ Βεζύρης μ' ἔδωσε τὸν μικρὸν καὶ ἀγαπητόν του Χουσεῖν Πασᾶν, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Μούρτου Ζάλη τοῦ χότζα του, ἀνδρὸς πολὺ τιμωμένου ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ δέκα ἄλλων· τὸν παρέδωκα πρὸς τοὺς Σουλιώτας, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔδωσα ἐγὼ πρὸς τὸν Βεζύρη τὴν σύζυγόν μου Χρυσὴν ἔγκυον, τὰ δύο τέκνα μου, τὴν ἀδελφὴν μου Ἀγγελικὴν καὶ τὸν ἀδελφόν μου Κωνσταντίνον. Βλέπεις ἀντὶ ποίας τιμῆς, Θρασύβουλε, ἐξηγόρασα καὶ πάλιν τοὺς τραχεῖς ἐκείνους βράχους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσι Σούλι;

— Εἶσαι ἀνώτερος τοῦ Τιμολέοντος, Βότζαρη· μὲ ὅποια αἰσθήματα θερμαίνεις τὴν ψυχὴν μου! . . . Πῶς ἐφάνη δὲ τὸ κινήμά σου τούτο εἰς τοὺς Σουλιώτας;

— Πῶς ἐφάνη! Μὲ ὑψωσαν μέχρι τῶν νεφῶν εἶδον ἐγὼ γέροντας τότε μὲ πολιὰς τὰς τρίχας νὰ πίπτουν νὰ μὲ προσκυνοῦν· ἡ θυσία ἦτο τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος ἐχθρὸς μου δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ τὴν θαυμάσῃ. Ἠρχίσαμεν τέλος τὸν πόλεμον· ἐκυριεύσαμεν τὰ Πέντε Πηγάδια, ἐβραβδίσαμεν τὸν ὑπερήφανον Ἀρτάβαζον τοῦ Σουλτάνου Πασχό-βεην, καὶ ἐβράπισαμεν τὸν διάδοχόν του Χουρσίτην. Τρία ὀλόκληρα ἔτη ἡμεῖς μόνον ὑπεστηρίξαμεν τὸ Καπλάνι τοῦ Πίνδου, καὶ ἂν δὲν ἦτο φιλάργυρος, ὑποπτος καὶ ἐπίορκος ἀνέκαθεν, ἠθέλομεν τὸν ἀναβιβάσει καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου τὸν θρόνον. Γνωρίζεις τὰ λοιπὰ· τὸ γῆρας τὸν κατέστησε τοσοῦτον φιλό-

ζωον, ὥστε νὰ λησμονήσῃ τοὺς ῥωμαλαίους καὶ ἱστορικοὺς χρόνους του· μετὰ φρίκης ἔβλεπε πάντοτε ἐνώπιόν του τὰ φάσματα τῶν ὄσων ἐδολοφύνησε, καὶ τὰς βασάνους κατὰ τόσου κόσμου· ἐνεπιστεύθη μᾶλλον εἰς τὸν Χουρσίτην, ἢ τοὺς Σουλιώτας· ἐζήτησε τὴν ἀμνηστείαν παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ὁ δὲ Πατισᾶχ, αὐτῆς, τῷ ἀπέστειλε τὸν θάνατον.

« Ὁ ἀδελφός μου, ἡ σύζυγός μου, τὰ τέκνα μου καὶ οἱ λοιποὶ περιήλθοι τώρα εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, καὶ ἤθελον ἴσως τοὺς κατασφάξῃ, ἂν, κατ' εὐτυχίαν, τὰ χαρέμια τοῦ Χουρσίτου εἰς Τρίπολιν, δὲν ἦσαν εἰς τὴν κατοχὴν μας.

« Ἔστρεψε τώρα ὁ Χουρσίτης τὴν στίφην του κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀλλ' ἡ ἐποχὴ ἦτο διαφορετικὴ· δὲν μᾶς ἔμελλε πλέον διὰ τὰ ὄρη μας, διότι εἰς ὅλας τὰς ἄκρας τῆς λουιτῆς Ἑλλάδος οἱ ἄνθρωποι ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας· ὅλοι εἶχον τὸν αὐτὸν σκοπὸν· ὅθεν ἀφήσαμεν αὐτὰ καὶ κατέβημεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

« Ἐκ τῶν ὄσων σ' ἐδιηγῆθην, Θρασύβουλε, ὁρᾷς ὅτι ἡ νύξ αὕτη δι' ἐμέ εἶναι τὸ καθαρτήριο. Οἱ δύο Τζαβέλαι, οἱ διοικούντες τὰς ἄλλας δύο πτέρυγας τοῦ μικροῦ στρατοῦ μας, εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Φώτου Τζαβέλα· οὗτοι θεωροῦν ἔτι τὸν Μάρκον ὡς ἓνα ἀπλοῦν υἱὸν τοῦ Γεωργίου καὶ Κίτζου Βότζαρη· θέλω τοὺς ράφει διὰ παντὸς τὰ στόματα, ἂν ἀπόψε σώσω τὴν Ἑλλάδα. Ἄν ἀποθάνω, ὦ!.. εἶναι ὁ θάνατος τὸν ὁποῖον πάντοτε ὠνειρεύθην.

— Τί πρᾶγμα εἶναι ὁ Μουσταῆς Πασᾶς τῆς Σκόδρας, τὸν γνωρίζεις; ὅλος συγκεκινημένος δι' ὅ,τι ἤκουσεν, ἠρώτησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Εἶναι ἀνὴρ μᾶλλον νέος· εἶναι δὲ γαμβρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, εἶναι δηλαδὴ νυμφευμένος μὲ τὴν Χαῖσὲ τοῦ Βελῆ Πασᾶ τὴν θυγατέρα, τὴν ὠραίαν ἐκείνην Χαῖσὲ, τὴν ὁποίαν οἱ Σκηπετᾶροι ἐσυνείθιζον νὰ καλῶσι Πριγκίπισσαν τῆς Αὐλῶνος, διὰ τὰς πλουσίας γαίας καὶ ὑποστατικὰ, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν Αὐλῶνα ἔχει· αὕτη εἶναι ἡ περίφημος Χαῖσὲ· δὲν ἤκουσες ποτὲ τῆς Ζοβαῖδος τὴν κόρην, τῆς ὁποίας οἱ γάμοι μὲ φωτοχυσίας καὶ εἴκοσι ἡμερῶν φρενιτικὰς εὐθυμίας ἐφρτάσθησαν εἰς Ἰωάννινα;

— Ἐπιστρέφωμεν; ἡ νύξ μᾶς πλησιάζει, Μάρκε, ἐτουθόσεν ὁ Θρασύβουλος ἐγειρόμενος.

— Καὶ θὰ παρακολουθηθῇ ἀπὸ μίαν λαμπρὰν ἡμέραν, ὅλος φαειρὸς ἀπεκρίθη ὁ Βότζαρης.

ΚΕΦΑΛ. 68

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΗΔΕΙΑ.

Ἡ προσδιορισθεῖσα ὥρα διὰ τὴν κινήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων ὁ Μάρκος ἦτον ἡ πέμπτη μ. μ., τὸ δὲ σύνθημα ἡ λέξις «Στουρνάρη» ὁ ἔχθρος δὲν ἦτον εἰμὴ δύο ὥρας μακράν.

— Δὲν βλέπω τοὺς ἄλλους νὰ ἔρχονται· τί γίνονται οἱ ἄλλοι στρατιῶται; ἠρώτησεν.

— Εἰς τὰς πέντε ἀκριβῶς προσδιωρίσαμεν νὰ εὐρεθῶμεν ὅλοι ἐδῶ· εἶναι δὲ πέντε καὶ τέταρτον, παρετήρησεν ὁ Θρασύβουλος.

— Ἐμπρὸς λοιπὸν, ὅστις ἔχει διάθεσιν διὰ πόλεμον δὲν ἔρχεται ὁ τελευταῖος,

Ὁ ἀετὸς τῆς Σαμουίβας ἐκίνησε καὶ οἱ Σουλιῶταί του, τριακόσιοι πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν, μὲ ἄσματα τὸν ἠκολούθησαν.

— Καπετάνο, ἐγὼ θὰ μείνω πάντα κοντὰ σου, πλησιάσας ὁ Λάμπρος ταπεινῶς, εἶπε πρὸς τὸν Θρασύβουλον.

— Διατί;

— Γιὰ νὰ σὲ διαφεντέψω... Καὶ σὰν ἤμουνε μὲ τὸν ἀδερφοῦλη σου κάτω ἴστα Ζητούνηα, πάντα ἴστο πλάγι του ἴπολεμαγα.

Ἐθεώρησεν ὁ Θρασύβουλος μὲ ὄμμα ἰλαρὸν τὸν γέροντα ἀρματωλὸν, καὶ ἔνευσε καταφατικῶς εἰς τὴν αἴτησίν του.

Ἦτον ἤδη σκότος, ἡ νύξ εἶχεν ἐξαγριώσει μὲ τὴν παρουσίαν τῆς τὸ στερέωμα, καὶ δὲν ἠκούετο ἄλλος ἤχος εἰμὴ ὁ ψιθυρισμὸς τῶν φύλλων τῶν δένδρων, ὁ φλοῖσβος τῶν ῥυακίων καὶ ἡ προῆ τῶν ἀνέμων· οἱ ἀντικρὺ Ἄλβανοί, λαιστριγῶνες τοῦ χριστιανισμοῦ, καταληλατήσαντες τὰ πέριξ, ἀνεπαύοντο εἰς ὕπνον βαθύν.

Κατεβίβασε μέχρις ὀφρύων τὸ σάλιον τῆς κεφαλῆς του ὁ Βότζαρης, καὶ διέταξε τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ ν' ἀραιωθῶσιν, ὅταν ἐπλησίασε τὰς προφυλακὰς τῶν ἐχθρῶν τοῦ Σταυροῦ.

— Πού εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν πιασάδων; ἠρώτησεν εἰς τὴν Ἄλβανικὴν τὸν πρῶτον σκοπὸν.

Ἐξήτησεν οὗτος νὰ σκοπεύσῃ· ἠθέλησε νὰ φωνάξῃ εἰς τὰ ὄπλα, ὅτε ὁ Βότζαρης προλαμβάνει· τί κάμνεις ἀδελφέ; δὲν μᾶς γνωρίζεις; εἴμεθα Ἄλβανοί.

— Ποῖοι εἴσθε;

— Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Ὁμὲρ Βριώνη· ἐρχόμεθα ἀπὸ τὴν Ἄρταν καὶ τὸ Κομπότι· ἐτρέξαμεν τριακόσιοι πεντήκοντα νὰ πολεμήσωμεν μαζῆ σας τοὺς Γκιαουράδες, ἔρχονται χιλιάδες ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι... πού εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν πιασάδων; γρηγόρα, ἔχω σπουδαῖα πράγματα νὰ τοὺς διακοινώσω.

— Ἐκεῖ πρὸς τὰ δεξιὰ μετὰ τὴν τρίτην τάφρου.

Συγχρόνως ἐπλησίασαν καὶ οἱ ἕτεροι σκοποὶ.

Οἱ Σουλιῶται ἤρχισαν νὰ τοὺς περιτριγυρίζουν, καὶ πρὶν ἢ οἱ Μουσουλμάνοι ἐνοήσωσι τὴν ἀπάτην, ἔπεσαν ἀπὸ τὰ γιγανθία τῶν

Τὸ αὐτὸ στρατήγημα ἤνοιξε τὴν πορείαν του μέχρι τῆς τρίτης τάφρου.

— Αὕτη εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν πασάδων παλληκαριά μου, ἐψιθύρισε ὁ Βότζαρης, φθάνον εἰς ἐκείνην τοῦ Τζελελεδίν βέη, εἰν' ἰδικοί μου οὔτοι, μὴ τοὺς ἐγγίξῃ ἄλλος· καὶ ἀφήσας τὸν ἄγριον οὐρλισμὸν, ὅστις χαρακτηρίζει τοὺς Σουλιώτας κατὰ τὰς φοβερὰς τῆς ἐφόδου στιγμὰς, ὡς ὄρνειν πρὸς τὰ κάτω ἐπὶ τῆς θήρας του καταπίπτου, ἐπήδησεν ἐντὸς τῆς σκηνῆς· ὁ Θρασύβουλος καὶ δέκα ἄλλοι παρὰ πόδας τὸν ἠκολούθησαν.

Δὲν ἐφωτίζετο αὐτὴ εἰμὴ ἀπὸ τὰς νυκτερινὰς λυχνίας, καὶ χάρις εἰς τὸ φῶς τούτων, διέκρινον τοὺς εἰς τὸ ἔδαφος ἐπὶ στρωμνῶν μαλακῶν ἀναπαυομένους ἐπιτελεῖς τοῦ Μουσταῖ Πασᾶ τῆς Σκόδρας.

Ἐξεκένωσαν πάραυτα τὰ τουφέκια καὶ πιστύλιά των ἐπ' αὐτῶν, εἴτα ἔσυρον τὰ ξίφη.

Ὁ πυροβολισμὸς τοῦ Μάρκου παρηκολουθήθη ὑπ' ἐκείνων τῶν λουπῶν ὄρεινῶν του, καὶ μετὰ πέντε λεπτά, ἀναγνώστα, τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον δὲν ἐπαρουσίαζεν ἄλλο, ἢ σφαγείον φρικτότατον.

Συνισταμένου ὡς εἴπομεν, ἐξ Ἀλβανικῶν φυλῶν, μὴ διαφορουσῶν τὸ ἐλάχιστον οὔτε κατὰ τὰ ἐνδύματα, οὔτε κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν Σουλιωτῶν, ἀλληλεσφάζοντο· ἐκτύπουν δηλ. οἱ Σκηπητάροι τοὺς Τοξίδας, ἐπυροβόλου οἱ Τοξίδαι τοὺς Μιρδήτας, ἔκοπτον τοὺς Σκοδριάνους, καὶ οἱ Σουλιῶται ἐπεπρόσθετον τὸν θάνατον εἰς ὅλους τούτους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰλλυρίας, ἀδιακρίτως καὶ ἀβλαβῶς, χάριν τοῦ ὠραίου αὐτῶν συνθήματος τῆς λέξεως «Στουρνάρη» (τζακουμακόπετρα.)

Ἡ χεὶρ τοῦ Μάρκου ἦτο τὸ δρέπανον μιᾶς ἀληθοῦς χολέρας· ἤρχισεν οὗτος τὸν ἀποκεφαλισμὸν ἀπὸ τὸν Τζελελεδίν βέην (α) ἀπὸ τοὺς μεγιστάνους τῆς Υ. Πύλης, καὶ εἴτα ἐρρίφθη ἔξω εἰς τὰ στίφη τῶν βαρβάρων. Ὅποιος αἰώνιος ὕπνος ἢ νύξ ἐκείνη διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Σκόδρα Πασᾶ ἤθελε σταθῆ, ἂν καὶ οἱ λουποὶ Ἕλληνες εἶχον τὴν τόλμην ν' ἀκολουθήσωσι τοὺς ἡρωϊκοὺς Σουλιώτας!

— Ἐπληγῶθην! ἐμουρμούρισε ὁ Μάρκος.

Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ πατριάρχου, ὅστις εἰς τὸ πλευρὸν του με γυμνὸν τὸν βραχίονα ἔσφαζεν, ἦτο τίγρις ἀγριωτέρα τῶν Ῥω-

μαϊκῶν ἵπποδρομίων τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ λύσσα τοῦ ὄρια δὲν εἶχεν, ἐνθυμούμενος τὸν Πατριάρχην, τοὺς ἀρχιερεῖς Ἀδριανούπολεως, Ἐφέσου, Ἀγχιαλαῦ καὶ λοιποὺς, τοὺς ὀπίλους καὶ ἐδολοφόνησαν καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους παρέδωκαν οἱ πόδες τοῦ περιεπλέκοντο ἐπὶ τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν σαρικίων, ἅτινα εἰς τὸν κοινορτὸν ἔρριπτεν, ὅτε ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ Μάρκου.

— Ἄς ἀποσυρθῶμεν λοιπὸν, Μάρκε, δὲν ἔμειναν πλέον εἰμὴ ὀλίγοι.

— Ἀκόμη δὲν εἶναι καιρὸς. . . . ἡ πληγὴ μου εἶναι ἐλαφρά. . . . ποῦ ἄλλοτε θὰ ἔχωμεν μίαν τοιαύτην νύκτα.

— Ἐμπρὸς λοιπὸν, στρατηγέ, ἐτουθόρυσεν ὁ Θρασύβουλος.

— Τί λάθος εἶν' ἐδῶ; . . . εἶναι λάθος; ἠκούσθησαν τότε φωναὶ πολλαὶ ὑπὸ τῶν Τοξίδων.

— Ὅχι δὲν εἶναι λάθος, εἶναι ὁ Μάρκος Βότζαρης! ὁ Μάρκος εἶναι! τρέμετε ἀνάνδροι εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν του! ὁ σταυραετὸς τῆς Σελαίδος ἔκραξε.

— Σιωπὴ! τί κάμεις Βότζαρη; . . .

Τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ Θρασυβούλου ἔπνιξεν ὁ κρότος βροχῆς πυροβόλων πρὸς τὸ μέρος των ἐκτοξευθέντων.

— Ἀχ! . . . πάγω! . . .

Ἐπεσεν ὁ δυστυχῆς Μάρκος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Θρασυβούλου, ὅστις ὁμοίως εἶχε πληγωθῆ εἰς τὸν μηρόν.

Ἡ πληγὴ τοῦ Μάρκου ἦτο θανατηφόρος· ὁ μόνυβδος τὸν εὔρεν εἰς τὸ μέτωπον, τὸ ὁποῖον ἡ ἀθανασία συγχρόνως ἔστεφε μὲ τὸν ἠλιόστιλπνον τῆς Ἀριάδνης στέφανον.

— Ἐδῶ, Δάμπρο, ἐδῶ.

Ἐδῶ μαι, καπετάνο, δεχόμενος τὸ σῶμα τοῦ Βότζαρη εἰς τὰς γηραιὰς ἀγκάλας ὄπιστός ἀρματωλὸς, εἶπεν.

Ἐκάθησε τότε ὀλίγον ὁ Θρασύβουλος διὰ νὰ δέσῃ μὲ μανδύλιον τὸν πόδα του, φωνάζων συγχρόνως πολλακίς τὴν λέξιν σ τ ο υ ρ ν ἄ ρ η .

Ἦρχισαν νὰ συσσωρεύωνται οἱ Σουλιῶται περίξ τοῦ θνήσκοντος Βότζαρη.

— Ἐνικήσαμεν; καιρὸς νὰ παύσετε τὸ τουφέκι. . . ἀποθνήσκω.

Ἀπέθανεν ὡς ὁ Λεωνίδας, ἡ κάλλιον ἀπέθανεν, ὡς λέγει ὁ κύριος Ἀρχιβάλδος Ἀλλισσων, θάνατον ἄλυπον, ὡς ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, κατευχαριστημένος ἰδὼν τὴν νίκην (α).

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦλθε καὶ ὀξείαδελφός του Ντούσας καὶ μετὰ τοῦ Δάμπρου νωτοφοροῦντες αὐτὸν, ἤρχισαν τὴν ὑποχώρησιν.

Ὡς ἀστραπὴ διεδόθη ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ φοβεροῦ Μάρκου μεταξὺ τῶν Τούρκων· οἱ Ἄλβανοὶ συνεκεντρώθησαν τότε καὶ ἐπέπεσαν ἐπὶ τῶν ὑποχωρούντων Σουλιατῶν, φιλονεικοῦντες τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ.

Ἡ μάχη ἐστάθη σύντομος, πλὴν πεισματαδεστάτη· οἱ δὲ Ἕλληνες τέλος, ἐπιφωσκούσης τῆς ἡμέρας, εἶδον μετὰ χαρᾶς ἑαυτοὺς καὶ πάλιν μακρὰν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπέστρεψαν εἰς Μεσολόγγιον, φέροντες τὸν νεκρὸν τοῦ μεγαλητέρου ἥρωος τῆς Νέας Ἑλλάδος ἐν τῷ μέσῳ χιλίων ἑξακοσίων τουφεκίων καὶ πιστολίων, ὀλοκλήρων ἀγγελῶν ἵππων, ἡμιόνων καὶ προβάτων, τὰ ὅποια ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν ἐλαφυραγώγησαν.

Τὸν ἐνταφίασαν δὲ πλησίον τοῦ Κυριακούλη καὶ τοῦ Νόρμαν μετὰ γενικὸν τοῦ ἔθνους πένθος, γράψαντες τὸ ἔξῃς ἐπιτύμβιον ἐπὶ τοῦ μαρμάρου του.

Κοιμήσου Λεωνίδα
Ὁ Μάρκος θριαμβεύει·
Ἡ φήμη τῷ πομπεύει
Τὰς νίκας πανταχοῦ·

Μάρκος!... οὐ τότε μνημα
Καὶ ἂν ἀνοιξῆς ὄμμα
Κράζε μὲ μέγα στόμα
Εὐρώπη! ἡ Ἑλλάς,

Κ' εἰς τὸν δουλείας χρόνον,
Καίτοι βαρβαρωμένη,
Ἄλλὰ πολλοὺς ἐμφαίει
Καλλιόνας ἐμοῦ.

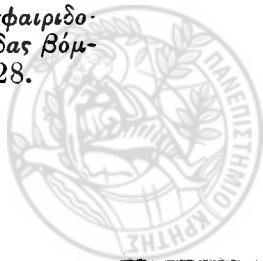
Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κώστας τὸν διεδέχθη εἰς τὴν στραταρχίαν. Ὁ δὲ Σκόδρα Πασᾶς μετὰ τοιαύτην καταστρεπτικὴν ἦταν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς του, οὐκ ὀλίγον διεννοεῖτο, ἂν ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου στρατείαν του.

Τόσοι ὀλίγοι νὰ ἔλθουν μέσα εἰς τὰς σκηνάς του νὰ τὸν ζήτήσωσιν, ἦτο μάθημα, τὸ ὁποῖον μὲ ὀλίγας λέξεις τῷ ἐδίδασκε πρὸς τίναν ἤρχετο νὰ πολεμήσῃ.

Τέλος διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς στρατιώτας του, οἷτινες ἐζήτουν ν' ἀποπλύνουν τὴν εἰρημένην ἦταν, ἐνωθεὶς καὶ μὲ τὸν λοιπὸν ἐκ τοσοῦτων χιλιάδων στρατῶν, κατέβη εἰς Μεσολόγγιον.

Ἐκαστος γνωρίζει τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τῆς δευτέρας ταύτης πολιορκίας.

Ἀφοῦ ἔλουσε μὲ νέφη κανονοσφαιρῶν, ὀβουζίων, σφαιριδογομῶσεων τὴν πόλιν, καὶ ἔρριψεν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας βόμ-

βας, μετὰ τρεῖς μῆνας ἠναγκάσθη, ἐκ τῶν τρομερῶν ἐξόδων τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τῆς πανώλους καὶ τοῦ ψυχούς τοῦ χειμῶνος, νὰ συναθροίσῃ τὰ πάσχοντα λείψανα τοῦ στρατοῦ του, καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ὑπερβόρεια αὐτοῦ πασαλίκια.

Εἰς μάτην αἱ παχείαι ὑποσχέσεις τοῦ Διβανίου ἠδυνήθησαν πλέον νὰ πείσωσι τὸν βεζύρην τούτου τὸ ἐρχόμενον ἔαρ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐκστρατείαν.

Τὸ Μεσολόγγιον κατέστη διὰ τὸν Μουσουλμάνον ἄντρον μυθολογικόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατέκον οἱ Πύθωνες καὶ οἱ δράκοντες ὅλης τῆς Ἰσλαμικῆς κολάσεως, ὡσάκις δὲ περὶ τούτου ὠμίλου, ὠμίλευν μὲ φρίκην, ὑπὸ ψυχροῦ ἰδρώτος λουόμενοι.

Ἐν τούτοις αἱ ἡμέραι τῆς πόλεως ταύτης ἦσαν χρυσαῖ, φαεινόταται.

Ἄπαντες συνέρρεον πανταχόθεν ἐδῶ νὰ κατοικήσουν. Δὲν εὐφραίνεται δὲ τοσοῦτον ἀλλαχοῦ ὁ ἄνθρωπος, οἰκοδομῶν οἰκίαν, ὅσον ὑπὸ τὰς ἀσπίδας πόλεως ἀπαθανατισθείσης, μάλιστα ὅτε τὴν κτίξῃ μὲ τὸν αὐτὸν σίδηρον καὶ λίθους, οὗς ὁ ἐχθρὸς μετ' ἀποτυχίας μετεχειρίσθη πρὸς καταστροφὴν τῆς.

Ἡ εὐθυμία, ἡ κίνησις, ἡ ἀναζωπύρησις τῆς πόλεως παρίστανε τερπνὴν πανήγυριν, πρὸ πάντων ὅτε, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824, ἀφίχθη καὶ ὁ Δόρδος Βύρων.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἕλληνες ἔτρεχον μετ' ἐνθουσιασμοῦ νὰ ἴδωσι τὸν ἐνδοξόν τούτου τῆς Εὐρώπης ἄνδρα, λυπηρὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ δυστυχῆς Θρασύβουλος ἐνοσηλεύετο εἰς τὴν κατοικίαν του.

Ἡ πληγὴ του ἐλάμβανεν ὡς ἡμέραι χαρακτῆρα πολὺ σοβαρὸν τινὲς μάλιστα τῶν ἰατρῶν ἐσκεπτονο ν' ἀποκόψωσι τὸν μῆρὸν αὐτοῦ, ὅπως τῷ διασώσωσι τὴν ζωὴν.

Καὶ ὅμως πρέπει νὰ τὸν ἐγκαταλείψωμεν, ἂν καὶ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἵνα μεταβῶμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἡ φίλη Ἀνδρονίκη σπουδαίως μᾶς προσκαλεῖ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

